שו״ת · אחרונים · בית שערים

בית שערים יורה דעה חלק ב

רבי עמרם בלום

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

בית שערים יורה דעה חלק ב

רבי עמרם בלום

מקור הטקסט: דיקטה · רישיון: CC BY-SA 4.0

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/בית-שערים-יורה-דעה-חלק-ב/
הקובץ נוצר ב־21 בנובמבר 2026 מגרסה v39-202611200317 של הספרייה.

תוכן העניינים

תשובה רפד 6
תשובה רפה 7
תשובה רפו 7
תשובה רפז 9
תשובה רפח 14
תשובה רפט 19
תשובה רצ 24
תשובה רצא 27
תשובה רצב 28
תשובה רצג 30
תשובה רצד 32
תשובה רצה 48
תשובה רצו 50
תשובה רצז 53
תשובה רצח 54
תשובה רצט 56
תשובה ש 63
תשובה שא 64
תשובה שב 65
תשובה שג 67
תשובה שד 73
תשובה שה 77
תשובה שו 82
תשובה שז 85
תשובה שח 104
תשובה שט 105
תשובה שי 111
תשובה שיא 118
תשובה שיב 120
תשובה שיג 144
תשובה שיד 150
תשובה שטו 153
תשובה שטז 156
תשובה שיז 158
תשובה שיח 162
תשובה שיט 163
תשובה שכ 173
תשובה שכא 178
תשובה שכב 181
תשובה שכג 189
תשובה שכד 190
תשובה שכה 196
תשובה שכו 204
תשובה שכז 206
תשובה שכח 207
תשובה שכט 213
תשובה של 215
תשובה שלא 216
תשובה שלב 221
תשובה שלג 225
תשובה שלד 227
תשובה שלה 245
תשובה שלו 247
תשובה שלז 248
תשובה שלח 249
תשובה שלט 252
תשובה שמ 255
תשובה שמא 257
תשובה שמב 261
תשובה שמג 269
תשובה שמד 270
תשובה שמה 272

תשובה שמו 277
תשובה שמז 284
תשובה שמח 288
תשובה שמט 289
תשובה שנ 291
תשובה שנא 300
תשובה שנב 304
תשובה שנג 308
תשובה שנד 315
תשובה שנה 317
תשובה שנו 320
תשובה שנז 324
תשובה שנח 325
תשובה שנט 327
תשובה שס 334
תשובה שסא 335
תשובה שסב 341
תשובה שסג 358
תשובה שסד 359
תשובה שסה 360
תשובה שסו 362
תשובה שסז 367
תשובה שסח 371
תשובה שסט 375
תשובה שע 375
תשובה שעא 379
תשובה שעב 388
תשובה שעג 389
תשובה שעד 392
תשובה שעה 395
תשובה שעו 398
תשובה שעז 399
תשובה שעח 401
תשובה שעט 403
תשובה שפ 406
תשובה שפא 407
תשובה שפב 415
תשובה שפג 418
תשובה שפד 420
תשובה שפה 421
תשובה שפו 429
תשובה שפז 433
תשובה שפח 434
תשובה שפט 436
תשובה שצ 438
תשובה שצא 441
תשובה שצב 444
תשובה שצג 450
תשובה שצד 453
תשובה שצה 455
תשובה שצו 456
תשובה שצז 457
תשובה שצח 457
תשובה שצט 466
תשובה ת 469
תשובה תא 475
תשובה תב 484
תשובה תג 484
תשובה תד 488
תשובה תה 489
תשובה תו 494
תשובה תז 498
תשובה תח 501
תשובה תט 504

תשובה תי 506
תשובה תיא 511
תשובה תיב 513
תשובה תיג 517
תשובה תיד 520
תשובה תטו 522
תשובה תטז 524
תשובה תיז 529
תשובה תיח 530
תשובה תיט 534
תשובה תכ 537
תשובה תכא 538
תשובה תכב 540
תשובה תכג 541
תשובה תכד 549
תשובה תכה 556
תשובה תכו 557
תשובה תכז 559
תשובה תכח 564
תשובה תכט 565
תשובה תל 566
תשובה תלא 579
תשובה תלב 581
תשובה תלג 588
תשובה תלד 589
תשובה תלה 612
תשובה תלו 616
תשובה תלז 620
תשובה תלח 626
תשובה תלט 633
תשובה תמ 635
תשובה תמא 636
תשובה תמב 639
תשובה תמג 641
תשובה תמד 644
תשובה תמה 645
תשובה תמו 647
תשובה תמז 648
תשובה תמח 667
תשובה תמט 669
תשובה אחת מאחי הגאב"ד ב'
אויפאלו 671
מפתח 678

תשובה רפד

עוד להרב הנ"ל

שיל"ת ב' אויפאלו ב' תצוה תר"ן לפ"ק:

מכתבו עם ברכת מז"ט וכו' ומה שנתקשה על דברי תוס' ריש נדה שהקשו כיון דטומאת מעל"ע קיל משאר טומאת אמאי טמאה אפילו בר"ה ושאר טומאת ברה"ר טהור ותירץ דחזקת טהרה לא מהני משום דמגופה קא חזי' ואי דנילוף מסוטה דטהור אפילו ליכא חזקה ז"א דלא ילפינן מסוטה אלא אם גם עכשיו הוא ס' טומאה אבל האשה עכשיו ודאי טמאה ליכא למילף מסוטה, והקשה אמאי בדבר שאין בו דעת לישאל טהורה, ותירץ דהא לא ילפינן מסוטה רק מרב גידל א"ר ובטומאת בשר שייך למפרע כמו להבא, ובתי' שני כתבו דלא ילפינן מסוטה רק טומאת מגע ולא טומאת ראיי' אבל טומאת בשר קודש משכחת גם בטומאת ראיי' ולהכי ילפינן משהו בדבר שאין בו דעת לישאל ספיקו טהור ע"ש, והקשה מעלתו א"כ בסוטה כ"ט דקאמר אצטריך דר"ג ואצטריך למגמר מסוטה אמאי לא קאמר דאי מסוטה לא הוי ידעינן היכא דעכשיו טמא ודאי כתירוץ א' שבתוס' או דל"ה ידעינן טומאת ראיי' כתירוץ שני:

ולפענ"ד לק"מ דכבר כתבו תוס' שם בסוטה כ"ח ד"ה ברה"ר דעיקר הדבר שאין בו דעת לישאל טהור נפקא לן מדר"ג וכיון דגלי לן קרא דאיכא לפלוגי בין דבר שיש בו דעת לישאל לשאין בו דעת לישאל דדבר שיש בו דעת ספיקו טמא ולא פירש טומאתו היכן נלמוד סתום מן המפורש מסוטה דמפורש בו דוקא מקום סתירה ואע"ג דמסיק אי מסוטה הו"א דעת נוגע ומגיע אגב שיטפי' נקט לי' ע"ש ולפ"ז לא קשה קושיתו כמובן:

ועונ"ל דהא דכתבו תוס' דהיכא דעכשיו טמאה ודאי או טומאת ראיי' א"א למילף מסוטה היינו לקולא לטהר ברה"ר משום דטומאת ראי' ועכשיו טמאה ודאי חמור אבל לחומרא דדבר שיש בו דעת לישאל ספיקו טמא שפיר ילפינן מסוטה בטומאת ראי' והיכא שעכשיו טמאה ודאי מכ"ש וא"כ ל"ל והבשר כל טהור ודאי טהור הוא דיאכל הא ספק לא יאכל דיש בו דעת לישאל טמא הא זה שפיר יכול למילף מסוטה דטמא כנ"ל ולהכי קאמר דאי מסוטה הו"א דאינו טמא עד דאיכא דעת נוגע ומגיע ולהכי איצטריך דר"ג וא"ש, והי' בזה שלום מנאי מחו' דוש"ת:

עמרם הק' בלוהם בק"ק הנ"ל:

תשובה רפה

שלומי נדבה מדגול מרבבה לתלמידי אהובי הרבני החרוץ ושנון וריח לו כלבנון כמו"ה ליפמאן העללער נ"י:

מכתבך קבלתי ומה ששאלת איך תתנהג אשה שנזדמנה לה טבילה בליל שבת בהדלקת נר שבת, עיין במג"א סי' רס"ג סקט"ו שכתב וכן מה שנוהגת מקצת נשים כשהוא ליל טבילה והמקוה סמוכה לביהכנ"ס ואינם רוצים לילך לביתם שלא יטנפו ולכן מדליקין נרות שלהם בביהכ"נ אין למחות בידם וכו' ועיין מחה"ש שם פירוש אחר החפיפה קודם הטבילה מבעו"י ע"ש, אבל זה דבר קשה מאוד בזה"ז דהרי האשה צריכה להסתיר טבילתה כמבואר ביו"ד סוס"י קצ"ח ועיין בהג"א עירובין נ"ה ותשו' מהרש"ל רס"י ו' ומהרי"א יו"ד סי' רי"ז, וז"ל אלי' רבה שם וכן אשה שהגיע זמן טבילתה בליל שבת לא תעשה כן אלא כמ"ש ע"ש שתדליק יתברך קודם הליכתה ולהתנות שאינה מקבלת שבת עד אחר רחיצה אך יש לגמגם הא אמרינן ובלבד שלא יקדים וע"ש כתב עוד שהבעל ידליק ויברך ושמעתי וכו' שהולכים לביתם בין חפיפתן לטבילתן ומדליקין וחוזרים לטבילה ועוד שמעתי קצת נוהגין עפ"י זקיני שמדליקין בבית הטבילה והי' רחוק בעיני דהא דוקא על שולחנו בעינן אמנם מצא סמך לזה וסיים ומ"מ נכון כאשר כתבתי בתחלה היינו שתדליק ותברך קודם הליכתה ולהתנות ע"ש, והנה לילך לביתה בין חפיפה לטבילה להדליק משמע מטו"ז יו"ד סי' קצ"ט סק"ח שאין נוהגת כן רק אינן זזות מבית המרחץ וגם להדליק ולברך קודם הליכתה ולהתנות כבר פקפק א"ר ע"ז ועיין מחה"ש ובפרט בזמן הזה שאינן ב"ת יבא מזה מכשול ח"ו שלא ידעו להתנות וגם להדליק בבית הטבילה יש בו עיקולי ופשורי לכן לדעתי המובחר שבדרכים שהבעל ידליק ועיין סי' רס"ג ס"ג והבוחר יבחר ובזה יבא שלום ינוח באוהלך כנפשך ונפש רבך ידידך:

עמרם הק' בלוהם בק"ק הנ"ל

תשובה רפו

שוכ"ט לאהובי חתני הרב המאוה"ג מו"ה יוסף צבי סופר נ"י אבדק"ק שאמשאן:

ע"ד שאלתך באשה הממונית לעמוד בבית הטבילה להשגיח על הנשים הטובלות אם טובלות כראוי כמבואר בסימן קצ"ח והיא חלוש הראות קורצזיכטיג] וכתבת שמצאת תקנה בספר החיים מ"ח ח"ג אה"ע סי' פ', הנה ראיתי שם שכתב שהאשה המשגחת תרד על המעלות היורדים למי המקוה ואינני יודע כונתו אם שגם המשגחת תפשוט בגדי' ותרד ערומה למקוה למען תראה מקרוב מאוד זה ודאי דבר קשה וטרחא מרובה

וקשה לסמוך עלי' שתעשה כן ואם כונתו רק שתרד בבגדי' עד סמוך למי המקוה ומשם תראה פשיטא שגם אם אינה קורצזיכטיג שצריכה לעשות כן דמרחוק א"י להבחין אם אין מיעוטא דמיעוטא משער צף ע"פ המים ולא מהני טבילתה מה"ת כמבואר בסד"ט רס"י קצ"ח, וגם מ"ש עצה שתקח הבדלה רחבה שתהי' אבוקה גדולה אינני יודע בזה תועלת כי זה אינו מאיר יותר מאור היום והרי גם לאור היום היא קורצזיכטיג, ואפשר נמי דאבוקה מגרע גרע כדפסקי' באו"ח תל"ג ס"ב דאין בודקין לאור האבוקה וכתב מג"א סק"ה דאפי' צריך לחזור ולבדוק משום דאיתא בגמ' לאסור ויש טעמים הרבה שיתירא להכניסו לחורים וסדקים פן ישרוף הבית וגם משום דאורו לאחריו ומיקטף קטופי והני טעמי שייכי נמי בנ"ד כמובן, אבל מחוורתא שתקח לה בתי עינים פערן ופערגראסערונגסגלאז ואפשר לבדוק אם רואה בזה היטב דבר קטן מאוד כשאר כל הנשים ויותר:

ומה שתמהת על נוביי"ת יו"ד סי' קכ"ב שלא הביא דברי ב"י סוס"י קצ"ח בד"ה ומ"ש רבינו בשם הראב"ד כתב הכלבו והאגור בשם הר"מ אשה שטובלת צריכה להוליך עמה אשה יהודית או בעלה או נערה שהיא גדולה יותר מי"ב שנה ויום אחד לראות אם טבלה כדין אבל לא גוי' הואיל ואיתחזק איסורא ע"ש דמוכח מזה דבעלה רשאי לעמוד עלי' לראות שתטבול כראוי, לפענ"ד הדין עמו ואדרבה מדלא הביא בשו"ע דברי הכלבו רק כתב בס"מ צריך לעמוד ע"ג יהודית גדולה יותר מי"ב ויום א' וכו' ואם אין לה מי שתעמוד ע"ג וכו' תכרוך שערה על ראשה וכו' ולא כתב שהבעל יעמוד עלי' ש"מ דבעלה אסור וכונת הכלבו רק דבעלה נאמן ע"ז אם עמד עלי' ולא הוי כגוי' שאינה נאמנת ע"ז אבל לכתחלה אסור לעמוד עלי' שמא יבא עלי' קודם שתטבול, או דהכלבו מיירי בדר בין הגוים רחוק מאוד מיישוב יהודים כשרים ואם לא יעמוד בעלה עלי' לא תוכל לטבול לעולם אז ודאי מותר לעמוד עלי' דאל"כ לא תטבול לעולם, ויש חשש יותר שיבא עלי' באיסור דהרי הא דבעל מותר להתיחד עם אשתו נדה ולא חיישינן שיבא עלי' הוא משום דיש לה היתר לאחר זמן כמ"ש תוס' וראשונים ועיין ב"י סוס"י קצ"ב ד"ה חתן אבל אם לא תוכל לטבול לעולם ודאי חיישינן ועדיף שיעמוד הבעל ע"ג בשעת טבילה וזה לא שכיח בינינו ושפיר לא הביאו הנוב"י, או דהכלבו מיירי כשיש עמהם תינוקת קטנה שיודעת טעם ביאה ואינה מוסרת עצמה לביאה דאז לא חיישינן בזמן קצר כזה שיבא עלי' ועיין אהע"ז סי' כ"ב ס"י וקטנה כזו אינה נאמנות על טבילתה ולהכי צריך בעלה עמה, ובזה יבא שלום ינוח על ראשך כנפשך ונפש חמיך דוש"ת באהבה:

תשובה רפז

עוד להרב הנ"ל

שיל"ת ב' איפאלא ד' שמות תרנ"ז לפ"ק:

ע"ד אשר שאלתני אודות אשה הממונית לעמוד בבית הטבילה להשגיח על הנשים הטובלות אם טובלות כראוי כמבואר בסי' קצ"ח ס"ו שהגיד השו"ב שאשתו ראתה שהאשה הנ"ל כבתה הנר בבית הטבילה בעת שהלכה משם אחר טבילת נשים בעש"ק לעת ערב וצוית על השמש בעל האשה המשגחת ושאל את אשתו ע"ז ואמר ששאל את אשתו והשיבה לו שהי' נראה לה שעדיין לא הי' צאת הכוכבים והעברת אותה ממשמרתה מכח ממנ"פ או שחשודה לחלל שבת או שחשודה להכשיל אחרים באיסור נדה שטובלים ביום זיי"ן ביום והעמידו אחרת במקומה אך זאת האשה הכשירה תעזוב עכשיו המקום לגמרי וא"א בשום אופן למצוא אשה אחרת למשמרת הלז ואם נאמר שכל אשה שתלך לטבילה תוליך איזה מחברותי' עמה לראות אם טובלת כראוי יש לחוש להרבה תקלות לכן נפשך בשאלתך אם אפשר להכשיר ולהחזיר האשה אשר העברת על משמרתה:

הנה מצד כביית הנר אפי' הי' בליל שבת לא מקרי' חשודה כלל לענין איסור נדה דהרי קי"ל בסימן קי"ט ס"ד דחשוד לדבר אחד אינו חשוד לדברים אחרים ואף דקי"ל בס"ה דחשוד לאיסור חמור חשוד על הקל ממנו ושבת חמור מנדה בעונש דשבת בסקילה ונדה אינו רק בכרת מ"מ היינו דוקא במין אחד של איסור דהיינו ששניהם במאכל כמ"ש ב"י סוס"י קי"ט ועיין טו"ז שם סק"ח וש"ך סקי"ב, והא דקי"ל ביו"ד סי' א' ס"ה וסי' קי"ט ס"ז דמחלל שבת הוא חשוד לכל התורה היינו במחלל שבת בפרהסיא ופרהסיא מקרי בפני עשרה מישראל כמבואר ביו"ד סימן קנ"ז ס"א [עיין תבו"ש סי' ב' סקכ"ז] אבל בצנעה אינו חשוד על שאר איסורים רק דינו כמו בחשוד על דבר אחד בלבד ובנ"ד לא חיללה שבת רק בפני אשת השו"ב לחוד וא"כ אינה חשודה על איסור נדה כיון שהם שני מינים ועוד שהוא אשה ואפי' בפני עשרה נשים נסתפק פ"ת סי' ב' אות וי"ו אם מקרי בפרהסיא כיון דכתיב ונקדשתי בתוך בנ"י אפשר דדרשינן ולא בנות ישראל ע"ש הא חדא:

ושנית הרי קי"ל בסי' קי"ט ס"ז דאפי' חשוד לאותו דבר נאמן בשל אחרים והוא מדברי רמב"ם שהביא ב"י שם דאף על גב דבבכורות ל' סתם לן תנא דחשוד על הדבר לא דנו ולא מעידו מכל מקום שם דף ל"ה במחלוקת היא שנוי' וביומא ע"ח פסקינן הלכה כרשב"ג דנאמן הוא על של חבירו עיין בב"י:

הן אמת שהטו"ז סוס"י קי"ט הקשה ע"ז ממשנה פ"ד דדמאי הנכנס לעיר ואינו מכיר שם אדם אמר מי כאן נאמן א"ל אחד אני איני נאמן איש פלוני נאמן ה"ז נאמן ופריך עלה בירושלמי ועד אחד נאמן בתמי' וכתב הר"ש דאע"ג דבעלמא ע"א נאמן כאן שהוא חשוד אינו ראוי להאמינו אר"י קל הקילו באכסניא מפני חיי נפש אלמא דחשוד אפי' בשל אחרים אינו נאמן ומכח זה העלה דדוקא בבכור שאינו אלא משום קנס קי"ל כרשב"ג אבל בעלמא קי"ל כר"מ דחשוד על הדבר לא דנו ולא מעידו, ואני תמה על קושיתו הרי הוא עצמו תי' קודם לזה קושי' ב"י ממתני' דרפ"ד דדמאי דמיירי שיש לחוש לרמאות שעשו קנוניא וכבר כתב ב"י בשמו דבכ"מ שיש לחוש לזה אינו נאמן והרי במשנה וי"ו הנ"ל מסיים הלך ליקח ממנו א"ל מי כאן מוכר ישן א"ל מי ששלחך אצלי אעפ"י שהן כגומלין זא"ז הרי אלו נאמנין וכתב הרמב"ם בפיה"מ העיקר אצלינו אין אדם חוטא ולא לו ולפיכך לא ישלחוהו לאיש שאינו נאמן מפני שאין לו בזה הנאה קרובה מיד וכו' ולפ"ז דוקא התם שיש לו הנאה רק שאינה הנאה קרובה מ"ד אינו נאמן בעלמא רק כאן מפני חיי נפש אבל היכא שאין לו הנאה כלל בשל אחרים שפיר יש לומר דנאמן וכרשב"ג דנאמן בשל אחרים:

ועוד נ"ל סברא ישרה לחלק דהרי זה ברור דע"א אינו נאמן להעיד על גברא שהוא פסול לעדות דלא יקום ע"א באיש לכל עון וכו' כתיב ועיין בחו"מ סימן ל"ד וא"כ אינו נאמן נמי להכשירו ודוגמא לזה מ"ש הרא"ש רפ"ק דב"מ דע"א כיון דנאמן לחייב שבועה ה"נ ע"א מסייע פוטר מן השבועה שהנאמנות הוא שווה בדבר והפכו וה"נ כיון שאין ע"א נאמן לפסול ה"נ אינו נאמן להכשיר וא"כ תקשי אפילו ע"א כשר אמאי יהי' נאמן להעיד על ע"ה שהוא נאמן להכשירו, אך ז"א דהא כל הפסול של ע"ה להעיד שהוא מעושר אינו רק חששא בעלמא דרוב ע"ה מעשרין ולהכי ע"א כשר נאמן עליו שהוא נאמן וזה הי' קושי' ירושלמי וע"א נאמן בתמי' וכתב הר"ש דאע"ג דבעלמא ע"א נאמן פי' ע"א כשר נאמן להעיד על ע"ה שהוא נאמן על המעשרות כאן שהוא חשוד אינו ראוי להאמינו וע"ז סובב והולך שינוי דירושלמי ודברי ר"ש ורמב"ם וכ"ז במעיד על גברא אין חשוד נאמן רק מפני חיי נפש אבל לא בעלמא אבל להעיד על החפץ שהוא היתר דע"א כשר נאמן באיסור שפיר י"ל דהחשוד נאמן להעיד בשל אחרים:

ועד השלישי אני בא למ"ש תוס' גיטין ס"ז ד"ה דיבורא אמרו מעשה לא עבדי דהיכא דע"י דיבורם נגמר המעשה מעשה גמור חשיב לי' ולא עבדי אבל היכא דאין הדבר נגמר ע"י כמו באומר אמרו ואינו אלא דיבור בעלמא ובזה א"נ ע"ש ולפ"ז בשלמא אם אומר

שזה נאמן בזה לא נגמר הדבר עדיין אין חשוד נאמן אלא מפני חיי נפש אבל במעיד על חפץ שזה היתר דנגמר הדבר בעדותו שפיר י"ל דנאמן החשוד בשל אחרים:

ועוד יש לחלק דהרי הא דנאמן בשל אחרים היינו משום דאינו חשוד לעבור אלפני עור וכל זה במעיד על החפץ שהוא היתר אבל במעיד על הגברא שהוא נאמן הוי כמו לפני דלפני דאמרינן בע"ז י"ד אלפני מפקדי' אלפני דלפני לא מפקדינן ואף שתוס' שם דף ט"ו ע"ב ד"ה לנכרי כתבו דזה שייך רק בנכרי שאינו מוזהר על לפ"ע לפיכך לא מפקדי' אלפני דלפני אבל בישראל שמצווה אלפ"ע מפקדי' גם אלפני דלפני מכל מקום לתירוץ השני שם בתוס' נראה דנאדו מהאי סברא ושפיר יש לחלק כנ"ל, וכן הסכים הש"ך סי' ב' סק"כ וסי' קי"ט סקח"י וסי' קכ"ז סקי"ט דנאמן בשל אחרים וא"כ בנ"ד אף שחיללה שבת אפי' היא חשודה לכה"ת נאמנת בשל אחרים להשגיח אם הנשים טובלות כראוי:

אלא דיש לעיין שהרי בעובר ג"פ ומועד לכך העלה בש"ך הנ"ל דאפי' בשל אחרים אינו נאמן והטעם בזה דבשלמא כשהוא לא עבר רק פ"א אף דהוא חשוד ואינו נאמן בשל עצמו היינו משום דאפשר דמשקר להנאתו אבל בשל אחרים שאינו מגיע לו הנאה מזה אינו משקר להכשיל אבל במועד לעבור ג"פ כיון דדש בי' כהתירא דמי לי' כדאמרי' בחולין ד' ע"ב וא"כ בעיניו אין זה מכשול לכן אינו נאמן גם בשל אחרים ולפ"ז תקשי במחלל שבת בפרהסיא דהוי חשוד לכל איסורין אמאי לא יהי' נאמן גם בשל אחרים אפילו בחילל שבת ג"פ הא כאן ל"ש האי טעמא כיון דדש בי' כהתירא דמי לי' דהא אינו דש בשאר איסורים, אך זה שיבוש דהא מ"ט דנאמן בשל אחרים כיון דאין לו הנאה אינו חשוד לעבור אלפ"ע אבל במחלל שבת בפרהסיא דחשוד לעבור על כל איסו' א"כ חשוד נמי לעבור על לפ"ע ושפיר אינו נאמן בשל אחרים ומעתה אפי' בפ"א שחילל שבת בפרהסיא שוב אינו נאמן אפי' בשל אחרים ועיין בש"ך סי' ב' סקי"ז, אלא דכבר כתבתי דכאן שלא חיללה שבת בפרהסיא אינה חשודה לשאר איסורין וא"כ שפיר נאמנת בשל אחרים:

ועל השני' שלפי דברי' הניחה האשה לטבול ביום זיי"ן ביום ג"כ אין להעבירה דאע"ג דקי"ל בסי' קי"ט סט"ו דהמוכר דברים אסורים מעבירי' אותו וכו' דכיון דכבר עבר על לפ"ע שוב חשוד לעבור עוד ואינו נאמן בשל אחרים מ"מ היינו בעובר במזיד אבל בנ"ד מאן יימר שעשתה במזיד אולי לא ידעה שהוא יום זיי"ן וסברה שהוא יום ח' דמותרת לטבול ביום אם יש אונס כמבואר סוס"י קצ"ז, ואף דפסקי' שם סי"ז טבח שיצתה טריפה מתח"י אין לו התנצלות לומר שוגג הייתי מ"מ שאני הכא דיכולה לומר דסמכה על האשה הטובלת שוודאי אינה טובלת בז' ביום ונראין הדברים ששגגה היתה ודומה

למ"ש שמ"ח סי' ב' אות י"ט ואינה נעשה חשודה בכך ועוד כתב שם אות כ' דבשוחט לאחרים ואינו מגיע לו הנאה מעשותו זאת יש לדונו כשוגג ועיין תבו"ש שם וא"כ ה"נ כיון שהוא לאחרים ואין לה הנאה מזה יש לדונה כשוגג:

ועוד אפי' היתה מזידה כיון שגם האשה הטובלת היתה מזידה לטבול ביום ז' ביום הרי כתב דג"מ ביו"ד סי' קנ"א בדעת הש"ך שם סק"ו דישראל הרוצה לעבור במזיד על איזה עבירה אפי' אינו מומר גמור אין ישראל אחר מצווה להפרישו ע"ש וא"כ לא נעשית חשודה כלל בשביל שלא הפרישתה מלטבול ביום ז' ביום:

ועוד הא דאסור להיות מן השער חוץ למים בשעת טבילה הוא מה"ת כמ"ש הרמב"ם פ"א ממקואות ה"ז כל הטובל צריך שיטבול כל גופו כשהוא ערום בב"א ואם הי' בעל שער יטבול כל שער ראשו והרי הוא כגופו ד"ת וכו' ועיין טור וב"י רס"י קצ"ח וסד"ט שם והא דאסור לטבול ביום ז' אינו אלא מדרבנן ולכמה שטות אפי' התשמיש אחר הטבילה ביום ז' אינו אלא מדרבנן עיין כ"ז בב"י סי' קפ"ג ובדיעבד אם טבלה ביום ז' ביום עלתה לה טבילה כמבואר בשו"ע סוס"י קצ"ז והרי קי"ל בסי' קי"ט דחשוד על החמור בעונש חשוד על הקל ממנו בעונש אבל חשוד על הקל אינו חשוד על החמור וכ"ש שאינו חשוד מאיסור דרבנן על איסור דאו' ע"ש סעי' ה"ו וא"כ גם אם היא חשודה על טבילה ביום ז' ביום אינה חשודה שלא להשגיח על טבילת כל הגוף והשערות בפ"א במים שהוא חמור שהוא מה"ת, ואף שהש"ך בסקי"ב ס"ל בדעת הטור דאם חשוד על דבר שהוא חמור בעיני הבריות אף שקל בעונש הוא חשוד ג"כ על דבר שהוא קל בעיני הבריות אף שהוא חמור בעונש ע"ש ואני בעניי עשיתי סמוכין לזה ממ"ש תוס' חולין ק"א ע"ב ד"ה הזיד שכתבו ביו"כ שחל בשבת דאם הזיד בשבת ושגג ביוכ"פ מקרי שב מידיעתו לגבי יו"כ אף דשבת חמור בעונש מיו"כ דשבת הוא בסקילה משום דיו"כ חמיר לי' לפי שהוא יום כפרה ומחילה ע"ש, [עיין שמ"ק כתובות ד' ד"ה קילא ותוס' סוטה ז' ד"ה אמר] מ"מ לפענ"ד גם בעיני הבריות חמירי להו שלא יהו השערות במים בשעת טבילה מלטבול ביום ז' סמוך לחשיכה קודם צאת הכוכבים וא"כ ודאי אינה חשודה מזה על זה, ועוד דהרי בדעת המחבר ס"ל לש"ך דאם שניהם שווים בעיני הבריות אזלינן בתר חמור בעונש ואם שווים בעונש אזלי' בתר חמור בעיני הבריות ע"ש וזה ודאי דאין טבילה קודם צאת הכוכבים חמור בעיני הבריות מטבילת השערות, ולצד השני שכתב הש"ך אזלינן בשניהם לקולא דאינו חשוד מקל בעונש אפילו חמור בעיני הבריות לחמור בעונש אפילו קל בעיני הבריות, ולצד השלישי אם בעיני הבריות שניהם שווין אז אזלי'

בתר קל וחמור בעונש ע"ש וא"כ לא נעשית אשה זו חשודה כלל שלא תשגיח על טבילת שערות היטב:

ולא עוד אלא דנלפענ"ד דאפי' הי' טבילה ביום ז' קודם צאת הכוכבים ד"ת שאסור ולא עלתה לה טבילה רק דלא משמע להו לאינשי שהוא עבירה לא מקרי' חשודה על טבילת השערות וכמ"ש רמ"א סי' קי"ט ס"ז בהג"ה, ובהכי נתישב לי דברי רמ"א שכתב מי שהוא חשוד בדבר דלא משמע לאינשי שהוא עבירה לא מקרי חשוד מיהו לאותו דבר אינו נאמן ותמהו הטו"ז סק"ט וש"ך סקי"ט הא ממנ"פ לענין מה לא נקרא חשוד אי לאותו דבר פשיטא דאין סומכין עליו כיון דכהתירא דמי' לי ואי לדברים אחרים אפי' עבר במזיד חשוד לדבר אחד אינו חשוד לדברים אחרים כמבואר בס"ד ולפענ"ד כונת רמ"א הנה בטבילת נדה וזבה יש כמה דינים מה"ת לדעת הרבה ראשונים כולו שאוב פסול מה"ת וטבילה בכלים והויתו ע"י טהרה לכ"ע מה"ת וטבילת כל גופו בפ"א דאורייתא וכהנה רבות ואם חשודה לעבור אחד מדינים אלו במזיד הרי היא חשודה על איסור נדה ושוב אינה נאמנת על שום דין מדיני נדה אבל אם לא משמע לאינשי באחד מדינים הנ"ל שהוא עבירה א"כ אינה חשודה על איסור נדה ונאמנת היא בשאר איסורי נדה רק לאותו דבר אינה נאמנת כיון שחושבת שהוא היתר וע"ד זה יש למצוא גם בשאר איסורין וא"ש:

ולפ"ז שפיר יש להחזיר אשה זו על משמרתה דלא מיקרי' חשודה כלל ולא נשאר לנו רק דעת י"א שהביא רמ"א רס"י קי"ט דאפי' אינו חשוד רק שאינו מוחזק בכשרות אין להאמינו והוא דעת הרמב"ם שהביא ב"י ואשה זו עכ"פ אינה מוחזקת בכשרות אבל כבר כתב ד"מ שאין המנהג כן ויש סמוכין לזה ממ"ש תוס' וראשונים בכמה דוכתי דמוכח דע"א נאמן באיסורין דאל"כ אין לך אדם מתארח אצל חבירו [עיין רש"י יבמות פ"ח ע"א וריטב"א ריש גטין ורשב"א חולין ד"י] ולדעת הרמב"ם דבאינו מוחזק בכשרות אינו נאמן ואפ"ה ס"ל דמתארח אצלו א"כ אין זה ראי' דילמא ע"א אינו נאמן ומ"מ מתארח אצלו אלא ודאי דלא ס"ל כשיטת הרמב"ם ועיין טו"ז וש"ך סק"א, אלא דש"ך סק"א שדי בי' נרגא ממה שהביא הטור סי' ס"ה דברי הרמב"ם ומיהו אין לוקחין בשר מכל טבח אא"כ הי' אדם כשר ומוחזק בכשרות וכו' וכן כתב המחבר שם סוס"י ס"ה, וסבור הייתי לומר עפמ"ש הג"א רפ"ק דחולין אם נותני' לו בשר לאכול האיך נאמין לע"א שמא הרגה בקופיץ דהא איתחזיק איסורא ובאיתחזק איסורא אין ע"א נאמן ותי' דבע"א כשר ומהימן סומכי' עלי' אפילו באיתחזק איסורא ע"ש באורך ולפ"ז א"ש דשם בשחיטה דאיתחזק איסורא בעינן דוקא מוחזק בכשרות אבל בעלמא היכא דלא איתחזק איסורא לא בעי' מוחזק בכשרות וא"ש ולפ"ז בנ"ד דג"כ איתחזק איסורא דטמאה נמי אינו נאמן אא"כ

מוחזק בכשרות, אבל הש"ך תירץ דשאני טבח שוחט דשכיחי טובא וגם דיני שחיטות מרובים ובקל יכול לעשות שהיי' או דרסה או שאר פסולים לכן אם לא הוחזק בכשרות אסור ע"ש ולדבריו בנ"ד לעמוד ע"ג הטובלת לראות שלא ישאר משער ראשה צף על פני המים שפיר לא בעי' מוחזק בכשרות:

ועוד נ"ל דאפי' לפמ"ש לא בעי' כאן מוחזק בכשרות דודאי לא גרע אינו מוחזק בכשרות לרמב"ם מחשוד לדידן והרי חשוד לדידן נאמן בשל אחרים כמבואר ס"ז וה"נ אינו מוחזק בכשרות דנאמן בשל אחרים לרמב"ם ונ"ד בשל אחרים הוא ושפיר נאמנת ומותר להחזירה למשמרתה ובפרט שאין למצוא טובה ממנה ויש לחוש לתקלות הרבה אם לא יחזירו אותה ומהיות טוב לאיים עלי' הרבה ושתקבל על עצמה להשגיח היטב ואחר תטהר, ובזה יבא שלום ינוח על ראשינו כנפשך ונפש חמיך דוש"ת באהבה:

עמרם הק' בלוהם בק"ק הנ"ל:

תשובה רפח

שיל"ת מאדע יום ג' לס' נח תרל"ז לפ"ק:

שפע ברכה וטל אורות, יחד מאירות, אל מול פני חותני אהובי ידידי ורב חביבי הרבני העדני העצני, עסיס רמוני חרי"ף חדה מונחת על סבר"ו יאותו הכהנים באורו, אור בע"ת השיב"ה כמו"ה חיים יוסף דוב הכהן נ"י כאור בהיר עם נאות ביתו חותנתי החשובה תשמ"ח ברוח נדיבה, הצנועה ומאושרה מ' זלטא תי' לאוי"ט:

יקרת מכתבו הגיעני שלשום ותמול שמתי עיני ולבי כשעה חדא לרעות בגנים בד"ת אשר התעורר כבוד חותני נ"י ואשר יתן ה' בפי אותו אשמור לדבר וכי הוא זה על דברת כ"מ פ"ט ממקואות הח"י וכן הוא בב"י יו"ד סימן ר"א בדין גל שנתלש מן הים בסוף דבריו שכתב ועוד דכיון דאיהו ז"ל סבר דכולו שאוב כשר מה"ת למה יגזרו חכמים על הים הגדול שלא יטהר בזוחלין דהא ל"ש למיגזר בי' אטו חרדלית של גשמים כדכתב ר"מ דמה"ט אסרו לטבול בנהרות בר מיומי תשרי וכו' והתעורר כבוד חותני נ"י דהוא פלא מה שייטא דכולו שאוב לכאן, הנה גם אנכי בלמדי מס' והלכות מקואות עמדתי ע"ד ב"י אלו כי הם תמוהים לעין כל רואה ואז אמרתי בשני דרכים:

הדרך הראשון דהנה כבר הביא ב"י לעיל בשם המרדכי דפסול זחילה בנוטפין אינו אלא מדרבנן דלא כמהרי"ק ותה"ד, הן אמת כי מדברי המרדכי בשבת לא נראה כן רק פסול זוחלין הוא מה"ת אבל טבילה בנהרות אטו חרדלית של גשמים הוא מדרבנן כמבואר למעיין שם וכבר השיגו בד"מ ומ"מ הב"י הבין דפסול זחילה הוא רק מדרבנן והד"מ

השיג הא ילפינן דין זחילה בתו"כ מקרא בהדיא וחזי' שהוא מה"ת, ולדעתי אין כאן השגה שהרי בתו"כ שם למדו גם פסול שאובין מקרא בהדיא מה מעין בידי שמים אף מקוה בידי שמים ומ"מ כתב בפ"ד ממקואות ה"א דכולו שאוב כשר מה"ת [הגם שבדברי הרמב"ם י"ל דכל דבר הלמד בי"ג מדות נקרא ד"ס וכמ"ש בספר המצות בשורש השני ולעולם דכולו שאוב הוא מה"ת מ"מ הב"י עכ"ח לא הבין כן ועיין בתיו"ט פ"ב ממקואות ד"ה שיש נראה ג"כ דס"ל בדעת הרמב"ם דכולו שאוב פסול רק מדרבנן דאל"כ לא הקשה כלום למה פסלו חכמים שאובה כלל והדין עמהם דנהי דבמ"ש הרמב"ם בפרק הנ"ל ה"ב מדברי סופרים שהמים השאובין פסולים לטבילה וכו' י"ל דגם שהוא מה"ת בהיקש מ"מ קרוי ד"ס אבל מ"ש בה"א דין תורה שכל מים מכונסים טובלים בהם וכו' א"א לפרש רק דפסול שאובין הוא דרבנן] וע"כ צ"ל דדרשה דתו"כ אסמכתא בעלמא הוא וכמ"ש הרע"ב פ"ב דמקואות מ"ג וה"נ לענין פסול זחילה י"ל דהוא דרבנן ודרשה דתו"כ אסמכתא בעלמא היא, ולפ"ז י"ל דודאי אם פסול זחילה בחרדלית של גשמים הוא מה"ת שפיר יש לגזור ים הגדול אטו חרדלית אבל אם חרדלית גופא הוא מדרבנן מהיכי תיתי לגזור ים אטו חרדלית הלא הוא גזירה לגזירה [הגם דלמרדכי גזרינן בשאר נהרות אטו חרדלית התם כולה חדא גזירה שהרי רבו הנוטפין ובטלי זוחלין בנוטפין אבל לגזור בים הגדול אפילו ביומי ניסן ותשרי הוי וודאי גזירה לגזירה] וזהו קושית ב"י דכיון דס"ל לרמב"ם כולו שאוב כשר מה"ת וע"כ דרשה דתו"כ אסמכתא וא"כ לענין זחילה נמי אסמכתא ואינו פסול זחילה אפילו בחרדלית רק מדרבנן, א"כ למה יגזרו חכמים בים הגדול שלא יטהר בזוחלין דהא ל"ש למיגזר בים אטו חרדלית וכו' דהא חרדלית גופא נמי אינו רק מדרבנן:

ובאופן אחר אמרתי בפירוש דברי ב"י ואקדים דברי ט"ז ריש הל' יין נסך שכתב פי' משום בנותיהן אסרוהו בשתיה ומשום גזירת יי"נ אסרוהו אף בהנאה ע"ש ביאור דבריו לענ"ד דודאי לא היה ראוי לאסור סתם יינם אטו יי"נ דמה שיווי ודמיון יש ביניהם לטעות מזה על זה אלא כיון דכבר אסרו סתם יינם בשתיה משום בנותיהן א"כ כבר יש שיווי ודמיון ביניהם לענין איסור שתיה ויש לחוש שיטעו כמו שסתם יינם אסור בשתיה ומותר בהנאה כן יי"נ אעפ"י שאסור בשתיה מותר בהנאה ולהכי אסרוהו גם בהנאה, ולפ"ז נ"ל דודאי אי כולו שאוב פסול מן התורה ומי גשמים שאין בהם תפיסת ידי אדם כשרים לטבילה וא"כ ים למי גשמים שיווי ודמיון למעין שפיר יש לגזור ים הגדול אם יטהר בזוחלין יטעו שגם חרדלית של גשמים שמטהר מטהר בזוחלין אבל אם כולו שאוב נמי כשר לטבילה א"כ אין למי גשמים שהם בלי תפיסת יד אדם דמיון למעין

שהרי גם שאובין כשרים לטבילה, והלא נראה שזה לא יעלה על דעתם כלל שהשאובים מטהרים בזוחלין רק הטעות על חרדלית וכיון שאין לחרדלית שום דמיון למעין שוב לא יטעו שחרדלית מטהר בזוחלין והק' ב"י שפיר כיון דכולן שאובין כשרים לטבילה א"כ שוב אין שום שיווי ודמיון לים הגדול עם חרדלית ולמה יגזרו ים הגדול אטו חרדלית, ואין להשיב דעכ"פ עכשיו שפסלו חכמים שאובין שוב יש דמיון לחרדלית עם ים הגדול ושפיר גזרו, ז"א דאכתי שאובה שהמשיכוה כולה כשרה עיין ברמב"ם פ"ד דמקואות ה"ח וה"ט ובב"י סימן הנ"ל מה שהאריך בדברי הרמב"ם ושפיר אין דמיון לחרדלית עם ים הגדול רק אם שאובה שהמשיכוה ובשאובה ע"י המשכה אינן טועין שמטהר בזוחלין, והא דתלי ב"י קושיתו בהא דכולו שאוב כשר מה"ת ולא בשאובה שהמשיכוה כולה כשרה י"ל דס"ל דהא בהא תליא דאם כולו שאוב מדרבנן אז כולה בהמשכה כשר אפילו מדרבנן אבל אי כולו שאוב מה"ת אז פסול כולו בהמשכה וכמדומה לי שראיתי כן באיזה מקום וכעת אין לי פנאי לחפש בספרים, [ועיין בס' לחם ושמלה סי' ר"א סקט"ז אות ה' דרמב"ן כתב דנראה שהרי"ף ז"ל שהכשיר כולה שאובה בהמשכה ס"ל דשאובה לאו דאו' ע"ש ובס"ק ע"ד אות ג']:

ועתה כאשר עוררני כבוד חותני נ"י בזה שמתי לבי לפרש בדרך אחר דעיין חגיגה י"ט ובחולין ל"א אהא דגל שנתלש שבמשנה וי"ו פ"ה דמקואות דקאמר וכ"ת ביושב ומצפה מאי למימרא מהו דתימא ליגזר משום חרדלית של גשמים ופרש"י דחרדלית אינו מטהר משום דקטפרס אינו חיבור והתוס' השיגו על רש"י ופירשו דאינו מטהר משום דאינו מטהר בזוחלין ולפירוש התוס' יש לדקדק קצת דלמה בחרו דוקא בחרדלית של גשמים ולא אמרו סתם לגזור משום נוטפין שיאמרו שמטהר בזוחלין, אמנם לפענד"נ דהנה המהרי"ק בתשו' שורש קט"ו הביאו התוי"ט פ"ה דמקואות מ"ו הק' למה עלתה טבילה בגל שנתלש מ"ש מהא דאמרינן שם בר"פ העבירו ע"ג בריכה והפסיקו הרי הוא כמקוה ופשיטא שאין לך הפסקה גדולה מן המעיין מזו שנתלש הגל מן הים והולך למרחוק וכן אין לך זחילה גדולה מזו שאין כאן אשבורן כלל ותי' דהא שהפסיקו הרי הוא כמקוה היינו דוקא שנחו המים במקוה וכבר נעשו אשבורן אבל היכא דאכתי לא נייחו מים באשבורן אלא עדיין חיים וזוחלין מכח נביעת המים אע"פ שהופסקו מהמעין מ"מ שם מעין עליהם עדיין מצד עצמם כיון דאכתי חיים וזוחלין הם ולא פקעי חיותן מיניהו ע"ש ולכאורה יש להבין א"כ חרדלית של גשמים שבא מדליו של הר עיין רמב"ם בפיה"מ וברטנורא שם ואכתי לא נחו מים באשבורן בשום פעם למה באמת אינו מטהר בזוחלין אך זה שיבוש דכבר נשמר מהרי"ק מזה דדוקא בבא ממעין שהיו מים חיים לא פקע

חיותן ועיין בתוס' בכורות דף נ"ו בד"ה אין אבל במי גשמים שלא חיו מעולם אף שלא נחו באשבורן מ"מ אינו מטהר בזוחלין, ולפ"ז א"ש דוקא בחרדלית של גשמים הוי ס"ד דהעולם יטעו כיון שגל שנתלש מטהר בזוחלין קודם שנח באשבורן אף שאח"כ אינו מטהר בזוחלין כמו כן יחשבו שחרדלית מטהר בזוחלין כל זמן שלא נח באשבורן אבל על נוטפין שכבר נחו באשבורן ודאי לא יטעו שמטהר בזוחלין וקמ"ל דגם בהא לא גזרינן שידעו החילוק דבהא לא פקע חיותא ומי גשמים לא חיו מעולם, ומעתה בים הגדול שהכתוב קראו מקוה ופסול לכל הדברים דבעי מים חיים עיין ר"מ ור"ש פ"ח דפרה מ"ח ובכ"מ פ"ח דמקואות הי"ב שפיר י"ל דנהי דמה"ת מטהר בזוחלין ין אינו מפני שהם חיים רק מפני שדרך נחלים הולכים וזוחלים עליהם וזה דרכם כמ"ש הר"ש במשנה הנ"ל ועיין בתוי"ט שם ביאר כן בפירוש מ"מ חכמים גזרו אטו חרדלית של גשמים שכיון שיראו העולם שים הגדול אינו כשר למים חיים ומכל מקום מטהר בזוחלין יטעו שכל מים שלא נחו מעולם באשבורן אף שאינם מים חיים מ"מ מטהר בזוחלין ויטעו שחרדלית מטהר בזוחלין:

והנה מלשון הרמב"ם פ"ט דמקואות הח"י למדתי דבר חדש שכתב אין מטבילין בגל כשהוא באויר וכו' לפי שאין מטבילין בזוחלין ק"ו באויר ומשמע מזה דפסול זוחלין הוא מעין פסול אויר רק דקיל מיני' והנה רש"י בחגיגה י"ט פי' שאין מטבילין באויר שלא אמרה תורה מקוה של אויר לטבילה ועיין ברש"י חולין ל"א וכתב הכ"מ בפ' והלכה הנ"ל דנפקא לי' מדכתיב אך מעין ובור מקוה מים והנך אין דרכן להיות באויר, ולענד"נ דנפקא לי' ממאי דאיתא בתו"כ יכול אף בור שבספינה יהא טהור ת"ל מעין מה מעין שעיקרו בקרקע אף מקוה שעיקרו בקרקע ועיין רש"י בחומש פ' שמיני בפסוק אך מעין ובור מקוה מים המחוברים לקרקע אינם מקבלים טומאה ועוד יש לך ללמוד יהיה טהור הטובל בהם מטומאתו ועיין בנימוקי חומש להרמב"ן שם בפסוק והנוגע בנבלתם ועיין חת"ס יו"ד סי' קצ"ח אות י"ב שהעלה מזה דמי מקוה צריך להיות מחובר לקרקע כדי שלא יקבלו טומאה דמחובר לקרקע כקרקע ואז ראוי לטהרה ע"ש באורך ועכ"פ הדבר ברור שמים הראויין לטבילה אינו אלא במחובר לקרקע ולהכי אין טובלין באויר, ולפ"ז י"ל דהיינו טעמא נמי דאין נוטפין מטהרין בזוחלין דהא הזוחלין אינן מחוברין לקרקע וקמא קמא אזדי להו והני אחריני נינהו ועיין במג"א סי' ד' סק"י שכתב שאם טובל ידיו בנהר ג"פ יצא מה"ט דקמא אזדי והני אחריני והביא ראיה מע"ז מ"ז ומחולין ק"ה ועיין בתוס' שבת דף ה' ע"ב ד"ה אגוז ושפיר למד הרמב"ם ק"ו מפסול זוחלין לפסול אויר דטעמא דתרווייהו משום שאינם מחוברים לקרקע. ובזה אין אנו צריכין למה שנדחק

הכ"מ שם בדברי הרמב"ם דפסול אויר בגל הוא משום גזירה שלא יכשירו זוחלין דעלמא אלא דכאן פסול מדינא כיון שנתלש מהים והוא באויר ואינו מחובר לקרקע אף שלא פסק חיותן מ"מ פסול כמו זוחלין דעלמא שפסולים מחמת שאינן מחוברין בקרקע רק בזוחלין בטבען שדרכן בכך חיותן מחברן כמ"ש תוס' בכורות נ"ו הנ"ל אבל בנתלשו נהי שכל זמן שלא נחו באשבורן זחילתן מחברן כמ"ש מהרי"ק הנ"ל היינו המים בעצמם אבל א"א לומר שמחברן בקרקע. ועיין בתוי"ט בפ"ב דמקואות מ"ג הקשה אי כולו שאוב כשר מה"ת אמאי פסלו חכמים שאיבה כלל בשלמא אי כולו שאוב פסול מה"ת גזרו בג' לוגין אטו כולו שאוב אבל אי כולו שאוב נמי כשר אמאי גזרו ותי' דגזרו אטו בכלי ובכלי עצמו לא שרי לטבול דבעינן מקוה דומיא דמעין שהוא בקרקע ע"ש:

היוצא לנו מזה דיש ב' טעמים אהא שאין הנוטפין מטהרין בזוחלין האחד יען שדרך זחילה אין המים בעצמותם מחוברים יחד ואין כאן מ' סאה ושיעור טבילה במקום אחד רק מעין מטהר בזוחלין כי חיותן מחברן, ושנית לפי שדרך זחילה אין המים מחוברים לקרקע כנ"ל ובמעין הרי במקום נביעתו מחובר לקרקע וכיון שכל המים בחיבור אחד נעשה הכל כמחובר לקרקע שחיותן מחברן או כיון שעיקרו בקרקע די בכך אפילו נימא שבמקום שזוחל אינו מחובר מ"מ מהני להו השקה למקום שמחובר לקרקע ואינם מקבלים טומאה שנזרעו ולכן מטהרין בזוחלין ועיין בחת"ס סי' הנ"ל והכי דייק לישנא דתו"כ מה מעין שעיקרו בקרקע משמע אפילו אינו כולו מחובר לקרקע רק עקרו מחובר די בכך, ולפ"ז אני אומר דאם העולם אינם יודעים פסול זחילה מטעם השני הנ"ל יען שאינו מחובר לקרקע שפיר יש לגזור בים הגדול שלא יטהר בזוחלין אטו חרדלית של גשמים דאף שיודעים שיש חילוק במימות יש מהן מטהר בזוחלין ויש שאינו מטהר בזוחלין מ"מ הא ודאי שלא יטעו ממה שמעין מטהר בזוחלין שגם חרדלית גשמים מטהר בזוחלין דידעו החילוק דמעין הוא מים חיים וחיותן מחברן אבל חרדלית אינו מים חיים ואין המים מחוברים אבל אם יראו שים הגדול מטהר בזוחלין הגם שלכל הדברים דבעו מים חיים פסול יטעו שלטהר בזוחלין לא בעי מים חיים כלל והא דיש מימות שאינם מטהרים בזוחלין היינו היכא שהיה מתחילה באשבורן אבל היכא שלא היה מעולם באשבורן כגון חרדלית של גשמים מטהר בזוחלין שדרכן בכך וכמש"ל, אבל אם ידעו טעם השני בפסול זחילה משום שאינה מחובר לקרקע שוב אין לגזור ים הגדול אטו חרדלית דידעו החילוק דים הגדול עיקרו מחובר בקרקע ועיין בלשון הרמב"ם פ"ו מה' פרה הי"א ובכ"מ פ"ט ממקואות הי"ב ועיין ביו"ד סי' ר"א ס"נ וחרדלית אינו מחובר בקרקע ולהכי פסול בזוחלין:

ומעתה בשלמא א' כולו שאוב פסול מה"ת וגזרו ג' לוגין אטו כולו שאוב א"כ אפשר שלא ידעו העולם כלל דין דמים שטובלים בהן צריכין להיות מחוברין בקרקע ופסול שאובין משום שיש בו תפיסת יד אדם וא"כ לא ידעו לחלק בין ים הגדול לחרדלית של גשמים לענין פסול זחילה כמש"ל ושפיר גזרו ביס הגדול שלא מטהר בזוחלין אטו חרדלית אבל אי כולו שאוב כשר מה"ת דלא מיפסל משום תפיסת יד אדם ע"כ הא דפסלו חכמים שאובין הוא כדי שידעו שאין טובלים בכלים כמש"ל בשם תוי"ט ועכצ"ל שידעו דהפסול הוא משום שמקוה צריך להיות בקרקע דאל"כ אכתי יש לחוש שיטבול בכלים באופן שלא יהיה בהם תפיסת יד אדם וע"כ דע"י שפסלו שאובין ידעו שמקוה צריך להיות במחובר לקרקע וא"כ שפיר ידעו לחלק בפסול זוחלין בין ים הגדול לחרדלית שים מחובר עיקרו בקרקע וחרדלית אינו מחובר, ולפ"ז הקשה הב"י שפיר כיון דלהרמב"ם כולו שאוב כשר מה"ת וע"כ ידעו דמקוה צריך להיות במחובר לקרקע א"כ למה יגזרו חכמים על ים הגדול שלא יטהר בזוחלין דהא ל"ש למיגזר אטו חרדלית של גשמים כדכתב ר"מ וכו' שהרי שפיר ידעו לחלק כנ"ל, זהו מה שנלפע"ד בכונת הב"י לחומר הענין והגם שהארכתי קצת לברר הענין מ"מ בעצמותו הוא כונה קצרה ונאותה בדברי ב"י, וה' יראינו מתורתו נפלאות כנפשו היפה ונפש חתנו כבנו הדוש"ת באהבה חותם בברכת התורה:

עמרם הק' בלוהם בק"ק הנ"ל:

תשובה רפט

שוכ"ט לידידי הרבני המופלג חו"ש, וריח לו כלבנון כמו"ה שרגא פייבל גראסמאן נ"י ויהל בק"ק פעטראוועסעלע יע"א:

מכתבו הנעים הגיעני בעתו אבל לא כל העתים שוות ולא הרשני עתי ועטי להשיבו עד עתה ותמול לקחתי מעט פנאי לעיין ע"ד מה שתמה על הרמב"ם פ"ד דמקוואות ה"ז שכתב מקוה שיש בה מ' סאה מכוונות ונתן לתוכה סאה מים שאובין ונטל אח"כ ממנו סאה ה"ז כשר וכן נותן סאה ונוטל סאה והוא כשר עד רובו א"כ בתמורה י"ב דקאמר מאן תנא דאין המים שאובין פוסלין אלא לפי חשבון ומוקי כראב"י ברבייה והמשכה או כיוסף בן חוני ולפי חשבון כלים ואמאי לא מוקי כך"ע בנתון סאה ונוטל סאה דאינו פוסל אלא לפי חשבון דהיינו עד רובא וכדאמרינן למאי דמוקי לה כראב"י וכ"ת תרתי ל"ל מתני' דתמורה ודהערל פ"ב, ז"א דהאי ברייתא היא ומתני' דפ"ז דמקוואות מיירי במי פירות לפירוש הרמב"ם כמ"ש כ"מ וגם היא שינוי' בלשון אחרת ועוד דלמאי דמוקי

כיוסף בן חוני נמי הוא משנה ערוכה בפ"ג מ"ד ע"ש, ולפי פשוטו נ"ל לפמ"ש הכ"מ שם בדעת הרמב"ם דבנתן סאה ונטל סאה באמת אין כאן פסול שאובין כלל דניטהרו בזריעה כמ"ש האשר"י סוף נדה ומה"ט כתב הרמב"ם בה"ו ולא עוד אלא במקוה עליון וכו' ובנתן סאה ונטל סאה דפסול הוא רק מפני מ"ע דכי הוי רובו מיחזי להו לאינשי שנטלו הכשרים ונכנסו תחתם השאובין ויבואו להכשיר בכולם שאובין לגמרי ולפיכך גזרו בו משום מראית עין ע"ש, וא"כ ל"ש כלל לומר בו אין מים שאובין פוסלים אלא לפי חשבון דמדינא לאו שאובין מקרי כלל:

ויותר נ"ל דבר חדש כיון שאינו פסול אלא משום מ"ע דמחזי להו לאינשי כאלו הי' כולן שאובין א"כ אינו פסול אלא כי הוי שאובין רובא דאז מחזי להו ככולו שאוב כיון דרובו שאוב ורובו ככולו אבל במחצה על מחצה כשר דלא מחזי להו לאינשי ככולו שאוב וכל"ק דהערל לא דלא נשקול רובו וכן משמע מלשון הרמב"ם שכתב וכן נותן סאה ונוטל סאה והוא כשר עד רובו ומשמע דהאי עד רובו קאי על נותן ונוטל שנותן ונוטל עד שנוטל רובו ולא שישתייר רובו דא"כ הי' לו לכתוב והוא כשר רק שישתייר רובו וס"ל דהני שני תירוצים שבהערל לא פליגי אלא דבשנוי' קמא מוקי לה בשאובין ואינו אסור רק משום מ"ע כנ"ל לכן סגי דלא נישקול רובו ואיבע"א מוקי לה במי פירות לכן בעי' שישתייר רובו כדי שיתבטלו מי פירות במים) ועיין תוס' תמורה ד"ה ואין שכתבו דלמאי דמוקי לה כראב"י דבעי' רוב מן הכשרים הפירוש לפי חשבון דאין השאובין פוסלים אלא אם יש בפסולין לפי חשבון הכשרים דהיינו מע"מ ע"ש, ולפ"ז א"א לאוקמא בנתן סאה ונטל סאה דהא לפמ"ש בזה כשר אם יש בשאובין לפי חשבון הכשרים דהיינו מע"מ ורק ברוב שאובין פסול וא"כ ל"ש לפי חשבון ושפיר לא מוקי בהכי:

ועוד בה שלישית יש לחדש דבנותן סאה ונוטל סאה אפילו רוב משום השאובין דפסול מ"מ כיון דרק משום מ"ע נגעו בה כנ"ל א"כ אם ניתוספו עליהם אח"כ מים כשרים עד שהכשרים הם הרוב המקוה חוזר להכשירו דשוב לא מחזי להו לאינשי ככולו שאוב ול"ש מ"ע ומכ"ש כיון דפסולה קודם שבאו בה הכשרים אית להו היכירא דכולו שאוב פסול וכדאמרי' ביצה ח"י מתוך שלא הותרה לו אלא ע"י דליו זכור הוא ע"ש ועיין יו"ד סי' ר"א בהג"ה סעיף מ"ד דאם המשיך תחילה מים פסולים ואח"כ הביא עליהם רוב מים כשרים לא מהני והוא מדברי הרמב"ם כמו שדקדק ב"י שם ודלא כמ"ש הר"ש פ"ב דמקוואות מ"ז ופ"ד מ"ד לראב"י ע"ש, ומעתה נראה דס"ל לרמב"ם דלשון פוסל את המקוה משמע דפוסל עולמית ואין לו תקנה דלא מצינו פסול חוזר להכשירו עיין חולין מ"ח ושם ע"ו בלשון הראשונים וכמו ג' לוגין שאובין דפוסלים מקוה חסירה דאין

לה תקנה עד שיצא מילואו ועוד כמבואר סכ"ב ובכולו שאוב אפילו זה לא מהני עיין הג"ה שם, ולפי"ז למאי דמוקי כראב"י שפיר שייך דמים שאובין פוסלים את המקוה לפי חשבון דאם המשיך כ' סאין שאובין לכ' סאה מים כשרים פוסל ואין לו תקנה אפילו ירבה מים כשרים ועיין ש"ך סקצ"ט דאפילו המשיכם למק"א פסול כיון שלא הי' מתחילה רוב מים כשרים אבל בנתן סאה ונטל אפילו רבו השאובין דלא עלתה בה טבילה מ"מ כיון שיש תקנה להרבות מים כשרים ותחזור להכשירה כנ"ל ל"ש פוסל ולהכי לא מוקי לה בהכי וא"ש:

ומה דקשה לי למ"ש רמ"א סכ"ב דבכולה שאוב לא מהני אפילו רבו עלי' מי גשמים עד שיצאו כדי מילואה ועוד אלא מחשבין המים היוצאים לפי ערך הכשרים והפסולים ע"ש אבל עכ"פ אם יוצא כ"כ עד שלא נשאר ג' לוגין מן הפסולים המקוה כשרה דל"ש בזה תענ"נ וכשרים נהפכו לפסולים וא"כ אמאי לא מוקי לה בהכי דאין השאובין פוסלים אלא לפי חשבון שאובין שיש בה ומכ"ש לפירש"י תמורה שם באין המחומץ מחמץ וכו' ע"ש דודאי א"ש טפי שפי' כל הג' דנקט במתני' מדומע ומחומץ ומים שאובין שווין בפי' לפי חשבון וצ"ע ואפילו בג' לוגין שאובין ה"מ לאוקמא דאינן פוסלים אלא לפי חשבון שיצא מילואו ועוד:

ומה שנתקשה למ"ש הר"ש פ"ב מ"ז דר"א ור' יהושע פליגי אי שאובה שהמשיכוה כולה כשרה א"כ מאי פריך ר"י דאמר כמאן ואמאי לא מוקי לי' כר"י, נ"ל פשוט דנהי דר"א ור"י הלכה כר"י כמו"ש במבוא התלמוד ד"ה סתם מ"מ היינו דוקא נגד ר"א לחודא אבל כאן אינימא דרבנן ס"ל אפילו ברבייה והמשכה לא ומכ"ש המשיכוה כולה דפסולה ור"א נמי פוסל המשיכוה כולה והוי ר"י יחיד כנגד רבים והלכה כרבים וא"כ אמאי פסק רבין אר"י כר"י וכיחידאי ופריך שפיר, אלא דלפ"ז קשיא לפי' הר"ש פ"ד מ"ד ס"ל לסתם מתני' דהתם דאפילו ג' לוגין שנפלו למקוה חסר והשלימו למ' סאה לא מהני המשכה להכשירה וכ"ש דלא מהני רבייה והמשכה להכשירה וכש"כ דהמשיכה כולה פסול וא"כ סתם מתני' דהתם וראב"י ור"א כולהי ס"ל דהמשיכוה כולה פסול ואמאי פסק ר"י כר"י דהוא יחיד במקום רבים, ואולי י"ל דאף דקיימי לן יחיד ורבים הלכה כרבים מ"מ אמורא יכול לקבוע הלכה כיחיד ועיין בקיצור כללי הגמ' ד"ה אעפ"י ולפ"ז ליתא לתי' הנ"ל, ומ"מ קשה לר"ש דקאמר מכלל דרבנן סברי ברבייה והמשכה לא וכו' ומשמע דליכא מאן דס"ל ברבייה והמשכה לא ולפירוש הר"ש הרי משנה שלימה שנינו דברבייה והמשכה לא, וצריך לומר דקושית הגמרא לא הי' אלא אי ליכא שום תנא דסובר דאם המשיכה כולה דכשר רק מחמיר דאפילו רבייה והמשכה לא מהני

שפיר שייך לישנא דמתני' לקולא עיין בפי' רש"י אבל כיון דמוכח מרבין אר"י דאיכא תנא דמיקל טפי ממתני' דאפי' המשכוה כולה כשר אף דאיכא נמי תנא דמחמיר טפי דאפילו רבייה והמשכוה לא מהני שוב ל"ש לישנא דמתני' בלישנא דקולא אי מוקמת לה ברבייה והמשכה ולהכי מוקי לה לפי החשבון כולי' ואתי שפיר:

וביישוב קושיתי נ"ל דהנה התוי"ט פ"ב שם תמה דרמב"ם פסק כר"י וא"כ ס"ל דאפילו כולו בהמשכה כשר והרי הרמב"ם פ"ד דמקוואות פסק דהמשכה אינה כשרה אלא אי איכא רוב מים כשרים, ותירץ בתוס' חדשים דהכא עדיף טפי דלא הו' שאובה גמורה משום דלא נתכווין לשאובה וכמש"כ תוי"ט ד"ה ורי"א ע"ש, ולפ"ז תקשי לר"ש מנ"ל דס"ל לר"י שאובה שהמשיכוה כולה כשרה דילמא שאני הכא משום דלא הוי שאובה גמורה לכן מהני המשיכוה כולה אבל בשאובה גמורה לעולם אימא לך דס"ל המשיכוה כולה פסול, אך ז"א דהרי מסקינן בתמורה לפי חשבון כלי' משום דא"א לאוקמא ברבייה והמשכה משום דלישנא דמתני' משמע דמיקל טפי משאר תנאי ואי ברבייה והמשכה מחמיר טפי דאיכא תנא דאפילו המשיכוה כולה כשר וכרבין אר"י וא"כ הרי ודאי איכא תנא דאפילו בשאובה גמורה כשר המשיכוה וא"כ אפושי פלוגתא לא מפשינן דר"י פליג בזה ומכשיר בקנקנים ור"א פוסל אפי' בקנקנים אלא אמרינן דהאי תנא דמכשיר ר"י הוא ואפילו בשאובה גמורה מכשיר ר"י והיינו דמסיים הר"ש בתר שכתב דקסבר ר"י שאובה שהמשיכוה כולה טהורה ופלוגתא היא בפ"ק דתמורה שהוא שפת יתר, ולפמ"ש ניחא דאי לאו דהוי פלוגתא בזה היינו מפרשי' דברי ר"י כקושיא הנ"ל אבל בשאובה גמורה אינו מכשיר:

אך כל זה לפי המסקנא אבל המקשן פריך שפיר ר"י דאמר כמאן דהא לפי מה דהוי הס"ד דלא ידע דרבנן מכשרי לא מוכח דר"י מכשיר די"ל כי קושיין:

ומה שנ"ל עוד בזה עיין כ"מ פ"ד דמקוואות ה"ח והיוצא מדבריו בדעת הרמב"ם דאם יש כ"א סאה מים כשרים במקוה והמשיך בה י"ט סאין שאובין יש סברא יותר להכשיר מאם נתן בה י"ט סאין מים שאובין ואח"כ המשיך כולו למק"א כיון שכבר נקרא על כולם שם פסול, ומ"מ לפי האמת גם זה כשר עיש"ה ולפ"ז נ"ל דהר"ש פי' פירוש אחר בגמ' דמאן דמוקי לה כראב"י ס"ל באמת דלא מהני רבייה והמשכה אלא דוקא אם לא נקרא על הכשרים שם פסול מעולם רק מיד המשיך לתוך רוב הכשרים אבל אם נתן י"ט סאין מים שאובין לתוך כ"א כשרים כיון שכבר קרא עליהם שם פסול תו לא מהני להו המשכה אח"כ ודוקא נקט ראב"י ממלא בכתף וכו' ופותקן למקוה דתחילת ביאתן למקוה הי' בהמשכה ומ"מ אין הכשרים נהפכו לפסולים שאם יפלו למקוה אחרת שיפסלו משום

שאובין רק לפי שיעור פסולים שבהם והיינו דקאמר ואין המים שאובים פוסלים את המקוה אלא לפי חשבון אבל לפ' חשבון מיהא פסלו כראב"י דבעינן דוקא תחילת ביאתן למקוה בהמשכה פריך מכלל דרבנן סברי ברבי' והמשכה לא אפי' המשיך השאובין בתחלה למקוה אלא הא דאר"י שאובה שהמשיכוה כולה טהורה מני וכו' ופי' שאובה מקוה שאובה שיש בה כ"א כשרים וי"ט שאובים שהמשיכוה כולה למק"א טהורה ועיין ברמב"ם סוף ה"ח ובכ"מ שפי' כן שאובה שהמשיכוה כולה ע"ש, ולפי זה ל"ה מצי לשנויי דס"ל כר"י דשאני בהא דר"י דאף שהמשיכוה כולה מ"מ תחלת ביאתם למקוה הי' בהמשכה לכן כשרים אבל כאן כיון שתחילת ביאתם למקוה היו שאובין גמורין ונקרא עלי' שם מקוה פסולה אפשר דתו לא מהני להו המשכה ופריך שפיר:

ומה שעמד על דברי הש"ך סקנ"ד שכתב אם הבריכה מ' סאה חסר כ"ש דלמה צריך חסר כ"ש הא החשבון מכוון שפיר כמ"ש הר"ש והר"מ מובא בטו"ז סקי"ט, הוא פשוט דלשון שתי בריכות משמע שהן שווין והרי הבריכה שמלאה מים כשרים ע"כ אין בה מ' סאה דאל"כ אינה נפסלת בג' לוגין שאובין וא"כ גם בשני' אין בה מ' סאה וא"כ אין בחלק שלשה מאות ועשרים ג' לוגין ולהכי פי' הש"ך שגם בכשירה אינה חסר רק כ"ש ושפיר יש בחלק ש"כ ממנה ג' לוגין:

ומה שהעיר בסעיף ס"ג שכתב ואם מטביל יורה או שאר כלים מורידין לתוכו דרך פיהם שלא ינתזו המים וכו' אשר עמד ע"ז טו"ז סי' ר"ב ס"ו הא בדרך פיו למטה לא מהני הטבילה כמבואר סי' ר"ב וע"ז כתב דלא ידע מאי ק"ל דודאי צריך להפוך הכלי בתוך המים פיו למעלה כמבואר בתוספתא שהביא הר"ש פ"ז מ"ו שמשם מוצא דין זה דסעיף ס"ג אלא דכאן לא מיירי רק מדיני המקוה ולא מדיני הטבילה, דברי טו"ז נכונים שהרי כתב אח"כ ומעלהו דרך שוליו ואם איתא שהי' במים פיו למעלה אם כן הרי אינו יכול להעלותו דרך שוליו אא"כ הפכו פיו למטה ואין זה דרך ישר לפני המחבר שיכתוב האיך יעשה בהורדתו והעלאתו ויחסיר כיצד יעשה בא באמצע אם הדין דצריך לעשות היפך ממשמעות פשטי' דלישנא דהעלתו כהורדתו פניו למטה ולכן משמע לי' לטו"ז דמהני הטבילה פניו למטה והק' שפיר ותי' דמשכחת בכלי רחב וחלל קטן:

וגם מה שתמה על תי' הב' של הטו"ז דלעיל לא אמר ממש דרך פיו אלא בתוך המים מהפכו קצת ותמה הא בתוספתא הנ"ל וברמב"ם פ"ח הי"ב מפורש שמהפכו ממש, לא מצאתי שם לשון זה שמהפכו ממש וגם לשון והופכה שכתב הרמב"ם ותוספתא לא קאי על הפוך פיו למטה אלא אדרבה על הפיכת פיו למעלה בשעת טבילה, אבל לשון התוספתא ורמב"ם מורי' כטו"ז שהרי כתב מורידה דרך פיה והופכה ומטבילה

ומעלה אותה דרך שולי' ואם איתא דבהורדה צריך דוקא פיו למטה ממש ובשעת טבילה צריך פיו למעלה ממש א"כ בשעת העלאה צריך להופכה פיו למטה ממש ושולי' למעלה ואמאי לא כתב והופכה ומעלה כמו"ש מקודם והופכה ומטבילה אלא ודאי דסגי בהופכה על צדה וכטו"ז וכל איש נבוב ילבב דבזה יצאנו מידי כל החששות אלא דבהעלאה צריך שיהי' פיו למטה ממש שלא ישאר בו מים:

ומה שתמה על הר"ש פ"ב מ"ח שכתב אהא דאר"א אם המים צפי' ע"ג ישבר דאם הי' מעלה העציץ נעשו המים שאובין ע"ש, ואמאי ישברו יהפוך אותו בתוך המים ויעלהו דרך שוליו כמו בכרים וכסתות פ"ז מ"ו או ביורה גדולה דתוספתא הנ"ל וה"נ דכותי' לק"מ דכבר כתב תוי"ט שם וריי"א בין כך וב"כ ישבר אבל לא יכפה דחשיב תפיסת ידי אדם יותר ממניח קנקנים לנגבן דהתם לא חושב עליהם לקבלה מעולם דלא העלם אלא לנגבם ע"ש ותירוץ זה שייך גם בדר"א דבכרים וכסתות וכן ביורה גדולה שלא חישב עליהם לקבלה מעולם שפיר מהני כפי' להעלותם דרך שולים אבל הסיד בעציץ שחישב לקבלה לא מהני זה רק שבירה, ועיין עוד בתוי"ט ד"ה אם הביא ומסיים ישבר העציץ שמא יתמעטו המים שלא יהי' צפי' ע"ג ויהיו שאובין ואז יפלו ממנו לבור ויופסלהו אם אין בו מ' סאה וכו' וגם בזה מתורץ הקושי' דמשום הך חששא צריך שבירה דוקא וא"ש, ובזה יבא שלום ינוח על ראשו כנפשו ונפש ידידו הדוש"ת:

עמרם הק' בלוהם בק"ק הנ"ל:

תשובה רצ

שיל"ת חוסט א' וארא תרמ"ב לפ"ק:

שוכ"ט למחותני ידי"נ הרב הגאון הגדול וכו' כמו"ה זוסמאן סופר נ"י אבדק"ק האלאש יע"א:

מכתבו היקר קבלתי ואשר העיר בשולי המכתב ע"ד ר"ש בפ"ב דמקוואות מגמ' מכות דף ד' דאמרינן מהו דתימא התם אוקי גברא אחזקה והלא כבר יצא מחזקת איסור דאורייתא ואף שיש ספק אם יצא גם מטומאה דרבנן שוב לא אמרינן אוקמא אחזקה לדעת הר"ש שם, ואני תמה על תמיהתו הלא בין לרש"י בין לתוס' שם גרסינן בברייתא חבית מלאה יין ואם טבל ביין לא עלתה לו טבילה מה"ת דטבילה במים דאורייתא ושפיר אוקי גברא בחזקת טומאה מה"ת:

ושנית דבגמ' לא קאמר אלא דברישא הוי ס"ד משום דאוקי גברא אחזקתו ולא ס"ל כסברת הר"ש קמ"ל דגם בככר של תרומה שנפל טמא וע"כ אינו מטעם דאוקי גברא

אחזקתו משום דבאמת ס"ל כסברת הר"ש, ויש לומר פרפרת נאה בגמ' דקאמר על האי דחבית יין שנפל חיישינן לשלשה לוגין שאובין שלא יהי' במק"א, ולכאורה שאובין מה בעי הכא והלא ביין עסקינן ולהנ"ל א"ש דלכאורה ביין אפשר לומר אוקי גברא אחזקתו ול"ש לומר וכן בככר של תרומה לזה אמר דאין הטעם משום שהוא יין דאין הטבילה מועיל מה"ת ושייך אוקי אחזקתו אלא אי חיישינן גם לשלשה לוגין שלא יהי' במקום אחד ושם ל"ש אוקי אחזקתו כסברת הר"ש ואפ"ה טמא לכן הדין וכן ככר של תרומה וכו':

אלא אי קשיא הא קשיא אר"י אר"ב דמיירי בחבית מלאה מים למה ניחוש באמת אג' לוגין במקום אחד הא סד"ר לקולא ואי דאוקי גברא אחזקתו כיון דודאי יצא מטומאה דאורייתא שוב ל"ש אוקמא אחזקתו כסברת הר"ש, ואולי משום זה א"ש כגירסת אי אפשר לג' לוגין ורש"י דחה גי' זו משום סיפא דמילתא דמוכחא משום שמא הוא, ולפענ"ד י"ל דבשעת נפילה א"א שלא יהי' ג' לוגין במק"א אבל אח"כ אפשר דקוו דקיימי ואזדי להו ולהכי שפיר אר"י א"ר לא עלתה לו טבילה לא משום חזקת טומאה דגברא רק מוקמינן מים אחזקתו דאכתי קאי וקיים בשעת טבילה כמו שהי' בעת נפילתו ודאי ג' לוגין במק"א:

אך באמת י"ל דבזה ל"ש חזקה דאינו בחזקת שיהא קאי וקיימי לעולם וכמ"ש תוס' ריש גיטין גבי נדה דאינה בחזקת שתהא רואה לעולם, אבל נ"ל דניהו דמצד סברא זו לא מקרי איתחזק איסורא אבל עכ"פ איקבע איסורא מקרי דאפילו בחזקה מול חזקה כ' התוס' בכתובות כ"ב ע"ב דהוי איקבע איסורא ובאיקבע איסורא גם סד"ר לחומרא ולפ"ז שפיר קאמר לקמן התם אוקי גברא אחזקתו דהא בשעת טבילה הוי רק ספק אי קאי וקיימי הכא אוקי תרומה אחזקה קמ"ל דבתרומה טמא אי משום דבאמת אוקי מים אחזקה כנ"ל ושרפי' לה או רק מספק טמא ולא אוכלין ולא שורפין וא"ש:

ואמנם בגוף הדבר נ"ל לחלק בסברא ישרה דבשלמא בנידון דר"ש בשני מקוואות אחת שאובה ואחת אינה שאובה א"א לומר דמחזקינן שניהם בשאוב כיון שאחת ודאי אינה שאובה [ועיין טו"ז או"ח סי' תל"ט סקנ"ו ובווק"א הארכתי ועיין בתוס' חולין ט' ע"ב ד"ה התם] וא"כ אין אנו דנין רק על הגברא לכן אף דבגברא שטבל מטומאה קלה מוקמינן אותו אחזקתו מ"מ בגברא דטבל מטומאה חמורה ל"א אחזקה כסברת הר"ש, אבל במקוה אחת ספק שאובה כיון דמחזיקין למקוה בודאי שאוב לענין הטובל בו מטומאה קלה דלא עלתה לו טבילה משום חזקת טומאה א"כ מחזקינן המקוה לפסולה

וממילא היא פסולה גם לטבול בו מטומאה חמורה וא"ש כאן דאנו דנין על מקוה זה אם כשר לטבילה:

ועוד נ"ל לחדש דבר דנודע דיש חזקה בשני אופנים או חזקה דלא נעשה מעשה וגם אם בודאי נעשה מעשה לסתור החזקה כגון זרק קידושין ספק קרוב לו ספק קרוב לה מ"מ אוקמינן על חזקת פנוי' וזה מקרי חזקת הדין ובשע"ת האריך בזה, והנה ברור דאם אחד טבל במקוה שהוא ספק אם כשרה מקרי ספק אם נעשה מעשה כלל מעשה לסתור החזקה דבמקוה פסולה אין זה ענין טבילה כלל רק מעשה אחרת ואין הזמן מסכים כעת לברר הדבר, ולפ"ז בנידון הר"ש דודאי טבל בשניהם רק אנו מספקינן איזה מהם ברישא ל"ש לומר חזקה דלא נעשה מעשה הטבילה במקוה הכשירה מדרבנן וליכא רק חזקת הדין כמו שהי' טמא מקודם כן גם עכשיו לא נשתנה מדינו, בזה שפיר חידוש הר"ש כיון שעכ"פ אין דינו כמו שהי' מקודם שיהא טמא מה"ת שוב לא אזלי' בתר חזקת הדין, אבל במקוה אחת שהי' כשירה מה"ת וספק אם כשירה מדרבנן שייך לומר אוקמא אחזקה דלא נעשה מעשה טבילה במקוה שהי' כשירה מדרבנן ואף שבודאי נעשה מעשה טבילה במקוה שכשירה מה"ת מ"מ שפיר אמרי' אוקמא אחזקה:

אבל קושטא דמילתא קאמינא אף שהאחרונים הבינו כן כוונת הר"ש לפענ"ד נראה שאינו כן, רק ודאי אם טובל במקוה שהוא כשירה מה"ת וספק אם כשירה מדרבנן מוקמי' אותו בחזקת טומאה שמא מדרבנן לא יצא מטומאה דאורייתא ועל דאורייתא לא הי' בכלל ספק כלל דהיא ודאי כשירה מה"ת, אבל בנידון הר"ש ודאי ניטהר פ"א מטומאה חמורה או בטבילה ראשונה או באחרונה ואם בסוף טבל בכשירה שניות טהורות רק דניחוש דילמא בתחילה טבל בכשירה והי' טהור גמור אפילו לדרבנן ואח"כ טבל בפסולה ונתחדש עליו טומאה דרבנן משום בא ראשו ורובו במים שאובין מספיקא לא מחתינן לי' לטומאה חדשה ואף שעדיין לא הי' לו בשום פעם שעת הכושר להיות טהור מדרבנן מטומאה חמורה שהרי כשטבל בראשונה היינו חוששין שמא הוי שאובה מ"מ כשטבל בשני' ודאי פ"א ניטהר אפילו מדרבנן מטומאה החמורה אך ניחוש שיטמא בטומאה דרבנן זה ל"א מספיקא אבל כשהי' טמא טומאה קלה קודם שטבל בשניה היינו מחזקינן אותו בחזקת שהוא טמא טומאה דרבנן ואחר שטבל בשני' אכתי איכא למיחש שטמא טומאה דרבנן להכי שניהם תלויות והמעיין בדבריו יראה שכן כוונתו:

תמצית הדברים בכוונת הר"ש דדוקא להחזיק מטומאה לטומאה אין מחזיקין מטומאה דאורייתא לטומאה דרבנן, כיון דהוא שם טומאה אחרת אבל מטומאה דרבנן לטומאה דרבנן מחזיקינן דעל טומאה דרבנן הוא שם טומאה אחד אבל לענין שלא ניטהר

מטומאה ראשונה אף אם מה"ת ודאי ניטהר ויש ספק אם ניטהר מדרבנן שפיר מוקמי' אחזקת טומאה וזה ברור ופשוט, ויען אני טרוד מאוד וגם איני בקו הבריאות כראוי אחתום בכל חותמי ברכות ידידו מחו' דו"ש:

תשובה רצא

עוד להגאון הנ"ל נר"ו

שיל"ת חוסט ד' לס' משפטים תרמ"ב לפ"ק:

מכתבו השנית וכו' וראיתי שתמה עלי על מה שפירשתי דבברייתא מיירי שטבל חלק מגופו ביין ומה"ת לא עלתה לו טבילה, דא"כ למה צריך ג' לוגין אפילו לוג א' אם אבר אחד לא בא במים לא מהני טבילה, לא ידענא מה קשיא לי' הלא בברייתא נזכר רק חבית מלאה יין ולא נזכר ג' לוגין ומה שאמר אח"כ חיישינן לשלשה לוגין שאובין שלא יהי' במק"א כמדומה שאינו מלשון הברייתא רק הגמ' הוא דקאמר כן דל"ת דוקא ביין ומשום דאוקי אחזקה דכאן ל"ש קושית מחותני כמ"ש אלא אפילו לג' לוגין שאובין חיישינן אע"ג דל"ש אוקי אחזקה כקושיתו לאמת והראיה דגם בלי חזקה חיישינן דהרי וכן ככר וכו' ושם ל"ש חזקת טומאה רק אדרבה חזקת טהרה כמו שאמר בגמרא אח"כ וכן כתבתי במכתבי הקדום ופרו"מ לא עיין בזה:

ומה שהקשה למה נקט דוקא יין אפילו מים שאובים נמי כיון דלא מהני השקה מה"ת אינו מהני טבילה אפילו פחות מג' לוגין, הנה לשיטות הסוברים דכולי שאוב נמי מדרבנן ודאי לק"מ אלא אפילו לסוברים דכולו שאוב מה"ת מ"מ במיעוט שאוב אף דקוו וקיימי ולא מהני השקה מ"מ אני מסתפק אם אין מיעוט השאובין בטלים מה"ת לגבי שאר מקוה ואינו פסול רק מדרבנן ועיין ריש ה' סוכה לענין ביטול סכך פסול ומכש"כ כאן שא"א להכיר ולהפריד השאובין ולא גרע מתערובות יבש ביבש אף דקוו וקיימי, ועוד דעכ"ח נקט ביין משום ככר של תרומה דאי במים טהרו בהשקה ואינו מטמאים הככר וכמ"ש בתוס' שם ד"ה תניא דגם רש"י לא גרס בברייתא מים, מטעם זה, ומה שהביא מרש"י שהחשש שמא אחר שטבל בא ראשו ורובו במים שאובין, הוא לעיל בדר"י א"ר ולא בברייתא וראי' שרש"י כתב בד"ה תניא נמי הכי דחיישינן בים הגדול למשקה הנופלין בו שהם עומדין במקומם ואם כדברי פר"מ הלא תני' כוותי' דר"י א"ר בכל דינו ולמה האריך רש"י בזה א"ו כמו שכתבתי דבברייתא הוא דין אחר לגמרי ואין ראי' לר"י א"ר בגוף הדין רק לענין סברא זו דמשקה שבים קוו וקיימי:

ולפענ"ד גם בהך דר"י א"ר אין החשש שטבל בתחילה ואח"כ בא ראשו ורובו במים שאובין דזה לא נזכר בדברי רש"י רק מיד בטבילה הי' ראשו ורובו במים שאובין ובגוף הטבילה אינו מזיק משום שאובין אף דלא מהני השקה לדעת רש"י בקוו וקיימי מ"מ בטלי' לגבי מי הים והוי דומיא דתבן ובטלו עפר ובטלו וכמש"ל והארכתי בזה במק"א על קושית הראשונים בה' סוכה גבי בשחבטן עיי"ש אלא דלענין גזירת בא ראשו ורובו כיון דקוו וקיימי בפ"ע אכתי איכא למיחש שיאמרו לא אלו מטהרין כדאמרינן פ"ק דשבת די"ד, ובזה לא קשה קושית התוספות על רש"י וגם קושית מעלתו מיושבת יותר עפמ"ש במכתבי הראשון דכוונת הר"ש דדוקא להחזיק מטומאה דאורייתא לטומאה חדשה דרבנן לא מחזקי' אבל חיישינן דלא יצא כלל מטומאה דרבנן וקצרתי כעת ומה"ט נמי פשיטא לי דביין ליכא כלל משום בא ראשו ורובו במים שאובין דל"ש האי טעמא דיאמרו לא אלו מטהרין וכו' יע"ש בפ"ק דשבת ולא כמו שנסתפק לפר"מ בזה, והי' בזה שלום וברכה מנאי ידידו מחותנו דוש"ת:
עמרם הק' בלוהם בק"ק הנ"ל:

תשובה רצב

שיל"ת ב' אויפאלו ג' וירא תרמ"ו לפ"ק:
שוכ"ט לידידי הרב המאוה"ג, מעוז ומגדל, כמו"ה זאב נ"י ראזענבליטה אבדק"ק ס' מארטין:
מכתבו קבלתי ושאל בשתים אדות הזעלכווארענפאבריק במקום הידוע אשר השוחט הוא הסוחר והוא העד והוא הדיין ונותן ההכשר הגם שהוא מעשה אשר לא יעשה וכבר היה למראה עיני תשובת הגאבדק"ק מיהאליוויטץ מהר"א נ"י שכתב שומר נפשו ירחק מהם צאו טמא קראו למו אבל אני לא אתן ברחובות קולי ולא אכניס עצמי לתגר זה ויצאתי ידי חובתי במה שהזהרתי בני קהלתי שלא יאכלו שום זעלכווארען, ואת הרב הנותן ההכשר על השוחט ועל הפאבריק שאלתי בייחוד פה אל פה מה ראה על ככה ליתן הכשר על מאות פרסאות בריחוק מקום והוא לא ידע ואשם והשיב שמתחילה שגג בזה וכעת אינו יכול לחזור כי יפסיד להם כל המסחר לכן בשתים לא עלתה לו:
אבל באחת עלתה לו אשר בקש דעתי ביישוב דברי רש"י בשבת ס"ה ע"ב אהא דאמרי' סבר שלא ירבו הנוטפין על הזוחלין וכתב רש"י ואני קבלתי מרבינו הלוי משום דספק זבות נינהו וזבה טעונה מים חיים ואי אפשר להעמידה משום דאמרינן חומר בזב מבזבה שהזב טעון מים חיים וזבה אינה טעונה מים חיים ונ"ב בתוספתא מגילה פ"א ותוספתא

דזבים פ"ג ותוס' ד"ה שלא הק' כן מתו"כ, עוד הק' בתוס' דמ"ט עביד להו מקוואות והא בעינן מים חיים ולקושי' השניה אפשר י"ל כיון שהנהר לא היה מים חיים עביד להו מקוואות עכ"פ כיון דרק ספק זבות נינהו ואפשר הם נדות ומהני להו טבילה במקוה וטובלות משום טבילה בזמנה מצוה ואולי הא דזבה בעי מים חיים היינו דוקא לטהרות דומיא דזב ועביד להו מקוואות לטהרם לבעלה דלבעלה אפשר דלא בעי מים חיים:

ואמנם ליישב הקושי' מתו"כ ותוספתא הנ"ל נ"ל דרמב"ן בחומש סוף פ' מצורע כתב ואחרי כן הזכיר בזבה ואם טהרה מזובה כאשר יטהר הזב מזובו וספרה לה שבעת ימים כאשר יספור הזב ואחר תטהר כטהרת הזב ועל דרך הפשט שתהיה צריכה רחיצה במים חיים כזב אבל רבותינו הקלו בטהרת הזבה שתטהר כדרך שאר הנטהרים מטומאתם במי מקוה והטעם לזה מפני שלא היה צריך להזכיר כלל ואחר תטהר שבכלל האיש היא שלא בא הכתוב אלא להזכיר החלוק שבין הזכר לנקבה שיהיה זובה בדם ולחלק בין עת נדתה ובין בלא עתה ולפיכך ספרו שבא הכתוב לרבות לה טהרה לומר ואחר תטהר בנטהרים בתוכה גם בלא מים חיים ע"ש וק"ל הא איצטריך קרא דואחר תטהר לכדדרשינן בנדה ס"ז ע"ב ואחר תטהר אחר אחר לכולן שלא תהא טומאה מפסקת ביניהם אלא דבזה י"ל דהא דרשי' בנדה ל"ג ע"ב גבי זב לטהרתו אמ"ר שלא תהא טומאה מפסקת ביניהם ע"ש וכיון שלא הזכיר הכ' חילוק אחר בין זכר לנקבה אלא שזה בלובן וזה באודם ממילא הוי ידעי' דגם בזבה צריך שלא יהא טומאה מפסקת ביניהם וע"כ קרא אתי להורות דזבה לא בעי מים חיים וכמש"כ רמב"ן:

אבל הא קשיא דהא איצטריך קרא לכדר"ש דדריש ואחר תטהר אחר מעשה תטהר אבל אמרו חכמים אסור לעשות כן שמא תבא לידי ספק ופי' הרי"ף פ"ב דשבועות ורמב"ם פ"ו מא"ב דאמרו חכמים אסור לעשות כן אתשמיש קאי עיין ב"י יו"ד סי' קפ"ג אבל מה"ת מותרת לשמש אחר טבילה ביום ז' וא"כ איצטריך ואחר תטהר להכי ואכתי תקשי מנלן להוציא קרא מפשטיה דגם זבה בעי מים חיים וכמש"כ רמב"ן, ונ"ל דהא דבעינן קרא שמותרת לשמש ביום ז' אחר טבילה היינו אי סדא"ו מה"ת לחומרא אבל אי אמרינן דסדא"ו מן התורה לקולא לא צריך קרא להכי דהא בלא קרא ידעינן דמותרת לשמש מספק וע"כ קרא אתי דזבה לא בעי מים חיים:

והנה תוס' בסוכה ה' ד"ה ור"ש הקשו דר"ע ס"ל בסנהדרין ד' יש אם למקרא ובכריתות כ"ג גבי חתיכה של חולין וחתיכה של הקדש בא אחד ואכל את הראשונה ובא אחר ואכל את השניה זה מביא אשם תלוי וזה מביא אשם תלוי דברי ר"ע אלמא לא בעי חתיכה אחת משתי חתיכות ושם י"ז אמרינן דמ"ד דלא בעי שתי חתיכות ס"ל יש אם

למסורת מצות כתיב ותירצו דלר"נ דאמר טעמא דמ"ד שתי חתיכות משום דאיקבע איסורא ניחא דכיון דהוי לכתחלה שתים חשוב מצות משום דאיקבע איסורא ע"ש ולפ"ז ר"ע דס"ל יש אם למקרא ע"כ ס"ל דאינו חייב אשם תלוי אלא באיקבע איסורא, וידוע מ"ש מהרי"ט דמאן דבעי איקבע איסורא ס"ל סדא"ו לקולא ומאן דס"ל חתיכה אחת שנינו ס"ל סדא"ו לחומרא ואמרינן בסנהדרין פ"ו סתם מתני' ר"מ סתם תוספתא רבי נחמיה סתם סיפרא ר"י ופירש"י ספרא תו"כ סתם ספרי ר"ש וכולהי אליבא דר"ע ולפ"ז ניחא דבתו"כ ותוספתא שהוא אליבא דר"ע דבעי שתי חתיכות ועיין תוס' נדה ט"ו ד"ה לא שהתה בתי' השני ואם כן סדא"ו לקולא ולא בעי קרא לאחר מעשה תטהר וע"כ קרא דלא בעי מים חיים כמ"ש רמב"ן ולפ"ז לדעת רוב ראשונים דסדא"ו מה"ת לחומרא שפיר איצטריך קרא דואחר תטהר לאחר מעשה תטהר ונשאר כפשטיה דקרא דגם זבה בעי מים חיים וא"ש דברי רבינו הלוי:

ובזה יש ליישב גם דברי רש"י ד"ה אין שכ' שהנוטפין שבתוכן מיטהרין בריבוי הזוחלין ויתבטלו הנוטפין בהם להיות זב וזבה טובלין בהם והרי רש"י פי' לעיל דזבה לא בעי מים חיים וכבר עמד מהרש"א בזה ולדברינו ניחא דלעיל קאי אליבא דרב דאמר מטרא במערבא סהדא רבא פרת ובוודאי לדינא אמר כן לחוש לריבוי נוטפין ורב ס"ל בכריתות י"ז שתי חתיכות שנינו וא"כ סדא"ו מה"ת לקולא וא"צ קרא לאחר מעשה תטהר וע"כ למעוטי מים חיים בזבה אתי אבל שמואל שפיר י"ל דס"ל חתיכה אחת וסדא"ו לחומרא וצריך קרא לאחר מעשה תטהר וא"כ בעי גם מים חיים, ומחיה חיים, ישלח ברכה עד בלי דים כנפשו ונפש ידידו החותם בשלום:

עמרם הק' בלוהם בק"ק הנ"ל

תשובה רצג

אשר שאל אודות המקוה, בקהלתכם שעושין ארון גדול ותולה במקוה בשלשלאות של ברזל איך מבטלין הארון מתורת כלי הנה כבר מבואר בפ"ת סי' ר"א אות ה' בשם בית אפרים שעושין בו נקב אחד כמוציא רמון וסותמין אותו בסיד וצרורות ונקב שני כשפופרת הנוד והוא סתום בברזא ופותחין בברזא בשעת טבילה וכן הסכים בדברי חיים בהל' מקוואות אות ל"ח אבל אני מסתפק בשיעור כמוציא רמון בכמה ולא מצאתי הדבר מבואר לכן לא אוכל לחוות דעתי כעת ובמאדע יש אנשים אשר ראו רמון אצל הגאון בעח"ס וכתבתי להודיע לי שיעורו ואף כי אולי רמון שראו היא קטן ושיעורו בבינוני כמבואר במ"ה פי"ז דכלים מ"מ אולי גם אם נחזיק זה שראו לקטן במינו אפשר לשער

עפי"ז שיהי' הנקב ב' או ג' פעמים גדול כ"כ, ואחר כמה שנים מצאתי דאתי לידי משמע ספר גידולי טהרה כתב בסוף תשובה ד' דסתם רמונים שראה הוא בצרפת הם כראשו של תינוק קטן ולכן יש לעשות עוד יותר גדול מזה:

וזאת שנית נפשו בשאלתו אם מותר לחזק הארון הזה בחשוקי' של ברזל ויתדות של ברזל משום דהוי המעמיד בדבר המקבל טומאה, ולפענד"נ דשרי משום דנעשה מתחילה לשמש עם הקרקע וכמו"ש ביו"ד סי' ר"א סעי' מ"ח והאריך בזה בנוב"י מהדו"ת סי' קל"ז דאם תחילת עשייתם לא הי' לתשמיש מיוחד רק למכור לכל מי שיצטרך נמי שרי ומכל שכן לתלות הארון בשלשלאות של ברזל חדש דאין הוית המקוה על ידי שלשלאות אלו, ואולי לא מקרי כלל הויתו שלא ע"י טהרה כיון שבלא"ה גם ביתדות של עץ הי' קיים ארון זה וחשוקים ויתדות של ברזל אינו אלא לחזק שלא יפסוק אחר זמן מחמת כובדו ודמי קצת למה שכתב הנוב"י שם:

וראיתי בספר שערי דעה שם שפקפק על הדג"מ שכתב דבעינן שיהיה הסילון נעשה מתחלתו לשמש עם הקרקע ובנוב"י סי' צ"ד הביא ראיה משבת נ"ח ופקפק ע"ז דשאני לענין טומאה שהוא מה"ת משא"כ כאן לענין שאיבה דרבנן וכמו דאמרינן ב"ק דף ס"ז לענין צינור שקבעו ע"ש ולכאורה היה זה פלא על הנוב"י סי' קל"ז הנ"ל דא"כ מאי מייתי ראי' מהך דינא דשו"ע סמ"ח דמהני משמש עם הקרקע לענין שאיבה לענין נידון דידי' דמיירי לענין הוייתו ע"י טהרה שהוא מה"ת, אבל לפענ"ד הא ליתא דגם בשו"ע סמ"ח לא מיירי משום שאיבה דקאי בסילון שאין לו בית קיבול וכמו"ש ב"י הביאו טו"ז סי' קנ"ט וש"ך ס"ק ק"ו רק מיירי משום הוייתו ע"י דבר המקב"ט שהיא מה"ת ושפיר כ' נוב"י ודג"מ:

ומזה פלא בעיני גם מה שראיתי בספר דברי שאול בדפי הספר דע"ח שפקפק עמ"ש בתוס' חדשים פ"ו ה"י דמקואות לתרץ קושית תויו"ט שם גבי אביק שרצה לחדש דלא מהני נעשה לשמש עם הקרקע רק לענין הוייתו ע' טהרה ולא לענין שאיבה עיי"ש והק' עליו שהרי דין זה הוקבע בשו"ע סעי' מ"ח, ולענ"ד הוא תמוה שהרי בשו"ע לא מיירי כלל מדין שאיבה דאין לו בית קבול כנ"ל וכן מצינו בכלי גללים כלי אבנים דאין מקבלין טומאה ואפ"ה פוסלין משום שאיבה ועיין בר"ש פ"ב דמקואות:

אלא שיש לעיין קצת בנ"ד יען שהארון תלוי באויר אם זה נקרא נעשה לשמש עם הקרקע אבל נראה כיון שעומד במי מקוה או מעיין המחוברין לקרקע והוי כקרקע שאינו מקבל טומאה ועיין ברש"י בחומש בפסוק אך מעיין ובור שכתב המחוברים לקרקע אין מקבלין טומאה ובח"ס יו"ד סי' קצ"ח וקצ"ט שביאר אם זה מקרי נעשה לשמש עם הקרקע ושרי

וכמדומה שכן נהגו כל בעלי הוראה, ובזה ד' יטהר לבינו לעבדו באמת ובתמים כנפש ידידו הדוש"ת:
עמרם הק' בלוהם בק"ק הנ"ל:

תשובה רצד

ע"ד המקוואות שעושין שולחן דהיינו טבלא של עץ אשר יסוב על ב' שרויפען למעלה או למטה כמו שיהיה מעמד המים ועליה תעמוד האשה בשעת טבילה ופר"מ חושש לדברי שו"ת אמרי אש יו"ד סי' ע"ח וביקש לחוות דעתי העניה
תשובה: גרסינן בנדה דף ס"ו ע"ב אמר רבא אשה לא תעמוד על גבי כלי חרס ותטבול סבר רב כהנא למימר טעמא מאי משום גזירת מרחצאות הא ע"ג סילתא שפיר דמי, א"ל רב חנן מנהרדעא התם טעמא מאי משום דבעית סילתא נמי בעיתא ופירש"י גזירת מרחצאות שדרך מרחצאות לישב ע"ג איצטבאות של אדמה דדמי לכ"ח ואתי למימר טבילה עולה בהן ע"ש ובתוס' ד"ה ע"ג כלי חרס גרס' דשייך בי' גזירת מרחצאות שרגיל להיות ומצוי שם כלי חרס לצורך חמין ע"ש וכתב הב"ח סי' קצ"ח אות כ"ט ונראה דס"ל לרש"י ותוס' דלמסקנא נמי ע"ג כ"ח אפי' ליכא משום ביעתותא כגון שרחבה ד' ומיחברא בארעא אפ"ה אסור משום גזירת מרחצאות ואפי' דיעבד לא עלתא לה טבילה אלא דר"כ קס"ד דמשום גזירת מרחצאות גרידא אסור הא סילתא שפיר דמי וא"ל ר"ח דליתא אלא התם טעמא מאי משום ביעתותא כלומר תרתי טעמי אית בה לאיסורא חדא משום גזירת מרחצאות אידך משום ביעתותא השתא לפ"ז סילתא נמי בעיתא ולכתחילה אסור על סילתא ובדיעבד עלתה לה טבילה ע"ש ובש"ך שם סקמ"ג תמה דרש"י ותוס' לא כתבו כן אלא בס"ד דר"כ אבל למסקנא משמע בש"ס דליכא גזירת מרחצאות בכ"ח וכמ"ש כל הפוסקים כוונתו דאי למסקנא נמי ס"ל גזירת מרחצאות מנ"ל לר"ח דאסור גם משום בעיתא דנימא מכח זה דגם סילתא אסור ותו די"ל דגם גזירה דמרחצאות אינו אלא לכתחלה וכמ"ש סי' ר"א סקל"ז ואפילו להפוסקים דאפילו בדיעבד שייך גזירה דמרחצאות היינו בכלי המקבל טומאה אבל בכלי חרס י"ל דאפילו בס"ד דש"ס לא הו' מיתסר אלא לכתחילה, ועוד כיון דמקיש לי' לסילתא משמע דלית בי' גזירת מרחצאות וכמ"ש הראב"ד בספר בעהנ"פ ריש שער הטבילה:
ונראה ליישב דעת הב"ח עפמ"ש הר"ן בע"ז כ"ט ע"ב שהק' דהכא משמע דסתם יינם נאסר משום לתא דיין נסך ואלו לקמן אמרינן משום בנותיהן ותירץ דמשום בנותיהן לא היה אסור רק בשתיה כמו פתן ושמנן רק כיון דיי"נ אסור בהנאה וכיון דסתם יינם אסור

בשתיה יטעו דמשום ניסוך נאסר ויבואו להתיר יי"נ ודאי בהנאה והא דהוצרכו לגזירה משום בנותיהם היינו משום דאי לא היה סתם יינם נאסר בשתיה משום בנותיהם לא היו טועין בינו ובין יי"נ גמור אבל כיון דאסור בשתיה משום בנותיהן יטעו בינו לבין יי"נ גמור ע"ש ועיין טו"ז רס"י קכ"ג וה"נ אני אומר דזה דעת הב"ח דס"ל לר"ח דאי הוי מותר לטבול לכתחילה ע"ג כלי חרס דלא הי' שייך משום בעיתא לא הוי טעו מטבילה ע"ג כלי חרס לטבול במרחצאות אבל כיון דלכתחילה אסור לטבול ע"ג כלי חרס משום דבעיתא יש לחוש שיסברו דאסור משום לתא דטבילה בכלים ואי נימא דבדיעבד עלתה טבילה יטעו דגם במרחצאות מהני טבילה בדיעבד ולהכי אפי' בדיעבד לא עלתה לה טבילה משום גזירת מרחצאות ולפ"ז כך הוא הוצעה של שמועה דר"כ ס"ד דטעמא משום גזירת מרחצאות לחוד בלא טעמא דבעיתא הא ע"ג סילתא שפיר דמי וא"ל ר"ח התם טעמא מאי פירוש טעמא מאי גזרינן גזירת מרחצאות משום דבעיתא ואסור לכתחילה חילה דאל"כ לא היינו גוזרין גזירת מרחצאות סילתא נמי בעיתא ואסור לכתחילה, ובהכי ניחא לשון התם טעמא מאי וכו' דהו"ל למימר לאו ה"ט אלא משום דבעיתא אבל לפמ"ש א"ש דגזירת מרחצאות נשאר גם במסקנא רק הפי' התם טעמא מאי גזרינן גזירת מרחצאות וכנ"ל:

ולפ"ז מיושבים קושית הש"ך דגם למסקנא נשאר גזירת מרחצאות אלא דאי לאו טעמא דבעיתא שיהא אסור לכתחלה ליכא גזירה דמרחצאות ומיושב גם קושיא השניה דנהי דבהאי משנה ב' פ"ה דמקוואות ובלבד שלא יטביל ע"ג ספסל יש לפרש דהיינו לכתחלה וכמ"ש הש"ך אבל כאן א"א לפרש כך דהא אמרינן דגזירת מרחצאות הוא משום דאסור לכתחלה משום בעיתא וע"כ דגזירת מרחצאות הוא בדיעבד וכמ"ש ומכ"ש מ"ש ואפילו להפוסקים וכו' אבל בכלי חרס י"ל דאפילו בס"ד לא מיתסר אלא לכתחלה הא ודאי ליתא דאפי' אי בס"ד הוי רק לכתחילה מ"מ למסקנא דגזירת מרחצאות הוא רק משום דאסור לכתחלה מטעם בעיתא ודאי גזירת מרחצאות הוא לענין דיעבד וכמו שביארנו:

ולפ"ז י"ל למאי דאמרינן בבכורות ל"ח אין מדרס בכלי חרס ופירש"י שישבר אם אדם יושב עליו ע"ש וא"כ דוקא בכלי חרס שייך בעיתא שישבר ואית בי' גזירת מרחצאות נמי כמו"ש רש"י ותוס' אבל בשאר כלים ל"ש כלל בעיתא ולא גזירת מרחצאות והאי משנה דפ"ה דמקוואות דמייתי מינה הראב"ד והרשב"א מיירי בכ"ח דוקא ואי משום דקתני ובלבד שלא יטביל דדייק מינה הר"ש ושאר ראשונים דבטבילת כלים מיירי דל"ש ביעתותא אפשר דע"ג כ"ח וספסל של חרס כיון דבקל ישבר ויפלו כליו תוך המים גם

בזה שייך ביעתותא ולא יטביל שפיר, ומעתה מה שהרעיש הלבוש על מה שעושין נסרים במקוה שתעמוד האשה הטובלת עליהם לדעת רש"י ותוס' אין בזה חשש כלל:

אלא דבסד"ט סי' קצ"ח אות ס"ג תמה על רש"י דבכורות הנ"ל דהא מקרא ממעטינן כלי חרס דאינו מטמא מדרס בשבת פ"ד מדכתיב ואיש אשר יגע במשכבו מקיש משכבו לו מה הוא אית לי' טהרה במקוה אף משכבו נמי אית לי' טהרה במקוה, ועלה בדעתי לומר דבאמת גם כונת רש"י בבכורות כן הוא דרש"י פי' בשבת כלי חרס אין לו טהרה במקוה דכתיב ישבר אין לו טהרה אלא שבירתו וזה כונת רש"י אין מדרס בכלי חרס דאם יהא בו דין מדרס הדין הוא שישבר אם אדם יושב עליו ואין לו טהרה במקוה וא"כ אין משכבו דומה לו ולפ"ז אין ראי' משם שכ"ח נשבר אם אדם עומד עליו:

אמנם הלשון דחוק קצת לכן נ"ל דהפירוש כפשוטו דיש להבין הרי קושי' הגמ' הי' ואין לו תוך בכלי שטף דאורייתא בר קבולי טומאה הוא דאיצטריך רבנן למיגזר בהו משקין ועוד דאמרן לעיל אי בטומאה דאו' ה"נ לא איצטריך לאשמעינן דאין לו אחורים לחליקה וא"כ מה משני בהנך דחזו למדרסות הלא מ"מ א"צ ליגזור בהו משקין משום משקה זב וזבה שהרי אין מיטמאין גם במשקה זב וזבה אך ז"א דהרי שנינו נדה מ"ט כל המטמא מדרס מטמא טמא מת ופירש"י שם וראוי לקבל כל טומאות דכלי הוא ע"ש ושפיר גזרו בהו משקין, אבל אכתי קשי' הא גזרו טומאת משקין גם בהנך שאין להם דין טומאת מדרס ועכ"ח צריך לומר דגזרו בהני אטו הני וע"ז פריך א"ה חרס נמי אע"ג דאין להם דין טומאת מדרס נמי נגזור כמו דגזרינן בכלי שטף שאין להם דין טומאת מדרס ומשני אין מדרס בכלי חרס וא"כ א"א לפרש שאין להם דין טומאת מדרס דאע"פ כן תקשי קושית הגמ' כנ"ל ולהכי הוכרח רש"י לפרש דשאני כלי חרס מכלי שטף דהני נהי דאין להם דין טומאת מדרס אבל שייך בהו מדרס אבל בכ"ח ל"ש מדרס כלל שישבר אם אדם יושב עליו וא"כ יש היכר ולא אתי למטעי ומשו"ה לא גזרינן:

אבל דעת הראב"ד בספר בעהנ"פ ריש שער הטבילה דבכ"ח שאינו מקבל טומאה מגבו ולא חזי למדרס ליכא משום גזירת מרחצאות וסילתא נמי לאו בר קבולי טומאה הוא ואינו אסור רק לכתחלה משום דבעיתא אבל בדיעבד עלתה לה טבילה אבל בכלי עץ שמקבלין טומאה מגבן ואפי' דיעבד לא עלתה טבילה משום גזירת מרחצאות ודייק לה מדתנן פ"ה דמקוואות מ"ב מעין שהעבירו ע"ג כלים או ע"ג ספסל הרי הוא כמו שהיה דברי ר"י ר"א הרי היא כמקוה ובלבד שלא יטביל ע"ג ספסל אלמא כל שהוא ראוי למדרס כספסל וכן שאר כלים שמקבלין טומאה לא מהני בהו טבילה משום גזירת מרחצאות דל"ל דטעמא משום בעיתא דהא לאו באדם עסקינן אלא בכלים וכו' ועיין ב"י

סי' קצ"ח וברי"ן סוף פ"ב דשבועות, וגם הרשב"א בתוה"ב שער ז' כתב דברי ראב"ד אלו והוסיף ופשוטי כלי עץ כיון דחזי למדרס אית בהו משום גזירת מרחצאות ואפי' עברה וטבלה אגביהו לא עלתה לה טבילה וכן הוא בפנים בבעה"נ שער הטבילה שמעינן מהכא דבכלי עץ אפי' בפשוטי' אית בי' גזירת מרחצאות ע"ש, אבל הב"י סי' קצ"ח הביא דברי רשב"א בתוה"ב וז"ל אין טובלין בכלים שלא אמרה תורה אלא מעין ומקוה מים לפיכך הי' טיט ורפש במקום שהיא טובלת לא תעמוד ע"ג כלי עץ שמקבלין טומאה מגבן ולא על גבי נסרים שראוין למדרסות ולא על שום כלי הראוי למדרס ותטבול מפני גזירת מרחצאות של כלים עברה וטבלה לא עלתה טבילה וכו' ועיין תשובות רשב"א סי' תתכ"ח שהביא ב"י שם גבי שליבות של עץ, והנך תיבות ולא ע"ג נסרים שראוין למדריסות לא מצאתי בתוה"ב שלפני והמחבר בשו"ע סי' קצ"ח סל"א כתב כלשון הרשב"א הנ"ל שהביא בב"י ומזה הרעיש בלבוש על המנהג שעושין נסרים במקוה שתעמוד האשה הטובלת עליהם ועיין טו"ז סי' קצ"ח סקל"א:

ובתשובת מהר"מ פדוואה סי' ל"א למד זכות ע"ז והסכים עמו הב"ח סי' קצ"ח ובסד"ט שם אות ס"ג כתב דעיקר דבריהם הוא דמ"ש הרשב"א ולא ע"ג נסרים שראוין למדריסות ר"ל בנסרים המיוחדים ועשויים למדרסות אלא דק"ל על זה מ"ש הרשב"א והמחבר אבל נותנות היא חבילי זמורות וכו' מה אריא חבילי זמורות הא אפילו נסרים נמי שריא כל שאין עשויין למדרס ע"ש, ולפענ"ד לק"מ דהרי קי"ל באו"ח סי' ש"ח סעיף כ' חריות של דקל שקצצם לשריפה מוקצים הם ואסור לטלטלם ישב עליהם מעט מבעוד יום מותר לישב עליהם בשבת וכל שכן אם קשרן לישב עליהם או אם חישב עליהם מבעו"י לישב עליהם אפי' בחול ועיין מג"א סק"מ ולפ"ז בקשר חבילי זמורות כדי לישב עליהם וגם ישב עליהם הרי ראוין למדרס ומיוחדין למדרס ומ"מ אינם מטמאין טומאת מדרס לפי שאין להם צורת כלי וכמבואר ברמב"ם בפיה"מ פכ"ב דכלים מ"ט ובחיבורו פכ"ה מכלים ה"י דגם לענין טומאת מדרס בעי צורת כלי ע"ש ולפ"ז שפיר כתבו הרשב"א והמחבר אבל נותנת היא חבילי זמורות וכו' דתחילה כתבו דאסור על נסרים שראוין למדרסות ועל כלי הראוי למדרס משום דאי מיוחד ועשוי למדרס מקבל טומאת מדרס וע"ז כתבו אבל נותנת היא חבילי זמורות וכו' אע"פ שמיוחדים לישיבה וראוים לישיבה והיינו ראוי ומיוחד למדרס מ"מ שרי לפי שאין מיטמאין טומאת מדרס לפי שאין להם צורת כלי וא"ש:

אמנם בסד"ט שם כתב מכח קושי' הנ"ל דס"ל לרשב"א כיון שהוא מייחד להני נסרים כדי שתעמוד עליהם בשעת טבילה מפני הרפש והטיט הרי ייחדינהו למדרס וכ"כ מוהרח"ש

בספרו תו"ח ח"ג סי' כ"א שזו כונת רשב"א וכ"ז בנסרים המטלטלים דלא קבען בבנין אבל בנסרים שקובעין במקוה ע"י בנין ובדיוק מסמרים וודאי דלית בהו טומאת מדרס ואין לומר דמשעה שתקנן לכך חל עליהם שם כלי דכל זמן שלא קבען שם לא נגמרה מלאכתן כתן ולא מקבלי טומאה וגדולה מזו כתב הרמב"ם רפ"ה מכלים וכלי עץ מאימתי מקבלין טומאה משישופם בעור הדג וכו' וכיון דקודם קביעתן אין שם כלי עליהם ואינם מקבלים טומאה אף לאחר קביעותן אין שום טומאה חל עליהם דהא מחוברין לקרקע הן והא דאין חיבור לקרקע מבטל כלי שלא יחול עליו טומאה היינו כשהי' כבר כלי קודם החיבור אבל אם נעשה כלי אחר שנתחבר לקרקע אינו יורד לקבל שום טומאה דומיא דצינור שקבעו ולבסוף חקקו דלקמן סי' ר"א ובסד"ט השיג עליו דאין ראי' מדברי הרמב"ם הנ"ל דשאני התם דמחוסר מעשה בגופו משו"ה לא הוי גמר מלאכה משא"כ הכא שאינו מחוסר אלא הבאת מקום שרוצה לקובען שם שפיר י"ל דהוי גמר מלאכה:

ויש להביא ראי' לסברת סד"ט מהא דאמרינן בשבת ק"ד ע"ב כתב אות אחת בטבריה ואחת בציפורי חייב כתיבה היא אלא שמחוסר קריבה ע"ש אלמא דמחוסר קריבה והבאת מקום לא מקרי מחוסר מעשה, אלא דמדויל ידיה משתלים שהרי המוהרח"ש מצריך דיבוק בנסרים וכן הסכים בסד"ט ד"ה עוד כתב וא"כ הוי מחוסר מעשה בגופו שצריך להכניס בו המסמרים והא לא דמיא אלא להא דאמרינן התם כתב על שני כותלי הבית ועל שני דפי פנקס ואין נהגין זע"ז פטור ואמרינן שם התם מחוסר מעשה דקריבה ופירש"י אינו מקרבן אלא ע"י קציצה המפסיק ביניהם וכו' ואף שאינו עושה מעשה בגוף האותיות כ"ש הכא שצריך להכניס המסמרים גם בגוף הנסרים להדביקם במקוה:

אבל נ"ל לעשות סמוכין לדברי מהרח"ש דבפ"ו דמקוואות מ"י שנינו האביק שבמרחץ בזמן שהוא באמצע פוסל וכו' וכתב הר"מ בפיה"מ אמבטי הוא רהט המרחץ ואביק הוא אלנבי"ק והמים אשר יגרו לתוך האמבטי ולתוך האביק הם מים כשרים אך כל מה שיגיעי מים בתוך האביק הם פסולים לפי שהם ישובו שאובין לפי שהאביק הוא כלי להיותו ניתך לארץ וזהו אמרם ממנו בתוספתא שלא נעשה אלא לשמש עם הקרקע ובתוס' יו"ט הלשון לפי שהאביק הוא כלי קודם היותו קבוע ואע"פ שנתחבר לא יצא מתורת כלי להיותו קבוע לארץ וזהו אמרם עליו בתוספתא שלא נעשה אלא לשמש עם הקרקע הרמב"ם בנא"י והק' תויו"ט ממשנה כלים פ"ח מ"ט דקתני פורנה אם יש לה ליזבז טמאה והביא הר"ש שם תוספתא פורנא ה"ז טהורה שלא נעשית אלא לשמש עם הקרקע רמ"א משום ר"ג אם יש לו ליזבז טמאה ועיין ברע"ב שם ובפ"כ דכלים מ"ד עשאה אבוס לבהמה אע"פ שקבעה בכותל טמאה וכתב הר"מ לפי שהכלי אשר יקבל

טומאה כפי צורתו כאשר נקבע בכותל או בארץ הנה הוא יקבל טומאה וכו' ואמנם יהי' המחובר לקרקע כקרקע ולא יקבל טומאה אצל חכמים כאשר נעשה זה הדבר מתחילתו בקרקע או נעשה לשמש עם הקרקע וכ"כ הרע"ב שם ולא אמרינן כלי המחובר לקרקע כקרקע אלא כשהי' מחובר לקרקע מתחילתו או שנעשה כדי לשמש את הקרקע ע"ש אמנם לדעת מהרח"ש א"ש דבשלמא לענין טומאה כיון שנעשה לשמש עם הקרקע כל זמן שלא קבען לא נגמרה מלאכתן ואינו מקבל טומאה ואימת נגמרה מלאכתן כשקבען בקרקע ואז הרי הם מחוברים לקרקע וכל המחובר לקרקע הרי הוא כקרקע ואינו מקבל טומאה אבל לענין פסול שאובין דאפי' כלים שאינם מקבלים טומאה אם יש להם בית קבול ונעשים לקבלה פוסלין משום שאובין כמבואר ברמב"ם ריש פ"ו דמקואות וע"ש פ"ד ה"ד ומשו"ה אע"פ שנעשו לשמש עם הקרקע מ"מ כיון שהי' שם כלי עליהם לענין פסול שאובין בתלוש שוב אע"פ שקבען בארץ אינו יוצא מתורת כלי לענין זה ופוסל משום שאובין ואין כאן סתירה:

ועדיין צריך למודעי נהי דלענין פסול שאובין לא מהני קבען בארץ לבטל מהם שם כלי אבל עכ"פ מה שנעשה לשמש עם הקרקע אינו פועל להקרא עליו שם כלי יותר ואיך נתנה התוספתא ורמב"ם טעם להיות כלי ולפסול משום שאובין לפי שלא נעשה אלא לשמש עם הקרקע הא אדרבה זה גורם לבטל תורת כלי ולא לעשותו כלי ונ"ל עפמ"ש הראב"ד בפיה"מ דעדיות פ"ק מי"א דתנן התם כסא שקבעו בעריבה ב"ש מטמאים וב"ה מטהרין וכתב הראב"ד מפרש בתוספתא כדרך ישיבתו אבל שלא כדרך ישיבתו ד"ה טהור ב"ש סברי כיון דעדיין הוא ראוי לישיבה אע"פ שאין יחודו עכשיו לכך אלא להניח עליו כלי העריבה או מקרצות מן העיסה טמא מדרס שהרי לא בטל התם ישיבה ממנו וב"ה סברי כיון דאינו מיוחד עתה לישיבה ככלי שנשבר הוא ואי קשיא לך לב"ה והתנן בכלים פ"כ מ"ה כופת שקבעו בנדבך קבעו ולא בנה עליו בנה עליו ולא קבעו טמא קבעו ובנה עליו טהור וכו' אלמא בקביעות לחוד לא פרחה טומאה מינייהו התם משום דבדוכתיהו נמי לישיבה ולשכיבה קימו אלא משום דמחבר להו לבנין קא מטהרינן להו ומשו"ה עד דקבעי להו ובני עליהו לא חשבינן להו כבנין אבל הכא הא קא מבטל להו מישיבה לגמרי הלכך בקביעות לחוד מטהרינן להו לב"ה ע"ש ועיין בתויו"ט פכ"ב דכלים מ"ד מבואר דאם ע"י קביעות בקרקע מבטלו ממלאכתו הראשונה בטל שם כלי מיני' אבל אם אינו מבטלו ממלאכתו הראשונה לא מבטל הקביעות שם כלי מיני' וזה כונת התוספתא והרמב"ם שאין הקביעות בקרקע מבטל שם כלי מן האביק שלא נעשה

אלא לשמש עם הקרקע וא"כ הקביעות מבטלו ממלאכתו הראשונה ולא בטל שם כלי מיני' ע"י הקביעות וא"ש:

ובעניותי נ"ל ללמד זכות דכבר הק' הש"ך סי' ר"א סקל"ז אהא דהביא הטור וב"י סי' קצ"ח בשם הראב"ד ושאר פוסקים דדוקא בכלים המקבלין טומאה שייכא הך גזירה דמרחצאות משא"כ בכ"ח וכיוצא בו שאינו מקבל טומאה דאין טעם נכון לחלק ולומר דבכלי עץ איכא גזירה דמרחצאות ולא בכלי חרס דמה ענין קבלת טומאה לגזירה דמרחצאות ע"ש והנה בפשיטות י"ל עפמ"ש סד"ט סימן קצ"ח אות ס"ג בד"ה ומ"ש הרא"ש דאם מקבל טומאה אע"פ שאין לו בית קיבול דמי לכלים בזה דמקבל טומאה כמו כלים וכן אם יש לו בית קיבול אע"פ שאינו מקבל טומאה דמי לכלים בהא דיש לו בית קיבול ולהכי גזרינן אטו מרחצאות שיטבול בכלים משא"כ אם אינו מקבל טומאה ואין לו בית קיבול דאין לו דמיון לכלים כלל לא גזרינן:

ובזה א"ש מה שסיים הרא"ש בתשובה כלל ל"א דין ג' על דין הסילונות המובא בטוש"ע סי' קצ"ח סעיף ל"ב ועוד דסתם סילונות וכו' והוי פשוטי כלי עץ דלא מקבלי טומאה ואינן פוסלין בשאובה ובתשו' מהר"מ פדוואה סי' ל"א עמד ע"ז למה כתב דלא מקבלי טומאה ואינן פוסלין בשאובה ע"ש ולפמ"ש א"ש שבא לשלול שאינם דומים לכלים לא בקבלת טומאה ולא בבית קיבול לפסול בשאיבה הלכך ל"ש כאן גזירה דמרחצאות:

אבל מה שנ"ל עוד בזה דבחת"ס יו"ד סי' רי"ג הביא בשם קדמון אחד דמסברא אמרינן דאיך אמר רחמנא ירחץ בשרו במים הלא המים מתטמאים מהטובל בהם וחוזרין ומטמאים הטובל ואפי' למ"ד טומאת משקין לטמא אחרים לאו דאו' מ"מ הוי חק טפי מפרה אדומה שיטהר הטובל ויטמא המים אעכ"ח קרא סמך אסברא חיצונה שירחץ במים שאינם מתטמאים וכו' ע"ש ולפ"ז תקשי למה צריך הראב"ד וסיעתו לפסול טבילה ע"ג כלים המקבלים טומאת מדרס משום גזירת מרחצאות תיפוק ליה כיון דנשי דידן כולהו ספק זבות נינהו ועיין בטוש"ע יו"ד סי' קפ"ג וא"כ כשעומדת ע"ג כלים אלו הרי היא מטמא אותם כמבואר ברמב"ם פ"א ממשכב ומושב וגם נדה דינה כזבה בזה כמבואר שם ועיין ברמב"ם שם ריש פ"ז דמטמא עומד וא"כ נעשה הכלי אב הטומאה לטמא אדם כמבואר ברמב"ם שם פ"ו ה"ב וא"כ מה אהני לה טבילה הא הוי טובל ושרץ בידו, אלא דזה שיבוש דהתינח לענין טהרות אבל נשי דידן דליכא טהרות מה בנן שהיא ראשון לטומאה ממדרס הזב מ"מ מותרת לבעלה כיון שטבלה וטהורה מנדה וזיבה ובשלמא במים כיון דירחץ במים הוא בין לטהרות בין לבעלה וכיון דלטהרות וודאי כוונת התורה במים שאין מתטמאין א"כ גם לבעלה בעינן מים שאין מתטמאין אבל

כלים שעומדת עליהם דלא נזכרו בתורה שפיר יש לחלק בין טבילה לטהרות ובין טבילה לבעלה כנ"ל ולהכי הוצרכו לגזירת מרחצאות, ולפי"ז מיושב קושית הש"ך דשפיר שייך קבלת טומאה לגזירת מרחצאות דאם יראו שמותר לטבול ע"ג כלי שמקבלת טומאה מן הטובל בשעת טבילה יטעו שמותר לטבול גם במים המקבלין טומאה מן הטובל והיינו מרחצאות וא"ש:

אלא דאכתי צ"ע למ"ש הרא"ש בנדה פ' התינוקות בהלכות מקוואות סי' ט' ובפירושיו פ"ה דמקוואות ליישב קושית הר"ש שם אמאי מים שבשוקת ובתלמי נפסלין כיון שמחוברין במעין וכו' ואפי' בתוך הכלי עצמו מותר לטבול כדאמרינן חגיגה כ"ב מטבילין כלי בתוך כלי שיש בפיו כשפופרת הנוד ותירץ דשאני התם דהכלי הפנימי הוא נטבול בתוך המקוה עצמו כיון דפי החיצון כשפה"נ וכו' ע"ש ועיין טו"ז סי' קצ"ח סקל"א שהסביר דבריו כיון שטובל שני הכלים ביחד לא אתי למטעי ולפ"ז תקשי מה גזירה וטעות שייך כאן הא כשעומדת בשעת טבילה ע"ג כלים שמקבלין טומאה ונטמאו הכלים מ"מ הכלים גופיהו נטבלים מיד במקוה ביחד עם האשה ונטהרו שניהם אבל במים המקבלים טומאה הלא המים ישארו בטומאתם ואיך יטעו לטבול בהם, אך לק"מ דהרי תחילת דברי פי רשב"א לפיכך הי' טיט ורפש במקום שהיא טובלת וכו' וע"ז סובבים והולכים דבריו ועיי' תשו' מהרמ"פ הנ"ל וא"כ הכלים או הנסרים מתטמאים מדרס מן האשה העומדת עליהם לטבול ואינם מיטהרים במקוה כיון שצד אחד הוא על הטיט ומבואר בשו"ע סי' קצ"ח סל"ג דטיט הוי חציצה וע"ש סי"ד ובש"ך סקמ"ז ונשארו כן בטומאתם ושפיר יש משום גזירת מרחצאות שיטעו לטבול גם במים המקבלין טומאה וכן הוא בשו"ע לפיכך אם הי' טיט וכו' ובהכי מיירי גם הראב"ד וכן מפצי דעביד אבוה דשמואל לבנתי' צ"ל דלמחיצות עבדינהו ולא להציל מפני הטיט במקום שעומדת מטעם הנ"ל וכן בשליבות דפסל רשב"א נמי מיירי שאין המים מקיפן מכל צד ונשארו בטומאתן ועיין סד"ט אות ס"ו ד"ה אבל, ולפ"ז נסרים הללו שאנו עושים להבדיל בין מים עליונים למים התחתונים שהם בתוך המקוה ומוקפין מים מכל צד ואם מתטמאים מדרס מן האשה שעומדת עליהם בשעת טבילה מתטהרין מיד בתוך המקוה ביחד עם האשה הטובלת ליכא גזירת מרחצאות כלל ועיין בפי' הרא"ש מקואות פ"ה גבי שדה תיבה ומגדל ועיין ב"י סי' קצ"ח בדעת הרמב"ם:

ובתשובות מהר"מ פדוואה סי' ל"א למד זכות שנסרים אלו אינם נקראים מיוחדים למדרס משום שהם עשויין לעמוד עליהם לטבול בו כי אדרבה משום זה יוצאים מתורת כלים וחשובים כתקרת הבית ולדידך מי שמקצה ביתו ועלייתו ללכת עליהם יהיו נסרים

נחשבין מיוחדים למדרס ודאי אינו כן רק בנין יחשב ובפרט מאחר שנקבעו במסמרות ואי שקביעות בבנין היינו אם הי' עליו שם כלי מדאורייתא קודם קביעתו אבל נסרים אלו לא הי' עליהם שם כלי מדאו' ואפילו אם אולי היו בכלל פשוטי כלי עץ דמקבלי טומאה מדרבנן הקביעות מבטלן מתורת כלי ועוד אפי' היו מקבלין טומאה מדאו' מ"מ כיון שהמים צפין עליהם והמים הם דבר קבוע והנסרים שקועין תחתיהן ואינן נראים הוי כקבעו בכותל ובנו עליו [ועיין פ"כ דכלים מ"ה כופת וכו' וברמב"ם רפכ"ו מכלים ואינם דומין למפצי דעביד אבוה דשמואל לבנתי' בנדה ס"ז דהם לא היו לבנין רק לאצולי טינופין לבד שהטיט לא יבא על רגליהם ויחוץ ע"ש באריכות]:

ומ"ש דמפצי דאבוה דשמואל לא היו לבנין רק לאצולי טינופין אני נבוך בכונתו אם כונתו שלא קבעם שם כלל רק שנתנם שם בכל פעם שהולכות לטבול לאצולי טינוף או כונתו שלא ביטלם שם וכדאמרי' בחולין ט"ז ע"ב שאני סכין דלא מבטל לי' וה"נ עביד מפצי ביומי תשרי ואח"כ לקחם משם וא"כ לא מבטל להו התם או כונתו כפשוטו דשם לא הי' כונתו לבנין ואין דרך בנין בכך רק נתכוון לאצולי טינופין וצריך עיון:

ובמ"ש דהמים הוי כבנין נ"ל ליישב דעת הטור סי' ר"א שכתב שאין טובלין בגיגית משום שהי' עלי' שם כלי מקודם שקבעה הא אפי' לא הי' עלי' שם כלי מקודם כגון קבע ואח"כ חקק בית קיבול אסור כיון דמדאו' היא דאין טובלין בתוך כלי מדאורייתא הוא וקושיא זו הביא סד"ט סי' קצ"ח סוף אות ס"ג בשם מוהרח"ש ועיין נובי"ת יו"ד סי' קמ"ב וחת"ס יו"ד סימן קצ"ח ולפמ"ש ניחא דהא דמסקינן ב"ב ס"ו דבדאו' לא מהני קבעה ולבסוף חקקה היינו קבעה לחוד אבל גיגית שקבעה ולבסוף חקקה ונתמלאה מי גשמים או מי מעין הוי כקבעה ולבסוף חקקה ובנה עליו זה שפיר מהני אפילו לדאורייתא ועיין סד"ט הנ"ל ד"ה אך מ"ש הב"ח וכו':

ותו הק' מוהרח"ש מקוה שכולה שאוב להר"ש והרא"ש מדאו' פסול וגבי גיגית שנתמלא מימי גשמים שנכנסו בתוכו נפסלו משום מים שאובין ומוכח ב"ב ס"ו דלרבנן דדף של נחתומים לא מהני קבעו ולבסוף חקקו אלא דוקא בדרבנן ולפענ"ד לק"מ דעיין שיטה מקובצת ב"ק ס"ז ד"ה שאני שאיבה דרבנן אני אומר כל שאובה דרבנן דהא דאמרינן מה מעין בי"ש אף מקוה וכו' היקישא דרבנן הוא וי"ל עוד דכל שאיבה ע"י כלים שלא בידי אדם ממש דרבנן היא לפי שאין כלים כתובים בתורה וה"ז כגון דמי גשמים הוא שבאו מאליהם למקוה אע"פ שעברו דרך כלים אינו אלא מדרבנן דהא מ"מ בי"ש הוא דממילא קאתי ליה הראב"ד ז"ל ע"ש וא"כ י"ל דהא דס"ל לר"ש ורא"ש דכולו שאוב

מדאו' פסול היינו במילא בכתף ע"י אדם אבל ג'גית שנתמלאה מי גשמים בי"ש אינו פסול רק מדרבנן ואתי שפיר:

ותו הק' בסד"ט שם דלמאי דמסיק ב"ב ס"ו דלרבנן דדף אפי' בקבעו ולבסוף חקקו מקבל טומאה דאו' אם כן הא דתנן בפ"א דכלים מ"ב דכלי מתכות הנעשה לקרקע אינו מקבל טומאה ע"כ ר"א היא ורמב"ם פ"ט דכלים פסק כהאי מתני' ופי"א שם הכ"ד פסק כרבנן דדף, ולפענ"ד נראה סברא ישרה לחלק דדוקא בהאי דדף דהוא כלי שמשתמשין בה במחובר לכותל כמו שמשתמשין בה בתלוש ועיקר תשמיש בצורת כלי זו בתלוש בזה אמרינן לרבנן דאפי' קבעו ולבסוף חקקו מקבל טומאה אבל כלי מתכות הנעשה לקרקע פירושו שאין עושין כלי כזו להשתמש בו בתלוש רק בקרקע ובזה אמרינן דאינו מקבל טומאה ועיין פי' הראב"ד בעדיות הנ"ל, ובזה מיושב נמי קושי' תויו"ט פ"ו ממקואות מ"י שהבאתי לעיל דשאני האי דאביק שבמרחץ שמשתמשין בו בתלוש כתשמיש שמשתמשין בו במחובר ולהכי לא בטל מתורת כלי כשקבעו בקרקע ופוסל משום שאובין וא"ש:

ובטו"ז סי' קצ"ח סקל"א תמה על מהרמ"פ הנ"ל דבגמ' לא אמרינן דבטל גזירות מרחצאות אלא בסילתא שהוא בקעת עץ ולא בעץ אפי' פשוטי כלי עץ וזו היא דיוקו של הראב"ד שלמד מזה לכל דבר שראוי לקבלת טומאה ועיין בס"ט שנתקשה בפי' קושי' זו ולפענ"ד נראה דטו"ז הוי ס"ל בפי' הגמ' סבר רב כהנא למימר טעמא מאי משום גזירת מרחצאות ולהכי נקט כלי חרס ולא סתמא ע"ג כלים דא"כ הו"א דוקא בכלי עץ מיירי ושם דוקא שייך גזירת מרחצאות ולא בכלי חרס כדס"ל לראב"ד באמת ולהכי נקט כ"ח דגם בכ"ח שייך גזירת מרחצאות כמ"ש רש"י ותוס' אבל משום בעיתא ל"ש כלל וא"כ הא ע"ג סילתא ש"ד וא"ל ר"ח התם טעמא מאי משום דבעיתא דבכ"ח ל"ש גזירת מרחצאות ולהכי נקט כ"ח לאשמעינן דהטעם משום בעיתא סילתא נמי בעיתא והיינו שכתב טו"ז וזו היא עיקר דיוקו של הראב"ד שלמד מזה לכל דבר שראוי לקבלת טומאה והיינו מדנקט כלי חרס וזה מבואר בראב"ד בבעהנ"פ שכתב והאי דנקט כ"ח ולא נקט כלי עץ וכו' וא"כ עכ"פ לא אמרינן בגמ' דבטל גזירת מרחצאות אלא בסילתא שהוא בקעת עץ ולא בעץ אפי' פשוטי כלי עץ:

אבל לפענ"ד הפירוש בגמ' דר"כ הוי ס"ל משום גזירת מרחצאות ולהכי נקט כ"ח דבזה שייך גזירת מרחצאות כפי' רש"י ותוס' משא"כ בכלי עץ ל"ש גזירת מרחצאות ומותר אפי' לכתחילה וממילא מוכח הא ע"ג סילתא ש"ד וא"ל ר"ח אדרבה בכ"ח ל"ש גזירת

מרחצאות רק בכלי עץ וכדעת הראב"ד ולהכי נקט כ"ח שנדע התם טעמא מאי משום דבעיתא סילתא נמי בעיתא וא"כ אין מקום לקושיות טו"ז:

ותו הק' מה זכות למד בזה שלא הי' עליו כלי מתחילה מ"מ הרואה יטעה וכמש"ל דמשו"ה כתב הראב"ד הראוי למדרס, ולפענ"ד אפי' לפי דבריו יש לחלק דבשלמא סתם נסרים כיון שראוי למדרס אם היו מיוחדים לכך לעשות מהם ספסל וכיוצא בו שאינו רואה עתה שאינם מיוחדים למדרס שפיר שייך שהרואה יטעה אבל בזה שעכשיו רואה שאינו כלי רק בנין מהיכי תיתי יטעה שהי' כלי מתחילה כיון שרואה עכשיו שאינו כלי:

ועוד הק' עמ"ש דאפי' הי' עליו שם כלי מתחילה נתבטל מכח שהמים צפין עליו והוי כבנין הא אפי' בבנין גמור אין בנין מבטל כלי כדאיתא בצינור שחקקו ולבסוף קבעו דפוסל המקוה ולפענ"ד לק"מ דבצינור שחקקו ולבסוף קבעו עדיין ראוי ומשמש בו במחובר מלאכתו הראשונה שהי' ראוי לה בתלוש אינו מבטלו מתורת כלי אבל קבעו בבנין באופן שמבטלו ממלאכתו הראשונה אז הוא חלק מבנין ומבטלו מתורת כלי וכדאמרינן בחולין קכ"ט כששימש מעשה עץ שימש וכדברי ראב"ד בפיה"מ דעדיות שכתבתי לעיל:

ושוב הק' על מה שלמד זכות לפי שהם פשוטי כלי עץ ולהרבה דיעות אין מקבלין טומאה אפי' מדרבנן הא הראב"ד כתב בפירוש אפי' פשוטי כלי עץ ואין זה קושי' כלל דהרי כתב דעכ"פ אין מקבלין טומאה אלא מדרבנן ובטומאה דרבנן שפיר בטלו בקביעות הבנין אפי' לראב"ד ומכש"כ אנן שיש לנו עוד סניף להכשיר הני דיעות דס"ל שאין מקבלין טומאה אפי' מדרבנן ועיין סד"ט:

והב"ח סי' קצ"ח הסכים לדברי מהרמ"פ אלא שהצריך שיהיו הנסרים קבועים במסמרים וטו"ז תמה עליו הא מהרמ"פ מתיר אפי' באינם קבועים במסמרים שכתב שהמים עושין אותן קבועים ובסד"ט כתב שמהרמ"פ לא כתב שהמים עושין אותן קבועים אלא שהמים הוי כבנין שעליו אבל קבועין לא הוי אלא במה שקבעו במסמרים אבל באמת מדברי מהרמ"פ נראה כטו"ז דתחילה כתב דהני נסרים אין מיוחדים למדרס משום דחשובין כתקרת הבית ובפרט מאחר שנקבעו במסמרות משמע דמסמרות הוא רק עצהיו"ט אבל מכשיר אפילו בלא מסמרות ואחר שהאריך בזה כתב ועוד נ"ל שהנסרים אלו הנתונים למטה על קורות ומים צפים עליהם חשובין כקבעו בכותל ובנו עליו כי המים שעולין עליהם הם כבנין עליהם שהמים הם דבר קבוע והם שקועים תחתיהן ואינם נראים ולשון זה משמע שהמים עושין אותן קבועים ג"כ וא"צ מסמרים:

ומ"ש סד"ט דברמב"ם פכ"ו מכלים ה"א כתב קבעו במסמרים ובנה עליו טהור הרי דהצריך קבעו במסמרים וכ"מ שם כתב דבמסמרים אינו במשנה אבל נלמד מסברא דעדיף מקבעו בבנין אבל התויו"ט פ"כ דכלים מ"ה כתב עליו ואינו נ"ל דא"כ לא הו"ל לכתוב כלל במסמרים אבל נראה מדכתב כן שסובר דדוקא במסמרים הוי קביעות ליטהר אבל בלא"ה לא ע"ש, לדעתי לא כן ידמה דהר"ש שם בכלים פי' בנה עליו ולא קבעו כמו שבונין ע"ג נסרים ואח"כ מוסירין אותן וכן פירש הרע"ב שם כדרך שהאומנין עושין שבונין כיפה ע"ג נסרים ואח"כ מסירין אותן ע"ש ולפ"ז נראה פשוט דקבעו מקרי אם מבטלו שמה שישאר בקביעות ולא יטלנו משם אפי' בלא מסמרין וממילא בנה עליו לחוד משוי ליה קבוע ובנה עליו וכן המים כאן שעל הנסרים הם קבועים שם והם שקועין תחתיהן משוי להו קבועים אבל שם בכופת שקבעו בנדבך שהדרך לבנות עליו ולהסירו א"כ א"א לומר שמה שבנה עליו משוי ליה קבוע שהרי בונין עליו ואין קובעין אותו לכן לא מקרי קבעו אא"כ קבעו במסמרים ומשו"ה יען שדינו של הרמב"ם פכ"ו מכלים כובע ממשנה דכופת שקבעו בנדבך ואף שכתב כלי עץ הראוי למדרס שקבעו בכותל בתוך הבנין מ"מ ודאי דכופת שקבעו בנדבך בכלל לכן הצריך קבעו במסמרים:

ועוד נ"ל דראיתי בתוספתא דכלים בבא מציעא פי"א מפץ שעשאו לקורה אע"פ שמשתמש בו טהור הי' טמא ועשאו לקורה טמא עד שיקבענו במסמר ופירש בספר זר זהב היה טמא שעשאו מתחילה לשכיבה ונטמא במסמר שמעשה מוציא מידי מחשבה ומעשה ע"ש ולפ"ז א"ש דרמב"ם מירי בכלי עץ הראוי למדרס ומיוחד למדרס ועיין בר"ש שם שפירש כופת של תמרה הוא המיוחד לישיבה כדתני בתוספתא לקמן וכו' וכן פי' הרע"ב כופת כלי המיוחד לישיבה ושל תמרה היא וכן פירש הרא"ש שם ולכן בעינן קבעו במסרים דהוא מעשה בגופו להוציא מידי מחשבה ומעשה אבל בנסרים אלו שלא תיקנם למדרס ולא חישב עליהם למדרס רק לעמוד עליהם בשעת טבילה א"צ מסמרים להוציא מידי מעשה ומחשבה ע"י מעשה בגופו ודאי סגי בקבעם וביטלם שם בלי מסמרים וכדעת מהרמ"פ:

ושוב הביא הטו"ז בשם מהר"י כ"ץ מקראקא שהתיר מטעם דהוי כלי עשוי לנחת פירוש שלא להשתמש בו רק יהא מונח ואינו מקבל טומאה וה"נ הויין הנך נסרים וכו' והתפלא עליו דודאי קבלת טומאת מגע ליכא בכלי העשוי לנחת אבל טומאת מדרס יש בהם כמו שהבאתי בשם הרמב"ם בנסרים של בית המרחץ דאי הוי מיוחדים לישיבה וודאי מטמאין מדרס, ולפענ"ד נראה ליישב עפמ"ש המל"מ פ"ג מכלים ויש להסתפק בכלי עץ העשוי לנחת ומיוחד למדרס אי מיטמא בשאר טומאות מהכלל דכל המטמא מדרס

מתטמא בשאר טומאות כמ"ש לקמן ר"פ כ"ג ועיין נדה מ"ט או דילמא לא נאמר כלל זה אלא לגבי פשוטי כלי עץ ע"ש ולפ"ז י"ל דס"ל למהר"י כ"ץ דודאי בפשוטי כלי עץ אף דמטמאין טומאת מדרס לא היינו גוזרין גזירת מרחצאות שהרי רואין החילוק דמרחצאות מתטמאין בכל טומאות וזה אינו מטמא בשאר טומאות רק במדרס לחוד אלא משום דהדין הוא דכל המטמא מדרס מתטמא בשאר טומאות שפיר גזרינן אבל בכלי עץ העשוי לנחת ס"ל כאותו צד של מל"מ שאינו מתטמא בשאר טומאות רק במדרס לחוד לכן אין לגזור בו גזירת מרחצאות כנ"ל וא"ש:

ולולא דמסתפינא לשפוט מבחוץ הייתי אומר דאין כונתו דהוי כלים העשויים לנחת מטעם דכלי עץ העשוי לנחת אינו מקבל טומאה כמ"ש הרמב"ם פ"ג מכלים דא"כ לא היה צ"ל פירוש שלא להשתמש בו רק יהא מונח דאפילו אם משתמשין בו במקומו אלא שאינו מיטלטל נמי אינו מקבל טומאה אלא דכונתו כיון דהוי כלי העשוי לנחת הוי כאלו קבעו בבנין אפי' בלי מסמרים ובטל מיניה תורת כלי ואפי' תאמר שאין קביעות בבנין מבטל תורת כלי היינו כשמשתמשין בו תשמיש כלי אבל זה עשוי לנחת פי' שלא להשתמש בו כלל רק יהא מונח ומעשה עץ משמש שפיר קביעתו שם מבטלו מתורת כלי ואינו מטמא גם מדרס ועיין מש"ל וא"ש:

וטו"ז למד זכות דסמכינן על שאר פוסקים דלית להו הא דראב"ד דגזירת מרחצאות תלוי בקבלת טומאה רק הר"ש פ"ה דמקוואות ס"ל דלא גזרו בכלים תלושין, רק בכלים הקבועים שהמעין נגרר ע"ג דגזרו רבנן להטביל בתוכם דילמא אתי בהו לידי תקלה דפעמים שקובעין אותם במקום מוצא המים ואין שם כשפה"נ ונמצאו כל המים העוברים ע"ג פסולים וכו' ע"ש וכבר כתב הרא"ש בתשובה כלל ל"א דין ג' גבי סילונות והיא הדין שבשו"ע סימן קצ"ח סל"ב והאי גזירה ל"ש הכא ופי' הטו"ז משום דכל סילון יש בו כשפה"נ ועוד דסתם סילונות העשויות להוליך מים אין להם לבזבזין והוי פשוטי כלי עץ דלא מקבלי טומאה ואינן פוסלין בשאובה והנך נסרים לא גריעי מסילון דל"ש בהו גזירה דהר"ש כנ"ל, ולדעת הרא"ש בה' מקוואות סי' ט' ובפירושו פ"ה דמקוואות דמחלק בין מטבילין כלי בתוך כלי ובין האי דמעין שהעבירו ע"ג השוקת דבכלי המחובר למעין או למקוה שיש בו מ' סאה אין להטביל בתוכו דילמא אתי להטביל בכלי שיש בו מ' סאה בלא חיבור ופי' הטו"ז לא שיטעה בדין אלא כיון שהשוקת המים נמשכין דרך עליו תמיד ולפעמים נפסק החיבור של מעין או מקוה ממנו ויטעה הטועה לטבול בו גם בעת ההיא ודאי ל"ש בנסרים וסילון דבשלמא בשוקת אפשר לטבול בו בלא חיבור למעין שאפשר שנשאר בו מים משא"נ בנסרים וסילון דאם אין שם חיבור למעין אין שם

מים וכ"ש למ"ש ב"י במסקנתו על מ"ש הטור וא"א הרא"ש לא חילק דכוונתו דלהרא"ש לא איכפת לן בקבלת טומאה אלא משום פחד לחוד פשיטא שאין חשש בנסרים וכ"ז שכתבתי שייך ג"כ לשליבות ע"ש:

ובסד"ט תמה עליו דלפי הבנתו מ"ש הר"ש ואין כשפה"נ היינו שלא יהיה בכלי נקב כשפה"נ וז"א דא"כ למה נקט הר"ש שמא יקבענו במקום מוצא המים הא בכל מקום שיקבענו איכא הך גזירה ולפענ"ד היה אפשר לומר עפמ"ש הר"ש פ"ה דמקוואות שהק' אהא דמעין שהעבירו ע"ג השוקת פסול אמאי פסול כיון דמי השוקת מחוברין למעין דמטהר בכ"ש ואי הוי אמרינן דהא דמעין מטהר בכ"ש היינו לטבילת כלים אבל לאדם בעי מ' סאה הוי ניחא דאיכא לאוקמא הך דתלמי לאדם וכגון שאין מ' סאה ממקום מוצא המים עד התלמי אבל עד הבריכה יש מ' סאה וכו' מבואר דלא מיתבשר ע"י חיבור למעין או למקוה אלא אם אפשר לטבול במעין או במקוה ולפ"ז אם קובעין אותו במקום מוצא המים דא"א לטבול במעין אפי' כלים לא ניטהרו המים שבכלי מחמת חיבורם למעין אפי' להטביל בו מחטין וצינורות ולכן גזרו שלא יטביל אפי' כלים עיין בר"ש ומ"ש הר"ש ואין שם כשפ"ה פירושו שאין מועיל שם חיבור כשפה"נ ואם כי הוא קצת דוחק בלשון:

אבל עוד הק' עליו מ"ש לדעת הרא"ש דבנסרים וסילון ל"ש לגזור שמא יטביל בלא חיבור דאם אינו מחובר אין כאן מים הא קתני ובלבד שלא יטביל ע"ג ספסל וגם שם אין מים אם אינו מחובר ועכ"ח משום דגזרינן אטו תוך כלי וכמ"ש הרא"ש בה' מקוואות סי' ט' ובלבד שלא יטביל ע"ג הספסל גזירה אטו תוך כלי וכן כתב בפירושו פ"ה דמקוואות ועיין ב"י מ"ש בד בדעת הרמב"ם ובמחהש"ק סי' קצ"ח בש"ך סקמ"ו לא עמד בזה, ולכן מחוורתא כמ"ש הב"ח דגזירת הר"ש והרא"ש לא שייכי אלא במעביר המעין עליו אבל בכלי שמונח תחת רגליו במקוה ל"ש גזירת הר"ש והרא"ש או כמ"ש ב"י דל"ש גזירה אלא אם כל המים עוברין עליו ועיין סד"ט:

ועוד נ"ל דאפי' לדעת הראב"ד ורשב"א שרי בהנך נסרים שעומדים עליהם בשעת טבילה ולא מקרי מחמת זה מיוחדים למדרס שהרי פירש"י בשבת דף נ"ט ד"ה ת"ל אשר ישב מדלא כתיב גבי משכב אשר שכב וגבי מושב אשר ישב וכתיב ישכב ישב משמע שישכב עליו תמיד וישב עליו תמיד במיוחד לשכיבה ולישיבה וע"כ אין הפירוש שיהא מיוחד לשכיבה ולישיבה ולא לדבר אחר שהרי פסק הרמב"ם פ"ז ממשכב ומושב ה"ח היה הכלי משמש לישיבה עם מלאכתו שעושה לה ה"ז מתטמא במדרס ומה שהק' מוהרח"ש ע"ז ממשנה סוף פי"ב דכלים ר"ע מטמא וחכמים מטהרים שאינם עשויין

אלא שיהיו המים מהלכין תחתיהן ופירשו המפרשים ובני אדם יושבים שם אלמא דאם אינם מיוחדים לישיבה לחודא אינו מטמא מדרס וכן פסק הרמב"ם פכ"ה מכלים הלכה ו' הנה הרמב"ם בפיה"מ שם פי' והבלנים ישבו עליהם משמע שאינו משמש לישיבת כל אדם רק הבלנים יושבים שם באיקראי ישיבה שע"י הדחק ובכ"מ שם כתב מפני שאינם עשויים לכונה שיש בו עליהם אלא שילכו המים תחתיהן וא"כ לא חישב עליהם לישיבה ואינם מטמאין מדרס ועיין טו"ז והר"ש והרע"ב שפי' ובני אדם יושבין שם כדי שלא יטנפו ממי המרחצאות היוצאין ע"ש ודאי לק"מ כיון דלאו להנאת ישיבה עבידי רק שלא יטנפו אינו מטמא מדרס וכמ"ש סד"ט בשם מהרח"ש דאם עושה הנסרים כדי שיהיו המים נקיים ולא יתערב בהם עפרורית הקרקע אע"ג שבשעת טבילה עומדת על הנסרים אפ"ה כיון דעיקר העשייה לא הי' משום כך לא ירדה עליהם טומאת מדרס ועכ"ח הפירוש מיוחד לישיבה או לשכיבה שיוכל לישב ולישכב עליו כל זמן שירצה והרי כאן א"א לעמוד על הנסרים בכל עת שירצה תמיד אם אינו רוצה לכנס במים ואינו מטמא מדרס כלל:

ובתשובת פנים מאירות ח"ב סי' קל"ב ובח"ג סימן מ"ב כתב עפ"מ ששנינו פכ"ב דכלים ספסל שניטל אחד מראשיו טהור וכתב תוסיו"ט ובנא"י מצאתי מוגה טמא וכו' ונ"ל שכן יושבין עליו כשהוא מוטה ניטל השני טהור ופירש הרע"ב דספסל שנשברו שני ראשיו לא חזי לישיבה שהיושב עליו כיושב ע"ג קרקע אם יש בו גובה טפח טמא שהדף העב טפח חזי לישיבה וע"ש בר"ש בשם תוספתא וכן פסק הרמב"ם פכ"ו מכלים ה"ב ולפ"ז מ"ש הרשב"א והמחבר בשו"ע ולא ע"ג נסרים שראוי למדרסות היינו שיש בעוביין טפח דאז טמאים מדרס אבל אנו עושין נסרים שאין בעוביין טפח דאין ראוין לישיבה ול"ש בהו טומאת מדרס כלל וכה"ג גם לרשב"א שרי ע"ש:

ופר"מ הביא שבתשו' אמרי אש יו"ד סי' ע"ח תמה עליו דשאני גבי ספסל דעומד לישיבה כל שאין בגובהו טפח הרי הוא כיושב ע"ג קרקע אבל הנעשה לעמידה אין צורך לטפח וכהאי דטפיטן של סוס שעומדים עליו בקונפין בפכ"ג דכלים מ"ב דלפי פשטיה הטפיטין בשעה שעומדין בקונפין על הארץ הם מונחין אלא דתויו"ט כ' דבנא"י כתב שעומדין על הסוס, הנה נראה מדבריו דהוי ק"ל הא גם לעמידה אם אינו גבוה טפח הוי כעומד ע"ג קרקע לכן החכים דלפי פשטיה משמע שמונחים על הארץ ואני אומר ומה בכך שמונחים על הארץ דילמא הטפיטין גבוהים טפח דכן דרך לעמוד על מקום דמשם רואה יותר ומה שהביא מתויו"ט נראה מדבריו שחידושו של התוס' יו"ט במ"ש על הסוס ולפענ"ד חידושו הוא במ"ש שעומדין לאפוקי ממ"ש הרע"ב ורגילין לשבת על הטפיטין:

ואמנם לפענ"ד לק"מ וז"ל הרמב"ם פ"א מה' מו"מ ה"א הזב והזבה וכו' ומטמא משכב ומושב ומרכב מתחתיו וכו' וכן בפ"ו שם כבר ביארנו שהזב וחביריו מטמאין משכב ומושב ומרכב והמשכב והמושב אחד הוא ולמה נאמר בתורה משכב ומושב שהמשכב ראוי לשכיבה והמושב הראוי לישיבה ובין שישב על המשכב או ששכב על המושב טמאהו וכו' וכן הוא אומר ריש פכ"ה מכלים כל פשוטי כלי עץ העשויין לישיבה או לשכיבה או לרכיבה מתטמאין במדרס וכו' מכל אלה מבואר דוקא מה שהוא מיוחד לישיבה או לשכיבה או לרכיבה מטמא מדרס אבל מה שמיוחד לעמידה אינו מטמא מדרס כלל דאינו לא משכב ולא מושב ולא מרכב והא דפסק רפ"ז מה' מו"מ הזב מטמא את המשכב והמושב והמרכב בחמשה דרכים עומד יושב שוכב נתלה ונשען היינו אם הוא כלי המיוחד לישיבה ולשכיבה ולרכיבה מתטמא משום מדרס הזב גם בעמידתו ושעינתו וכמו שביאר אח"כ כיצד וכו' אבל אם אינו מיוחד רק לעמידה ל"ש ביה טומאת מדרס כלל ומ"ש הר"מ בפיה"מ מ"ב פכ"ג דכלים ואמר ר' יוסי שהטפיטן לא יהיה מרכב הזב אבל אמנם יהיה מושב שלא נעשה לרכיבה אלא לעמוד עליו וכבר ביארנו בפי"ח מ"ה שהזב כאשר עומד על דבר אשר יטמא במדרס הזב ישימהו מושב ושם בארה רק בדבר אשר יטמא במדרס דהיינו משכב ומושב ומרכב שמטמא הזב בעמידתו וכמ"ש רפ"ז מה' מו"מ הנ"ל ואפשר דר"י ס"ל דגם במיוחד לעמידה מתטמא מדרס ולית הלכתא כוותיה וכמ"ש הר"מ בפירש המשנה שם ואין הלכה כר"י וכן פסק פכ"ה מהלכות כלים הלכה כ' דלא כר"י ושפיר יש לומר כנ"ל, ולפ"ז שפיר כתב פמ"א דאם אינו גבוה טפח ואינו ראוי לישיבה אינו מטמא מדרס כלל וא"ש:

ומזה יראה כי לא לחנם שיכל הרע"ב את ידיו במשנה ב' פכ"ג דכלים ד"ה בקונפין שכתב ורגילין לשבת על הטפיטין של סוס לראות בשחוק המלך הלכך טמא מושב ותפס עליו התוסיו"ט והזב מטמא משום מושב כשהוא עומד ג"כ כדתנן סוף פ"ב דזבים והרב ששינה בלשונו לכתוב לשבת בחנם עשה כן ולפמ"ש זה אינו דהתם לא תנינן רק דמטמא משכב ומושב ומרכב עומד כנ"ל אבל במיוחד לעמידה אינו מתטמא מדרס כלל והרע"ב ס"ל דגם ר"י סובר כן ולהכי שינה לשונו לכתוב לשבת וא"ש:

ומה דפשיטא לי' בתשו' אמרי אש הנ"ל דכל שאינו קבוע רק פעמים מעלין אותו ופעמים מורידין אותו לא הוי כבנין לא נראה ממעשים בכל יום שעושין מקוה מתיבה נקובה כדינה שמבטלה מתורת כלי ועשויה להעלות ולהוריד לפי מעמד המים ע"י כלונסות של ברזל ושרויפען העשויין לזה ואין פוצה פה ומצפצף אף דלענין לטבול בתוכו בעינן קבעו בארץ כמ"ש בשו"ע סי' ר"א ס"ז ועיין פ"ת סימן הנ"ל אות ח"י אע"כ כיון שמבטלה

שמה ואינה מטלטלה משם ואולי גם השרויפען הוי כקבעו במסמרים ומקרי קבעו בארץ אף שמתנדנד למעלה ולמטה הוי כבנין המתנדנד ולא מנגר פי"א דכלים דאינו מקבל טומאה וכן הוא ברמב"ם רפ"ט דכלים ורמב"ם בפיה"מ שם כתב נגר הוא עמוד יבריח השער מן הקצה אל הקצה וכן פירוש הרע"ב שם בלשון ראשון ואינו מקבל טומאה משום דהוי כמחובר לקרקע אף שמתנוע מקצה אל הקצה ומה לי אם מתנוע ברחבה או ממטה למעלה ועיי' חת"ס יו"ד סי' כ"ו:

ומעתה יראה את אשר לפניו שיש הרבה טעמים להתיר ולא יהא לטבלא רגלים וגם לא תהא עבה טפח הוא כדי שיהיה לנו עוד סמיכה להתיר דברי פמ"א וגם יעשו בשולחן נקב אחד טפח על טפח שהוא כמוציא רמון ומבטל מתורת כלי והוא כדי לצאת ידי הרמב"ם לפירש ב"י דגזרינן בפשוטי כלי עץ אטו כלי שיש לו בית קיבול וכן דעת הרא"ש דגזרינן אטו תוך כלי ובכה"ג שנקוב כמוציא רמון אפילו תוך כלי שיש לו בית קיבול מותר לטבול ואם מניחין עליו אבן הוי דרך בנין וגם לאו סתימא מעליתא הוא ואכתי בטל מתורת כלי ומותר לטבול בתוכו וגם שיהיה עוד נקב כשפה"נ וזה יהיה פתוח נמי מהאי טעמא דאז מותר לטבול גם בגיגית כיון שהוא מחובר למעין ממעיני הישועה יפתחו לנו במהרה, לראות בשכלול האולם והבירה, בנחת ושובה, עד זקנה ישיבה, כנפשו ונפש ידידו הנאמן הדוש"ת באהבה רבה:

עמרם הק' בלוהם בק"ק הנ"ל:

תשובה רצה

שיל"ת ב' אויפאלו יום ה' לס' ואשמיעם את דברי תרס"ג לפ"ק:

מנחם ציון, יראנו בבנין אפריון, לכבוד ידידי הרבני היקר המופלג מו"ה שמואל נ"י פאנפעדער גבאי דקהל יראים טשאבא:

מכתבו מיום ג' לס' בלק הגיע עדי בזמנו ולא היה אפשר להשיב מפני גלי ע"ת שאין עשויין לנחת ועתה אין רצוני להשהות עוד לכן נקיטנא נפשאי בקצרה, ומה שכתב שרצונם לשאב כל המים ואם ישאר מעט אשר א"א לשאוב ישפכו לתוכה חלב הרבה עד שישתנה המים למראה חלב גם זה הכשר טוב אבל אינני יודע למה צריכין לזה והרי יכולין לשאוב המקוה בכלי שניקב בשוליה כל שהוא ואינו פוסל משום שאובין כמבואר סי' ר"א סע"מ ואולי שאובין ע"י פלומפף וא"א לעשות כן:

ואשר שאל ע"ד השולחן דהיינו טבלא של עץ אשר יסוב על ב' שרויפען למעלה או למטה כמו שיהי' מעמד המים לעמוד עליו בשעת טבילה הנה כבר מצינו בגדולי אחרונים

סי' קצ"ח הרבה טעמים להתיר ובהגהות דרישה שם כתב ע"כ מי ירום ראש לחלוק על דברי הגאונים הללו ובפרט נגד המנהג שנהגו קדמונינו ז"ל ונמצא שבטילין ומבוטלין דברי רמ"י בשו"ע שלו שהאריך בזה הרבה לאסור ע"ש, אלא שבתשו' מהרמ"ל סי' צ"ז אף שגם הוא התיר בדיעבד מ"מ כתב כשבונין מקוה חדשה אני מצוה תמיד לתקנם בדברים שאין ראויין למדרס כדי שתהא כשירה אליבא דכ"ע ע"ש אבל בסד"ט סי' קצ"ח כתב מ"מ ירא שמים יוצא ידי כולם לכתחילה אבל בדיעבד או במקום דאי אפשר כל צדדי היתר שכתבו האחרונים ברורים ונכונים בלי שום פקפוק ונדנוד כלל, ולפענ"ד גם מהרמ"ל לא החמיר לכתחלה רק לפי שלא הי' לו טעם רק עפ"י דברי מהר"מ פאדווא ומהר"י כ"ץ אבל לפמ"ש אחרונים עוד כמה צדדים להתיר וגם אני עני חזון הרביתי בתשובה אחת [סי' הקדום] להתיר וכיון שיש עוד סניפין להתיר אפשר דאפי' לכתחלה אין לחוש כלל בזה ומכש"כ היכא דא"א בע"א ודאי מותר לכתחילה:

ואני אומר עוד עפ"מ דאיתא סוס"י ר"א דאסור לטבול בחמין לדעת המחבר ועיין בב"י שם משום גזירת מרחצאות ושאלתי בימי חורפי לגאון הדור אמאי ליכא האידנא מאן דחש לזה כלל והשיב לי לפי שבזמנינו כל המקוואות עומדות תחת השגחת הרב מרא דאתרא ותחת השגחת ב"ד ל"ש גזירת מרחצאות כלל, ואני בעניי עשיתי סמוכין לדבריו מהא דאמרי' ביצה דף ה' ע"ב ביצה לכל מסורה עדות לב"ד מסורה ע"ש, ואין להקשות הא כל דבר שנאסר במנין צריך מנין אחר להתירו אפי' בטל הטעם כדאמרינן ביצה ה' כיון דגם בזמן הגזירה הי' מותר במקדש לכה"ג לטבול בחמין דאין שבות במקדש דכהנים זריזין הם ול"ש גביהו גזירה דמרחצאות לכן השתא נמי דל"ש גזירה זו א"צ מנין אחר להתירו וכמ"ש סברא זו לענין מים מגולים ועיין תוס' ביצה וי"ו ויו"ד סי' קט"ז וכן אני אומר בנ"ד דאיסורו משום גזירת מרחצאות והאי גזירה לא שייך האידנא כיון שהמקוואות עומדים תחת השגחת ב"ד א"כ כיון דמותר מדינא כמ"ש פוסקים אחרונים אין להחמיר אפילו לכתחילה:

והמציאה ש שמצא הרבני מו"ה אהרן זאב גלויבער נ"י באמרי אש יו"ד סי' ע"ח להניח אבן רחבה על השולחן שתעמוד עליו בשעת טבילה לא הי' צריך להביא ממרחק לחמו כי מבואר כן בסי' קצ"ח במקומו בעט"ז הביאו סד"ט סוף אות ס"ו שם וכתב ואף דאין הפסקת אבן מועיל שלא יטמא מדרס כמבואר ברמב"ם פ"ז מה' משכב ומושב מ"מ כאן דאינו אלא משום גזירת מרחצאות יש בזה היכירא שאינו דומה למרחצאות ע"ש:

וכשאני לעצמי אני חוכך בתיקון זה אם אין קלקולו יתר על תיקונו והוא עפמ"ש הטור והמחבר סי' ר"א סעיף ס"ב מקוה שיש בו מ' סאה מצומצמות וכו' ולא יטבול בו

פעמים זאח"ז דשמא בראשונה לא טבל כהוגן על סמך השניה ובשניה שמא חסרו המים בראשונה ע"ש וה"נ אני אומר דעט"ז שפיר כתב תיקון זה לשיטתו שלא מצא שום היתר בלי תיקון זה אבל לפמ"ש האחרונים הרבה צדדי היתר בענין זה יש לחוש שלא ידקדקו בשאר צדדי היתר על סמך תיקון זה שיסברו דזה מהני שלא יהא בו דין טומאת מדרס והרי באמת לא מהני כלל כנ"ל ואפי' לדעת עט"ז אני נבוך מה היכירא אית ליה באבן זה הלא אכתי איכא גזירת מרחצאות שיטעה שגם במרחצאות מותר לטבול במניח עליו אבן כזה ובאמת לא מהני מידי:

ואמנם ידקדקו שהשולחן לא יהי' לו רגלים רק טבלא בלא לבזבזין והוא פשוטי כלי עץ וגם לא יהי' הטבלא עבה טפח כמו"ש תשובת פמ"א סי' קל"ב ויהי' הטבלא נקוב בשני נקבים האחד טפח על טפח ויכולין להניח אבן על נקב זה ועוד נקב כשפופרת הנוד וזה יהי' פתוח תמיד ואם אפשר שלא יהיה הטבלא מעץ כלל רק מן צעמענד כאשר ראיתי טבלא קטנה עשוי מזה ואינה כבידה מה טוב לצאת ידי כל הדיעות אבל אפשר שאינו יכולין לעשות מן צעמענד שאינו חזק כ"כ לכן גם טבלא של עץ כנ"ל כשר בלי שום פקפוק טבא הוא וטבא ליהוי כנפשכם ונפש ידידכם דושו"ט:

עמרם הק' בלוהם בק"ק הנ"ל:

תשובה רצו

שיל"ת ב' אויפאלו ד' מסעי תרמ"ט לפ"ק:

בין המצרים, יזרח אור לישרים, וד' קרנך ירים אהובי בני רחימי הרב המאוה"ג מו"ה יצחק יעקב בלוהם נ"י:

מכתבך קבלתי וכו' ועד"ת אשר נתקשית למה שהביא בהגהת הגרא"ו סי' ר"א סק"ו בשם ריב"ש בתשובה טעם למה מעין מטהר בזוחלין ומקוה דוקא באשבורן משום דקטפרס אינו חיבור ולכן מקוה דבעי מ' סאה אין הזוחלין מטהרין אבל מעין מטהר בכ"ש לכן מטהר גם בזוחלין ע"ש, וק"ל ממשנה פ"א דמקוואות למעלה מהן מעין שמימיו מועטין ושרבו עליהם מים שאובין שווה למקווה לטהר באשבורן ולמעין להטביל בכ"ש ולדברי ריב"ש תקשי כיון דמטהר בכ"ש מטהר נמי בזוחלין דהא בהא תליא, הנה שו"ע עם הגר"א אין לי פה לעיין בפנים ובתשו' הריב"ש חפשתי ולא מצאתי כתב ואינני אוהב לשפוט בלי ראיי' בפנים כי אותיות מחכימות ואם תוכל לציין לי סימן בתשו' הרי הריב"ש יישר כחך ומ"מ אכתוב מה שנלפענ"ד לפום ריהטא:

ופשיטות י"ל דהוא רק מעלה דרבנן שאינו מטהר בזוחלין ועיין בס' דברי חיים ספ"א דמקוואות ולהכי כיון דרבו שאובין גזרו דאסור לטבול בזוחלין שמא יטבלו גם במקוה בזוחלין ושם פסול זוחלין מן התורה, משא"כ לענין דמטהר בכ"ש לא גזרו דס"ל כשיטת ראשונים שבב"י סי' ר"א דברביעית סגי מה"ת להטביל בו מחטין וצנורות רק שיהי' כל גופו עולה בהם וא"כ גם אם יטעה דגם מקוה כשר בכ"ש לא יבא לידי איסור תורה דלא שכיח שיהי' גוף הכלי עולה בפחות מרביעית, ובטבילת אדם, לא מיבעי' לשיטת הסוברים שם דגם לאדם לא בעינן מ' סאה מה"ת רק שיהי' כל גופו עולה בהם ודאי ליכא למיגזר מידי דאפילו יטעה דגם במקוה סגי בכ"ש מ"מ כיון שידע דבעינן כל גופו עולה בהם זה בעינן גם במעין ממילא הוא מקוה כשרה מה"ת, אלא אפילו לשיטת הסוברים דלטבילת אדם בעינן מ' סאה מה"ת מ"מ כיון דשיערו חכמים דמים שכל גופו של אדם עולה בהם הוא אמה על אמה ברום ג' אמות והוא שיעור מ' סאה א"כ לא שכיח בסתם בנ"א שיהי' כל גופו עולה בפחות מן ארבעים סאה וא"כ ליכא למיגזר וא"ש:

אלא דאפילו נימא דהא דאין מטהרין בזוחלין הוא מה"ת ומ"מ מטהרין בכ"ש, מ"מ נ"ל דלק"מ דלכאורה קשה מ"ט לא יתבטלו מי מעין ברוב השאובין, ולמ"ש הר"ן בנדרים נ"ט ע"ב ד"ה ועד כאן שהאיסור דרכו להתבטל ולא ההיתר ניחא, אבל לפמ"ש הפמ"ג בפתיחה לה' תערובות שגם ההיתר בטל ברוב איסור תקשי, אך זה שיבוש דכאן ל"ש ביטול ברוב דהא אדרבה מי מעין מטהרין גם השאובין משום זריעה ועיין כעין סברא זו בתוס' חולין צ"ט ע"ב ד"ה סלק וכבר הק' תה"ד סי' רצ"ד הביאו טו"ז סי' ר"א סק"ג מ"ש דמעין מטהר את השאובין לענין לטהר בכ"ש ולא לענין זוחלין, ותי' משום דפסול שאובין הוא משום דהוי כתלושין ע"י אדם לכן מהני בהו זריעה דלהוי כמחוברי' אבל לענין לטהר בזוחלין דאף מחוברין יש שאינם מטהר בזוחלין ל"מ בי' זריעה ע"ש, וב"ח תירץ משום דשאובין דרבנן ע"ש, וכיון דאין השאובין נטהרין לענין זוחלין שוב מי המעין בטל בשאובין לענין זוחלין ואינו מטהר בזוחלין:

וכי תימא הוא גופא קשי' א"כ אמאי מטהר בכ"ש הא יש מחוברין שאין מטהרין בכ"ש וא"כ לענין זה לא נטהרו השאובין והדק"ל יתבטלו מ' מעין בשאובין, דע דז"א דענין הזריעה הוא דהוי כתלוש ולבסוף חיברו וביטלו שם ובמים ל"ש זריעה רק מים במים ואז הוי כמחובר מעיקרו עיין חולין ט"ו ובתוס' שם ט"ז ד"ה לענין וכיון דהשאובין בטלין לגבי מעין ל"ש לומר שהמעין יתבטל לגבי שאובין, אבל לגבי זוחלין שהוא בטבע המעין אם רבו עליו שאובין מבטלין טבעו ודמי למ"ש עט"ז סי' רצ"ט דבב"ח ל"ש היתר בהיתר לא בטל משום דהוי כנאבד מן העולם ה"נ נאבד טבעו ממנו ואינו זוחל מחמת עצמו

רק מחמת ד"א שגורם לו הזחילה ולכן אינו מטהר בזוחלין, אבל לענין מטהר בכ"ש נהי דלא הוכשרו השאובין לטהר בכ"ש דלענין זה ל"ש זריעה מכל מקום כיון דהמעין לא נתבטל בשאובין מטעם הנ"ל דהא דמעין טהור בכ"ש אינו תלוי בטבע המעין שוב מי המעין מטהרין בכל מקום שהן בכ"ש ועיין בדברי חיים שם מה שעמד על דברי תה"ד ולפמ"ש אתי שפיר:

אבל מעיקרא לק"מ דריב"ש כר"ן רבו ס"ל שפירש בשבת כ"ה ובנדרים מ' הך מתני' הנ"ל שוה למקוה לטהר באשבורן היינו במקום שלא הי' מהלך מתחילתו ושם באמת אינו מטהר בכ"ש ולמעין להטביל בו בכ"ש היינו במקום שהי' מהלך מתחילה ושם מטהר גם בזוחלין וא"כ לק"מ קושיתך ודו"ק:

אבל מה דקשי' לי הא משנה שלימה שנינו פ"ה דמקואות הי' עומד וריבה והמשיכו שוה למקוה לטהר באשבורן ולמעין להטביל בו בכ"ש ועיין בר"ש שם דלא כמו שפי' ר"מ דמיירי בריבה עליו שאובין ואם כן חזי' דמעין העומד אף שמטהר בכ"ש מ"מ אינו מטהר בזוחלין ואי כדברי ריב"ש מ"ל מעין זוחל כיון דמטהר בכ"ש מטהר נמי בזחילה:

ועוד גוף הדבר תמיה בעיני הא תנן התם פ"ה מ"א העבירו ע"ג בריכה והפסיקו הרי הוא כמקוה ע"ש אלמא דכל שנפסק מן המעין בטל תורת מעין מיני' וא"כ אי נימא דמעין זוחלין אינו חיבור רק משום דמעין מטהר בכ"ש תקשי כיון דאינו חיבור א"כ נפסק מן המעין ואמאי מטהר בכ"ש אע"כ דכל שהיא זוחל בטבעו הוי חיבור ושם מעין עליו אפי' חוץ לגומות המעין ושפיר מטהר בכ"ש ולהכי מעין העומד אינו מטהר בזוחלין כיון שאינו זוחל בטבעו אינו חיבור ואין שם מעין עליו כלל רק בהיותו עומד דהוי חיבור:

ועוד ק"ל דבתו"כ פ' שמיני פסקא א' תני' אי מה מעין מטהר בכ"ש אף מקוה מטהר בכ"ש ת"ל אך מעין המעין מטהר בכ"ש והמקוה במ' סאה ושוב בפסקא ג' תני' אי מה מעין מטהר בזוחלין אף מקוה מטהר בזוחלין ת"ל אך מעין וכו' ואי כדברי ריב"ש הנ"ל כיון דכבר יליף שאין מקוה בכ"ש פשיטא דאינו מטהרין בזוחלין דהרי הא בהא תלי' ולמה צריך תו למילף דאינו מטהר בזוחלין וצ"ע, לכן אם תוכל לציין לי אי' מקום כבודו תודיענו אולי מצי"ן תצא תורה' ומקוה ישראל ד' מושיע בעת צרה, הוא יושיענו במהרה, ויוציאנו מאפילה לאורה, עדי יבנה היכל ואולם והבירה, כנפשך ונפש אביך, החותם בברכת התורה:

עמרם הק' בלוהם בק"ק הנ"ל:

תשובה רצז

שיל"ת ב' אויפאלו יום ה' לס' ואנשי קדש תהיון תרס"ב לפ"ק:
ישלח ד' עזרו מקודש, ברכת ד' מלא בגודש, לידידי הרבני הנגיד מוכתר במדות, עשר ידות, המעו"ש כמו"ה צבי הרש נ"י ברוין ראה"ק דקה"י בטשאבא:
מכתבו מיום ג' שבוע זו קבלתי תמול והנני משיב בין הפרקים מפני הכבוד וכבר מלתי אמורה שתעשו המקוה כאשר היתה וכמקואות של יחידי סגולה ואז תלכו לבטח דרכיכם נוכח ד' בעקבות אבותינו ורבותינו נוחי נפש זצ"ל ומקוה ע"י באר ארטעזי או נארטהאן אני פי מלך שמור דברי חכז"ל אם ברור הדבר כאחותד שהיא אסורה לך תאמרהו ואם לאו אל תאמרהו ויען הוא המצאה חדשה לא אומר בה לא איסור ולא היתר כי מי יודע כמה עיקולו ופשורי וכמה תיוהא ימצא בה עד אשר יעזרנו ה' ללמוד עוד הפעם מקואות בעיון ובמתינות ובמנוחה ומהריב"ל בתשובה חלק ג' סוס"י ע' כתב דצריך צילותא כיומא דאסתנא לענינים אלו ומה נעני אנן יתמי דיתמי:
ואני חושש לפום ריהטא שמקוה ע"י באר ארטעזי אין לו דין מעין כלל לפמ"ש תוס' פסחים דף ק"ט ע"ב ד"ה בים שעשה שלמה דמשני בירושלמי תיפתר בשהיו רגלי השוורים שהי' עומד עליו נקובים כמוציא רמון והיו מחוברין למעיין שתחתיהן וכתבו בשם הר"י דמשו"ה נקט כמוציא רמון ולא סגי לי' בכשפופרת הנוד לפי שהשוורים מפסיקין בין הים למעין והוי לי כהורק מכלי אל כלי כיון דמרחקי טובא וצריך שיבואו שם מים בשפע ע"ש וכאן המעין רחוקה כמה מאות אמה מן המקוה לא הוי חיבור להמקוה ויש לעיין:
וכבר התחלתי לעסוק בזה בתחילת החורף אבל מן השמים עכבוני בסיבות שונות ואם בעיני המון יפלא בעיני לא יפלא כי כן מצאנו לחכז"ל בתוספתא דמקואות פ"ד גבי קסטלין המחלק מים בכרכין וכו' הלכה זו עלו עלי' ב' אסירא שלש רגלים ביבנה ולרגל השלישי הכשירוהו אפילו נקוב כמחט וכן בחולין מ"ח זה הי' מעשה ועלו עלי' בני עסי' שלש רגלים ליבנה לרגל השלישי התירוה להם וכן בכמה דוכתי:
אבל אתם אצום עלי לאמור לכלות מעשיכם על ידי באר נארטהאן ואני אחת דברתי ולא אשנה כי אין דעתי נוחה בזה ואיננני מקבל עלי אחריות בזה אך אם רצון כל בני הקהלה במוסכם כולם לעשות מקוה כזו ולסמוך על הוראת רב גדול אחד לא אמחה בידכם ומצינו כזה בטור יו"ד סי' צ"ו שהביא בשם מהר"ם שכתב שאע"פ שאני מורה כס' התרומות לאסור איני מוחה בידי הנוהגין היתר אבל גם זה רק באופן אשר אמרתי לכם ומ"מ לא יקרא שמי עליו:

ומ"ש שגדולי זמנינו מקילין בכגון זה שתי תשובות בדבר האחת ימצא בנוב"ת יו"ד סי' קי"ט בתחילתו ואם הוא כתב כן בזמנו אנן מה נענה אבתרי' וזאת שנית הגדול שבזמנינו הוא היצה"ר המחדש בתאו"ה בכל יום תמיד מעשה פרישו"ת וקדושה קדושת בדק הבית הישראל והאדם יראה לעינים וד' יראה ללבב ואני הגבר ראה עני עמו בשופט עברית"ו וד' ירחם עלינו וישיב שופטינו כבראשונה, ונעלה לציון ברננה כנפש החותם בברכה משפע בריכה העליונה ידידו הדושו"ט:

עמרם הק' בלוהם בק"ק הנ"ל

תשובה רצח

שיל"ת עש"ק לס' לפני העדות למשמרת לאות תרס"ב לפ"ק:

אלפי שלומים מגבהי מרומים לידידי הרב המאה"ג מעוז ומגדול כמו"ה משה ליב נ"י לעבאוויטש:

רב דקהל ספרדים בעיר זענטא:

כבר עברו זמנים טובא מעת אשר קבלתי מכתבו היקר ונפשו בשאלתו בעסק עשיית מקוה ע"י באר ארטעזי ובקש לידע קושט דברי אמת ששמע שאני עומד בכל תוקף ועוז שלא לעשות בקהלתי מקוה כזו הנה טובה השמועה כי אני שונא החדשות בכל ענינים ומכ"ש במקוה אשר טהרת כל ישראל תלוי בה ואני בעקבי אבותינו ורבותינו אלך לבטח דרכי:

ובגוף הדבר עשיית מקוה ע"י בער ארטעזי הנעשה ע"י קנים חלולים של מתכות שאין בהם בית קיבול ול"ש בהם משום שאובין וגם משום הוייתו ע"י טומאה כיון שנעשו לשמש עם הקרקע וכבר נשאלתי בזה מאנשים חשובים תורניים מק"ק גרוו"ד ונומיתי להם הא לדעת דג"מ בסימן ר"א סמ"ח צריך שיהי' נעשה בתחילתו ע"ד לקבעו בקרקע והשיבו לי דהנך קנים עשויין רק לעשות מהן בארות הללו ונעשו מתחילה ע"ד לקבעם בקרקע אמנם שבוע העבר ראיתי קנים אלו ולבי נוקפי אם אינם עשויין גם להשתמש בהם בתלוש לכן אמרתי אחקור תחילה אצל ידינ"פ הרב הגאון אבדק"ק גרוו"ד נ"י שיודיעני מהיכן יודע בבירור שהם עשויין רק ע"ד לקבעם בקרקע:

והנה בדג"מ שם ציין לעיין בנוב"י יו"ד סי' צ"ד ועיינתי שם והוא נידון אחר לא לענין הנ"ל ומשמע שם מסוף דבריו דדוקא אם תחילת עשייתן לכלים וכבר ירדה להם טומאה אז לא מהני מה שקבעם אח"כ במחובר לקרקע אבל אם אין תחילת עשייתם לכלים שפיר מהני קביעותם במחובר לקרקע:

ולפענ"ד יש עוד לצדד להקל מהאי דפכ"ו דכלים משנה ח' ומייתי לה בגמ' ב"ק דף ס"ו עורות בעה"ב מחשבה מטמאתן ושל עבדן אין מחשבה מטמאתן משום דעביד דמימלך ומזבין והלוקח יעשה מהן מנעלים ועדיין לא נגמרה מלאכתן לכך עיין בר"מ ור"ש שם וכ"כ רש"י ב"ק ס"ו וכן פסק הרמב"ם פכ"ד מכלים ה"ו וה"נ בנ"ד דוקא אם הקנים של ברזל הם של בעה"ב ועשאן מתחילה כלים שוב לא מהני מה שקבעם להשתמש עם הקרקע אבל האומן והחנוני שעושה וקונה למכור אין לחוש שיעשה מתחילה לקבעם בקרקע רק שלוקח יקנם מתחילה לקובעם להשתמש עם הקרקע, וכיוצא בזה מצינו חילוק בין כלי בעה"ב ובין כלי אומן ר"פ י"ז דכלים ועיין רש"י ברכות דף מ"א ד"ה שיעורן כרמונים וכן פירש"י בעירובין ד' ע"ב ובסוכה וי"ו ע"א דיש חילוק בין כלי בעה"ב ובין כלי אומן ע"ש:

ועוד יש מקום להקל מהא דסוכה י"ט ע"ב ופסקוהו בשו"ע או"ח סי' תרכ"ט במחצלת שהיא סתמא לסיכוך מסככין בה אפי' ראוי לשכיבה כל זמן שלא עשאה לשכיבה וה"נ הני קני מתכות אם סתמן לשמש עם הקרקע כשרים אפילו ראוי להשתמש בהם בתלוש כ"ז שלא עשאן בהדיא להשתמש בתלוש, ועיין בתיו"ט פי"א דכלים מ"ב ד"ה שנעשו הביא פירוש הרמב"ם בנא"י הואיל ועיקר עשייתו להיות דבק בארץ וכו' משמע דאם עיקר עשייתו לקרקע מהני אפי' אם לעתים רחוקים משתמש בו גם בתלוש:

וסבור הייתי לומר דאפילו לדעת דג"מ לא בעינן שיהי' נעשה מתחילה לקבעו בקרקע אלא לענין שלא יקבל טומאה קודם חיבורו וכן משמע מלשון הרמב"ם בנא"י שהבאתי לעיל שכתב הואיל ועיקר עשייתו להיות דבק בארץ הנה הוא לא יקבל טומאה ואפילו קודם חיבורו אבל אם כבר מחובר לקרקע אפי' לא נעשה מתחילה על דעת כן נמי אינו מקבל טומאה:

אלא שראיתי לרמב"ם פ"ח מכלים הי"ב דזוג של בהמה שעשאוהו לדלת אפי' חיברו בקרקע ואפילו קבעו במסמר מקבל טומאה כשהיה עד שישנה בו מעשה בגופו ע"ש אלא דמ"מ אפשר דזה רק בעשאו לבהמה שירדה עליו תורת טומאה בתלוש ולא בעשאה סתם וכמו דמשמע מנב"י הנ"ל ושם בהי"ג אומן שעושה ומניח זוגין לבהמה ולדלתות אם רוב העשוי לדבר שמקבל טומאה הרי הכל מקבל טומאה עד שיפרוש מקצתן לדבר שאינו מקבל טומאה ואם רוב העשוי לדבר שאינו מקבל טומאה הרי הכל טהור עד שיפרוש מקצתן לדבר המקבל טומאה ע"ש וא"כ בכלי מתכות הנ"ל אם רובן עשויין לשמש עם הקרקע אפי' אם מיעוטן נעשו לשמש בתלוש שפיר הוי הויתו ע"י טהרה עד

שיפרישם לשמש בתלוש, ואם עשויים לזה ולזה בשווה מקבלים טומאה עד שיפרש זה לכך וזה לכך כמ"ש הרמב"ם שם הט"ו:

לכן אחקור תחילה אחר מקור הדבר איך נודע דבר ברור שקני ברזל אלו נגערים ונעשים מתחילה לשמש עם הקרקע גם נלפענ"ד שאותן מקואות הנעשים ע"י באר ארטעזי אין להם דין מעין כלל לפמ"ש תוס' פסחים דף ק"ט ע"ב ד"ה בים דהיכא דמרחקי טובא לא סגי בנקב כשפופרת הנוד וצריך כמוציא רמון ע"ש וגם באותן בארות רחוק המעין הרבה מאות אמות מן המקוה ובזה יהי' שלום בחילו, עד בנין המקדש ושכלולו, כנפשו ונפש ידידו הדוש"ת:

עמרם הק' בלוהם בק"ק הנ"ל:

תשובה רצט

שיל"ת ב' אויפאלו יום א' לס' בלק תרס"ב לפ"ק:

שוכ"ט לכבוד ידינ"פ הרב הגאון אור יקרות וקפאון איש חמודות במעלות ומדות, כקש"ת מו"ה משה צבי נ"י פוקס אב"ד דק"ק גראסווארדיין יצ"ו:

יקרת מכתבו מיום ג' שבוע העבר קבלתי ביום ה' העבר לעת ערב ולא היה אפשר להשיב עד היום אודות קני ברזל שעושין על ידם באר ארטעזי מה דינם לענין מקואות אם המה נעשו מתחילה לשמש עם הקרקע והמקוה הויתו ע"י טהרה והביא דברי ספר גידולי טהרה בתשובה סי' ט' הספר הזה אין לי ואחרי כותבי לכבוד ידידי רשמתי לי לזכרון בתשובתי [סי' הקדום] להרב מזענטא דברי רמב"ם פ"ח מכלים הי"ב שהביא מספר ג"ט ועתה שאלתי את הספר הנ"ל מיד בני נ"י וראיתי שאינו מביא לשון התוספתא כצורתה ויען לפי דעתי אין הפירוש התוספתא כמו שפי' בס' הנ"ל לכן אעתיק לשון התוספתא ככתבה וכלשונה:

והנה באשר"י ספ"ק דסוכה בשם רבינו ישעיהו מטראני מבואר בהדיא כדבריי בתשובתי הנ"ל דלא אזלינן בתר עשייתה רק בתר קנייתה ואפילו הרא"ש שחולק עליו משמע שהוא רק מדרבנן משום גזירה דאתי כ"ע לסכוכי בהו וכ"נ קצת שהבין פמ"ג או"ח סי' תרכ"ט במשב"ז סק"ז אלא שבספר הנ"ל תמה עליו מן התוספתא:

וז"ל התוספתא ספ"א דטהרות אמרו לאומן עשה לי שני זגין אחת לדלת ואחת לבהמה עשה לי שני מחצלות אחת לשכיבה ואחת לאוהלים וכו' הרי אלו טמאים עד שעה שיפריש ור"ש מטהר עד שעה שיפריש אבל אומן שהוא עושה ומניח זגין לבהמה ולדלתות ומחצלות לשכיבה ומחצלות לאוהלים סדינים לצורות וסדינים לאוהלים אם

רוב מן הטמא טמא עד שיפריש לטהרה אם רוב מן הטהור טהור עד שיפריש לטומאה ופי' בספר הנ"ל דברישא טמאים משום דבדאורייתא אין ברירה ור"ש ס"ל יש ברירה או ס"ל דכל שקבעו בקרקע טהור מה"ת ואינו טמא אלא מדרבנן וספיקו לקולא ובסיפא פירש דאומן עושה על דעת רוב הקונים ואם רוב קונין לשכיבה אין תקנה עד שיפרש ויאמר לאומן עשה לי מחצלת לסיכוך והאריך בזה:

אבל לשון הרי אלו טמאים עד שעה שיפריש אינו סובל פירושו דמה שעה שייך כאן הלא לפי דבריו אם לא פירש בשעת עשייתו שניהם טמאים לעולם, ומכ"ש דקשי' לר"ש שמטהר עד שיפרש בשעת עשייה והרי אם מפרש בשעת עשייה זה לדלת וזה לבהמה האחד טמא ודאי והשני טהור ודאי וא"כ מה שמטהר באינו מפרש היינו דשניהם טהורים ואמאי וכי משום ברירה שניהם טהורים כל זמן שלא בירר או משום סד"ר לקולא אם האחד ודאי טמא אדרבה בכל מקום שהאחד ודאי טמא והשני ודאי טהור או האחד ודאי אסור והשני ודאי מותר וא"י איזהו אפי' בדרבנן אזלינן בשניהם לחומרא כיון שאי אפשר לטהר או להתיר שניהם כיון שהאחד ודאי טמא או אסור ועיין ביו"ד סי' ק"ץ סכ"ה וסמ"ט ובאו"ח סי' תל"ט וטו"ז שם וכן הוא בכמה דוכתי:

וכן בסיפא הנה הא דאם רוב מן הטהור טהור עד שיפריש לטומאה הוא אפי' לא עשאן מתחילה לטומאה דהא כל הכלים יורדין לידי טומאתן במחשבה כדאמרינן בכמה דוכתי וכן פסק הרמב"ם פ"ח מכלים ה"י וא"כ גם הא דרוב מן הטמא טמא עד שיפריש לטהרה נמי דכוותיה אפילו לא עשאן מתחילה לכך:

ולשון הרמב"ם פ"ח מכלים הי"ג אומן שעושה ומניח זוגי' לבהמה ולדלתות אם העשוי לדבר שמקבל טומאה הרי הכל מקבל טומאה עד שיפריש מקצתן לדבר שאינו מקבל טומאה ואם רוב העשוי לדבר שאינו מקבל טומאה הרי הכל טהור עד שיפריש מקצתן לדבר המקבל טומאה, והנה מלבד מ"ש בסיפא דתוספתא עוד תמוה לשון עד שיפריש מקצתן מה בעי במקצתן וכי אם אומן זה עושה כל מלאכתו לדבר שמקבל טומאה אינו טמא או עושה כל מלאכתו לדבר שאינו מקבל טומאה אינו טהור אתמהה, וגם לשון רוב העשוי אינו נכון והיה לו לומר אם רוב הנעשה ועוד יש לדקדק הרבה ומשמעות לשונות אלו שמן הזוגין שכבר עשויין רובן לטהרה ומיעוטן לטומאה או להיפך יכול להפריש מקצתן לטהרה או לטומאה, אבל נתחלף לבעל גידולי טהרה ג"כ בין יפריש כדאיתא בתוספתא וברמב"ם ובין יפרש:

לכן נלפענ"ד פי' התוספתא דבקידושין נ"ט פריך אהא דמחשבה אין מוציאה לא מיד מעשה ולא מיד מחשבה בשלמא מיד מעשה לא מפקא דלא אתי דיבור ומבטל מעשה

אלא מיד מחשבה מיהא תיפוק ומשני שאני מחשבה דטומאה דכי מעשה דמי וכדר"פ דר"פ רמי כתיב כי יתן וקרינן כי יותן הא כיצד כי יותן דומיא דכי יתן מה יתן דניחא ליה אף יותן דניחא ליה ע"ש ולפ"ז באומר לאומן עשה לי שני זוגין אחת לדלת ואחת לבהמה וכדומה דאינו דומה לכי יתן דכי נותן מים על זרע בידים א"א שלא יהא מבורר בשעת נתינה על איזה מהן הוא נותן לכן במחשבה שאינו מבוררת איזה זוג יהיה לטומאה דהיינו לבהמה ואיזה לדלת דהיינו לטהרה לא חשיבא מחשבה כמעשה ומחשבה מוציא מידי מחשבה ולכן ס"ל לת"ק שם בתוספתא דשניהם טמאים מספק עד שעה שיפריש אחד מהם לבהמה ואחד מהם לדלת ואז של דלת טהור דמחשבה ודאי מוציא מידי מחשבה ספק דלא הוי כמעשה ור"ש ס"ל כיון דלא דמיא לכי יתן שניהם טהורים ולא נחית להו טומאה כלל עד שעה שיפריש אחד מהם לבהמה ואחד לדלת ואז של בהמה טמא:

ולפ"ז א"ש גם בסיפא אבל אומן שהוא עושה ומניח זגין לבהמה ולדלתות וכו' אם רוב מן הטמא טמא דסתמא לטומאה עד שיפריש לטהרה חלק מהם ואז מחשבה מוציא מידי סתמא דגם סתמא לא דמי לגמרי לכי יתן דמבורר לגמרי בשעת נתינה וכאן איכא עכ"פ מיעוט לטהרה ולכן מחשבה והפרשה לטהרה מוציא מידי סתמא לטומאה ורק מכאן ולהבא ולא למפרע ולא תליא כלל בבריה ואם רוב מן הטהור טהור דסתמא לטהרה עד שיפרוש לטומאה וז"פ דיורדין לידי טומאתן במחשבה:

אלא דיש לעיין דמשמע דהאי שיפריש לטומאה אאומן קאי דמחשבתו מטמאתן להוציא מרוב לטהרה ומ"ש מהאי דפכ"ו דכלים דעורות של עבדן אין מחשבה מטמאתן ולא מהני מחשבת אומן משום דעומד לימכר והלוקח יעשה מהן מנעלים ועדיין לא נגמרה מלאכתן, ואולי יש לחלק דהרי קי"ל דאינו מוציא מידי מחשבת טומאה רק בשינוי מעשה בגופו וכמ"ש רמב"ם פ"ח מכלים ה"י ומשו"ה שם בעורות של עבדן דאפי' אם מחשבתו יהא מטמאתן אם הלוקח יעשה מהם מנעלים ועדיין לא נגמרה מלאכתן והוא שינוי מעשה בגופן ומוציא מידי מחשבת עבדן לכן לא מהני מחשבתו כלל כיון שעשוי ועומד לימכר ולבטל מחשבתו ועיין תוס' קידושין נ"ט ע"ב ד"ה מיד מחשבה אבל כאן אם מהני מחשבת אומן אם יפריש לטומאה אינו ראוי להתבטל מחשבתו אפילו יעשה זגין לדלת כיון דליכא שינוי מעשה בגופו ולהכי מהני גם מחשבת אומן:

אבל יותר נכון בעיני דהפירוש עד שיפריש לטהרה היינו עד שימכרם לטהרה והיינו פרישתו לטהרה וזה מוציא מידי סתמא לטומאה ועד שיפריש לטומאה היינו נמי עד שימכרם לטומאה דאזלינן בתר קנייתה וכדעת רבינו ישעיה שבאשר"י הנ"ל וכמ"ש

בתשובתי להרב מזענטא וכן ברישא דתוספתא עד שעה שיפריש וישתמש זג זה לדלת וזג זה לבהמה מחצלת זו לשכיבה וזו לאוהלים ומפיק ממחשבה שאינה מבוררת דאינו דומה לכי יתן:

ומעתה דברי הרמב"ם מדוקדקים אם רוב העשוי לדבר שמקבל טומאה הרי הכל מקבל טומאה דאמרינן שהוא מן הרוב או משום דסתמא לדבר המקבל טומאה עד שיפריש מקצתן לדבר שאינו מקבל טומאה דהיינו מן העשויין בסתם מוכר או משתמש בהם לדבר שאינו מקבל טומאה וזה מוציא מידי סתמא לטומאה וכמ"ש וא"כ אין מזה סתירה כלל למ"ש בתשובתי הנ"ל:

ואפשר לומר למ"ש פנ"י קידושין ס"ג דמשו"ה עד אחד נאמן לומר חתיכה זו כשירה ואפילו אם יש רוב טריפות במקולין ורובא עדיף מחזקה ואפ"ה נאמן ולא אזלינן בת"ר ובאיתחזק איסורא אין ע"א נאמן ותירץ משום דהתם סותר החזקה אבל כאן אינו סותר הרוב אלא שאומר שזה מן המיעוט ע"ש ולפ"ז אפשר דבדוקא נקט הרמב"ם עד שיפריש מקצתן דאם מפריש כולם לדבר שאינו מקבל טומאה לא מהני דזה סותר רוב העשוי לדבר שמקבל טומאה ואין הפרשה זו יכול להפקיע מן הרוב אבל מקצתן יכול להפריש לדבר שאינו מקבל טומאה דבזה אינו סותר הרוב רק שהם מן המיעוט:

ומ"ש כבוד מעלתו ולולא דמסתפינא הייתי אומר דבנידון דידן ל"ש כלל הויה ע"י דבר המקבל טומאה כי גם בלי הקנים של מתכות אם הי' נקב משטח הקרקע לעומקה עד מקום שמתחיל המים ארטעזי היו המים עולים למעלה אלא שצריכין הקנים של מתכות שלא תפול העפר שסביב הנקב לתוך הנקב ויסתום אותו א"כ הוית המים הוא ע"י הנקב והקנים רק מונעים שלא יסתום הנקב, ובעיני יפלא איך עלה זאת על דעתו והרי הויה ע"י טהרה אינו בריאה חדשה רק הבאת המים למקום שטובלין בו צריך להיות נופלים מדבר שאינו מקב"ט וא"כ אם נופלין במקום שטובלין מהני קנים שמקבלים טומאה אין הויתן ע"י טהרה:

ועוד כיון שא"א שיבואו למקוה רק ע"י קנים אלו יהיה מאיזה טעם שיהי' ודאי הוי הויתן ע"י טומאה אם הקנים אלו היו מקבלין טומאה ומה לי אם אינו יכול לבוא הנה משום שאין כאן נקב ומה לי שא"י לבא לפי שנסתם הנקב סוף סוף אין כאן נקב בלא הקנים ואין כאן נקב רק ע"י הקנים והוית המים במקוה על ידיהם והרי אפי' במקוה שנסדק אחד מכותליו והמים יוצאין דרך הסדק לדעת הר"ש פסול אם סתמו בדבר המקבל טומאה ואפי' הרא"ש אינו חולק רק משום דדוקא הבאת מים צריך להיות ע"י טהרה ולא מניעת המים שלא יצאו אבל בהבאת מים דכוותי' מודה להר"ש והרי דבר המקבל טומאה אינו

מהוה המים אלא סותמין הסדק שתשאר הכותל שלימה ומה לי סותמין פתיחת הכותל ומ"ל פותחין סתימת העפר, ואם נחלק בין התם שכבר נסדק ובין כאן שעדיין לא נסתם וכעין שמחלק בנובי"ת יו"ד סי' קל"ז ז"א דהתם עתיד לבא רק לאחר זמן ומי יימר דאתי אבל כאן אין הסתימה עתיד לבא לאחר זמן אלא אם יוציא כלי החפירה [באהרער] ולא ישים מיד הקנים יסתם מיד ויפול קרקע שסביב הנקב בנקב כרגע ואינו יכול לעמוד בלי הקנים כלל וכל העומד לסתום הסתום רק פתוח ע"י הקנים וצריך להיות הויתו ע"י טהרה, ומכ"ש כיון שעיקר עשייתו כך ואין נקב כזה נעשה בלא קנים אלו ודאי ל"ש לומר שגם בלי קנים אלו הי' המים עולין והקנים רק מונעים הסתימה, ומכ"ש לדעת חת"ס יו"ד סי' קצ"ט שגם המעמיד אותו דבר שבאים המים על ידו למקוה צריך להיות דבר שאינו מקבל טומאה ודאי צריך שלא יהי' הקנים בר קבולי טומאה שהרי הם מעמידים הנקב שעולין המים ע"י שלא יסתם:

ולא עוד אלא דנלפע"ד אפי' אם הי' נקב זה יכול לעמוד עולמית בלא הקנים שלא יסתם ויעלו המים למקוה ונעוץ בנקב קנים המקבלים טומאה שיעלו המים דרך הקנים נמי פסול משום דאין הויתו ע"י טהרה, וראי' לזה מהא דכתב המרדכי בהלכות נדה ומקוואות רמז תשמ"ו בשם הרא"ם בספר יראים צריך ליזהר שלא לטבול ושלא להטביל במעינות המקלחים דרך סילונות של מתכות דרך זחילה כדין מעין אלא באשבורן של מ' סאה כדין מקוה שהסילון של מתכות מקבל טומאה וכו' והמים שעוברים דרך סילון של מתכות יצאו מתורת מים חיים ומדין מעין דתנן וכו' מנה"מ וכו' אמר קרא אך מעין ובור מקוה מים יהי' טהור הויתו ע"י טהרה תהא ואין חילוק בין חיות מי חטאת לחיות דמעין דהא מקרא דכתיב גבי מעין מביא ראיה הביאו ב"י סי' ר"א וס"ל דבאשבורן מותר לטבול כשנעשה ע"י דבר המקבל טומאה ולא בעינן הויתו ע"י טהרה רק להיות לו דין מעין לטהר בזוחלין ע"ש:

ולפ"ז תקשי לפי מה שהוכיח הש"ך סי' ר"א סקי"א דמרדכי ס"ל כמהרי"ק שורש קט"ו דאפי' רבו הזוחלין על הנוטפין אינו מטהר בזוחלין אלא במקום שהיו המים יכולין להלוך מתחילתן וה"ה אפי' אין כאן נוטפין כלל אלא שהרחיב המקום בחפירה בקרקע שיהי' המעין זוחל שם וכמו שפירש הר"ש במשנה ז' פ"א דמקוואות ופ"ה משנה ג' דאין המעין מטהר בזוחלין אלא במקום שזוחלין מאליהם בטבען ולא במקום שנזחלין ע"י מעשה ודלא כרמב"ם בפי' המשנה פ"ו דמקוואות מ"ה בנוטפין שעשאן זוחלין ופ"ט מה' מקוואות הי"ד וא"כ למה ליה טעמא במעינות המקלחין דרך סילונות של מתכות שאין

מטהרין בזוחלין משום דאין הויתו ע"י טהרה תיפוק לי' משום שהוא במקום שאינו יכול להלוך מתחילתו ואינן זוחלין בטבען רק ע"י הסילונות ואינו מטהר בזוחלין:
אלא ע"כ מיירי שהיו זוחלין שם בטבען מתחילתן בלא הסילונות וא"כ אם היו הסילונות מדבר שאינו מקב"ט היה מטהר בזוחלין רק לפי שהם של מתכות ואין הויתו ע"י טהרה לכן אינו מטהר בזוחלין אע"פ שהיו המים באים בלא הסילונות מ"מ עכשיו שבאים ע"י הסילונות לא מקרי הויתו ע"י טהרה, וממנו נשמע לדידן דאם אין הויתו ע"י טהרה אינו מטהר אפי' באשבורן א"כ אפי' היו המים יכולין לבא בלא דבר המקבל טומאה מ"מ עכשיו שבאים ע"י דבר המקב"ט לא הוי הויתו ע"י טהרה ופסול לטבול ולהטביל בו:
וגם ממקומו הוא מוכרע שהרי כתב הטור הבא להמשיך מים למקוה צריך שלא יהא בדבר המקב"ט כגון מי גשמים שרוצה להמשיכם למקום אחר לא יאחוז דף בידו ויעבירם עליו אלא יניח הדף בקרקע ויסור ידו משם בטרם יעברו המים עליו אלמא אע"ג דהמים יכולין לבא במקוה גם בהסרת ידו מ"מ כשאחזו בידו מקרי הויתו ע"י דבר המקב"ט:
וכן משמע בזבחים כ"ה ע"ב גבי נתן ידו או רגלו או עלי ירקות כדי שיעברו מים לחביות פסולים וכו' משום דבעינן הויתן ע"י טהרה ואמרי' בגמרא זאת אומרת אויר כלי ככלי דמי ופירש"י מדקתני נתן ידו וכו' פסול דהא אין המים שותתין מידו לכלי בשתיתה אלא בהעברה כשיוצאין מידו מקלחין חין להם על פני רוחב פי חביות ואפ"ה פסול וכו' ודחי ודלמא בשותת מידו לכלי ולא באו מן האויר אבל לעולם אויר כלי לאו ככלי דמי ותקשי הא המים היו יכולין לבא מן האויר בלי שתיתה וא"כ אפי' בא בשתיתה לא הוי הויתו ע"י טומאה אלא עכ"ח אפי' יכול לבא בלי דבר המקב"ט ובא ע"י דבר המקבל טומאה נמי מקרי הויתו ע"י טומאה:
אלא שיש סתירה לזה מדין מפורש בטוש"ע סי' ר"א סעיף ל"ה המניח טבלא תחת הצינור אצל המקוה כדי שיפלו ממנה המים למקוה אם יש לה ד' שפות שראוין לקבל המים פוסלת ואם לאו אינה פוסלת זקפה על צדה לידוח אפי' יש לה שפות אינה פוסלת כיון שאינה עומדת בענין שראוין לקבל וכגון שהמים ראוין לבא למקוה זולתה אבל אם אין המים ראוין לבא למקוה זולתה אפי' זקפה על צדה או כפאה על פיה פוסלת ומבואר דאם המים ראוין לבא למקוה בלי דבר המקבל טומאה מקרי הויה ע"י טהרה אע"פ שבא ע"י דבר המקב"ט ועיין טו"ז סקמ"ג וש"ך סקע"ו והוא מפירוש הרא"ש משנה ב' פ"ד דמקואות:
אמנם קשי' מהנך ראיות שהבאתי אך בקמייתא י"ל לפמ"ש הש"ך ס"ק ק"ד ליישב קושי' מעד"מ דבסמ"ח כתב לא יאחז בידו דף כיון שהאדם מקבל טומאה אבל הדף הוא

פשוטי כלי עץ ואינו מקבל טומאה מה"ת, הא בסעיף י"ד כתב לשון הרמב"ם דאפי' בדבר המקבל טומאה מד"ס אין מזחילין בו ותירץ הש"ך דהתם לא קאמר אלא דאין מזחילין בו שיהי' המים נקראים עליהם שם זוחלין לטהר אף בזוחלין אבל מ"מ נוטפין מקרי ומטהרין באשבורן ע"ש וה"נ י"ל לענין אם המים ראוין לבא שלא ע"י דבר המקבל טומאה ובאים ע"י דבר המקבל טומאה דכתב הרא"ם שבמרדכי הנ"ל שאינו מטהר בזוחלין מ"מ אין למדין ממנו לדידן דגם באשבורן צריך הויתו ע"י טהרה שאינו מטהר בכה"ג באשבורן:

וכן י"ל בבתריתא מהאי דזבחים דאף דלענין מי חטאת דבעינן מים חיים לא מקרי בכה"ג הויתו ע"י טהרה מ"מ לטהר בא באשבורן מקרי בכה"ג הויתו ע"י טהרה אבל מצעיתא קשי':

לכן נ"ל דדוקא בהאי דסעיף ל"ה דזקפה על צדה לידוח ולא פירש דעתו וכונתו כדי שימשיך ע"י מים למקוה וגם אינו משביח ההמשכה ע"י הטבלא ולהכי אם המים ראוין לבא למקוה זולתה מקרי הויה ע"י טהרה אבל אם ממשיך בכונה בדבר המקבל טומאה או שמשביח המשכה ע"י דבר המקבל טומאה אע"פ שהמים ראוין לבא זולתה פוסל משום דבעינן הויה ע"י טהרה, וכה"ג מצינו במשנה ג' פ"ד דמקואות לענין פסול שאובין דאפי' יש לו בית קבול אינו פוסל משום שאובין כיון שלא נעשה לקבלה עיין ר"ש שם ובהגהות רמ"א סי' ר"א סעיף ל"ו ובכמה דוכתי:

ובזה ימתקו דברי רש"י בזבחים כ"ה ע"ב ד"ה הויתן של מים המטהרים ע"י טהרה תהא כשאתה מהוה אותן להיות מקוה או קדוש הוי מהוה אותם ע"י דבר שאינו מקב"ט ולפמ"ש כונתו משום דהתם המים ראוין לבא זולת דבר המקבל טומאה כמש"ל ואם היה שם דבר המקבל טומאה שלא בכונה לא היה פוסל לכן התחכם רש"י בלשונו כשאתה מהוה וכו' בכונה הוי מהוה אותם ע"י דבר שאינו מקב"ט ואם לא פסול אע"פ שהמים ראוין לבא בלי שום דבר המקב"ט וכסברא שכתבנו:

אך אכתי תקשי תחילת דברי המחבר בשו"ע המניח טבלא וכו' כדי שיפלו ממנה המים למקוה וכן הוא לשון הטור וא"כ הוא בכונת המשכה א"כ אמאי אם אין לו ד' שפות אינו פוסל משום דבעינן הויה ע"י טהרה וזה הוא משנה שלימה דאינו פוסל בפ"ד דמקואות מ"ב ואף דבמשנה לא הוזכר בפירוש כדי שיפלו ממנה מים למקוה מ"מ משמע כן מדנקט בסיפא זקפה לידוח מכלל דרישא בלא הונחה לידוח רק שיפלו ממנה מים למקוה, אבל גם הא לא תברא דכיון דאין לה שפות אינו מקבל טומאה מה"ת דהוי פשוטי כלי עץ שאינן מקבלין טומאה אלא מדרבנן וא"כ אפילו לדיעות דדבר המקבל

טומאה מדרבנן פוסל משום הויה ע"י טהרה עיין ש"ך שם סקע"ו וטו"ז סקמ"ג מ"מ במים ראוין לבא זולתו מודו דאינו פוסל אפי' הושם בכונה וא"כ במתני' לק"מ וגם המחבר אזיל לשיטתו בבדק הבית דבזקפה על צדה דפוסל באין המים ראוין לבא זולתו משום דפשוטי כלי עץ מקבלין טומאה מדרבנן וב"ח ודרישה שכתבו דמיירי באופן שמקבל טומאה מה"ת קאי ליישב דברי הרא"ש ורא"ש מיירי בזקפה לידוח דהוא שלא בכונת המשכה אבל מתני' לא מיירי מזה כלל ושפיר י"ל במשנה דבאין לו שפות אינו פוסל משום הויה ע"י טהרה כלל כיון דאינו מקבל טומאה מה"ת לשטתם אבל בדבר שמקב"ט מה"ת והונח שם לכונת המשכה שפיר י"ל דאפילו מים ראוין לבא זולתו נמי פוסל משום הויה ע"י טהרה:

ולפ"ז מ"ש הש"ך ס"ק ק"ג ומיירו שהוא בענין שאין המים ראוין לבא למקוה זולת ע"י המשכה זו בכלי שמקבל טומאה וכו' אבל אם המים ראוין לבא זולתו אינו פוסלת אא"כ נעשה לקבלה כדלעיל סעיף ל"ה אינו מוכרח דשאני התם שלא הונח שם בכונה או שאינו מקבל טומאה רק מדרבנן אבל כאן שמקב"ט מה"ת והונח שם בכונת המשכה י"ל דפוסל אפי' המים ראוין לבא זולתו:

וידיד נפש אב הרחמן ימשוך אותנו לרצונו בד"ת שאין מקבלין טומאה, ויטהר לבינו לעבדו באמת ובלב שלם מתוך הרוחה והצלחה, וחפץ ד' בידינו יצליח:

עד ביאת המשיח, כנפשו ונפש ידידו הדוש"ת באהבה:

עמרם הק' בלוהם בק"ק הנ"ל:

תשובה ש

שיל"ת ב' אויפאלו עש"ק ויצא תרנ"ב לפ"ק:

שוכ"ט לאהובי תלמידי הרב החו"ב זך ונקי כמו"ה זושא פריעדמאן נ"י בק"ק נירעדיהאז:

ע"ד דגו"מ ביו"ד סי' ר"א סמ"ו שהשיג על הש"ך ס"ק ק' שכתב אבל אם לא הי' המים ראוי לבוא זולתם אפילו לא הי' עליו שם כלי בתלוש אם הוא כלי המקב"ט פוסל דהויתו ע"י טהרה בעינן וכתב דג"מ שלא ידע שום ציור שלא יהי' עליו שם כלי בתלוש ויקבל טומאה ובעיניך יפלא איך נעלם מ"ש בשו"ע שם סעי' מ"ח שפשוטי כלי מתכות שאינו כלי כלל מעולם ומקבל טומאה מה"ת כמבואר במשניות וברמב"ם ה' כלים היא ושפיר משכחת לה:

הנה בשו"ע סמ"ח אינו מבואר דאפשר סילון של מתכות הוא כלי שיש לו בית קבול אבל הדין דין אמת דפשוטי כלי מתכות מקבלין טומאה מה"ת כמבואר ברמב"ם פ"א מכלים ה"ט ובפ"ה שם הלכה ה' והוא משנה ערוכה רפי"א דכלים ובריייתא בחולין דף כ"ה:

אבל מ"מ לק"מ דהרי התם קתני גולמי כלי עץ טמאים ופירש"י שלא נגמרה כל מלאכתן רק נגמרה חקיקתן וראוי' לתשמישן פשוטיהן טהורין פירש"י שנגמרה מלאכתן ואין להם בית קיבול גולמי כלי מתכות טהורין כיון שלא נגמרה מלאכתן פשוטיהן טמאים אם נגמרה מלאכתן מבואר דגם כלי מתכות אינו טמא אם אין שם כלי בתלוש ופירוש פשוטיהן טמאים שהוא כלי שאין לו בית קיבול ואדרבה כלי מתכות קיל דאינו מקבל טומאה עד שנגמרה כל מלאכתו ועיי"ה מס' כלים פי"א ובמב"ם פ"ח מכלים ותמצא שכן הוא ושפיר תמה דג"מ אם אין עליו שם כלי בתלוש איך משכחת שיקבל טומאה ולק"מ עליו:

וזה נ"ל הטעם בדעת הרא"ש דבכלי מתכות הנעשה מתחילתי לשמש עם הקרקע אעפ"י שעדיין לא חיברו בקרקע אינו מקב"ט עיין נוביי"ת יו"ד סי' קל"ז כיון דנעשה לשמש עם הקרקע א"כ הוי כגולמי כלי מתכות שלא נגמרה מלאכתן ואינו מקב"ט וא"כ גמרן רק ע"י הקרקע שהוא מחובר ומחובר א"א לגרום לקבלת טומאה:

ועוד אפי' לפי טעותך דפשוטי כלי מתכות מקבלי' טומאה ולא מקרי כלי היינו בתלוש אבל אם חיברם בקרקע י"ל דאינו מקב"ט אלא אם הי' עליו שם כלי בתלוש דאז בעי' שנעשה מתחילתו לשמש עם הקרקע עיין דג"מ סי' ר"א סמ"ח ונוב"י הנ"ל אבל בפשוטי כלי מתכות א"צ נעשה מתחילתו לכך ושפיר תמה דג"מ כיון דבסעי' מ"ו מיירי שעכשיו הוא מחובר א"כ א"א שלא יהי' שם כלי עליו בתלוש ויקבל טומאה במחובר ועיין נוב"י הנ"ל וחת"ס יו"ד סי' קצ"ח ויש לי בזה הרבה הרהורי דברים ליישב דעת הש"ך אך אין הזמן מסכים לברר ובזה אתן החותמת בברכת שלום ואמת כנפש רבך דוש"ת:

עמרם הק' בלוהם בק"ק הנ"ל:

תשובה שא

שיל"ת ב' אויפאלא יום א' לס' וממדבר מתנה תרנ"ט לפ"ק:

יהי שלום בחילך אהובי תלמידי הרבני המופלג החו"ב מו"ה יהודי נ"י הירש:

מכתבך הגיעני אודות המקוה שהמים בא מן הנהר ע"י סילון ומחממין אותה שמושכין המים ביורה אח"כ מורידין אותם לתוך המקוה וכשמחממין אותה ז' ח' פעמים בל"ס רבו השאובין שנעשו ביורה על הכשרים לפי חשבון מה דינה, לפענד"נ דאפי' לדעת

הרמב"ם שהביא הש"ך סי' ר"א סקס"ג דבמים שאובין עד רובו דוקא כשר היינו דוקא אם לא הי' במקוה מתחילה רק מ' סאה וא"כ כשנוטל סאה ונותן סאה נחסר ממים הכשרים ממ' סאה לכן אינו כשר רק עד רובו כדי שיהי' עכ"פ רוב המקוה ממים כשרים אבל אם הי' במקוה הרבה יותר ממ' סאה עד שגם אם נוטל סאה ונותן סאה הו' רוב מים שבמקוה שאובין רק שעדיין יש בה מ' סאה מן הכשרים שהיו בתחילה שהוא שיעור מקוה שלימה גם הרמב"ם מודה דכשר וכ"ה לשון הרמב"ם פ"ד ממקוואות ה"ז מקוה שיש בו מ' סאה מכוונות וכו' ע"ש:

גם יש תקנה אם יש ששה רבו השאובין במקוה לפתוח הסילון שממלאין בו המקוה מן הנהר לפי שעה ולטהרה ע"י השקה למי הנהר ע"ד המבואר בסי' ר"א מסעיף נ"ב ואילך ואף שאין הנזחלין מערבין כמבואר בסעיף ס' מ"מ כבר כתב הש"ך שם ס"ק קכ"ט דמעין מערב אף בזוחלין וע"ש ס"ב דנהר שאינו פוסק יש לו דין מעין:

ומה שעמדת על נובי"ת יו"ד סי' קמ"ב שכתב דכלי גדולה יותר מן מ' סאה אף שאינה מקבלת שאר טומאות מ"מ הואיל ומקבלת טומאת מדרס עושה שאובין מה"ת והקשית משבת ט"ז ע"ב המניח כלים תחת הצנור לקבל בהם מי גשמים אחד כלים גדולים וכו' ופי' תוס' ד"ה אחד כלים גדולים כגון כלי עץ שהם יתירים על מ' סאה וכו' אפ"ה מקרי שאובה ע"ש ולדעת נוב"י דהוי שאובה דאו' איך מני להו בהדי י"ח דבר:

אין כאן קושי' כלל דנוב"י קאי באם באו המים לתוכן בכונה אז כולה שאוב הוי מה"ת וכאן מיירי בשוכח דב"ש גזרו בשוכח אטו מניח והלכה כמותם ע"ש בגמ' שבת ועיין רמב"ם בפי' המשנה פ"ד דמקוואות מ"א ואדרבה מכאן ראי' לנוב"י דבמניח הוי כולו שאוב מה"ת דאל"כ אמאי גזרו שוכח אטו מניח ובזה הנני חותם בברכה שלימה רבך הדוש"ת באהבה:

עמרם הק' בלוהם בק"ק הנ"ל:

תשובה שב

שוכ"ט לכבוד ידידי הרב המאוה"ג איש חמידות מתנהג בחסידות מו"ה משה ליב לעבאוויטש נ"י אב"ד דק"ק ספרדים בזענטא תע"א:

ראיתי פלפולו במכתב אשר ערך לבני הרב נ"י ועתה באתי ע"ד הקושיא בנזיר דף כ' ע"ב מי שאמר הריני נזיר ושמע חבירו ואמר ואני ואני כולם נזירים הותר הראשון הותרו כולם וקשה לפמ"ש הרמב"ן בגיטין ס"ד אהא דהאומר לשלוחו צא וקדש לי אשה אסור בכל הנשים שמא קידש אחת מקרבותיה ואמאי לא מוקמינן הקרובות בחזקת פנוי'

ותי' דחזקת פנויות של קרובותיה שאין באות לדון לפנינו אין מועיל לה וכבר הק' תוס' גיטין ל"ג אמאי נזיר שהי' שותה יין וא"ל אל תשתה לוקה הא הוי הת"ס ותי' דמוקמינן אחזקה שלא ישאל ע"ש וא"כ תקשה איך משכחת שילקה השני הא הוי הת"ס שמא ישאל הראשון ואי דאוקמא אחזקה הא אין חזקתו מועיל לשני:

הן אמת דלמ"ש נובי"ק יו"ד סי' וי"ו וכן למ"ש חת"ס אה"ע ח"א סימן י"א בכונת רמב"ן לק"מ אבל מ"ש לחלק דבהאי דרמב"ן הי' מעיקרא חזקת פנויה רק לעצמה אבל בהאי דנזיר החזקה של השני נתהוה רק מחמת הראשון שפיר מהני לי' חזקת הראשון, אין לו פי' כלל ואם כונתו דכשמתרין בשני הלא איסורו בא רק מחמת הראשון ולכן שפיר מהני לי' חזקת הראשון א"כ ה"נ הרי איסורה של זו בא רק מחמת קידושי' קרובותיה ואמאי לא תיהני לה חזקת קרובותיה:

ומה שנ"ל בזה דהנה יש ב' מיני חזקה דמעיקרא האחת החזקה המבררת הספק והיינו היכא די"ל חזקה שלא נעשה מעשה ולא נשתנה ממה שהי' מעיקרא כגון אם אנו מסופקים אם נתן לה גט או קידושין מוקמי' אחזקה שלא נתן ולא נעשה מעשה זהו החזקה המבררת הספק אבל אם ודאי זרק לה גט והספק אם קרוב לו או לה דמוקמינן בחזקת אשת איש זה אינו מברר הספק כיון שודאי נעשה מעשה אינו מבורר שהי' קרוב לו בשביל שהיתה מעיקרא א"א או בתרי ותרי רק דמספק מניחין הדבר כמו שהי' ועיין הרמב"ם בפיה"מ נזיר ס"ג והוי כמו חזקת ממון שאינה חזקה מבררת הספק עיין קונטרס הספיקות למוח"ז ז"ל ומעתה אני אומר דוקא חזקה שאינו מבררת הספק רק שמניחין הדבר כמו שהי' אינו מועיל לאחריני רק לעצמו דבדידי' שייך שמניחין הדבר כמו שהי' אבל לגבי אחריני ל"ש הא ועיין ספ"ב דכתובות גבי כהני חזקה במה הי' אוכלים בקדשי הגבול ע"ש אבל חזקה המבררת הספק כיון שהספק מבורר מועיל גם לאחריני, ולפ"ז בהאי דרמב"ן אין חזקת פנוי של קרובות חזקה המבררת הספק דנימא חזקה שלא נעשה מעשה קידושי בקרובותי' דכיון דחזקה שליח עושה שליח וקידש אשה ונעשה מעשה הקידושין מ"ל באשה זו או באשה אחרת רק דמניחין בכל אשה הדבר כמו שהי' שהיתה פנוי' לכן כתב רמב"ן שפיר דאינו מועיל לאחריני אבל חזקה שלא ישאל הראשון על נזירתו ולא יעשה מעשה הוא חזקה המברר הספק שפיר מועיל גם לשני וא"ש:

ועו"ל סברא ישרה דמ"ש רמב"ן שאין חזקת הקרובות שאינן באות לדון לפנינו מועלת לה היינו משום דשם לא משכחת כלל שיהא הקרובות עצמן צריכות לדון עליהן בענין זה מצד חזקת פנוי' שלהן דקרובות גדולות אינן באות לדון לפנינו כלל אם נתקדשו שהרי הן יודעות בעצמן אם נתקדשו ואם יודעות שנתקדשו שו אין מועיל להם מה שאנו

מעמידן אותן בחזקת פנוי' ואם יודעות שלא נתקדשו הן נאמנות בזה ואין אנו מסופקים בהם כדי שנצרך להעמידן בחזקת פנוי' ואפי' בקטנות שיש לספק שמא קיבל בהן אביהן קידושין ומת אין אנו צריכין להתירן לינשא מצד חזקת פנוי' רק מצד רוב שהן מרוב נשים שלא נתקדשו לשליח זה כמ"ש תוס' בנזיר י"ב דעדיף מחזקה וכיון שהן עצמן אין צריכין לחזקת פנוי' שלהן אין חזקת פנוי' שלהן מועיל לאחריני כיון שהן אינן בכלל הספק וכעין סברת הרשב"א שהביאו הפוסקים ביו"ד סי' קי"א דמה שאינו מועיל בכלל הספק אינו מועיל לבטל ע"ש אבל בנזיר שגם הנזיר הראשון אפשר לדון עליו גופי' מצד חזקה שלא ישאל על נזירתו אם מתרין בו שלא ישתה וכיון דמהני חזקה זו לדידי' גופא מהני נמי לנזיר שני ועיין פנ"י קידושין סוגיא דע"א נאמן באיסורין וא"כ לק"מ:

תשובה שג

שיל"ת ב' אויפאלו ב' וישלח תרח"ם לפ"ק:

שוכ"ט וישר"ר לאהובי חתני הרב המאוה"ג חו"ב כמו"ה גרשון שטערן נ"י אבדק"ק מ' לודאש תע"א:

יקרתך הגיענו בעש"ק העבר וד' ישלח לך רפו"ש ויחזקך ויגדלך ויאמצך לתורה ועבודה תמה, ואשר עוררתני במכתב הקדום על קושית הגאון רעק"א בנדרים ס' דפריך והתנן הטבל וכו' והקשה הנ"ל הא בטבל ל"ש דגידולין יבטלו דהא טבל בכ"ש והוי כמו נדרים דגידולי גידולין אסורין דאין בו ביטול דהוי דשיל"מ וה"נ גבי טבל, הנה לפמ"ש תוס' בע"ז ס"ג ע"ב ד"ה טבל דאם אין הבעלים בעיר ל"ה טבל דשיל"מ ובטבל הטבול לתרומת מעשר ל"ש נמי דכהיתירו כך איסורו ע"ש א"כ טבל הטבול לתרומת מעשר כשאין הבעלים בעיר דלא שייכו שני הטעמים ל"ה במשהו ולפ"ז אין קושיא כ"כ דמשמע לי' למקשן דמתני' דתרומות מיירי בכל גווני ואפ"ה גידולי גידולין אסורים ופריך שפיר:

ואמנם מה שנ"ל נכון בזה הוא דק"ל למ"ש הר"ן בחולין ק' אהא דאמרי' התם כיון שנתן טעם בחתיכה חענ"נ ואוסרת כל החתיכות כולן מפני שהוא מינה והק' ל"ל נו"ט הא במשהו מיתסרא כיון דמב"מ לא בטיל ותו ל"ל טעמא דחנ"נ הא בלא"ה פליטת האיסור הראשון אוסרת כל החתיכות משום מב"מ, ותי' דבדבר הנאסר במשהו לא אמרי' חענ"נ וכל שאינה נ"נ אינה אוסרת משום מב"מ כיון שטעם אחר של היתר מעורב בו ע"ש ועיין תוס' שם ואריכות נקה"כ סי' צ"ב בטו"ז סקט"ז, ולפ"ז תקשי אמ"ש הר"ן בפירושיו לנדרים נ"ז ד"ה בדבר דדבר שאין זרעו כלה אפילו גידולי גידולין אסורין משום דכיון דאין זרעו כלה הרי בגידולי גידולין מעורב בהן מן האיסור הראשון ונדרים הו"ל דשיל"מ

ואפילו באלף לא בטיל ע"ש ומה בכך הלא דשיל"מ דלא בטיל הוא רק במב"מ וכאן בגידולי גידולין כיון שגם כח היתר מגידולין הראשונים מעורב בו ל"ה מב"מ ושפיר בטיל, ולדעת פירוש הרא"ש שם ד"ה גידוליו היתר דהנך לא מתערבי לגמרי יחד אלא ניתוספו גידולין על העיקר ע"ש אפשר לומר דהוי כתערובת יבש ביבש דאמרי' תרי משהו עיין טו"ז ונקוה"כ הנ"ל אבל דעת רש"י ור"ן שם בסוגיא אינו כן וגם לשון הרא"ש מורה רק דלא מיתערבי לגמרי ואינו מתפשט בשוה אבל מ"מ מעורב גם מן הגידולין בעיקר וא"כ הוי כח של היתר מעורב בו ויש לעיין בזה, אבל לק"מ דבאמת מיירי הר"ן דבגידולין ראשונים הי' מן העיקר בכדי נו"ט והיתר גופא נ"ן ואז גם גידולי גידולין אסורין משום דכיון דחענ"נ אין כח היתר מעורב ושפיר הוי מב"מ ולא בטיל בדשיל"מ:

ולפי"ז נ"ל דבר חדש לפי מה דמשמע לי מסוגי' דחולין ק"ח ולשון הראשונים שם ומלשון הפוסקים בכמה מקומות דהא דאמרי' חענ"נ היינו משום דאפשר לסוחטו אסור וחתיכה זו נשארת באיסורה לעולם ונקרא עלי' שם איסור לכן בעינן אח"כ לבטל כולה ואמרי' חענ"נ עיין חידושי רשב"א שם ועיין תוס' חולין ק' ע"ב ועיין בש"ך סי' צ"ב סקי"ד ובהג"ה סי' צ"ח ס"ה וש"ך שם, ולפ"ז בטבל שאין החתיכה עצמה שבלועה מטבל נשארת באיסורה לעולם שהרי אפשר לסלק האי' להפריש תרומה או אפי' להפריש עלי' ממק"א ל"ש בזה חענ"נ אפי' אפשר לסוחטו אסור כיון שאין איסורה נשאר לעולם, וכיון דל"ש בטבל חענ"נ ממילא א"א לאסור גידולי גידולין משום דשיל"מ כקושיא הנ"ל דהרי טעם היתר של גידולין הראשונים מעורב בו ול"ה מב"מ אע"כ משום דבלא"ה גידולי היתר אינן מעלין את האי' מטעמים שכתבו הראשונים שם בסוגיא ואפי' בא"מ וא"כ פריך שפיר דבתרומה נמי נימא הכי וא"ש:

ואשר כתבת על דברי תויו"ט פ"ז דנדרים מ"ו שכתב ועדיין תקשי לך דטבל מקרי נמי דשיל"מ כמ"ש בספ"ג דחלה ותנן במשנה ד' פ"ח דתרומות דגידולי טבל מותרין וכו' וכתבת ומאי קושיא הא בדבר שזרעו כלה מותר אפילו בנדרים כמ"ש במשנה וגמ' ובדבר שאין זרעו כלה באמת מבואר בפ"ט דתרומות דאפילו גידולי גידולין אסורין עכ"ד, ואני תמה עליך איך היית באותו הפרק הלא קתני שם ברישא קונם פירות האלו עלי וכו' אסור בחילופיהן וגידוליהן וכו' ובתר הכי קתני בדבר שזרעו כלה וכו' ופירש הר"ן דקאי בין ארישא בין אסיפא הרי מבואר דבנדרים גידולין אסורין אפילו בדבר שזרעו כלה ובשאני אוכל ושאני טועם דקתני בגידולין מותרין בזרעו כלה היינו משום כונת הנודר שלא נתכוין לאסור עצמו בגידולין עיין בר"ן שם, אלא דהא קשיא למה שהעלה הש"ך סי' ס' דבהמה שנתפטמה אפילו כל ימי' באיסורי אכילה מותרת להדיוט דלא כרמ"א

שם משום דל"ש לאסור גורם אלא באיה"נ ולא באיסורי אכילה כיון דאינו אוכל האיסור עצמו א"כ מה הק' תויו"ט מנדרים לטבל, קונם הוא איסור הנאה שפיר גידולי' אסורין ואי משום זה וזה גורם דמותר בדיעבד שפיר מיישב כ"מ דנדרים הוי דשיל"מ ואסור אפילו בדיעבד אבל טבל דהוא רק איסור אכילה אפילו בחד גורם שרי דהא אינו אוכל גוף האיסור בדבר שזרעו כלה וא"כ מה בכך שהוא דשיל"מ וצ"ע:

וסבור הייתי לומר למאי דקי"ל דטבל אסור בהנאה של כילוי ועיין תוס' שבת כ"ו ד"ה ואין ותוס' פסחים ל"ד ד"ה מחמין דס"ל דאסור מה"ת ולרמב"ם פי"א מתרומות ור"ש סוף מס' תרומות עכ"פ אסור בהנאה של כילוי מדרבנן וא"כ זורע טבל בדבר שזרעו כלה הרי הוי הנאה של כילוי ושפיר אסור בחד גורם דלענין הנאה של כילוי הוי איסה"נ וא"כ אין היתר בגידולי' רק משום זוז"ג ושפיר הק' תויו"ט דהוי דשיל"מ ולא מהני בי' זוז"ג:

אבל מה אעשה והתוס' בע"ז מ"ט ד"ה שאם כתבו להדיא וא"ת מ"ש גידולי' אגוז של ערלה מגידולי טבל ומע"ש שהן חולין ואפי' גידולי תרומה אלא שגזרו עליהן בי"ח דבר ותי' דערלה שאסורה בהנאה יש לאסור הגידולין שג"ז הנאה היא אבל באיסור אכילה אין לאסור הגידולין שאינו אוכל האיסור עצמו ע"ש ומבואר דטבל מקרי לענין זה רק איסור אכילה וא"כ אפי' בחד גורם שרי ועיין במהרש"א שם שהוא דיבור א' עם דיבור הקדום ומבואר דאפי' למ"ד זוז"ג אסור גידולי' של טבל מותרין ומשום דאפי' בחד גורם שרי משום דהוי רק איסור אכילה:

אלא דהיא גופא טעמא בעי אמאי לא חשבינן לי' לענין זה איה"נ כיון דהוי הנאה של כילוי וטבל אסור בהנאה של כילוי וכנ"ל ונ"ל דתוס' יבמות ס"ו ע"ב ד"ה לא ומנחות ס"ז ד"ה כדי כתבו דילפינן דטבל אסור בהנאה של כילוי משום דדרשי' בשבת כ"ו את משמרת תרומותי בשתי תרומות הכתוב מדבר אחת תרומה טהורה ואחת תרומה טמאה מה תרומה טהורה אין לך בה אלא משעת הרמה ואילך פי' עיקר הנאתה דהיינו אכילה אף תרומה טמאה אין לך בה עיקר הנאה דהיינו הדלקה אלא משעת הרמה ואילך ומהכא ילפינן דאין מדליקין בטבל טמא והדר ילפינן טבל טהור מטמא דאסבה"נ של כילוי ומזה ילפינן נמי דתרומה אסור בהנאה של כילוי לישראל דמשעת הרמה לא הותרו אלא לכהנים ולא לישראל ע"ש ועיין מעילה ח"י מה חטא האמור בתרומה פוגם ונהנה ומי שפגם נהנה ובדבר שפוגם בו נהנה ופגימתו והנאתו כאחד וכו' ומעתה כיון דהנאה של כילוי ילפי' דאסור מאכילת תרומה טהורה א"כ לא נקרא הנאה של כילוי רק דומיא דאכילה ובעינן פגימתו והנאתו כא' ומעתה בזורע טבל ותרומה שזרעו כלה פגימתו הוא מיד שזרעו כלה והנאתו הוא אח"כ מן הגידולין ועיין סוכה מ' דקאמר יצאו

עצים שהנאתו אחר ביעורן ופירש"י משנעשו גחלים אופין בהם ובחי' הרשב"א שם פי' שהנאה הוא כשאוכל וכל הפת ע"ש וא"כ שפיר לא חשיבו גידולי טבל ותרומה הנאה של כילוי ואולי יען שזרעו כלה לא חשיב ג"כ בדבר שפוגם נהנה כי פגם הזרעים ונהנה מן הגידולין וכתבו תוס' שפיר:

ובזה מיושב קושי' השואל בבית אפרים יו"ד סי' ס"ב על חי' רשב"א יבמות קי"ד שהק' אי איסור דרבנן מותר לספות לקטן בידים קשי' מעירובין ל"א אין מערבין בטבל דרבנן הא חזי לקטנים ושאל השואל הא הנאת כילוי אסור וא"כ הגדול עביד איסורא אם מאכיל לקטן דיש לו הנאה של כילוי ע"ש, ולפמ"ש דלא מקרי הנאה של כילוי אלא דומיא דאכילה שפוגם ונהנה ומי שפגם נהנה וכו' א"כ כאן הקטן שאוכל פוגם ונהנה אבל גדול המאכילו אף שנהנה הוא אינו פוגם לא מקרי הנאה של כילוי אצל הגדול, ואולי כיון שאין לו הנאת הגוף רק הנאת משתרשי לא מקרי ג"כ בדבר שפגם נהנה כי פוגם הטבל ונהנה מן המעות שנשאר לו ולא מקרי ג"כ פגימתו והנאתו כא' ואפשר ג"כ דכל הנאת משתרשי לא לא מקרי הנאה של כילוי דבעי' דומיא דאכילה דוקא שהוא הנאת הגוף וא"ש:

ובזה יש לכווין כונת המרדכי ביבמות ר"פ אלמנה שהק' כיון דהנאה של כילוי אסור א"כ ישראל ששכר פרה מכהן אמאי יאכילנה תרומה, ותי' כיון דעיקר הנאה לקנין כספו של כהן מצי להאכילה ע"ש, ולמ"ש ניחא כיון דקנין כספו של כהן פוגם ונהנה וישראל לית לי' רק הנאת משתרשי לא מקרי לגבי ישראל הנאה של כילוי רק לגבי בהמה ושרי כיון דקנין כספו של כהן היא:

אמנם נ"ל דכ"ז לשטת התוס' דהנאת כילוי אסור מה"ת דמדמין לה לאכילה אבל לדעת הרמב"ם פי"א מתרומות ור"ש סוף מס' תרומות דגם הנאה של כילוי אינו אסור רק מדרבנן נראה דכל הנאה של כילוי אסור ולא בעי' כל הני דאמרי' במעילה הנ"ל רק דאסור לכלות טבל ותרומה לצורך ישראל והכי דייק לישנא דר"ש שם שכ' ומיהו אמת הוא דלכלות בשביל ישראל אסור וכו' ע"ש, ולפ"ז א"ש דברי תויו"ט דתוס' בע"ז לשיטתיהו דהנאת כילוי אסור מה"ת וא"כ ל"ש בגידולי טבל ותרומה הנאה של כילוי כנ"ל ובאיסור אכילה ל"ש לאסור גורם אבל תוי"ט הק' שפיר לדעת רמב"ם ור"ש דהנאת כילוי הוא רק מדרבנן א"כ שפיר י"ל דטבל מקרי איה"נ וא"כ אסור בחד גורם ואי דהוי זוז"ג הא הוי דשיל"מ וא"ש:

ולפמ"ש בחידושי אנשי שם בחולין בסוגי' דריחא מילתא דטעמא דדשיל"מ הוא משום דדרשי' בחולין מ"ד ולא בא בפי בשר פגול שלא אכלתי מבהמה שהורה בה חכם ושם

בדיעבד אינו רק משנת חסידים אבל בדשיל"מ כיון שיוכל לאכול למחר בלי הוראת חכם דנתבטל האיסור או הוראה דסד"ר לקולא הוי כלכתחילה ואסרו חכמים לכל אדם ע"ש והארכתי בזה במק"א [ע"ל סי' ה"י ובס' בנ"י מאמר שקל קודש דרוש ז'] א"כ אפשר דק"ל לתויו"ט אמאי גידולי טבל מותרין הא צריך הוראת חכם דבאי' אכילה ל"ש לאסור גורם והרי הרמ"א בסי' ס' הנ"ל פסק באמת דגם באיסור אכילה שייך גורם וגם צריך הוראת חכם דכה"ג לא מקרי הנאה של כילוי וכסברתינו הנ"ל וא"כ כיון דהוי דשיל"מ הי' לנו לאסור כדי שלא יצטרך לאכול מדבר שצריך הוראת חכם, או אפשר דס"ל כשיטת או"ה דנתפטמה כל ימי' באיסור עכ"פ אסור לכתחילה משום מ"ע אפי' באיסור אכילה וה"נ בגידולי טבל שכל הויתם מן האי' וכיון דהוי דשיל"מ הוי כלכתחילה והי' לנו לאסור משום מר"ע וא"ש:

אבל על תי' תויו"ט אני תמה שכתב ולא קשי' כדמפרש התם הרב והוא מהירושלמי דטבל רובו חולין ודשיל"מ חומרת חכמים היא והואיל ומעיקרא קודם שנזרע הרי רובו חולין לא החמירו בו ע"ש ופלא בעיני הלא טבל כולו איסור ולא רק משום תרומה דפתיך בי' שהרי אסור הוא גם לכהנים ושם בירושלמי קאי לתרץ אמאי לא גזרו גידולי טבל כמו בתרומה דאמרי' בשבת י"ז דילמא משהי לה גבי' ואתי לידי תקלה וע"ז משני משום דרובו חולין היינו דיכול להפריש תרומה ותרומת מעשר ויהי' רובו חולין וא"כ החולין שרי ומשום ריוח פורתא דתרומה לא משהי לה גבי' עיין בתוס' שבת שם ד"ה דילמא וזה אין לו ענין לכאן וצ"ע ונ"ל דכונתו לפמ"ש החוו"ד בטעם דדשיל"מ לא בטיל היינו משום דהוי כמבטל אי' לכתחילה ועיין טו"ז או"ח סי' תרכ"ו בשם לבוש דהא דאין מבטלין איסור לכתחילה משום דגזרי' שמא יבא להתיר כל האי' ע"ש וא"כ שפיר כתב תויו"ט דבטבל ליכא למיגזר שמא יבא להתיר כל האי' משום דרובו חולין וכמו דלא גזרי' דלמא משהי לי' משום ריוח פורתא דתרומה כמו כן לא גזרי' שמא יבא להתיר כל האיסור משום ריוח פורתא דתרומה ואולי בטבל מבטלין אי' לכתחילה ג"כ ואפילו את"ל דאין מבטלין היינו משום לא פלוג בין טבל לשאר אי' אבל בגידולי טבל דל"ש בכל איסורין שפיר אמרי' סברא זו כיון דבדידי' גופא ליכא למיגזר וא"ש:

אלא דאכתי תקשי לשיטת הר"ן דדשיל"מ לא בטיל משום דשווה באי' והיתר והוי כעולין דאין מבטלין זא"ז עיין ר"ן נדרים נ"ב א"כ תקשי קושית תויו"ט דטבל ה' דשיל"מ ז"ג אסור דבזה ל"ש תי' הנ"ל כמובן, אך ז"א דטעם הר"ן ל"ש אלא כשנתערב טעמו או ממשו דומיא דדם הפר כדם השעיר אבל לא בזוז"ג בדבר שזרעו כלה דלא הוי דומיא דדם הפר ועיין רשב"א חולין צ"ח ד"ה אמר אביי שחידש דאפי' לר"י הא דמב"מ לא בטיל היינו

דוקא כשממשו מעורב ולא בטעם לחוד משום דלא הו' דומיא דדם הפר ע"ש וא"כ אפי' אי אמרינן מב"מ לא בטיל או לרבנן אין עולין מבטלין זא"ז אפי' בטעם היינו משום דגלי רחמנא טע"כ אבל בדבר שזרעו כלה דליכא לא טעם ולא עיקר לא וא"כ אין לדון דהוי דשיל"מ רק משום דהוי כמבטל אי' לכתחילה ושפיר תי' תויו"ט כמ"ש וא"ש נכון, ולפ"ז ליתא למ"ש דבתי' תוי"ט מיושב קושית הגאון רעק"א דקושי' הגאון היה על קושית הגמ' מטבל אתרומה בדבר שאין זרעו כלה ובזה שפיר שייך דשיל"מ כסברת הר"ן כיון שממשות האיסור מעורב ול"ש תי' תוס' יו"ט כלל:

ובמש"ל היה נ"ל פי' חדש בדברי כ"מ ספ"ה דנדרים שכתב על קושית הראב"ד בכל הני דגידולין איסורין אפילו בזרעו כלה אמאי הא הוי זוז"ג וכתב כ"מ ובתרומה אפשר משום דהוי דשיל"מ ולח"מ שם הק' הא מסקי' בנדרים נ"ח דתרומה ל"ה דשיל"מ משום דליכא מצוה לאיתשולי עלה ע"ש, והגאון בעל שמן רוקח בתשו' חת"ס יו"ד סימן רכ"ג תמה הא ש"ס ערוך הוא בשבת י"ז ע"ב דגידולי תרומה מדרבנן גזרו עלה משום תרומה טמאה ביד כהן ע"ש, ונ"ל משום דקשיא לי אהא דקי"ל זוז"ג מותר ואם נטע אגוז של ערלה מותר בפירות כדאמרי' בע"ז מ"ט ואמאי לא גזרי' נמי התם דילמא משהי לה עד זמן זריעה ואתי' בהו לידי תקלה כמו בגידולי תרומה, אך י"ל לפמ"ש חוו"ד דאף לשיטת הפוסקי' דא"מ אי' הוא רק מדרבנן מ"מ באיסורי הנאה כ"ע מודים דאין מבטלין מה"ת משום דהביטול גופא הוא הנאה ותל"י הייתי בר מזלי' בסברא זו בימי חורפי, ולפ"ז באגוז של ערלה נהי דאם נטע מותר משום זוז"ג מ"מ אסור ליטע לכתחילה מה"ת ובאי' דאורייתא כ"ע זהירי וא"כ שפיר לא גזרי' דלמא משהי להו עד זמן זריעה ויזרע ויטע כיון דאסור ליטע מה"ת לא חיישינן להכי אבל בגידולי תרומה שהוא רק אי' אכילה ומותר לזרוע מה"ת ואפי' נימא דאסור מדרבנן משום א"מ אי' לכתחילה מ"מ כבר כתב כ"מ בה' אישות דבאי' דרבנן לאו כ"ע זהירי [ע"ל סי' י"ט] שפיר גזרי' דלמא משהי לה וא"ש:

אך אכתי תקשי לשי' תוס' דהנאה של כילוי אסור מה"ת והרי זריעה הנאה של כילוי הוא ואסור מה"ת בתרומה ודלא כחילוק שחילקתי לעיל וא"כ בתרומה נמי תקשי אמאי גזרי' דלמא משהי לה, אך לק"מ דהרי מבואר בסוף מס' תרומות דאם מכלה לצורך כהן מותר גם ישראל ליהנות ממנה ועיין ברמב"ם פי"א מתרומות הי"ז וא"כ שפיר מותר לזרוע תרומה טמאה כדי להתירה לזרים כיון שהוא גם לצורך כהן לטהרה מטומאה וא"ש, ולפ"ז קו' ראב"ד בתרומה הי' כקושיתינו אמאי לא גזרינן באגוז של ערלה כמו בגידולי תרומה וע"ז תי' כ"מ כתי' הנ"ל משום דערלה איה"נ ותרומה אי' אכילה וכדי שלא תקשי

הא תרומה נמי אסור הנאה של כילוי ותי' דהוי דשיל"מ וכונתו שיש לו מתירין בהנאה של כילוי לצורך כהן וממילא מותר נמי לצורך ישראל ומיושבים שני הקושיות:
ובהכי ניחא מאי דיש לדקדק אהא דקאמר גזירה משום תרומה טמאה ביד כהן וכו' אמאי נקט ביד כהן הא משום ריוח פורתא שמטהרין לה לא משהי רק כדי שיהי' מותר לזרים וא"כ יותר יש לחוש משום תרומה טמאה ביד ישראל דכהנים זריזין הם ומשמרין מן הטומאה ולא שכיח כולי האי תרומה טמאה משא"כ ביד ישראל ואי משום דבישראל ל"ש דלמא משהי לה אלא בנפלו לו מבית אבי אמו כהן דאל"ה הרי צריך ליתנו לכהן ז"א דאכתי תקשי למ"ד בפסחים ל"ג דדרשינן תתן לו ולא לאורו א"כ בתרומה טמאה ליכא מצות נתינה כלל, ואף דמסקי' התם דוקא דאחמיץ במחובר שלא היה לה שעת הכושר אבל בהי' לה שעה"כ לא היינו דבהי' לה שעה"כ שפיר קדשי אבל מ"מ א"צ לקיים מצות נתינה לכהן משום תתן לו ולא לאורו ועיין נובי"ת יו"ד סי' א', ומל"מ פ"ו ממתנות עניים ולפמ"ש נכון דבתרומה טמאה ביד ישראל ל"ש דילמא משהי לה ויזרענה דהא אסור בהנאה של כילוי והזריעה גופא הוא איסור תורה ולהכי נקט ת"ט ביד כהן דבהא שפיר מותר לזרוע משום דהוא לצורך כהן וכנ"ל וד' יאיר עינינו בתורתו ויטע בלבנו אהבתו ויראתו, ויאר פניו אתנו ויצליחנו בכל מעשי ידינו, כחפץ נפש חמיך הדוש"ת באהבה:
עמרם הק' בלוהם בק"ק הנ"ל

תשובה שד

עוד להרב הנ"ל נר"ו
מ"ש ליישב קושיתי אמאי לא גזרינן בנטע אגוז של ערלה דילמא משהי ואתי לידי תקלה, דל"ש דילמא משהי רק בתבואה וקטנית שיש זמן מיוחד לזריעה כמ"ש עוד כל ימי הארץ זרע וקציר וכו' ויש חשש דילמא משהי לה עד זמן זריעה אבל נטיעת אילנות אין לו זמן מיוחד דניחוש דילמא משהי לה עד זמן נטיעה, דע כי בעת כותבי עלה במחשבה לפני חילוק זה אבל הי' מחשבה מבטלת מחשבה ואיברא יש זמן מיוחד גם לנטיעת אילנות ופוק חזי האיך עושים הנוטעים והמבריכים והמרכיבים שיש זמן מיוחד ועונה יפה לזה, ומה שהבאת מן המקרא הנה לשון זרע שייך גם בנוטע אגוז של ערלה ועיין בלשון הרמב"ם פ"א מכלאים ה"ו שכתב וכן מותר לערב זרעי אילנות ולזורען כאחד וכו' ועיין רמב"ן פ' בראשית בפסוק תדשא הארץ דשא שכתב וממאי שאמר עושה פרי אשר זרעו בו נלמוד כי כל האילנות יצמחו מזרעם אעפ"י שהמנהג במקצתם ליטע מהם הענף ע"ש וא"כ מה דכתיב זרע קאי גם על זריעת אילנות שהוא בזמן זרע כמו שנוטעין גם

בזמנינו בימי האביב, אלא דהחילוק הוא דתבואה וקטניית כ"ע צריכין לזרוע בכל שנה בזמן ההוא דכי שקלת לי' לפירי ליתא לגווזא דהדר מפיק אבל באילן דכי שקלת לי' לפירי איתא לגווזא והדר מפיק לכן לאו כ"ע זורעים אילנות בכל שנה בזמן המיוחד לזה אבל מי שצריך לזרוע זורע בזמן המיוחד לזה, ואין לומר א"כ כיון שא"צ לזרוע אילנות בכל שנה משו"ה לא חיישינן דילמא משהי לה דהרי כתבו תוס' ב"ק קט"ו ע"ב ד"ה אתי דשאני התם דפעמים שמשהה אותם ביותר ואינה זורעה באותה שנה שום דבר שלא יזרע בעת הזרע וימתין עד שנה אחרת וכו' וא"כ כ"ש דיש לגזור באילנות שלא יהי' צריך כלל באותה שנה לזרע אילנות וישהנו עד זמן שיהי' צריך לנטוע האגוזים:

ותדע לך הנה זה פשוט דבשביל תרומה דרבנן לא היה גזרי' שיהי' גידולי תרומה תרומה משום דילמא משהי להו ואתי בהו לידי תקלה דהוי גזלג"ז אלא כיון דגזרו על תרומה דאו' גם תרומה דרבנן הי' בכלל הגזירה משום לא פלוג והנה תרומה דאו' אינו אלא בדגן תירוש ויצהר ובתירוש ויצהר לא שייך זמן זריעה רק נטיעה דאילנות הם ואינימא דבאילנות ל"ש דילמא משהי להו האיך גזרו תרתי וגם תרומה דרבנן אטו חדא לא הי' להם לגזור גידולי תרומה תרומה רק בדגן וכיוצא בו אלא ודאי דגם בא באילנות שייך דילמא משהי להו ושפיר הקשיתי דגם באגוז של ערלה נגזור, ורוב דברים אלו היו במחשבתי בעת כותבי קושי' זו אלא שקצרתי וסמכתי על המעיין:

ומה שפקפקת על תי' שלי דבאיה"נ לא חיישי' דלמא משהי להו ויזרעם כיון דאין מבטלין אי' מה"ת אבל בתרומה שהוא רק אי' אכילה שפיר חיישי' והקשית לחד תי' שבתוס' שבת כ"ה דשריפת תרומה טמאה הוא מה"ת א"כ איך חיישי' שיזרע התרומה טמאה ויבטל מצות שריפה אע"כ גזרת חכמים הי' מפני עוברי עבירה שלא יהי' חוטא נשכר וכמ"ש הרמב"ם פ"ד משמיטה ה"ב לענין ספיחי שביעית עכ"ד, הרבה תשובות בדבר חדא דאני לא כתבתי רק דהכ"מ סובר כן בדעת הרמב"ם והרי הרמב"ם לא הביא כלל הך דינא דתרומה טמאה בשריפה, ומ"ש בפי"ב ה"א ומדליק את הטמאה היינו שלא יפסידנה כיון דבשעת ביעורו יכול ליהנות ממנה אבל כשזורעה אינה מפסידה ונראה דס"ל כשיטת רש"י בשבת שם דא"צ לשרוף רק שלא יבא לידי תקלה וה"ה שאר ביעור וכמ"ש תוס' בשבת שם ולשי' התוס' אפשר דלא כתבו שהוא מה"ת רק למ"ד זוז"ג אסור ול"ש כלל לגזור באיה"נ ובתרומה טמאה גזרו שיזרע אפי' באי', ושנית לשי' רש"י סוף תמורה שפי' בהאי דכל הנשרפין לא יקברו דילמא אתי אינש ואשכח להו ואכיל להו ע"ש נראה דאפי' הנך שמצותן מה"ת בשריפה סגי להו גם בקבורה מה"ת כמו במשקין במתני' שם דא"א בשריפה ונקברין משום דלא הקפידה תורה בשריפה דוקא רק כילוי

מן העולם ודוקא בנותר וחמץ לא מינתוק לאוי אלא בשריפה וא"כ כשזורעו אינו מבטל מצות שריפה כלל:

ואפי' לשיטת תוס' ביצה כ"ז ד"ה ועל דמשו"ה ת"ט אינה מרוצה לפני כלבו משום דמצותה בשריפה נמי י"ל נהי דבשאר כילוי מן העולם לא מקרי מבטל מצות שריפה מ"מ מה שהתירה תורה ליהנות בשעת ביעורו היינו דוקא בשריפה ולא בשאר ביעור ובנתנו לפני כלבו הרי נהנה ואסור אלא דסוף דברי תוס' שם שכתבו דבתמורה חשיב לת"ט בהדי הנשרפין וקאמר הנשרפין לא יקרבו לא מש משמע כן, אבל יש לומר גם בזה דכונתם רק להביא ראי' דעיקר מצותו בשריפה דאל"כ אמאי לא יקרבו הא כיון דנעשית מצותו אין מועלין וא"נ משכח אינש ואכול מה בכך אע"כ דעיקר מצותו בשריפה ובקבורה ל"ש נעשית מצותו א"כ הותר ליהנות בשעת ביעורו ליתא אלא בשריפה כנ"ל אך במק"א דחיתי דל"ש בקבורה כלל נעשית מצותו וצ"ע בזה:

אבל מעיקרא לק"מ דאנא הכי קאמינא באיה"נ אין מבטלין אי' לכתחילה משום דביטול גופא הנאה היא כמ"ש חוו"ד וא"כ באגוז של ערלה ל"ש דלמא משהי לה ויזרע דמה ירויח הא סכ"ס יעבור שיהנה מאיה"נ ואם רוצה לעבור עבירה זו יהנה ממנה בעינא אבל בת"ט שפיר חיישינן נהי דאינו רוצה לעבור בקו"ע לעבור אי' עשה דאכילת ת"ט והנאתה עיין רמב"ם פ"ז מתרומות ה"ג מ"מ יזרענה דאינו מבטל מצות שריפה אלא בשב וא"ת ואף שמבטלה בידים מ"מ ביטול העשה הוא בשב וא"ת ועיין תוס' שבועות דף ג' ריש ע"א ובדבר שאין זרעו כלה אינו מבטל מצות שריפה כלל שהרי עדיין הוא בעולם:

ועונ"ל והוא העיקר דדוקא אם מבער התרומה טמאה בשאר ביעור חוץ משריפה מקרי מבטל מצות שריפה אבל אם זרען דטהרו מטומאתן כדקתני פ"ט דתרומות מ"ז ועיין רש"י פסים ל"ד לא מקרי כלל מבטל מצות שריפה שהרי מצות שריפה הוא רק אם יש לו ת"ט אבל אין מצוה עליו שיהי' לו ת"ט ורשאי לטהרה שלא תהיה טמאה ולא תהיה צריכה שריפה וא"כ תי' שלי נכון, ומ"ש אע"כ גזירת חכמים הוא משום עוברי עבירה שלא יהי' חוטא נשכר, תמהני עליך הלא בגמ' אמרי הטעם משום ואתי בהו לידי תקלה ואתה בודה איסור מלבך וג"ז קושיתך ותי' זה האחרון כך עלה במחשבה לפני מתחילה:

ומ"ש קושי' שמן רוקח שבח"ס יו"ד סי' רכ"ג וקושי' לח"מ ספ"ה דנדרים דעיקר הטעם בגידולי תרומת דאסורין הוא משום דשיל"מ ואע"ג דאמרי' בגמ' דליכא מצוה לאתשולי עלה י"ל דהיכא שכבר זרע ועבר על דברי חכמים שאין מבטלין אי' לכתחלה מצוה לאיתשולי כדי להצילו מעונש ואי' זה והא דאמרי' בגמ' דהוא מגזירת י"ח דבר דילמא משהי לה וכו' היינו בתרומה טמאה ביד כהן דל"ש שאלה לפרש"י ור"ן בנדרים נ"ט

דלא כרא"מ שבפי' האשר"י שם, לא נהירא כלל חדא דלשון הגמרא משום ת"ט ביד כהן משמע דבכל גידולי תרומה גזרו אטו הא, ועוד דאי בכל גידולי תרומה אסור משום דשיל"מ א"כ גידולי גידולין נמי ליתסרו ובהדיא קתני במשנה תרומות פ"ט דגידולי גידולין מותרין ואין לומר דבגידולי גידולין תו ל"ה דשיל"מ משום דבביטל גידולין ראשונים תו ל"ה מבטל אי' לכתחילה רק מוסיף לבטל דהרי בתרומה דאו' לכ"ע אסור להוסיף ולבטל כמבואר ביו"ד סי' צ"ט ס"ה ואפי' באי' דרבנן דיש פלוגתא שם ס"ו מ"מ אנן קי"ל דאסור להוסיף ולבטל ואין לומר דדמי להא דאו"ח סי' תק"ז משום דמקלי קלי איסורא מותר להוסיף ולבטל דהתינח בדבר שזרעו כלה אבל בדבר שאין זרעו כלה מא"ל, ועוד כיון דהוי דשיל"מ חמיר טפי כמ"ש מג"א סוס"י תרע"ז ועוד כבר כתב נתיבות בחו"מ סי' רל"ד דבאי' דרבנן אם כבר עבר אין כאן שום אי' ועונש כלל ע"ש, ועוד דמ"ש דמצוה לאיתשולי עלי' כדי להצילו מאיסור א"מ אי' לכתחילה הלא גם אם יתשל עדיין לא פלט מאי' זה שהרי הוא טבל ועדיין ביטל איסור לכתחילה ואי שיפריש עליו ממק"א ויהי' חולין א"כ הרי מחוסר שני מעשים שאלה והפרשה ואינני יודע אם מקרי בכה"ג דשיל"מ ועיין תוס' ב"ק ע"ו ע"ב ד"ה כל העומד וגם צריך להפריש עליו מטבל דרבנן ומי יימר שיהי' לו טבל דרבנן ועוד כיון דבאמת בטל הוא הו"ל כאכלה כולה דאין נשאלין עלי' ואפי' לאמימר בשבועות כ"ז דנשאלין היינו במחוסר קרבן או מלקות אבל כאן דאינו חסר כלום אין לו שאלה ותוס' בפסחים כ"ז ע"ב ד"ה הקדש שהק' הלא הקדש הוי דשיל"מ ע"י שאלה או ע"י חילול אף דאחר ביטול ל"ש שאלה וחילול כנ"ל מ"מ קודם ביטול הוי דשיל"מ ואינו בטל ע"ש באחרונים אבל תרומה דקודם ביטול ל"ה דשיל"מ אלא דנימא כיון דאחר ביטול הוי דשיל"מ אינו בטיל וכמ"ש תוס' חולין ק' לענין חהר"ל זה ודאי א"א דאחר ביטול אין כאן על מה לישאל, ואולי בדשיל"מ ל"ש כלל סברת לענין חהר"ל דאם אחר ביטול הוי דשיל"מ אינו בטל דהא לרש"י כל הטעם דאינו בטל הוא משום עד שתאכלנו ע"י ביטול תאכלנו בהיתר בלי ביטול והלא בלי ביטול אין לו מתירין וא"א לביטול שגורם היתר לגרום איסור שיהי' דבר שיש לו מתירין וצ"ע בזה ואין פנאי לברר:

ומה שהפלאת דבדבר הנאסר מחמת אי' טבל ל"ש חענ"נ כיון דל"ש אפשר לסחטו אסור דהא אפשר לסלק האי' ע"י הפרשה א"כ בנדרים נמי ל"ש חענ"נ כיון דאפשר לסלק האי' ע"י שאלה וכן בדשיל"מ לא נימא חנ"נ כיון שהחתיכה לא תשאר באיסורו לעולם ופמ"ג יו"ד סי' צ"ב במש"ז סקט"ז למד מדברי הש"ך בנקה"כ דבדשיל"מ אמרי' הענ"נ בד"ה והנה ב' דיני ע"ש, לפענ"ד החילוק גדול מעוד בשלמא בטבל אפשר לסלק האיסור

אבל עד שמפריש הי' אסור משום טבל גם אחר הפרשה נשאר איסור עד שהפריש לכן חידשתי דגם קודם הפרשה לא נקרא על ההיתר שם אי' רק על האי' שבתוכו ולא אמרי' חענ"נ כיון דאפשר לסחטו, אבל בנדרים אם ישאל על נדרו א"י לסלק ולסחוט ולפרוש האי' מן ההיתר רק באיגלאי מילתא שלא הי' כאן איסור מעולם וכן בדשיל"מ גם האי' לא נאסר מעולם רק על זמן ידוע וא"י לסחוט ולהפריד האי' מן ההיתר לכן כ"ז שהאי' אסור גם ההיתר חענ"נ משא"כ טבל שהי' כולו איסור ויכול להפריד האי' מן ההיתר שיהי' ניתר מכאן ולהבא שפיר אמרתי דהוי כמו אפשר לסחטו ול"ש בי' חענ"נ וכעין מ"ש ראשונים דלא מקרי דשיל"מ משום שאפשר לאכלו עם בשר או דלא מקרי תרומה דשיל"מ יען שמותר לכהנים כיון דלמי ולמה שניתר לא נאסר מעולם ולמה ולמי שנאסר לא הותר ה"נ אני אומר בנדרים ודשיל"מ ל"ש דאפשר לסוחטו דאם נשאל על נדרו לא הי' כאן אי' מעולם וכן בדשיל"מ על זמן זה לא היו כאן איסור מעולם אבל בטבל היה כאן איסור והותר ע"י שסילק את האיסור שפיר מקרי אפשר לסחטו וא"ש:

ועוד אני אומר סברא ישרה הנה זה ברור דלקולא לא אמרי' חענ"נ שיהי' היתר נחשב לאי' וא"כ פשיטא דבגידולי טבל ל"א חענ"נ והוי כולו טבל ויכול להפריש מהם על טבל אחר אפי' טבל דרבנן דהא לקולא ל"ש לומר חנ"נ וכיון דע"כ א"א לומר דהיתר נעשה טבל שוב לא אמרי' בי' חענ"נ כלל אפי' לחומרא ושוב צדקו דברי במכתבי הראשון, ומרום מראשון ינצרנו כאישון ויגביה קרנינו למעלה עד עולם סלה כנפשך ונפש חמיך הדוש"ת באהבה:

עמרם הק' בלוהם בק"ק הנ"ל:

תשובה שה

שיל"ת ב' אויפאלו ד' לס' וצויתי את ברכתי תרנ"ב לפ"ק:

בימי העומר, יאמר שומר, אתא בוקר, לכבוד ידידי הרבני היקר מופלג בתורה מעוטר בתפארה בנש"ק מופלא באנשים, מו"ה עוזר קליין נ"י ביישוב נאמעני:

נעימות ימינו הגיעני בזמנו ומחמת ענינים שונים לא יכולתי להראות פנים בהלכה עד היום ונפשו בשאלתו ראובן קיבל עליו בנדר שלא יהי' ערב לשום אדם מחמת כי כמה פעמים נלקה בחסר וגם עתה רוצה בקיום נדרו ואינו חותר למצוא פתח חרטה ועתה בא אצלו שמעון להיות ערב בעדו ושמעון זה יש לו עסק בשותפות עם ראובן ועם לוי היינו שהם ג' שותפין בעסק אחד וביקש שמעון ששני השותפין ראובן ולוי יהי' ערבים בעדו והוא יתן להם כתב מיוחד שאם לא יפרע המעות אשר הם ערבים בעדו יכולין

לגבות המעות מחלק שותפות שלו אשר תחת יד לוי וברשותו שהוא המוציא ומביא בעסק השותפות וראובן חושש שאם לא ישלם שמעון אולי אחד מהנושים בו יקחנו מיד השותפין עפ"י דינא דמלכותא ומי יודע מה ילד יום, ומעלתו צידד לאי' וציין ביו"ד סי' רח"י ורמ"א סוס"י רי"ז וש"ך שם והביא דברי תוס' שבועות כ' ד"ה לישנא הוא דאיתקל וכו' ואני אבא אחריו ומלאתי את דבריה:

בתשובת הרשב"א שהביא ב"י סוס"י רי"ז באחד שנשבע שלא יצחק שום שחוק אלא פירות בפירות מהו לצחוק בבצים והשיב פירות שם משותף לכמה ענינים ונדרים ושבועות הולכין אחר דעת הנודר והנשבע כמו ששנינו סתם נדרים להחמיר ופירושן להקל ולפיכך שואלין הנודר במה הי' כונתו וכל שיאמר סומכין על פירושו אבל אם אינו יודע למה נתכון הולכין בנדרו להחמיר שסתמן של בנ"א עכשיו אין קוראין בשר ודגים וביצים פירות וכל כיוצא בזה הולכין אחר לשון בנ"א וכו' ע"ש מבואר שאם הנודר א"י לפרש מה הי' כונתו הולכין להחמיר וא"כ ה"נ כיון שראובן הנודר אינו אומר שלא נתכון בנדרו על כיוצא בזה וא"י למה נתכון הולכין בנדרו להחמיר ואינו רשאי להיות ערב אפי' בכה"ג:

ועוד כיון דראובן עדיין חושש שיוכל לבא לידי הפסד ודאי גם זה הי' בכלל הנדר ודמי להא דמביא ב"י סוס"י רי"ז בשם חזה התנופה דהנשבע שלא ישחוק בשום שחוק השחוק הנקרא בלע"ז אפושטא"ר בכלל ועיקר השבועה הי' כדי להמנע מכל שחוק שמביא לידי הפסד ממון ועיין טו"ז שם סק"ל:

ויותר מזה נראה לפמ"ש הריב"ש ח"ב סי' ט' הובא ביתה יוסף סי' רי"ח על ענין לשון הסכמה אחת ול"ד להאי דתנן טען והזיע וכו' דהתם הלבישה והטעינה הם שני עניני חלוקין וכיון שיש הוכחה גדולה על מי מהם נתכון הולכין אחריו אלא מפני שנדר בצערו ולא נתן אל לבו לדקדק ולפרש ומ"מ בהיה לבוש צמר והצר אסור בכל לבישה לא שנאמר לא יהי' אסור אלא במלבוש צר וכן בהיה טעון פשתן והזיע אסור בכל טעינה לא שנאמר לא יהי' אסור אלא במשא גדול שיזיע מחמת כובדו וכו' ע"ש מתורתו למדנו דבר חדש דאף דאזלינן בתר כונת הנודר מחמת איזה ענין נדר ואמרי' שלא נתכוון רק לענין זה היינו דוקא בשני ענינים כמו טעינה ולבישה אבל באותו ענין שנדר עליו אמרי' שאסר עצמו בכל אף דל"ש בי' ה"ט אשר מחמתו נדר שהרי לא נדר רק מחמת שהיצר לו או הזיע מחמת כובדו ומ"מ אמרי' שנדר בכל לבישה אף שאינו צר כיון שהוא אותו ענין לבישה ובכל טעינה אף שאינה כבדה ואינו מזיע כיון שהוא ענין טעינה, ולא דמי להא דמבי"ט שהביא הש"ך רס"י רי"ח שלא יכנס עוד אשתו בספינה לים דהתם טיול והכרח

שני ענינים ולפ"ז ה"נ כיון דכל עריבות הוא ענין אחד אף שנדר מחמת שהי' בא לידי הפסד אסור גם בעריבות שאינו בא לידי הפסד כמו שאסור בלבישה שאינה צר ובטעינה שאינה כבידה ואינו מזיע:

ועוד נ"ל ראי' דהב"י סי' רי"ח הביא בשם רשב"ץ על מי שנשבע שלא יעשה יין למכור לא ליהודי ולא לארמאי מפני שהעלילו עליו שמכר לישמעאלים ויש לו עכשיו קצת יין שהתחיל להקרים ועשאו קודם שנשבע נראה שאסור למכרו אעפ"י שלא נשבע אלא שלא יעשה יין למכור וזה הי' עשוי משום דאזלינן בתר דעת הנודר שנדר מחמת העלילה וכאותו ששנינו קונם צמר וכו' והמחבר בלשונו הטהור השמיט לשון זה לא ליהודי ולא לארמאי רק כתב ומפני כך נשבע שלא יעשה יין למכור והי' לו יין עשוי וכו' וגם שינה הלשון שבב"י הביא מפני שהעלילו עליו שמכר לישמעאלים ולשון זה משמע שבאמת לא מכר אלא שהעלילו עליו שמכר אבל המחבר כתב מי שהעלילו עליו מפני שמכר יין לישמעאלים ולשון זה משמע שמכר באמת יין לישמעאלים ומפני זה העלילו עליו. ונראה שבכונה כתב כן לאשמועינן דין חדש דאעפ"י שלא העלילו אלא מפני שמכר יין לישמעאלים והו"א דכשנשבע סתם שלא יעשה יין למכור ולא הי' לא ליהודי ולא לארמאי ולכך בתר כונת הנודר נלך מענין שמחמתו נדר ונאמר שלא נדר אלא שלא למכור לישמעאלים שעי"ז העלילו עליו או לארמאי אבל ליהודי יהא מותר למכור קמ"ל דאפי' בכה"ג אסור למכור גם לישראל כיון שעליית יין למכור הוא ענין אחד אסור בכל אף דל"ש ה"ט שמחמתו נדר וכדברי ריב"ש הנ"ל:

אלא שיש לדחות קצת דודאי אלו הי' נשבע שלא ימכור היינו אומרים שכונתו הי' רק שלא ימכור לישמעאלים כמו הענין שנדר מחמתו אבל כיון שנשבע שלא יעשה יין למכור והרי בשעת עשוי' אינו ניכר אם עשייתו למכור לישמעאלים או ליהודים ולארמאים לכן אמרי' שכונתו הי' שלא יעשה יין כלל למכור לשום אדם:

ובזה יש ליישב השגת טו"ז סי' רי"ח סק"ג אמאי אסור למכור העשוי כבר הא בעינן פיו ולבו שווין וכאן פיו סותר כונתו ההוא אמר ולא יעשה ע"ש שהאריך ועיין תוס' שבועות כ"ו ע"ב ד"ה גמר ונקוה"כ תי' כיון דאמר שלא יעשה יין למכור א"כ גם בדיבור קפיד אמכירה ויעשה לאו דוקא וזה דוחק גדול כיון דבעינן שפיו לא יסתור כונתו שנאמר אם סותר שהוא לאו דוקא ולפי האמור ניחא דמשו"ה אמר שלא יעשה כדי שיהי' במשמע שלא ימכור לא לישמעאלים ולא ליהודים ולא לארמאים:

אבל לפענ"ד קושית טו"ז לק"מ דמצינו לשון מעשה שאינו על עשיי' בידים אלא לשון אסיפה וקנין כמ"ש רש"י בחומש פ' ויצא בפסוק ומאשר לאבינו עשה את כל הכבוד

ופירש"י עשה כנס כמו ויעש חיל וכן שמואל א' קפיטל כ"ה ומעשיהו בכרמל פירש"י מקנהו וקנינו ושפיר שייך לשון שלא יעשה יין למכור אף על מה שהי' לו כבר שלא מסחרו וקנינו ועסקו במכירתו ועיין תשובת חוות יאיר סי' ט"ו דאזלינן בתר כונת הנודר אפי' לפרש הלשון בדרך רחוק וא"כ לא קשה קושי' טו"ז גם מלא תעשה פסל דהתם יל"פ על עשיי' בידים ממש לכן הוי סד"א דוקא עשיי' בידים אסור אבל העשוי' כבר מותר לקיים אבל כאן אם נשבע שלא יעשה יין למכור ודאי לא הי' כונתו על עשיי' בידים דוקא דא"כ יכול לעשות ע"י אחרים או לקנות העשוי ולמכור ובזה הרי לא נתקיימה מחשבתו לצאת מחשש עלילה וע"כ כונתו שלא יכניס ויקנה למכור ושפיר יש לפרש כוונתו שלא ימכור גם מה שיש לו כבר וא"ש:

ויש בזה עוד פנים לאיסור לפמ"ש בתשו' חו"י סי' ט"ו בא' שהלך למרחקים ונתיגע מאוד ונדר שכאשר יבא לביתו יהי' אסור לו לילך עד פרסה והשיב דלא אזלינן בתר כונתו שלא נדר רק מחמת עינוי הדרך וא"כ לא נתכוון רק על הילוך רק שמענה בדרך כחו ולא על הילוך מיעוט שאינו מיגע כמו בהנך דסי' רי"ח דאזלינן בתר כונתו אפילו נגד משמעות לשונו משום דאדרבה חזינן שהפריז על מדתו לאסור אף בפרסה וכו' אף שאינו מיגע מ"מ רצה להציל עצמו אפי' מיגיעה כל דהו כדי שלא יבא לידי יגיעה גדולה ע"ד נזירא סחור סחור וכו' ע"ש וה"נ כאן כיון שהפריז על מדתו לומר לשום אדם חזינן לדעתי' שנדר שלא להיות ערב אפי' לאיש אמיד ובטוח לפי שרוצה להציל עצמו אפי' מהפסד בדרך רחוק וגם שלא יהי' צריך לחלק בין אדם לאדם ולבזותו לומר לזה אני ערב ולדידך איני ערב לכן אדרבה אמרינן דכונתו הי' כלשונו ולבו כפיו שווין שלא יהיה ערב לשום אדם ולכן אסור להיות ערב גם לשותף הזה וכ"ש למ"ש שגם בזה אפשר לבא לידי הפסד: וראיתי דבר מתמיה שם בחו"י שהק' אי אזלינן בתר המובן לפי המעשה אף שאינו מבורר כונתו בדבריו א"כ מה בעי ר"פ בנדרים וי"ו ע"ב יש יד לקידושין וכו' וכי יש בירור כונה גדולה מזו ומה איבעי לי' וכן קשי' שם גבי פאה צדקה וביה"כ ע"ש ולפענ"ד לק"מ לפמ"ש הר"ן שם דף וי"ו ע"א ליישב הלשון ע"כ לא קאמרי רבנן לא בעי' ידים מוכיחות אלא גבי גט דאין אדם מגרש אשת חבירו וכתב דודאי הידים בעצמן אינן מוכיחות לפי שהלשון אינה מוכיח שיהא הוא מגרשה אלא שהענין מוכיח מצד עצמו שהוא מגרשה משום דאין אדם מגרש אשת חבירו ולפיכך אף שהלשון אינו מוכיח מהני ע"ש מבואר דהיכא שהענין מוכיח אעפ"י שהלשון אינו מוכיח מהני מטעם יד ולהכי בכל הני דסי' רי"ח דאזלי' בתר כוונתו והענין שבעבורו נדר היינו משום דאיתרבו ידות נדרים מהני מטעם יד כיון שהענין מוכיח הוי ידים מוכיחות והיכא שהענין מוכיח שאינו רוצה

לאסור עצמו בדבר ודאי מהני שלא יהי' נדר שהרי בעי' פיו ולבו שווין ועיין בר"ן נדרים וי"ו ע"ב אהא דבעי אי יש יד לקידושין שכתב דנדרים שאני דחמירי דאפי' בדיבורי בעלמא חיילי משא"כ בקידושין שהן צריכין איזה מעשה וכו' וא"כ כ"ש שלא יהי' נדר שגם בשתיקה אינו נדר דאזלי' בתר כוונתו והענין שבעבורו נדר אבל האיבעי הי' אי יש יד לקידושין ופאה וצדקה ואי אמרי' דאין יד שפיר אינו חל אף דהענין מוכיח על כונתו לא אזלי' בתר כונתו שיחולו הקידושין ופאה וצדקה כיון דהוא רק מטעם יד והרי לא אזלי' אי לא איתרבו ידות בפי' וא"ש:

ודברי לקוטי מהרי"ל שהביא רמ"א סוס"י רי"ז דמי שנדר שלא לקבל פקדון אסור להלוות על המשכון לישראל תמוהים בעיני מאד למ"ש הר"ן בנדרים ח' ד"ה והלא דנדר כיון שהוא איסור חפצא ליתא לעולם באעשה וכן כ' ריטב"א בפ"ב דנדרים ד"ה גרסי' וכן רמב"ן בחומש פ' מטות ועיין טור יו"ד סי' רט"ו בשם רמב"ן ע"ש מבואר דנדרים כיון שהוא איסור חפצא צריך להתפיס האיסור על החפץ ולא על הגברא וא"כ ה"ה נמי בלא אעשה אפי' בשלא אכל אין הנדר חל אא"כ האיסור נתפס על החפץ ובשלא אוכל חל מטעם יד כמ"ש הר"ן בשם הר הרמב"ן רפ"ק דנדרים דנדר שהוציא בלשון שבועה חל מטעם נדר וא"כ בנדר שלא יקבל פקדון מה איסור שייך שיחול על החפץ רק על הגברא וא"כ אין כאן נדר ועכצ"ל דנדר לאו דוקא אלא נשבע או שהוא שבועה שהוציא בלשון נדר וחל מטעם יד כרמב"ן הנ"ל וא"כ איך אפשר לומר שחל נמי לענין שלא ילוה לישראל על המשכון הא לענין שלא ילוה אינו חל דהא הוי מ"ע כמ"ש הרמב"ם רפ"א ממלוה ואין שבועה חל לבטל את המצוה כמבואר ביו"ד סי' רל"ט ס"ד ואי דחל בכולל מיגו דחל על שאר פקדונות ז"א דהא קבלת פקדונות והלואה אינו שם אחד ולא אמרי' כולל בכה"ג ג כמ"ש תוס' יבמות ל"ב ע"ב ד"ה איסור וע"כ לומר דחל שלא יקבל משכון רק שילוה בלא משכון וזה ודאי תימא האיך יהי' זה בכלל שלא יקבל פקדונות שכונתו היה שאינו רוצה לקבל אחריות שמירה לאחריני אבל בקבלת משכון הרי לטובת עצמו הוא מקבל משכון כדי שיהי' בטוח על חובו ועיין תוס' שבועות מ"ד ע"ב ד"ה במלוה:

סוף דבר הכל נשמע דלפענ"ד אסור לו להיות ערב בשביל שותפו ואולי כיון שאחכז"ל לעולם ירחיק אדם עצמו מן הערבות הוי כמו נדר של שחוק בסימן רכ"ח סט"ו דאין מתירין אותו כלל אבל עכ"פ כיון שאינו מתחרט על נדרו ואינו נשאל עליו ודאי אסור להיות ערב, ובזה אומר שלום וברכה כנפשו ונפש ידידו דו"ש:

עמרם הק' בלוהם בק"ק הנ"ל:

תשובה שו

שיל"ת ב' אויפאלו א' נח תרנ"ד לפ"ק:

אלפי שלומים, מגבהי מרומים, לכבוד ידידי ורב חביבי הרב הגאון הגדול צדיק ונשגב כקש"ת מו"ה נפתלי סופר נ"י האבדק"ק פעטשינייד'ארף תע"א:

בעש"ק העבר עלינו לטובה סמוך להכנסת כלה ש"ק הגיעני איגרת"א דסופר"י מקרב איש ולב עמוק נפתלי שבע רצון הנותן אמרי סופ"ר וכו' אלף תודות לו על אשר נשאו לבו ונדבה רוחו אותו אבל תנוח דעתו כי בעהי"ת לא יעשו תושי' כל פועלי און וארוכה מאר"ש מדה להעלות בכתב דברים כהויתן:

ואודות הקושי' המוזכרת בחת"ס יו"ד סי' רכ"ד על דברי הר"ן בנדרים ע"ט ע"ב שהקשה אהא דפריך התם אי אילימא דאמרה קונם פירות עולם עלי אם ארחץ למה לה הפרה לא תרחץ ולא ליתסרו פירות עולם עלה והק' הר"ן הא אר"י בנדרי' י"ד קונם עיני בשינה היום אם אישן למחר אל יישן היום שמא יישן למחר דבתנאים לא מיזדהר וה"נ אית לן למימר דילמא רחצה ותחסר מהשתא בפירי ותי' דאי אמרה בהדיא קונם פירות העולם עלי מהיום אם ארחץ ה"נ אבל כיון שתלתה נדרה באם אין במשמע שתחול נדרה אלא לאחר שתעבור על תנאה וכ"כ הר"ן בשבועות דף כ"ח ולפ"ז מאי פריך בנדרים ט"ו אר"י מהא דשאת נהנית לי עד הפסח אם תלכי לבית אביך עד החג הלכה לפני הפסח אסורה בהנאתו עד הפסח הלכה לפני הפסח אסורה לא הלכה לא ומאי קושי' בשלמא בהך דר"י אמר בהדי' קונם עיני בשינה היום שפיר אסור לישן שמא יישן למחר אבל התם לא אמר קונם שאת נהנית לי מהיום עד הפסח אלא תלה נדרו באם תלכי עד החג ואין במשמע שיחול נדרו אלא לאחר שתלך:

אך זה שיבוש שהרי הר"ן בשבועות שם הק' ע"ז מהא דשבועה שלא אוכל זו אם אוכל זו ואכלי' לאיסורא והדר אכלי' לתנאי' היכי איכא איסורא כלל הא אינו במשמע שיהי' אסור בו אא"כ יאכל התנאי ראשון אבל אכל איסור ראשון ואח"כ התנאי ואפי' שתיהן במזיד לא עשה אי' כלל ותי' דכי אמרי' הכי ה"מ בדבר הנמשך קודם התנאי ואחר התנאי כגון האי דנדרים דאמרי' דלא כיוונה לאסור אלא פירות שתאכל לאחר שתרחץ לפי שאפי' הי' דעתה שתהא מותרת בפירות קודם רחיצה מ"מ עדיין יש מקום לנדרה לחול שתהא אסורה בפירות אחר שתרחץ אבל זה שלא נשבע אלא על דבר אחד אם תאמר שלא נאסר אלא לאחר שיתקיים תנאו נמצא שיהיה, אפשר שיתקיים תנאו ולא יחול נדרו כלל דהיינו אם נאכל איסור ראשון הלכך אמדינן ליה לדעתי' ששבועתו היתה שכל זמן שיתקיים תנאו ואפי' בסוף יחול נדרו וכו' ע"ש ולפי"ז ה"נ כיון שאמר והתנה אם

תלכי עד החג ולא אסר הנאתו רק עד הפסח א"כ אפשר שיתקיים התנאי שתלך אחה"פ עד החג ולא יחול נדרו כלל אם יתחיל האיסור רק אחר קיום התנאי' וע"כ מעכשיו קאמר אפי' יהי' קיום התנאי קודם פסח:

אלא אי קשי' הא קשי' הא דפריך שם אח"כ מסיפא שאת נהנית לי עד החג אם תלכי לבית אביך עד הפסח הלכה לפני הפסח אסורה בהנאתו עד החג ומותרת לילך אחה"פ הלכה אסורה לא הלכה לא והרי כאן שפיר י"ל שלא אסרה אלא אחר הליכתה עד הפסח וא"כ שפיר מותרת בהנאתו כל זמן שלא הלכה והוא קושיא חמורה מאוד:

ולפענ"ד נראה בשנדקדק בלשון הר"ן שכתב ה"מ בדבר הנמשך קודם התנאי ואחר התנאי וכו' הנך תיבות קודם התנאי הם שפת יתרא דעיקר תלוי אם הדבר אם הנדר יכול לחול אחר קיום התנאי והו"ל לומר ה"מ בדבר הנמשך אחר התנאי, וגם לשון נמשך אינו מדוקדק שהי' לו לומר ה"מ בדבר שודאי יוכל הנדר לחול אחר התנאי ושלישית גוף הדבר צריך הסבר כיון שאפשר שיקיים התנאי ולא יוכל הנדר לחול מכאן ולהבא לכן גם במקום שאפשר לחול אחר קיום התנאי אמרי' שחל למפרע ואמאי נהי דא"א למיפסק לשון אם בסכינא חריפא ולומר שכונתו אם יאכל תנאי ראשון יאסור מיכאן ולהבא ואם יאכל האיסור קודם ואח"כ התנאי יאסר למפרע מ"מ נימא באמת שלא אסר ע"מ אלא אם יאכל התנאי הראשון יאסר מיכאן ולהבא כיון דאם כלאחר דמי ואם יאכל האיסור הראשון באמת לא יאסר כלל ואף דאמרינן בגיטין ע"ב אם שתי לשונות משמע וכו' ע"מ אמרי' שם דוקא באומר מהיום לא משמע לאחר אבל אם לא אמר מהיום משמע לאחר:

לכן נ"ל כונה אחרת בר"ן דבקידושין דף ס"ב פריך לר"י דאמר כל שבידו לאו כמחוסר מעשה דמי ולא הוי דשלב"ל מהנותן פרוטה לאשתו וא"ל הרי את מקודשת לי לאחר שאגרשך אינה מקודשת ואמאי הא בידו לגרשה ומשני נהי דבידו לגרשה בידו לקדשה ופירש"י שמא לא תתרצה בקידושיו והק' המקנה א"כ איך יכול לקדשה לאחר ל' יום הא אין בידו לקדשה לאחר שלושים שמא לא תתרצה ותי' בס' דברי ר"ש דבשלמא במקדש לאחר ל' יום בידו לקדשה עכשיו וימשכו הקידושין גם לאחר ל' יום לכן יכול לקדש גם לאחר ל' יום ולא הוי דשלב"ל אבל במקדש אחר שאגרשך אפי' היו הקידושין חלים על הגירושין מ"מ א"א שימשכו קידושין החלים עכשיו אחר גירושין לכן הוי דשלב"ל ואינה מקודשת ובזה פי' הירושלמי לאחר שיחלוץ יבמך אינה מקודשת לאחר שימות יבמך מקודשת משום דס"ל קידושין תופסין ביבמה ולהכי יכול לקדשה עכשיו וימשכו הקידושין גם לאחר מיתת היבם ולכן מהני גם אם מקדשה לאחר שימות ולא הוי דשלב"ל אבל בלאחר שיחלץ א"א לקדשה עכשיו שימשכו הקידושין אחר שיחלוץ שא"א לחלוץ

עד שיגרש כדעת הלבוש אה"ע סימן קי"ט ולהכי אינה יכול לקדשה לאחר שיחלוץ דהוי דשלב"ל הובא בחת"ס אה"ע ח"ב סי' ע"ט וקלסוהו ע"ש ובתשובותי לאה"ע הארכתי בזה:

ולפ"ז אני אומר דכך הוא סברת הר"ן דהא דאדם יכול לאסור דבר לאחר זמן על עצמו וכש"כ על אחרים ומכש"כ לאחר קיום התנאי אף דהוי דשלב"ל היינו משום דבידו לאסור עכשיו ויהי' האי' נמשך גם לאח"ז או לאחר קיום התנאי אבל בלא אוכל זו אם אוכל זו כיון שא"א לאסרו מעכשיו ויהי' האיסור נמשך גם לאחר שיאכל השני דאם יאכלנו עכשיו לא יאכלנו אחר שיאכלנו השני ואם יאכלנו אחר שיאכלנו השני לא יאכלנו עכשיו א"י לאסרו כלל אחר שיאכל השני דהוי דשלב"ל אא"כ אסרו מעכשיו ולהכי אמרי' שאסרו למפרע אם יאכל השני ועיין ברמב"ם פ"ד משבועות וכ"מ שם ושעה"מ פי"ז מא"ב ותשו' אבני מילואים סי' ט"ו ועיין כתובות נ"ט ותוס' שם ד"ה בשלמא ולכן כתב דדוקא בדבר הנמשך קודם התנאי ואחר התנאי הוא דאמרי' דאם כלאחר דמי ולא אסר אלא לאחר קיום התנאי אבל בלא נשבע אלא על ד"א אמדי' לי' לדעתי' שאוסר מעכשיו משום דא"י לאסור רק לאחר קיום התנאי משום דהוי דשלב"ל וכנ"ל ועיין בתוס' נדרים דף ט"ו ע"א ד"ה תני שהקשו והא משועבד לה והיכי מצי מדיר לה ותי' בתי' השני כיון שתולה הנדר בדבר שיכולה לקיים שפיר חייל הנדר וכו' שהרי לא תלך לבית אבי' ולא תיאסר ולפ"ז אם אסרה מעכשיו אם תלך לר"י דבתנאים לא מיזדהר ואסורה בהנאתו מ"ד אין הנדר חל כקושי' תוס' דהא משועבד לה וממילא לפמ"ש א"י לאסור גם לאחר שתלך משום דהוי דשלב"ל ופריך שפיר לר"י וא"ש:

ושנית נ"ל דסברת הר"ן דאם אוסר דבר על עצמו באם אעשה דבר פלוני אינו אסור אלא לאחר קיום התנאי הוא עפמ"ש רש"י בגיטין כ"ה דמשו"ה כל תנאי אינה תלוי' בברירה משום דבידו לקיימו ודעתו לקיימה ע"ש ולפ"ז בקונם פירות עולם עלי אם ארחץ שאין דעתה לקיים התנאי דאדרבה מזרזה נפשה שלא תרחץ וכן קונם שאת נהנית לי אם תלכי לבית אביך דעתו שלא תלך ולא תקיים התנאי ועיין חת"ס סי' הנ"ל ועיין תוס' קידושין וטו"ז יו"ד בהקדמה ואפשר כל נדר ושבועה על תנאי הוא כן שאינו חפץ בקיום התנאי וע"ד דאמרי' כל דאי הוי אסמכתא שקיבל קנס על עצמו אם יהי' הדבר הזה ואינו חפץ בקיום התנאי רק בבטילו ולפ"ז אין הנדר חל למפרע משום דאין ברירה ולכן אמדי' דעתו שכוונתו שיחול לאחר קיום תנאי אבל שם בנדרים פריך על ר"י אמר רב ורב ס"ל דבתולה בדעת אחרים יש ברירה כמ"ש תוס' יומא דף נ"ו ע"ב ד"ה מ"ש ובקונם שאת נהנית לי אם תלכי לבית אביך הוי תולה בדעת אחרים ויש ברירה שפיר אמרי' דאסורה

למפרע ואם אינו כלאחר ופריך שפיר על ריא"ר, וד' יהיה לנו לחומה, לעסוק בתורת ה' תמימה, ולעבדו עבודה תמה, מתוך הרחבה בנחת ושובה, כנפשו ונפש ידידו מחותנו דוש"ת באהבה רבה:
עמרם הק' בלוהם בק"ק הנ"ל:

תשובה שז

שיל"ת ב' אויפאלו ג' לס' וישב תרנ"ט לפ"ק:
ידיד הידידים, פקיד על הפרודים, פרידה טובה יצא ממנו, ברב כחו ואונו, כבוד אהובי ידידי הרב הגאון העומד לנס כש"ת מו"ה אריה ליב נ"י ליפשיטץ ראש הקאנצלייא דארטה. ומלפנים אבדק"ק סאנטוב והגליל יע"א:
כתבו בא אלי ובדבר הנוגע לכלל בקהל יותר מק"ך אנשים עם הגליל אשר קמו המיעוט מהם ובחרו איש אחד לרב ביד חזקה והרוב לא היו מרוצים וקרבו משפטם לפני ראשי קאנצלייא דארטה. דמדינתנו והם הוציאו לאור משפטם ודינם לבוקר משפט אמת אחרי דרישה וחקירה ובטלו בחירת המיעוטא דמיעוטא בכתוב מלא דיברו אחרי רבים להטות וצריכין לעשות בחירה חדשה והרוב הנראה לעינים בחרו איש אחר לרב, וכאשר ראו מיעוט אחר מיעוט אלה לריבו"ת יען ידם על התחתונה כתבו שטנה ולא אעתיק דברי חרף רק מה שיש נפ"מ לדינא וז"ל אנחנו ח"מ נשבעים ונודרים בפועל ממש ומקבלים על עצמינו בת"כ בפועל ממש וב ח"ח בפועל ממש כל אחד ואחד על דעת רבים וע"ד הח"מ גו"ק וע"ד הרב ר' פלוני [הוא האיש שבחרוהו הם לרב] אשר לא יהיה לנו שום היתר בעולם רק ע"ד הרב הנ"ל אשר כל זמן אשר הרב פלוני [הוא הרב הנבחר מן הרוב בבחירה שניה] לא יבא לד"ת עם ר' פלוני פסול ואסור לנו הוראתו ואנחנו אוסרים בקונם ובכל תוקף ואיסר הנ"ל כל הנאה משלנו הן הנאת הגוף והן הנאת ממון הן ממון שלנו והן חלקינו אשר יש לנו בחלק הקהל וכ"כ הדירות והשו"ב וכל דבר אשר אף ע"י אלף גרמות מגיע לו הנאה משלנו [ואפי' ס"ת ביהכ"נ וביהמ"ד אם יש לנו כח לאסור עליו עפ"י התורה] וכל מעות אשר יש לנו חלק בקופת הקהל וכל הנאה שבעולם משלנו אסור על ר' פלוני בקונם ובנדר עד"ר ועד"ח עד אשר לא יהי' התרה ועד אשר לא יבא לד"ת עם הרב פלוני ותמיד יהי' נדרש כתב קבלה זה להחמיר חוץ במקום אשר יפרש ר' פלוני להקל כי כל הנ"ל קבלנו על דעתו ועל דעת רבים לתלות בדעתו של הרב פלוני ועד אשר ר' פלוני לא ימחול בלב שלם בדלא אנים אין לו היתר לכל הנ"ל אם לא שירד עמו ר"פ לד"ת בבד"צ בזב ל"א וזבל"א והשליש יהיה מרוצה לשניהם כדת של תורה

ולא ע"י ערמה ותחבולות ויזכה ר' פלוני בד"ת עפ"י פסק ב"ד לאמיתו של תורה אזי כל הנ"ל בטל ומבוטל וא"צ שום התרה עוד וכן אם ר' פלוני ימחול בדלא אנים כ"כ הכל בטל מעצמו בלי שום התרה, אכן אם יהיה שום ערמה בעשיות הב"ד או בפסק ב"ד אזי הקולר של איסור חל על הגורם ועל הרב ר' פלוני וכל זמן שר' פלוני לא יעשה כל הנ"ל כל האיסור יהיו בתוקפו כי כל זה אנחנו נודרים ונשבעים בפועל ממש ובכל תוקף הנ"ל בדלא אנים ובפיסול וביטול כל עדי מודעה ומודעה דמודעי וכל הטענות ואמתלאות יהיו בטלים ומבוטלים ואיש מאתנו לא יהיה נאמן לומר שלא ידע והבין אשר נכתב כאן כי הכל קבלנו על עצמינו בפועל ממש ושום שכל בלב ונפש חפיצה כדעת וכדין לבל יבואו ידי זרים להסיג גבול עולם ולמען האמת והצדק והרמת קרן התורה וע"ד המקום וע"ד חבירינו ואם לא ישמע ר' פלוני ויבא בחזקת היד אזי האיסור הנ"ל לא לבדנה חל עליו רק אנו אוסרים הנאתינו ככל הנ"ל הן עליו והן על כל הבא להחזיק ידו ברבנות הן מבני עדתינו והגליל והן ממק"א ככל תוקף הנ"ל נעשה היום יום עד הגל ועד המצבה תרנ"ט לפ"ק פה ק"ק... והגליל וע"ז בעה"ח כאו"א הנקובים בשמותם על הארגינאל כסדר זאח"ז כל אנשי צדינו ע"כ ואח"כ השמות כ' למספרם רובן בכתב אחד אשר אחד כתב וחתם השמות:

תשובה: הנה מה שמתחסדים ומיטהרים על הגנות והעמיד דבריהם על ד"ת כל מי שיש לו מוח בקדקדו מבין כי תואנה הם מבקשים להפר תורה כי כאשר היה הרב הנבחר מן המיעוט סמוך ונראה לק"ק טאלטשווא והזמינו לדין בזב ל"א וזבל"א להגאון הישיש דשם נ"י רק ע"ז אם הדית עם הרב הנבחר מן הרוב או עם הקהל ובאיזה מקום יהי' הד"ת לא רצה לשמוע ולא הלך וכאשר קבעו מועד לד"ת והבוררים של הרב הנבחר באו שמה המה הגאבדק"ק ב... ע והרבני הנגיד המפורסים מהרי"ש מק.... א לא בא הרב הנבחר מן המיעוט לא הוא ולא הבוררים שלו ובאמת אין לראשון על השני כלום כי כבר בטלה בחירתו מעיקרא שהיתה שלא כדת של תורה וזיל קרי בי רב הוא ומה שהי' הוא שיהי' כי נעשה עפ"י תקנות קבועות במדינה אשר קימו וקבלו אבותינו ורבותינו הקדושים זצ"ל ומי יבא אחרי המלכים את אשר כבר עשוהו וראשי הקאנצלייא אדונים בדברים אלו עפ"י קבלתם ודינא דמלכותא ועיין רמ"א חו"מ סוס"י ג' ועיין תשובת הרא"ש כלל וי"ו סימן כ"ו שכתב גם בדבר שידוע לרבים לרוב בני העיר או לטובי העיר נ"ל שמוציאין מיד המחזיק בלא ב"ד ובלא עדים אחרים וכו' ועיין תשו' פנ"י סי' ד' ועיין רמ"א סוס"י ד':

ועתה נבא לעיקר הדין לבאר אם יש כח ביד המיעוט עשרים איש מקהל רב עם הגליל ד' יברכם לאסור בקונם חלקם בנכסי וממון הקהל ודירות של הקהל וכן בשו"ב והחונן לאדם דעת יחנני דעה ובינה להבין ולהשכיל וינחני בדרך אמת לראות באור האמת:

תנן התם בנדרים דף מ"ז ע"ב הריני עליך חרם וכו' הריני עליך ואת עלי שניהם אסורים ושניהם מותרים בדבר של עולי בבל ואסורים בדבר של אותו העיר וכו' ואיזה דבר של אותו העיר כגון הרחצה והמרחץ וביהכ"נ והספרים וכו' וכתב הרמב"ן בהלכותיו דלמאי דאמרינן לעיל מ"ו ע"ב הרי ביהכ"נ דכמי שאין בו דין חלוקה דמי אם כן מתני' דלא כראב"י דלדידי' בחצר שאין בו דין חלוקה מותרים לכנס דכל א' בשלו נכנס ואתיא מתני' כרבנן ולפ"ז למאי דפסקי' לעיל מ"ו הלכה כראב"י ליתא למתני' ומותרים בדבר של אותו העיר וכן כתב הר"ן בפירושו נדרים מ"ח וכן כתבו ריטב"א ונמ"י בהלכות נדרים במשנה זו והש"ך ביו"ד סי' רכ"ד סק"ב הביא שכן פסק ישש"ש ב"ק פרק שור שנגח את הפרה סי' ל"ב וכתב הש"ך שכן נראה עיקר בש"ס ע"ש ולפ"ז בנידון דידן אין ממש באיסורם בנכסי הקהל:

אלא דקשיא לי עלה דכבר נתקשו ראשונים הנ"ל אהא דפסקינן הלכתא כראב"י הא בב"ק דף נ"א ע"ב מוקי רבינא פלוגתא דראב"י ורבנן ביש ברירה וראב"י ס"ל דיש ברירה והרי אנן קי"ל דבדאו' אין ברירה ותי' הרמב"ן דזה ל"ש בברירה דעלמא שהוא סתום בתחילתו וא"א להתברר כלל והוא מתברר בסופו לגמרי אבל כאן כבר נתברר להם הדבר מתחילתו וע"ד כן נשתתפו בדבר שאין בו דין חלוקה שיהא כל אחד משתמש בו מדין זכותו תמיד במה שצריך להשתמש וכאלו הוא קנוי לו באותה שעה וברירה זו מדין קנין הוא ואם תאסור עליו נמצא זה מוציא אותו מחצירו ואין אדם אוסר נכסי חבירו על בעליהן ואפי' אסר אחד הנאת חבירו על עצמו מותר דלאו מחבריה מתהני אלא מדידי' מדין זכותו ובדנפשיה קעייל ע"ש ולזה הסכים רשב"א בחי' והרא"ש שם בפסקיו ע"ש ביאור דבריהם דהא דקי"ל א"ב היינו דוקא בדבר שיתברר לבסוף ומעיקרא לא נודע איך יתברר אז אמרינן אע"ג דנתברר לבסוף לא הוי כמבורר למפרע אבל כאן לא יתברר לעולם יותר מתחילתו וכן ישאר לעולם כמו ע"ד שקנו מתחילתו וזה אין לו ענין לא"ב דעלמא ולפי דבריהם גם בבית הכנסת ושאר דברים של בני העיר הוא כן שסופו כתחילתו ואינו מתברר בסופו יותר ממה שמבורר מעיקרא וכשבנו או קנו אותה הי' על דעת כן שיהיו שותפין בה לעולם כיון שאין בו דין חלוקה וכל אחד בדידי' קא מתהני מדין זכותו ולא בדחבריה:

אבל הר"ן בנדרים מ"ה תי' דהא דקי"ל בעלמא א"ב היינו משום שאין ראוי שיחול דבר על הספק וכיון שמתחילתו אין אנו יודעין איך יפול דבר ואיך יתברר אם יתברר שיחול או יתברר שלא יחול או שיש ספק אם יחול זה או לזה או יחול האחר או לאחר לכן אפי' מתברר אח"כ לצד אחד מ"מ כיון שמעיקרא בשעה שצריך לחול לא היה מבורר אינו חל אבל בחצר שאין בו דין חלוקה אין ספק מתחילתו שמא לא יזכה כל אחד מהם בכל גוף חצר זה וגם אין ספק שמא אפי' ירצה לזכות בה לא יזכה רק אנו יודעין שעתיד כל אחד לזכות בכל גוף חצר זה ושיזכה בו כל שעה שירצה וע"ד כן נשתתפו וא"כ הקנין שפיר יוכל לחול דהא אינו חל על הספק רק על הודאי וכיון שהקנין חל אף שיש ספק על הזמן באיזה זמן יזכה כל אחד בגוף החצר בזה ס"ל לראב"י יש ברירה ובשעה שכל אחד משתמש בו אמרינן הוברר הדבר למפרע שעל שעה זו קנוי לו קנין הגוף בכולו ובדידי' קא משתמש ולא בדחבריה ע"ש ולפ"ז ק"ל מאי פריך בנדרים מ"ו והרי ביהכ"נ דכמי שאין בו כדי חלוקה דמי הא שני ושני דבשלמא חצר שאין בו כדי חלוקה שאין משתמשין בו שניהם ביחד דהא אין בו כדי שימוש רק לאחד ועיין בחו"מ סי' קנ"ז וקע"א ס"ג ולח"מ פ"ז מנדרים ה"ב שפיר אמרינן דבשעה שכ"א משתמש יש לו קנין הגוף בכולו אבל ביהכ"נ ושאר דברים של בני העיר שהם משתמשים בו כולם ביחד איך אפשר לומר שבשעה שמשתמש יש לו קנין הגוף בכולו הא א"א שיהיה לכ"א קנין הגוף בכולו בשעה אחת דאי דמר לאו דמר וכו' וכמ"ש הר"ן ר"פ השותפין:

אך אחר היישוב לק"מ דכמו דאמרינן יש ברירה על הזמן שהובורר הדבר למפרע שבאותו זמן שהוא משתמש קנוי לו קנין הגוף כיון שגוף הקנין חל מתחילתו על הודאי ה"נ אמרינן ברירה מה"ט גופא על המקום שבמקום שהוא משתמש הובורר הדבר למפרע שקנוי לו קנין הגוף בזמן הזה ועיין לשון תוס' בנדרים מ"ה לשיטתם דגם לראב"י אסור לשטוח פירות בכולו כתבו אבל להלך בכולו מותר דאמרינן בכל דוכתא דמהלך היינו חלקו וכן הוא לשון רשב"א בחי' לנדרים מ"ז ד"ה אלא דכל עידנא דעייל בחצר רואין כאלו מקום דריסת רגלו קנוי לו לבדו וכו' עד להיות קנוי לכ"א בפ"ע בשעה שתדרוך בה כף רגל כשיעור דריסתו וכן כתוב לשון זה עצמו באשר"י שם וא"ש:

ובזה ניחא מה שדקדק טו"ז יו"ד סי' רכ"ד אמאי קאמר והרי ביהכ"נ דכמי שאין בה כדי חלוקה ולא קאמר שאין בה כדי חלוקה ולהנ"ל א"ש דבאין בה כדי חלוקה אין אנו צריכין לברירה רק על הזמן אבל גבי ביהכ"נ צריכין לברירה על הזמן ועל המקום ולכן קאמר דכמי שאין בה כדין חלוקה דמי דמה"ט דאמרינן התם ברירה על הזמן לחוד י"ל כאן ברירה על הזמן ועל המקום:

ובחידושי חת"ס לנדרים מ"ה העיר על סברת הר"ן מדברי תוסיו"ט פ"ה דביצה משנה ה' שכתב אהא דתנן התם ביצה ט"ל בור של יחיד וכו' ושל אנשי אותו העיר כרגלי אנשי אותה העיר ופירש"י אלפים לכל רוח חוץ לעיבורין וכתב ב"י או"ח סי' שצ"ז בשם רשב"א ור"ן דמתני' בשלא עירב אחד מהם אבל כל שעירב הוא מוליכן למקום עירובו שבור זה כבור השותפין ויש ברירה וכתב תוסיו"ט ואפשר לי לומר שגם רש"י סובר כן והק' לדנפשיה הא רש"י פי' אהא דתנן שם ל"ז ע"א כלים המיוחדין לאחד מן האחים שבבית הרי אלו כרגליו ושאין מיוחדין הרי אלו כמקום שהולכים ופירש"י למקום שכולן יכולין לילך מותר להוליך את הכלים אבל אם עירב אחד מהם לסוף אלפים לצפון והשאר לא עירבו הוא מעכב ע"י מלהוליכם לדרום אפי' פסיעה אחת מפני חלקו והם מעכבים ע"י מלהוליכם לצפון אלא אלפים שהן מותרים בהם ותי' דשאני הכא במילוי מים שדרך כ"א למלאות ומה שממלא שותהו או עושה בו צרכיו והם הולכים וכלים שייך בהם לומר יש ברירה אבל בכלים שאינם מיוחדין דמשנה ג' ל"ש לומר י"ב שהרי אחר שעשה בכלי מה שרצה מחזיר אותו לשותפות ע"ש הרי הוא להפך מדברי הר"ן דאפי' במקום דאמרינן י"ב כשחלקו לגמרי מ"מ אם נשאר השותפות אין אומרים ברירה על הזמן, ולפענ"ד אין זה היפך כלל דהר"ן לא כתב אלא דאמרינן הוברר הדבר למפרע דבשעה שהוא משתמש הוי כולו שלו קנין הגוף אבל בשעה שאינו משתמש כולם שווים בו וא"כ ביהש"מ שקנו הכלים שביתה ולא שימש שום אחד מהם בהם היה לכולם חלק בהם וקנו הכלים שביתה רק במקום שכולן יכולין לילך ולכן אם עירב אחד מהם מעכבין זה על זה וא"ש:

ושוב הביא מתוס' נדרים מ"ח ד"ה רחבה שהקשו דלכאורה משמע דאתיא כרבנן דאמרי אין ברירה ולא אמרינן האי בדידיה קמהלך וכו' ובביצה ט"ל בעי למימר דמתני' דהכא אית לי' ברירה ולכך מותר בבור של עולי בבל אף דבורא דשותפי' הוא משום דהאי בדידיה קממלא והאי בדידיה קא ממלא וא"כ אמאי אסור בביהכ"נ ובדברים של אותה העיר ותי' דיש לחלק בממלא מים מן הבור בהא סבר תנא דיש ברירה דהא הוא מסלקו מחלק חבירו אבל להשתמש או להכנס בדבר שחבירו שותף בו ודאי ל"ל ברירה והוא ג"כ היפך מסברת הר"ן כנ"ל, ולפענ"ד נראה דסברת תוס' הוא דהנה תוס' יומא נ"ו ע"ב סד"ה מ"ש כתבו והאי דמה היא באותן הימים ס"ל לר' יוחנן דלא דייקינן מינה דיש ברירה משום דלכי מית הוי גיטא דילמא לכי מיית זקוקה ליבם וחולצה ולא מתיבמת וכל זמן שבעלה חי הרי היא כא"א לכל דבריה ע"ש והק' בספר עמק המלך בדיני ברירה העיקר היו"ד דא"כ תקשה אמאי כל זמן שהבעל חי היא כא"א ודאי הא משעת נתינה

מיספקא לן דילמא הוא שעה הסמוכה למיתה ואע"ג דחי אח"כ והוברר שלא היה שעה הסמוכה למיתה הא אין ברירה וכתב דיש ליישב, והנ"ל ביישובו דהרי לכמה ראשונים שהביא שם אי אין ברירה אפי' לכי מיית אינו גט כלל דא"א שיחול דבר על הספק ולפ"ז גם לסברת תוס' הנ"ל דחל על הספק שיהיה ספק גט אם מתברר כצד שיהיה גט דהיינו שמת רק דלא הוי ודאי גט משום א"ב אבל אם מתברר כצד שלא יחול הדבר דהיינו שחי אח"כ בזה שפיר אמרינן שאינו חל וודאי דדוקא לחול א"ב והוי ספק אבל שלא לחול יש ברירה וא"ש:

ולפ"ז תקשי לרבנן אמאי בשותפין שנדרו הנאה זה מזה אסורים לכנס לחצר נהי דלית להו ברירה דנימא הוברר הדבר שבשעה פלונית קנוי לו לגמרי קנין הגוף מ"מ נימא הוברר הדבר שבשעה פלונית אינה קנויה לחבירו דזהו שלא יחול קנין חבירו בשעה זו ולענין זה שפיר אמרינן ברירה לע"ע כנ"ל וא"כ לאו מדידיה קא מיתהני ומותר, אך זה שיבוש כיון שהחצר הוא שלהם בשותפות וע"ז חל הקנין מתחילה כמ"ש הר"ן ואין לאחרים עמהם א"כ כל זמן שאין לשותף הנכנס קנין הגוף בכולו עכ"ח יש גם לחבירו קנין הגוף, בו ואסור לכנס וע"כ א"א לומר שאין לו בו קנין הגוף רק אם תאמר שהוברר שבשעה זו יש קנין הגוף בכולו להנכנס ומשתמש ובזה ס"ל דאין ברירה:

ומעתה התינח בחצר השותפין דלא פקע קנינו אבל בממלא מים שבכלים והולכים כמ"ש תוסיו"ט שפיר אמרינן ברירה שהוברר הדבר שלא חלה קנין חבירו על אותן המים וממילא מדידיה קא מתהני וזה סברת תוס' דבממלא מזה הבור הוא מסלקו מחלק חבירו והוברר הדבר שלא חל ע"ז קנין חבירו ומותר בו אבל להשתמש בדבר שחבירו שותף דלא פקע קנינו ודאי לית לי' ברירה לומר שחל קנין המשתמש לקנות בשעה זו קנין הגוף בכולו וא"ש, והא דפריך התם בביצה מאחין שחלקו היינו משום דמשם מוכח דאפי' בכה"ג לא אמרינן ברירה דאל"כ נימא הוברר הדבר שלא ירש את זה חלק האחר וממילא יורשו האחר בירושה הבא מאיליה ואין יורש אחר ופריך שפיר:

ועוד נ"ל דעיין קצו"ח סי' רמ"א ס"ו אות ד' הביא ראיה מדברי ר"ן אלו דיש קנין הגוף לשעה והביא הרבה ראשונים דל"ש קנין הגוף לשעה ע"ש ועיין בספרו אבני מילואים סכ"ח אות נ"ג מה שהביא בשם הרא"ה דא"א שיקנה אחד קנין הגוף ואח"כ יחזור לבעלים ראשונים בלי שום קנין דכיון דפסקה פסקה כדאמרינן בגיטין פ"ג ומה שכתב שם ע"ז ולפ"ז שפיר י"ל דאין כאן סברות הפוכות וגם רבנן דראב"י ס"ל כסברת הר"ן דיותר י"ל ברירה על הזמן משנאמר ברירה דזה חלקו המגיע לו משעה ראשונה ואפ"ה כתבו תוס' שפיר דס"ל בממלא מן הבור שהוא מסלקו מחלק חבירו אמרינן ברירה אבל

להשתמש או להכנס בדבר שחבירו שותף ודאי ל"ל ברירה ולא מטעם דהאי ברירה גריע דודאי עדיף משאר ברירה אלא דס"ל דא"א קנין הגוף לשעה וא"ש:

ומאי דק"ל טובא לתוס' הנ"ל יהי' הפירוש איך שיהיה הא דאמרינן בב"ק נ"א ע"ב גבי המדלה מים מן הבור וכו' לענין חיוב בנזקי הבור דראב"י סבירא לי' יש ברירה האי מדידיה קא ממלא וכו' ואזדו לטעמיהו דתנן השותפין שנדרו וכו' ולתוס' מאי לטעמיהו איכא הא אפי' אי בממלא אמרינן ברירה מ"מ אפשר דבשותפין שנדרו אין ברירה ואפילו אי בשותפין שנדרו יש ברירה כמ"ש הר"ן מ"מ אפשר דבממלא אין ברירה וצ"ע:

ושוב הק' החת"ס על הר"ן מהא דאמרינן בביצה ט"ל לרחוץ ה"נ דאסור הא לרחוץ הו"ל כאין בו דין חלוקה ואפי' אי א"ב מ"מ בזה יש ברירה לר"ן כ"ש התם דאמרינן אפי' בממלא יש ברירה, ולק"מ דהא כתב הר"ן ר"פ השותפין דהא דס"ל לראב"י דמותר לכנס ולא אמרינן קונמות מפקיע מידי שיעבוד לפי שיש לו קנין הגוף בחלק חבירו לפ' שא"א לומר שיהא קנין שיעבוד שאין נקרא קנין שיעבוד מה שהוא עומד כן לעולם בעכ"ח של כל אחד מהם ע"ש ולפ"ז במי הבור שאינו עומד כן לעולם בעכ"ח של כ"א מהם דהרי כל אחד יש לו זכות לשאוב ממימיו א"כ אין לו על חלקו של חבירו רק קנין שיעבוד וא"כ קונמות מפקיע מידי שיעבוד ואסור לרחוץ וא"ש:

ותו נתקשה שם במ"ש הר"ן אין אנו מסופקים שלא יזכה כל אחד מהם בכל גוף חצר זה וכו' הא אפשר שימכור או יתן ויוריש חלקו לאחד רק דז"א דמה לי הוא או באי כחו אבל בביהכ"נ קשי' לי' הא אם יסע מן העיר יפסיד חלקו וכן אם ימות אין ליורשיו תוספות ע"י חלקו וא"כ כיון שאפשר שעה שלא יהי' לו חלק כלל לא הוברר מתחילה שיהיה לו חלק בשעה זו ע"ש שהאריך, ולפי מה שביארנו לעיל כונת הר"ן אין כאן קושי' כלל כיון דמכח הקנין שנעשה בתחילה אין ספק שלא יזכה בו א"כ הקנין חל על הודאי ושפיר חל ואין אנו צריכין לברירה אח"כ רק על הזמן ומה בכך שאפשר שיבוטל ויופסק קנינו אחר כך ע"י דבר שנתחדש בה מ"מ מעיקרא חל על הודאי:

הנה העמדנו דברי הר"ן על מכונו וא"כ לדעת ראשונים אלו דמותרים בדבר של אותו עיר ממילא גם אחר שאינו מאותו העיר רק שבני העיר צריכין לו או הוא צריך לבני העיר מותר בהם והוא משנה מפורשת היה אחד מן השוק מודר באחד מהם הנאה וכו' ראב"י אומר יכול לומר לתוך של חבירך אני נכנס וכו' ופסקוהו כל הראשונים ופוסקים אלא דלדעת קצת ראשונים אפי' שלא לצורך השותף מותר וכן נראה דעת הרמב"ם פ"ז מנדרים ה"ו מדלא חילק בזה וכן הטור יו"ד סי' רכ"ו לא חילק בזה וב"י נסתפק בכונתו ע"ש ולטו"ז שם פשיטא לי' דלדעת הטור אין חילוק אבל דעת הרבה ראשונים דוקא

בהוא צריך לשותף או שותף צריך לו מותר ולא לצורך עצמו וכן פסק בשו"ע סי' רכ"ו וכן הסכים הש"ך סק"ה אבל עכ"פ בנידון דידן שהרוב קבלו את הרב והם צריכין לו והוא צריך להם ודאי מותר בכל דבר של בני אותו העיר:

אבל הרמב"ם פ"ז מנדרים כתב בה"א שנים שנאסרה הנאת כל אחד מהן על חבירו וכו' ובה"ב ומותרים בדברים שהן בשותפות כל ישראל וכו' ואסורים בדברים שהם בשותפות כל אנשי העיר כגון הרחבה שבעיר והמרחץ ובהכ"נ והתיבה והספרים וכבר תפסו עליו הראשונים דהוא מזכה שטרא לבי תרי כיון דפסק בה"ד בחצר שאין בו דין חלוקה כראב"י דמותר א"כ הה"נ בדבר של אנשי אותו העיר דמותר ומתני' דאסרה כרבנן אתיא ועיין בלח"מ שם, אכן גם הטור יו"ד סי' רכ"ד פסק כן דאסורים בדבר שהוא בשותפות לבני אותו העיר וגם עליו תיסוב קושי' זו עיין ב"י שם ורי"ו בספר אדם נתיב י"ד ח"ה הביא שני הדיעות וכן המחבר סי' רכ"ד הביא דעת הרמב"ם בסתם ודעת ראשונים הנ"ל בשם ויש אומרים:

והב"ח בסי' רכ"ד תירץ כיון דאפסיקא הלכתא כראב"י וקי"ל נמי הלכה כסתם משנה ותנן הכא בפירוש דאסורים בביהכ"נ אלמא דצריך לחלק ולומר דראב"י מודה בביהכנ"ס דכיון שאפשר לתקן ע"י שיקנו חלקם לאחר אסורים עד שיתקנו וכי היכי דאמרי' בחצר שיש בו דין חלוקה דאע"ג דקי"ל יש ברירה אפ"ה אסור כיון דאפשר לתקן בחלוקה ה"נ דכוותיה בביהכ"נ והא דקפריך ר"י והרי ביהכ"נ וכו' לא הוי ס"ל חילוק זה וכו' דאי הוי סבירא לי' חילוק זה לא הוי פריך מידי מכל מקום אנן סבירא לן למסקנא לחלק בכך כי היכי דלא תקשי הלכתא אהלכתא ובזה מיושב קושי' הר"ן מאי קמ"ל מתני' הא תנן לה תרי זימני נותן לאחר משום מתנה והלה מותר בה די"ל דקמ"ל דא דאע"ג דמדינא לא הי' צריך תיקון בביהכ"נ דלא חל הנדר כיון דאין בו דין חלוקה וכראב"י אפ"ה כיון דיש לו תיקון צריך לתקן ומשו"ה האריך הרמב"ם וכו' וכיון דהמרחץ או ביהכ"נ הוא לכל אנשי העיר לא מחזי הערמה מה אע"ג דמשתמש בתוכו לאחר שכתב חלקו כיון שרבים נכנסים בתוכו אף למי שאין לו חלק בתוכו משא"כ בחצר של שני שותפין שאם יקנה חלקו לאחר ואח"כ חוזר ומשתמש בתוכו מיחזי כהערמה ע"ש וכזה כתב תוסיו"ט פ"ה דנדרים מ"ה ד"ה וביהכ"נ:

ואני תמה בשלמא בחצר שיש בו דין חלוקה שפיר כתב הרא"ש דאע"ג דס"ל לראב"י יש ברירה מ"מ אסורים לכנס משום דאפשר לתקן בחלוקה שהרי שותף אחד יכול לכוף את חבירו לחלוק כמבואר בחו"מ סי' קע"א וכיון שבידו לכנס בהיתר לא סמכינן אברירה אבל כאן כיון דמדינא מותר לכנס נהי דיש תקנה לכתוב חלקו לנשיא אבל ז"א ביד

הנאסר לכוף חבירו שיכתוב חלקו לנשיא ואמאי אסור ועיין טו"ז סי' רכ"ו דאם אחד מן השוק מודר הנאה מאחד מהם מותר לכנס אפילו בחצר שיש בו דין חלוקה למאן דאית ליה ברירה מה"ט דאין בידו לכוף אותם לחלוק ע"ש:

ולכן נראה לדעתם דבאמת בדבר של בני אותו העיר כופין אותם לכתוב חלקם לנשיא או לאחר כדי שלא נצרך לסמוך על ברירה והא דגבי חצר שאין בו דין חלוקה אין כופין אותם לזה כבר כתב תוי"ט במשנה הנ"ל ד"ה והכותב דשאני התם שהוא מיוחד להם ממש אין תקנה לתת אותה לנשיא ולהפסיד את שלהם אבל הכא אין כל הדברים הללו מיוחדים להם לא יפסידו אם יכתבו חלקם לנשיא שגם אח"כ יכולין לילך וליהנות שהנשיא לא יקפיד עליהם כיון שגם לו אינה מיוחדת שהרי הוא לכל בני העיר ע"ש ומשו"ה שפיר י"ל דכופין אותם, והא דלא תני במתני' וכופין אותן לכתוב חלקם לנשיא כמו דתני בר"פ וכופין את הנודר למכור את חלקו היינו משום דבעי למתני לנשיא כדי לאשמועינן פלוגתא אי בנשיא צריך לזכות ובזה ודאי אין כופין ליכתוב לנשיא דוקא דיכול לכתוב גם לאחר, ואפשר עוד כיון דקתני דמהני כותב חלקו לנשיא ממילא פשיטא דכופין אותן כיון דזה נהנה שיוכל לכנס ולהשתמש וזה לא חסר כמ"ש תויו"ט הנ"ל הרי כופין על מדת סדום כדאמרינן ב"ב י"ב ע"ב ובחו"מ סימן קע"ד:

ועוד י"ל לפמ"ש תויו"ט ד"ה שהכותב עמ"ש הרא"ש והרע"ב שם דגבי נשיא תקנו שא"צ לזכות ומסקינן ביבמות צ' דלמיגדר מילתא מצי עקרי מידי דאורייתא אפי' בקו"ע הלכך ה"נ בדבר של אותה העיר שא"א לו שלא יהנה מהם אלא צריך לעקור דירתו משם וזה ג"כ קשה על האדם מאוד לגור בארץ אחרת וא"כ ישאר בעיר וא"א שיהא נזהר בנדרו אין לך מיגדר מילתא גדול מזה ע"ש וא"כ אפשר דזה גופא הוא כפייתם ששניהם אסורים בדבר של אותה העיר עד שיכתבו שניהם חלקם לנשיא ואפי' כתב האחד חלקו לנשיא אסור לשני ליכנס עד שגם הוא יעשה כן כדי שיוכל חבירו לכנס וכיון שא"א ליזהר היינו כפייתו וכעין שכתב הר"ן אהא דבעי בר"פ אי פליגי בהדירו וק"ל תפשוט ממתני' דף מ"ז דבהדירו נמי פליגי ותי' בשם ר"י דהתם ה"ט דאע"ג דמודר אנוס כיון דנודר לא אניס ואסור שניהם אסורים דאי שרית מודר לא ציית נודר ע"ש ואסרינן להמותר משום האסור וה"נ אסור המותר משום האסור דכייפינן ליה בזה כנ"ל:

וגם מדברי תוסיו"ט אלו יש ללמוד דכופין אותם כיון שהוא למיגדר מילתא דאפי' מידי דאורייתא עוקרין בשבילו אפילו בקו"ע, וכן נראה מדברי תוס' יו"ט שם ד"ה שכבר שכתב מדורות הראשונים עמדו ראשי בית אבות שלהם והכריחום שיכתבו חלקיהם לנשיא ולשון והכריחום משמע שכפו אותם בעכ"ח:

ומעתה בנידון דידן כיון דמדינא גם לרמב"ם וסייעתו מותר ליהנות בדבר של בני העיר רק כיון דאפשר בכותב חלקו לאחר לא סמכינן ע"ז פשיטא דכופין אותם לכתוב חלקם לשאר בני העיר ואם א"א לכופם בדבר אחר יש לכופם שגם הם אסורים בכל דבר של בני העיר עד שיכתבו חלקם לאחרים ואם א"א לכופם גם בזה קרוב הדבר לומר דאפ"ה מותר לכנס ולהשתמש כיון דמדינא שרי רק כיון דאפשר בכותב חלקו לאחר לא סמכינן ע"ז אבל אם אי אפשר שרי ואין דנין שאי אפשר מאפשר ועיין בלשון הב"ח בפירוש דברי הרמב"ם שכתב כדי לבאר שבקל נוכל לתקן:

ובזה מתוקן לשון המשנה והכותב חלקו לנשיא ולא קתני מה תקנתא יכתוב חלקו לנשיא אלא דה"פ ואסורים בדבר של אותה העיר ואיזהו וכו' כגון הרחבה וכו' והכותב חלקו לנשיא היינו אם אפשר לעשות כן אסורים אבל אם אי אפשר לעשות כן מותר בלא"ה, ופשוט דאין חילוק בזה בין אחד מבני העיר ובין אחד מן השוק שבני העיר צריכין לו והוא להם כמש"ל וגם פשוט דאין חילוק בזה בין ביהכנ"ס ובין שאר דברים של בני אותו העיר וכמ"ש ב"י ביו"ד סי' רכ"ד בשם רי"ו ועיין תוסיו"ט ד"ה וביהכ"נ:

אלא שהטו"ז סי' רכ"ד תמה על הב"ח דאטו בכל מידי שאין בו דין חלוקה ל"ש לומר שאחד מהם יקנה חלקו דודאי גם בחצר של שותפין לא מיחזי כהערמה דמ"ש מסי' רכ"א ס"ט דאמרינן נותן מתנה לאחר וכו' ולא חיישינן דמיחזי כהערמה וגם הוא עצמו מותר ליהנות אח"כ ממנו כיון שיצאה מרשותו וכו' והנה לפמש"ל בשם תוסיו"ט לק"מ דשאני חצר שאין בו כדי חלוקה שהוא מיוחד להם ממש אין להפסיד אותו לתת חלקו לאחר אלא דקושיתו על הב"ח דכתב דשם מחזי כהערמה, אבל לפענ"ד שניהם לדבר אחד נתכונו דשאני חצר שאין בו כדי חלוקה שאם יכתוב חלקו לאחר ולא ישתמש בו האחר כלל רק הכותב לבד כדמעיקרא מיחזי כהערמה כמ"ש הב"ח ואם ישתמש בו גם האחר הרי אתה מפסידו את שלו המיוחד לו כמ"ש תוסיו"ט אבל בדבר של בני אותה העיר גם אם משתמש בו לאחר שכתב חלקו לנשיא כמקדם לא מיחזי כהערמה כיון שרבים משתמשין בו אף שאין להם ולא היה להם שום חלק בו מעולם כמוהו, ולפ"ז לק"מ מסי' רכ"א דהתם אם גם הוא עצמו נהנה ממנו לא מיחזי כהערמה דאינו משתמש בו כקודם נתונה דאטו אינו רשאי לאכול ממאי שהוא של המקבל מתנה ועוד דממה שהמודר נהנה אין הוא נהנה ולא מיחזי מה שהמודר נהנה ממנו כהערמה רק מתנה גמורה ובמה שהוא נהנה ממנה לא אכפת לן כלל אבל בחצר שאין בו דין חלוקה אם רק הוא לבדו ישתמש בו כמקדם שפיר מיחזי כהערמה וא"ש:

ושוב הק' מאי מסקנא איכא הרי אין לפנינו רק סתם מתני' דאוסרת בביהכ"נ ומי נתן לנו כח לחלוק על ר"י והלא ר"י ראה המשנה כמות שהוא והיה לו לתרץ דשאני מתני' דיש תקנה לכתוב חלקו לאחר, ועוד דאם יש לנו תי' על קושי' דר"י א"כ נשאר מימרא דרבה דביש בה דין חלוקה מחלוקת והלכה כראב"י ואמאי פסקינן בסי' רכ"ו דביש בה דין חלוקה אסורים ע"ש ולפענ"ד לק"מ דהם ס"ל הפירוש בגמרא כך דרבה קאמר מחלוקת ביש בה כדי חלוקה דרבנן ס"ל אין ברירה וראב"י ס"ל יש ברירה אבל אין בה דין חלוקה ד"ה מותר דבכה"ג לכ"ע יש ברירה וכמ"ש הר"ן וכיון דאפי' ביש בה כדי חלוקה ס"ל לראב"י דסמכינן אברירה אף דיש תקנה בחלוקה ובהא לא פליגי רבנן עליה אלא משום דס"ל אין ברירה ומשו"ה פריך ר"י שפיר הרי ביה"כ דכמי שאין בו דין חלוקה דמי וכו' וא"כ גם רבנן מודו דאמרינן ברירה ואי משום דיש תקנה שיכתוב חלקו לנשיא הרי לראב"י ב"י ביש בו דין חלוקה דיש תקנה בחלוקה ומ"מ סמכינן א אברירה ומדראב"י נשמע לרבנן באין בו דין חלוקה דמודו דיש ברירה דסמכינן אברירה אע"ג דיש תקנה ולהכי אמר ר"י דמחלוקת באין בה דין חלוקה דאפי' בכה"ג ס"ל לרבנן דאין ברירה אבל יש בה כדי חלוקה ד"ה אסור אע"ג דיש ברירה כיון דאיכא תקנה בחלוקה וכמ"ש הרא"ש וא"כ למסקנא זו ביהכ"נ אע"ג דאין בה דין חלוקה מ"מ כיון דיש תקנה לכתוב חלקו לנשיא אפי' ראב"י מודה דלא סמכינן אברירה ושפיר יש מסקנא ונשארה מסקנא זו ופסקינן שפיר בסי' רכ"ו דביש כדי חלוקה אסורים אע"ג דפסקינן כראב"י וא"ש:

ובהכי ניחא דקדוק טו"ז אמאי קאמר והרי ביהכ"נ דכמי שאין בה כדי חלוקה דמי ולא קאמר שאין בו כדי חלוקה ולפמ"ש נכון דאינו כמו חצר שאין בו כדי חלוקה דשם אין תקנה ובביהכ"נ יש תקנה רק לענין זה הוי כאין בו כדי חלוקה דאפי' רבנן מודה דיש ברירה:

וטו"ז שם תי' דביהכ"נ אינו דומה לגמרי לאין בו דין חלוקה דהיינו חצר שאין בו ד' אמות דאפשר קצת בחלוקה שזה יסתלק מחלק זה וזה יסתלק מחלק זה ויוכל להתפלל בחלקו ואינו דומה ליש בו דין חלוקה שאין דרך לחלקו כיון שרבים נכנסים לשם ולהכי קאמר לשון כמי שאין בו דין חלוקה וא"כ א"ש דמעיקרא כי אמר דפליגי דוקא ביש בו כדי חלוקה וא"כ ביהכ"נ דלא דמי ליש בה כדי חלוקה מודו רבנן דשרי א"כ מתני' דקתני שניהם אסורים כמאן תרמיהו אבל כי מסיק ר"י דפליגי באין בה כדי חלוקה אם כן ביהכ"נ דאינו דומה לאין בה כדי חלוקה גם לראב"י אסור ושפיר פסקו כמתני' אבל אינני מבין כונתו במ"ש שזה יסתלק מחלק זה וכו' מה טיבו של סילוק זה הרי בעינן

דוקא שקנו מידו שנתנו לשותף כמבואר בחו"מ סי' ל"ז וא"כ היינו כותב חלקו לנשיא דקתני במתני':

ואם כונתו שמחלקין הביהכ"נ לשני חלקים וזה מסתלק ומקנה לקהל חלקו בחצי זה של ביהכ"נ והשני מסתלק מחצי השני ומקנה לקהל חלקו וממילא יוכל כל אחד להתפלל בחלקו של חצי ביהכ"נ שנסתלק ממנה חבירו גם זה תמוה הרי אין לשום אחד מהם רק חלק אחד בביהכ"נ ומי נתן להם כח לחלקה לשנים וליטול פי שנים חלק אחד בחצי זו שמקנה לקהל ועוד חלק בחצי השני שמתפלל בה בחלקו ואין לזה ביה כלל, ועוד דהא כל הטעם דביש בה דין חלוקה אין ברירה היינו, כמ"ש הר"ן לפי שא"א לומר שמתחילה קנאוה כולה כל אחד לתשמישו דשמא האחד יכוף את חבירו לחלוק ולפ"ז בביהכ"נ דאין אחד יכול לכוף את חבירו להסתלק מחלק זה שפיר י"ל שמתחילה קנאוה כולה כל אחד לתשמישו ואטו חצר שאין בה דין חלוקה אינם יכולין לחלוק ברצונם אלא שאין אחד יכול לכוף לחבירו לחלוק ועיין בחו"מ סימן קע"א וקע"ג ומשו"ה אמרינן יש ברירה א"כ ה"נ דכוותיה, ועוד דאפי' היה יכול לכופו שיסתלק מ"מ כיון שאין הדרך לחלקו כמ"ש טו"ז הוי ג"כ כאין בו דין חלוקה דמתחילה ע"מ כן קנאוה שתהא גופה קנויה לגמרי לכל אחד לתשמישו בשעת תשמישו ואמרינן ברירה אלא ודאי גם כונת טו"ז הוא דודאי מדינא שייך ביה ברירה ודומה לחצר שאין בו דין חלוקה דיש ברירה כמ"ש הר"ן אלא כיון דיש תקנה להסתלק כמ"ש טו"ז בזה דומה ליש בה דין חלוקה דלא סמכינן אברירה וע"ד שכתב הב"ח אלא שמישב הקושי' מר"י באופן אחר משום קושיות הנ"ל וא"כ בנ"ד הדרן לקמייתא כמ"ש לדעת הב"ח כיון דמדינא מותר רק דאסורים בשביל שיש תקנה כופין אותו לעשות תקנה זו הכל כמש"ל לדעת הב"ח ולא אכפיל הדברים

ועוד נ"ל לפמ"ש מהרי"ט ח"א סי' ה' דהא דאמרינן קונמות מפקיעין מידי שיעבוד היינו דוקא באוסר נכסיו על בעל חוב אי לאו דאלמוה רבנן לשיעבודא משום שיש לנדר מקום לחול אי מסלק ליה בזוזי או בהאי דקונם שאני עושה לפיך בנדרים פ"ו שאם יש לה מעות מעק"א ע"מ שאין לבעלה רשות בהם יכולה ליתן לו דמי משקל ה' סלעים וכו' אבל אם אמר קונם הנאתי על בע"ח אין הנדר חל כלל דהא ודאי משועבד לו ואין אדם אוסר דבר שאינו שלו והביא ראיות לדבר ע"ש וכבר הקשיתי עליו מהא דהקשו תוס' ורא"ש בכתובות נ"ט אהא דפריך בר"פ המדיר וכיון דמשועבד לה היכי מצי מדיר לה וכו' נימא דקונמות מפקיע מידי שיעבוד ותי' דאלמוה רבנן לשיעבודא דאשה ג"כ ע"ש ומאי קושי' הא התם הדירה מליהנות לו ואסר הנאתו עליה וא"כ אין מקום לנדר לחול כלל ובכה"ג אין קונמות מפקיע מידי שיעבוד כלל לדעת מהרי"ט הנ"ל, והיה ניחא לי

דהרי משני התם דנעשה כאומר לה צאי מע"י במזונותיך ולמסקנא באומר לה צאי וכו' ושפיר הקשה ל"ל כולי האי הא כיון דיכול לומר לה צאי וכו' א"כ מצא הנדר מקום לחול ושוב אפילו לא אמר נימא דקונמות מפקיע מידי שיעבוד ולכן הוצרכו לתירוצם:

אבל הא קשיא לי בשותפין שנדרו הנאה זה מזה דאסורים לכנס לחצר בחצר שאין בו דין חלוקה כתב הר"ן דה"ט לפי שיש לו קנין הגוף בחלקו וקנין ש שיעבוד בחלק חבירו וקנין שיעבוד זה קונמות מפקיע אותו ע"ש והרי כאן אינו יכול לסלק שיעבודו בשום דבר ואין מקום לנדר לחול וא"כ לא אמרינן דקונמות מפקיע מידי שיעבוד. אלא דגם הא לא תברא דהרי קי"ל בחו"מ סי' קע"א דבאין בו כדי חלוקה יכול לומר גוד או אגוד וא"כ יש מקום לסלק שיעבודו ומצא הנדר מקום לחול ושוב אמרינן קונמות מפקיע מידי שיעבוד, אבל הא קשי' אמאי אסורים בדבר של אותה העיר הרי בזה ל"ש דינא דגוד או אגוד וא"כ א"י לסלק שיעבודו בשום דבר ואין מקום לנדר לחול כלל ולפ"ז אין קונמות מפקיע מידי שיעבוד ואמאי אסורי' אפילו לרבנן דראב"י, ונראה עפמ"ש הר"ן בנדרים מ"ו שהק' מה בעי אי פליגי בהדירו תפשוט ליה ממתני' דף מ"ז הרני עליך חרם ואת עלי וכו' ואסורים בדבר של אותה העיר אלמא אפי' בהדירו פליגי ותי' הרב ר' יונה ז"ל דהתם ה"ט דאע"ג דמודר אניס כיון דנודר לא אניס ואסור שניהם אסורים דאי שרית מודר לא ציית נודר ומשו"ה לא פלוג רבנן ע"ש וה"נ אני אומר כיון דעל עצמו יכול לאסור חלק חבירו וא"כ הנודר אסור לכן גם המודר אסור ומשום דאי שרית מודר לא ציית נודר, ובהכי מיירי רמב"ם פ"ז מנדרים הנ"ל דקאי על ר"פ שנים שנאסרה הנאת כ"א מהם על חבירו וכן הטור והמחבר ורי"ו הנ"ל קאי באומר הרני עליך חרם ואתה עלי כיון דהנודר אסור גם המודר אסור אבל באוסר על חבירו לחוד לית דינא ולית דיינא דאין הנדר חל כלל וכמ"ש:

ועוד נ"ל דהנה הטור באו"ח סי' שצ"ז כתב כלים המיוחדים לאחד מן האחים שבבית הם כרגליו ושאינם מיוחדים הם כרגלי כולם וא"י להוליכם אלא למקום שכולם יכולין ללך ומלשון זה משמע דאם עירב אחד מהם לסוף אלפים לצפון והשאר לא עירבו הוא מעכב עליהם מלהוליכם לדרום אפי' פסיעה אחת מפני חלקו והם מעכבים עליו מלהוליכם לצפון אלא אלפים שהן מותרים בהם וכמו שפירש"י בביצה ל"ז ע"ש והק' תויו"ט פ"ה דביצה מ"ו דדברי הטור סתרי אהדדי שהרי אח"כ כתב שם בסי' זה בור של יחיד כרגלי היחיד ושל אותה העיר כרגלי אותה העיר אלפים לכל רוח ואפי' עירב אחד מהם לרוח אחד א"י להוליכם עמו ומלשון זה משמע דאע"ג שהוא א"י להוליך למקום שעירב מ"מ לא הפסידו האחרים בעירובו של זה ואינו מעכב ע"י וקשה מ"ש מדלעיל ותי' חת"ס

בחידושי נדרים ר"פ השותפין דשאני בהאי דלעיל שאפי' הם אלפים השותפין אחד יכול לעכב על חבירו ואין הולכין בהם אחר הרוב לכן שפיר יכול לעכב עליהם בעירובו אבל בשותפות של בני העיר דלעולם כופין את היחודים להיות אחר הרוב וכיון שהרוב אינם רוצין ללכת ולקנות שביתה לאותו הרוח אין היחיד יכול לאסור עליהם ולא שום אחד מהם על חבירו כ"א כרגלי כולם ע"ש ודבר ד' בפיו אמת:

אלא דיש להבין א"כ אמאי בשותפין שהדירו הנאה זה את זה אסורים בדבר של אותה העיר עיין בר"ן נדרים מ"ו ד"ה אא"ב שהבאתי לעיל והא כיון שרוב בני העיר אינם מרוצים הולכין אחר הרוב ואין היחיד יכול לאסור על חבירו, וצריך לומר דבאמת בהדירו אינם אסורים אלא אם רוב בני העיר מרוצים אלא בנדרו אסורים אפילו אין בני העיר מרוצים דאדם יכול לאסור על עצמו גם מה שהוא של חבירו:

ובזה נ"ל לפרש דברי הרמב"ם בפיה"מ נדרים מ"ז שכתב וענין דבר של עולי בבל הדבר שיש בו שותפות לעולי רגלים והוא מה שזכר מהן אע"פ שהוצאה והבנין שלהם ממון כל ישראל ולכל אחד מהן יש להם זכות אין זה כי אם זכות מעט מאוד שאין לאחד מהן שום רשות וכו' ע"ש ומה שכתב אין זה כי אם זכות מעט מאוד וכו' צריך ביאור, ומריש הו' אמינא דכונתו למ"ש רש"י סוכה כ"ז ע"ב ד"ה כל האזרח ח דלא מטי שוה פרוטה לכל חד ע"ש וכבר רצה רשב"ץ שבתשו' מהרי"ט ח"א סי' ה' לומר דחלק הנאסר בטל חד בתרי אלא משום דנדרים הוי דשיל"מ אינו בטל וזה כבר דחה מהרי"ט שם שפיר דהרי המודר אין בידו למתשל עליה ולא הוי דשיל"מ ע"ש ועיין חת"ס יו"ד סי' רכ"ג אך י"ל הטעם משום דממונא לא בטיל כדאמרינן ביצה ל"ח ועיין ש"ש ש"ו פ"ד או בנידון דמהרי"ט שם משום דמטבע חשיבא ולא בטלה כמ"ש תוס' מעילה כ"א ע"ב ובזה נראה דהיינו דוקא בפרוטה או בשוה פרוטה דהוי ממון אבל בפחות משו"פ שאין ב"ד נזקקין לו כמבואר בחו"מ סי' וי"ו ע"ש לא מקרי ממון ואינו חשוב שפיר בטל וזה כונת הרמב"ם, אלא דמהרי"ט שם דחה דל"ש כאן ביטול כלל מטעם שכתב שם ויש לדון הרבה בדבריו:

אבל לפי האמור נכון מאוד שאין זה כי אם זכות מעט מאוד שאין לאחד מהם שום זכות פי' שאין אחד או יחידים יכולין לעכב על הרוב והרוב יכולין לעכב עליהם דאזלינן בתר הרוב ורוב ישראל ודאי אינם מרוצים לאסור על חבירו שהרי לכך עשאוהו שיהיה מים לעולי רגלים ועיין בראשונים נדרים דף מ"ח שאין דרך הנשיא לאסור הנאתו על הבריות וכ"ש רוב ישראל ולהכי מותרים בדבר של עולי בבל ואסורים בדברים של אותה העיר

היינו אם רוב בני העיר מרוצים אבל רוב ישראל א"א לעמוד על הדבר אם הם מרוצים ועיין באו"ח סי' קנ"ג ומסתמא אינם מרוצי' ומשו"ה שפיר מותרי':

ולפ"ז בנ"ד שכ' אנשים אסרו חלקם בדברים של בני העיר נגד רצון הרוב וטובי העיר ועיין תשובת פנ"י סי' ד' דאפי' רוב מטובי העיר הוי ככולו ודאי אין יכולין לאסור חלקם אפי' על איש אחד דהולכין בזה אחר הרוב:

ועוד יש כאן כוחא דהתירא לפמ"ש לח"מ פ"ז מנדרים ה"ד ליישב דעת הטור סי' רכ"ו דדוקא בשותפין המדירין זה את זה אמרינן דביש בו דין חלוקה אסורים לכנס לחצר משום דקונמות מפקיע מידי שיעבוד אבל כשמדיר לאחד מן השוק דשיעבוד השותף במקומו עומד אפילו ביש בו דין חלוקה יכול לומר לתוך של חברך אני נכנס ולא לתוך שלך ע"ש וכ"ש בנידון דידן דשיעבוד הקהל במקומו עומד:

וגם משמע לי מדברי רש"י נדרים מ"ח ד"ה והספרים שכתב ס"ת ששניהם נתנו בהם מעות עם אנשי אותה העיר דדוקא אותן שנתנו מעות יש בהם כח לאסור למאן דס"ל דיכולין לאסור אבל מי שלא נתן רק שדר שם זמן שדינו כאנשי העיר לכל מילי אין בו כח כלל לאסור והדבר צריך תלמוד:

ובר מן כל דין כבר הביא ב"י באו"ח סי' קנ"ג וביו"ד סי' רכ"ד בשם או"ח דהורה הראב"ד וכל חכמי דורו שאין אדם יכול לאסור חלקו מביהכ"נ ולא מן הספרים ואם אסר אין איסורו איסור ופסק כן בשו"ע או"ח סט"ו. אלא שמג"א שם סקל"ח כתב היינו מצד התקנה אבל מדינא יכול לאסור כמ"ש ביו"ד סי' רכ"ד והוא דעת המחבר שהוא כדעת הרמב"ם הנ"ל וכבר כתבתי מה שנלענ"ד בזה:

ושוב הביא מג"א שם כתוב בהג"מ בשם ר"ש קהל שהיה חלקו להם תיבה שהיו מונחים בו העישור ואסר אחד מהן חלקו והתיר להם וקשה מ"ש מביהכ"נ [ותימא על תמיהתו אטו גברא אגברא קרמית ואולי הר"ש ס"ל כדעת יש מי שאומר שכתב המחבר בסי' רכ"ד דגם ביהכ"נ מותר מדינא והוא דעת הרבה ראשונים כמש"ל, וגם מ"ש היינו מצד התקנה זה אינו מבואר באו"ח שהביא ב"י ואולי התירו מדינא דס"ל כראשונים הנ"ל רק המג"א פי' כן דברי המחבר דפסק בסי' רכ"ד כרמב"ם דאסור מדינא וכאן פסק דא"י לאסור לכן תי' דכאן מיירי מצד התקנה ופי' דדברי הראב"ד הם רק מצד התקנה] וק"ל למחה"ש דילמא בעישור נמי התיר מצד התקנה ותי' דמבואר בתשו' הרא"ש דבכל תקנה אין להוסיף על לשון התקנה ובתקנה דהכא מבואר רק ביהכ"נ וספרים אבל על מעשר לא מצינו תקנה ונשאר על שורת הדין דיכול לאסור ולפ"ז גם בשאר דברים של בני אותה העיר יכול לאסור חוץ מביהכ"נ וספרים:

אבל האלי' רבה שם אות כ"ט כתב דהא דמתיר הגה"מ בתיבה של מעשר נמי מצד התקנה התיר ע"ש ולפ"ז היתה התקנה בכל דבר של בני אותה העיר דאפי' לשיטת הסוברים דמדינא יכול לאסור מ"מ מצד התקנה א"י לאסור ולפענ"ד הדין עמו דהרי בתשובת הרא"ש כלל נ"ה דשם כתב דיני תקנות לא כתב זה על תקנה זו ולא נזכר שם כלל מתקנה זו רק כתב זה על תקנות אחרות ע"ש סי' א' וי"ו ז' בתשובה שניה וא"כ נ"ל דזה שא"י לאסור ביהכ"נ וספרים אינו תקנה חדשה כלל:

אלא דיש להקשות למאי דאמרינן כתובות נ"ט ע"ב דאלמוה רבנן לשיעבודא דבעל וכתבו תוס' ורא"ש ושאר ראשונים שם דאלמוה רבנן גם לשיעבודא דאשה ובע"ח דאל"כ כל אדם יפקיע ממונו מבע"ח ע"י קונם ועיין בחו"מ סימן קי"ז וא"כ תקשי עמ"ש הר"ן בר"פ השותפין דמשו"ה לת"ק אסורים לכנס משום דאין לכל אחד רק שיעבוד בחלקו של חבירו וקונמות מפקיע מידי שיעבוד ואמאי לא נימא דאלמוה מוה רבנן לשיעבודיה דאל"כ יאסור כל אחד חלקו על חבירו ויפקיע שיעבודו בחצר שאין בו דין חלוקה, אך ז"א דכל אחד ייירא לנפשו שאם יאסר הוא על חבירו ויפקיע שיעבודו יאסר גם חבירו עליו ויפקיע שיעבודו וכ"ז בשותפין אבל בדבר של אותו עיר שפיר אמרי' דאלמוה רבנן לשיעבודא דרוב דאל"כ המיעוט יפקיעו כח ושיעבוד הרוב ע"י קונם כמו בנ"ד אם יהני מעשיהם ולכן א"י לאסור ביהכ"נ וספרים וממילא הה"נ כל דבר של בני אותו העיר דא"י לאסור מה"ט גופא ול"ש בזה לומר דאין להוסיף על לשון התקנה שאין כאן תקנה חדשה רק דאלמוה רבנן לשיעבודא דרוב בני העיר שלא יוכל שום אדם לאסור על שום אדם נגד רצון רוב בני העיר וטובי העיר כמו דאלמוה לכל שיעבודי' דבעל ודאשה ודבע"ח מה"ט:

אבל גם לפמ"ש שם מג"א בשם יש"ש לתרץ הקושי' דמה שמניחין בתיבה כבר אקציה מדעתיה ועומד להוציאה כפי רצון טובי הקהל והוי כאינו שלו לאסור עליהם משא"כ בביהכ"נ שעומד לעד וכל אחד מבקש לזכות לעולם בחלקו וכו' וא"כ בדירות הקהל ושו"ב מיד שנותנין המעות לקופת הקהל ועומד להוציאה כפי רצון טובי הקהל הוי כאינו שלהם וא"י לאסור ואפשר דמה"ט לא הזכירו בתקנה רק ביהכ"נ וספרים משום דבשאר דברים מדינא א"י לאסור אלא בביהכ"נ וספרים דיש אוסרים מטעם יש"ש הוצרכו לתקנה וממילא בדברים הדומים לביהכ"נ וספרים א"י לאסור מצד התקנה ובשאר דברים א"י לאסור מדינא וכן למ"ש לח"מ פ"ז מנדרי' ה"ג בדעת הרמב"ם דוקא ביהכ"נ וכדומה שמשתמשין כולם יחד בפעם אחת יכולין לאסור ע"ש וזה ל"ש בדירות הרב ושוחט א"כ בזה גם לרמב"ם א"י לאסור מדינא וביהכ"נ וביהמ"ד וספרים אין יכולין לאסור מצד התקנה:

ובשוחט בלאה"נ הוא חוכא וכי השוחט קנוי להם והרי פועל יכול לחזור בו אפי' בחצי היום ואפי' אם הוא באופן שאינו יכול לחזור כמבואר בסי' של"ג מ"מ אינו משועבד ליחידים רק לז' טובי העיר עם רוב בני העיר אבל לו יהיבנא להו כל זה הרי אינו משועבד להם רק שישחוט להם ואולי יכולין לאסור מה שישחוט להם אבל מאין להם כח לאסור מה שישחוט לאחרים והרי אפי' הבעל א"י לאסור מע"י אשתו מה שהוא יותר על מה שמשועבדת ליה כמבואר כ"ז בכתובות נ"ט ועיין באה"ע סי' פ"א:

סוף דבר הכל נשמע שכל מה שאסרו חלקם בדברים של בני אותו העיר הוא בטל ומבוטל מכל הלין טעמים הנ"ל ואין בהם כח כלל לאסור לא על הרב השני שנבחר עפ"י רוב דיעות דמינכר ולא על שום אחד מבני העיר והגליל:

א) דכבר קבע הש"ך סי' רכ"ד להלכה כהנך פוסקים דלמאי דקי"ל כראב"י א"י לאסור בדבר של בני אותו העיר:

ב) דאפילו לרמב"ם וסיעתו מ"מ לפמש"ל לדעת ב"ח וטו"ז סי' רכ"ד אין איסור מדינא רק לפי שיש תקנה בלא ברירה א"כ כופין אותם לעשות תקנה זו:

ג) על פי דעת מהרי"ט חלק א' הנ"ל דהיכא דא"י לסלק שיעבודו אין הנדר חל כלל אפי' לרמב"ם אם לא באופן שכתבתי לעיל:

ד) עפמש"ל סברת חת"ס בחידושי נדרים בטור או"ח סימן שצ"ז ועשיתי סמוכין מפיה"מ אין יחידים יכולין לאסור נגד רצון רוב טובי העיר ורוב בני העיר מדינא:

ה) דאין יכולין לאסור ולהפקיע שיעבוד רוב בני העיר משום דאלמוה רבנן לשיעבודא:

ו) דביהכ"נ וספרים וכדומה א"י לאסור מצד התקנה ושאר דברים א"י לאסור מדינא שמיד שנותנים המעות לקופת הקהל עומד להוציא עפ"י טובי העיר כמ"ש מג"א בשם יש"ש ועוד יש בדברינו הנ"ל סניפים שא"י לאסור:

ואני אומר קלקלתם שאין באיסורם ממש תקנתם שאלו הי' ממש באיסורם היה מנדין אותם עד שישאלו על נדרם כדין מפקיע שיעבודו של חבירו בקונם כמ"ש סמ"ע סי' קי"ז סקכ"ד בשם ד"מ ועיין בר"ן כתובות נ"ט שכתב כן:

ויש בזה עוד לעורר דהרי לדעת הרמב"ם פ"ז מנדרים ה"ה כופין את הנודר למכור חלקו באוסר על שותפו וכן פסקו הטור והמחבר סי' רכ"ו ביו"ד והם אסרו גם על בני עדתם והגליל וכ"ש שכופין אותם לכתוב חלקם לאחרים כמ"ש הב"ח או להסתלק מחלקו כמ"ש טו"ז ועיין מש"ל בשם תויו"ט וא"כ נראה דגם אם אוסר למי שהשותף צריך לו נמי כופין אותו וכן מבואר בירושלמי נדרים פ"ה ה"ב ואף דבירושלמי מצריך דוקא שיהיה נדרן ורגיל ב' פעמים אפשר דירושלמי מיירי באין השותף צריך לו וגם מתוספתא פ"ב

דנדרים דבעי רגיל אין ראיה דשם מיירי בששניהם נדרו הנאה זה מזה או הדירו זה את זה דבזה אין כופין כמ"ש ר"ן נדרים מ"ו אבל אם היה אחד מהם רגיל כופין את הרגיל ועיין בש"ך יו"ד סימן רכ"ו סקי"א:

ואמנם במה שאסרו הנאתם בשלהם לבדם בזה יש לעיין אם שייך בזה נדר שהותר מקצתו בשל בני אותו העיר הותר כולו ואי"ה לעת הפנאי אנופף ידי בזה כאשר יחוננני השי"ת שמו אבל אין כ"כ נפ"מ בזה לפי שעה דיכולין לישאל על נדרם דאי משום דנדרו על דעת רבים מלבד שיש כמה עיקולי ופשורי בזה מפי לשונם הרי מבואר בסי' רכ"ח סכ"א דנדר עד"ר יש לו התרה לדבר מצוה ומבואר שם דלעשות שלום בין איש לאשתו או משום צרכי רבים מקרי דבר מצוה וכתב ש"ך שם סקס"א וה"ה לבטל שאר מחלוקת דגדול השלום ושם סקס"ד וכתב ב"י בשם הריב"ש דלהסיר שבועות ונזקין מדרך הרבים אין לך דבר מצוה גדול מזה ואף שכתב רמ"א שם ואם אותן הרבים אומרים שלא להתיר לו אפילו לצורך מצוה אין מתירין לו כבר הביא שם בהגהת מהרב"פ בשם שיורי כנה"ג דאם אין מתירין לא די שאין מצוה אלא עבירה מתירין אפילו הרבים מוחין וה"נ יש עבירה אם אין מתירין להחזיק במחלוקת ועוד שם בשם תשובת ר"ש הלוי אם בהתרתה יש מצוה לכלל אין שומעין למוחין ועוד שם אם קיום השבועה גורם קטטה לחברי החברא מתירין והוא ממש נידון דידן אלא דבנ"ד אין נפ"מ מזה דהן הן הנודרין והן הן הרבים רק אם יש מאותן המיעוט שרוצין לישאל והשאר מוחין שפיר יכולין להתיר להם להנשאלין:

ועוד נ"ל דכתב הרמב"ם פ"ה מסנהדרין ב"ד שנחלקו וכו' הולכין אחר הרוב וזו מ"ע של תורה שנאמר אחרי רבים להטות וכו' וא"כ ה"נ בכל דבר שהדין הוא דהולכין אחר הרוב הוא מ"ע של תורה לילך אחר הרוב וא"כ הוא דבר מצוה להיות המיעוט נשאלים על נדרם כדי לילך אחר הרוב ואי משום שנדרו ע"ד חבירו הרב האחד דלדעת י"א שהביא רמ"א סי' רכ"ח ס"כ דאפי' הודיעו אין מתירין אלא מדעתו ורצונו הלא זה דוקא אם נדר ע"ד בשביל שום טובה שעשה לו בשביל השבועה כמבואר שם ועיין בש"ך שם סק"מ ומ"א ומ"ג מ"ש ע"ד ב"י בשם הריב"ש וסקמ"ד וכאן בנ"ד נדרו מעצמם בלי שום טובה שקבלו בשביל השבועה שפיר מתירין להם וסגי במה שיודיעו לו שהתירו להם משום חשדא ואין להאריך בדברים המבוארים [עיין אריכות לעיל סי' ז']:

ואי משום שתלו בפירוש שלא יהיה לו היתר בלי הסכמת הרב הנבחר מן המיעוט, נ"ל דזה אינו דהנה בתשובת חו"י סוף סט"ו הק' אמאי נדר ע"ד רבים אין לו התרה כיון שמשוי לנדר טעות מעיקרא ממילא אף הדיבור שעד"ר משוי לטעות דהא אפי' פירש

שלא יהיה לו התרה נמי מהני התרה ותי' דרבים זכו בכבודם והוא נגד טובתם ע"ש ולפ"ז בנדר מעצמו ע"ד אחד או ע"ד שנים דקי"ל בסי' רכ"ח סכ"ב דיש לו התרה אפי' בלא דעתם ועיין בש"ך שם סקע"א ע"כ דשם ל"ש זכו בכבודם וא"כ שפיר יש לו התרה כקושי' חו"י דהכל נדר טעות ועיין סי' רכ"ט ס"ד דאם נשבע ע"ד אחד ונשבע שלא ישאל על שבועתו נשאל תחילה על האחרונה וכו' ואח"כ ישאל על הראשונה ועיין סי' רכ"ח סכ"ה בהג"ה וה"נ נשאלין תחילה על מה שקבלו שלא יהי' להם היתר בלי הסכמת הרב הנ"ל ואח"כ נשאלין על עיקר נדרם:

ומצאתי עצמי מחויב עוד להודיע אם לחשך אדם לומר דלפי תירוץ שני שבתוס' נדרים ט"ו ד"ה תנן אם תלה נדרו בד"א שיכולה לקיים ל"ש דמשועבד לה שהרי לא תלך לבית אביה ולא תיאסר ע"ש וה"נ תלו נדרם בתנאי לעמוד לד"ת, אבל כבר הביא מחנה אפרים הלכות שבועות סי' י"א דעת נתה"מ דוקא אם אפשר לה לקיים התנאי בשובה ונחת ולא בצער ושתוס' בכתובות ע"א ד"ה שלא לא ס"ל האי סברא אלא שהמ"א דחה לה מהא דנדרים ס"ו ע"ב ויש לפלפל בדבריו, ומשם נדחה, נמי מה שעלה בדעתי לחלק דתוס' לא כתבו לחלק רק אם קיום התנאי תלוי בשב ואל תעשה ולא אם תלוי בקו"ע, אבל נראה ברור דזה דוקא אם תולה בתנאי שבידו לקיימו אבל אין בידו לקיימו דמי יימר דמזדקקי ליה בי תלתא כדאמרינן קידושין ס"ב ומכ"ש דאפשר שלא ימצא בורר אשר לבו סמוך עליו ויהי' ראוי לזה ויזדקק לי':

ועוד דאפי' לענין נדרי עינוי נפש כתב נמ"י פ"ב דנדרים דתלי' אם הוא מתענה אע"ג דאחרים אינם מתענים ע"ש וה"נ בהאי דנדרים ס"פ ר"א אפשר שידע בה שאין לה צער מזה וכמוה כבעלה ויכולה לקיים התנאי ולהכי חל הנדר אבל לעולם היכא שטוען שא"א לקיים התנאי בשובה ונחת אין הנדר חל וכמ"ש נתה"מ אבל א"צ לכל זה בנידון דידן כמ"ש בפתח דברי תשובתי וכ"ש שידוע לכל בר דעת דכאן ודאי עקרו בזה, כי א"א לקיים תנאם בשום אופן כי הרב הנבחר אינו רוצה לעמוד לדין ומעשיו מוכיחים שלא בא לא הוא ולא בוררים שלו לד"ת והרב הנבחר הי' לו שם במקום הידוע ובזמן המוגבל בוררים שלו לכן כל דברי קיימים בעזהי"ת זה הנראה לפענ"ד להלכה ולמעשה ותקותי חזקה כל אשר יראת ד' נוגע בלבו יאזין ויקשיב וישמע ולא יחזיק במחלוקת והעושה שלום במרומיו יטע בלבם אהבת השלום ויטה אליהם כנהר שלום ויתברכו בברכה המשולשת ואין כלי מחזיק ברכה אלא שלום כנפשו ונפש ידידו הנאמן דוש"ת באהבה הפותח וחותם בשלום:

עמרם הק' בלוהם בק"ק הנ"ל:

תשובה שח

שיל"ת ב' אויפאלו ד' ת"מ י"ג למבי"א תרס"א לפ"ק:

שוכ"ט ובריאות לתלמידי אהו' הרבני המופלג חו"ש מו"ה יהוד' נ"י הירש:

מכתבך קבלתי ע"י הבחו' נ"י משם ובל"נ אמלא בקשתן לשים עיני עליו לטובה כפי האפשר ויען עמוס הטרדות אני אכתוב בקוצר ע"ד נודר בעת צרה בלשון יידיש איך ווערדע איינען גאנצען זאממער דאננערסטאג פאסטמן שד' הטוב ישלח לה רפואה שלימה עיין בש"ך סימן רכ"ה ס"ק ק"ו דאם ע"י התענית מבטל מלימודו יכולין להתירו דהוי לדבר מצוה ועיין פ"ת שם אות ט"ל בשם רלב"ח שכתב דנראה שיש חילוק בין מי שנדר בעת צרתו ופירש אם יצילהו השם הרי הוא נודר כך וכך אין להתיר אבל כשנדר סתם בלי שום תנאי וכו' יכולין להתיר לו א"כ יש להסתפק אם בלשון הנ"ל מקרי נודר בעת צרה:

ופשוט דלשון גאנצען זאממער בלשון בנ"א הוא מאחר פסח עד אחר סוכות ובנדרים הולכין אחר לשון בנ"א כמבואר סי' רט"ז וריז"ז והאי דב"מ ק"ו ע"ב שהבאת דאמרי' שם חצי סיון תמוז וחצי אב קיץ הוא בלשון תורה או לשון חכמים ורק בארץ ישראל:

ואם חל יום ה' בימים שאין אומרי' תחנון א"צ להתענות כמ"ש וגם זה פשוט דאם חל י"ז בתמוז וט"ב ביום הי' דעולה וא"צ להשלים ביום אחר כמ"ש באו"ח סי' תקס"ח סי"א ואפי' מה שרגילין להתענות בעשי"ת עולה לו אם ליכא יותר מד' ימים לפני ר"ה אלא דאז הרי ר"ה ביום ה' אבל יום ה' שבין כסא לעשור עולה לו כיון שימים אלו קבועים וגם קבלתו קבוע ביום ה' דוקא עיי"ש במג"א ועיין מ"ש שלה"ק ריש מס' ר"ה ותבין: **ומה** שעמדת על רש"י חולין ב' שכ' אלמא מעריכין ונודרין לכתחילה לו דהרי עלי הוא דל"ל בהו הרי זו עד דאמר ברישא ערכי עלי והדר יהיב וכו' והקשית ג' קושיות מחולין קל"ט, דע תלמידי כי אין ענין זה לזה דשם קאי אם כבר הפריש מעות לערך שקבל עליו ונאבד דאז אם הרני בערכי או בערך פלוני שוב אינו מחויב באחריות אף שלא בא ליד גזבר, ואם אמר עלי ונאבד עד שלא בא ליד גזבר מחויב באחריות וע"ז מסקי' דאפי' לא אמר עלי חייב באחריות עד שבא ליד גזבר אבל רש"י כאן בא לפרש רק דל"ש בערכין שלא יקבל נדר תחילה על עצמו קודם שיאמר ה"ז לעירוכין כמו בקרבן שיוכל לומר ה"ז עולה בלי שום קבלה ע"ע ועיין רמב"ם פ"ו מעירוכין הלכה ל"א והלאה דהרי זו לעירוכין אינו כלום אם לא נדר תחילה וחייב עצמו בערך ואפי' לפי ס"ד בחולין קל"ט דבאומר הריני בערכי אם הפריש פ"א ונאבד אינו מחיוב באחריות מ"מ סגי בזה שיוכל לומר אח"כ ה"ז לעירוכין אבל עכ"פ יש תחילה נדר עליו שיתן הערך ויוכל לפשוע שלא יקיים נדרו ולא

יתן משא"כ בהרי זו כבר קיים נדרו וכונת רש"י עד דאמר ברישא ערכי עלי אינו שאומר זה הלשון רק אפילו אמר הרני בערכי מקרי ערכי עלי שקיבל הערך על עצמו והרי עלי הוא שיש עליו חיוב לקיים נדרו עכ"פ פ"א משא"כ בה"ז אין חיוב עליו כלל שבאו"ד כבר שילם חיובו וזה פשוט, ומה שהערת אמאי אין מברכין שהחיינו על ספירת העומר עיין פר"ח סימן תפ"ט יישובים נכונים ועיין באבודרהם דפוס אמשטרדם דף זי"ן ובזה יבא שלום ינוח על ראשך כנפשך ונפש רבך הנאמן דוש"ת:
עמרם הק' בלוהם בק"ק הנ"ל:

תשובה שט

שיל"ת ב' אויפאלו ה' האזינו עשי"ת תרנ"ב לפ"ק:
נמח"ט בנחת ושובה לכבוד אהובי ידידי הרבני החרוץ ושנון וריח לו כלבנון חורפי' מחלי' לי' לשבח ולתהלה הנגיד הנעלה כמו"ה משה שמואל נ"י שטערן בק"ק סערענטש:
יקרת מכתבו עם ברכת השנים הגיע לידי ונתתי שמחה בלבי בשורת דודים ויותר מהמה כי תלי"ת עוד לא אלמן ישראל ויש אנשים מדינים סוחרים אשר באהבת התורה ישגו תמיד ובירך לו אשיב ברכת התורה ויראת ה' כל הימים הון ועושר בביתו מלא וגדוש יגמור ד' בעדו החתימה ביום הקדוש לחיים טובים וזרעו במים רבים, ועתה באתי עד"ת אבל רק בקוצר אמרים כי יש לי טרדות הרבה ורק מפני הכבוד הדובר בי ומאהבתו לקחתי מועד לשעשע בדבריו הנעימים:
על דבר שיטות הסוברים דאם התירו נדר של איסור אפי' בדיעבד לא מהני והש"ך ביו"ד סי' רכ"ח סקכ"ו תמה דא"כ מאי פריך אברייתא דנודר ועובד דילמא אזלא לגבי חכם הא אפי' בדיעבד אינו מותר ותי' מעלתו דטעם של הפוסקים דבדיעבד נמי אינו מותר משום דקיי"ל צריך לפרוט הנדר ואם פרט שהוא לדבר אי' אסור לחכם להתיר לו ולהכי אם התיר לא מהני התרתו דאל"כ מה הועילו חכמים בתקנתם אבל קושית הגמ' הי' למ"ד א"צ לפרוט ואין החכם יודע כלל שהוא לדבר איסור ואז כ"ע מודים שמותר בדיעבד:
הנה מ"ש שאם מותר בדיעבד מה הועילו חכמים בתקנתן תמוה דאהני דלכתחלה לא יתיר החכם וכדאמרינן בגיטין י"ז אהני דלכתחלה לא תינשא, ומ"ש דלמ"ד צריך לפרט אפי' בדיעבד אינו מותר תמוה ביותר דהרי אמרינן שם טעמא משום מילתא דאיסורא ואי במילתא דאיסורא אפי' בדיעבד אינו מותר ל"ל לפרט וכבר העיר בזה הש"ך סימן רכ"ח סקכ"ו ואדרבה למ"ד א"צ לפרוט י"ל דמשו"ה לא חייש למילתא דאיסורא משום

דס"ל דבמילתא דאי' אפי' בדיעבד אינו מותר, ועוד תלי תניא בדלא תניא דבגמ' אמרי' דצריך לפרט משום מילתא דאי' והוא דבמילתא דאי' אפי' בדיעבד אינו מותר משום דצריך לפרוט:

שוב כתב ליישב במה שהאריך ליישב קושי' תוס' גיטין ל"ה ע"ב ד"ה ותני אמאי הביא הברייתא ולא פריך ממתני' גופא משום דבמתני' כיון דכבר גרשה ואם ידור הנאה מנשים פסולות ואח"כ ילך אצל חכם ויתיר לו ויקח נשים פסולות אז לא יניחו לו לעבוד אבל בברייתא דקתני נודר ועובד דמיד שנדר מניחין אותו לעבוד פריך שפיר וניחוש דילמא אזיל לגבי חכם ושרי' לי' וחכם עוקר נדר מעיקרו ואיך מניחי' אותו לעבוד משום הנדר ודחה תי' זה עפ"י דברי תשו' המיוחסת סי' רנ"ה שהביא גם שעה"מ ה' שבועות דנדר שאינו נודר מחמת עצמו של דבר הנדור אלא קנס בעלמא קיל משאר דברים וניתר בחרטה דהשתא וראי' מהא דפריך באלמנה דמדירין אותה וליחוש דילמא שרי לה חכם והרי התם ליכא חרטה דמעיקרא דאי לא נדרה לא הוי גבי כתובתה אע"כ דבכה"ג סגי בחרטה דהשתא ע"ש ולפ"ז גם בכהן הנושא נשים בעבירה ליכא חרטה דמעיקרא דע"ז אינו נאמן לעשות עצמו רשע למפרע ואינו ניתר רק בחרטה דהשתא כיון שלא נדר מרצונו רק מחמת קנס ואינו עוקר הנדר למפרע וא"כ ל"ל כתי' הנ"ל ועפ"י תשו' רשב"א הנ"ל י"ל דדוקא היכא דצריך להתיר ע"י חרטה דמעיקרא אינו מותר אפי' בדיעבד במילתא דאיסור משום דא"נ שיש לו חרטה דמעיקרא דאמע"ר אבל שניתר ע"י חרטה דהשתא שפיר מותר בדיעבד:

ולפענ"ד מ"ש דלא יניחו לו לעבוד אינימא דמשום שלא יניחו אותו לעבוד כשישא נשים פסולות ימנע מלישא אותם א"כ ל"ל נדר כלל וע"כ דמשום זה לא ימנע ולכן צריך שידור הנאה א"כ אמתני' גופא נמי תקשי מה הועילו בנדר דילמא אזיל לגבי חכם ואי דכשישא נשים פסולות לא יניחו אותו לעבוד הא משום זה לא ימנע מלישא אותן ואנן בעי' שלא ישא אותן כלל, וגם מ"ש לפי דעתו דמברייתא פריך שפיר כיון דמיד שנדר מניחין אותו לעבוד דילמא אזיל לגבי חכם ושרי' לי' וחכם עוקר נדר מעיקרו אין לו הבנה מה נפ"מ מזה דעוקר נדר מעיקרו הרי גם אם מתיר רק מכאן ולהבא יכול לילך מיד לחכם להתיר נדרו ולא יגרשנה ויהנה ממנה אחר התרה:

ומה"ט נמי אין לו ביאור מה שדחה תי' זה עפ"י דברי תשו' המיוחסת וכנ"ל דלפמ"ש ז"א דגם אם אינו מותר רק מיכאן ולהבא נמי שייך תי' הנ"ל כמו אם עוקר מעיקרו, וגם מ"ש דמשו"ה ליכא חרטה דמעיקרא משום דאינו נאמן לעשות עצמו רשע למפרע הרבה תשובות בדבר חדא דהוא ידע בנפשי' שיש לו חרטה דמעיקרא ושהוא רשע

למפרע והנדר נעקר מעיקרו, ועוד דאינו משים עצמו בזה רשע כלל במה שיש לו חרטה דמעיקרא על הנדר שלא ישא נשים פסולות שהרי גם בלא נדר יכול הוא שלא לנשאם, ועוד דל"ש בזה כלל אין אדם משים עצמו רשע דרש"י בכתובות ח"י כתב דה"ט משום שא"י להוציא עצמו מחזקת כשרות וכאן הרי אדרבה הי' לו חזקת רשע שהרי נשא נשים בעבירה והי' צריך כפיי' לגרש, ועוד דהא דאמרינן דאינו נעשה רשע למפרע היינו דוקא אם צ"ל שעשה עכשיו מעשה רשע ולמפרע מעשה רשע אחר אבל אם דנין על מעשה רשע אחד אם עשה עכשיו או למפרע שפיר נעשה רשע למפרע כמ"ש ש"ש ש"ג פ"ד, וגם הא דאאמע"ר אפשר דהוא רק לפסול עצמו לעדות ולא בע"א ועיין ש"ש ש"ז פ"ה [עיין בי"ש או"ח סי' שכ"ד] אבל כך הול"ל דאין כאן חרטה דמעיקרא כיון שרצה לעבוד הי' מוכרח לנדור שאל"כ לא הי' מניחין אותו לעבוד ועכ"פ מזה יבין מה שנ"ל ביישובו שיטות הנ"ל עפ"ד רשב"א הנ"ל:

וביישוב קושי' תוס' נ"ל דיש להבין כיון דלא מהני קבלה משום דיצרו תקפו כדאמרינן בבכורות דף מ"ו א"כ מה מועיל הנדר נמי נחוש שיהא יצרו תקפו ויעבור על הנדר ועיין יו"ד סי' ב' ס"ב וסי' קי"ט ס"ח אבל לק"מ לפמ"ש ש"מ ב"מ ה' אהא דאמרי' לא אמרי' מיגו דחשיד אממונא חשיד על שבועתא והק' בתוס' א"כ גזלן ודאי אמאי פסול לשבועה ותי' ש"מ דגזלן ודאי כיון דגזל שיש בידו מכבר אינו משיבה והרי יצרו תקפו גם עתה לעבור אי' גזל ובשעה שיצרו תקפו לעבור איסור קל חשוד נמי לעבור אי' חמור דהיינו לגזול ממון חבירו עכשיו ולישבע עליו לשקר ועיין נתה"מ סוף סימן פ"ז וקצו"ח רס"י צ"ב אבל היכא שעדיין לא גזל פעם אחרת אלא שעכשיו אנו חוששין שמא כופר בממון אי מחייבי' לי' שבועה דהו"ל תרי חומרי' במילתי' פריש מכולא איסורא ואין יצרו תקפו רק הוא מתגבר על יצרו ע"ש ולפ"ז א"ש נהי דחיישי' שיצרו תקפו לעבור אי' אחד לישא נשים בעבירה מ"מ כיון שנדר ואיכא תרי חומרי לא יהי' יצרו תקפו רק הוא יתגבר על יצרו ולא ישא נשים פסולות, ולפ"ז יש להקשות מה פריך וליחוש דילמא אזיל לגבי חכם ושרי' לי' ממנ"פ אם ע"י שיש עליו תרי חומרי איסור נשים ואיסור נדר לא יהי' יצרו תקפו א"כ לא ילך אצל חכם להתיר לו כדי לעבור אי' אחד של נשים פסולות דהא הוא גובר על יצרו ואין יצרו תקפו ואם תקפו יצרו לעבור אי' אחד א"כ ברגע זו חשיד על חומרי שניהם ולא ילך אצל חכם כלל ויעבור על שניהם:

אך ז"א דהא קאי אברייתא שעדיין לא גירש וא"כ ניחוש שבשעת הנדר יצרו תקפו שלא לגרש ולעבור אי' אחד כמו שעבר עד עכשיו ואי דא"כ למה נדר וקבל עליו עוד אי' נדר דהיינו שני חומרי משום דמיד סמוך שילך אצל חכם ויתיר לו וכ"ז בברייתא שעדיין לא

גירש וכבר תקפו יצרו באי' אחד אבל אגופא דמתני' דמיירי שכבר גירש ואין חשש רק שמא אח"ז יהא יצרו תקפו באשה פסולה ויעבור אי' אחד אבל כיון שנדר ויש עליו שני איסורין א"כ ממנ"פ אם יהא יצרו תקפו לעבור אי' אחד הרי יעבור גם שני איסורין ולא ילך אצל חכם כלל ואם מחמת חומר שני איסורין לא יהא יצרו תקפו אם כן גם איסור אחד לא יעבור ולא ילך לחכם להתיר לו כדי לישא אשה פסולה בעבירה כקושי' הנ"ל ולהכי מייתי הברייתא:

אבל מה שנ"ל בזה הוא דטעם הסוברים דאינו מותר אפי' בדיעבד הוא דוקא בלא ידע החכם שהוא מילתא דאי' ואלו הוי ידע לא הי' מתיר לו וא"כ הוי התרה בטעות ולא מהני ולפי זה במקח טעות קי"ל דוקא אם טוען מקח טעות המקח בטל אבל אם רוצה לקיים המקח מהני למפרע ולפ"ז כאן אזיל לגבי חכם ושרי' לי' וישא נשים פסולות וכיון שכבר עבר אחר התרה לא יחזור החכם מהתרתו כדי שלא יהא מכשול בעון נדרים ושפיר מהני התרה בדיעבד ועיין מל"מ פ"ו משבועות ויש לעיין בזה אם שייך הלעיטהו לרשע וכו' והארכתי בזה במק"א ע"ל סי' י"ז] ואכ"מ:

ועוד נ"ל דטעם הסוברי' דאינו מותר אפי' בדיעבד הוא משום דחכם צ"ל בלשון התרה כמבואר סי' רכ"ח ס"ג ואם לאו אינו מותר ועיין בפי' הגר"א ספ"ב דנגעים [ע"ל סי' מ"ד] וא"כ בדבר אי' אם אומר מותר לך או שאר לשון התרה הרי אמר שקר דהא אסור הוא ואין באמירתו כלום לכן אינו מותר אפי' בדיעבד אבל גבי נושא נשים בעבירה שנודר הנאה שלא יהנה ממנה או מנשים פסולות כמ"ש רש"י בבכורות וא"כ אין הנדר חל כלל לשיטת הסוברים דאין נדרים חלין על האי' עיין סי' רט"ו ס"ה אלא בכולל גם דברי' המותרין וא"כ שפיר מהני אמירת החכם מותר לך לדברים המותרים וממילא מותר בד בדיעבד גם הדבר אי' אפי' נאמר כיון דניתר בחרטה דה דהשתא לא אמרי' בי' נדר שהותר מקצתו הותר כולו מ"מ כיון דיש מקום לדיבורו לחול והוא שקר שפיר מותר בדיעבד גם הדבר איסור וא"ש:

והנני להעתיק לו מ"ש בחדושי ליישב קושית ש"ך הנ"ל וז"ל שם. [הש"ך ביו"ד סי' רכ"ח סקכ"ו כ' על הא דקי"ל שם בשו"ע סט"ו אין מתירין נדר של אי' אפי' אינו אלא אי' דרבנן כגון לשחוק ואם התירו נדר של שחוק יש מתירין ויש אוסרין עיי"ש ותמה הב"ח אי אפילו בדיעבד אינו מותר קשיא לר"נ דאמר א"צ לפרט הנדר אמאי לא חייש משום מלתא דאיסורא וכ' הש"ך ותימא לתמיהתו דאדרבה לקשי לר"פ דס"ל צריך לפרט הנדר משום מלתא דאיסורא הא במלתא דאיסורא לא ילך כלל אצל חכם להתיר שהרי אינו מותר כלל וקושיא זו יש לתרץ בנקל דהב"ח ס"ל דה"פ אי א"צ לפרט רק לומר נדר נדרתי

ואני מתחרט התיר לי יש לחוש שיטעו העולם בדין שיסברו דגם לדבר איסור מהני התרה ובאמת ל"מ אפי' בדיעבד לכן צריך לפרט וא"כ החכם לא יתיר לו עד שיפרט ואם יהי' דבר איסור לא יתיר לו וגם יאמר לו דל"מ התרה אלא לר"נ קשי' אמאי ל"צ לפרט הא אפשר לבא לידי תקלה כנ"ל ומ"מ אינני מבין קו' הב"ח הא ר"נ יהיב טעמא דאי אמרת צריך זמני' דגייז לי' לדיבורי' וחכם מה דמע מיפר וא"כ אינו מותר אפי' בדיעבד והוא יטעה בדין שהוא מותר וא"כ גם בצריך לפרט יש לחוש דאתי' לידי תקלה לכן א"צ לפרט:

אבל עוד הקשה הש"ך דא"כ מ"פ למ"ד א"צ לפרט מהאי דנודר ועובד וליחוש דלמא שרי לי' חכם הא אינו מותר כלל ובזה ליכא ליישב כנ"ל דכיון דאנו מדירין אותו נוכל לומר לו הדין דלא מהני התרה אפילו בדיעבד והניח בקושי', ולפענד"נ להסביר מחלוקתם אי נדר של אי' מותר בדיעבד או לא דודאי אם לא הגיד לחכם שהוא נדר של דבר איסור כו"ע מודים דאפילו בדיעבד אינו מותר דהוי התרה בטעות שאלו הי' יודע שהוא דבר איסור ל"ה מתיר לו רק הפלוגתא בידע החכם שהוא דבר איסור ואפ"ה התיר לו וטעם האוסרים שהרי החכם אינו מתיר בלי חרטה וס"ל דבעי חרטה אבל גוף הנדר כגון שאסר על עצמו דבר בהנאה ומתחרט מעיקרא כי הוא רוצה ליהנות באותו דבר ולכן בדבר איסור ל"ש חרטה דמעיקרא שהי' רוצה גם מעיקרא לעשות איסור דהא כ' הב"י בבדה"ב סי' קי"ט דאפי' כשתמד אין אוסרין מה ששחט באותו יום קודם שנשתמד ואמרינן השתא הוא דאתרע ע"ש ועיין שב שמעתתא ש"ג פ"ד וה"נ אמרי' השתא הוא דמתחרט ולכן ל"מ התרה אפילו בדיעבד וטעם המתירין דס"ל דלא בעינן חרטה על גוף המעשה רק שיתחרט על מה שנדר ובזה שייך חרטה דמעיקרא גם בדבר אי' דלא משוי' נפשי' רשע בזה אם לא הי' נודר מעיקרא ומעתה אני אומר דזה תלי' דאם צריך חרטה על גוף ענין הנדר צריך לפרט את הנדר אבל אם א"צ חרטה רק על שנדר אז א"צ לפרט את הנדר ולפ"ז מיושב קו' הב"ח דלר"נ דס"ל א"צ לפרט את הנדר כ"ע מודים דגם לדבר אי' מותר בדיעבד ומיושב קו' הש"ך דר"פ שפיר קאמר דצריך לפרט הנדר משום מלתא דאיסורא דהא דאינו מותר בדיעבד במלתא דאיסורא היינו משום דצריך לפרט אבל אי נימא דא"צ לפרט שפיר מותר בדיעבד וממילא מיושב נמי מהאי דנודר ועובד דפריך שפיר למ"ד א"צ לפרט דלדידי' מותר בדיעבד אפילו לדבר איסור וא"ש] עכל"ש:

ומה שהק' לשיטת רבינו אביגדור שבשו"ע סי' רכ"ח סכ"א דגם עד"ר אם התיר בדיעבד מהני א"כ איך אמרינן במכות ט"ז דמשכחת בטלו בהדירה עד"ר הא כיון דבדיעבד מותר אכתי לא ביטל העשה, לפענ"ד כיון דהא דבדיעבד מותר היינו משום דאמרי' דודאי

הרבים מסכימים וכיון שאין הדבר בידו ותלוי בדעת אחרים לקיים העשה שוב שפיר מקרי בטלו וכ"ש כיון שאין מתירין לכתחלה ודאי מקרי בטלו ומה שהאריך ליישב וגם קושי' השי"ך סקכ"ט לא הי' פנאי לעיין כי רציתי לתת האיגרת על הבי דואר קודם יוה"ק הבע"ל ולא כתבתי רק מה שעלה בידי בהשקפה ראשונה [ע"ל סי' תכ"ד]:

ועל קושי' שעה"מ שהביא על קושי' תוס' גיטין ל"ה ונדריהו שלא תאכל ככר זה אם נהניתי מכתובה ותאכל לאלתר בפנינו ומה בכך הא קי"ל כאמימר בשבועות כ"ח דאכלה כולה נשאלין עלי' ע"ש היה נ"ל בהשקפה ראשונה דלק"מ דהרי אמר שם טעמא אי בשוגג מחוסר קרבן אי במזיד מחוסר מלקות אבל כאן דליכא לא קרבן ולא מלקות דא"א להתרות בה שהרי אינו ידוע אם נהנית מכתובתה גם אמימר מודה דאכלה כולה אין נשאלין עלי', ושוב ראיתי בשעה"מ שהביא תי' זה בשם שערי אפרים סי' ע"ב אלא שהק' עליו מדברי האשר"י בשבועות שם שכתב ואפי' אם לא התרו בו למלקות מיהא עונש מלקות איכא ע"ש:

ולפענ"ד לק"מ דיש להבין הא בנדרים בעינן פיו ולבו שווין כמבואר ביו"ד רס"י ר"י וכאן הלא אין פיה ולבה שווין לאסור עצמה רק שנודרת כדי לגבות כתובה ובלבה שלא תאסור וא"כ מה מהני נדר כלל אך לק"מ דהרי מבואר בש"ך וטו"ז שם דוקא אם הוצאת פיו הי' בטעות אז לא הו' נדר אבל אם לא הי' בטעות רק במתכוין הוי נדר אף שלא הי' בלבו כך דדברים שבלב אינן דברים ע"ש ובתוס' שבועות כ"ו ע"ב, ועיין חי' רמב"ן ב"ב קכ"ו ליישב מה שהק' גם תוס' נזיר י"א איך מהני תנאי בנזירות הא נזירות א"א לקיומי ע"י שליח ותי' דוקא בתנאי' שבין אדם לחבירו שאין חבירו יודע מה בלבו צריך דקדוקי תנאים כמו שהי' בבני גד ובני ראובן אבל בנדר שנודר אדם בינו לבין עצמו ולא בעינן תנאי כפול ולא שאר דקדוקי תנאים ע"ש ולפ"ז אני אומר דהא דהיכא דלא הי' טעות בפיו אף שלא הי' בלבו כך הוי נדר דדברים שבלב אינו דברים היינו דוקא כשאנו מדירין אותה וא"כ דברים שבלב אינן דברים ולוקין אם עברה במזיד והתראה על נדרה וחייבת קרבן בשוגג אבל לענין עונש מלקות בי"ש כיון שהקב"ה יודע מחשבות שפיר הוי דברים שבלב דברים שלא הי' דעתה שתיאסר וא"כ אין כאן עונש מלקות וא"כ לא נשאר דבר מנדר ושפיר אינו יכול לישאל גם לאמימר ומ"מ כיון שאם יודע לנו אח"כ שנהנית מכתובתה נחזיק אותה בעוברת על נדרה תירא לנפשה לנדור ולאכול לאלתר בפנינו והק' תוס' שפיר:

ומה שנתקשה עוד אמאי לא משני שאסר הנאת תשמישה עליו אם יקדשה דהשתא אין הקידושין יכולין לחול דהוי קידושין שאין מסורין לביאה וקודם הקידושין א"א להתיר

כיון דעדיין אין הנדר חל, הנה מלבד כמה הרהורי דברים שיש לי בזה נלפענ"ד אף שראה דרך זה בס' תשו' הרי"ם וס' זה אין בידי אבל נלענ"ד דזה לא מקרי קידושין שאין מסורין לביאה והוא עפמ"ש רשב"א ריש יבמות שהק' הא משכחת עוד ערוה כגון שאחד גירש אשתו ע"מ שלא תינשאי לראובן והלכה ונשאה לשמעון אחיו ומת בלא בנים ונפלה לפני ראובן לייבום ואסורה עליו משום א"א וגם צרתה אסורה ותי' כיון שאין אסורה רק מחמת תנאי אין זה ערוה ולא צרת ערוה ואפי' היא גופה צריכה חליצה כמו אלו נדרה מיבמה בחיי בעלה שצריכה חליצה כיון שרק ד"א גרם לה ע"ש באריכות וה"נ אני אומר דלא מקרי קידושין שא"מ לביאה אלא אם אי' הביאה בא ע"י קידושין בעצמותן כמ"ש תוס' בקידושין שם אבל כאן שקידושין בעצמם אינן גורמין איסור הביאה רק ד"א גורם שהוא הנדר לא מקרי קידושין שאין מסורין לביאה וז"ב:

ועוד נ"ל לפמ"ש הר"ן בגיטין פ"ג ליישב קושי' תוס' במגרש ע"מ שלא תינשאי לפלוני ועומדה וניסת לזה שנאסרה עליו והק' תוס' הא אין הנישואין חלין שהרי אסורה עליו משום א"א וא"כ לא משכחת ביטול התנאי ותי' הר"ן כיון שא"א לגט להתבטל אלא מחמת חלות הנישואין ע"כ הנישואין חיילי שאין לך דבר שמעכב אותו מלחול שהרי מגורשת גמורה היא אצל כל אדם אלא שהתנה עלי' בתנאי בעלמא והרי הוא כאלו אמר לה הרי מותרת לכל אדם ולהנשא לכל מי שתרצי אלא שאם תינשאי לפלוני הרי את אשתי עד שעת נישואין ומשעת נישואין ואילך שבשעת נישואין אי את אשתי וכו' ע"ש וה"נ אני אומר כיון שתלה הנדר בנישואין ואין הנישואין יכולין לחול משום דהוי קידושין שא"מ לביאה הוי כאלו אסר הנאתה עליו קודם הקידושין ואחר הקידושין ורק בשעת הקידושין ואחר קידושין כשיעור ביאה לא תיאסר הנאתו עליו ושפיר חלין הקידושין דמסורין לביאה ושפיר יכול החכם להתיר אחר הקידושין שחל הנדר ולא משכחת בזה ביטלו דע"כ כיון שנדר הוי הנדר באופן שיוכל לחול ואם הוא באופן שא"י לחול אינו נדר כלל ושפיר לא משכחת בטלו, וד' יבטל מעלינו כל גזירות קשות ומחשבות שונאינו כנפשו ונפש ידידו הנאמן דוש"ת:

עמרם הק' בלוהם בק"ק הנ"ל:

תשובה שי

שיל"ת ב' אויפאלו ד' לס' מאשר שמנה לחמו תר"ס לפ"ק:

אלפי שלומים מגבהי מרומים לתלמידי הרבני המופלג מלא פלג חו"ש שמו יכין כמו"ה אשר נ"י:

כתבך במושכלך בא אלי ועתה באתי עד"ת ע"ד הקושיא ששמעת ממחו' הרב החרוץ מו"ה ליב נ"י על מה שכתב הרמב"ם פ"ב מנדרים ה"ד דהפקר הוא כמו נדר וכן הוא בטוש"ע חו"מ סי' ער"ג ס"ב א"כ איך מהני הפקר גבי חמץ נימא הואיל ואי בעי מיתשל עלה, כבר התעוררו בזה אחרונים ועיין קצו"ח סי' הנ"ל ולפענ"ד לא מיבעי' לדעת כ"מ פ"ו משבועות ה"ז בדעת הרמב"ם בנדר שהוא לטובת חבירו אין מתירין שלא ברצון חבירו א"כ בהפקר שהוא נדר לטובת כ"ע א"א להתיר בלי רצונם וא"א לדעת רצון כו"ע ודאי ל"ש אי בעי מיתשל עלה אלא אפילו לדעת הפוסקים ביו"ד סימן רכ"ח ס"כ דזה דוקא אם חבירו עשה לו טובה בשביל הנדר או השבועה ע"ש בש"ך וטו"ז מ"מ בעינן דוקא בפניו מפני הבושה או עכ"פ להודיע לו מפני החשד וכאן שהדבר נוגע לכולי עלמא א"א להודיע דאיכא דשמעה בהפקר ולא שמע בהתרה וחשדוהו וכדאמרינן ביבמות ל"ו דילמא איכא אינש דהוי בחליצה ולא הוי בהכרזה ע"ש וא"כ אין מתירין לו עכ"פ לכתחילה ול"ש אי בעי מיתשל עלה:

ועוד נ"ל דכבר הקשה ר"ן רפ"ק דפסחים איך מהני ביטול בתורת הפקר הא לשון זה לא מהני בהפקר ועוד שהוא בלב ודברים שבלב אינן דברים ועוד איך מהני למ"ד הפקר עד דאתי לרשות זוכה וכיון דחמץ בלא"ה אינו ברשותו של אדם אלא דעשאו הכתוב כאלו הוא ברשותו ומשו"ה בגילוי דעתי' בעלמא דלא ניחא לי' דליהוי לי' זכותא בגווי' כלל סגי ומהני אפילו לחמץ ידוע וכו' ע"ש ולפי"ז תקשי איך אמרינן כלל דמשום הואיל ואי בעי מיתשל עלה עובר בב"י ואמאי לא נימא כיון דאינו מיתשל עלי' גלי דעתי' דלא ניחא לי' דליהוי לי' זכותא בגווי' כלל, אלא דז"א משני טעמים חדא דבשב וא"ת אין כאן גילוי דעת כלל דלא ניחא לי' שיהא לו זכותא בגווי' דשמא לא מצא מי שיתיר לו או לא מצא פתח וחרטה וכדומה ושנית דשם מיירי לבתר זמן איסורא דלאו ברשותי' קאי דליבטלי' ולא מהני גילוי דעתו אבל במפקיר קודם זמן איסורא שהוא בקום ועשה ל"ש לומר הואיל ואי בעי מיתשל עלי' הוי כדידי' דהא מגלה דעתו בשעה שהוא ברשותו דלא ניחא לי' דליהוי לי' זכותא בגוי':

ועוד נ"ל דבס' מחנה אפרים הל' צדקה סי' ה' אחר שהביא דעת הפוסקים דנדרי הקדש לפי שהוא מצוה אינו ניתר בחרטה רק בפתח הק' איך אמרינן בנדרים נ"ט בס"ד בתרומה הוי דשיל"מ משום דבידו לאיתשולי עלה דילמא לא ימצא פתח להפרשתו ותי' דכיון שאינו רוצה להפקיע המצוה ודעתו לחזור ולתרום סגי בחרטה ע"ש ולפ"ז בפסחים מ"ו שפיר קאמר ר"א גבי חלה לא תקרא לה שם עד שתיאפה דאם תפריש עיסה תעבור בב"י הואיל אי בעי מיתשיל עלי' הוי כדידי' ואי משום דלא ימצא פתח לה להפרשתו הא ניתר

בחרטה כיון דיפריש אחרת ואין הפרשת חלה שם כדאי שלא יעבור על ב"י דאדרבה אם קורא שם אחר שתאפה ודאי לא יעבור על ב"י אבל במפקיר חמצו כדי שלא יעבור בב"י ודאי הוא נדר מצוה ואינו ניתר בחרטה רק בפתח ל"ש הואיל ובעי מיתשיל עלי' דשמא לא ימצא פתח וא"ש:

ואתה כתבת לתרץ הקושי' דכיון שאם זוכה בו אחר קודם שנשאל אינו יכול לישאל ואינו בידו שלא יזכה בו אחר לכן לא אמרינן הואיל וכו' והארכת דאפילו לר"ן נדרים פ"ה מ"מ כאן אם נשאל לאחר שזכה בו אחר א"צ להחזיר לו מטעמים שכתבת משא"כ בחלה בידו לישאל עלי' באין מעכב שפיר אמרינן הואיל, ולפענ"ד גם בחלה אם תקפה כהן וזכה בה שוב א"י לישאל עלי' לשיטת הסוברים בנדרים נ"ט דתרומה ביד כהן גם בישראל לא מצי לאיתשולי עלה עיי"ש דנהי דדרשינן בחולין דף קל"ג ונתן ולא שיטול מעצמו היינו שאסור לכהן לעשות כן אבל אם נטלם מעצמו זכה בהן וכ"מ ביו"ד סי' ס"א וסי' שט"ו דדוקא בספק מתנות וספק בכור יש לחקור אם תקפו כהן אם מוציאין מידו אבל אם בודאי הוא לכהנים רק שהבעלים יכולים ליתנו לכל כהן שירצה אז ודאי אם תקפו כהן אין מוציאין מידו ומכ"ש למאי דקיי"ל טוה"נ אינו ממון ועיין תומים בת"כ אות ה' וקצו"ח סי' רמ"ג אות ד' והרי בפסחים מ"ו אמרינן דכו"ע טוה"נ אינו ממון ומ"מ ס"ל לר"א בחלה הואיל וכו' אע"ג דכהן יכול לזכות בו ולא יהא בידו לישאל עלי' וא"ל דשם ודאי לא יזכה בו כהן דהא תהי' חמץ ז"א דהא יכול להטיל לצונן ועיין בתוס' שם ד"ה תטיל:

אבל האמת יורה דרכו דז"ל הרמב"ם שם ההפקר אעפ"י שאינו נדר הרי הוא כמו הנדר שאסור לחזור לו בו ונלפענ"ד דס"ל דודאי מיד שהוא מפקיר יצא מרשותו והרי הוא הפקר ואפילו חוזר בו ושואל עליו לא מהני והוא הוא אלא דאם מוחה לאחר שלא יזכה בו עובר בבל יחל כמו נזיר ששותה יין בנדרים ג' ע"ב שעובר בבל יחל אעפ"י שנשאר נזיר ועיין בתשובות שבאבני מילואים סי' ט"ו וה"נ כיון שאמר הר"ז הפקר והתורה אמרה שכל אחד יכול לזכות בו הוי כקיבל עליו בנדר שיניח כל אדם לזכות בו ואם עובר ומוחה בו עובר בבל יחל וז"ל הסמ"ע סי' ער"ג סק"ד שאסור לחזור פי' בדיבור בעלמא א"י לחזור ולמחות בהבא לזכות בו לומר שלי הוא עדיין וכו' והוא חידוש למה נקט ולמחות וכו' ולא פי' כפשוטו שחוזר מן ההפקר אלא ודאי דלא מהני חזרתו ואפילו נשאל עליו נמי פקע קנינו ועיין בר"ן נדרים פ"ה דלא קיי"ל כר"י בנדרים מ"ג עד דאתי לרשות זוכה וממילא דלא מהני שאלה כיון שאינו יכול לחזור אלא שאם מוחה בהבא

לזכות עובר בבל יחל ולפ"ז שפיר מהני הפקר בחמץ כיון דיצא מרשותו אפילו נשאל עליו וגם לא מהני שאלה ולק"מ:

ועוד נלפע"ד לפמ"ש הש"ך יו"ד סי' רכ"ח סקכ"ו ליישב קושי' הב"ח שם לשיטת הסוברים דאם התירו נדר של דבר איסור אפי' בדיעבד אינו מותר מסוגי' דגיטין ל"ה דיש חילוק דשם בגיטין הנדר אינו דבר מצוה או מילתא דאיסורא אלא שתלוי בדבר איסור כגון שאמר קונם עלי פירות אם עברתי או אעבור עבירה פלונית וכו' הלכך אין אנו מתירין הדבר איסור אלא הנדר של פירות ולכן מותר בדיעבד משא"כ הכא שהנדר הוא דבר איסור ואנו מתירין לו הנדר לשחוק בקוביא או לעשות איסור בכה"ג אפילו בדיעבד אינו מותר ע"ש ולפ"ז אני מוסיף והולך דאפילו לדעת המתירין שם בדיעבד היינו דוקא התם דבמה שמתירין לו הנדר אכתי לא נעשה האי' דאעפ"י שמתירין הנדר לשחוק מ"מ אפשר שלא ישחוק ומשו"ה יש מתירין בדיעבד אבל בביטול חמץ שהוא מטעם הפקר והפקר כנדר במה שמתירין הנדר כבר נעשה האיסור שנעשית שלו ועובר בב"י כו"ע מודים דאפילו בדיעבד אינו מותר ול"ש הואיל ולהכי מהני ביטול:

ועפ"י אלה הדברים נ"ל דברי ב"י או"ח סי' תל"ד שעמדת עליהם שאחר שהביא דברי הר"ן שי"א דכיון דביטול מתורת הפקר נגעו בה שליח לא מצי לבטלו וכו' כתב ונ"ל דאע"ג דביטול מדין הפקר נגעו בה שפיר יכול לבטל ע"י שליח משום כיון דחמץ אינו ברשותו של אדם וכו' בגילוי דעתי' וכו' סגי א"נ טעמא דבהפקר לא מהני שליחות היינו משום דהפקר דין נדר יש לו וכו' אבל ביטול שאין לו ענין לנדר שפיר מהני שליחות ע"כ ודבריו תמוהים דפתח דביטול מדין הפקר וכיון דהפקר מדין נדר גם ביטול מטעם נדר ואיך כתב שביטול אין לו ענין לנדר ויפה עמדת בדרך הישר, ולפי האמור נלע"ד דעיין מהרי"ט ח"א סי' קכ"ז דא"א להקדיש הקדש עניים ע"י שליח משום דהוי מילי ומילי לא ממסרין לשליח דס"ל דגם בשליח ראשון שייך מילי לא ממסרין לשליח אבל בנובי"ת יו"ד סימן קמ"ז העלה דל"ש מילי לא ממסרין לשליח רק לענין שליח עושה שליח אבל בשליח ראשון ל"ש מילי לא ממסרין לשליח וכ"כ בית מאיר סי' ק"כ ומעתה נראה דה"ט של י"א שהביא הר"ן דכיון דביטול מתורת הפקר נגעו בה שליח לא מצי לבטל שהרי אם אומר אדם לחבירו הפקיר אתה נכסיי אין בכך כלום משום דס"ל כדעת מהרי"ט דגם בשליח ראשון שייך מילי לא ממסרין לשליח וכיון דביטול והפקר הוי רק מילי לא מהני ע"י שליח ור"ן וסייעתו דס"ל דמהני ע"י שליח ס"ל כדעת נוב"י וב"מ דבשליח ראשון ל"ש מילי:

אלא דק"ל על י"א הנ"ל דהרי המרדכי בגיטין ס"פ האומר התקבל הקשה איך שליח קבלה עושה שליח הא הוי רק מילי ותי' דוקא היכא שאין הדבר נגמר ע"י השליח כגון בכתיבת הגט הוי מילי אבל קבלת הגט הוא גמר הדבר לא חשיב מילי ע"ש ולפ"ז תקשי הא הפקר הוי גמר הדבר ולא הוי מילי, ונראה כיון דתכלית הפקר הוי שיזכה בו אחר ולהרבה שיטות מקרי דעת אחרת מקנה א"כ כל זמן שלא זכה בו שום אדם לא הו' גמר הדבר ולכן הוי מילי, אך לפ"ז תקשי גבי ביטול חמץ שאין התכלית שיוכל אחר לזכות בו דהא בלא"ה אינו ברשותו כמ"ש הר"ן רק דעשאו הכתוב כאלו הוא ברשותו ותכלית הביטול הוא רק לגילוי דעתי' דלא ניחא לי דליהוי זכותא בגווי' כלל א"כ נהי דהוי מתורת הפקר מ"מ הוי גמר מעשה ולא הוי מילי ושפיר מהני ע"י שליח וזו היתה קושיא ראשונה של ב"י:

אך י"ל טעם אחר דהפקר לא חשיב גמר הדבר לפמ"ש תוס' קידושין דף נ"ט ע"ב ד"ה מידי דמחשבת תרומה חשיב כמעשה לפי שא"א להתבטל אבל מחשבת דגבי טומאה לא הוי כמעשה לפי שאפשר להתבטל ע"ש ובחדושי מהרי"ט שם ולפ"ז בהפקר שהוא מטעם נדר ואפשר לישאל עלי' ולהתבטל לא חשיב גמר הדבר והוי מילי, ולפ"ז בביטול חמץ שא"א לישאל משום נדר של איסור כמש"ל אף דביטול הוי מטעם הפקר הפקר הוי כנדר מ"מ כיון דליתא בשאלה שפיר הוי גמר הדבר ולא הוי מילי ומהני ע"י שליח וזו קושי' שניה של ב"י ושפיר כתב אבל ביטול שאין לו ענין לנדר פי' אף דהוא מטעם הפקר והפקר כנדר מ"מ בזה אין לו ענין לנדר שנודר ברצונו דיש לו שאלה אבל ביטול דמצוה ומחויב לעשות ועושה איסור בשאלה והתרה גופא אין לו שאלה כמו"ש והוי גמר הדבר ושפיר מהני בי' שליחות ולק"מ:

אבל א"מ נ"ל ליישב דעת הי"א דכבר הקשה הר"ן איך מהני ביטול מטעם הפקר הא בעינן הפקר בפני ג' וגם איך מהני ביטול בלב וכו' ותירץ משום דבלא"ה אינו ברשותו של אדם לכן סגי בגילוי דעתי' וא"כ אין הביטול נגמר עד שיגיע זמן איסור ושוב הוי מילי ולא מהני על ידי שליח, אבל מה שכתבת דמקרי מלתא דלא מצי עביד השתא ושליח לא מצי משוי אינו נראה דהא מצי עביד השתא להפקיר בפה מלא בפני ג' ואם ליכא כאן ג' פומי' הוא דכאיב לי' ומצי משוי שליח לבטל באופן המועיל גבי ביטול ויש להאריך ולברר זה אך אין הזמן מסכים:

ולפי האמור יל"פ קצת דברי עטרת זקנים סי' תל"ד אהא דכתב המחבר שלוחו יכול לבטל כתב וי"א דאין שליח יכול לבטל ולכן אין להקל ועכ"פ האשה אין לעשות שליח לבטל בחמץ כי אצלה גבי הפרה ממעטת התורה שאין שלוחה כמותה משום דכתיב אשה

יקימנו והוא מחוסר הבנה. ולפמ"ש נראה דס"ל דהא דאשתו יכולה לבטל שהוא מטעם הפקר ואינה יכולה להפקיר נכסי הבעל וחמצו אלא דאנן סהדי דניחא לי' שתהי' היא שלוחו לבטל ולהפקיר ואי דהוי מילי מ"מ ס"ל כנוב"י דבשליח ראשון ל"ש מילי אבל לעשות שליח אחר לבטל הא הוי מילי ולא ממסרין לשליח אלא דכבר כתבנו דבביטול כיון דליתא בשאלה הוי גמר הדבר ולא הוי מילי, אבל נראה דזה דוקא התרת חכם לא מהני בביטול לפי שהוא דבר איסור אבל הפרת בעל שפיר מהני משום דכל הנודרת על דעת בעלה היא נודרת ואם מפיר אדעתא דהכי לא נדרה ולא ביטלה וכל היכא דשייך הקהה שייך הפרה ושפיר מהני הפרה גם בדבר איסור ושוב לא הוי גמר הדבר ביטול שלה והוי מילי ואין שליח עושה שליח והיינו דקאמר ועכ"פ האישה אינה יכולה לעשות שליח לבטל בחמץ פירוש של בעל דאין שליח עושה שליח משום דהוי מילי כי אצלה גבי הפרה ממעטת התורה שאין שלוחה כמותה לבטל חמץ משום דכתיב אשה יקימנו פי' ואשה יפירנו דכל היכא דשייך הקמה שייך הפרה ואפי' בדבר איסור משום דע"ד בעלה היא נודרת וא"כ מילי לא ממסרין לשליח וא"ש:

ומה שנ"ל עוד ביישוב דברי ב"י שלא יסתור עצמו תוכ"ד הוא דהא כולם לא כתבו דהמבטל הוא מפקיר או דהביטול הוא הפקר אלא דהביטול הוא מטעם או מתורת או מדין הפקר, לכנ"ל דס"ל כמ"ש מהרי"ק בשורש קמ"ב דהביטול הוא שעושהו כעפר בעלמא והוי דומיא דתבן ובטלו בסוכה ד' ועירובין ע"ח אלא דס"ל כיון שמבטלו ועושהו כעפר בעלמא שוב הוי כפירורין וכדבר שאין בעה"ב מקפיד עליו בפסחים וי"ו ע"ב ומותרין משום גזל והוי הפקר ממילא ויכול כל א' לזכות בו וזהו שכתבו דביטול מטעם ותורת ודין הפקר אבל לא שהוא מפקיר אלא דכיון שמבטלו ועושהו כעפר נעשה כהפקר ממילא ואפילו לשיטות הסוברים דהפקר מקרי דעת אחרת מקנה מ"מ ביטול לא מקרי דעת אחרת מקנה, ודוק בדברי תוס' פסחים ד' ע"ב ד"ה מדאורייתא שכתבו דמאחר שבטלו הוי הפקר ויצא מרשותו הרי שלא כתבו דמאחר שבטלו הפקירו אלא כתבו הוי הפקר פירוש ממילא, ולפ"ז דברי ב"י נכונים דאף שכתב דביטול מדין הפקר מ"מ אין לו ענין לנדר כהפקר דבהפקר הוא מפקירו בפירוש והוי נדר אבל בביטול אין הוא מפקירו בפירוש רק ע"י ביטולו בשה הפקר ממילא א"כ אין לו ענין לנדר:

ואמנם דעת רש"י בפסחים ד' דביטול לאו מטעם הפקר אתאין עלה אלא מגזה"כ דכתיב תשביתו ולא כתיב תבערו והשבתה בלב היא השבתה, ונראה דס"ל דאף דשויא כעפרא והוי כדבר שאין בעה"ב מקפיד עליו מ"מ לא הוי הפקר כמ"ש נוב"י אהע"ז סימן ח"ן דהפקר אינו בחזרה רק צריך לחזור ולזכות בו כמו אחר אבל דבר שאינו מקפיד יכול

לחזור בו ולהקפיד וא"צ לזכות בו מחדש רק דאין בו משום גזל ויכול אחר ליטלו שלא בידיעתו בתורת מתנה אבל אם מוחה בו ואקפיד אסור ליטלו וא"כ לא יצא מרשותו עד דאתי לרשות זוכה כמ"ש אבני מילואים סי' כ"ח אות מח ולהכי לא הו' מהני גבי חמץ מתורת הפקר רק מגזה"כ דכתיב תשביתו דמשמע דבהא דמבטלו ומשוי לי' כעפרא סגי והוי השבתה עיין מהרי"ק הנ"ל:

ובזה נ"ל ליישב דברי רש"י פסחים וי"ו ע"ב שכתב הבודק צריך שיבטל בלבו סמוך לבדיקה מיד ואומר כל חמירא דאיכא בביתא הדין ליבטל וכבר תמהו האחרונים דפתח בלב וסיים באמירה, ולפי דברינו י"ל דבחידושי הרמב"ן ב"ב קכ"ו כתב ליישב מה שהקשו גם תוס' בנזיר י"א האיך מהני תנאי בנזירות הא נזירות א"א לקיים ע"י שליח ותנאי בטיל ומעשה קיים כדאמרינן בהמדיר ע"ד ותי' דדוקא בתנאי שבין אדם לחבירו שאין חבירו יודע מה בלבו וצריך לדבר עמו בשפה ברורה שם בעינן כל דיני תנאי דומיא דתנאי בני גד ובני ראובן אבל בנדר שנודר אדם בינו לבין עצמו לא בעינן תנאי כפול ולא שאר דקדוקי תנאים ע"ש ועיין ביו"ד קי"ל סימן רי"ח ס"א בהג"ה שכתב [פירוש דאזלינן בתר כונת הנודר דוקא בנודר בינו לבין עצמו אבל בנודר לחבירו כל שלשה הנדר כולל הולכים אחריו אם לא באומדנא דמוכח מ"ש ועיין ב"י שם דמדמי לה להא דרמב"ן הנ"ל ולפ"ז אני אומר דאם ביטול מתורת הפקר ויכול אחר לזכות בלי רצונו א"כ אם אומר שיבטל וליהוי כעפרא דארעא ויכול כל אחד לזכות בו הוי דברים שבין אדם לחבירו ואם אפילו אינו גומר בלבו כן מ"מ מהני דדברים שבלב אינן דברים בין אדם לחבירו אבל לשיטת רש"י דביטול אינו הפקר ואין אחר יכול לזכות בו שלא ברצונו אלא דמהני מגזה"כ תשביתו א"כ הוי רק דברים שבינו לבין קונו שפיר הוי דברים שבלב דברים ואם אינו גומר בלבו כן לא מהני כלל, ומעתה י"ל דס"ל לרש"י דודאי בעינן ביטול בפה דוקא ולא סגי בביטול בלב וב ובמחשבה דהא אם יעלה אח"כ במחשבתו רגע אחת שחוזר מן הביטול כבר אתי מחשבה ומוציאה מידי מחשבה ועובר בב"י ועיין בהרע"ב ותוי"ט ריש פסחים אבל כשמבטל בפה לא אתי מחשבה ומבטל דיבור רק גם אם מבטלו בפה צריך להיות גומר בלבו דאל"כ כיון שאינו אומר לשון הפקר רק לשון ביטול ולרש"י אינו הפקר א"כ דברים שבלב הוויין דברים וכמ"ש והיינו שכתב רש"י צריך לבטל בלבו סמוך לבדיקה מיד דאם אינו גומר בלבו לא מהני כאן שאינו אומר לשון הפקר רק ואומר כל חמירא דאיכא בביתא הדין ליבטל וא"ש, ובזה הנני חותם בברכת התורה, ותמלא כפיך בכושר, ואמרי יושר, ותגביה עוף כנשר עד ביאת רגלי מבשר כנפשך ונפש רבך הדושו"ט:

עמרם הק' בלוהם בק"ק הנ"ל

תשובה שיא

עוד להנ"ל

כתבך בא אלי בזמנו עם פקפוקים על דברי והנני להשיבך ומ"ש על מה שכתבתי דמשו"ה לא שייך בהפקר חמץ הואיל ואי בעי מיתשל עלה לדעת הרמב"ם דהפקר הוא משום נדר משום שהוא לטובת אחרים ולדעת כ"מ פ"ו משבועות בדעת הרמב"ם אין מתירין אלא ברצון חבירו וק"ל הא בלא התרה נמי אין כאן טובה לישראל דהא אסור בהנאה, לק"מ דאחר זמן איסורו ודאי לא שייך הואיל ואי בעי מיתשל דהא היא נדר של דבר איסור לעבור בב"י ואפילו בדיעבד אין התרה כמ"ש ש"ך ביו"ד סימן רכ"ח סקכ"ו אלא דנימא דמיחשב כשלו הואיל ואי בעי מיתשל עלי' קודם זמן איסורו ואוקמא רחמנא ברשותו לעבור עליו בב"י ועל זה שפיר כתבתי דקודם זמן איסורו לא מהני התרה לפי שהוא לטובת חבירו שעכשיו עדיין יכול לזכות בו דמותר בהנאה, ועוד דאפילו אח"ז איסורי יכול עכו"ם לזכות בו והוי לטובת עכו"ם ואין מתירין אלא ברצונו כמו בנבוכדנצר שנדר לו צדקיהו ונבוכדנצר עכו"ם הי', ומ"ש דשאני התם שלא היה ממון ול"ש בי' לא תחנם לא תתן להם מתנת חנם אבל כאן אם יזכה בגווי' עכו"ם אית בי' לא תחנם ומתנת חנם ז"א דהא אפילו במדיר הנאה מחבירו תנן בנדרים מ"ג אם עמהן אחר וכו' ואומר הרי הן מופקרין וכו' והלה נוטל ואוכל אף שאין שם אחר שיזכה בו כ"ש שאם זוכה בו גוי שאין בו משום לא תחנם ומכ"ש כיון שגם אחר הי' יכול לזכות בו דליכא משום לא תחנם, ושנית נהי דבנבוכדנצר לא הי' ענין ממון מ"מ גם שאר טובה שייך בי' לא תחנם עיין ע"ז כ' ורמב"ם פ"י מעכו"ם ויו"ד סימן קנ"א:

ומ"ש דהרי קי"ל דהפקר לישראל ולא לעכו"ם הוי הפקר וא"כ בלא הפקיר רק לישראל אכתי תקשי נימא הואיל וכו' אינו כלום די"ל לרמב"ם לענין חמץ בפסח באמת צריך להפקיר גם לעכו"ם כדי שלא יהא שייך הואיל וכו' אבל גוף דין זה דהפקר לישראל ולא לעכו"ם דהוי הפקר לא מצאתי לא ברמב"ם פ"ב דנדרים ולא בחו"מ סי' ער"ג רק דהרא"ש רפ"ו דפאה הביא פלוגתא דר"י ור"ל בירושלמי דלר"י הוי הפקר ולר"ל לא הוי הפקר ומר"ש שם משמע יותר דקי"ל כר"ל דלא הוי הפקר:

וגם י"ל שיש בזה טובת ישראל במה שהוא הפקר שיכול לזכות בו אחר הפסח רק אתה דחית דהא אפילו ביטלו אסור לאחר הפסח באכילה ובהנאה וכמדומה לך שהוא ירושלמי ומקומו הוא נעלם ממך, והנה הירושלמי הוא פ"ב דפסחים ה"ב והטור סי'

תמ"ח הביאו ופסקוהו מחבר שם ס"ה אלא דלדעת בעל העיטור שהביא הטור שם אינו אסור אלא באכילה ולא בהנאה ועיין נובי"ק או"ח סי' י"ט ולשיטתו כיון שמותר בהנאה שפיר הו' טובת ישראל שיכול לזכות בו אחה"פ אבל עוד נלפע"ד דבר חדש דהא הא דאסר בירושלמי היינו מטעם הערמה שיערים לומר שבטלו ולא בטלו וכ"ז אם הבעלים עצמן רוצים לזכות בחמץ אחר הפסח אז אסור בהנאה לכ"ע וכמ"ש ר"ן בפסחים כ"ח דקנסוהו לאסור גם לאחריני אבל אם זכה בו ישראל אחר דלא שייך הערמה באמת מותר בהנאה אחה"פ וידעתי דלא משמע כן מהפוסקים אחרונים והדבר צריך תלמוד אבל א"כ הוא ודאי הוא לטובת ישראל שיוכל לזכות בו אחר הפסח:

ועל מה שכתבתי שאין להתיר שלא בפניהם מפני הבושה ומפני החשד שעובר על נדרו השבת דאדרבה יתלו שזכה בו מן ההפקר עיין בטו"ז או"ח רס"י רמ"ג דמשו"ה קבלנות אסור בשדה מפני מראית עין ולא אמרינן שיתלו באריסות משום שאם יחקרו אחר הדבר יוודע להם שאיננו באריסות ולא יתלו בקבלנות רק בשכירי יום ולמדתי ממנו שני דברים חדא דכשיש דרך אחד לתלות בהיתר ודרך אחד לתלות באיסור יש מ"ע שיחשדוהו באיסור רק אם יש שני דרכים לתלות בהיתר ודרך אחד לתלות באיסור אז תלי' בהיתר ושנית דלא אמרינן דתלי' בהיתר אלא אם באמת עושה כהיתר זה שתלוי בו ולפ"ז כאן אם יחקרו אחר הדבר יוודע להם שבאמת לא זכה מן הפקר וליכא רק דרך אחד להיתר שנשאל על נדרו שפיר יחשדוהו באיסור:

ומה שהשבת דא"כ בחלה נמי איך שייך הואיל ואי בעי מיתשל עלה הא כהנים יחשדוהו שעובר על נדרו ואי דלמה יעבור הא אינו מרויח כלום דהא צריך להפריש חלה אחרת זה אינו דיחשדוהו שלא הפריש אחרת, הא ליתא מתרי טעמי חדא דא"כ יחשדוהו שאינו מפריש חלה ולא הפריש אחרת והרי התורה האמינתו על הפרשת חלה כמ"ש רש"י ריש גיטין דהאמינתו על הפרשת תרומה דאל"כ אין לך אדם מתארה אצל חבירו כמ"ש תוס' וראשונים בכמה דוכתי [ע"ל סוס"י רפ"ז] ושנית בשלמא בחלה טוה"נ לבעלים ויכול ליתנו לכל כהן שירצה ומה להם לכהנים עמו ומי יודע אם לא נתן לאיזה כהן וגם באמת יכול ליתשל עלי' ולהפריש חלה אחרת ויתנה באמת לכהן אבל כאן יכול כל אחד לזכות בהפקר שלא מרצונו ואם אחד יבא לזכות בו והוא ימחה בידו יחשדוהו:

ועל תירוץ הג' שכתבתי אמרת שנעלם ממך כונתי ובזה כיוונת האמת ואני אמרתי דגם הרמב"ם מודה דאם מפקיר הרי הוא הפקר ואין יכול לחזור בו מדין ממון ואפי' חוזר בו יכול כל אחד לזכות בו ומהני זכייתו אלא דהרמב"ם מוסיף דהרי הוא כנדר ואם חוזר בו ומוחה לא' שלא יזכה בו עושה איסור ועובר על נדרו אלא שלא תקשה איך עובר על

בל יחל דברו הא אינו מחלל דיבורו כלל שהרי נדרו והפקירו קיים וע"ז הבאתי ראי' מנזיר ששתה יין דעובר על בל יחל אף שנדרו קיים שהרי נשאר נזיר והטעם כתב בא"מ כיון שהתורה אסרה נזיר ביין כשאמר הריני נזיר הוי כאלו קיבל בנדר שלא ישתה יין מלבד קבלת הנזירות וע"ש בא"מ ותבין יותר ה"נ בהפקר כיון שאמרה תורה דהפקר יכול לזכות בו א"כ בשעה שאמר יהי' זה הפקר הוי כקיבל עליו בנדר שלא יעכב ביד מי שיבא לזכות מלבד הוצאות ממון מרשותו שהוציאתו תורה ולכן כתב הרמב"ם שאסור לחזור אבל עכ"פ אפילו נשאל נהי דפקע איסור נדר ואינו עובר על בל יחל כשחוזר בו מ"מ לא מהני חזרתו לענין הפקעת ממון שהפקיע תורה ממנו עיין היטב ותראה שאין התחלה לפקפוק ומרוב טרדות אקצר וכל טוב ממך לא יבצר צלח ורכב על דבר אמת ולמוד בהתמדה כחפץ נפש רבך החותם באהבה וברכת שים שלום:
עמרם הק' בלוהם בק"ק הנ"ל

תשובה שיב

שיל"ת ב' אויפאלו ה' לס' יתרו תרנ"ט לפ"ק:
ישאו הרים שלום, לאוצר בלום, החריף ובקי ברק השנון וריח לו כלבנון מו"ה יעקב ברוינפעלד נ"י בקראקא:
מכתבו הנעים הגיע עדי בזמנו ונפשו בשאלתו בשני שותפים שקנו להם הרבה מיני משי על שותפות והי' להם חלק שווה בשווה ונפל ביניהם קטטה ודברי ריבות אודות סחורות האלו עד שאסר אחד מהשותפים עליו ועל חבירו סחורות האלו בלשון זה קונם סחורות האלו ומעותיהן עלי ועליך ורק מעותיהן יהי' לצדקה לחלק לעניים ושותפו השני אסר רק הריוח עליו בקונם אבל קרן שלו לא אסר על עצמו ועתה השותף אשר אסר ע"ע רק הריוח רוצה לחלק סחורות האלו עם שותפו ונפשו בשאלתו איך דינם בזה וכ"ת צלל במים אדירים אם יכול לאסור דבר שלא בא לעולם ובענין ברירה ועל זה נבא במשפט אח"כ:
תשובה: ראשית דבר יש לחקור אם נדר זה דאותו שאמר קונם סחורות האלו ומעותיהן עלי ועליך חל כלל דהרי קי"ל בסי' רכ"ט ס"א דבאומר שאני נהנה לך לך הוי כלל ואם הותר אחד מהם הותרו כולם וכתב הש"ך סק"ג דכש"כ ולך בוי"ו דהוי כלל וכן מבואר בט"ז סק"ג דאפי' לרמב"ם דבלא וי"ו הוי כל אחד נדר בפ"ע מ"מ בוי"ו מודה דהוי כלל ולפ"ז כאן דאמר עלי ועליך בוי"ו הוי כלל לכ"ע ואם הותר חבירו הותר גם הוא, אלא דכל

זה אם הי' נשאל לחכם על מה שאסר על חבירו ומצא לו פתח ולחד דיעה שם אפילו ניתר בחרטה אבל כאן לא נשאל כלל:

אבל אכתי יש לדון דהרי קיי"ל נדרי שגגות מותרים בלי שאלה לחכם ואם ראה חבורת אנשים אוכלים פירותיו ולא הכירם ואמר הרי הם עליכם כקרבן וכשקרב אליהם ראה שהם אביו או אחיו שלא הי' רוצה לאוסרם עליהם אינו נדר אעפ"י שלא פירש כיון שהדבר מוכיח שאין אדם אוסר פירותיו על אביו ואחיו ואפילו נמצאו עמהם זרים שכיון שבטל הנדר אצל אביו ואחיו בטל גם אצל אחרים כמבואר בסי' רל"ב ס"ז וה"נ כיון שהדבר מוכיח שאין אדם אוסר פירות חבירו על חבירו ולא הי' בלבו לאסור חלק חבירו על חבירו ובטל מקצתו שאין חלק חבירו אסור על חבירו בטל כולו ואין הנדר חל כלל אפילו בלי היתר חכם, אלא דיש להשיב שהרי הר"ן בנדרים כ"ה ע"ב הקשה מ"ש דבמתני' דפותחין בכבוד שבתות ויו"ט וכו' בנדרים ס"ו צריך שאלה לחכם ובנדרי שגגות שם כ"ה הנדר בטל מאיליו ותי' דשם ידע שיעברו עליו שבתות ויו"ט והי' בלבו בשעת הנדר לאסרם הלכך חייל נדרא וצריך שאלה אבל כאן שלא ידע בשעת הנדר שאביו ביניהם לא הי' בלבו כלל גם בשעת הנדר לאסור את אביו לכן בטל מאיליו דאין פיו ולבו שווין ע"ש וא"כ ה"נ הרי ידע שיש לחבירו חלק בסחורות והי' בלבו בשעת הנדר לאסרם עליו אלא שלא הי' יודע שאינו יכול לאסרם א"כ ליכא טעות בעיקר הנדר ובעי שאלה לחכם דוקא ולא דמי לנדרי שגגות' אמנם אחר העיון יש לחלק בחלוקא דרבנן דבשלמא התם דחל הנדר בכולל גם על שבתות ויו"ט שפיר צריך שאלה משום שבת ויו"ט גופא אבל כאן כיון דבאמת לא חייל הנדר על חלק חבירו לחבירו ובטל הנדר מאיליו בחלק חבירו לחבירו א"כ בטל כולו וכן מבואר בפי' הרא"ש שם שכתב ולא דמי למתני' דשוגג גמור הי' על אביו ולא חל עליו הנדר כלל אבל הכא לו הי' לידע שאי אפשר לשנה בלא שבתות ויו"ט וחל הנדר עליהם כי נדרים חלין על דבר מצוה כדבר הרשות הלכך צריך שאלה ע"ש:

אך אכתי יש לעיין דהרי רוב ראשונים פסקו כרבה בנדרים כ"ה דדוקא במחליף ומשנה דבריו הוא דאמרינן הותרו כולם אבל במעמיד דבריו כולהון אסורים ואביו מותר והכי קיי"ל ביו"ד סי' רל"ב ס"ח ובנ"ד הרי לא החליף דבריו וא"כ אף שבטל הנדר בחלק חבירו לגבי חבירו מ"מ שאר הנדר קיים, אלא לפמ"ש טו"ז סקי"ג דאפילו לא אמר אח"כ כלום כשראה שטעה בדבר בשעת הנדר אלא שרואה טעותו מותר בכל וא"צ כאן שיחליף לשון הנדר כמו בסעיף שאח"ז דשם הוא אמר עכשיו ג"כ לאסור על האחרים ע"כ בעינן שיחליף משא"כ בזה דאינו אומר כלום וכי היכי דמותר לגבי אביו הותר לכולם דהא אין

כאן נדר לגמרי ע"ש ועיין ש"ך סקי"ז ומבואר מזה דדוקא באומר שהי' נודר שאר הנדר והי' אוסר על האחרים אז בעינן דוקא שהי' משנה הלשון מכלל לפרט או מפרט לכלל אבל אם הי' מעמיד הלשון על האחרים הם אסורים אבל אם אינו אומר שהי' נודר על האחרים אמרינן הותר מקצתו הותר כולו אפילו אינו אומר כלום וא"כ בנ"ד נמי אם אינו אומר כלום רק ששמע טעותו שאינו יכול לאסור פירות חבירו על חבירו ובטל הנדר במקצתו בטל כולו:

איברא דדברי טו"ז קשים בעיני מהא דכתב נמ"י שם אבל אסר על עצמו בשר ויין ונשאל לחכם על אחד מהם ונתחרט ממנו לא הדר מגופי' דנדר ומה שנשאל עליו והחזרו מותר והשאר לא הותר אלא עומד באיסורו כבתחילה כיון שמעמיד דבריו כן ע"ש ולפי דברי טו"ז נהי דס"ל כדעת הרמב"ן ור"ן בפירושו נדרים כ"ז דגם בהותר מקצתו ע"י שאלה לא אמרי' דהותר כולו אלא במשנה ומחליף מ"מ באינו אומר כלום אמרינן הותר מקצתו הותר כולו והרי לא אמר כלום ואמאי לא הותר כולו, מיהו בזה י"ל לפמ"ש הרא"ש בפירוש נדרים ס"ו שהנדר שהותר מקצתו הותר כולו אעפ"י שלא מצא פתח על כולו דלא נדר מעיקרא אלא ע"ד שנתקיים כולו נמצא התרת מקצתו פתח לכולו ע"ש ולפ"ז י"ל דע"כ לא כתב הטו"ז אלא בנדרי שגגות דלא בעי שאלה כלל לחכם רק מקצתו בטל מאיליו וכמ"ש הריטב"א דאנן סהדי דלא הוי דעתי' כלל על אביו ועל אחיו הלכך אע"ג דנדר סתם כמאן דאתני דהו"ל דברים שבלבו ובלב כל אדם שהם דברים ע"ש ולכן כשאינו אומר כלום נמי אנן סהדי שהי' משנה לשון הנדר מכלל לפרט או מפרט לכלל וממילא בטל כולו ואע"ג דכתב הר"ן בנדרים כ"ו ד"ה איתיבי' דאיכא אינשי דקפדי הכי ואיכא אינשי דקפדי איפכא ע"ש מ"מ באינו אומר כלום אנן סהדי שהי' מקפיד על שניהם לדעת טו"ז ולא הי' נודר כלל גם על אחרים אבל היכא דניתר מקצתו ע"י שאלה ופתח וחרטה נהי דהתרת מקצתו הוי פתח לכולו שלא נדר אלא ע"ד שיתקיים כולו מ"מ כשאומר לפני החכם שמתחרט על אחד מהם ואינו אומר שמתחרט על השני הוי כמעמיד דבריו על השני ולא הותר השני והכי דייקא לישנא דנמ"י שכתב כיון שמעמיד דבריו כן:

אלא דאכתי ק"ל ממ"ש הרא"ש בפסקיו נדרים כ"ו וצ"ע לרבה אדם שנדר מב' דברים בשר ויין שלא הי' לפניו והזכיר שניהם בין בשעת הנדר בין כשבא לפני החכם ומצא חרטה על אחד מהם מי אמרינן הכא מודה דהותר כולו כיון דל"ש כאן החלפה דדוקא במידי דשייך כולכם וגם זה וזה בהא קאמר רבה דבעי החלפה או דילמא לא אמרינן הותר כולו אלא היכא שמחליף ואין חילוק ע"ש ולדעת טו"ז כיון דל"ש החלפה ממילא

אין כאן מעמיד ולא גרע מלא אמר כלום ואמאי לא נימא דהותר כולו ואפ"ל גם בזה כמש"ל כיון שאינו אומר שמתחרט בשני על שנדר כלל הוי כמעמיד על עיקר הנדר אלא דאם הי' שייך החלפה ושינוי בלשון הייתי אומר מסתמא שהי' משנה הלשון אבל כיון דל"ש כאן החלפה ושינוי בלשון לכן נסתפק הרא"ש אי הותר כולו או לא וא"כ אדרבה יש מיכן קצת סייעתא לטו"ז:

ולפ"ז בנ"ד דשייך החלפה דאנן סהדי אלו הי' יודע שאינו יכול לאסור חלק חבירו עליו הי' משנה הלשון ולא הי' אומר קונם סחורות אלו עלי ועליך אלא הי' אומר קונם סחורות אלו עלי וחלקי מסחורות אלו עליך שפיר א אמרינן כיון שהותר מקצתו מאיליו דהיינו חלק חבירו לחבירו הותר כולו, ויש סייעתא לזה מלשון הרא"ש שכתב שנדר מב"ד בשר ויין שלא היו לפניו והזכיר שניהם וכו' וכונתו כמו דאמרי' בשבועות כ"ג ע"ב הכא במונחים לפניו עסקינן שהי"ל אומר שבועה שלא אשתה אלו ומדפרט הוי שני שבועות אלא דדחי שם שפרט משום שהיה רוצה כל המין ע"ש וה"נ אם אסר רק בשר ויין שלפניו שייך החלפה ושינוי בלשון שהי' אומר תחילה קונם אלו עלי ועכשיו אומר שהי' משנה לפרט לומר בשר ויין זה או זה וזה או איפכא שאמר מתחילה בשר ויין ועכשיו אומר אלו אבל ברוצה לאסור בשר ויין שאינן לפניו ל"ש החלפה וא"כ בנ"ד שפיר שייך החלפה כנ"ל וי"ל דהותר כולו:

הן אמת דבגוף הדבר אני תמה למה בעינן משנה ומחליף כלל ובשלמא לדעת הרא"ש בפירושו נדרים ס"ו הנ"ל דהא דנדר שהותר מקצתו הותר כולו הוא מטעם דמעיקרא לא נדר אלא ע"ד שיתקיים כולו והוי התרת מקצתו פתח לכולו שפיר דלא מיבעיא אם הותר מקצתו ע"י שאלה ודאי נהי דלא בעינן פתח וחרטה על מקצתו השני עכ"פ בעינן חרטה על לשון הנדר שהי' משנה מכלל לפרט או מפרט לכלל אלא אפילו אם הותר מקצתו מאיליו משום נדרי שגגות נמי שפיר בעינן משנה ומחליף לשון הנדר שהרי לגבי מקצת השני אינו שגגה על גוף הנדר כלל רק על לשון הנדר אבל לפי מה שהביא הר"ן בנדרים דף ס"ו דילפינן לה בירושלמי מדכתיב בכל היוצא מפיו יעשה דמשמע דוקא בשכולו קיים והוא בירושלמי דנדרים פ"א ה"א מה מקיים ר"ע ככל היוצא מפיו יעשה מיכן לנדר שבטלו מקצתו בטלו כולו ע"ש א"כ למה לי משנה ומחליף הא כיון דבטל מקצתו לגבי אביו ואחיו ממילא בטל כולו כיון דאין כולו קיים, אבל אשכחנא פתרי דלא אמרינן נדר שהותר מקצתו הותר כולו אלא אם הי' בכלל היוצא מפיו והותר מכללו אז הותר כולו אבל אם לא הי' מעולם בכלל היוצא מפיו ל"ש ככל היוצא דהרי כל היוצא מפיו קיים אלא שמקצתו לא יצא מפיו כלל ודבר זה מתורת הריטב"א למדתי בנדרים דף כ"ו ד"ה

ראה אותן וכו' שכתב דמשו"ה כי אמר מעיקרא כולכם אסורים ועכשיו אומר אלו הי' יודע שאביו ביניהם הי' כולכם אסורים חוץ מאביו מודו ב"ה דלא הותר כולו משום דגלי דעתי' עכשיו שלא הי' אביו בכלל כולם כלל ולא הותר מכללו אבל כשאומר עכשיו שהי' אומר פלוני ופלוני אסורים ואבא מותר דמגלי דעתיה דאביו הי' בכלל כולכם וכאלו אמר כולכם עשרה הבאים לאכול תאנים הרי הם עליכם קרבן שגומר דעתו על כולם בכלל וכי מפיק לי' השתא לאבוה מטעמא דהוי טעות כי אסרי' בהדיהו הוי כאלו מפיק ליה מכללא ולכן הותרו כולם, ויותר מבואר במ"ש אחר כך וה"נ איכא שתי לשונות דסתרי אהדדי דהא בתחילת דבריו דהוי אמר כולכם אסורים משמע שכולל באיסור אחד לכל הזרים ושלא היה בדעתו לאסור קרוביו כלל ואינם בכלל האיסור וכהאי גונא כי משתרי אבוה בטעותא לא חשיב נדר שהותר מקצתו כדפי' לעיל וכי הדר אמר חוץ מן אבא משמע דאבוה בכלל לשון נדרו דמעיקרא אלא דהשתא מפיק לי' מיני' וכה"ג חשיב נדר שהותר מכללו וכו' אבל השתא דנקט בגילוי דעתיה לישנא דחוץ מאבא גלי דעתי' דכייל איסור אפילו אקרובים עד שיוציאם בגמר דיבורו הלכך כי אישתרו קרובים משום נדר טעות הוי נדר שהותר מכללו וכו' ע"ש:

אך כ"ז התינח לדעת הריטב"א דנראה מדבריו שתופס הסוגיא כפשטיה דבשעת הנדר אמר כולכם אסורים ולרבה באומר אחר כך שהיה אומר כולכם אסורים חוץ מאבא הוי מעמיד ולכ"ע אביו מותר וכולם אסורים ובמחליף מכלל לפרט פליגי ולרבא במחליף מכלל לפרט כו"ע מודו דהותר מקצתו הותר כולו ולא פליגי אלא באמר מעיקרא כולכם ועכשיו אומר שהי' אומר כולכם חוץ מאבא וכמבואר בדברי הריטב"א הנ"ל אבל לדעת הר"ן ורא"ש ושאר ראשונים דגם במשנה מפרט לכלל מיקרי מחליף והותר כולו וכ"פ המחבר סי' רל"ב ס"ח קשה בעיני לומר שאביו הי' בכלל נדרו והותר מכללו, ומ"מ נראה גם בזה דהסברא כך הוא דבאומר מתחילה כולכם אסורים ואח"כ מעמיד דבריו שהי' אומר כולכם חוץ מאבא גלי דעתיה שלא היה אביו במשמעות הנדר כלל ולהם ולהם לא הי' פורט דאז הי' נראה שלבסוף יזכור את אביו גם כן כמ"ש הר"ן ד"ה איתיבי' ואין דעתו שיהי' אביו במשמעות אפילו רגע אחת וא"כ לא הותר מכלל איסור ולהכי לא הותר כולו והאחרים אסורים וכן במעמיד מפרט לפרט גלי דעתיה דבכולכם היה אביו יותר במשמעות הנדר מבזה וזה וכמ"ש ג"כ הר"ן ד"ה הנ"ל וכיון שדעתו שלא יהיה אביו במשמעות מעות הנדר כלל לא הותר כולו דנתקיים כל היוצא מפיו אבל במשנה ומחליף בין מכלל לפרט בין מפרט לכלל מגלה דעתו דבמה שאמר בשעת הנדר היה אביו במשמעות הלשון יותר וכמ"ש הר"ן דאיכא אינשי דקפדי שלא יפרט דאז הוא

במשמעות יותר וכיון שהיה במשמעות הנדר והשתא מוציאו מן הכלל הוי נדר שהותר מקצתו מכללו והותר כולו:

אמנם בתשובת הר"ן סי' ע"ג כתב על מי שנשבע לפרוע הקרן והרבית דאע"ג דלא חלה השבועה על הרבית מ"מ חייב על הקרן ולא אמרינן הותר מקצתו הותר כולו כמו דאמרינן בפ"ד דנדרים גבי ראה אוכלים תאנים וכו' משום דל"ש למימר הכי אלא היכא שאינו יודע בשעת הנדר שאביו ביניהם שהוא ההיתר וכו' והר"ן הוסיף דלא אמרינן אלא במשנה דבריו הראשונים אבל במעמיד לא ע"ש וא"כ בנ"ד נמי כיון שידע בשעת הנדר שחלק חבירו ביניהם שהוא ההיתר וגם אינו משנה שוב לא אמרינן דהותר כולו:

וסבור הייתי לומר לפמש"כ הרמב"ם פ"ד ממלוה הי"ג הורו מקצת הגאונים שהלוה שמחל למלוה הרבית שלקח ממנו או שעתיד ליקח אעפ"י שקנו מידו שמחל או נתן מתנה אינו מועיל בו כלום שכל רבית שבעולם מחילה הוא אבל התורה לא מחלה ואסרה מחילה זו וכו' יראה לי שאין הוראה זו נכונה אלא מאחר שאומרים למלוה להחזיר לו וידע המלוה [צ"ל הלוה] שדבר איסור עשה ויש לו ליטול ממנו אם רצה למחול מוחל כדרך שמוחל הגזל עיי"ש ומשמע מדבריו דעל שעתיד ליקח נמי קאי וכן הבינו ממנו רבים מהקדמונים ועיין באשר"י ר"פ איזהו נשך ובש"מ שם והמ"מ שם לא כתב כן ע"ש ולפ"ז אינימא דגם קודם לקיחת הרבית אם המלוה אינו רוצה ליטול ממנו ויודע הלוה שאסור ליתני ונותן לו במתנה מועיל שפיר יש לחלק דהתם יש מקום לשבועה לחול גם על הרבית לתת למלוה באופן היתר הנ"ל רק שאח"כ אינו עושה כהיתר הנ"ל ואסור לפרוע הרבית וא"כ אין השבועה נעקרה מעיקרא רק מיכן ולהבא והוי כהפרת בעל דלא אמרינן בי' הותר מקצתו הותר כולו כמש"כ כל הראשונים ובשו"ע סי' רכ"ט ס"ב ואף שכתב ש"מ ב"מ ס"א דאם מוחל מחמת אונס שבועה לא מהני אפילו לרמב"ם ושוב הראני בני הבחור החרוץ ושנון מו"ה בן ציון נ"י שהדבר מבואר גם בב"י בבדה"ב סי' ק"ס בשם הריטב"א מ"מ זה בהשביעו בשעת הלואה דהי' אנוס גם על השבועה אבל הר"ן י"ל דמיירי דלא היה אנוס על השבועה ושפיר יש מקום לחול באופן היתר לרמב"ם הנ"ל, ועוד דש"מ מיירי שנשבע למחול אחר הפרעון ובזה אין הלוה עושה איסור וחלה השבועה ושפיר הוי אנוס מחמת השבועה אבל בנשבע לפרוע הרבית אם אינו עושה בהיתר יש אי' גם על הלוה וא"כ אין השבועה חלה ול"ש לומר דאנוס מכח השבועה, וגם בלאה"נ כתב ש"מ שאם אומר שעושה בלב שלם בלי אונס שבועה שפיר מהני ע"ש, אבל כ"ז איננו שוה לי לדעת הה"מ ברמב"ם דדוקא מחילה אחר הפרעון מהני ולא ברבית שעתיד ליקח וכן דעת שאר ראשונים וכן פסק בשו"ע סימן ק"ס ס"ה:

אבל נ"ל סברא ישרה דלא דמי להאי דר"ן דשם ליכא שבועת שגגה כלל שהרי ידע בשעת שבועה שאסור לתת רבית ומ"מ נשבע והי' בדעתו גם לקיים שבועתו באי' ועיין תוס' ביצה י"ב ע"ב ד"ה הכא נמי וגם מעמיד דבריו ואינו משנה שאלו הי' יודע שאין השבועה חלה על הרבית לא הי' נשבע על הרבית דהרי רשע הוא שלוה ברבית ואפשר רצה לישבע לשוא וא"כ אין כאן שבועת שגגה והשבועה מצאה מקום גם על הרבית להיות שבועת שוא אלא דמצד ד"ת אינו שבועת ביטוי על הרבית לכן על הקרן שפיר חל שבועתו אבל בנ"ד איכא תרתי לטיבותא דודאי נדר שגגה הוא לאסור חלק חבירו על חבירו ואלו הי' יודע שהוא כן לא הי' אסרו דאין בידו לקיים נדרו ואין אדם מוציא דבריו לבטלה וגם אנן סהדי דמשנה דבריו הראשונים שאלו הי' יודע שכן לא הי' אומר קונם סחורות אלו עלי ועליך רק קונם חלקי בסחורות אלו עלי ועליך וא"כ שפיר אמרי' נדר שבטל מקצתו מכללו דהיינו חלק חבירו שהי' בכלל הנדר בטל כולו ובס' מחנה אפרים ה' שבועות סי' ח' תמה על דברי הר"ן אלו ולפמ"ש בכונתו לק"מ:

ושוב מצאתי בשעה"מ פי"ב מנדרים ה"י שהביא בשם ס' קול יעקב דמ"ח ע"ג שנסתפק במי שהי' לפניו שתי בהמות ונדר ואמר הרי אלו עולה ונמצאת אחת מהן בעלת מום או טמאה מי אמרינן כיון דעל אותה בהמה לא חל הנדר גם על האחרת אינו חל דהו"ל נדר שהיתר מקצתו הותר כולו או דילמא לא אמרינן נדר שהותר מקצתו הותר כולו אלא כשחל הנדר מעיקרו ושוב הותר מקצתו ע"י פתח אמנם אם מעיקרא אין מקום לחול על מקצתו כלל בכה"ג אפשר דקרי' בי' ככל היוצא מפיו יעשה, והנה מ"ש דלא נימא הותר כולו אלא כשחל והותר מקצתו ע"י פתח ודאי ליתא דנדרי שגגות יוכיח שלא חל על מקצתו מעיקרו וניתר בלא שאלה ואפ"ה אמרי' בי' דהותר כולו אלא שבגמר דבריו תיקן הדבר דבנדרי שגגות עכ"פ הי' מקום שיחול הנדר אלא שלא הי' חל מפני שהי' שוגג אבל כאן אין מקום לנדר לחול כלל שיהיה בהמה טמאה או בע"מ עולה:

ובמכתבו הביא תשו' בני יעקב שהובא בשעה"מ פ"ג מנדרים בשוחט שאסר שחיטתו על כל ישראל גם הוא אינו אסור דהוי נדר טעות וס' בני יעקב אין אתי ובשעה"מ המצויין חפשתי ולא מצאתי זה רק שדן שם לענין דשלב"ל ודחי לי' במכתבו בגילא דחיטתא מהא דחולין מ"א דאף דאין אדם אוסר דשא"ש מ"מ באית לי' שותפות בגווי' אוסר חלקו והאריך קצת בזה ולא כיוון יפה דבנדרים מצד נדר שהותר מקצתו הותר כולו אתאן עלה אי מדרשת ירושלמי אי מטעם הרא"ש נדרים ס"ו כמש"ל אבל שם בחולין מה בכך שאינו יכול לאסור חלק חבירו במחשבתו לע"ז מ"מ חלק שלו יכול לאסור ונאסר חלק חבירו

מפני שמעורב בשלו וגם לא הי' רוצה לעבוד ע"ז כלל בחלק חבירו ודיחוי מעיקרא לא הוי דיחוי כלל:

ובשעה"מ שם הקשה דדברי ריטב"א סותרים זא"ז דבחי' לנדרים כתב כמ"ש הר"ן בתשו' הנ"ל דאם נשבע על הקרן ועל הרבית דחייב על הקרן אע"ג דאינו חל על הרבית דל"ש לומר נדר שהותר מקצתו הותר כולו כיון דהוי ממילא לא אמרי' הכי עיין מחנה אפרים ה"ש סי' ח' ובכתובות נ"ט אהא דקאמר הכא אין בידה לגרש א"ע הקשה הריטב"א קושית תוס' הא בידה לומר איני ניזונת ואיני עושה ותירץ דנהי שיכולה לפטור עצמה מלעשות בצמר כי אומרת איני ניזונת ואיני עושה אבל א"י לפדות ידיה משיעבודא של בעל לז' מלאכות וכיון דידי' משועבדין לבעל לז' מלאכות אפי' למע"י אין לה כח להקדישן שהרי עיקרן של בעל וא"כ נראה מדבריו כיון שלא חל לענין ז' מלאכות בטל כולו ע"ש ולפענד"נ לחלק דוקא אם נשבע ע על שני דברים בשני תיבות כמו קרן ורבית בזה ס"ל לריטב"א דאעפ"י שאין השבועה חל על הרבית מ"מ חייב על הקרן כיון דרבית הותר ממילא פלגינן דיבורא וחל על הקרן דזה מיקרי ככל היוצא ומיו אבל אם שניהם בדיבור אחד נאמרו קונם שאני עושה לפיך אם הדיבור בטל לגבי ז' מלאכות אפילו ממילא אין מחלקין הכוצה שיחול על שאר מעשה ידיה כיון דא"א לקיים ככל היוצא מפיו וכעין שמחלק רשב"א בתשובה סי' אלף רל"ז לחלק בין האומר אשת פלוני זינתה עמי דפלגינן דיבורא ומסלקין תיבת עמי ובין האומר אני באתי על אשת פלוני דא"א לחלק הדיבור ולסלק אני באתי דא"כ לא יהי' בו שום משמעות ע"ש:

אמנם למש"ל בכונת הר"ן בתשובה אין אנו צריכין לכל זה אלא בהאי דקרן ורבית ליכא נדר שגגה כלל אלא דממילא בטיל על הרבית ולהכי חייל על הקרן אבל בהך דקונם היתה שוגגת בשעת הנדר שלא ידעה שאינו חל על ז' מלאכות ואלו ידעה אנן סהדי שלא היתה מוציא דבריה לבטלה והיתה משנה הלשון לאסור רק שאר מעשה ידיה ובזה שפיר אמרי' הותר מקצתו הותר כולו:

ושוב הביא שם דר"ן בנדרים פ"ו ד"ה מתקיף לה פליג על סברת ריטב"א הנ"ל דהקשה ג"כ קושי' הנ"ל הא בידה לומר איני ניזונת ואיני עושה ותירץ דאפילו כי אמרה הכי מחויבת בז' מלאכות וריב"נ דאמר יפר שמא יגרשנה ותהא אסורה לו ע"כ לאו משום שאר מעשה ידיה דבזה אפשר ליזהר אלא משום ז' מלאכות דאי אפשר ליזהר וע"ז פריך שפיר כיון דאין בידה לאסור עכשיו האיך יכולה לאסור לכי מגרשה ואינימא דסבירא לי' כריטב"א הי' יכול לתרץ בפשיטות כיון דלא חל אז' מלאכות בטל נמי לשאר מע"י דהותר מקצתו הותר כולו, ולפענד"נ דאינו ראיה רק אקדים ליישב מה שהקשה בס'

קול יעקב ושעה"מ שם א) מכתובות ע' המדיר את אשתו מליהנות לו עד ל' יום יעמיד פרנס ופרש"י דאין הנאת תשמישו נאסר עלי' דהא משועבד לה משמע דהנאת תשמישו בכלל הנדר אלא דאינו חל משום דמשועבד לה ואף תוס' לא פליגי ארש"י רק מטעם אחר ואי כריטב"א הנ"ל נימא הותר מקצתו להנאת תשמיש הותר כולו גם לשאר הנאות ב) מדברי רשב"א נדרים ט"ו ד"ה ואכ"כ שכתב דאם אסרה הנאת תשמישה אכ"ע אע"ג דלא חל איסורא על הבעל משום דמשעבדא לי' מ"מ אכולי עלמא חייל ע"ש ואמאי לא נימא הותר מקצתו וכו' ג) מכתובות נ"ט למאי דס"ד דקונמות אין מפקיעין מידי שיעבוד אמאי לא אדר"ע דקאמר יפר שמא תעדיף עליו יתר מן הראוי לו ומה בכך הא כיון דהותר לגבי עיקר מע"י משום דמשועבדת לו הותר נמי להעדפה עיי"ש, ולפעד"נ ליישב דעיין מהרי"ט ח"א סי' ה' ד"ה וחוץ דיהא דאמרינן קונמות מפקיע מידי שיעבוד היינו דוקא באוסר נכסיו על בעל חוב דאכתי מחוסר גוביינא והם שלו ואלו רצה להקדישם יכול ועוד אי בתר הכי נפלו לי' זוזי יכול לסלק הבע"ח בהם משו"ה שפיר חל הנדר דאדם אוסר פירותיו על חבירו וכן האי דקונם שאני עושה לפיך יכולה היא לאסור עליו מע"י בקונם שהי' לה מעות ממק"א ע"מ שאין לבעלה רשות בהם והיתה יכולה ליתן לו דמי משקל ה' סלעים ביהודה אבל אם הדירו בע"ח קונם הנאתי עליך לא חייל קונם עלי' כלל דהא ודאי משועבד לי' ואין בידו לאסור הנאתו דאין אדם אוסר דשא"ש ואינו בידו דהא ודאי בדין יהנה ממנו דמשועבד לי' הוא ע"ש ולפ"ז נ"ל דגם אחר דאלמוה רבנן לשיעבודא שאין קונמות מפקיע מידי שיעבוד מ"מ היכא דיכול לסלק שיעבודי' בדבר אחר הנדר חל דהרי יש לו מקום לחול אם יסלק שיעבודי' בדבר אחר רק אי לאו דאלמוה אפילו אין לסלק שיעבודו ממקו"א מ"מ כיון דקונמות קדוה"ג הוא כיון שהנדר חל תו לא פקע בכדי וממילא פקע השיעבוד אבל כיון דחכמים אלמוה לשיעבודא הוי רק כקדושת דמים דנמי חל הקדושה אלא דאתי בע"ח וטריף כדאמרינן בפסחים דף ל"א ובעירובין כ"ג כמו שטורף מלקוחות דנמי מהני המכירה ומ"מ בע"ח גובה מהם ופקע מכירה ה"נ פקע הקדש דקדושת דמים פקעה בכדי וה"נ בקונמות אע"ג דקדוה"ג הוא מ"מ כיון דמשכחת קונם לזמן משא"כ בהקדש קדוה"ג דלא משכחת לזמן עיין נדרים כ"ט שפיר אלמוה רבנן לשיעבודא ואמרינן אף דקונם חל על השיעבוד משום דיכול לסלקו בד"א מ"מ אם אינו מסלקן בד"א אין הקונם מפקיע מידי שיעבוד אף דלא פקע בכדי מ"מ השיעבוד מפקיע מן הקונם ופקע הקונם כאלו הוי קונם לזמן אבל כל זה בשיעבוד שיכול לסלק בד"א שמצא הקונם מקום לחול אבל בשיעבוד שאינו יכול לסלקו בד"א ואין בידו להפטר ממנו אין הנדר חל כלל וכמ"ש מהרי"ט דאפילו אי קונמות מפקיע

מידי שיעבוד מ"מ בכה"ג אין הנדר חל כלל, ולפי"ז א"ש בכתובות נ"ט גם לפי הס"ד דקונמות אינו מפקיע מידי שיעבוד מ"מ הנדר חל גם על עיקר מע"י רק דבזה אם אינה מסלקת שיעבודו בד"א אתי שיעבודו ומבטל לי' לקונם עינן ולהבא ואתי וטריף וכיון דאינו נעקר מעיקרא הוי רק כהפרת בעל דמיגז גייז [ולא כהתרת חכם דעוקר מעיקרו] דלא אמרינן הותר כולו וא"כ העדפה שאינה משועבדת שפיר אסור עליו ומשו"ה יפר לר"ע, ועיין במהרי"ט סי' הנ"ל דגם בתשמיש אינה משועבדת לבעל אלא בעונה האמורה בתורה אבל אינה משועבדת להזדקק לו בכל שעה שהוא רוצה שאינה כשבוית חרב ע"ש ולפ"ז גם בתשמיש לגבי הבעל יש מקום לנדר לחול על תשמיש שאינה בעונה האמורה בתורה ולכן חל הנדר רק דתשמיש המשועבדת לו אתי ומבטל הקונם מכאן ולהבא ולהכי לא אמרינן דהותר כולו ושפיר כתב רשב"א דחייל אכו"ע וגם רש"י כתב שפיר דאע"ג דבטיל לגבי תשמיש מ"מ אינו בטל לגבי שאר הנאות וא"ש, ומהרי"ט שם כתב כיון דלא חל על עיקר חיוב תשמיש לא חל נמי אהעדפה ודלא כסברתינו הנ"ל אבל א"כ ס"ל כריטב"א דכתובות הנ"ל דגם בזה אמרי' הותר כולו ועיין בשעה"מ שם מה שמחלק אבל הריטב"א שפיר י"ל דס"ל כמו שכתבתי ולק"מ, ובזה מיושב גם מה שהקשה בס' מחנה אפרים סימן ח' מהא דקונם שאני עושה לפיך ר"י בן נורי אומר יפר שמא יגרשנה וכו' ואמאי נימא כיון שנדרה בכולל בעודה תחתיו ולאחר גירושין כיון שהותר בעודה תחתיו משום דמשעבדא לי' הותר נמי לאחר גירושין, ולפמ"ש ניחא דגם בעודה תחתיו חל כיון דאפשר לסלק השיעבוד אלא דאם אינה מסלקת השיעבוד אתי שיעבוד ומפקיע קונם מיכן ולהבא לכן שפיר חל לאחר גירושין דהוי רק כהפרת בעל:

אך עוד הקשה שם מכתובות ע' דפריך וכיון דמשועבד לה וכו' והתנן קונם שאני עושה לפיך וכו' ומשני אלא וכו' נעשה כאומר לה וכו' ופריך ואי איתא לדר"ה וכו' קונם שאני עושה לפיך וכו' נעשה כמי שאומרת לו איני ניזונת ואיני עושה ומאי קושיא הא אפילו אמרה איני ניזונת ואיני עושה אינה יכולה להפקיע שיעבודה מז' מלאכות וכיון דלא חל נדרה בז' מלאכות אשאר מע"י נמי לא חייל ע"ש ולפענ"ד לק"מ דלמאי דס"ל עכשיו דנעשה כאומרת איני ניזונת ואיני עושה אע"ג דלא אמרה דמסתמא דעתה באופן שיחול נדרה וכר"מ דאין אדם מוציא דבריו לבטלה עיין כתובות נ"ח ה"נ אמרינן נעשה כאלו אמרה חוץ מז' מלאכות כיון דכי אוסרת נמי שבע מלאכות אין הנדר חל כלל בודאי אמרה באופן שיחול הנדר:

אלא דלפמ"ש קשיא הא גם בשבע מלאכות המבוארים באהע"ז סי' פ' ס"ו יש מקום לנדר לחול אם תסלק שיעבודה בהכנסת ג' שפחות או ממון כ"כ כמבואר שם ס"ז וס"ח

וא"כ הנדר חל רק השיעבוד מבטל הקונם מכאן ולהבא ואמאי כתב הריטב"א כיון דבטל לשבע מלאכות בטל כולו, אך ז"א דהרי עכ"פ אותן המלאכות המבוארות שם בס"ד ומהם הצעת מטתו שהוא אחת מז' מלאכות המבוארות במשנה כתובות נ"ט אין בידה להפטר מהן בשום אופן כמבואר שם ס"ה ועיין בהג"ה שם ס"ח וחמ"ח סק"י וע"ז אין מקום לנדר לחול כלל והותר מעיקרו לכן הותר כולו:

ועיין ר"ן נדרים נ"ז במשנה דאם נודר סתם מן תאנים או ענבים ואומר קונם הם על פי או לפי לא נתכוין אלא מאכילת אותו המין ולא לאסור בהנאה רק אם פורש פירות אלו או פירות של מקום פלוני או של פלוני אז שוינהו עלי' כהקדש ואסור בהנאה ג"כ עיי"ש ולפ"ז בהאי דקונם שאני עושה לפיך בנדרים פ"ה אי הוי אמרינן גם בפורש אינו מכווין רק לאיסור אכילה א"כ ע"כ לא הי' בכלל הנדר כל השבע מלאכות שבהן מכבסת ומניקה את בנה ומצעת לו המטה דאלו אינם מידי דאכילה רק על טוחנת אופה ומבשלת ובהני אע"ג דא"י לומר איני ניזונת ואיני עושה מ"מ יש מקום לנדר לחול אם יהי' להם ג' שפחות או ממון לג' שפחות כנ"ל אלא דאתי שיעבוד ומפקי לקונם וא"כ חל שפיר אשאר מע"י אפילו השתא אם אומרת איני ניזונת ואיני עושה וממילא אפילו לא אמרה חל על לאחר גירושין ואפילו מזיגת הכוס דהוא מידי דאכילה נמי יש מקום לנדר לחול על ימי נדותה דאסורה במזיגת הכוס בפניו עיין יו"ד סי' קצ"ה ואין לומר דאאחע"א חע"א דהא כיון דהוא רק איסור דרבנן שפיר חייל עלי' נדרא עיין שבועות דף כ' ע"ב וביו"ד סוס"י רט"ו אלא כיון דבפורט אסרה עליו כל הנאות א"כ גם להכניס לו ג' שפחות או ממון לג' שפחות נמי בכלל הנדר וא"כ אין מקום לנדר לחול כלל בז' מלאכות ושוב באמת אמרינן כיון דבטל לגבי ז' מלאכות בטול כולו, ולפ"ז י"ל דמודה הר"ן לריטב"א דאם הנדר הותר מקצתו לגבי שבע מלאכות הותר כולו גם לגבי שאר מע"י אלא שמא תאמר דאפילו בפורט אינה אוסרת אלא אכילה וא"כ גם בז' מלאכות יש מקום לנדר לחול כנ"ל וא"כ שפיר חל על שאר מע"י לאחר גירושין ולהכי יפר ולהכי צריך הר"ן לחדש דמשום איסור שאר מע"י בלאה"נ אין צריך להפר דאפשר ליזהר אלא הכא באוסרת כל הנאה שלה על בעלה אפי' אותן ז' מלאכות וכו' דבפורט שויא עלי' כהקדש וכל הנאות אסורין ולהכי יפר דבהני א"א ליזהר וע"ז פריך שפיר אשה בידה לגרש עצמה דבהני לא מהני איני ניזונת ואיני עושה וכיון שכל הנאות אסורין אין מקום לנדר לחול כלל ובאמת אינו חל גם על שאר מע"י וכריטב"א הנ"ל אלא כיון שכבר הוצרך לומר דבשאר מע"י אפשר ליזהר רק בשבע מלאכות א"א ליזהר כדי להוכיח שכאן כל הנאות בכלל לא רק אכילה

ובלא הוכחה זו לא הועלנו בתי' הריטב"א כנ"ל שוב לא הוצרך לתי' הריטב"א אבל שפיר י"ל דמודה לסברת הריטב"א:

איברא דבגוף דברי הריטב"א יש לעיין קצת אם כונתו כמו שפירש בו שעה"מ דמשום נדר שהותר מקצתו הותר כולו אתאינן עלה דמשטחות לשונו שכתב וכיון דמשועבדות ידי' לבעל לשאר מלאכות אפי' למע"י אין לה כח להקדישו שהרי עיקרן של בעל ומזה נראה דכונתו כיון דאינה יכולה להקדיש מעשה ידיה משום דהוי דשלב"ל רק באומרת יקדשו ידי לעושיהן וכיון דידיה עיקרן של בעל אינה יכולה להקדיש ידיה וממילא אין מע"י קדוש משום דבר שלא בא לעולם, אלא דאינו מתקבל על הדעת דנהי דידה משועבדת לבעל לז' מלאכות מ"מ הם שלה למע"י דיכולה לומר איני ניזונית ואיני עושה ועיין תוס' גיטין דף ע"ז ד"ה ידה ואפילו תאמר שהם כשותפים בידה מ"מ יכולה לאסור חלקה ועיין נדרים ר"פ השותפין ושפיר יכולה לומר יקדשו ידי לעושיהן למע"י חוץ משבע מלאכות אע"כ דמטעם נדר שהותר מקצתו הותר כולו אתי עלה וכמו שהבין שעה"מ:

סוף דבר הכל נשמע דלפענ"ד נדר של זה שאמר קונם סחורות אלו ומעותיהן עלי ועליך נדרו בטל לגמרי בלי התרת חכם משום נדרי שגגות דאם הי' יודע שאינו יכול לאסור חלק חבירו על חבירו ודאי לא היה אומר קונם סחורות אלו אלא קונם חלקי מסחורות אלו ואנן סהדי על זה וכיון שנאמרו בדיבור אחד וגם חלק חבירו הי' בלשון הנדר והותר מעיקרו שפיר אמרי' בזה הותר מקצתו הותר כולו אלא דמסתפינא להקל לפי שלא מצאתי לי בזה לא רב ולא חבר בהדיא זולת אם יסכימו עמי שני גדולי הדור המפורסמים ואז אם דרי דרינא בהדיהו להקל:

ואמנם מטעם אחר נ"ל דבנ"ד אין הנדר חל לאסור אפילו חלקו על חבירו לפמ"ש הר"ן בפירוש נדרים פ"ה ומהא שמעינן שהאוסר הנאת פירות על עצמו יכולין אחרים ליטול אותן בעכ"ח ואינו יכול לעכב אעפ"י שיכול לישאל על נדרו כיון דהשתא מיהא הא לא איתשל ע"ש אלא דלדעת רשב"א אי מיתשיל עלי' חייבים לשלם והר"ן חולק לפי שמשעה שאסרו על עצמו הפקירו וכל שזכה בו אחר קנה כזוכה מן ההפקר ואעפ"י שאיסור שבו הלך ע"י שאלה קנין ממונו של זה אינו בטיל שאינו מוצא שאלה בהפקר ע"ש וא"כ בנ"ד מיד שאמר קונם סחורות אלו ומעותיהן עלי הפקירו ואחרים יכולים ליטלן בע"כ ואינם שלו א"כ שוב כשאמר ועליך ל"מ כלל דהוי כמי שאוסר פירות חבירו על חבירו דאינו יכול לאסור:

אבל גם אם נניח דיכול לאסור חלקו בסחורה על חבירו אכתי יש לחקור אם יכול לאסור המעות שהם חליפי הסחורות על חבירו, והנה בנדרים מ"ז בעי רמב"ח אמר קונם פירות האלו על פלוני מהו בחילופיהן מי אמרי' גבי דילי' הואיל ואדם אוסר פירות חבירו ע"ע אדם אוסר דשלב"ל על עצמו גבי חבירו הואיל ואא"א פירות חבירו על חבירו אין אדם אוסר דשלב"ל על חבירו או דלמא משום דחילופין כגידולין דמי ל"ש הוא ל"ש חבירו ופי' הר"ן דהאיבעיא הי' בכל איה"נ דעלמא אם החליפין אסורים למחליף עצמו מדרבנן או דלמא הא דתנן לקמן מ"ז קונם פירות האלו עלי וכו' אסור בחילופיהן וגידוליהן אפי' החליפן הוא עצמו אינו אסור אלא משום כונת הנודר דכיון שפרט דברים הנאסרים עליו שווינהו עלי' כהקדש ומשו"ה מיתסר בחילופין וגידולין כי היכי דחילפי הקדש וגידוליו אסירי וכמ"ש הר"ן במתני' נדרים נ"ז ובחידושי חת"ס נדרים מ"ז התפלא עליו דאין לומר דשויה כהקדש בדה"ב דהתם החליפין נתפסים באי' והקדש יוצא לחולין וקונם אין לו פדיון ואינו יוצא לחולין ואי כהקדש קדוה"ג ז"א דהא אמרי' פסחים פ"ט ע"ב דהמוכר עולתו ושלמיו לא עשה ולא כלום והמעות חולין רק משום קנסא יפלו לנדבה ע"ש, ולפענ"ד שתי תשו' בדבר חדא למאי דאמרינן במנחות מ"ז בכבשי עצרת ששחטן לשמן וזרק דמן שלא לשמן דלרבי הלחם קדוש ואינו קדוש וקאמר אביי קדוש ואינו גמור ואמרי' שם בגמ' לפי מה שמקיים רש"י הגירסא דלאביי תפוס פדיונו משום דלא חלה עליו קדוה"ג גמורה ואינו יוצא לחולין משום דקדשתי' שחיטה במקצת וא"כ שפיר מצינו קדוה"ג שחליפיו אסורין ואינו יוצא לחולין:

ושנית הרי משנה שלימה שנינו בכורות י"ד כל שקדם הקדישן את מומן וכו' ונפדו פטורין וכו' ואינן יוצאין לחולין לגוז וליעבד ולדן וחלבן אסור לאחר פדיונן ויליף לה בגמ' שם ט"ו מקרא ואהדרי' לאיסורא קמא ועיין תוס' ביצה י"ב סד"ה השוחט וא"כ שפיר מצינו בקדוה"ג שהחליפין אסורין ואינו יוצא לחולין ושפיר כתב הר"ן דקונם שוי' עלי' כהקדש דהחליפין אסורין וגם הקונם נשאר באיסורו קמא ולק"מ:

ואחרי אשר האיבעי' לא איפשטא כתב הר"ן דכיון דאפי' חילופין כגידולין דמי נמי אינו אלא מדרבנן בעלמא בכל איה"נ הו"ל ספיקא דרבנן ולקולא ולפ"ז באוסר את שלו על חבירו אין החליפין נאסרין, אבל הרמב"ם פ"ה מנדרים הט"ז כתב האוסר פירותיו על חבירו בין בנדר בין בשבועה הרי גידוליהן וחילופיהן ספק לפיכך חבירו אסור בגידולי פירות אלו ובחילופיהן ואם עבר ונהנה נהנה וכן כתב המחבר ביו"ד סי' רט"ז ס"ב וכן אם אמר קונם פירות האלו על פלוני אסור בחילופיהן ובגידוליהן וכתב הש"ך סק"ז אסור בכל אופן שנתבאר כמו שאסר על עצמו, אלא דכבר הרה"מ שם הקשה על הרמב"ם הא

הוי סד"ר ולקולא כמ"ש הר"ן ותירץ משום דכשאומר פירות אלו עלי אסור בחילופיהן מדאו' כדמשמע מדברי הר"ן ותוס' אם כן פירותיו על חבירו הוי כאומר אלו ע"ש ודבריו תמוהים הא פשיטא לי' לרמב"ח דעל חבירו אינו יכול לאסור החליפין משום דהוי דבשלב"ל אבל על עצמו יכול לאסור דשלב"ל ואסור משום כונת הנודר, הן אמת שמצאתי בריטב"א בהלכות נדרים ספ"ז שכתב ומדלא שני לי' דהתם מדאורייתא אבל אנן מיבעיא לן אי הוי חילופין כגידולין מדרבנן שמעינן דהכא מדאו' נמי איבעי' לן ע"ש אלא דכונתו דמיבעי' לי' בכל חליפי איה"נ אם אסורין מה"ת אבל הרמב"ם דפסק פ"ח ממ"א הט"ז דאם מכר איה"נ הדמים מותרין וכן פסק פי"ג הט"ו וס"ל דחליפי איה"נ מותרין אפילו למחליף עצמו א"כ באוסר פירותיו על חבירו ל"ל דאסור מה"ת רק משום כונת הנודר והרי אין אדם אוסר על חבירו דשלב"ל וע"ש בלח"מ:

ולפענ"ד נראה ואקדים דהפלא"ה בכתובות נ"ט הקשה למ"ש תוס' קידושין ס"ג ד"ה וידים וה"ה דמצי לשנויי שאני קונמות דקדוה"ג נינהו כדמשני בפרק אעפ"י נ"ט דקונמות חל על דשלב"ל א"כ מה קבעי רמב"ח משום דאין אדם אוסר דשלב"ל על חבירו הא קונמות דהוי קדוה"ג שפיר חל על דשלב"ל, ונ"ל דסברת תוס' הוא כן דיש להבין הא דאמרינן בכל מקום אין אדם מקנה דשלב"ל ונקטו על המקנה ואמאי לא נקטי על הקונה אין אדם קונה דשלב"ל אבל הסברא כן דהרי אפילו למ"ד אדם מקנה דשלב"ל מ"מ עד שלא בא לעולם יכול לחזור בו כדאמרינן יבמות צ"ג וב"מ ס"ה וכמה דוכתי והיינו משום דאין הקנין חל עד שבא לעולם דכל זמן שאינו בעולם מה יקנה וא"כ כשבא לעולם ממנ"פ אם נכנס לרשות המקנה גם אחר שעשו הקנין קודם שבא לעולם במה יצא אח"כ מרשות המקנה לרשות הקונה ועיין אבני מילואים סי' כ"ח סוף אות נ"ג דגם בממון שייך כיון דפסקה פסקה ואי כשבא לעולם יכנס מיד לרשות הקונה א"כ מעולם לא הי' ברשות המקנה ואין להקנות ושפיר נקטו הלשון על המקנה, ומשו"ה בקונמות דהוי קדוה"ג ולא קדושת דמים ואינו יוצא מרשות לרשות רק שם איסור עלה שפיר חל בדשלב"ל וכשבא לעולם נכנס ברשות הנודר וחייל עלה איסור נדר, אמנם עיין בריב"ש סי' שנ"ט שכתב לבאר שיטת רש"י דדוקא קדוה"ג מפקיע מידי שיעבוד ולא קדושת דמים משום דבע"ח מכאן ולהבא הוא גובה ומשו"ה יכול הלוה להקדיש בין קדשי מזבח בין קדושת דמים אלא בקדוה"ג כיון שחל שעה אחת שוב אין לו פדיון א"כ עכ"ח פקע השיעבוד אבל בהקדש דמים כיון דפקע הקדושה על ידו אתי נמי השיעבוד ומפקיע מידי הקדש ע"ש באריכות מבואר מזה דדוקא לוה יכול להקדיש משום שהם ברשותו עיין רש"י פסחים ל' ד"ה כ"ע אבל אדם בעלמא אין הקדישו חל כלל על של חבירו לפי

שאין לו בהם תפיסת יד כלל ואפי' קדוה"ג שהוא רק איסור בעלמא אינו חל דאא"א דשא"ש ועיין קצו"ח סי' קי"ז וכיון שהתוס' למדו הא דקונמות בדשלב"ל מהא דקונמות מפקיע מידי שיעבוד וכן הוא להדיא בשמ"ק כתובות נ"ט ד"ה אלא אר"א ע"ש וכ"כ כ"מ פי"ב מה' נדרים ה"י מעתה אני אומר דהא דקונמות חל בדשלב"ל אף דאינו יכול לאסור פירות חבירו על חבירו אפילו בקונם היינו משום דבפירות חבירו אין לו שום תפיסת יד בה ואין אדם אוסר דשא"ש אבל בדשלב"ל יש לו בה תפיסת יד אם כן זה היינו דוקא באוסר פירות דקל בקונם אף שהוא דשלב"ל מ"מ יש לו תפיסת יד בהם דהא יכול גם להקנות דקל לפירותיו וכ"ש לאסור דקל לפירותיו ולהכי יש לו כח לאסור גם פירות לחוד מטעם שכתבתי לעיל אבל אם לא משכחת להקנות ולאסור רק דשלב"ל א"כ אין לו בה שום תפיסת יד אינו יכול לאסור דשלב"ל אפילו בקונם אף שהוא רק איסור לחוד כמו שאינו יכול לאסור בקונם פירות חבירו, ולהכי הקדימו תוס' בקידושין שם וידים איתניהו בעולם והוי כמקדיש דקל לפירות דמהני אפילו למ"ד אין אדם מקנה דשלב"ל וכיון שכן יש לו בהם תפיסת יד וקנין קצת שהרי יכול גם להקנות בכה"ג ולהכי חל קונמות אפילו בדשלב"ל ממש דלא הוי כדקל לפירותיו ושפיר כתבו וה"ה דמצי לשנויי שאני קונמות דקדושת הגוף נינהו וא"ש:

ובתשובות מהר"מ אלשי"ך סי' ז' כתב דמעות לפירותיו לא דמי לדקל לפירותיו ובית לדירתו דהתם הבית והדקל הם קיימים בעת בא הפירות והדירה לעולם ומשו"ה מהני בית לדור ודקל לפירותיו אבל במעות כשהריוח בא לעולם אין המעות עצמם בעולם נמצאו הפירות בלי ממשות וכו' ועוד דגבי דקל לפירותיו ובית לדירה הפירות יוצאין מגוף הדקל והדירה מגוף הבית אבל במעות אין הריוח יוצא מגוף המעות שאין הריוח בא אלא ע"י הסתלק מציאות המעות מן העולם ל"ש בי' מעות לפירותיהן ע"ש ועיין רשב"א גיטין מ"ב ד"ה איבעי' וריטב"א קידושין מ"ז ד"ה הא דר"ה ועיין חת"ס חו"מ סימן ק"ח וק"י ולפ"ז גם בפירות לחליפיהן נמי שייך ה"ט דכשהחליפין בעולם אין הפירות בעולם ואין החליפין יוצאים מגוף הפירות וא"כ אינו יכול להקנות פירות לחליפיהן ולא לאסור פירות לחליפיהן ובהא מודו תוס' דאין קונם על חליפין שהם דשלב"ל כיון שאין לו בהם שום תפיסת יד ובעי רמב"ח שפיר:

אמנם לדעת מהר"מ מ"ץ שהביא הדרישה סימן רט"ו וב"ח סוס"י רט"ז וטו"ז סימן רט"ו סק"ד וש"ך סוס"י ר"ד באחד שנדר לתת מעשר מן הריוח שהי' בא מממונו וכן נהג כמה ימים ואח"כ מטה ידו ונתחרט נראה דיכול לחזור בו משום שהריוח לא בא לעולם ואין אדם מקדיש דשלב"ל וכו' ומיהו אם אמר כסף זה כל הריוח הבא ממנו יותן ממנו

מעשר חל ההקדש כיון שהכסף הוא בעולם וכו' ומבואר מדבריו דמעות לפירותיהן הוי כדקל לפירותיו וא"כ הדק"ל מה קמיבעיא ליה לרמב"ח הא קונמות חל בדשלב"ל ול"ש תירוץ הנ"ל משום דלא שייך בי' פירות לחליפיהן דהא לדעת מהר"מ מ"ץ שפיר שייך פירות לחליפיהן:

לכן נ"ל דהא גופא מיספקא לי' אי כמהר"מ אלשי"ך אי כמהר"מ מ"ץ והכי קמיבעיא לי' אם הא דנודר אסור בחליפין הוא משום דיכול לאסור על עצמו דשלב"ל אבל באמת הוי חליפין דשלב"ל אפי' אומר פירות לחליפיהן וכמהר"מ אלשי"ך וא"כ גבי חבירו אינו יכול לאסור חליפין דבכה"ג אפילו קונמות אינו חל בדשלב"ל וכמש"ל או דילמא משו"ה הנודר אסור בחליפין אפילו אם גם על עצמו אינו יכול לאסור דשלב"ל אפ"ה אסור בחליפין משום דחליפין כגידולין דמי וכמו בגידולין דמשכחת בי' פירות לגידוליהן דהרי יוצאים מגופן ואיתניהו בעת בא גידוליהן לעולם עכ"פ בדבר שאין זרעו כלה ובכה"ג אפילו אינו אומר פירות לגידוליהן קונם חל בדשלב"ל ואם כן גם המודר אסור, ואפשר נמי דבכל איסור הנאה קמבע"ל דאי חילופין מיקרי יוצא מגופו כמו גידולין חליפי איה"נ אסור מה"ת ואי חילופין לאו כגידולין דמקרי אינו יוצא מגופו חליפין מותרין בכל איה"נ, ומיסתיע פירוש זה מדברי הרא"ש שכתב בפירושיו או דילמא חליפין מותרין מידי דהוי אגידולין אע"ג דליתניהו בעולם וגידולין פשיטא כיון דיוצא מגוף האי' אין חילוק בינו לבין חבירו, אלא דלהרא"ש כי דחי רבא דילמא לכתחילה הוא דלא ואי עבד עבד פי' הא דמיבעיא לן אי חליפין אסורים היינו אם לכתחילה אסור להחליפן וליהנות מן הדמים אבל אם החליפן בדיעבד הדמים מותרים והכא בדיעבד קאמר אם לותה בע"ח באים ונפרעים וכונתו דמעיקרא ודאי הוי ס"ל מדאו' קבעי והנודר אסור בחליפין משום דכונתו לאסור גם החליפין ולהכי בעי במודר וכנ"ל ודחי רבא דילמא במודר פשיטא לי' דאין החליפין אסורים מה"ת וכמהר"מ אלשי"ך או דאפילו בנודר פשיטא לי' דאין החליפין אסורים מה"ת דאין כונת הנודר לאסור חליפין רק הוי ככל חליפי איה"נ דאסור להחליף כדי ליהנות ואם החליף אסורין למחליף ומותרים לאחריני, ומשו"ה למה דס"ד דהחליפין אסורין מה"ת שפיר ק"ל אמאי בעלי חובין באין ונפרעין הא כיון שנפרעין נעשה למפרע חליפין ואסורין מה"ת ולא הי' להם להפרע שתעבור היא איסור דאו' ע"י למפרע אבל למה דמסיק דרק לכתחילה אסור להחליפן וליהנות מן הדמים ולשיטת הסוברים דמכירה אסור מה"ת באיה"נ האי לכתחילה קאי רק על וליהנות מן הדמים דזה רק לכתחילה מדרבנן אבל להחליפן אסור מה"ת אבל אם החליפן בדיעבד היינו שהחליף החליפין הדמים מותרין למוכר ולא אמרי' כיון דהיא תעבור איסור דרבנן ע"י

המוכר ליהנות מחליפין אסור ליקח הדמים ואיסורא דעבדה עבדה והכא בדיעבד קאמר אם לותה וכבר נהנית מן החליפין דאסורים לה רק מדרבנן בעלי חובין באים ונפרעין. ובזה מסולק מה שהתפלא חת"ס בחידושי נדרים עמ"ש הרא"ש לקמן במתני' נ"ז אם החליפן לכתחילה אסור המחליף בדמיהן מדרבנן אסרו כל דמי איה"נ וק"ל הא באוסר על עצמו והחליפן בעצמו זה אינו מדרבנן והוא בודאי אסור מה"ת מדעת הנודר דאוסר על עצמו דשלב"ל ולפמ"ש לק"מ דלמסקנא ס"ל דגם הא דנודר אסור אינו משום כונת הנודר רק משום דחליפין אסור למחליף עצמו בכל איה"נ ודלא כפי' הר"ן והרא"ש פירש לקמן במתני' כפי שיטתו:

אבל הרמב"ם מפרש כפירוש הר"ן דדחי רבא ודילמא לכתחלה הוא דלא היינו כצד האיבעי' דבמחליף לכתחלה אי' בהיתר בידים החליפין אסורין והכא שאני דאין כאן חליפין והדר בעי למיפשט מהמקדש בערלה דחליפין לא מיקרי יוצא מגופו דאל"כ הי' גם חליפי חליפין אסורין בשאר איה"נ מדרבנן ודחי ה"נ לכתחילה הוא דלא וכו' דחליפין בשאר איה"נ ודאי מותרין מה"ת אף דהוי כיוצא מגופו כמהר"מ מ"ץ כיון דע"ז ושביעית הוי שני כתובים הבאים כאחד כדאמרינן בקידושין נ"ח ורבנן הוא דאסרוהו למחליף משום קנסא ולא אסרו חליפי חליפין אבל באוסר פירותיו על חבירו לעולם אימא דחליפין אסורים מה"ת משום כונת נודר וקונם חל על דשלב"ל כיון דאפשר בפירות לחליפיהן כסברת מהר"מ מ"ץ וא"כ בנדר הוי סדא"ו ושפיר פסק הרמב"ם דהוי ספק משום כונת הנודר אבל בשאר איה"נ שפיר פסק דחליפין מותרין אפילו למחליף משום שאינו דמיהן מצד שהם איה"נ כמ"ש הראשונים וא"ש:

ובזה ניחא נמי מה שהקשה הראב"ד שם אמאי גידולין אסורים הא הוי זוז"ג דכיון דמשום כונת הנודר הוא לאסור גידולין וכל גידולין הוי זוז"ג א"כ אסר עצמו בזוז"ג ושפיר אסורים ומיושב נמי מה שהקשה הא רמב"ח לא בעי רק בחילופין משמע דבגידולין פשיטא לי' טפי ועיין כ"מ שם ולפמ"ש א"ש דבגידולין פשיטא לי' למ"ד זוז"ג אסור ודאי מיקרי גידולין יוצא מגופו אבל למ"ד זוז"ג מותר דהכי קי"ל א"כ צ"ל דאסר עצמו בזוז"ג דהיינו גם בגורם היתר כנ"ל שפיר הוי ספק אי זה מקרי יוצא מגופו וס"ל להרמב"ם דזה תל' אי חליפין יוצא מגופו וא"ש ובהכי ניחא נמי מה שעמד מל"מ שם על סיום דברי הרמב"ם שכתב ואם עבר ונהנה נהנה ע"ש ולדברינו נכון דכיון דחילופין וגידולין אסורים משום כונת הנודר א"נ הוי להו גוף האי' ואם החליפן אינו חליפי חליפין רק חליפין ולשיטת הסוברים דחליפין אסורין למחליף הני החליפין אסורין אבל הרמב"ם דפסק דמותר

בשאר איה"נ אפי' למחליף מותרין ולזה כתב ואם עבר ונהנה נהנה דמותרים החליפין אפי' למחליף עצמה.

אמנם הקצו"ח סי' ר"ט אות ד' תמה על מהר"מ אלשי"ך הנ"ל מהא דב"מ ס"ט ע"ב ר' חמא הוי מוגר זוזי בפשיטא ביומא וכו' ומשמע דמהני מעות לפירות, ואני תמה על תמיהתו הא מסיק התם ולא היא מרא הדרא בעינא וידיע פחתיה זוזי לא הדרי בעינהו ולא ידיע פחתי' ופירש"י דהך וידיע פחתי' הוא טעם אחר וא"כ אדרבה מוכח כמהר"מ אלשי"ך דוקא במרא דאיתא בעינא בשעת תשמישה דהיינו הפירות בזה שייך מרא לפירותי' וגם הפירות מגופה אבל מעות לא הדרי בעיניהו ואינן בעין בשעה שהפירות בעולם וגם אין הפירות מגופו ל"ש מעות לפירותיהן:

ושוב הקשה מתוס' גיטין ס"ו ד"ה דמי שהק' כי נמי אמר דמ' חמרא הוי דשלב"ל כדאמרי' בעירוכין כ' דמי שור זה עלי עולה ומוקי לה באומר לכשיבאו דמיו יקדשו ופריך והא אין אדם מקדיש דשלב"ל ותי' דהתם משום דאמר לכשיבאו אבל אמר דמי שור זה עלי עולה לא חשיב דשלב"ל והוי כמו דקל לפירותיו וכו' וה"נ כי אמר דמי חמרא בעי למימר שיהא היין קנוי לדמיו ע"ש וכ"כ המרדכי שם אלמא דיין לדמיו דומה לדקל לפירותיו אעפ"י שאין הדמים באים מגוף היין, ולפענ"ד לק"מ דודאי יין לדמיו ודמים לחילופיהן הוי כדקל לפירותיו שהרי בשעה שנותן דמים עבור היין עדיין היין בעולם ונכנס זה תחת זה וכן בפירות עבור המעות ואפי' אם הוא בהקפה מ"מ נתחייב מיד בדמים בשביל היין ונתחייב בפירות בשביל המעות ועיין בנמ"י פ' הזהב שכתב מי שמשך חפץ מחבירו והתנה ליתן לו כור חטים חדשים חייב ליתן לו כמו שפסק ועיין קצו"ח סי' רמ"א סי"ב אות ט' וגם הוא יוצא מגוף היין והמעות שהרי הוא דמיהן ומחירם והשוי' בתוכו ובגופו ועיין בראשונים קידושין ח' גבי מנה אין כאן משכון אין כאן ובנמ"י ב"מ ד' אי משכון מיקרי הילך אבל מהר"מ אלשי"ך מיירי בריוח מן המעות דזה ודאי אינו יוצא מגופו בין אם עושה בו סחורה הרי הריוח בסחורה ולא בדמים בין אם לוה לנכרי ברבית אין הרבית יוצא מגוף המעות וכן אין המעות בעולם בשעה שמרויח בסחורה וכן הרבית מתחייב בשביל אגר נטר ואין המעות בעולם דמלוה להוצאה ניתנה ומשו"ה שפיר כתב מהר"מ אלשי"ך דלא דמי לדקל לפירותיו וא"ש:

אלא דלפ"ז הדרה קושית הפלא"ה לדוכתא מאי קמבע"ל לרמב"ח הא קונמות חל בדשלב"ל ואי כתירוץ הנ"ל דהיכא דל"ש דקל לפירותיו אינו חל בדשלב"ל הא כאן שפיר שייך פירות לחליפיהן כנ"ל:

לכן נ"ל דאפי' לדעת מהר"מ מ"ץ לא שייך כאן פירות לחליפיהן דהרי קי"ל ביו"ד סי' רל"ט סט"ו שאם אמר קונם ככר זו עלי וחזר ואמר קונם ככר זו עלי אינו חייב אלא אחד דאין נדר חל על נדר ועיין ש"ך שם סקל"ב ולפ"ז אם אחד אומר קונם פירות אלו על פלוני ואין דעתו על חליפיהן דאינו חל על החליפין אפי' יכול לאסור על חבירו דשלב"ל כיון דאין פיו ולבו שווין ואח"כ אמר קונם פירות אלו לחליפיהן על פלוני אין הנדר השני חל כיון דאין יכול לאסור גוף הפירות משום דאין נדר חל על הנדר ואיך יחול עליהם אי' לפירותיהן ואין לומר דחל משום כולל דחליפין דהא כל כמה דאינו יכול לחול על גוף הפירות א"י לחול על החליפין משום דשלב"ל ואיך תאמר מגו דחל אחליפין חל נמי אגוף הפירות ועיין תוס' שבועות כ"ח ד"ה שבועה וכיון דל"ש פירות לחליפיהן שפיר אינו יכול לאסור החליפין משום דשלב"ל ולפי זה ה"נ כיון דבאוסר הפירות לחוד אין חליפיהן נכללים באיסור אלא משום דפרט כונתו לאסור הפירות וגם החליפין וכיון דאם אסר הפירות ואח"כ החליפין אינו חל על החליפין משום דשלב"ל כנ"ל אפי' אסרן בבת אחת אינו חל דכל שאינו בזאח"ז אפי' בבת אחת אינו ועיין תוס' רי"ד קידושין נ"א ואין זה דומה להא דקיבל עליו שני נזירות בב"א בנדרים י"ז עיין ש"ך יו"ד סי' רל"ט סק"ל, ואמנם לפמ"ש האבני מילואים בתשו' ט"ו ליישב הא דכתב רשב"א בתשו' סי' תרט"ו דאם אמר שבועה שלא אשתה יין וחזר ואמר הריני נזיר ושתה אינו חייב אלא אחת משום בל יחל דשבועה ולא דנזירות והקשה הא נזירת הוי כולל תגלחת וטומאה ויין ובשלמא לענין לאו דיין וחומץ שכר לא ישתה דהוי שמות מוחלקים לא הוי כולל כמ"ש תוספת יבמות ל"ב ד"ה אי' כולל אבל לענין לאו דבל יחל דנזיר הוי כולל דכולל כל הג' מינים ותי' דאי' בל יחל דנזיר הוא רק משום דתורה אסרה על נזיר יין ותגלחת וטומאה א"כ כי קיבל עליו נזירות נכלל בזה גם נדר מג' מינים אלו אעפ"י שלא קיבל בנדר דברים אלו וכיון דנשבע תחילה שלא ישתה יין ואינו חל עליו לאו דלא ישתה כנ"ל שוב לא קיבל עליו אי' שתיית יין וליכא בל יחל ע"ש ומעתה אף אנו נאמר דאם חליפי איה"נ בעלמא אסורים מדרבנן עכ"פ למחליף א"כ כשאומר קונם פירות אלו על פלוני יש בכלל אי' הפירות גם איסור החליפין משום נדרו ובזה שפיר חל אע"ג דחליפין הוי דשלב"ל דהוי כפירות לחליפהן והיינו בעיא דרמב"ח אם א"י לאסור חילופיהן על חבירו משום דשלב"ל או דילמא משום דחילופין כגידולין דמי בכל איה"נ מדרבנן וממילא אסור כאן מה"ת משום נדרו ולפ"ז שפיר פסק הרמב"ם במ"א דחליפי איה"נ מותרין אפי' למחליף משום סד"ר לקולא אבל כאן בנדרים הוי האי ספק גופא בדאורייתא פסק לחומרא דהוי ספק והכל כמש"ל ואתי שפיר:

ומעתה בנ"ד דאמר קונם סחורות אלו ומעותיהן עלי ועליך הרי אמרינן בשבועות כ"ג אע"ג דשתיה בכלל אכילה אם אמר שלא אוכל ושלא אשתה ואכל ושתה חייב שתים משום דכיון דאמר שלא אוכל והדר אמר שלא אשתה גלי אדעתי' דהך אכילה דאמר אכילה גרידתא הוא וה"נ כיון דאמר ומעותיהן גלי אדעתי' דהמעות אינו בכלל סחורות אלו וא"כ אפי' למהר"מ מ"ץ א"י לאסור המעות על חבירו ואפי' לדעת הרמב"ם החליפין מותרין:

ובפתחי ספרים מצאתי יישוב לדברי הרמב"ם בדברי הראשוני' והנה דעת תוס' ורשב"א נדרים דף מ"ז דמכירת איה"נ אסור מה"ת מדאיצטרך בנבילה או מכור לנכרי אבל אם עבר ומכר החליפין מותרין מן התורה משום דהוי ע"ז ושביעית שני כתובים הבאים כאחד כדאמרינן בקידושין נ"ח וכ"נ מר"ן בפירושיו שם והרבה מראשונים, ובחוו"י סי' מ"ו הקשה איך נימא מדאיצטריך או מכור ש"מ כל לא תאכל שבתורה איסור מכירה בכלל והאיך אפשר להעמיס בלא תאכל איסור מכירה ע"כ לומר דבר המביא לידי אכילה היינו שמוכר בכסף ולוקח בדמים דבר מאכל וא"כ איך אפש"ל שהמכירה מקרי דבר המביא לידי אכילה וחליפיו שלוקח ממנו דבר מאכל והוא קרוב יותר להביא לידי אכילה אינו בכלל לא תאכל ולדידי לק"מ דעיין רמב"ם בספר המצות מל"ת קפ"ז כתב שלא יקשה למה מנה איסור אכילת בב"ח ובישולו שתי מצות ולמה לא מנה איסור הנאת בב"ח מצוה בפני עצמה ותירץ כי איסור הנאה אין ראוי למנותו מצוה בפ"ע מפני שהוא ואכילה ענין אחד כי האכילה מין ממיני הנאת ומה שאמרה תורה בדבר שלא יאכל אותו דבר הוא רק דמיון מדמיוני הנאה והכונה שלא יהנה בו לא באכילה ולא בזולתו מן ההנאות והוא אמרו כל מקום שנאמר לא תאכלו לא יאכלו אחד איסור אכילה ואחד איה"נ במשמע עד שיפרט לך הכתוב כדרך שפרט לך בנבילה שביאר בה הכתוב התועלת בה והוא אמרו לגר אשר בשעריך תתננה ואכלה או מכור לנכרי ע"ש הרי דאין איסור המכירה בלא תאכל משום שמביא לידי אכילה אלא משום שהוא מין ממיני הנאה ולק"מ ואלו ראה חוו"י דברי רמב"ם אלו ודאי לא הוי קשיא לי' כלל:

אבל הר"ן פ"ק דחולין ד' הביא בשם הרמב"ן דאפי' לדידי' אם עבר והחליפן מותר כיון שאין תופסין דמיהן לפי שלא הי' לו רשות להחליפן ואיה"נ הם דמיהן וחליפיהן אינו אלא כגזל ביד המוכר וכשהוא נהנה בהם לא מאיה"נ הוא נהנה אלא מגזל שבידו וכו' ועיין בר"ן ספ"ב דקידושין וחידוש על חי' חת"ס שכתב דלרמב"ן אפילו לכתחילה מותר להחליף כל איה"נ לפי שאינו דמיהן ומהר"ן מבואר להיפך דמשו"ה אינן דמיהן משום דאין לו רשות למוכרן דאסור למוכרן וכן מבואר יותר בריטב"א בהלכות ומ"ש שברשב"א

פ"ק דחולין מבואר כדבריו לא מצאתי שם], ולפי טעם זה באוסר פירותיו על חבירו והם מותרים לכל העולם דשפיר הוי דמיהן שפיר יש לומר דחליפין אסורין מה"ת וז"ל הריטב"א ומיסתברא דהפי' דאיהו סבר דכי היכי דמיבעיא לי' בנדרים ה"נ מבע"ל בשאר איה"נ דעלמא ולהכי אייתי לי' מערלה וכה"כ דאיה"נ ולא תפסי דמיהן שאם מכרן וקידש בדמיהן מקודשת ושני לי' דשאני התם איה"נ דאורייתא ולכ"ע אסירי ולפיכך אין להם דמים כלל וכשהחליפן או מכרן אינם דמיהן אלא מתנה או מלוה ולפיכך כשנהנה מהן אינו חשוב נהנה מאיה"נ ואין בכלל איסור הנאתו אלא שלא למכרו ולהחליפו לכתחילה דהאי שעתא מתהני מיני' אבל אם עבד עבד וכי מתהני לאו מיני' מתהני וכמו שפי' עלה בירושלמי אבל הכא באיסור קונם שהוא אסרן עליו והן מותרין לכל העולם אימא לך דיש לו דמים והחליפין דידי' חליפין גמורים אימא דכל שאסור אסור בחילופיהן ובדמיהן כשם שאסור בגידוליהן ובעיין לא איפשטא ולחומרא ע"ש וזו היא שיטת הרמב"ם ומ ומיושבים כל הקו' ועיין בשעה"מ פ"א מחמץ סוף ה"ב ובחידושי חת"ס כתב סברא זו מדנפשי' ולא ראה דברי הריטב"א ושעה"מ:

ולפ"ז נ"ל הגם שבגוף הקונם נחלקו הרמב"ם ורשב"א ודעת הרשב"א בנדרים מ"ו דשותפין שנדרו הנאה זה מזה בחצר שיש בו דין חלוקה דלעולם אסורים בה ואפילו לאחר חלוקה משום דאין ברירה ואפילו לחלוק אסור דהוי כמוכר זה לזה ולוקח זה מזה דאסור כדתנן נדרים ל"א שאינו נהנה מישראל וכו' ואף דבזה ליכא רק בירור חלקים שווין ושלו הוא נוטל ומעין שנותן הוא נוטל מ"מ הוא נהנה כשלוקח כל א' חלקו לביתו ושאין אחר משתמש עמו בחלקו ע"ש באריכות ובנמ"י שם אבל דעת הרמב"ם פ"ז מנדרים ה"ד דאם יש בה דין חלוקה הרי אלו אסורים ליכנס בה עד שיחלוקו ויכנס כל א' לחלקו וכתבו הר"ן בפירוש נדרים מ"ו ונמ"י בפי' הלכות דטעמו אע"ג דקיי"ל בדאורייתא אין ברירה מ"מ אנן סהדי שע"מ כן נשתתפו שלא יוכל אחד מהן לאסרו על חבירו בענין שתהא נאסרה עליו לאחר חלוקה דא"ה אסר עלי' נכסי דידי' ואינו בדין ע"ש והכי נקטינן להלכה ביו"ד סי' רכ"ו וכתב רמ"א וכן אם היו שותפין בדבר המטלטל והוא מבואר בטור חו"מ סי' ק"פ, אבל בחליפי הקונם נראה לפי טעם הנ"ל דאפילו לשיטת רשב"א נמי יכולין לחלוק וליהנות מן החליפין אחר החלוקה דהא ודאי אין לאסור משום דהוי כמוכר זה לזה או לוקח זמ"ז דהא אינו אלא בירור חלקים שווין ואי משום דנהנה שלוקח כל אחד חלקו לביתו זה שייך דוקא בשנדרו הנאה זמ"ז שאסור ליהנות מחבירו וכאן ע"י חלוקה שנוטל חלקו לביתו הוא נהנה מחבירו אבל ל"ש לומר שמא חלקו שנטל הוא חלק חבירו דאין ברירה אם כן נהנה מדבר שאסור עליו במה

שלקח חלקו לביתו דהאי הנאה אינו מן החפץ אלא מחבירו אלא דבגוף הקונם הרי חלק חבירו אסור בהנאה עליו ושמא הוא חלק חבירו דאין ברירה ואסור ליהנות ממנו, אבל בהחליפין כיון דאינו תופס דמיו רק ע"ז ושביעית דהוי שני כתובים וכן הקדש כיון שנכנס זה תחת זה דפקע האיסור מן ההקדש וחייל על החליפין ואינו אלא כמחליף עם ההדיוט שהחפץ יוצא מרשותו של זה לרשותו של זה והמעות או החפץ האחר נהפך ואין כאן התפסת דמים כלל כמ"ש תוס' חדשים פ"ב דקידושין משנה ט' ע"ש ואינו אסור רק משום דהוי דמיהן ובשעה שנהנה מן החליפין אז נהנה מן האיה"נ ועיין סוכה דף מ' גבי עצים דהסקה שאין הנאתן וביעורן שווה דלרש"י הוי הנאתן אחר ביעורן דאין הנאה בשעה שמסיק בהן אלא בשעה שאופה ולרשב"א שם אין הנאה אפילו במה שנתבשל אלא לאחר ביעורן כשאדם נהנה מאותו פת ומאותו תבשיל ע"ש וה"נ במוכר איה"נ אפי' הוי דמיהן אין הנאה נגמרת בשעת מכירה רק בשעה שנהנה מחליפין והוי כנהנה אז מן האיה"נ גופא ולא מן החליפין דארי' דאיסורא לא רביע על החליפין כלל וכיון דהנאה זו מן האיה"נ אינו הנאת הגוף רק הנאת משתרשי ועיין באשר"י בע"ז מ"ט סימן ט' וכאן לא משתרשי לי' כלום שהרי החלקים שווין ואפילו הגיע לו חלק חבירו הלא נתן חלקו לחבירו ולא מישתרשי לי' כלום באיה"נ דהיינו בחלק חבירו שפיר מותר ליהנות ממנו אחר חלוקה אפילו לדעת רשב"א הנ"ל והארכתי בזה במק"א ליישב דעת רש"י בחולין ד' וע"ז נ"ד:

ועוד נ"ל דהא תנן בע"ז מ"ז במי שהי' ביתו סמוך לע"ז וכו' של ע"ז נידון מחצה על מחצה ופי' בירושלמי שחצי הכותל מותר ונוטל מחצה בעצים ובאבנים וכתב הר"ן שם דדוקא במכיר וכו' אבל באינו מכיר כולן אסורות דאין ברירה ומיהו מסתברא דמותר למכור לו חלקו בכל מקום שהוא ע"ש וכן פסק רמ"א ביו"ד סי' קמ"ג ס"א ועיין נדרים מ"ו ושם מ"ח ורמב"ם פ"ז מנדרים וביו"ד סי' רכ"ו והכא נמי מותר המודר למכור חלקו בכ"מ שהוא:

היוצא מדברינו דיש לצדד:

א) דאין הנדר חל לאסור חלקו על חבירו משום נדרי שגגות:

ב) משום דכשנאסרו עליו שוב אינו יכול לאסור על חבירו:

ג) דבנ"ד החליפין מותרין משום דשלב"ל כיון דאמר בהדיא ומעותיהן גלי דעתי' שאינן בכלל סחורות האלו אפילו לרמב"ם:

ד) דלאחר חלוקת החליפין ודאי מותר אפילו לרשב"א וא"כ להחליף ולחלוק בחליפין יש ד' צדדים להקל ואין כאן שום בית מיחוש:

ה) ואם רוצה להחמיר עכ"פ יכול למכור חלקו בכל מקום שהוא ובזה ודאי אין כאן שום חשש:

ויען כבר ארכו הדברים יותר מדאי הגס שקצרתי במקום שהי' לי להאריך עוד לכן תפסתי מועט תפסתי בדברי פלפולו רק מ"ש בתחילת דבריו דאפילו לרמב"ם דהחליפין אסורים מ"מ תלי' בפלוגתת הרא"ש והר"ן נדרים נ"ז דלדעת הרא"ש במחליף אחר מותר וכן פסק הש"ך סי' רט"ז סק"א ולדעת הר"ן אסור וכ"כ לח"מ פ"ה מנדרים הט"ז הוא שלא בדקדוק, דהא דלרא"ש מותר במחליף אחר היינו משום דס"ל דאין האיסור משום כונת הנודר רק משום דכל איה"נ חליפין אסורין למחליף עצמו כמבואר בדבריו שם להדיא ולהר"ן אסור גם במחליף אחר משום דאיסור החליפין משום כונת הנודר ואם כן לדעת הרמב"ם דאליבי' כתב מ"ש דס"ל בכל איה"נ דחליפין מותרין אפילו למחליף עצמו רק באוסר פירותיו על חבירו פסק דחליפין ספק וע"כ הוא משום כונת הנודר וכתי' שכתבנו אבל יהי' התירוץ מה שיהי' ע"כ משום כונת הנודר הוא ואז מודה הרא"ש דאפי' החליפן אחר אסורים על המודר וכ"ש מה שהביא מדברי לח"מ דמי להאי עורבא דמביא נורא לקיני' שכתב ודע כי מ"ש הרב"י וכו' דמ"ש הרא"ש וכו' הם כדברי ר"י וכו' וכתב דזה דלא כדברי הר"ן דלהר"ן אפילו החליפן אחר אסור היינו בנודר עצמו שאסר הפירות עלי' אבל היכא דאסר הפירות על חבירו בהדיא כתב הר"ן כדברי ר"י דאם החליפן אחר מותר נמצא דרבינו אית לי' כהר"ן אבל הרא"ש ודאי דפליג על הר"ן דכתב דאפילו בנודר שאסר פירות על עצמו אינו אלא מדרבנן ודוקא למחליף ע"ש והיינו ממש כדברינו דאם האיסור משום כונת הנודר גם ההליפן אחר אסור לכ"ע ואם האיסור משום חליפי איה"נ לכ"ע מותר בהחליפן אחר וא"כ לדעת הרמב"ם לא מהני החליפן אחר לכולי עלמא וכמו שכתבתי:

ומה שהקשה ברמ"א בסי' רט"ז ס"ב כתב באומר פירות אלו על פלוני אסור בחליפיהן ולא הגיה רמ"א כלום וכתב הוא דהיינו משום דקונמות הוי קדוה"ג וחל בדשלב"ל ב"ל ובסי' רל"ד סעיף ע"א גבי קונם שאני עושה על פיך וכו' כתב רמ"א ודוקא שאמרה יקדשו ידי לעושיהן אלמא ס"ל דאין קונמות חל בדלשב"ל לק"מ דמי הגיד לו שהרמ"א לא הגיה בסי' רט"ז משום דסי"ל דקונמות חל בדלשב"ל דילמא משום דס"ל דכל חליפי איה"נ אסורים מדרבנן וכדעת תוס' חולין ד' ורא"ש סופ"ק דקידושין והרבה ראשונים:

וגם מה שדקדק ב"ש באהע"ז סימן פ"א סק"ה אמאי לא הגיה רמ"א שם כמו שהגיה בסי' רל"ד הנ"ל, לפענ"ד יש ליישב בנקל לפמ"ש השך בסי' רל"ד סקפ"ט כתב ב"י לקמן סי' רל"ט בשם הר"ן בשם התוס' דהיינו שהזכירה הידים כגון שאמרה קונם מע"י

עליך דנעשה כאמרה יקדשו ידי לעושיהן ע"ש ומעתה באהע"ז שם כך הוא לשון המחבר האשה שאמרה יקדשו ידי לעושיהן או שנדרה שלא יהנה ממעשה ידיה וא"כ כיון שהזכירה הידים הוי כמו יקדשו ידי לעושיהן שפיר לא הגיה רמ"א כלום אבל ביו"ד כתב המחבר קונם שאני עושה לפיך ולא הזכיר הידים שפיר הגיה רמ"א ודוקא שאמרה יקדשו ידי לעושיהן וזה פשוט ונכון, וגם קושי' שעה"מ פי"ב מנדרים ה"י סוד"ה ועל מה שהק' הר"ן שתמה על הרמב"ם דבפ"ה מנדרים הט"ז לדעת כ"מ כתב דהוי ספק אם קונם חל בדשלב"ל ואמאי פי"ב ה"י גבי מע"י פשיטא לי' דחל בדשלב"ל, ולפמש"ל לק"מ דדוקא גבי מעשה ידיה דאפשר ביקדשו ידי לעושיהן להכי פשיטא לי' נמי דחל אפילו בלא יקדשו ידי לעושיהן אבל בחליפין הוי ספק משום דל"ש פירות לחליפיהן כמהר"מ אלשי"ך או משום דאין נדר חל על נדר או משום דבפירות אלו אין כונת הנודר כלל לאסור חליפין רק הספק הוא אם בקונם פרטי החליפין אסורים מה"ת משום דהוי דמיהן וכמ"ש הריטב"א:

ומה שהקשה בביצה ל"ז ע"ב לדעת הר"ן נדרים מ"ו ע"ב דמשו"ה שותפין שנדרה הנאה זה מזה בחצר שיש בו:

דין חלוקה מותר כל אחד בחלקו לאחר חלוקה משום דאנן סהדי דעל מנת כן נשתתפו שלא יוכל אחד מהן לאסרו על חבירו בענין שתהא נאסרה עליו לאחר חלוקה א"כ לשמואל אמאי חביות אסורה לאחר חלוקה משום דאין ברירה ולמ"ש ב"א או"ח סמ"ה דדברי הר"ן לא נאמרו רק בנדרים ניחא אבל לשאר אחרונים קשיא, שתי תשובות בדבר חדא דדברי הר"ן לא נאמרו אלא אם יהי' אסור עליו לגמרי לעולם אבל כאן הרי חלקו מותר לו רק שא"י להוליכן כרגליו וגם זה רק ליומי' בזה לא אמרו הר"ן, ושנית והוא האמת דע"כ לא אמר הר"ן אלא בנאסר מחמת שותפות הקודם לאחר שיצא מרשות השותף דהיינו לאחר חלוקה אבל אין האיסור מחמת השותפות לאחר חלוקה רק האיסור מחמת קודם חלוקה דשמא קנה שביתה ביהש"מ אצל חבירו דאז היה קודם חלוקה בזה מודה הר"ן דאסור, ובזה יברך ד' חילו לאורייתא כנפשו ונפש אוהב נאמן לכל לומדי תורה החותם בברכה התורה ולומדיה:

עמרם הק' בלוהם בק"ק הנ"ל

תשובה שיג

שיל"ת: נסתפקתי קטנה בת י"א שנה ויום אחד שאביה קיבלה קידושיה והשיאה ונדרה נדרי עינוי נפש ולא הפר לה בעלה אם נדריה קיימין כמו בשאר מופלא סמוך לאיש או לא:

הנה בנדה דף מ"ו ע"ב אר"י אמר שמואל בעלה מפר לה ממנ"פ אי דרבנן דרבנן הוא אי דאורייתא קטן אוכל נבלות הוא ואין ב"ד מצווין להפרישו ע"ש והק' מל"מ סוף הלכות מ"א איך קאמר אי דאורייתא קטן או"נ הוא ואין בי"ד מצווין להפרישו הא כי אמר מופר לך הוי כמאכילה בידים דודאי אסור מה"ת עיין בראשונים יבמות קי"ג ועיין בב"י או"ח סי' שמ"ג ובטו"ז ומג"א שם וכבר קדמו בקושי' זו בחידושי רשב"א ביבמות הנ"ל, ואמרתי הנה ז"פ דאין הבעל יכול להפר רק נדרי עינוי נפש ודברים שבינו לבינה כמבואר בנדרים פרק ואלו נדרים וברמב"ם פי"ב מהלכות נדרים ואם תעיין בנדרים ורמב"ם שם מה הם נדרי עינוי נפש תמצאם כולם באופן שאסרה דבר על עצמה שאין לאחרים שייכות בו וכן דברים שבינו לבינה ע"כ באסרה על עצמה ולא על בעלה דמשעבדא ליה עיין רמב"ם פ' הנ"ל ה"ט ונדרים דף פ"א ולפ"ז נ"ל דאף אי מופלא הסמוך לאיש דאורייתא ונדרו והקדישו מהני היינו דוקא באוסר דבר על אחרים או אפי' באוסר על עצמו לר"ה דס"ל דהוא נמי לוקה ואפילו לרב כהנא דהוא אינו לוקה מ"מ אי קטן או"נ בי"ד מצווין להפרישו מה"ת א"כ חזינן דהאיסור חל על הקטן אלא דתורה לא דיברה עמו שלא יאכל שהרי אין לו דעת לקבל מצות השם לכן ציותה תורה לב"ד להפרישו מאיסור דאי אינו חל על הקטן מהיכי תיתי שנפרישנו אבל אי קטן או"נ אין ב"ד מצווין להפרישו ע"כ אין האיסור חל על הקטן דאם חל עליו היינו מצווין להפרישו אלא שהתורה אסרה לנו למספי ליה בידים והוא איסור שחל עלינו כמו לפני עיור שאין לו ענין להאיסור שמכשיל חבירו באיסור עריות או חלב ושבת וכדומה עיין תוס' ב"מ דף י' ד"ה דאמר לישראל וא"כ באוסר הקטן דבר על עצמו דאין מקום לנדר לחול רק לענין דלא נספי ליה בידים אין הנדר חל כלל דהוא לא אסר רק על עצמו ואם עליו אינו חל איך יחול עלינו שלא ניתן לו בידים וכיון דכל נדרי עינוי נפש ודברים שבינה לבינה הם באוסרת על עצמה אינו חל כלל בקטנות ולא משכחת הפרת בעל כלל בקטנה ועיין מ"ל פ"ב מנזירות הי"ג לענין אם האב הדיר בנו בנזיר אם שייך ביה שאלה ע"ש היטב:

אמנם אכתי יש לעיין דהרי משכחת לה נדרי עינוי נפש כשאסרה ככר שלה על עצמה ועל אחרים בקונם דהנדר חל על אחרים אי מופלא וכו' מה"ת ומתענה בו כגון שהוא פת נקי' או שאין לה לאכול היום ד"א עיין רמב"ם פי"ב מנדרים ה"ו ובכ"מ שם אמנם הא

ליתא כיון דאלו אמרה בפירוש שאוסרת ככר זה על כל העולם חוץ מעל עצמה ודאי הי' מותר לה וא"כ אין לומר שאסור עליה רק כיון שאסרה בסתם הוי כאלו אמרה בפירוש שאסרה גם על עצמה ושוב הדר אינו חל עליה כיון שא"א לו לחול עלי' רק לענין שאנו לא ניתן לה בידים אם לא שנאמר שחל בכולל ובאמת לא מצינו כולל כה"ג, ועוד נראה כיון דקי"ל כר"י בנדרים דפ"ב מיפר למתענה ואינו מיפר לשאינו מתענה א"כ מה שאסרה על העולם א"י להפר ומה שאסרה על עצמה אפי' נאמר שחל לענין דלא נספי לה בידים מ"מ האי א"י להפר כעין ספק מל"מ דנזירות שהבאנו לעיל וצ"ע בזה:

אך הא יש לעיין דאכתי משכחת בהקדישה ככר ומתענה בו דבהא לא מהני אם הקדישה חוץ מעל עצמה וא"כ שפיר חל הקדש לענין אחרים וחל נמי על עצמה לענין דלא נספי לה בידים ושפיר מיפר כיון דהיא מתענה בו ולא שייך תירוץ שכתבתי שמה שצריך לחול עליה הוא רק לענין דלא ליספי לה בידים ולזה אינו חל דהא אין זה חלות בפני עצמו רק כיון שככר הקדש ממילא אסור לכ"ע כחתיכת איסור' ואולם לענ"ד נראה דלא מהני הפרה כלל בהקדש בתו או אשתו דעיין בש"ך חו"מ סי' רנ"ה בשם תשובת ר' בצלאל שהק' בשם רשב"א למ"ד בעירוכין כ"ג יש שאלה בהקדש הא כשמסרו ליד גזבר ודאי אין שאלה א"כ גם כשלא מסרו נמי נימא אמירה לגבוה כמסירה להדיוט ותירץ דכשמסרו לא אתי דיבור ומבטל מעשה אבל כשלא מסרו אתי דיבור ומבטל דיבור עיי"ש ועיין בלשון הר"ן בנדרים פ"ה אם אחד אסר על עצמו פירותיו יכולין אחרים ליטלו בעכ"ח דהוי כהפקר אמנם אם נשאל על נדרו הוא מסתפק לפי שמשעה שאסרו על עצמו הפקירו וכל שזכה בו אחר קנה כזוכה מן ההפקר ואע"פ שאיסור שבו הלך ע"י שאלה קנין ממונו של זה אינו בטל שאינו מוצא שאלה בהפקר וכו' ע"ש ולפ"ז יש לעיין גם גבי הקדש נהי דתורה אמרה לא יחל דברו הוא אינו מוחל אבל אחרים מוחלין היינו להפקיע האיסור אתי דיבור ומבטל דיבור אבל להפקיע קנין ממון של הקדש איך יועיל שאלה אך זה שיבוש כיון דחכם עוקר נדר מעיקרו והוי הדיבור שהקדיש בו כמאן דליתא וממילא לא היה להקדש קנין ממון מעולם ועיין רמב"ן בנימוקי חומש פ' מטות בפסוק איש כי ידור נדר וכ"ז בהתרת חכם אבל בהפרת בעל דקיי"ל מיגז גייז עיין נזיר כ"א ע"ב א"כ כיון שהקדישה הוי אמירה לגבוה כמסירה להדיוט וקנה הקדש וא"כ אף שבעל יכול להפר מיכן ולהבא אבל קנין ממונו של הקדש כיון שאינו נעקר למפרע במה יפקע ועיין קצו"ח סי' ר' באריכות:

וכיון שבררנו כל זה לק"מ קושי' רשב"א ומל"מ דה"פ אי מופלא וכו' דאורייתא קטן אוכל נבלות הוא ואין ב"ד מצווין להפרישו אלא דאסור למספי ליה בידים וא"כ אין

נדר דמשכחת ביה הפרה חל כלל מה"ת כמו שביארנו, ובזה מדוקדק לשון הגמרא שם ממנ"פ אי דרבנן דרבנן הוא אי דאורייתא וכו' ולכאורה איך שייך בזה לשון ממנ"פ הלא אי הוא דרבנן ודאי מתורץ במה דאמרינן קטן אוכל נבילות אין ב"ד מצווין להפרישו ולמ"ש א"ש דעל דאורייתא שפיר אמרי' אף דהוי כספי ליה בידים מ"מ כיון דאין מצווין להפרישו אין הנדר חל אבל אי אמרי' דמופלא סמל"א הוא רק מדרבנן שפיר י"ל דגזרו שיחול גם לענין ספי ליה בידים וא"כ אינו מתורץ במה דאין מצווין להפרישו להכי צריך לתרץ דאתי קידושין דרבנן ומפקיע נדרא דרבנן:

ומצאתי און לדברי ברמב"ם פי"א מנדרים אחר שכתב דין מופלא סמל"א דנדרו נדר והקדישו הקדש כתב בה"ו במה דברים אמורים שבת י"ב שנה ויום אחד נדריה קיימין בשלא היתה ברשות האב או ברשות הבעל אבל אם היתה ברשות האב אפילו הגדילה והרי היא נערה אביה מפר כל נדריה וכו' והוא פלא למה נקט שבת י"ב שנה דוקא ולא נקט סתם בד"א שדבריה קיימין וכו' לכלול גם מופלא וכו' דאיירי ביה עד עכשיו אלא הוא הדבר אשר דברנו דנדרים שישנן בהפרה אינן חלין כלל במסל"א וכמ"ש להכא צריך לפרוט בת י"ב שנה שהיא גדולה, ואל תתמה על מ"ש אבל אם היתה ברשות האב אפי' הגדילה והרי היא נערה וכו' דמשמע מכ"ש כשהיא מופלאת וכו' וקטנה ודאי מפר ולפמ"ש הא לא משכחת כלל אבל אחר העיון לק"מ דהרי הרמב"ם פי"ב שם פסק שאב יכול להפר אפילו נדרים שאין בהם עינוי נפש ועיין בכ"מ ולח"מ שם וא"כ גבי אב שפיר משכחת נדרי' שישנן בהפרה גם במופלא כגון שאסרה דבר על אחרים דשפיר חל ואפ"ה מיפר אב אף שאין בזה עינוי נפש ובזה לשונו מזוקק שבעתים דבתחילה דנקט ברשות האב או ברשות הבעל נקט בגדולה דוקא ולא במופלא ואח"כ דמיירי מאב לחודא שפיר כתב אפי' בגדולה וכ"ש במופלא:

ועוד מצאתי ראיה לדברי בר"ן נדרים דפ"ט ד"ה רי"א אף המשיא ועדיין היא נערה אשמעינן אפי' היתה קטנה כשנשאת יצאה מרשות אביה בהנהו נישואין וכי קתני ועדיין היא נערה ה"ה נמי אפי' היא קטנה כיון שנשאת אין לאבי' רשות בה והאי דנקט נערה משום דנדרי קטנה אינם כלום והוא פלא הא משכחת נדרי קטנה דמהני בהגיעה לעונת נדרים דהיינו מופלאת וכו' ולמה נקט ועדיין היא נערה אלא ודאי כדכתיבנא והר"ן לשיטתו בריש ואלו נדרים שגם האב א"י להפר רק נדרי עינוי נפש וא"כ נדרים שהיא בהם ברשות האב קודם נישואין אינם חלין כלל בקטנה והבן בקוצר:

ולפ"ז יצמיח דין חדש דשבועה שהוא אסר נפשי' מן חפצא עיין רש"י ריש נדרים ולא משכחת רק שמקבל איסור על עצמו באמת ל"ש במופלא הסמוך לאיש כיון שא"א לחול

רק עלינו דלא ליספו ליה בידים אינו חל כלל ועיין בנדה מ"ו דפסוק דדרשינן מיניה מופלא בנדר כתיב איש כי יפליא לנדור נדר וכו'. ואם כנים דברי יש ראיה לדבר ממתני' דנדה דף מ"ה שם דנקט נדרן נדר והקדשן הקדש ולא אישתמיט בשום מקום לנקוט ושבועתן שבועה אלא ודאי כמ"ש דבשבועה אינו חל כלל:

אמנם לכאורה צ"ע מברייתא שם מ"ו לפי שמצינו שהשווה הכתות הקטן כגדול לזדון שבועה וכו' עכ"פ חזינן דגם שבועה שייך במופלא אלא דז"א דבס"ד שם ס"ל קטן אוכל נבילות ב"ד מצווין להפרישו וא"כ שפיר חל עליו האי' גם במופלא לענין דמצווין להפרישו כמ"ש לעיל אלא אפי' במסקנא דדחי דס"ל אין מצווין להפרישו מ"מ שפיר חל עליו שאסור עליו בשבועה לכשיגדיל ועיין בתוס' שם ד"ה כגון שהקדיש:

ועיין ברמב"ם פי"א מנדרים שכתב קטן וכו' וקטנה בת י"א וכו' שנשבעו או נדרו וכו' נקט ג"כ שבועה י"ל ג"כ דנפ"מ לענין שחל עליו כשהגדיל כמ"ש בברייתא אולם במ"ש שם בה"ד אע"פ שנדריהם קיימין אם חיללו נדרן או נשבעו והחליפו אינן לוקין עד שיגדילו ויביאו שתי שערות קשה לפרש כן דהא בשבועה לאו דוקא דאין לוקין אלא אפילו איסורא ליכא בקטנות דאינו חל כלל וגם לשון והחליפו אינו מדוקדק דאין כאן חילוף שבועה כלל כיון דאינו חל ואפילו אם נדחוק יען דלר"ה דהוא עצמו לוקה א"כ גם בשבועה חל ואם החליף לוקה ובא לפסוק דלא כר"ה ולהכי נקט לשון זה מ"מ מה נענה לדברי כ"מ שם שכתב אמ"ש הרמב"ם דאינו לוקין פשוט הוא דהא לאו בני עונשין נינהו והא בשבועה אינו חל כלל:

אמנם י"ל דהא דאינו חלל כלל נמי מה"ט הוא לפי שאינן בני עונשין ואין חל עליהם רק עלינו למספי ליה בידים כמ"ש ואולי יש לסלק בזה תמיהת מל"מ שם שכתב אין דין זה פשוט דהא ר"ה ס"ל דלוקה וכו' אלא שרבינו פסק כרב כהנא ולמ"ש י"ל דכונת כ"מ פשוט הוא יען דרמב"ם לא פסק כר"ה א"כ אינו חל כלל בקטנות דלאו בני עונשין נינהו ואפי' איסורא ליכא וא"כ פשוט דאין לוקין כיון שאינו חל כלל:

ועוד נ"ל לתירוץ ראשון שבתוס' שבועות דכ"ה ד"ה משא"כ בשבועות דשבועה נמי משכחת לה באסר חפצא עליה כגון שאמר פירות עולם עלי בשבועה ואז חלים אפילו על דבר מצוה כיון שהוא איסור חפצא והא דאמרינן בנדרים דבשבועה מיתסר נפשיה מן חפצא היינו דשבועה משכחת גם בכה"ג אבל נדרים אינן באסר חפצא עליה עיי"ש היטב ובר"ן שם וא"כ שבועה נמי משכחת במופלא לחול אפי' בקטנות כגון שאסר נכסיו על אחרים בשבועה והניח האיסור על החפץ דחל על אחרים כמו שחל על דבר מצוה:

ובזה מיושב קושי' תוס' בנדה מ"ו ד"ה כגון שהק' אמאי לא מוקי שאכל הוא כשהגדיל דזדון שבועה ע"כ לא מיירי אלא בכה"ג דאפי' נשבע שלא יאכלו אחרים אין בכך כלום ולמ"ש א"ש דמשכחת שאסר בשבועה על אחרים וחל וניחא ליה לאוקמא בכה"ג לאשמעינן דמשכחת שבועה באיסור חפצא כדי שנדע שאם אסר רק על עצמו בשבועה נמי משכחת דחל אפי' בקטנות לענין דלא למספי ליה בידים:

אמנם דברי רש"י כתובות מ"ז ד"ה בנעוריה הם לכאורה נגד זה שכתב אי לא בנעוריה הוי אמינא כי הניא בקטנה משתעי הא בקטנה לא משכחת נדרי עינוי נפש כנ"ל ואיך יכול אב להפר אמנם י"ל דרש"י כתב שפיר דעכ"פ אליבא דר"ה דס"ל גם הוא לוקה או אליבא דמ"ד קטן אוכל נבלות ב"ד מצווין להפרישו שפיר משכחת לה גם בקטנה ולהכ' קאמר מבנעוריה דא"ש גם אלייבהו, אבל אין לתרץ דרש"י ס"ל כשיטת הרמב"ם הנ"ל דאב מיפר אפילו נדרים שאינן עינוי נפש דמ"מ לפי הנ"ל אינן חלין כלל בקטנות עליה רק על אחרים מהני וא"כ נהי דשייך הפרה אבל איך שייך וד' יסלח לה ואי שהפרה היתה בקטנות ועברה על הנדר בנערות מ"מ כיון שאינו חל בקטנות אינימא שא"י להפר בנערות איך יכול להפר בקטנות לכשתצא מרשותו ועיין נדרים ע"ט ע"ב וגם איך יכול להפר עד שלא חל הנדר עיין נדרים ע"ה ע"א ודף צ' ע"א, ואולי י"ל כגון שנדרה ואסרה ככרות שלה על עצמה ועל אחרים בקונם דחל על אחרים מיד ועליה לכשתגדל ומהני הפרת אב לענין אחרים וממילא נדר שבטל מקצתו בטל כולו ועיין ר"ן נדרים פ"ב גבי מיפר למתענה והיא לא ידעה ואכלה בנערות ובזה כתיב וד' יסלח לה אבל מחוורתא כרשנין מעיקרא:

ואחר הדברים האלה נ"ל ליישב בזה דעת הר"ח שבכתובות מ"ו ע"ב וקידושין ג' שפי' יציאה דכוותי' קממעט מה כאן נערה אף כאן נערה ובתוס' כתובות מ"ו ד"ה יציאה דכוותה הקשו עליו דאכתי קשיא ואימא לדידה ובקידושין הוסיפו להקשות עוד דבכל הסוגי' לא משמע כלל שהוא צריך ללמוד דביום נערות מיירי ע"ש בדבריהם, ונ"ל דעיין תוס' כתובות שם ד"ה לענין הפ"נ שהק' למה לא אמר דלענין אכילת תרומה נפקא לי' מרשותי' דבת כהן לישראל אינה אוכלות בתרומה וכו' ותי' דניחא לי' למינקט הפרת נדרים שהפסיד כחו שהי' לו בה להפר נדרי' דומי' דיציאת אדון שמפסיד מע"י ועיי"ש בלשון ש"מ שהאב נפסד ביציאה זו שא"י להפר נדרים, ודבריהם תמוהים לכאו' דמה ריוח יש לאב אם יכול להפר נדרים ומה מפסיד אם א"י להפר ובתו אסורה במה שאסרה על עצמה יותר ממה שמפסיד במה שנאסרה בתרומה ואדרבה בתרומה מפסיד יותר שהרי בארוסה עדיין אין הבעל חייב במזונותיה עיין כתובות מ"ח ע"ב וכ"ז ע"א ומסתמא

האב זיין לה אף שאינו מחויב לזונה מה"ת עכ"פ כמ"ש הראשונים גבי ואי אשמעי' מע"י משום דמיתזנה מיניה ותרומה הוא בזול יותר מחולין אבל בהפ"נ ליכא שום הפסד ממון לכאורה:

אמנם כבר עמד במקנה על דברי ירושלמי האב זכאי ניחא בכסף ושטר האב זכאי בביאה מה נדון ביה תפתר וכו' ונראה מדבריו דל"ש לשון זכאי אלא בזכות ממון וא"כ תקשי זכאי בהפ"נ מה זכות ממון יש בזה ותירץ לפמ"ש תוס' בהחובל פ"ז רע"ב, דר"י ס"ל דחבלה דפצעה בפניה הוי דאב אפי' במה שהוא נפחתת לענין קידושין כיון דאם יש הב מומין הוי פחיתות לענין קידושין מיקרי ממונא וזוכה בה האב לר"י ולקמן ד"נ וכתובות דף ע"ב משווה נדרים למומין דקתני המקדש אשה סתם ונמצאו עליה מומין או נדרים תצא שלא בכתובה א"כ כי היכי דבמומין אפחתיה מכספא לענין קידושין ה"נ איפחתה מכספא על ידי נדרים ושפיר הוי גם בהפ"נ זכות לאב עיי"ש ולפ"ז א"ש דקאמר בהפ"נ מיהא נפקא ליה מרשותו שהאב מפסיד ממון בזה כיון דעתה מרבינן מיציאה דכוותיה דכסף קידושין דאב וא"כ נפחתת בנדרים מכספא לענין קידושין:

אמנם אחר העיון הא ליתא דאכתי איך אמרינן כיון שע"י קידושין יצאה מרשותו לענין הפרת נדרים מפסיד בזה ממון כיון שנפחתת לקידושין הא כבר נתקדשה ומה הפסד יהיה לו אם לא יוכל להפר נדריה לבדו הלא גם בלא נדרים לא יוכל לקדשה שהיא אשת איש ואין לומר דאכתי אם באמת יש עליה נדרים בשעת קבלת קידושין מפסיד במה שמקדשה עכשיו דאי לא קידשה היה אפשר לו להפר נדריה ולקבל יותר בעד הקידושין חדא דזה דוחק דכל קידושין שבעולם מקרי יציאה משום זה ועוד אם ברצונו להפר מאן מחי בידיה שלא יפר עכשיו ועוד אם שתק ביום שמעו ולא הפר הוי כהקמה וא"י להפר אפילו לא נתקדשה וא"כ אינו מפסיד בקידושיה כלל:

אך נ"ל דאעפ"כ א"ש דהא מבואר ברמב"ם פ"ג מאישות הי"א דגם בתאלמנה או נתגרשה מן האירוסין חוזרת לרשות האב לענין קידושיה ועיין במ"מ שם ועיין נדרים דס"ח דאם מת הארוס נתרוקן רשות לאב להפר נדריה אף מה שנדרה באירוסין אבל אם קיים הארוס ומת אין האב יכול להפר וע"ש דע"א אי גירושין הוי כהקמה ועיין ביו"ד סי' רל"ד סי"א דאפי' בשתק הארוס אין האב מיפר אחר מיתתו ולהרמב"ם גם בהפר הארוס ומת א"י האב להפר אם שמע אח"כ ועיי"ש בש"ך ולפ"ז שפיר אמרינן דקידושין מיקרי יציאה לענין הפרת נדרים לכשתתאלמן או תתגרש ותחזור לרשותו לקידושין יפסיד ממון ע"י קידושין של עכשיו יען שלא יוכל להפר מה שנדרה באירוסין על אופנים שכתבתי תהיה נפחתת לקידושין וא"ש:

ומעתה לפמ"ש יש לתמוה איך שייך לומר יש כסף ביציאה אחרת לאב דהיינו ביציאה דכוותי' הא א"כ בקטנה ודאי הוי דאב והתם ל"ש לומר לענין הפרת נדרים נפקא מרשותיה לא מיבעיא לשיטת הרא"ש ור"ן בנדרים הנ"ל דגם האב א"י להפר רק נדרי עינוי נפש א"כ למה דקיי"ל דלא כר"ה בנדה מ"ו הנ"ל והוא עצמו אינו לוקה וגם קי"ל קטן אוכל נבלות אין ב"ד מצווין להפרישו לא משכחת בקטנה נדרי עינוי נפש כנ"ל ואינה כלל ברשות האב לענין הפ"נ ואפי' לדעת הרמב"ם דהאב מפר אפי' נדרים שאינן עינוי נפשמ"מ בשביל נדרים כאלו אינה נפחתת לקידושין ואפי' תאמר שגם בשביל נדרים אלו נפחתת מ"מ לפי הנ"ל אינן חלים כלל על עצמה רק לענין אחרים בקטנות ומה איכפת ליה לבעל ועיין כתובות דף ע"ב ע"ב וא"כ בקטנה עכ"ח לא הוי יציאה דכוותי' ואיך אפשר לומר יציאה דכוותי' קממעט ולזה חידש הר"ח יציאה דכותיה מה כאן נערה אף כאן נערה ולא בעינן יציאה דכותיה רק בנערה ולא בקטנה ואם כן קאמר שפיר יציאה דכותיה קממעט כפירש"י ותוס' ובחדושי לקידושין הארכתי:

עמרם הק' בלוהם:

תשובה שיד

שיל"ח ב' אויפאלו אח"ס תרנ"ד לפ"ק:

ד' קרנך ירים למעלה ראש ויעלוך על במתי הצלחה בני אהובי ויקירי הרב המאה"ג כמו"ה יצחק יעקב נ"י בק"ק אבראהאם:

מכתבך הנעים קבלתי בחג הסוכות העבר עלינו לטובה ויען כי אז אין הזמן מוכשר להשיב בכתב מלא מפני כבוד המועד הקדוש לכן אחרתי עד כה ובד"ת כתיב ענה, ואודות דברי מל"מ פי"א מנדרים דאע"ג דמופלא סמוך לאיש הקדישו הקדש מ"מ אין בו מעילה כמבואר בנדה דף מ"ו ע"ש ומהרש"ק דחה דבריו מגמ' ערוכה פסחים דף כ"ז ע"ב דפריך והלא מעל המסיק וכו' ולדברי מל"מ הנ"ל מצי לאוקמא בעצי הקדש שהקדיש מופלא סמוך לאיש דלית בי' מעילה ולא נפקי לחולין וכתבת ליישב דקושי' הגמ' הי' אהא דקאמר תחילה הכי השתא ערלה בטילה במאתים הקדש אפי' באלף לא בטיל ופירש בתשו' אב"מ סי' ז' בשם מג"ש דהא דהקדש אפי' באלף לא בטל היינו משום דהוי דשיל"מ ע"י חילול דהקדש שוה מנה שחיללו על שוה פרוטה מחולל וזה לא מקרי שצריך להוציא הוצאות ושפיר הוי דשיל"מ ותוס' מנחות ע"א ע"ב ד"ה ומתירין ותמורה כ"ז ע"ב ד"ה לא כתבו דדוקא בבעלים יכולין לחלל שוה מנה על שו"פ אבל אחרים לא ע"ש והסביר טו"א באבני שוהם מגילה כ"ג דבעלים הואיל ובידם ליתשל על הקדישם

אכתי לא נפיק מרשותם וכדידהו דמי משו"ה פודין שוה מנה על שו"פ משא"כ באחר ל"ש זה ע"ש ולפ"ז למ"ש מל"מ פ"ב מנזירות הי"ג דמופלא סמל"א שנדר או הקדיש א"י לישאל דלזה לא רבי' קרא וא"כ א"י לחלל על שו"פ ולא הוי הקדישו דשיל"מ ול"ל כתי' הגמרא הקדש אפי' באלף לא בטל וע"כ דלא מיירי בהקדש מופלא סמל"א ופריך שפיר והלא מעל המסיק:

הנה הוא פרפרת נאה אבל אינו אמת דנהי דלמ"ל א"י לישאל כשהוא קטן אבל כשנעשה גדול שפיר יכול לישאל עליו וא"כ אכתי לא נפק מרשותו ושפיר יכולים לחלל שוה מנה על שו"פ והוי דשיל"מ, ועוד נ"ל דבר חדש לפמ"ש ש"ש ש"ו פ"ד דאי' מעילה בהקדש אינו מצד דין ממון הקדש רק מצד תורת אי' שבו ע"ש [עיין בי"ש או"ח סי' א' וש'] א"כ נהי דאחרי' א"י לפדות שוה מנה בשו"פ היינו משום תורת ממון שבו אבל תורת אי' שבו פקע ואין בו אי' מעילה וא"כ ה"נ בהקדש קטן אפי' ליתא בשאלה מ"מ מהני חילול בשו"פ להפקיע האי' ושפיר הוי דשיל"מ ע"י חילול שו"פ וליתא לדבריך:

אבל נתעוררתי ונתישב לי מה דהוי קשיא לי לפמ"ש חי' רמב"ן ב"ב פ' הספינה הביאו קצו"ח רס"י ר' דאם הקדש קונה איזה דבר אין מעילה בזכייתה וביאר קצו"ח שם הטעם משום דאינו קדוש מחמת בר ישראל ע"ש א"כ מה פריך והרי מעל המסיק דילמא מיירי בהקדש כה"ג שזכה בו הקדש ולא הקדיש שום אדם וא"כ אין בו מעילה אבל לפי דרכך ניחא למ"ש טו"א שם דרך אחר דבעלים כיון שהקדש חל ע"י יכולין לחלל בשו"פ אבל אחר שאין הקדושה חלה ע"י לא מהני א"כ בהקדש הנ"ל כיון דאינו חל ע"י שום אדם א"י לחלל בשו"פ ולא הוי דשיל"מ ובטל וא"כ לא מיירי בכה"ג ופריך שפיר והלא מעל המסיק:

ואכתי קשיא לי למ"ד בזבחים דף מ"ה דקדשי עכו"ם אין בהם מעילה מאי פריך והלא מעל המסיק לוקמי בקדשי עכו"ם ויש להאריך לפי הנ"ל אך זה שיבוש דהרי אמרי' התם דוקא בקדשי מזבח דעכו"ם אין בו מעילה אבל בקדשי בדה"ב דעכו"ם יש בהם מעילה והרי עצים דהקדש קדשי בדה"ב נינהו וא"כ גם בקדשי עכו"ם יש בהם מעילה וא"ש:

אבל לפענ"ד דחיית מהרש"ק מעיקרא לק"מ דבגמ' נדה מ"ו אמרי' יכול יהא חייב על הקדישו קרבן ת"ל זה הדבר א"כ דוקא מקרבן מעילה מיעטי' קרא אבל מעילה אית בי' ובשוגג מתחלל וכן פירש"י שם ולא לקרבן מעילה ולא כתב ולא למעילה וא"כ פריך שפיר והרי מעל המסיק ויצא לחולין ואמאי הפת אסורה, ואם נפשך לומר דמכל דין מעילה מיעטה קרא אף אנו נאמר דגם לאו דמעילה במזיד נמי אין בו ואין בו אי' הקדש כלל רק שעובר בבל יחל וכדקאמר כל שישנו בהפלאה ישנו בבל יחל וכן בברייתא

דנדה, לפי שמצינו שהשוה הכתוב הקטן כגדול לזדון שבועה ולאיסור ולבל יחל וכו' וא"כ אין בו דין הקדש רק לעבור על בל יחל וכ"נ מדברי רמב"ם פי"א מנדרים ה"ה שכתב הקדישו ובא הגדול ונהנה מן ההקדש שהקדישו לוקה משום שנדריהם נדרים מה"ת והוא תמוה אמאי לא כתב מפני שהקדישו הקדש מה"ת אע"כ משום דאין לו דין הקדש כלל רק דין נדר לעבור על בל יחל ועיין כ"מ ספ"י מנדרים מ"ש בדעת הרמב"ם שם דלא כר"ן נדרים דף ט"ו ושם ל"ה:

ובהכי ניחא מה שעמד מל"מ שם אמאי לא הביא הרמב"ם בשום מקום דבהקדש מופלא אין בו מעילה ולפמ"ש ניחא כיון דכתב דהקדישו הוא רק משום נדר ואין בו דין הקדש כלל לא הוצרך שוב להביא דאין בו מעילה וא"ש, והנה הא דבעי בפסחים שם תנור שהסיקו בעצי הקדש לרבנן דשרי בקמייתא נראה דקמבעיא לי' דאפשר הא דשרו רבנן בערלה וכה"כ היינו משום דאפי' באבוקה כנגדו חשיב כמו שלהבת בא מן הגחלים כמ"ש תוס' ד"ה מכלל וא"כ זה שייך דוקא במקום דגחלים ואפרן מותר אבל בהקדש מספקא ליה אי אפרן אסור או בתנור גרוף אי חשיב כאפרן ועיין מהרש"א שם ותוס' פסחים ע"ה ד"ה וגרפו ותבין כי קצרתי וא"כ ע"כ לא מיירי בהקדש מופלא כיון דאין לו דין הקדש רק שעובר בבל יחל וא"כ אין אפרן אסור ופריך שפיר והרי מעל המסיק:

ומה שנ"ל עוד ביישוב הרמב"ם שלא כתב דבהקדש מופלא אין מעילה דס"ל דהא דממעטי' הקדש מופלא ממעילה מדכתיב זה הדבר היינו משום דעיקר חיוב מעילה הוא על שהוציא מעות הקדש לחולין כדאמרי' במעילה ח"י אין מעל אלא שינוי שמוציא מרשות לרשות עיין ברש"י ותוס' שם ואפי' לדעת ש"ש הנ"ל דאין אנו דנין בממון הקדש תורת ממון רק תורת איסור מ"מ האיסור הוא משום שהוציא מעות הקדש מרשות לרשות וכבר הבאתי לעיל דברי רמב"ן ב"ב ע"ט דאין מעילה אלא במה שהקדש קונה מחמת שאדם מקדיש ואמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט אבל מה שהקדש קונה בקנין חצר אין מעילה בזכייתה עיין עליו ולפ"ז התינח בגדול דבר הקנאה הוא אבל במופלא דלאו בר הקנאה הוא א"י להקנות להקדש בדיבורו שמקדיש רק איסור הקדש הוא דרביע עלה אבל אין הקדש קונה מחמת דיבורו רק כיון שחל עלה אי' הקדש כל היכא דאיתא בי' גזא דרחמנא איתא כדאמרי' חולין קל"ט וכיון דאינו קנין של הקדש מחמת דיבורו הוי כאלו זכה חצר להקדש דאין בו מעילה והיינו דקאמרי' ת"ל זה הדבר דוקא אם הקדש קונה ע"י דיבור הוא דמועלין אבל אינו קונה ע"י דיבורו אין מועלין ועיין ספרי פ' שופטים דדריש כל דבר רע שתלוי בדיבור ע"ש אך נראה דהא דאם אינו נקנה להקדש בדיבורו אין בו מעילה נראה דזה תלי' דלרבנן דר"י בזבחים מ"ה דאפי' קדשי בדה"ב גמרי' מתרומה

למעט עכו"ם כמ"ש תוס' שם ד"ה דומי' ובתרומה כתיב בני ישראל וה"נ בעי' הקדש מבני ישראל ועיין קצו"ח סי' ר' אבל לר"י דס"ל דוקא קדשי מזבח ילפינן מתרומה אבל בקדשי בדה"ב מועלין אפי' בשל עכו"ם א"כ י"ל דקדשי מזבח של עכו"ם גזה"כ הוא דאין מועלין מגז"ש דחטא חטא מתרומה אבל אם הקדש קונה בחצר וה"נ בה בהקדש מופלא הנ"ל מועלין אפי' בקדשי מזבח ולפי זה י"ל דסוגי' דנדה אזלא לרבנן דר"י ולהכי ממעטי' הקדש מופלא ממעילה אבל הרמב"ם דפסק פ"ה דמעילה הט"ו כר"י שפיר איכא מעילה אפי' בהקדש מופלא סמל"א וא"ש, כ"ז כתבתי בחפזי ודי' ימהר ויחוש ישועה לנו בגוף ונפש ומצאנו נופש כנפש אביך הנאמן דוש"ת:

עמרם הק' בלוהם בק"ק הנ"ל

תשובה שטו

שיל"ת ב' אויפאלו עש"ק יתרו תרמ"ו לפ"ק:

אל הר המו"ר, רב שלום ושיר מזמור, כבוד מחותני הרב הגאון הגדול ליהודים כולו מחמדים צ"ת כקש"ת מו"ה חיים סופר נ"י האב"ד דקה"י בעיר בודאפעסט:

יקרת מכתבו מיום ב' שבוע זו מלא ברכת ד' בד"ת הגיעני והנני להשיב כיד ד' הטובה עלי, הד"ג נ"י חי חידש על דברת מל"מ פ"ד ממעילה ה"ט שנסתפק אם מועיל בזדון אי לוקין שתים א' משום לא יחל והב' משום לאו דמעילה ע"ש וכ' לחדש דע"כ לא נסתפק מל"מ אלא באוסר פירותיו על עצמו בקונם שהם היתר לכ"ע ולא פעל בדיבורו קנין להקדש ולא אי' בעצם החפץ רק פעל אי' על גופו לכן י"ל אף שמועל מ"מ עובר על בל יחל שעושה דבריו חולין אבל בהקדש בין קדושת בדה"ב בין קדה"ג או קונם כללי פשיטא דליכא בל יחל דהא אינו יכול לעשות דבריו חולין דהרי הוא הקדש ובקדושת דמים יצא מרשות הקדש לרשות גבוה ובקדוה"ג לקרבן או קונם כללי דהוי ג"כ קדוה"ג כדאמרי' בכמה דוכתי שאני קונמות דקדוה"ג נינהו א"כ הרי הוא קדוש קדוה"ג וכל הנהנה מועיל ואינו נעשית דבריו חולין עכ"ד, הנה זה שנים רבות קיימתי סברא זו מנפשאי ועוררני לזה מה שראיתי בחת"ס [ואינני זוכר כעת מקומו] שתי' לדעת הרמב"ם פ"ב מנדרים דהפקר כנדר ועיין ב"י חו"מ סי' רע"ג א"כ תיהני לי' שאלה ועיין קצוה"ח סי' הנ"ל מה שהאריך לחקור בדברי הרמב"ם אלו ותי' דאינו יכול לשאול שכבר קיים נדרו והרי הוא הפקר וא"כ ה"נ ל"ש עבירת בל יחל שכבר נדרו מקוים ועומד ולפ"ז בהקדש נמי דכוותי' כבר קיים נדרו שהרי הוא הקדש ומקוים ועומד הוא כנ"ל:

אמנם כ"ז על גוף דברי מל"מ אבל מש"כ הד"ג נ"י לחלק בין הקדש וקונם כללי ובין קונם פרטי אינני יודע להולמו והלא גם בקונם פרטי פעל אי' וקדוה"ג על עצם החפץ לא על גופו וכמ"ש הר"ן בנדרים דף י"ד ד"ה הלכך דאפי' בדבר שאינו נדור אלא לו בלבד מתפיסין בו מה"ט ע"ש וא"כ גם בזה כבר קיים נדרו וא"א לעשות דבריו חולין ועיין בר"ן שם דף ח"י, ועיין בר"ן ס"פ שבועות העדות ונדרי' דף י"א גבי לא חולין לא אוכל דמשו"ה לא ס"ל לר"מ מכלל לאו שומע הן משום דנדרים איסורא דאית בהו ממונא הוא דהיינו חפצא דמיתסר עליו והתם בקונם פרטי מיירי שאוסר פירות חבירו על עצמו ואפ"ה מקרי איסורא דאית בי' ממונא וא"כ גם בקונם פרטי פעל איסור וממון על החפץ ונדרו מקוים ועומד ואמאי עובר על בל יחל, ובכתובות דף נ"ט אמרינן שאני קונמות דקדוה"ג נינהו ופי' רש"י כקדושת מזבח וכו' שהרי אינו הקדש גמור לתפוס פדיונו אלא אסור על אדם א' וכו' דקונם כללי יש לו פדיון ועיין תוס' שבועות דף כ"ב ע"ב וברמב"ם פ"ד מה' מעילה הנ"ל, אלמא דאפילו קונם פרטי מקרי קדוה"ג וא"כ אינני רואה שום טעם לחלק ביניהם אמאי בהקדש וקונם כללי ליכא בל יחל ובקונם פרטי איכא בל יחל:

אבל עיקר הסברא נ"ל דליתא מהא דנדה דף מ"ו דמוקי ברייתא דקתני לפי שמצינו שהשווה הכתוב הקטן כגדול לזדון שבועה ולאי' ולבל יחל וכו' בהקדיש הוא ואכלו אחרים אלמא דעובר על בל יחל בהקדש ואפילו אינימא דלאו דוקא הקדיש אלא נדר אבל עכ"פ בקונם כללי מיירי אלמא דאיכא בל יחל בהקדש וקונם כללי ודוחק לומר דהתם נמי בקונם פרטי מיירי שאסר פירותיו על אדם אחד דלשון הקדיש הוא ואכלו אחרים לא משמע כן ובס"ד הוי ס"ל דאכל הוא נמי לוקה ומשמע דהקדיש היינו שעכ"פ אסרו בקונם לכ"ע ואין לומר דהתם שאני כיון דבהקדש מופלא סמוך לאיש ליכא מעילה כדאמרי' התם ועיין במל"מ פי"א מנדרים משו"ה איכא בל יחל אבל היכא דאיכא מעילה ליכא בל יחל בקונם כללי דא"כ תקשי איך קאמרה בברייתא יכול יהא חייב על הקדישו קרבן ת"ל וזה הדבר ת"ל כיון דאיכא בל בל יחל ע"כ ליכא קרבן מעילה דאי איכא מעילה שוב ליכא בל יחל אעכ"ח דגם בקונם כללי אפי' היכא דאיכא מעילה נמי איכא בל יחל:

ועוד ראי' ממה דאמרי' בנדרים דף ג' ע"ב דאיכא בל יחל בנזירות ואמאי הרי פעל בדיבורו שהוא נזיר ואכל קם לי' בלא יאכל שתה קם לי' בלא ישתה ואינו יכול לעשות דברו חולין ומכ"ש לדעת מהרי"ט בתשו' ח"א סי' נ"ג דאי' נזיר אינו איסור חפצא ולא איסור גברא מחמת דיבורו אלא איסורו תורה ולא מהני בהו התפיסה ע"ש א"כ ודאי תקשי איך עובר בזה בבל יחל ולדעת רש"י שם בנדרים הי' זה באמת קושי' הגמ' שם ועכ"פ למאי דשני לעבור עליו בשנים מוכח דאפי' בכה"ג איכא בל יחל ילפי' הר"ן והרא"ש שם גם

המקשן ס"ל כן אלא דפריך דבל יחל לחוד לא משכחת לה הרי מפורש יוצא דאפי' פעל בדיבורו ונדרו מקוים יעמוד שהוא נזיר מ"מ איכא בל יחל:

וטעמא דמילתא נ"ל כיון שאסרה תורה הנזיר ביין ותגלחת וטומאה כאשר אמר הריני נזיר הוי כמו שנדר ג"כ הריני אסור ביין ותגלחת וטומאה שכל זה נכלל בכלל אמירתו הריני נזיר וא"כ מלבד אי' תורה שיש בו אית בי' נמי איסור נדר ובשותה יין ומטמא למתים או מגלח מלבד שעובר על אי' תורה דאית ביה עובר נמי על נדרו ועושה דבריו חולין ואף שהוא נשאר נזיר עכ"פ מ"מ מצד אי' נדר שבו עושה דבריו חולין שאין דיבורו מקוים ומ"מ שפיר כ' מהרי"ט דלא מהני בי' התפסה כיון שיש בו אי' תורה ג"כ לא מקרי דבר הנדור ועיין תוס' שבועות דף כ' ע"ב ד"ה דכי ור"ן שם ועיין תשו' אבני מלואים סי' ט"ו, וה"נ בהקדש וקונמות כיון דאסרה תורה עליו באיסור מעילה א"כ כשהקדיש או נדר בקונם קיבל עליו איסור מלבד האיסור שאסרה תורה וא"כ נהי דבמה שעובר האיסור שאסרה תורה אינו עושה דבריו חולין כיון דעצם החפץ אסור ועומד הוא וקדוה"ג וקנין גבוה מ"מ במה שמחליף ומשנה דיבורו באיסור שקיבל ע"ע בזה עובר על בל יחל וא"ש, זאת מה שעלתה ברעיוני בראשית ההשקפה לטובה, ונושע בנחת ושובה כנפשו הטהורה יפה כלבנה וכחמה ברה:

ובשולי היריעה אציע לפני הד"ג נ"י דבר א' אשר לפענ"ד מצוה ליישבו והוא הפמ"ג בפתיחה כוללת לאו"ח אות ז' כ' דהא דאמרי' היכא דאיכא לאקושי לקולא ולחומרא לחומרא מקשי' היינו מספק צריך להחמיר והאריך שם בזה והוא נגד סוגי' דקדושין ס"ח דפריך מאי חזית דמקשת להו לאחות אשה אקשה לנדה ומשני קולא וחומרא לחומרא מקשי' ולהפמ"ג אכתי קשה אמאי ודאי לא תפסי בהו קדושין הא הוי רק ספק וליהוי קדושי ספק ואין לומר דאוקמא אחזקת פנוי' דבספיקא דדינא ל"ש אוקמא אחזקה ועיין בתוס' שהק' אדרבה חומרא לומר דתפסי בה קידושין לאסרה לעלמא ותי' דאדרבה חומרא יותר לומר דהולד ממזר עיי"ש ולהפמ"ג הי' לנו לומר שהוא ספק מקודשת והולד ספק ממזר אעכ"ח דזהו ודאי וכך הוא המדה לקולא ולחומרא לחומרא מקשי', ויותר מזה אני תמה דבהדי' כתב תוס' בב"ק דף ג' ד"ה דומי' וא"ת ונימא איפכא דהא דמקשי' לחומרא הנ"מ בא באיסורא אבל בממונא לא ואומר ר"ת דמדה הוא בתורה ל"ש באיסור ול"ש בממונא הרי להדיא דלא כפמ"ג וצע"ג [עיין תשו' מהרי"א ח"ב סימן רפ"א] הכ"ד מחותנו הדבוק באהבתו:

עמרם הק' בלוהם בק"ק הנ"ל:

תשובה שטז

שיל"ת ב' אויפאלו יום ב' מטות ומסעי תרנ"ח לפ"ק:

יראה בבנין אפריון, על מכון הר ציון, כבוד אהובי מחותני הרב הגאון וכו' כקש"ת מו"ה אליעזר זוסמן סופר נ"י אבדק"ק פאקש:

יקרת מכתבו הגיעני ועל אשר התעורר ידידי נ"י דאפשר לא מקרי התראת ספק אלא אם יש ספק אם יעבור עבירה כלל אבל אם ודאי או עפ"י רוב יעבור עבירה רק יש ספק אם יגיע לו עונש לא מקרי הת"ס גם אני בעניי זה כמה שנים עמדתי על חילוק זה לתרץ קושי' מל"מ פט"ז מסנהדרין ה"ד על קושי' תוס' נדה מ"ו ע"ב אמאי בהקדיש הוא ואכלו אחרים לוקין הא הוי הת"ס דשמא לא יביא שערות עד ג' וד' שנים ונמצא דאכתי לא הוי מופלא סמוך לאיש הא לפמ"ש תוס' יבמות פ' דלרב דנעשה סריס למפרע לקי על חלב שאכל דלא חשיב הת"ס אע"ג דבשעת התראה היה ספק שמא יביא שערות קודם י"ח דהשתא מיהא איגנאי מילתא למפרע שהי' גדול בשעת התראה ע"ש ואם כן ה"נ כשמביא שערות מיד כשנעשה בן י"ג שנה ויום אחד הרי איגלאי מילתא למפרע שהי' מיפלא סמל"א בשעת התראה ולא הוי הת"ס ע"ש, ויצאתי לחלק דשם ביבמות אפילו יביא שערות קודם י"ח וא"כ עדיין קטן הוא מ"מ העבירה נעשית בודאי שאכל חלב ואם קטן או"נ ב"ד מצווין להפרישו ודאי עשה עבירה ואפילו אי אין מצווין להפרישו מ"מ כפי לי' בידים אסור מה"ת ועכ"פ העבירה ודאי עשה אלא שהספק אם הוא בר עונשין וכדאמרינן בסנהדרין נ"ה כיון דמזיד הוא תקלה נמי איכא ורחמנא הוא דחס עלי' וכו' בזה שפיר כתבו תוס' דלא הו' הת"ס משום איגלאי מלתא למפרע כיון דהספק הוא רק אם יגיע לו עונש אבל בנדה שם אם לא יביא שערות ואינו מופלא הסמל"א אין הקדישו כלום ואין כאן עבירה וא"כ הספק הוא אם יעבור עבירה כלל שפיר הקשו תוס' דהוי הת"ס אף דשייך איגלאי מלתא למפרע וא"ש:

ולולא דמסתפינא הייתי אומר דבר חדש דאפילו אינימא דעל קטן אין שום איסור כלל בכל האיסורין מ"מ ה"ד קודם שנעשה בן יג"ש דאינו איש ואין דעתו שלימה אבל כשנעשה בן י"ג שנה אף שלא הביא שערות אז חלין עליו כל האיסורין אלא שאינו בר עונשין שהרי כתב הרא"ש בתשובה ריש כלל ט"ז וכן סריס שהוא קטן עד עשרים שנה הוא אז גדול אם נולדו סימני סריס ואם לא נולדו בו סימני סריס הוא קטן עד ל"ו שנה כל אלו הלמ"מ הם ע"ש ואמרי' ביומא דף פ' שיעורין של עונשין הלכה למשה מסיני וא"כ לא נאמר הלמ"מ דלא הוי גדול אלא לעונשין ולא לאיסור ולפ"ז ודאי א"ש מה שכתבתי

דשם ביבמות אין ספק אם עושה עבירה דאפילו לא נעשה סריס למפרע עבירה הוא בידו ואין ספק רק על העונש ומשו"ה כתבו תוס' דלא הוי התראת ספק:

אלא דלפ"ז יהי' מוכח מדברי תוס' יבמות הנ"ל מדהוצרכו לטעמא דאיגלאי מלתא למפרע וכו' ולא כתבו בפשיטות דלא הוי הת"ס משום דהעבירה ודאי יעבור ואין ספק רק אם יגיע לו עונש לכן לא הוי הת"ס דדוקא היכא דשייך איגלאי מילתא למפרע אמרינן האי סברא אבל היכא דל"ש איגלאי מילתא למפרע אפילו ודאי שיעבור, עבירה רק ספק אם יגיע לו עונש נמי הוי התראת ספק:

אמנם י"ל תירוץ אחר על קושי' מל"מ הנ"ל לפמ"ש מל"מ פ"ד מאישות ה"ז בשיטת רש"י דקטן שקידש אשה ביומא דמישלם זימני' וכבר הביא שתי שערות ואז אינם שומא רק דמ"מ קטן הוא משום דחסר לי' הערב שמש וקידש לאחר שיגדיל מהני הקידושין ולא הוי דבר שלא בא לעולם משום דזמן ממילא קאת אבל קודם יומא דמישלם זימניה דאפילו הביא שתי שערות שומא נינהו אם קידש לכשיגדיל לא מהני משום דהוי דשלב"ל דמחוסר מעשה דהיינו הבאת שערות ע"ש וכבר כתבו תוס' במכות ט"ו ע"ב ד"ה במאי דלמ"ד בטלו הוי הת"ס משום דהוי מחוסר מעשה דכל כמה דלא עשה מעשה ביטל העשה לא ילקה אבל למ"ד קיימו לא הוי הת"ס דאינו מחוסר מעשה שילקה רק מחוסר מעשה שלא ילקה ויש לנו לומר שיעמוד כמו שהוא עכשיו ע"ש ולפי"ז בשלמא שם ביבמות אם יעמוד כמות שהוא עכשיו ולא יביא שערות קודם י"ח ילקה ואינו מחוסר מעשה ללקות ואדרבה מחוסר מעשה הבאת שערות קודם י"ח שלא ילקה שפיר כתבו תוס' דלא הוי הת"ס אבל שם בנדה דמחוסר מעשה שילקה ואינו מחוסר מעשה שלא ילקה אם לא יביא שערות שפיר הקשו תוס' דהוי התראת ספק וא"ש:

אבל מ"מ נ"ל דאפי' ודאי יעבור העבירה רק שיש ספק אם ילקה נמי הוי הת"ס אבע"א גמרא אבע"א סברא, דהרי כתבו תוס' בכתובות ל"ג ד"ה נתרי ובכמה דוכתי דלא מקרי הת"ס אלא אם גם למותרה עצמו הוא ספק אבל אם אין ספק למותרה אעפ"י שהוא ספק למתרין לא מקרי הת"ס ועיין תוס' שבועות ל"ז וטעמא נ"ל עפמ"ש לח"מ פי"ב מסנהדרין ה"ב ומדכלל רבינו מלקות עם מיתה משמע דס"ל דה"ה נמי מלקות דבעינן שיתיר עצמו למלקות וקבל התראה ע"ש ולפ"ז מהאי טעמא הת"ס ל"ש התראה משום דאינו מתיר עצמו למיתה ומלקות דתולה שלא יהרג ולא ילקה ועיין חת"ס חו"מ סי' כ"ט דמי שאוכל חתיכה ספק חלב אפי' במזיד מביא אשם תלוי ולכשנודע לו שהוא ודאי חלב מביא חטאת דגם המזיד הוא שוגג שסמוך שהוא היתר ע"ש ובשמ"ק כתובות כ"ב ע"ב [עיי' בי"ש או"ר סי' א'] וה"נ דכוותי' סומך בדעתו שלא יגיעהו עונש ואינו מתיר

עצמו למיתה ומלקות וכל זה אם הוא ספק גם למותרה אבל אם אין ספק למותרה אע"ג שספק למתרין מ"מ כיון דלדידי אין ספק שפיר מתיר עצמו והוי התראה, ולפ"ז אפילו ודאי יעבור העברה אלא שיש ספק בעונש שוב אינו מתיר עצמו לעונש והוי הת"ס ולא שמי' התראה:

ואבע"א גמרא שהרי כתב הרמב"ם פט"ז מסנהדרין ה"ד עבר על להנל"ע והתרו בו וא"ל אל תעשה דבר זה שאם תעשנו ולא תקיים עשה שבו תלקה ועבר ולא קיים העשה שבו הרי זה לוקה אעפ"י שהת"ס הוא שאם יקיים יפטר הת"ס התראה היא ועיין בכסף משנה שם ובר"ן שלהי חולין והרי למ"ד קיימו ולא קיימו מיד שעבר הל"ת ודאי עשה עבירה ואפילו קיים עשה שבו אינו עוקר העבירה למפרע ועיין שג"א סימן פ"א אלא שאינו לוקה אם קיים העשה שהעשה ניתן להיות תחת המלקות כמ"ש רש"י במכות ט"ו ע"ב ואם כן אין ספק בעבירה שודאי יעבור עבירה ואין הספק רק בעונש אם ילקה דשמא יקיים העשה ואפ"ה מקרי הת"ס ולמ"ד לא שמה התראה אינו לוקה הרי לנו מה שבקשנו ותירוץ שכתבתי לו עולה יפה בעזה"י, וה' יעלינו לציון עירו ברנה ויקומם עדת מי מנה, כנפשו ונפש ידידו באמונה:

עמרם הק' בלוהם בק"ק הנ"ל:

תשובה שיז

שיל"ת ב' אויפאלו ג' תרומה תרנ"ו לפ"ק:

ישא ברכה מד' תלמידי אהובי הרבני החריף ובקי, יושב באהלי שם ועבר, שפתותיו נוטפות מור עובר כמו"ה יו"ט ליפמן נ"י העללער בוועלקעוויטץ:

מכתבך הגיעני ונפשך בשאלתך על איש יודע ספר אשר בא אליך בכל לילה על שתי שעות ללמוד עמו פרק משניות עם תוס' יו"ט ודף גמרא עם תוספות והוא תלמוד שמבין אם לומדים עמו ופעם אחת נתאחר השיעור יותר מהרגיל וחרה לאשתו מאוד וקפצה ונשבעה שלא יבא הוא עוד אליך ללמוד:

תשובה: עיניך שפיר חזו מ"ש בשו"ע יו"ד סי' רל"ו ס"ב דזה שבועת שוא אלא שכתב ואע"פ שלא קבלו אותם האחרים בשבועה אם קיימו דבריו משובחים וכתבו הש"ך וטו"ז הטעם שלא להרגילו להוציא שבועה לשוא, וגם פסק המחבר בס"ג דאם משביעו על דבר שהוא שלו כגון שלא יכנס לביתו וכיוצא בו צריך ליזהר בשבועתו וטו"ז סק"ז יישב קושי' הטור על דין זה אמנם הלא מצינו בכתובות ס"ב ע"ב דתלמידים יוצאים לת"ת שתים ושלוש שנים שלא ברשות ועיין חת"ס יו"ד סי' קמ"ט ואמאי לא מצאו נשותיהם

תקנה לזה לישבע שלא ילכו בעליהם ללמוד א"ו שלא היו בעליהם צריכין לחוש לזה משום שאין שבועה חל על דבר מצוה ואפי' אם חל ע"י כולל מ"מ ל"ש כאן שלא להרגילם להוציא שבועות שוא חדא משום שאין אומרים לאדם חטא בשביל שיזכה חבירך ועוד כאן אדרבה על ידי שלא יחושו בעליהם לשבועתם ימנעו מלישבע על זה:

הנה הראיה שהבאת מכתבות אינה ראיה כלל דהני נשי לא רצו לישבע ע"ז משום לאו דשבועת שוא ואף שלא נתנו רשות לבעליהן לילך ללמוד תורה שאני הא דמצוה דיליה הוא כמ"ש רש"י כתובות ס"ב ע"א ד"ה שאני התם אבל שבועות שוא עבירה דילה היא:

אבל עירבוב דברים אני רואה בדבריך שהתחלת לומר לחוש לשבועה משום דיכול להשביעו על דבר שהוא שלו וע"כ כונתך משום דמשועבד לה והוי דבר שהוא שלה וא"כ מה דחית ע"ז שאין שבועה חלה על דבר מצוה הלא כיון דמשועבד לה שלא לילך אינו דבר מצוה לילך ובאמת שם בכתובות הא דיוצאין שלא ברשות היינו משום דאינו משועבד לה וכ"ש בנידון דידן וכי משועבד לה שלא יצא בלילה מפתח ביתו על ג' שעות אתמהה:

ועוד דהא אמרינן בנדרים ח' מיגו דאי פטר נפשיה בק"ש שחרית וערבית ועיין יו"ד רס"י רמ"ו וש"ך שם ופי' הרא"ש שם דמשו"ה חי חיילא שבועה עליה דלא הוי חובה אלא רשות ור"ן פי' משום דאתיא רק מדרשא שפיר חיילה שבועה עליה ע"ש ועכ"פ ל"ל דאין שבועה חלה על דבר מצוה:

ועוד כיון שהיא נשבעת ולאו מצוה דילה היא שפיר חיילא שבועה דהא טעמא דאין שבועה חל על דבר מצוה כתבו ראשונים בנדרים ט"ז משום דלאו כל כמיניה להפקיע עצמו ממצוה שהוא מצווה וכאן היא אינה מצווה:

ושלישים על כולו הרי הא דמהני במשביעו על דבר שהוא שלו כתב הטו"ז שם משום דהוי נדר שהוציאו בלשון שבועה דמהני וכשיטת הרמב"ן סוס"י ר"ו והרי נדר שפיר חל ע"ד מצוה כמבואר סי' רט"ו, אלא דבנידון דידן שלא ילך ל"ש ענין נדר שהוא איסור חפצא כלל דאין כאן חפץ שתיאסר עליו וא"כ אפי' משועבד לה אין כאן מקום שתחול השבועה כקושי' הטור כיון דל"ש תירוץ הטו"ז:

ומ"ש דאין אומרים לאדם חטא בשביל שיזכה חבירך אני מסופק אם זה שייך בשב ואל תעשה יאכ"מ אבל כבר כתב רשב"א בשבת ד' דבכל מצות אמרינן חטא באיסורא זוטא כדי שיזכה חבירך ברבא הימנה ושאני ברודה פת שפשע וא"כ ה"נ הא שהוא ילך ללמוד הוא קל כמש"ל בשם הרא"ש ור"ן ושבועה חשוב ליה בהדי כריתות ומיתות ב"ד בשבועות ושלהי יומא וכל העולם כולו נזדעזע וכו' וא"כ שפיר אמרי' חטא בשביל

שיזכה חבירך אלא דז"א דהכא נמי היא פשעה שנשבעה אך מ"מ למ"ש תוס' שבת דף ד' ד"ה וכי דאם הוא הגורם שיבא חבירו לידי איסור שפיר אומרים חטא בשביל שיזכה חבירך א"כ ה"נ ע"י שיעבור על שבועתה תרגיל בשבועת שוא שפיר אומרים חטא וכו' וליתא לדבריך:

ומ"ש שאם לא יחוש לשבועתה תמנע מלישבע על דבר זה הנה למ"ש כ"מ פ"ה משביעות בדעת הרמב"ם דנשבע שיעשה חבירו או לא יעשה חיוב זה תלוי ועומד שאם יזרוק פלוני נתקיימה שבועתו למפרע ואם לא יזרוק נתבטל למפרע משעה שיצאה מפיו וכיון שכן אינו בכלל שוא וכו' ואינו לוקה משום שקר לפי שהוא התראת ספק שאפשר שיזרוק וכו' מבואר דאם מקיים שבועתו לא הוי שבועת חבירו למפרע שבועת שקר וא"כ מ"ש ואם קיימו דבריו הרי אלו משובחים הוא דבר גדול שמצילין אותו משבועת שקר אלא שאין אותן נזקקין לקיים כמ"ש הרמב"ם שם אבל לא בשביל ליסרה יביאיה הבעל לשבועת שקר ואחכז"ל כתובות ע"ב דנודרת ואינה מקיימת תצא בלא כתובה דאמר מר בעון נדרים בנים מתים וא"כ ודאי צריך לחוש שלא יביאנה לידי שבועת שקר ותחיינה את הילדים:

ואפילו לדעת רש"י דהוי שבועת שוא ממש עיין בכ"מ הנ"ל מ"מ כתב מהרי"ק שורש נ"ב הובא בבדה"ב סי' רל"ו שאם יזדמן האפשרי בעשיית הדבר מחויב הוא לעשותו וכשיעשה הדבר לא עבר ואעפ"י שמתחילה בשעת השבועה לא היה בידו ע"ש וא"כ בדין היא מעכבת ע"י שלא ילך כדי שלא תעבור על השבועה וגם הוא צריך לחוש על בניו כנ"ל ועיין ש"ך סק"ה:

ועוד דהרי כתב המחבר ואין חבירו מחויב לעשותו אלא א"כ קיבל שבועתו דהיינו שיאמר אמן או דבר שענינו כענין אמן וכו' או קבלתי עלי שבועה זו וכן כל כיוצא בזה ע"ש והרי קמן שקיבל שבועתה ושמע לדבריה שלא ילך וא"כ מחויב הוא באיסור שבועה שלא ילך:

אלא דבזה י"ל כיון שכבר קיבל על עצמו לילך ללמוד הוי נדר כדאמרי' בנדרים ח' האומר לחבירו נשכים ונשנה פרק זה וכו' דקבלה בעלמא לדבר מצוה מהני אע"פ שאינו מזכיר נדר ושבועה משום בפיך זו צדקה וא"כ אע"פ שנשבע היא הוי שבועת שוא ואינו חל כלל משום דהוי נשבע לבטל את המצוה ואפילו מקיים שבועתו ואינו הולך ללמוד מ"מ עבר על שבועת שוא כדאמרינן בשבועות כ"ט שבועה שאוכל ככר זו שבועה שלא אוכלנה דאפי' לא אכלה עבר משום שבועת שוא ע"ש בגמ' וא"כ פשיטא כיון דגם אם אינו הולך

ללמוד עבר משום שבועות שוא מהיכי תיתי שיעבור על נדרו שילך ובודאי מחויב לקיים נדרו לילך ללמוד:

אלא דלכאורה צ"ע מהאי דשבועות על דעת הרמב"ם הנ"ל דנשבע שיעשה חבירו או שלא יעשה דג"כ הוי שבועת שוא משום שאין בידו ומ"מ אם חבירו מקיים שבועתו לא הוי שבועת שקר למפרע וה"נ נימא בנשבע לבטל המצוה וביטל שלא יהיה למפרע שבועת שוא ועכ"ח צריך לחלק דדוקא במשביע חבירו כוון שעכ"פ רשאי לקיים שבועתו לכן אם קיימה באמת אין כאן שבועת שוא אבל בנשבע לבטל את המצוה כיון שאינה רשאי לבטלה אפי' בטלה מ"מ הוי שוא:

ולפ"ז נהי דמשום לתא של קבלת שבועה דיליה ליכא משום דהוי נשבע לבטל את המצוה מ"מ משום לתא דשבועה דידה איכא דהיא אינה נשבע לבטל את המצוה דלאו מצוה דילה היא ולא נדרה ואם אינו הולך ללמוד אין שבועתה לשקר למפרע אולי טוב שיעבור הוא על קבלתו שהוא רק משום בפיך זו צדקה ועיין באשר"י שם בנדרים משתעבור היא על שבועת שוא למפרע וכמה פעמים בפוסקים דקבלה בעלמא לדבר מצוה קיל מנדר או נשבע בפירוש וה"נ נימא יעבור הוא איסור קל דקבלה כדי שלא תחטא היא באיסור חמור דשבועה:

ועוד נ"ל דל"ש כלל בפיך זו צדקה דמהני קבלה לדבר מצוה אלא למצוה גופא דהיינו אם היה מקבל עליו ללמוד פרק משניות ודף גמרא בכל יום ואפי' הי' מקבל עליו ללמוד אצל רב אבל זה שילך הוא אצלך אינו דבר מצוה ואפילו שילמוד אצלך, רב ידוע אינו דבר מצוה בעצמותו ולא מהני כלל משום בפיך זו צדקה וא"כ מהני קבלת שבועתה שלא ילך אצלך כמש"ל ואסור לו לילך אצלך:

וקצת ראיה לסברא זו מהא דתנן פ"ד דפאה מי שליקט את הפאה ואמר הרי זה לפלוני עני ר"א אומר זכה וחכ"א יתננה לעני הנמצא ראשון וס"ל לר"ח בגיטין י"א דפליגי בתופס לבע"ח ותקשי לשיטת רש"י ביצה ט"ל דאם חבירו לא קנה קונה המגביה א"כ יהיה מחויב ליתן לפלוני עני משום בפיך זו צדקה וכמדומה העיר בזה התומים בסימן ק"ד ולפמ"ש א"ש דלתת לעני זה דוקא אינו בכלל בפיך זו צדקה וא"ש [ע"ל סי' של"ט]:

לכן לפענ"ד דאם יכול לפייס את אשתו שתשאל על שבועתה וגם הוא ישאל על קבלת שבועתה דהוי כנשבע בעצמו מה טוב וראוי לה לשמוע ולהתפייס בזה כדרך בנות ישראל הכשרות ואם לאו ישאל הוא על קבלתו שילך אצלך ואף דאין מתירין נדר של דבר איסור כמבואר בסימן רכ"ח סעיף ט"ו וא"כ אפשר דגם נדר של מצוה אין מתירין כדי לבטל המצוה מ"מ הרי מבואר שם בהג"ה דאם יש מכשול מתירין לכתחלה וה"נ,

מתירין כדי שלא תבוא היא לידי שבועת שוא ועוד שהוא לדבר מצוה משום שלום בית ואחכז"ל חולין קמ"א גדול שלום שבין איש לאשתו שהרי אמרה תורה שמו של הקב"ה שנכתב בקדושה וכו' ע"ש ועיין ב"ש סימן ע"ז סקי"א, ומי ששמו שלום ישים עלינו ברכה ושלום כנפשך ונפש רבך, ידידך דוש"ת:
עמרם הק' בלוהם בק"ק הנ"ל:

תשובה שיח

שיל"ת ב' אויפאלו יום ב' בהר ל"ז לספירה רנ"ת לפ"ק:
בישישים חכמה, מאי"ר כאור החמה, שפתותיו שושנים נוטפות מו"ר, דורש קל וחומר, האדם הגדול בענקים, הגאון האדיר בש"ס ופוסקים, כקש"ת מו"ה מאיר פערלס נ"י אב"ד בקראל:
כבואי לביתי פקודתו שמרה רוחי וכו' ויש לי מקום עיון בתוס' שבועות כ"ד ד"ה אלא כדרבא שהקשו מתוספתא שבועה שאוכל ואכל אוכלין אסורין וכו' פטור ור"ש מחייב והיינו ע"כ באינם סרוחים מדמחייב ר"ש לפי שאין שבועה חלה עליהם ע"י כולל אלמא דלרבנן אפילו באינה סרוחה חלה שבועה ע"י כולל ולפ"ה נמי תקשי ל"ל לפרש דמשכחת הן בדברים המותרים הא אפילו בדברים האסורים חל ע"י כולל כשאומר סתם שאוכל ואינו מזכיר האי' וכו' ומתוספתא שהבאתי יש ראיה לריצב"א דאפילו בלא קו"ע חייל ע"י כולל כשאינו מזכיר האיסור ע"ש, ואינני מבין הלא בתוספתא מיירי שנשבע שאוכל סתם אמרינן שבאכילת אוכלין אסורין קיים שבועתו וכמ"ש האשר"י שם דף כ"ב דבשבועה שאוכל ואכל עפר פטור דקיים שבועתו כיון דאחשבי' שמה אכילה לצאת ידי שבועתו כיון שאכלו כדי לקיים שבועתו אבל אם נשבע שלא אוכל ואכל עפר פטור ע"ש, משא"כ בגמ' מיירי דנימא דחלה שבועה שיהי' מחויב לאכול נבלות ואם אינו אוכל במזיד ילקה משום שעבר על שבועת ביטוי ובשוגג יתחייב קרבן שבועה ולענין זה אמרינן דלא חיילא רק לענין לקיים בדברים המותרים כפ"ה וכן משמע מלשון ר"י בדיבור הקדום דודאי שב וא"ת כדאיירי הכא לא חיילא דקאמר שבועה שאוכל ולא אכל דדוקא לענין זה אינו חל שאם לא אכל לא מקרי עובר על השבועה דודאי גם בשבועה שאוכל ונאנס שאין לו מה יאכל אינו מחויב לאכול עפר דאינו בכלל שבועה שאוכל כמו שאינו בכלל שבועה שלא אוכל ואפ"ה כשאכלו קיים שבועתו וה"נ דכוותיה:
ואולי י"ל למ"ש רשב"א בנדרים ט"ז דמשו"ה נדר חל על דבר מצוה ולא אמרינן דעדל"ת משום דנדרים עשה ול"ת הוא ע"ש והרי גם בשבועה איכא עשה זו דמוציא שפתיך

וככל היוצא מפיו יעשה כמ"ש רמב"ם פ"א מנדרים ה"ד וא"כ כיון דדברים אסורים אוכלין ראויין הם אלא דארי' רביע עליהו ואינימא דכשנשבע שאוכל סתם חיילא שבועה אדברים אסורים לענין שאם אכלם קיים שבועתו דאתי עשה דשבועות ודחי ל"ת דנו"ט: אלא שאני נבוך למ"ש ב"י באו"ח סי' י"א אמ"ש רי"ו דחוטי פשתן פוטרי בשל צמר וכן בהיפוך דכלאים בציצית מותר ודוקא כשאינו מוצא ממינו אבל אם מוצא ממונו לא דאפשר לקיים שניהם וכתב ב"י דאפילו אינו מצוי לו ממינו מאחר שאפשר לקיים שניהם אלו הי' מצוי לא דחי ל"ת ע"ש, א"כ ה"נ כיון שאפשר לקיי"ש אם היתר מצוי לו לא דחי ל"ת דנבלה וטרפה אפילו באין היתר מצוי לו אך דברי ב"י צריכין פירוש וביאור: **ועוד** ק"ל מ"ש רשב"ץ בתשו' ח"א סי' ק' וריב"ש סי' קנ"ט דבנשבע שלא לחלוץ ושלא לייבם ל"ש כולל לפי שא"א לבא לידי מלקות שאם יחלוץ א"א לייבם ואם ייבם א"א לחלוץ ע"ש וא"כ ה"נ כיון דיכול לקיים שבועתו או באכילת היתר או באכילת איסור ואין השבועה חלה לאכול שתיהן ההיתר והאי' ל"ש כולל, ודאי אם אומר שבועה שאוכל נבלות ושחיטות אם היינו אומרי' בכה"ג דחל שבועה בכולל שייך כולל דשבועה חלה על שניהם ומיגו דחל אהיתר חל נמי באיסור וכמו שבועה שלא אוכל מצה שחל על דבר הרשות ועל דבר מצוה שלא יאכל כל השנה וגם לא יאכל בליל פסח אבל כאן דומה לשבועה שלא אוכל תאנים וחזר ואמר שבועה שלא אוכל תאנים או ענבים דל"ש כולל שהרי אין השבועה חלה על שניהם רק על אחד מהם או על זה או על זה:

שוב נתיישבתי במש"ל דאכתי צ"ע דלמא באוכל דברים אסורים שפיר קיים שבועתו דכיון שאכל כדי לקיים שבועתו גלי בדעתי' דמעיקרא הי' גם דברים אסורים בכלל השבוע וכדאמרינן שבועות כ"ג כיון דאמר שלא אוכל והדר אמר שלא אשתה גלי דמתי' דהך אכילה דאמר אכילה גרידתא הוא אבל באינו אוכל דברים אסורים אין לחייבו משום דעובר על השבועה דאדרבה גלי' דעתי' דלא כוון בשבועתו על דברים אסורים וצ"ע, ועוד ינוב בשיבה טובה, בנחת ושיבה להגדיל תורה ונהאדירה, כנפשו ונפש החותם באהבת התורה בכדי שאילת תלמיד לרב:

עמרם הק' בלוהם בק"ק הנ"ל:

תשובה שיט

עוד להגאון הנ"ל נר"ו

תמול אורו עיני בדבריו היקרים, מאירים כספירים, ונתמלא הבית אורה בשמחת תורה מפז ומפנינים יקרה, ע"ד אשר עמד הגאון מהרע"א זצ"ל וחקר לשטת הסוברים

דבשבועה שלא אוכל מותר בח"ש א"כ נשבע שלא יאכל שבעה ימים דלוקה משום שבועת שוא היכי משכחת לי' הלא יכול לאכול ח"ש וחי וקיים שבועתו ולפמ"ש הרמב"ם פ"ה משבועות ה"כ דבנשבע שלא יאכל כלום שבעה ימים לוקה גם ח"ש לא מצי לאכול אבל למה דסתם המחבר בסי' רל"ו סעיף ד' והשמיט שלא יאכל כלום שפיר יכול לאכול ח"ש וחי וקיים שבועתו, ותי' הדר"ג דהא ודאי לא קשה שלא יאכל בכל ז' ימים רק ח"ש אחד דאפשר דבזה א"י לחיות רק דהקושי' שלא יאכל כשיעור בכדי אכילת פרס והנה לשטת הסוברים דח"ש אסור בנשבע סתם שלא אוכל ס"ל אף דהוא לא אסר עצמו רק בכזית מ"מ התורה אסרה עליו ח"ש כיון דכשיעור הוא במלקות וחידש דאפי' התנה שיאכל ח"ש לא מהני התנאי כמו באומר הריני נזיר חוץ מיין דהוי מתנה עמ"ש בתורה ואסור גם ביין ה"נ אם מתנה שיהא מותר בח"ש הוי מתנה עמ"ש בתורה אמנם המתירין ח"ש בשבועה שלא אוכל ס"ל דלא אסרה תורה רק מה שאסר על עצמו והוא לא נשבע רק על כזית ולפ"ז חידש כיון דהא דבעי' כבכא"פ אינו משום דיותר מכא"פ לא מקרי אכילה דהא בטומאת גווי' מסקי' בכריתות דף י"ג דכל האוכלין מצטרפין לפסול הגווי' בכחצי פרס בכא"פ ואפי' אוכל כזית בב"א אלמא דכא"פ הוא רק גזה"כ וא"כ בשבועה לשטת הנ"ל דאין תלוי' בדין שאר איסורין רק מה שהוא אסור על עצמו י"ל דאסור אפי' בכזית יותר מכא"פ כיון דמקרי אכילה והוא אסר מ"ע אעפ"י שאינו אסור בשאר איסורין:

ולפענ"ד הראי' שמביא מטומאת גווי' אינני מבין דהא טומאת גווי' הוא רק מדרבנן כדמוכח בשבת י"ד הכי אמרי' בהדיא ביומא פ' ע"ב מדרבנן וקרא אסמכתא בעלמא וא"כ אפשר דכזית בכא"פ באכילת איסורין הוא משום דביותר מזה לא מקרי אכילה וחכמים עשו שיעור צירוף בשל דבריהם כעין של תורה, וגם אין להביא ראי' מהא דכריתות י"ב דשתיית רביעית יין מצטרף בכא"פ אע"פ ששתה זית יין בפעם אחת ועיין ברש"י חולין ק"ח שיעור זית יין ובשלמא לדעת הר"ן חולין צ"ז דשיעור רביעית שהוא ג' זיתים חדא הוא עם שיעור כזית שאם יקרוש יעמוד על כזית א"כ כששתה זית אינו אלא שליש זית [ע"ל סי' קכ"ו] אבל לשטות ראשונים דכזית ורביעית אינם חד שיעורא ועיין חי' רמב"ן ע"ז ס"ו דמה"ט אמרי' בכריתות ד' שדם טמאים אינו מצטרף לבשרן הואיל ואין שיעורן שוה ודבריו צ"ע בגמ' א"כ מוכח מדבעי' בשתי' כבא"פ דאין הטעם משום דלא מקרי אכילה ביותר מכא"פ דז"א דהתם נמי י"ל דהטעם משום שתי' בפחות מרביעית בכא"פ: **ואדרבה** נ"ל ראי' להיפוך מהא דפריך ביומא פ' כזית בכא"פ וכותבת בכא"פ ומשני דקים להו לרבנן דבהכי מיתבא דעתא ובטפי מהכא לא מיתבא דעתא ואינימא דכזית

בכא"פ גזה"כ ולא משום דלא מקרי אכילה לא הוי פריך מידי וגם מדמשני דבכותבת הטעם משום דלא מיתב דעתא משמע דהא דבעינן כבא"פ אינו גזה"כ אלא בכותבת משום דביותר מכא"פ לא מיתבא דעתא ובכזית בשאר איסורין משום דלא מקרי אכילה:

ועוד אפי' לו יהיבנא דכבא"פ גזה"כ הוא אין הפי' דבלי גזה"כ הו"א דמצטרף אפי' ביותר מכא"פ אלא אדרבה בל' גזה"כ הו"א דצריך לאכלו בבת אחת דוקא וכדמשמע מל' רש"י פסחים מ"ד שכתב בכא"פ מצטרף והוי כמו שאכלו בב"א וחייב וע"ז פריך וכבא"פ דאו' משמע דאי לאו דאו' צריך לאכלו בב"א דוקא וכן כתבו תוס' להדי' בנזיר דף ל"ו דהשתא ס"ל לאביי דטע"כ אינו חייב אא"כ אוכל כזית מן הטעם בבת אחת וכו' וסברא הוא שלא יהא טעם חמור מן העיקר והעיקר עצמו ס"ל השתא שאינו חייב אא"כ אוכל בב"א מבואר דאי כבא"פ לאו דאו' צריך לאכול בב"א דוקא וא"כ לסברת הד"ג דבשבועה כמו דח"ש מותר משום דלא דמי לשאר איסורין ה"נ כזית בכא"פ ל"ש א"כ אדרבה אינו חייב בשבועה אלא כשאוכל כזית בב"א וא"כ ודאי קשה קו' הנ"ל:

ועוד בגוף הסברא אני נבוך שהרי כתב רש"י בשבועות כ"א די"ל הואיל ומפרש חייב סתם נמי חייב שי"ל שהנשבע אין דעתו על אכילה של תורה אלא אחר לשון בנ"א ובכ"ש נתכוון לאסור את עצמו קמ"ל דפטרי דקסברי אין דעתו אלא על שיעור אכילה וא"כ הא דאמרינן בשבועה שלא אוכל שאינו חייב אלא בכזית הוא משום דאמרינן דלא נתכוון למה שנקרא אכילה בלשון בנ"א אלא למה שנקרא אכילה בתורה וכיון דנתכוון לאכילה של תורה ואכילה של תורה הוא רק כבא"פ א"כ לא אסר עצמו אלא בכא"פ:

ועוד דלפענ"ד אפי' אם מצטרף ביותר מכא"פ מ"מ היינו דוקא בתוך שיעור עיכול אבל אחר שיעור עיכול ודאי אינו מצטרף ועיין ברכות נ"ג ע"ב ובתוס' שם ומג"א סימן קפ"ד סק"ט ובכורות ז' ע"ב ובמג"א סי' תס"ז סקכ"ב אימתי הוי עיכול לענין אי' וא"כ עכ"פ אם אוכל יותר מששה שעות ח"ש אינו מצטרף ואולי באכילה מועטת כזו ח"ש אפי' בשיעור ד' מילין הוי סוף עיכול וא"כ יכול לאכול בכל שיעור שהיית עיכול ח"ש ואינו מצטרף ויכול לחיות ולקיים שבועתו:

אבל לפענד"נ דבאמת יש להבין לר"ל דס"ל ח"ש מותר הא שפיר קאמר ר"י דח"ש עכ"ח אסור מה"ת דאל"כ איך חייב בכשיעור הא ח"ש הראשון הי' היתר ואח"כ לא אכל רק ח"ש שהוא ג"כ היתר ולא משכחת חיובא כלל ואם חייב הוא חידוש יותר מבב"ח שחייב על שני ח"ש היתר והיינו דקאמר ר"י הואיל וחזי לאצטרופי מוכח דח"ש אסור אך ז"א דכבר אמרי בירושלמי פ"ה דתרומות דמודה ר"ל בעתיד להשלים והיינו דדוקא באינו אוכל רק ח"ש ס"ל לר"ל דמותר אבל אם אכל כשיעור אפי' בכא"פ וצרפו באמת

מודה ר"ל דאסור מה"ת והאיסור מתחיל מתחילת אכילת ח"ש ראשון ולהכי לוקין, ולפ"ז לשטת הסוברים דבשבועה שלא אוכל ח"ש מותר מה"ת נמי קשה כנ"ל לר"ל וצ"ל נמי כתי' זה דדוקא אם אינו אוכל רק ח"ש ס"ל דמותר אבל אם אוכל כשיעור גם ח"ש הראשון אסור ומצטרף לחיוב מלקות ומעתה היכא דא"א לשבועה לחול על ח"ש ראשון כלל ממילא גם כש כשיעור מותר כיון שח"ש ראשון היתר גם ח"ש שני היתר כקושי' ר"י ולפ"ז בשבועה שלא אוכל ז' ימים דא"א לשבועה לחול על ח"ש כלל דאם נשבע שלא אוכל כלום ז' ימים אפי' ח"ש הוי שבועת שוא דא"א לחיות וכיון דאינו חל להיות ח"ש ראשון באיסור שבועה משום דהוי שבועת שוא ממילא גם כשיעור אינו חל ומותר דכיון שח"ש ראשון מותר א"א לחייב על השני ושפיר הוי שבועת שוא לגמרי ולא ביטוי כלל וא"ש:

אך אכתי צ"ע הא יכול לקיים שבועתו שלא יאכל ז' ימים כדרך אכילה ויוכל לחיות ולאכול שלא כד"א והד"ג תי' עפ"ד הר"ן יומא ע"ח שהק' נהי דמידי דלאו מנעל הוא אין בו משום נעילת הסנדל ביוה"כ אכתי איך יצאו בו הני רבנן דכיון דלאו מנעל הוא משוי הוא ואסור לצאת בו ותי' דכי אמרי' דמידי דלאו מנעל הוי משוי הנ"מ בשבת כיון דמנעל מותר בו פל מידי דלאו מנעל הו"ל משוי ואסור אבל ביו"כ שהמנעל אסור ודרכן של בנ"א לצאת באותן המינים לא הוי משוי אלא כמנעל להאי יומא ע"ש ולפ"ז תקשי אמאי כל אי' מותר שלכד"א הא כיון דא"א לאכול כד"א הוי בזה שלכד"א כד"א אך ז"א דהא יכול לאכול היתר כד"א או שלא לאכול כלל ושפיר הוי זה שלכד"א והתינח באיסורין פרטי' אבל בשלא אוכל ז' ימים שאינו יכול לאכול כלל כדרך אכילתן וגם א"א לו שלא לאכול שוב גם שלכד"א מקרי כד"א ואסור גם שלכד"א, תיתי לי שאשתקד כיוונתי בזה לדעת הגדול ואב בחכמה אבל עיינתי אח"כ בר"ן בפנים שסיים ול"ד לקב הקיטע משום דנהי דקטע דרכו לצאת בקב אינשי אחריני לאו אורחייהו בהכי אבל ביו"כ כיון דכולי אורחיהו בהכי סנדלי לאו משום משוי נינהו ע"ש וא"כ גם כאן בשבועה שלא אוכל נהי דלדידיה הוי כד"א מ"מ כיון דלאחריני הוי שלכד"א שפיר הו' שלכד"א ומותר, ועוד כיון דאהני שיטות דח"ש מותר בשבועה לא אסרה תורה בשבועה אלא מה שהוא אוסר על עצמו במשמעות לשונו א"כ נהי דע"י חלות השבועה דאסור עליו כד"א מקרי גם שלכד"א כד"א מ"מ כיון שהתורה לא אסרה עליו כלום אלא מה שהוא אוסר ע"ע במשמעות לשונו והרי בשעת שבועה לא הי' במשמעות לשונו רק כדרך אכילה ונהי דלאחר חלות השבועה נעשה גם שלא כד"א כד"א מ"מ כדרך אכילה זה לא הי' במשמעות לשונו ומותר בו:

ובהדי שותא דברי הר"ן תמוהים בעיני דא"כ מה פריך התם ביומא מן ותני עלה ושווין שאסור לצאת בו ביו"כ דילמא קטע אסור ביו"כ בין לר"מ משום דמנעל הוא ואסור משום נעילת הסנדל ביו"כ בין לר"י דלאו מנעל הוא ואסור משום דהוי כמשוי משום דשאר אינשי לאו אורחיהו בהכי כמ"ש הר"ן משא"כ הני רבנן שפיר נפקי בי' משום כיון דלאו מנעל לית בי' משום עינוי דיו"כ ומשום משוי נמי לית בי' כיון דכולי אורחיהו בהכי כמ"ש הר"ן וצ"ע, ותו בגוף הדבר אני חוכך דאם נאמר כיון דאסור כד"א הוי שלכד"א נמי כד"א ואסור א"כ כיון דשניהם אסורי' בין כד"א בין שלכד"א ושוב ממילא מקרי שלכד"א מה שהוא שלכד"א והו"ל להיות מותר בשלמא בנידון דר"ן אין אנו אומרים שהוא מנעל לענין עינוי דיו"כ ונשאר בהיתירו רק לענין הוצאה דיו"כ שפיר כתב הר"ן כיון דאסור במנעל הוי זה דרך מלבוש אבל כאן תקשי כנ"ל:

ומה"ט גופא אינני מבין ג"כ מ"ש איך מותר מלאכה כלאחר יד בשבת הא כיון דאסור לעשות מלאכה כדרכו הוי כלאח"י כדרכו ותי' דיכול לעשות כדרכו ע"י גוי דהוי רק שבות ולכן בשחיטה בשבת דא"א ע"י גוי גם כלאח"י חייב וזה נמי תמוה כנ"ל דאם כלאח"י נמי חייב כמו כדרכו שוב הוי כלאח"י שלא כדרכו ופטור, וסבור הייתי לומר לפמ"ש תוס' ב"מ ל' ד"ה אף עובד דבעלה עלי' זכר אף דודאי לא ניחא לי' להפסל פרה אדומה שדמי' יקרים בשביל דבר מועט וא"כ אמאי פסולה ותי' כיון דאם תהי' כשרה הוי ניחא לי' לכן פסולה אלמא היכא שפסול תלוי בהכשר והכשר תלוי בפסול אזלינן לחומרא ופסולה ה"נ דכוותי' אלא דכ"ז לענין פסול פסולה דהוי כמו סדא"ו או לענין איסור אזלינן לחומרא אבל לענין חיוב ודאי תקשי כנ"ל וכן בשבועה אם אסור רק מספק ואיסורא בעלמא שפיר יכול לקיים שבועתו:

ולכאורה הי' נ"ל ראי' לדבריו מהא דאמרי' במנחות ע"ב שאני התם שהרי דחתה שחיטה את השבת ומאי קושיא דילמא בשחט כלאח"י א"ו כיון דחייב בשלא כדרכו הוי כלאח"י כדרכו וחייב ויש לדחות כיון דמתעסק בקדשים פסול כדאמרי' חולין דף י"ג כלאח"י נמי פסול, אמנם נראה ראי' מהא דחולין י"ד למה דבעי למימר דאסורה באכילה ליומא משום דהוי מוקצה מחמת איסור ואמאי הא יכול לשחוט כלאחר יד ואי דהוי איסור דרבנן הא תוס' הקשו בפסחים דף מ"ו נתיר כל מלאכת שבת הואיל והותרה לחולה שיש בו סכנה ותי' דל"ש כלל אבל כלאח"י דמותר להרבה שיטות באו"ח סי' שכ"ח גם לחולה שאין בו סכנה דשכיח בלא סכנת אבר נימא הואיל אלא עכ"ח דבשיטה גם כלאחר יד חייב וכמ"ש הד"ג, ועוד כל מה, שהרעישו ראשונים ביומא פ"ג אם שוחטין

לחולה בשבת או מאכילין אותו נבלה ואמאי לא נש נשחוט כלאח"י דהוי רק איסור דרבנן אלא עכ"ח דחייב מה"ת ונא יעמידנו על האמת בכ"ז:

ואמנם לחקירה הנ"ל דאיך משכחת בשבועה שלא אוכל ימים שבועת שוא דיכול לאכול בשלכד"א הי' נלפענ"ד דס"ל להני שיטות כש כשיטת רש"י בשבועות כ"ד דלמסקנא גם באומר שלא אוכל סתם חל גם על כל איסורים בכולל וא"כ אם אוכל ברי' כ"ש או כעדשה משרצים המובדלי' עיין מעילה ט"ז או שאוכל כלאי הכרם ובב"ח חייב שלכד"א חייב נמי משום שבועתו דמגו דהוי אכילה לענין איסורים הנ"ל הוי נמי אכילה לענין שבועתו כמ"ש פלתי סי' ס"ה בדעת הרמב"ם דמשו"ה אוכל גיה"נ של נבלה או של עולה חייב שתים מגו דהוי אכילה לענין גיד הוי נמי אכילה לענין נבלה ועולה וכיון דבכה"ג חייב על שבועתו גם בכ"ש ושלכד"א ממילא אסר עצמו גם בכ"ש ושלכד"א כמ"ש באבני מילואים תשו' ט"ו לדעת מהרי"ט דכל איסורי נזיר הם איסורי תורה מ"מ עובר בבל יחל כיון שהתורה אסרו כל אלו אם כן באמרו הריני נזיר הוי כאלו פי' שאוסר עצמו בכל אלו ועיין בפיה"מ מנחות ק"ט דבאומר הרני נזיר ע"מ שאגלח בבית חוניו דאין נזירות חל ומ"מ הוא כאלו נשבע שלא ישתה יין זמן ידוע ולפיכך חייב בנזירות ע"ש ועיין ברע"ב ותוי"ט שם מבואר דבאומר הרני נזיר הוי כאלו נדר בפיו לאסור באיסורי נזיר וה"נ כיון דבכה"ג חייב בכ"ש ושלכד"א על שבועתו הוי כאלו פי' שאוסר בכ"ש ושלכד"א ואף דבעלמא לא הוי כ"ש ושלכד"א בכלל שלא אוכל כאן הוי בכלל שלא אוכל וכיון דבאיסורין הנ"ל הוי בכלל שלא אוכל הוי נמי בכל הדברים בכלל שלא אוכל גם כ"ש ושלכד"א כמ"ש תוס' שבועות כ"ד דבכולל דברים המותרים הוי גם נבלה מסרחת בכלל נבלה ותאנים השוערים בכלל תאנים וחלב חי' ושע"ג הקיבה בכלל חלב וא"כ בשלא אוכל ז' ימים עובר גם בכ"ש ושלכד"א ושפיר א"י לקיים שבועתו והוי שבועת שוא זה הנלפענ"ד אם ייטב בעיני הד"ג נ"י:

ובחדושי למס' שבועות כתבתי ליישב קושי' מהרע"א וז"ל עיין כ"מ פ"ה משבועות ה"כ שם שכתב דהא דהוי שבועת שוא הוא משני טעמים או משום דאין בידו לקיימו או משום דהוי כנשבע להמית את עצמו והוי נשבע לבטל את המצוה דהוי שבועת שוא וא"כ ודאי אי מטעם שאין בידו לקיימו אתאינן עלה שפיר קשה הא בידו לקיימה לאכול ח"ש ואני הוספתי להקשות דיכול לאכול שלא כדרך אכילתן אבל אי אמרינן דהוי שבועת שוא משום דהשבועה לעבור על ד"ת א"כ שפיר הוי שבועת שוא דממנ"פ אם לא יאכל כלום הרי עובר על ד"ת של וחי בהם ואם יאכל ח"ש הרי ח"ש אסור בשבועה מה"ת וג"כ מבטל ועובר על ד"ת ועיין תוס' במכילתן דף כ"ג ד"ה דמוקי ואף שנדחה מפני פקנ"פ

מ"מ לא הותרה ואפי' הותרה מ"מ כיון ששבועתו גורם לו סכנה שצריך לעבור על דברי תורה הוי שבועות שוא ועיין בגיטין פ"ה לא נמצא מתנה לעקור ד"ת ותנאו בטל:

אבל עוד נ"ל דבר חדש דהא דאמרינן בשבועות כ"א אבל במפרש ד"ה בכ"ש לאו דוקא במפרש שלא אוכל כ"ש אלא אפי' אמר שלא אוכל סתם ומפרש דבריו שכונתו היה על כ"ש נמי חייב שהרי מבואר ברש"י שם כ"א ע"ב ד"ה סתם דלשון אכילה בלשון בנ"א הוא בכ"ש רק בלשון תורה הוא בכזית וא"כ אם מפרש דבריו שלא היה כונתו לאכילה של תורה רק למה שנקרא אכילה בלשון בנ"א א"כ אין מה שבלב סותר למה שבפיו שפיר חיילא שבועה וכמ"ש תוס' שבועות כ"ג ד"ה דילמא ושם כ"ו ד"ה גמר דהיכא דפיו אינו סותר למה שבלב דברים שבלב הוויין דברים ע"ש והוא נאמן שהיה כונתו כך עיין נדרים ח"י ע"ב ויו"ד סי' ר"ח ס"א, ולפ"ז בהך דנשבע שלא אוכל ז' ימים דמלקין אותו ואוכל לאלתר ע"ב הא דמלקין אותו משום שבועות היינו בהתרו בו קודם שנשבע משום שבועת שוא וכיון שהתרו בו שלא ישבע שלא אוכל ז' ימים משום שבועת שוא וקיבל התראה הרי גלי דעתיה דכונתו בשלא אוכל על לשון בנ"א דהיינו כ"ש לא על אכילה של תורה שהוא בכזית דא"כ אינו שבועת שוא וא"כ שפיר מלקין אותו ואוכל לאלתר דכיון דגלי דעתיה דכונתו על כ"ש שפיר הוי שוא ולא ביטוי ומותר לאכול לאלתר עכ"ל:

ותו האריך הדגנ"י על דברי רש"י ביומא בדברים נפלאים, ולפענ"ד דברי רש"י נכונים כפשוטן דרש"י פי' כן על או בסתם ואליבא דר"ע וכתב רש"י או בסתם מצית לאוקמא ומיהו כשאכל לא אכל אלא ח"ש שאינו מושבע עליו מסיח ועל ידי שבועה שלא אוכל סתם נאסר בו והנה טעמא דר"מ מבואר ברש"י שבועות הנ"ל דסתם חייב שי"ל שהנשבע אין דעתו על אכילה של תורה אלא אחר לשון בנ"א ובכ"ש נתכוין לאסור את עצמו ע"ש ומעתה כמו דאמרינן אף דאכילה של תורה אינו בפחות מכזית מ"מ הוא נתכווין ללשון בנ"א שקורין, אכילה בכ"ש ה"נ להיפוך אף דאכילה של תורה כל אכילה כזית הו' אכילה בפ"ע ואם התרו בו בכל כזית חייב על כל אחד ואחד מ"מ בשבועה שלא אוכל סתם כיון שנתכווין ללשון בנ"א ובלשון בנ"א נקראו גם הרבה זיתים שאוכל בפ"ע אכילה אחת לא אסר עצמו רק בזה ואין חייב אלא אחת ואם נפשך לומר דבזה חייב על כאו"א מ"מ באינו אוכל רק כזית אחד בודאי אינו עובר על השבועה עד שיאכל כולו ולא בכ"ש דנהי דאסר עצמו בכ"ש היינו אם לא יאכל רק כ"ש אבל אם יאכל כזית לא אסר עצמו בכ"ש רק בכזית, ולפענ"ד דגם לר"ש דכ"ש למכות מ"מ באוכל כזית אינו חייב בכ"ש עד שיאכל כזית דנהי דכ"ש הוי אכילה מ"מ גם כזית לא הוי רק אכילה אחת ומכ"ש אי טעמא דר"ש משום דאחשביה כמ"ש ריטב"א במכות ודאי באוכל כזית

ל"ש אחשביה וכמ"ש רבינו יקר לענין כ"ש בתערובות, ולפי זה באוכל כזית נבלה גם על השבועה אינו עובר עד שיאכל כל הכזית ושוב אין שבועה חל על נבלה ולהכי צריך רש"י לומר שלא אכל אלא ח"ש שאינו מושבע וכו':

אלא אי קשיא הא קשיא דרמב"ם פ"ה משבועות ה"ז כתב שבועה שלא אוכל כ"ש מנבילות וטריפות ואכל פחות מכזית חייב בשבועה וכו' וכיון דבמפרש שלא אוכל נ"ש מיירי למה נקט ואכל פחות מכזית אבל לפענ"ד גם זה לק"מ דהרי הרמב"ם פסח שם מקודם דנו"ט מקרי אוכלין שאינם ראוים ונקט שאכל כזית ומשמע דוקא כשיעור מקרי אוכלין שאינם ראוים אבל ח"ש כיון דאינו אלא איסור בעלמא דמה"ט כתבו תוס' דחל שבועה עליהו ואינו מושבע ועומד ה"נ מקרי אוכלין ראוין מה"ט והא דנקט הרמב"ם במפרש שלא אוכל כ"ש מנו"ט היינו כדי לאשמעינן דחל שבועה על ח"ש אפי' בלי כולל וא"כ א"ש דבעינן דוקא שאכל פחות מכזית דאי אכל כזית נהי דמשום מושבע ועומד ליכא מ"מ לא הוי בכלל השבועה משום דהוי אוכלין שאינם ראוים ופטור ולהכי בעינן דוקא שאכל פחות מכזית דאז הוי אוכלין ראוים:

ומ"ש ביישוב קושית תוס' שבועות דף כ"ג ד"ה דמוקי מאי פריך ר"י מ"ט לא אמר כר"ל הא ר"י ס"ל ח"ש אסור מה"ת ובכ"ש נמי מושבע ועומד, ותירץ הדגנ"י דטעמא דר"י משום חזי לאיצטרופי וכאן אם יצרפו אח"כ לכזית ג"כ אינו חייב משום נבלה דהא שבועה קדמה ול"ש חזי לאיצטרופי ולכן ח"ש מותר מן התורה היה בפי כדבש למתוק, אלא דצריך ביאור דהא נהי דאין איסור חל על איסור היינו לעונש אבל איסור עשה כדאמרינן ביבמות דף ל"ב נ"מ לקברו בין רשעים גמורים וא"כ נימא הואיל וחזי לאיצטרופי לאיסור תורה לכן צריך בזה לדברי ב"י או"ח סי' תרי"ב דאף היכא דשלכד"א אסור מה"ת מ"מ ח"ש שלכד"א מותר משום דלא חזל"א לעונש וה"נ דכוותי':

ובהכי מיושב דעת מהרש"ל שם בתוס' דכתבו דמצי לאוקמא בשלכדה"נ כדה"ל דאינו אסור אלא מדרבנן וכתב מהרש"ל ור"ש דפוטר משום דס"ל בכל איסורין כ"ש למלקות וה"נ שלכדה"נ ורבנן ור"ע דמחייבו בשבועה בכ"ש ה"נ שלכדה"נ והקשה מהרש"א הא חזינן דר"י מחמיר טפי בח"ש דאסור מה"ת ושלכדה"נ אינו אסור אלא מדרבנן, ולהנ"ל י"ל דס"ל למהרש"ל דלר"י דח"ש אסור מה"ת גם שלכדה"נ אסור מה"ת וכוונת התוס' דמצי לאוקמא שאכל ח"ש שלכדה"נ דאף דשלכד"א אסור מה"ת ל"ש חזל"א כיון דאין עונש בשלכד"א כב"י הנ"ל ואין ח"ש אסור אלא מדרבנן כמו לר"ל דלא ס"ל חזל"א וזה מדוייק יותר בלשון תוס' שם ובגמרא דהיינו לגמרי כר"ל בח"ש אלא דח"ש הי' שלכד"א משא"כ לפי פירוש הפשוט בשלכדה"נ לחוד אינו כר"ל דמוקי בח"ש:

ועדיין אני נבוך למ"ש הר"ן נדרים ח"י דבאיסור גברא על איסור חפצא או אפילו איסור גברא על איסור גברא ואיסור חפצא על איסור חפצא אין איסור חל על איסור אבל איסור חפצא חל על איסור גברא ומשו"ה נדרים חלין על שבועה ע"ש אם כן נהי שכתב ריטב"א בקידושין ע"ז דמה"ט אין יוכ"פ חל על נבלה משום דנבלה קדים בכזית ויוכ"פ בככותבות היינו משום דיו"כ אי' גברא ואינו חל על נבלה שהוא איסור חפצא אבל כאן נהי דשבועה קדים מ"מ כיון דהוא רק איסור גברא שפיר יכול לחול עליו אי' נבלה דהוא איסור חפצא ומכ"ש למ"ש נובי"ת או"ח סי' קי"ח דאי' חפצא הוי כמו איסור מוסיף ע"ש אלא דבזה י"ל דס"ל לר"ן דכל אי' שבתורה הם רק אי' גברא וכ"מ מלשונו שכתב והאי לאו דבל יחל איסור גברא הוא ככל ל"ת שבתורה ודוקא נדר הוי אי' חפצא הן אמת דמלשון ירושלמי שהביא אח"כ לא משמע קצת כן ודוקא קיום מ"ע מקרי חיוב גברא אבל ל"ת הוי אי' חפצא אבל הריב"ש בתשו' רס"י צ"ח כתב להדיא דכל איסורין שבתורה הוי רק אי' גברא ע"ש, ובאמת שצריך אני לעשות לי רב להבין לפ"ז הפי' מהו אי' גברא ולמה נדר איסור חפצא ואם יש בזה להד"ג דבש וחלב תחת לשונו נא יביניו ואל ימנע בר:

ועוד אחת אדרוש למאי דאמרי' יבמות ל"ב היכא דנשא חי ואח"כ נשא מת דחל אי' אשת אח על אי' אחות אשתו משום דהוי אשת אח אי' מוסיף לגבי שאר אחים א"כ נבלה שפיר חל על שבועה אף דשבועה קדמה דמשום שבועה אינו אסור רק להנשבע ונבלה מוסיף אי' לגבי כ"ע ואינני יודע שום חילוק בזה:

ומזה יש לי לפקפק גם עמ"ש ליישב קושי' ראשונים בשבועות כ"ד לר"י הן היכי משכחת לה דילמא מיירי מתני' לענין מלקות דלא בעי' איתי' בלאו והן ותי' דתוס' הק' איך לוקין על נדר ושבועה לא הוי הת"ס שמא ישאל על נדרו ותי' דמוקמי' אחזקה דודאי לא ישאל וה"ק מהרש"א בגיטין ל"ג אדרבה בודאי ישאל כדי לפטור מן המלקות ותי' התומים סי' ע"ג סק"ו כיון דאף אם ישאל ויפטור מן המלקות מ"מ עשה איסור למפרע במה שאכל קודם שהותר לכן אמרינן שמא לא ישאל וילקה כדי שיכופר לגמרי האיסור שעשה ע"ש [ועיינתי שם ולא מצאתי סברא זו בתומים רק כתב עמ"ש תוס' כן בנזירות שיפסיד שכר של ימי נזירות ששמר ואולי שייך זה גם בנדרי' ושבועות דמסתמא נדר או נשבע לאיזה פרישות ועיין חת"ס ח"ו סי' מ"ה ובלאה"נ גוף הסברא נכונה דעכ"פ עשה אי' במה שאכל קודם שהותר ועיין ש"ש ש"ו פ"ד ע"ל סי' ק"ח] ומעתה לר"י דמוקי מתני' בכולל וככ"ע וא"כ לכ"ע דלא אוכל חייב בכ"ש א"כ שבועה קדמה לנבלה וחייב משום שבועה ולא משום נבלה דאאחע"א וכיון דקיי"ל דאף דאאחע"א חע"א מ"מ איסורא מיהא איכא

משום אי' השני כמבואר ביבמות הנ"ל וא"כ אם ילקה על השבועה ויפטר מאי' שבועה מ"מ איסור דנבלה עדיין כיון דלא ילקה על הנבלה ואם ישאל על השבועה אז הוא בהיפוך דילקה על הנבלה ויפטר מאי' נבלה ולא ילקה על השבועה והאי' שבועה רובץ עליו ורש"י בזבחים ע"ד ס"ל דהיכא דלא נודע על איזה שילקה הוי הת"ס וא"כ במתני' א"א ללקות כלל כקושי' תוס' שמא ישאל על שבועתו מה תאמר שודאי לא ישאל להנצל מאי' שבועה זה ליתא דאם לא ישאל יהי' עליו אי' נבלה ולא נודע על איזה לאו שיתרו בו ולא משכחת במתני' מלקות כלל ודפח"ח ש"י:

אבל לפמ"ש יש לדון עליו דאפילו קדמה שבועה לוקה משום נבלה משום דהוי איסור מוסיף וגם לפמ"ש לעיל בשיטת רש"י יומא אפשר דכשאוכל כזית אינו עובר על שבועתו עד שיאכל כולו ולא קדמה שבועה כלל:

ולפמ"ש יש ליישב קושית התוס' הנ"ל דלכאו' ק"ל מה פריך והא מושבע ועומד למאי דקיי"ל מופלא סמוך לאיש דאו' א"כ משכחת שנשבע שלא אוכל כשהיה מסל"א דחייב על שבועתו כשיגדיל כמ"ש תוס' נדה דף מ"ו וא"כ חל עליו איסור נבלה ואי' שבועה בבת אחת כשיגדיל כדאמרינן ביבמות ל"ג כגון דאייתי ב' שערות בשבת דהו"ל זרות ושבת בהדדי, ונ"ל דתוס' רי"ד בקידושין ד"נ הק' כיון דאאחע"א איך חל בב"א נימא כל שאינו בזה אחר זה אפי' בב"א אינו ותי' דז"א אלא בדבר שאוסר בפיו אבל באי' דחל ממילא ל"ש לומר דלא יחול שום אחד מהם וא"כ הי מינייהו מפקת ע"ש ולפי"ז אם איסור אחד יכול לחול בזאח"ז שהוא כולל או מוסיף והשני א"י לחול בזאח"ז דאז ידעי' הי מינייהו מפקת שפיר אמרי' אפי' בב"א דהכולל או המוסיף חל משום שישנו בזאח"ז והשני אינו חל כיון דאינו בזאח"ז אפי' בב"א אינו ולפי"ז כיון דשבועה אינו חל על נבלה בזאח"ז ונבלה חל על שבועה בזאח"ז כיון דהוי אי' חפצא על איסור גברא וכדעת ר"ן הנ"ל ואפי' לריב"ש דנבלה נמי רק אי' גברא מ"מ הוי אי' מוסיף לגבי אחרים כנ"ל וחל על שבועה ולכן גם כשבאים בב"א חל אי' נבלה ולא אי' שבועה והתינח בכשיעור אבל בח"ש כבר כתב חכ"ץ בתשובה סימן פ"ו דאינו אסור אלא משום דאחשבי' באכילתו וא"כ אין האיסור חל אלא למי שאכלו בשעת אכילה ולא לאחרים ולא הוי מוסיף על אי' שבועה ושפיר י"ל דמיירי בב"א כקושי' הנ"ל ומיושב קו' תוס':

וביישוב קושי' ראשונים דילמא מיירי מתני' לענין מלקות נראה לפענ"ד בפשיטות דלמאי דמוקי רישא בסתם וסיפא במפרש והוי ס"ד דנבילות וטריפות מקרי אוכלין שאין ראוין אין הטעם משום ארי' דרביעא עליהו לחוד אלא לפי הירושלמי שהביא הר"ש פ"ו דתרומות דנפשו של אדם חותה באכילת אי' ועיין סמ"ע רל"ד סק"ד וש"ך יו"ד סימן קי"ט

סקכ"ז ולהכי חשיב אוכלין שאין ראוין והתינח אי מיירי בשוגג אבל אי נימא דמיירי במזיד ולמלקות אפילו נאמר דמזיד על השבועה ושוגג על הנבלה שוב ל"ש לומר דנפשו של אדם חותה באכילת אי' כיון דאוכל אי' שבועה במזיד ושפיר הוי אוכלין ראוין ולא הי' צריך לאוקמא סיפא במפרש אע"כ דס"ל דבשוגג איירי ולענין קרבן דבעי איתא בלאו והן ופריך שפיר הן היכי משכחת לה, ובזה יבא שלום ינוח על ראשו, ולא יגהה שביב אישו, יאריך ימים בטוב ובנעימים, עד עמוד הכהן לאורים ותומים, כנפשו ונפש החותם בברכה שלימה:

עמרם הק' בלוהם בק"ק הנ"ל

תשובה שכ

עוד להגאון הנ"ל נר"ו

התענגתי מזיו כבודו, מכתבו כזית הודו, דבריו הנחמדים לשמוע בלימודים, אמרי נועם שבעתים מזוקקים ויען כי יש לדון עליהם אפרש שיחתי:

במה שנסתפק בנשבע שלא אוכל ככר זו לאחר שלושים יום ואח"כ נשבע שלא יאכל ככר זו מעכשיו מה דינו אם בהגיע ל' יום פקע נדר השני וחל הראשון או נימא כיון דנדר השני חל מעכשיו הראשון אינו חל אפי' לאחר ל' או נימא כשיגיע ל' יום חלו שניהם והביא ראי' מקדושין נ"ט דפליגי רב ושמואל במקדש אשה מעכשיו ולאחר ל' יום ובא אחר וקדשה בתוך ל' יום דס"ל לשמואל כשיגיע ל' פקעי קידושי שני וגמרו קידושי ראשון ואפי' לרב דס"ל מקודשת ואינה מקודשת לעולם היינו משום דקדוה"ג לא פקע בכדי וכיון דחלו קידושי שני עד ל' חלו לעולם אבל בנדר דהוי לזמן ג"כ כ"ע מודו כשהגיע יום ל' פקע נדר השני וחל נדר הראשון:

ואינני מבין ראי' זו חדא דהתם קידושי ראשון הי' מעכשיו ולאחר ל' ולשמואל תנאה הוי וא"כ כשלא חזר תוך ל' חלו קידושי ראשון למפרע ולא חלו קידושי שני כלל אפי' עד ל' ולכן פקעי קידושי שני אבל כאן דנדר הראשון אינו חל למפרע רק מל' ואילך ושפיר חל שבועה שניה עד ל' שפיר י"ל גם כשיגיע ל' לא פקעה וראשונה אינה חל, ועוד דהתם א"א שתהי' מקודשת לשניהם דאיתתא לבי תרי לא חזי' דלא ס"ל כר"י שם אפי' קידושי מאה תופסין בה ועיין באריכות הר"ן שם וע"כ קידושי ראשון פקעי לכן אמרינן דפקעי קידושי שני אבל כאן דאפשר שיהיו עליו אי' שתי שבועות כגון שהשני' בכולל שפיר י"ל כשיגיע ל' חלו שניהם, וגם מ"ש בטעמא דרב אינני מבין הרי בגמ' שם אמרו בטעמא דרב משום דמספקא לי' אי תנאה הוי אי חזרה הוי:

וגם הראי' שהביא מיבמות ל"ב בנשא מת ואח"כ נשא חי אינו חייב אלא משום אשת אח בלבד ומשמע אפי' נשא חי לאח"מ אחיו שכבר הותרה לו אשת אחיו ולא נאסרת רק כשנשא אחותה מ"מ כיון שהיתה אשת אח מעיקרא אף שלא היתה נאסרת לו מ"מ קדמה איסור אשת אח לאיסור אחות אשה ואינו חייב רק משום אשת אח וה"נ בנ"ד כיון דנדר הראשון הי' מתחילה אף שהאי' לא בא רק לאחר ל' לא חל שבועה שניה כיון דנדר הראשון קדים:

ולא הבינותי כיון דנשא חי לאח"מ אחיו א"כ אין כאן אי' אשת אח אלא משום דס"ל המקדש אחות יבמה נפטרה יבמה והלכה לה כדאמרי' יבמות ק"ט ועיין תוס' יבמות ט"ז ד"ה וא"כ אין כאן אי' אשת אח אלא תאמר מקודם שאסורה על היבם משום אחות אשה ואיך אפשר לומר בזה דאין אחות אשה חל על א"א הא אין כאן אי' א"א כלל קודם שחל איסור אחות אשה ועוד דא"כ מ"פ שם נשא מת ואח"כ נשא חי תתיבם יבומי הא אדרבה אין כאן אי' א"א כלל רק משום דחל איסור אחות אשה ואסורה ליבם וכ"ת דזה באמת קושית הגמ' וכמו שהקשיתי כיון דא"א קדים אין אחות אשה חל וראוי' ליבום א"כ לא משני מידי אחות אשה מיתלי תלי וקאי פקע אי' א"א ואתי איסור אחות אשה וחייל וגם הלשון מיתלי תלי ולשון פקע אי' א"א לא משמע דמיירי בנשא חי לאח"מ אחיו, ועוד הא אמרי' לעיל ח' דעיקר קרא דעלי' צריך בנשא חי' לאח"מ אחיו ע"ש:

ואמנם גם הראי' מנזיר י"ג ע"ב הרני נזיר כשיהי' לי בן ונזיר והתחיל מונה את שלו ואח"כ נולד לו בן מניח את שלו ומונה של בנו ואח"כ משלים את שלו הרי דנדר הראשון אף שאינו חל רק אחר לידת בנו מ"מ כיון שנדרו תחילה קודם לנדר השני וה"נ כיון שהגיע יום ל' פקע נדר השני וחל הראשון יש לחלק כנ"ל דשאני התם שא"א למנות שתי נזירות בב"א לכן הראשון קדים אבל כאן אפשר שיחולו עליו שתי שבועות י"ל דבאמת חיילי תרווייהו ועיין שבועות כ"ז ובתוס' שם אבל בטלה דעתי נגד דעת הרחבה:

ומ"מ מ"ש בזה ליישב קושיתי בשבועות כ"ג מאי פריך והלא מושבע ועומד דילמא מיירי במופלא סמוך לאיש דכשנעשה גדול באים שני איסורים כאחד ולהנ"ל כיון דהשבועה שלא יאכל נבלה חל מיד אף שהאי' אינו עד שיגיע לי"ג שנים השבועה קדמה לאיסור נבלה תמה אני דא"כ ודאי קשה קושיתי מ"פ והא מושבע ועומד מהר סיני אבל לפענ"ד ז"א דהרי אי' נבלה ודאי קדים וחל קודם שיגיע לי"ג שנים מהר סיני ועיין ריטב"א קידושין ע"ז רק האי' אינו חל עד שיגיע לי"ג שנים וא"כ אדרבה שבועת נבלה קדים וא"ש בזה מה שדקדק בנובי"ק או"ח סי' ל"ז אמאי קאמר והלא מושבע ועומד מה"ס הוא ואמאי לא קאמר והא אאחע"א ולפמ"ש ניחא דמשום אאחע"א י"ל כקושיתי לאמת

במסל"א ולהכי פריך והרי מושבע ועומד מה"ס וא"כ שבועת נבלה קדמה לשבועתו ואין שבועה חל על שבועה אף ששני איסורים באים כאחד:

ומה שתמה על קושיתי הא מתני' מיירי לענין קרבן ומופלא סמל"א שנשבע ליכא קרבן כמבואר בנדה מ"ו ע"ב, לפענ"ד הנה רש"י פי' שם ולא קרבן מעילה וכ"נ מדברי מל"מ פי"א מנדרים ה ה"ח ומשמע דדוקא מקרבן מעילה מיעטי' ולא מקרבן שבועה והכי משמע לישנא דגמ' יכול יהא חייב על הקדישו קרבן ואמאי לא קאמר יכול יהא חייב קרבן דהא התחיל בזדון שבועה אלא ודאי דדוקא מקרבן מעילה מיעטי' ולא מקרבן שבועה וטעמא נ"ל משום דבשבועה הקרבן תלוי במלקות כמ"ש תוס' שבועות כ"א ד"ה ולא וכיון דלוקה בזדון שבועה שנשבע כשהי' מסל"א אם עבר עלי' כשהגדיל במזיד ה"נ חייב קרבן שבועה כשעבר שוגג עלי' כשהגדיל אבל במעילה אין הקרבן תלוי במלקות או מיתה דמזיד דהא אין מעילה אלא שינוי וחייב קרבן מעילה על שהוציא מעות הקדש לחולין והקדש במזיד אינו מתחלל לכן אף דחייב על הקדישו במזיד מ"מ אינו חייב קרבן על השוגג ועיין כריתות ד' ע"ב לגי' רש"י דאף דאיתמעיט דם ממעילה מ"מ אית בי' לאו דזרות:

ויש להסביר עוד כיון דעיקר חיוב מעילה על שהוציא מעות הקדש לחולין וכתב חי' רמב"ן ב"ב ע"ט דאין מעילה אלא במה שהקדש קונה מחמת שאדם מקדיש ואמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט אבל מה שהקדש קונה בקנין חצר אין מעילה בזכייתה ע"ש ולפ"ז במופלא סמל"א נהי דגלי קרא דחל אי' שבועה ונדר והקדש ע"י דיבורו אבל מ"מ לאו בר הקנאה להקדש הוא וא"כ רק אי' הקדש עלה מחמת דיבורו אבל אין הקדש קונה מכח זה רק הקנין משום כל היכא דאיתא בי' גזא דרחמנא איתא והוי כאלו זכה חצר להקדש ולכן אין בו מעילה:

ועמ"ש על מה שחידש הד"ג לשיטת דבשבועה ח"ש מותר מה"ת מצטרף אפי' ביותר מכזית בכא"פ דמ"מ ביותר משיעור עיכול אינו מצטרף כתב הד"ג דע"כ אין צירוף תלוי בעיכול דאל"כ תקשי הא אמרי' בכריתות ז' כהן שסך בשמן של תרומה בן בתו ישראל מתעגל בו ואינו חושש כיון דחללי' הא איתחל ומעתה אם אכל חצי זית תרומה כבר חללו ופרח האיסור ממנו וא"כ לא יצטרף עוד לח"ז למלקות דמ"ל אם פרח האי' מצד העיכול או מצד החילול עכ"פ אין האי' בעולם ולפ"ז יהי' בתרומה ח"ש מותר מה"ת כיון דלא חזל"א ובירושלמי ריש פ"י דתרומות איתא פלוגתא דר"י ור"ל גם בתרומה אעכ"ח דשיעור עיכול אינו מעלה ואינו מוריד לענין צירוף ומכח זה הק' על תוס' חולין ע"ב סד"ה כי שכתבו דכולה מילתא דרשי' וכו' מי לא עסקינן שאכל סמוך לשקיעת החמה

וקאמר רחמנא דטהור אפי' לאכול בתרומה ונוגעת שבמיעיו ע"ש וק"ל הא כבר מחוללת ועומדת ושרי לטמאה:

ואני בעניי לא הבינותי דמיון זה דאף אני לא אמרתי דאחר שיעור עיכול אינו מצטרף משום דפקע איסורו שהרי בשעה שאכל הי' אי' אלא משום דאין זה דרך לאכול ח"ז עכשיו וח"ש אחר שנתעכל ח"ש ראשון ולא מקרי אכילה אבל בתרומה שנתחללה נהי דפקע איסורי' מ"מ בשעת אכילה עדיין לא נתחללה ואכול איסורא וכיון דקודם שיעור מיכול אכל עוד ח"ש שפיר מצטרף כיון דדרך אכילה בכך, וגם מה שהק' על תוס' חולין איני מבין שהרי שם אכל הנבלה תחילה ואח"כ התרומה וא"כ ברגע שבא התרומה במיעיו שאז עדיין לא נתחללה מיד נוגעת בנבלה ואז עדיין אסור לטמאה וע"כ דטהרה בלועה לא מיטמאה מטומאה שאצלה ובגוף הדבר אני נבוך למ"ש הרא"ש בכורות ז' ע"ב דאי' מטומאה לא ילפי' א"כ ה"ה טומאה מאיסור ולפ"ז נהי דלענין איסור גילה תורה כיון דחללי' איתחל מ"מ לענין טומאה אפשר דאסור לטמאותה:

ועוד נ"ל לפמ"ש תו"י כתובות ל' ע"ב דדוקא התם בכריתות שכבר נגמרה כל הנאתו הוי מחוללת אבל בלעיסה עדיין לא נגמרה כל הנאתו בלעיסה לחוד לא הוי מחוללה ע"ש ופשוט דהא דנקט דבלעיסה לא נגמרה כל הנאה היינו משום דמיירי בלעיסה אבל אה"נ דאפי' כבר בא במיעיו ואפי' לר"י דחייב בהנאת גרונו מ"מ גמר הנאה אין כאן עד שיתעכל במעיו ולא נתחללה עדיין ושפיר חזי לאיצטרופי וח"ש אסור מה"ת וגם אסור לטמאה אלא דדעת רבינו חיים כהן שבתו"י יומא פ"א דכתב בזר שבלע שזופי' של תרומה והקיאו ואכלן אחר דשני אינו משלם אלא דמי עצים היינו משום דתרומה נתחללה ע"ש וא"כ מוכח דס"ל דמיד שבלען נתחללה וליתא למ"ש אבל תו"י דחו פירושו ע"ש וא"כ שפיר י"ל כמ"ש:

ועוד נ"ל לפ' מה דמשמע מדברי רש"י בכריתות שם שכתב אלמא כיון דבטלה בהתירא בטלה וכו' משמע דוקא אם סך כהן בהיתר אז פקעה קדושתה אבל סך או בלעה זו אינה מחוללת כלל ואף שתו"י ביומא שם כתבו ואין נראה לחלק בין סך בה כהן שנעשה הדבר בהיתר לבעלה זר דשמא אכתי קאי וקיימא באיסורא ע"ש מ"מ לפענ"ד הדבר תמוה שהרי תנן בשלהי תרומות מדליקין שמן שריפה ברשות כהן וע"ש בר"מ ור"ש ופ"ט דתרומה אינה אסורה לישראל רק בהנאה של כילוי כמו אכילה ועיין תוס' יבמות ס"ו ד"ה לא וא"כ כשכהן נהנה ממנה בהנאה של כילוי מותר גם הזר ליהנות שהרי אינה מכלי' בהנאתו ולהכי בכהן שסך שמן של תרומה שכבר נהנה הכהן בהנאה של כילוי שפיר זר מתעגל בו לפי שכבר מכולה ומחוללת והזר אין לו הנאה של כילוי אבל

בלעה זר או סך זר כיון שנתכלה באי' י"ל דעדיין כל גרם הנאה אסורה ובלעה אפי' כהן בהיתר והקיאה נמי י"ל כיון שלא כילה עדיין התרומה אכתי באיסורא עומדת וכן מוכח בתוס' ע"ז ס"ו ד"ה אביי שכתבו דא"ל דאחשבי' שבי' לי' נהנה דא"כ מה פריך מכמון של תרומה וכו' שאני תרומה דשרי' לישראל בהנאה שאינה של כילוי כי הכא דליכא אלא ריחא דמיירי שלא הסיק ישראל את התנור דא"כ כלה התרומה אלא שכהן הסיקו וכו' ומוכח דאם הסיק הישראל התנור הי' אסור אח"כ משום ריחא ואמאי הא כבר מכולה ועומד אע"כ דאם כילה ישראל אסור אח"כ כל הנאתו דאתי מחמת כליון התרומה ע"י זר ומוכח נמי ממילא דאם כילה באי' ל"ש מחוללת ועומדת או משום דלא נגמרה הנאתו ובהסיק כהן שרי כיון דכילהו בהיתר הוי מחוללת ועומדת, ועכ"פ לדעת רש"י מבואר באיתחלא בהיתר פקעה קדושתה ולא באי' וא"כ שפיר י"ל להנך שיטות דבשבועה ג"כ ח"ש אסור מה"ת דאינו מצטרף אחר שיעור אכילה ולא קשה קושי' הד"ג מתרומה דס"ל כשיטת רש"י ולא כשיטת תו"י:

ומ"ש הד"ג נ"י דל"ש כל מילתא דאמר רחמנא לא תעבוד אעל"מ רק במעשה שצריך גם מחשבה אבל בדבר דמהני מעשה בלא מחשבה ל"ש אעל"מ תיתי לי שכיוונתי מדעתא דנפשאי לדעת הגדול ויישבתי בזה הקושי' משוחט בשבת דנימא אעל"מ, אבל אמרתי סברא זו גם לענין מהב"ע דהיינו דוקא במצוה דבעי כונה או דמזיק עכ"פ היפך כונה אבל במצה לשיטות הר"ן בר"ה כ"ח בדעת הרמב"ם דלא בעי כונה משום דהוי כמתעסק בחלבים ועריות דחייב שכן נהנה באמת אינו פסול משום מהב"ע ובהכי מיושב קושי' תוס' סוכה ל' ממצה של טבל, אך נראה דתוס' לא ניחא להו בהאי טעמא כיון דמצות צריכות כונה וצריך לכוין לשם מצת מצוה המשומרת ל"ש בזה שכן נהנה דנהי שעל טעם מצה שייך שכן נהנה אבל על מה שהוא משומרת לשם מצוה ל"ש שכן נהנה וא"כ שפיר בעי כונה ושייך בי' מהב"ע:

אבל יש ליישב קושי' מהרש"א שם אמאי לא מקשי תוס' ל"ל לך למעוטי סוכה גזולה ת"ל משום מהב"ע ולפמ"ש י"ל דכל ז' ימי החג נהי דאסור לאכול חוץ לסוכה אבל אם אוכל בסוכה בלי כונה ודאי יצא דעכ"פ לא אכל חוץ לסוכה ובהכי ניחא מה שהק' הר"ן בסוכה דף כ"ז ל"ל גז"ש ט"ו ט"ו מחג המצות דחייב לאכול כזית פת בסוכה בליל יו"ט ראשון של חג ת"ל דהא חייב לאכול פת ביו"ט ואסור לאכול חוץ לסוכה ולהנ"ל ניחא דאי מה"ט הי' יוצא גם בלי כונה אבל מגז"ש דהוא מצוה לאכול כזית בסוכה צריך כונה דוקא ולפ"ז בסוכה שפיר בעי לך דאינו יוצא בגזולה כל ז' דאי משום מהב"ע הי' יוצא כיון דלא בעי כונה למצוה, וכך עלה לפני במחשבה תחילה, ואני תפילה, ישים עיניו

הבדולחים על דברי וישמחו דבריו המתוקים לבבי בשמחת תורה, ועמי' ישרי' נהורא עדי יבנה בית הבחירה כנפשו הטהורה, ונפש הדוש"ת באהבה:
עמרם הק' בלוהם בק"ק הנ"ל:

תשובה שכא

שיל"ת ב' אויפאלו עש"ק שופטים תרנ"ד לפ"ק:
ברכות שמים ושנות חיים, לכבוד ידידי הרב הגדול מעוז ומגדול חו"ב. כמו"ה אברהם צבי נ"י יונג:
כתבו במושכלו הגיעני ותחילת דברי פיהו שיכל את ידיו על דברי הר"ן בשבועות כ"ה אהא דאר"י שבועה שלא אישן ג' ימים מלקין אותו וישן לאלתר ונסתפק הר"ן באומר שבועה שלא אטעום כלום חודש ימים מה דינו אם נדמהו לשבועה שלא אישן ג' ימים ונימא שיאכל לאלתר שזה ג"כ א"א לו לעמוד בשבועתו או לא אלא יעמוד בשבועתו עד שיסתכן ואחר יאכל ונ"ל דלא דמי לשלא אישן ג' ימים דהתם ה"ט דישן לאלתר מפני שהוא דבר שא"א דבעכ"ח ישן בתוך ג' ימים והלכך לא חיילא שבועה עליה כלל אבל זה יכול לעמוד בשבועתו מאי אמרת ימות לכשיסתכן תדחה שבועתו מפני סכנת נפשות מ"מ לא יאכל אלא שיעור שיהא יכול לעמוד עליו אלא שראיתי לרמב"ם ז"ל שכתב בפ"א מהלכות שבועות ששבועת שוא הוא כגון שנשבע שלא יישן ג"י לילה ויום רצופין ושלא יטעום כלום שבעה ימים רצופין וכ"כ בפ"ה שמלקין אותו משום שבועת שוא ויישן או יאכל בכל עת שירצה וזה מן התימא שאין לדמותן כמ"ש אבל נ"ל שהדין אמת ולאו מטעמיה אלא משום דהו"ל נשבע לעבור על ד"ת שנשבע להמית את עצמו הלכך הו"ל שבועת שוא וכו' הלכך מלקין אותו ואוכל לאלתר עכ"ד הר"ן:
וע"ז כתב מעלתו דתליא בשיטות שהביא הר"ן בשבת פראד"מ קל"ד היכא דאיכא חמימי לרחוץ קודם המילה ואשתפיך הנך דלאחר המילה אי אמרינן תדחה המילה כיון שאם נימול נצטרך אח"כ לחלל שבת במכשירים או דילמא השתא מיהא בדין מהלינן ובתר הכי פקנ"פ הוא שדוחה את השבת ועיין רמב"ן דמהלינן שאין למצוה אלא שעתה ואין דוחין את המילה מפני שנצטרך אח"כ לדחות את השבת דבתר הכי פקנ"פ הוא דדחי ליה ולא מכשירי מילה וכו' והרז"ה והרשב"א ס"ל דתדחה מילה דכל שאנו יודעין בתחילת הדבר שיבא לידי איסור מלאכה דוחים את המצוה כדי שלא נבוא בסוף לידי כך והביאו ראיה מביצה בה"א לא ישחוט אא"כ היה לו דקר נעוץ מבעו"י ע"ש באריכות ור"ן דחה ראיה זו שאין שחיטה ביו"ט מצוה קבועה כמילה בשבת ומ"מ כתב שאפשר כן כדברי

רז"ה ורשב"א ע"ש ולפ"ז לרמב"ן דאין דוחים המילה בשביל שיצטרך אח"כ לחלל שבת משום דאז פקנ"פ דוחה ה"נ בשבועה שלא אוכל יקיים שבועתו ומחר אם יהי' פקנ"פ דוחה השבועה אבל לדעת הרז"ה שדוחין המילה משום שבהתחלת הדבר ידעו שיצטרך לחלל את השבת א"כ גם בלא אוכל כן הוא שידוע שא"א לעמוד ונדחה השבועה ואין חילוק בין שלא אישן או שלא אוכל, ולפ"מ שהעלה כ"מ פ"ב ממילה בדעת הרמב"ם שם ה"ח וט' ס"ל כדעת הרז"ה וא"כ אין כאן תמיהת הר"ן על הרמב"ם שפוסק בשבועה שלא אוכל שיאכל בכל עת שירצה ולא אמרינן שיעמוד בשבועתו עד שיסתכן ואז פקנ"פ דוחה את השבועה כמו במילה דלא אמרינן כן אך תדחה המילה ג"כ תדחה השבועה:

ואני טרם אחלה להשתעשע בדבריו אבאר דעתי והבנתי בדברי הר"ן הנ"ל וכ"מ בפ"ה משבועות ומריש הוי ק"ל מה הק' הר"ן על הרמב"ם דילמא גם טעם הרמב"ם דהוי שבועת שוא משום שנשבע לבטל את המצוה וכמ"ש הר"ן ואפי' קיים שבועתו לוקה משום שוא כדאמרינן שבועות כ"ט ע"ב ע"ש ברש"י ד"ה הוי וממילא אין כאן שבועת ביטוי ומותר לאכול מיד, אך זה שיבוש דלכן הביא ג"כ דברי רמב"ם בפ"א ושם חשיב ד' מיני שבועות שוא וחשיב בה"ו נשבע לבטל את המצוה ובה"ז חשיב שלא אטעום כלום בשבועת שוא חלוקה רביעית שנשבע על דבר שאין בו כח לעשות ומוכח דלא משום נשבע לבטל את המצוה אתאי עלה, והבין הר"ן שטעמו משום שא"א לקיים שבועתו שלא יטעום ז' ימים דקודם שיכלו ז' ימים ימות וא"כ לא יקיים שבועתו שלא יאכל ז' ימים ועיין גיטין ע"ו ע"ב וב"ש אה"ע סימן קמ"ד סק"ה בדעת הרמב"ם דבמעכשיו אם לא באתי מכאן ועד יב"ח ומת בתוך יב"ח דהוי ספק מגורשת ואפי' ניסת תצא דכשמת לא מיקרי לא בא ואינו קיום התנאי ה"נ כשמת ואינו אוכל לא מיקרי קיום שבועה ואף דהתם הוי רק ספק מ"מ כאן כיון שהוא ספק שא"א לקיים שבועתו הוי שבועת שוא או אפשר כיון דכי יסתכן כייפינן ליה לאכול והרי יסתכן קודם ז' ימים וא"א לו לקיים שבועתו הרי בשעה שיצתה מפיו יצתה לשוא ולבטלה, וע"ז הק' הר"ן דשאני בלא אישן דבעכ"ח יישן אבל זה יכול לעמוד בשבועתו שלא יאכל וימות וג"כ לא יאכל ובמיתה שאינו אוכל אפשר דס"ל דזה מיקרי קיום השבועה וגם בגיטין לא בא ע"י שמת מיקרי לא בא והאיבעיא היה רק משום דגזרינן מת אטו לא מת כדעת תוס' ורא"ש שם, והוסיף להקשות מה אמרת ימות וכיון שמת לא מיקרי קיום שבועה וכנ"ל וז"א שלא ימות כלל דהא לכשיסתכן תדחה שבועתו מפני סכנת נפשות ואי דזה גופא מקרי ביטול שבועתו ז"א דהא מ"מ לא יאכל אלא שיעור שיהא יכול לעמוד עליו וס"ל לר"ן דזה מיקרי קיום השבועה כיון שאינו אוכל יותר מן הצורך לפ"נ בשביל שבועתו והרי כל האיסור נדחה מפני פקנ"פ

ומ"מ לא הותרו מפני פקנ"פ רק הודחו ובאיסורן הן עומדים וה"נ אין השבועה בטילה והותרה אלא הודחה ושפיר הוי קיום שבועה ואינו שבועת שוא ולכן פירש הר"ן דהוי שבועת שוא משום דהוא נשבע שלא יאכל כלום כל ז' ימים או חודש ואם עושה כן הרי הוא מת והוי נשבע לבטל את המצוה דהוי שבועת שוא:

אבל הכ"מ תירץ דבלי נשבע לבטל את המצוה נמי הוי שבועת שוא שאע"פ שהוא יכול להעמיד עצמו מלאכול עד קרוב שיסתכן מ"מ אז כייפינן ליה לאכול משום קיום מ"מ דוחי בהם וכשאוכל אז הרי עובר על שבועתו ולא ס"ל כסברת הר"ן כיון שאינו אוכל יותר אלא שיעור שיכול לחיות הוי קיום שבועה אלא הוא ביטול דיבורו ושבועתו וא"כ נמצא שנשבע על דבר שא"א לו לקיימו והו"ל שבועת שוא ולא חלה עליו כנלפענ"ד בהבנת דבריהם אשר רבים נתקשו בהם:

ועתה נשוב לדברי כ"ת מ"ש דלדברי הרמב"ן שאין דוחין את המילה גם כאן אין דוחין את השבועה נ"ל דיש לחלק חדא דשם אמרינן דאין דוחין מצות מילה החמורה שדוחה את השבת בשביל כך אבל כאן אין אנו אומרים שיעבור על השבועה בשביל כך אלא אנו אומרים שהוא שבועת שוא ואינו חלה כלל ואינו עושה שום איסור באכילה ועברו על השבועה, ועוד דהתם כיון שאח"כ מחלל שבת בהיתר דנדחה מפני פקנ"פ למה נדחה מצות מילה בשביל זה אבל כאן נהי שאוכל אח"כ בהיתר דפקנ"פ דוחה את שבועתו מ"מ כיון שא"י לקיים דיבורו ושבועתו הרי הוציא שבועה לשוא מפיו ואין השבועה חלה כלל:

אבל ביותר אני תמה עמ"ש דלדעת הרמב"ם והרז"ה והרשב"א דשם דוחין את המילה ה"נ דוחין את השבועה ויאכל מיד חדא דשם דוחין את המילה בשב וא"ת וכאן דוחין את השבועה בקו"ע ואכול, ושנית דשם דוחין את המילה בשביל חילול שבת אבל כאן לדחות השבועה היום בשביל שתדחה למחר ע"י פקנ"פ מי שמעת לן וכעין סברא זו אמרתי מאז ומצאתיה אח"כ בגדולי אחרונים ליישב שטת הסוברים דאם לא קרא ק"ש של ערבית עד חצות שיקרא אחר חצות כיון שחייב ק"ש מה"ת אין יכולין חכמים לפטרו והק' רבינו יונה ריש ברכות הא חכמים יכולין לפטרו ממ"ע משום סייג כמו בשופר ולולב בשבת משום שמא יעבירנו וסדין בציצית לב"ש גזירה משום כסות לילה וכתבתי לחלק דודאי יכולין לפטרו ממ"ע כדי שלא יבא לחילול שבת או לאי' שעטנז אבל לפטרו מק"ש כדי שלא יבטל מצות ק"ש פעם אחרת מה"ת יבטל עכשיו ודאי מצות ק"ש מספק שלא יבטל פ"א ואפילו רבינו יונה לא קאמר אלא דמוטב לבטל ודאי ק"ש פ"א כדי שלא

לבטל הרבה פעמים אבל כאן מהיכי תיתי נדחה שבועתו הרבה פעמים כדי שלא תדחה פ"א מפני פקנ"פ:

ועוד והוא העיקר דשם אין דוחין את המילה כדי שלא יבא לידי חילול שבת ואם דוחין את המילה אינו בא לידי חילול שבת אבל כאן במה שאנו דוחין השבועה ואוכל מיד כדי שלא יבא פקנ"פ וידחה השבועה וכי בא עי"ז שמקיים שבועתו אח"כ אדרבה גם אח"כ מבטלה בלא פקנ"פ וא"כ ודאי מוטב שתהא נדחית פ"א מפני פקנ"פ משנדחה אותה כ"פ בלי פקוח נפש:

ועוד לו יהיבנא ליה סברתו התינח לענין שנדחית השבועה ויאכל מיד אבל אכתי אמאי מלקין אותו מיד משום שבועת שוא נהי שאסור לישבע ע"ד שתדחה אח"כ מפני פקנ"פ מ"מ ודאי לא יעלה על לב אדם לומר דלדעת הרמב"ם והרז"ה שם דדוחין המילה אם עבר ומל שיהא חייב סקילה משום שצריכין לחלל שבת אח"כ שאינו אלא גורם בעלמא לחלל שבת אח"כ בהיתר והרי גם בהא דאין מפליגים בספינה פחות משלשה ימים קודם השבת בשבת י"ט כתב בעה"מ הטעם מפני שאח"כ יחלל שבת מפני פקנ"פ וג"י קודם לשבת הוי מקמי שבתא ונראה כמחכה לחלל את השבת ע"ש ועיין ב"י או"ח סי' רמ"ח ואפ"ה ג"י קודם שרי וא"כ מוכח דאין זה אלא איסור דרבנן בעלמא והא דדוחין מילה היינו משום שחכמים יכולין לעקור דבר מה"ת בשב וא"ת הגם שיש לחלק דהתם בימות החול מותר לגרום חילול שבת משום פקנ"פ אבל לא בשבת עצמו מ"מ דוחק לחלק בכך וא"כ הוא אין מקום לדבריו כלל כאן לענין שבועה לדין תורה אבל יהי' איך שיהי' גם שם אינו חייב סקילה וה"נ אף שגורם לדחות השבועה מפני פקנ"פ אין לחייבו מלקות בשביל כך:

ולכן איננ יודע לכוונ דבריו רק שכוונתו כיון שע"י תדחה שבועתו מפני פקנ"פ א"כ הוי שבועה שא"א לקיימה והוי שבועת שוא והרי זה תירוץ הכ"מ ואין לו ענין לפלוגתת הרמב"ן והרז"ה ובזה תנוח דעתו הרמה, וייטיב ד' לנו הכתיבה והחתימה, עדי יהיה אור הלבנה כאור החמה, וביתו בנוי ברמה כנפשו ונפש ידידו דושו"ט:

עמרם הק' בלוהם בק"ק הנ"ל

תשובה שכב

שיל"ת ב' אויפאלו עש"ק ראה תרח"ם לפ"ק:

שלום רב למלמד ידו לקרב ידידי הרבני החו"ב מעוטר בתפארה במלחמתה של תורה כמו"ה ראובן פריעדמאנן נ"י ממדינת גאליציען המתגורר בפרעסבורג:

מכתבו קבלתי ובמאי דבדק לן בדין שכתב בהגהת מהרב"פ ביו"ד סי' רל"ח אהא דכתב המחבר והוא מדברי הרמב"ם פ"ה משבועות ה"ז ואם אמר שלא אוכל כ"ש מנבילות וטריפות ואכל פחות מכזית חייב על השבועה וכו' וכ' בהגהות הנ"ל דאם אכל שיעור שלם נמי חייב משום כולל מיגו דחל על ח"ש חל נמי על שיעור שלם ומ"ש רש"י ביומא ע"ג ומיהו כשאכל לא אכל אלא ח"ש היינו לר"ל דל"ל כולל באי' הבא ע"י עצמו אבל אנן קיי"ל כר"י ע"ש וכבוד תורתו השיג עליו מסברא בשלמא בכולל נבלות ושחוטות גם אי ל"ל כולל ואוכל נבלות ושחוטות חייב עכ"פ על השחוטות לכן אמרי' מיגו דחל על השחוטות חייל נמי אנבלות משא"כ ח"ש ושיעור שלם אם יאכל בפעם א' ח"ש ושיעור שלם יהא פטור על ח"ש ג"כ ל"ש בי' כולל:

ולפענ"ד סברא זו ליתא דשפיר אמרי' כולל מיגו דחל אי' שבועה על ח"ש שאסור לאכלו חל נמי על שיעור שלם שאסור לאכלו מצד איסור שבועה ואם אכל בשוגג חייב קרבן שבועה ואף דלא משכחת שיאכל בפעם אחת ח"ש ושיעור שלם ויתחייב על ח"ש כמו בנבלות ושחוטות הא ז"א מצד שאז אינו השבועה חל על ח"ש אלא משום דאז לא אכל ח"ש רק יותר מכשיעור ומה לנו בחיוב של שעת אכילה בפעם אחת הלא אנו דנין על שעה שנשבע אם השבועה חלה על כשיעור ושפיר אמרי' דחל בכולל כיון דשבועה חלה על ח"ש שאסור לאכלו מחמת השבועה חל נמי אי' שבועה על שיעור שלם:

וראיה לזה מהא דאיתא בטוש"ע יו"ד סי' רל"ח סי"ב שבועה שלא אוכל ט' וחזר ואמר שבועה שלא אוכל עשר אין השניה חלה והוא מגמ' שבועות כ"ח אי ט' לא אכיל עשר לא אכיל שבועה שלא אוכל ט' אלו שבועה שלא אוכל עשר גם השניה חלה ואם אוכל ט' אלו ועוד אחד עובר על שתי השבועות והוא מדברי הרא"ש והר"ן שם והטעם משום דמצד שבועה ראשונה אינו נאסר בט' או עשר דעלמא ושפיר חיילא שבועה שניה אכל עשר דעלמא וכתב הרא"ש הלכך אי אכיל ט' אלו ועוד אחד חייב שתים דמיגו דחיילא אעשר חייל אט' אלו מידי דהוי אשבועה שלא אוכל תאנים וחזר ואמר שבועה שלא אוכל תאנים וענבים וכו' ע"ש בב"י וטו"ז סק"ט וש"ך סקט"ז והנה שם עכ"ח מיירי בדברים גדולים שא"י לאכול ולבלוע עשר בבת אחת דאל"כ איך קאמר אי תשע לא אכיל עשר לא אכיל דילמא נשבע בשבועה ראשונה שלא יאכל ט' בב"א אבל עשר בב"א אכיל והדר נשבע שלא יאכל עשר בב"א אעכ"ח מיירי שא"י לאכול עשר בב"א וכן פירש"י שם דכל כמה דלא אכיל ט' לא אתי לכלל עשר ולפ"ז תקשי בנשבע על ט' אלו והדר על עשר דעלמא אמאי חייב שתים באכל ט' אלו ואחד דעלמא משום כולל מיגו דחל על עשר דעלמא חל נמי על ט' אלו הא א"א לו לאכול ט' אלו ועשר דעלמא בפ"א דנאמר שיהיה

על עשר דעלמא בלי כולל כמו בנבלות ושחוטות דאפשר לאכול שניהם בב"א וחייב על השחוטות בלי כולל כחילוקו הנ"ל אע"כ דליתא לסברתו ואפי' בכה"ג אמרינן כולל וכמו שכתבתי:

ולכאורה יש להביא ראיה לסברתו מהא דאמרינן שבועות כ"ז בנשבע על ככר שלא אוכלנה והדר נשבע שלא אוכל מיחייב תרתי ותקשי הא בנשבע שלא אוכל ככר זו חייב על כל כזית וכזית ממנה כמבואר בשו"ע סי' רל"ח ס"י וא"כ בשלא אוכלנה והדר שלא אוכל חייב משום שניה על כזית וכזית ממנה ולפ"ז חייב יותר משתים ואין לומר דהפירוש דחייב משום שתי שבועות אבל באמת חייב יותר משתים דא"כ הו"ל למימר חייב משום שתים ואין לומר דנקט חייב שהיה משום היכא דליכא בככר אלא שני זיתים ומילתא דפסיקא נקט דהא אפי' ליכא אלא שני זיתים חייב שלש עכ"פ אחד משום שבועה ראשונה ושתים משום שבועה שניה על שני זיתים ואי משום דכשאכל כזית השני כבר אכלה כולה ואין השניה חלה מ"מ נימא דחל בכולל מיגו דחל אכזית חל נמי על זית שני בכולל אע"כ כסברתו כיון דאם אוכל כל הככר בב"א א"א לשנים לחול שכבר חייב משום הראשונה ל"ש ביה כולל, ואין לומר דנקט מילתא פסיקתא משום היכא דליכא בכל הככר רק כזית וחצי דליכא לחייב משום שבועה רק אחד כיון דאין כאן ב' זיתים ז"א דכיון דכשאכל כזית ראשון לא נשאר שוב כזית מקרי אכלה כולה כמו דאמרינן התם דף כ"ז כבר עבר על שבועה הראשונה וא"כ אינו חייב על וא"ג השניה אע"כ כסברתו וכנ"ל:

אמנם אחר העיון הא ליתא דהא דחייב בשלא אוכל על כל כזית וכזית קרבן שבועה בשוגג היינו בנודע לו בינתים אבל בלא נודע הוי שני זיתי חלב בהעלם אחד דאינו חייב אלא אחת כדאמרינן שבועות י"ח ושפיר אינו חייב אלא שתים ואי בנודע לו בינתים לא פסיקא ליה למנקט דחייב על שבועה ראשונה דמיד שאכל כזית ונודע לו והפריש קרבן שוב אפי' אכלה כולה אינו חייב על שבועה ראשונה דהו"ל ח"ש ואח"ש לא מיחייב קרבן וכדאמרינן בשבועות כ"ח שבועה שלא אוכל תאנים וענבים וחזר ואמר שבועה שלא אוכל תאנים ואכל תאנים והפריש קרבן ואח"כ אכל ענבים לחודיהו הו"ל ענבים ח"ש וכו' עיי"ש בפירש"י ואפי' תוס' אינם חולקים בזה ארש"י רק שמישבים גם גירסת הקדמונים וה"נ כיון שכבר הפריש קרבן על כזית משום שבועה שניה שוב לא מצטרף האי כזית בהדי שאר הככר להתחייב משום שבועה ראשונה ואחצי ככר אינו חייב משום שבועה קמייתא:

ומה שהקשה עליו מדברי תוס' שבועות כ"ג ע"ב ד"ה בכולל שהקשו לר"י דלוקי כולה במפרש ורישא בשאינו כולל וכו' ואי נימא מיגו דחל על ח"ש חל נמי על שיעור שלם בכולל א"כ למ"ש תוס' שם ד"ה דמוקי דמשו"ה לא מוקי במפרש וד"ה דא"כ לא מיתוקמא כר"ע דמשמע הא סתם פטור ולפ"ז א"א לאוקמא רישא במפרש ובשאינו כולל דא"כ לא מתוקמא כר"ע דהא אי מפרש שלא אוכל נבילות וטריפות לר"ע בסתם אוסר עצמו בכ"ש וא"כ אפי' אוכל כשיעור נמי חייב דהא חל בכולל, ולפענד"נ דלק"מ דהא בלאה"נ תקשי אינימא דאע"ג דחל על ח"ש מ"מ אינו חל על כשיעור בכולל א"כ ע"כ הפי' בסיפא ואכל נו"ט חייב היינו ח"ש וא"כ אמאי לא קאמר דמשו"ה לא אמר ר"י כר"ל משום דמשמע ליה ואכל נו"ט היינו כשיעור וע"כ דגם ר"י ניחא לפרש ואכל נו"ט בח"ש וא"כ מה הק' תוס' דלוקי רישא במפרש ובשאינו כולל הא א"כ לא מיתוקמא כר"ע דלדידיה אוסר עצמו בכ"ש ואמאי פטור ברישא באוכל ח"ש נו"ט דהא ל"ל דלשון ואכל נו"ט משמע כשיעור דכבר הוכחנו דלשון ואכל ע"כ משמע ליה נמי ח"ש, ואפי' אם נדחק ונאמר דדוקא אי מוקמינן סיפא במפרש ח"ש לרבנן ובסתם לר"ע דאז הפירוש בסיפא ואכל ח"ש אז ניחא ליה גם ברישא דהפירוש ואכל ח"ש אבל אי מקמינן סיפא בכולל א"כ חייב בסיפא אפי' בכשיעור וא"כ בסיפא פירוש ואכל כשיעור וא"כ ברישא נמי פי' ואכל כשיעור ומשו"ה מתוקמא שפיר כר"ע דבאכל כשיעור שפיר פטור לר"ע מ"מ ז"א חדא דהא גם אי מפרשינן הסיפא דוקא ואכל ח"ש מ"מ ברישא פטור בין בח"ש בין בשיעור שלם וא"כ ואכל דסיפא ח"ש ואכל דרישא בין בשיעור שלם בין בח"ש ומכש"כ כי מוקמינן סיפא בכולל דחייב לר"ע בין בשיעור שלם ובין בח"ש וא"כ ואכל דסיפא בכל גוני מיירי כ"ש דואכל דרישא בכל גוני מיירי אפי' בח"ש ולא מתוקמא כר"ע דלדידיה אמאי פטור, ומכש"כ כיון דרישא מיירי באוכלין שאינן רואין דל"ש ביה לשון אכילה א"כ ואכל לאו דוקא א"כ לענין כשיעור נמי לאו דוקא ואין הפירוש כדרך ושיעור אכילה של תורה:

ועוד דלפמ"ש במק"א ליישב קושי' מהרש"א שם בתוס' ד"ה דמוקי שכתבו דר"י מצי לאוקמא שלכדה"נ דאין אסור אלא מדרבנן כמו ח"ש לר"ל והק' מהרש"א דא"כ מ"ט דר"ש דפוטר וע"כ כמ"ש מהרש"ל כיון דס"ל כ"ש למכות ה"ה דמחייב שלכדה"נ א"כ לר"י נמי כיון דח"ש אסור מה"ת ה"ה שלכדה"נ וא"כ לא הועילו תוס' בתירוצם עיי"ש, וחוץ לענינו אפשר ליישב לפמ"ש ב"י באו"ח סי' תרי"ב ליישב דעת ראבי"ה דהא דאוכלין שאינן ראוין אוסרים מה"ת ביו"כ היינו דוקא בכשיעור מול אבל ח"ש דאינו אסור מה"ת אלא משום חזי לאיצטרופי למלקות א"כ באוכלין שאינן ראוין דלא חזל"א

למלקות ח"ש מותר מה"ת עיי"ש וה"נ כונת התוס' דלר"י מצי לאוקמא שלכדה"נ ובח"ש דאינו אסור אלא מדרבנן כמו ח"ש לר"ל דלא ס"ל האי סברא דחזל"א וכן בזה לר"י כיון דל"ש חזל"א למלקות מודה לר"ל דח"ש מותר מה"ת:

ומה דק"ל על מהרש"ל דסברתו א"ש כיון דכ"ש למלקות ה"ה שלכדה"נ לשיטת הרמ"ה שבריטב"א מכות י"ז דכ"ש למכות משום דאחשביה באכילתו א"כ ה"ה ש שלכדה"נ נמי י"ל דאחשביה באכילתו אבל לפירוש ראשון שם דהלכתא גמירי לה ל"ש לדמותם דבכ"ש גמירי הלכתא ולא בשלכדה"נ ואי טעמא דכ"ש משום דאחשביה באכילתו אם כן קודם שיאכל ואחשביה אין עליו שם איסור נבלות ושפיר יכולה שבועה לחול על כ"ש ומ"ט דר"ש דפוטר ועיין מ"ש פלתי סימן פ"ז אות י"ג ד"ה וצ"ל, ואפי' נאמר דשבועה כיון דהוי רק איסור גברא נמי אינו חל עד שעת אכילה מה שלא נ"ל כן דשפיר חל על הגברא קודם שעת אכילה אלא אפילו נאמר כן מ"מ שוב הו"ל איסור בת אחת ובאיסור ב"א מודה ר"ש דאחע"א וע"כ הא דר"ש פוטר היינו משום דכ"ש למכות הלכתא גמירי לה ולפ"ז מה ענין שלכדה"נ לכ"ש וצ"ע:

אמנם מאז אמרתי לחלק דודאי אין דרך בנ"א לאכול רק כ"ש וח"ש רק דרך אכילה בכזית אבל מ"מ אין דרך לבלוע כזית בפ"א רק שאוכל מעט מעט עד שמשלים לכזית בכדי אכילת פרס או בפחות ולפי זה לר"ש דאנו דנין אחר אכילה אם מחויב מלקות אף שלא אכל בכא"פ רק אותו כ"ש ומחייבין אותו מלקות אף שאין זה דרך אכילה שפיר אמרי' דה"ה שלכד"א ושלכדה"נ חייב אבל בח"ש שאסור מה"ת אחר אכילתו אין לדון כלל דאין כאן שום חיוב רק קודם אכילה דנין אם מותר לאכול בזה שפיר אמרינן דאסור מה"ת דזה הוי כדרך אכילה הואיל וחזל"א ולאכול עוד בכדי אכילת פרס וא"כ אסור לאכול אבל שלכד"א והנאה שפיר י"ל דמותר מה"ת דח"ש מקרי כדרך אכילה:

ובהכי מיושב קושית תוס' ביומא ע"ד ל"ל טעמא דחזי לאצטרופי ת"ל מכל חלב ולפמ"ש ניחא דעל דרשא דכל חלב תקשי א"כ שלכדה"נ נמי יהיה אסור מה"ת דהא ח"ש נמי הוי שלכדה"נ ולהכי אמר משום חזל"א הוי כדה"נ:

ולפ"ז כיון דאין דרך לבלוע כזית בפ"א רק מעט מעט ודאי תקשי נהי דואכל דרישא פי' שאכל כשיעור מ"מ לא אכל שיעור בב"א רק תחילה ח"ש ואח"כ עוד ח"ש וא"כ לא מתוקמא רישא כר"ע דלר"ע אמאי פטור הא מיד כשאכל ח"ש ראשון חייב על השבועה קודם שיבא לידי איסור נבלה כמו בנשבע שלא יאכל עשר שבועה שלא אוכל תשע בסימן רל"ח סי"ג ע"ש:

אבל האמת יורה דרכו דודאי לפי המסקנא והאמת דנו"ט מקרי אוכלין ראוין והא דאין שבועה חלה עליהם היינו משום דמושבע ועומד מהר סיני שפיר כתב הגהות הנ"ל דבנשבע שלא אוכל ח"ש נו"ט חל השבועה נמי אפילו באוכל כשיעור בב"א משום כולל ומכש"כ כשאוכל כשיעור בזאח"ז דכבר נתחייב על השבועה מיד כשאכל ח"ש ראשון אבל השתא קיימינן דנבילות וטריפות מקרי אוכלין שאינן ראוין ובסתם אינו אוסר עצמו באינן ראוין א"כ לר"ע דבשלא אוכל סתמא אוסר עצמו אפי' בכ"ש ממילא אפי' במפרש שלא אוכל נבלות וטריפות אמרינן דלא אסר עצמו בכשיעור משום דהוי אוכלין שאינן ראוין אלא בח"ש דהוי אוכלין ראוין ואף דח"ש אסור מה"ת והוי נמי אוכלין שאינן ראוין מ"מ כיון דהוי רק איסורא בעלמא הוי עכ"פ ראוין יותר מכשיעור ושפיר אמרינן דבכשיעור שאינן ראוין כלל לא אסר נפשיה ועיין שבועות כ"ב גב' שבועה שלא אוכל עפר ושלא אוכל חרצן ולפי זה שפיר הקשו תוס' דלוקי כולה במפרש וסיפא בכולל דברים המותרים עם דברים אסורים וכיון דבדברים המותרים אף דאוסר עצמו בכ"ש אוסר עצמו נמי בכשיעור לכן גם בנו"ט אסר עצמו נמי בכשיעור אף שאין ראוין לאכילה ועיין תוס' שבועות כ"ד סד"ה אלא ולהכי חייב אפי' באכל כשיעור נו"ט ורישא בשאינו כולל ולהכי אמרינן דלא אסר עצמו בכשיעור משום דהוי אינן ראוין ולהכי פטור וא"ש:

ולפ"ז א"ש נמי דברי רש"י ביומא הנ"ל שכתב ומיהו כשאכל לא אכל אלא ח"ש שאינו מושבע עליו מסיני וכו' משום דמה"ט לא הוי אוכלין שאינן ראוין אבל בכשיעור לא אסר עצמו דהוי אוכלין שאינן ראוין וכנ"ל משום דאוקמתא דר"ל הוא בס"ד דנו"ט הוי אוכלין שאינן ראוין אבל לפי האמת דזה מקרי אוכלין ראוין שפיר י"ל דאם אוסר עצמו בכ"ש אסור נמי בשיעור שלם משום כולל:

אמנם מ"ש בהגהות הנ"ל דהתם קאי לרשב"ל דל"ל כולל באיסור הבא ע"י עצמו יש לי לדון עליו ואקדים ליישב קושי' תוס' ד"ה דמוקי שהקשו ולוקמי במפרש וד"ה ונ"ל דהנה הפמ"ג בפתיחה להלכות שחיטה חידש דבח"ש נבלה נמי נמי איתא איסור דשאינו זבוח ע"ש שהאריך והקשו אחרונים א"כ איך מוקי ר"ל ר"ל במפרש ח"ש לרבנן ובסתם לר"ע התינח בטריפות אבל בנבילות גם בח"ש איכא איסור עשה דשאינו זבוח ואין שבועה חל על איסור עשה כמ"ש תוס', ולפענד"נ בהקדים ליישב קושית תוס' ד"ה באיסור שהקשו הא באיסור הבא ע"י עצמו נמי אמרינן כולל גבי יש אוכל אכילה אחת וכו' וקחשיב מוקדשים וכן באוכל גה"נ של עולה בחולין ק"א ע"ש מה שנדחקו בזה, ונ"ל ליישב דטעם הדבר לחלק בין איסור הבא מאיליו לאיסור הבא ע"י עצמו הוא ע"ד שכתב תוס' רי"ד בקידושין דף נ"א בהא דאמרינן כל שאינו בזאח"ז אפי' בבת אחת אינו ואמאי אמרינן

באין איסור חל על אי' דאיסור ב"א חל ותי' דוקא בדבר שבא ע"י דיבורו אמרינן שבב"א בטל כל דיבורו אבל בדבר הבא ממילא א"א לומר בב"א שאין כאן שום איסור דעכ"ח איסור אחד יש והי מינייהו מפקת לכן חלו שניהם עיי"ש וה"נ בשלמא באיסור הבא מאיליו כיון דע"כ חל על היתר חל נמי על איסור דא"א למפלג ועיין ברש"י דף כ"ד ע"ב ד"ה מידי דהוי דאיסור מוסיף משא"כ באיסור הבא ע"י עצמו שאומר שבועה שלא אוכל נבלות ושחטות ל"ש כולל דאפשר שיהיה דיבורו קיים לענין שחוטות ויהיה בטל דיבורו לענין נבלות דאפשר למפלג דיבורו ולהכי לא ס"ל לר"ל בזה כולל, ולפ"ז במוקדשין דקיי"ל בתמורה דף י"א וכ"ד דהאומר רגלה של זו עולה הוי כולה עולה דפשטא קדושה בכולה וא"א למפלג דיבוריה שפיר אמרינן כולל אפילו באיסור הבא על ידי עצמו וא"ש:

ועיין תשובת רשב"א שהוא בד"מ חו"מ סימן ל"ד דדוקא באשתך זנתה עמי פלגינן דיבוריה ומסלקינן תיבת עמי אבל באני זניתי עם אשתך לא פלגינן דיבוריה לפי שא"א לחלוק הדיבור עצמו רק הכונה היוצא מן הדיבור ע"ש ולפ"ז נ"ל לחדש דה"נ באיסור הבא ע"י עצמו דוקא היכא דאפשר למפלג הדיבור כגון נבלות ושחוטות דדל תיבת נבילות ונשאר רק שחוטות בזה לא אמרינן כולל רק דיבור שחוטות קיים ודיבור נבלות בטל אבל היכא דבדבור אחד נכללו האי' והיתר דא"א למפלג הדיבור רק הכונה מודה ר"ל דאמרינן כולל אפי' באיסור הבא ע"י עצמו והנה בנזיר כ"ט ס"ל לר"ל דאין שחיטה לעוף מה"ת ומ"מ כתבו תוס' בחולין כ' ד"ה לא דמשכחת נבלות עוף טהור דנהי דלא בעי שחיטה נחירה מיהא בע' ואם מתה מאיליה הוי נבלה ע"ש, ולפ"ז במפרש שלא אוכל ח"ש נבלות גם נבלות עוף בכלל וע"ז שפיר חל דבעוף ליכא איסור דא"ז דהא אין שחיטה לעוף מה"ת ואי' נבלה ליתא בח"ש ומיגו דחל על ח"ש נבלה דעוף חל נמי על ח"ש נבלות בהמה אף דאיכא איסור עשה דשאינו זבוח בכולל ואף דהוי איסור הבא על ידי עצמו כיון דא"א למפלג הדיבור רק הכונה שפיר אמרינן כולל וא"ש:

אלא דלפ"ז תקשי מאי פריך ר"י מ"ט לא אמר כר"ל הא ר' יוחנן ס"ל בנזיר שם יש שחיטה לעוף מה"ת וא"כ בח"ש אין שבועה חל על איסור עשה דא"ז דהוי נמי בח"ש וצ"ל דפריך אמאי לא אמר כר"ל ולוקי מתני' כר"י בר"י דס"ל שם אין שחיטה לעוף מה"ת כיון דפלוגתא דתנאי הוא אי יש שחיטה לעוף מה"ת, ולפ"ז י"ל דהיינו דמשני דמוקים ליה למתני' כד"ה אפי' כרבי דס"ל יש שחיטה לעוף מה"ת דלדידיה א"א לומר כר"ל כקושי' הנ"ל וממילא דלא קשה קושי' תוס' לוקמא במפרש וד"ה דעכ"פ לא אתיא כד"ה דהיינו כרבי דס"ל יש שחיטה לעוף מה"ת [עיין בי"ש או"ח סי' רנ"ד]:

ומעתה גם בהך כולל דח"ש עם שיעור שלם בין בשלא אוכל סתם לר"ע בין במפרש שלא אוכל ח"ש לרבנן שבדיבור א' נאמרו ח"ש ושיעור שלם דאי ח"ש לא אכיל שיעור שלם לא אכיל כדאמרי' בשבועות כ"ח אי ט' לא אכיל עשר לא אכיל גם ר"ל מודה דאפי' באי' הבא ע"י עצמו נמי אמרינן כולל אי שייך בזה כולל וממילא דליתא לדברי הגהות הנ"ל:
ומה שנסתייע מלשון הרמב"ם פ"ה משבועות ה"ז שבועה שלא אוכל כ"ש מנו"ט ואכל פחות מכזית חייב בשבועה וכו' וכן הוא לשון השו"ע סי' רל"ח ואכל פחות מכזית וכו' ומשמע הא בכזית וש"ש פטור דאין שבועה חל על ש"ש, ולפענד"נ לומר לפמ"ש החכ"ץ בתשו' סי' פ"ו דהא דח"ש אסור מה"ת היינו משום דאחשבי' בשעת אכילה ע"ש ולפ"ז נראה דסברא זו ל"ש רק באינו אוכל יותר מח"ש אבל באכל כשיעור דלא אחשבי' לח"ש באמת מותר מה"ת אפי' לר"י ומה דקאמר הואיל וחזי לאצטרופי הפירוש להיפך הואיל וחזל"א לכשיעור ולא צירף ולא אכל רק ח"ש אחשובי אחשבי' אבל אם באמת צירף ואכל כזית דלא אחשבי' בי' אינו אסור מה"ת ודלא כירושלמי פ"ה דתרומות דאפי' ר"ל מודה בעתיד להשלים ע"ש ולפ"ז לרבותא נקט הרמב"ם ושו"ע דנשבע על ח"ש ולא אכל יותר מח"ש דאע"ג דאחשבי' לח"ש ואסור מה"ת מ"מ חייל שבועה עליה ומכ"ש באכל כשיעור דאינלאי מילתא דלא אחשבי' ולא היה ח"ש אסור מה"ת משום נו"ט ודאי חייב משום שבועה:
ובזה יש ליישב גם לשון רש"י ביומא שכתב ומיהו כשאכל לא אכל אלא ח"ש שאינו מושבע עליו מסיני וכו' הגם שבלשון זה קשה להעמים דלרבותא נקטא מיהו י"ל דכונת רש"י דפי' בכה"ג היינו משום דר"ש פוטר משום דלדידי' כ"ש למכות וכ"ז אם באמת לא אכל רק ח"ש משום דאחשבי' אבל באכל כשיעור דל"ש אחשבי' מודה ר"ש דליכא מלקות על כ"ש ושפיר חל שבועה עלה ואינו פוטר ר"ש, אך לפמש"ל דאי אמרי' דה"ט דר"ש דפוטר משום דס"ל כ"ש למכות ע"כ צ"ל דטעמי' דר"ש לאו משום דאחשבי' רק משום דהלכתא גמירי לה וא"כ הא בורכא ומחוורתא כמש"ל:
אמנם בעיקר קושי' תוס' שעמד עליהם מעלתו להביא ראי' נגד הגהות הנ"ל נ"ל ליישב בפשיטות דהא דס"ד בגמ' דנו"ט מקרי אוכלין שאין ראוין אין הכונה משום אריא דאיסורא דרביע עלה דמשו"ה לא מקרי אינן ראוין אבל הכונה לפמ"ש בירושלמי הביאו הר"ש פ"ו דתרומות מ"ג דנפשו של אדם חותה באכילת אי' וכ"נ מדברי סמ"ע בחו"מ סי' רל"ד סק"ד דבמוכר לחבירו טריפה בחזקת כשירה ואכלו משו"ה מחויב להחזיר לו הדמים משום דאין אכילת האוכל נחשב לו הנאה ע"ש ומשו"ה מקרי נו"ט אוכלין שאינן ראוין לפי שנפשו של אדם חותה בהם ולהכי באומר סתם שלא אוכל אין נו"ט בכלל

לס"ד משום דשלא אוכל קאמר ואין כונתו על נו"ט דלאו בר אכילה דהוי אוכלין שאינן ראוין אלא במפרש נו"ט כיון דאמר על נו"ט שלא אוכל ולשון אכילה זה ראיה שאין נפשו חותה בהם ובזה פליגי ת"ק ור"ש אי חל עליהו שבועה משום דמושבע ועומד הוא לכל מר כדאית ליה:

ובהכי מיושב קושי' תוס' ד"ה רישא שתמהו מ"ט קרי לי' ברישא אוכלין שאינן ראוין ובסיפא קרי להו נו"ט ולפמ"ש ניחא דרישא בסתם קרוין אוכלין שאינן ראוין דודאי נפשו חותה אבל סיפא במפרש ל"ש נפשו חותה ורק משום אריא דאיסורא דרביע עליהו קרי להו נבלות וטרפות וא"ש ולפ"ז מיושב קושי' תוס' לוקי רישא נמי במפרש ובשאינו כולל ז"א דא"כ אינו פטור משום אוכלין שאינו ראויין אלא משום דאין אחע"א והדק"ל אמאי קרי להו ברישא אוכלין שאינן ראוין כקושי' תוס' הנ"ל ונכון, ובזה יהי' נכון מוצאינו כשחר, וישועתו לא תאחר במהרה בימינו בקרוב, וד' יגביה קרנינו ככוכבי השמים לרוב וייטיב לנו בכל טוב, לא יחסר קורטוב, כנפשו ונפש ידידו הדוש"ת:

עמרם הק' בלוהם בק"ק הנ"ל

תשובה שכג

שיל"ת חוסט יום ה' לסדר מטהו יפרח תרמ"ב לפ"ק:

אלף שלומים מגבהי מרומים, לידינ"פ הרב המאוה"ג, מעוז ומגדול חו"ב זך ונקי כמו"ה אליעזר דייטש נ"י האבדק"ק האנשאוויטץ יע"א:

כאשר ירט הדרך לנגדי וכו' ועתה באתי להתעלס עמו באהבים על מה שהעיר ע"ד ירושלמי פ"ג דשבועות ה"ד לא סוף דבר נבילות וטריפות אלא אפילו עפר ופירש הפני משה אפילו עפר דאין ראוי לאכילה כלל הוא חיילא עלי' שבועה במיגו דחיילא על דברים הראוים לאכילה, והתפלא מעלתו נ"י דהיכא שהזכיר עפר להדיא חייל אפילו בלא כולל והבין מעלתו דירושלמי מיירי בפי' עפר להדיא ובמראה פנים על הירושלמי הבין דמיירי שאמר שלא אוכל סתם ולכן הק' כיון דמשוי עפר לנבלות וטריפות לחיובא א"כ איך מתרצי' למתני' דברישא תני פטור ובסיפא חייב ונראה דלא ניחא לי' לפרש בפי' עפר בהדי' משום קו' מעלתו דלזה א"צ כולל:

ואני אומר לא כדברי זה ולא כדברי זה דנ"ל דאפילו לפ' המסקנא בשבועות כ"ד לפירש"י דנו"ט מקרי אוכלין ראוין היינו דוקא אם אכלן במזיד אבל אם אכלן בשוגג דנפשו של אדם חותה באכילת איסור מקרי אוכלין שאינן ראוין וכמבואר יו"ד סי' קי"ט סי"ג ובר"ש פ"ו דתרומות ע"ג בשם ה"ר הירושלמי יעו"ש ובסמ"ע חו"מ סי' רל"ד, ולפ"ז אם אכל

נבלות בשוגג ואמר קונם אשתי נהנית לי אם אכלתי היום אין אשתו אסורה והנה מבואר ברמב"ם פ"י מתרומות דנזיר ששתה יין של תרומה בשוגג אינו משלם חומש ועיין בכ"מ שם כ' כיון שאסור ביין אף אם הוא חולין לאו שתייה הוא ביאור דבריו דאף דמצד שגגת איסור תרומה לא שייך נפשו של אדם חותה שלא יחשב שתייה ולא יתחייב חומש על שגגת אכילת תרומה שהרי ע"ז חייבה תורה אבל אם מעורב בו איסור אחר ושגג גם באיסור זה לא מקרי שתייה דלענין איסור האחר אמרינן נפשו של אדם חותה ולא מחשב שתי' גם לענין תרומה ועיין בתוספות רעק"א פסחים במשנה דתרומת חמץ יעו"ש:

ולפ"ז נ"ל דיש חילוק בין אם אמר סתם שלא אוכל דחייל גם על נבילות וטריפות בכולל מ"מ אינו חייב קרבן שבועה אלא בהי' מזיד על נבלות ושגג בשבועה דאז שפיר נבלה מקרי ראויה לאכילה אבל בשגג בשתיהן פטור דנבילה בשוגג נפשו של אדם חותה ולא מקרי אכילה אבל בכולל מפורש שאמר שבועה שלא אוכל נבילות ושחוטות כיון שהזכיר נבילות בהדיא ורצה לאסור עצמו גם בנבילה והרי הוא יכול לאסור על עצמו גם מידי דלאו בר אכילה כגון עפר אמרי' דמשו"ה פי' בהדיא נבילות אף דהוא ג"כ בכלל שלא אוכל סתמא כדי שיחול אי' שבועה על הנבילה אפי' יהי' שוגג בנבלה דאז נפשו חותה ולאו אכילה היא אפ"ה חל עליו אי' שבועה וממילא כיון דאסר ע"ע נבלה בשוגג דלאו בר אכילה אמרינן דגם עפר בכלל כיון שרוצה לאסור עצמו במידי דלאו בר אכילה ועיין תוס' שבועות כ"ד ד"ה אלא, וזה כוונת ירושלמי לא סוף דבר נבלות וטריפות היינו בכולל מפורש שלא אוכל נבילות ושחוטות אלא אפי' עפר הוא בכלל נבלות כשפירש נבלות וזה הפי' פני משה במיגו דחיילא על דברים הראוים לאכילה מצד עצמותן והיינו נבלות וגם כשאכלן בשוגג דאינו מחשב אכילה חל נמי על עפר דאינו ראוי לאכילה כלל:

ולא קשה קושית מעלתו דאפי' בעפר גרידא נמי חייל בפי' עפר דרבותא כאן אפי' לא פי' עפר, וגם קושית מראה פנים לא קשה דמוקמינן רישא בסתם דאז אף דנבלה במזיד בכלל אבל נבלה בשוגג ואוכלין שאינן ראוין אינו בכלל וסיפא במפרש נבלות ואז גם אוכלין שאינן ראוין בכלל, זהו הנלפע"ד בפי' הירושלמי, ומחמת טרדות שונות פה תהי' שביתת קולמסי והנני חותם בברכת אהבה רבה ידידו הדוש"ת:

עמרם הק' בלוהם:

תשובה שכד

שיל"ת ב' אויפאלו א' תולדות תרנ"ד לפ"ק:

ישאו הרים שלום לאוצר בלום, הרב החו"ב ידיו רב לו בפלפול וסברא, ערוכה ושמורה, כמו"ה יודא נ"י אלטמאן בק"ק מ' טשאטה [אח"כ הגאב"ד דשם]:

תמול הגיעני יקרת מכתבו מגילה עפה בד"ת ובמוצאי מנוחה שמתי עיני עליהם ועל של עתה באתי אשר האריך בדין אי אמרינן אעל"מ באיסור שבדה מלבו והתפלא על חת"ס יו"ד סי' וא"ו שכתב באיסור שבדה מלבו מודה רבא דאי עביד מהני כמ"ש תוס' תמורה וי"ו ד"ה והשתא משום דהא דלא מהני חידוש הוא ולא אמרו רבא אלא משום דאיכא כמה כתובים מיותרים בכמה מצות דמה דעביד מהני כדמייתי ש"ס ריש תמורה וכו' ש"מ בעלמא לא מהני וא"כ אין לך בו אלא חידושו כגון הני מצות שצוה הקב"ה אבל שבדה הוא מנ"ל וכו' וסברא זו הוא בש"ס שבועות כ"ד לענין אין אי' חל על איסור לקושטא דמילתא וכו' והרא"ש בתשובה חייש בחרמי צבור דאלימא טפי והוי כמו איסור שאסרה תורה לא כמו בדה מלבו ע"כ אתי עלה מטעם אחר שאפשר לבטלו עפ"י עצמם מכאן ולהבא עכ"פ ועפ"י חכם למפרע א"כ קיל טפי וכעין שאמרו בש"ס שאני נזיר הואיל ואי בעי מיתשיל עלה אתי עשה וכו' וה"נ קיל ולהכי אי עביד מהני ע"ש ותמה א"כ מה פריך התם לרבא מתורם מן הרעה על היפה ומתורם ממין על שאינו מינו וכן מחרמי כהנים ומהקדים תרומה לביכורים ומקדיש בע"מ הא כל הני ישנו בשאלה, ולא עוד אלא אפי' למאי דאמרינן בנדרים נ"ט דבתרומה ליכא מצוה לאיתשולי עלה מ"מ בתורם מן הרעה על היפה או הקדים תרומה לביכורים מצוה לאיתשולי עלה כדי לתקן האי' וכן כתב בתשובת רעק"א בסוף ספר החדושים סימן ג':

ולפענ"ד נראה סברא ישרה לחלק דדוקא היכא שאסר עצמו לעשות דבר בנדר או שבועה וחרם כנידון תשו' הרא"ש שעשו חרם על שטר שלא יהי' נכתב עפ"י סופר ב"ד או ע"י בוררים או כנידון החת"ס שלא ישחוט בגבול חבירו שפיר שייך לומר כיון דאיתא בשאלה ויהיה מעשה זו היתר וקיים ולא יתבטל המעשה ותהא מהני לכן גם קודם השאלה קיל ומהני אבל בכל הני דפריך בתמורה הרי ע"י שאלה יתבטל המעשה ולא יהי' תרומה ולא חרם ולא הקדש ל"ש לומר דכל זמן שלא שאל מהני מעשיו משום דיכול לישאל ולבטל המעשה, ועוד דאין כאן קלות במעשה זו לפי שיכול לישאל ולבטלה דאין לומר שעשייתה קיל לפי שיכול שלא לעשותה אבל בנדון הרא"ש וחת"ס שפיר אמרינן דמעשה זו קיל איסורה לפי שיכול לעשות שיהיה מעשה זו היתר וכן בנזיר יכול לעשות שיהא מעשה הגילוח היתר ע"י שאלה לכן מצורע מגלח ח ואתי עשה דמצורע ודחי עשה ול"ת דנזיר:

ובזה כד נדחה נמי מ"ש דמצוה לאיתשולי עלה דאף שכ' המל"מ בפ"ו משבועות ותומי' סי' ע"ג בשם רשב"א דאפילו בנדר ע"ד רבים ועבר כבר דיכולין להתירו משום דהוי דבר מצוה לתקן האי' שכבר עבר ע"ש מ"מ היינו דוקא אם ע"י שאלה יתקיים המעשה בהיתר אבל כאן דע"י שאלה יבוטל המעשה לא ניתקן האי' בכך למ"ד עביד לא מהני דהא לדידי' בלא"ה בטל המעשה ומ"מ לקי משום דעבר אמימרא דרחמנא וה"נ אם ישאל נהי דעוקר תרומה וחרם והקדש למפרע מ"מ לא ניתקן האיסור דעבר אמימרא דרחמנא ובספר הנ"ל אפשר דמיירי למ"ד עביד מהני או לבתר דמשני לרבא דבהני גלי קרא דמהני וס' הנ"ל אין אתי אבל למאי דס"ד דנימא על"מ ודאי לא ניתקן האיסור בשאלה:

ולא עוד אלא שאני אומר דאפי' לאביי דאמר אס"ד לא מהני אמאי לקי מ"מ היכא שעוקר הדבר למפרע ומבטל עשייתו ע"י שאלה מודה דלא ניתקן העבירה בכך כיון דעבר אמימרא דרחמנא והיה תרומה וחרם והקדש קודם שנשאל והיה צריך לעשות מעשה לבטל מעשה הקודם ועיין בש"ש ש"ו פ"ד דע"א אינו נאמן דאיתשל מרא עליה אף דחכם עוקר נדר מעיקרו ל"ש לומר דלפי דברי הע"א לא איתחזק איסורא כלל כיון דקודם השאלה היה אסור וצריך מעשה השאלה אוקי אחזקתו שלא נשאל ע"ש וה"נ כיון דאהני מעשיו קודם שנשאל שפיר לקי אף שעוקרו למפרע ע"י שאלה ודוקא בנזיר שנשאל על נזירתו כתבו תוס' בגיטין דלא לקי כיון דהמעשה קיים בהיתר למפרע אבל אם קיום המעשה הוא באיסור רק שמבטל המעשה למפרע על ידי שאלה שפיר אהני מעשיו שיהא צריך שאלה לעוקרו ולקי אפי' אם נשאל ולא ניתקן העבירה בכך:

ושוב תמה עמ"ש חת"ס שם בפירוש דברי המרדכי ויישוב דברי רמ"א בנשבע שלא למכור דלא מהני מכירה משום דהוי כהפקיר וסילק זכותו לענין זה שאין לו כח וזכות למכור וכן הבין מג"א סימן של"ט סק"י ודמי להאי דאמרינן בכתובות כיון דאמר רבנן לא ליזבין אי זבין לא הוי זביניה זבינא אלא דקשי' ע"ז בסתם שבועה שלא ע"ד רבים כיון דיש לו היתר ע"י שאלה אין כאן סילוק כח ותירץ דבחפץ ידוע אם מכר אותו החפץ הוי כאכלו כולו דאין נשאלים עליה ושפיר מקחו בטל שהרי סילק כחו ממנו ע"ש ותמה ע"ז וכי אנו דנין אחר המכירה הלא אנו דנין על קודם המכירה שלא סילק כחו כיון דאי בעי מיתשיל עליה ויש לו כח למכור ואמאי לא מהני מכירה, ועוד דאחר המכירה בלא טעמא דאכלה כולו נמי לא מהני שאלה כמו בכל הקדש דאתי ליד גזבר דלא מהני שאלה יהיה הטעם כמו סברת ש"ך חו"מ סי' קנ"ה או כסברת נוב"י משום דאינו נאמן על החרטה ועוד כ כמה טרחות טרחו אמאי לא מהני שאלה תרומה ביד כהן ולא לישתמיט אחד שיאמר הטעם משום דהוי כאכלו כולו, ועוד איך מהני שאלה כלל בהקדש הא

אמירה לגבוה כמסירה להדיוט ואמאי לא הוי כאכלו כולו ומה לי מכרו להדיוט מה לי מכרו לשמים כיון דמכירה הוי כאכלו כולו:

והנה בהנך תלת בתר ויתא השתבש מאוד דמ"ש חת"ס דמכירה הוי כאכלו כולו היינו בנשבע שלא למכור וכיון שכבר מכר חפץ ידוע כבר אין לו על מה לישאל שאין כאן שום שיור מאיסור השבועה וכ"ש דהשתא קיימינן אי עביד מהני, אלא דיש לעיין כיון דלפי האמת מטעם זה בטלה המכירה א"כ שוב יכול לעבור על השבועה אם ימכור עוד הפעם ולא הוי כמו אכלה כולו ואמאי נשאל עליו, אבל נראה לי בזה כיון דאינימא שהמכירה קיימת א"כ הוי כמו אכלה כולה דאין נשאלים והפקיר כחו והמכירה בטילה ואם נאמר דמכירה בטילה וא"כ אינו כמו אכלה כולה ולא יצא מרשותו כקושיתינו והדין נותן שתהא המכירה קיימת וא"כ קיום המכירה תלוי בביטולה וביטולה תלוי בקיומה וממילא יש ספק במכירה אם נימא שקיימת או נימא שבטילה לכן המכירה בטילה וכמ"ש תוס' ב"מ ל' ד"ה אף דאם היתה כשירה הוי ניחא ליה ולכך אין להכשיר עיי"ש אלמא היכא דכשר תלוי בפסול ופסול תלוי בהכשר פסולה לחומרא וה"נ המכירה בטילה דמוקמינן בחזקת מרא קמא וא"ש, אבל בהקדש מה בכך דמכרו לשמים הוי כמוכרו להדיוט וכי עי"ז אין לו על מה לישאל הרי הוא הקדש ונשאל עליו שיצא לחולין ויהי' מותר לזרים והכי נמי בתרומה ביד כהן אין לומר דלא מהני שאלה משום דהוי כאכלה כולה שהרי עדיין היא תרומה ואסורה לזרים ונשאל עליה שתחזור לטיבלא ויוכל להתירה לזרים ע"י שיפריש ממ"א:

ומה שהקשה ל"ל טעמא דהוי כאכלו כולו ת"ל כיון שמכרו הוי כתרומה וקדשים דאתי ליד גזבר דלא מהני שאלה הנה לסברת הש"ך הנ"ל משום דלא אתי דיבור ומבטל מעשה הוא דוקא בעשה מעשה לקיום ההקדש דהיינו שנתנו לגזבר וחיזק ההקדש ועשהו הקדש במעשה לכן לא מהני שאלה דלא אתי דיבור ומבטל מעשה וגם בתרומה אם היה שייך שם סברא זו [דבאמת כתב הש"ך שם דבתרומה ל"ל סברא זו] ג"כ היה כן דבנתנה לכהן חיזק הענין במעשה שיהיה תרומה ואין דבור יכול לבטלו אבל כאן וכי במכירה חיזוק דיבור שבועה דנימא לא אתי דיבור ומבטל מעשה אדרבה במכירה עשה מעשה לבטל שבועתו ואיך נימא דלא מהני שאלה לבטל השבועה לפי שעשה גם מעשה לבטלה, ולטעם הנוב"י לפי שאינו נאמן על החרטה היינו לפי ששם משום חימוד ממון שחוזר מן ההקדש ורוצה להחזיק הממון לעצמו חיישינן שמשקר בחרטה ועיין בערכין כ"ג אבל כאן לא מיבעיא אם הלוקח חפץ בקיום המקח וגם המוכר כיון ששואל על שבועתו חפץ בקיומו אמאי לא יהיה נאמן ואפי' אין המוכר חפץ בקיומו אלא שנשאל

כדי שלא יעבור למפרע מ"מ כיון דעל ידי שאלה נשאר ביד הלוקח אמאי לא יהיה שאלה על החרטה לחובתו במה שאינו חב לאחרים, אלא אפי' אם הלוקה חוזר מן המקח נמי נאמן דאפילו אי נימא דאינו נאמן על החרטה מ"מ כיון דאפשר בחרטה והשבועה ניתרת אם מתחרט ממילא לא פסק כחו ממכירה והמכירה קיימת ואין הלוקח יכול לחזור ושוב כיון דאין להמוכר שום נפ"מ לענין המכירה ממילא נאמן באמת על. החרטה ומהני שאלה:

אך מה שהק' כיון דקודם המכירה יכול לישאל אין כאן סילק כח מכירה ותיהני מכירה יפה הקשה ואין בידי לומר רק דסבירא לי' לחת"ס כיון דאפילו לא תיהני המכירה מ"מ עבר על שבועתו והוי כאכלו כולו כנ"ל דלא מהני שאלה ממילא כיון דלא מהני שאלה איגלאי מלתא למפרע דפקע כחו וזכותו למפרע קודם מכירה ולהכי המכירה בטלה וא"ש או המכירה והפקעת כחו באים כאחד ולא מהני המכירה:

אבל מה שאני תמה על חת"ס לפמ"ש הר"ן בנדרים פ"ה דהאוסר הנאת פירות על עצמו יכולים אחרים ליטול בעכ"ח ואינו יכול לעכב אע"פ שיכול לישאל על נדרו כיון דהשתא מיהא הא לא איתשיל אלא דדעת הרשב"א דאם נשאל חייבין לשלם אבל דעת הר"ן שם שמשעה שאסרו על עצמו הפקירו וכל שזוכה בו אחד קנה כזוכה מן ההפקר ואעפ"י שאיסור שבו הלך ע"י שאלה קנין ממונו של זה אינו בטל שאינו מוצא שאלה בהפקר וכו' ע"ש וא"כ ה"נ כיון שע"י שבועתו או נדרו שלא למכור הפקיר כחו וזכותו לענין מכירה נהי שהאיסור פקע ע"י שאלה מ"מ הפקר כחו וזכותו לא בטל ע"י שאלה שאין שאלה בהפקר וכדברי הר"ן ואין רחוק דמרדכי ס"ל כשי' הר"ן וא"כ לא הק' כלום הא א"ב מיתשל עלה:

אבל נ"ל דסברת הר"ן הוא דיש להבין הא צדקו דברי רשב"א וכיון דאינו הפקר רק מצד נדרו אם כן אי מיתשיל על נדרו פקע הפקירו ונראה עפמ"ש בתשו' אבני מילואים סי' ט"ו עמ"ש מהרי"ט ח"א סי' נ"ג דאיסורי נזיר אינם לא איסור גברא ולא איסור חפצא רק איסור תורה דרמי רחמנא על קדושת נזיר כמו שאסרה כמה איסורים על קדושת כהונה ע"ש אלא כיון שאסרה תורה איסורים אלו על נזיר א"כ כשאומר הריני נזיר הוי כאילו קיבל על עצמו ג"כ איסורים אלו בנדר ולכן כשעובר אחד מאלו איסורים עובר ג"כ על בל יחל ע"ש וה"נ כיון שהדין הוא שאם אוסר הנאת פירות על עצמו הם הפקר ממילא כשאוסר הנאת פירות על עצמו יש גם כן בכלל נדרו שמפקיר נכסיו ולכן נהי דהנדר ניתר ע"י שאלה מ"מ הפקרו אינו פקע ע"י שאלה וזכה בו מן ההפקר וא"צ לשלם, ולפי"ז בנשבע או נדר סתם שלא למכור יש בכלל זה גם נכסים שלא קנה עדיין דהוי דשלב"ל

ובאותן שלא בא לעולם אינו יכול להפקיר כחו וזכותו כמ"ש קצו"ח סי' רי"א אות ד' וממילא גם באותן שבאו לעולם א"י להפקיר ולא מיבעיא לשיטת הסוברים דבמקנה דבר שבא לעולם עם דבר שלב"ל לא קנה כלום עיין סמ"ע סימן כ"ג סק"י ודאי דכאן לא מהני אלא אפי' לשיטת הסוברים דקונה מחצה וכמ"ש בשו"ע סי' ר"ט ס"ד בהג"ה דה"ד אם בב' דיבורים אבל כאן שהוא דיבור אחד כיון שבטל מקצתו בטל כולו:

ובזה מיושב סתירת רמ"א דפסק ביו"ד סימן ר"ל דנשבע שלא למכור מקחו בטל ובחו"מ סי' ר"ח פסק דמקחו קיים דביו"ד כתב שנשבע שלא ימכור חפץ פלוני והיינו חפץ שהוא ברשותו ושייך ביה הפקר לכן המכירה בטילה משום שהפקיר כחו וזכותו אבל בחו"מ כתב נשבע שלא למכור והיינו אפי' דבר שאינו ברשותו עדיין וא"כ ל"ש ביה הפקיר כחו וזכותו כנ"ל רק מטעם איסור שבועתו וכיון דאי עביד מהני שפיר פסק דמהני מכירתו וא"ש:

ועוד נ"ל בייישוב סתירת רמ"א דז"ל הטור והמחבר שם מקח הנעשה באיסור וכו' ונתקיים בקנין המקח קיים וכו' אלא מכיון שקנו באחד מדרכו הקנאות המקח קיים ולשון המחבר ונתקיים בקנין או באחד מדרכי הקנאות המקח קיים ועיין בב"י שעמד בזה שכתב ונתקיים בקנין וחזר וכתב וקני באחד מדרכי הקנאות וכו' הוא לאספוקי אם לא קנו באחד מדרכי הקנאות אלא שנתן מעות דלא קנה אלא לענין מי שפרע אם אינו רוצה לקיים דבריו א"צ לקבל מי שפרע ע"ש ולפענד"נ דכבר מבואר בתשו' פנים מאירות ח"א סימן ל"ד דל"ש אעל"מ אם המוכר עושה איסור ולא הלוקח דכיון דהלוקח אינו עושה איסור מהני קנינו, ונ"ל דזה דוקא בכל הקנינים שהקנין מצד המעשה הלוקח רק כיון שהמוכר מרוצה ואינו מוחה קונה הלוקח ועיין במג"א סי' תרנ"ח סק"ג לכן אף שהמוכר עושה איסור כיון שאין הלוקח עושה איסור מהני מעשיו אבל בקנין כסף שהקנין מכח שהמוכר קונה הכסף קונה הלוקח החפץ כיון שהקנין מכח מעשה המוכר ואיהו עביד איסור המקח בטל ואמרינן אעל"מ ולהכי כתב ונתקיים בקנין וקני באחד מדרכי הקנאות לכן המקח קיים ול"ש אעל"מ כיון דהלוקח לא עביד איסור וגם ברבית כיון דאינו אלא רבית דרבנן דרך משא ומתן אין אי' על הלוקח הנותן רבית רק על המוכר המקבל רבית כמ"ש האשר"י ב"מ דף ס"ח ע"ב אבל ביו"ד מיירי שמכרו בכסף שהקנין מכח מעשה המוכר לכן המקח בטל משום אעל"מ כיון דאיהו עביד איסור ואין כאן סתירה וא"ש:

וגם במ"ש חת"ס בהסבר דבאיסור שבדה מלבו לא אמרינן אעל"מ ובכונת תשובת הרא"ש דבאיסור שיש לו היתר ע"י שאלה משום דקיל איסורו ל"ש אעל"מ, נ"ל כונה

אחרת לפימ"ש במק"א במ"ש אחרונים דבשוחט בשבת ל"ש אעל"מ משום דא"א לתקן ודוקא בדבר שאפשר לתקן שייך אעל"מ דאין הכונה שאפשר לתקן העבירה שעשה דהא העבירה א"א לתקן דהא לקי משום דעבר אמימרא דרחמנא אלא הכונה דוקא במקום שאין הקב"ה חפץ בקיום הכעולה הנצמח מן המעשה כגון באונס שגירש שאין האיסור במעשה הגירושין אלא מחמת קיום הפעולה שנצמח מן המעשה שהיא מגורשת ממנו ורצון התורה שתהיה אשתו לכן אמרינן לא מהני ובזה כיתקן שיתקיים רצון התורה שתהיה אשתו וכן תורם מן הרעה על היפה וממין על שאינו מינו שאין התורה חפץ בפעולה הנצמח מן המעשה שיהיה תרומה מן הרעה ומן שאינו מינו ואם אמרינן דלא מהני הרי נתקיים חפץ ה' שיהיה תרומה מן היפה וממינו וכן בחרמים כיון שחפץ ד' שלא יפדה ויצא לחולין אי אמרינן דלא מהני נתקיים הרצון שאינו פדוי וכן בכולהו דמייתי התם אבל בשוחט בשבת וכי רצון השם שלא יהיה הפעולה הנמשך מן המעשה ולא תהיה בהמה זו שחוטה הרי אין השם חפץ רק שהוא לא יעשה המעשה בשבת אבל קיום הפעולה הנמשך מן המעשה אינו נגד רצון ה' והמעשה עבירה שעשה א"א לתקן ועיין טו"א ר"ה כ"ח וחת"ס סוכה ל"ב ע"ב והפעולה הנצמח מן המעשה אינו נגד רצון ה' וא"צ לתקן לכן שפיר מהני [עיין בי"ש או"ח סי' כ"ג, ק"ח ק"ט ורנ"א] ולפ"ז באיסור שבדה מלבו שהמעשה וגם הפעולה הנצמח מן המעשה אינו נגד רצון התורה רק שהוא נשבע או נדר שלא יעשה המעשה ל"ש לומר עביד לא מהני כדי שיתקיים רצון ד' דהא קיום הפעולה הנצמח מן המעשה אינו נגד רצון ד' ושפיר מהני וע"ז כתב הרא"ש דאפי' נימא דחרמי צבור אלימא טפי שכונתם בחרמם ג"כ שאינם חפצים בקיום הפעולה הנצמח מן המעשה מ"מ כיון שיש לו היתר ע"י שאלה א"כ אין קיום הפעולה הנצמח מן המעשה נגד רצון ד' שאם ישאל הרי השם מרוצה בקיום המעשה לכן אף שהוא עבר על החרם מ"מ כיון שעבירתו א"א לתקן במה דנימא דלא מהני וקיום הפעולה אינו נגד רצון התורה לכן אמרינן דמהני והפוך בה והפוך בה ימצא שכנים דברי ויותר אין להאריך כי אני נוסע למחר אי"ה עם בני הה"ג מהרי"צ נ"י לשבת על כסא רבנות שלו יתן ד' שיהי' למז"ט והצלחה והיתה הרוחה וגם מעלתו ימצא במהרה מנוחה כנפשו ונפש ידידו דוש"ת באהבת התורה ולומדיה:

עמרם הק' בלוהם בק"ק הנ"ל:

תשובה שכה

שיל"ת מאדע שיבסר תרכ"ט לפ"ק:

המאיר לארץ ולדרים, יגדל כסאו מעל כס השרים וירכיבהו על במתי ארץ ויברכהו משמי ערץ לכבוד אדמ"ו הרב הגאון המפורסם באיים רחוקים האדם הגדול בענקים אב החכמים מפענח נעלמים צדיק תמים במעלות העולות בית קל כקש"ת מו"ה אברהם שמואל בנימין נ"י יהי כבוד ד' חופף עליו כל הימים עדי יבנה בית עולמים אב"ד ור"מ דק"ק פרעסבורג תע"א:

מרחוק אשתחוה מול הדרת גאונו נ"י אחר שובי ביתה מן האסיפה נתתי אל לבי לעיין בהני מילי מעליותא שהציע תחת אחד השיחים שיחה נאה של ד"ת במסיבת של ת"ח רבנים כאשר היינו לבקרו בהיכל כבודו בעיר פעסט ממה שעלה בדעתי אמרתי אדין לפניו ובקשתי שישים עיניו עליהם לטובה:

כהד"ג דחה שטת הסוברים דמהני שבועה ע"י שליח עיין פסקי מהרא"י סי' רנ"ד ונובי"ק יו"ד סי' ס"ז סד"ה אלא ותנינא יו"ד סי' קמ"ז מירושלמי שבאשר"י ר"פ שבועת העדות אהא דכה"ג אין דנין אותו ופריך וימנה אנטלר ומשני הגע עצמך נתחייב שבועה וכי אנטלר נשבע ואינימא דמהני שבועה ע"י שליח מה משני הירושלמי וכי אנטלר נשבע:

הנה למ"ש במק"א למ"ש מג"א סי' תל"ב סק"ו בשליח מצוה אף דשלוחו של אדם כמותו והמצוה של המשלח מ"מ גם השליח עושה מצוה ויכול לברך ה"נ אפי' במקום דיש שליח לדבר עבירה כמו במעילה וטביחה והמשלח חייב מ"מ גם שליח עושה עבירה וחייב בדיני שמים עכ"פ וכמו דאמרי' בקדושין דף מ"ג דאפי' למ"ד אשלד"ע מ"מ חייב משלח בדיני שמים ועיין ש"ך חו"מ סימן ל"ב סק"ג ה"נ להיפוך אפי' ישלד"ע מ"מ חייב שליח בדיני שמים ולפי"ז שפיר קאמר ירושלמי וכי אנטלר בשבועה כי הוא אינו יודע האמת ואם הוא שבועת שקר גם הוא עובר על איסור שבועה ואם כן אין אנו מניחין לו לישבע במה שאינו יכול ולעבור על ספק איסור שבועה ואם תאמר עכ"פ באנטלר יודע ברי ישבע כה"ג על ידו אני אומר אה"נ דכבר כתב רשב"א בתשו' הביאו ב"י חו"מ סי' קכ"ד שאם בא למנות אנטלר ימנה אלא לפי ששאלו וימנה אנטלר כלומר יתקנו שלא ידונו אותו מפני כבודו אלא שימנה אנטלר ולפיכך אמרו שא"א לחוש לכבודו בזה דפעמים שיצטרך לשבועה וצריך לישבע לפני ב"ד וכיון שכן לא תקנו שימנה אנטלר יע"ש וא"כ ה"נ אני אומר אף דבאנטלר טוען ברי יכול לישבע בשליחות הבע"ד אבל כיון דאם אינו יודע ברי א"י לישבע כנ"ל לא תקנו שימנה אנטלר:

ועוד נ"ל כיון דקי"ל בחו"מ סי' פ"ז סכ"ג דכל שבועה מן הדין צריך שיהי' בפני הלה שכנגדו וכתב סמ"ע שם הטעם כדי שיתבייש ממנו כיון שהוא יודע האמת כאשר הוא ע"ש וע"ש בב"י מחודש כ"ו בשם הריטב"א דאפי' בדיעבד אם נשבע שלא בפני בע"ד

לא מהני שבועתו ולפ"ז אפי' מהני שבועה ע"י שליח גם בשבועת הדיינים מ"מ אם אין המשלח שם בשעת שבועת השליח לא מהני דכיון שאינו שם אינו מתבייש משכנגדו וא"כ שפיר משני ירושלמי וכי אנטלר נשבע אם אין המשלח שהוא כה"ג שם וכיון דכל עיקר הקושי' וימנה אנטלר הי' רק מפני כבודו של כה"ג שלא יצטרך לבא לב"ד וכיון דבנתחייב שבועה עכ"ח צריך לבא לב"ד אפי' ישבע האנטלר שוב אין תועלת באנטלר כלל וא"ש:

וגם מבואר בסי' פ"ז ס"כ האיומים שעושין על הרוצה לישבע ואומרים סורו נא וכו' ואומרים לו לא על דעתך אנו משביעין אותך אלא על דעתינו וע"ד ב"ד וכ"ז ל"ש אלא אם בע"ד הנשבע לפנינו אבל אם ישבע ע"י שליח ל"ש זה דשליח ששומע כל זה אין עליו שום עונש וחומר שבועה ולא מקרי הוא נשבע כלל רק המשלח מקרי נשבע והוא אינו יודע ואינו שומע מזה כלל והרי כל איומים הנ"ל הוא מדינא דגמ' ר"פ שבועת הדיינים ועיין חו"מ סי' פ"ז סל"ד דתוקע כפו לחבירו לא נפטר משבועה דמחויב שבועה חמורה אינו נפטר בשבועה קלה [ע"ל סי' ז'] ועיין תומים שם וכיון שמחויב שבועה תמורה באיומים הנ"ל אינו נפטר בשבועה קלה ע"י שליח ושפיר קאמר ירושלמי וכי אנטלר נשבע:

ושלישית נ"ל כמו דאמרי' בקדושין מ"א מצוה בו יותר מבשלוחו ה"נ בדבר עבירה אפי' ישלד"ע מ"מ עבירה בו יותר מבשלוחו וא"כ שכנגדו א"צ בא לקבל שבועת השליח שהוא קיל רק דוקא שישבע הבע"ד עצמו שהוא חמיר יותר ושפיר קאמר וכי אנטלר נשבע:

ורביעי בקודש נ"ל הרי קי"ל מלתא דליתא בדנפשי' לא מצי להיות שליח וא"כ בשלמא אם השליח יודע ברי שהוא כדברי המשלח שפיר איתא בשבועה דנפשי' אם הוא הבע"ד הי' יכול לישבע א"כ אף שעתה אינו בע"ד ויכול שכנגדו לומר את לא מהימנת לי בשבועה כדאמרי' ב"מ ג' גבי חנוני עם פועלים מ"מ כיון שנשבע בתורת שליחות הוי כאלו נשבע המשלח דמהימן לי' בשבועה שפיר יכול להיות שליח אבל אם האנטלר א"י כלל הדין עם מי גם אם הוא הי' הבע"ד לא הי' יכול לישבע בכה"ג א"כ הוי מלתא דליתא בדנפשי' ולא מצי להיות שליח ובפסקי מהרא"י ונובי"ק קאי לעשות שליח לאסור עליו איזה דבר בשבועה שפיר הוי מלתא דאיתא בדנפשי' שיוכל לאסור אותו דבר גם על עצמו בשבועה אם ירצה לכן שפיר נעשה שליח לאסור חבירו בשבועה:

[תשו' זו נפסקה באמצעה ולא נשלחה ליד הגאון בעכת"ס זצ"ל]

אחר הרבה שנים עיינתי עוה"פ בזה ואומר אני במחכ"ת של כת"ס עירבוב דברים אני רואה כאן דבפסקי מהרא"י ותשו' נובי"ק מיירי משבועה דלהבא לקבל בשבועה לעשות או שלא לעשות דבר זה ובזה כתבו דמהני ע"י שליח אבל בשבועה דלשעבר כ"ע מודים דל"מ ע"י שליח אומינא בה תרי ותלת טעמי:

חדא לפמש"כ תוס' רי"ד בפ' האיש מקדש יש מקשין א"כ לכל דבר מצוה יועיל השליח ויאמר אדם לחבירו שב בסוכה עבורי הנח תפילין עבורי ותי' שמצוה שחייבו המקום לעשות בגופו האיך יפטור הוא ע"י שלוחו והוא לא יעשה כלום בודאי בקדושין וגירושין מהני כי הוא המגרש ולא השליח שכותב בגט אנא פלוני פטרית פלונית וכן האשה נמי למי היא מקודשת כי אם לו והיא אשתו וכן בפסח הוא אוכלו ועל שמו ישחט ויזרק הדם אבל בסוכה וכו' אבל אם ישב בה לא קיים הוא כלום וכו' ע"ש ביאור דבריו לפ"מ שהבין קצו"ח סי' שפ"ב דוקא במעשה שנמשך ממנה פעולה אחר עשייתה כגון בגירושין שנמשך מן המעשה תכלית שהיא מגורשת מבעלה או בקדושין שהיא קנוי' לבעלה והיא א"א וכן בתרומה הפירות מתוקנים ובפסח שאפשר לזרוק הדם ולאוכלו והפעולה הנצמח מן המעשה הוא למשלח בזה שייך שליחות אבל בסוכה ותפילין אחר שיוצא מסוכה וחולץ תפילין לא נמשך שום פעולה אח"כ ממנה למשלח ובשעת מעשה אין המשלח עושה כלום ל"ש ביה שליחות ומה"ט כתב קצו"ח שם דגם במילה ל"ש שליחות דאחר מעשה המילה לא נשאר שום דבר לאב ע"ש וה"נ בשבועה בשלמא שבועה דלהבא נשאר אחר השבועה דבר למשלח שאסור בדבר שאסר על עצמו ע"י שליח שייך שליחות אבל בשבועה דלשעבר אחר דיבור השבועה לא נשאר שום דבר למשלח ובשעת שבועה אין המשלח עושה כלום ל"ש בי' שליחות פוק ועיין בי' ותמצא נועם לנפשך:

ושנית לפמ"ש בתשו' בתשו' בית אפרים חו"מ סי' ס"ז ליישב דעת או"ז דבמילה אין האב יכול לעשות שליח משום דלא מהני שליחות אלא במלתא דאי עביד שליח בלי שליחות משלח לא מהני מידי כגון גירושין וקדושין ותרומה ופסח אבל מילה גם אם מל אחד בלי שליחות האב מהני המילה בזה לא מהני שליחות דליהוי כאלו עשה האב בעצמו ע"ש וה"נ בשלמא בשבועה דלהבא אם אוסר על חבירו בשבועה בלי שליחות לא מהני מידי שפיר כ' מהרא"י ונוב"י דמהני על ידי שליח אבל שבועה דלשעבר גם בלי שליחות חבירו הוי שבועה לכן ל"מ ע"י שליח:

ועוד בה שלשי' ואקדים מ"ש במק"א ליישב קושית תוס' חולין י"ג סד"ה ותיבעי שהק' אמאי לא מהני בתרומת חש"ו גדול עומד ע"ג כמו בגט וכתבתי דיש לחלק בין דבר דבעי כונה לדבר דבעינן דעת ורצון דעת ורצון והנה קי"ל פיתוי קטנה אונס הוא דרצון שלמדו

אותה אחרים ופיתו אותה לרצות לא מקרי רצון וא"כ א"ש דבגט לא בעינן רצון ודעת הכותב שיהנו מעשיו ואם כותב הגט לשמה אפי' רוצה שלא יהני כתיבתו מ"מ מהני מעשיו לכן שפיר מהני גדול עע"ג ומלמד אותן לכוון לשמה אבל בתרומה דבעינן רצון ודעת ואם אומר ה"ז תרומה ורוצה שלא יהני אמירתו והפרשתו בטלו מעשיו ל"מ גדול עע"ג ומלמד אותו לרצות דפיתוי קטן אונס הוא ואין רצון לכן אין תרומתו תרומה וא"ש:

ומעתה נ"ל דבר חדש בכונת תוס' רי"ד דל"ש שליחות אלא בדבר שאין המעשה מהני אלא מרצונו ודעתו ואם עושה מעשה גירושין וקדושין והפרשת תרומה ורוצה שלא יהני מעשיו מעשיו בטלים וכן בשחיטת הפסח אם רוצה שלא יהני מעשיו המעשה בטל דמתעסק בקדשים פסול וכיון דתלה המעשה בדעתו ורצונו גם אם רוצה שהשליח יעשה מעשה זו מהני וכן בשליח קבלה אף שמתגרשת בעכ"ח מ"מ בעינן דעתה וכל שאינה יכולה לשמור את גיטה אינה מתגרשת משום דהוי משלחה וחוזרת עיין תוס' גטין דף ס"ז ע"ב ד"ה וכל וכן כנסי שט"ח זה אינה מגורשת מה"ט עיין גטין דף ע"ח ותוספות שם לכן יכולין לעשות שליח אבל בישיבת סוכה והנחת תפילין ואכילת מצה ולבישת ציצית ונטילת לולב אפי' למ"ד מצות צריכות כונה מ"מ אם אחרים מלמדין אותו לכוון מהני דלא בעי רצונו ואפי' אם הוא רוצה שלא יהני מעשיו אין מעשיו בטלים דהא הוא מידי דממילא שלבוש בציצית ותפילין מונחין על ראשו ויושב בסוכה והוא מצוה אפי' הוא אינו רוצה שיהי' מצוה ומכש"כ למ"ש הרבה אחרונים דאפילו למ"ד מצ"כ היינו רק דבלי כונה לא קיים כל המצוה כתיקונה וצריך לעשות עוד הפעם כדי מצות כונה אבל חצי מצוה דהיינו מעשה המצוה קיים בלי כונה וא"כ מעשיו קיימין גם בלי רצונו וכיון שאין לרצונו כח במעשה ההוא ל"מ שלוחות מה שהוא רוצה שאחר יעשה מעשה ההוא בעבורו ולכן א"י לעשות שליח לעשות מצוה בעבורו:

ובזה יובנו דברי תוס' כתובות ע"ד ד"ה תנאי שכ' דהועיל שהמעשה כ"כ בידו שיכול לקיימו ע"י שליח סברא הוא שיהא כמו כן בידו לשוויה בי' תנאה אבל חליצה שאין בידו לקיימה ע"י שליח ל"ה בידו נמי למרמי בי' תנאה וכו' ובפנ"י גטין ע"ה תמה על דבריהם דאיפכא מסתברא ע"ש ולפמש"כ א"ש דביכול לקיים ע"י שליח ע"כ המעשה תלוי ברצונו לכן יכול גם למרמי בי' תנאה אבל בא"א לקיים ע"י שליח היינו משום דאין תלוי המעשה ברצונו לכן א"י לבטלה גם ע"י תנאי וא"ש:

ומזה יש לפשוט ספיקו של חכ"צ סי' א' אם כונת חליצה הוא כונת מצוה או כונת קנין ולפמש"כ מוכח דהוא כונת מצוה דאי כונת קנין א"כ הא בעינן דעתם ורצונם ואמאי א"א לקיומי חליצה ע"י שליח ועיין קצו"ח סי' ער"ה סכ"ה:

ולפ"ז בשלמא בשבועה דלהבא אם אומר שבועה שלא אוכל ורוצה שלא יהני שבועתו השבועה בטלה דבעינן פיו ולבו שוין ועיין נדרים כ"ז ותוס' שבועות כ"ו א"כ המעשה תלוי ברצונו שפיר מצי משוי שליח אבל באנטלר שהוא שבועה דלשעבר גם אם ישבע שלא אכלתי היום וברצונו שלא יהיה שבועה מ"מ עובר משום שבועת שקר והוי שבועה ואין הדבר תלוי בדעתו ורצונו שפיר א"י לישבע ע"י שליח:

ותמה אני על הגאון מהר"ש לאנדא שבנובי"ת סימן קמ"ז שהביא ראי' למהרא"י ונוב"י משבועות ל"ד דקאמר אדגמר לה ממעילה וכו' ואי אמרת דאין נשבעין ע"י שליח א"כ איכא עוד חדא דדמי' שבועת פקדון לשבועת עדות דאינו ע"י שליח משא"כ ישנו ע"י שליח דגמרינן חטא חטא מתרומה אעכ"ח דשבועה מהני ע"י שליח ע"ש ולפמ"ש דבשבועה דלשעבר מודו מהרא"י ונוב"י דליתא ע"י שליח אכתי הדק"ל גם לדידהו דהא שבועת העדות ופקדון הויין שבועות דלשעבר וליתא ע"י שליח, ובשבועות העדות אני תמה יותר דהא גם לר"ש חייב אפי' במושבע מפי אחרים ולא ענה אמן כמבואר בשבועות שם משום דכתיב ושמעה קול אלה וא"כ במושבע מפי אחרים ודאי א"א ע"י שליח דשמועה הוי מידי דממילא ול"ש ביה שליחות כמ"ש הרא"ש בפירושיו לנדרים ע"ב וא"כ גם נשבע מפי עצמו א"א ע"י שליח לרבנן דס"ל בשבועות ל"א דון מינה ואוקי באתרא ואיך ר"ל דשבועת העדות ישנו ע"י שליח וצ"ע:

וגוף קושיתו לפענ"ד לק"מ דידע הגמ' דענין שליחות אין לו ענין כלל לגבי האי דליהוי מזיד כשוגג ואין זה פרכא ובפרט לפמ"ש פנ"י בקדושין מ"ג דאף דקי"ל אין היקש למחצה מ"מ בדבר שהוא מצד הסברא בגירושין ולא בקדושין ל"ש לומר אין היקש למחצה עיין פנ"י קדושין בקו"א אות א' ובכתובות דע"ד ופסחים דמ"ג בתוד"ה סד"א ועיין בי"ש או"ח סי' צ"ט סמוכין לסברא זו ועיין עוד ראי' בגמ' מכות י"ט ובתוס' ד"ה ואפי' בכור וד"ה אי ל"ק לע"ל ה"נ מה שהוא מצד הסברא דשבועת הפקדון ועדות מהני שליחות כנ"ל ולא מקרא ילפינן לה וסברא זו ל"ש לענין שוגג כמזיד לא חשיבא פרכא ואתי שפיר:

וחמישיתו אוסיף עליו דנ"ל דבר חדש ליישב קושית תוס' רי"ד דל"ש שליחות אלא בדבר שא"א למשלח ולשליח לעשות רק אחד מהם כמו בגירושין שאם אחד מגרש אין השני יכול לגרש וא"א שיחולי גירושי שניהם דאין גט אחר גט וגם בב"א אינו חל רק אחד וכן בקדושין א"א לחול רק קדושין אחד וכן בתרומה א"א לחול רק תרומת אחד מהם דכבר הפירות מתוקנים ואינם טבל וכן בשחיטת הפסח אין שוחט אחר שוחט וגם בב"א א"י לשחוט דדרשינן בחולין כ"ט תזבח שלא יהיו שנים שוחטין זבח אחד וכן

בכתיבת הגט ולשטת הפוסקים דבעינן שליחות א"א לחול רק כתיבת אחד מהם דא"י לגרשה בשני גטין משום ספר אחד אמר רחמנא ולא ב' וג' ספרים כמ"ש תוס' סוטה דף ח"י וכבר האריכו אחרונים באשה שצריכין לתת לה שני גטין לכן מהני שליחות שמסר כחו לשליח ושלוחו כמותו אבל בדבר ששניהם יכולין לעשות כגון ישיבת סוכה והנחת תפילין ואכילת מצה ולבישת טלית גם אם השליח יושב בסוכה ומניח תפילין ומתעטף בציצית ואוכל מצה בעבורו גם המשלח יכול לעשות מצוות אלו ל"ש שמסר לו כחו ושלוחו כמותו לכן לא מהני בי' שליחות ואולי אפשר להעמיס כן בכונת תוס' רי"ד, ולפי"ז בשלמא בשבועה דלהבא דא"א לשבועת שניהם לחול דאין שבועה חל על שבועה ואף דאמרינן בשבועות כ"ז דאם נשאל על הראשונה חיילא שני' מ"מ בב"א א"א להם לחול לכן שפיר מצי משוי שליח אבל בשבועה דלשעבר דשניהם יכולין לישבע ל"ש שמסר כחו לשליח ול"ש בי' שליחות כנ"ל ועיין שבועות דף כ"ג ע"ב דמחלק כן התם מיחייב אכללא וכו':

וששיתם את האהבה נ"ל עוד לפמ"ש תוס' ב"מ ע"א ד"ה בשלמא ונמ"י ב"מ י"א בשם הרנב"ר שא"א לזכות לחבירו בתורת שליחות אא"כ נעשה שלוחו של בעל הממון ע"ש א"כ אפשר לומר דירושלמי ס"ל כר"ה א"ר ב"ק ק"ו דנשבע ואח"כ באו עדים פטור שנאמר ולקח בעליו ולא ישלם כיון שקבלו הבעלים שבועה שוב אינו משלם ממון וא"כ בשבועת האנטלר יזכה משלחו בממון ממילא צריך להיות האנטלר גם שלוחו של הלה שכנגדו שהוא בעל הממון והוא אינו מקבל שבועת האנטלר דלא מהימן לי' בשבועה ואי דשבועה של משלחו הוא נראה פשוט דכ"ז אם השליח אינו יודע שהוא שקר אבל אם יודע שנשבע לשקר ודאי אין שליחות והוי ככהן שאמר לכהן קדש לך אשה גרושה דאפילו אי ישלד"ע חייב השליח ולא המשלח וכיון דלא מהימן שפיר יוכל לומר שמא השליח ישבע במזיד לשקר ולא מהימן לי' ושפיר קאמר ואנטלר בשבועה ואפי' לדידן דלא קיי"ל כר"ה א"ר מ"מ כיון דע"י השבועה יחזיק בממון כ"ז שלא יבואו עדים ושמא לא יבואו עדים כלל ויחזיק בממון לעולם ובלא השבועה הי' צריך לשלח צריך השליח הנשבע להיות שליח של בעל הממון וי"ל כנ"ל:

מיהו בלאה"נ לק"מ קושית כת"ס לפי דברי תוס' גטין הנ"ל דאפשר בשעה שממנה אנטלר גם על השבועה סבור משלחו שהדין עמו בבירור ועשאו שליח לישבע באמת לפי דעתו וקודם שנשבע השליח נזכר בעה"ב שהדין עם שכנגדו ובטל השליחות דקיי"ל מעילה כ"א נזכר בעה"ב ולא נזכר שליח שליח מעל וא"כ ישבע האנטלר בשקר וא"כ

א"א לו לישבע אא"כ משלחו שם ובכה"ג הי' הקושי' וימנה האנטלר שלא יצטרך כה"ג לבא לב"ד שפיר משני ואנטלר בשבועה:

ועוד דהרי מה"ת יכול לבטל השליחות שלא בפני השליח כמבואר בגטין ר"פ השולח ואפשר אפי' בינו לבין עצמו עיין גטין ל"ב בתוד"ה ור"נ וא"כ הממנה אנטלר אם הוא שבועת שקר ודאי יבטלנו כדי שלא יבא לידי שבועת שקר ועיין מהרש"א גטין ל"ג בתוד"ה ואפקעינהו ולא יהי' שבועה האנטלר כאלו נשבע הוא וא"כ א"א לשליח לישבע אא"כ המשלח עומד שם בשעת שבועה וא"כ כ"ג שלא יהי' בב"ד אין לסמוך על שבועת האנטלר ושפיר קאמר ירושלמי ואנטלר בשבועה:

ובני הרב הגדול מהרי"י נ"י כ' ליישב למ"ש הרא"ש בגטין דף י"א דתופס לבע"ח במקום שחב לאחרים לא קני אפי' עשאו שליח משום דלאו כל כמיני' לשוי' שליח לחב לאחרים א"כ ה"נ לאו כל כמיני' לשוי' שליח לישבע כיון שחל לאחרים דנפרעין מכל העולם כדאמרינן בשבועות, וזה לא נ"ל דהרי אם השליח לא ישבע ישבע המשלח וג"כ נפרעו מכל העולם ועיין פני' ב"מ דף יו"ד דלשטת הסוברים למ"ד מגביה מציאה לחבירו לא קנה חבירו קנה המגביה ל"ש סגי לאחרים כיון דבין כך ובין כך יש להם חוב זה ע"ש ויין דכותי', ועוד כתבו הרבה אחרונים למ"ד קנה חבירו משום מגו דזכי לנפשיה הפירוש כי שבלא"ה יכול לחוב להם לא מקרי חב לאחרים בשליחותו וה"נ בלא"ה יוכל לישבע בשקר:

אבל מ"ש בני ליישב דאשלד"ע אם נשבע לשקר ול"ה כאלו נשבע המשלח ופלפל בזה בדברים ישרים נכון ומ"מ לא אפטרנו בלי לויית חן בד"ת דאכתי תקשי לר"ש בשבועות דיליף שבועת הפקדון ממעילה דמזיד לאו כשוגג שכן מעילה בכל נהנה בקבוע חומש ואשם א"כ ילפי' נמי ממעילה דבשבועת הפקדון ישלד"ע כמו גבי מעילה כדאמרינן בקדושין מ"ב:

אך מה שחידש למאי דאמרי' בנדרים כ"ב הנודר כאלו בנה במה והובא להלכה ביו"ד סימן ר"ג א"כ נדר ושבועת ביטו' א"א ע"י שליח דאשלד"ע דאפילו באיסור דרבנן אין שלד"ע כמ"ש מל"מ פ"ב מרוצח, נ"ל דליתא דמהרי"ק בתשו' סי' נ"ב הק' איך משכחת לה דנדר ע"ד רבים אין לו התרה הא לדבר מצוה מתירין וקיי"ל קונמות מצוה לאתשולי עלה והמקיימו נקרא א רשע או חוטא ותירץ הא דיש איסור בנדרים ומצוה לישאל אינו אלא מכח ספק כדי שלא יהיה מכשול לפניו כמ"ש הרמב"ם סוף ה' נדרים דהרגיל בנדרים סופו בא לידי בל יחל ואם יבא אלי' ויאמר שלא יכשל זה בנדרו לא הי' מצוה בשאלה ע"כ לא חשיבא להתיר בשבילה עד"ר והנה הא דאשלד"ע היינו רק בשליח בר

חיובא כמ"ש רמ"א בחו"מ רס"י קפ"ב דהוי כאלו הוא עשה עבירה אדעתי' דנפשי' אבל אם אינו בר חיובא ישלד"ע דל"ש דברי הרב וכו' ואפי' אי גזה"כ הוא מ"מ אם השליח אינו עושה עבירה ישלד"ע וא"כ בנדר ושבועת ביטוי דליכא עבירה בעצמותו רק שלא יכשל כמ"ש מהרי"ק וכיון דשליח ודאי לא יכשל שהרי לא קבל על עצמו נדר ושבועה רק על המשלח תו לא עביד הוא איסור כלל והוי כמו אינו בר חיובא ושפיר ישלד"ע ואי משום שיבא מכשול למשלח כבר כתבו תוס' ב"מ יו"ד ע"ב דמשום לפ"ע לא מקרי בר חיובא וגם אם הי' שליח מקבל על עצמו ויאמר אלי' שודאי שלא יכשל אין איסור והרי אתה ודאי לא יכשל ושפיר שייך בזה שליחות, ואלה הדברים הייתי מוסיף על הראשונים, פק"ק ב' אויפאלו עש"ק שופטים תרמ"ז לפ"ק:
עמרם הק' בלוהם בק"ק הנ"ל:

תשובה שכו

שיל"ת ב' אויפאלו ב' לס' ואנשי קודש תרס"א לפ"ק
יצו ד' את הברכה לראש בני אהובי הרב המאוה"ג וכו' מו"ה יודא צבי נ"י האבדק"ק האנאשאוויטץ:
מכתבך קבלתי וכו' ומה שתמהת בשבועות כ"ד דקאמר שבועה דאית לי' שאלה לא קתני ופריך והרי הקדש ותקשי למ"ש תוס' בכריתות די"ג ע"ב ד"ה ארבע דאחר שנשחטו ונזרקו דמן כהלכתן שוב ליתא בשאלה אמאי לא משני דהקדש ליתא בשאלה דבשכבר נשחטו ונזרקו דמן כהלכתן מיירי כיון שעכשיו הוא נותר, ולדידי לק"מ לפמ"ש תוס' ביבמות ל"ג ע"ב ד"ה א"ר יוסי דבאיסור קל על חמור לא אמרינן כולל ולפ"ז שבועה והקדש אינן חלין על חלב משום דקיל איסוריהו שישנן בשאלה אף דהשתא א"י לישאל עליהם מ"מ הוי אי' קל על חמור דאינו חל בכולל ואע"ג דכתבו תוס' בשבועות שם ד"ה מיגו דחלב הוי אי' קל לפי שהותר מכללו היינו לפי סברת המקשה דאכתי לא ידע מהאי דמידי דאיתא בשאלה אבל למה דמתרץ מידי דאיתא בשאלה לא קתני הוי חלב איסור חמור אף דהותר מכללו נגד שבועה והקדש דאיתניהו בשאלה:
ומה דפשיטא לך אף דסוגי' דשבועות לא אזלי כדעת תוס' בכריתות מ"מ סברת התוס' אין לספק בה ולדידי מיספקא לי טובא שהרי למ"ד בשבועות כ"ז אכלה כולה אין נשאלון עלי' משכחת גם גבי שבועה דליתא בשאלה כגון שאומר שבועה שלא אוכל תמרים אלו וחלב זה וכבר אכל התמרים ועכשיו גם החלב וא"כ ליתא בשאלה אלא דאנן קיי"ל כאמימר שם דאפי' אכלה כולה נשאל עליה אי בשוגג מחוסר קרבן אי במזיד מחוסר

מלקות וא"כ השתא נמי איתא בשאלה כיון דאכל בשוגג ומחוסר קרבן ולפי"ז ולפי"ז אפשר דגם בהקדש אפילו נשחטו ונזרקו דמן כהלכתן וגם כבר אכל הנותר בשוגג מ"מ כיון דמחוסר קרבן משום הקדש אפשר דנשאל עליו ועיין טו"ז או"ח סי' תרי"ט:

ובתוס' ד"ה והרי הקדש כתבו הא בעינן שו"פ המ"ל הא אוקימנא בבכור כדמשני לעיל ואין לו פירוש, ונ"ל דמבואר במעילה ו' ע"ב דאין מעילה בקדשים קלים רק באימורין לאחר זריקת דמים והרי קי"ל במנחות נ"ח כרבא דאין הקטרה פחות מכזית ועיין כריתות כ"ג דהא דחייב אשם מעילות בנותר אף דאיה"נ הוא ואינו שו"פ דהאי נמי חזי לגבוה שאם עלה לא ירד כמ"ש רש"י שם ובכור הוא קדשים קלים ושפיר הקשו תוס' דהמ"ל הא אוקימנא בבכור ואין מעילה חל באימורין בפחות מכשיעור כזית דהא ל"ש דראוי לגבוה שאם עלה לא ירד דהא אין הקטרה בפחות מכזית:

ומ"מ נ"ל ליישב קוש' תוס' עפמ"ש ריטב"א ע"ז דמשו"ה אין יוה"כ חל על נבילה משום דאיסור נבלה קדים ליו"כ דנבלה בכזית ויוה"כ שיעורו בככותבת ע"ש וי"ל דהיינו דמשני שבועה דחיילא אפחות מכשיעור לא קתני דהא אם נשבע על פחות מכשיעור איסור שבועה קדים לאחריני ואפשר דאינו חייב כלל משום האחרים וע"ז משני הא בעינן שו"פ ואם לית ביה כזית אינו שו"פ דאיה"נ הוא ול"ש ביה עלה לא ירד כיון דאין הקטרה פחות מכזית וא"כ בבכור נמי נהי דאינו חל על פחות מכזית היינו מה"ט דבעינן שו"פ וא"כ היא היא ואף דבכריתות י"ד אמרי' דחושב יו"כ שהוא בככותבת ואינו בכזית משום דבית הבליעה מחזיק ב' זיתים והוי חדא אכילה אפשר דר"א לא ס"ל כן רק מיגו דהוי כזית שיעור לאינך איסורים הוי נמי שיעור לענין יו"כ וחייב בכזית משא"כ כ"ש דשבועה אינו שיעור כלל ול"ש מיגו וגם על שיעור פרוטה שהוא שיעור דהוי ממון ל"ש מיגו לשיעור דאכילה שהוא שיעור לכמות וגדלות ושיעור פרוטה אינו תלוי בכמות וגדלות רק באיכות ושויה:

והא דפריך בשבועות כ"ב והרי הקדש והק' תוס' דילמא מתני' ה"ק היכן מצינו מדבר ומביא קרבן על דיבורו בלא שום מעשה וכו' אבל הקדש מביא קרבן על מה שאכל שעשה מעשה ע"ש ותמוה הרי מבואר במעילה דח"י דגם נהנה מן הקדש מביא קרבן מעילה וכן בכמה דוכתי ועיין ברמב"ם פ"א ממעילה והרי כתב הרא"ה בחינוך דמשו"ה אין לוקין על הנאה משום דהנאה אין בו מעשה וא"כ גם בהקדש מביא קרבן בלי שום מעשה וצ"ע:

ושם בתוס' ד"ה אבל הק' תימא דחמיר קונם מהקדש ואיהו גופא לא אסיר אלא משום דהוי כהקדש והקדש בעי שו"פ ע"ש ויש להתעורר הא כתבו תוס' כריתות י"ג ד"ה ואשם

דדוקא בקדושת דמים צריך שו"פ אבל בקדוה"ג א"צ שו"פ ע"ש וקונמות קדוה"ג הוא כדאמרי' כתובות נ"ט ושפיר לא בעי שו"פ כמו שאר קדוה"ג ואינו חמיר וצ"ע [עי' בי"ש או"ח סי' ש']:

ומה שהקשית שבועות כ' ע"ב דאר"י אוכל ולא אוכל שקר ואזהרתיה מהכא לא תשבעו בשמי לשקר אבל מלא תשא לשעבר הוא דמרבינן ורש"י פסחים ס"ג ע"ב שפי' פטור ממלקות דלא תשא והוא נגד גמרא הנ"ל לק"מ דנהי דאזהרה הוא מלא תשבעו אבל מלקות לא ס"ד דליהוי מלא תשבעו רק בשבועות מרבינן מלקות מלא ינקה ד' ובאכלתי לא אכלתי מלשוא לשוא שתי פעמים וע"ז פריך שם כ"א ומ"ש דאוכל ולא אכל נמי נילף דאיכא מלקות ומשני בפי' רבתה תורה וכו' וזה כונת רש"י פטור ממלקות דלא תשא פי' דבזה לא ילפינן מלקות מלא תשא וא"ש:

ומ"ש ליישב דעת הרמב"ם פ"ה מנדרים דהמודר אינו לוקה אם עובר במה שחבירו אסר עליו והק' הר"ן בנדרים ט"ו מנדה מ"ו לפי שמצינו שהשוה הכתוב את הקטן לגדול לזדון שבועה לאיסור ובל יחל ומפרש התם לאיסור בל יחל קאמר וכגון שהקדישו הוא ואכלו אחרים שהאחרים לוקין וכתבת דתוס' גיטין דל"ג הק' בכל נדר איך לוקה הא הוי הת"ס דילמא ישאל על נדרו ותי' דמוקמינן אחזקה ורש"י כתובות דע"ו ורמב"ן גיטין ס"ד כ' דחזקה של זה אינו מועיל לחבירו וה"ט דרמב"ם דהמודר אינו לוקה משום הת"ס דילמא ישאל חבירו וחזקה ליכא משא"כ בנדה דמיירי במופלא סמוך לאיש דכתב מל"מ פ"ב מנזירות דאינו יכול ל לישאל על נדרו ולא הוי הת"ס שפיר לוקין והארכת בדעת הרמב"ם דכאן ס"ל הת"ס לא שמיה התראה ע"פ אחרונים, אינני משיב ע"ז כי הוא לחדודי בעלמא רק באתי לעוררך עמ"ש בשם מל"מ ולא מצאתי רק דא"י לישאל על נדר אביו אבל אפשר דיכול לישאל על נדר עצמו ואם אפי' נאמר שא"י לישאל גם על נדר עצמו דדווקא לנדור רביא קרא ולא לישאל מ"מ היינו דוקא בעודו מופלא אבל כשיגדיל ודאי יכול לישאל דלא יהא עדיף נדר מופלא סמוך לאיש מנדר גדול ושפיר הוי הת"ס שמא ישאל כשיגדיל ודוקא בנדר אביו צידד המל"מ שא"י לישאל אפילו בגדלותו לפי שהוא נדר של אחרים ע"ש ותמצא כדבריי ובזה יבא שוכ"ט ינוח על ראשך כנפשך ונפש אביך דוש"ת באהבה:

עמרם הק' בלוהם בק"ק הנ"ל:

תשובה שכז

שוכ"ט להב' המופלג, מלא פלג, החרוץ כה' שרגא כ"ץ נ"י:

מה שהקשה ביבמות ה' ע"ב יכול יהא כבוד אב ואם דוחה שבת ת"ל איש אמו ואביו תיראו ואת שבתותי תשמורו ומשמע דמעיקרא ס"ד דאביו אינו חייב אם צוה לבנו לחלל שבת ואמאי הא אי לאו טעמא דדברי רב ודברי תלמוד דברי מי שומעין היינו אומרים דישלד"ע אבל כאן דחייב לשמוע בציווי אביו ל"ש ה"ט וא"כ מהני שליחות ומחייב שולחו ואמאי יפטור האב, וכעין זה מקשין בשם העולם, ולק"מ דאפילו לשמאי הזקן בקידושין מ"ג דישלד"ע ומחייב שולחו היינו אם השליח עושה עבירה הוי כאלו המשלחו עשה עבירה זו וחייב אבל כאן השליח לא עשה עבירה אלא מצוה שמקיים כבוד או"א נאמר כאלו עשה האב מצוה זו ודאי פטור:

ועוד דלענין חילול שבת ל"ש שליחות כמ"ש בית מאיר סי' ה' דמ"מ גופו של משלח נח ע"ש והוי כמצוה שבגוף דל"ש בי' שליחות ואפשר לומר דמשו"ה כתבה תורה דין זה גבי שבת משום דבשאר מצוות לא משכחת לה דהא האב חייב כקושיא הנ"ל, ועוד דל"ש ישלד"ע אלא אם המשלח הי' עושה מעשה זו עצמה שעושה השליח הי' חייב וכאן ממנ"פ אם הי' המשלח עושה מעשה זו בעצמה שעושה השליח לחלל שבת כדי לקיים כבוד הי' גם הוא פטור ואם היה מחלל שבת שלא לכבוד אביו הרי לא הי' עושה מעשה זו עצמה שעושה השליח ול"ש בזה שליחות, ועוד וכי דוקא בצווהו האב מיירי הלא רק אם יודע שהאב צריך לבשל לו היום מחיוב לכבדו וסד"א שדוחה שבת בלי ציווי אב כלל ועיין ביו"ד סי' ר"מ:

ועוד דל"ש שליחות רק בדבר המוטל עליו לעשות ועושה שליח תחתיו כמ"ש תוס' גיטין כ"ב ד"ה והא דמה"ט ל"ש שליחות בכתיבת הגט משום דוכתב לא אבעל קאי ע"ש וכן בדבר עבירה שאסור לו לעשות כגון שאסור לקדש גרושה ועושה שליח תחתיו לקדש או שרוצה להקיף אדם ועושה שליח תחתיו אבל אם מצוה לבנו לשמשו אין הבן נכנס תחתיו לשמש תחת אביו ואביו לא עשאו שליח לשמש תחת אביו דאביו א"צ לשמש עצמו והוא דבר שמוטל על הבן ל"ש בזה שליחות ויען כי הדברים פשוטים כ"כ ע"כ אקצר, וכ"ט ממנו לא יבצר, כנפש החותם בברכת התורה:

עמרם הק' בלוהם:

תשובה שכח

שיל"ת אור ליום ב' לס' עלות בקנה אחד תר"ן לפ"ק:

הנני נוטה כנהר שלום לאוצר בלום נופך ספיר ויהלום ידידי הרב הגדול בתורה מעוטר בתפארה כמו"ה שלום יונג נ"י אבדק"ק וועראצ:

נועם מכתבו הגיעני ובו הביא מנחה בלולה, בהלכה ואגדה כלולה, וזאת, תורת העולה למ"ש המפורשים [עיין ספורנו פ' תולדות] דמשו"ה צוה יצחק אבינו לבנו עשיו לעשות לו מטעמים כדי שיקיים מצות כיבוד אב ויקבל ברכתו בשכר קיום מצוה זו א"כ תקשי למאי דקי"ל באו"ח סי' שכ"ח סט"ו דחולה שאמדוהו הרופאים שצריך גרוגרת אחד ורצו עשרה והביאו לו כ"א גרוגרת כולם פטורים שיש להם שכר טוב מאת ד' אפילו הבריא בראשונה, והוא מגמ' מנחות ס"ד אלמא דאעפ"י שלא הועילו לחולה כלום מ"מ יש להם שכר בעולם, א"כ בעשיו נמי אעפ"י שלא הועיל לאביו כלום הוא בא בשכרו על שקיים מצות כיבוד אב, וא"ל כיון שלא עשה לש"ש לא מקרי עשה מצוה דהא במנחות ס"ד גבי פלוגתא דרבה ורבא אי אזלינן בתר מחשבתו או בתר מעשיו קי"ל כרבה דאזלינן בתר מעשיו כמ"ש הרמב"ם פ"ד משגגות הט"ו ע"ש:

תחילה אני אומר דהאי דמנחות ס"ד אין ענין לכאן והתם ה"פ דהרי קי"ל בכריתות י"ט דמתעסק פטור בכל איסורין רק בחלבים בעריות חייב שכן נהנה ויש תרי גווני מתעסק א) כגון שמתכווין לעשות מעשה זו בגוף זה רק כסבור שהוא מעשה היתר כגון נתכווין לחתוך את המחובר, ב) נתכווין לחתוך מחובר זה וחתך מחובר אחר ע"ש בתוס' ד"ה לשון ובתוס' שבועות י"ט ד"ה פרט למתעסק דעושה כמתעסק לא חשיב מעשה ועיין במקו"ח דיני בדיקה וביטול וה"נ אם פרש מצודה להעלות תינוק ולא העלה תינוק רק דגים פטור דהוי כמתכווין לחתוך תלוש זה וחתך מחובר אחר דלא נתכווין כלל לעשות המעשה שעם הומעתה בפרש מצודה להעלות דגים והעלה דגים ותינוק מתעסק הוא אצל המצוה של העלאת תינוק ולכן ס"ל לרבא דחייב דאזלינן בתר מחשבתו דמתעסק במצוה לא חשיב מעשה מצווה ולא קיים מצוה כמ"ש תוס' ר"ה כ"ח ע"ב דאפילו אי מצוות אין צריכות כוונה ותוקע לשיר יצא מ"מ מהפסק לא יצא משום דתוקע לשיר עכ"פ מתכווין לעשות מעשה שכשר למצוה אלא שאינו מתכווין למצוה אבל מתעסק אינו מכווין כלל לעשות מעשה שכשר למצוה ועיין תוס' חולין י"ג ד"ה מנין דלרבנן דר"נ ל"ש אם אינו מכווין לחתיכת סימנים אפילו בחולין שחיטתו פסולה משום דהוי מתעסק בעלמא שאינו מכווין לעשות מעשה הכשר לשחיטה ומ"מ לא בעי שיכווין למצות שחיטה, אלא דאנן קיי"ל כר"נ דמתעסק אפילו כה"ג כשר בחולין ורק בקדשים פסול ורבה ס"ל דאזלינן בתר מעשה דדוקא במצוה שאין לה תכלית אחר רק בעת עשייתה הוא דמתעסק לא יצא אבל מצוה שיש לה תכלית אחר עשייתה כגון פו"ר אפילו מתעסק בעת בעילתו והי' לו בנים אח"כ קיים מצות פו"ר וכמ"ש טו"א בר"ה שם וה"נ כיון שהעלאת תינוק יש לו תכלית אחר המעשה שיחי' נפש מישראל אפילו מתעסק

קיים מצות וחי בהם כיון שקיים נפש מישראל זה ביאור פלוגתייהו דרבא ורבה שם ומתוך הדברים מבואר לכל מבין שאין זה ענין לנידון דידן:

ועתה נבא ליישב קושיתו דאמרינן בשבת ס"ג מאי ולחישבי שמו א"ר אמי אפילו חישב לעשות מצוה ונאנס ולא עשאה מעלה עליו הכתוב כאלו עשאה ע"ש ועיין ברע"ב ותוי"ט ריש פסחים שהקשו ל"ל בדיקה הא מה"ת בביטול בעלמא סגי, ותי' דחיישי' שמא ימצא גלוסקא יפיפי' וימלך על ביטולו ומחשבה מבטלת מחשבה הלכך בודק כדי לבערו מן העולה וכיון שעשה מעשה אין מחשבה מבטלת מעשה ע"ש, ולפי"ז אני אומר אף דאחכז"ל בשמאלה עושר וכבוד למשמאילים בה ועושים שלא לשמה נמי יש לו שכר עושר וכבוד היינו דוקא בעושה מעשה מצוה בפועל דלא אתי מחשבה שלא לשמה ומבטל מעשה, אבל בהאי דחישב לעשות מצוה דמעלה עליו הכתוב כאלו עשאה הוא דוקא בעושה לשמה אבל בעושה שלא לשמה כיון דליכא רק מחשבה של מצוה דהא נאנס ולא עשה אתי מחשבת שלא לשמה ומבטל מחשבת המצוה ואין לו שום שכר ולפ"ז א"ש בהך דרצו יו"ד בנ"א והביאו יו"ד גרוגרות בב"א או אפילו בזאח"ז ואפילו קדם והבריא בראשונה שיש להם שכר טוב דהא כולם חשבו לעשות מצוה רק שנאנסו ולא עשו מעלה עליהם הכתוב כאלו עשו והתינח לקבל שכר מהשי"ת היודע מחשבות וקמי' שמיא גלי' שעשו לש"ש אבל בעשיו נהי שחישב לעשות מצות כיבוד אב אבל כאן שנאנס ולא עשה שכבר אכיל יצחק אבינו מכל בשרה בא וליכא רק מחשבה לכן אם עשה שלא לשמה אתי מחשבה ומבטל מחשבה ואינו ראוי לברכה כי האדם יראה לעינים וזה שדייק בשו"ע ויש להם שכר טוב מאת ד' והאי מאת ד' מיותר פשיטא והלא כל שכר מצוה הוא מאת ד' ואלא ממאן אלא שבא לתרץ דלא תקשי כיון שהוא רק מחשבה א"כ דילמא הוי שלא לשמה ואתי מחשבה ומבטל מחשבה ולזה תי' כיון שהוא מאת ד' היודע מחשבות והוא יודע שהיה לשמה ואלקים יראה ללבב:

ועוד נ"ל דלכאורה קשה למ"ש הש"ך בחו"מ סי' כ"א סק"ג בפי' הירושלמי דקידושין פ' האומר ר"י אומר אונסא כמה דלא עביד דהפי' הוא כן דל"א רק אונס רחמנא פטרי' אבל אונס רחמנא חייבי' לא אמרינן שיתחייב חבירו משום אונסא דאידך ע"ש וכן פירשו ח"מ וב"ש רס"י ל"ח ואם כן תקשי אמאי חישב לעשות מצוה ונאנס ולא עשאה מעלה עליו הכתוב כאלו עשאה והא אונסא כמאן דלא עביד ואין עשי' חייב לשלם שכר משום אונסא דידי' דאונס רחמנא חייבים לא אמרינן, ונ"ל עפמ"ש רמב"ן בחומש ר"פ וארא ופ' בחוקותי בפסוק ונתתי משכני בתוככם דלכן לא כתיב בתורה שכר עוה"ב רק שכר עוה"ז משום דשכר עוה"ב הוא דבר אחד עם המצוה בטבע היצירה והשכר נמשך ממילא

מעצם המצוה וכ מעצם העבירה, אבל שכר ועונש עוה"ז אינו בטבע הצוה והעבירה ולא נמשך מהם אלא הכל דרך נס ע"ש ע לשונו וכ"כ רבינו בחיי הזקן ולפ"ז אני אומר דחישב לעשות המצוי ולא עשאה שפיר יש לו שכר עוה"ב דאין זה רחמנא חייבי' דהא ד עשאה אין הש"י חייב בשכרו אלא שכרו בא לו ממילא מעצם המצוה ומשו"ה כשנאנס ולא עשאה רחמנא ספרי' מלהפסיד שכרו אבל שכר עוה"ז שחייב השי"ת לתת לו בדרך נס שאינו דבר א' עם המצוה אלא דבר נפרד באמת אין לו דאונס רחמנא חייבי' לא אמרינן [עיין בי"ש או"ח סי' ו' ושנ"ה] ולפ"ז בהך דיו"ד בנ"א באו"ח שכ"ח שפיר כתב ויש להם שכר טוב מאת ד' היינו שכר עוה"ב שהוא טובה אמיתי, אבל שכר עוה"ז הוא רק ערב ומועיל לא טוב אמתי ולהכי דייק שכר טוב, והלא כל שכר טוב, ודי הי' לומר ויש להם שכר מאת ד' אלא שבא לומר שיש להם דוקא שכר עוה"ב, אבל עשיו שביקש שכר עוה"ז כיון שנאנס ולא עשה מצוה אונס רחמנא חייבי' לא אמרינן ואין לו ברכה:

וזה ויאמר הכי קרא שמו יעקב ויעקבני זה פעמים, ממנ"פ את בכורתי לקח, הוא שכר עוה"ב שהעבודה בבכורות כמ"ש רש"י בפסוק הנה אנכי הולך למות ע"ש, והנה עתה לקח ברכתי, היינו ברכת עוה"ז וא"ת מה איכפת לך הא חשבת לעשות מצוה ונאנסת ולא עשית ומעלה הכתוב כאלו עשאה, לכן ויאמר הלא אצלת לי ברכה, ופרש"י לשון הפרשה כמו ויאצל, כי שכר עוה"ז אינו עצם א' עם המצוה ואם כן אונס רחמנא חייבי' לא אמרינן וכנ"ל, וזה ויאמר עשיו אל אביו כיון שברכתי בברכת עוה"ז א"כ ברכת עוה"ב שהוא אחד עם המצוה נשאר לך, וזה הברכה אחת, הברכה שהיא אחת עם המצוה לך אבי נשאר לך ברכני גם אני אבי, בברכת עוה"ב שהוא ראוי גם בחשב לעשות מצוה וכו', ובזה פשט טלפיו כחזיר לצוד ולרמות את אביו אבל באמת לא חפץ בברכה של עוה"ב, רק וישא עשיו קולו ויבך כי ירא פן יברכהו בברכת עוה"ב:

ובזה מקרא אני דורש בפ' אחרי מות ושמרתם את חקותי ואת משפטי ושמרתם לשון רבים שכל עשרה שרצו להביא גרוגרת הם שומרים חוקי ומשפטי ד' ויש להם שכר טוב, אע"פ שהי' רק אשר יעשה אותם האדם אחד וחי בהם ולא שימות בהם, שהבריא בראשונה כי חישב לעשות מצוה ונאנס ולא עשאה מעלה עליו הכתוב כאלו עשאה וא"ת שמא הי' שלא לשמה ואתי מחשבה ומבטל מחשבה לזה תי' אני ד', הרואה ללבב אך עדיין תקשי הא אונס רחמנא חייבי ל"א, לזה תירץ תרגום אונקלוס ויחי בהון בחיי עלמא, דאתי שכר עוה"ב עיין פרש"י שם, ובזה ל"ש אונס רחמנא חייבי' ל"א כמש"ל ן [ע"ל סי' דש"מ]:

אבל באמת מעיקרא לק"מ דלאו משום שלא קיים מצות כיבוד אב מנע ממנו הברכה אלא לפי שאין לו תועלת בברכה כמ"ש רש"י בפ' הן גביר שמתיו לך, ומה שקנה עבד קנה רבו ע"ש והוא ממ"ר שם, אלא דק"ל עלה הא אפשר לתת לו ע"מ שאין לרבו רשות בה כדאיתא בקידושין כ"ג ע"ב, אך ז"א דהא מסקינן שם באומר ע"מ שאין לרבו רשות בה דקני עבד וקני רבי' וכי אמר ע"מ לאו כלום הוא, אבל הא קשי' דריטב"א שם הק' כיון שהתנה שאם יקנה רבו יהי' המתנה בטלה א"כ כיון שנתבטל התנאי בטלה המתנה, ותירץ דהוי מתנה ע"מ שכתב בתורה ותנאו בטל וע"ש ועיין תוס' כתובות נ"ו ד"ה הר' זה שתמהו אמאי מתנה עמ"ש בתורה תנאי בטל הא התנה בפי' שאם יתבטל יבוטל המעשה, ותי' דמסברא לא הי' שום תנאי מבטל המעשה דלא אתי דיבור ומבטל המעשה, אלא דילפינן כן מתנאי בני גד ובני ראובן דתנאי מבטל מעשה ובעינן דומי' דהתם שאינו מתנה עמ"ש בתורה ע"ש, ומזה הוליד פנ"י שם דבנדרים ושבועות דהוי רק דיבור ואתי דיבור ומבטל דיבור וא"צ למילף מתנאי בני גד באמת לא בעינן דיני תנאים, ולפ"ז כאן דמה שנעשה יעקב אדון לעשיו הי' רק ע"י דיבור ברכת יצחק ומסברא אתי דיבור ומבטל דיבור ולא בעי' דיני תנאים שפיר הי' יכול לתת לעשיו ע"מ שאין לרבו רשות בו ואי דהוי מתנה עמ"ש בתורה דתנאי בטל הא כאן לא בעינן דיני תנאים, אף לק"מ דאמרינן בתמורה ג' לא תיתנו מימר משום דבדיבוריה עביד מעשה ועיין מ"מ פי"ג משכירות ה"ב וריטב"א קדושין נ"ט דהיכא דדיבור או מחשבה מועיל כמעשה הוי גם מחשבה ודבור כמעשה [עי' תוס' חולין מ"ד ד"ה וכן] וה"נ כיון דדבורו של יצחק אהני כמעשה ולא אתי דבור ומבטלו וצריך דיני תנאים ושוב ל"מ ע"מ שאין לרבו רשות בו וזה ויאמר מי איפוא וכו' ואברכהו גם ברוך יהי' שתמהו מפרשי' איך יתכן שאמר מי איפוא ונצטער על שנתן לו הברכה ותוכ"ד אמר ברוך יהי' ולדברינו אמר כך, ואברכהו ודיבורי פעל כמעשה שברור הדבר גם ברוך יהיה ומשו"ה מצטער שאין תקנה לתת לו ע"מ שאין לרבו רשות בו דהוי מתנה עמ"ש בתורה וכנ"ל, אלא דריטב"א שם כתב דע"מ שאין לרבו רשות בו אינו תנאי כיון שאינו מתנה בעשה וא"ת אלא מילתא דממילא רק שיורא הוי ור"מ ס"ל דא"י לשייר רק לנותן ולא לעבד המקבל ורבנן ס"ל דגם לעבד מהני שיורא, וזה שטען עשיו, והנה עתה לקח ברכתי ויאמר הלא אצלת לי ברכה ופרש"י לשון הפרשה וכו' פי' שיכול לתת ע"מ שאין לרבו רשות בו כי אינו תנאי רק שיורא ואח"כ ויאמר עשיו אל אביו הברכה אחת היא לך אבי, כמו שיכול לשייר לעצמו כן ברכני גם אני אבי. מהני שיור גם לו:

ויש לפרש בזה מ"ר ולכה איפוא מה אעשה בני ברם לך פתך אפוי' דכבר העלה הריטב"א שם מהאי דנדרים דבאומר ע"מ שאין לרבו רשות אלא מה שאתה נותן ונושא לתוך פיך מהני כיון דהאי שעתא ליתא בעולם דלזכי בי' אדון וזה שאמר לו ולך איפוא מה אעשה בני שא"י לתת לו רק מה שנותן לתוך פיו וזה ברם לך פתך אפוי', אבל למ"ש תוס' קידושין נ"ט ע"ב ד"ה מידי דאף דמחשבה הוי כמעשה מ"מ היכא דאפשר להתבטל אינו כמעשה ועיין בחי' מהרי"ט שם א"כ ה"נ כיון שאם יעברו ישראל על התורה אפשר ברכת יצחק להתבטל לא הוי דיבור כמעשה ושוב לא בעי' דיני תנאים ושפיר יכול ליתן לעשיו ע"מ שאין לרבו רשות בו כנ"ל, וזה שחידש יצחק אבינו, ויען יצחק ויאמר אליו הנה משמני ארץ וכו' ואף כי את אחיך תעבוד, וא"כ מה שקנה עבד קנה רבו מ"מ מהני ע"מ שאין לרבו רשות בו ואין בזה משום מתנה עמ"ש בתורה, משום דאתי דיבור ומבטל דיבור ולא הוי דיבור כמעשה משום והי' כאשר תריד שאפשר להתבטל ע"י עבירת התורה וממילא ופרקת עלו מעל צואריך, מהני ע"מ שלא יהא לרבו רשות בו דלא נימא מה שקנה עבד קנה רבו, הארכתי ע"ד דרוש כי רצונו של אדם זהו כבודו והוא מותיב לה ואני מפרק לה בדרך זה לעשות ציצים ופרחים ויערב לו כעולת מחים:

וסופו ד"ת הך ויש להם שכר טוב מאת ד' שכתב המחבר בשו"ע ליתא בגמרא ולא ברמב"ם פ"ב משבת ה"ז וידוע דמחבר מביא לשון הרמב"ם ומדוע שינה טעמו כאן, ונ"ל בשנדקדק עוד דבגמרא ורמב"ם איתא אפילו בזה אחר זה ואפילו קדם והבריא בראשונה והמחבר השמיט הך ואפילו בזאח"ז, ונראה דבהביאו בב"א אף שא"צ אלא לאחת מ"מ כולם קיימו מ"ע דוחי בהם דאטו אם מפקח הגל בשביל ספק חי ספק מת ואח"כ מצאוהו מת ולא הועיל כלום לא עביד מצוה והרי כך הוא מצות התורה שבשביל ספק מחויב לחלל שבת ואפילו בת"ר לא אזלינן בפקנ"פ מה"ט כמ"ש תוס' יומא פ"ה ד"ה ולפקח דכתיב וחי בהם ולא שימות בהם שלא יוכל לבא בשום ענין לידי מיתת ישראל ע"ש, וכולם היו חייבים לרוץ ולהביא וכל הזריז לחלל שבת בדבר שיש בו סכנה ה"ז משובח כמבואר סי' שכ"ח סי"ג אבל אם הביאו בזאח"ז וכבר קדם והבריא בראשונה ולא היו כאן פנ"פ כלל בשעה שהביאו אלא שהם טעו וסברו שיש עדיין פנ"פ א"כ באמת לא עשו מצוה ומ"מ פטורים משום דהוי טבד"מ דפטור כמבואר בפסחים ע"ב וסוכה מ"ב ושבת קל"ז ואע"ג דאפשר ע"י אחרים כמ"ש תוס' סוכה הנ"ל ד"ה מהו דתימא, אלא דא"כ תקשי הא איכא פלוגתא בפסחים ע"ב דטבד"מ ולא עשה מצוה אי פטור או לא ובשלמא רבה במנחות ס"ד י"ל דס"ל כמ"ד פטור אבל רמב"ם דפסק בפרק ב' דשגגות כמ"ד דחייב קשיא ועיין באריכות לח"מ שם:

וצריך לומר ולחלק כמ"ש צל"ח בפסחים דוקא בנתחלף לו בשפוד של נותר דל"ש ניתן לידחות פסק דחייב בלא עשה מצוה אבל בהביאו בזאח"ז דניתן שבת לדחות שפיר פטור אפילו לא עשה מצוה. וכיון דגמרא ורמב"ם מיירי גם בזאח"ז דלא עשו מצוה לכן לא כתבו ויש להם שכר אבל המחבר בשו"ע לא ברירא לי' חילוק צל"ח הנ"ל וס"ל דרבה בגמ' ס"ל כמ"ד לא עשה מצוה ג"כ פטור ואנן קיי"ל דחייב לכן השמיט דין דבזאח"ז ולא מיירי אלא בב"א ושם באמת קיימו מצוה כנ"ל ולכן כתב ויש להם שכר טוב מאת ד', והנותן שכר טוב יתן לנו כ"ט לא יחסר קורטוב, כנפש ידידו דוש"ת:
עמרם הק' בלוהם בק"ק הנ"ל

תשובה שכט

שיל"ת ב' אויפאלו עש"ק ואתחנן תרס"ב לפ"ק:
שוכ"ט להרבני האברך המופלא ומופלג בתורה צעירת תפארה, מו"ה אלימלך פריעדלאנדער נ"י בבארגא פרונד [כעת הגאב"ד דשם]:
כתבו בא אלי ומה שהק' אהא דילפינן חולין י"א דאזלינן בת"ר ממכה אביו ואמו ודילמא לאו אבוה וכו' הא יש לאוקמא קרא בכה"ג שהבן אסר בהנאה חפץ שלו על עצמו ועל כל העולם אם זה אביו ואח"כ הוציא הבן זה החפץ בשבת מרה"י לרה"ר והכה את אביו ואם זה אביו פטור על הוצאה בשבת דהא אסור בהנאה ומבואר בשבת דף ע"ה דאם הוציא דבר שאסבה"נ פטור ולהכי כתב רחמנא דחייב מיתה על מכה אביו וא"כ חייב מיתה ממנ"פ אם אביו הוא ואינו מחייב משום שבת חייב משום הכאה ואי לאו אביו אין החפץ נאסר וחייב משום הוצאת שבת:
האמת שאין דעתי נוחה בקושי' כאלו ומ"מ לא אשיב פניו ריקם ולא מיבעיא לדעת רש"י בזבחים ע"ח גבי פגול נותר וטמא שבללן זב"ז ואכלן פטור משום דא"א שלא ירבה מין על חבירו ויבעלנו והוי התראת ספק דכי מתרין ביה לא ידעינן משום מה נתרי ביה וצריך להתרות בו משום האיסור הלכך כי מתרי ביה משום פגול הוי הת"ס דילמא לאו בדידיה תיהוי חיובא וכן בנותר ואע"ג דבמסקנא ודאי אחד מיניהו עבר בשעת התראה מיהא ספק הוא בכל אחד אם יעבור עליו אם לא והת"ס לאו התראה הוא א"כ גם כאן הוי הת"ס דבשעת התראה הוי ספק אם יעבור על הוצאת שבת או יעבור על הכאת אב:
אלא אפי' לדעת תוס' שם דזה לא מקרי הת"ס י"ל דהיינו דוקא אם במעשה אחת עובר אחד משני איסורים ולא ידעינן הי משני איסורים דשפיר מתרין בי' לא תאכל דתתחייב או משום פגול או משום נותר אבל בשני מעשים כגון הכאת אב והוצאת שבת מודו תוס'

דאפי' עשאן בב"א הוי הת"ס דבשעת התראה אינו ידוע מאיזה מעשה יפרוש ויהא פטור ועיין תוס' כתובות ל"א ד"ה רב אשי, ומכש"כ דאין מיתתן שוה דמחלל שבת בסקילה ומכה אביו בחנק כמבואר ברמב"ם פט"ו מסנהדרין ולר"א בכתובות דף ל"ג דמותרה לדבר חמור לא מותרה לדבר קל וכתבו תוס' שם דגזה"כ הוא דבעינן שיתיר עצמו למיתה לאותה מיתה בין קלה בין חמורה ע"ש א"כ כאן שמסופק אם יתחייב סקילה חמורה משום הוצאת שבת או חנק הקל משום הכאת אב ואינו מתיר עצמו לשום מיתה בוודאי וא"כ אין כאן קבלת התראה וודאי ואינו חייב מיתה כלל ושפיר י"ל דר' מרי בחולין דיליף רוב מן מכה אביו ס"ל כר"א בכתובות דמותרה לחמור אינו מותרה לקל וא"ש:

ועוד נראה דדוקא עצי אשרה בשבת ע"ה דאסורים בהנאה מקרי אינו כשר להצניע ואין מצניעין כמוהו, לפי שאיסורן איסור עולם ואין היתר לאיסור וצריך לאבדן ולבערן מן העולם עיין רש"י שם אבל מה שאסבה"נ משום שאסרו בנדר שפיר הוי כשר להצניע דהא איתא בשאלה ויחזור להתירו וגם מצוה לאיתשולי עליה כדאמרינן בנדרים נ"ט ואפי' נדר ברבים יש לו התרה כמבואר ביו"ד סי' רכ"ח סכ"ג ואפי' ע"ד רבים יש לו התרה מדעתם ולדעת מצוה אפי' שלא מדעתם כמבואר סכ"א ושפיר הוי כשר להצניע ולק"מ:

ומ"ש ליישב פירש"י בשבת ק"ב דפי' יש אוכל אכילה אחת וכו' זית אחד ותמהו עליו דהא לענין שבת כגרוגרת בעינן ותי' דלכאורה קשה אמאי אינו חייב בכ"ש נימא דאחשביה כסברת הריטב"א לר"ש ותירץ דאחזוקי אינשי ברשיעי לא מחזקינן ואמרינן דודאי לא אחשביה אבל כאן בכזית דבלאו איסור שבת עשה אי' שאכל חלב ונותר שוב איתרע חזקתן ואמרי' דאחשביה ואע"ג דבשוגג ל"ש אחשביה מ"מ י"ל דהזיד בלאו ושגג בכרת כדאמרינן בשבת ס"ט:

הרבה תשובות בדבר מה שהק' דנימא אחשביה כסברת הריטב"א לר"ש אינו קושי' כלל דהא לא קי"ל כר"ש ומה שתי' דאחזוקי אינשי ברשיעי לא מחזקינן הא ר"ש ס"ל כ"ש למלקות וא"כ בהתרו בו מיירי ואין רשיעא גדול מזה עיין חולין מ"א, ומ"ש כיון שכבר עשה אי' שוב יצא מחזקתו א"כ כיון דקי"ל ח"ש אסור מה"ת הדק"ל אמאי לא נימא בכ"ש דאחשביה דיצא מחזקתו ורשע הוא שאכל ח"ש שאסור מה"ת:

ועוד דרשב"א שפיר כתב דבא על הנדה שהוא חמור חשוד על הקל דעשה בעילתו בעילת זנות אבל חשוד על הקל אינו חשוד על החמור דהיינו שבת שהוא איסור סקילה משא"כ חלב ונותר ואינך דליכא אלא כרת כמבואר סי' קי"ט ואפי' חמור בעיני העולם אינו חשוד מקל בעיני העולם מיהא בזה י"ל דיו"כ חמור בעיני העולם כמ"ש תוס' חולין ק"א ע"ב ד"ה הזיד וא"כ חשוד מיו"כ לשבת אבל אכתי קשי' הא מבואר שם דאם חשוד

על מין אחד של אי' אינו חשוד על מין אחר של אי' וא"כ אינו חשוד ממין אי' אכילה על אי' הוצאה דשבת:
אבל באמת גם הקושי' גם התירוץ אינו דבכריתות י"ד שם קאמר בשני זיתים לא קמיירי ופריך והקתני יו"כ וביו"כ כותבת הוא דמחייב וכותבת אית ביה שני זיתים ומשני דאכל כוליא בחלבה או דמליא בתמרי ופירש"י דאכילת חלב חייב ג' חטאות ואשם וגורם נמי להשלמת אכילת כותבת וכו' וה"נ גורם להשלמת הוצאת גרוגרת בשבת וא"כ לא קשה מה שתמהו על רש"י וגם התירוץ אינו דע"כ אינו משום דאחשביה דא"כ מ"פ מי"כ נימא משום דאחשבי' ואין רצוני להאריך בזה כי כבר הלכו בו נימושות, ובזה הנני חותם בברכת התורה:
עמרם הק' בלוהם בק"ק הנ"ל:

תשובה של

שיל"ת ב' אויפאלו א' וארא תרו"ן לפ"ק:
שוכ"ט להרבני המופלג וכו' מו"ה מנחם מענדל נ"י פערל אח"ז דומ"ץ בק' אטאניא בנאליציען:
מכתבו קבלתי ומה ששאל פי' דברי מהרש"א קידושין ל"א ע"ב ד"ה כבד מה הפרש יש בין דברי תוס' לדברי מהרש"א ואין כאן רק שינוי לשון:
לפענ"ד הוא כך דבדף ל"ב שם פליגי אי כיבוד משל בן או משל אב וקאמר שם למ"ד משל אב יש בו חסרון כיס בביטול מלאכה וע"ש במהרש"א בתוס' ד"ה אורו מבואר דלמ"ד משל בן צריך לחזור על הפתחים לזון אביו ואמו עכ"פ אם אין לאב ואין לבן אבל למ"ד משל אב א"צ לחזור על הפתחים כדי לזון אביו ואמו אבל צריך לבטל ממלאכה כדי לקיים מצות כיבוד משל אב אף שאח"כ לא יהי' לבן ויהי' צריך לחזור על הפתחים בשביל עצמו וזה כונת תוס' שבכבוד השי"ת הוא רק ממה שחננך כלומר אם יש לו ממון חייב ואם לאו פטור והיינו דומי' דמשל הבן רק דאינו חייב בכבוד המקום משלו רק אם יש לו אבל אינו מחויב לחזור על הפתחים ובכיבוד אב ואם חייב לפרנסם משל הבן בין שיש לו ממון ובין שאין לו דהיכא דל"ל חייב לחזור על הפתחים לזון את אביו ואת אמו משל הבן:
אבל המהרש"א כתב דמחוננך משמע דלא ביקש אלא אם נתן לך הקב"ה תן לו וכבד אותו דהיינו כדאמרינן משלו תן לו דהיינו דומי' משל אב אבל אם עי"כ יהי' צריך לחזור על הפתחים בשביל עצמו אינו מחויב בכבוד השם אבל בכיבוד או"א אף אם אין לך תתן

להם פירוש אם ע"י כיבוד לא יהי' לו ויצטרך לחזור על הפתחים בשביל עצמו נמי חייב בכיבוד וזה כונת מהרש"א שכתב דהיינו שצריך לחזור על הפתחים פי' בשביל עצמו וא"ש, זה הנ"ל בכונת תוס' ומהרש"א ומי שדעתו רחבה מדעתינו יפרש בדרך מרווח יותר ומ"ש באגדת שבת ל' ע"ב אינני משיב כלל ומצוה לשמוע דברי חכמים מהרש"ל שכתב והמבין יבין ומכלל הן אתה שומע לאו דמי שאינו מבין לא יבין ומה לו לצעירי ימים אצל אגדה כך אצל הוויות דאביי ורבא, ובזה הנני חותם בברכת התורה:
עמרם הק' בלוהם בק"ק הנ"ל:

תשובה שלא

לרב גדול אחד נ"י:
שיל"ת ג' מטות תרמ"ה לפ"ק:
אודות דברי בית מאיר בתשובת צלעות הבית סימן א' שהוכיח דאין סומכין בדיני תורה על אליהו הנביא אפי' לברר ספק התלוי במציאות דאל"כ איך מוכח מפרה אדומה ועגלה ערופה דאזלינן בת"ר דילמא עפ"י נביא נעשה שאמר שאינו טריפה ומעלתו הוכיח דבספק התלוי במציאות שפיר סומכין על נביא אפילו לדיני תורה מפסחים דף ל"ד ע"א דקאמר אא"ב פסול טומאה הוי משום הכי בעי עיבור צורה שמא יבא אליהו ויטהרנה [בזה קדמו בהגהות מהרצ"ח חולין ה'] ומגיטין מ"ב ע"ב דקאמר אם יבא אליהו ויטהרנה ויאמר בחד מינייהו דעבד הוא קנין כספו קרינא ביה ומיבמות דף מ"א ע"ב דקאמר אם יבא אליהו ויאמר דהא קידש בת חליצה ויבום הוא מבואר דסמכינן אנביא בספק במציאות:
תשובה: עיין במל"מ פ"ט מאישות ה"ו ד"ה ודע והג"פ שהתעורר בבנין זה ולפענד"נ לחלק דשם בפסחים אפשר לידע גם שלא בנבואה שלא נגע בהם טומאה וכן ביבמות אפשר לידע גם שלא בנבואה איזה מהן קידש וכן בגיטין אפשר לידע איזה וולד כהנת ואיזה של שפחה רק עכשיו אירע שאין אדם יודע רק אלי' עפ"י נבואה בזה שפיר אמרינן דבספק במציאות סומכין על נביא אבל בפ"א וע"ע אי לא אזלינן בת"ר א"א לידע שהיא כשרה רק עפ"י נביא בזה אין סומכין על נביא אפי' הספק במציאות דא"כ כל הדין תורה יהיה סמוך רק על נביא והא לא אמרינן:
ואשר כתב לתרץ דאמירת הנביא אין עושה ודאי דכל הנביאים רואין באיספקלריא שאינה מאירה ורק לבתר דידעינן רוב סמכינן גם על הנביא דעפ"י רוב שפיר חזי אבל אי לא אזלינן בתר רוב לא הוי סמכינן על הנביא, אהובי היה פחז כמים לדבר בנביא ד'

וחו"ש לומר כן שיש שום ספק בכל דברי נביאים והם רק מצד הרוב אבל אנו מאמינים באמונה שלימה שכל דברי נביאים אמת בלי שום ספק ומיעוט כלל ועיין מ"ש הרמב"ם פ"י מיסוה"ת ה"ג אבל הנביא כל דבריו קיימין שנ' כי לא יפול מדבר ד' ארצה ודבר ד' כבר שאין בו תבן כלל וכו' עד הנביא יודיע לכם דברי אמת עיי"ש, מכ"ז מבואר דאין ספק ופקפוק וגמגום כלל בדברי הנביא ואינו רק מכח רוב ועיין ברמב"ם פ"ז מיסוה"ת ה"ו הבדל שיש בין נביאת משה לשאר נביאים ובתוך דבריו כתב ששאר נביאים רואים מה שהם רואים במשל וחידה וכו' משה רבינו וכו' אלא רואה הדבר על בוריו בלא חידה ובלא משל וכו' ונראה שזה פירוש אספקלריא המאירה ואספקלריא שאינה מאירה אבל לא שיהיה שום ספק בדברי הנביא אם שפיר חזי ועיי"ש ה"ג הדברים שמודיעי' לנביא במראה הנבואה דרך משל מודיעים לו ומיד יחקק בלבו פתרון המשל במראה הנבואה וידע מה הוא וכו':

ותדע לך דאם נאמר דדברי שאר נביאים הם רק מכח רוב א"כ אמאי לא ילפינן רוב מדכתבה התורה דעובר על דברי הנביא חייב מיתה בי"ש ועיין רמב"ם פ"ט שם ה"ב ואמאי דילמא הוא מהמיעוט ולא חזי שפיר אלא ע"כ דדבריהם ודאי אמת בלי שום ספק ולא מטעם רוב בלבד שוב ראיתי שנשמר מראיה זו עפ"י חי' הר"ן דהא דקאמר מנ"ל רוב קאי אדר"ה דנשחטה בחזקת היתר עומדת והיינו משום רוב ערפות ולכן ניחא לי' למילף משום דילמא טרפה ועדיין לא הואיל לר' מרי דיליף ממכה אביו ואמו דאין הילפותא משום דילמא טרפה ועוד כיון דגם מפ"א וע"ע לא מוכח רוב אלא משום דסמיכה על הנביא הוא מטעם רוב א"כ ל"ל כולי האי לילף מיד מנביא:

עוד כתב עפמ"ש הרמב"ם ספ"ז מיסוה"ת דהא דסומכין על הנביא ולא חיישינן שמא נביא שקר היינו משום שראוי לנבואה מעמידין אותו על חזקתו כמו שנצטוינו לחתוך את הדין עפ"י ב' עדים כשרים אע"פ שאפשר שהעידו בשקר הואיל וכשרים הם אצלינו מעמידין אותן על כשרותן עיי"ש וכבר כתב פנ"י בגיטין י"ז דחזקת כשרות הוא מטעם רוב דרוב ישראל כשרים הן עיי"ש א"כ אי לא אזלינן בת"ר אין לסמוך על נביא שאינו טרפה דילמא נביא שקר הוא:

וצ"ל לדבריו אף דהוי תרי רובי רוב בהמות כשרות ורוב נביאים שאינם נביאי שקר מכוונין האמת עפ"י רוב וא"כ חששא דשמא מ"מ הוא טרפה הוי מיעוטא דמיעוטא מ"מ אי לא אזלינן בת"ר ג"ז לא מהני, אבל לפענ"ד נהי דמ"ש פנ"י בכמה דוכתי דחזקת כשרות עדיף משאר חזקה משום דהוא חזקה דאתיא מכח רובא דרוב ישראל כשרים ורוב עדיף מחזקה מ"מ זה רק דהוי נמי חזקה דאתיא מכח רובא אבל מ"ש שם בגטין

דהוי רק חזקה מכח רוב דבלא"ה חזקת כשרות מה טיבה דילמא מבטן אמה לעולם לא היתה בחזקת כשרות עיי"ש לא זכיתי להבין דבריו דודאי איכא חזקה כמו כשנולדה לא עברה עבירה כמו כן עדיין לא עברה עברה במזיד [ומ"מ כל דבריו בגטין שם שרירין וקיימין דגם אם זינתה כשהיא פנויה עברה עבירה ושוב ליכא חזקה ויש לחוש ג"כ שזינתה כשהיא א"א] וראיה לדבר דהרי כתב הב"י בבדה"ב סי' קי"ט בשם א"ח דאפי' מי שהמיר אינו חשוד למפרע שאם שחט או ניקר חלב ואח"כ המיר באותו יום הכל כשר ועיין ב"ח וטו"ז סי' הנ"ל וש"ך ופר"ח סי' א' וש"ש ש"ג פ"ד וכן קי"ל בחו"מ סי' ל"ד ס"ח דעד זומם אינו נפסל אלא משעה שהעיד שקר בבי"ד ולא למפרע עיי"ש ואינימא דחזקת כשרות הוא רק מצד רוב וא"כ נימא כיון דחיישינן שיצא מרוב שוב ל"ל גם למפרע שהוא מהרוב ועיין תבו"ש סי' כ"ט אלא ודאי דמלבד הרוב איכא חזקה דמעיקרא שלא עבר עברה ואוקמא אחזקה דמעיקרא עד שעה שידעינן שעברה עברה ולפ"ז גם אי לא ידעינן רוב שפיר מוקמינן נביא אחזקתו שלא עבר עברה וניבא בשקר וליתא למ"ש:

ועוד נ"ל כונה אחרת ברמב"ם עיין רמ"א יו"ד סי' פ"ג ס"ה ואפי' בשאר דגים אין להחמיר לפשפש ולבדוק וכו' וכתב הש"ך סקי"א דאחזוקי איסורא לא מחזקינן אפי' היכא דאיכא לברורי ול"ד לרס"י א' דאע"ג דרוב מוחזקין בשחיטה אין לסמוך לכתחילה על החזקה במקום דיכולין לבררו דהכא אין אנו מתירין הדגים מכח חזקה אלא אמרינן מהיכי תיתי יהא כאן איסור עיי"ש מבואר דהא דצריך רוב או חזקה היינו רק במקום שיש במה לספק ואז באמת צריך לברורי אבל במקום שאין במה להסתפק א"צ לרוב וחזקה ואפילו איכא לברורי מבררינן:

ובמק"א עשיתי סמוכין לסברא זו דהרי כתבו תוס' פסחים דף י' ד"ה ספק ביאה דלרבנן אפי' ס"ס לא מהני בספק טומאה ברה"י וא"כ גם רוב לא מהני דס"ס עדיף מרוב כמ"ש רשב"א בתשובה וא"כ לא משכחת טהרה ברה"י בהיסח הדעת דהרי אפשר שנטמא וחזקה ורוב וס"ס לא מהני לטהר ובאמת אין היסח הדעת פוסל רק בקדשים ומדרבנן עיין פסחים ל"ד הנ"ל אלא ודאי כיון דליכא במה להסתפק אין כאן חשש כלל וא"צ לרוב וחזקה כלל:

ולפ"ז אין כונת הרמב"ם כלל מטעם רוב וחזקה סומכין על הנביא או על עדים רק כונתו דאפי' אי לא אזלינן בת"ר וחזקה כלל מ"מ סומכין עליהם כיון דאין כאן במה להסתפק כי מהיכי תיתי שיהיה נביא שקר או שיעידו העדים בשקר וזה שכתב הואיל ואדם גדול וחכם וראוי לנבואה מעמידין אותו על חזקתו כי אין במה להסתפק וסיים שבכך נצטוינו והוא ייתור לשון אבל כונתו כמו שכתב שם אח"כ ובדברים האלו וכיוצא בהן נאמר

הנסתרות וכו' ונאמר כי האדם יראה לעינים וד' יראה ללבב ואי משום רוב וחזקה הלא אפי' בשני כיתי עדים המכחישות זא"ז מעמידין אותם בחזקת כשרות ואיך שייך בזה הנסתרות לד' וד' יראה ללבב הלא נגלות לנו ולבנינו והאדם יראה לעינים שמכחישות זא"ז אבל כונתו כאן ואע"פ שאפשר שהעידו בשקר, וד' יודע כן מ"מ הואיל וכשרים הם אצלינו ואין לנו במה להסתפק מעמידין אותן על כשרותן ואחזוקי איסורא לא מחזקינן כי הוא דבר שא"א לבן אדם לעמוד עליו רק היודע נסתרות ולא ניתנה תורה למלאכי השרת כדאמרינן קידושין נ"ד וכ"ד וזה כונתו שבכך נצטוינו לעשות כפי מה שביכולת האדם אבל רוב וחזקה הוא בדבר שביכולת האדם לעמוד עליו רק עכשיו אינו עומד עליו אז אזלינן בת"ר וחזקה, וממילא ליתא למ"ש דאפי' לא אזלינן בת"ר מ"מ סומכין על נביא שהיא כשירה כיון דליכא במה להסתפק עליו שהוא נביא שקר וידעתי שבס' שערי תורה לא הבין דברי רמב"ם כן אבל לפענ"ד כונתו כמ"ש:

וראיה לזה שהרי בכתובות כ"ה ע"ב פריך עדות חזקה היא ופירש"י בתמיה וכי עדות חזקה קרי ליה ואינימא דכל נאמנות שני עדים היא רק משום חזקת כשרות לא הוי פריך מידי דשפיר קרי לעדים חזקה אלא עכ"ח דכונת הרמב"ם הוא רק כמ"ש משום דאין כאן במה להסתפק:

ובזה נ"ל מ"ש תוס' חולין י"א ע"ב ד"ה כגון ועוד הוי מצי למידק לדילמא משום דאזלינן בתר חזקה דהעמד האם בחזקת צדיקת וכתב מהרש"א לפום מאי דס"ד השתא ה"ה דהוי מצי לדחויי הכי אבל למאי דמסיק אין אפטרופס לעריות צ"ל דליכא חזקה להעמיד האם בחזקת צדיקת דאימא נמי דנאנסה האם אי לאו משום דאזלינן בת"ר וכו' והוא באמת פלא על קושי' תוס' איך שייך חזקת צדקת שמא נאנסה האם, ומאז אמרתי דהא דאמרינן אפי' באביו ואמו חבושין בבית אסורין אפ"ה אין אפטרופוס לעריות היינו דוקא לזנות ברצון שגם היא מרוצית אבל אם היא אנוסה שפיר יש אפיטרופוס לעריות בכה"ג שאביו ואמו חבושים בבית אסורים וכמ"ש תוס' כתובות ט' דאונסא קלא אית לה עיי"ש וראיה לדבר דהרי בשבויה אמרינן כתובות כ"ג דחברתה נאמנות להעיד עליה שלא נבעלה ואיך יכולה להעיד הא אין אפטרופוס לעריות אלא ודאי כיון דהתם החשש רק שמא נבעלה באונס שפיר יכולה להעיד ויש אפטרופוס לעריות בכה"ג ואף די"ל שאני שבויה דאקילו בה רבנן מ"מ לא משמע כן שם ברש"י וגם ל"ש אקילו רק בדבר שהוא מצד גזה"כ ולא בדבר שהוא מצד הסברא כמו אין אפטרופוס לעריות ועיי' כתובות י"ג ע"ב ופנ"י שם, ולפ"ז כך הוא קושי' תוס' דילמא מיירי כגון שהיו אביו ואמו חבושים בבית אסורים ועוד הוי מצי למידק משום דהעמד האם בחזקת צדקת וא"כ לא יספק תירוץ הגמ' אין

אפטרופוס לעריות דעל זנות ברצון אין חשש משום חזקת צדקת ועל אונס אין חשש משום דהיו חבושים ובכה"ג באונס ל"ש אין אפטרופוס לעריות ולק"מ קושי' מהרש"א:
ובהכי יובן שהעמידו תוס' דבריהם על כגון שהיו אביו ואמו חבושים וכו' ולא העמידו דבריהם על ר' מרי גופא דיליף דאזלינן בת"ר משום דילמא לאו אבוה והאיך מוכח רוב דילמא משום חזקה דצדקת ולפמ"ש א"ש דשם י"ל כקושי' מהרש"א דאכתי חיישינן שמא נבעלה באונס אבל בחבושים דליכא חשש אונס כנ"ל הקשו שפיר דעל רצון אין חשש משום חזקת צדקת וכנ"ל:
ובזה ניחא ג"כ מה שעמד מהרש"א אמאי מקשו תוס' לעיל ד"ה אתיא מעדים זוממין שמא משום חזקה ולא קשיא להו אמכה אביו דילמא משום חזקת צדקת ולהנ"ל ניחא דבלא חבושים ל"ש חזקת צדקת שמא נבעלה באונס וכקושי' מהרש"א:
אבל לפי דרכינו נ"ל בכונת התוס' לפמ"ש תוס' סוטה כ"ח ע"א ד"ה אינו דסתירה ע"י קינוי בסוטה הוי כספק מגע שרץ שהרי בלא קינוי לא היה שום ספק בסתירה גרידא דלא נחשדו על העריות הלכך הקינוי גורם הספק וכו' עיי"ש מבואר דמשום דלא נחשדו על העריות אפי' בסתירה בלא קינוי מקרי ליכא במה להסתפק ואחזוקי ריעותא לא מחזקינן ולפ"ז נ"ל דאין כונת תוס' העמד האם על חזקת צדקת כמו כל חזקה דמעיקרא דא"כ לא קשה כלל דדילמא ס"ל לר' מרי דלא כראב"י אלא קי"ל חזקה מקרא וא"כ אי אזלינן בתר חזקה כ"ש בת"ר כמ"ש תוס' לעיל ד"ה מנא ולדעת פנ"י דחזקת כשרות הוא חזקה דאתיא מכח רוב וודאי לק"מ דאי לא אזלינן בת"ר ליכא חזקת צדקת אלא כונתם דמשום העמד האם בחזקת צדקת דלא נחשדה על העריות א"כ ליכא במאי להסתפק ולהכי לא חיישינן דילמא לאו אבוה אבל לעולם לא אזלינן בת"ר וחזקה ולפי זה לא קשה קושית מהרש"א שמא נבעלה באונס דעל אונס וודאי ליכא במאי להסתפק ולק"מ:
ואמנם כן הי' נ"ל לתרץ עפי"מ שאחכז"ל ברכות ז' ע"ב אף כן דוד כיון שאמר לו הקב"ה הנני מקים וכו' היה עצב אמר שמא עבד או ממזר הוא דלא חיים עלי כיון דחזא דאבשלום הוא שמח משו"ה אמר מזמר ובס"א הגרסא אמר סתם ברא דרחים על אבא עיי"ש ולפ"ז במכה אביו דלא חייס על אבא שפיר יש לספוקי ודילמא לאו אביו וע"כ הא דקטלינן ליה משום דאזלינן בת"ר, ולפ"ז מיושב קושי' מהר"ץ האלבערשטאדט איך בת כהן בשריפה דלמא לאו אביה ואי משום רוב הא בין מיתה למיתה לא אזלינן בת"ר להחמיר כמ"ש תוס' זבחים ע"א ולפמ"ש ניחא דשם לא חיישינן כלל דילמא לאו אבוה משום דליכא במאי להסתפק ולא צרכינן לטעם דרוב כלל וא"ש וד' יבנה ערי ציון ויראינו

בבנין אפריון, וירים קרנינו למעלה עד עולם סלה, ונעלה במסילה ועל ראשינו גולה, כנפשו ונפש ידידו הדוש"ת:

תשובה שלב

עוד להרב הנ"ל

מה שבא לדון ולהשיג על הכלל שכתבתי דבספק מציאות היכא שאפשר לידע בשום פעם שלא עפ"י נביא אף שעכשיו לא ידעינן רק עפ"י נביא סמכינן עליה אבל בדבר שא"א לידע רק עפ"י נביא בכה"ג אין סומכין עליו וע"ז השיג מיבמות ל"ה אם יבא אלי' ויאמר דהא דאיעברא אפולי מפלה וכו' ידע ידידי דסברתי כך דבספק התלוי בסברא הוא מעשה ב"ד והוראה ובזה אין סומכין על נביא דלא בשמים היא והתורה ניתנה לנו עפ"י סברת שכל אנושי כמ"ש דרשות הר"ן אבל ספק במציאות אינו מעשה ב"ד והוראה רק בגדר עדות ובזה ל"ש לא בשמים היא רק במקום שצריך עדי ראייה דוקא כמו בדיני נפשות ודאי אין סומכין עליו אבל במקום דסגי בידיעה בלא ראייה כמו בד"מ עיין שבועות ל"ג בזה וודאי סומכין על הנביא דמה לי שידע בנבואה או באומדנא כהאי דשבועות ושפיר סומכין על עדות הנביא אבל כ"ז היכא דיש מציאות להעיד גם שלא בנבואה רק עכשיו א"א להעיד אלא בנבואה אבל בדבר שא"א לקיים דין תורה בשום אופן רק על פי עדות נביא הא לא אמרינן שהתורה תסמוך דינים על הנס ונבואה וכמ"ש רמב"ן בחומש בכמה דוכתי [ע"ל סי' קמ"ב] וכמו בפ"א שא"א לקיים דין פ"א רק עפ"י נביא אבל בחולץ למעוברת וכו' דין חולץ למעוברת כתיב בתורה הלא לא כתיב רק דאם אין לה בנים זקוקה לחליצה וליבום ואם יש לה בנים אינה זקוקה ודין זה אין צריך לנביא רק עכשיו אירע חולץ למעוברת בזה שפיר סמכינן על הנביא ועדותו אף שא"א לפסוק דין זה בשום פעם רק עפ"י עדות נביא וא"ש ועיין ב"מ שם שפלפל בגמרא זו:

ובזה מיושב קושית פנים יפות פ' שופטים בפסוק איכה נדע את הדבר הלא אפשר לידע ע"י שני נביאי אמת שמעידים עליו שהוא נביא שקר עיי"ש ולפמ"ש כיון דדין זה לא משכחת רק עפ"י נביא לא סמכינן על עדותו ועוד דבדנ"פ דלא בידיעה בלי ראיה אין סומכין על עדות נביא כנ"ל:

ועוד נ"ל לפמ"ש הרי"ף ביבמות ט"ל ע"ב גבי ואישתעמודנא כיון דלאו אמילתא דממונא ולאו אמילתא דאיסורא קא מסהיד גילוי מילתא בעלמא הוא וכיון דאיתחזק כן שפיר סמכינן אח"כ אפי' לדיני נפשות א"כ ה"נ הא דסמכינן על נביא דאומר דהא דאיעברי

אפולי מפלה היינו רק גילוי מילתא וכיון דאיתחזק שהוא נפל שפיר סמכינן אח"כ אפילו לענין חליצה וד"ת:

ובזה מיושב קושי' תוס' יו"כ יומא ע"ה מהא דהמן היה מגיד איזה בן שבעה לראשון וכו' הא אין סומכין על הנס ונביא בד"ת ולפמ"ש הגדת המן הי' רק גילוי מילתא שלא לדינא וכיון דאיתחזק כן מהני אח"כ אפי' לדיני נפשות, אך מה שהק' שם משבת ל"ד צ"ע דשם מוכח דרשב"י למעשה עשה כן וצ"ל כתירוצו שם:

ומה שהביא מירושלמי שהביא תוס' ע"ז מ"ה ד"ה כל מקום שאתה מוצא הר וגבעה דביהמ"ק נבנה עפ"י נביא ומוכח דנאמן לברר אפי' ספק שאין בכח אנושי לעמוד עליו והתפלא על פני משה שפירש דנביא התיר מחובר לגבוה הא אין סומכין על הנביא נגד ד"ת, לא כוון יפה דהרי זה רק עקירת מצוה לפי שעה והודה דמחובר אסור לגבוה מה"ת רק בפרט זה צוהו ד' שמותר ובזה שפיר סומכין עליו כמ"ש הרמב"ם פ"ט מיסוה"ת ה"ג וצדקו דברי פ"מ ומכ"ש שיכול לברר ספק במציאות לפי שעה ועיין מ"ש חת"ס יו"ד סי' רל"ג לקדוש זקני בשם רבו בפירוש הירושלמי שהיה רק בירור:

ועוד לפמ"ש חת"ס סי' רל"ו בפי' הפסוק ככל אשר אני מראה אותך וכו' וכן תעשו לדורות עפ"מ שאני מראה לך ע"י נביא עיי"ש א"כ כך היה ד"ת מעיקרא דדינא דבנין ביהמ"ק יהיה עפ"י מה שיאמר הנביא ולק"מ:

ובלאה"נ מ"ש שהוא דבר שאין בכח אנושי לעמוד עליו הוא דבר בדוי מלב וכי לא היה אפשר שיחיה אדם אלף שנים ויעיד שהיה שם עמק קודם שזכה אאע"ה בארץ או בשאר אופן שלא עבדו שם ע"ז רק שלא הי' עדות כזה ובזה שפיר סומכין על הנביא לפי מ"ש אבל טריפות שבפנים אינו בחק אנושי לידע אם לא עפ"י נביא:

ועוד דהתם גם האי דכל מקום שאתה מוצא הר וגבעה דע שיש שם ע"ז ג"כ לא היה עפ"י עדים שהעידו לפי ד"ת רק עפ"י נבואה ושפיר מהני נביא לברר שמקום זה לא עבדו ונבואה אסור ונבואה שרי אבל במקום שאסור עפ"י ד"ת שפיר י"ל דאין סומכין על נביא לברר ספק מציאות היכא דלינא לברר רק עפ"י נבואה וא"ש:

ומ"ש מש"ך סק"ה סקי"ז ופלתי סי' פ"ז אות ד' ידע כי מאחרונים אין בזה ראי' כלל והוא ודאי רק מליצה ועיין ב"מ שם שר"ל גם בגמ' כן אבל הדבר צריך חכם ומבין מדעתו להבחין איזה מליצה ואיזה דוקא למ"ש בתירוץ הא' ודאי אין ראיה משם וגם אולי בכח אנושי לעמוד אם נסחה כל האי' במבשא"מ עפ"י חכמת הכימיא"ה:

ועל מ"ש דחזקת כשרות וצדקות הוא ככל חזקה דמעיקרא וכ"כ מהרשד"ם בתשו' חחו"מ רס"י ש"י ודלא כפנ"י גיטין י"ז שהוא מכח רוב ישראל כשרים כתב דפנ"י הוכיח זה

משני כיתי עדים המכחישים זא"ז דכל אחת באה בפני עצמה ומפירה ומוציאין ממון על פיהם וכתבו תוס' הא דלא אמרינן אוקי' ממון אחזקתו היינו משום דאוקי עדים בחזקת כשרות ואי הוי רק חזקה דמעיקרא אמאי יפה כחה מחזקת ממון וע"ז ה' גם אם חזקת כשרות מטעם רוב קשי' הא אין הולכין בממון אחר הרוב ועוד איך מהני כלל עדים להוציא ממון הא אין הולכין בממון בת"ר רק לזה י"ל דאין לנו במה להסתפק ואחזוקי ריעותא לא מחזקינן וכמ"ש אני בכונת רמב"ם ביסוה"ת אבל בב' כיתי עדים קשי' אלו תורף דבריו, ידע דבב' כיתי עדים נר אם כל אחת באה בפ"ע ומעידה כיון דעכ"ח אנו צריכין לומר שאין אנו דנין על השניה דאל"כ ל"ש חזקת כשרות כלל דודאי אחד פסולה כמו בשני שבילין בבאו לשאול בב"א וא"כ הוי כאלו כת השניה לא היה בעולם ואין כאן במה להסתפק ושפיר כשרים להעיד ולהוציא ממון כמו שניחא בכל עדים אבל אם הוא מכח חזקה קמייתא שפיר הק' פנ"י, ועוד לפענ"ד כונת הפנ"י להוכיח דלאו משום חזקה קמייתא בלחוד הוא אלא דאיכא נמי חזקה מכח רוב ישראל כשרים וא"כ הוי רובא וחזקה ועדיף מחזקת ממון ושם בגיטין אפילו היתה פנוי' כשזינתה איתרע רוב ישראל בחזקת כשרות ואיתרע ממילא נמי חזקה קמייתא וא"כ לק"מ:

אבל לפענ"ד נראה סברא ישרה דאף שתוס' כתבו כן ב"ב דף ל"א ע"ב ד"ה ור"נ אך אין כונת התוס' דמוקמינן להו אחזקת כשרות חזקת צדקות אבל כונתם חזקת כשרות לעדות והרי מעיקרא היה להם חזקה שהם כשרים לעדות ולהוציא ממון על פיהם ומוקמינן להו בחזקתיהו שעדיין כשרים לעדות ולהוציא ממון על פיהם וא"כ ל"ש לומר שחזקת ממון מנגדה שהרי חזקה אומרת שאין כאן חזקת ממון ועדיף ממאי דקיי"ל בחו"מ סי' ע"ה ס"ט בא"י אם פרעתיך דחייב ולא אזלינן בתר חזקת ממון משום דחזקת חיוב מעיד שאין כאן חזקת ממון עיי"ש וזה סברא עמוקה וברורה:

ובזה מיושב מה שהק' קצו"ח סימן ל"ד סק"ה במ"ש רמ"א ואפילו פסול מה"ת אין לפסלו אלא בודאי אבל לא מספק כגון שהעיד בב"ד ואח"כ באו עדים עליו שעבר עבירה ואין יודעין אם עבר קודם שהעיד או אח"כ מוקמינן גברא אחזקתיה וכו' וקשה הא הו"ל תרי לריעותא חזקת ממון והרי הרשיע לפניך כמו במקוה שנמדד דכאן ל"ש תירוץ שכתב בש"ש ש"ג פ"ד ע"ש, ולפמ"ש א"ש דבמקוה שאני דחזקת טמא הוי חזקה כמו חזקת מקוה ובחזקת מקוה יש ריעותא אבל חזקת עדים הוא שיש להם כח להוציא ממון מחזקתו כמ"ש וא"כ אין לדון מצד חזקת ממון כלל רק מצד הרי הרשיע לפניך ומוקמינן להו אחזקה דמעיקרא עד השתא שהיה להם כח לבטל חזקת ממון והבן בקוצר:

ובזה מיושב נמי דעת מהרי"ק שורש קמ"ג שמחייב בפדיון משום חזקת האשה שלא נפטר רחמה וחזקת נפל שאין איבריו מרוקמים אשר עמד עליו בנ"צ סי' ש"ה הא אין הולכין בממון בת"ר ומכ"ש בתר חזקה דכאן היה חזקת חיוב פדיון אם תלד זכר וספק אם נפטר דלא אזלינן בתר חזקת ממון כמו באינו יודע אם פרעתיך משא"כ בנידון דצ"צ סי' קנ"ה דהספק אם היא בת כהן או לוי דהוי הספק אם נתחייב רחמה והוי כא"י אם הלויתני שפיר כתב דאזלינן בתר חזקת ממון וא"ש:

ומ"ש דמהרי"ק ס"ל כפנ"י ס"פ המדיר דאף דאין מוציאין ממון ע"י רוב מ"מ בחזקה קמייתא מוציאין דחזקה עדיף מרוב והא דרובא וחזקה רובא עדיף היינו משום דהיכא דרוב סותר לחזקה אין כאן חזקה כלל דרוב מעיד דאין כאן חזקה וחזקה אינו מעיד שאין כאן רוב יפה כתב, אבל מה שהביא ראיה לפנ"י מתשובת הרא"ש שהביא הטוח"מ רס"י ל"ה ומתוס' ב"ב קנ"ד סד"ה ועוד אינה ראיה דשם לאו בחזקה קמייתא מיירי אלא מחזקה דרבא חזקה הביא סימנים וחזקות כאלו בודאי עדיפי מרוב כמ"ש אחרונים גבי חזקה אין אדם פורע תוך זמנו וחזקה אין עדים חותמין על השטר דמוציאין ממון על פי חזקות אלו אף למאן דאמר אין הולכין בממון בתר רוב:

ועוד נ"ל לפמ"ש הרמב"ם בפתיחה ובספר המצות ל"ת רפ"ו דיש לאו לקבל עדות רשע משום אל תשת רשע עד וידוע מ"ש הפלא"ה ספ"ק דכתובות דהיכא דה דהחזקנו הרוב לענין שאר דברים מהני גם להוציא ממון ומעתה בשני כתי עדים כיון דלענין שהוא מותר לב"ד לקבל עדותן שפיר מוקמינן להו בחזקת כשרות דלענין זה ל"ש חזקת ממון ונפ"מ בקבלת עדותן לענין תפס לא מפקינן מיניה ואם כן מהני ממילא נמי לענין ממון ולק"מ:

ובזה יובן דבש וחלב תחת לשון הגמ' שם דהנה במעיד עדות שקר יש בו פסול משום דהוא רשע וגם חיישינן לן למשקר כיון דהוא רשע דחמס והנה אם לא הי' רשע דחמס ליכא חשש משקר כלל כמ"ש נמ"י בסנהדרין רק משום דאסור לקבל עדותן אין אנו צריכין לדברי הפלא"ה כלל רק כיון דמוקמינן להו בחזקת כשרות ומותר לקבל עדותן שוב ל"ש חזקת ממון דליכא חשש משקרין כלל ולכן אמר ר"ה זו באה בפ"ע ומעידה שמותר לקבל עדות מהן משום חזקת כשרות וכיון שהחזקנו חזקת כשרות מהני נמי לענין להוציא ממון ור"ח השיב ודאי אי ל"ה רק פסול רשע ולא חשש משקר היה ניחא דמותר לקבל עדותן אבל כיון דהוא רשע דחמס וחשש משקר בהדי סהדי שיקרא ל"ל לקבל עדותן כלל כיון שיש חשש משקר וא"כ אין אנו מקבלין עדותן כלל ול"ש לומר שהחזקנו חזקת כשרות וא"ש:

ומה שתמה על פנ"י ס"פ המדיר שכתב דוקא היכא דמוחזק טוען ברי אין הולכין בממון אחר הרוב כמו באיסור דמהני ברי נגד רוב וחזקה עיי"ש מסוגי' ב"ב צ"ב דאמרי' כי אזלינן בת"ר באיסורא אבל בממונא לא אלמא דאותו רוב דמהני באי' לא מהני בממון, לא עיין יפה דפנ"י לא כתב רק היכא דאיכא דררא דממונא שיש ספק לב"ד בלא טענותיהם אז אזלינן בממון בת"ר היכא דנתבע טוען שמא אבל היכא שאין ספק לב"ד בלא טענותיהם אין הולכין בממון בת"ר אפי' המוחזק טוען שמא משום חזקת ממון ובכה"ג אמרינן בגמ' דבאיסור אזלי' בת"ר היכא דליכא ברי כנגדו ולא בממון משום חזקת ממון:

ואשר דקדק אחרי מ"ש דחזקת צדקת שכתבו תוס' גבי מכה אביו ואמו כונתם דאין כאן במאי להסתפק כמ"ש ש"ך יו"ד סי' פ"ג וכתוס' סוטה כ"ח וק"ל הלא בעולה ופ"א ופסח ואחרינ דיליף מינייהו התם רוב ג"כ ליכא במאי להסתפק הדבר פשוט דשם יש במאי להסתפק בכולהו דודאי איכא מיעוט טריפות בעולם גם שנעשו טריפות אחר שנולדו וזה מחויב בטבע אבל כאן וכי ודאי יש מיעוט נשים בעולם נשי ישראל שנבעלות לאחרים ומזנות תחת בעליהן רק רוב ודאי אינן מזנות ומיעוט אפשר מזנות אבל אין המיעוט ודאי לכן שפיר כתבתי דאין במה להסתפק:

ומה דק"ל א"כ איך ילפינן חזקה מנגע דילמא אדנפיק ואתי בציר ליה שיעורא הא אין במה להסתפק שנתחסר עיין ברמב"ם פט"ז מטומאת צרעת ה"י שכבת דנגעי בגדים ובתים אינו ממנהגו של עולם אלא אות ופלא בישראל להזהירם מלה"ר ר שהמספר לה"ר משתנות קירות ביתו אם חזר בו יטהר הבית וכו' וא"כ בודאי יש להסתפק שחזר בתשובה ונתחסר הנגע דכל ישראל כשרים וחוזרין בתשו' ובלאה"נ דבר שאינו במנהגו של עולם רק בדרך נסיי לא יתמיד ושפיר יש במאי להסתפק, וד' יטהר לבבינו לעבדו באמת ויפתח לבינו בתורתו לכווין הלכה לאמיתה כנפשו ונפש ידידו הדוש"ת:

עמרם הק' בלוהם בק"ק הנ"ל:

תשובה שלג

שיל"ת ב' אויפאלו א' לס' שופטים תרנ"ג לפ"ק:

מ"ש בענין הפסד מרובה שכתב פ"ת סי' ל"א אות ב' ושבו"י בסולת למנחה כלל ל"ח ד"ב הביאו הגהות מהרב"פ ביו"ד סי' רמ"ב. בהנהגת או"ה כדאי לסמוך עליו בזה והכל לפי ראות עיני המורה ובתשו' חת"ס שדא נרגא בכל הפ"מ דזה שייך רק לבעל הבהמה אבל אחרים למה יקנו לכתחילה ולא ציין הסי' [עיין או"ח שם סס"י ס"ה] ולפענ"ד למה

שהביא פ"ת יו"ד סי' ש"פ דדבר האבד אפי' לאחרים מותר האבל לעשות ולפיכך מותר לרופא לילך תוך ז' ה"נ אם הוא הפ"מ לישראל אחד מותר לכל ישראל אפי' לכתחלה:
ובהגהות מהרצ"ח בחולין מ"ט ע"ב דקאמר ואי דאורייתא ואת אמרת התורה חסה על ממונן של ישראל דמזה מבואר כמ"ש ש"ך יו"ד סי' רמ"ב בהנהגת או"ה דבאי' תורה לא מקלינן בהפסד מרובה ועיין בש"ך שם ד"ה עוד ועיין חולין ע"ז ותמה הנ"ל דזה סותר גמרא ר"ה כ"ז ע"א ויומא ט"ל ע"א דמבואר דאפי' בדאורייתא אמרי' התורה חסה וכו' ע"ש ומחלק עפ"י המבואר באו"ח תרנ"ו דבמ"ע א"צ לבזבז כל הונו כדי לקיימה אבל בל"ת צריך לבזבז כל הונו קודם שיעבור ולכן בל"ת לא מקילינן בדאורייתא בהפס"מ אבל שם ביומא ובר"ה קאי במ"ע שפיר אמרינן אפי' בדאורייתא תורה חסה ע"ש והחילוק בין מ"ע לל"ת כתב פמ"ג סי' תר תרנ"ו באשל אברהם משום דבמ"ע הוי שב ואל תעשה אבל בל"ת הוי קו"ע:
ובני הרב הגדול מוהרי"י נ"י הקשני מסנהדרין כ"ו דהתירו לחרוש ולזרוע בשביעית בזה"ז דרבנן משרבו האנסין והרי אפי' באי' דרבנן הביא פ"ת יו"ד קנ"ז אות ד' בשם תשובות חו"י סי' קפ"ג ורדב"ז ח"א סי' קמ"ה דצריך לבזבז כל הונו קודם שיעבור ואפ"ה מקילינן באיסור דרבנן בהפ"מ הנה מהא דסנהדרין לא קשי' כלל דדוקא ביחיד שצריך לבזבז כל הונו כדי שלא יעבור איסור דרבנן משום דאיסד"ר במקומו עומד שהוא איסור דרבנן אבל שם בסנהדרין התירו רבנן איסור חרישה וזריעה בשביעית בזה"ז דרבנן משרבו האנסין לכ"ע והם אמרו טוט אסור וטוט שרי ואין כאן איסד"ר דהם תקנו שלא יהיה איסור כלל ולק"מ:
אבל הא קשי' איך מקילינן באי' דרבנן בהפס"מ ונ"ל דגם ק האי לק"מ עפמ"ש תוס' ריש גטין דע"א נאמן באיסורין להתיר יותר מלאיסור וראיתי באחד מן הראשונים הטעם דהוי כמו אפוקי ממונא ועיין ש"ך יו"ד סי' קכ"ז סק"ב ועיין תוס' ב"ק כ"ז ע"ב ד"ה קמ"ל איך הולכין בתר רוב דיינים בממון הא אין הולכין בממון בת"ר ותי' משום דמיעוט מבטלין דעתם כן פירש גט פשוט כוונת דבריהם ותומים בקת"כ אות קכ"ג פירש משום שהרוב מוציאין ממון ולהם אין ספק וגם אני כת כתבתי כן בתשו' אחת [בי"ש חו"מ] וכ"ז שייך בדיינים שהיו יושבין ביחד אבל ברוב פוסקים נגד מיעוט פוסקים אם יחיד פוסק כרוב ל"ש זה ועיין שאילת יעב"ץ ח"א סי' קנ"ז לכן בהפס"מ שפיר מקילינן כדעת יחיד משום סד"ר לקולא ואי משום רוב כיון דהוי כאפוקי ממונא לא אזלינן בת"ר אבל באיסור דאורייתא אפי' לא אזלינן בת"ר מ"מ גם סדא"ו לחומרא אבל לעבור על ודאי אי' דרבנן שפיר צריך לבזבז כל הונו וא"ש:

מיהו כ"ז לפלפולא אבל גוף סתירת הגהות מהרצ"ח אינו סתירת זקנים די"ל דהן באיסור תורה והן במ"ע ל"ש התורה חסה אבל רק במ"ע חיובית שאם אינה מקיימה הוא עובר בעשה ונקרא עבריין אבל שם בר"ה וביומא מיירי במצוה דרשות שאם עשאה הוא מצוה אבל אם אינו עושה לא עבר בעשה בזה שפיר אמרינן התורה חסה על ממונם של ישראל ורחמנא יחום וירחם עלינו במהרה, ויהי' לנו שמחה ואורה, אור תורה, עדי ישוכלל אולם והבירה כנפש החותם בברכת התורה:
עמרם הק' בלוהם בק"ק הנ"ל:

תשובה שלד

בעזה"י פה מאדע תע"א
צפרא טבא למר אהובי ידינ"פ הרה"ג צ"ת המופלג בחריפות ובקיאות מו"ה שמעון ליכטענבערג שליט"א אבן יקרה בקהלתנו המפוארה:
אחדש"ת באה"ר ראיתי מ"ש להרב המאוה"ג פלוני נ"י כי יצא להצדיק את הצדיק דמעיקרא רבו מרן בעל חת"ס זי"ע ומצאתי בדבריו טעם זקנים ומה שבקש חוו"ד בענין ירושת רבנות לא אשיב פניו ריקם ואכתוב לו מה שעלה ברעיוני בנדון זה:
ראיתי להרב המאוה"ג נ"י שהביא בשם בעל אמרי אש לדחות ראית בעל עשרה מאמרות מדלא קמו בני הנשיאים שלפני הלל תחת אבותיהם מוכח דכתר תורה אינו בירושה, ודחה האמרי אש כי הבנים עצמם לא רצו לישב על כסא אביהם כאשר נמצא גדול מהם, הנה הס' הנ"ל אינו תח"י ואני תמה אם כן בפשיטות הו"ל לדחוי' דבני הנשיאים לא מילאו מקום אבותם לא בתורה ולא ביראה ואנן בעינן שימלא עכ"פ בחדא כמ"ש הרמב"ם בפ"ד מה' כלי המקדש ה"כ ובפ"א ממלכים ה"ז ועיין לשון קרבן אהרן בתו"כ פרשת אחרי יכול אעפ"י שאינו ממלא מקומו שאינו ראוי כמו אביו ונמצא מקום אביו חסר כי לא יכול להשלים כל מה שהי' ממלא אביו וכן בפ' צו שאינו ממלא מקום כי אינו ראוי לגדולה כמו שהי' אביו ראוי וכו' עד ימלא מקומו ולא יהי' מקומו חסר שז"א אלא כאשר יהי' שלם ממלא ומשלים כל הנצרך ועיין פנ"י כתובות ק"ג גב' יהורם אלא ע"כ דלא ניחא לי' בזה מדאמרינן בזבחים ק"ב ומגילה י"ג כשהקב"ה פוסק גדולה לאדם פוסק לבניו ולבני בניו עד סוף כל הדורות, ואינימא דכתר תורה נמי בכלל גדולה הוא איך יתכן שלא יהי' לשום נשיא שלפני הלל בן ממלא מקום אביו בנשיאת ועיין חת"ס או"ח סי' י"ב מה שפירש בגמ' הנ"ל, וכן אני אומר שלא יתכן שלא יהי' אחד מבני הנשיאים הנ"ל גדול בתורה כהגדול שבחכמי דורו מטעם הנ"ל כיון שהקב"ה פוסק גדולה לבניו

בודאי פוסק באופן שלא יהי' צריכים למחול מחמת שיש גדולים מהם א"ו שכתר תורה אינו בכלל שאר פסיקת גדולה לפסוק גם לבניו שיהי' ראויין ואדרבה אמרינן בנדרים דפ"א מפני מה אין ת"ח מצוין לצאת מבניהם ת"ח [וזה לכאורה ראי' גדולה שאין כתר תורה בכלל שאר שררה וגדולה דא"כ הגמרא דמגילה הנ"ל סותר לגמרא דנדרים הנ"ל] וא"כ שפיר אפשר דבני הנשיאים לא יהי' ראוין לגדולת אבותם, ואפילו היו ראויים לא מינו אותם כדי להורות שכתר תורה אינו בירושה וכדרך שאחז"ל שם בנדרי' שלא יאמרו תורה ירושה היא וראית עשרה מאמרות נכונה:

ובזה יש להמתיק יותר מ"ש מעלתו בדבר חת"ס הנ"ל בפי' דברי רשב"א בתשובה ש' לפי שאנו רואין ממנהג אותן המקומות שהחזנים ממלאים מקום אבותם אם כן לאו כמינוי קדושה חשיב להו ע"ש בחת"ס והוא קשה לכאורה איך מוכח מזה דלא חשיב מינוי קדושה וכי אין רשאין למנות בנו תחתיו, ולפי הנ"ל א"ש דאם כמינוי קדושה חשיב להו לא הי' להם לנהוג כן כדי להורות שאינו בירושה וכמו שעשו הנשיאים שלפני הלל:

ונ"ל דזה ג"כ סברת הכלבו שהביא הרמ"א ביו"ד סוס"י רמ"ה שכתב ובמקום שיש מנהג לקבל רב על זמן קצוב או שמנהג לבחור במי שירצו הרשות בידם והוא תמוה אם דתה"ק הוא שהבן ממלא מקום אביו איך ינהגו שלא כדעת וכי עי"ז ישתנה הדין אמנם פשר הדבר לדעתי הוא כך שהרי החת"ס שם בסי' י"ג חידש דכתר רבנות בימי חז"ל הי' רק מינוי קדושה ולא ירש בנו אבל עכשיו שהרבנים משועבדים לקהל לעשות לרכיהם בשכר הוי כמינוי מלכות שבנו קודם כמו שהורישו הנשיאים שאחר הלל לבניהם הנשיאות יען דהוי פתיך בהו ג"כ זכר למלכות בית דוד ע"ש ולפ"ז א"ש דאם המנהג הוא שממנים הבנים תחת אבותיהם על כסא רבנות א"כ עכ"ח עיקר המינוי לעשות צרכיהם ולא מינוי קדושה דאם הי' מינוי קדושה לא הי' ראוי למנות בניהם כדי להורות שכתר תורה אינה בירושה וכמש"ל בפי' דברי ע"מ א"כ מדינא הבן יורש אבל אם המנהג לבחור במי שירצו אז ודאי עיקר כונתם במינוי הרב מינוי קדושה שאינה בירושה שה ולעשות צרכיהם הוא רק טפל לכן מדינא אין הבן יורש רבנות האב וא"ש דברי הכלבו:

ומה"ט נ"ל דפשיטא להו לחז"ל דסגי בממלא מקומו ביראה אף דאינו ממלא בחכמה אף דבתו"כ פ' אחרי דריש סתמא מואשר ימלא וכו' שצריך שימלא מקום אביו משום דאי נימא שצריך שימלא גם בחכמה א"כ כשהקב"ה פוסק לו גדולה ולבניו עד סוף כל הדורות כבגמרא הנ"ל עכ"ח פוסק גם שיהי' גדולים בחכמה דאל"ה אינם ראוים, והלא אדרבה אין מצוין ת"ח לצאת מבניהם ת"ח א"ו דסגי בממלא ביראה, ולכן לא ידעתי מה שהרעיש הרב הנ"ל במכתבו הב' על הפנ"י בכתובות הנ"ל דסגי בממלא מקומו בחכמה

לחוד הלא כן יוצא מפורש מפי הרמב"ם ז"ל בה' כלי מקדש הנ"ל דסגי שימלא מקום אבותיו בחכמה או ביראה ע"ש, אמנם לפמ"ש לכאורה דברי הרמב"ם גופא תמוהים דילמא דוקא ביראה לחוד סגי מחמת הוכחה שכתבתי ולא בחכמה לחוד וצע"ק, וצ"ל כיון דמוכח מכח הנ"ל דלא בעינן שימלא לגמרי אמרי' מסברא דכמו דסגי ביראה לחוד כן סגי בחכמה לחוד:

עוד פלא בעיני על בעל אמרי אש הנ"ל לפי הס"ד בגמרא דקידושין דל"ב דנשיא שמחל על כבודו אין כבודו מחול א"כ תקשי קושית בעל ע"מ מדוע לא הורישו הנשיאים שלפני הלל נשיאתם לבניהם ואי שבניהם גופא מחלו הא אין נשיא יכול למחול על כבודו ואין לומר דזה דוקא אחר שנתמנה אבל למחול המינוי מחול, ז"א דאי כתר תורה בירושה א"כ הנשיאות בא לו ממילא בירושה ומיד כשמת אביו הוא נשיא ואיך יכול למחול, ומה שנ"ל ליישב דבריו דהא דאמרינן שם בקידושין דרב שמחל על כבודו כבודו מחול, משום דתורה דילי' הוא וא"כ כי אמרי' בנשיא דא"י למחול היינו משום שאין הכבוד שלו אלא של ישראל וא"י למחול כבוד רבים שמינוהו או כבוד מלכות שמים אשר בקרבו ועיין מהרש"א שם בח"א ומקנה שם ולפ"ז בנשיאות שבא לו בירושה ומוחל כל הנשיאות לגדול ממנו ברצון קהל עדת ישראל ודאי מהני וא"כ אפשר שברי הנשיאים שקודם הלל מחלו נשיאותם ברצון הצבור:

ובזה הי' אפשר ליישב קצת מה שהק' החת"ס בסי' י"ב שם מריש מס' ר"ה דקאמר לא צריכא דאימנו עליהו מאדר ומלך בן מלך הוא וכו' אלמא דאפילו מלך בן מלך בעי מנין ולהנ"ל ניחא דכל זמן דלא אימנו עליהו והסכימו שיהי' אכתי יכול למחול ירושתו אבל כי אימנו עליהו כיון שהמלכות שלנו בירושה א"י למחול כיון דמלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול:

אמנם קושטא דמלתא קאמינא דנ"ל דיכול למחול מלכות ונשיאותו יאותו אפילו בלא רצון ישראל לא מיבעי' לפמ"ש הריטב"א בקידושין שם דמשו"ה במלך אין כבודו מחול שג' שום תשים וכו' שתהא אימתו עלינו ואם מחול כבודו לא תהי' אימתו עלינו וזה לא שייך אם אינו רוצה לקבל כלל מלכות ושררות, אלא אפי' למ"ש רש"י בכתובות י"ז ד"ה שום וכו' ישראל הוזהרו שישומו עליהם שימות הרבה כלומר שתהא אימתו עליהם הלכך אין כבודו מחול שלפיכך ריבה הכתוב שימות הרבה וא"כ כיון דמריבוי דשום תשים ילפינן שא"י למחול כבודו אפי' לפי שעה מכ"ש כיון שיורש המלכות א"י למחול לגמרי, מ"מ לפ"מ שהסביר המקנה בקידושין שם כונת רש"י דבשלמא ברבו אף שצריך שתהא אימתו עליו מ"מ אינו מחויב שיהי' לו רב ובשעה שהרב מוחל הוי כאין לו רב

משא"כ במלך שמחויב להיות לו מלך שתהא אימתו עליו ובשעה שמוחל דהוי כאין לו מלך הלא מבטל מצות שימת מלך לכן אין כבודו מחול, לפ"ז במוחל כל המלכות לאחר הלא ישומו עליהם מלך אחר לכן בזה ודאי כבודו מחול, ואולי גם בזה מבטל מצוה שימה מלך כיון דאם הוא מקבל הוא מלך מיד מצד ירושתו ואינו צריך משיחה כדאמרינן בהוריות דף י"א וכריתות ה' ורמב"ם פ"א מהל' מלכים וע"י שמוחל וצריכין למנות אחר צריכין להמתין עד שממנין אותו ע"פ בי"ד של ע"א ונביא ומושחן אותו ובין כך ובין כך מבטלין מצות שימת מלך וצ"ע:

ומ"מ בנשיא דאינם מחויבים להעמיד נשיא ישראל נראה ודאי דיכול למחול כל הנשיאות אף בס"ד דקדושין דנשיא שמחל על כבודו אין כבודו מחול וצדקו אמר"י א"ש של מרן ז"ל:

שוב כתב הרב הנ"ל לדחות קושית חת"ס בתשובה הנ"ל מיומא ע"ב דמצריך קרא לכה"ג שבנו קם תחתיו וקשה הא בספרי מובא בילקוט שמעוני רמז תתקט"ו ודרשי' מדכתיב במלך בקרב כל ישראל לרבות כל המנויים בישראל ול"ל קרא מיוחד בכה"ג ותי' הנ"ל דבן כה"ג מבן מלך לא ילפינן כיון דבן מלך אינו טעון משיחה ובן כה"ג טעון משיחה כדאמרינן בכריתות ה' ובהוריות י"א, וע"ז כתב מעלתו דבר שכלי דתחלי' דמרן חת"ס מהכא כיון דגלי רחמנא דבן כה"ג בעי משיחה א"כ נילף בן מלך מיניה ואלא מאי דיש חילוק בין מינוי קדושה לשאר מינויין:

ולפענ"ד אף שדבר חכמה אמר מ"מ אם לדין יש תשובה דהרי משיחת כה"גה הוא מקרא כתובה בתורה כמה פעמים בפ' צו ויצוק משמן המשחה על ראש אהרן וימשח אותו וכו' ובפ' אמור ואכהן הגדול מאחיו אשר יוצק על ראשו שמן המשחה וכו' ועוד כהנה ומשיחת מלך אינה אלא מדברי קבלה עיין רמב"ם פ"א ממלכים ה"ז מדכתיב ויקח שמואל את פך השמן וכו' ודברי תורה מדברי קבלה לא ילפינן כדאמרי' בש"ס בכמה דוכתי עיין חגיגה ד"י ע"ב ונדה כ"ג ע"א וב"ק ב' וכן להיפך [עיין בס' יבין שמועה כלל ל"ח ועייה"ט תוס' ב"מ ס"א ע"ב ד"ה מות] ועוד בירושלמי שקלים פי"ג שופרות ילפינן מקרא בהדיא דבן מלך אינו טעון משיחה מ"ט קום משחהו כי זה הוא זה טעון משיחה ואין בנו טעון משיחה עיי"ש ויש לדחות בדוחק:

אמנם במה שסיים מעלתו שם אע"כ הא דזכה רחמנא לבן כה"ג למלא תחת אביו לאו מטעם ירושה הוא נפלאתי דעיין רשב"א נדרים דל"ד ד"ה א"ל פשיטא דמשו"ה באומר קונם ביתך שאני נכנס מת או שמכרן לאחר מותר משום דנפק מרשות המדיר שהוא האב קודם שבא לרשות המודר שהוא הבן משום דאין היורש יורשו אלא לאחר מיתה

דכבר נפק מרשות המדיר ולא מן המוריש בא לו נחלה אלא שהתורה זכתה לו, מבואר מדבריו דאפילו בירושת ממון יש רגע כמימרא שפקע כח האב ואינה עדיין ליורשיו דמשו"ה מקרי נפק מרשות המדיר קודם שבא לרשות המודר רק שאח"כ זכתה התורה ליורשיו ע"ש בדבריו המתוקים [עייה"ט בל' החינוך ריש מצוה ת' דמשמע קצת כהיפוך מזה] ועיין בר"ן נדרים דמ"ב ד"ה אם מת וא"כ כל מה שזכתה תורה לבן משום שהי' לאב זכיי' בו מקרי ירושה דהא גם ירושת ממון כך הוא, אבל כך הי' למעלתו לומר א"ו יש חילוק בין מינויי קדושה לשאר מינויין ואין ללמוד זמ"ז:

ובהכי א"ש מה שתמה מעלתו על רמ"ע בע"מ שכתב שכתר תורה הפקר הוא מ"מ אם אחד זכה בכתר תורה למה לא יירש בנו אחריו הלא גם בשאר דבר הפקר אם אחד זכה בהפקר מי יוציאנו מבנו אחריו, ולפמ"ש לק"מ דגם ממון ירושה הוא הפקר רגע אחת אח"מ האב דפקע רשותי' ועדיין אינו ברשות יורשים רק שמיד ברגע כמימרא מזכה הקב"ה הירושה שה ליורשים משא"כ בכתר תורה אין הקב"ה מזכה לאדם וצריך לזכות בעצמו וא"כ כשמת האב נשאר כתר תורה הפקר ולקמן אכתוב עוד יישוב על קושיתו אי"ה:

אמנם לדעתי דברי הרב נ"י בלא"ה אינם עולים לדחות דברי מרן ז"ל דלכאורה ק"ל בגמרא דכתובות והוריות הנ"ל דיליף מדכתיב והכהן המשיח וכו' דאפילו מבניו ההוא דמשיח הוי כה"ג ואי לא משיח לא הוי כה"ג, כיון דבאמת גילתה התורה דבן כה"ג ממלא מקום אביו וא"כ נהי נמי דגילתה התורה דאפ"ה בעי משיחה היינו רק שלא נימא דיש לו בלא משיחה דין כהן משוח בשמן המשחה אבל מנ"ל דל"ה כה"ג כלל עד דמשח והלא משנה שלמה שנינו במגילה דף ט' אין בין כהן משוח בשמן המשחה למרובה בגדים אלא פר הבא על כל המצות וכן פסק הרמב"ם פ"ד מכלי המקדש הי"ד ואם נאמר דבאמת הא דקאמר ואי לא משיח ל"ה כה"ג היינו רק לענין פר הבא על כל המצות אבל לשאר מילי הוא כה"ג גם בלא משיחה פשיטא דליתא לדברי הרב הנ"ל דשפיר נילף כה"ג ממלך שבנו יורש גדולתו ואי משום דכה"ג בעי משיחה הא לא בעי משיחה לכל דיני כה"ג רק להנ"ל:

אבל האמת יורה דרכו דכן הוא האמת דאי לא משיח ל"ה כה"ג אבל לא דממעטינן לי' מהאי קרא אלא דאפי' במלך שודאי יורש גדולתו מאביו מ"מ אינם חלים עליו כל מצות המלך עד שימנו אותו כמבואר מגמרא ריש ר"ה הנ"ל ל"צ דאימנו עליהו מאדר ומלך בן מלך הוא וכמו שהעלה מרן חת"ס ז"ל ואפשר יכול למחול ג"כ כל המלכות ולפטור עצמו ממצות המלך ג"כ עד שיעמידו אותו ועיין בלשון הרמב"ם פ"ד מכלי המקדש ה"כ

שכ' כשימות המלך וכו' מעמידו תחתיו בנו וכו' וצע"ק ממ"ש בפ"א ממלכים ה"ג אין מעמידין מלך בתחילה אלא בב"ד של ע"א וכו' דמשמע כשבנו יורש מלכותו א"צ לכל זה ואפשר דכולי האי לא בעי אבל אימנו עליהו בעי ועיין רש"י ריש ר"ה ד"ה דאימנו עליהו נמנו וגמרו וגמרו השרים למנותו וכן בכה"ג מימות יאשיהו ואילך שנגנז שמן המשחה אף שירש גדולת אביו מ"מ לא הי' כה"ג עד שהי' מרבין אותו בבגדי כהונה גדולה עיין רמב"ם פ"ד מכלי המקדש הי"ב וט"ו ואפשר גם כן שהי' יכול למחול גדולתו ולפטור עצמו ממצות כהונה גדולה לגמרי וגם הי' פטור עד שמרבין אותו בבגדי כהונה גדולה אלא שישראל מחויבים להעמיד בן המלך ובן כה"ג בגדולת אביהם וממילא כיון דרבי קרא משיחה לבן כה"ג כ"ז שהי' שמן המשחה והי' מחנכין הכהנים במשיחה אי לא משיח היינו כ"ז שלא העמידו אותו בגדולתו ל"ה כה"ג וזה ברור בכונת הגמ' כריתות הנ"ל וא"כ ליתא לדברי רב הנ"ל נ"י שכ' דאין אנו יכולים ללמוד בן כה"ג מבן מלך משום דהאי בעי משיחה והאי לא בעי משיחה אלא דבן מלך ירית ממילא, והא ליתא דבן מלך בעי העמדה כבן כה"ג רק דהאי כי דיני והאי כדיני:

וראיה ברורה לדברי דאפילו לא נמשח הוי כה"ג ויורש גדולת אביו שהרי בתו"כ פ' אחרי פ"ה פ"ח דרש מואשר ימלא את ידו לכהן תחת אביו מלמד שהבן קודם לכל אדם והוא התו"כ שהביא רש"י ביומא ע"ב ועיין בתו"כ שם אין לי אלא משוח בשמן המשחה מרובה בגדים מנין ת"ל ואשר ימלא את ידו וכו' הביאו רש"י בחומש בפסוק הנ"ל ופירש רש"י והם כל הכה"ג שעמדו מיאשיהו ואילך וכו' ועיין ברמב"ן עה"ת שם שאפילו בזמן שמן המשחה כהן אחר שמתקינין לכהן גדול ביו"כ כדאיתא ריש יומא ג"כ לא נמשח והי' רק מרובה בבגדים ובהדיא אחז"ל הוריות י"ג משוח בשמן המשחה ומרובה בגדים איזה מהם קודם ע"ש [ועיין רמ"ע מפאנו סי' ק"ב ועיין תוס' נזיר מ"ז ובא"ש הוריות הנ"ל ואורח מישור נזיר שם] מבואר מדבריו דהאי קרא מיירי במרובה בגדים ואפ"ה מרבינן דבנו ממלא מקומו אע"ג דלא נמשח ועכ"ח כונת הגמ' בכריתות כמש"ל ולפ"ז בלא"ה נחה שקטה תלונת הרב נ"י על החת"ס ז"ל שהרי הוא הקשה ל"ל בכה"ג קרא דיומא והיינו קרא דלכהן תחת אביו דמיירי במרובה בבגדים וא"כ איך יתרץ הוא כיון דבעי משיחה אין ללמוד ממלך דלא בעי משיחה הא במרובה בגדים דלא נמשח אייריי:

ומה שעלה בדעתי לכאורה ליישב קושית חת"ס הנ"ל דשפיר איצטריך קרא גבי כה"ג כיון דהא דד דדרשינן בספרי לכל המינויים שבישראל שבנו קודם לכל אדם היינו מקרא דבקרב ישראל דכתיב גבי מלך א"כ הוא דוקא במינוי שעושה שליחותי דישראל דומיא דמלך ושאר המינויין שבירושלמי דמייתי תוס' סוטה דף מ"א ד"ה אותו שוטרי הרבים

וגבאי צדקה וסופרי הדיינין וכו' אבל הני כהני שלוחי רחמנא נינהו עיין נדרים דל"ה וקידושין דף נ"ג ויומא י"ט לא קרי בהו בקרב ישראל ולהכי אצטריך קרא מיוחד לכה"ג, אלא דג"ז ליתא דא"כ לפשוט מדאצטריך קרא גבי כה"ג דכהני שלוחי דשמיא נינהו, אעכ"ח כסברת רש"י החת"ס דאין ללמוד כה"ג ממלך משום דהוי מינוי קדושה:

עוד כתב הרב הנ"ל דהאי דרשא לאו מיתורא דקרא הוא אלא ממשמעותא והראי' דבתו"כ יש ג' לימודים בכה"ג שבנו קם תחתיו, וע"ז יפה השיב מעלתו דמר דריש ליה מהאי קרא ומר מהאי קרא ומוקי לקראי אחרינא לדרשה אחרת שביבמות ס"ד ומנחות נ"א:

ולפענ"ד נראה עוד דג' דרשות מצרך צריכי דהנה האי דרשא דמבניו יעשה אותה הוא קרא בפ' צו והכהן המשיח תחתיו מבניו יעשה אותה יע"ש בתו"כ פ' צו והאי קרא ודאי צריך לכדדרשינן בגמרא כריתות ה' והוריות הנ"ל שאפילו תחתיו מבניו בעי משיחה אלא דק' להיפך כיון דכתב האי קרא המשוח תחתיו מבניו ל"ל קרא דפ' אחרי דלכהן תחת אביו, ואני אומר צריכה רבה דהאי קרא הכהן המשיח ס"ל לר"מ במגילה ט' ובהוריות י"ב דמיירי נמי במרובה בגדים מריבוי דהמשיח ואנן קי"ל כסתם משנה ד דמגילה שם דמרובה בגדים אינו מביא פר הבא על כל המצות וכמ"ש הרמב"ם פ"ד מכלי מקדש וא"כ דלא מיירי האי קרא רק במשוח בשמן המשחה ולא במרובה בגדים (כאן חסרים איזה שורות ומתוך כך דברים הנ"ל כהווייתן בלתי מובנים להמעיין] והנה פליגי שם ר"מ ור"י באירע פסול בכה"ג ומינו אחר תחתיו לר"מ שני כל מצות כהונה גדולה עליו ולר"י אינו ראוי לא לכה"ג ולא לכהן הדיוט וע"ש בתוס' ואני מסופק בבן כהן זה בין לר"מ בין לר"י אם מת אביו מה דינו של הבן אם יורש גדולת אביו כבן כה"ג או לא ומסברא נ"ל דאינו ממלא מקום אביו ולא אוכל להחליט כעת, וכבר הבאתי לעיל דברי רמב"ן בנימוקי חומש שכהן שמתקינין לכה"ג באירע בו פסול לא נמשח ובהכי מיירי קרא לכהן תחת אביו ולפי"ז אני אומר ממנ"פ אם גם בן כהן שעבר יורש גדולת אביו אצטריך קרא דלכהן תחת אביו לזה דמקרא דתחתיו מבניו דמיירי בכהן משוח ל"ה ידעינן ואי נימא דזה באמת אינו ממלא מקום אביו א"כ חזינן דבנתרבה בבגדי כה"ג אינו זוכה לבניו עד סוף כל הדורות א"כ הו"א אפילו בכהן המשמש דוקא אם נמשח זוכה לבניו אחריו דבהכי מיירי קרא והכהן המשוח תחתיו מבניו יעשה אבל מרובה בגדים אינו זוכה לבניו אחריו אפילו בכהן גדול המשמש כמו שאין כהן שעבר זוכה בריבוי בגדים להכי אצטריך קרא דלכהן תחת אביו דגם זה זוכה לבניו דהא האי קרא במרובה בגדים מיירי כמ"ש בשם רש"י ורמב"ן, ודרשא דתו"כ פ' שמיני פ"א דובנים לא היו להם הא אלו היו להם בנים היו קודמים לאלעזר ואיתמר נ"ל דאיצטריך דהנה

נסתפקתי אף דאמרינן דבן כה"ג קודם לכל אדם מ"מ היינו מטעם ירושה ולא מצינו יורש מחיים, ולפ"ז אם אירע פסול בכה"ג ומתקינין כהן אחר תחתיו מי נימא דגם בזה הבן קודם או לא ונ"ל לפשוט דהנה בפסוק ובנים לא היו להם [במדבר ג'] מסיים ויכהן אלעזר ואיתמר על פני אהרן אביהם ופירש"י ז"ל שם בנימוקי חומש על פני בחייו ועיין רמב"ן פ' כי תצא בפסוק לא יוכל לבקר והרמב"ן במדבר שם בפסוק על פני כ' על דברי רש"י ואין הענין להגיד שכהנו בחיי אביהם כי כל איש מבני אהרן הכהנים יכהן בחיי אביו רק בעבור שאמר הכהנים המשוחים שהיו גם הם ככהנים גדולים נמשחים כמוהו בחייו ולא יעשה כן לדורות ע"ש, ודבריו נפלאים הלא קודם שמתו נדב ואביהו נמשחו גם אלעזר ואיתמר:

אבל לפענ"ד כוון רש"י כנ"ל יען שמת נדב ואביהו כהנו הם בכהונה גדולה אם לא הי' אהרן יכול לשמש בחייו וע"ז דרש בתו"כ הא אלו הי' להם בנים היו קודמין לאלעזר ואיתמר והיו יורשין גדולת אביהם לשמש במקום כה"ג אם אין הכה"ג יכול לשמש כי מקדימין הבכור כדאמרינן כתובות ק"ג גבי יהורם, וזה שסיים בתו"כ שכל הקודם בנחלה היא קודם בכבוד וא"כ שפיר אצטריך דרשה דובנים לא היו להם דאפילו בחייו אם צריך לפי, שעה למנות אחר במקומו בנו קודם:

ומה"ט נראה דפשיטא לי' להרשב"א בתשו' סי' ש' והביאו הרמ"א לפסק הלכה באו"ח סי' נ"ג בש"ך שהזקין וצריך סיוע שבנו קודם לכל אדם אפילו בחייו דלא שייך ירושה מקרא דבנים לא היו להם דמיירי אפילו בחיי האב, וזה נראה דעת הכ"מ בפ"ד מכלי המקדש ה"כ ופ"א מה' מלכים ה"ז שהביא האי דרשה דתו"כ ובנים לא היו להם וגו' יען שבה' כלי המקדש כתב הרמב"ם כשימות המלך או הכה"ג וגם בה' מלכים דקדק וכתב שכל הקודם בנחלה קודם לירושת המלוכה וכן כ' אח"כ ירושה לבנו וכו' לכן הביא האי דרשה דתו"כ דאפילו בחיי האב נמי בנו קודם אע"ג דל"ש ירושה, והא דנקט הרמב"ם באמת דוקא ירושה וכשימות היינו משום דמיירי ממלך ובמינוי שאינו של קדושה, והא לא ילפינן מכה"ג דהוי מינוי של קדושה וכחילוק של מרן החת"ס ז"ל:

ומה שהביא הרב נ"י ראי' לדבריו מדלא הביא הרמב"ם בפ"ד מה' כלי מקדש ה"כ דמיירי גם מכהן גדול רק הקרא דכתיב גבי מלך, אינו ראי' שהרי כתב הרמב"ם שם וה"ה לכל שררה וכו' וזה ילפינן רק מקרא דמלך דכתיב בקרב ישראל וכספרי הנ"ל ואי הוי מייתי קרא דכתיב בכה"ג הו"א בכל מינוי' קדושה נמי בנו קודם דילפינן מכה"ג ובאמת אינו אלא בשררה שאינו של קדושה כמו מלך:

ועל מה שפלפלו בדברי רשב"א בתשו' הנ"ל לא אאריך להראות פנים לכל צד אבל נראה נכון מ"ש מעלתו בהבנת החת"ס ז"ל בדברי רשב"א וכבר תמכתי יסודותי בזה לעיל, אך מה שנלפענ"ד בדברי הרשב"א הוא כך דהנה דקדקתי בלשון התו"כ בג' מקומות שדרש שבן כה"ג יורש גדולת האב נקט לשון קדימה בפ' צו תחתיו מבניו יעשה אותה מלמד שיהא בן קודם לכל אדם שבעולם וכן בפ' שמיני פ"א ובנים לא היו להם שאלו היו להם בנים היו קודמין וכו' וכן בפ' אחרי לכהן תחת אביו מלמד שבן קודם לכל אדם וכו' וכן הוא לשון הרשב"א בתשו' הנ"ל שאם הי' הבן ראוי הוא קודם לכל אדם, ולכאורה לא הבנתי פירוש בלשון קדימה וכבר כתבו הראשונים בלשון תדיר קודם לכל אבל אינו דוחה את שאינו תדיר, וכך הי' להם לומר מלמד שבנו עומד תחתיו ועיין בלשון ספרי שהובא בילקוט שמעוני פ' שופטים גבי מלך:

ובתחלה עלה במחשבה לפני לומר אם הבן אינו רוצה לקבל על עצמו המלכות או השררות או כהונה גדולה יכול למחול וכמש"ל וא"כ הוא רק קודם לכל אדם למנות אותו אבל אינו עומד תחתיו כירושה גמורה שהרי יכול למחול לכן נקטו לשון קדימה, אבל הדרנא בי לפי שראיתי למהרש"א בח"א קידושין דל"ב שהק' אהא דמסקינן התם אפילו למ"ד נשיא שמחל על כבודו כבודו מחול מלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול הא מהאי דינא דר' צדוק דמייתי שם נימא נמי דהוי מחילת המלך מחילה מק"ו מכבוד המקום, ובב' הטעמים שהבאתי לעיל לא יתיישב קושיתו דלטעם הריטב"א דמשו"ה לא מהני מחילת המלך משום דצריך שתהא אימתו עלינו ואם ימחול כבודו לא ניירא ממנו זה שייך גם גבי כבוד המקום ועיין מ"ש רמ"א באו"ח סי' א' בשם הרמב"ם במו"נ ועיין בילקוט שמעוני פ' בחקתי עה"פ והתהלכתי בתוככם ואפ"ה מהני מחילת המקום, ומכ"ש לטעם רש"י שהבאתי משום דמצוה עלינו בכל שעה להיות לנו מלך ובשעה שמוחל על כבודו הוי כאין לו מלך ומבטל מצוה זו ולכן לא מהני מחילתו ודאי תקשי א"כ איך מהני מחילת כבוד המקום והס מלהזכיר שיהי' ח"ו רגע אחת כמי שאין לו אלקי' ח"ו ושויתי ד' לנגדי תמיד כתיב וע"כ צ"ל כתי' המרש"א דהקב"ה כולו עלמא דילי' הוא ומלכותא דילי' ומצי מחל ליקרי' כדאמרי' לעיל בנשיא ורב אבל מלך בו"ד מלכותא דארעא לא הוי אלא כעין מלכותא דרקיע ומשמיא מוקמי לי' ולאו דילי' הוא כדכתיב כי לד' המלוכה ואין מלך בו"ד יכול למחול כבוד מלכות שמים ע"ש, ולפ"ז נ"ל דה"ה אם רוצה למחול כל המלוכה אינו רשאי כיון דמה"ש זכו לו גדולת אבותיו וכשהקב"ה פסק גדולה לאבותיו פסק לבניהם אחריהם א"י למחול כבוד מלכות שמים ודלא כמש"ל דברצון הצבור יכול למחול דאין הכבוד שלהם אלא כבוד המקום וממילא דה"ה בבן

כה"ג ושאר שררה אם נאמר דזכו לו משמיא לירש גדולת אבותיו כיון דמשמיא אוקמי' לי' א"י למחול:

אך ראה זה מצאתי במרד כי גטין פ' הנזקין רמז ת"א וז"ל הצריך לעניינו אלמא הא דקאמר כהן קורא ראשון היינו מצוה לישראל להקרות לכהן ראשון אבל אי קאמר כהן אני מוחל על כבודי כבודו מחול כמו הרב שמחל על כבודו כבודו מחול דאורייתא דילי' הוא כ"ש כהן שהכהונה ניתנה לו ולזרעו עד עולם בברית מלח עולם דכתיב והיתה לו ולזרעו אחריו ברית כהונת עולם וכן בפ' קרח כ"פ כהונתכם אלמא שהכהונה שלהם היא ולא דמי למלך ישראל שאין יכול למחול על כבודו כדתניא כי לד' המלוכה הממליך מלכים ולו המלוכה ולהכי כתיב שום תשים עליך מלך שריבה הכתוב שימת הרבה לומר שאין כבודו מחול עכ"ל מבואר מדבריו דכהן יכול למחול על כבודו והוא סותר לכאורה למ"ש:

אמנם אחר העיון אין מזה סתירה כלל לדברינו דדוקא לענין הדינים ששוים בי' כה"ג וכהן הדיוט נגד ישראל בזה הכהונה שלהם ויכולים למחול כגון לענין לקרות ראשון בתורה דשם כתיב כהונתכם בכינוי שלכם ולהכי כתיב כהונתכם לשון רבים דוקא כהונה שכולם שווים בה הוא שלהם והראי' שכלל שם גם כהנים הדיוטים שכן כתיב בפ' קרח פי"ח ואתה ובניך אתך תשאו את עון כהונתכם ושם פסוק ז' ואתה ובניך אתך תשמרו את כהונתכם וגבי בר"ח מלח עולם שם פסוק י"ט אפילו הבנות בכלל שכן כתיב ברישא דקרא נתתי לך ולבניך ולבנותיך אתך לחק עולם וכן בפ' פנחס והיתה לו ולזרעו אחריו ברית כהונת עולם בכהן הדיוט משתעי קרא, אבל כה"ג בכהנים שהוא מינוי שררות וטעון משיחה אפי' תחתיו מבניו כדאמרי' בכריתות והוריות הנ"ל הוא כמלך בעם וא"י למחול כבודו דמשמיא מוקמי לי' ואין כהונה גדולה שלו רק כהונה הדיוטית וז"ל רבינו הרמב"ם בפ"ה מכלי המקדש ה"ג וחייב כה"ג לנהוב כבוד בעצמו ולא יקל בעצמו עם שאר העם וכו' ועיין שם בפ"ד ה"ב גבי כהנים הדיוטים כתב וצריך כל אדם מישראל לנהוג בהם כבוד הרבה ולהקדים אותם וכו' לפתוח בתורה ראשון וכו' ההבדל מבואר דבהדיוטים כתב שישראל מחויב לנהוג בהם כבוד אבל הוא א"צ לנהוג כבוד בעצמו ויכול למחול אבל גבי כה"ג כתב שמחויב לנהוג כבוד בעצמו מזה נראה שאינו יכול למחול וכנ"ל [עיין שו"מ מהדו"ד ח"א סימן ל"א]:

וקצת ראיה לדברי מדפריך בסנהדרין ח"י אמתני' דקתני כ"ג מעיד ומעידין אותו והתני' והתעלמת פעמים שאתה מתעלם וכו' ולמה לא משני דמתני' מיירי במוחל על כבודו ואשמעינן דיכול למחול אעכ"ח דס"ל לגמ' דנהי דבזקן ואינו לפי כבודו מותר להתעלם

אבל אינו מחויב היינו משום דתורה דילי' הוא אבל כה"ג דמשמיא מוקמי לי' לא מהני מחילתו:

ואחר הדברים האלה פלא בעיני על הגאון אמרי אש שכ' לדחות דברי ע"מ שהנשיאים קודם הלל מחלי נשיאותם לגדולים מהם בתורה ולפענ"ד דברי ע"מ נכונים דאף באמת קיי"ל נשיא שמחל על כבודו כבודו מחול כמ"ש הרמב"ם פ"ו מת"ת ה"ו היינו משום דבאמת כתר תורה אינו בירושה ותורה דילי' היא יכול למחול כרב שמחל על כבודו אבל מ"מ הוכיח בעל ע"מ שפיר דאינימא דכתר תורה נמי בירושה וא"כ ל"ש לומר תורה דילי' שהרי משמיא מוקמי לי' א"כ לא הי' בני הנשיאים יכולין למחול ולמה לא הורישו כתרם לבניהם ואלא מאי דכתר תורה אינו בירושה, ואדרבה לפי הנ"ל יש הוכחה גדולה דכתר תורה אינו בירושה מהא דקי"ל נשיא שמחל על כבודו כבודו מחול:

ועוד אני תמה עליו מלבד דאינו מתקבל על הלב כלל שכל בני הנשיאים שקודם הלל לא הי' בהם א' שהי' גדול מכל בני דורו אלא אפי' לו יהיבנא לי' כן אבל מדוע מהלל ואילך לא איתרמי כן שימחלו בני נשיאים נשיאותם לגדול מהם בתורה, ואם נאמר דס"ל ג"כ כמ"ש בע"מ דמשו"ה לא מחלו מהלל ואילך משום דהורדוס ובניו חטפו להם מלכות שאינה הוגנת לכן התקינו ב"ד שיהא כתר תורה משלים לכתר מלכות והי' צריך להיות מבית דוד, מ"מ תקשי בכתובות ק"ג דאמר רבי אעפ"י ששמעון בני חכם גמליאל בני נשיא והא הם היו שוים ממלכות בית דוד ולמה לא מחל ר"ג הנשיאות לר"ש שהי' גדול ממנו בתורה כללי של דבר צריך אני לעשות לי רב להבין דבריו הקדושים וספרו אינו תח"י:

הנה הראשונות באו כיון שהעלנו דבן כה"ג אינו יכול למחול כהונה גדולה גם קודם שנתמנה צריכין אנו לשים לב לדברי תו"כ שנקט לשון בנו קודם, ולפע"ד נראה פשוט דאמרינן במנחות דנ"א וכן הוא בתו"כ פ' צו ריש פ"ה כה"ג שמת ולא מינוי אחר תחתיו מנין שתהא מנחתו קריבה משל יורשיו ת"ל הכהן המשיח תחתיו מבניו יעשה אותה ע"ש בגמ' דנ"ב וברמב"ם פ"ג מתמידין ומוספין הכ"ב מבואר מזה שלא היו מחויבין למנות כה"ג מיד שמת הכה"ג שהי' [עיין מכות י"א ע"ב נגמר דינו בלא כ"ג ופירש"י שם] ולפ"ז נראה דזה כונת התו"כ דודאי אין ישראל מחויבים למנות עליהם כה"ג כלל ויכולים להמתין עד שבעת ימים קודם יו"כ שמפרישים כה"ג וכו' כדאיתא בריש יומא שכל עבודת יו"כ אינה כשרה אלא בו כדאמרינן בהוריות י"ב וביומא ל"ב וכן פסק הרמב"ם פ"א מעבודת יו"כ ה"ב, ולפי זה לא הי' יכול למנקט מלמד שבנו עומד תחתיו דאז הוי

סד"א דמחויבים למנותו מיד להכי נקט בנו קודם לכל אדם דהיינו אם רוצים למנות כה"ג הוא קידם אבל הברירה בידם שלא למנות כלל עד ז' ימים קודם יו"כ שצריכין לו:
ובזה הי' אפשר ליישב קושית חת"ס מהא דר"ה דקאמר דאימנו עלי' מאדר ומלך בן מלך הוא אלמא דאפילו מלך בן מלך בעי מנין, ולהנ"ל ודאי אם רוצים להעמיד מלך צריכין להעמיד בן המלך אבל כיון שהברירה בידם שלא למנות דמחך בן מלך הוא ואימנו עלי' מאדר לא מנינן אלא מניסן, אלא דהא בורכא שהרי במלך מצוה למנות להם מלך כדאמרינן בסנהדרין ד"כ ופסקו הרמב"ם פ"א ממלכים וא"כ בכל רגע שאין ממנין את בן המלך עוברים על מ"ע זו ועיין מש"ל בשם המקנה קידושין דל"ב ואף שכתב הרמב"ם שם ה"ז הניח בן קטן משמרין לו המלכות עד שיגדל כמו שעשה יהוידע ליואש [ד"ה ב' כ"ב] היינו משום שהמצוה כן הוא אבל אם אין ממנין בן מלך הראוי למלוכה ודאי עוברין מצות עשה של שום תשים ולהכי נמי גבי מלך דריש בספרי למען יאריך ימים על ממלכתו הוא ובניו שאם מת בנו עומד תחתיו ולא נקט הלשון דנקט בתו"כ בנו קודם לכל אדם יען שבמלך מחויבין להעמיד בנו מיד בלי איחור עיין ילקוט שמעוני פ' שופטים רמז תתקט"ו:
אמנם יש ליישב בזה קושיא שני' של חת"ס למה לא ילפינן כה"ג שבנו קם תחתיו ממלך, ולמ"ש לק"מ דשאני מלך ושאר מינוין שהביא תוס' סוטה דמ"א ד"ה אותו בשם ירושלמי שמחויבים למנות אותם שפיר שייך בי' ירושה דמיד שמת האב יורש הבן ומחויבים ישראל להעמידו אבל בכה"ג כיון דאם רוצים אין ממנין כה"ג כלל ל"ש בי' ירושה לומר שאם רוצים למנות הוא קודם להכי קמ"ל קרא דגם בנו של כה"ג ממלא מקומו:
ויש לפקפק קצת כיון שעכ"פ קודם יו"כ מחויבים למנות כה"ג כנ"ל שפיר שייך בי' ירושה ובפרט לדברי רשב"א שהבאתי לעיל שכל ירושה אינו בא מרשות מוריש לרשות היורש רק שפקע רשות המוריש רגע אחת ואח"כ זכוהו רחמנא ליורש וא"כ מה לי הפסק רשות רגע אחת או שנה, ומ"מ נ"ל דלענין כתר תורה הן בנשיאות והן ברבנות כיון דאינם מחויבים כלל למנות אחד על כסא רבנות הנהוג א"כ אפילו תאמר שבנו קודם לכל אדם מ"מ היינו רק ברוצים למנות וממילא ל"ש בי' ירושה כלל כמ"ש ואין ללמוד כלל ממלך וכה"ג:
ואולי יש לכוון כן בכונת הרשב"א בתשו' שעמד עליה החת"ס למה תלה במנהג הלא ד"ת כן הוא, ותו מ"ט תליא בדעת הצבור כיון שכופין אותם למנות הבן ותו מאי רבותא דכה"ג דקאמר אפילו כה"ג, ולפמ"ש א"ש כיון דאינם מחויבים להעמיד חזן לכאורה ל"ש בי' ירושה כנ"ל לכן כתב הרשב"א יען שרואה ממנהג אותן המקומות הבנים מיתמנים

מדעת הצבור חזנים תחת אבותיהם וגם זה הי' אביו ואבי אביו חזנים א"כ נוהגים שלא יהיו בלא חזן רק ימנו חזן ואם כן הוי כמחויבים לקבל חזן וחזר הדין כבכל המינויין שממלא מקום אביו בתורת ירושה וע"ז כתב דאפילו בכה"ג שאינם מחוייבים למנות מיד כה"ג כבשאר מינויין כנ"ל ומ"מ יורש גדולת אבותיו ומכ"ש הכא:

ולולי דמסתפינא הייתי אומר דבר חדש דבאמת פלא בעיני בברכות כ"ז דעברי' לר"ג מנשיאות בשביל דצערה לר"י ואינימא דבתר תורה ונשיאות ירושה וכופין את הצבור בתחילה למנות אותם אפילו יש גדולים מהם בתורה רק שממלאים מקום אבותם ביראה ומכ"ש אם כבר מינו אותם שאין להורידם מגדולתם דמעלין בקודש ולא מורידין ועיין בריב"ש סי' ער"א ד"ה שנית וברמ"א יו"ד סי' רמ"ה וא"כ איך היו יכולין להוריד לר"ג מנשיאותו שירש מאבותיו ובשלמא אם הם מקבלין אותו מדעתם יש לומר דאדעתא דהכי קבלוהו דאי חזו בי' טעמא להוריד אותו יורידוהו מגדולתו אבל אם ירושה הוא ולא תלי' ברצונם קשיא ואפילו לדעת בעל ע"מ ומהרשד"ם בתשו' שהביא המג"א סי' נ"ג סקל"ג דכתר תורה אינו בירושה מ"מ קשה דהרי כתב שם ע"מ בעצמו דמהלל ואילך כיון שהי' כתר תורה משלים לכתר מלכות הי' הנשיאות בירושה כמלכות ועיין רש"י שבת דט"ו ד"ה הלל ושמעון דר"ג הזקן הי' בנו של הלל, ור"ג דצערי' לר"י בברכות הנ"ל הוא בן בנו של ר"ג הזקן וא"כ היה אז הנשיאות בירושה ואיך יכלו להעבירו:

לכן נ"ל דודאי בכל המנויין ואפילו במלך אם אין ישראל או הצבור מרוצים עמו אין כופין אותן למנותו ועיין הוריות דף י"ג בקרב ישראל ולא כשהוא מחלוקת ורש"י שם ורמב"ם פ"ק דכריתות ופנ"י פ"ק דר"ה אלא דהוי סד"א אפי' אם הצבור מרוצין עמו אינן יכולין למנותו אם איכא דעדיף מיני' בתורה או ביראה להכי קמ"ל קרא גבי מלך הוא ובניו שאם מת עומד בנו תחתיו אם הצבור מרוצין עמו אפי' איכא דעדיף מיני' וזה שד שדייק בתו"כ מלמד שבנו קודם לכל אדם אף שאחר עדיף מיני' ומ"מ אינו יורש גדולתו בחזקת יד נגד רצון הצבור, ומה"ט נ"ל ג"כ דפשיטא לי' להרשב"א בתשו' הנ"ל וכן לריב"ש סי' הנ"ל דאפילו איכא דעדיף מיני' מ"מ הבן קודם והוא פלא לכאורה דלמא לא גילתה התורה שבנו קם תחתיו אלא בששקולים ולא היכא דאיכא דעדיף מיני' דאז אין כופין את הצבור להעמידו:

ולפימ"ש א"ש כיון דברצון הצבור מיירי א"כ בששקולים או האחר קטן ממנו ל"ל קרא סברא הוא שבנו קם תחתיו ואלא מאן ניקום א"ו דבעדיף מיני' גילתה תורה שמ"מ הבן קודם, ולפ"ז א"ש כיון דמדעת הצבור אוקמוהו לר"ג אדעתא דהכי אוקמוהו שאם לא יהא מרוצה להם יורידוהו ועיין תוס' מגילה ט' ע"ב ד"ה ולא לכהן הדיוט:

וכדמות ראי' לדין זה שהרי אמרינן ברכות דף נ"ה אין מעמידין פרנס על הצבור אלא א"כ נמלכין בצבור שנאמר ראו קרא ד' וכו' והרי גם בן מלך וכה"ג צריכין להעמיד אותן ועיין לשון הרמב"ם פ"ד מכלי המקדש ה"כ כשימות המלך וכו' מעמידין תחתיו בנו וכמו שהוכיח חת"ס מסוגיא דריש ר"ה וא"כ איך קאמר סתם אין מעמידין פרנס וכו' אא"כ נמלכין בצבור הלא יש פרנס שמעמידין אותו בלא המלכה בצבור כגון שירש הגדולה מאבותיו והכי הו"ל אין מעמידין פרנס בתחילה וכו' כלשון הרמב"ם פ"א ממלכים ה"ג אין מעמידין מלך בתחילה אלא עפ"י ב"ד של ע"א, אע"כ כנ"ל דאפילו בן פרנס צריך לימלך בצבור:

ואל תשיבני מדברי הרמב"ם שם ה"ו שכתב הניח בן קטן משמרין לו המלכות עד שיגדיל ואי אינו יורש גדולת אביו אלא ברצון הצבור למה ממתינים לו עד שיגדיל, לק"מ לענ"ד כיון דחזינן דתורה נתנה קדימה לבנו אם הצבור מרוצין אפילו איכא דעדיף מיני' סברא הוא דודאי גם בזה נתנה לו התורה קדימה שאם הצבור מרוצין ישמרו המלוכה עד שיגדיל ולא ימנו מלך עד אז כמו שעשה יהוידע ליואש ואדרבה אינימא שהבן יורש אפילו בלא רצון הצבור תקשי מה קמ"ל הרמב"ם בזה ולמה לו להביא ראי' מיואש פשיטא וכי קטן אינו יורש עיין תוס' כתובות דף י"א סד"ה מטבילין:

ולפי"ז דברי רשב"א נכונים דודאי מד"ת אף שבנו קודם לכל אדם מ"מ כיון שאין הצבור חפצים בו אין למנותו אלא כיון שרואה ממנהג אותן המקומות הבנים מתמנים מדעת הצבור חזנים תחת אבותיהם א"כ הוי כצבור חפצים בו [כיון שגם שם לא הי' רק קצת מעררין ורוב הצבור היו מרוצים עמו רק המיעוט חשבו שצריכין לבקש עדיף מיני'] עיי"ש ברשב"א בפנים השאלה וחזר הדין לכל המינויין שאם הצבור מרוצין עמו הוא קודם אפילו איכא דעדיף מיניה:

ובזה יתישבו דברי הכלבו שהביא הרמ"א ביו"ד סוס"י רמ"ה דאם המנהג לבחור במי שירצו הרשות בידם והוא פלא איך ינהגו נגד ד"ת שבן יורש גדולתו, ולפמ"ש יתפרש לשון הרמ"א כמין חומר מי שהוחזק לרב בעיר וכו' אין להורידו מגדולתו אע"פ שבא לשם אחר גדול ממנו (ריב"ש סי' רע"א) אפילו בנו ובן בנו לעולם קודמים לאחרים וכו' (רמב"ם ה' מלכים) וזה הכל במקום שהמנהג שהבן יורש א"כ אין לדון על רצון הצבור רק יען דאיכא עדיף מיני' לזה הבן קודם, ובמקום שיש מנהג לקבל רב על זמן קצוב או שהמנהג לבחור במי שירצו הרשות בידם (כלבו) כי נגד רצון הצבור אין כאן ירושה ולא קדימה כלל כמ"ש:

ומעתה מיושב קושית חת"ס מהא דאימנו עליהו באדר ומלך בן מלך הוא דהא לפמ"ש אפילו מלך בן מלך אין למנותו אלא ברצון הצבור ואין לו קדימה אלא במרוצה לצבור שאין צריכין למנות האי דעדיף מיניה ושפיר לא מנינן ליה אלא מניסן אפילו אימנו עליהו באדר דאינו מלך כלל עד שימנו אותו ברצון הצבור ומ"מ יש רבותא בבן מלך דבאדם אחר ודאי לא מהני מה דאימנו עליהו ומרוצין בו דילמא אשכחי' עדיף מיני' אלא אפילו בבן מלך דלא משגחינן בעדיף מיני' אפ"ה לא מנינו לי' אלא מניסן:

ובהא נכונים דברי הרמב"ם שם בפ"א ממלכים ה"ט שכ' מלכי בית דוד הם העומדים לעולם שנ' וכו' אבל אם יעמד מלך משאר ישראל תפסק המלכות מביתו שהרי נאמר וכו' והראב"ד השיג עליו כי זה סותר למה שאמר למעלה ולא המלכות בלבד וכו' ותי' הכ"מ דלעיל קאמר רק שהוא ירושה לבניו שאין ב"ד ממנין אחר תחתיו וכאן כתב דהקב"ה מעמיד מלכי בי"ד לעולם אבל מלך משאר ישראל לא כרת לו ברית שיעמידנו לעולם עכ"ל, ודבריו תמוהים למה נ"מ כתב הרמב"ם זה ולא בשמים הוא ואין נ"מ לדינא, אמנם למ"ש א"ש דהנה לכאורה קשה עוד על דברי הכ"מ מגמרא דזבחים ק"ב ומגילה י"ג הנ"ל דכשהקב"ה פוסק גדולה לאדם פוסק לבניו ולבני בניו עד סוף כל הדורות ועיין חת"ס הנ"ל שפי' שפוסק להם עכ"פ שיהי' ראוין לגדולת אבותיהם וא"כ שפיר השיג הראב"ד ממה שכתב למעלה דכל השררות בירושה וא"ל שהקב"ה לא כרת לו ברית וא"כ לא יהי' ראוי הא מוכח מהנ"ל שפוסק להם הקב"ה שיהי' ראוי, אבל לפמ"ש א"ש דודאי כרת ברית שיהי' ראוי ומ"מ גם בראוים אינן מחויבין הצבור למנותם אלא תלי' ברצון הצבור ולמעלה לא כתב שכל המינוין ירושה רק שהבן קודם למלאות מקום אביו אפילו איכא דעדיף מיני' רק למלכי בית דוד כרת ברית שיתן בלב הצבור לחפוץ בהם אם יהי' ראוין ולא למלך משאר ישראל אפילו יהי' ראוי מ"מ לא כרת לו ברית שיהי' מרוצה לצבור, ולפ"ז מוכח מיכן דאפילו מינוי שהוא בירושה אינו רק ברצון הצבור וזה בא הרמב"ם להשמיענו דהא זאת לא שמענו עוד ממנו בכל מה שכתב למעלה:

ואחרי כל הדברים האלה אין מדברי ריב"ש אשר בשערי הרב הג' הנ"ל ראי' כלל שמחויבים הצבור למנות הבן תחת אביו על כסא הרבנות והמעיין שם בריב"ש בשאלה ובתשובה יראה כי הצבור הי' מרוצה עם מוהר"ר יוחנן בהרב ר' מתתי' והראי' שכבר ישב אצלם על כסא רבנות תחת אביו אלא שמהר"ם לוי רצה להורידו ולמנות מהר"ר ישעי' תחתיו יען שהי' גדול ממוהר"ר יוחנן וע"ז שפיר כ' הריב"ש כיון שמרוצה לצבור אפילו הי' תחילת המינוי הי' מהר"ר יוחנן קודם למלאות מקום אביו אפילו הי' מוהר"ר ישעי' גדול ממנו בחכמה כיון שממלא מקום אבותיו ביראה, וכן בעובדא דמבי"ט שם

כפי מה שהביא הרב הנז' כי המבי"ט אינו תח"י הי' רוב הקהל מרוצים בהבן רק קצת מתרעמים מאחר שהי' שם בקהל הנז' אחד שהוא יותר בקי ממנו וכו' מלשון זה נראה שהי' גם הם מרוצים עם הבן רק יען שהי' עדיף מיני' הי' חושבים שיותר ראוי להושיב על כסא הרבנות הא דעדיף מיני' וע"ז שפיר כ' המביט שאעפ"י שהקהל לא הי' ממנים אותו וכו' ולא היו כותבים הסכמה הם מחויבים לקבלו מצד הדין שהוא יורש שררות אביו בלי הסכמתם היינו הסכמתם הנזכר שם למעלה אבל ודאי שצריכין להיות מרוצים עמו כמ"ש] כמו שהוא הדין כמבואר וכו', ובדברינו אלו יש לסלק גם מעל הריב"ש ומבי"ט קושית חת"ס ל"ל קרא מיוחד לכה"ג שבנו קם תחתיו תי"ל דילפינן ממלך בקרב כל ישראל לרבות כל המינויין שבישראל, דנ"ל דס"ל לריב"ש ולמבי"ט דבמינוי של קדושה ככה"ג וכדומה אינו יורש למלאות מקום אביו שלא ברצון הצבור כמ"ש אלא דברצון הצבור הוא קודם אבל במלך וכדומה הוא יורש אפילו שלא ברצון הצבור והכי דייק לישנא דגבי מלך נקט הספרי מלמד שאם מת בנו עומד תחתיו ובכה"ג נקט בתו"כ מלמד שהבן קודם לכל אדם וכנ"ל וא"כ אין ללמוד כלל כה"ג ממלך כיון דאין דינם שוה דבן מלך ממלא מקום אביו אפי' שלא ברצון הצבור וכה"ג דוקא מרצון הצבור:

והא דעברוהו לר"ג אף דאז הי' כתר תורה משלים לכתר מלכות וא"כ יורש גדולת אביו אפילו נגד רצון הצבור י"ל כיון דעיקרו הוי מ"מ כתר תורה רק דפתיך בי' גם כתר מלכות א"כ אינו יורש שלא מרצון הצבור וכן הא דאין ממנין פרנס על הצבור אא"כ נמלכין בצבור תחילה שהבאתי היינו נמי דוקא במינו של קדושה כמו מינוי של בצלאל למלאכת המשכן אבל שאר שררה יורש אפילו בלא דעת הצבור וכנ"ל ולפ"ז אין אנו צריכין לדחוק בדברי רמ"א סימן רמ"ה דקאי דוקא אהחזיק עצמו בשררה ולא ארבנות אלא די"ל דקאי נמי ארבנות ובנו קודם דקאמר היינו מדעת הצבור וכמ"ש:

איברא מדברי בעל ע"מ ומהרשד"ם בתשו' נראה להדיא למעיין בדבריהם הקדושים שמחלקין בין כתר תורה לשאר מינוי אפילו של קדושה וז"ל ע"מ הני מילי בכתר כהונה וכתר מלכות וכל דדמי לי' וכו' אבל גבי נשיא ואב"ד כיון שכתר תורה מונח בקרן זויות הרוצה ליטול יבא ויטול וכן מלשון מהרשד"ם שם סי' פ"ה שכתב כי המרביץ תורה וכו' צריך שיהי' פקיע בד"ת וכו' עד שלבי אומר לי שלא דיבר הרב בענין ת"ח דהרי כתיב צדק צדק תרדוף הלך אחר ב"ד יפה ואמרן המעמיד דיין על הצבור וכו' וע"ז צדקו דחז"ל ביומא [ע"ב] שאמרו ג' זירים הם וכתר תורה אינה ירושה אלא כל הרוצה ליטול וכו' מזה נראה שהם קא' דוקא בכתר תורה ולא אשאר מינוי קדושה, ולפימ"ש צ"ל דאע"ג דגבי כהונה ושאר מינוי קדושה ג"כ אין הבן קודם אלא מדעת הצבור מ"מ בכתר תורה

כיון שעיקרו להגדיל תורה ולהאדירה אין לו קדימה אפילו מדעת הצבור נגד גדול ממנו, וממילא לא קשה מה שתמה מעלתו נהי שכתר תורה הפקר אבל גם אם זוכה בהפקר יורש הבן ולמ"ש דאפילו נימא שיורש כתר תורה היינו רק כשאר מינוי קדושה דוקא ברצון הצבור יש לו קדימה נגד דעדיף מיני' א"כ אין לו דמיון כלל לשאר הפקר שזוכה האב דיורש הבן ממילא משא"כ כאן דאכתי תלוי בדעת אחרים אין לומר דמהני זכות האב לבן אפילו לקדימה אי לאו דגלי קרא וכיון דיש חילוק בין כתר תורה לכתר כהונה דכתר תורה הוא הפקר ואין ללמוד ממנו לשאר ירושה ודאי לא דמי כנ"ל:

ובלאה"נ נמי נראה דלא דמי לאם זוכה האב בשאר הפקר דבאמת דברי מהרשד"ם שם תמוהים שהביא ראי' דכתר תורה הפקר מיומא ע"ב ג' זירים הן וכו' של מזבח זכה אהרן ונטלו של שלחן זכה דוד ונטלו של ארון עדיין מונח הוא כל הרוצה ליקח יבא ויקח ושם הפי' מי שרוצה ללמוד יכול לקנות שלמות התורה אבל לא לנהוג שררה על הצבור שהרי זה לא תלי' ברצונו אם רוצה ליקח יבא ויקח מעצמו וחלילה להשתרר על הצבור ברבנות נגד רצונם ועיין חו"מ סי' ח' וחת"ס חו"מ סי' י"ט, אלא נראה דס"ל למהרשד"ם דהוא הוא דבשלמא כתר מלכות שאינו צריך למלאות מקום אבותיו בתורה וכמ"ש הרמב"ם פ"א ממלכים אע"פ שאינו ממלא מקום אבותיו בתורה מעמידין אותו ומלמדין אותו וכו' ע"ש וכן בכה"ג כמבואר ברמב"ם פ"ה מכלי מקדש ה"ב דכל המעלות שמנו חכמים בכה"ג הוא רק למצוה לכתחילה אבל בדיעבד אם נתרבה מ"מ נתרבה וביומא דח"י ואומרים לו אישי כה"ג שמא שכחת או שמא לא למדת וכו' וא"כ שררותו אינו תלוי רק ביחוסי כהונה שפיר י"ל דהאב זוכה לבניו עד סוף כל הדורות אבל כתר תורה שמונח הפקר מי שרוצה לקנות חכמה ובינה יוכל לקנות ואינה ירושה מאב לבן ואין ת"ח מצוין וכו' כבנדרים דפ"א ואם לא יעסוק בתורה ולא יהא ת"ח אינו יכול לנהוג כלל שררות התורה איך יזכה האב לבן בדבר שמחוסר מעשה הלימוד עדיין ולא דמי לשאר ירושה שאינו מחוסר מעשה ובא ממילא ולזה כוון נמי בעל ע"מ לפענ"ד:

ונבהלתי מראות מה שהביא הרב הנ"ל דעכשיו שהרבנים מקבלים שכר מהצבור אין דינם כבזמן הש"ס כי לא צותה תורה ע"ז, והוא פלא הלא ילפינן הכל ממלך ועיין ברמב"ם פ"ד ממלכים כל ההכנסות שהי' למלך מן העם ותחילת דברי פיהו שם יש למלך ליתן מס על העם לצרכיו וכו' וכי יש שכר גדול מזה אפ"ה יורש הבן, וגם בכה"ג דרשינן בכמה דוכתי בש"ס והכהן הגדול מאחיו שאם אין לו משלו גדלהו משל אחיו ועיין ברמב"ם פ"ה מכלי מקדש ה"א וא"ל שזה אינו אלא למצוה מ"מ איך יורש הגדולה ויהי' מצוה על

אחיו הכהנים להעשירו אם אין לו משלו וכן יש לו זכות ליטול חלק בראש עיין רמב"ם שם הי"ב:

שבתי וראיתי כי הלכה כר' שמעון ב"ג מעלתו נ"י גם בראי' אחרונה ממדרש פ' פנחס בפסוק יפקוד וכו') ומה שהביא הרב הנ"ל ממשל הילקוט פנחס שם מלך בו"ד שלא הי' לו בן ראוי למלכות וכו' לק"מ דודאי אלו היו בני משה ראוין לגדולתו ודאי לא הי' הקב"ה מקפת שכר בחיר ד' נאמן ביתו מרע"ה אלא כך כונת רבינו חת"ס שמשה הי' סבר שכתר תורה בירושה כשאר שררה וא"כ לא בעי ממלא מקום אבותיו בתורה רק ביראה וביראה הי' היו ממלאים מקומו לכן ביקש שירשו מקומו ולולי כן לא הי' מבקש כן אבל הקב"ה השיב לו בניך ישבו להם ולא עסקו בתורה וכו' יע"ש בתנחומא ובמ"ר וכתר תורה אינה בירושה רק למי שגדול בתורה ושייך ליהושיע וכמ"ש מרן ז"ל וכיון דבאמת אינו בירושה שפיר כתב הילקוט שלא הי' ראוי כיון שלא היו גדולים בתורה כיהושיע אבל אם הי' בירושה ודאי היו ראוין אף שאינם גדולים בתורה כיון שממלאים מקום אבותם ביראה וזה ברור:

העולה מכל מה שכתבתי לדינא יש בזה וי"ו דינים:

א) מלך וכדומה מינוי שאינה של קדושה הבן יורש שררות האב נגד רצון הצבור:

ב) דזה דוקא במינוי ושררות אשר מחויבים להעמיד כגון מלך ובכל רגע שאינם מעמידין עושים עברה אבל במינוי שאינם חייבים למנות ל"ש ירושה כלל:

ג) במינוי של קדושה אין כופין את הצבור להעמיד הבן במקום אב אבל ברצון הצבור הבן קודם אפילו איכא דעדיף מיני':

ד) וכתר תורה לדעת הריב"ש ומבי"ט ג"כ הדין כשאר מינוי קדושה כנ"ל ולדעת מהרשד"ם וע"מ ליכא בכתר תורה קדימה כלל אפילו ברצון הצבור רק ראוי להעמיד מי שגדול יותר מן הבן בתורה:

ה) דאפילו בחיי האב דליכא תורת ירושה מ"מ אם האב אינו יכול לעמוד בשימושו הבן קודם לכל אדם ובזה אפשר דאפילו במלך וכדומה הוא רק ברצון הצבור יש להבן דין קדימה נגד עדיף מיני' אבל אין כופין את הצבור אלא במיתת האב מדין ירושה:

ו) אם הבן רוצה למחול על כבודו לדעת מהרש"א בח"א א"י למחול כבוד מלכות שמים אשר בקרבו לא מיבעי' במינוי שאינו של קדושה שכופין את הצבור ודאי א"י למחול אלא אפי' במינוי קדושה שיש לו רק דין קדימה אם הצבור מרוצין עמו אינו רשאי למחול כבוד שמים ולטעם רש"י בכתובות או לטעם ריטב"א בקידושין אם רוצה למחול על כבודו יכול למחול:

ואל ירע בעיניו אם דברי אינם מסודרים כראוי כי המון טרדותי לא נחני לעיין היטב קודם כותבי ועיוני וכתבי באים כאחד, א"ד ידידו הנאמן החותם בברכת התורה ולומדי לשמה:
עמרם הק' בלוהם בק"ק הנ"ל:

תשובה שלה

עוד להרב הנ"ל
ע"ד מעלתו ליישב קושית חת"ס ל"ל קרא בכה"ג דבנו קם תחתיו הלא ילפינן ממלך לכל שררות ומינוין שבישראל שהבן יורש גדולת אביו ע"ש וע"ז אמר מעלתו עפ"י דברי תוס' יומא י"ב ד"ה כה"ג שכתב דכה"ג מתמנה ומסתלק בפה א"כ הי' הו"א שאין הבן יורש גדולת אביו כיון שאפילו אביו מסתלק בפה להכי צריך קרא דבנו קם תחתיו וממילא ידעינן נמי מכ"ש שאין האב מסתלק בפה והא דכתבו תוס' שמסתלק בפה לפי האמת הוא רק בכהן שעבר, ולפענ"ד הא ליתא דבירושלמי פ"ב דסנהדרין דף וי"ו א"ר אליזר כה"ג שחטא מלקין אותו ואין מעבירין אותו מגדולתו א"ר מנא כתיב כי נזר שמן משחת אלקיו עליו אני ד' כביכול מה אני בקדושתי אף אהרן בקדושתו ועיין ברמב"ם פ"ד מכלי המקדש הכ"ב וכיון דמהאי קרא ידעינן דאין כה"ג המשמש מסתלק לעולם שפיר יש ללמוד ממלך שבנו קם תחתיו וליכא הו"א כלל ללמוד כהן המשמש מכהן שעבר [ואף דמקרא דירושלמי לא ידעינן רק כהן משיח שאין מעבירין אותו אבל לא במרובה בגדים דהא שמן משחת כתיב וא"כ אכתי אצטריך קרא במרובה בגדים שבנו קם תחתיו לסברת מעלתו מ"מ זה אינו דאכתי תקשי למאן דדריש בתו"כ שבנו קם תחתיו מפסוק והכהן המשיח תחתיו מבניו יעשה אותו דמיירי ג"כ בכהן משיח ל"ל קרא לילף ממלך ואי משום דהי' הו"א שהוא עצמו מסתלק בפה הא כהן משיח ודאי אינו מסתלק בפה כנ"ל]:
שנית ראיתי שכוונתי האמת דהא דמסתלק בפה כתבו תוס' מסברא דנפשייהו ולא כמו שאמר מעלתו דבירושלמי דרש לה מקרא ועיינתי בפנים בירושלמי יומא פ"א ה"ג ומגילה פ"א ה"ח וז"ל וכיפר הכהן אשר ימשח אותו מה ת"ל לפי שכל הפרשה אמורה באהרן אין לי אלא אהרן עצמו ומנין לרבות כהן אחר ת"ל אשר ימשח אותו אין לי אלא המשיח בשמן המשחה מרובה בגדים מנין ת"ל ואשר ימלא את ידו ומנין לרבות כהן אחר המתמנה ופי' בק"ע כגון זה דתנן במתניתין שמתקינין תחתיו שלא נמשח ושלא נתרבה בבגדים ת"ל וכפר הכהן במה הוא מתכפר רבנין דקסרין בשם ר' חייא בר יוסף בפה א"ר זעירא הדא אמרה שממנים זקנים בפה [פי' ק"ע וא"צ לסמוך ידיו עליו] עכ"ל

הירושלמי מבואר להדיא דלא יליף מקרא אלא שנמנה בפה אבל לא שמסתלק בפה רק רבותינו בעלי תוס' חידשו זאת מסברא דנפשייהו כיון שלא נתמנה רק בפה מסתלק בפה ואתי דיבור ומבטל דיבור, והנה אהא דאמר בירושלמי במה הוא מתכפר וכו' בפה כתב בק"ע וה"פ כהן שמתקינין תחתיו במה הוא מתמנה והדין עמו דדוקא כהן שמתקינין מתמנה בפה אבל כהן המשמש מבואר ברמב"ם פ"ד מכלי מקדש הי"ב וי"ג דאינו מתמנה בפה רק מרבין אותו בבגדים זי"ן ימים זאח"ז ובזמן שמן המשחה מושחין אותו ג"כ זי"ן ימים זאח"ז ועכ"פ ריבוי או משיחה פ"א מעכב אפילו בדיעבד ע"ש והוא מגמ' ערוכה יומא ד"ה ע"ש בתוס' ד"ה איתקש ובכ"מ ברמב"ם הנ"ל בשם ספרי וא"כ פשיטא כיון דאינו מתמנה בפה דאינו מסתלק בפה והדר שפיר מצי למילף ממלך שבנו קם תחתיו כקושית חת"ס:

ובלא"ה לענ"ד דבריו מעיקרא דדינא פירכא דודאי אם נותנים לאדם מתנה לזמן מיד אחר הזמן חוזר לבעליו ואפי' קנין חדש א"צ הבעלים הראשונים [וכן הסכימו גדולי האחרונים דזה ההפרש בין המתנה לזמן ומתנה עמ"ל דבמתנה עמ"ל צריכין בעלים הראשונים קנין חדש ולא במתנה לזמן] אבל אם נותנים לאדם מתנה גמורה וחלוטה הרי הוא שלו ומורישו לבניו וא"כ מה ענין כהן שעבר שמתקינין תחת כה"ג שנותנים לו הגדולה מתחילה רק לזמן לכהן המשמש שנותנים לו גדולה במתנה גמורה וחלוטה ודאי הוא שלו לעולם ואינם יכולים להעבירו לא בפה ולא במעשה רק דאי לא גלי קרא במלך שמינוי ושררות איתא בירושה ל"ה ידעינן דשררות איתא בירושה כלל אבל כיון דגלי קרא דכל המינויין המה בירושה שפיר הקשה החת"ס דנילף כה"ג ממלך כיון שהגדולה לחלוטין ולא ככהן שעבר לזמן והתוס' ביומא ובמגילה לא קשיא להו כלל על שמעבירין אותו משררתו וכבודו מהטעם שכתבתי כיון שמתחילה לא ניתן לו השררות רק לזמן אלא דקשיא להו איך פקעה ממנו קדושת כה"ג שיהא מותר לשמש בד' אי לאו טעמא דמעלין בקדש וכו' הא קדושת הגוף בעלמא לא פקעה בכדי ואינה לזמן וע"ז תי' כיון דנתמנה בפה מסתלק ג"כ בפה ופקעה ממנו קדושת כה"ג, ול"ד לשאר קדושת הגוף דלא פקעה בכדי משום דאמירה לגבוה כמסירה להדיוט:

ויש לי קצת צ"ע בתוס' יומא הנ"ל שכתבו ומסתברא שהדבר תלוי במלך ובאחיו הכהנים ומייתי מיבמות דינאי מלכא אוקמי' ליושיע בן גמלא בכהני רברבי והלא שם בגמ' קאמר מינהו אין נתמנה לא אר"י קטיר קחזינא הכא וכו' עיי"ש ברש"י מינהו אין כלומר מלך מינהו אבל אחיו הכהנים וסנהדרין לא מינהו מבואר מכל זה שהוא נתמנה שלא כדין

ולא הי' ראוי רק המלך מינהו בחזקה בשביל הממון שנתן וא"כ מאי ראי' מייתי תוס' משם שיהי' תלוי ברצון המלך עפ"י דין תורה וצ"ע ובזה אחתום בברכה ידידו:
עמרם הק' בלוהם בק"ק הנ"ל:

תשובה שלו

בעזה"י: ע"ד השאלה שנשאלתי באיש אחד שהי' לו איזה בקשה והלך אל רב ואמר לו שיתן מכל זהב לאזונג פרוטה אחת לרמבעה"נ וכן הי' עושה אם מותר ליקח מן הפרוטות האלו ליתן לאמו שהיא אלמנה עניה וחולנית ואין לה הכנסה אחרת רק מה שבניה נותנים לה אם לא, נ"ל פשוט דיכול להתיר נדרו דמבואר ביו"ד סימן רכ"ח סמ"ה דנודר בעת צרה אין להתיר אלא לצורך מצוה וכן הסכים הש"ך שם סקק"ז וא"כ אף דמבואר ביו"ד סימן רנ"א ס"ג דיושבי ארץ ישראל קודמין ליושבי חו"ל מ"מ כתב הש"ך שם סק"ו דעניי עירו קודמין לעניי עיר אחרת אפילו עיר אחרת של ארץ ישראל והרי מבואר שם דעניי קרוביו קודמין לעניי עירו ומכ"ש אמו עיין סימן ר"מ ס"ה דאית בי' נמי משום מצות כיבוד אם וא"כ הוי היתר לדבר מצוה ושפיר מתירין אפילו נודר בעת צרה, ומכ"ש לפ"מ שהביא שם הפ"ת אות ט"ל שיש חילוק בין מי שנדר בעת צרה ופירש אם יצילהו השם הרי הוא נודר כך וכך אין להתיר אבל כשנדר סתם בלי שום תנאי בין יצילהו השם או לא יצילהו יכולין להתירו עיי"ש, ובנ"ד נראה שלא הוציא נדר מפיו כלל רק מצד שנהג מנהג של מצוה עיין סימן ריי"ד ודאי יש לו התרה ואפילו לדעת הרמב"ם פ"ז מעירוכין הי"ז דבנדרי הקדש אינו ניתר בלא פתח ולא בחרטה מ"מ כבר כתב במחנה אפרים הל' צדקה סי' ה' דזה דוקא אם רוצה להפקיע המצוה לגמרי אבל אם דעתו לעשות המצוה שפיר מתירין בחרטה ע"ש וא"כ בנ"ד נמי יכול להתיר בחרטה על דעת שיפריש גם מיכן ולהבא מכל זהב לאזונג לצדקה פרוטה אחת ויתנהו לאמו ולא לרמב"ן אמנם כ"ז אם אין ידו משגת לתת לאמו בלא זה אבל אם ידו משגת בלאה"נ כתב רמ"א סי' רמ"ה ס"ה דתבא מאירה למי שמפרנס אביו ממעות צדקה שלו וכש"כ שאין כאן מצוה וא"כ נדר בעת צרה אין מתירין ולדעת הש"ך סימן רכ"ח סקק"ח אפילו בדיעבד לא מהני התרה וא"כ אין היתר אלא כשנדר סתם וכרלב"ח הנ"ל סימן ג' שהובא בפ"ת שם כנלע"ד להלכה ולמעשה, בעה"ח ב' אויפאלו ג' בשלח תרס"א לפ"ק:
עמרם הק' בלוהם בק"ק הנ"ל:

תשובה שלז

שיל"ת ב' אויפאלו ב' תצוה תרס"ז לפ"ק:

שוכ"ט לידידי הרבני הנגיד כמו"ה מנחם מענדל נ"י ווייס בטשוטשא:

חשתי ולא התמהמתי להשיב בדבר השאלה אשר שם בפני בני הב' החו"ש כ"ה משה נחום נ"י ומעשה שהיה כך היה, היהודים דשם עשו באאל שתהיה ההכנסה לטובת מאנאטאריום של חולי ריאה החדש ועי"ז נתעוררו הגוים לעשות באאל לטובת בנין ביהכנ"ס ליהודים וכבר שלחו האיינלאדונגען ויש לחוש אם לא יקבלו מהם משום איבת הגוים ושנאתם אם מותר לקבל מהם ואם מותר להוציא המעות לצורך ביהכ"נ:

הנה גוף המעשה רע ומר עלי מאוד לעשות באאל לצורך דברים טובים ולא ישמע בעדת ישראל ויש בהבאאל קריבה דג"ע אשר להרבה שיטות אסור מה"ת ועל אביזריהו דג"ע יהרג ואל יעבור ואפי' תערובת נשים ואנשים יעיין בשו"ע או"ח סוף הלכות יו"ט שהב"ד חייבים להעמיד שוטרים שלא יתקבצו וכש"כ לעבור איסורים חמורים שדינם ביהרג ואל יעבור אבל בעוה"ר התערבו בגוים וילמדו מעשיהם ואין כח בידינו להקים הדת על תילה וכבר נעשה מעשה וה' ירחם על פליטת עמו במהרה:

לכן אני כותב מצד עיקר הדין מבואר באו"ח סימן קנ"ג סעיף כ"א בהג"ה אסור לעשות מאתנן זונה או מחיר כלב דבר של מצוה כגון ביהכ"נ או ס"ת ודוקא מהאתנן עצמה אבל אם נתנו לה מעות באתנן מותר לקנות בהן דב"מ ע"ש ואם זה באתנן גמור מכש"כ בנידון דידן דשרי לקנות מן המעות דבר מצוה:

ושנית משום קבלת צדקה מן העכו"ם זה לשון השו"ע יו"ד סי' רנ"ד סעיף ב' מלך או שר עכו"ם ששלח ממון לישראל לצדקה אין מחזירין אותו משום שלום מלכות אלא נוטלין ממנו וינתן לענייי עכו"ם בסתר כדי שלא ישמע המלך הג"ה וי"א דיעשה בהן מה שצוה לו המושל וכל זה דוקא כשנותנים מעות לצדקה אבל אם מנדבין דבר לביהכ"נ מקבלין מהם ועיין ביו"ד סימן רנ"ט סעיף ג' וסעיף ד' ועיין באו"ח סי' קנ"ד סעיף י"א ועיין במפרשי שו"ע שם הנה כי כן נראה לי בנ"ד אם אי אפשר למיהדר עובדא ויש לחוש לאיבה מותרים לקבל המעות מהם ולהוציא לצורך בנין ביהכנ"ס עיין ביו"ד סי' קנ"ח ומ"מ נכון שלא יקנו במעות זה איזה דבר מסויים שיהיה נקרא שמו על המעות אלו רק יוציאו בתערובות ממון של יהודים לא על דבר ידוע [ועיין בי"ש או"ח סימן ס"א]:

אבל כל זה מעיקר הדין אבל מכוער ומאוס הדבר בעיני ד' ואנשים והייתם נקיים מד' ומישראל כתיב לכן אם אפשר לבטל הדבר החיוב מוטל לבטלו ואולי אם תאמרו לעכו"ם כי אצלינו תערובת אנשים ונשים הוא עבירה גדולה ויד ליד לא ינקה רע וכל המרצה

מעות לאשה מידו לידה כדי ליהנות ממנה לא ינקה מדינא של גיהנום ואין מעות הזה ראוי לדבר שבקדושה לא יהיה איבה כלל וראוי ונכון לעשות כן וד' יהיה עמכם ותהיו בכל דרכיכם משכילים כנפשכם ונפש ידידכם החותם בברכה שלימה וכותב בתנאי אם יסכים בהיתר הרב שלכם דהוא הגאב"ד מקלויזענבורג נ"י:
עמרם הק' בלוהם בק"ק הנ"ל:

תשובה שלח

שיל"ת ב' אויפאלו ה' לסדר ויברך אתכם תרנ"ז לפ"ק:
יבנה המקדש, וישלח עזרו מקודש, ותשא כוס ישועות מהאל למושעות, אהובי תלמידי הרבני החו"ב, זך הרעיון, ומטיב הגיון מו"ה צבי נ"י:
מכתבך משבוע העבר בא לידי ביום ש"ק העברה ולא הי' אפשר להשיב עד היום ונפשך בשאלתך אודות נכרי שהיה חולה ושלח מעות להתפלל עבורו והמעות יחלקו לעניי ישראל אם מותר, לענין אי מותר להתפלל עבורו הנה שולח לוטה פה תשובה אחת שכתבתי להרה"צ מראצפערטא בענין זה [ע"ל סי' רכ"ט] והעליתי דמותר להתפלל עבורו ומה ששאלת מה לעשות עם המעות, הנה הדין פשוט ברמ"א סי' רנ"ד דיעשה בהם מה שצוה לו המושל ודוקא בשלח בסתם לצדקה יכול לחלקם לעניי אומות העולם דליכא משום גניבת דעת כמ"ש טו"ז סק"ב דבמה שנותן לעכו"ם אין כאן גניבת דעת דאינהו נמי ידעי שישראל רגילים לפרנסם כדאמר בגיטין ס"א מפרנסין עניי נכרים עם עניי ישראל ולאו דוקא עם עניי ישראל אלא אפי' עניי נכרים לחוד כמ"ש ש"ך יו"ד סי' רנ"א סק"ב בשם הר"ן וא"כ ליכא גניבת דעת כמ"ש תוס' ב"ב ס' ד"ה יתיב ומה שאינו נותן לישראל הוא בשב וא"ת ואין בזה אי' גניבת דעת אבל אם צוה בפירוש לתת לעניי ישראל הוי כאומר שלא לתת לעניי אוה"ע ואם מחלקו גם לעניי אוה"ע הוי גניבת דעת בקו"ע ואסור:
ומה שתמה טו"ז סק"ג דתלמוד ערוך אינו כן בעובדא דרבא דף י' רק בעובדא דר"י בדף ח' ס"ל לרש"י ותוס' דלא חיישינן לביבוש קצירה משום דמוכרח ליתנו לפדיון שבוים דישראל משום גניבת דעת דבריו תמוהים דהא לאו משום פדיון שבוים שהוא חשובה לא חש לביבוש קצירה רק משום ששלחה ליהוי למצוה רבה ומצוה רבה הוא רק פדיון שבוים דישראל וא"כ כשמשנה מדעת המשלח הוי גניבת דעת וה"נ אם אומר בפירוש לעניי ישראל אפי' במעות לצדקה אם משנה מדעת המשלח הוי גניבת דעת ליתן לעניי אוה"ע לכן לא חיישׁ על ביבוש קצירה:

אבל לפענ"ד ליכא בנידון דידן משום ביבוש קצירה כלל דבדרישה סי' רנ"ד הק' דתחילה כתב דאסור לקבל צדקה מן העכו"ם בפרהסיא אבל בצנעה מותר ואח"כ כתב דאסור משום ביבוש קצירה וא"כ אפי' בצנעה אסור וכתבתי בתשובה אחת [ב"ש חאו"ח סי' ס"א] דלק"מ דל"ש ביבוש קצירה רק במלך ושר שהוא כדי שתמשך מלכותן ולהאריך הגלות כמו אמיא דשבור מלכא ברבא ור"י אבל במקבל צדקה מגוי הדיוט יחידי אינו נמשך מלכותן בזכותו ואין כאן אריכות גלות ול"ש ביבוש קצירה כלל ודו"ק בלשון המחבר דתחילה נקט ליטול צדקה מן העכו"ם ובס"ב נקט מלך או שר ששלח ממון וכו':

אלא דלפ"ז מה מקשי תוס' ב"ב ח' ד"ה יתיב מהאי טייעא דעירוכין וי"ו אהאי דר"י הא שם לא היה מלך ושר ולא הוצרכו לחלק בין צדקה לעניים ובין נדבה לביה"כ ונראה דרמב"ם פ"י ממלכים ה"י כתב ב"נ [פי' גר תושב עיין כ"מ] שרוצה לעשות מצוה וכו' נתן צדקה מקבלין ממנו ויראה לי שנותנים אותו לעניי ישראל הואיל והוא ניזון מישראל ומצוה עליהם להחיותו אבל העכו"ם שנתן צדקה מקבלין ממנו ונותנין אותה לעניי עכו"ם משמע מדבריו דמשו"ה אסור גם בנכרי הדיוט יחידי משום דצדקה תציל ממות וגדול מה שהעני עושה עם בעה"ב וכו' והרי דינם דלא מעלים כמבואר בסי' קנ"ח ולכן אסור לקבל ממנו צדקה שבזה מחיה אותו וחונן אותו כמו שאסור לקבל ממלך ושר שעי"ז תמשך מלכותן ולהכי בגר תושב מותר דהא מצווין להחיותו ולהעלותו והקשו תוס' שפיר:

ולפ"ז יש ליישב תירוץ הדרישה שמחלק דיחיד המקבל כיון שהוא נהנה מותר אבל גבאי שאין לו הנאה אסור לגרום זכות לעכו"ם בשביל הנאת אחרים וטו"ז הק' האיך נתיר לו להאריך הגלות בשביל הנאתו, ובהגהות ב"ט תמה מיו"ד סי' קנ"ח ס"א דאסור לרפאותו אפי' בשכר, ולפענ"ד לפמ"ש בתשובה [הנ"ל] דדוקא להעלותו ולרפאותו בידים אסור אבל לסבב לו העלאה מותר לק"מ קושי' ב"ט דה"נ לסבב לו חיות ע"י זכות הצדקה מותר ואין כאן איסור רק משום לא תחנם ושפיר כתב הדרישה כיון שהוא נהנה ועושה להנאת עצמו ליכא משום לא תחנם ואריכת הגלות ליכא ע"י צדקה דנכרי הדיוט כמ"ש אבל הגבאי שאין לו הנאה רק שמסייע ידי הנכרי לעשות מצוה להנאת אחרים עניים ויהיה לו זכות אסור משום לא תחנם וא"ש:

ולפ"ז בנ"ד כיון דעכ"ח מקבלין ממנו המעות משום איבה שפיר מותר לחלקו לעניי ישראל דל"ש ביבוש קצירה ואריכת גלות בגוי הדיוט וכיון דמותר לסבב לו חיות כמש"ל ליכא גם משום לא תחנם כיון דאינו עושה לטובת הנכרי רק כדי שלא יעשה איסור גניבת דעת:

אבל מ"ש ליישב קושי' דרישה עפ"י גמ' ב"ק ט"ז ע"ב כיון דחסד לאומים חטאת ב"ב י' ע"ב הקב"ה מכשילן בבנ"א שאינם מהוגנים ואין לי זכות אבל בשלחה לר"י ורבא לחלק מזמין להם עניים מהוגנים, הוא טעות דהרי אמרינן בב"ק שם שמכשילן וכו' כדי שלא יקבלו שכר וה"נ אפי' אם רבא ור"י מחלקין מכשילן בבני אדם שאינם מהוגנים כדי שלא יקבל הגוי שכר והם אדרבה לא היו רוצים ליתן למהוגנים מטעם זה שלא יהיה זכות לנכרי רק בעכ"ח נתנו לעניי ישראל משום גניבת דעת ואמאי יכשילן בבני אדם שאינם מהוגנים וא"כ עקרת אי' דביבוש קצירה, אבל גוף הדבר אינו אמת שהקב"ה מכשיל הנותן צדקה בבנ"א שאינן מהוגנים אם הוא רשע רק ירמיה קילל כך את בני דורו ורש"י ב"ב ט' ע"ב פי' דרק את אנשי ענתות היה מקלל שהיו מבקשין נפשו:

ומה שתמהת על הטור סי' רנ"ד איך הוציא מהא דסנהדרין כ"ו דבצנעה מותר לקבל צדקה מן הגוי דלמא בצנעה נמי אסור והא דאמרינן התם אבל בצנעה לא היינו דאינו פסול לעדות, לק"מ דאי אסור בצנעה פסול נמי לעדות אפי' הוא רק איסור דרבנן כיון שהוא משום חימוד ממון כמבואר בחו"מ סי' ל"ד ס"ג אלא ודאי דאינו אסור אלא בפרהסיא משום דמבזי נפשי ועיין סי' הנ"ל סח"י דמקבל צדקה בפרהסיא מן העכו"ם פסול לעדות משום דמבזין ואין מקפידין על הבושת ועיין סמ"ע סקמ"ה ולא משום דעביד איסורא משום חימוד ממון:

ומ"ש דבנ"ד כיון דמסקינן ב"ב ט' ע"ב דבאו"ה אם נותן בשביל שיחיה בני הוי חטאת להם א"כ אם הישראל מקבל ממנו עובר על לפ"ע, שתי תשובות בדבר חדא כיון שגוף מעשה צדקה הוא מצוה והראיה דמשו"ה שייך בי' ביבוש קצירה שנמשך מלכותן בשביל זה אלא דבשביל מחשבתן הרעה חטאת הוא להם והרי למחשבה רעה זו אין הישראל מסייע לו ואינו נותן מכשול לפניו ומכ"ש דאפי' אינו מקבל נמי כבר הי' לו מחשבה רעה זו להתגדל בו וחטאת הוא לו ובמה שמקבל ממנו אינו מוסיף חטא רק מצוה ומה לפ"ע יש בזה:

ועוד דאפי' נותן צדקה לגוי שמקבל ממנו נמי עושה חטא זה להתגדל וא"כ לא הוי כתרי עברי דנהרא וליכא לפ"ע, ועוד דלפמ"ש תוס' שם בפסחים ח' ע"ב ור"ה ד' דמשו"ה באוה"ע הוי חטאת היינו בכה"ג שאם לא תבא לו הטובה שהוא מצפה תוהא ומתחרט על הצדקה שעשה ע"ש א"כ בשעה שישראל מקבל ממנו עדיין אין כאן חטא כלל ואין כאן לפ"ע רק אח"כ כשתוהא ומתחרט חוטא ובזה אין הישראל נותן מכשול וכל זה פשוט:

ובני הרבני החו"ב מו"ה יודא צבי נ"י אמר ליישב עפ"י דברי תוס' אלו קושי' מהרש"א בח"א ב"ב י' ע"ב איך אפשר דישראל מותר ליתן צדקה בשביל שיחיה בני ונכרי אסור מי איכא מידי דלנכרי אסור ולישראל שרי ע"ש דבכה"ג דשרי לישראל אם אינו תוהא שרי גם בנכרי ובאופן דאסור בנכרי שתוהא גם בישראל אסור ויפה כח בני ונכון מאוד: **ולפענ"ד** נראה עוד לפמ"ש הוס' סנהדרין נ"ט ד"ה ליכא דבדבר שהוא מצוה לישראל ל"ש מא"מ ולפ"ז בישראל דהוי מצוה להחיות בנו דאפי' גר תושב מצוה להחיותו שפיר שרי אבל בגוי דאין מצוה להחיות את בנו שפיר אסור ובזה הנני חותם בברכת שלום רבך הנאמן דוש"ת:
עמרם הק' בלוהם בק"ק הנ"ל

תשובה שלט

שיל"ת ב' אויפאלו ג' במדבר ב"ם בעומר תרנ"ה לפ"ק:
חיים וברכה למשמרת. לגפן אדרת, ידידי וחביבי, איש כלבבי אבן הזוהר כעצם השמים לטוהר, הרב הגדול בתורה, ארי שבחבורה, כש"ת מו"ה אברהם צבי נ"י ויהל:
תמול לעתותי ערב כתבו בא אלי במושכלו אשר יצא לדון בהא דמיחייב צדקה באמירה אם הוא דוקא כשנדר לעני ידוע או אפי' לסתם עניים ודעתו דדוקא כשנדר לעני ידוע אז מיחייב באמירה ויליף ליה דהטור בחו"מ סי' רמ"ג כתב אבל אם אמר ליה הולך לפלוני מנה זה שאני נותן לו לא הוי כזכי ויכול לחזור בו כל זמן שלא הגיע ליד המקבל ואם המקבל עני א"י לחזור בו דאמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט וכתב ב"י ומ"ש רבינו ואם המקבל עני וכו' אין דברי רבינו מכוונים שלא אמרו אמירתו לגבוה וכו' אלא לגבי הקדש וכו' אבל עני הדיוט מיקרי ועוד וכו' ומ"מ יש להביא קצת ראיה לדין זה מדגרסינן בר"פ שור שנגח דו"ה האי דתקע לחברי' וכו' אר"י כבר זכו עניים ואע"ג דליכא עניים הכא אנן יד עניים אנן ותמה קצו"ח דמביא ראיה לסתור דכבר נתקשו ראשונים דכיון דנודר לעניים א"י לחזור א"כ למה הצריך לומר אנן יד עניים אנן עיין רי"ף ומלחמות ותי' משום דלא היו בידו להכי הוצרך לומר אנן יד עניים אנן דהו"ל מעמד שלשתן וא"כ אדרבה משם משמע דאי לאו יד עניים הוי איתיה בחזרה ונהי דכתבו ליישב משום דאינו בידו אבל ראי' ליכא וכתב פר"מ דלדעתו ניחא דיש ליישב קושי' תוס' וראשונים הנ"ל שהקשו בלא יד עניים נמי מיחייב צדקה באמירה כדאמרינן בר"ה וי"ו בפיך זו צדקה ורבו התירוצים אבל הוא כתב דבפיך זו צדקה היינו דוקא אם נדר צדקה לעני ידוע אבל זה שאמר ניתביה לעניים ולא פרט שום אדם למי יתן הוי ממון שאין לו תובעים

ויכול לחזור ול"ש כאן בפיך זו צדקה, וזה היה ראית ב"י מדקשי' קושי' ראשונים ועכ"ח כתירוצו כיון שאמר לעניים סתם ולא פרט משא"כ כאן שפרט לפלוני עני א"י לחזור:

והנה בתירוצו בזה אינו מיושב רק דליכא סתירה משם אבל אכתי אינו מיושב איך יש ראיה מהתם נהי דהתם לא פרט מ"מ דילמא גם בפרט יכול לחזור אבל בגוף דבריו דל"ש בפיך זו צדקה רק בנודר לעני ידוע ולא בנודר לעניים סתם לפענ"ד איפכא מסתברא דהא האי דדרשינן בפיך זו צדקה הוא לאו דוקא צדקה אלא ה"ה לכל דבר מצוה וכמ"ש הר"ן בנדרים ח' ד"ה עליו להשכים וכו' ותרתי קמ"ל חדא דבקבלה בעלמא לדבר מצוה מהניא וכו' דומיא דמאי דאמרי' דבקבלה לחוד מהניא לצדקה כדכתיב בפיך זו צדקה וה"ה לכל דבר מצוה וכו' ע"ש מבואר מדבריו דהא דילפינן מן בפיך זו צדקה היינו דמהני קבלה באמירה בעלמא לדבר מצוה ולפ"ז בשלמא לגוף נתינת הצדקה שהוא מצוה שפיר ילפינן מבפיך דמהני קבלה באמירה בעלמא אבל לענין שיהי' חייב ליתנו לעני ידוע שפרט באמירתו דזה אינו מצוה ואפשר שיש מצוה יותר ליתנו לעניים אחרים אין לנו למילף כלל מבפיך:

ויש להביא ראיה לסברא זו מהא דתנן פ"ד דפיאה מ"ט מי שלקט את הפיאה ואמר ה"ז לאיש פלוני עני רא"א זכה לו וחכ"א יתננה לעני הנמצא ראשון ואמרינן בגטין י"א דפליג בתופס לבע"ח במקום שחב לאחרים ובב"מ ט' אמרינן ולימא מר מעני לעני מחלוקת ופירש תוס' ויחלקו בתופס לבע"ח וכו' ותקשי לרב ששת בביצה ט"ל דאם חבירו לא קנה המגביה קנה ע"ש ברש"י ותוס' ד"ה הכא א"כ ה"נ לחכמים דלא קנה איש פלוני המלקט קנה וא"כ אמאי יתננו לעני הנמצא ראשון הא צריך ליתנו לעני שאמר משום בפיך זו צדקה והוי עליו כנדר ועיין בתומים סי' ק"ה, אבל לפימ"ש ניחא דל"ש בפיך זו צדקה רק בגוף הצדקה שהוא מצוה אבל לענין ליתנו לעני ידוע ל"ש בפיך זו צדקה דאין מצוה בו יותר מבאחר וא"ש:

ואמנם לו יהיבנא דגם בנודר צדקה לעני ידוע נמי מהני ליה שמחויב ליתנו לו דוקא משום בפיך זו צדקה אבל עכ"פ מ"ש דל"ש בפיך אלא בנודר לעני ידוע ולא בנודר לעניים סתם ודאי תמוה דא"כ איך אמרי' בר"ה ו' וצדקה מיחייב עלה לאלתר מ"ט דהא קיימי עניים ואמרינן בתר הכי אבל הכא לא דהא שכיחי עניים ומאי קיימי עניים ושכיחי עניים שייך באדם ידוע וכי צריך דוקא לדור פה במקום הנודר דנימא שהוא קיים ושכיחי אלא ודאי שייך בפיך בנודר לעניים סתם ועניים סתם ודאי קיימי ושכיחי ועיין בראשונים שם וחת"ס יו"ד סימן רמ"ב:

ודברי ב"י אתיין כפשטן דהרי קיי"ל ביו"ד סי' רנ"ט דמשבא ליד גבאי אסור לשנותו וכן קי"ל בסי' רנ"ח ס"ו דבבא ליד גבאי א"י להשאיל עליו ועיין חו"מ סי' קכ"ה ובסמ"ע סוס"ק כ"ה ובש"ך סקכ"ז דאם הוציאו מידו ונתנו ליד אחר אף שאינו גבאי צדקה קבוע נמי הוי כבא ליד גבאי וא"י לישאל עליו ולא לשנותו ע"ש והוא מילתא דמסתבר דהרי כ' הש"ך סי' רנ"ה דהא דאתי ליד גבאי לא מהני שאלה היינו משום דלא אתי דיבור ומבטל מעשה ע"ש וא"כ מ"ל אתי ליד גבאי קבוע או ליד אחר שאינו גבאי קבוע דכיון דעשה מעשה להוציאו מידו כדי להגיעו ליד הקדש או עניים לא אתי דיבור ומבטל מעשה, ולפ"ז דינו של הטור אמת דאם אמר לאחד הולך מנה לפלוני זה שאני נותן לו דאם המקבל עני א"י לחזור בו ואפי' ע"י שאלה משום דהוי כבא ליד גבאי ואף דבמתנה קיי"ל דהולך לאו כזכי היינו אם מטעם זכיה ושליחות אתאינן עלה אמרינן דהולך לאו כזכי ולא הוי שלוחו של בעל הממון ובזכיה צריך להיות שלוחו של בעל הממון וכמ"ש תוס' ב"מ ע"א ע"ב ד"ה בשלמא אבל כאן דמכח אתי ליד גבאי אתאינן עלה ואמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט כיון שעשה מעשה לא אתי דיבור ומבטל מעשה או משום דאנן יד עניים אנן ודמי להא דאמרינן ב"מ י' שאני פועל דידו כיד בעה"ב ושם צ"ו יד עבד כיד רבו דמיא וא"צ שלוחו של בעל הממון וא"כ לא איכפת לן במה דהולך לאו כזכי ואינו שלוחו של בעל הממון:

אך מנ"ל האי סברא דילמא הא דאתי ליד גבאי א"י לשנות ולא לישאל היינו נמי מטעם זכיה ושליחות דגבאי זוכה להקדש ועניים אלא דיש ראיה דאינו מטעם זכיה ושליחות מהא דב"ק ד"ק קושית תוס' וראשונים בלא יד עניים ת"ל משום בפיך זו צדקה וצ"ל כתירוצם כיון שאינו בידו א"י להקדיש רק ע"י עניים אנן מהני בתורת מעמד שלשתן ועיין בתוס' שם והרי קי"ל בחו"מ סי' קכ"ו ס"כ דאם לא עשאו המקבל שליח אלא שאמר ראובן לשמעון בפני לוי מנה שיש לי בידך תנהו ללוי שיזכה בו ליהודא יכול לחזור בו וע"כ משום דיד עניים אנן אינו בתורת זכיה וכמ"ש הש"ך שם סקפ"ו ול"ד למ"ש הטור ביו"ד סי' רנ"ח ס"ח דמי שהיה לו חוב ביד אחד ואמר חוב שיש לי בידך יהא לצדקה אם אמר כן בפני בע"ח ובפני הגבאי או אדם חשוב שבעיר זכה בו וכו' מדין מעמד שלשתן דהתם יד הגבאי וכו' הוי כיד עניים עצמם וכו' וזכו בו מדין מע"ש ולא מתורת זכיה ע"ש וכיון דאינו בתורת זכיה אינו מזיק מה דהולך לאו כזכי בעניים ושפיר כתב ב"י ראיה לדינו של הטור מהא דב"ק אלא שדקדק וכתב ראיה קצת משום די"ל דאחר אינו כגבאי וב"ד ואדם חשוב וכמו שנסתפק בתומים סי' קכ"ה אות ח' ופקפק על סברת סמ"ע וש"ך ע"ש וא"ש:

ובמ"ש נדחה מ"ש קצו"ח סי' רמ"ג ליישב קושית הב"י הו"ל למינקט אתן לעניים ותי' קצו"ח דבאתן נהי דא"י לחזור מ"מ מהני שאלה אבל משום הולך כזכי הכא בעני כיון דחייב ליתן מטעם כדר הו"ל כמו חוב ובחוב אמרינן הולך כזכי וכמבואר בסימן קכ"ה, ולפמ"ש זה אינו דאי אמרינן במתנה הולך לאו כזכי אין השליח יכול לזכות בשביל המקבל משום דצריך להיות שלוחו של בעל הממון וכיון דהולך לאו כזכי אינו שלוחו של בעל הממון אבל בחוב נהי דהולך לאו כזכי ואין הזוכה שלוחו של לוה מ"מ יוכל לזכות בו למלוה לפי שאין הלוה בעל הממון רק המלוה אבל במתנה לעני אף שמחויב ליתן מטעם נדר מ"מ הנותן הוא בעל הממון וכיון דהולך לאו כזכי ואינו שלוחו של הנותן א"י לזכות לעני משום דבעינן שיהיה שלוחו של בעל הממון ויש לעיין ולהאריך בזה הרבה ועיין נתה"מ סי' ק"ה, ומאפס הפנאי לא אאריך יותר והיה בזה שלום וברכה וחיים וכ"ט ממנו לא יבצר כנפשו ונפש ידידו דוש"ת באהבה:
עמרם הק' בלוהם בק"ק הנ"ל

תשובה שמ

שיל"ת ב' אויפאלו ד' צו ת"א תרנ"ז לפ"ק:
בימי הפורים ה' קרנך ירים אהובי חתני הרב הגדול מעוז ומגדול כמו"ה יוסף חיים נ"י רב דק"ק מ' טעלעגד:
על דבר שאלתך בבן הנולד לאיש אחד בשבת העבר לעת ערב סמוך לבהש"מ והוא אמר שהי' אז האלב זעכס אוסר וכפי הנראה הוא יותר מחצי שעה השואה קודם צאת הכוכבים אם למולו בשבת או להמתין עד יום א' ועיניך שפיר חזו ביו"ד רס"ו ובאו"ח רס"א ושל"א:
תשובה: הנה דעתי העני' נוטה למולו בשבת הנה דעת המחבר בסי' רס"א ס"ב דתחילת ביהש"מ היא כמו רבע שעה קודם הלילה וביו"ד סי' רס"ו ס"ט כתב ואי איתיליד במוצאי שבת משתשקע החמה עבדי' לחומרא כדרבה ופירש הש"ך סקי"ב דמהלך ג' חלקי מיל קודם הלילה הוא בין השמשות ונימול לט' ולא בשבת ומשמע דקודם לזה יום הוא ונימול בשבת וכן הסכים להלכה מג"א סי' של"א סק"ב ולמעשה דאם נולד בשבת רבע שעה קודם הלילה מלין אותו בשבת וכן הסכים א"ר שם ופמ"ג וכ"נ מדברי מחהש"ק שם וכ"פ בחכ"א כלל קמ"ט אות וי"ו וז"ל ברכ"י סימן של"א אות ז' בנולד ביהש"מ וכו' כל שנראה שמש אפי' משהו אפילו בראש הדבר הגבוה יותר שיש בעיר מונין מאותו יום וכו' עיי"ש:

ומה שנסתפקת אם להאמין לאיש הזה כיון שלא ידע שיש נפ"מ לדינא הוי מילתא דלא רמיא וכו' ועוד שהוא מומר כמעט לכה"ת ואינו נאמן, ומ"ש דמסתמא בין יממא לליליא לא טעי אינשי אינך צריך למסתמא דבהדיא אמרינן בפסחים י"ב בין יממא ללילה לא טעי אינשי ומ"ש דבין ערב לבהש"מ טעי כדאמר רבא לשמעי' אתון דלא קי"ל בשיעורי דרבנן בשבת דף ל"ה אפשר כן הוא אבל משם אין ראי' אלא דטעי קצת זמן ועיין ר"ן ביצה דף ל' אבל אין ראי' דטעי כולי האי ועוד דכבר כתבו תוס' פסחים י"א ד"ה אחד דכשאומר קודם הנץ ואחר הנץ לא טעי אבל כשאומרים שעות טועין בין קודם הנץ לאחר הנץ ה"נ כשאומר ביום י"ל שטעה שהי' ביהש"מ אבל כשאומר על כלי שעות ל"ש לומר שטעה:

ומה שכתבת דהוי מילתא דלא רמיא אינו כן דנהי דלא ידע שיש נפ"מ בין קודם בהש"מ לאחר בהש"מ אבל ה' רמיא עלי' וידע שיש נפ"מ בין אם נולד בע"ש לנולד בשנה והוא לא ידע חילוק זמנים רק על כלי השעות והוי רמיא עלי' ועוד דלפענ"ד לא אמרי' מילתא דלא רמיא לאו אדעתא אלא לתרץ דיבורו שלא יוחזק כפרן כמו בשבועות דף ל"ד אבל אם הוא אומר בבירור שיודע ורמיא עליו שפיר סמכינן עלי' וכעת אין פנאי לברר וכבר כתבתי תשובה ארוכה בזה [ע"ל סי' מ"א ומ"ב] ומוגמר בעתיקי קשה ועת לקצר:

ולכאורה הי' נראה דאפילו הוא ספק אם הוא יום או ביהש"מ נמי שרי למולו בשבת מכח ס"ס ספק הי' עדיין יום ואת"ל ביהש"מ שמא בהש"מ הוא יום ושפיר יכול להתהפך וגם לא הוי שם אונס חד ליודע היטב דיני ס"ס ודגומ"ר ביו"ד סימן רס"ו כתב דבענין זה לא מהני ס"ס דהוי דשיל"מ דאפשר למול למחר ודבריו תמוהים דאם מכוח ס"ס חייב למולו היום שהוא יום השמיני לא הוי דשיל"מ למולן למחר דהא מבטל מצות וביום השמיני ימול אלא דצדקו דבריו ביותר בנידון דידי' דהס"ס הוא שמא היום זמנו ואת"ל זמנו שמא היום חול דעכ"פ אין כאן ס"ס לחייבו היום מ"מ הוא תמוה כיון דיש ס"ס שמותר היום ויש ספק שמא זמנו היום וחייב למולו היום א"כ אין כאן דשיל"מ כנ"ל, ועכ"פ בנ"ד שהס"ס הוא לחייבו למולו היום ודאי ל"ש דשיל"מ כמ"ש:

אלא שמצאתי לא"ר סי' של"א שהביא בשם רדב"ז דאף ספק נולד תוך רבע שעה או קודם בע"ש מלין ביום א' ולא אמרינן דמלין ביום וי"ו מס"ס וכתב פמ"ג שם הטעם דאוקמא אחזקה וקודם ביה ביהש"מ עדיין היתה מעוברת ע"ש וכש"כ כאן דהחזקה הוא רק נגד ספק אחד כמ"ש החוו"ד סי' ק"י סקכ"ז דהא ספק הב' אם בהש"מ הוא יום או לילה הוא ספיקא דדינא ול"ש בי' חזקה כמ"ש מל"מ פ"ב מטומאת צרעת ה"א:

אבל מ"מ נ"ל דאיש הזה נאמן שהי' רק האלב זעכס אוהר חדא דלאו אמילתא דממונא ולא אמילתא דאיסורא קמסהיד גילוי מילתא בעלמא הוא מתי ילדה וכמ"ש הרי"ף

ביבמות ט"ל גבי ואשתמודענא ועיין יו"ד סי' רס"ב ס"ד וש"ך רס"ו סק"ט, ועוד דהא כתב רמ"א יו"ד סי' קכ"ז וכל הפסולי עדות כשרים לענין אסורים אם לא שחשד על אותו דבר ועיין ש"ך שם ואף דפסקינן בסימן ב' דמומר לחלל שבת בפרהסיא הוי מומר לכה"ת מ"מ כתב בליקוטי חת"ס סי' פ"ג דאינו חשוד לכל התורה מה שאינו מאותו מין אלא דבסי' קי"ט ס"ז לא משמע כן [ע"ל סי' ט"ז] ויש ליישב דהתם מיירי בסתמא אמרינן דחשוד לכה"ת וחת"ס מיירי בחזי' דלא חשוד וה"נ בנ"ד הרי בענין מילה אינו חשוד, ועוד דאפילו חשוד לאו"ד נאמן בשל אחרים כמבואר סי' קי"ט היכא דאין לו הנאה ע"ש:

ומה שנסתפקת אם אין לו דין ישראל שהמיר וגם אשתו מומרת שאין מלין אותו בשבת כמבואר בסי' רס"ו סי"ב ועיין טו"ז סק"י וש"ך שם סקט"ז נלפע"ד דשפיר דמי למולו בשבת דהא כל הטעם כתבו הש"ך וטו"ז שם מפני שחזקתו יצא לתרבות רעה ויחזירהו לתועבה שלהם וכ"ז בשאביו ואמו יצאו מדת ישראל והמירו בדת אחרת ונטמעו בין הגוים אבל לא כשהם בדת ישראל ולא המירו אעפ"י שיצאו מן הכלל ודינם כעכו"ם, וראי' מדברי המרדכי פ' א"נ סימן של"ה שכתב ר"י פסק דמותר להלוות ברבית דכיון דעובד ע"ז מין הוא ואמרינן פרק אין מעמידין המינין והמסורות מורידין ולא מעלין וע"פ הגוזל בתרא א קי"ט גבי מסור דק"ו הוא ומה גופו מותר ממונו לא כש"כ ואפי' מאן דל"ל ק"ו גבי מסור דסבר דילמא נפק מיני' זרעא מעלי היינו דוקא גבי מסור א"נ אפילו מין לע"ז דמינו מטומע בין עכו"ם אבל המומרים ועובדי ע"ז בזה"ז המטומעים בין העכו"ם ול"ש למימר בהוא דילמא נפק מינהון זרעא מעלי וכו' ע"ש הרי מבואר להדיא דאפילו מין לע"ז כל זמן שלא יצא מן הכלל אפשר דנפיק מיני' זרעא מעליא ושפיר מלין אותו בשבת זה הנלפענ"ד למול התינוק בשבת וה' ימול את לבבינו לאהבה אותו ולעבדו בלבב שלם מתוך הרחבה ושמחה כנפשך ונפש חותנך דוש"ת באהבה:

עמרם הק' בלוהם בק"ק הנ"ל:

תשובה שמא

שיל"ת ב' אויפאלו ב' בא תר"ן:

שוכ"ט להבחור המו"מ מלא פלג השנון כה' שמואל נ"י שטאסעל בק"ק מ' לאפאש:

קבלתי וכו' והנני להשיב לב בנים צעירי הצאן לתורה ולתעודה עודה מ"ש ליישב קושית חת"ס או"ח סי' פ' שהקשה למ"ש תוס' זבחים נ"ו ד"ה מנין דילפינן מביום יתירא דדם נפסל בתחילת שקיעת החמה אע"ג דלענין שאר דברים שמצותן ביום מקרי יום עד סוף שקיעה ע"ש א"כ איך ילפינן בשבת קל"ב ע"א מן וביום השמיני ביום אפילו בשבת

דילמא ביום לא אתי אלא להקדים זמנו שלא ימול אפילו בחול מאוחר לתחילת שקיעת החמה ע"ש וע"ז כתב לתרץ דביבמות ע"ב ילפינן דמילה שלא בזמנה אינה אלא ביום מדכתיב וביום וי"ו יתירא וא"כ אינימא דביום אתי שצריך למול קודם תחילת שקיעת החמה תקשי וי"ו יתירא ל"ל דמילה שלא בזמנה אינה אלא ביום ת"ל דכבר שמעינן דאפילו אחר תחילת שקיעת החמה ביום ח' אינו מל ואי מילה שלא בזמנה הוי בלילה אמאי לא ימול ביום ח' אחר תחילת שקיעה ע"כ:

שלש תשובות בדבר, חדא דאכתי תקשי למ"ד התם דלא דריש וי"ו יתירא מנ"ל דמילה דוחה שבת מן ביום דילמא ביום אתי דצריך להקדים קודם תחילת שקיעה, ושנית כתבו תוס' שם ד"ה מ"ס מ"מ שפיר דריש מוי"ו דביום לרבוי כל הני דאינם נימולים אלא ביום ע"ש וכל הני היינו דקחשיב שם בברייתא חוץ ממשוך ונולד כשהוא מהול וגר שנתגייר כשהוא מהול וקטן שעבר זמנו ומי שיש לו שתי ערלות ע"ש וא"כ אפילו ביום אתי להקדים קודם שקיעה וידעי' מזה דקטן שעבר זמנו אינו נימול אלא ביום מ"מ איצטריך וי"ו יתירא לשארא דאינן נימולי' אלא ביום, ועוד מעיקרא דדינא פירכא דנהי דדרשינן ביום להקדים קודם תחילת שקיעת החמה מ"מ לא ידעינן מזה רק דאחר זמן זה שוב לא מקרי מילה בזמנה בשמיני אבל אכתי אפשר דיכול למול בח' אח"ז זה כמילה שלא בזמנה ואפילו בלילה דמילה שלא בזמנה הוי בלילה ואיצטריך וי"ו יתירא דגם מילה שלא בזמנה אינה אלא ביום:

אבל לפענ"ד נראה סברא ישרה דהרי בפסחים ע"ז ילפינן מבמועדו דפסח ותמיד דוחה שבת ומבואר ביומא נ' דהכל תלוי בדבר שזמנו קבוע דוחה שבת ועיין תוס' פסחים ע' ע"ב ותוס' יומא ז' ד"ה כיון וברמב"ם פ"ד מביאת מקדש ה"ט וה"נ מה דדרשינן במילה ביום אפילו בשבת ה"פ כיון דכתיב ביום הו"ל זמנו קבוע וכל שזמנו קבוע דוחה שבת וכן מבואר ברש"י שבת כ"ד סוע"ב דמה"ט מילה שלא בזמנה אינה דוחה שבת לפי שאין זמנה קבוע ע"ש, ולפ"ז ודאי אי דרשינן ביום ואפילו בשבת אז יש לנו שני אופנים במילה בזמנה בשמיני והוא זמנו קבוע דאם אינו מל בשמיני שוב לא יקיים מצות מילה בזמנה לעולם אמנם אכתי איכא עוד מילה שלא בזמנה שאין זמנו קבוע ואינו דוחה שבת אבל אי לא דרשינן ביום אפילו בשבת א"כ אין כאן מילה בזמנה כלל אלא שמצות מילה מתחלת ביום השמיני ונמשכת לעולם ואין זמנה קבוע כלל דאי הי' זמנה קבוע היתה דוחה שבת ואין כאן חילוק דין והפרש כלל בין מילה בשמיני לאחר שמיני ואפ"ה אמרה תורה דצריך לה להקדים בשמיני קודם תחילת שקיעה וא"כ כ"ש דאינה בלילה וא"כ ל"ל קרא כלל בן שמונת ימים דמילה אינה בלילה הא אפילו ביום אחר תחילת שקיעה

אינו זמן מילה אעכ"ח ביום אתי אפילו בשבת ואז יש מילה בזמנה ושלא בזמנה ול וליכא קרא דאין מילה אחר תחילת שקיעה ואז צריך קרא בתרווייהו דאינו אלא ביום וא"ש:

ומ"ש ליישב שיטת או"ז ביו"ד סי' רס"ד וש"ך חו"מ שפ"ב דלא מהני שליחות במילה כבר כתובה בשמי על ספר מחנה חיים ח"א סי' ע"ג בתוספת ביאור ומצאתי אח"כ בתשובת בית אפרים חו"מ סי' ס"ז וידרשנו משם, והבדל שבין סברא זו לסברת תוס' רי"ד הוא דסברת תוס' רי"ד הוא שאם אינו מוכח מתוך מעשיו מי הוא המשלח ל"ש שליחות שהרי יכול לישב בסוכה או להניח תפילין בשביל ראובן כמו בשביל שמעון אבל תרומה א"י להפריש רק בשביל משלח זה שהכרי שלו וכן לגרש בשביל בעל האשה וכן לקדש בשביל המקדש שהרי הקידושין הוא שאומר הרי את מקודשת לפלוני וסברתינו הנ"ל היא דהיכא דאין השליח צריך לעשות בשביל המשלח רק בשביל עצמו ל"ש שליחות ולאו כל אנפין שווין:

והקושיא שהביא על שיטה הנ"ל משבת קל"ג דפריך ואי איכא אחר ליעבד אחר הא כיון דאין שליחות, האב מבטל מצוה דילי' לפענ"ד לפמ"ש מחהש"ק סי' תמ"ד סקי"א דאחר יום ח' אין חיוב מיתה יותר על האב למול מה"ת מאיש אחר דהא דאב חייב למול את בנו ילפינן קידושין כ"ט מן וימל אברהם את יצחק בנו ושם הי' ביום ח' ע"ש, ומה שקיהה שם עלה לק"מ דגם אח"כ חייב האב למול מה"ת כמו אחר אבל לא חיוב מיוחד א"כ הרי אמרינן בשבת שם קל"ב דמילה דוחה צרעת בין בזמנה בין שלא בזמנה וא"כ פריך שפיר על שלא בזמנה ואי איכא אחר ליעבד אחר דשלא בזמנה ל"ש כלל מצות האב:

ועונ"ל לחדש דבר לפמ"ש קצו"ח סי' שפ"ב בטעמא דאין שליחות במילה והסביר דברי תוס' רי"ד הנ"ל דוקא במעשה שנמשך ממנה אחר עשייתה פעולה למשלח כגון בג בגירושין שאשתו מגורשת ממנו ובקידושין שהיא קנוי לו והיא א"א ובתרומה שפירותיו מתוקנים שייך שליחות אבל בסוכה ותפילין אחר חליצתם ואחר יציאה מסוכה לא נמשך ממנה שום דבר למשלח ובשעת מעשה אין המשלח עושה כלום ל"ש שליחות ולהכי במילה נמי אחר המילה לא נשאר דבר לאב דמה שהילד נימול אינו שייך לאב רק להילד לכן ל"ש בי' שליחות ע"ש, ויש להקשות למאי דאמרינן ביבמות ר"פ הערל וכן פסק הרמב"ם פ"ט מק"פ ה"ט דמילת בניו מעכבו משחיטת ואכילת פסח ע"ש וא"כ שפיר שייך מה שהבן נשאר נימול אחר המילה להאב שמתירו לשחוט ולאכול פסח וכיון שנמשך דבר למשלח שפיר שייך בי' שליחות, וצ"ל אה"נ בזמן שביהמ"ק קיים שנמשך דבר למשלח באמת מודו או"ז וש"ך דיכול לעשות שליח במילה, אבל הם קאי בזמה"ז דאין דבר נמשך למשלח שפיר כתבו דבמילה א"י לעשות שליח כסברת קצו"ח

הנ"ל, ולפ"ז התם בשבת דקאי אקרא דמוקי האי קרא באומר אבי הבן לקוץ בהרת בנו מכוון פריך שפיר ואי איכא אחר ליעבד אחר בזמן שביהמ"ק קיים דאז שפיר מהני שליחות במילה כנ"ל ואתי שפיר:

ומה שהק' על מל"מ פ"י מטומאת צרעת שכתב דאם אחר עושה בשליחות האב עובר משום קציצת בהרת כיון דאב מכווין לקציצת בנו אם כן עכ"ח קושית הגמרא ליעבד אחר בלי שליחות אב וא"כ מאי קושיא הא יבטל האב מצוה דילי', לק"מ ושקר העיד בשם המל"מ דהוא לא קאמר רק אם האב עומד שם בשעה שהאחר מל ומכוון לקוץ בהרת בנו אז האב עובר משום קציצת בהרת אבל אם אינו עומד שם אף שעושה בשליחות האב אין כאן משום קציצת בהרת כיון שהמל אינו מכווין לזה והאב אינו מכווין בשעת קציצה וכמבואר מלשון רש"י שכתב ולא ליקו אב להתם, וכוונתו עפמ"ש רשב"א חולין י"ב ע"ב דמשו"ה חש"ו כשרים לכתוב את הגט בגדול עע"ג לפי שכתיבת הגט בעי שליחות [ועיין תו"י עירובין י"ג] ומה שהם כותבים הוי כאלו כתב הבעל ומה שהגדול עע"ג מכווין לשמה הוי האלו כיוון הבעל לשמה וא"כ הוי כאלו א' כותב ומכווין לשמה ע"ש, וה"נ אם האב עומד שם בשעה שמל האחר כיון דיש שליחות הוי כאלו האב מל ואם האב מכווין לקוץ בהרת בנו הו' כאלו האב מל ומכווין ולכן עובר משום קציצת בהרת אבל אם האב אינו שם בשעת מילה אף שהוא שלוחו מ"מ כיון שאינו מכווין בשעה שקוצץ אינו עובר ושפיר יכול למול בשליחות ומקיים האב מצות מילה דילי' וא"ש:

ומ"ש ליישב קושיא הנ"ל משום דתוס' שם קל"ב ד"ה האי הק' נילוף ממילה בצרעת דעדל"ת ועשה, ותירץ דשאני מילה שנכרתו עלי' י"ג בריתות, ולפ"ז התינח מצות מילה גופה אבל מצות האב לא נכרתו עליה י"ג בריתות אינו דוחה לתו"ע, הגם שהביא כן בשם האחרונים הוא רק לחדודי בעלמא ואינו אמת ועיין ב"י יו"ד סי' ר"ס שכתב ודייק רבינו לכתוב שיש בה צד כרת ולא כתב שיש בה כרת משום דאינו מתחייב כרת עד שיגדיל ולא ימול ע"ש ואפ"ה כתב הטור וגדולה הוא משאר מ"ע וקאי עמ"ש מצוה וכו' שימול את בנו אלמא אע"ג דבמצות האב לית בה כרת מ"מ כיון שיש צד כרת במילה כשיגדיל גם מצות האב גדולה משאר מ"ע ה"נ מ"ש שהיא גדולה מפסח עיין ב"י שם לפי שנכרתו עליה י"ג בריתות נמי אפילו מצות אב שלא נכרתו עליה י"ג בריתות גדולה לפי שיש בה צד י"ג בריתות ולפי העולה על זכרוני ראיתי כן להדיא בתוס' ומקומו נעלם ממני לפי שעה [עיין תוס' מגילה כ' ד"ה דכתיב ורשב"א שבת קל"ב ד"ה מ"ט] אבל האמת כן הוא, ויותר אין הזמן מסכים לה להאריך וד' אורך ימים בימינה ישביענו, ובישועתו יראנו, ונפלאות מתורתו יביטו עינינו, כנפשו ונפש החותם בברכת התורה:

עמרם הק' בלוהם בק"ק הנ"ל:

תשובה שמב

שיל"ת ב' אויפאלו ד' תשא סת"ר לפ"ק:
כנהר שלום לב"ג הרב הגדול בתורה, ועמל בתורה, חו"ב זך הרעיון, ומטיב הגיון, כמו"ה אשר אנשיל הלוי נ"י יונגרייז רב דקהל יראים בדיאנדיאש:
מכתבך הגיע עדי בזמנו אבל לא זמנו של זה כזמנו של זה ועניינים רבים אשר סביב שתו עלי מנעוני עד היום מבוא בתשובה על שאלתך באשה שמלו בנה הראשון ומת מחמת מילה ומלו בנה השני וחיה יחיה גם עתה ועד עולם ומלו בנה השלישי ומת מחמת מילה ועכשיו ילדה בן רביעי ונפשך בשאלתך אם צריך להמתין עד שיגדל ויתחזק כחו למולו כדין מי שמתו אחיו מחמת מילה המבואר ביו"ד סי' רס"ג סע"ב:
תשובה: זו לא שמענו כיוצא בזו שמענו ביו"ד סי' קפ"ז ס"א לענין רואה דם מחמת תשמיש שכתב המחבר אם בכל ג' פעמים רצופין ראתה דם ופי' הש"ך סק"ג כלומר בלי הפסק תשמיש של היתר בינתים וכן הוא לשון הרמב"ם פכ"ה מאישות ה"ח אם אירע זה פעם אחר פעם שלשה פעמים סמוכות זו לזו הרי זו אסורה לישב עם בעלה וכו' ומבואר דלא נתחזקה ברואה דם מח"ת אלא ברואה מח"ת פעם אחר פעם סמוכות ורצופות אבל באינם סמוכות לא הוי חזקה וה"נ כיון דלא איתחזק תרי זימני רצופין זאח"ז לא מקרי חזקה שימותו בניה מחמת מילה:
אלא דדברי ש"ך תמוהים אצלי דאם יש תשמיש של היתר בינתים מאי אריא משום דאינם רצופין הרי אפילו איתחזקה ברצופין וג' אצבעות ושימשה אח"כ באיסור ולא ראתה מחמת תשמיש נמי מותרת דתשמיש זה שלא ראתה בו עדיף מבדיקת שפופרת וכמ"ש רמ"א סי' הנ"ל סוס"י ובשלמא בדברי רמב"ם יש לפרש דבעינן דוקא סמיכות אבל אם היה בינתים תשמיש שאינו של היתר ולא של איסור וכגון שלא בדקה עצמה אחר תשמישיה שהי' בינתים לא הוחזקה ברואה דם מ"ת אבל על הש"ך שכתב תשמיש של היתר קשי' כנ"ל:
הן אמת דלפמ"ש החוו"ד שם אות ב' דאם בדקה עצמה ב' פעמים סמוך לתשמיש וראתה ואח"כ שימשה כמה פעמים בלא בדיקה כלל ואח"כ בדקה עצמה תיכף אחר תשמיש פ"א ומצאה דם דהוי כג"פ רצופין והוחזקה ברואה דם מ"ת גם ברמב"ם א"א לפרש כנ"ל, ואולי יש לחלק דחוו"ד לא כתב רק אם רוב מג' ראיות מ"ת היו רצופין מצטרפת ראי' ג' מחמת תשמיש אע"פ שהוא מופלג אבל אם כל ג' ראיות מ"ש מופלגים זו מזו

ובינתים שימשה בלא בדיקה לא הוחזקה ברואה דם מחמת תשמיש לרמב"ם כיון שאינן סמוכות וכדאמרי' בנדה ט"ל דבחזאי ריש ירחא וה' בירחא וחזאי בריש ירחא וה' בירחא והשתא חזאי בה' בירחא ובריש ירחא לא חזאי אינו קובעת ווסת בימי נידתה כיון דהרוב מקביעות ווסת היה בימי נידותה ממעין פתוח אבל בחזאי ריש ירחא וריש ירחא וכ"ה בירחא ובריש ירחא קבעה ווסת בריש ירחא כיון דהרוב שני ראיות היה ממעין סתום וא"כ שפיר י"ל ברמב"ם כנ"ל אבל על הש"ך קשי' כנ"ל:

ועכ"פ בנ"ד שהשני חי וודאי הוי כמו ביאת היתר בינתים ולא הוחזקה במתו בניה מחמת מילה ואין לחלק ולומר דוקא התם בעי סמוכות משום דרואה דם מ"ת בתורת ווסת אתאינן עלה וקיי"ל ווסת דרבנן וכ"ש וסת שע"י מעשה לכ"ע הוי רק דרבנן ומכ"ש יותר ברואה מ"ת דקי"ל דרוב נשים אינן רואות מחמת תשמיש משא"כ במילה שהוא ספק סכנת נפשות לא בעינן סמוכות וגדולה מזו כתבו רמב"ן ורשב"א ביבמות ריש פ' הערל בשם ר"ת דאפי' מת לו אח אחד או אפילו רק ראה אחרים שמתו מחמת מילה ולא מל עצמו מחמת פחד נהי דמדינא מותר וצריך למול עצמו מ"מ לא מקרי מותר לערלות עיי"ש דז"א דהא בב"ק ל"ז ע"ב מדמה שור המועד דהוא דאורייתא לווסתות אע"ג דהתם לא איתחזק רק בג' פעמים כרשב"ג כדאמרינן ביבמות ס"ז ע"ב ובמילה הוי חזקה בתרי זימני כרבי כמו בנישואין וכמ"ש הרי"ף והרא"ש ביבמות שם מ"מ חזינן דלענין איתחזק דאורייתא ודרבנן שווין כל חד כדינא ווסתות ושור המועד בג"פ ונשואין ומילה בשני פעמים:

והכי נמי מסתברא דאם אינם רצופין לא מקרי דאיתחזק שמתו אחיו מחמת מילה שהרי הרי"ף והרא"ש ביבמות ס"ד ע"ב למדו דבמילה בתרי זימני הו' חזקה מנישואין ועיין נמ"י שם ומ"ש דבתרווייהו מילה ונשואין ספק סכנת נפשות הם והרי בנישואין, לא משכחת לה דאיתחזקה בקטלנית במתו שני בעלים רצופין זאח"ז דאי לא נת השני איך ניסת לשלישי ואם ימות תתחזק לקטלנית באין רצופין ואי בשגישה השני ולא מת אם כן אין כאן הפסק דשמא אם לא ב מגרשה הוי מיית ושפיר מקרי רצופין לדעת חוו"ד שהבאתי לעיל וא"כ דיו לבא מן הדין להיות כנדון דבמילה נמי לא איתחזק אלא ברצופין, ואפי' אם נחלק כמ"ש לעיל דחוו"ד לא קאמר אלא באם הרוב תרי מגו תלתא הוי רצופים בתחילה א"כ שפיר משכחת אין רצופין בנשואין בגרשה השני כנ"ל מ"מ הא לא משכחת בנישואין שהשני יעקור את הראשון דבמה שגרשה השני ולא מת לא נעקר הסיבה שבעבורה מת האחד אי משום מזלה אי משום מעינה ואולי אם לא גרשה גם הוא היה מת אבל במילה אם השני חי הרי נעקר הסיבה שבעבורה מת הראשון

משום דרפי דמא ומת מחמת מילה דהרי השני חי וע"כ דלא רפי דמא למות מחמת מילה כ"ש מווסתה שקבעה פ"א או אפי' ב' פעמים שנעקר בפעם אחת ולא ראתה בווסת זה כמבואר בנדה ס"ד וביו"ד סי' קפ"ט:

וגם מדקדוק לשון הגמרא משמע כן דבעי רצופין דקאמר מלה בנה ראשון ומת שני ומת ואמאי לא קאמר שמלה שני בניה ומתו ועיין חת"ס יו"ד סי' רמ"ה אבל לפמ"ש א"ש דאי הוי אמר הכי הו"א דאפי' במתו שני בניה אינן רצופין נמי הוחזקה קמ"ל דוקא שני ומת דהוי רצופין אבל אם אינן רצופין לא הוחזקה:

ובהכי מיושב מה שהק' בחת"ס הנ"ל על דברי תוס' ומהרש"א חולין מ"ז ע"ב דתוס' פי' דר"נ ס"ל בתרי זימני הוי חזקה מדא"ל המתיני והק' מהרש"א דילמא הא דא"ל המתיני משום שהיה אדום כדאמרי' בשבת קל"ד האי ינוקא דסומק וכו' דתניא א"ר נתן וכו' ותירץ דאם כן למה הזכיר כלל שמלה בנה ראשון ושני ומת ול"ל דאדרבה לאשמעינן דבתרי זימני לא הוי חזקה ולהכי אם לא היה אדום היה מלו ז"א כיון דבהאי ינוקא לא נפ"מ מידי לא הו"ל להזכיר דמתו ב' בניה אלא עכ"ח דאכתי לא קים לן שלא למול ינוקא דסומק אלא משום דמתו ב' בניה כבר שהיו ג"כ אדומים א"ל המתיני דבתרי זימני הוי חזקה ואחר שנבלע בו דמו אמר למול אותו דלא הוחזקו אלא באדומין ומשום שלא נבלע בהם עדיין מתו והק' חת"ס דילמא לעולם אתי לאשמעינן דבתרי זימני לא הוי חזקה ולהכי אם לא היה אדום היה מלו כמ"ש מהרש"א או אפי' אדום סמיך על חכמתו ומלו אחר שנבלע בו דמו אבל בהוחזק ג' פעמים לא היה סומך ע"ז למולו אחר שנפל בו דמו ואי משום דכיון דאין נפ"מ בהאי ינוקא ולא היה לו להזכיר דמתו ב' בניה כמ"ש מהרש"א זה אינו דילמא משום דרצה להודיעני אמאי קראה נתן הבבלי על שמו לכן אמר שמתו ב' בניה והיתה יראה וחרדה מן הג' שימות לכן קראה על שמו עיי"ש ולפמ"ש א"ש דאי משום הכי הוי סגי לומר שמתו ב' בניה ומדקאמר ראשון ומת שני ומת ואשממעינן דבעי רצופין ש"מ דבתרי זימני הוי חזקה וא"ש:

ובנוב"י תנינא יו"ד סי' קס"ה בהגהת מהרש"ל תמה על מהרש"א דלא נזכר בגמ' שהיו גם שני הראשונים אדומים ולפענ"ד מדקאמר שלישי הביאתו לפני ולא קאמר באת לפני ולמה הביאה את התינוק אלא ודאי משום דראשונים היו ג"כ אדומים לכן זה שפיר ג"כ אדום הביאתו לפניו לראות אם אין האדמימות גורם:

אבל מסוף דברי מהרש"א שכתב ואחר שנבלע בו הדם אמר למול אותו דלא הוחזקו אלא באדומים ומשום דלא נבלע עדיין הדם בהם מתו נראה דק"ל אי אכתי לא קים לן דאין מלין תינוק סומק אלא דצוה להמתין משום דבתרי זימני הוי חזקה א"כ איך

מלו אח"כ ותירץ משום דלא הוחזקה אלא באדומים והוא תמוה הלא הרמב"ם ספ"א ממילה והנמ"י ביבמות ס"ד והמחבר סי' רס"ג כתבו בכל שמתו אחיו מחמת מילה שממתינים עד שיתחזק כחו אפי' לא הוחזק באדומים ומאי קשי ליה עד שהוצרך לתרץ דלא הוחזקו אלא באדומים ואין לומר דק"ל משום דאמרינן בשבת קל"ז חלצתו נותנים לו כל ז' להברותו והכי פסקינן ביו"ד סי' רס"ב בכל חולי שבכל הגוף ואמאי מלו מיד שנבלע בו דמו וע"ז תירץ משום דלא הוחזקה אלא באדומים ומשום דלא נבלע בו הדם עדיין ז"א חדא דהיכן נזכר שמל אותו מיד כשנבלע בו דמו אולי באמת המתין לו אח"כ ז' ימים מעל"ע והכי משמע ברמב"ם ספ"א ממילה דאפי' לא הוחזק בתרי אחים נמי אין מלין אותו מיד דבהט"ז גבי כאב עינים כתב שיפתחו עיניו וירפאו מלין אותו מיד ובהי"ז באדום וירוק כתב אין מלין אותו מיד שיפול בו דם וכן עד שיבלע בו דמו וכו' ולא כתב מיד ועוד שכ' מפני שזה חולה הוא וצריך להזהר בדברים אלו הרבה משמע דהוא כשאר חולי שבכל הגוף דנותנים לו ז' ימים מעל"ע משעה שהבריא וה"נ משעה שנבלע בו דמו ושנית כיון דאכתי לא קים לן דינוקא סומק אין מלין והוי ס"ל דאין זה חולי מה מהני שלא הוחזק אלא באדומים:

שוב ראיתי בתוס' חולין ד' ע"ב ד"ה שמתו אחיו מחמת מילה שנימולו כשהן גדולים ומהו דאי בשמיני דילמא משום דלא נבלע בהם הדם כדאמר בשבת קל"ד א"כ אפי' בח' וכגון שהציצו בהן וראו שנבלע בהן דמן מבואר מדברי תוס' אלו דבנימולו אחיו בגדלות ומתו מחמת מילה שוב אין מלין אותו לעולם ואפי' מלו אותם בח' והציצו בהם ודאי שנבלע בהם דמם ג"כ אין מלין אחיהם לעולם רק בלא השגיחו בהסתכלות היטב שנבלע בהם דמם ומלו אותם בח' ומתו מחמת מילה אז ממתינים לאחיהם עד שיגדל ויתחזק כחו ואז מלין אותו דתלינן משום דרפי דמא לא נפל בהו הדם בח' או לא נבלע בהו הדם בח' ועיין תשובת מהרי"א יו"ד סי' רמ"ה ולפ"ז ק"ל למהרש"א אי תרי זימני הוי חזקה איך מלו אח"כ הא אין מלין לעולם ותירץ דהא דאין מלין לעולם היינו דוקא בהציצו בו היטב באותן שמתו שנבלע בהם דמן אבל בלא הציצו שפיר מלין אחיהם כשיתחזק כחו וכ"ש כאן דלא איתחזק אלא באדומים ודאי וא"כ כשאינם אדומים שוב שפיר מלין וא"ש:

ומעתה לק"מ מה שהק' השואל בתשובת חת"ס יו"ד סי' רמ"ה דאי מלין אותו לכשיתחזק כחו א"כ לא משכחת ערל שמתו אחיו מחמת מילה אלא א"כ מתו שניהם מחמת מילה בגדלותם וזה לא שכיחא ואיך ניקום ונוקי קרא דיחזקאל ערל לב וערל בשר לא יבא אל

מקדשי לשרתינו בכה"ג ולפמ"ש בשם התוס' שפיר משכחת במתו אחיו מחמת מילה בח' רק שהציצו בהם וודאי שנבלע בהם דמם:

ובחת"ס שם הוכיח דמלין כשיתגדל ויתחזק כחו כדי שלא תקשה מה שעמד בנוב"י ח"ב יו"ד סי' קס"ה דלשון הגמ' ביבמות ס"ד שלישי לא תמול וכן כתבו הרי"ף והרא"ש שם משמע שלא תמול לעולם והוא מדברי רשב"א יבמות ע' אהא דתנן התם הערל וכל הטמאים לא יאכלו בתרומה נשיהן ועבדיהן יאכלו ופירש"י הערל שמתו אחיו מחמת מילה והק' הרשב"א הא בעיא הוא בגמ' אי מילה שלא בזמנה מעכבא ותפשוט ממתני' דמעכבא דהא נמי שלא בזמנה הוא ותי' דוקא תוך ח' הוי שלא בזמנה אבל ערל שכנגדו בריא בר מימהל הוי בזמנה והא דחולצתו חמה אינו מעכב הנ"מ לבעלים אבל ערל עצמו אסור בתרומה וראיה מטומטום דהוא גופו אסור בתרומה ונשיו ועבדיו אוכלין והק' מיבמות ס"ו דאמרינן כל האוכל מאכיל שאינו אוכל אינו מאכיל ופריך והרי ערל וכל הטמאים שאינן אוכלין ומאכילין ומשני התם פומיהו הוא דכאיב להו כלומר עומדין הם לאכול ולמול לכשיבריאו ואי במתו אחיו מחמת מילה לעולם לאו בר מימהל הוא ותירץ דאף הוא לכשיתחזק ויבלע בו דמו או שיתחלפו סימניו ימול כמעשה דר"נ וכו' ע"ש ואס"ד איכא שום ערל בעולם דלאו בר מימהל הוא כלל הדק"ל עכ"ד, ולתוס' הנ"ל אינני יודע מה ק"ל דלעולם בהציצו בהם וודאי שנבלע בהם דמם אין אחיהם נימולין לעולם אבל מתני' מיירי בערל שמתו אחיו מחמת מילה ולא הציצו והשגיחו שנבלע בהם דמם ובזה שפיר נימולין לכשיגדלו ויתחזקו ועומדים הם לאכול אז ולכן מאכילין ועיין תשובת מהרי"א סי' רמ"ח, ומכש"כ מ"ש אח"כ דאפי' להפוסקים ברס"י קנ"ז עיין ש"ך וטו"ז שם דאם רוצה למסור נפש על מצוה קלה רשאי וקדוש יאמר לו מ"מ אינימא דאיכא סכנה לעולם למול אפי' אם ימסור נפש וימול עצמו מ"מ הרי ימות והוא ערל או מת ואיך יקרא אוכל ודאי תמוה בעיני חדא דאפשר שימול ויחיה ואוכל דרק ספק נפשות הוא כמ"ש הרי"ף והרא"ש שם, וזאת שנית הרי לשון הרמב"ם פ"א ממילה אשה שמלה בנה ומת מחמת מילה שהכשילה את כחו וכו' וכן הוא לשון הטור והשו"ע סי' רס"ג מלשון זה מבואר דאפי' לא מת מיד מחמת מילה אלא שהכשיל כחו ונראה שהמילה שהכשילה את כחו כמ"ש הש"ך סי' רס"ג ומתנוה והולך עד שמת נמי מקרי מתו אחיו מחמת מילה אע"פ שחי י ה וה אח"כ י"ב חודש ואפשר אפי' יותר כיון שמתנוה והולך מחמת המילה ועיין תוס' ע"ז וי"ו ד"ה אלא ופיר יכול לאכול בתרומה ושפיר מקרי אוכל:

אמנם ר"ת שם פירש הא דערל שלא מל מחמת פחד מילה וכו' אבל היכא דמתו אחיו מחמת מילה ומדינא לא מהיל ה"ז אוכל דערלה שלא בזמנה הוא ואינה מעכבת והא

דטומטום אוכל משום שאפשר לו עכשיו ליקרע ובר מימהל הוא וקטן שחלצתו חמה כיון שאם לא חלצתו בר מימהל הוא לאו ערלות שלא בזמנו הוא כן הוא בחדושי הרשב"א שם והק' רשב"א דאם כן דטומטום בר מימהל הוא יעכב לאדון מלעשות פסח ובגמ' מוכח דאינו מעכב ועוד דערל שמתו אחיו מחמת מילה דילמא עכשיו יבריא ויבלע בו דמו ויתחייב למול וכו' עיי"ש שהאריך, ולפענ"ד לק"מ דכך סברת ר"ת בשלמא מתו אחיו מחמת כשיטת מילה אסור למול מדינא דס"ל כשיטת הפוסקים שהביא הש"ך רס"י קנ"ז דאם מוסר נפש במקום דהדין יעבור ואל יהרג מתחייב בנפשו לכן מיקרי מילה שלא בזמנה אבל טומטום נהי שאינו מחויב לקרוע ולמול אבל מותר לעשות כן לכן מיקרי ערלה בזמנה שאסור לאכול בתרומה אבל להאדון אינו מעכב מפסח דעיכוב האדון ילפינן מהמול לו כל זכר ואז יקרב לעשותו והיינו במחויב למול ואינו על אבל בטומטום אף שאפשר לקרוע כיון שאינו מחויב שוב אינו מעכבו ומחלצתו חמה נמי לק"מ כיון דבשעה שנולד הי' זמנו קבוע שימולוהו בח' אף שאח"כ חלצתו חמה פומא הוא דכאיב לי' ושפיר מקרי ערלה בזמנה כיון דשעה אחת היה קבוע לו שיהא נימול בח' אבל מתו אחיו מחמת מילה לא הי' לו שעת הכושר להיות נימול בח' שפיר הוי שלא בזמנה כמו תוך ח':

אמנם בחדושי הרמב"ן שם כתב בשם ר"ת בזה"ל וכן בקטן שאחזתו חמה כיון שאם חלצתו בר מימהלי הוא לאו ערלות שלא בזמנה הוא וא"כ מוכח דבמתו אחיו מחמת מילה אפי' חזינן שנתחזק כחו ונבלע בו נמי לא בר מימהלי הוא דאין מלין אותו לעולם ולכן אינו מעכב דהוי ערלה שלא בזמנה וכס"ד דנוב"י אבל מדלא אישתמיט בשום מקום דעתו כן נראה דאזיל בשיטת תוס' חולין דף ד' הנ"ל דבהציצו בו שנבלע בו דמו אין מלין לעולם ובהכי מיירי ר"ת אלא דאכתי צ"ע מאי דנפקא לאוקמא מתני' בראה אחרים שמתו מחמת מילה או אח אחד מת מחמת מילה לוקי שמתו שני אחיו אלא שלא הציצו בהם דאז נימול כשיתחזק ומקרי ערלה בזמנה ואינו אוכל וצ"ע:

אבל לפענ"ד נראה ליישב קושי' נוב"י דלישנא שלישי לא תמול לעולם משמע ואקדים מה שהק' השואל בחת"ס הנ"ל מנלי' לר"נ דילמא שני בנים הראשונים לא היו אדומים וירוקין ואפ"ה מתו מחמת מילה ואי משום דרוב בנים אינם מתים מחמת מילה הא אין הולכין בפקנ"פ אחר הרוב, ושוב הק' אגוף מצות מילה כיון דעכ"פ איכא מיעוטא דמתו מחמת מילה איך צוה הקב"ה למול בח' הא אין הולכין בפקנ"פ אחה"ר ועכ"ח גזה"כ הוא במצות מילה דהולכין בפקנ"פ אחר הרוב ולפענד"נ ליישב בשני דרכים דרך אחד למ"ש תוס' יומא פ"ה ד"ה ולפקח דה"ט דאין הולכין בפקנ"פ אחר הרוב משום

דכתיב וחי בהם ולא שימות בהם שלא יוכל לבא בשום ענין לידי מיתת ישראל ביאור דבריהם לפענ"ד דתורה אמרה וחי בהם ולא שימות בהם שלא יוכל לבוא בשום ענין ע"י דיני התורה לידי מיתה ודיני התורה יגרמו לו רק חיות ולא יגרמו לו מיתה ועיין נובי"ת אה"ע סי' מ"ב וחת"ס יו"ד סוס"י י"ט דבב"נ לא אזלינן בת"ר ורק לישראל נאמר דאזלינן בת"ר וא"כ גם הא דאזלינן בת"ר הוא מדיני תורה וא"כ גם ע"ז נאמר ולא שימות בהם ע"י רוב שהוא מדיני תורה, אבל נ"ל דזה דוקא ביש וודאי מיעוט והמיעוט הוא בעולם דאז מסברא לא אזלינן בת"ר רק חידוש הוא שחידשה תורה ואינו נוהג בב"נ אבל אם ליכא ודאי מיעוט וגם המיעוט אינו בעולם כלל כמו מיעוט שמתים מחמת מילה שאינו ודאי ואין המיעוט בעולם בזה מסברא אזלינן בת"ר ואפי' בב"נ ואפשר בכה"ג כתב חת"ס סי' ע' דגם בב"נ אזלינן בת"ר כיון שברוב דיינים אין המיעוט בעולם וכמ"ש המרדכי פ"ק דחולין רמז תקצ"ג דמה"ט ל"ש קבוע בדיינים כיון שהדיבור לא הוי קבוע ע"ש ואין סתירה בדבריו ועיין מהרמ"ש או"ח סי' קמ"א [ואפשר עוד דברוב דיינים אפי' בב"נ הולכין אחה"ר משום דמצד הסברא האמת עם הרוב וכמו דאמרי' בפסולי עדות הלך אח"ר דיעות] ולפ"ז הא דאזלינן בת"ר שאין מתים מחמת מילה אינו מדיני התורה רק מסברא ונוהג גם בב"נ ל"ש ביה ולא שימות בהם ושפיר אזלינן בת"ר:

והדרך השני עפ"מ דאיתא בירושלמי פ"ק דכתובות סה"ב א"ר אבין אקרא לאלקים עליון לאל גומר עלי בת ג' שנים ויום אחד ונמלכים ב"ד לעברו הבתולים חוזרין וכו' ופי' פ"מ חוזרין לאחר שנבעלה שאף הטבע מסכמת עליהם ע"י גזירתו יתעלה וכן הוא בירושלמי סנהדרין פ"ק ה"ב ועיין ירושלמי נדרים פ"ו סוף ה"ט דהטבע משועבד לתורה ולפ"ז אף דא דאמרינן בגיטין נ"ז ע"ב כי עליך הורגנו כל היום זו מילה שניתנה בשמיני ופירש"י דזימניה דמיית היינו שהטבע הוא כך אבל כיון שציותה תורה למול בשמיני שוב הטבע משועבד לתורה ואין גם אחד שמת מחמת זה, אלא במתו אחיו מחמת מילה היינו משום דרפי דמיהו כדאמרינן ביבמות ס"ד ובזה ל"ש שהטבע משועבד לתורה שהרי לא ציותה תורה למול בח' ינוקא דרפי דמיהו או אדום וירוק ואם כן לא שיעבדה תורה טבע זו לתורה ואמרינן ביה וחי בהם ולא שימות בהם, ולפ"ז אינו מוכח מהא דצותה תורה למול בח' דלענין מילה הולכין בפקנ"פ אחר הרוב די"ל דינוקא הבריא ואין שום שינוי ניכר בו אין גם אחד מת מחמת מילה משום דציותה תורה למול בח' והטבע משועבד לתורה וא"כ שפיר סמך ר"נ דודאי גם הראשונים היו ירוקין או אדומים דאם אין בהם שינוי חדשה אין גם אחד מת מחמת מילה דטבע משועבד לתורה:

ומעתה נראה דמ"ש רמב"ם ונמ"י וטוש"ע דכשיגדיל ויתחזק כחו מלין הוא מסברא דהא אין גם אחד מת מחמת מילה אלא כיון דהוחזק בשני אחין דרפי דמייהו ל"ש דטבע משועבד לתורה אין מלין אותו בשמיני אבל כשיגדל ויתחזק כחו אמרינן למאי דאיתחזק איתחזק ולמאי דלא איתחזק לא איתחזק וא"כ וודאי לא ימות מחמת מילה דאפי' מיעוט ליכא דמתים מחמת מילה דטבע משועבד לתורה רק היכא דהוחזק ברפי דמא ואם כן בגדלות דלא הוחזק ברפי דמיהו שפיר מלין אותו:

והא דמצינו מיעוט מתים מחמת מילה אף שהם בריאים ואין בהם שום שינוי והציצו בהם שנבלע בהם דמם אפשר שהוא ע"י גרמת המוהל שאינו אומן ואפי' הוא אומן מ"מ אפשר שאירע לו קלקול או דלמא לא מייץ כראוי או הרוח בלבלתו וכיוצא בו מן המקרים חיצוניים שהזיקו לתינוק ע"י חבורת המילה אבל מחמת המילה עצמה אין גם אחד מהבריאים שעת, ולפ"ז שם ביבמות ס"ד דקתני מלה בנה ראשון ומת היינו שהיא עצמה מלה דאשה כשירה למול כמבואר רס"י רס"ד ולהכי נקט שלישי לא תמול דמשמע לעולם כי היא אסורה למול השלישי לעולם אפי' כשיגדל ויתחזק כחו דילמא החסרון בדידה שלא מלה כהוגן אבל אנן שפיר מהלינן ליה כשיגדל ויתחזק כוחו, והש"ך בסי' רס"ג סק"ב שכתב כלומר שנתנה למול את בנה אין כונתו מבוארת ולפמ"ש אפשר דבא לומר עמ"ש בשו"ע דממתינים לו עד שיגדל ויתחזק כחו וס"ל כמ"ש דהיא לא תמול לעולם וכן פי' שנתנה למול ושפיר מלין אותו כשיתחזק כחו:

הדרן לקמייתא דלא מקרי חזקה שמתו אחיו מחמת מילה אלא ברצופין אבל אכתי יש לעיין דהרי אמרינן ב"ק ל"ז ראה שור נגח שור לא נגח שור נגח שור לא נגח שור נגח שור לא נגח נעשה מועד לסירוגין לשוורים וכן פסק רמב"ם פ"ו מנזקי ממון ה"ט וכמו דהתם איתחזיק לסירוגין בג"פ דבשור המועד ק"ל כרשב"ג כדאמרינן ביבמות ס"ד ה"נ במילה דדינו כנישואין דקי"ל כרבי דבתרי זימני הוי חזקה י"ל דבתרי זימני הוי מתו אחיו מחמת מילה לסירוגין כיון דראשון ושלישי מתו מחמת מילה ושני לא מת [עיין חת"ס אה"ע ח"ר סימן קל"ו]:

מיהו השתא הכא בבן זה שנולד אחר שמת זה שלפניו וודאי מותר למולו דהא פירש"י התם ד"ה לסירוגין אם יגח רצופין אינו משלם אלא חצי נזק על אחרון וכן כתבו תוס' שם ד"ה שור ולא נגח בתרא דנקט כדי שאם יגח לאלתר משלם כ"ש מבואר דאם נגח עוד שור א' אחר שנגח ה' ולא היה מקודם שור ולא נגח דהיינו שנים רצופין אינו משלם על האחרון רק חצי נזק דאינו מועד רק לסירוגין ולא לרצופין, ועיין ש"מ שם וה"נ לא הוחזק רק לסירוגין ולא לרצופין ומותר וחיוב למול התינוק שאנו דנין עליו וודאי היה

צריך למולו בשמיני ומ"מ יפה עשית שמספק צוית להמתין וכבר עבר זמנו אך שיהוי מצוה לא משהינן ויהיו זריזין מקדימין למולו במוקדם האפשרי וחי יחיה לאו"י בטוב ובנעימים ואתה שלום וביתך שלום כנפשך ונפש דודך דש"ת באהבה:

תשובה שמג

עוד להרב הנ"ל

הנני לעורר באותו תינוק ששאלת שמתו אחיו מחמת מילה בסירוגין יש לחקור אם נמהל תינוק זה ויאריך ימים ושנים אם תלד אח"כ בן ואפי' תלד בנות קודם לבן וחותם נפשם או להיפך חו"ש דבנות לא מעלין ולא מורידין בענין זה כמ"ש בתשובת מהרי"א יו"ד סי' רמ"ח אם רשאין למולו כיון שהוחזק שמתו אחיו מחמת מילה לסירוגין:

ועלה בדעתי לכאורה דדין זה תלוי בפלוגתא דרב ושמואל בנדה דף ס"ד אי ראיה ראשונה מצטרפת לוסת הדילוג ולשמואל כאן נמי אין מיתת בן הראשון מצטרף להחזיק במתו אחיו מחמת מילה לסירוגין עד שתשנה בסירוג אך ראיתי בתוס' שם שהקשו מב"ק הנ"ל דנגיחא ראשונה מצטרף וכתבו ויש לחלק בין סירוגין דימים לסירוגין דשוורים וא"כ אפשר דגם כאן דומה לסירוגין דשוורים וא"כ מיתה הראשון מצטרף להחזיק במתו אחיו מחמת מילה לסירוגין, וגם זאת דיש לחלק בין ווסת הדילוג ובין סירוגין ועיי' ביו"ד סי' קפ"ט ס"ה וס"ז שני דיעות בווסת הדילוג אי ראיה ראשונה מצטרף ובסי"ב כתב המחבר ווסת הסירוג ראיה ראשונה מן המנין לדברי הכל ועיי' טו"ז וש"ך שם:

אמנם מדקדוק לשון הגמ' מלה בנה ראשון ומת שני ומת ולא נקט שמתו שני בניה משמע דלסירוגין לא הוחזקה במתו בניה מחמת מילה וכמש"ל וטעמא נ"ל דהא במילה הטעם במתו אחיו מחמת מילה דאין מלין אותו משום דאיכא משפחה דרפיא דמא כדאמרינן יבמות ס"ד והרי כיון דמלו השני וחי חזינן דלא רפו דמא ואין לומר דרפי דמא לסירוגין דהרי קי"ל דאפי' אחיות מחזקות עיין יבמות שם ובשו"ע סי' רס"ג ואינימא דאפשר דרפי דמא בזמן אחד ולא בזמן אחר כ"ש דא"א להחזיק בשני גופין:

ועוד דמשמע דאחיות מחזקות דומיא דשני בנים באשה אחת וזה ודאי קשה הדבר לומר דאם אחת מאחיות מלה בנה ומת ואחותה אחת מלה בנה וחי ושוב מלה אחותה אחרת ומת ושוב מלה אחרת ולא מת שיהיה הוחזק לסירוגין שבן אחותה אחרת לא ימולו ואח"כ בן אחות אחרת ימולו וא"כ דכוותיה גם באשה אין מחזיקין לסירוגין ועדיין הדבר צריך תלמוד ושלום תנין:

עמרם הק' בלוהם בק"ק הנ"ל:

תשובה שמד

שיל"ת ב' אויפאלו תרמ"ו לפ"ק:
ביומא דחנוכה, שלום וברכה, לאהובי מחותני וחביבי הרב הגאון הגדול, מעוז ומגדול, צדיק תמים ראש בשמים, כקש"ת מו"ה יודא מודרין נ"י:
מכתבו היקר וספרו הנחמד פרי העץ אשר שלח לי מנחת ביכורי קשו"ר חיתו"ן קבלתי בעטו עט סופר וברכתי ברכת הנהנין ועל פרי העץ אני אומר, ברוך הגבר, חובר חבר, יודא גבר באחיו בדברים מתוקים מנוצצים כברקים, וגם ברכתי ברכת המצוה ופקודתו שמרה רוחי לדבר על לב האנשים הנקובים בשמותם ואני זאת בריתי אותם להגיד להם את פרשת גדולתו, על ישראל הדרתו והבטיחו לשלוח מנתו, אבל איננו יודע אם שמרו הבטחתם, ובזה הנני חותם בהבאת תודה ומדחלות לחלות פני אל בעד אריכות ימיו ושנותיו בנעימים כנפש ידידו ואוהבו הדוש"ת כל הימים, ומאשר יקרו דבריו בעיני נכבדו ומצאתי בהם טעם זקנים, אמרתי לשעשע בדבריו היקרים מפנינים:
מה שהאריך בפ' וישלח דבעונש שהיא בשינוי טבע גם הצלה ראויה להיות בשינוי טבע כעין זה אמרתי ליישב קושיא אשר ראיתי בספר חדש שערי צדק יו"ד סי' קס"ט על נוב"ק אה"ע סי' יו"ד שחידש דבייבום ל"ש חשש קטלנית משום דשומר מצוה לא ידע דבר רע [עיין בתשו' הרא"מ ח"א ומהרלנ"ח סי' ל"ו הביאו חכ"צ סימן א'] וק"ל א"כ בערל שמתו אחיו מחמת מילה אמאי אין מלין אותו משום חשש סכנה נימא שומר מצוה לא ידע דבר רע והאריך בזה:
וחכם אחד תי' דבמתו אחיו מחמת מילה שאני שהרי הוחזק ג"פ דשמירת המצוה לא הגין עליהם אבל לא נהירא לי כיון דאמרי' שומר מצוה וכו' נימא דודאי לאו מחמת מילה מתו ואפי' בספק נפל אמרינן בשבת קל"ז דדוקא בפיהק ומת פליגי אי חי הוא או מת אבל בלא פיהק תליא המיתה בד"א ועיין ב"ק דף י"א ע"ב ומנחות ל"ז ובכורות מ"ט ותוס' שם ועיין באה"ע סי' קנ"ו:
אמנם לפענד"נ דא"כ תקשי גם על' הלכה רווחת בישראל דפקוח נפש דוחה שבת וכל המצוות ואמאי נימא שומר מצוה וכו' ויקיים המצוה ולא ידע דבר רע ואי משום דכתיב וח' בהם א"כ נילוף מיני' דלא סמכינן אהאי דשומר מצוה וכו', לכנ"ל לחדש דודאי הא דשומר מצוה אינו בטבעו של עולם כמ"ש רמב"ן בחומש פ' לך ור"פ וארא ופ' אם בחוקותי שכל הברכות בשכר שמירת המצוות הם נסים ואינם בטבע וא"כ לא סמכינן על סברא זו אלא במקום שאין הסכנה בטבע כגון בקטלנית שאינו בטבע שימותו אנשים דקי"ל כמ"ד ביבמות ס"ד מזל גורם ועיין כ"מ פכ"א מא"ב הלכה ל"א ואה"ע סי' ט'

ואולי אפי' למ"ד מעין גורם אינו בטבע בדרך הרפואה רק בדרך סגוליי ולכן בזה שפיר מהני סברא דשומר מצוה אף שאינו בטבע כיון שגם הסכנה אינו בטבע אבל בפקנ"פ שהסכנה הוא בטבע לא סמכינן אסברא דשומר מצוה שאינו בטבע שהתורה לא תסמוך דינים על הנס כמ"ש רמב"ן שם פ' בחוקותי [ע"ל סי' קמ"ב] ואדרבה מחויב לקיים וחי בהם וה"נ בערל בערל שמתו אחיו מחמת מילה דהסכנה הוא בטבע כדאמרינן ביבמות דף הנ"ל איכא משפחה דרפי דמא ואיכא משפחה דקמיט דמא ועיין ב"ש סימן ט' סק"ז לכן לא מהני ביה סברא דשומר מצוה שאינו בטבע:

וסמוכין מצאתי לדבריי ברמב"ם בפיה"מ ביומא דף פ"ג שכתב ואין הלכה כרמב"ח בזה וכו' כי זה אינו מועיל אלא בדרך סגולה וחכמים סוברים כי אין עוברין על המצוות אלא ברפואה בלבד ר"ל בדברים המרפאין בטבע והוא דבר אמיתי הוציאו הדעת והנסיון הקרוב לאמת אבל להתרפאות בדברים שהם מרפאים בסגולתן אסור וכו' עיי"ש הרי שמחלק לגבי פקנ"פ בין דברים המרפאים בטבע או דבר המרפא שאינו בטבע והוא סיוע לדברינו, ולפמ"ש פר"מ יש להסביר עוד דמשו"ה בדבר שאינו מרפא בטבע רק בסגולה אסור דכיון דרוצה לסמוך על דבר שאינו בטבע שוב אמרינן אדרבה ישמור מצות ד' ויסמוך על שומר מצוה אף שאינו בטבע כיון שגם בעבירת המצוה סמוך על דבר שאינו בטבע:

ובזה הנה מקום אתי לפרש מקרא שכתוב בפ' אחרי ושמרתם את חוקותי וכו' אשר יעשה אותם האדם וחי בהם ובת"א ויחי בהון בחיי עלמא כי חכז"ל דרשו מהאי קרא וחי בהם ולא שימות בהם דפקנ"פ דוחה כל המצוות וחידש אונקלוס דזה דוקא אם החולה והרפואה הוא בטבע ובמנהגו של עולם וזה ויחי בהון בחיי עלמא אבל אם אינו במנהגו של עולם ל"ש וחי בהם ואדרבה אמרינן שומר מצוה לא ידע דבר רע וכרמב"ם הנ"ל וכמ"ש ופסק הלכה כחכמים ביומא הנ"ל [ועיין לעיל סימן שכ"ח]:

ובזה יש לפרש מדרש תמוה שומר מצוה לא ידע דבר רע זה אסתר שהיתה עסוקה במצות ביעור חמץ ועת משפט ידע לב חכם זה מרדכי שנאמר ומרדכי ידע את כל אשר נעשה כי הרמב"ן פ' אמור כתב בפסוק חמץ תאפינה כי איסור החמץ מפני שירמוז אל מה"ד כי נקרא חמץ וכו' מלשון מעול וחומץ כי יגזל מהם טעמם וכו' ובעבור שהקרבנות לרצון לשם הנכבד לא יבואו מן הדברים אשר להם היד החזקה לשנות הטבעים וכו' מבואר דחמץ מורה על שינוי טבע והנה אסתר לא רצתה ללכת אל אחשורוש ואמרה מעיקרא באונס ועכשיו ברצון כי סברה גזירתו היא חוץ לטבע להשמיד מיד ולהרוג אומה שלימה או להרוג אשתו בשביל אוהבו וכיון שאין הסכנה בטבע אסור לעשות

הצלה בעבירה משום פקנ"פ ול"ש וחי בהם רק אדרבה שומר מצוה וכו' אבל מרדכי ידע את כל אשר נעשה כי כבר הרג ושתי בשביל אוהבו ומלך טיפש היה כמחכז"ל והגזירה הוא בטבע וכמשל בעל התל עם בעל החריץ שאחכז"ל וא"כ ל"ש שומר מצוה ושייך וחי בהם ומותרת להבעל לאחשורוש ברצון אף דהוא גילוי עריות מ"מ פקנ"פ דוחה דאסתר קרקע עולם היתה וזה שומר מצוה לא ידע דבר רע זה אסתר שהיתה עסוקה במצות ולא רצתה להבעל ברצון לאחשורוש כי חשבה שהוא רק ביעור חמץ לבטל סכנה שאינו בטבע רק בשינוי כחמץ כמ"ש רמב"ן הנ"ל ולזה מהני שומר מצוה ול"ש וחי בהם ולב חכם יודע עת ומשפט שהסכנה הוא תחת העת והזמן ומשפט הדין בטבע זה מרדכי דכתיב ומרדכי ידע את כל אשר נעשה כנ"ל וא"כ ל"ש שומר מצוה ולכן פסק דמותרת להבעל לו משום וחי בהם:

תשובה שמה

עוד להגאון הנ"ל נר"ו

בספרו פ' בא בדבר הלכה הק' לפ"מ שנסתפק גוו"ד כלל כ"ב למ"ד לשאב"מ אין לוקין אם הלאו הזה ניתק לעשה וביטל העשה בידים מי נימא כיון דעיקר הלאו תלוי בביטול העשה הוי כלאו שיש בו מעשה ולוקין א"כ מאי פריך בתמורה ד' ור"י האי והנותר ממנו עד בוקר באש תשרופו למאי אתי האי איצטריך שאם ביטל העשה בידים יתחייב מלקות והאריך בפלפול:

ואני תמה הלא תוס' שם הקשו דאיצטריך להורות לנו דין שריפה ותי' דמן הסמוכות פריך למאי הלכתא כתביה הכא סמיך ללאו אי לאו לנתוקי אתי ליכתביה במקום אחר ולכאורה יש להבין הא כתבו תוס' שם ד"ה וכל דאפילו לאביי דס"ל דלא הוי לאו הניתוק לעשה אלא בסמוך העשה ללאו ומקיים העשה בידיה מ"מ היינו דוקא ביכול לקיים העשה קודם הלאו כמו במעשר שם אבל בגזילה דא"י לקיים העשה קודם עבירה הלאו הוי ניתק גמור א"כ גבי נותר נמי א"י לקיים העשה קודם עבירת הלאו דאין כאן עשה כלל קודם עבירת הלאו והוי ניתק גמור וא"כ אי נמי לנתוקי לאוי קאתי נמי יכול לכתביה במקום אחר וע"כ דזה אינו קושי' דלכתביה דוקא במקום אחר לכן היה נ"ל דבר חדש דהא דאמרינן בלהנל"ע דלוקין בלא קיימו או בביטלו היינו דוקא בלא סמיך העשה ללאו אבל בסמיך העשה ללאו אין לוקין כלל אפי' בבטלו ומכס"כ בלא קיימו דלהכי ניתקן הכתוב לעשה לומר שאין מלקות בלאו זה וכמו בתמורה אי לאו דלא אתי חד עשה ועקר תרי לאוין לא הוי לוקין אף דאין בידו לתקן הלאו כלל ועיין יומא ל"ו ותוס' חולין פ"ח

ד"ה הנח ודוקא באונס שייך קיימו ולא קיימו וביטלו ולא ביטלו אף שהעשה סמיך ללאו מ"מ הא הוי לאו שקדמו עשה שהעשה כתוב קודם הלאו ובשילוח הקן אף דהעשה כתיב אחר הלאו מ"מ משכחת קיום העשה בלי עבירת הלאו כגון שנטלה ע"מ לשלח דלאו ליכא עשה הוא דאיכא כדאמרינן חולין דף קמ"א ועיין מקו"ח סוס"י ת"ל אבל בנותר דהעשה כתיב אחר הלאו וסמוך ליה וגם לא משכחת קיום העשה קודם עבירת הלאו שפיר י"ל דנתקו הכתוב לגמרי ממלקות והכי דייקא לישנא בא הכתוב ליתן עשה אחר ל"ת לומר שאין לוקין עליו וא"כ א"ש אי לנתוקי לאוי קאתי הוצרך לכתוב כאן כדי שלא ילקה אפי' בלא קיימו ואפי' בביטלו וא"ש ולפ"ז מיושב קושי' פר"מ דא"א לומר שנכתב כאן שאם ביטל העשה בידים ותחייב מלקות דאדרבה כיון שנכתב כאן אין לוקין אפי' ביטלו וא"כ קשה ודאי שלא היה לו לכתוב כאן כדי שילקה בביטל העשה:

ואולי יש לחלק דוקא לאו דגזילה הוי ניתק גמור אף דאין העשה סמוך משום דא"א לקיים מעשה השבה קודם שגזל אבל בנותר נהי דמצות שריפה א"י לקיים קודם עבירת הלאו אבל מעשה שריפה בעלמא יכול לקיים קודם עבירת ל"ת לכן לא הוי ניתק גמור אלא בסמוך העשה ללאו ולק"מ מה שהקשיתי:

אבל באמת אינני מבין לא ספיקו של גוו"ד ולא קושית מעלתו הא אמרינן במכות דף ט"ז דלא משכחת בטלו רק בשילוח הקן ואונס שגירש והני תרתי לאו שיש בה מעשה נינהו וא"כ אין מקום לספק זה דלא משכחת ביטלו כלל בלאו שאין בו מעשה ואף כי נמצא באחרונים הרבה קושיות על גמרא זו דמשכחת בטלו מ"מ צריכין אנו לתרץ קושיות שלהם ואין כח לדחות גמרא מפורשת ואולי אפשר לומר דר"י לא אמר דלא משכחת בטלו אלא בהני תרתי רק בלאו שיש בו מעשה אבל בלאו שאין בו מעשה משכחת הרבה להנל"ע דשייך בהו בטלו אלא דלפי"ז לא יצדק מה שהק' גוו"ד שם הא איכא נותר וחמץ דהני לשאב"מ נינהו ונהי דחמץ אפשר במעשה שקנה חמץ בפסח מ"מ לא חשיב ליה כיון דאפשר גם בלא מעשה ואם נאמר דמשו"ה לא חשיב לאו שאין בו מעשה משום דאין בו נפ"מ דבלא"ה אין לוקין א"כ נפשוט דאפי' בביטל העשה אין לוקין וכמ"ש גוו"ד שם וא"כ ליתא לדברי פר"מ נ"י:

והעולה על רוחי להצדיק דבריו כנ"ל דר"י לא קאי רק בלאו שיש בו מעשה כשילוח הקן ואונס שגירש לס"ד ופאה לפי המסקנא אבל לאו שאין בו מעשה לא קחשיב משום דאין בו נפ"מ דס"ל לאו שאין בו מעשה אין לוקין ומ"מ לא נפשוט ספיקא דגוו"ד דר"י בעי למימר דבפני תרתי משכחת פלוגתא דקיימי ולא קיימי ובטלו ולא בטלו וכמו דאמרינן

אח"כ ומשכחת לה בקיימו ולא קיימו וביטלו ולא ביטלו אבל בלאו שאין בו מעשה הרי הפלוגתא להיפוך דלמ"ד קיימו לא לקי כלל ולמ"ד ביטלו לקי בביטל העשה וא"ש:

ובגוו"ד שם הק' מתוס' שבועות ג' שהקשו ומנלן דהטעם משום דאין בו מעשה דילמא הטעם משום התראת ספק ותירץ דמשמע דפטר אפי' נשבע על הככר וזרקו לים והתרו בו בשעת זריקה וקשה הא א"כ הוי נמי לאו שיש בו מעשה ועכ"ח כיון דעיקר הלאו הוא במה שאינו אוכל הככר תו לא הוי מעשה וה"נ דכותיה עיי"ש, ולפענד"נ לחלק בשלמא התם אפשר לעבור הלאו בלי מעשה זריקה שלא יאכלנו כל היום אבל בלאו הנל"ע ואין בו מעשה א"א לעבור על הלאו בלי מעשה ביטל העשה וכמ"ש רש"י במכות ט"ו ע"ב שגמר הלאו בביטל העשה תלוי שפיר י"ל דמקרי יש בו מעשה וכמ"ש הוא עצמו שם לענין ד"א:

ונבהלתי מראות מ"ש שם בנותר שהתרו בו קודם אור היום והשליך לים דלא הוי מעשה כיון דהאי שעתא לא מטי זמן חיובא עדיין ולא חל עליו עבירת הלאו ומכי מטי זמניה שב ואל תעשה הוא משא"כ כאן דהותיר ואח"כ ביטל העשה בידים דהלאו נגמר בביטול והוי יש בו מעשה וגם אח"כ לחלק יצא בין נותר שהשליך קודם אור היום ובין נידון דמל"מ פ"ג מביאת מקדש הכ"א והוא פלא דנותר שהשליך לים קודם אור היום הרי הוא כמבוער ואינו עובר בבל תותירו כלל רק עושה איסור שמפסיד קדשים בידים והוי כמו ששרפו קודם אור היום דליכא בל תותירו כלל גם אחר שעלה ע"ה שהרי לא הותיר ול"ד לתוס' שבועות הנ"ל שגם אחר זריקה עובר על השבועה שלא אכל הככר היום רק שהוא אונס שכבר אינו בעולם אבל כאן ליכא עבירת בל תותירו כלל דהרי גם בחמץ הוי כמבוער במטיל לים עיין רס"י תמ"ה אפי' בעיניה ועיין פסחים כ"ח ואפילו לר"י דאין ביעור חמץ אלא שריפה היינו לענין קיום מצות תשביתו אבל פשיטא דאינו עובר בב"י אחר שמטיל לים וה"נ אינו עובר בבל תותירו וצ"ע:

ומדי דברי בתוס' שבועות הנ"ל ראיתי לעורר במ"ש שם ומיהו הא נמי חשיב התראת ספק למ"ד ביטלו ולא ביטלו דחשיב התראת ספק אפי' שיבר כנפיה בפ"ב דמכות דף ט"ו ובהגהות רע"א תמה בשלמא התם בשעת שבירת כנפיה אינו עבירת הלאו אלא ביטול העשה ויתחייב מלקות למפרע על שעת לקיחה שאז צריך להתרות בו ובשעת לקיחה הוי הת"ס שמא לא ישבור כנפיה אבל הכא דעבירת הלאו היא בשעה שעובר על השבועה וכיון דאנו דנין לחייבו בהטלתו לים לדונו בלאו שיש בו מעשה דבהטלה זו עובר על שבועת שאינו אוכלו א"כ ההתראה היא עתה כשמטילו לים ולא הוי הת"ס עיי"ש והוא פלא דאזיל בתר איפכא דקושי' תוס' היה מנ"ל דמשום לשאב"מ דילמא

משום הת"ס ותירץ בזרק הככר לים דהוי התראת ודאי ומ"מ הוי לאו שאב"מ ואיפכא קשה כיון דלא הוי הת"ס משום שעובר בזריקתו א"כ יש בו מעשה וזה הק' גוו"ד הנ"ל ושפיר קא מפרק לה אבל מה שהבין הוא דתוס' תירץ דזה מקרי יש בו מעשה אין לו ביאור כלל איך תירץ קושיתם בזה וצ"ע ומצוה ליישבו:

אבל מ"מ גוף הקושיא קשה דהתם בשעת הלקיחה הוי הת"ס שמא לא ישבור כנפיה אבל כאן הוי התראת ודאי כיון שזרקו לים ודאי לא יאכלנו ומה ענין זל"ז וסבור הייתי לומר דס"ל לתוס' דודאי בשעה שזרקו לים לא עבר עדיין על הלאו שהרי יש שהות עדיין לאכול כל היום ואינו עובר בלאו עד רגע אחרונה של היום וזה היה דעת גוויר שם דמשו"ה לא מקרי יש בו מעשה משום דבשעה שזרקו עדיין לא עבר על הלאו עד רגע אחרונה של היום ואז עובר בשב ואל תעשה אלא דאפ"ה לא הוי הת"ס כיון שזרקו לים ודאי לא יאכלנו והוי התראת ודאי וע"ז הקשו הא למ"ד ביטלו ולא ביטלו הוי הת"ס אפילו שיבר כנפיה והתרו בו בשעת שבירה משום דהתראה בשעת עבירת הלאו בעינן וא"נ ה"נ מה שהתרו בו קודם זריקה לא הוי התראה בשעת עבירת הלאו שהוא ברגע אחרונה של היום ואי שמתרין בו אח"כ בסוף היום הא הוי הת"ס כמ"ש רש"י בדף כ"א שם שאין המתרה יכול לכווין שיעבור היום תכ"ד של התראה, אבל לא נהירא לי דאחר שזרקו לים בלי טעם דהת"ס נמי ל"ש התראה דהא אנוס הוא וא"י לתקן ועוד דתוס' כתבו מתחילה והתרו בו בשעת זריקה והו"ל לתוס' להקשות הא לא הוי התראה בשעת עבירת הלאו כדמוכח למ"ד בטלו ולא בטלו דחשיב הת"ס אפי' שיבר כנפיה ועכ"ח דלא מהני התראה בשעת שבירה משום דבעינן התראה בשעת עבירת הלאו אבל מ"ש ומיהו הא נמי חשיב הת"ס אין לו מובן:

לכן לבי אומר לי כוונה אחרת בדברי תוס' ואקדים דתמוה בעיני מ"ש תוס' למ"ד בטלו ולא בטלו דחשיב התראה ספק אפי' שיבר כנפיה בפ"ב דמכות ט"ו דנראה מדבריהם דשיבר כנפיה מקרי בטלו והרי להדיא אמרינן חולין קמ"א ע"א כל כמה דלא שחטה לא עבדיה ללאו עיי"ש ושם ע"ב האי דגזינהו לגפה וכו' א"ל זיל רבי לה גדפיא ושלחה וכו' מוכח דלא מקרי בטלו אלא בשחטה, אבל לפענ"ד הוא עפימ"ש תוס' מכות ט"ו ד"ה במאי דלמ"ד קיימי לא הוי הת"ס דמוקמינן אחזקה שלא יקיים אבל למ"ד בטלו הוי הת"ס שמא לא יבטל דהוי מחוסר מעשה הביטול ע"ש ולפ"ז כונת תוס' דנשבע על הככר וזרקו לים והתרו בו בשעת זריקה שזרקו באופן שעדיין יכול ליטלו ולהוציאו משם דהת"ס לא הוי דהרי כבר ביטלו ומחוסר מעשה הוצאה שלא יהיה בטלו ואם כן מוקמינן אחזקה שלא יוציאו והוי התראת ודאי:

אלא דלפ"ז איך אמרינן במכות ט"ו דלמ"ד בטלו לא משכחת בשילוח הקן התראת ודאי הא משכחת בשיבר כנפיה קודם שלקח האם על הבנים והוי התראת ודאי אף שאפשר לרפאותה ולשלחה מ"מ מוקמינן אחזקה, שלא ירפאה כיון דמחוסר מעשה אעכ"ח צריך לומר כיון דלמ"ד ביטלו לא נגמר עבירת הלאו עד שביטל העשה אם כן כל זמן שאפשר שלא יהיה ביטול העשה אפי' ע"י מעשה עדיין לא נגמר עבירת הלאו והוי הת"ס וכמ"ש רש"י שם וא"כ ה"נ כיון דעדיין לא נגמר עבירת הלאו עד רגע אחרונה של יום כיון שיוכל להוציא הככר מן הים אף דהוי מחוסר מעשה מ"מ הוי הת"ס וזה כונת תוס' ומיהו הא נמי חשיב הת"ס למ"ד ביטלו ולא ביטלו דחשיב הת"ס אפילו שיבר כנפיה אבל בזרק באופן שא"י להוציאו בלא"ה ל"ש ביה התראה דעכשיו אינו עבירת הלאו עד רגע אחרונה של יום ואחר שזרקו אנוס הוא וכמש"ל ולפי זה לק"מ קושי' הנ"ל:

וביישוב קושי' אחרונים לרב אשי דס"ל זבחים כ"ט ע"ב דלאו שאין בו מעשה אין לוקין תקשי קושית הגמרא האי והנותר למאי אתא ואי כתירוץ הגמ' דאתי שלא לשרפו ביו"ט הא לר"א לא צריך קרא ע"ז דהא יו"ט עשה ול"ת כדאמר בשבת כ"ה נ"ל דתוס' פסחים כ"ט כתבו דמשהה חמץ ודעתו לבערו אינו עובר ושג"א סי' פ"א האריך בהרבה קושיות ומקו"ח סוס"י ת"ל תירץ דודאי בכל לאו הנל"ע אסור לעבור אפי' ע"מ לקיים העשה אח"כ אבל בלאו שקדמו עשה שפיר י"ל דאם עובר ע"מ לקיים העשה אין כאן איסור כלל עיי"ש טעמו ונימוקו ותיתי לי שתלי"ת קיימתי מסברא דנפשאי ולפ"ז ק"ל מ"פ ור"י האי ונותר וכו' הא איצטריך להורות דין שריפה כקושי' תוס' ואי כתי' ת תוס' דלכתביה במקום אחר דלמא אי הוי כתיב במק"א הו"א דפי' הקרא והנותר ממנו עד בוקר באש תשרופו דהאי עד בוקר קאי אלמטה עד בוקר באש תשרופו כדי שלא יבא לידי נותר והוי לאו שקדמו עשה וא"כ במותיר ע"מ לשרפו אין אי' כלל ולהכי כתיב בתר לא תותירו שיהיה נל"ע ולא לאו שקדמו עשה כדי לאשמעינן דאסור להותיר אפי' ע"מ לשרוף אח"כ ואין לומר דגם אי הוי כתיב במק"א אין לטעות דהוי לאו שקדמו עשה לשרוף קודם שיבא לידי נותר דהא הוא יו"ט ואין עדל"ת ועשה ואי דגם שריפת נותר עשה ול"ת זה לא מהני לדחות כמש"כ רש"י ב"מ ל' ועיין ש"מ שם ז"א דכאן דקבוע ליה זמן קודם שיעבור על בל תותירו ל"ש זה דגזה"כ הוא לשרוף אז והוי כמו הני דכתיב בהו במועדו ואף דפסחים ה' מוכח דאך ביום הראשון הוא בעיו"ט משום דביו"ט אסור לשרוף ולא אמרי' כיון דזמנו קבוע ביו"ט שרי היינו דמה"ת אמרינן דבאמת לא קבעה התורה הזמן ביו"ט רק מעיו"ט אבל כאן אי הוי מ"מ צריך לשרוף קודם שבא לידי נותר א"א רק ביו"ט ושפיר יש מקום טעות אי נכתביה במק"א אמנם לק"מ דר"י שבתוס' פסחים לא הוכיח

זה רק לפי אוקימתא דר"א שם אבל לשאר אמוראים שם דמוקי להו במילי אוחרי ל"ל האי סברא כלל אלא אפי' בלאו שקדמו עשה ועובר הלאו ע"מ לקיים העשה נמי איכא איסורא ופריך שפיר להני אמוראי ור"י האי והנותר למאי אתי אבל ר"א לשיטתו לק"מ כקושי' הנ"ל וא"ש ומעין פתיחה סמוך לחתימה, נזכה לעסוק בתורת ה' תמימה, ולעבדו עבודה תמה, עדי יבנה עיר ד' שמה, ידידו ואוהבו הנאמן הדוש"ת:
עמרם הק' בלוהם בק"ק הנ"ל

תשובה שמו

שיל"ת ב' אויפאלו אסרו חג דפסח תרנ"ב לפ"ק:
בימי הספירה, עמיה ישריה נהורא, ידידי הרבני החל החריף ושנון וריח לו כלבנון, שמו ינין מו"ה משה שמואל נ"י שטערן בק"ק סערענטש:
נועם מכתבו בא עדי בי"ג ניסן העעל"ט והייתי טרוד במילי דפסחא והני נשי במאי קזכיין פנו את הבית ואין מקום מנוחה ואחרי כן מנעתי פרי עטי מפני כבוד המועד יו"ט וחג הקדוש כי אין הדברים להלכה ולמעשה והיום תהיה ראשית מלאכתי להשיב לאהובי דבר מפני הכבוד אין כבוד אלא תורה:
בדבר שליחות במילה שדעת הש"ך בחו"מ סי' שפ"ב שלמד מדברי הרא"ש פ' כיסוי הדם דאין האב יכול לעשות שליח במילה וכן הוא דעת או"ז הביאו ד"מ יו"ד סי' רס"ד וד"מ שם ותב"ש ביו"ד סוס"י כ"ח תמהו ע"ז הא קי"ל בכה"ת שלוחו של אדם כמותו וכתב מעלתו דלא מהני שליחות אלא במקום שאם לא יוכל לעשות שליח לא יתקיים המעשה ע"י אחרים ולא ע"י עצמו כמו בפסח אם ראה קרי וטבל בע"פ שא"י לכנס בשעת שחיטה לעזרה ולערב מותר לאכול או שהוא חולה קצת בשעת שחיטה לכן יכול לעשות שליח כדי שלא יתבטל מן המצוה וכן בגירושין אם הוא אנוס שא"י לגרש בעצמו ואי אדם דר עם נחש בכפיפה יתבטל המצוה לכן הרשה לו תורה לעשות שליח אבל במילה וכיסוי גם אם הוא לא ימול ויכסה הלא כל ישראל חייבין למול ולכסות ואפשר להתקיים ע"י אחרים לכן לא מהני ביה שליחות ובפדיון נמי שא"א להתקיים ע"י אחרים שפיר מהני ביה שליחות:
ולפענ"ד אין סברא זו מתקבלת דהא במילה וכיסוי נמי אם א"י לעשות שליח הוא מתבטל ממצוה דיליה ומה בכך שאחר מקיים מצוה ואם נתנה לו תורה קדומה במצוה אמאי לא יהיה לו קדומה ג"כ לעשות שליח והרי בפסח נמי אחרים מקיימין מצות פסח אלא שהוא מתבטל ממנה וכ"ת עכ"פ בפסחו יתבטל המצוה משא"כ במילה וכיסוי

אחרים יכולים לקיימם בבן זה ודם זה הא בפסח נמי אחרים יכולין לקיים בפסח זה דהרי מושכין ידיהם ממנו עד שיש שישחוט ויכולין למנות עליו עד שישחוט עיין פסחים פ' ע"א, מיהו בזה יש לחלק דבשלמא בפסח יכולין אחרים וגם הוא לקיים מצות פסח לכן אכפת לן בביטולו אבל במילה וכיסוי אם יקיים הוא לא יקיימו אחרים ואם הוא לא יקיים אחרים יקימוהו לא אכפת לן אם הוא יתבטל ממצותו וכעין סברא זו כתבו תוס' בשבת קל"א ד"ה ושווין אבל הוא דוחק שהרי חזינן שהוא קודם במצוה זו לכל אדם ובמצותיו חפץ התורה מאוד ואמאי לא איכפת לן אם הוא יתבטל ממצותו:

ועוד בפסח נמי אם הוא אנוס באופן שאינו יכול לעשות פסח אם א"י לעשות ע"י שליח אינו מתבטל ממצותו שהרי נדחה לפסח שני ועיין ברמב"ם פ"ה מק"פ ואם הוא רק אנוס קצת הרי לא יתבטל ממצותו ויאנוס עצמו שלא יעבור מ"ע שיש בה כרת ובגירושין ודאי סברתו דחוקה דמה בכך אם יתבטל ולא יגרש יתבטל ויתבטל דהא קשין גירושין כמבואר באה"ע רס"י קי"ט ובשלהי גיטין:

ומכ"ש מ"ש ליישב בזה דעת הרמב"ם רפ"ד מתרומות שכתב עושה אדם שליח להפריש לו תרומות ומעשרות שנאמר כן תרימו גם אתם לרבות שלוחכם וכו' והקשו עליו הא בגמ' מסקינן דשליחות בתרומה ילפינן מפסח וגירושין וגם אתם צריך למעוטי נכרי אף דאיתיה בתרומה דנפשיה אינו נעשה שליח דבעינן מה אתם בני ברית וכו' ולר"ש דנכרי ליתא בתרומה דנפשיה צריך גם אתם דעושה שליח בתרומה משום דס"ל אתם ולא שותפין וכו' והו"א אתם ולא שלוחכם נמי קמ"ל אבל הרמב"ם דפסק כר"ש דנכרי ליתא בתרומה דנפשיה ופסק דשותפין ואפטרופסין תורמין א"כ שפיר ילפינן שליחות בתרומה מפסח וגירושין ולמה כתב דילפינן מגם אתם עיין שעה"מ ובעצמות יוסף וכתב מעלתו דלפי סברתו הנ"ל הא בנדרים ל"ו איבעיא לן בתורם משלו על של חבירו אי מהני בלא דעת בעלים משום דזכות הוא לו אי לא מהני עיי"ש וא"כ לפי הצד דמהני איך אפשר ליל"ף תרומה מפסח וגט הא התם א"א להעשות ע"י אחר ולהכי עושה שליח אבל בתרומה אפשר ע"י אחר ואין לומר דבתרומה הא דאפשר ע"י אחר הוא משום דזכין לאדם שלא בפניו וזכיה מטעם שליחות דהא כתבו ראשונים בקידושין דף מ"ב בתא דר' גידל דזכיה לאו מטעם שליחות וע"כ לומר דסוגיא דקידושין קאי לצד האיבעיא בנדרים הנ"ל דלא מהני אבל הרמב"ם דפסק פ"ד מתרומות ה"ב דמהני א"כ ליכא למילף מפסח וגט ושפיר כתב דילפינן מגם אתם:

ולפענ"ד ז"א דבתרומה לא משכחת כלל ע"י אחרים דהפי' זכיה מטעם שליחות היינו משום דבדבר שהוא זכות לו אנן סהדי דניחא ליה דליהוי האי שלוחיה וכמו"ש תוס'

בכתובות י"א וא"כ אם אין שליחות אין זכיה והראשונים שכתבו דזכיה לאו מטעם שליחות היינו שבדבר שהוא זכות גילתה תורה שאחר יכול לעשות בשבילו בלי דעתו אבל אפשר שבדבר שאינו זכות אפי' עשאו שליח לא מהני ועיין קצו"ח סימן רמ"ג אות ח' ותבין אבל עכ"פ גם בזכיה הוא עושה בשביל הבעלים והמצוה הוא לבעלים רק טוה"נ שלו כמ"ש רמב"ם פ"ד מתרומות ה"ב לפי שהתרומה הוא ממונו אבל המצוה הוא של הבעלים והא דאמרינן בנדרים או דילמא מצוה דיליה הוא וניחא ליה למיעבדיה היינו שיעשנה בעצמו דמצוה בו יותר מבשלוחו או שיעשנה בממונו דניחא ליה לאינש למיעבד מצוה בממונו וא"כ לא משכחת בתרומה שאחר יעשה המצוה רק הוא כמו פסח וגט ושפיר איכא למילף שליחות בתרומה מפסח וגט, ועוד דלפי סברתו אמאי א"י לעשות שליח בתרומה כיון שאם הוא אנוס אין אחרים יכולין לעשות משלו ואי שיכולין לתרום משל עצמם אטו בשופטני עסקינן שיתרום משלו על של חבירו וכמו שהוכיח הרא"ש בגיטין נ"ד דהא דאמרינן ביבמות פ"ח משום דבידו לתקוני ע"כ מטעם בעלים ולא מטעם מיגו דאטו בשופטני עסקינן וכו' ע"ש, ויותר היה לו לומר דתרומה ליכא למילף מפסח וגט משום דשם אם יאנוס ולא יוכל לעשות ע"י שליח יתבטל המצוה אבל בתרומה לא משכחת כ"כ שלא יוכל לעשות בעצמו שהרי ניטלת במחשבה:

ואשר אנכי אחזה לי ביישוב קושי' ד"מ ותבו"ש דל"ש שליחות אלא במקום שאמרה תורה דהמעשה לא מהני אא"כ הבעלים עושין כמו בגירושין וקידושין ותרומה בזה גילתה תורה שגם אם שלוחו עושה מהני המעשה או במקום שהטילה תורה חיוב עליו לעשות המצוה כמו שחיטת פסח גילתה תורה שיוכל לפטור עצמו מחיובו ע"י שליח אבל במילה וכיסוי מצד חיוב מצוה שנתנה לעול על צוארו כמ"ש רש"י ר"ה כ"ח אין חיוב על האב ועל השוחט יותר מעל כל ישראל אלא רצה התורה לזכות את האב ואת השוחט שאם הם רוצים לעשות מצוה זו אין אחר רשאי לעשותה א"כ התינח כל זמן שהוא בגופו רוצה לעשותה אבל אם הוא בעצמו אינו רוצה לעשותה שוב הרי הוא רק ככל ישראל ואין לו זכות יותר ואיך יהיה יכול לעשות שליח שיהי' כאלו שעשה הלא מיד שהוא בעצמו אינו עושה אין לו זכות במצוה זו יותר מכל ישראל לכן לא מהני בי' שליחות וזה מדויק בדברי הרא"ש שכתב אבל אם אין האב רוצה למולו כל ישראל חייבין למולו ואיך יעשה הוא שליח כיון שפקע להיות עליו שם בעלים ולכן בדיבור שאמר האב למוהל לא זכה במצוה פי' לא האב ולא המוהל לחייב לאחר אם קדמו וא"ש:

אמנם קצו"ח שם הק' סתירת רמ"א דפסק כדברי הרא"ש דאם האב צוה לאחד למול בנו וקדמו אחר פטור והרי הרא"ש פסק דיש שליחות במילה, ונ"ל דלכאורה קשה כיון

דאם אין האב מל כל ישראל מחויבים למולו א"כ איך יכול לעשות שליח כלל הא הוי כמו תופס לבע"ח במקום שחב לאחרים דלא מהני שליחות אך י"ל דזה הוי כמו מגביה מציאה לחבירו דקנה חבירו משום מיגו דזכי לנפשיה זכה נמי לחבריה וה"נ כיון שיכול למולו בשביל עצמו שגם הוא חייב למולו יכול למולו גם בשביל האב בתורת שליחות והתינח אם מלו השליח באמת מהני השליחות אף דחב לאחרים משום דבשעה שמלו מיגו שיכול למולו בשביל עצמו יכול למולו בשביל אביו אבל אם קדמו אחר שפיר פטור שהרי לא היה יכול למולו בשביל עצמו וגם בשביל מה שחטף ממנו מה שיכול למולו בשביל עצמו פטור וממילא פטור נמי על שהיה יכול למולו בשביל אביו דהראשון לא נעשה שליח כלל כיון דהוי חייב לאחרים הואיל ול"ש מיגו דזכי לנפשיה ועיין תוס' ב"מ יו"ד סד"ה ר"נ וא"ש:

ושנית נ"ל דיש להבין אמאי בחוטף ממנו מצוה צריך לשלם י' זהובים הא אמרינן בברכות וי"ו וכמה דוכתי חישב אדם לעשות מצוה ונאנס ולא עשאה מעלה עליו הכתוב כאלו עשאה וא"כ לא הפסידו כלום במה שחטף ממנו המצוה אך עיין בחי' חת"ס סוכה ל"א דהפירוש דנותנים לו שכר כאלו עשאה והרי קי"ל דמצות לאו ליהנות ניתנו ולא ע"מ לקבל פרס רק לעול על צוארם וא"כ אף שלא הפסידו שכר המצוה מ"מ הפסידו גוף המצוה:

ובזה יובנו דברי, מהרש"ל שכתב דוקא בחטף ממנו מצוה דאורייתא צריך לשלם עשרה זהו' ולא בחטף ממנו מצוה דרבנן ובקצו"ח סי' שפ"ב ס"א כתב שא"י טעם לחלק ולפמ"ש נכון דהא דעת הרז"ה בר"ה דף כ"ח דבמצוה דרבנן ליהנות ניתנו וא"כ לא הפסידו כלום כיון דנאנס ולא עשאה מעלה עליו הכתוב כאלו עשאה:

אבל יותר נכון לפמ"ש מג"א סי' תל"ב סק"ו בעושה שליח לבדוק אמאי מברך השליח הא המצוה של משלח ותירץ דמ"מ השליח מצוה קעביד דומיא דמילה שהמצוה על אבי הבן ומ"מ אם אחר מל אותו מברך ע"ש מבואר דאף דהמצוה של משלח מ"מ עשיית המצוה בגופו הוא נמי מצוה ומברך עליה, ונ"ל דמה"ט מצוה בו יותר מבשלוחו משום דכשעושה בעצמו יש לו גם שניהם המצוה ועשיית המצוה בגופו, ולפ"ז א"ש דמשלם עשרה זתו' דנהי דיש לו שכר כאלו עשה מ"מ חסר לו עשיית המצוה בגופו והתינח אם האב בעצמו רוצה למולו אבל אם האב עשה שליח למולו שפיר אינו משלם לאב דלא הפסידו כלים שהרי נאנס ולא עשאה כי קושיין ואי משום שהפסידו עשיית המצוה בגופו הא בלא"ה לא היה עשאה בגופו ונגד השליח אינו מחוייב כיון שלא זכה במצוה כמ"ש האשר"י וא"ש [ועיין בי"ש או"ח סימן שנ"ה, ולעיל סימן שכ"ח]:

וביישוב דברי רמב"ם רפ"ד דתרומות הנ"ל נ"ל פשוט לפמ"ש רש"י בקידושין דף מ"א ד"ה לכדר"י שכתב להכי כתב גם לרבויי שליח משום דבעי לאקושי למשלחו למימר דבנכרי פסול ע"ש הכונה מבואר דל"ש למדרש מה אתם בני ברית אף שלוחכם בני ברית רק אם דורשין תחילות גם לרבויי שליח שיהיה נזכר כאן שליח להקישו למשלחו ולהכי אף דהוי ידעינן שליחות בתרומה מפסח וגט צריך למכתב גם בתרומה לרבויי שליח כדי לדרוש מה אתם בני ברית והיינו נמי כוונת הרמב"ם לפי שרצה לכתוב שם בהלכה זו ואין עושין שליח עכו"ם שנאמר גם אתם מה אתם בני ברית אף שלוחכם בני ברית הוצרך להקדים שנזכר כאן שליחות בתרומה שנ' כן תרימו גם אתם לרבות שלוחכם אף דאפשר למילף תרומה מפסח וגט ותמהני על האחרונים שלא שתו לבם לדברי רש"י אלו:

אלא דהא גופא קשי' שגם זה דאין עושין שליח עכו"ם בתרומה לא צריך קרא כיון דליתא בתרומה דנפשיה כקושי' הגמ' דהא הרמב"ם פסק פ"ד מתרומות הט"ו כר"ש דנכרי שתרם אין תרומתו תרומה וכבר עמדו בזה האחרונים ע"י ושעה"מ, אבל גם הא לק"מ דלא ללמד עליהם יצא דבתרומה מסברא ידעינן דאין הנכרי נעשה שליח משום דליתא בתרומה דנפשיה אלא ללמד בעלמא יצא היכא דאיתא בדנפשיה שאין הנכרי נעשה שליח והכי דייק לשון הרמב"ם דבתחילה כתב עושה אדם שליח להפריש לו תרומות ומעשרות ואח"כ כתב ואין עושין שליח עכו"ם ולא כתב להפריש תרומות ומעשרות ע"ש:

אלא דלכאורה לא מצינו בהנך דכתיב שליחות גירושין וקידושין ופסח ותרומה שיהא נכרי איתיה בדנפשיה ודוחק דקאי קרא על מה דילפינן מינייהו בעלמא שליחות דשייך בדנפשיה כגון בקנינים ועיין תוס' שבועות י"ב ד"ה אשם ושם כ"ג ד"ה שכר, אמנם י"ל בקדשים שים גופא מצינו דנכרי איתא בדנפשיה שהרי נדרים נודרים ונדבות כישראל כדילפינן בחולין י"ג ע"ב והו"א שנכרי נעשה שליח להקדיש בהמתו של ישראל קמ"ל קרא דאינו נעשה שליח משום דאינו בן ברית:

אך תקשי א"כ אמאי לא משני בגמ' הכי ונלענ"ד דלכאורה הא ליתא דהרי כתב מהרי"ט בתשו' סי' קכ"ז דאפילו ישראל אינו נעשה שליח להקדיש משום דהוי מילי ולא מימסרן לשליח ותרומה שאני דמחשבת תרומה חשובה מעשה דכתי' ונחשב לכם תרומתכם, אף במח"א ה' שלוחין הק' הא גבי הקדש נמי חשוב מחשבה כמעשה מדכתיב כל נדיב לב ע"ש וכתבתי בתשובה [עיין בי"ש או"ח סי' שכ"ו ד"ה ומה שנ"ל] עפ"י דברי תוס' קידושין נ"ט ומהרי"ט שם דחילוק הוא כן דמחשבת הקדש אינו כמעשה דאם מקדיש

במחשבה ודיבור אפשר להתבטל ע"י שאלה וכשעשה מעשה שנתנה ליד גזבר בקדושת בדק הבית או בקדושת הגוף שהביאו לעזרה שזהו תכלית ההקדש שוב ליתא בשאלה כמ"ש ש"ך חו"מ ס' רנ"ה סק"ה ותוס' חולין כ"ב ע"ב ד"ה והביא וטהרת הקודש ריש זבחים אבל בתרומה נהי דמחשבה ודיבור אפשר להתבטל בשאלה מ"מ גם אם מפריש במעשה נמי איתיה בשאלה א"כ הוי שפיר מחשבה כמעשה ולא מיבעיא לר"א ממיץ שבפירוש הרא"ש נדרים נ"ט דאפי' בתרומה ביד כהן איתי' בשאלה וודאי גם מעשה דתרומה איתיה בשאלה אלא אפי' לדעת הסוברים דביד כהן ליתא בשאלה מ"מ הנתינה ליד כהן מצוה אחריתא הוא כמו שביארתי שם באורך אבל הפרשה במעשה איתיה בשאלה ולכן בתרומה הוי כמעשה ומימסרן לשליח אבל בהקדש דמעשה ליתא בשאלה ודיבור איתיה בשאלה לא הוי כמעשה והוי רק מילי ולא מימסרן לשליח ואתיין כהוגן דברי מהרי"ט:

ועיין בספר טה"ק הנ"ל ריש זבחים דהא דאם הביאו לעזרה א"י לישאל עליה תליא בפלוגתא דר"י ור"ש במפילה י"ט במוציא מעות הקדש ולקח מהן קיני זבים וכו' כיון שהוציא מעל דברי ר"ש ופירש"י כיון שהביאו לעזרה יצא ידי חובתו ידי אחריות ומעל ר"א עד שיזרק הדם ולפי"ז לר"ש כיון דמשהביאו לעזרה נפטר מאחריות וכבר קנאו הקדש שוב א"י לישאל עליו אבל לר"י שפיר יכול לישאל עליו ע"ש ולפ"ז לר"ש שפיר י"ל כדברי מהרי"ט ול"ק קושי' מח"א כנ"ל וא"כ א"י להקדיש אפי' ע"י שליח ישראל אבל לר"י דגם בהקדש אפי' עשה מעשה שהביאו לעזרה איתיה בשאלה א"כ אין חילוק בין תרומה להקדש וגם מחשבת הקדש חשוב כמעשה ושפיר יכול לעשות שליח להקדיש דלא כמהרי"ט, ומעתה א"ש דבגמ' פריך ולר"ש ור"ש לשיטתו לא מצי לשנויי כנ"ל דצריך קרא דנכרי אינו נעשה שליח להקדיש דהא לר"ש אפי' ישראל אינו נעשה שליח להקדיש וכדעת מהרי"ט אבל הרמב"ם דפסק פ"ו ממעילה הי"ב כר"י ע"ש וא"כ שליח ישראל יכול להקדיש שפיר צריך קרא דאין נכרי נעשה שליח להקדיש אף דאיתיה בדנפשיה כתב שפיר הכל כנ"ל וא"ש נכון:

ועוד נ"ל ליישב דעת הרמב"ם דרש"י ב"מ ע"א ע"ב כתב קטן לית לי' שליחות דכי כתיב שליחות בגדול כתיב בראוי לתרום שיהא הקדישו הקדש ודיבורו חל דגבי הקדישות ונדרים איש כתיב וגבי תרומה מאת כל איש אשר ידבנו לבו וכו' ע"ש ולפ"ז למאי דאמרינן בנדה מ"ו דמופלא הסמוך לאיש הקדישו הקדש ותרומתו תרומה וכן פסק הרמב"ם פי"א מנדרים ופ"ד מתרומות ה"ה א"כ מסל"א שפיר עושה ונעשה שליח ועיין קצו"ח סוס"י קפ"ח ולפ"ז תקשי מאי קאמר אלא לא לכתוב רחמנא בתרומה ותיתי מהנך

הא אי ילפינן מהנך מופלא סל"א אינו עושה ונעשה שליח רק גדול גמור ולהכי איצטריך גם אתם בתרומה דאפי' מסל"א ישנו בתורת שליחות ואפי' אי לא ילפינן מיני' בעלמא עכ"פ בתרומה גופא אפי' מופלא סל"א תורם בשליחות, וצריך לומר דסוגיא דקידושין קאי אליבא דר"י בנדה שם דס"ל אין תרומתו תרומה ואפי' אי מופלא סל"א דאו' מ"מ להקל לתקן טבל לא איתרבי להיות כגדול כמ"ש תוס' שם ד"ה אא"ב ע"ש ולפ"ז הרמב"ם דפסק בה' תרומות הנ"ל כר' יוסי דתרומתן תרומה שפיר כתב שליחות בתרומה מגם אתם בגופא כדי שנלמוד דאפי' מופלא הסמוך לאיש ישנו בשליחות דתרומה וא"ש:

אבל יותר נ"ל דמל"מ פי"א דנדרים נסתפק במופלא שהקדיש ונהנה גדול מהקדישו אם חייב קרבן מעילה ופשיט לי' מהא דאמרינן בנדה מ"ו לפי שהשווה הכתוב הקטן כגדול לזדון לאיסור ולבל יחל יכול יהא חייב על הקדישו קרבן ת"ל זה הדבר ופירש"י לאיסור ולבל יחל אמרת שיהא איסורו אי' ונדרו בבל יחל ולא לקרבן מעילה וכו' מבואר דאין מועלין בו ע"ש ועיין תוס' פסחים ל"ג ד"ה אף דכ"ע ס"ל גז"ש דחטא חטא מעילה מתרומה אלא דלענין מיתה בהזיד במעילה ס"ל לחכמים דהזיד במעילה באזהרה משום דכתיב בתרומה ומתו בו ודרשינן בו ולא במעילה ע"ש ועיין שם בתוס' ד"ה ומינה דדוקא אכילה דהקדש ילפינן מא מאכילה דתרומה אבל בשאר נהנה ליכא מעילה במיתה אלא באכילה ע"ש ולפ"ז ה"נ להיפוך ילפינן אכילה דתרומה מאכילה דהקדש בגז"ש דחטא חטא כמו דליכא מעילה באכילת הקדש קטן ה"נ ליכא באכילת תרומה שתרם קטן דין אכילת תרומה בשוגג לחייב קרבן וחומש ולפ"ז כיון דאין תרומת מופלא לגמרי כתרומת גדול שוב אמרי' דאין מופלא נעשה שליח גם בתרומה ופריך שפיר לא לכתוב רחמנא בתרומה וניתי מהנך:

אלא דהמל"מ שם תמה למה לא ביאר הרמב"ם דין זה בשום מקום, ונ"ל משום דבנדה שם מעיקרא בעי לסיועי מהאי ברייתא לפי שמצינו שהשווה הכתוב וכו' לר"ה דהקטן גופא לוקה ודחי לי' אימא לאיסור בל יחל ופריך ממנ"פ אי מופלא וכו' דאו' ואיכא איסורא לקטן מילקא נמי לילקי כמ"ש תוס' שם ד"ה אי ואי לאו דאו' איסורא נמי ליכא ומשני לאותן המוזהרים עליו ופריך ש"מ קטן או"נ ב"ד מצווין להפרישו ומשני הב"ע כגון שהקדיש הוא ואכלו אחרים והק' מל"מ פי"ז ממ"א הכ"ז מאי פריך ש"מ דמצווין להפרישו דילמא הפירוש לאותן המוזהרים עליו דלא ליספי ליה בידים דאסור לכ"ע כמבואר ביבמות קי"ד ותי' למ"ש הר"ן שם בשם הרשב"א דאי באיסור דאו' מצווין להפרישו ספי ליה בידים אסור אפי' באי' דרבנן אבל אי באיסור דאו' אין מצווין להפרישו אז באיסור דרבנן אפי' ספי ליה בידים מותר ולפ"ז למאי דמשני לאותן המוזהרין עליו

היינו דמופלא לאו דאו' וא"כ אי ספי לי' בידים אסור באיסור דרבנן ש"מ דמצווין להפרישו בדרבנן ע"ש ולפ"ז ס"ל לרמב"ם דלמסקנא דמסיק כגון שהקדיש הוא ואכלו אחרים דמופלא דאו' מיירי הברייתא בין באכל הקטן עצמו בין באכלו אחרים ומ"מ בקטן עצמו אינו לוקה דאפי' איסור ליכא עליו רק לאותן המוזהרים עליו ואף דאין מצווין להפרישו מ"מ ליספי לי' בידים אסור כיון שהוא איסור דאו' וה"פ דברייתא שהשוה הכתוב הקטן כגדול לזדון שבועה באכלו אחרים ולאי' באכל הקטן עצמו למוזהרין עליו דלא ליספי ליה בידים ולבל יחל באכלו אחרים יכול יהא חייב על הקדישו קרבן בהאכילו את הקטן בידים בשוגג ת"ל וזה הדבר וא"כ לא ממעטינן מקרבן אלא בהאכילו אחרים לקטן בשוגג אבל באכלו אחרים עצמן בשוגג קרבן מעילה נמי איכא כיון דהקדשו הקדש מה"ת ושפיר לא כתב הרמב"ם דאין בו מעילה:

ולפ"ז הדק"ל לימא דצריך קרא בתרומה דאפי' מופלא הוא בר שליחות בתרומה כיון דאיכא נמי מעילה בהקדישו ונ"ל דביבמות שם איכא ג' קראי דאסור ליספי ליה בידים ומצריך להו צריכי דאי אשמעינן שקצים משום דאיסורן במשהו וכו' ולפ"ז לר"ש דס"ל בכל התורה כ"ש למכות ליתא להאי צריכותא וא"כ הוי שני כתובין וכו' ואין מלמדין וא"כ בשאר איסורין כמו נדר ושבועה והקדש אפי' ספי ליה בידים מותר ועיין בב"י או"ח סי' שמ"ג וא"כ ל"ל דברייתא מיירי באכל הקטן גופא ולאותן המוזהרים כמ"ש וע"כ דקאי רק באכלו אחרים דאין בו מעילה ולפ"ז סוגי' דקידושין דבעי לשנויי גם אליבא דר"ש כדקאמר ולר"ש דפטר וכו' לא מצי לשנויי דאיצטריך בתרומה דמופלא הוא בר שליחות דר"ש לשיטתו כיון דלית ביה מעילה בהקדישו גם בתרומה אינו בר שליחות כתי' הנ"ל אבל להלכתא דלא קי"ל כ"ש למכות ואיכא צריכותא וא"כ בכל איסור אסור ליספי ליה בידים שפיר י"ל דאית בי' מעילה וא"כ בתרומה מופלא נמי בר שליחות שפיר כ' הרמב"ם שליחות בתרומה מגם אתם כי קושיין הנ"ל, וד' יהיה לנו לחומה, ונאיר כאור פני חמה, כנפשו ונפש ידידו נאמנו דוש"ת באהבה:

עמרם הק' בלוהם בק"ק הנ"ל:

תשובה שמז

בעה"י: בתינוק שנולד מהול והטיפו ממנו דם ברית ואח"כ מחמת שמנו נתרבה ונמשך הערלה למעלה ולא נראה כל העטרה אפי' אחר הקישוי צידד בטו"ז יו"ד סי' רס"ד סק"ט שצריך למולו כדין מה"ת אף שאין הערלה בתולדה כיון שלא נימול בשום פעם כראוי מה"ת ובנולד רק מהול קצת ואח"כ נמשך פשיטא שצריך למולו מה"ת ע"ש ובשג"א סי'

נ"ה חולק עליו דכל כה"ג א"צ למולו מה"ת כלל אלא דינו כשאר משוך לאחר שנימול דאינו אלא מדרבנן הלכך להא מילתא נמי דינו כנימול ובגילוי מיעוט עטרה נמי סגי וא"צ למולו עיי"ש:

ולפענ"ד נראה דבשבת דף קל"ה אמרינן ערלתו ודאי דוחה את השבת ולא ספק וכו' עד ולא אנדרוגניס וכו' ולא נולד כשהוא מהול וכו' וכתבו תוס' שם דכולהי אסמכתא אלא עיקר האי קרא אתי לאנדרוגניס ונולד כשהוא מהול ומיהו לאו מחד קרא נפקא וכו' אלא תרי קראי כתיבי וכו' ע"ש ועיין באשר"י שם בשם בה"ג דפוסק דנולד כשהוא מהול א"צ להטיף ממנו דם ברית והק' עליו דא"כ ל"ל ערלתו ולא נולד כשהוא מהול דוחה שבת כיון דא"צ להטיף ממנו דם ברית מאי ידחה שבת ע"ש ונ"ל דס"ל כטו"ז הנ"ל דבנמשך אח"כ ערלתו צריך למולו מה"ת וע"ז גלי קרא דדוקא ערלתו מן התולדה דוחה שבת ולא נולד כשהוא מהול ואח"כ נמשכה ערלתו וא"ש:

ובזה יש ליישב מה שתמה שג"א ע"ד טו"ז מיבמות ע"א דפריך הש"ס זכריו דאיתנהו בשעת אכילה וליתנהו בשעת עשייה המ"ל והשתא אי ס"ד דכל כה"ג צריך למולו מה"ת בנמשך העור כיון דלא נימול עדיין בשום פנים כראוי שפיר משכחת זכריו דאיתנהו בשעת אכילה וליתנייהו בשעת עשייה כגון שנולד מהול ונמשך העור בין עשייה לאכילה ע"ש ועיין תשובת מהרי"א יו"ד סי' רנ"ז, ונ"ל דמג"א סי' תמ"ד סקי"א כתב דעשה דתשביתו חמיר טפי שכל שעתא עובר עליו משא"כ במילה ואינך ותמה מחהש"ק שם הא גם במילה אפי' שלא בזמנה כל שעתא עובר עליו וחידש כיון דילפינן בקידושין כ"ט דאב חייב למול את בנו מן וימל אברהם את יצחק בנו בן שמונת ימים א"כ אין חיוב על האב רק ביום ח' אבל אח"כ אינו מחויב רק מדרבנן רק הבן כשיגדיל כל שעתא עובר אך דלשון רמ"א ביו"ד סי' רס"א ותוס' קידושין שם קשיתיה דמשמע דגם אחר שמונה הוי מ"ע מה"ת על האב והב"ד ע"ש וכתבתי בתשובה אחת [עיין בי"ש או"ח סי' שס"ט וק"ע ולעיל סי' ט"ז ולקמן סי' ש"נ] דלק"מ דהרי הא דב"ד חייבין למולו ילפינן בקידושין שם מדכתיב המול לכם כל זכר ושם לא כתיב יום ח' לכן שפיר גם אחר ח' חיוב על הב"ד ועל כל ישראל ואב בכלל למולו מה"ת אבל לאו מצוה דאב הוא בפרטות כמו ביום ח' שהוא עליו מצוה בפרטות וזה כונת מג"א דמצות תשביתו מצוה דילי' הוא וכל שעתיה עובר עליו משא"כ מצות מילה מה שהוא מצוה דילי' אינו רק ביום ח' ואינו עובר כל שעתא ומה שעוברין אח"כ כל שעתא לאו מצוה דילי' הוא וא"ש:

והנה אמרי' שבת קל"ה ע"ב דמה שדוחה שבת נימול לשמונה ומה שאינו דוחה שבת אינו נימול לשמונה והא בהא תליא וא"כ בנידון דטו"ז נהי דצריך לימול מה"ת מ"מ אינו

נימול לשמונה כיון דאינו דוחה שבת מקרא דערלתו וכיון דאינו נימול לח' שוב אין חיוב על האב יותר משאר ישראל וא"כ לא נקרא מילת זכריו ואינו מעכבו מאכילת פסח כמו שאינו מעכב כל ישראל מעשיית ואכילת פסח אם יש בעולם ישראל שאינו נימול כיון דלאו מצוה דיליה הוא דוקא ושפיר ליכא לאוקמא בכה"ג ונכון [עיין לקמן סי' ש"נ]:

ויש סיוע למ"ש מהא דאמרינן ב"ב קכ"ז דטומטום שנקרע ונמצא זכר אינו נימול לשמונה דאמר קרא אשה כי תזריע וילדה זכר וביום השמיני ימול עד שיהא זכר משעת לידה ע"ש וה"נ אינו נימול לח' אלא אם הוא ערל מלידה אבל בערל אח"כ ניהו דנימול מה"ת מ"מ אינו נימול לח' אלא דמ"ד בגמ' דמוקי ליה בטומטום שנקרע ועכ"ח או דלית לי' דרשא דר' שזבי ב"ב הנ"ל או דלית ליה סברא הנ"ל אבל עכ"פ המקשן פריך שפיר דאית ליה דר' שזבי וכסברא הנ"ל ועיין נובי"ת יו"ד סי' קס"ג:

ושנית נ"ל ביישוב דברי טו"ז לפמ"ש האשר"י סוף מו"ק עמ"ש הר"מ דקטן שמת אביו ותוך שלושים נעשה בן י"ג דחייב להתאבל כמו בשמע שמועה קרובה ברגל והק' ע"ז דלא דמי דהתם גברא בר חיובא ויומא הוא דקגרים אבל הכא גברא לאו בר חיובא וא"כ נימא כיון דבשעת מיתה לא היה ראוי להתאבל יעבור עולמית ותירץ דאין דיחוי אצל מצות והביא ראיה מחולין פ"ז ועוד מיבמות ל"ג דקאמר זר ששימש בשבת הוי איסור בת אחת כגון דאייתי שתי שערות בשבת דהו"ל זרות ושבת בהדי הדדי ואע"ג דבתחילת שבת קטן היה לא אמרינן הואיל ואידחי אידחי וכתב ע"ז הרא"ש דהא דאמרינן אין דיחוי אצל מצות היינו רק אם החפץ שאדם צריך לעשות בו מצוה נדחה אז אמרינן אין דיחוי כי אין החפץ מחויב לעשות בו מצוה ועיין תוס' שבועות כ"ה ד"ה מה אבל האדם מחויב לעשות המצוה לכן אף שנדחית ממנו עתה לכשתראה לעשותה יעשנה כי האדם לא נדחה מלעשותה אבל אם היה האדם דחוי בשעת חיוב המצוה נדחית ממנו לעולם ואין לה תשלומין אפי' לכשיראה לעשותה כיון דבשעת חיוב נפטר ממנה ומה שהביא ראיה מאייתי שערות בשבת אינה ראיה דאין סוף התשלומין לתחילתו והוי כמו פסח אליבא דרבי בפסחים צ"ג כי סוף שבת פגע בחיוב וחייב לשמור שבת ע"ש, ביאור סוף דבריו דל"ש תשלומין אלא בדבר שאם עושה פ"א א"צ לעשות עוד הפעם רק אם לא עשה בתחילתו עושה אח"כ אז אמרינן שהחיוב הוא בתחילתו ומה שעושה אח"כ הוא תשלומין לתחילתו ועיין תוס' שבת קל"א ד"ה ושווין שכתבו דמסתבר דמילה אם עבר זמנה לא בטלה מצותה שאותה מילה עצמה שהוא מיחייב בשמיני הוא עושה בתשיעי שאם הי' מל בח' לא היה חוזר ומל בט' אבל סוכה ציצית ומזוזה בכל יומא מיחייב בהם אפי' קיימה היום חייב לקיימם למחר הלכך כשעבר היום ולא קיימם מצות היום

לא יקיים עוד לעולם ע"ש וה"נ בשבת אם לא שמר בתחילתו אפי' משמר בסופו בטלה מצותו דגם אם משמר בתחילה צריך לשמור אח"כ וכל רגע ורגע הוא מצוה בפ"ע ואין כל השבת תשלומין לתחילתו ולהכי אף שנדחה גברא בתחילת שבת אינו נדחה אח"כ, מבואר מזה דדוקא הואיל ושמירת שבת הוא בכל רגע משו"ה לא הוי סוף תשלומין לתחילתו אבל במצוה אחרת שאינו מחויב לעשותה רק פ"א ביום אפי' ביום א' נמי אמרינן דעיקר חיובו בתחילת היום ושאר היום הוא רק תשלומין לתחילתו ואם אדחי גברא בתחילת היום אידחי לגמרי לדעת הרא"ש הנ"ל ועיין ביו"ד סי' שמ"א ס"ב ובטו"ז שם וסימן שצ"ו וטו"ז סק"ב ועיין מג"א רס"י ע"א ולפ"ז במילה נמי אם אדחי גברא בתחילת יום ח' אדחי לגמרי:

והנה הטו"ז בעצמו הק' איך אפשר שנולד מהול ונמשך ערלתו שיהיה מחויב למולו מה"ת הא אדחי ליה ותי' דאין דיחוי אצל מצות ע"ש ולפ"ז נ"ל דזה דוקא שיהיה ב"ד וכל ישראל מחויבים למולו או הוא עצמו כשיגדיל דבחפץ אין דיחוי אצל מצות וב"ד וכל ישראל מחויבין למול כל בר ישראל ואם עתה נדחה מהם לכשתראה לעשותה יעשוה וגם בודאי יש א' בעולם שצריכין למולו ועיין ריטב"א קידושין ע"ז ורא"ש יומא פ"ג וב"י או"ח סימן שכ"ח אבל לגבי מצות אב ביום השמיני שהוא מצוה מיוחדת לו ואם אינו מחויב בתחילת יום שמיני אין כאן חיוב יותר רק תשלומין וכיון דאז אדחי ליה מקרי אדחי גברא דעיקר חיוב מצוה זו שוב לא יבא עליו לעולם לקיים היום מצות וביום השמיני ימול דאב וכיון דאידחי בשעת עיקר חיובו אידחי לגמרי מצות האב וכיון דביארנו לעיל דהיכא דליכא מצות האב בייחוד לא מקרי מילת זכריו ואינו מעכבו מפסח א"כ לא מצי לאוקמא שנמשכה ערלתו בין עשייה לאכילה דבכה"ג אינו מעכבו מן אכילת פסח כלל וא"ש:

אבל בהנך אוקמתא דגמ' ל"ש סברא זו דלא אידחי האב כלל בתחילת יום שמיני דחיובא רמיא עליה אלא שהוא אנוס מחמת חולי התינוק ועיין טו"ז יו"ד סי' שמ"א סק"ה ואם היו מלו היו מקיים מצות מילה ועיין כת"ס או"ת קכ"א אבל אם לא היה לו ערלה בתחילת יום שמיני אין כאן חיוב כלל והטפת דם ברית לא מהני כלל לענין זה לדעת הטו"ז:

אלא דיש לעיין למ"ד דמוקי לה בטומטום שנקרע דג"נ לא רמיא חיובא עליה כמ"ש תוס' ריש הערל שאינו מחויב לקרוע ולמול וא"כ נימא דאדחי לה אבל גם הא לא תברא חדא דעכ"פ אם קרע ומל שפיר מהני ועוד לא מיבעיא לדעת הרא"ש סוף מו"ק דגבי כיסוי הואיל ובידו לגלות לא הוי דיחוי ה"נ לא הוי דיחוי כיון דבידו לקרוע ולמול אלא אפילו

לדעת תוס' סוכה ל"ג דגבי כיסוי מקרי דיחוי כיון שאינו מחויב לגלות היינו לענין דיחוי חפץ אבל דיחוי גברא ודאי לא מקרי היכא שהוא בידו:

עוד הק' שג"א אטו"ז מיבמות דף ע"ב דקאמר אלא דכ"ע משוך דרבנן וכו' ואמאי לא מוקי ליה במשוך דאורייתא ובנולד מהול ואח"כ נעשה משוך ואע"ג דכבר תני ליה נולד מהול היינו בלא נמשך ולענין הטפת דם ברית ותרי גווני נולד מהול ע"ש ולפענד"נ סברא ישרה דאפי' למ"ד שם דדריש וביום השמיני דגם מילה שלא בזמנה אינה אלא ביום היינו דוקא במילה שלא בזמנה שהוא תשלומין למילה דיום ח' וכיון דמילה דשמיני אינה אלא ביום גם התשלומין אינו אלא ביום אבל בנולד מהול ונמשכה ערלתו לא מיבעיא לפמש"ל דאינו דוחה שבת ואינו נימול לח' א"כ אפי' נמשכה תוך ח' נמי אין לה שייכות למילה דשמיני וא"כ לכ"ע הוי אפי' בלילה דל"ש לרבוי מוי"ו דוביום השמיני אלא למילה שהוא תשלומי שמיני אלא אפי' נימא דבנמשכה תוך ח' לטו"ז דוחה שבת ונימול לשמיני מ"מ כיון דמשוך דברייתא במשוך אחר ח' נמי מיירי וכיון דלא הוי משוך בח' א"כ אינו תשלומי שמיני ונימול גם בלילה מה"ת כנ"ל ואפי' מדרבנן נמי נימול בלילה דכיון דצריך למולו מה"ת וכשר אפי' בלילה לא עשו חכמים תקנה כלל לפסול בלילה ולהכי מוקי לה במשוך דרבנן וכיון דרבנן תקנו למולו כעין דאורייתא תקנו ביום דוקא וכמו שפירש"י שם וא"ש דברי טו"ז:

עמרם הק' בלוהם בק"ק הנ"ל:

תשובה שמח

שיל"ת מאדע א' לס' וירא תזכ"ר לפ"ק

דוב ערב נר המערב גאון ישראל ראש גולת אריאל כקש"ת מו"ה דוב בעריש מייזלש נ"י אב"ד ור"מ דק"ק ווארשא:

מכתב קדשו הגיעני אודות הכשר יינות דאזלא מכאן להתם פקודתו ישמור רוחי וכו' וע"ד קושי' חמורה דאיתאמרא משמי' דגברא רבה הדר"ג ביבמות ע"א דפריך אלא זכריו דאיתניהו בשעת אכילה וליתניהו בשעת עשייה היכי משכחת לה לאו דאיתיליד בין עשייה לאכילה ש"מ ערלות שלא בזמנו הוי ערלות עיי"ש והק' הדר"ג למאי דאמרינן בירושלמי פראד"מ ה"ה לילי שמיני מה את עבד ליה ממה דתני לילי שמיני כנכנס לדיר להתעשר הדא אמר לילי שמיני כשמיני עיי"ש א"כ שפיר משכחת לה שיום שמיני ללידתו הוא ביום א' של פסח וא"כ בשעת עשייה בע"פ שהוא יום ז' לא מעכבא דערלות

שלא בזמנה לא מעכבא אבל בשעת אכילה שהוא בלילה והוא ליל שמיני שהוא כשמיני שפיר מעכבא:

ואשר אנכי אחזה לי בזה הוא דבפסחים ע"ח פליגי אי אכילת פסחים מעכבא או לא ומסיק דאפי' למ"ד לא מעכבא היינו דוקא אי פסח לא חזי אבל גברא דחזי לאכילה בעינן ואי שחטו על חולה וזקן הוי שלא לאוכלין ופסול עיי"ש ועיין פסחים ס"ט ע"ב דאפי' למ"ד שוחטין וזורקין על טמא שרץ או על טמא מת בשביעי שלו וא"צ הזאה דאכילת פסחים לא מיעכבא כתבו תוס' שם ד"ה אכילת פי' בכה"ג שיש בידו לתקן ואינו מתקן לא מעכבא אבל בטמא גמור דהיינו טמא מת תוך ז' שאין בידו לתקן מעכבת דהוי דומיא דחולה וזקן עי"ש וא"כ ה"נ אם חל יום ח' ללידתו ביו"ט א' של פסח ומעוכב בלילה מאכילת פסחים כיון דליל שמיני כשמיני ואין בידו לתקן עצמו שיהיה חזי לאכילה דמל תוך ח' ובלילה פסול ועיין ביו"ד סי' רס"ב וש"ך שם ועיין ש"א סי' נ"ב וא"כ בכה"ג לכ"ע אכילת פסחים מעכבא ולפ"ז ממילא הוא מעוכב גם מעשייה ולא משכחת איתניהו בשעת אכילה וליתניהו בשעת עשייה אלא אי ערלה שלא בזמנה לא מעכבא ואפי' באיתיליד ביני וביני וא"ש:

ובר מן דין נמי לק"מ דהירושלמי קאי למאן דס"ל לילה לאו מחוסר זמן ועיין זבחים י"ב ונזיר ח"י משמע דיש פלוגתא בזה ועיין חגיגה ט' ע"ב כי קאמר ר"י למ"ד לילה מחוסר זמן מבואר דיש מ"ד לילה מחוסר זמן ודלא כתנא דבי ר"י זבחים י"ב ובירושלמי הנ"ל דליל שמיני נכנסים לדיר להתעשר ועיין יומא כ"ט ע"ב ומנחות ק' דמשני אקושי' דר' זירא קסבר לילה אין מחוסר זמן מוכח דר"ז דפריך ס"ל לילה מחוסר זמן וא"כ לר"ז ליל ליה דינא דירושלמי וליל ח' אינו כח' ואי ערלה שלא בזמנה לא מיעכבא גם בליל שמיני לא מיעכבא ולפ"ז הכא ביבמות דמרא דקושי' הוא ר"ז ואיהו לשטתו פריך שפיר [ההמשך חסר]:

תשובה שמט

שיל"ת ב' אויפאלו ד' בהר בחוקותי הרמ"ת קרנינו לפ"ק:

ברכות שדים ורחם, לבן חכם. בני אהובי הרב המאוה"ג כמו"ה יצחק יעקב נ"י רב דק"ק נס"מ:

מכתבך קבלתי בשמחה ומה שאינו נוגע ביערות דבש וחלב ציון שערים המצוינים בהלכה אשיב לך בספר מיוחד וכאן לא באתי רק בשביל דבר שנתחדש לך בד"ת על קושי' חמורה מהגאון המנוח מו"ה בעריש מי מייזעלס זצ"ל ביבמות ע"א דפריך אלא

זכריו דאיתניהו בשעת אכילה וליתניהו בשעת עשייה היכי משכחת לה לא דאיתיליד בין עשייה לאכילה ש"מ ערלות שלא בזמנו הוי ערלות ע"ש והק' למאי דאמרינן בירושלמי פראד"מ הלכה ה' ליל שמיני מה את עבד ליה ממה דתני ליל שמיני כנכנס לדיר להתעשר הדא אמר לילי שמיני כשמיני ע"ש א"כ שפיר משכחת לה שיום ח' ללידתו הוא ביום א' של פסח וא"כ בשעת עשייה בע"פ שהוא יום ז' לא מעכבא דערלות שלא בזמנה לא מעכבא אבל בשעת אכילה שהוא בלילה והוא ליל ח' שהוא כח' שפיר מעכבא:

ועל זה כתבת לחלק דהירושלמי קאי לענין אכילת תרומה ובזה שפיר אמרינן דלילה לאו מחוסר זמן והוי כיום שלאחריו כיון דמשכחת ביום שלאחריו שהערלות מעכבו מלאכול בתרומה אבל לענין אכילת פסח דלא משכחת דערלות של יום הח' מעכבו מאכילת פסח דמצות אכילתו אינו אלא בלילה ל"ש לומר דליל ח' הוי כח' ונגרר וטפל ליום שלאחריו לעכבו מאכילת פסח כיון דלא משכחת ע"כוב זה ביום שלאחריו עכ"ד:

יפה כתבת אהובי בני כי הוא חילוקא דרבנן ושמח לבי בשכלך הישר ומ"מ יש לפקפק כיון דגם בלילה מעוכב מלאכול בתרומה מכח דליל ח' כח' דלילה נגרר בתר היום שלאחריו א"כ ממילא מעוכב נמי מאכילת פסח דהרי הא דערל אסור בתרומה ילפינן בריש הערל שם בג"ש מפסח ואיך יתכן שיהיה בלילה אסור בתרומה ומותר בפסח, ואע"ג דאמרינן ביבמות שם ופסחים צ"ו דדוקא ערלות דגופו מעכבו מאכילת תרומה אבל מילת זכריו ועבדיו אף דמעכבו מאכילת פסח אינו מעכבו מאכילת תרומה וא"כ אינו מעוכב כלל בליל פסח מאכילת תרומה מחמת מילת זכריו ועבדיו כדי שיהיה מעוכב מכח זה גם מפסח מ"מ כיון דהבן או העבד הערל עצמו הוא מעוכב בליל פסח לסוכו בשמן של תרומה משום דליל ח' כח' ממילא מעוכב האב או האדון נמי מאכילת פסח משום דליל ח' כח' לענין תרומה וכמש"ל בסמוך אף דלענין פסח ל"ש ליל שמיני כשמיני כמו שכתבת:

ועוד דאפשר דהא דילפינן מבו דמילת זכריו ועבדיו אינו מעכבו בתרומה היינו לפי המסקנא דרבא ביבמות ע"א דקאמר ותסברא וכו' ומחלק בין ערלות שבגופיה דמעכב אפי' שלא בזמנה ובין ערלות דלאו בגופיה דאינו מעכב שלא בזמנו ועיין חדושי הרמב"ן שם דרשי' נמי לענין תרומה דדוקא ערלות שבגופו מעכבו בתרומה אבל מילת זכריו ועבדיו שהוא ערלות דלאו בגופיה אינו מעכבו בתרומה אבל לס"ד דר' זירא דמדמי ערלות דבגופי' לערלות דלאו בגופי' דהיינו מילת זכריו ועבדיו אין הכי נמי דמילת

זכריו ועבדיו מעכבו נמי מתרומה ולא דרשינן דרשא בו וא"כ האב או האדון גופא אסור בתרומה בליל פסח ואיך יתכן שיהיה מותר בפסח כנ"ל:

מיהו בזה י"ל דעכ"ח לאו הא בהא תליא דאפי' לרבא דמחלק בין ערלות שבגופו לערלות דלאו בגופו היינו רק לענין ערלות שלא בזמנה וה"ט דבשלמא ערלות שבגופו אף דעדיין אינו מחויב למול מ"מ ערל הוא אבל ערלות שאינו בגופו דאינו מעכבו אלא משום דמצוה וחיוב עליו למול וא"כ שלא בזמנו דאכתי אינו מחויב למול אינו מעכבו אבל בזמנו דמחויב למול לעולם אימא לך דאין חילוק בין ערלות שבגופו לערלות דלאו בגופו לענין אכילת תרומה ואפ"ה דרשינן בו דמילת זכריו ועבדיו אינו מעכבו מאכילת תרומה א"כ ה"נ לס"ד דר' זירא דמדמי בערלות שלא בזמנו ערלות בגופו לערלות דלאו בגופו נמי דרשינן האי דרשא אבל קמייתא קשי':

אך ראיתי בדבריך שכתבת כיון דאין הלילה טפל ליום לענין מצות אכילת פסח ה"נ לא חשיב טפל לענין ערלות ובזה מתוקן קצת מה שפקפקתי דנהי דגם עכשיו הלילה הולך אחר היום לענין תרומה מ"מ לענין אכילת פסח כיון דחלוקים לענין מצות אכילת פסח שאינו אלא בלילה ובקדשים אין הלילה הולך אחר היום ומשו"ה גם לענין ערלות חלוקים הלילה מהיום גבי מצות אכילת פסח ועדיין צ"ע ומה שתירצתי ע"ז הנני להעתיק לך, [עס"י הקדום] ובזה הנני חותם אביך הנאמן:

עמרם הק' בלוהם בק"ק הנ"ל:

תשובה שנ

שיל"ת: שלמה שמו, מתהלך בתומו, ושלמה משנתו, מחזיר גירסת"ו, ידידי הרב המאוה"ג, מעוז ומגדל' חו"ב בגמרא וסברא, מעוטר בתפארה, כמו"ה שלמה כ"ץ נ"י ראזענבערג אבדק"ק טאשנאד:

דבריו הגיעני לנכון וגם תשובת הגאון ידינ"פ מדעעש נ"י ע"ד קושיתו לדעת הריטב"א שהביא נמ"י ביבמות ע"ב דמאן דלא בעי למימהל ביומא דעיבא ואינו רוצה לסמוך על שומר פתאים ד' הרשות בידו אם כן מ"פ ביבמות ע"א אלא זכריו דאיתניהו בשעת אכילה וליתניהו בשעת עשייה היכא משכחת לה וכו' ולריטב"א הנ"ל שפיר משכחת שהיה ביומא דעיבא בשעת עשייה ואח"כ נתפזרו העבים בשעת אכילה ושפיר מקרי ליתניהו בשעת עשייה ואיתנהו בשעת אכילה:

ולפענ"ד על הריטב"א לק"מ דדוקא כשאינו רשאי לימול בשעת עשייה מפני הסכנה כגון בחלצתו חמה או כאיב ליה עינא או שא"א לו למול בשעת עשייה שאביו ואמו

חבושים בבית האסורים או שהוציא ראשו חוץ לפרוזדור והגוף בבטן האם זה מקרי ליתניהו בשעת עשייה ויכול לעשות פסח אבל ביומא דעיבא שהרשות בידו לימול אלא שיש רשות בידו שלא לימול זה לא מקרי ליתניהו בשעת, עשייה רק איתניהו ושפיר מעכבו גם מעשייה וכן בטומטום אין כאן חיוב מילה כלל כמו ערלה שלא בזמנה דאינו מחויב לקרוע ולמול כמ"ש תוס' ביבמות ע' ד"ה הערל עיי"ש ולק"מ:

אבל לא ידענא למה העמיד דבריו על הריטב"א הלא תלמוד ערוך הוא שם ע"ב אר"פ הלכך יומא דעיבא וכו' לא מהלינן ביה ושם הפירוש דאסור לימול משום סכנה ול"ש תירוץ הנ"ל אלא דאח"כ אמרינן בגמ' והאידנא דדשו בה רבים שומר פתאים ד' ומותר למול והוי אמינא כיון דמותר מחויב למול וחידש הריטב"א דמ"מ הרשות בידו שלא למול ועכ"פ קשה הא שפיר איצטריך קרא לרבות זכריו דאיתניהו בשעת אכילה וליתניהו בשעת עשייה דמשכחת לה ביומא דעיבא דאסור לימול מדינא קודם דדשו ביה רבים:

אמנם לפענד"נ דהרי מבואר בירושלמי פראד"מ הלכה ה' דבאחזתו חמה דאין מלין אותו אסור בתרומה משום ערלות כמו במתו אחיו מחמת מילה בר"פ הערל וקודם שמונה ימים מותר בתרומה דאין ערלה אלא מיום השמיני ולהלן עיי"ש דפשיטא ליה לירושלמי דערלה שלא בזמנה לא הוי ערלה ועיין בתוס' ר"פ הערל כתבו נמי כן והביאו ירושלמי הנ"ל מבואר דאע"ג דערלה שלא בזמנה לא הוי ערלה מ"מ ערלה בזמנה אף דאנוס וא"י למול מפני שחלצתו חמה הוי ערלה ולפ"ז תקשי איך אמרינן דמשכחת ליתניהו בשעת עשייה ואיתנהו בשעת אכילה בחלצתו חמה או כאיב ליה עינא או שאר אונסין דאמרינן שם בגמ' הלא כיון דאמרינן דאיתניהו בשעת אכילה ע"כ מיירי בח' או אח"כ דהוי ערלה בזמנה וא"כ איך מקרי ליתניהו בשעת עשייה הא ערלה בזמנה אפי' אנוס שלא לימול הוי ערלה כנ"ל וא"כ מעוכב ג"כ מעשייה:

אבל האמת יורה דרכו דסברת הירושלמי הוא כך דבשלמא בזמנה הרי חיוב עליו למול אלא שהוא אנוס וא"י לקיים חיובו וא"כ הוא ערל דאונסא כמאן דעבד דמי לא אמרינן דהוי כאלו ניטל הערלה אבל קודם ח' אין כאן חיוב כלל למול ולחתוך הערלה והוי כנולד מהול וכמי שאין לו ערלה דמותר בתרומה כדאמרינן ביבמות ע"ב ועיין ברמב"ם פ"ז דתרומות הי"א, ועוד דערלה שלא בזמנה אם מל לא עשה ולא כלום ואדרבה ביטל מ"ע ועיין רס"י רס"ב וש"א סימן נ"ב לכן לא מקרי ערלה אבל ערלה בזמנה נהי שאינו רשאי לימול מפני הסכנה מ"מ כיון דהוי בר מילה במק"א ואם עבר ומל הוי מילה מעליתא שפיר מקרי ערלה ועיין בתוס' ר"פ הערל בזה:

ולפ"ז התינח בערלה שבגופו דמיירי הירושלמי להאכיל לקטן חלב חטה של תרומה או לסוכו שמן של תרומה שפיר אמרינן דאף דאנוס שלא למול מ"מ ערל הוא מטעמים הנ"ל ואסור בתרומה אבל כאן מיירי מערלות דלאו בגופיה רק מילת זכריו וא"כ אין האב מעוכב מפסח בשביל שהוא ערל רק בשביל שלא קיים מצות מילה דרמיא עליה וכיון דא"י ואינו רשאי לקיים בשעת עשייה מפני הסכנה ולא רמיא חיובא שפיר אינו מעוכב מעשיית הפסח:

ועיין חדושי הרמב"ן שם שכתב הא דבעי רחב"ע ערלות שלא בזמנה בערלות דגופיה מיבעיא לי' ומעיקרא קס"ד למפשט לי' וכו' וכיון דמילת זכריו ועבדיו מעכבת שלא בזמנה כ"ש דגופי' ואמר רבא ותסברא דערלות דלאו בגופי' ושלא בזמנה מעכבא המול לכם כל זכר אמר רחמנא והאי לאו בר מהילא ואפי' לר' חמי לא מבע"ל אלא בדגופי' משום דכתיב כל ערל סתמא אבל בזכריו ועבדיו לא ע"ש כונתו כמ"ש דערלה דלאו בגופי' מעכבו מפסח משום דכתיב המול ומצוה וחיובא רמיא עליה וכיון דלא רמיא חיובא עלי' אינו מעכבו אבל בערלה דבגופי' מעכבו משום שהוא ערל ואפי' אינו מחויב למול מ"מ הוא ערל אלא דמספקא לי' לר"ח אם גם שלא בזמנה מקרי ערל מה"ט בערלה דבגופי' או דוקא בזמנה וא"י לימול מפני הסכנה וכמש"ל אבל בערלה דלאו בגופיה אפילו בזמנה פשיטא ליה אפילו א"י לימול מפני הסכנה לא הוי ערלה כיון דלא רמיא חיובא עליה וכנ"ל:

ומעתה כ"ז לפי מסקנא דרבא דמחלק בין ערלות דבגופי' לערלות דלאו בגופיה אבל כ"ז דבעי למפשט מערלות דלאו בגופי' דג"כ הוי ערלות אפי' שלא בזמנה ומדמי ערלות דבגופי' לערלות דלאו בגופי' ע"כ ס"ל דגם ערלות דלאו בגופי' אינו מעכבו משום חיובא דרמיא עלי' לחוד רק כל זמן שיש לו בן או עבד ערל מעכבו כמו אם הוא עצמו ערל וא"כ ליכא למימר דמשכחת איתניהו בשעת אכילה וליתניהו בשעת עשייה ביומא דעיבא ונתפזרו העבים דהרשות שלא לימול מפני הסכנה דזה מקרי איתנהו בשעת עשייה כיון שהוא ערל אף דלא רמיא חיובא עלי' מעכבו מעשייה כמו מאכילת תרומה וכקושי' הנ"ל דלדידי' ל"ש תירוץ הנ"ל כיון דלדידי' אין חילוק בין ערלה שבגופיה לערלה דלאו בגופיה ומה"ט נמי ל"ש לדידיה כל תירוצי הגמרא וא"ש כפתור ופרח:

וידידי הגאבדק"ק דעש תי' משום דק"ל למ"ש נובי"ק אה"ע ס"י דבייבום ל"ש חשש קטלנית משום דשומר מצוה לא ידע דבר רע א"כ במתו אחיו מחמת מילה אמאי אין מלין אותו משום חשש סכנה נימא שומר מצוה לא ידע דבר רע וניחא לי' עפימ"ש הרמב"ם פ"א ממילה הח"י דאין מלין אותו עד שיגדיל ויתחזק כחו וכ"כ בשו"ע סימן רס"ג ס"ב

וכיון שאפשר למולו אח"כ ל"ש שומר מצוה ולפי"ז הכא דמיירי לענין הקרבת ק"פ דא"א לדחותו בודאי יגן מצות פסח שיחיה ע"י זה עיי"ש [עמש"ל סי' דש"מ]:

והנה סוף דבריו כולו מוקשה אחת דכונתו כיון שיכול למול מחמת שמירת מצות פסח אפי' ביומא דעיבא א"כ אם לא מל מעכבו גם בשעת עשייה ומקרי איתנהו בשעת עשייה והוא פלא מגמרא ומסברא דלדבריו גם בחלצתו חמה וכאיב לי' עינא נימא הכי דמחמת שמירת מצות פסח שא"א לדחותו מלין אותו ושומר מצוה לא ידע דבר רע וא"כ אם לא מל לא הוי מעוכב בשעת עשייה ואיך משני הגמ' דמשכחת לה בחלצתו חמה או כאיב לי' עינא, ומסברא דהרי אדרבה כיון דמצות מילה שיכול לעשות אח"כ נדחה מפני הסכנה דל"ש שומר מצוה כמ"ש הוא עצמו א"כ שפיר יכול לעשות פסח אפי' לא מל דערלה שלא בגופו אינו מעכבו בזה כמבואר בגמ' וא"כ איך נימא שיגן עליו מצות פסח ויוכל למול בשביל זה הלא בין ימול בין לא מקיים מצות פסח:

ועוד שהרי אחכז"ל בסוטה כ"א ע"א תורה בין בעידנא דעסיק בה בין בעידנא דלא עסיק בה אגוני ומצלי מצוה בעידנא דעסיק בה אגוני ומצלי בעידנא דלא עסיק בה אינה מגינה ומצלי וכאן כיון דהסכנה מחמת המילה והיא אינה מגינה כיון שאפשר לעשותה אח"כ רק מצות הפסח יהי' מגין והלא מצות פסח בשעת המילה הוא בעידנא דלא עסיק בי' במצות פסח ועיין רשב"א סוכה מ"ג דמשו"ה גזרינן בהזאה שמא יעבירנו כיון דבשעת הזאה אכתי אינו מחויב בפסח וה"נ בשעת המילה אכתי אינו מחויב בפסח ואין לומר דקודם שימות יעשה פסח ויגן עליו דא"כ בכל דוכתי נימא שקודם שימות יעשה מצוה שזמנה עוברת ותגן עליו אעכ"ח שבשעה שעושה מעשה שגורם הסכנה צריך לעשות מצוה שיגן עליו מן הסכנה וזה פשוט:

ובגוף הקושי' דנימא שומר מצוה וכו' אני תמה ומ"ט לא קשי' ליה על הלכה רווחת בישראל דפקנ"פ דוחה שבת וכל המצות ואמאי לא נימא שומר מצוה וכו' ויקיים המצוה ואי משום דכתיב וחי בהם א"כ נילוף מיניה דלא אמרינן שומר מצוה, אבל הדבר ברור בעיני דע"כ לא חידש נוב"י סברא זו אלא בדבר שאין הסכנה בטבע כגון בקטלנית שאינו בטבע שימותו אנשים דלא קי"ל כמ"ד ביבמות ס"ד דמעין גורם רק כמ"ד מזל גורם עיין במ"מ פכ"א מא"ב הל"א ובא"ע סי' ט' ואולי אפי' למ"ד מעין גורם אינו בטבע ולזה שפיר מהני סברא דשומר מצוה שג"כ אינו בטבע אבל בפקנ"פ שהסכנה הוא בטבע לא מהני האי סברא דשומר מצוה שאינו בטבע כמ"ש הרמב"ן בתורה כמה פעמים שהתורה לא תסמוך דינים על הנס ועיין רמב"ן פ' בחוקותי ואדרבה מחויב לקיים וחי בהם וה"נ בערל שמתו אחיו מחמת מילה הסכנה הוא בטבע כדאמרינן ביבמות הנ"ל איכא משפחה

דרפי דמא ואיכא משפחה דקמיט דמא עיי"ש ועיין ב"ש סי' ט' סק"ז מבואר חילוק זה וא"כ לא מהני ביה סברא דשומר מצוה וא"ש:

וזה לשון הרמב"ם בפיה"מ ביומא פ"ג ואין הלכה כרמב"ם בזה וכו' כי זה אינו מועיל אלא בדרך סגולה וחכמים סוברים כי אין עוברין על המצות אלא ברפואה בלבד ר"ל בדברים המרפאים בטבע והוא דבר אמיתי הוציאו הדעת והנסיון הקרוב לאמת אבל להתרפאות בדברים שהם מרפאין בסגולתן אסור כי כחם חלוש אינו מצד הדעת ונסיוני רחוק והוא טענה חלושה וכו' מבואר חילוק גבי פקנ"פ בין דבר שהוא בטבע לדבר שאינו בטבע ומתורת משה למדתי לחלק כנ"ל:

ושנית אני אומר סברא ישרה דבשלמא בקטלנית למאי דקיי"ל מזל גורם היינו שימותו אנשיה ולרא"ש בתשובה היינו כדי שלא יהיה לה פרנסה ותחיה בצער עיין ב"ש רס"י ט' ונובי"ק אה"ע סי' ט' וא"כ אם בועל אותה אדם מאה פעמים שלא לשם אישות אין בו חשש סכנה וא"כ ביבם אין הביאה גורם הסכנה רק שנאמר משום שהיא ביאת מצוה וקנאה בביאה זו זה יגרום הסכנה ע"ז אמרינן שומר מצוה וכו' שמן שמירת המצוה אין רע יורד אבל בפקנ"פ או בערל שמתו אחיו מחמת מילה אין הסכנה בא מן המצות ואפי' היה נכרי מל אותו היה מסוכן רק שנאמר שכיון שהוא מצוה ירפא ויסלק הס הסכנה זה לא אמרינן ול"ש ביה שומר מצוה ועיין שבועות ט"ו ע"ב דאסור להתרפאות בד"ת אם כבר יש מכה אבל להגן שלא יבא חולי שרי עיי"ש ובזה מובן יותר חילוק הנ"ל ולק"מ:

ועוד נ"ל דבאמת דברי נוב"י תמוהים כיון דהוא סכנה ופקנ"פ דוחה כל המצות וא"כ אין כאן מצוה לייבם ואיך שייך שומר מצוה אדרבה עובר מצות וחי בהם, אמנם נ"ל דזה תליא בשיטות שהביא ב"י או"ח סי' שכ"ח אי אמרינן שבת הותרה אצל פקנ"פ או הודחה דודאי אי אמרינן הותרה א"כ ה"נ במצוה אין כאן מצוה כלל ואפי' עבר על וחי בהם וקיים המצוה לא עשה ולא כלום אפי' למ"ד דל"ל מהב"ע או דמהב"ע הוא רק מדרבנן או שאר חילוקים דל"ש ביה מהב"ע ואכ"מ להאריך בזה כיון דהותרה וליכא מצוה כלל ולפ"ז ודאי ל"ש שומר מצוה אבל אי אמרינן רק הודחה א"כ גם במ"ג מצוה מיהא איכא רק שנדחית מפני פקנ"פ ואם עבר ועשה מצוה עלתה לו במקום דל"ש משום מהב"ע שעבר על וחי בהם או אפשר שאם עבר על וחי בהם וחיים מ"ע ל"ש מהב"ע דאמרינן להיפוך מה אולמא כמ"ש בסוף נובי"ק וא"כ שפיר י"ל שומר מצוה, והנה ז"פ דאפי' לדעת הרא"ש שבב"י וח"מ אה"ע סי' ט' דקטלנית אפי' אם ניסת תצא ואפי' אינימא שאסורה לייבם ולא אמרינן שומר מצוה מ"מ אינה פטורה מחליצה וייבום דנימא כל שאינה עולה לייבום אינה עולה לחליצה כדאמרינן ביבמות מ"ד וכ"ד חדא

כמ"ש תוס' ריש יבמות גבי נדה דדוקא גבי איסור שהוא על היבם טפי משאר אנשים אמרינן הכי אבל באיסור שהוא לכ"ע לא אמרינן כן ע"ש ועוד דכיון דקידושין תופסין בקטלנית וצריכה גט דאינה מאיסורי ביאה ועריות רק איסור שפיכת דמים וכמ"ש נמ"י בשם הריטב"א ביבמות ס"ד א"כ גם זיקת יבמין תופס בה ואם ייבמה באיסור קטלנית קנאה וכן מבואר באחרונים דקטלנית זקוקה ליבם וא"כ ליכא למימר בזה הותרה ואין כאן מצוה כלל דא"כ לא היתה זקוקה ליבם והוי רק הודחה ושפיר כתב נוב"י דמותר לייבמה אפי' לכתחילה משום שומר מצוה וכנ"ל אבל בערל שמתו אחיו מחמת מילה ושאר סכנה באמת אמרינן הותרה ול"ש ביה שומר מצוה דאין כאן מצוה כלל וכמו"ש:

ועוד נ"ל סברא אחת דלא אמרינן שומר מצוה לא ידע דבר רע אלא בדבר שהוא באיקראי אבל בדבר שהוא מצוי תמיד ל"ש זה דהרי שכר מצוה בעוה"ז הוא נס כמ"ש רמב"ן בחומש בפ' בחוקתי וכמה דוכתי [ע"ל סי' קמ"ב ושם נסמן] ולאו בכל יומא מתרחיש ניסא כדאמרינן מגילה ז' ע"ב ע"ש:

ומה שנ"ל עוד סברא דלא אמרינן שומר מצוה אלא דגוף זה שמקיים המצוה לא יוזק ע"י המצוה אבל כאן במילה הרי הסכנה נוגע לתינוק הנימול והתינוק אינו שומר מצוה כי קטן הוא ואינו בר חיובא ואפי' בהגיע לחינוך אין חיוב עליו אפי' מדרבנן רק אביו חייב לחנכו מדרבנן וא"כ רק האב או המוהל שומרי מצוה ואיך נימא משום שהם שומרי מצוה התינוק לא ידע דבר רע משא"כ בייבום כתב נוב"י שפיר דהיבם שומר מצות ייבום ולא ידע דבר רע שימות ואף דאמרינן בפסחים ח' דשלוחי מצוה אינן ניזוקין אפי' בממונם ומכש"כ שלא יארע לאב ואם היזק בבנם ז"א דהא אמרינן התם היכא דשכיח היזיקא שאני והכא במתו אחיו מחמת מילה כשכיח היזיקא דמי ורק משום שומר מצוה אתאינן עלה שפיר י"ל כנ"ל:

ולשטתו דשמירת מצות מילת דאב מציל הבן אין תירוצו עולה יפה שאינו מגין משום שאפשר למול אח"כ והלא גם אם ימולו אח"כ מ"מ ביטל מ"ע של וביום השמיני ימול דדחי שבת החמורה ומה שהביא מדברי הרמב"ם אין ראיה דכבר כתב חת"ס יו"ד סי' רמ"ה דלא אמרינן רק חלל שבת אחד כדי שישמור שבתות הרבה ולא בשביל שאר מצות [עי' בי"ש או"ח סי' ש"י] וה"נ אם לא היה אפשר שיהי' נימול לעולם בלי סכנה לא היה פקנ"פ דוחה מצות מילה לגמרי כיון שעכ"פ מצות מילה לא יקיים לעולם וממילא היינו מלין אותו בשמיני כדינו אבל כיון שאפשר שיהי' נימול אח"כ כל ימי חייו שוב דוחין עכשיו המילה משום פקנ"פ ע"ש וא"כ אף שהאב ודאי יבטל מ"ע של וביום השמיני ולא יקיים לעולם מ"מ בשביל זה אין מסכנין התינוק ומה אכפת במצות האב ומוטב לו

שיקיים הוא מצות מילה כל ימי חייו ואפי' בלי קרא דפקנ"פ דוחה שבת וכל המצות לא הוי ס"ד שמותר לסכן אדם אחר כדי שלא יעבור הוא על המצוה והאחר יחלל שבתות הרבה ואין אומרים לאדם חטא בשביל שיזכה חבירך אבל אינימא דמצות האב מגין על הבן הנימול ודאי ל"ל שאינו מגין בשביל שיכול לקיים מצוה זו אח"כ דהא מצוה של ביום השמיני ודאי מבטל ואינו יכול לקיים אח"כ:

ועוד לפמ"ש המג"א סי' תמ"ד סקי"א דעשה דתשביתו חמיר טפי שכל שעתא עובר עליו משא"כ במילה ואינך ותמה מחה"ש שם הא גם במילה אפי' שלא בזמנה כל שעתא עובר עליו וחידש כיון דילפינן בקידושין כ"ט דאב חייב למול את בנו מן וימל אברהם את יצחק בנו בן שמונת ימים א"כ אין חיוב על האב רק ביום ח' אבל אח"כ אינו מחויב רק מדרבנן רק הבן כשיגדיל כל שעתא עובר אך דלשון רמ"א ביו"ד סי' רס"א ותוס' קדושין שם קשיתיה דמשמע דגם אחר ח' הו' מ"ע מה"ת על האב והב"ד עיי"ש, ולפענ"ד לק"מ דהרי הא דב"ד חייבין למולו ילפינן בקידושין שם מדכתיב המול לכם כל זכר ושם לא כתיב יום ח' לכן שפיר גם אחר ח' חיוב על הב"ד ועל כל ישראל ואב בכלל למולו מה"ת אבל לאו מצוה דאב הוא בפרטות כמו ביום ח' שהוא עליו מצוה בפרטות וזה כונת מג"א דמצות תשביתו מצוה דיליה הוא וכל שעתיה עובר עליו משא"כ מצות מילה מה שהוא מצוה דיליה אינו רק ביום ח' ואינו עובר כל שעתא ומה שעוברין אח"כ כל שעתא לאו מצוה דיליה הוא וא"ש, ולפ"ז ה"נ כיון דמצוה דיליה בטל לגמרי אחר ח' לא שייך למימר שיכול לעשות אח"כ ואינימא דמצות האב מגין על התינוק שפיר הוי שומר מצוה:

ובמה שכתבתי נתישב לי קושי' חמורה שהביא בספר אוהל דוד ביבמות שם למאי דאמרינן בשבת קל"ה דיוצא דופן אינו נימול לשמונה אלא נימול מיד עיי"ש בגמ' ורש"י א"כ שפיר משכחת ערלה בזמנה גבי זכריו דאיתניהו בשעת אכילה וליתניהו בשעת עשייה כגון דאיתיליד בין עשייה לאכילה ביוצא דופן דנימול מיד ושפיר הוי ערלות בזמנה עיי"ש, ולפמ"ש א"ש דיוצא דופן כיון דאינו נימול לשמונה ול"ש למילף מוימל אברהם כנ"ל אין חיוב על האב למולו יותר מכל ישראל וא"כ לא נקרא מילת זכריו ואינו מעכבו מאכילת פסח כמו שאינו מעכב כל ישראל מעשיית ואכילת פסח אם יש בעולם ישראל שאינו נימול כיון דלאו מצוה דיליה הוא דוקא וא"ש:

אלא דקשיא לי עלה א"כ בכל הני שינויי דמשני בגמ' שחלצה חמה וכאיב ליה עינא וכדומה עכ"ח צ"ל שהיה בן שמונה בערב פסח דאי בפסח אפי' ביום ראשון דפסח אכתי הוי בלילה שלפניו ערלות שלא בזמנה למ"ד לילה מחוסר זמן או מחמת שאר תירוצים שכתבנו בפתח דברינו וכיון דהוא בן שמונה בע"פ ממילא בשעת אכילה בלילה הוא

אחר ח' וא"כ לפמ"ש דאז שוב אין מצוה על האב יותר מכל ישראל וממילא לא הוי מילת זכריו וא"כ אינו מעכבתו כלל מאכילת פסח לפמ"ש, אך נ"ל דלק"מ דודאי אם היה חיוב מילה על האב בייחוד ביום ח' ולא קיים מצותו אף דאחר ח' אין עליו חיוב יותר משאר ישראל מ"מ כל זמן שלא נימול והוא ערל מעכבו מפסח כיון שביטל מצותו ועדיין בטילתו ניכרת ושפיר מקרי מילת זכריו כיון שהיה עליו פ"א חיוב יותר משאר ישראל ולפ"ז בכל הני אוקמתא מיירי שבין עשייה לאכילה עוד בע"פ ביום קודם שקיעת החמה פסקה המניעה והיה ראוי למול ביום ח' ולא מל לכן שפיר מעוכב מאכילת פסח אבל ביוצא דופן הנ"ל שמעולם לא היה חיוב על האב יותר מכל ישראל שפיר כתבתי דלא מקרי מילת זכריו ואינו מעכבו מפסח:

ובספר אוהל דוד שם ביבמות הק' מאי פריך רבא איך אפשר דערלות שלא בזמנה יעכבו מן אכילת פסח הא המול לו כל זכר אמר רחמנא ואז יקרב לעשותו והאי לא בר מהילא הוא הלא לדעת רמ"א סי' רס"ב עבר ומל תוך ח' וביום יצא אלא שעובר על מ"ע דביום השמיני ימול וא"כ מן הדין חייב למול כדי לעשות פסח דעשה דפסח דאית בה כרת דחי עשה דביום השמיני ימול כמ"ש תוס' זבחים ל"ג ע"ב ד"ה לענין וא"כ אם לא מל שפיר מעכבו ע"ש ולפענ"ד לפי דברי חידושי רמב"ן שהבאתי לעיל דס"ל לרבא דאפי' אי ערלה שלא בזמנה מעכבא היינו רק בערלה דגופא כיון דמ"מ ערל הוא אבל בערלה דלאו בגופיה אינו מעכבו כיון דהעיכוב הוא רק משום שמחויב לעשות מצות מילה ואינו עושה אבל שלא בזמנה כיון דאינו מחויב למולו אינו מעכבו א"כ לק"מ דנהי דאם מל תוך ח' כשר מ"מ כיון דעכ"פ אינו מחויב למולו שוב אינו מעכבו כלל בעשיית ואכילת הפסח וא"כ ל"ש למימר דעשה דפסח דחי עשה דביום השמיני ימול דהרי בכל אופן גם אם אינו מל יכול לעשות פסח ואין עשה דוביום השמיני שממתין עד ח' מעכבו כלל מפסח ויכול לקיי"ש ול"ש שידחה ופריך רבא שפיר:

וגם לפמש"ל דהיכא דאין מצות מילה מוטל על האב יותר משאר ישראל לא מקרי מילת זכריו ואינו מעכבו מפסח בלא"ה לק"מ דתוך ח' נהי דהמילה כשר מ"מ כיון דליכא עדיין מצות וביום השמיני ימול אין חילוק בין אב לאחר מצד מצות מילה רק שיהי' חיוב עליו מצד מצות פסח וכיון שאין חיוב על האב מצד מצות מילה אינו מעכבו כלל וא"צ למול כלל מצד מצות פסח וכמ"ש בסמוך:

אבל בלאה"נ נ"ל דלק"מ דהא דעשה דפסח דחי שאר מצות עשה היינו משום שהוא בכרת וכאן באיתילד בין עשייה לאכילה דכבר עשה אלא שמחוסר אכילה א"כ לא מיבעיא למ"ד בפסחים ע"ח אכילת פסחים לא מיעכבא ודאי לא דחי עשה דמילה

בשמיני אלא אפי' למ"ד התם אכילת פסחים מעכבא היינו דאם לא אכל צריך לעשות פסח שני אבל כרת ליכא אפי' לא עשה בשני אח"כ ומכש"כ אם עשה בשני עיין פסחים צ"ג דהאי וחדל לעשות הפסח ונכרתה כתיב על חדילת עשייה איכא כרת ולא על חדילת אכילה וכן כי קרבן ד' לא הקריב במועדו הקרבה היינו זריקה ולא אכילה וכיון דלית ביה כרת לא דחי מ"ע דאכילה בשמיני וא"ש [עיין בי"ש או"ח סי' ק"ע ושס"ט וע"ל סי' שמ"ז שמ"ח ושמ"ט בענין זה]:

ולסיומא דמלתא ע"פ דברי מחהש"ק הנ"ל דכיון דהא דאב חייב למול את בנו מן וימל אברהם את יצחק בנו בן שמונת ימים ילפינן לי' אין חיוב על האב רק ביום שמיני אמרתי לפרש מדרש ילקוט וימל אברהם את יצחק בנו בן שמונת ימים כאשר צוה אותו אלוקים והיכן דיבר ובן שמונת ימים ימול לכם כל זכר וכו' המול ימול וכו' ונ"ל דתוס' קדושין כ"ט הקשו ל"ל אותו ולא אותה דאשה פטורה למול בנה ת"ל דהוי מ"ע שהזמן גרמא ותירצו דמיום ח' ואילך מחויב תמיד וע"ז הק' למ"ד מילה שלא בזמנה דוקא ביום אכתי הוי הזמן גרמא ונ"ל דשעה"מ פי"ב מעכו"ם הק' למ"ד מילה בנכרי כשר איך דחיא מילה שבת הא אפשר למיעבד ע"י נכרי ואמרתי בימי חרפי דאז אין האב מקיים המצוה דאין שליחות לנכרי ומצות האב דוחה שבת והנה דעת מחהש"ק הנ"ל דמצות האב אינו רק בשמיני דילפינן מן וימל אברהם ולא אח"כ והסברתי דאח"כ חייב רק כשאר ישראל וא"כ מצות האב אינו הזמן גרמא דאינו בא מזמן לזמן ושפיר צריך קרא דאשה פטורה מזה, ויש להביא ראיה למחהש"ק דאמרינן יומא דף נ' נקוט האי כללא בידך כל שזמנו קבוע דוחה את השבת וכו' וכל שאין זמנו קבוע אינו דוחה לא את השבת וכו' ואי מצות האב גם אחר שמונה אמאי דחי שבת וזה וימל אברהם את יצחק בנו בן שמונת ימים שמצות אב רק בח' ולכן כאשר צוה אותו אלוקים צריך קרא אותו ולא אותה וראיה לזה והיכן דיבר ובן שמונת ימים ימול לכם וכו' דמזה ילפינן דדחי שבת כמ"ש תוס' שבת קל"ב מגילה כ' ויבמות ע"ב דוביום השמיני ימול צריך ביום ולא בלילה:

ועוד נ"ל בפירוש המד' הנ"ל ואקדים תשובת חת"ס יו"ד סי' רמ"ט מ"ש שם דמדרש רבה שהביא רש"י ס"פ לך דאת בשר אתי לרבות פריעה פליג אהא דאמרינן ביבמות ע"א ע"ב לא ניתנה פריעה לאאע"ה ע"ש לא ראה תוס' שם במקומו ד"ה לא שכתבו דאף שלא נצטוה על הפריעה מ"מ פרע מילתו כמו שקיים כה"ת כולה עד שלא ניתנה ע"ש:

ומ"ש שם דקיי"ל כש"ס שלנו דלא ניתנה פריעה לאאע"ה אינו מוכרח דלגירסא שנייה דרש"י שם וגירסת ר"ח אתי קרא דיושיע לציצין המעכבין את המילה א"כ שפיר י"ל דניתנה פריעה לאברהם והאי שוב לציצין המעכבין אתי ועיין תוסיו"ט ס"פ ראד"מ:

ומה שנתקשה שם על הרא"ש דמברך להכניסו בין מילה לפריעה והוי עובר לעשייתן ואיך שייך על פריעה בריתו של א"א הא לא נצטווה על פריעה נ"ל ודאי לפירוש רמב"ם במשנה ס"פ ראד"מ מל ולא פרע כאלו לא מל שחוזר בשבת על ציצין המעכבין פריעה כמו על ציצין המעכבין מילה קשה כנ"ל אבל למאי שפי' תויו"ט שם דקמ"ל אף דאברהם לא נצטווה על פריעה והוי ס"ד דאף דלא פרע קיים עכ"פ מצות מילה כאברהם קמ"ל שכך היתה הלכה שאם לא פרע הוי כאלו לא מל לגמרי עיי"ש א"כ כל זמן שלא פרע גם מצות חיתוך לא קיים ולא הכניסו עדיין בבריתו של א"א ובפריעה מקיים ומתקן המילה שקודם וא"כ בפריעה מכניסו בבריתו של אברהם דהיינו שמתקן מילה שקודמת שהוא בריתו של אברהם אבינו:

ולפ"ז קשי' לי להך גירסא דניתנה פריעה לא"א והרי אברהם גופא לאו בר פריעה היה כמ"ש רש"י ס"פ לך בשם מד' שכבר נתמעך ואיך מל את יצחק הלא אינו בן ברית פריעה כדאמרינן בע"ז כ"ז לענין נכרי ואשה דאינם בכלל ואתה את בריתי תשמור, אך לק"מ דקיי"ל כמ"ד שם מהמול ימול ואשה כשרה למול דכמאן דמהילי דמיא והכא נמי כיון דנתמעכה ערלתו כמאן דנפרע דמיא ושפיר פרע את יצחק והנה תוס' בע"ז שם הק' אי אשה פסולה לימול ל"ל אותו ולא אותה אבל למ"ד כמאן דמהילי א"ש וזה וימל אברהם את יצחק בנו בן שמונת ימים, וכדי שלא תקשי הא אינו בר פריעה לזה תי' כאשר צוה אותו אלוקים ולא אותה ומדאצטריך קרא ע"כ דאמרינן כמאן דמהילי והיכן דיבר דכמאן דמהילי ובן שמונת ימים ימול לכם כל זכר וכו' המול ימול, דמיני' ילפינן דאשה כשרה למול והיינו משום דכמאן דמהילי דמיא וה' ימול את לבבינו לאהבה את שמו להתהלך בתומו ויהיה עלינו נועמו ויפרוס עלינו סוכת שלומו כנפשו ונפש ידידו החותם באהבה דוש"ת:

עמרם הק' בלוהם בק"ק הנ"ל:

תשובה שנא

שיל"ת ב' אויפאלו ה' בראשית הרמ"ת קרן לפ"ק:

רוב ברכות והצלחות לראש בני יקירי הרב המאוה"ג מו"ה יצחק יעקב נ"י:

מכתבך השני ג"כ קבלתי וכו' ויען הייתי טרוד לא השבתי עד הנה ועתה באתי עמ"ש לתרץ דעת הרמב"ם בפ"ב משגגות ה"ח דנקט בשני תינוקות ומל שניהם בשבת ותמה כ"מ ל"ל מל שניהם, וכתבת דבכריתות י"ט פריך תיפוק לי' דפטור דהוי מתעסק ומשני כיון דמקלקל בחבורה חייב מתעסק נמי חייב אבל הרמב"ם דפסק מקלקל בחבורה פטור

ממילא במל רק אחד פטור משום מתעסק ומשו"ה נקט מל שניהם דאז אינו פטור רק משום טעה בדבר מצוה עכ"ד, נהנתי בדבריך כי היא עצת חכמה:

אבל דע כי לא נקרא מתעסק אלא במתכווין לגוף זה של איסור ועלה בידו גוף אחר של איסור כגון נתכווין לחתוך מחובר זה ועלה בידו מחובר אחר או נתכווין לאשתו נדה ועלה בידו אחותו, או אפילו במתכווין לגוף זה אבל נתכווין למעשה אחרת כגון להגביה או לחתוך תלוש והי' מחובר דחתיכת תלוש וחתיכת מחובר הם שני מעשים נפרדים דזה עוקר דבר מגידולו וזה חותך בעלמא עיין כ"ז בכריתות י"ט שם ברש"י ותוס' ועיין תוס' שבועות י"ט ד"ה פרט אבל נתכוון לבעול גוף זה דהיינו אשתו כסבור שאינה נדה והיא נדה אף שהי' לו שם עוד אשה שהיא אשתו ואינה נדה לא מקרי מתעסק רק שוגג, וה"נ בתינוקות אם הי' השוגג שנתכווין למול גוף זה של שבת ונתחלף לו ומל גוף אחר דהיינו התינוק של ע"ש או של אחר שבת ודאי נקרא מתעסק, אבל אם נתכווין למול גוף זה של ע"ש או שלאחר השבת רק שהי' סבור שגוף זה נולד בשבת פשיטא דלא מקרי מתעסק כיון דנתקיימה מחשבתו בגוף ומעשה שנתכווין להם וזה ברור, ולפ"ז בגמ' שפיר פריך כיון דר"א מחייב בכל גווני ואפילו נתחלף לו גוף בגוף וגם ר"י לא פטור רק משום טבד"מ ובזה ודאי הו"ל מתעסק אבל הרמב"ם אכתי לא היה צ"ל שמל שניהם דגם במל רק אחד שפיר לא הוי מתעסק באם הי' מתכווין לגוף זה ולא מפטר רק משום טבד"מ וליתא למ"ש

איברא יש סתירה לזה בתוס' פסחים דף ע"ג ד"ה לדברי שכתבו ומתני' דמחייב בשאינן ראוי' דהיינו מתעסק ששוחט זבח זה וסבור שהוא אחר לא אתי כר"י דלדידי' מתעסק פטור וכו' והנה ע"כ אין כוונת תוס' דהוי מתעסק משום שנתכווין לשחוט זבח אחר דהיינו הפסח ועלה בידו זבח שאינו ראוי לפסח דא"כ איך מוכח דלא אתי כר"י דילמא לא מיירי בכה"ג רק בנתכווין לשחוט גוף זה שאינו ראוי וסבור שהוא כשר לפסח, ועוד דע"כ לא איירי בכה"ג דא"כ גם סיפא בראוי מיירי הכי דנתכווין לשחוט גוף זה ועלה בידו גוף אחר וא"כ הו"ל מתעסק בקדשים דפסול דלא נתכווין לזביחת ושחיטת סימנים אלו ועיין תוס' חולין י"ג ותוס' זבחים מ"ז ד"ה מניין וכיון שפסול הרי לא עשה מצוה ואמאי פוטר ר"י הא מוקמינן מתני' כר"ש ולדידי' לא פטר ר"י אלא בעושה מצוה ועיין תוס' פסחים ע"ב ד"ה לר"י א"ו מיירי בנתכווין לשחוט גוף זה וסבור שהוא פסח והי' זבח אחר ואפ"ה כתבו תוס' דהוי מתעסק:

אמנם נ"ל סברא ישרה דודאי אפילו נתכווין לגוף זה רק שסבור על גוף זה שהוא גוף אחר מקרי מתעסק כמ"ש תוס' שבועות הנ"ל דאם נתכווין לבלוע חתיכה זו וכסבור

שהוא שומן והרי היא חלב מקרי מתעסק כיון שהי' סבור שהוא גוף אחר ע"ש וה"נ בסבור על זבח אחר שהוא פסח אף שנתכוונין לשחוט אותו גוף מ"מ כיון שסבור על אותו גוף שהוא גוף אחר שפיר מקרי מתעסק דפסח ושאר זבחים שני גופים הם בענין קדושה שלהם אבל תינוק בן ח' ימים ותינוק בן ז"ן ימים אינם שני גופים רק אם הם שני גופים באמת דהיינו שני תינוקות אחד בן ח' ואחד בן ז"ן אבל אם נתכוון על גוף של ע"ש או שלאחר שבת וחשב שנולד בשבת ל"ש לומר שהוא גוף אחר ממאי שנתכוון הוא כיון שנתכוון לגוף זה שפיר לא הוי מתעסק וכנ"ל:

ובזה מיושב מה ששמעתי מקשין לדעת הרמב"ם פ"ח משבת ה"ז דחובל חייב משום מפרק א"כ איך אמרינן שבת קל"ו מלין אותו ממנ"פ וכו' וא"ל מחתך בבשר הוא לרמב"ם נהי דמשום נטילת נשמה ליכא מ"מ איכא משום מפרק דשייך גם בדבר שאינו בע"ח, ולמ"ש ניחא כיון דמכוונין למול א"כ מתכוונין לפרק מגוף חי וכיון דהוא רק כמחתך בבשר המת הו"ל כשני גופים דחי ומת ודאי שני גופים הם ואף שנתכוונין לגוף זה מ"מ כיון שהוא גוף אחר ממה שהי' סבור הו"ל מתעסק וכדשא"מ ומותר ועיין תוס' שבת ע"ה ד"ה מתעסק וצ"ע, אך יש לעיין אף דהם כשני גופים מ"מ כיון דאין האיסור תלוי בגוף אם הוא גוף זה או זה לא מקרי מתעסק, ולא דמי לבלע חלב וכסבור שומן שהאיסור בגוף אם הוא חלב מיהו בלאה"נ אין מקום לקושיא זו דז"ל הרמב"ם שם וכן החובל בחי שיש לו עור חייב משום מפרק משמע דוקא חובל בחי יש בו משום מפרק ולא בחובל בבשר המת ואע"ג דשייך מפרק גם בדבר שאינו בע"ח אבל חובל משום מפרק ל"ש רק בחי ולק"מ, ועוד שכתב הרמב"ם שם והוא שיהי' צריך לדם היוצא מן החבורה ובמילה א"צ לדם היוצא מן החבורה ואין כאן משום מפרק:

ומה שהקשית לדעת הרמב"ם דמקלקל בחבורה פטור ע"כ הא דצריך קרא למשרי מילה בשבת הוא משום דמתקן כדאמרינן בשבת ק"ו וא"כ במל של ע"ש בשבת ל"ל טעמא דעבד"מ ה"ל דהו"ל מקלקל, אין הבנה לזה דאחר ח' הוא מתקן גמור כמו בח' דהרי נימול כמצותו, ואולי טעות סופר נפל בדבריך וקושיתך למה חייב במל של אחר השבת לרשב"א אליבא דכ"ע ולר"מ אליבא דר"א ולר"י אליבא דר"מ ל"ל טעמא דטבד"מ ת"ל כיון דנימול תוך ח' שלא כמצותו לא תיקן מילה והו"ל מקלקל וכ"נ מפלפולך שאח"כ וכבר עמד בזה שאג"א סי' נ"ב, אבל קושיתו הוא רק לפי שיטתו דאפי' לפוסקים דנימול תוך ח' א"צ להטיף ממנו דם ברית מ"מ לא קיים מצות מילה רק ביטל המצוה ע"ש נועם מגדיו, אבל לפי הבנת הש"ך סי' רס"ב לק"מ לא מיבעי' לסוברים דא"צ להטיף דם ברית דהוי מתקן דקיים מצות מילה גמורה אלא אפילו לסוברים דצריך להטיף דם ברית מ"מ

לש"ך שם אין הטפת דם ברית דוחה שבת דאין זה מצות מילה גמורה דכבר קיים חלק מן המצוה וא"כ מתקן הוא שמקיים חלק מן מצות מילה וכל קרובי מילה מילה הוא וכדאמרינן שבועות י"ז ע"ב כל קרובי עבודה עבודה היא וכעין זה כתב שג"א שם:

אמנם לפענד"נ דגם לשיטתו לק"מ לפמ"ש חידושי רשב"א שבת ק"ו דתיקון מילה הוא מה שמתקנו לתרומה ולקדשים ואכילת פסחים ע"ש, וא"כ לא מיבעי' לשיטת הפוסקים דנימול תוך ח' א"צ להטיף ממנו דם ברית ודאי אף דלא עשה בזה שום מצוה לדעת שאג"א מ"מ אינו ערל ומותר לאכול תרומה וקדשים ופסח והוי מתקן גמור כמו במילה בזמנו, וראיה לזה מגמ' יבמות ע"א דמצריך ר"ע קרא דתושב ושכיר ללמד דנולד כשהוא מהול אינו אוכל בפסח ואמרינן שם וקסבר צריך להטיף ממנו דם ברית מוכח דאי א"צ להטיף ממנו דם ברית ודאי אוכל, אלא אפילו לשיטת הפוסקים דצריך להטיף דם ברית מ"מ נ"ל כיון דעל הטפת דם ברית אין מחללין את השבת וכמ"ש הש"ך סי' רס"ב והוא נובע מגמ' שבת קל"ה ועייה"ט באשר"י שם א"כ הטפת דם ברית אינו רק מצוה אבל אינו חייב כרת אם אינו מטיף דם ברית כשיגדיל דהא לא כתיב רק וערל זכר וכו' וזה אינו ערל, וזה היפך ממה שכתבת דלמ"ד צריך שיטיף יש חיוב כרת אם אינו מטיף כשיגדיל ולמ"ד א"צ להטיף מ"מ יש מצוה להטיף דא"כ ודאי היו מחללין שבת למ"ד צריך להטיף דהוי כערל גמור אע"כ מדאין מחללין את השבת אינו כערל גמור וליכא כרת, ולפ"ז נ"ל דאפילו לשיטת הפוסקים דנימול תוך ח' צריך להטיף דם ברית מ"מ גם קודם הטפה מותר לאכול בתרומה וקדשים ופסח ומשום דאינו ערל ודוקא ערל אסור באכילת תרומה וקדשים ולא מי שאינו ערל אף שיש עליו חיוב מצוה להטיף דם ברית מ"מ אינו מעכבו מלאכול בתרומה וקדשים ואף דלר"ע בי ביבמות ע"א הנ"ל כיון דצריך להטיף דם ברית אסור בפסח מ"מ הרי לא קי"ל כוותי' ועיין לח"מ פ"ט מק"פ ה"ז ואפי' לר"ע נראה דדוקא פסח דאיכא קרא דאסור לאכול ולא תרומה ושאר קדשים דליכא קרא ולדידי' לא ילפינן תרומה מג"ש דפסח רק בנופי' כתיב דתרומה אסורה לערל עיין ר"פ הערל וא"כ שפיר יש תיקון במל תוך ח' שמתקנו לאכילת תרומה ושאר קדשים ולא הוי מקלקל וא"ש:

ואל תתמה ע"ז שהרי פסק הרמב"ם פ"א ממילה ה"ז דקטן שנולד כשהוא מהול צריך להטיף ממנו דם ברית ומ"מ פסק בפ"ז מתרומות הי"א דנולד מהול אוכל בתרומה, אף אתה אל תתמה אם נימול תוך ח' צריך להטיף ממנו דם ברית ומ"מ אהני ליה מילה תוך שמיני להכשירו לאכול בתרומה וקדשים:

וראיה לדברינו מברייתא דיבמות ע"ב דקתני טומטום אינו אוכל בתרומה וכו' משוך ונולד כשהוא מהול הרי אלו אוכלין אנדרוגינוס אוכל בתרומה ואינו אוכל בקדשים וכו' ומדקתני גבי אנדרוגינוס ואינו אוכל בקדשים ולא קתני כן גבי נולד כשהוא מהול משמע דנולד כשהוא מהול אוכל אפילו בקדשים, ואפילו באנדרוגינוס כתב הרמב"ם פ"י ממעה"ק ה"ט יראה לי שאוכל בקדשים קלים ע"ש, וא"כ בנולד כשהוא מהול דעדיף מיני' כנ"ל אף דלהרמב"ם צריך להטיף ממנו דם ברית מ"מ ודאי אוכל בקדשים קלים עכ"פ, וה"נ נימול תוך ח' אף דצריך להטיף דם ברית מ"מ כשר לאכול בתרומה וקדשים קלים עכ"פ בלא הטפת דם ברית וממילא הוי תיקון גמור כמו במילה בזמנה רק דלדעת שג"א לא עשה מצוה מ"מ הוי מתקן כנ"ל וא"ש:

ועיין בבעה"מ שבת סו"פ האורג שכ' ובמד' הגדה [ב"ר פמ"ו] מצאתי טעם לדברי ר"י דחשיב לי' תיקון גברא במילה כבכורה בתאנה בראשיתה ראיתי אבותיכם מה תאנה זו אין בה פסולת אלא העוקץ בלבד כך האבות לא הי' בהם פסול אלא הערלה בלבד, מבואר שהתיקון הוא הסרת הערלה שדומה לעוקץ התאנה ולא הטפת דם ברית והוא כמ"ש:

ומ"ש דבמל תוך ח' לא מקרי מקלקל כיון דלדעת הש"ך קיים מצות מילה אי א"צ להטיף דם ברית אך מ"מ לא הוי כתקנה דצריך למול בח' וכיון שביטל מצוה כתקנה אף שעשה מצוה מ"מ לא מקרי טבד"מ ועשה מצוה כיון שביטל ג"כ מצוה אין מעלה במה שעשה ג"כ מצוה לפטרו למאן דמחייב בלא עשה מצוה, הוא ישר בסברא, וה' יחנך בני רוח חכמה ובינה, מפיו דעת ותבונה, ותצליח ותשכיל בתורת ד' תמימה, ותעסוק בה לשמה, כנפש אביך המצפה לראותך במהרה, בנחת ושלוה, והיית כגן רוה, החותם בברכה משולשת:

עמרם הק' בלוהם בק"ק הנ"ל

תשובה שנב

בעזה"י חוסט ב' תשא תרמ"א לפ"ק:

באדר ראשון, ינצרהו ד' כאישון, לכבוד אהובי ידינ"פ הרב המאוה"ג חו"ב זך ונקי, רוקח מעשי רוקח, ודודאיו נותני' ריח, כש"ת מו"ה אליעזר נ"י דייטש האבדק"ק האנשאוויטץ והגליל:

ברך לקחתי ממנו וברך אשיב ד' יברכהו ויאיר פניו אתו וירים קרנו בכבוד כבוד חכמים ינחלו ויגדיל תורה ויאדיר והנני להשיב אשר יתן ד' בפי על פלפולו הנעים לי מאוד אבל רק בקיצור כי טרדותי עצומים:

מ"ש לתרץ קושית מהרש"ק שבתשובת מהרי"א יו"ד סי' רמ"ה דק"ל לפוסקים דמל שלאחר שבת בשבת צריך לחזור ולהטיף ממנו דם ברית א"כ ל"ל קרא לר"י בשבת ק"ו למשרי מילה בשבת משום דהוי תיקון גברא תי"ל דאינימא דחילל שבת הוי מילתא דא"ר לא תעביד ואעל"מ והו"ל מקלקל ולא קעביד איסורא למפרע כלל, ותירץ דאפילו נימא דלא מהני מ"מ שוב אינו חסר רק הטפת דם ברית שפיר הו"ל מתקן וכ"כ בפ"ת יו"ד סי' רס"ו בשם הגאון רעק"א, ולפענ"ד יש לעיין בזה לפמ"ש הש"ך בסי' רס"ב דאפילו לסוברים דצריך להטיף דם ברית מ"מ הטפת דם ברית אינו דוחה שבת דהטפת דם ברית אינו כמו עיקר מצות מילה ע"ש וא"כ אדרבה אינימא עביד לא מהני ביטל מצות מילה שא"י לקיימה עוד כהוגן רק בהטפת דם ברית והוי מקלקל גמור דלא הוי תיקון מצוה רק ביטול מצוה, ואפי' אם נאמר דמ"מ כיון שאם לא הוי מלו והי' מטיף ממנו דם ברית עדיין הי' ערל א"כ הוי כריתות הערלה תיקון קצת מ"מ לדעת ר"ת בתוס' שבת דף ק"ו שם בעי דוקא התיקון בשעת הקלקול וכאן בשעת הקלקול אין תיקון שהרי אין תועלת בתיקונו עד אחר הטפת דם ברית:

אמנם יש לה להצדיק עפ"י דברי בעה"מ שם בהאורג שכתב ובמד' אגדה [ב"ר פמ"ו] מצאתי טעם לדברי ר"י דחשיב לי' תיקון גברא במילה כבכורה בתאנה ראיתי אבותיכם מה תאנה י אין בה פסול אלא עוקצה בלבד כך האבות לא היו בה פסול אלא הערלה בלבד, מבואר דעיקר תיקון גברא הוא כריתת הערלה ואם אינו ערל אפילו לא קיים מצות מילה מ"מ הו"ל מתקן אלא דלפ"ז יצמיח דין חדש דהטפת דם ברית מותר בשבת אפילו במילה שלא בזמנה לר"י דל"ש בזה תיקון גברא וממילא הו"ל מקלקל ודלא כש"ך בסי' רס"ב הנ"ל, ויש ליישב בזה קושית הר"ש שבאשר"י פראד"מ אי ימול תוך ח' צריך הטפת דם ברית א"כ בקדם ומל של שבת בע"ש נמי ניתן שבת לדחות להטפת דם ברית ולהנ"ל א"ש דבהטפת דם ברית אין כאן דיחוי שבת דהו"ל מקלקל:

אך במ"ש הקושיא מעיקרא לק"מ ועיין בשג"א סימן נ"ב שהעלה במל תוך ח' דלא קיים מצות מילה אלא שאין כאן אח"כ מה למול ואין תועלת בהטפת דם ברית עיי"ש, ואמנם גם לסוברים דצריך להטיף ויש בו תועלת מ"מ אינו עיקר מצות מילה כמש"ל בשם הש"ך דמשו"ה אינו דוחה שבת, ונ"ל דאפילו לדעת הש"ך דבמל תוך ח' קיים בזה מצות מילה מ"מ אם מל בשבת בזמנו אינימא דלא מהני משום על"מ בודאי לא קיים מצות מילה כלל רק שאין כאן ערלה דאי נימא דקיים שוב הוי מתקן וז"פ:

ולפ"ז נ"ל סברא ישרה דהא דאמרינן על"מ היינו כדי שיתקיים רצון התורה שלא יהי' מעשה זה אבל אם במאי דנימא לא מהני יתבטל ג"כ רצון התורה שוב אמרינן דמהני,

[ע"ל סי' שכ"ד] וא"כ ה"נ אם נימא על"מ ואין כאן מילה ובמה שיטיף דם ברית אינו מקיים מצות מילה כנ"ל ושוב אינימא לא מהני ג"כ יתבטל רצון התורה דהיינו מצות מילה ושוב אמרי' דמהני והוי מתקן ושפיר איצטריך קרא למשרי מילה לר"י ויש להסביר יותר דממנ"פ הו"א דאסור לימול בשבת או משום חילול שבת או משום ביטול מצות מילה ולהכי צריך קרא למשרי מילה בשבת וא"ש:

ובאמת יש לי מקום ספק אם נפלה סכין ומל את התינוק אם אינה מילה כשירה ואפילו הטפת דם ברית א"צ ואף דבנכרי פסול כמבואר בסי' רס"ד היינו מהמול ימול ונכרי ערל מקרי אפילו בנימול כמבואר בע"ז כ"ז אבל בנימול ממילא שפיר דמי דאינו ערל הסכין, ודאי למ"ד דאשה פסולה מואתה את בריתי תשמור דצריך למול מי שהוא בכלל קיום מצות מילה ודאי פסול בנימול ממילא אבל למ"ד דאשה כשרה דיליף מן המול ימול ואיתתא כמאן דמהילא דמיא הפירוש שאינה ערלת ורק מי שהוא ערל פסול למול וא"כ שפיר י"ל דנימול ממילא כשר וא"צ להטיף דם ברית, ולפ"ז לא שייך במילה כלל עביד לא מהני כיון דגם נימול ממילא כשר וכמ"ש תוס' בתמורה ד' ד"ה רבא לענין צורם אוזן בכור ולק"מ:

אבל בלאה"נ קושי' מעיקרא ליתא דהא אינימא דמותר למול בשבת משום על"מ והו"ל מקלקל א"כ צריך להטיף ממנו דם ברית דכך נבנה קושיתו לפוסקים דמל תוך ח' צריך להטיף דם ברית אבל אי שרי מילה בשבת מן וביום השמיני הלא א"צ להטיף אח"כ דם ברית וא"כ שפיר צריך קרא למשרי מילה בשבת כדי שלא יהי' צריך להטיף ממנו אח"כ דם ברית:

ותירוץ השני שכ' כ"מ דצריך קרא דאיכא מ"ע למולו בשבת יפה כתב וכן עלה במחשבה לפני בהשקפה ראשונה בקושיא הנ"ל, ואמנם מ"ש לתרץ בזה קושית שלום ירושלים לדעת לחם שמים דמקלקלין פטורים אבל אסורי' מה"ת א"כ איך מוכח לר"ש דמקלקל בחבורה חייב דילמא פטור וצריך קרא למשרי איסור דאורייתא ותירץ דאפילו אי מקלקל אסור מה"ת מ"מ היכא דאיצטריך עוד להטיף דם ברית לא מהני מעשיו כלל ול"צ קרא, אין לזה פי' כלל כיון דאפילו מקלקל גמור שאין בו תיקון כלל אסור מה"ת מדוע לא יהיה אסור בזה אף שצריך להטיף ממנו דם ברית ומכ"ש שיש כאן תיקון קצת עכ"פ שאחר הטפת דם ברית לא יהיה צריך לכרות הערלה וכמש"ל ובסי' הנ"ל מדמי לי' לח"ש וכאן נמי הוי ח"ש מתיקון המילה ואם כוונתו שאין כאן מלאכה כלל, ז"א דהמלאכה הוא נטילת נשמה דהיינו הוצאות דם כמ"ש תוס' כתובות בסוגיא דמפקד פקיד והוי שפיר

מלאכה אלא דהוא קלקול וכיון דמקלקל גמור נמי אסור מה"ת שפיר צריך קרא למשרי' והקשה שפיר:

ומ"ש עוד דלמשרי איסור גרידא ל"צ קרא דעדל"ת דאין כאן עול"ת ולא כרת כן עלה בדעתי ג"כ, אלא דא"כ אפילו מילה שלא בזמנה נמי היתה מותרת בשבת מה"ט ואם כן מנ"ל דמקלקל בחבורה חייב דילמא רק איסור תורה ואצטריך קרא למשרי בזמנה דנדע לאסור שלא בזמנה ואין עשה דוחה איסור זה דשאני איסורי דשבת דחמירי וכדאמרינן ביבמות וי"ו לענין לאוי דשבת:

ומה שנ"ל ביישוב קושית שלום ירושלים הנ"ל ולחדש דבר דגם לדעת לחם שמים דמקלקל אסור מה"ת היינו דוקא במלאכה שיכול לעשותה גם במתקן והיא בכלל מלאכת המשכן אך שבמקרה עשה אותה בקלקול ופטור משום דלא הוי מלאכת מחשבת אז אסור מה"ת משום דעכ"פ הוי בכלל מלאכה ועיין פנ"י שבת מ"ו ע"ב בתוס' ד"ה דכל שרוצה לחדש דלר"ש דפוטר משאצל"ג היינו מסקילה וחטאת משום דקרא כל העושה בו מלאכה יומת נסמכה למלאכת משכן ובעינן מלאכת מחשבת אבל מ"מ לאו איכא משום דל"ת כל מלאכה נאמר בסיני קודם מלאכת המשכן ע"ש אבל חובל ומבעיר לר"ש דלא משכחת לה רק בקלקול לר"ש א"כ אי לאו קרא דמילה והבערת בת כהן לא הוי בכלל מלאכה כלל ועיין חידושי רשב"א ורמב"ן שבת ק"ו בזה מודה לחם שמים דאפילו איסורי דאורייתא אין כאן וכעין זה כתב תוס' ביומא פ"א ד"ה כל דאף דרביעית דם הבא משני מתים מצטרף מ"מ בעינן קרא מיוחד לרביעית דם הבא מב' מתים שלא הי' בכל אחד מהם כשיעור יע"ש וה"נ דוקא במלאכה דמשכחת בה חיוב דסקילה וחטאת במתקן או במקלקל הוי ג"כ איסור תורה אבל בחובל ומבעיר דלא משכחת ליה חיובא משום דתמיד הוא מקלקל גם אי' תורה ג"כ אין בו ולק"מ:

ומה דק"ל בהא דפריך בשבת קל"ה ואדשמואל לא עבר וכו' הא לשמואל דס"ל משאצל"ג חייב מקלקל בחבורה פטור וא"כ מותר למולו בשבת ממנ"פ דאי הוי ערלה כבושה א"כ מילתו דוחה שבת ואי לא הוי ערלה כבושה אין תיקון במילתו והוי מקלקל ופטור אף דאסור מדרבנן עכ"פ מ"מ אתי ספק עשה דאורייתא ודחי ודאי דרבנן כן נראה בכוונתו אף שלא פירש, ולפענ"ד לק"מ דדוקא לענין ספק נפל בשבת קל"ו אמרינן דמהלי' ממנ"פ אם חי הוא שפיר קא מהיל ואם לאו מחתך בבשר וא"ק כאן מלאכה כלל אבל כאן כיון דהוי מלאכה נטילת נשמה רק דנימא דהוי מקלקל אם אינו מחויב למולו דאין כאן תיקון מצוה, ז"א דהרי אם לא ימולו היום מחויב למולו למחר מספק וכיון שמחויב להטיף ממנו דם ברית מספק שפיר הוי מלאכת מחשבת ואין לפוטרו מכח מקלקל,

ומכ"ש למ"ש בחידושי רשב"א בשבת ק"ו דיש תיקון במילה מלבד קיום המצוה שמתקנו לתרומה וקדשים ואכילת פסחים אלא דזה הוי משאצל"ג ולפ"ז לשמואל דמשאצל"ג חייב שפיר הוי מתקן מה"ט וא"כ גם בספק ערלה כבושה כיון דמספק אסור בכל זה וע"י הטפת דם ברית מותר בזה שפיר הוי מתקן אפילו אם באמת אינו ערלה כיון דמ"מ ע"י המלאכה נתקן ועשה מוכשר לזה ופריך שפיר:

ומיכן תשובה למש"ל דהטפת דם ברית לא מקרי מלאכה ותיקון רק קלקול דא"כ לא הוי פריך מידי ואדשמואל לא עבר דהרי הטפת דם ברית הוי ודאי רק קלקול אפילו צריך להטיף:

וגם פלא בעיני על דברי הש"ך בסי' רס"ב שהבאתי לעיל דהטפת דם ברית אינו דוחה שבת דהרי בסוגיא זו מבואר דאם ודאי ערלה כבושה הוא דוחה שבת אעפ"י שאינו מל רק מטיף דם ברית וצ"ע, ובזה יבא שלום ינוח על ראשו כנפשו ונפש ידידו דוש"ת:

עמרם הק' בלוהם בק"ק הנ"ל:

תשובה שנג

שוכ"ט לכבוד ידנ"פ מחותני הרב הגאון וכו' כקש"ת מו"ה זוסמאן סופר נ"י אבדק"ק האלאש תע"א:

דבריו הנעימים המסולאים בפז הגיעו עדי בימי הפורים שעברו וכו' ואשר הביא קושיא בשם חת"ס איך יליף בשבת ק"ו דמקלקל בחבורה חייב מדאיצטריך קרא למישרי מילה בשבת דילמא איצטריך קרא למילה בצרעת כבשבת קל"ג דאז הוי מתקן ואיצטריך קרא למישרי בשבת, קושי' זו הקשה ג"כ בספר ישוע"י או"ח סי' ש"ך אות ח' ע"ש. [עיין בי"ש או"ח סי' קי"ז וקי"ח מש"ש] הנה בהשקפה ראשונה האמנתי ליישב עפ"מ דאמרינן בזבחים ל"ב לעולא דס"ל ביאה במקצת שמיה ביאה מצורע שחל ח' שלו בע"פ וראה קרי בו ביום וטבל מכניס ידיו לבהונות דהואיל והותר לצרעתו הותר נמי לקריו, ועיין בטו"א מגילה ג' ד"ה ולאחותו שהוכיח דאפילו מקילתא לחמירתא נמי אמרינן הואיל ואישתרי אשתרי, [ע"ל סי' קע"ח] ולפ"ז במילה בצרעת בשבת לא א איצטריך למשרי' דכיון דכתיב בשר אפי' במקום בהרת יקוץ א"כ ביש בו צרעת גם בלא קרא ידעינן דמותר בשבת הואיל והותר לצרעתו הותר לשבתו ואף שהתוס' ביבמות ח' ד"ה רבא כתבו בתירוץ הב' דדוקא בשם אחד אמרינן הואיל ולא בשני שמות כגון אשת אחיו ואחות אשתו, מ"מ כבר הוכיח בטו"א שם דסתמא דגמרא ביבמות לא ס"ל האי חילוקא, וא"כ ה"נ אף דצרעת ושבת שני שמות איכיל הואיל ואשתרי אשתרי ועיין בזבחים שם פלוגתא דאביי ורבא אי גבי

הותרה אמרינן הואיל או גבי הודחה ויבואר לפנינו אי"ה במילה בצרעת אי הותרה או הודחה וא"ש לכאורה:

אך באמת יש לדחות כ"ז דהרי אמרינן ביבמות ח' מי לא מודה עולא דאם ראה קרי בליל ח' שאינו מכניס ידיו לבהונות שלא יצא לשעה שהוא ראוי לקרבן ע"ש וה"נ עדיין יש להקשות דילמא איצטריך קרא לתינוק שנולד בו צרעת בשבת דלא יצא לשעה שהותר לצרעתו, והנה פר"מ תי' דליכא לאוקמא קרא בהכי דא"כ ל"ל קרא בשר להתיר מילה בצרעת הא כבר ידעינן מקרא דוביום דלא מתוקמא אלא במילה בצרעת, ולפמ"ש ג"ז אינו דאי מהתם הו"א הואיל והותר לשבתו הותר נמי לצרעתו מחמירתא לקילתא ושני איסורין באים עכ"פ בב"א, אבל מילה בצרעת דעלמא אימא דאסור ולהכי איצטריך קרא למשרי', ואמנם בלא"ה יש להשיב על תירוצו דודאי אי לא הוי כתיב בשר להתיר מילה בצרעת לא הוי מוקמינן קרא דוביום בכה"ג ולהתיר גם מילה בצרעת אלא הו"א דמקלקל בחבורה חייב רק השתא דכתיב בשר להתיר מילה בצרעת שפיר קשה מנ"ל דמקלקל בחבורה חייב דילמא צריך קרא בכה"ג דהוי מתקן כגון מילה בצרעת בשבת:

ואמנם בגוף הקושיא נלע"ד למ"ש הרשב"א בחידושיו שבת ק"ו וז"ל וכיון שכן מילה בשבת מן הסתם מותרת שהרי יש בו חבלה וקלקול אצל התינוק ותיקון המילה שהוא עושה המצוה אינו תיקון בגוף הדבר אלא שהוא מצוה ותיקון מצוה אין מתחשב לו אעפ"י שהוא מתקנו לתרומה ולקדשים ולאכילת פסחים אין אותו תיקון בגוף המילה אלא אצל אחרים ומלאכה שאצל"ג הוא וכו' עיי"ש מבואר דגם מה שמכשירו לתרומה ולקדשים ולאכילת פסח ע"י מילה נמי לא מקרי תיקון רק מלאכה שאצל"ג ולר"ש פטור עליה וא"כ גם בקוצץ בהרתו שמטהרו נמי לא מקרי תיקון רק מלאכה שאצל"ג ולר"ש פטור עליה וא"כ גם כי מוקמת קרא במילה בצרעת בשבת נמי מוכח דמקלקל בחבורה חייב לר"ש ולק"מ:

וביתר ביאור נ"ל דהא דכתבו התוס' וראשונים דלר"ש תיקון מצוה לא חשיב מתקן היינו משום דלא מקרי מתקן אלא במתקן מלאכה שיש בה תיקון לגוף והוא תיקון גם לנכרי' אבל מה שאינו תיקון גם לנכרי' כגון לטהרו מצרעתו ולהכשירו בתרומה וקדשים שזה אינו תיקון רק לישראל והוא רק תיקון לנפש לא מקרי מתקן גבי מלאכת שבת ועיין בכ"מ פ"ג מחו"מ ה"ח וכו"פ סי' יו"ד אות ג' ואין כאן מתקן כלל גבי מילה בצרעת וא"ש:

אך נ"ל דקושית הגאונים לא הי' דבמילה בצרעת הוי מתקן משום שמטהרו, אבל קושיתם הי' מצד שמרפאו מחולי הצרעת והוא תיקון הגוף ושפיר הוי מתקן, ולפ"ז ודאי דליתא לתי' מחותני נ"י דהרי כתב התוס' שבועות ג' ד"ה בקוצץ דאין אסור קציצת בהרת

רק בד' מראות נגעים, והא דאמרי' שבת קל"ב תינח נגעים טמאים נגעים טהורים מה איכ"ל, אירי נמי בד' מראות וקרי טהורים בעמד בעיניו בזה ובזה או כהה לפי שאינו מוחלט וכו' ועיין רש"י שבת שם ד"ה נגעים וא"כ איכא לאוקמא קרא דוביום במילה בצרעת שאינן מנגעים שאסורים בקציצה ואפי"ה הוי מתקן שמרפאו מצרעתו ואכתי י"ל דמילה בצרעת באותן ד' מראות שאסורים בקציצה אסור ולהכי אצטריך להתיר בשר ואפילו במקום בהרת יקוץ:

ומ"מ גם בזה אני אומר דלק"מ דמבואר בראשונים ובתוספת ביאור ברמב"ן בחידושי שבת ק"ו דלא מקרי מתקן אלא אם התיקון הוא בעצם ובגוף המלאכה, אבל אם גוף ועצם המלאכה הוא קלקול אף שעי"ז בא תיקון מ"מ תיקון ההוא אינו מלאכה והוי מלאכה שאצל"ג, דגוף המלאכה הוא קלקול, ולפ"ז בחבורה דעצם וגוף המלאכה הוא הוצאת הדם דהדם הוא הנפש וכשנוטל מקצתו נוטל מקצת נשמה וחייב משום נ"נ וכמ"ש תוס' כתובות ה' ד"ה דם, והוצאת הדם שהוא המלאכה הוא קלקול גמור ואף שיש במילה בצרעת תיקון שחותך צרעתו הלא חתיבת צרעת אינו מלאכה ולכה"פ הוי משאצל"ג ול"צ קרא למשריה אי לאו דמקלקל בחבורה חייב וא"ש:

אלא אי קשיא הא קשיא ואקדים לך דברי תוס' כתובות שם שהביאו ראי' דנטילת נשמה אינו משום הכחשה שמחלישו ונוטל קצת נשמתו משבת קל"ג דאמרינן האי אומנא דלא מייץ סכנתא הוא ומעברין לי' וכו' ואי הוי משום החלשה ליכא חילול שבת דהוי מלאכה שאצל"ג דא"צ להחליש התינוק ותמה פנ"י אמאי לא הוכיחו מדאצטריך קרא למשרי מילה בשבת ועכ"ח דיש איסור חבורה מה"ת ואי נטילת נשמה הוי שמחלישו הא הוי משאצל"ג ע"ש באריכות וכבר קדמו בקושיא כעין זו בש"מ שם ותי' דהא דאיצטריך קרא במילה אינו משום הוצאת הדם אלא להתיר תלישת בשר דחייב משום תולש כדאמרינן בשבת צ"ד גבי צפורן שלא פירש וכו', ובישוע"י סי' שכ"א תמה א"כ איך ילפינן מדאצטריך קרא למשרי מילה בשבת דמקלקל בחבורה חייב דילמא פטור אלא דתולש חייב במקלקל ומילה הו"א דאסורה בשבת משום תולש עיי"ש:

ונ"ל דהנה כתב המהרש"ל בכתובות שם ד"ה את"ל שמיישב גירסת ואת"ל מקלקל הוא שמחק רש"י משום דק"ל דמלקל בבונה לכ"ע פטור רק בחובל ומבעיר חייב לר"ש וע"ז תירץ רש"ל דכל קלקול ששייך באדם בין הוא לגבי פתח ששייך משום בנין בין הוא לגבי מוציא דם שחייב משום חבורה לעולם קלקול חייב לר"ש ופטור לר"י וטעמי' דר"ש דמחייב קלקול בחבורה משום דסתם חבורה הוא קלקול מצד א' ואפ"ה חייבי' רחמנא,

וטעם זה נמי שייך אפילו בפתח גבי אדם שהוא לעולם קלקול ע"ש, ודבריו מחוסרים ביאור וצריכין תבלין:

ולפענד"נ דתוס' שבת ק"ו ד"ה מדאצטריך הקשו ל"ל למילף ממילה נילף כולה מילתא מהבערת בת כהן, דבהבערה איכא נטילת נשמה וחובל נמי לא מחייב אלא משום נ"נ ותי' דלענין מקלקל בחבורה ליכא למילף מהעברה דהתם התיקון בא בשעת הקלקול אבל לענין מקלקל בהבערה יליף שפיר דאחר הבערה בא התיקון כדפי', א"נ אי לאו דילפינן ממילה דמקלקל בחבורה חייב הו"א דרציחה דוחה שבת דלאו מלאכה הוא והבערה לחודא הוא דאימעטא משום דמקלקל בהבערה חייב, ודבריהם נפלאים לכאורה ודקארי לה מה קארי להו בקושיתם ותי' הא' האיך אפשר למילף מהבערת בת כהן דמקלקל בחבורה חייב, דילמא פטור ודאסרה תורה הבערת בת כהן משום ההבערה הוא דמקלקל בהבערה חייב וכתירוצם השני, ומתחלה מאי קסברי אבל יובנו הדברים, דהך מילתא דמקלקל בחבורה חייב וכן מקלקל בהבערה י"ל משני פנים א) דלא שני לן בין קלקול שהוא אצל חבורה והבערה לשאר קלקול, ואם קלקול זה הוא בשאר מלאכה פטור רק החיוב תלוי במלאכת חבורה והבערה שאין הקלקול פוטר בהם וגם קלקול אחר חוץ מקלקול חבורה והבערה נמי אין פוטר למלאכות אלו, ב) יש לומר להיפוך דאין חילוק בין מלאכות חובל ומבעיר לשאר מלאכות, וקלקול שפוטר בשאר מלאכות פוטר גם בהם, אלא שזה הקלקול שהוא בחובל ומבעיר אינו פוטר ואפילו בשאר מלאכות אינו פוטר קלקול הזה, ולפ"ז תוס' בקושיא ותירוץ הא' ס"ל כפן השני וקשה שפיר דמהבערת בת כהן מוכח דגם קלקול של נטילת נשמה וחובל אינו פוטר דאי פוטר א"כ למה אסרה תורה הבערת בת כהן הלא הבערה הוא רק לנ"נ וא"כ קלקול של חובל ונ"נ פוטר וכמ"ש תוס' אח"כ בד"ה מ"ל ותוס' בתי' השני ס"ל כפן הראשון ולכך שפיר כתבו דל"ל מהבערת בת כהן די"ל למלאכת הבערה אינו מזיק שום קלקול, אבל למלאכת חובל ונ"נ מזיק כל קלקול ושפיר אסרתו תורה משום מלאכת הבערה:

ולפ"ז א"ש דס"ל לרש"ל כפן השני שכתבנו דאין חיוב חובל ומבעיר תלוי במלאכות אלו אלא בהקלקול שהקלקול שיש בחובל ומבעיר אינו פוטר, ועיין ברמב"ם פ"ח משבת ה"ז וח' דמקלקל בחבורה בבהמה פטור רק מקלקל בחבורה באדם חייב וכ"נ מלשון רש"י שבת ק"ו ד"ה חוץ מחובל שפי' באדם וא"כ עכ"ח מה שאינו פוטר קלקול בחובל הוא תלוי במה שהקלקול הוא באדם דהרי בבהמה פוטר אותו קלקול בעצמו ושפיר כתב מהרש"ל דס"ל להאי גירסא דכל קלקול שהוא באדם אינו פוטר שום מלאכה מצד מקלקל לר"ש וחייב כמו חובל ומבעיר, וממילא מיושב לנכון קושית ישוי"ע דשפיר

ילפינן מדאצטריך קרא למשרי מילה בשבת דקלקול שהוא באדם אינו פוטר וחייב בין משום תולש בין משום נ"נ וזה פירוש מקלקל בחבורה שהוא מקלקל באדם חייב וא"ש, ולפ"ז כיון די"ל במילה איכא חיוב משום תולש הדק"ל מנ"ל דמקלקל בחבורה חייב דילמא במילה בצרעת בשבת שהוא מתקן ואי כתירוץ הנ"ל דאין התיקון בגוף המלאכה שהוא הוצאת הדם ז"א דבמלאכת תולש שפיר הוי התיקון בגוף המלאכה דחותך הערלה עם הצרעת:

ואמנם לולא דברי ש"מ הי' נ"ל דל"ש בזה מלאכת תולש כלל דהרי אמרו בשבת ע"ד תולש חייב משום גוזז וגזיזה ל"ש רק בדבר שאינו גופו ממש כגון שער וצפורן וציצי' שפירשו בשבת צ"ד או חותך יבלת בעירובין ק"ג שהוא תולש דבר שהוא משונה וחלוק משאר גופו זה מקרי שעוקר דבר מגידולו אבל תולש בשר מבשר אינו תולדה דגוזז ואינו עוקר דבר מגידולו אלא שחולק דבר אחד לשנים ועיין כי"ב רש"י שבת ח' ד"ה רחבה וראיה לזה מדברי הרמב"ם פ"ט משבת ה"ז שכתב הגוזז את הצמר או שיער בין מן הבהמה בין מן החיה בין מן החי בין מן המת וכו' חייב ועיין טו"ז סוס"י של"ו ובמג"א סי' תקכ"ו סקכ"א וא"כ אינימא דשייך תלישה בחותך בשר מן הבשר א"כ אסור לחתוך חתיכת בשר גם מבהמה מתה וזה אי אפשר שהרי בהדיא שנינו שבת קנ"ו מחתכין את הדילועין לפני הבהמה ואת הנבילה לפני הכלבים וכו' וממילא לק"מ קושיא הנ"ל:

ואם כנים הדברים א"ש קושיא חמורה שהקשה בספר יריעות שלמה יו"ד סי' כ"ז לשיטת הפוסקים כר"ל דריאה כמאן דמנחא בדיקולא אמאי ל"א בשבת ע"ה דשוחט חייב נמי משום תולש ע"ש, ולפמ"ש ניחא דבחתיכת בשר מבשר ליכא משום תולש, [מיהו בלא"ה יש ליישב עפי"מ שאמרו בחולין קכ"ז דאבר ובשר המדולדלין בבהמה ומעורין כחוט השערה אינם מטמאין טומאת נבילה דהוי כמחוברין אבל מטמאין טומאת אוכלין דלענין זה הוי כתלושין ואמרינן שם מסייע לי' לרב וכו' תאנים שצמקו באיביהן מטמאין טומאת אוכלין והתולש מהם בשבת חייב חטאת דאע"ג דלענין טומאת אוכלין חשיבי כתלושין לענין שבת חשיבי כמחוברין ע"ש, וה"נ י"ל דאע"ג דלענין טריפות חשיבי כמנחי בדיקולא אבל לענין שבת חשיבי כמחוברין ואינו חייב משום תולש ועיין תוס' חולין ב' ד"ה ובמוקדשין ושם פ"ד ד"ה בעי העמדה והערכה]:

אלא דלפי דברינו דל"ש בזה מלאכת תולש הרי חזרה וניעורה קושית פנ"י אמאי לא הוכיחו תוס' כתובות דנ"נ ל"ה מה שמחלישו מדאצטריך קרא למשרי מילה בשבת, אבל לפענ"ד אי משום הא לא ארי', ואפשר לומר דבאמת מדאצטריך קרא למשרי מילה בשבת ילפינן דעיקר המצוה הוא להחליש התינוק ועל דרך אגדה יש טעמים לזה, אבל אין אנו

צריכין בזה לדברי אגדה רק דגילה קרא ושפיר הוי משצל"ג וכמו"ש תוס' דתיקון מצוה הוי משצל"ג ע"ש, ובאמת אי לא הוי כתיב וביום למשרי מילה בשבת הייתי אומר דאין תכלית המצוה להחליש התינוק והוי משאצל"ג ושרי' בשבת קמ"ל מדאיצטריך קרא למשרי בשבת בזמנה דתכלית המצוה להחלשת התינוק והוי משצל"ג וממילא ידענא דלא שרי אלא בזמנה מגזה"כ אבל שלא בזמנה אסור דהוי מלאכה שצל"ג:

ואין לומר הא זה דמילה שלא בזמנה אסורה בשבת מקרא מלא הוא לבדו ולא מילה שלא בזמנה וכדרבא בשבת כ"ד, דז"א דלא מיבעי' לתוס' שם ד"ה ולא דל"ג דאתיא מק"ו דרבא ל"ל האי ק"ו כלל רק דאתי למיסר כל מצוה שאין זמנה קבוע היום, ודאי הי' אפשר לומר דגם מילה שלא בזמנה מותר בשבת דהוי משאצל"ג, וקרא דלבדו אצטריך לשאר מצות שאין זמנם קבוע היום, אלא אפילו לרש"י דגריס דאתיא מק"ו נמי ה"פ אלא דנקט כן לרבותא אעפ"י דאתיא מק"ו מ"מ ממעטינן לי' מלבדו אבל מ"מ גם אי נימא דמילה שלא בזמנה מותר משום מלאכה שאצל"ג מ"מ איצטריך קרא דלבדו למעוטי שאר מצות שאין זמנן קבוע היום דאין דוחין יו"ט וכמ"ש רש"י שם להדיא דמהתם ילפינן דמצוה שאין זמנה קבוע ויכול לעשותה למחר אינה דוחה יו"ט ע"ש:

ומה"ט פלא בעיני שראיתי בספר חתן סופר שהביא קושיא בשם הגאון מהר"י אסאד זצ"ל אמאי לא ילפינן דמקלקל בחבורה חייב מדאסרה תורה מילה שלא בזמנה בשבת, ולפמ"ש קושיא מעיקרא ליתא דלא מצינו שאסרה תורה כלל מילה שלב"ז בשבת ויו"ט דקרא דלבדו לא על מילה לבדה נאמר אלא על כל מצוה שאין זמנה קבוע, וממילא אם מילה הוי מלאכה אסורה ג"כ שלא בזמנה מה"ט אבל מ"מ אפשר לומר דמקלקל בחבורה פטור ומילה אינה מלאכה כלל ושרינן בשבת אפילו שלא בזמנה וקרא דלבדו אצטריך לשאר מצות שאין זמנם קבוע היום וז"ב לדעתי:

ומה שנ"ל עוד ביישוב קושית חת"ס וישוע"י בדרך חידוד תלי"ת, דבחידושי רשב"א ברכות כ' ד"ה שב וא"ת הקשה והא דחי מת מצוה לאו דכהן ונזיר ותירץ דההיא לאו ביטול ל"ת הוא דלא נאמר לאו דטומאה מעולם גבי מת מצוה ע"ש ביאור דבריו לפענ"ד וכמדומה שכבר העירו האחרונים בזה, דדוקא היכא דאפשר לקיים המ"ע בשום פעם בלי עבירת ל"ת רק עכשיו נזדמן שא"א לקיים בלי עבירת ל"ת אז מקרי דחויה אבל האי קרא דכהן ונזיר שמטמאין למת מצוה א"א לקיים בשום פעם בלי עבירת לאו דטומאה בכה"ג מקרי הותרה לא דחויה, ולפ"ז נ"ל דאי מקלקל בחבורה פטור ול"ה מתקן אלא באיכא צרעת אם כן ממילא יש לקיים וביום אפילו בשבת בלי דחיית שבת בדליכא צרעת ממילא גם באיכא צרעת דאיכא דחיית שבת לא הוי אלא דחויה אבל אי מקלקל בחבורה

חייב וא' אפשר לקיים קרא וביום אפילו בשבת רק ע"י דחיית שבת מקרי הותרה, ועיין ישועת יעקב או"ח סי' של"א אות ג', ועיין חידושי רמב"ן שבת קל"ג דללישנא בתרא דדרשינן לעשות אבל אתה עושה בסיב שעל רגלו א"כ אפילו לדבר הרשות מותר באינו מתכווין אפילו בפ"ר, ועכ"ח הא דכתיב בשר אעפ"י שיש שם בהרת ימול היינו אפילו במתכווין ואומר לקוץ בהרת בנו מתכווין ע"ש, וכיון שכן ע"כ מילה בצרעת לא הודחה אלא הותרה וממילא כיון דבחד קרא כתיב וביום השמיני ימול בשר ערלתו א"א לומר דמקלקל בחבורה פטור וימול דקאי אוב אוביום הודחה ולא הותרה ועל בשר הותרה ולא הודחה, דאטו בסכינא חריפא פסקינן לקרא דלענין זה נפרש ימול הודחה ולענין זה הותרה, א"ו דשבת ג"כ הותרה ושפיר מוכח דמקלקל בחבורה חייב והבן:

ויותר נ"ל דכבר הקשה בחידושי רמב"ן שם אי אפילו בדבר הרשות מותר בפ"ר אמאי אסור במתכוין, ונ"ל דהנה בחדושי רשב"א שם הקשה לל"ק מה ענין זה לדשא"מ הא מתכווין לקציצה ואינו דומה רק למשאצל"ג דאסור בשאר איסורין, ותירץ דאי כתב רחמנא השמר בנגע צרעת שלא תקוץ ה"נ אלא השמר בנגע צרעת כתב רחמנא כלומר שלא יטהרנו אלא בהוראת כהן, ואנן הוא דאמרינן דכיון שכן אסור לקוץ בהרת שנטהר הוא בקציצתו והלכך כשזה קוצץ לשם מילה הו"ל דשא"מ אצל טהרה ע"ש, מבואר דאיסור קציצת בהרת אינו מצד מעשה הקציצה רק משום הנאת טהרה וכבר כתב הר"ן פג"ה בסוגיא דריחא מילתא דלענין הנאה דשא"מ מותר אפי' בפ"ר והביא ראיה ממוכרי כסות ע"ש, וביארתי דבריו במק"א, ולפ"ז א"ש כיון דגם כאן משום הנאת טהרה היא מותר אפי' בפ"ר אבל במתכווין להנאה זו אסור, ולפ"ז בקוצץ בהרתו בשבת נמי ליכא איסור שבת אלא במתכווין לטהרו אבל באינו מתכווין לטהרו אף דהוי פ"ר אין כאן איסור שבת דהנאת טהרה הוי כבא ממילא, והנה הקשה השעה"מ פי"ב מעכו"ם למ"ד מילה בעכו"ם כשירה אמאי דחי שבת נימהלי' ע"י נכרי ואפילו למ"ד פסולה נמהלי' ע"י קטן, ובחת"ס יו"ד סי' שכ"א תירץ דנהי דהתינוק נימול אבל האב לא קיים המצוה דוביום השמיני ימול, ע"י שליחות נכרי וקטן ע"ש, ולפ"ז א"ש דליכא למימר מקלקל בחבורה פטור וקרא מיירי במילה בצרעת בשבת דממנ"פ אי באינו מכווין לקוץ בהרתו, שוב אין כאן איסור שבת אף דהוי פ"ר כמש"ל, ואי במתכוון לקוץ שוב ודאי האב לא קיים מ"ע דוביום השמיני דהא הוי מצהב"ע דאפשר שלא יתכוון לעבירה לקוץ בהרת וכיון שאינו מקיים מצוה זו שוב אפשר ע"י וקטן ובכה"ג לא התירה תורה ועכ"ח מוכח דמקלקל בחבורה חייב וא"ש:

ואמנם נ"ל דקושיא לק"מ דבלא"ה יש להקשות עוד אפילו בלא בהרת משכחת מתקן במלאכת נ"נ שהוא הדם כגון שצריך להוציא ממנו הדם לרפואה ועיין באו"ח סי' שכ"ח סמ"ח ובמג"א שם סקנ"ג והוא פלא לכאורה, אבל האמת יורה דרכו דהכל ל"ק ולא מידי) דלשיטת רש"י בשבת ק"ו שם לא משכחת חובל ומבעיר שיהי' מתקן וכל שיש בו תיקון מקרי משאצל"ג ולא מקרי צל"ג אלא בשחפץ בקלקול דוקא וכו' וכמ"ש מגיני שלמה שם בדעת רש"י עיין עליו, וכ"נ שם להדיא מדברי חידושי הרמב"ן שכתב דחובל בחבירו מאחר שהוא מתכוון לאותו קלקול ולא לדבר אחר ומצינו שקלקול בחובל חייב מצל"ג מקרי שהרי הוא צריך לקלקול והתורה עשאתו מקלקל כמתקן בחבורה ובמילה עצמה לא חייבה אותו התורה אלא מפני הקלקול וכו' ע"ש, ולדעת בעה"מ שם כל שהוא לסלק הנזק מעליו מקרי מלאכה שאצל"ג ע"ש באריכות וא"כ כשמל לרפואה להוציא הדם או במילה בצרעת בין שקוצץ הצרעת לרפואה בין להסיר הטומאה הוי רק לדחות הנזק מעליו והוי מלאכה שאצל"ג ופטור לר"ש אי לאו דמקלקל בחבורה חייב ולק"מ:

ולדעת התוס' שבת דף צ"ד ד"ה ר"ש דס"ל אפילו לדחות הנזק הו' מצל"ג ע"ש וכ"נ מחדושי רמב"ן שבת ק"ו אלא משאצל"ג הו' אם אין הצורך כעין הצורך שהי' במשכן וא"כ אפשר דבמל לרפואה או לטהר הוי כעין הצורך שהי' במשכן מ"ש בתוס' מ"מ נ"ל דלק"מ דכבר כתב תוס' שם דבמקלקלי' לא חשיב מצל"ג אלא עד דהוי לגופו ולגופה ע"ש, וכוונתם דכיון שהוא מקלקל מצד א' לא די בתיקון שהוא רק לגופו וצרכו של העושה רק צריך גם לגופה שיהי' גוף המלאכה מיתקנת בכך גם לשאר אנשים ואל"ה מקרי משאצל"ג וא"כ במילה שהוא מקלקל בחבורה מצד א' עיין בחי' רמב"ן אי מקלקל בחבורה פטור ואינו חייב אלא מצד התיקון לא מקרי צריכה לגופה אלא כשהמלאכה מיתקנת לכל העולם ובמל לרפואה או לטהרה ליכא תיקון רק לדידי' והוי צריכה לגופו ולא לגופה והוי משאצל"ג ופטור לר"ש א"ו דמקלקל בחבורה חייב ומקלקל בחבורה כמתקן בשאר מלאכות והוי שפיר משצל"ג והוכיח ר"ש שפיר מדאצטריך למשרי מילה בשבת דמקלקל בחבורה חייב ועיין שעה"מ פ"ג מיו"ט ה"ד ד"ה אך וא"ש ואכ"מ להאריך עוד יותר ידידו דו"ש, מחותנו השוחר טובתו כל הימים:

עמרם הק' בלוהם בק"ק הנ"ל:

תשובה שנד

שיל"ת ב' אויפאלו ג' לס' נח תרנ"ו לפ"ק:

שוכ"ט לחתני תלמידי אהובי הרב המאוה"ג חו"ב כמו"ה גרשון נ"י שטערן אבדק"ק מ. לודאש:

אחרי הודיע משלומינו וכו' והנני למבוקשך לעיין בספרך ילקוט הגרשוני באות מילה הבאת קושי' על מ"ח מצוה ב' שהעלה דמל תוך ח' אין בו שום איסור שמפקיע עצמו ממצות מילה בח' דהוי רק כמי שאין לו חמץ שאינו חל עליו מצות ביעור א"כ מנלן שמותר להמתין עד ח' למול בשבת ימול בתוך ח' כדי שלא יצטרך לחלל שבת וקרא דביום ואפי' בשבת איירי בנאנס ולא מל קודם:

ולפענ"ד לא מיבעיא לדעת רמב"ן שהביא הר"ן בשבת קל"ד דאי אישתפיך חמימי דלאחר מילה דאפ"ה מהלין שאין למצוה אלא שעתה ואין דוחין את המילה מפני שנצטרך אח"כ לדחות את השבת דבתר הכי פקנ"פ הוא דדחי ליה ולא מכשירי מילה וכו' וודאי לק"מ דמה אכפת לן השתא בתוך ח' אין אנו מלין ולכשיגיע שבת בח' מילה הוא דדחיא ליה וכ"ש שאנן בתוך ח' בשב וא"ת אנן ואין לומר דשאני התם דשרי משום מצוה דהכא נמי איכא מצוה למול בח' ועוד דאפי' בדבר הרשות שריא בכה"ג כמ"ש הרז"ה ספ"ק דשבת גבי אין מפליגין בספינה אלא אפי' לדעת רז"ה ורשב"א שם דתדחה המילה כדי שלא יבא לידי חילול שבת היינו משום שעכ"פ אפשר לקיים מצות מילה אח"כ וכמ"ש רמב"ם ספ"א ממילה ואפשר למול אחר זמן וכו' אבל למול תוך ח' שאינו מקיים מצות מילה כלל ודאי א"צ לפטור עצמו ממצות מילה כדי שלא יחלל שבת דביום ח' מצות מילה הוא דדחי ליה והש"ך בסי' רס"ב לא הק' אלא אי אמרינן דמל תוך ח' כשר וקיים מצות מילה אלא דלא קיים מילה בח' אבל אי אמרינן דלא קיים מצות מילה כלל אלא דהוי כמי שאין לו בן למול כלל ודאי רשאי להמתין על שבת כדי לקיים מצות מילה דמילה הוא דדחי ליה ואינו מחויב לבטל מצות מילה כדי שלא תדחה מילה את השבת וקו"ח הדברים ומה אם בלאחר השבת דמקיים מצות מילה מ"מ אינו ממתין ודחי שבת כ"ש קודם ח' שאינו מקיים מצוה כלל שא"צ לפטור עצמו ממצות מילה כדי שלא תדחה מילה את השבת, ואין לומר דשאני אחר השבת שאינו מאחר המילה משום חביבה מצוה בשעתה דהא אמרינן במנחות ע"ב דלא אמרינן האי סברא אלא משום דכבר דחתה השחיטה את השבת עיי"ש:

ועוד דלפענ"ד אפי' הא דעדל"ת אינו דוקא בעשה דרמיא עליה ואם אינו מקיימה עובר בעשה אלא אפי' בעשה דלא רמיא עליה כלל או שיכול לפטור עצמו הימנה רק שאם עושה אותה מקיים מ"ע נמי דחי ל"ת והרי כלאים בציצית דיכול לפטור עצמו ממצוה שילבש בגד בלא ד' כנפות ועיין תוס' כתובות מ' ד"ה כגון ואפ"ה עדל"ת וכן מצות ייבום

דחי איסור אשת אח אע"ג דיכול לפטור עצמו ממצוה זו בחליצה ועיין יבמות כ"א ותוס' שם ד' וכן מצורע אינו מחויב לטהר עצמו ואפ"ה גילוח מצורע דחי לאו דלא תקיפו אלא ודאי שגם אם יכול לפטור עצמו מן המצוה שלא יקיימה וקיים הל"ת מ"מ כיון שבקיומה מקיים מ"ע דחי ל"ת ולא אמרינן אלא היכא שאפשר לקיים שניהם דהיינו שיקיים מ"ע וגם מל"ת לא דחי אבל היכא שלא יקיים מ"ע בקיום הל"ת אף שלא יעבור על המ"ע ושפיר דחי וה"נ אם ימול תוך ח' לא יקיים מצות מילה אף שלא יעבור עלי' מ"מ שפיר דחי ולק"מ:

באות בעידנא כתבת למ"ש בחי' אבן העוזר דמוכח בשבת קל"ב דרבה לא ס"ל דבעי' בעידנא ומשו"ה פריך שפיר בפסחים מ"ז לרבה לשיטתו א"כ רבה ל"ל מהב"ע משום דעדל"ת כמ"ש ביד אליה סי' ז' הוא תמוה דהרי בגזל יש עליו עשה דוהשיב ואין עשה דוחה עשה דמה אולמא ואפי' לדעת נוב"י דאי עבר ועשה ל"ש מהב"ע דאמרינן מה אולמא להיפך היינו אם א"א לקיים שוב עשה אחרת אבל בגזל גם אחר שיצא בלולב יש עליו עשה דוהשיב ל"ש מה אולמא ועוד היכא דאית ליה לולב או קרבן אחר ל"ש עדל"ת דאפשר לקיים שניהם ושפיר הוי מהב"ע, ומ"ש באות ברירה ליישב קושית תוס' עירובין בסוגי' דאיו גם אני אמרתי כן בילדותי בהיותי כבר ארבסר ועיין קצו"ח סי' ס"א וד' יתן הטוב כנפשך ונפש חמיך דוש"ת:

עמרם הק' בלוהם בק"ק הנ"ל:

תשובה שנה

שיל"ת מאדע יום א' דחנוכה תרל"ז לפ"ק:

ברכת שלום ואמת לאהובי מחותני הרב הגאון וכו' כש"ת מו"ה יושיע ברוך נ"י אבדק"ק טשעטשעוויץ:

נועם מכתבו תמול הגיעני וחשתי להשיב מפני הכבוד אבל מחמת מניעות שונות אמלא כפי קיצור ומה שהביא פר"מ מדברי הקדוש אור החיים זי"ע בפ' תשא קשה עלי לפלפל בזה כי ע"ד אגדה וכבר כתב הרשב"א במגילה ט"ו דאין מתישבין בדברי אגדה ועיין נובי"ת יו"ד סי' קס"א אבל גם החת"ס ביו"ד סימן רמ"ה פלפל בזה לדינא דלמ"ד ביומא פ"ה דפקונ"פ דוחה שבת מושמרו חלל שבת אחת כדי שישמור שבתות הרבה אין פקונ"פ דוחה שבת רק כד' לשמור שבתות הרבה דוקא ולא כדי לשמור ולעשות ולקיים מצות אחרות הרבה ע"ש, ואנכי לא ידעתי אפילו ריח קושיא על קדוש ה' האו"ח אם אומר פירוש בפסוק אליבא דמ"ד דיליף מושמרו ולדידי' באמת אין מחללין אם לא יגיע

לשמור שבת והא דלא משמע כן מש"ס ופוסקים היינו משום דאנן ילפינן באמת מוחי בהם או משאר דרשות ומחללין אפילו לא יגיע לשמור שבת ועיין בתוס' יומא פ"ה ד"ה ולפקח ומה שפי' בו חת"ס בתשובה הנ"ל:

ומה שנ"ל עוד בזה דעיין ביו"ד רס"י קנ"ז שתי דיעות אם רוצה להחמיר על עצמו למסור נפש דעת המחבר דמותר והש"ך הביא שם דעת הפוסקים דמתחייב בנפשו אם מוסר נפשו במקום שאינו מחויב ע"ש והנה נראה דלמאן דיליף פקונ"פ דוחה שבת מושמרו ומשום חלל שבת אחת כדי ש שישמור שבתות הרבה וודאי אינו רשאי למסור נפש להחמיר על עצמו שלא לחלל שבת אחת ושלא לשמור אח"כ שבתות הרבה כי הוא חומרא דאתי לידי קולא אמנם אם בודאי לא יגיע לשמור שבת אחת עוד שוב מותר אליבא דכ"ע להחמיר ע"ע למסור נפש ועיין באוה"ח שם שפירש ושמרו בנ"י וגו' שמחויב לשמור את ישראל יותר מן השבת כדי שישמור שבתות הרבה ופי' זה שאינו רשאי להחמיר ולמסור נפש וע"ז כתב שאם לא יקום ולא יגיע עוד לשבת לשומרו הגם שיועיל רפואה לשעות לא יחלל עליו השבת פי' אינו מחויב לחלל ורשאי להחמיר אבל אם ירצה לחלל מותר משום וחי בהם ואפי' לחיי שעה וכדאמרינן ביומא פ"ה ל"צ דאפילו לחיי שעה:

ובזה יש ליישב דעת הרמב"ם ספ"א דמילה שכתב אין מלין אלא ולד שאין בו שום חולי שסכנת נפשות דוחה את הכל ואפשר למול אחר זה וא"א להחזיר נפש אחד מישראל לעולם ועמד עליו חת"ס בסי' הנ"ל מנלי' להרמב"ם להמציא טעם זה ומאי צריך לטעם זה הרי הקונ"פ דוחה כל התורה כולה ולענד"נ ואקדים דעת הרמב"ם בפ"ה מיסוה"ת ה"ד דמי שנאמר בו יעבור ואל יהרג ונהרג ולא עבר הר"ז מתחייב בנפשו ונ"ל טעם הרמב"ם כנ"ל דאינו רשאי להחמיר כי מי נתן לו רשות לבטל כל התורה ולקיים מצוה זו ומוטב לחלל שבת אחת כדי לשמור שבתות הרבה אלא דבגמ' יומא נאדו מהך דרשה כמו מכולהו דרשות משום דהתינח וודאי פקונ"פ ספק מנ"ל ולהכי איצטריך וחי בהם על ספק פקונ"פ כפרש"י שם ולפ"ז במוסר נפשו ליהרג בודאי נשאר הך דרשה דאין לו רשות למסור נפש דמוטב לבטל מצוה אחת מלבטל כה"ת כולה וא"ש:

אמנם נ"ל דהא דלא ילפינן ספק פקונ"פ מהך דרשה דחלל שבת וכו' היינו דוקא אם עובר עכשיו על ל"ת או מבטל מ"ע אשר מצוה זו של עכשיו לא יקיים עוד לעולם וכל יומא מצוה באפי נפשי' שפיר אמרינן כיון דלאו שעובר עכשיו או עשה שמבטל עכשיו א"א לתקן עוד לעולם ויש ספק אם קיום התורה תלוי בזה כי אפשר שיחיה גם אם יקיים מצוה זו י"ל דספק פקונ"פ אינו דוחה אבל במילה אותה מצוה גופא שמבטל עכשיו

יחזור ויתוקן ועיין תוס' שבת קל"א ד"ה ושווין בפי' דמילה אם עבר זמנה לא בטלה א"כ במילה שפיר ילפינן דספק פקונ"פ נמי דוחה מילה מהך דרשא דחלל שבת אחת כדי לשמור שבתות הרבה וכל התורה, וכיון דגם ספק אפשר ללמוד מהך דרשא ממילא גם בספק בקונ"פ אינו רשאי להחמיר על עצמו ולמול דאתי לידי קולא פן יבטל ע"י זה כל התורה וזה כונת הרמב"ם שאין מלין פירוש אינו רשאי להחמיר ולמול אלא ולד שאין בו שום חולי שסכנת נפשות דוחה הכל ופי' סכנה הוא רק קרוב למיתה וספק פקונ"פ עיין בערוך ערך חזר וערך סכן אמנם נהי דדוחה ואינו חייב למול מ"מ מנלן דאינו רשאי למול ע"ז כתב ואפשר למול אח"ז ואי אפשר להחזיר נפש וכו' פי' דכאן ילפינן גם ספק פקונ"פ משום מוטב חלל שבת אחת וכו' וכנ"ל:

ומה שנ"ל עוד בכונת הרמב"ם דביומא שם יליף ר"א ומה מילה שהוא אחד מרמ"ח איברים שבאדם דוחה שבת ק"ו לכל גופו וכו' ופירש"י ומה מילה שהוא תיקון אחד מאיבריו של אדם דוחה את השבת לפי שחייבין עליו כרת לאחר זמן כך שנויה בתוספתא דשבת וז"ל התוספתא פט"ז דשבת רא"א מילה דוחין עליו את השבת מפני מה מפני שחייבין עליו כרת לאח"ז וכו' ור"ע חולק ע"ש ולפ"ז יש להבין איך פקונ"פ דוחה מילה והלא גם מילה הוא פקונ"פ אמנם בס' תוספות יו"כ שם הקשה אדר"א א"כ גם ספק מילה תדחה שבת דהא לפי האמת ילפינן מוחי בהם דגם ספק פקונ"פ דוחה שבת והרי מילה הוא ג"כ ספק פקונ"פ ותי' דר"א מודה דספק מילה אינה דוחה שבת וראיתו הוא כך דאם לא ימול בשבת אינו וודאי שיהי' חייב כרת לאח"ז דאפשר למולו אחר שבת ואפ"ה דוחה שבת משום ספק פקונ"פ שמא לא ימול לאח"ז ויהיה חייב כרת א"כ כל ספק פקונ"פ דוחה שבת משא"כ ספק מילה הוי ס"ס דפקונ"פ ואינו דוחה וחכמים דחו דאפילו ס"ס דפקונ"פ נמי דוחה שבת ע"ש ולפ"ז א"ש דפקונ"פ דוחה מילה דפקונ"פ הוא ודאי פקונ"פ ומילה הוא רק ספק פקונ"פ [ויש לעיין א"כ ספק פקונ"פ לא תדחה מילה אך דז"א דשב ואל תעשה עדיף משא"כ אלו היה מילה ודאי פקונ"פ לא היה פקונ"פ דוחה אותו משום דשוא"ת עדיף כיון דעכ"פ ימות נפש י' מישראל מוטב להרויח מצוה משא"כ אם מילה הוא ספק פקונ"פ גם ספק פקונ"פ דוחה אותו שמא ממה שלא ימול לא ימות דימהלנו לאח"ז ואם ימהלנו ימות אף דאיכא גם ספק להיפוך שוא"ת עדיף ואין לומר דירויח מצוה אם ימול דמצוה נדחה מפני ספק פקונ"פ וזה פשוט] ולפ"ז א"ש דאף דפ"נ דוחה כל התורה מ"מ במילה סד"א דלא דחי כי קושי' הנ"ל ולהכי הרמב"ם הרי הוא בנותן טעם שאפשר למול לאח"ז וכתירוץ הנ"ל ומיושב קושי' חת"ס:

עוד נפל בליבאי ליישב דעת הרמב"ם הנ"ל באופן שכתבתי עפמ"ש הרמב"ם בפ"ה מיסוה"ת דהיכא דהדין יעבור ואל יהרג אינו רשאי להחמיר על עצמו ואם מת ולא עבר ה"ז מתחייב בנפשו ונ"ל דזה דוקא בודאי פקנ"פ אבל בספק סכנה רשאי להכניס עצמו כדי שלא יעבור כיון שהעבירה ודאי והסכנה ספק ועיין פ"ת סי' הנ"ל בשם עצי ארזים אה"ע סי' ט"ז סק"ז ובספר תפארת ישראל על משניות פ"א דברכות מ"ג ועיין עירובין כ"א, אמנם נראה דדוקא להכניס עצמו לספק סכנה בשביל מצוה דיליה רשאי להחמיר אבל להכניס התינוק לספק סכנה בשביל מצוה דיליה אינו רשאי להחמיר ואי משום מצות התינוק שיהיה נימול אפשר גם אח"ז משא"כ מצוה דיליה הוא דוקא בשמנה ועיין במחה"ש סי' תמ"ד והארכתי בזה במק"א [בי"ש או"ח שס"ט] וזה כונת הרמב"ם אין מלין פירוש שאינו רשאי למול אלא אם אין בו שום חולי דליכא אפילו ספק פקנ"פ וע"ז נתן טעם אמאי אינו רשאי להחמיר משום שאפשר למול אחר זמן וא"כ אינו מצות התינוק וא"א להחזיר נפש אחת מישראל ובזה אומר שלום ידידו מחותנו הדוש"ת באהבה:
עמרם הק' בלוהם בק"ק הנ"ל:

תשובה שנו

שיל"ת ב' אויפאלו עש"ק לס' מטהו יפרח תרס"ז לפ"ק:
יהי שלום בחילו לאורייתא, טבא חדא פלפלתא חריפתא הרב הגדול בתורה, משיב מלחמה השערה. צפירת תפארה, כמו"ה שלום אברהם נ"י אטלאס רב דק"ק ראצע גדול והגליל:
מכתבו הנעים בד"ת הגיעני שבוע זו ולא הי' פנאי להשיב עד היום ואשר חקר לדעת אם מפקיר עבדו דקי"ל בשו"ע יו"ד סי' רס"ז סעיף ס"ד דיצא לחרות וצריך גט שחרור אימת עובר האדון בעשה דלעולם בהם תעבודו אם בשעה שמפקירו או בשעה שכותב גט שחרור ודעת מעלתו דבשעת הפקר עובר בעשה וניחא ליה ליישב בזה קושית מהר"י שבתשו' נובי"ק אה"ע סי' ע"ו לתי' שני שבתוס' ב"מ ד"י ע"ב ד"ה דאמר דאי אין שליח לדבר עבירה אין חלין הקידושין והמעשה בטל א"כ בגיטין י"א ע"ב דאמר תן גט זה לאשתי ושטר שחרור זה לעבדי דס"ל לחכמים דבשחרורי עבדים אין יכול לחזור ואמאי הא קיי"ל המשחרר עבדו עובר בעשה וא"כ אשלד"ע ולהנ"ל ניחא ליה דמיירי שכבר הפקירו וצריך גט שחרור וא"כ על העשה כבר עבר משעה שהפקירו וא"כ ליכא שום עבירה בשחרור ול"ש אשלד"ע ואין לדחות דע"כ לא מיירי בכה"ג דא"כ איך קאמר ר"מ דחוב הוא לעבד מפני שפסלו מתרומה ומפסידו משפחה עיין גיטין דף י"ז והא כבר

פסול מתרומה משעה שהפקירו כמ"ש רמב"ם פ"ט מתרומות דין ה' דמעוכב גט שחרור אסור בתרומה [ונראה דג"כ אסור בשפחה ועיין בתוס' גיטין מ' ע"א סד"ה אותו] ז"א דכבר כתב תוס' חולין ט"ל וגיטין מ"ב דמפקיר עבדו מותר בתרומה ובשפחה והרמב"ם פסק לחומרא מספק כמאן הלכתא כמ"ש כ"מ פ"ט דתרומות ה"ו עכ"ד:

ובאמת היה יכול לומר עדיף מזה דהא דפסק הרמב"ם דמעוכב גט שחרור אסור בתרומה היינו בחציו עבד וחציו בן חורין וכדומה אבל במעוכב גט שחרור ע"י הפקר אוכל בתרומה כמו שמותר בשפחה וכמ"ש תוס' גיטין מ"ב ע"ב ד"ה מעוכב בתירוץ ב' עיי"ש אי מעוכב גט שחרור שיוצא בראשי איברים וצריך גט שחרור כמ"ש רמב"ם פ"ה מעבדים ה"ד זה אסור בתרומה ושפחה ולא במפקירו:

ובגוף הדבר נלפענ"ד דמפקיר עבדו אינו עובר כלל בעשה דלעולם בהם תעבודו וכשמשחררו אח"כ עובר דהא אין הפירוש לעולם בהם תעבודו שלא יניח העבד רגע אחת מעבודה דאדרבה כתב הרמב"ם סוף הלכות עבדים דמדת חסידות שלא יכבוד עמלו על עבדו ועוד שהרי אסור לעשות עמו מלאכה בשבת ויו"ט כדאמרינן יבמות מ"ח דאפי' עבד ערל אסור לעשות עמו מלאכה בשבת מקרא דוינפש בן אמתך ועבד מהול מקרא דלמען ינוח עבדיך ועבד ערל מבואר בתוס' יבמות שם דמותר במלאכת עצמו ע"ש סוד"ה זה גר תושב רק במלאכת ישראל אסור כמו בהמתו דישראל מצווה על שביתת בהמה ועיין פנים יפות על החומש בפסוק הנ"ל דלשון וינפש שעושה מלאכה לעצמו כנפשו ורצונו ולא מחמת שיעבוד לרבו וא"כ גם עבד מהול שמחייב בכל המצות שאשה חייבת וצריך לשבות בשבת גם ממלאכת עצמו מ"מ גם אם לא היה מחוייב בשבת והיה מותר במלאכת עצמו לא היה מחוייב לעבוד לאדון אלא הפירוש לעולם בהם תעבודו משום דבעבד ישראל אסור לעבוד בפרך ועיין ברמב"ם פ"א מה' עבדים ה"ו איזהו עבודת פרך זו עבודה שאין לה קצבה ועבודה שאין צריך לה אלא תהיה מחשבתו להעבידו בלבד שלא יבטל ובעבד כנעני מותר לעבוד בפרך כמ"ש הרמב"ם פ"ט מה' עבדים ה"ח וא"כ אסור לשחררו כיון שעי"ז יהא אסור לעבוד עמו בפרך ועיין לשון הרא"ה בספר החינוך מצוה שמ"ז שנעבוד בעבד כנעני לעולם כלומר שלא נשתחרר אותו לעולם ושלא יצא לחירות וכו' ועיין אריכות פנ"י גיטין ל"ח אפילו לשמואל דס"ל מפקיר עבדו יצא לחירות וא"צ גט שיחרור מ"מ יכול אחר לזכות בעבד אם לא קדם העבד וזכה בעצמו אבל עכ"פ למאי דקי"ל דצריך גט שחרור וודאי יכול אחר לזכות בו ועיין בתוס' שם ט"ל ד"ה וכי דטעמא דאבא שאול בקטנים דחשיב רשות רבן עליהם כיון שאין להם יד לזכות בעצמם ולפי"ז לא מיבעי בעבד קטן כשמפקירו דאינו יכול לזכות בעצמו ויכול אחר

לזכות בו ודאי אינו עובר כשמפקירו על לעולם בהם תעבודו וכשמשחררו עובר דגם עבד קטן יכול לשחרר כיון דשחרור הוא בעכ"ח כמו דקטנה מתגרשת בעכ"ח מה"ט מה"ת ומ"מ יכול השליח לזכות לו דאפילו כשמשחרר גדול בעכ"ח כתב רשב"א קידושין כ"ג ד"ה ולענין דיכול אחר לזכות לו עיי"ש בטעם הדבר אלא אפי' במפקיר עבד גדול שיכול לזכות בעצמו וניחא לעבד שיזכה בו אחר דעבדא בהפקירא ניחא ליה ואם כן כשמשחררו עובר על לעולם בהם תעבודו:

ועוד נ"ל לפמ"ש תרין בגיטין ל"ח אהא דקאמר מצוה שאני והק' אי עשה גמור הוא היכי דחיא עשה שבתורה משום האי מצוה ותירץ שלא אמרה תורה לעולם בהם תעבודו אלא משום שלא יתן להם מתנת חנם וכיון דאיכא מצוה לאו משום חנינה דידהו כעביד וכו' ע"ש ומה שהק' ע"ז מג"א סי' צ' סק"ל כבר נאמרו בזה הרבה תירוצים וגם אני אמרתי בזה תירוצים שונים בחידושי למס' ע"ז ולפ"ז אני אומר דגם במפקיר עבדו כיון שהוא מפקירו לכ"ע בין לעניים בין לעשירים שיוכלו לזכות בו אין כאן חנינה לעבד רק שהוא אינו חפץ בו ועבדא נהום כריסיה לא שוויה וכו' אינו עובר בעשה דלעולם בהם תעבודו וא"כ כשמשחררו עובר:

וראיה לדבר דבמפקיר עבדו ליכא עשה דלעולם בהם תעבודו דכבר נתקשו אחרונים איך מהני שחרור כלל נימא כל מלתא דאמר רחמנא לא תעבוד אעל"מ ותירצו דגלי קרא או חופשה לא ניתן לה, ואני רגיל לומר דהרי שם בתמורה ד' קאמר והאי דלקי משום דעבר אמימרא דרחמנא ולהני שיטות דגם באיסור עשה אעל"מ נמי קשי' כיון דלא מהני א"כ אין כאן עבירה כלל ולא עבר כלל ועיין חידושי רמב"ן ורשב"א יבמות ק"ג ע"ב וטו"א ר"ה כ"ח וצ"ל נמי משום דעבר אמימרא דרחמנא ולפ"ז נ"ל סברא ישרה דדוקא במקום דגם אי לא מהני עשה אותו מעשה עצמו כמו אם מהני שייך עבר אמימרא דרחמנא אבל במקום דאי לא מהני לא עשה כלל אותו מעשה שעושה אם מהני ל"ל כלל אעל"מ דא"כ לא משכחת להאי עבירה כלל דאם לא מהני לא עשה אותו מעשה כלל שעושה במקום דמהני וא"כ בזה אמרינן בעכ"ח אי עביד מהני:

ולפ"ז בשחרור עבד דאמרינן בגיטין מ"ז ע"ב אמר רבא יד עבד קא קשי' ליה למ"ד בשטר ע"י עצמו יד עבד כיד רבו דמי אלא גיטו וידו באים כאחד ועיין קצוה"ח סי' ר' וא"כ במקום דמהני נותן השטר שחרור ליד העבד אבל אי ל"מ הר' עדיין יד עבד כיד רבו דמי ולא נתן הרב שטר שחרור ליד עבד אלא מידו אחת לידו אחרת ול"ש לומר שעבר אמימרא דרחמנא אלא עכ"ח כשאמרה תורה דעובר בעשה כשמשחרר ע"כ צריך לומר דעביד מהני השחרור וא"כ כ"ז כשנותן לו גט שחרור אבל במפקירו דלא גלי קרא וגם

ל"ש תירוץ הנ"ל דהא כיון שהפקירו ל"ש יד עבד כיד רבו ואי נימא דבמפקירו עובר בעשה א"כ לא היה מהני הפקר כלל דכל מקום דא"ר לא תעבוד אעל"מ:

אמנם ביישוב קושי' מהר"י י"ל עפ"י דרכו בצירוף דברי נוב"י סי' ע"ז שתירץ כי השליח אינו שליח האדון המשחרר שעובר בעשה רק שליח העבד להיות זוכה לו שלא בפניו וזכיה מטעם שליחות והעבד אינו עשה עבירה ול"ש אין שלד"ע, אלא דבקצוה"ח סי' קפ"ב קיהה עלה מתוס' ב"מ ע"א ד"ה בשלמא שכתבו על קושיתם שם וי"ל דאפילו שיוכל לזכות לחבירו במציאה הכא אין קבלתו מן הנכרי זוכה לישראל חבירו דנהי אם היה הנכרי מפקיר מעותיו היה יכול לזכות לחבירו השתא מיהת שהנכרי אין מפקירן אלא בא לזכות מעותיו ללוה עי"ז אין לו כח לזכות שא"כ היה הישראל המקבל שלוחו של נכרי לזכות במעותיו לישראל ואין שליחות לנכרי וכו' ומבואר דכל היכא שאין הנותן מפקיר הדבר שנותן הו"ל שלוחו של הנותן לזכות לחבירו וכו' וא"כ ה"נ, כיון דמשחרר עבדו עובר בעשה והו"ל שלוחו של הרב לזכות לעבדו ואשלד"ע ע"ש ולפ"ז שפיר י"ל כמ"ש שהפקירו קודם השחרור ושוב אין האדון בעל ממון ועיין נמ"י ב"מ י"א בשם הרנב"ר ונתה"מ סי' ק"ה וא"צ להיות שליח האדון רק שליח העבד ול"ש אשלד"ע כמ"ש נוב"י וא"ש:

אבל לפענד"נ ליישב דהרי הא דאמרינן אשלד"ע משום דברי הרב ודברי תלמוד דברי מי שומעין ופירש"י וראשונים בכמה דוכתי משום שיכול המשלח לומר כסבור הייתי שלא ישמע לי כיון שהוא בר חיובא או ללישנא דאי בעי עביד אי בעי לא עביד אמרינן אדעתיה דנפשיה עביד ולא ע"ד משלח ועיין היטב כ"ז ב"מ י' וקדושין מ"ג ובראשונים שם ועיין חו"מ סי' קפ"ב ובש"ך סי' רצ"ב סק"ד וסי' שמ"ח סק"ו וסי' שפ"ח סקס"ז ועיין ש"ך שם סי' ל"ב סק"ג והארכתי בזה במק"א ולפ"ז בהאי דתן שחרור זה לעבדי דלמסקנא הטעם דאומר תנו כאומר זכו דמי וכתב הר"ן דאין זה כשאר תופס שהרי האדון עשאו שליח לזכות בו וכו' ומסרו מיד ליד ע"ש בתוס' א"כ הרי הוא עושה שליחותו מיד ול"ש כסבור הייתי שלא ישמע שהרי שומע הוא תוכ"ד וגם ל"ש אדעתי' דנפשי' עביד שהרי א"י לעשות אדעתי' דנפשיה בזה כ"ע מודים דישלד"ע עכ"פ לענין שיהא המעשה קיים ולק"מ ועיין כעין סברא זו בתשובת בית אפרים או"ח סוס"י ל"ו לענין לפ"ע בדקאי בתרי עברי דנהרא ע"ש וללישנא דבר חיובא וכתבו תוס' ב"מ י' ד"ה דאמר דכהן מקרי בר חיובא הואיל ואם מקדשה לעצמו חייב בלא"ה ל"ש כאן דשליח בר חיובא דהא א"י לשחררו לעצמו דאין אדם משחרר עבד חבירו כמו דאמרינן בנדרים ד"ו דאין אדם מגרש

אשת חבירו וגם ללישנא דאי בעי עביד הכא ודאי עביד דמיד שמסרו האדון ליד הזוכה זוכה בו להעבד ושפיר ישלד"ע ויש להאריך בזה הרבה:

ומה שביקש ממני לפרש לו דברי רש"י גיטין נ"ג בפשיטות בלי שום חידוש לא ידענא כלל מה פירוש צריך ודברי רש"י כפשוטן דמשני ה"נ קאמר מזידין חייבין הא שוגגין פטורין מפני תיקון העולם והוי ק"ל לרש"י אמאי צ"ל דתיקון העולם קאי אדיוקא דמזידין חייבין לישני דקאי אירישא דתני שוגגין פטורין וע"ז תירץ רש"י דמתני' לא תני שוגגין פטורין בהדיא ברישא ולהכי הוצרך לומר דקאי אדיוקא דמזידין חייבין ואי נמי תני שוגגין פטורין ברישא בהדיא תיקון העולם לא אירישא קאי אלא אמאי דסליק מיני' ולכך הוצרך לומר דקאי אדייקא ופשוט, ויען אני טרוד מאוד לכן תנוח דעתו בזה דברי החותם בברכת התורה ולומדיה:

עמרם הק' בלוהם בק"ק הנ"ל

תשובה שנז

שיל"ת ב' אויפאלו ב' הדברים תרו"ן לפ"ק:

שוכן שמים, יראנו בבנין ציון וירושלים, ידידי הרבני החו"ש, וריח לו כלבנון מו"ה שרגא נ"י:

מכתבו קבלתי ואשר התעורר על קושי' פנ"י מאי קמ"ל רב בגיטין ל"ח המפקיר עבדו יצא לחירות פשיטא דלענין ממון מהני הפקר, ולפענ"ד למאי דקיי"ל בחו"מ סי' ער"ג דהפקר בעינן שיפקיר לכל וא"כ אי איכא שיורא כגון דאמר ה"ז הפקר חוץ מפלוני לא הוי הפקר ועיין בר"ש רפ"ו דפאה דבעינן דניפוק כולא מרשותו ועיין גיטין מ"ב, וכיון שיש לאדון על עבדו שני קנינים, קנין ממון וקנין איסור ועיין תשו' אב"מ סי' י"ז, ולפ"ז סד"א כיון דאפילו מהני הפקר לענין ממון מ"מ צריך גט שחרור וא"כ עדיין נשאר קנין איסור גבי אדון ולא נפיק כולי' מרשותי' א"כ לא תהני הפקר כלל אפילו לענין ממון קמ"ל כיון דקנין ממון נפיק כולי' מרשות האדון שפיר מהני הפקר וא"ש:

ובהדי שותא נפל מילתא בליבאי דבר"פ עשרה יוחסין ד"ע ע"ב אמרי' דא"ל הכי אמר שמואל כל דאמר מדבית חשמונאי מלכא קאתינא עבדא הוא, והק' הריטב"א הא שמואל ס"ל המפקיר עבדו יצא לחירות וא"צ גט שחרור והוי בן חורין גמור והרי נתייאשו מהם אדוניהם והפקירום ע"ש ונ"ל ליישב דיש להבין לפ"מ שהעלה פנ"י הנ"ל דלשמואל דמפקיר עבדו גם אחר יכול לזכות בו והא דיצא לחירות היינו בקדם העבד וזכה בעצמו ע"ש, וא"כ לפמ"ש הקצוה"ח סי' ר' ס"ב דדוקא בגט ושחרור שהם בעכ"ח אמרינן גטו

וידו באים כאחד או גטה וחצרה בכ"א אבל בשטר מתנה דליתא בעכ"ח לא אמרי' חצרתו ומתנתו באכ"א וא"כ במפקיר דאין העבד זוכה בעצמו בעכ"ח איך אפשר כלל לזכות בעצמו הא ל"ש ידו וזכייתו באי' כאחד, אמנם זה שיבוש דהא דבעינן למימר גטו וידו באי' כאחד היינו משום דאל"כ יד עבד קשי' לי' הא ידו כיד רבו כדאמרינן גיטין ר"פ הזורק, אבל כאן דהפקירו רבו וכבר יצא מרשותו ואין ידו כיד רבו תו לא מצרכינן למימר ידו וזכייתו בכ"א וא"ש, וכ"ז במפקיר דכבר יצא מרשות בעליו מקמי' דאתי לרשות זוכה אבל ביאוש כבר נודע מה שחידש הנתיבות סי' ק"ה דלא יצא מרשות בעלים עד דאתי לרשות זוכה יע"ש, שוב אין העבד יכול לזכות בעצמו כיון דידו כיד רבו ול"ש ידו וזכייתו בכ"א כיון דליתא בעכ"ח וכקושי' הנ"ל והא דמדמי בגיטין דט"ל ע"ב האי דאמר נתיאשתי מפלוני עבדי להאי דמפקיר אין הכונה שבאמת רק נתיאש אלא שהפקירו בלשון זה שאמר נתיאשתי מפלוני עבדי וקמ"ל דזה הוי לשון הפקר ולזה נתכוין רש"י שכ' נתיאשתי לשון הפקר הוא וא"ש:

ומה שהביא קושיא בשם מהרי"ט ופר"ח במים חיים בקידושין כ' אמר כל הקונה עבד עברי כקונה אדון לעצמו והק' תוס' מאי אדון די לו להיות כאדונו, ותי' כדאיתא בירושלמי דפעמים אין לו אלא כר אחד אם שוכב עליו בעצמו אינו מקיים כי טוב לו עמך וכו' צריך למסור לעבדו והיינו אדון לעצמו ע"ש, והרי אמרינן ב"מ ס"ב וחי אחיך עמך חייך קודמין ולפענ"ד לק"מ דאין הפירוש בדרשה עמך שהטובה והחיות צריך להיות בשוה דא"כ אינו מוכח דחייו קודמין ואם חטף חבירו ממנו ומת הוא חייב חבירו בדיני שמים כמ"ש שמ"ק שם אלא אדרבה כדרשה דבן פטורא שדין שווה לשניהם אלא הדרשה הוא מדכתיב עמך ואם הוא מת אין אחיו חי עמו כיון שמת אבל גבי עבד עברי כיון שאדון חי אף שאינו שוה בטובה לעבד שפיר מקרי שטוב לו עמו וזה האמת לפענ"ד ובזה תנוח דעתו כעת ידידו הדוש"ת:

עמרם הק' בלוהם בק"ק הנ"ל:

תשובה שנח

שיל"ת א"ח שבועות תרי"ז לפ"ק:

שוכ"ט לכבוד ידידי הרבני המופלג, מלא פלג חרוץ ושנון כמו"ה אליעזר גינז נ"י בקראלע:

עתה באתי ע"ד תורה על מה שפקפק על דברי במ"ש ליישב דקדוק השמ"ק ופנ"י בכתובות י"א אהא דקאמר ר"ה דגר קטן מטבילין אותו ע"ד ב"ד דלמה לא נקט רבותא

טפי דאפילו מלין אותו ע"ד בי"ד אע"ג דאיכא קצת חובה דהא אית לי' צערא בגופא, ואמינא דהנה תוס' שם ד"ה מטבילין הקשו הא זכיה מטעם שליחות ואין שליחות לקטן כדאמרי' בא"נ דף ע"א ואם כן האיך זכין לקטן ועוד דאכתי נכרי הוא ואמרינן שם דקטן דאתי לכלל שליחות אית לי' זכיה מדרבנן נכרי דלא אתי לכלל שליחות אפילו זכיה מדרבנן לית לי' והנה בקושיא הראשונה תרצו דה"נ זכין לו מדרבנן לקטן אמנם קושי' השניה תירצו בדוחק ול"נ דהנה המל"מ פ"ו דגירושין ומג"א סי' תמ"ח הביאו דעת מ"ב דאע"ג דנכרי לאו בר שליחות ה"ד אינהו לדידן ואנן לדידהו דממעטינן מה אתם ב"ב וכו' אבל נכרי לנכרי נעשה שליח דלא שייך מיעוטא דאתם גם אתם ע"ש ומעתה אני אומר שזה סברת הפוסקים דמחלקי' בין נתגייר אביו עמו ובין הביאו לקטן לב"ד להתגייר דבנתגייר עמו א"י למחות ובלא נתגייר עמו יכול למחות דבנתגייר עמו נעשה האב שלוחי דנכרי לנכרי נעשה שליח ובפ"א נעשים ישראלים אבל בלא נתגייר עמו א"י להיות שלוחו ולפי"ז מתורץ קושי' תוס' די"ל דהכא מיירי כשכבר נימול וא"צ רק טבילה שפיר מטבילין אותו ע"ד ב"ד דכיון דאמו הביאתו להתגייר ונתגיירה עמו נעשית שלוחו דנכרי לנכרי נעשה שליח, והנה בגיטין כ"ג ע"ב אמרינן דאין העבד נעשה שליח לקבל גט אשה מיד בעלה לפי שאינו בתורת גיטין וקידושין ומילתא דליתא בדנפשי' שליח לא מצי הוי ולפ"ז התינח לענין הטבילה שפיר הוי האם שלוחו אבל לענין המילה י"ל דבאמת אין מלין אותו ע"ד בי"ד כקושית תוס' דאכתי נכרי הוא ואי דאמו נעשית שלוחו הלא ליתא בדנפשה ואינה נעשית שליח דלאו בת (היתירא) מילה היא ושפיר לא נקט מלין:

וע"ז פקפק ידידי נ"י דהרי הוא פלוגתא בע"ז כ"ז ע"א אם אשה כשרה למול או לא ולמ"ד דכשרה למול שפיר הוי מילתא דאיתא בדנפשה, ולפענ"ד י"ל דזה רק אם יש לה בעל אז היא בת מילה מצד הבעל דומי' דצפורה התם בגמ' אבל באין לה בעל או שהוא נכרי שפיר י"ל דאינה בת מילה וכמ"ש מג"א סימן קפ"ז כעין זה לענין ברית בבהמ"ז, ועוד דהמילה הוא ממעשה הגירות והיא עודנה נכרית גמורה וא"י להיות שלוחו בזה משא"כ באב אפשר למול אותם בב"א ותמיד הם שווין ודו"ק:

ובזה י"ל פירש"י אהא דר"ה שפי' אם אין לו אב ואמו הביאתו להתגייר שנתקשו בו האחרונים דממנ"פ אם מתגיירת גם אמו עמו א"כ הרי אמרינן לקמן דגר שנתגייר בניו ובנותיו עמו ומ"ל אב או אם לענין זה ואם אינה מתגיירת עמו א"כ למה נקט רש"י כלל ואמו הביאתו להתגייר ולפי האמור א"ש דשפיר כתב רש"י ואמו הביאתו להתגייר דאי

באב הלא בדידיה גם המילה איתא בדנפשיה ונעשה שליח גם למול אותו והדק"ל אמאי לא נקיט ר"ה דמלין אותו ע"ד בי"ד וא"ש:

ומ"ש מעלתו דלפי דברינו תקשי דא"כ למה לי דעת בי"ד אינו פקפוק כלל דהפירוש הוא כפשוטו דצריך ב"ד כמו בשאר טבילת גר:

ולפי דרכינו מצאנו יישוב לדעת הרי"ף פ' החולץ שהשמיט הא דר"ה דגר קטן מטבילין אותו ע"ד ב"ד ונתקשו בו הראשונים אמאי לא הביאו, ולפי האמור א"ש דכיון דכל עיקר דינו דר"ה הוא רק אם נכרי לנכרי נעשה שליח וכיון דהוכיח מג"א שם להלכה דלא כמ"ב ונכרי לנכרי נמי לא נעשה שליח א"כ שפיר לא מייתי הרי"ף הך דינא דר"ה משום דתקשי קושי' תוס' הנ"ל דל"ל כתירוצינו הנ"ל וא"ש:

ומ"ש בדברי תוד"ה מטבילין שכתבו ואית לי' ממון מה"ת כגון שירש את אמו דמה בעי התוס' בזה, הנה לא ראה שכבר עמד בזה המהרש"א שם, ולפענ"ד בכונתם דלכאורה יש לדקדק אמאי לא כתבו דמשכחת גר קטן מן התורה בגר שנתגיירו בניו ובנותיו עמו ולמה כתבו דוקא במעוברת וכו' וע"ז כתבו משום דקושטא דמילתא הכי הוי דבכה"ג איירי קרא דאל"ה לא משכחת לי' ממון מן התורה וזה פשוט. ובזה יבא שלם ינוח על ראשו כנפשו ונפש ידידו דושו"ט באהבה:

עמרם הק' בלוהם:

תשובה שנט

שיל"ת וזאת ליהודא, לתורה ולתעודה, לה"ה מחותני הרב המופלג מלא פלג, חו"ש שמו ינון, מו"ה יודא סופר נ"י רב בק"ק יעמרינג יע"א:

מכתבו קבלתי בד"ת בסוגיא דגר קטן כתובות י"א ואשיבהו כרגע לבל ימצא מקום ללון כי אינני משיב לו:

א) ראשון תחילה הביא קושיא ממר אביו מחו' רב חביבי הגאון נ"י ע"ד רשב"א שבשמ"ק בכתובות שם שהקשה בהא דאדר"ה מטבילין אותו ע"ד ב"ד ודאי משמע דהוי גר לכל מילי ואוכלין משחיטתו וכשר לשליחות הגט וכתובתו דהא ר"ה סתמא קאמר ומתני' נמי מוכחא דמנסבא לה בקטנות אלא כתובה לא יהבינן לה עד שהגדיל והרי נשואין אסור מה"ת משום לא תתחתן בהם ואינימא דהגדילו יכולין למחות א"כ למחר מוחה ונעשה גוי למפרע ונמצא א"א יוצאה בלא גט וישראל אוכל נבלות למפרע ובועל נכרית דרך חתנות, ותי' כיון דהוא עצמו נוהג בגירותו כישראל חזקה כמנהגו נוהג ושוב לא ימחה ע"ש, והיינו דמוקמינן אותו בחזקתו גם על להבא, והק' אביו הגנ"י ע"ז מש"ס גיטין

דכ"ח דמסיק רבא שמא מת לא חיישינן שמא ימות חיישינן ע"ש, אלמא דל"א חזקה להבא עכתו"ק, והנה לק"מ דדוקא התם ל"א חזקה להבא שודאי ימות פ"א אבל כאן אפשר שלא ימחה לעולם שפיר אמרינן גם חזקה להבא וכמ"ש הטו"ז יו"ד סי' שצ"ז לענין השתא הוא דמת ע"ש [וחי' הר"ן נדה דל"ו ע"ב], ונלענ"ד להביא ראיה לסברא זו מש"ס נדה דס"ז דקאמר ר"ש אחר תטהר אחר מעשה תטהר אבל אמרו חכמים אסור לעשות כן שמא תבא לידי ספק כרת ופי' הרמב"ם פ"ו מה' א"ב והטור סי' קפ"ג דאתשמיש קאי דמה"ת התשמיש מותר רק חכמים אסרו, וק' אמאי מותר התשמיש מה"ת הא הוי ספק כרת וסדא"ו מה"ת לחומרא וכמ"ש הכ"מ פ"ט מטומאת מת ה"ב וא"כ יאסר התשמיש מה"ת וצ"ל משום דמוקמינן לה אחזקתה שלא תראה, אמנם תקשי הא הוי חזקה להבא שלא תראה ותסתור, אלא עכ"ח כיון דאינו ודאי שתראה ותסתור אמרינן חזקה גם להבא וא"ש ול"ק קושית מחותני מר אביו נ"י:

אמנם דעת רש"י ותוס' וסמ"ג ומרדכי דתשמיש אסור מה"ת משום דגם בכה"ג ל"א חזקה להבא, והך אבל אסרו חכמים קאי אטבילה, וא"כ לדידהו הד"ק מר אביו נ"י לדוכתי' על תי' הרשב"א וקושית הרשב"א עדיין עומדת במקומה וע"כ צ"ל דר' יוסף פליג אדר"ה, וי"ל בזה דברי הרי"ף ביבמות פ' החולץ דמ"ז שהביא מילתא דר"ה דגר קטן מטבילין אותו ע"ד בי"ד דזכות הוא לו וזכין לאדם שלא בפניו ואין חבין לו אלא בפניו והא דקיי"ל עכו"ם בהפקירא ניחא לי' ה"מ גדול דטעים טעמא דאיסורא אבל קטן זכות הוא לו, ולא הביא הא דר' יוסף דאמר אם הגדילו יכולין למחות יע"ש, וכתב הרמב"ן ז"ל ולא ידעתי למה אא"כ הוא מפרש דברי ר"י לגר שנתגיירו בניו ובנותיו עמו אבל לר"ה דאמר גר קטן מטבילין אותו ע"ד ב"ד אינו יכול למחות, שא"כ מה כח בי"ד יפה ואינו מתחוור ועיין בר"ן כתובות שם, ולהנ"ל א"ש למ"ש המרדכי דדעת הרי"ף כרש"י ותוס' דאבל אסרו חכמים אטבילה קאי אם כן כיון דפסק כר"ה ליתא לדר"י ושפיר לא הביא הא דר"י וא"ש:

ומה שנלענ"ד עוד ליישב דברי הרי"ף הנ"ל דעיין שו"ע יו"ד סי' רס"ח ס"ג אם מל וטבל שלא בפני ג' יש ב' דעות אם מעכב בדיעבד וכתב הש"ך סק"ט דבקבלת המצות אם לא קיבל בפני ג' אפילו בדיעבד מעכב ע"ש באריכות ועיין שמ"ק כתובות בסוגיין ד"ה כיון שהגדיל וכו' ולפ"ז קשיא לי איך אפשר להטביל גר קטן ע"ד בי"ד להיות דינו כישראל גמור כ"ז שלא מיחה בגדלות הא בקטנות א"א שיקבל עליו עול מצות כיון שאינו בר דעת וקבלת עול מצות הרי מעכב בגרות וצ"ע לכאורה, ונלענ"ד דהנה התוס' בסוגיין ד"ה מטבילין אחר שהעלו דל"ה גירות רק מדרבנן משום דמה"ת אין שליחות

לקטן הק' מסנהדרין דס"ח דמוכח דמשכחת גר קטן מה"ת, ותי' דמשכחת לה במעוברת שנתגיירה כדאמרינן ביבמות דע"ח נכרית מעוברת שנתגיירה בנה א"צ טבילה וכו' והקשה הפלא"ה הא בעינן מילה ואח"כ טבילה, ותי' כיון דלאו בר מילה הוא בשעת עיבור הו"ל כגר שנחתך ערלתו דלא בעינן מילה ודי בטבילה לחוד ע"ש, ועיין תוס' יבמות דמ"ה ע"ב ד"ה דר"י, וה"נ דוקא היכא דאפשר קבלת עול מצות אז הוא מעכב אפילו אם אינו בפני ג' אבל בקטן דא"א בקבלת מצות סגי במילה וטבילה ולא בעינן קבלת עול מצות כלל וכשנעשה גדול באמת צריך לקבל עול מצות ומשו"ה הגדילו יכולין למחות ואינו מקבל עול מצות וחוזר לסורו, ועיין שמ"ק שכ' דאינם גרים גמורים עד שמודיעין אותם מתן שכרן ועונשן של מצות כשהגדיל, והקשה כיון שהגדיל שפה אחת גירות גמור אחר שהגדילו ומודיעין להם עונשן ושכרן של מצות שוב אינן יכולין למחות וכו' עיי"ש, אמנם יש לחלק דבשלמא בגר שנחתך ערלתו דליכא מה למול כלל ולהכי מילה אינה מעכבת, אבל כאן למ"ד קטן או"נ בי"ד מצווין להפרישו וביארתי בחידושי שמחויב בכל המצות ואסור בכל איסורין אלא שהוא פטור מעונשין לפי שאינו בר דעת שלימה וא"כ יש כאן לקבל עול מצות אלא שהוא אינו בר דעת ולא מהני קבלתו שפיר י"ל דלא הוי גר גמור בלי קבלת עול מצות ומשו"ה אר"י הגדילו יכולין למחות ואם אינם מקבלין עול מצות הויין גוים למפרע ולהנ"ל ניחא מה שהתעורר הרשב"א הנ"ל כיון דהוי גר גמור אמאי יוכל למחות כמובן] אמנם למ"ד קטן או"נ אין ב"ד מצווין להפרישו אין על הקטן חיוב מצוה ואיסור כלל וא"כ א"צ קבלת עול מצות כלל והוי כישראל גמור וא"כ הגדילו אין יכולין למחות, ולפי"ז לר"ה דס"ל בנדה דמ"ו הקדיש ואכל לוקה נראה דס"ל גם בשאר איסורין עכ"פ ב"ד מצווין להפרישו ועיי"ש בתוס' ד"ה אי וכו' ובמהר"ם לובלין שם דאל"כ מנ"ל דהקישא הוא למלקות דילמא רק לאיסורא בעלמא ומשו"ה לר"ה לשיטתו שפיר קאמר ר"י הגדילו יכולין למחות אבל למאי דקיי"ל להלכתא דקטן או"נ אין ב"ד מצווין להפרישו ליתא לדר"י ולהכי לא הביאו הרי"ף וא"ש:

ב) הביא קושיא בשם דודו הרה"ג הצדיק המנוח מהרי"ש מטאפאלשאני ז"ל שהק' דאיך גר קטן מטבילין אותו ע"ד ב"ד בתורת זכייה ושליחות עיין תוס' שם ד"ה מטבילין הרי אמרינן בקידושין עי"ן קשים גרים לישראל כספחת וא"כ הוי תופס לבע"ח במקום שחב לאחרים ול"מ שליחות לזכות לזה ולחוב לזה, אמנם גם זה לק"מ דהרי רש"י ז"ל פי' שם הטעם דלכן קשים כספחת לפי שאינם בקיאין במצות ומביאין פורעניות, ועוד שמלמדים את ישראל ממעשיהם ע"ש, ולפ"ז יש לומר דוקא בגדול שמתגייר דטעים טעמא דאיסורא קשה כספחת אבל קטן לר"ה זכות גמור הוא לו והוא בקי במצות ועושה מעש"ט אינו

קשה כספחת ואינו חב לאחריני ושפיר מהני שליחות, ובהכי ניחא דדחי הב"ע בגר שנתגיירו בניו ובנותיו עמו, ל"ל שנתגיירו עמו אפילו הם לא נתגיירו רק הביאו אותו להתגייר נמי ניחא לי' במה דעביד אבוהי' ואמ' ועיין שמ"ק שם ד"ה גר קטן, ולהנ"ל א"ש דלמאי דדחי לדר"ה משום דאינו זכות גמור גם לקטן דלא טעים טעמא דאיסורא משום דהאי נמי בהפקירא ניחא ליה א"כ תקשי אפילו ניחא לי' במאי דעביד אבוהי מ"מ איך אפשר לזכות לו במקום דחב לאחריני כיון דגם בקטן שייך בהפקירא ניחא לי' שוב קשה כספחת כקושית דודו ז"ל, ולהכי קאמר בגר שנתגיירו בניו ובנותיו עמו ומגו דזכי לנפשי' זכי נמי לחברי' אפילו במקום שחב לאחרים כדאמרינן בב"מ ד"ח ע"ש וא"ש:

וגם בזה יש ליישב דברי הרי"ף הנ"ל דלא הביא הך דר"י דהגדילו יכולין למחות, דלפי הנ"ל י"ל דהא דאר"י הגדילו יכולין למחות היינו דוקא בעל דעת ב"ד כיון דלא מהני רק מטעם דאינו חב לאחריני משום דמורגל ביהודית מקטנותו וכיון דחזינן דמוחה בגדלות שוב יהי' קשה כספחת וחב לאחריני ולא מהני השליחות ובטל הגירות ומשו"ה ס"ל לר"י דהגדילו יכולין למחות, ולפ"ז י"ל דרי"ף ס"ל דלהכי קשים גרים כספחת היינו לפי שכל ישראל ערבים זב"ז כי"מ שבתוס' קדושין שם ובהכי אזלא שמעתא דר' יוסף ולכן דחה דר"י מהלכה מכח סוגיא דסוטה דל"ז שהביאו תוס' בקידושין שם דלא נתערבו בשביל הגרים וא"כ אינם קשים כספחת כלל ול"ה חב לאחריני ושפיר מטבילין אותו ע"ד ב"ד כר"ה וליתא לדר"י ולכן לא הביא הא דר"י וא"ש:

ועל רבעים אשיבנה ליישב דברי הרי"ף הנ"ל דהנה התוס' הק' הא אין שליחות לקטן וזכיה מטעם שליחות, ועוד הא אין שליחות לנכרי ותי' בתי' השני דהיכא דהוא זכות גמור וליכא אפילו קצת חובה יש לקטן זכייה מה"ת ואי דהוי נכרי כיון דבאותו זכייה נעשה ישראל שפיר מהני זכייה ע"ש והיינו משום דזכייתו ויהודייתו באים כאחד, וק"ל לפמ"ש הקצוה"ח סי' ר' דלא אמרינן גטו וידו באים כאחד רק בגט ושחרור משום דהוי בעכ"ח אבל במתנה דהוא רק מדעתו לא אמרינן מתנתו וחציו באים כאחד וא"כ ה"נ כיון דגירות אינו בעכ"ח ל"ש לומר באים כאחד וצ"ע לכאורה, אמנם נראה דמזה סיוע למ"ש הרמב"ם פ"ח מעבדים ישראל שתקף עכו"ם קטן או מצא תינוק עכו"ם והטבילו לשם גר ה"ז גר וכו' וכ' כ"מ דזה פי' אמה דאר"ה גר קטן מטבילין אותו ע"ד בי"ד ואולי ביש לו אב שכתב הרמב"ם שם בפ"ט ה"ב שיכול למכור בניו ובנותיו לעבד כנעני א"י לגיירו בעכ"ח ולהפקיע זכות האב ומה"ט נמי א"י לגייר גדול בעכ"ח לפי שיכול למכור עצמו כמבואר ברמב"ם שם וא"י להפקיע זכותו וגם ל"ה זכות גמור ועיין לח"מ שם ועיין ברמב"ם פ"ו ממלכים ה"ג ועיין רשב"א קדושין כ"ג ד"ה ולענין שכתב דבזכות גמור שאין

בו שום צד חובה זכין לעבד אפי' עומד וצווח שאינו רוצה, והק' מהא דאר"י גר קטן שהטבילוהו ע"ד ב"ד הגדילו יכולין למחות אע"ג דהוי זכות גמור, ותי' דשאני עבד כיון דאלו איתי' קמן כופין לי' לקבולי בעכ"ח כי ליתא כאן נמי מזכין ליה בעכ"ח משא"כ גירות דליתא בעכ"ח שפיר יכול למחות ע"ש, ולפ"ז לדעת הרמב"ם הנ"ל דגם גירות קטן הוי בעכ"ח וזה פי' דברי ר"ה גר קטן מטבילין אותו ע"ד בי"ד ע"כ כשהגדיל אינו יכול למחות כיון דהוי זכות גמור והא דאר"י הגדילו יכולין למחות היינו למאי דדחי לדר"ה דאין מטבילין אותו ע"ד ב"ד דל"ה זכות גמור רק דמתני' מיירי בגר שנתגייר בניו ובנותיו עמו וע"ז קאי ר"י ואומר דהגדילו יכולין למחות או אפילו מטבילין אותו ע"ד בי"ד דהוי זכות גמור יכול למחות כיון דאית לי' אב שיכול למכרו אינו יכול לגיירו בעכ"ח, אבל הרי"ף שהביא להא דר"ה פי' בו כרמב"ם הנ"ל ובאין לו אב שפיר לא הביא הא דר"י דבאמת אינו יכול למחות כנלענ"ד נכון וא"ש:

ג) הקשה מעלתו נ"י ע"ד תוס' ד"ה מטבילין וכו' הנ"ל שכתב והא דאמרינן בר"פ בן סורר ס"ח וכו' משכחת לה גר קטן מה"ת במעוברת שנתגיירה כדאמרינן בפ' הערל וכו' ותמה למאי דמסקינן התם עובר לאו ירך אמו רק כיון דהיינו רביתי' ל"ה חציצה הדק"ל איך הוי גר מה"ת הא אין זכין לקטן רק מדרבנן, והוא קושית הפלא"ה ע"ש בסוגיין ולפענ"ד נראה דשאני הכא דמגו דזכתה לנפשה להיות גיורת זכתה נמי לבנה להיות גר וכמו דאמרינן בשנים שהגביהו מציאה ב"מ ד"ח דאף דמגביה מציאה לא קנה מ"מ הכא קנה משום מגו דזכי לנפשי' זכי נמי לחברי' וכן בשותפין שגנבו אף דאין שלד"ע מ"מ חייבין משום מגו ועוד כמו דאמרינן ב"מ ד"י ע"ב דאף דאשלד"ע אבל חצר דבע"כ מותיב בה ישלד"ע ה"נ כיון דהעובר בעכ"ח נטבל שהוא המשלח יש לו זכיה מה"ת וא"ש:

ומה שנלפע"ד עוד ביישוב קושיא הנ"ל דהנה השמ"ק הקשה אי לא הוי גר אלא מדרבנן א"כ אותן העומדים על הר סיני שהיו שם כמה קטנים שנכנסו תחת כנפי השכינה נה והטבילום ומלום, ותי' דאלו זרע אברהם כבר נצטוה על המילה ולהכניסם מקטנותם בבריתו ואין זה אלא גמר גירות עיי"ש מבואר כיון שהי' קצת יהודים בלא זה שפיר מהני להו מה"ת ועיין כתובות מ"ד דגיורת שהיתה הורתה ולידתה שלא בקדושה וזנתה ה"ז בחנק, היתה הורתה שלא בקדושה ולידתה בקדושה ה"ז בסקילה וע"ש בגמ' ותוס' והרי מבואר דלידתה בקדושה הוי קצת דינה כישראל ולהכי שפיר יכולין לזכות מה"ת שיהי' גר גמור מה"ת כיון שלידתו בקדושה וא"ש:

ועוד נלענ"ד דהנה בחת"ס יו"ד סי' שי"ז הקשה השואל עמ"ש הרמב"ם פ"י ממלכים ה"ב ולעולם אין עונשין מהן לא קטן ולא חדש ולא חרש ולא שוטה לפי שאינן בני מצות,

וקשה הא בפ"ט ה"ט כתב שלא נתנו השיעורי' אלא לישראל לבד וכבר כ' הרא"ש בתשו' דזמן גדלות לבת י"ב ולבן י"ג שנה והבאת שערות ושיעורו הכל בכלל שיעורין שנאמרו הל"מ [ועיין בתשובת מהרי"ל סי' נ"א ובאבן עזרא עה"ת ויקרא כ' ט'] וכיון שאין שיעורין לב"נ מ"ט יפטר הקטן, ותירץ דכונת הרמב"ם שקטן פטור היינו בקטן כ"כ שאינו בר דעת דזה אנוס הוא אבל בשכלו שלם רק שלא הגיע לשנים ולא הביא סימני גדלות בישראל יש לו דין קטן אבל בב"נ דלא נאמרו שיעורין דינו כגדול ע"ש ועיין חת"ס יו"ד סי' קפ"ד ולפ"ז קשיא לי מה הקשה תוס' הא אין שליחות לקטן הא כתבו תוס' כיון דזכות הוא לו אנן סהדי דעביד לי' שליח וכיון דלא בעינן דעתו מה בכך דאין שליחות לקטן הא בנכרי לא שייך דין קטנות כיון דלא נאמרו שיעורין לב"נ רק משום שאינו בר דעת וכאן כיון דלא בעינן דעתו שפיר ב"ד נעשי' שלוחי' שלו וצ"ע לכאורה, ולכן נ"ל דשני הקושיות הם באמת קושיא אחת מכח ממנ"פ דהא על קושיא דאין שליחות לנכרי י"ל כיון דע"י זכיה נעשה ישראל יש לו שליחות כמו שתירץ תוס' באמת אלא דקשה ממנ"פ אם אתה מחשבו כישראל הרי הוא קטן דנאמרו להם שיעורי' גדלות ואם אתה מחשבו לנכרי ואינו מזיק הקטנות א"כ אין שליחות לנכרי וע"ז תירצו דקטן אית לי' זכיה מדרבנן וא"כ שפיר אנו מחשבין אותו כישראל כיון דאתי לכלל שליחות או משום דע"י זכיה נעשה ישראל הו"ל כישראל, אלא דהא ק"ל למה דדחי הש"ס הב"ע דגר שנתגיירו בניו ובנותיו עמו אמאי צריך לטעמא משום דניחא להו במאי דעביד אבוהון ועיין שמ"ק בסוגיין הא לפמ"ש המג"א סי' תמ"ח דנכרי לנכרי נעשה שליח ע"ש א"כ שפיר י"ל דגר קטן אין מטבילין אותו ע"ד ב"ד משום דאין שליחות ממנ"פ אי דינו כנכרי הא אין שליחות לנכרי ואי דינו כישראל הרי הוא קטן והא דאית לי' זכי' מדרבנן לא מהני, אבל בנתגיירו בניו ובנותיו עמו שפיר מהני שליחות דאבוהון דדיינינן להו כנכרים ולא שייך דקטן הוא ואי משום דא"כ הא אין שליחות לנכרי ז"א דהא נכרי לנכרי נעשה שליח וצ"ע לכאורה, אמנם באמת לק"מ דהרי קיי"ל א"א לצמצם וא"כ האחד נטבל קודם לחבירו והוי ישראל ונכרי לישראל אינו עושה שליח ולא נעשה שליח משו"ה צ"ל דניחא להו במה דעביד אבוהון וא"ש ולפ"ז במעוברת שנתגיירה אפילו אי עובר לאו ירך אמו שפיר הוי גר מה"ת דנכרי לנכרי נעשה שליח וכיון דדינו כנכרי ואין הפסד בקטנות ולא שייך א"א לצמצם דהרי מצומצם ועומד הוא דטבילות אמו עולה לו, אמנם לכאורה ז"א דהא בנה עדיין אינו גר גמור דהא צריך עוד מילה וא"כ הוי ישראל לנכרי ואינו נעשה שליח אבל ז"א כיון דא"א למולו הוי כישראל גמור בלי מילה כמ"ש הפלא"ה הבאתיו לעיל ע"ש, וזה שסיימו תוס' והוי גר מה"ת דישראל גמור הוא והנך תיבות דישראל גמור הוא אין להם

פי' כלל דמה נתינת טעם הוא זה ולהנ"ל א"ש דהא דהוי גר גמור מה"ת היינו משום דישראל גמור הוא מיד בטבילת אמו אף בלי מילה:

וחמישיתו אוסיף עליו ליישב דברי הרי"ף הנ"ל שלא הביא הא דר"י דבהגדילו יכולין למחות והוא דבשמ"ק בסוגיין דקדק אמאי נקט הגיורת שנתגיירה ולא הנכרית שנתגיירו ותי' דלמאי דאר"י הגדילו יכולין למחות ניחא דהיינו שהיתה גיורת בקטנותה שנתגיירה ונשארה בגרותה, תי' ב' למ"ש תוס' דמשו"ה מטבילין ע"ד ב"ד אף דאין שליחות לנכרי מ"מ כיון דבא להתגייר חייבי לי' כישראל שפיר קתני הגיורת שנתגיירה שקודם הגירות חשבינן לה כגיורת ע"ש, ולפ"ז היינו דקאמר לימא מסייע לי' וכו' מאי לאו דאטבלינהו ע"ד ב"ד מדקתני הגיורת וכו' ודחי לא בגר שנתגיירו בניו ובנותיו עמו וא"כ קשיא למה נקט הגיורת וע"ז תי' ר"י הגדילו יכולין למחות, אבל הרי"ף דפסק כר"ה וניחא לשון הגיורת אין אנו צריכין לדר"י לכן לא הביאו וא"ש:

ועוד י"ל בסגנון הנ"ל דהרי אמרינן ביבמות ע"ח נכרית מעוברת שנתגיירה בנה א"צ טבילה והוי ס"ל משום דעובר ירך אמו ודחי משום דהולד נטבל וליכא חציצה דשאני עובר משום דהיינו רביתי' ונראה דאי טעמא משום עובר ירך אמו א"צ מילה לשם גרות ולא קבלת עול מצות בנקבה אבל אי הטעם משום דליכא חציצה נהי דבנה נטבל מ"מ צריך מילה לשם גירות והבן עם הבת צריכין קבלת מצות ומשום כה"ג נקט הגיורת במעי אם שנתגיירה אח"כ ואין אנו צריכין לדר"י אלא ר"י ס"ל עובר ירך, אמו ומשו"ה קאמר הגדילו יכולין למחות אבל למאי דקיי"ל עובר לאו ירך אמו י"ל כנ"ל ולא מוכח כדר"י ולכן השמיטו הרי"ף וא"ש:

ד) מה שדקדק ע"ד הש"ס דקאמר גר קטן מטבילין אותו ע"ד ב"ד אמאי לא נקט מלין כבר עמד בזה השמ"ק בסוגיין ולענד"נ ליישב דלכאורה יש להבין למ"ש הרשב"א בחולין די"ב דמשו"ה מהני בגט שכותב חשו"ק בגדול עומד ע"ג משום דכתיבת הגט בעי שליחות וא"כ הוי כאלו כ' הבעל וגדול העומד ע"ג הוי שליח הבעל לכווין לשמה והוי כאלו כיוון הבעל והוי המעשה והכונה מאדם אחד אבל בשחיטת חולין אי בעי כונה לשחיטה לא מהני גדול עע"ג ומכווין כיון דשחיטת חולין לא בעי שליחות א"כ הוי מעשה השחיטה של חשו"ק וא"כ הגדול מכווין ואין כאן כונת השוחט ול"מ ע"ש ולפ"ז תקשי איך מלין אותו ע"ד ב"ד הא א"א לעשות שליח למול אחר תחתיו והוא מצוה שבגוף הגר להיות נימול וא"כ מה מהני כונת ב"ד לשם גירות על מעשה שבגוף אחר, אמנם ז"א דלא בעינן כונת הנימול רק כונת המל וכמ"ש התוס' ב"מ ד"ל ד"ה אף דלא בעינן ניחותא דבעלים וכונתם רק ניחותא דעושה ע"ש ועיין קצוה"ח סי' שפ"ב ושפיר

מהני כונת ב"ד המלין אותו, אך עדיין תקשי בטבילה שהוא טובל עצמו ואיך מהני כונת ב"ד לשם גירות וצ"ל דגם כאן הוא רק נטבל אבל ב"ד הם המטבילין כמו בכלים דשייך לשון מטבילין וסגי בכונת המטביל ועיין בש"ס חולין דל"א ע"ב כונה דחברתה כונה מעליותא הוא, ולפ"ז א"ש דמלין פשיטא דמלין ע"ד ב"ד רק רבותא אשמעינן דאפילו מטבילין וכנ"ל ולהכי נקט לישנא דמטבילין ולא נקט טובל ע"ד ב"ד. הארכתי קצת כדי לעשות לו קורת רוח בפלפולא ושאר דבריו שכ' הוא דרך שדשו בו רבים ואין להאריך:
מחותנו החותם בברכת התורה ולומדיה:
עמרם הק' בלוהם בק"ק הנ"ל:

תשובה שס

שיל"ת ב' אויפאלו א' וארא תרו"ן לפ"ק:
שוכ"ט להמופלג וכו' מו"ה מנחם מענדל נ"י פערל:
מכתבו קבלתי והגם שאין הפנאי מסכים להשיב מ"מ אמרתי אולי רוצה לידע האמת בהא דקי"ל דטבילת גר צריך מקוה הכשר לטבילת נדה כמ"ש רמב"ם פי"ג מא"ב הי"ג וש"ך יו"ד סי' רס"ח וגם צריך להיות בלי חציצה כמ"ש ביו"ד וש"ך שם ע"ש וקשי' ליה מהא דיבמות מ"ה דקאמר האי דהוי קרי ליה בר ארמאה אריב"ל מי לא טבל לקירויו ומה אהני ליה מה דטביל לקירויו לענין גרות הא טבילת בעל קרי סגי במ' סאה מים שאובין כמ"ש מג"א סי' פ"ח סק"א וטבילת גר צריך מקוה הכשר לטבילת נדה ועוד דטבילת בעל קרי מהני אפי' בחציצה כמ"ש שע"ת או"ח סי' פ"ח ועיין פ"ח דמקואות מ"א ובתויו"ט שם וטבילת גר צריך להיות חציצה:
הנה מחציצה ודאי לק"מ דמה"ת אינו חוצץ אלא ברובו ומקפיד עליו עיין טו"ז יו"ד סימן קצ"ח סק"ד ובזה י"ל דלא מהני אפי' בטבילת בעל קרי ורק מיעוטו ומקפיד או רובו ואינו מקפיד דאפילו בטבילת נדה אינו חוצץ רק מדרבנן בזה כתב מאמר מרדכי שבשע"ת דאינו פוסל בטבילת בעל קרי וא"כ כי טבל לקריו הוי גר מה"ת ורק מדרבנן לא הוי גר ושפיר קאמר מי לא טבל לקריו ואיך קרי לי בר ארמאה והא מה"ת גר הוא:
אבל גם משאובין לק"מ ולא מיבעיא למ"ש מ"מ פ"ג מא"ב ה"ט בדעת הרי"ף ורמב"ם דהק' מי לא טבל היכא אפשר לחוש שלא נתגיירו כראוי והרי הם נוהגים בכל המצות כישראלים גמורים וטובלים מטומאתן וטבילה דנקט לאו דוקא ע"ש א"כ אפי' טובל לקריו בשאובין וגם בחציצה מ"מ הוא ראיה כיון שנוהג בדרכי ישראל שנתגייר כראוי, אלא אפי' לדעת חי' רמב"ן ב ביבמות שם דטבילה לשם קריו גופא עולה לו לטבילת גרות

מ"מ הרי אפשר שלא טבל לקריו מעולם כמ"ש רמב"ן שם וא"כ צריכין לידע בבירור שטבל לקריו וכמ"ש טו"ז סי' רס"ח סק"ח וא"כ שפיר מיירי בידענו בבירור שטבל לקריו במקוה כשרה לנדה בלי חציצה ושפיר מהני גם לגירות רק דאשמעינן דאפי' לא טבל לשם הגירות רק לקריו מהני משום דדת יהדות הוא כמו שפירש"י שם:

אמנם מעיקרא דדינא שיבוש הוא דהא דסגי לבעל קרי בטבילת שאובין או בחציצה היינו לתפלה וד"ת וכמ"ש הרמב"ם והר"ש שם רפ"ח דמקואות אבל לענין טומאה וטהרה צריך מקוה כשירה כנדה ובלי חציצה וא"כ הא דאמר בגמרא מי לא טבל לקריו היינו לטומאה וטהרה דזה שפיר מהני גם לטבילת גירות, ובזה הנני חותם בברכת התורה ולומדיה:

עמרם הק' בלוהם בק"ק הנ"ל:

תשובה שסא

שוכ"ט לאחי אהובי הרבני החו"ב כמו"ה משה נ"י:

מכתבך מיום ב' שבוע זו קבלתי ולא הי' לי פנאי להשיב עד היום ואבא היום ע"ד שאלתך באיש יהודי הדר זה כמה שנים עם גויה כדרך איש ואשתו וכבר היתה מחזרת להתגייר מאז ומקדם אבל לא עלתה בידה מחמת שהי' נגד חוקי המלך והמדינה יר"ה וגם ילדה לו בן זכר והניחו אותו למול כי לא הי' אז שם רב ומורה וגם אחרי ביאת הרב שמה ילדה בן ולא הניחו הרב למולו ומעת אשר ניתן רשות מטעם המלך ושרי המדינה להתגייר מחזרת תמיד להתגייר ומחשבתה ניכרת מתוך מעשי' שכונתה לשמים כי הנהגת ביתה באו"ה הכל הוא כדת יהודית וגם כבר נתקשרו בקשר נישואין כפי חוקי המדינה געריכטליכע ציווילעהע:

הנה דין זה מבואר ברמב"ם פי"ג מאיסורי ביאה הי"ד דכשבא להתגייר בודקין אחריו שמא בגלל ממון וכו' ואם אשה היא בודקין שמא עיני' נתנה בבחור מבחורי ישראל אם לא נמצא להם עילה וכו' ופסקוהו המחבר בש"ע יו"ד סי' רס"ח סי"ב והוא מגמ' יבמות כ"ד ע"ב ודף ע"ו דלא קבלו גרים בימי דוד ושלמה אלא שעלה בדעתך דבנ"ד כיון שדר עמו כבר בלי גירות וגם מקושרים עפ"י חוקי המדינה שוב ל"ש לומר שמתגיירת בשביל שעיני' נתנה בו ודמי להא דאמרינן ביבמות שם ע"ו מידי הוא טעמא אלא לשלחן מלכים הא לא צריכה לי' אבל יש חשש דרצונה לעשות נחת רוח לבעלה והנה גם ז"פ דאם לזה מתכוונת דאין מקבלין אותה כמ"ש הרמב"ם שם שכל החוזר מן העכו"ם בשביל דבר מהבלי העולם אינו מגירי צדק וכן בהט"ז כתב והדבר ידוע שלא חזרו אלא בשביל דבר

וכו' משמע בשביל איזה דבר שיהי' אם אינו לש"ש וכן הוא לשון הג"מ יבמות פ' החולץ סי' ק"ט דמי שבא לפנינו להתגייר וידוע לנו שבשביל תועלת דבר הם עושים אין לקבלם ומשמע כל איזה תועלת שיהי' ועוד אולי חוששת לעצמה דעכשיו יצרו תקפו אבל אם יבא בימים יתגבר שכלו על יצרו ישוב וניחם ויגרשנה מביתו:

ואין לדקדק מדברי הג"מ הנ"ל דוקא בידוע לנו שמשום תועלת עושים הוא דאין מקבלין אבל מספק מקבלין דמראיות שהביא שם מוכח דאפילו מספק אין מקבלין וכמ"ש שם אח"כ בטוח הי' שסופו לעשות לש"ש אבל אם אינו בטוח מספק אין מקבלין ולפ"ז צ"ל מש"כ תחילה בידוע לנו שבשביל תועלת דבר הם עושים היינו רק שידוע לנו דבר תועלת שיש לתלות בו כמו בימי דוד ושלמה דאז אין מקבלין אותן אפי' אומרים שאין עושים לתועלת משא"כ בשאין התועלת ידוע וגם אחר בדיקה לא נמצא עילה שיש לתלות בה שלתועלת הזה הוא מתגייר אין חוששין שמא יש עילה שאינו ידוע לנו אבל כל שנמצא עילה שיש להסתפק שמא מפני תועלת זה הם מתגיירים אין מקבלין אותם ובא וראה מ"ש הרמב"ם שם הל' ח"י ומפני זה אמרו חכמים קשה להם גרים לישראל כנגע צרעת שרובן חוזרים בשביל דבר ומטעין את ישראל וקשה הדבר לפרוש מהם אחר שנתגיירו צא ולמד וכו' ועיין תוס' קידושין ע' ע"ב ד"ה קשים מבואר שרובן עושין לתועלת וגם דבמומר קיי"ל בסי' קי"ט סי"א אם בעיר אחת מאמין באלילים ובעיר אחרת נכנס בבית ישראל ואומר שהוא יהודי אינו עושה יין נסך והטעם כתב ב"י שם בשם ר"י כי העכו"ם מילתא דמסתבר שהוא שקר כשהוא אומר שמאמין בה הוא עושה להנאת יצה"ר ואינו מאמין בלבו וכשהוא אומר לנו שהוא ישראל אומר בלב שלם שאמונתינו אמונה הוא וטובה ואמיתית ע"ש מ"מ היינו דוקא בישראל מומר אבל גוי שבא להתגייר רובן עושין בשביל תועלת וא"כ בנ"ד שהעילה ידוע לנו שיש לתלות שבשביל תועלת מתגיירת אין לקבלה:

ולכאורה עלה בדעתי דאפילו למה דפסקי' דבדיעבד אם גיירום הדיוטות מהני הגירות כמבואר ברמב"ם ומחבר הנ"ל והוא מגמ' דיבמות כ"ד שם מ"מ בנ"ד אפילו בדיעבד לא הוי גירות והוא עפ"מ שכתב נמוק"י ביבמות שם דכיון דנתגיירו וקבלו עליהם חזקה הוא דאגב אונסיהו גמרו וקבלו ע"ש וא"כ אפשר דדוקא בתועלת גדול כשלחן מלכים וכדומה אמרינן אגב אונסיהו גמרו וקבלו אבל בנ"ד שגם בגיותה דר עמה וגם קשורים בחבלי חוקי המדינה ולית לה תועלת גדול בגירותה רק תועלת מועט כנ"ל לא אמרי' דאגב אונסה גמרה וקבלה ואפילו בדיעבד לא הוי גירות, אלא דז"א דהרי כתב הסמ"ע סי' ר"ה במוכר מחמת אונס דמהני מכירתו דנקט בשו"ע אונס גדול וכש"כ אונס קטן

דמהני מכירתו ואמרינן דגמר ומקני דאל"כ לא הי' עושה מפני אונס קטן וה"נ דכוותי', אבל מ"מ לכתחלה ודאי אין מקבלין אותה כמש"ל:

ותמה אני עליך שכתבת שאפילו בעניני או"ה היא מתנהגת בתוך ביתה בדת יהודית, חדא מי מעיד על זה והיא אינה נאמנת דגויה היא ועוד מה אפילו והלא בשאר דברים היא מכשלת אותו שנבעלה לו ועיין ברמב"ן בחומש פ' בראשית בפסוק מה זאת עשית מכאן נוכל ללמוד עונש למחטיאין אדם בדבר וכו' ורמב"ם פי"ב מה' א"ב ה"י כתב ישראל הבא על עכו"ם וכו' כיון שבא על העכו"ם בזדון הרי זו נהרגה מפני שבא לישראל תקלה על ידי כבהמה ודבר זה מפורש בתורה שנאמר וכו' וא"כ אפילו בדת בני נח אינה נוהגת, ואילו היתה יד ישראל תקיפא הי' אפשר לתלות גירותה בזה כדי שתפטור מן המיתה כדאמרינן בסנהדרין ע"א ע"ב בן נח שבירך את השם ואח"כ נתגייר פטור הואיל ונשתנה דינו נשתנה מיתתו וכ"פ הרמב"ם פ"י ממלכים ה"ד ובישראל אין דינו במיתה לפי שבא לישראל אחר תקלה ע"י כדמוכח בסנהדרין נ"ה דקטנה בת ג' שנים ויום אחד אם בא עלי' אחד מכל העריות מומתין ע"י והיא פטורה:

וגם מ"ש שראוי להזדקק לגיירה כדי שלא יעבור תמיד על כשג"ז הרי אין אומרים לאדם חטא בשביל שיזכה חבירך כדאמרינן שבת ד' אלא באם עושה איסור חמור ע"י וכאן הא אינו עובר איסור נשג"ז על ידינו רק על ידי יצרו הרע וג"ז רק בלא פשע כמ"ש כ"ז תוס' שם ובעירובין ל"ב ובכ"ד וכאן הרי הוא פושע ומורד ועובר במזיד, ואפשר נמי כיון שהוא חשוד על נשג"ז שהוא חמור בעיני הבריות חשוד לקל ממנו בעיני הבריות ועיין ש"ך סי' קי"ט סקי"ב ובגיותה ליכא איסור נדה מדאורייתא כמ"ש תוס' נדה ל"ב ד"ה ר' מאיר הוא מהא דנדה ל"ד ושבת פ"ג ולכשתתגייר יעברו על איסור נדה דאורייתא שהוא בכרת ועיין ברמב"ם פי"ב מא"ב ה"ב וה"ו וה"ז:

ועוד אני חוכך בזה מהא דאמרינן בבכורות ל' ע"ב עכו"ם שבא לקבל ד"ת חוץ מדבר אחד אין מקבלין אותו ר' יוסי ב"ר יהודא אומר אפילו דקדוק אחד מדברי סופרים ופסק כן רמב"ם פי"ד מה' א"ב ה"ח ועיין מ"מ שם ובעו"ה בדור פרוץ עוברים כמה עבירות ושנו בא ונעשה להם כהיתר כמו נשים הולכות פרוע ראש בשוק ולילך בבתי טרטיאות וריקוד ומחולות אנשים ונשים ויד ליד לא ינקה וכדומה הרבה וקשה להאמין שאיש אשר ייחד לו גויה בזנות כמה שנים ועתה נתקשר עמה עפ"י חוקי המדינה בנישואין ואפשר הוסיף בזה חטא על פשע דאולי זה מיקרי דרך חתנות עיין רמב"ם פ"ב מאי"ב ועדיין לא שב מטעותו כי אפילו לא יקבלו אותה להתגייר ידור עמה כאיש עם אשתו שיניח אותה לקבל באמת כל הנ"ל ושאר דקדוקים מדברי סופרים וא"כ אין כאן גירות כלל:

ומלבד כ"ז הרי תנן ביבמות כ"ד ע"ב הנטען על השפחה ונשתחררה או על הנכרית ונתגיירה הר"ז לא יכנוס וכ"פ הרמב"ם פ"י מגירושין הי"ד ובשו"ע אהע"ז סי' י"א ס"ה וא"כ אם תתגייר אסור לכנסה ואף דאם כנס אין מוציאין מידו היינו אם כנסה כדמו"י אבל זה עדיין לא נתגיירה ולא כנסה כדמו"י ואם אינה מקבלת שלא תינשא לו הרי אינה מקבלת דקדוק מד"ס ואין מקבלין אותה להתגייר כלל וכל זה צריך להיות באמת בלי רמיה:

אלא דלכאורה עלה בדעתי כיון דהא דאסור לכנוס היינו משום הסר ממך עקשות פה וכו' כדאמרינן שם בגמ' ופירש"י דאתי לאחזוקי קלא קמא וא"כ זה דוקא בחשוד ואינו וודאי שבא עלי' אבל בנ"ד שדר עמה כאיש עם אשתו וודאי בא עלי' כמה פעמים ועיין רש"י ותוס' כתובות ט' גבי מפני מה לא אסרוה א"כ אין לחוש במה שיחזיקו הקול כיון שקול אמת הוא, ויש סמך לסברא זו מדברי הרא"ש שם שכתב בנטען על הפנויה יש דעות חלוקות וכו' ויש אומרים דמצוה ליכנס כדאשכחן באונס וכו' ואני אומר דנהי דחייבתה תורה לכנסה אחר שנפגמה ה"מ בודאי אבל קול בעלמא אין להחזיק הקול ולפגום שניהם ע"ש הרי מבואר כסברא הנ"ל שוב מצאתי בס' דרישת ארי אה"ע סוס"י י"א שכ"כ, [עיין בשו"ת חוט השני סימן י"ח]:

אבל מצאתי בחידושי הרמב"ן שם הביא תוספתא, פ"ד דיבמות ה"ה ישראל הבא על שפחה על הנכרית אעפ"י שחזרה שפחה ונשתחררה נכרית ונתגיירה הרי זה לא יכנוס וכו' מדקתני גבי א"א נטען וגבי שפחה הבא ש"מ דוקא קתני שבא עלי' בעדים וכו' ומשום לזות שפתים דידה ודידי' אסור שלא יאמרו לשום זנות נתגיירה זו ולשום זנות נשאה זה ע"ש הרי מבואר דגם בוודאי אסור לכנוס ולזה הסכים גם בחי' רשב"א שם:

ואולי יתעקש המתעקש לומר הרי קי"ל באבהע"ז סי' י"א הנ"ל בנטען מן הנכרית דלא יכנוס ואם כנס לא יוציאה גרשה אסורה לחזור לו אא"כ הי' לו בנים ממנה וה"נ הרי יש לו בנים ממנה ומותר לכנסה אפי' לכתחילה דזה שיבוש דדוקא בעבר וכנס אחר שנתגיירה והי' לו בנים ממנה ביהודית אחר שנתגיירה דהן בניו מיוחסים אחריו והם ישראלים גמורים בזה הוא דאמרינן דמותרת לחזור אבל בנים שילדה לו בגיותה אינם בניו כדאמרינן ביבמות י"ז וכ"ג ואין בנך הנולד מן הנכרית קרוי בנך אלא בנה וכמ"ש רמב"ם פי"ב מא"ב ה"ז ועיין לשונו הזהב פ"א מייבום ה"ד שכתב והבא מן העכו"ם עכו"ם וכאלו אינם והכי תנן בקידושין ס"ו ע"ב דהולד כמותה וכ"פ רמב"ם פט"ו מא"ב ה"ד ובשו"ע אהע"ז סי' ח' ס"ה וודאי אסור לכנוס בשביל הבנים ולהכי נקט דין זה דוקא בגרשה דאז משכחת שהי' לו בנים ממנה בגירותה והם ישראלים גמורים אבל הבנים

שהי' לו ממנה בגיותה הם כגוים גמורים ואם באים לכנוס תחת כנפי השכינה להיות יהודים צריכין להתגייר כשאר גרים במילה וטבילה ואם מהני מילת בניו כיון שלא הי' לשם גירות צריך בירור אם אין צריך להטיף מהם דם ברית, אך לא נשאלתי על זה רק עלי' ובזה נלפע"ד מכל הלין טעמי הנ"ל שאין לקבל אותה להתגייר ואפילו גיירוה הדיוט אסור לכונסה:

אחרי כותבי שוב הראני בני הרב הגדול מו"ה יצחק יעקב כי תשו' הרמב"ם בספר פאר הדור סי' קל"ב שנשאל בבחור שקנה שפחה יפת תואר ויושבת בביתו והבית גדולה אכן אשת אביו ושלש בנותי' דרים עמו ויהי כג"ח התקוטטו עמו והלשינו עליו אצל השופט שיש בביתו שפחה גויה ומתיחד עמה והישר בעיניו יעשה והשופט שלח אחרי' והשיבה שהיא יהודית ואיים וגיזם עלי' ונשארה בטענותה שהיא יהודית ושבוה והביאה הנה ושאלו אם חייבים הב"ד להוציאה מביתו משום והייתם נקיים או דילמא כיון שד' נשים הנ"ל דרים שם א"צ להוציאה וגם כשגזרו חכמים על ייחוד פנוי' אם זה שייך גם בגוי' והשיב כי וודאי מד"ת צריך לגרשה משם ואפילו בגיותה וכו' ומחוייבים ב"ד להשתדל בכל עוז לגרש האשה הזאת או שישחררנה וישאנה ואף כי הנטען על השפחה ונשתחררה אינו יכול לישאנה לכתחילה אכן כאשר פסקנו בדברים כאלו שיגרש וישא [צ"ל שישחרר וישא] ופסקנו כך מפני תקנת השבים ואמרתי מוטב שיאכל רוטב ולא שומן עצמו וסמכתי על אמרם ז"ל עת לעשות לד' הפירו תורתך ויכול לישאנה וא"כ אפשר דבנ"ד נמי מותר לכונסה מה"ט אבל מדלא הביאו הטור והמחבר ופוסקים אחרונים דין זה ש"מ דלא שמיע להו ולא סבירא להו [עיין תומי' בקת"כ כה"ג שלא לטעון קים לי כדיעה שלא הובא בשו"ע ועיין תשו' מים חיים סי' י"ח שאפי' לס"ס א"א לצרף דיעה שלא הובא בשו"ע]:

ועוד נ"ל דהתם אם משחררה ונשאה הוא אוכל רק רוטב ולא שומן עצמו אבל בנ"ד אם אינה מקבלת שלא תנשא לו הרי אינה מקבלת דקדוק מד"ס ואפשר שאין גירותה גירות אפילו בדיעבד והרי היא גויה כמו שהיתה ואכתי אוכל שומן עצמו:

ועוד דהתם הוא עצמו משחררה ונושאה ועדיף שיעשה איסור קל משיעשה איסור חמור אבל בנ"ד דגירות צריך ב"ד אין אומרים לאדם חטא באיסור קל כדי שלא יעשה חבירו איסור חמור היכי דפשע וכמש"ל ומכל שכן כשגם חבירו יעשה עכ"פ איסור קל ואינו מצילו רק מן החמור:

וכל בשליש דבנידון הרמב"ם הרי טענה בפני השופט שהיא יהודית ואפשר שהי' כן ולפי שטחיית דברי הרמב"ם פ"י מגירושין הי"ד דנקט רק נטען משפחה ונכרית משמע דס"ל

כשיטת הפוסקים דבנטען מן הפנויה מותר לכנסה וא"כ הוי רק ספיקא דרבנן ולקולא דהיינו אם היא יהודית ומותר לכנסה או שפחה ואסור לכנסה אבל קודם שחרור הוא ספק דאורייתא דאיסור שפחה הוא מן התורה ועיין ברמב"ם פי"ב מאיסורי ביאה הי"ג והרה"מ שם ופ"א מאישות ה"ד ולכן הוצרך לשחררה וסמך על מה שסמך אבל הכא הוי וודאי נטען על הנכרית, וגם לפ"מ דמשמע מדברי ראשונים שם ביבמות כ"ג חמור אם בא ודאי עלי' בגיותה מנטען ונחשד וא"כ בהאי דרמב"ם הי' רק נטען ובנ"ד ודאי בא עלי' בגיותה, ובהכי א"ש מה דקשי' איך צוה הרמב"ם לשחררה הא הוא עצמו פסק פ"ט מעבדים ה"ו דמשחרר עבדו עובר בעשה ואף שכתב שם דלדבר מצוה מותר לשחררו אפילו למצוה של דבריהם מ"מ הכא מה מצוה איכא ולא דמי להא דגיטין ל"ח חציה שפחה וחצי' ב"ח דכופין את רבה לשחררה משום דנהגו בה מנהג הפקר ואומרים לאדם חטא בשביל שיזכה חבירך וכש"כ בשביל שיזכה הוא עצמו דחתם שאני כמו"ש התוס' עירובין ל"ב ד"ה ולא כיון דאסורה לעבד ולבן חורין והיא להוטה אחר הזנות א"א שלא תיכשל בנ"א ודמי לאונסין אבל כאן מה מצוה איכא יגרשנה מביתו, אבל לפמ"ש א"ש דשם היתה ספק שפחה ספק יהודית ולרמב"ם ספיקא דאורייתא מן התורה לקולא רק מדרבנן לחומרא ולכך סמך הרמב"ם על מה שסמך להתירה לשחררה ואפשר משו"ה השמיטו הטור והמחבר דין זה משום דס"ל דספיקא דאורייתא מה"ת לחומרא:

ויש לחדש עוד דבנידון הרמב"ם אם משחררה ונשאה ליכא לזות שפתים כולי האי לפמ"ש התוס' בסנהדרין ל"ז וסוטה ז' ואשר"י סוף הל' נדה וב"י יו"ד סי' קצ"ב דמשו"ה מותר להתיחד עם אשתו נדה משום שיש לה היתר לאחר זמן וא"כ שם נמי כיון שבידו לשחררה ושחררה ונשאה לא יחזיק הקול לומר כיון שנתיחד עמה בא עלי' בגיותה דאדרבה יאמרו כיון ששחררה והי' בידו שתהא מותרת לו לאחר זמן אוקי' אנפשי' ולא בא עלי' וזה ל"ש בנ"ד דודאי בא עליה וגם אין בידו שתתגייר דמי יימר דמזדקקי לי' בי תלתא:

ובשו"ע אהע"ז סי' קע"ז ס"ה הביא שני דיעות בנטען על הפנוי' י"א שלא לכנוס וכו' וי"א שמצוה לכנוס וכתב הרמ"א שסברא ראשונה עיקר ובמקום שיש לחוש שלא תצא לתרבות רעה מותר לכנסה אין לפשוט משם לנ"ד להתיר דהתם הטעם משום דסמכינן בזה אסברא אחרונה וכן הוא להדיא במהרי"ק שורש קכ"ט שמשם הוציא רמ"א דין זה וכ' שם עוד סניפים להתיר אבל גם לאיסור אין לפשוט משם מדצריך מהרי"ק לטעמא דסמכי' אסברת ר"י ור"ת וסמ"ג דשאני התם דיש רק חשש שתצא לתרבות רעה אבל הכא בנ"ד וודאי ידור עמה באיסור כשג"ז, לכן לפענ"ד אין להזדקק להם לגיירה ולכונסה

אח"כ בחופה וקידושין, וגם הרמב"ם לא כתב רק עת לעשות ה' הפירו תורתיך אבל לא כל עת ובדור פרוץ מרובה עת לעשות ה' קימו תורתיך כנפשך ונפש אחיך הנאמן דושו"ט:
עמרם הק' בלוהם בק"ק הנ"ל:

תשובה שסב

שיל"ת ב' איפאלא יום ג' בדר"ח תמוז לס' אנשי שם תרס"א לפ"ק:
האלף לו שלומים, מגבהי מרומים, לכבוד אהובי ידידי הרב הגאון:
זך הרעיון, ומטיב הגיון, כש"ת מו"ה ישעי' נ"י זילבערשטיין האב"ד דקהל יראים בוואיטצען יע"א:
מכתבו הנעים וקונטרסו משיב דבר על קונטרוס חקור דבר הגיע לידי ויען היה לי מיחוש בשבוע העברה אשר מנעני משימת עין עליו איחרתי עד כה בתשובתי ומ"ש כי נבהל מראות יאמין לי כי אנכי כבדה אזני אף משמוע זרוח מעשים הנעשים תחת התמו"ת וד' ירחם על פליטת עמו בית ישראל במהרה:
וע"ד הענין שבעל חקור דבר רוצה להתיר שנכרי או נכרית שבאו בברית מיש עהע עם בני עמינו ובאים אח"כ להתגייר ולהנשא עפ"ד תוה"ק לקבלם לגרים הנה זה שנתים נשאלתי בנידון כזה והשבתי לאיסור [בסי' הקדום] ועל משמרתי אעמוד וכעת לח באתי רק לעורר במה שנתעוררת' בעברי בין בתרי הקונטרסים חקור דבר וקונטרס הנכבד משיב דבר:
וראשית דבר אבאר קצת דעת רש"י וחידושי רמב"ן אף שהם דברים פשוטים מ"מ ימצא בהם בעל חקור דבר תשובה לקצת דבריו, והנה במשנה יבמות כ"ד ע"ב פירש"י לא ישאנה משום לעז שלא יאמרו אמת היה הקול הראשון ולשון זה משמע דאם ודאי בא עליה שיש עדים ע"ז ואמת הוא הקול מותר לכנוס דבזה לא חיישינן למה שמלעיזין עליו כיון דמה שמלעיזין עליו הוא אמת אלא אם הוא נטען וחשוד בלבד ואפשר שהוא שקר בזה חיישינן שלא יתן יד להלעיז עליו, אבל בגמ' ד"ה דאמר פירש"י רק דאתי לאחזוקי קלא קמא ולא כתב שיאמרו אמת היה הקול הראשון ובזה יש לפרש דאפי' בודאי בא עליה ואמת הוא הקול הראשון נמי אסור לכנוס דאם לא יכניס יתבטל וישתכח הדבר ולא ידברו בו לה"ר ולא ילעיזו עליו אבל אם יכניסנה יהיה זכר לדבר וילעיזו עליו על מעשה הרשע שעשה ולכתחילה אסור לכנוס וליתן יד שיהיו הבריות מדברים בו דבר מגונה אפי' הוא אמת וכן הוא פשטיה דקרא של הסר ממך עיין פירש"י במשלי שם ועיין

רמב"ן חומש פ' שלח כי מוציא דבה הוא בשקר ומביא דבה הוא האומר אמת ועיין ש"מ כתובות כ"ב כי זה הפסוק הוא בספר משלי דר' אסי היה רגיל לומר בכל דבר שהוא מגונה וכו' ולכן כשמביא הגמ' הא דר"א פירש"י כן דאתי לאחזוקי קלא קמא אפי' הוא אמת מ"מ מגונה הוא ואינו ראוי שיעשה דבר שיגרום להלעיז עליו בזה:

אמנם בחידושי רמב"ן ליבמות הביא בלשון זה פירש"י ז"ל דאתי לאחזוקי לקלא קמא וה"נ אמרינן לקמן ברננה לא מפקינן והנה לדעת רש"י אין לפרש ברינה לא מפקינן כיון שעפ"י ד"ת דר עמה בהיתר אף שהעולם מרננים שהוא באיסור בשביל זה לא מפקינן דהא לרש"י אין העולם מרננים כלל בנטען על השפחה ונשתחררה ועל הנכרית ונתגיירה שהנישואין הן באיסור דהא אפי' לפי דבריהם שבא עליה בעודה שפחה ונכרית אין שום איסור בנישואין רק שמלעיזין עליו שעבר עבירה קודם נישואין וע"כ הפירוש ברננה לא מפקינן שתולין שהקול והרינון הוא שקר וע"ז הקשה רמב"ן הא בעדים מפקינן כיון שהקול אמת והא סיפא דמתני' אוקי רב בעדים רישא בלא עדים וסיפא בעדים א"כ ליפלוג ולתני בדידה ועוד הק' מתוספתא דמפורש דאפי' ודאי בא עליה אפ"ה אם כנס לא יוציא ולכן פירש מתני' אפי' איכא עדים שבא עליה אלא דללעז שילעיזו עליהם במה שעבר כבר עבירה לא חיישינן כלל שלא יכנוס אם אין לעז על הנישואין ומעשים של עכשיו אלא ומשום לזות שפתים דידיה ודידה אסור שלא יאמרו לשום זנות נתגיירה זו ולשום זנות נשאה זה כדפרישית וע"ז קאמר והא דאמרינן לקמן ברננה לא מפקינן בשלמא לפירש"י הפי' שהקול שקר ואם הוא אמת ודאי מפקינן בעדים לפי הבנת רמב"ן הנ"ל ברש"י אבל לפי פירושו קשי' הא הרננה אמת ותירץ דהכי קאמר משום רנון קול לעז שאין בו אי' גמור לא מפקינן הלכך גבי חכם וכו' ע"ש וה"נ בנטען על השפחה או על הנכרית כיון דאפי' לפי לעז העולם שלשום זנות נתגיירה אין בו איסור גמור דקיי"ל כולם גרים הם אלא שאינם מגרי צדק כמ"ש רמב"ם פי"ג מא"ב הט"ו ובשביל זה לא מפקינן:

ובעל חקור דבר אזיל בתר איפכא דלרש"י בבא עליה ודאי יכנוס אפי' לכתחלה דכן הבינו הרמב"ן ורשב"א וריטב"א ברש"י והוא כלפי לי"א שהם הבינו דלרש"י בבא עליה וודאי אפי' כנס יוציא, ומה שנשען על הנמ"י הוא משענת קנה רצוץ דז"ל נמ"י לא ישאנה משום לעז שלא יאמרו איגלאי מילתא למפרע שאמת היה הקול הראשון וכתיב הסר ממך וכו' הרי שפירש הלעז כפירש"י וכתב ואם כנס לא יוציא דברננה לא מפקינן אשה מתותי בעלה דכתיב דרכיה דרכי נועם וכו' ולאו דוקא ברננה אלא אפי' בא על השפחה ועל העכו"ם בודאי ובתוספתא קתני לה הכי בהדיא וכו' ועל הא דכנס לא יוציא קאי

דאפי' בא עליה ודאי כנס לא יוציא ויהיב טעמא אח"כ מ"ט כנס לא יוציא אבל עכ"פ לא יכנוס לכתחלה גם לפי מה שפירש כפירש"י:

וגוף קושית רמב"ן על רש"י מהא דלקמן יש ליישב בנקל דכונת רש"י כיון דיושבת תחתיו בהיתר ורק משום לעז שמדברים בהם מוזרות בלבנה לא יכנוס אבל משו"ה לא מוציאין אשה מבעלה וזה שייך אפי' ודאי בא עליה כיון שגם בזה יושבת תחתיו בהיתר ומ"מ שפיר מייתי מזה לקמן שאסר ומביא גט אף דשם מרננים שיושבת תחתיו באיסור מ"מ כיון שבאמת יושבת תחתיו בהיתר אפי' לפי דבריהם וכמ"ש תוס' שם בדף כ"ה ע"ב ד"ה א"ל אלא שהם טועים ומלעיזין ובשביל זה לא מפקינן אשה מבעלה:

ועתה נשובה ונראה על מה אדניו הטבעו:

א) הביא קושי' תוס' יו"כ יומא פ"ב על ר"ת שם שבתוס' ד"ה מה רוצח שהתיר לבת ישראל שהמירה דתה ונשאת לכותי וחזרה בתשובה והכותי נתגייר לקיימה ובתוס' כתובות ג' איתא ובא עליה נכרי וליתא האי ונשאת לכותי ובתו"י שם ביומא איתא בכותי אחד שבא על בת ישראל תחת בעלה וגירשה ונשתמדה ונשאה הכותי וחזרו ונתגיירו שניהם והתיר ר"י לכותי שנתגייר לישאנה והק' בספר הנ"ל נהי דס"ל דל"ש בביאת נכרי אחד לבעל ואחד לבועל משום דהוי כביאת בהמה מ"מ הא הנטען על השפחה ונשתחררה או על הגויה ונתגיירה אסור לכנוס ומבואר בתוספתא פ"ד דיבמות דה"נ עכו"ם ועבד הבא על בת ישראל אע"פ שחזר הגוי ונתגייר עבד ונשתחרר ה"ז לא יכנוס וכ"פ המחבר באה"ע סי' י"א ס"ו ובסי' קע"ח סי"ט פסק כר"ת ע"ש ולפענד"נ דלדעת רש"י דהלעז הוא שידברו בו שבא עליה בעודה שפחה וגויה וודאי ל"ש האי לעז בהא דר"ת דעל מי ילעיזו אם עליו שעבר עבירה בעודו נכרי הלא בלא"ה ראה ויתר גוים ראה ז' מצות שאינן מקיימין כדאמרינן סנהדרין נ"ח וב"ק ל"ח וע"ז ב' ואם עליה הלא אפי' ניסת לאחר הא כתב רמ"א באה"ע סי' ז' סי"א דאם אשה לחודה המירה דתה אסורה לבעלה ישראל וכו' ואף שהביא יש מקילין מ"מ ר"ת ס"ל כמחמירין ועיין ח"מ שם סק"כ וב"ש סק"ל בשם מהרי"ק דהוי כאלו היו עדים שזינתה וא"כ אפי' ניסת לאחר יש לעז זה שזינתה בעודה משומדת ולא ניתוסף לעז במה שניסת לו ולכן התיר ר"ת לכנסה אפי' לכתחילה אלא דקשי' לדעת רמב"ן ורשב"א דהלעז הוא שנתגייר לשם זנות והאי לעז שייך גם כאן דנהי דנשתמדה תחילה וניסת לו מ"מ אחר שחזרה היא בתשובה נתגייר גם הוא לשום אשתו:

אבל מ"מ נ"ל דלק"מ דדוקא בנטען שטוענין עליו דברי לעז ומדברים בו מוזרות בלבנה והדבר מפורסם ונגלה לעין כל אסור לכנוס משום לעז שילעיזו עליו שנתגייר לשום זנות

לרמב"ן או שיחזיקו קלא קמא לרש"י וכן בתוספתא אנטען דרישא קאי דקתני הנטען מא"א וכו' הנטען מן האשה וכו' עכו"ם ועבד הבא על בת ישראל אע"פ שחזר העכו"ם ונתגייר עבד ונשתחרר ה"ז לא יכנוס ואם כנס לא יוציא ואנטען דרישא קאי שטענו עליה שבא עליה עכו"ם ועבד ושינה התוספתא את לשונה משום דברישא דוקא בנטען כנס לא יוציא אבל בעדים אפי' כנס יוציא אבל בסיפא אפי' בא וודאי נמי כנס לא יוציא וכמ"ש רמב"ן ועוד דבסיפא ל"ש נטען על העבד וגוי כמש"ל וגם עבד בהפקירא ניחא ליה והא דלא נקט נטענת אפשר משום דאין האיסור עליה שלא תנשא לו אלא עליו וכמ"ש לקמן אבל עכ"פ היה הדבר גלוי ומפורסם ויש חשש לעז אם יכנוס לרש"י כדאית לי' ולרמב"ן כדאית ליה, אבל בהאי דר"ת לא מיבעי' לפי לשון תוס' כתובות ג' שבת ישראל שהמירה דת ובא עליה נכרי לקיימה לאותו נכרי כשנתגייר וכן לשון הרא"ש שם בת ישראל שהמירה דת ונבעלה לכותי ושוב חזרה ונתגייר הכותי עמה וכן לשון השו"ע סי' קע"ח סי"ט א"א שזינתה עם הכותי וגרשה בעלה ונתגייר הכותי וכו' וודאי י"ל שהיה הדבר בסתר ולא בגלוי ולא היה לעז כלל קודם הנישואין אלא אפי' לפי לשון תוס' דיומא פ"ב ותו"י שם ונישאת לכותי או ונשאה הכותי נמי אפשר שהיה בסתר ולא היה בגלוי ומפורסם לישראלים ולא לעזו עליהם וא"כ ליכא חשש לעז גם אם יכנוס שהרי אינם יודעים הלועזים בלעז מאומה ושפיר התיר ר"ת לכנוס כיון דס"ל דביאת נכרי הוי כביאת בהמה וא"ש:

ב) שוב הרעיש על המהרש"א שבתוס' ד"ה א"ה ולפענ"ד דברי מהרש"א כפשטן דתוס' כתבו אא"ב דאינה גיורת גמורה אם ודאי מתגיירת לשם איש ולא אמרינן כסברת נמ"י דכיון שנתגיירו וקבלו עליהם חזקה דאגב אונסייהו גמרי:

וקבלו ניחא דהא במתני' שהיא אומרת שמתגיירת באמת ולא לשם אישה רק דאנן חיישינן שמא מתגיירת לשם אישה כיון שנטען עליה ולהכי א"ש דלכתחילה לא יכנוס משום דספק גיורת היא דשמא נתגיירה לשם איש ודיעבד אין להוציא דאין להחמיר משום חששא זו אבל השתא דאמרת כולם גרים הם דאפילו נתגיירה לשם איש נמי הוי גיורת גמורה כסברת נמ"י הנ"ל אפילו לכתחילה נמי ועל זה היה ק"ל למהרש"א לפמ"ש תוס' ד"ה גיורת דפריך משום דמשמע לא יכנוס הוא אבל אחר שרי לכנוס לכתחילה א"כ אמאי מקשי מברייתא תקשי ליה מתני' גופא דקאמר לא יכנוס הוא לכתחילה משום דהוי ספק גירות א"כ אמאי אחר שרי לכנוס וכמ"ש מהרמ"ל ותירץ דהא לא קשי' לי' למקשן משום דאפשר לשנויי דספק גיורת היא רק אם תנשא לזה הנטען ולכך לא יכנוס לכתחילה אבל אם לא תנשא לא גיורת גמורה היא ואין ספק כלל שנתגיירה בשביל

הנטען ולכן אחר שרי לכנסה לכתחילה כדדייק המקשה גופא מעיקרא הא גיורת מיהא הוי וכמ"ש תוס' לעיל אבל מברייתא פריך שפיר דאינן גרים משמע דגבי כ"ע אינן גרים ואף לאחר לא תנשא היכא דיש חשש דנתגיירה לשם איש ידוע שנתנה עיניה בו דקתני דומיא דלשום עבדי שלמה דאינם גרים לגבי כ"ע ועיין במהרמ"ל א"כ מוכח מהאי ברייתא דליתא לסברא זו דאם לא תנשא לו הוי גיורת גמורה ואין ספק כלל שנתגיירה בשביל הנטען או בשביל אותו איש שנתנה עיניה בו ושוב הק' מהרש"א אמאי לא פירש תוס' דדייק הא גיורת מיהא הוי מהא דקתני ואם כנס אין מוציאין מידו ובברייתא קתני דאינן גרים ותי' משום דאיכא למימר נמי דברייתא דקתני אינן גרים משום דספק הוא דשמא נתגיירה לשם אישות וה"פ דאינם גרים וודאין רק גירי ספק וחששא בעלמא ולכן כנס אין מוציאין מידו בשביל חששא זו אבל מהא דלאחר שרי במתני' לכתחילה פריך שפיר כנ"ל:

והא ודאי אין להקשות דא"כ מ"פ א"ה אפי' לכתחילה נמי דילמא הא דאמרינן כולם גרים הם הוא רק לפי שהנטען או מי שנתגיירה בשבילו אסור לכנוס לכתחילה דז"א דדומיא דעבדי שלמה אמרינן דכולם גרים ומותרים לקבל שררות לכתחילה ה"נ מותרת למי שנתגיירת בשבילו לכתחילה דאגב אונסיהו גמרו וקבלו כסברת הנמ"י ואינני יודע שום קושי' על המהרש"א:

שוב שמתי עיני עוד הפעם על דברי חקור דבר וראיתי שעיקר קושיתו דאיך מוכח מברייתא מדקתני דומיא דעבדי שלמה דלא כסברת המקשן דילמא לעולם בספק גירות אסורה לכ"ע אבל בלשום איש אין כאן ספק גירות כלל רק ע"י שניסת למי שנתגיירה בשבילו אבל אם אינו ניסת לו אין כאן ספק כלל, וגם זה אינו קושי' דדומיא דעבדי שלמה קתני דאע"פ שאינו מקבל שררות אח"כ מ"מ הוי ספק גרות כיון שיש לנו עילה ידוע לתלות בו שמתגייר בשבילה ועיין ברמב"ם פי"ג מא"ב ה"נ בנטען הוי ספק גירות לפי שיש לנו עילה לתלות שנתגיירה בשביל הנטען אע"פ שאינה ניסת לו, וכ"ש שאין הדבר כמ"ש בחקור דבר דכונת מהרש"א שאם אינה ניסת להנטען אין כאן במה להסתפק פק כלל אלא אדרבה כיון שיש עילה יש ספק רק אם אינה ניסת לו מתבטל הספק וזה וודאי מוכח מדומיא דעבדי שלמה שאף אם אינו מקבל שררות ואינו חוזר לסורו מ"מ לא הוי גר ה"נ אף שאינו ניסת לנטען ואינה חוזרת לסורה הוי ספק גירות ואסורה לכ"ע כמו בלשום עבדי שלמה ועיין במהרמ"ל:

ופר"מ בקונטרסו מיישב דברי מהרש"א ג"כ על דרך זה דכונת מהרש"א דאפי' בלא ניסת לנטען נמי יש ספק שמא נתגיירה בשבילו אלא דמ"מ מותרת לאחר דעי"ז נתברר שלא

נתגיירה בשביל הנטען ולהכי לא קשה אמתני' מ"ש הוא מ"ש אחר אבל מברייתא פריך שפיר דקתני אינם גרים ע"כ הטעם כיון דבשעת הגירות יש ספק אפי' נתברר אח"כ שנתגיירה לש"ש לא מהני כיון דבשעת הגירות היה ספק הוי כודאי אינה גיורת:

ואני תמה הלא בא ליישב דברי מהרש"א ואיך יפרנס דברי מהרש"א אח"כ שהק' אמאי לא פי' התוס' דקושית הגמרא היה דגיורת מיהא הוי מהא דואם כנס אין מוציאין ותירץ משום די"ל הא דקתני אינם גרים היינו מספק ומשו"ה בכנס אין מוציאין מספק ולפמ"ש כ"ת דבברייתא משמע דאם יש ספק בשעת הגירות הוי כודאי לא נתגייר א"כ בכנס אמאי אין מוציאין:

ואמנם גם גוף סברתו דאם יש ספק בשעת הגירות הוי כוודאי לא נתגייר אינני יודע מנליה הא וסבור הייתי לומר לפמ"ש ב"ש סי' ל' סק"ט דבכת אחד של עדים אם יש להם ספק אם קרוב לו או לה אין חשש קידושין דהוי כאלו קידש בלא עדים, וה"נ כיון דקבלת מצות מעכבת אפי' בדיעבד אם אינו בפני ג' עיין ש"ך סי' רס"ח סק"ט א"כ אם יש ספק בשעת הגירות הוי כאלו קבלת המצות שלא בפני ג' ואינו גירות כלל, אלא דכבר הק' גדולי אחרונים על הג"א מהא דגיטין ע"ח מחצה על מחצה מגורשת ואינה מגורשת ואמאי כיון דיש ספק לעדים הוי כמגרש בלא עדים וא"כ ודאי אינה מגורשת ותי' כמ"ש תוס' ב"ק ע' לענין חצי דבר דאם ראו כל מה שהיו יכולין לראות באותו שעה ל"ה חצי דבר ה"נ אם יודעין בבירור בלי ספק מה שהיה באותו שעה מחצה על מחצה אע"פ שהוא ספק גירושין לא הוי כגט בלא עדים אבל אם מסופקים אם קרוב לו אז הרי מסופקים במה שהיה באותו שעה ס"ל להג"א דהוי כקידושין בלא עדים. ובזה מיושב קושי' תוס' שם בגיטין ע"ח ד"ה והא שהקשו ולישני כגון דלא ידעינן הי מינייהו קדים ולכך הוי ספיקא ולהנ"ל א"ש דבשלמא אי אפשר לצמצם מחצה על מחצה א"כ העדים יודעים מה שהיה באותה שעה והוי שפיר ספק גירושין אבל אם לא ידעי הי מינייהו קדים א"כ מסופקים במה שהיה באותה שעה שוב הוי כגט בלא עדים והוי וודאי אינה מגורשת, ולפ"ז ה"נ אם הב"ד יודעים כל מה שהיה בשעת הגירות אע"פ שיש ספק אם נתגייר לש"ש ומהני הגירות או אינו מתגייר לש"ש ולא מהני הגירות הוי רק ספק גירות ולא וודאי אינו גירות:

וגם מדברי חידושי רמב"ן ורשב"א לא משמע כן דפירשו הא גיורת מיהא הוי מדקתני אם כנס לא יוציא דאס"ד ספק גירות הוי אע"פ שכנס יוציא דאוקמה אחזקתה וגויה היא עד שיוודע לך במה נתגיירה ולדבריו למה לי ה"ט דאוקמא אחזקתה ת"ל כיון דיש ספק בשעת הגירות הוי וודאי אינו גירות:

ג) והואיל ואתא לידן אימא ביה מילתא דק"ל למ"ש רשב"א במשמרת הבית דל"ש גבי רוב מצויין אצל שחיטה מומחין לומר סמוך מיעוטא לחזקה כיון שנעשה מעשה לסלק החזקה רק הספק אם נעשה כהוגן ורוב מעיד שנעשה כהוגן א"כ ה"נ כיון שנעשה מעשה לסלק חזקת הגויה והספק אם נעשה כהוגן ל"ש אוקמא אחזקה, ואפשר לומר דבספק א' נהי דליכא חזקה שלא נעשה מעשה אבל אכתי אוקמא אחזקת הדין אבל סמל"ח לא אמרינן בחזקת הדין דחזקה והמיעוט צריכין להעיד שלא נשחטה וחזקת הדין אינו מעיד כלום רק שמניחין הדבר כמו שהיה עד שיבורר בטולו כמ"ש רמב"ם בפיה"מ דנזיר ס"ג:

מיהא אכתי ק"ל הא כאן איכא ס"ס שמא לא נתגיירה לשם הנטען ואת"ל דלשם הנטען נתגיירה דילמא אגב אונסא גמרה וקיבלה ואף דס"ס לא מהני נגד חזקה היינו בחזקה שלא נעשה מעשה אבל נגד חזקת הדין דמהני רוב ולא אמרינן סמל"ח כ"ש דמהני ס"ס דעדיף מרוב ועיין בש"ך דיני ס"ס אות כ"ז נמי יש לפרש כן, ואפשר דזה מקרי שם אונס חד דשני הספיקות הם אם הגירות אמת, ויש לפקפק דספק שמא לא נתגיירה לשם הנטען עדיף דאז היא גר צדק משא"כ אם בשביל הנטען סברה וקיבלה אינה גר צדק וכמ"ש רמב"ם פי"ג מא"ב והיכא שספק אחד מתיר יותר מן השני לא מקרי שם אונס חד כמ"ש ש"ך בדיני ס"ס, ואולי משום דא"י להתהפך ולומר ספק שמא בשביל הנטען אגב אונסא סברה וקבלה ואת"ל לא סברה וקיבלה שוב לא תוכל לומר שום ספק שהוא גיורת, אך גם ע"ז יש לפקפק אולי צריך להתחיל בספק אם נתגיירה כלל בשביל הנטען ואז לא בעינן יכול להתהפך כמ"ש ש"ך דיני ס"ס בשם הרמ"ע:

ומה דק"ל עוד לפמ"ש רשב"א בקידושין ס"ו שהקשה אהא דאמרינן בכתובות כ"ב בניסת לאחד מעידיה ואומרת ברי ניסת לא תצא והא תרי ותרי ספד"ר ומה"ת אוקמא אחזקה ותי' דטוען ברי נגד חזקה נאמן לגבי עצמו בדיעבד וכ"כ תוס' יבמות צ"ג ע"ב ד"ה מאי חזית ומהרש"א שם פ"ח בתוס' ד"ה והבא [ע"ל סי' ב'] א"כ היכי מוכח מהא דכנס אין מוציאין דגיורת מיהא הוי דאי ספק גיורת אפי' כנס יוציא דאוקמא אחזקת גיות, הא מתני' בנטען מיירי ואפשר שהם אומרים ברי שלא הי' ביניהם שום קריבות דעת וא"כ שניהם טוענים ברי ומהימני לגבי נפשיהו בדיעבד דאין מוציאין מידו ולכתחילה לא יכנוס אף שטוענין ברי כדאמרינן התם בכתובות גבי תרי ותרי אבל לעולם לאחרים הוי ספק גיורת ואוקמא בחזקת גיות, ומכח זה ק"ל גם על פירוש תוס' דדייק דגיורת מיהא הוי דמשמע לא יכנוס הוא אבל אחר שרי לכנוס לכתחילה דילמא אדרבה אחר וודאי אסור לכנוס ואפי' כנס מוציאין משום דהוי ספק גיורת ואוקמא אחזקת גיות אלא אפי'

הוא שטוען ברי נגד החזקה נמי אסור לכנוס לכתחילה אלא ואם כנס אין מוציאין מידו משום דשניהם טוענין ברי נגד החזקה וצ"ע ליישב ואכ"מ למטרת חפצינו:

ושוב הביא בשם הרב הגדול מו"ה פנחס צימעטבוים נ"י דלא מצי למימר דקושי' הגמ' הא גיורת מיהא הוי מכח דבדיעבד אין מוציאין ובברייתא קתני אינם גרים דמשמע שאינם גרים כלל, זה אינו דברייתא מיירי באמרה בפירוש שלשום איש זה מתגיירת אבל במתני' רק ספק איכא משום נטען, אינימ יודע אם הוא קושי' מה פריך הגמ' מברייתא אמתני' ויפה דחה בעל חקור דבר דלשון עד שיתגיירו כבזמן הזה משמע דאפי' לא אמרו בפירוש שמתגיירין לשם ד"א רק שיש עילה לתלות שמתגייר לשם ד"א ג"כ אינם גרים, אבל לפי המדומה אינה קושי' רק רצה לתרץ קושי' שנייה של מהרש"א והוא חצי דבר דא"כ גם מהא דלאחר שרי ג"כ לא קשי' מברייתא מה"ט גופא דברייתא מיירי באמרה בפירוש ובמתני' רק ספק משום נטען:

ועוד דלישנא דברייתא ה"פ דר' נחמיה לא היה אומר בפירוש דאינם גרים אלא בהני תלת גירי אריות וגירי חלומות וגירי מו"א שמתגיירין מחמת יראה ופחד ומכלל זה למד תנא דברייתא דכמו דאם יש עילה שמתגייר מחמת יראה ס"ל לר"נ דאינם גרים ה"נ בלשום איש או אשה לשם שולחן מלכים לשם עבדי שלמה שיש עילה שמתגייר בשביל תאוה וכבוד ושררה נמי אינם גרים ואס"ד דמיירי במפרש שלשם זה מתגייר מאי קמ"ל פשיטא דאם מפרש שאינו מתגייר בשביל שרוצה לקבל דת ישראל אלא בשביל דבר מהבלי העולם שאינו גר מ"ל מחמת יראה מ"ל מחמת אהבה אלא וודאי באינו מפרש מיירי אלא שיש עילה והוי סד"א דמחמת יראה הוי עילה טפי לתלות בו ממחמת אהבה והרוחה קמ"ל דגם מחמת אהבה אינם גרים ולמדין זה מזה:

ד) הביא קושי' בשם תשובת עדות ביהוסף אמאי פריך בלשון ורמינהו כיון דרבנן פליגי אר"נ שייך לומר בלשון מהני' דלא כר' נחמיה, ולפענ"ד נראה כיון דאמרינן בסנהדרין פ"ו סתם מתני' ר"מ סתם תוספתא ר' נחמיה וכו' וכולהו אליבא דר"ע ופירש"י ממה שלמדום מר"ע אמרום ע"ש ומתני' הוא סתם משנה ר"מ אליבא דר"ע ור"נ אליבא דר"ע שפיר שייך לשון ורמינהו ר"ע אדר"ע:

אלא דלפ"ז לא יתכן מה דמשני הא איתמר עלה וכו' דהא בזה לא מיתרצא רומיא דר"ע אדר"ע אבל לפענ"ד אין הפירוש הא איתמר עלה וכו' דהלכה כמ"ד דפליג על ר' נחמיה דא"כ ל"ש עלה שהרי על האי ברייתא לא איתמר ויותר היה שייך לשון עלה אי הוי אמר אין הלכה כר"נ, ועוד היכן מצא מ"ד דפליג על ר"נ והו"ל למימר הלכה מכלל דאיכא מ"ד דפליג עליה כדרך הש"ס בכל מקום ואי משום דמתני' דהכא פליג עלי' הא זה גופא

היה קושי' הגמ' איך ברייתא דר"נ פליג אמתני' דהכא ובמה שאמר דהלכה כמתני' אינו מתורץ כלל דגם אם אין הלכה כמתני' אלא כר"נ נמי אין חידוש אם תנאי פליגי אהדדי ואם היה מזכיר שם תנא דפליג אר"נ היה ניחא טפי דמתני' ס"ל כהאי תנא אבל כיון שאינו מזכיר שמו רק כדברי האומר אין שום יישוב בזה דהרי חזינן דתנא דמתני' פליג, לכן נ"ל דהאי הא איתמר עלה הוא ככל הא איתמר עלה שבתלמוד שלפי מיעוט ידיעתי אינו לחלוק רק לפרש המשנה או הברייתא דמקשי מינה שלא תקשה מינה וה"נ בא לפרש דברי ר' נחמיה דקאמר אינם גרים אין הפירוש שאינם גרים כלל דא"כ ל"ל עד שיתגיירו כבזמן הזה פשיטא ומאי קמ"ל דמי שמתגייר לש"ש הוי גר והוי סגי באמרו אינם גרים אלא הפי' שאינם מגרי צדק לא דוחין אותם ולא מקרבין אותם עד שתראה אחריתם אבל דינם כישראל ואפי' חזר ועבד עכו"ם הרי הוא כישראל מומר שקידושיו קידושין רק דחוששין לו עד שיתבאר צדקתו וכמ"ש כ"ז הרמב"ם פי"ג מא"ב והיינו דקאמר עד שיתגיירו כבזה"ז והיינו שיתגיירו עוד פעם שנית ובזה יתבאר צדקתם ולפ"ז שפיר אתיא מתני' כר"נ דלאחר שריא לכנוס לכתחילה והנטען אם כנס לא יוציא כיון שגיורת היא:

ובהכי א"ש מה שלא הבנתי דקאמר אינם גרים עד שיתגיירו כבזה"ז ואיך אפשר זה הא לא מיירי באומרים בפירוש שמתגיירים לשם ד"א כמש"ל רק שיש עילה גלויה לתלות שבשבילה מהגיירין וכ"ז שהעילה לא בטלה יש חשש זה וא"א להתגייר כבזמן הזה ובאיש ואשה משכחת בקל אבל שארא קשי' אך לפמ"ש דעד שיתגיירו הפי' שיתגיירו שנית אחרי גירות הראשון שכבר השיגו מבוקשם ע"י הגירות כיון שד שדינם כגרים וכישראל או שלא השיגו מבוקשם בגירותם סוף סוף אין להם בגירות השנית שום עילה להתגייר רק שיהיו גרים גמורים וגרי צדק שפיר הוי גירותם בבזה"ז, ולזה נתכוונו תוס' קמאי הנדפס בגליון ש"ס ווילנא שהביא ברייתא דר' נחמיה בלשון שהוא בגמ' עד לבסוף הביא אינם גרים עד שיתגיירו שנית ותו לא ע"ש נתכוין למ"ש ופי' לפי המסקנא דאיתמר עלה וא"ש:

ובעל חקור דבר נסתייע מדברי תוס' קמאי אלו שפירש דאינם גרים כלל וכלל לא עד שהם מתגיירים פעם שנית כשאר נכרים הבאים להתגייר והא ודאי ליתא שהרי בתכיפה אחת חיבור כתבו ואע"ג דכותים אליבא דמ"ד גרי אריות הם עכו"ם גמורים הם התם לא נתגיירו לגמרי כדכתיב את ד' היו יראים ואת אלהיהם היו עובדים אבל הכא שנתגיירו לגמרי הלכה כולם גרים הם ר"י ז"ל ואם כדברי הרב הנ"ל מאי ק"ל הא הכא נמי הכי קאמר שאינם גרים כלל והם כעכו"ם גמורים וגם מה האי שסיים אבל הכא שנתגיירו

לגמרי הלכה כולם גרים אדר"נ הא האי מ"ד כולם גרים הוא מ"ד דפליג אדר' נחמיה אלא כדפרישית שפירושו הוא אדר"נ לפי המסקנא וא"ש הכל בעזה"י:

והיינו דקאמר הא איתמר עלה אדר"נ הלכה מצד הדין כולם גרים הם אלא שאין מקרבין אותם כמ"ש הרמב"ם ואולי א"צ לקיים בו מ"ע של ואהבתם את הגר עיין ברמב"ם פ"ו מדיעות ה"ד:

ה) הביא קושי' הגהות רש"ש שבש"ס ווילנא וכן הק' בספר פסקים רע"א לדעת רמב"ן ורשב"א דלזות שפתים הוא שיאמרו שלשם זנות נתגיירה א"כ מה יענה בהך דשפחה ונשתחררה דל"ש ה"ט, ובהגהות הנ"ל תירץ אולי מיירי בשפחה שלו או שנתן כסף בעדה לשחררה וחקור דבר התפלא ע"ז מה לזות שפתים איכא בזה הא כבר יש לה דין יהודית וחייבת בכל מצות שנשים חייבות נטבלה לשם גירות בשעת לקיחה והא דעבד ושפחה צריכין טבילה שנית לאחר שחרור מבואר ביו"ד סי' רס"ז ס"ז דהוא רק לשם בן חורין ולא לשם יהדות ודברים אלו פותר אין להם דמה בכך שצריכה טבילה רק לשם בן חורין יהיה לזות שפתים שלא טבלה לשם בן חורין רק לשם זנות ועדיין איסור שפחה עליה:

וידידנו הגאבדק"ק גרוו"ד נ"י כתב לו דברמב"ם פי"ג מא"ב הי"ב משמע דטבילה זו הוא גמר הגירות והה"מ הביא בזה ג' דיעות ובחקור דבר תמה ע"ז דהא עכ"פ קבלת מצות לא צריך כמ"ש הרמב"ם ומשחרר בע"כ כמבואר ביו"ד סי' הנ"ל ס"ה וא"כ איזה לזות שפתים איכא בזה, גם זה אין לו פתרון והרואה במ"מ יראה דלדעת רמב"ם צריך טבילה זו בפני ג' וביום ויש חולקין דא"צ ג' ורמב"ן ס"ל דלכתחילה בעי ג' ובדיעבד אין ג' מעכב ויש מן המפרשים ז"ל סוברים שכל ששחררו רבו אע"פ שלא טבל אם קידש בת ישראל קידושיו קידושין דטבילה לא מעכב ומבואר דלג' דיעות ראשונות הטבילה מעכב ואסור בב"ח ודינו כעבד וא"כ מה בכך שיכול לשחררו בע"כ אבל א"י להטבילו בע"כ ושפיר איכא לזות שפתים שטבל לשם זנות ולא לשם ב"ח ולא לשם גמר גירות ועדיין דינו כעבד ואם שפחה כשפחה:

אבל קושטא דמילתא קאמינא דמעיקרא אין כאן קושי' כלל דהם חשבו לדעת רמב"ן ורשב"א הלזות הוא שיאמרו שלשם זנות נתגיירה ואינה גיורת גמורה אבל אינו כן דהא הלכה כולם גרים הם ובעיני הדיוטות אינו לעז כלל רק הב"ד לא קרבו אותם כמו שנראה מדברי הרמב"ם פי"ג מא"ב ולא דקו רבנן בהאי מילתא לשון חידושי הרמב"ן שכ' ומשום לזות שפתים דידה ודידיה אסור שלא יאמרו לשום זנות נתגיירה זו ולשום זנות נשאה זה וכדאי בזיון ועקשות פה ולזות שפתים שנשאה לשום זנות וה"ה דבנטען על הפנויה איכא האי לזות שפתים שנשאה לשם זנות אי לאו משום דמצוה לכונסה עיין בתוס'

ורא"ש וא"כ לק"מ משפחה ונשתחררה דליכא מצוה לכונסה נהי דליכא לזות שפתים שנתגיירה לשום זכות מ"מ איכא לזות שפתים שנשאה לשם זנות:

ובזה הי' נכון מה שדקדק בקונט' ח"ד על לשון התוספתא דקתני אע"פ שחזר העכו"ם ונתגייר וכן אח"כ אע"פ שחזרה השפחה ונשתחררה פי' אע"פ שחזר מדרכו לבועלה בזנות רק ונתגייר וכן השפחה אע"פ שחזרה בה מלהבעל בזנות יותר מ"מ ה"ז לא יכנוס משום לזות שפתים שיאמרו לשום זנות נתגייר ולשום זנות נשאה:

ומה שדקדק למה שינתה לשון המשנה דנקט הנטען ובתוספתא נקט לשון הבא כבר כתבתי לעיל דבעכו"ם ועבד ל"ש לשון הנטען ובתוספתא נקט ברישא עכו"ם ועבד הבא על בת ישראל דל"ש ביה הנטען לכן נקט גם בסיפא הבא ישראל הבא על השפחה ועל הנכרית והא דלא נקט ברישא נטענת משום דבכלל נטען הוא גם דרך אברים עיין יבמות נ"ה ומעשה חידודין שאין האשה נהנית עיין סנהדרין ס"ו ע"ב לכן לא נקט בדידה הנטענת, ובהכי מיושב גם לשון הרמב"ם פ"י מגירושין הי"ד דכתב הנטען על השפחה וכו' ואח"כ כתב עכו"ם ועבד הבא על בת ישראל אע"פ שחזר העכו"ם וכו' כלשון התוספתא ולפמ"ש א"ש כמו בתוס':

אלא דבתי' זה אכתי תקשי על המקשן דפריך א"ה לכתחלה נמי ומשמע דמעיקרא ניחא לי' דמשום חשש ספק גירות לא ישא לכתחילה ותקשי בשפחה ונשתחררה מה ספק גרות ושחרור שייך שם אבל גם בזה איננו יודע מה קושי' הלא כתב הרמב"ם פי"ד מא"ב ה"ט העבד הנלקח מן העכו"ם וכו' אלא אומרים לו רצונך שתכנס לכלל עבדי ישראל ותהי' מן הכשרים או לא אם רצה מודיעין לו עיקרי הדת וכו' כמו שמודיעין את הגר ומטבילין אותו כגר וכו' ואם לא רצה לקבל מגלגלי' עליו כל י"ב חודש ומוכרו לעכו"ם וכו' ועיין יבמות מ"ח א"כ בנטען על השפחה נמי יש חשש ספק גירות שמא מעיקרא לא קיבלה עליה להיות מכשירי שפחות ישראל אלא לשם זנות ומרבה שפחות מרבה זימה כיון שזינתה עם זה ואם לא היתה מקבלת היה מוכרה לגוי לכן קיבלה עליה להיות שפחה ותיעבד ליה נייח נפשיה ומשחרר לה ושפיר לכתחלה לא יכנוס וא"ש:

ומה שנסתייע מדברי הפרישה סוס"י רס"ח שפירש דברי בה"ג שהביא הטור דגר שחזר לסורו יינו יי"נ וכו' דר"ל דאסרינן יינו למפרע אפי' מה שעשה קודם שחזר לסורו דאי מיכאן ולהבא פשיטא דלא עדיף מישראל מומר ע"ש ה"נ י"ל בנטען על הנכרית ונתגיירה דגירות מיתלי תלי וקאי אם ניסת לאחר ולא חזרה לסורה הוי גיורת למפרע החילוק פשוט דפרישה חידש דאע"ג דבישראל שהמיר אינו חשוד למפרע דמוקמינן אותו בחזקת כשרות כמ"ש ב"י בבדה"ב סי' קי"ט מ"מ בגור שסורו רע ועיין מ"ש רמב"ם

פי"ג מא"ב הח"י ותוס' קידושין ע' חוששין לו למפרע אבל להיפוך אם אנו מסופקים שלא נתגייר בלב שלם שיהיה הוכחה מדלא חזר לסורו שהיא גר למפרע אינו ראיה דדילמא עכשיו נכנס בה רוח טהרה ועוד דהתם לא מחזיקינן ליה בודאי חזר לסורו למפרע רק ספק ולכן יינו יי"נ אבל להחזיקה בוודאי גיורת למפרע לא שמענו:

ומ"ש תוס' יבמות כ"ד ד"ה לא בהאי דאתא לקמיה דהלל וכו' בטוח היה הלל דסופו לעשות לש"ש היינו בשעת הגירות יתגייר לש"ש וכמו שהיה המעשה באמת ותמה אני על מהרמ"ל שהביא דוגמא מדברי תוס' אלו אהא דאחר יכנוס משום דאפי' את"ל דמעיקרא לא נתגיירה לש"ש מ"מ בסופה כשנשאת לאחר ואינה חוזרת לסורה השתא מתגיירה לש"ש וצ"ע ומה שהקשו תוס' עוד שם מהאי דמנחות מ"ד אינני מבין כלל דהתם הא גופו שהיתה רוצה להנשא להאי תלמוד היה לש"ש בשביל חסידתו ופרישתו:

ושוב כתב בדף וי"ו דלר"נ הא דפסקינן דא"צ גרות לעבד ושפחה שנשתחררו משום שכבר נתגיירו בשעת לקיחה ליתא ולא מיבעיא לדעת הפוסקים שהביא הש"ך בי"ד סי' קכ"ד סק"ו דמלין וטובלין אותו בעכ"ח דודאי לא מהני לר"נ אלא אפי' למה דקי"ל דמטפל עמו יב"ח ואח"כ מוכרו לנכרי אין זה גרות לש"ש דניחא ליה להשאר בבית אדוניו הראשון והאריך בזה הנה לא אטפל במ"ש דניחא ליה להשאר בבית אדוניו דמנ"ל הא אבל גוף הדבר לפי דעתי הוא להיפוך לא מיבעיא לשיטות דמלין ומטבילין אותו בעכ"ח וודאי הוי גירות נמי לר"נ דכן דין גרות שלו כמו יפ"ת שמגיירה בעכ"ח לדעת תוס' קדושין כ"א ע"ב וכן דעת תוס' רי"ד שם ועיין ברמב"ם פ"ח ממלכים ה"ז דכתב דאינה מתגיירת בעכ"ח וכתב כ"מ דנלמד מדין עבד אלא אפי' למה דקי"ל דאין מלין וטובלין אותו בעכ"ח רק מרצונו אין כאן גירות לשום ד"א רק לש"ש דהא קי"ל דאם התנה מתחילה שלקחו ע"מ שלא לגיירו או במדינות שאסור לגייר שום עכו"ם דהוי כאלו התנה כמ"ש רמ"א סי' רס"ז מותר לקיימו כל זמן שירצה וא"כ אם רוצה לכנס לכלל עבדי ישראל ויהיה מן הכשרים כמ"ש שפיר הוי גירות גמור לש"ש אפי' לרבי נחמיה:

ו) הביא דברי רמב"ם פ"ח ממלכים ה"ב וכן בועל אשה בגיותה אם תקפו יצרו אבל לא יבעלנה וילך לו אלא מכניסה לתוך ביתו שנ' וכו' ואסור לבעול אותה ביאה שנייה עד שישאנה ופירש הוא הרמב"ם דמצוה עליו לישאנה אם תתרצה להתגייר כמו דכתיב במאנס בת ישראל ולו תהיה לאשה ואם כן בשעת מלחמה כש"כ שלא בשעת מלחמה, יפה כתב מעלתו דישתקע הדבר ולא יאמר דהפי' ברמב"ם שלא יבעלנה בתוך המחנה אלא מכניסה לתוך ביתו ושם יבעול אותה וכן כתב הריטב"א בקידושין דף כ"א וגם הרמב"ם ז"ל מבעלי סברא זו דביאה ראשונה מותרת קודם גירות והוא מפרש שלא

ילחצנה במלחמה שלא יבא עליה בתוך המחנה משום והיה מחניך קדוש אלא יכניסנה למקום פנוי ואחר כך יבעול:

ומלבד זה טעמא רבה איכא במילתא דהרי הבא על הגויה דרך זנות אינו אסור מה"ת אלא ב"ד של שם גזרו עליו כדאיתא סנהדרין פ"ב וע"ז ל"ו ע"ב וכמ"ש רמב"ם פי"ב מא"ב ה"ב וכשבועל בפרהסיא דאורייתא הוא וקנאים פוגעין בו והוא בכרת כמו דאמרינן נמי התם ופסקוהו הרמב"ם שם ועיין רשב"א וריטב"א קידושין כ"א הנ"ל ומשו"ה לא ילחצנה במלחמה שהוא פרהסיא וזה לא התירה תורה כלל רק בביתו בצנעה התירה תורה איסור שגזרו בב"ד של שם ואולי לזה נתכוון הרא"ה בספר החינוך פ' תצא שכתב ומ"ש שלא ילחצנה במלחמה אלא ייחדנה לו לבית שלא תהא סבור שהתירתה התורה בכל ענין ופירש בפרסום ע"ש:

והמשל שהביא מאונס ומפתה בת ישראל אינו דומה לנמשל דאפי' בבת ישראל אין דין זה נוהג אלא בבתולה כדכתיב קרא ועיין ברמב"ם פ"א מנערה וגיורת שנתגיירה מבת ג' שנים ומעלה אין לה כתובה אלא מנה כדקתני בכתובות י"א וכתב הרמב"ם פי"א מאישות ה"ב ומפני מה תקנו חכמים לאלו כתובה מאה ואע"פ שהן בתולות הואיל וחזקת הנשואה שתבעל וחזקת השפחה והנכרית והשבויה שתבעל וכו' וא"נ אפי' בת ישראל כה"ג שאינה בתולה אין מצוה לישאנה:

ועוד דריש בתנחומא פ' תצא מה כתיב אחריו כי יהיה לאיש בן סורר ומורה כל מאן דנסיב יפת תואר נפיק מיניה בן סורר ומורה שכן כתיב בדוד וכו' יצא ממנו אבשלום שביקש להרגו ושכב עם עשרה פלגשיו וכו' וע"י נהרגו כמה רבבות מישראל וכו' וחשב שם עוד כמה רעות שבאו ע"י ואיך יעלה על דעת שיהיה מצוה לישאנה שיצא ממנו בן סורר ומורה שגורם כל הרעות שבעולם, כללו של דבר דבריו אלו בטלים ומבוטלי' לא ישמע ע"פ אי"ש וא"צ לטפל בשאר דבריו הבונים ע"ז:

אך מה דק"ל לר"נ דלשם דבר אחר לא הוי גירות תקשי מיפת תואר דמהני גירות ואני אומר ולטעמך תקשי לכ"ע הא בעכ"ח לכ"ע לא הוי גירות ותקשי מיפ"ת דמהני גירות בעכ"ח לדעת תוס' בקידושין כ"א דמתגיירת בעכ"ח אלא עכ"ח דמיפת תואר לא ילפינן יהיה מאיזה טעם שיהי':

ז) כתב דאם נתקשרו בציווילעהע וגם אם לא נתגיירו ידונו יחד ל"ש שמתגייר לשם איש או אשה יראה כבוד מעלתו דעתי בהעתק תשובתי [הקודמת] והנני מוסיף כעת מ"ש במ"ר יתרו במ"ת דלנשים תחילה דאל"כ הן מבטלות את התורה ועל החכם מכל אדם נאמר נשיו הטו את לבבו וצדיקת כזו שדרה עם הגוי וקרוב לודאי שעוברת כל התורה

כולה אינה מפחת אותו להתגייר לש"ש אם רוצית לישב תחתיו גם אם לא יתגייר ועובד ע"ז מאהבה ומיראה קי"ל כרבא בסנהדרין ס"א ע"ב דפטור ופירש"י שם מאהבת אדם ולא חשבה בלבו לאלקות ואיך נאמר שאם מתגייר לאהבת אשתו וודאי מגייר עצמו לש"ש ולא בשביל הבלי עולם ורמב"ם כתב שרובן חוזרין בשביל דבר ומטעין את ישראל:

והראי' שהביא מיבמות ע"ו מתיב ר"י ויתחתן שלמה את בת פרעה מלך מצרים ומשני גיורי גיירה ופריך והא לא קבלו גרים לא בימי דוד ולא בימי שלמה ומשני מידי הוא טעמא אלא משום שולחן מלכים הא לא צריכה וקשה הא בשביל איש ואשה נמי אין מקבלין גרים, וזה אינו קושי' כלל שב"ד שגיירה בפניהם לא מצאו עילה זו ששלמה רוצה לישא אותה והם לא הגידו זאת לב"ד ולהכי פריך משולחן מלכים דזו היה עולה מפורסמת דמשו"ה לא קבלו גרים אלא דהוא ק"ל אם נתגיירה תחילה ואח"כ נתחתן בה איך מתיחסה אחר פרעה וגם לישנא דגיורי גיירה משמע דשלמה גיירה ומזה הוכיח שהביאה לביתו קודם שנתגיירה ולא עשה איסור בזה כמש"כ תו"י דעדיין לא גזרו על נשג"ז וגם בצנעה היה וגם אם לא נתגיירה היה מניחה רק לעשות רצונו נתגיירה וזה לא מקרי משום אישות, הנה לא הביא קרא כדכתיב ויתחתן שלמה את פרעה מלך מצרים ויקח את בת פרעה ואח"כ ויביאה הרי שחיתון היה קודם שהביאה לביתו ומה שמיחסה אחר פרעה הפירוש אותה שהיתה קודם לכן בת פרעה נעשה חיתון אח"כ ע"י שגיירה אולי יאמר שגם פרעה נתגייר דאל"כ איך שייך ויתחתן את פרעה ולשון גיורי גיירה קרי בלא מפיק ה"א ולא יהא משמע דשלמה גיירה רק היא גיירה את עצמה:

וראיה שניה משום דק"ל נהי דבת מלך אבל להנשא לשלמה הוא שידוך טוב דלאו בכל יומא מתרחיש ומה מתרץ דלא צריכה אלא עכ"ח דבשביל מעט כבוד יותר לא מקרי לשום דבר כסברתו, ואני אומר אם המלך החכם ואדיר כשלמה עשה שלא כהוגן כמ"ש הרמב"ם לפי פשוטו [זולת מ"ש יודעי ח"ן] כדי להתחתן עם פרעה וודאי גם פרעה מלך גדול היה והיה מזדמן לו שידוך לבתו ושפיר משני דלא צריכה, כתבתי זאת יען יש לי צער מזה שיעלה על לב אדם לקבוע דברים כאלו הלכה לדורות:

ח) ומ"ש דאם הוא גוי והיא ישראלית לית דין צריך בושש כיון דעפ"י ד"ת הבנים ישראלים ועפ"י חוקי המדינה כנכרים יחשבו דיש להתיר הגירות כדי להציל הבנים שלא יטעמו בין הגוים, ולפי דעתי צריך יישוב הדעת הרבה בסוד חכמים ומושב זקנים אם הדבר כדאי לזכות אלו הבנים ולחוב לכל ישראל אשר קשים גרים כספחת ופירש"י בקידושין ע' לפי שאינם בקיאין במצות ומביאים פורעניות ועוד שמלמדים את ישראל ממעשיהם, ועוד דהרי הא דאין מקבלין הוא מחשש שאינם מתגיירים באמת רק לפנים

וא"כ אם ה יתגייר יש חשש זה שיטמעו הבנים בין הגוים וקו"ח ישראל מישראל עושים כן בעוה"ר בדור פרוץ הלזה ישראל מגוי לא כ"ש:

ושוב כתב דגם בהוא ישראל והיא נכרית דהולד כמותה כמבואר בקידושין ס"ו ובאה"ע סי' ד' ס"כ נמי יש להתיר הגרות מפני תקנת השבים כי מה יעשה האב עם הבנים הרי בנים טבעיים היו לו ואיך יעזבם וילך לו והביא מהושע בפסחים פ"ז, ואני אומר אם מפני נעילת דלת בפני השבים יותר יש לחוש שיהיה פתח פתוח לעברינים ומהושע אין ראיה שהיתה מותרת לו עפ"י ד"ת דאל"כ וודאי היה מגרשה אבל כאן שאסור הטבע משועבד לתורה ואין התורה משועבדת לטבע עיין ירושלמי נדרים פ"ו סוף ה"ח לאל גומר עלי וירושלמי פ"ק דכתובות סוף ה"ב ופ"ק דסנהדרין ה"ב:

ושוב כתב דיש תיקון גדול בגירות הבנים והביא דברי ר"ת שבתוס' קידושין ס"ח ד"ה בנך ולשון הרמב"ם פ"א מיבום ופי"ב מא"ב ה"ז שהביא רמ"א באה"ע סי' ט"ז וטו"ז שם שכתב דלמעליותא אינו בנו ולגריעותא נקרא בנו שמסיר את בנו להיות עכו"ם [ולשון זה של טו"ז הא איתא בעלמא שבעבירה זו מוליד בן לע"ז לא מצאתי מקומו איו רק בע"ז כ"ו לענין בת ישראל לא תילד את העכו"ם מפנו שמילדת בן לע"ז ומ"ש דזה נלמד מגמ' יבמות ק' להיות לך לאלקים ולזרעך אחריך לא ראיתי שם שום דבר מזה רק דמסיק הכי קא"ל לא תינסב כותית ושפחה דלא ליזל זרעך בתרה]. וא"כ אם נוכל לגייר הבנים ולהכניסם תחת כנפי השכינה נתקן מב"פ חומר איסור זה דמוליד בן לע"ז ואם לא נגייר האם לא תתרצה שיתגיירו הבנים והאמת השיב ידידנו הגאב"ד דגרוו"ד נ"י כי עם גירות הבנים לא יתוקן העבירה שעבר בשעת ביאה ואז רחמנא אפקריה לזרעיה והוא בן הנכרית וכגוי דעלמא שאין מצוה לגיירה:

ומה שהביא בעל חקור דבר ראיה נגד זה מהא דתמורה ה' דפריך מאונס שגירש מחזיר ואינו לוקה לרבא דאמר לא מהני ולקי משום דעבר אמימרא דרחמנא לילקי ולא פריך כיון דעבר אמאי מחזיר ולאביי ניחא ליה דלא לקי משום דהחזיר ותיקן ואע"ג דאכתי לא ידע מהא דכל ימיו בעמוד והחזיר קאי, אינו כלום דהתם תכלית הלאו הוא שאינו רשאי לפטור עצמה משיעבודה ועיין רשב"א שבת קל"ג ורשב"א גיטין כ"ה דמשו"ה בגט נתינה בעכ"ח הוי נתינה לפי שאין אנו יכולין לחייבו בעכ"ח ולהכי באונס אמרינן דלא מהני וא"י לפטור עצמו משיעבוד וא"כ נתקיים רצון התורה ואפילו לאביי כיון דאמרינן לא מהני אכתי משועבד בכה"ג גם לאביי לא מהני כמ"ש רמב"ן ורשב"א ביבמות ק"ג גבי חלצה בסנדל של ע"ז והי' לנו לומר שאינו גירושין כלל והבא עליה חייב משום א"א אלא משום דאתקש גירושין למיתה כמ"ש תוס' שם וגוף הגירושין אינו עבירה כלל דהא

ברצונה מותר לגרשה רק העבירה הוא לעשות לה חוב בעכ"ח ואם לא אהני מעשיו לא הו' עבירה כלל רק לרבא עבר אמימרא דרחמנא אבל כאן הביאה גופא הוא עבירה ואף שעונו גדול וכבד מנשוא אם מוליד ול"ש כלל לומר דלא אהני מעשיו דהרי בעל נכרית והוליד בן לע"ז ואם מגיירין אותם פנים חדשות בא לכאן:

ולכאורה עלה בדעתי להביא ראי' דלא מהני גירות לבנים לתקן המעוות מהא דחגיגה ט' דדריש איזהו מעוות לא יוכל לתקן זה הבא על הערוה והוליד ממנה ממזר והרי הבא על הכותית הוא בכלל עריות כמ"ש רמ"א סי' ט"ז וא"כ יש ערוה שבא עליה והוליד ממנה שיכול לתקן בגרות הבנים אלא עכ"ח דלא הוי תיקן בזה, שוב אמרתי דלכאורה יש ראי' להיפך מדקאמר והוליד ממנה ממזר דתיבת ממזר הוא שפת יתר אלא דבא לאפוקי בבא על הכותית שהוא בכלל עריות והוליד ממנה דהולד אינו ממזר יוכל לתקן בגירות הבנים [עיין ב"ב פ"ח ע"ב בתוס' ד"ה התם] אלא מאן ספין ומאן חשוב לפסוק דינים על דקדוק קלוש:

שוב התבוננתי דהכל שיבוש דרמ"א לא כתב דהוא בכלל עריות אלא בפרהסיא שדינו דקנאים פוגעים בו אבל בצנעה אפי' דרך חתנות דליכא אלא לאו בעלמא כמ"ש רמב"ם רפ"ב מאיסורי ביאה אינו כלל בכלל עריות:

ומה שהביא הרב הגדול מו"ה פנחס נ"י דליכא שום מצוה להכניס בנו הנולד מן הנכרית תחת כנפי השכינה מדברי הרמב"ם פ"ח ממלכים שכתב נתעברה מביאה ראשונה הר' הולד גר ואינו בנו לדבר מן הדברים מפני שהוא מן העכו"ם אלא ב"ד מטבילים אותו על דעתם וכתב המ"מ הוא בדאיתא פ"ק דכתובות י"א וכו' והא נמי הכי הוא דאין הולד זה בן הישראל כלל וכו' אלמא שאין חיוב על האב לגיירו והאריך בזה, ולפענ"ד דכונת הרמב"ם שם נתעברה מביאה ראשונה ואחר כל המעשים נשאה שנתגיירה הרי הולד גר ולא כתב שהוא גוי משום דנכרית מעוברת שנתגיירה בנה א"צ טבילה כדאמרינן יבמות ע"ח והא דכתב ואינו בנו לכל דבר וכו' אלא ב"ד מטבילין אותו על דעתם היינו לא מיבעיא למ"ד עובר לאו ירך אמו והא דמעוברת שנתגיירה דבנה א"צ טבילה היינו רק דלא הוי חציצה וודאי צריך ב"ד לכווין שיעלה הטבילה גם לולד לשם גירות אלא אפי' אי עובר ירך אמו נמי צריכין לכווין שיהא טבילה זו עולה לשם גירות האם והעובר, ומה שהקדים דאינו בנו לכל דבר וכו' היינו משום שפסק פ"ט מעבדים ה"ב דגוי מוכר בניו ובנותיו לעבד כנעני ע"ש א"כ אם היה בנו לא היה ב"ד יכולים לגיירו ע"ד ב"ד ולחוב לאב להפסידו זכות מכירה אבל משום שאינו בנו רשאין לגיירו וע"ז הביא המ"מ

הא דכתובות ופירש"י אם אין לו אב דאם יש לו אב אין ב"ד יכולין להטבילו ע"ד ב"ד ולהפסיד זכות האב:

וכש"כ דא"ש טפי לפמ"ש דג"מ סי' רס"ח דהא דנכרית מעוברת שנתגיירה בנה א"צ טבילה הוא דוקא אם ידעו ב"ד שהוא מעוברת אבל אם לא ידעו תליא באשלי רברבי והיינו משום שצריכין לכוין גם לגירות הולד ומכש"כ למ"ש דג"מ שם קודם לזה דבגר קטן כיון שאין כאן קבלת מצוות והטבילה היא עיקר לכ"ע צריך להיות בפני ג' וביום ומ"ש דאם הב"ד א"י שהוא מעוברת תליא באשלי רברבי אפשר דכונתו דתליא אם הוא כשאר זכיות כמ"ש תוס' בכתובות י"א אז צריכין לידע דוקא אבל אם אינו כשאר זכיות דאין הב"ד זוכין בעבורו אלא הוא זוכה בעצמו כמ"ש תוס' סנהדרין ס"ח א"צ ב"ד לידע שהוא מעוברת ובזה נסתלק כל הפלפול שם ודברי דג"מ לא העתיק כצורתם:

ושוב ר"ל דאם מגייר הבנים מן הנכריות קיים פו"ר ולמד קו"ח ממ"ש הרמב"ם פט"ו מאישות ה"ו היו לו בנים בגיותו ונתגייר הוא והם הרי זה קיים מצוה זו ומה בגיותו שאינו מצווה על פו"ר כדאמרינן סנהדרין נ"ט ע"ב כ"ש כשהוא ישראל ויש לו בנים מנכרית, ולפי דעתי קו"ח פריכא הוא והם כרחוק מזרח ממערב דהא כל מצות פו"ר אינו בידי אדם אלא בידי שמים והוא אינו עושה רק ספק הכשר מצוה וגמרה אח"כ בידי שמים רק כיון דרחמנא לא אפקריה לזרעיה והוא הגורם להיות בן ובת בעולם קיים פו"ר וא"כ כשהיו לו בנים בגיותו דגוי יש לו חייס בנים כדאמרינן ביבמות ס"ב א"כ לא אפקרי' רחמנא לזרעי' של נכרי במעי נכרית וא"כ הגורם להיות בן ובת בעולם שפיר קיים פו"ר ולכן לדעת הרבה פוסקים אפי' לא נתגירו בניו רק הוא נמי קיים פו"ר ועיין ב"ש סי' א' סקי"ב אלא דהרמב"ם נקט נתגייר הוא והם וכתב המ"מ ונכון הוא שאל"כ הי' מחויב לישא אשה כדי להיות לו בנים ישראלים ולא יאמר ר"י דבבנים עכו"ם די לו וכונתו עפמ"ש החינוך משרשי המצוה כדי שיהי' העולם מיושב שהשם ב"ה חפץ ביישובו כדכתיב לא תוהו בראה לשבת יצרה והיא מצוה גדולה שבסיבתה מתקיימין כל המצות שבעולם ע"ש וא"כ צריך לגרום שיהא זכר ונקיבה בעולם שיקיימו המצוות וכן לשון הטור באו"ח סי' ר"מ לא יכווין להנאתו אלא כאדם שפורע חובו שהוא חייב בעונתה ולקיים מצות בוראו ושיהיו לו בנים עוסקים בתורה ומקיימי מצוות בישראל ולכן אינו די לו אם לא נתגיירו גם הם אבל בישראל הבא על הנכרית דרחמנא אפקריה לזרעיה ונתנה לה שהם גוים כמוה אינם באים בגרמתו כלל ולא קיים פו"ר ועיין קידושין ס"ט:

ומ"ש שם לחלק בין בנים כה מן הנכרית ובין בנים מן השפחה דמן השפחה אפי' כבנים טבעיים אין נחשבים ולהכי אמרי' בגמ' דעבד אין לו חייס ולא אמרי' אין לו יחוס ונכרי

דחס על בניו ממילא מיוחס אחריו בטבע מקרי שכח דביבמות ס"ב אמרינן בהיותו נכרי אית להו חייס נתגיירו לית להו חייס ע"ש:
ויען כי ארכו הדברים יותר מדי לא שמתי לבבי ליתר הדברים ובתוך השגותיו ראיתי כמה דברים מחוורין ואם יש באיזה מקום לפקפק לא אאריך שוב יותר כי לדינא נ"ל שגם בציווילעהע אסורה משום נטען על הנכרית וגם אינם ראוים לקבלם לגרים כמ"ש בהעתקות תשובתי [הקודמה] וכל דבר שהוא בכלל ויצא לטעון טוען שהוא כעניינו טוב לצאת להחמיר ולא להקל ובפרט בדור פרוץ כזה וד' יגדור פרצותינו ברחמים, ונבלה שנותינו בטוב ובנעימים עדי ישלח משיחו הולך תמים כנפשו ונפש ידידו דוש"ת באהבה:
עמרם הק' בלוהם בק"ק הנ"ל

תשובה שסג

שוכ"ט לבני אהובי הרבני החריף ובקי וכו' מו"ה בן ציון נ"י:
כתבך בא אלי ושמחתי בשלומכם ובד"ת כתיב ענה אבל מחמת טרדות שונות אמלא כפי קוצר, ומה ששאלת מה עמדי בפירוש דברי הגמ' גיטין ס' ע"א מהו לכתוב מגילה לתינוק להתלמד בה וכו' א"ל אין כותבין ומה טעם לפי שאין כותבין והוא פלא דמה תשובה הוא זו אבל מצינו כיו"ב הרבה בש"ס עיין שבת כ"א עירובין ל"ו ונדה ס' ומו"ק כ"ו ובכ"ד ועיין בערוך ערך לפי, אבל כאן נ"ל ע"ד פשוט דהרי לת"ק שם בברייתא אין כותבין מגילה לתינוק להתלמד בה ואם דעתו להשלים עלי' לחומש מותר וקי"ל כת"ק כמ"ש הרמב"ם פ"ז מס"ת הי"ד ועיין כ"מ שם וכ"פ המחבר ביו"ד סימן רפ"ג ס"ב וא"כ לפ"ז אין איסור לכתוב מגילה לתינוק רק באין כותב אח"כ להשלימה לחומש והיינו דקאמר אין כותבין ומ"ט לפי שאין כותבין ור"ל לפי שאין כותבין אח"כ להשלימה לחומש דהא אם כותב ומשלימו אח"כ לחומש שתהי' תורת ה' תמימה באמת שרי וא"ש:
וע"ד קושי' העולם על הריטב"א סוכה מ"ג שכתב דבמילה לא גזרו שמא יעבירנו משום דמילה יום ח' שלו ודאי וכו' והקשו עליו משבת קל"ו הא לא שהה ספיקא הוי וכו' מהלינן אותו ממנ"פ וכו' ואכתי תקשי כיון דספיקא הוא נגזור שמא יעבירנו, כבר הארכתי בזה בכמה תשובות [עי' בי"ש או"ח סי' רפ"ו ושנ"ד] ומוגמר בעתיקי קשה ושם העליתי דקו' הגמ' בשבת שם מימהל היכי מהלינן הי' רק על אחרים ולא על האב וממילא מיושב קו' הנ"ל כמ"ש שם וכעת נפל מילתא בלבאי להוכיח זה, דכבר הקשו תוס' חולין י"ב ד"ה ודלמא מאי פריך הא לא שהה ספיקא הוי ואמאי לא ניזל בת"ר

וולדות שהן בני קיימא ועיין תוס' נדה מ"ד ע"ב ד"ה דקיי"ל דנפלים הוי מיעוט המצוי ודבר ההוה ע"ש ואכתי קשה הלשון ספיקא הוי ונראה לפמ"ש שמ"ק ב"מ וי"ו ע"ב דרוב הוי רק ספק אלא שהתורה התירה ספק זה ולפ"ז י"ל דלר"מ דחייש למיעוטא חיישינן מה"ת למיעוטא היכא דאפשר ועיין תוס' יבמות קי"ט וחולין י"ב ודפ"ו ותוס' בכורות כ' ע"ב דקצת לא משמע כן ופריך שפיר הא לא שהה ספיקא הוי דאף דרוב וולדות בני קיימא מ"מ רוב הוי רק ספיקא וא"כ חיישינן למיעוט מה"ת היכא דאפשר וא"כ מימהל היכי מהלינן, אך דאכתי תקשי הא כאן הוי לא אפשר דהא מבטלין מילה בח' דאין האב מקיים אלא בח' עיין מחהש"ק סי' תמ"ד ועמ"ש בתשובתי הנ"ל וצ"ל נמי דקושי' הגמרא הוא רק על אחרים וא"כ שפיר משני מהלין ממנ"פ ולא גזרינן שמא יעבירנו וכמש"ש ובזה הנני חותם בברכת שלום וכ"ט אביך הנאמן דושו"ט:

תשובה שסד

שיל"ת: בתשובת יד אלי' סי' פ"ח כתב בס"ת שנמצא בו טעות ואח"כ נשכח מהו הטעות וא"א לבוא על הטעות ונתערב ס"ת זה בספרי תורה אחרים דבטל ברוב ע"ש ועיי' חת"ס יו"ד סי' רע"ז ולפענד"נ סברא ישרה דמה שכתב הר"ן בנדרים נ"ט ע"ב ד"ה וע"כ דהיתירא לא בטיל שאיסור דרכו להתבטל ולא ההיתר היינו משום דהויה אפשר להתבטל ולא העדר ושם איסור הוא הויה ויש שמות איסורים נפרדים ושפיר בטל שם איסור אבל שם היתר אינו הויה רק העדר שאינו אסור והעדר א"א להתבטל ולפ"ז פסול אינו הויה רק העדר שאינו בהכשר והעדר א"א להתבטל:

ויותר תמוה בעיני דממנ"פ אם הטעות הוא בחסרות וודאי ל"ש ביטול לבטל מה שחסר ואינו בעולם אלא אפי' הטעות ביתירות מ"מ הרי כתב הר"ן בנדרים נ"ב דלמה דקיי"ל מב"מ בטיל ועולין אין מבטלין זה את זה אין הפירוש בביטול שהעצם נתבטל אלא ששם איסור נתבטל וא"כ ביתירות כיון דאין עצם אות או תיבה בטל ואיכא יתירות בס"ת איך אפשר להכשיר הס"ת:

ועוד יותר חידוש מה שהביא שם בשם ספר הלכות קטנות סי' ס"ז דאם שכח לקדש השם דלא בטיל ומשמע שם דמשום תורת דבר חשוב דאינו בטל אתי עלה ע"ש ולפמ"ש בלא"ה ל"ש בזה ביטול דמה דלא נתקדש השם וודאי הוא העדר ובהעדר מדר ל"ש ביטול, ובזה יש עוד טעם דל"ש ביטול דא"א להיות בטל לגבי המבטל אלא אם המבטל עוד עמד טעמו בו גם בשעת הביטול אבל בקדושת השם אין שום שינוי ניכר בשאר שמות המבטלים מבשם הבטל רק גזה"כ הוא שצריך לקדש השם קודם כתיבתו לשם

קדושת השם והרי בשעת ביטול כבר כלתה כונתו ומחשבתו ול"ש כאן ביטול כלל הנלענ"ד כתבתי:
עמרם הק' בלוהם בק"ק הנ"ל:

תשובה שסה

שיל"ת א' לסדר ולכל בנ"י הי' אור במושבותם תרנ"א לפק"ק ב' אויפאלו תע"א:
הנני נוטה כנהר שלום לאהובי חתני הרב המאוה"ג חו"ש כמו"ה גרשון שטערן נ"י אבדק"ק מ' לודאש:
אדות אשר חקרת אם אשה כשירה לכותב ס"ת ודעת מניח מצוה תרי"ג דפסולה ואתא עלה ממ"ש הרמב"ם במ"ע ח"י מצות כתיבת ס"ת וכתב בסוף מ"ע דמצוה ח"י אין נשים חייבות בה ובשג"א סי' ל"ה תמה מנ"ל הא ע"ש וכתב מנ"ח דכיון דנשים פסולות לכתוב ס"ת דאינן בקשירה וכל עילתא דאיהו לא מצי עביד שליח לא מצי משוי לכן אינן חייבות במצוה זו ע"ש:
הנה גוף דברי מנ"ח אינן נראין לי כלל ולא מיבעי למה שצידד שג"א שם דאף דילפינן מתפילין דכל שאינה בקשירה אינה בכתיבה היינו רק בדבר שאינן מחויבים בה אבל בכתיבת ס"ת אם מחוייבות במצוה שפיר ישנן בכתיבה והא דקתני בברייתא דפסול היינו משום שאינן בתורת כתיבת ס"ת ע"ש א"כ הוא בונה מערכה על הדרוש דפטורות לפי שאינן בכתיבה כלפי לייא נימא שחייבות ויהיו ישנן בכתיבה, אלא אפי' למ"ש הר"ן גיטין מ"ה וכל הני הואיל וליתניהו בקשירה ליתניהו נמי בכתיבת תפילין ומזוזות דמשתעי בהו קרא וכ"ש בס"ח דהא קדושי טפי מינייהו ע"ש דמשמע אפי' מחוייבת בכתיבת ס"ת מ"מ פסולות לכתוב משום דקדושי טפי מתו"מ ע"ש וגם למה שהעלה שג"א שם דילפינן ממזוזה דאע"פ שנשים חייבות במזוזה מ"מ פסולות לכתוב ה"נ בס"ת אעפ"י שמחוייבות במ"ע זו מ"מ פסולות לכתוב ע"ש מ"מ דון מינה ומינה כמו דמזוזה אע"פ שפסולות לכתוב מ"מ חייבות במזוזה ה"נ בס"ת אע"ג שפסולות לכתוב מ"מ חייבות בה:
אבל בר מן דין ואף לר"ן הנ"ל מ"מ מ"ש כיון שהיא פסולה לכתוב כל מידי דאיהו לא מצי עביד שליח לא מצי משוי לא נהירא לי כלל דכתיבת ס"ת לא בעי שליחות דוכתבו לכם או וכתב לו לא אבעלים קאי אלא אסופר וכמ"ש תוס' גיטין כ"א ד"ה והא דכתיבת הגט לא בעי שליחות דוכתב לא אבעל קאי ע"ש וראיה לזה מסנהדרין כ"א דאמרינן אע"פ שהניחו לו אבותיו לאדם ס"ת מצוה לכתוב משלו שנאמר ועתה כתבו לכם ואם איתא

דצריך לכתוב דוקא בעצמו או ע"י שליח פשיטא דלא קיים מצוה כלל במה שהניחו לו אבותיו ומאי קמ"ל רבא ומאי אע"פ דקאמר אעכ"ח דא"צ לכתוב בעצמו ולא ע"י שלוחו רק סגי באחרים כותבין לו משלו והו"א דכשנפל לו בירושה הוי כמשלו קמ"ל דמ"מ מצוה לכתוב משלו דוקא וגם לשון מצוה לכתוב משמע רק למצוה ולא לעיכוב דיוצא בשל אבותיו וגם לשון משלו משמע דאין המצוה אפי' לכתחלה אלא שיהיה משלו ולא שיכתוב בעצמו או בשליחותו דאל"כ הול"ל מצוה לכתוב בעצמו וכן במנחות ל' דקאמר הלוקח ס"ת מן השוק כחוטף מצוה מן השוק ות"ל דלא קיים מצוה כלל אעכ"ח דבקונה ס"ת משלו קיים מצות כתיבת ס"ת אלא דהוי כחוטף מצוה וכן מה שאמר שם כתבו מעלה עליו הכתוב כאלו קבל מה"ס משמע דהוא רק מצוה מן המובחר:

וכן משמע יותר מלשון הרמב"ם ריש הלכות ס"ת מ"מ וכו' לכתוב ס"ת לעצמו ולא בעצמו וכן אח"כ כתב אע"פ שהניחו וכו' מצוה לכתוב משלו ואם כתבו בידו הרי וכו' ואם א"י לכתוב אחרים כותבין לו ומדכתב אחרים כותבין לו ולא כתב שלוחו כותב משמע דלא בעי שליחות וגם מדכתב ואם כתבו בידו משמע שזה אינו עיקר המצוה מדלא כתב יכתבנו בידו ואם א"י אחרים כותבין לו וגם מדכתב תחילה מצוה לכתוב משלו משמע שזה עיקר המצוה ויותר משמע כן מלשונו במ"ע ח"י שכתב ואם א"א לו לכתבו דצריך שיקנהו או ישכור מי שיכתבנו לו והוא אמרו כתבו לכם וכו' מבואר דגם אם קונהו מקיים כתבו לכם ולא בעי שליחות כלל וכל מעיין בצדק יראה שכן הוא לכן דבריו אינה מחוורין לפענ"ד.

ובגוף הדין הרי מבואר ביו"ד סי' רפ"א ס"ג דס"ת שכתבו אשה פסולה ובש"ך סק"ו הביא בשם הדרישה שכתב שמדברי הרי"ף ורא"ש והטור נראה דדוקא גבי תפילין פסולין עבד ואשה וקטן ולא בס"ת וכתב הש"ך שאינו מוכרח ומי יכניס ראשו בין הרים גדולים מ"מ לפענ"ד היה נראה דנשים וודאי כשרות לכתוב ס"ת שהרי זה ברור שאם כתב בעצמו ס"ת וקיים מ"ע של כתיבת ס"ת ונאבדה ס"ת מן העולם כגון שנקרע או נשרפה דפטור ממ"ע זו כמ"ש בני יונה סי' ע"ר ומ"מ מ"ע שיהיה לו ס"ת כדי ללמוד ממנו שהרי לדעת הרא"ש עיקר המצוה היה משום ולמדה את בנ"י ולכן האידנא חיוב יותר בשאר ספרים שלומדים מהם כמ"ש המחבר סי' ע"ר ס"ב ועיין ש"ך וטו"ז שם ושאג"א סי' ל"ו וכמ"ש בספר בני יונה סי' ע"ר אות ב' אף דלא דרשינן טעמא דקרא מ"מ הכא מפרש טעמא דקרא ולמדה את בנ"י וכדאמרינן סנהדרין כ"א דכה"ג אפי' ר"י דריש טעמא דקרא ולא כמ"ש בספר אחד לאברהם יו"ד סי' פ"ד דהיינו דוקא לר"ש דדריש טעמא דקרא ע"ש ואפי' למ"ש שג"א סי' ל"ו דבשביל הלימוד אינו אלא מצוה דרבנן לכתוב ס"ת היינו

דוקא בימי אמוראים שלא היו בקיאין בחסירות ויתרות אבל בימי התנאים שהיו בקיאין ודאי מצוה לכתוב מה"ת בשביל הלימוד אפי' כבר כתב בעצמו ונאבד מן העולם כנ"ל וא"כ בס"ת זה שכותב בשביל הלימוד ודאי אשה כשרה לכתוב אף שאינה בקשירה דאפי' הניחו לו אבותיו סגי בזה וכיון שגם כתיבה בשביל הלימוד הוא בכלל מ"ע של כתבו לכם מקשינן כתיבות להדדי שכמו שאשה כשירה בכתיבת ס"ת ל"ל ה"נ בשאר כתיבת ס"ת ועדיף מהיקישא דכתיבה לקשירה ועיין ר"ן ריש קדושין דהיקישא דהויות להדדי עדיף מהיקישא דהוי' ליציאה וכ"ש כאן דס"ת נלמד רק מתפילין ושפיר כשרה לכתוב ס"ת:

ומה שתמהת על מ"ח הנ"ל במ"ש הרמב"ם פ"א ממלכים ה"ה אין מעמידין אשה במלכות שנא' עליך מלך ולא מלכה ות"ל מדכתיב וכתב לו את משנה התורה ואשה א"י לכתוב בעצמה ולא ע"י שליח ועיין כ"מ פ"ז מס"ת ה"ב שאפי' הניחו לו אבותיו או הי' לו ק' ספרים בעת שישב על כסא מלכות מצוה לכתוב ס"ת יותר לשמו וכ"נ מלשון רבינו וכו' ועיין תוספתא פ"ד מסנהדרין וכתב לו שתהא כתובה לשמו, הנה מלבד שכתבתי שאין דברי מ"ח נראים לי מ"מ גם לדבריו לק"מ דאלו אמרה תורה מי שאין לו שני ס"ת אין ממנין אותו מלך או מעבירין אותו ממלכותו הו"א כדקאמרת דאשה שאין לה שני ס"ת אין מעמידין אותה אבל השתא דאמרה תורה והי' כשבתו וכו' וכתב לו הוא מתמנה תחילה למלך ואם הוא מלך אז מצוה רמיא עלי' וכתב לו את משנה התורה ואם אינו כותב לו שני תורות ביטל מ"ע זו אבל אכתי מלך הוא וא"כ שפיר סד"א דמעמידין אשה למלכה ואי דלא יהי' לה שני ס"ת הא אינה מצווה כלל וכמי שהיה לה דמי וכדאמרינן אתתא כמאן דמהילי דמיא ולא צוותה תורה שיהיה למלך שני ס"ת אלא כשמעמידין איש להכי איצטריך מלך ולא מלכה יא"ש:

ועוד נ"ל שהרי מסיים הרמב"ם שם כל משימות שבישראל אין ממנין בהם אלא איש, ולפ"ז לק"מ דאי מוכתב לה לא ידעינן אלא שאין מעמידין אשה למלכות אבל אכתי לא ידעינן שאר משימות שאין ממנין בהם אלא איש ולהכי איצטריך שום תשים עליך מלך ולא מלכה להקיש שאר משימות למלך שאין ממנין אלא איש, וד' מלכינו הוא יושיענו וברחמיו ישמיענו בשורות טובות וירם קרנינו יחננו ויברכנו כנפשך ונפש חמיך הדוש"ת באהבה:

תשובה שסו

עוד להרב הנ"ל:

שיל"ת ב' אויפאלו ד' לס' בשלח תרנ"א לפ"ק:

כתבך בא אלי והנה אנכי על משמרתי אעמוד דכתיבת ס"ת לא בעי שליחות ומה שפלפלת עמ"ש דוכתבו לכם לא קאי אבעלים רק אסופר כמ"ש תוס' גיטין כ"ב גבי וכתב לה גט וכתבת דהרבה פוסקים ס"ל דבעינן שליחות בכתיבת הגט, ידעתי בני ידעתי ולא הבאתי ראיה מתוס' דע"כ לא קאי אבעל וה"נ כתבו ע"כ לא קאי אבעלים אלא הבאתי ראיה דאינו מוכרח דכתבו קאי אבעלים אלא י"ל דקאי אסופר ומעתה אפילו לפוסקים שם דבעינן שליחות היינו משום דמשמע להו התם דוכתב קאי אבעל כמו ונתן וכולי קרא בבעל מיירי אבל כתבו לכם י"ל ע"י אחרים סופרים רק שיהי' משלהם. ועוד אכתוב בזה לקמן וכדמשמע מכל הראיות שכתבתי במכתבי הקדום:

ומה שהבאת מפ"ת סי' ע"ר שהביא אחרונים דס"ל דבעי שליחות, דבר זה במחלוקת שנויה באחרונים וממקום שבא מנחת חינוך להוכיח דדעת הרמב"ם דבעינן שליחות משם משמע לי להיפוך כמ"ש במכתבי הקדום, ומה שדקדק מ"ח אמאי כתב אם א"י לכתוב אחרים כותבין לו ולמה לא כתב אם א"י לכתוב יקנה, אינו דקדוק כלל דהא קונה הוי כחוטף מצוה מן השוק ויש מקום למה"ד לחלוק שאלו בא לו בטורח ל"ה עושה כמ"ש נמ"י שהביא טו"ז סי' ע"ר:

ויש ראיה דא"צ לכתוב בעצמו דוקא מהא דאמרינן חולין דף ט' ת"ח צריך שילמוד ג' דברים כתב וכו' ופירש"י כתב לכתוב שידע לחתום שמו אלו ישב בדין או לעדות ואמאי לא פירש כדי שידע לכתוב ס"ת לעצמו ואף דיכול לכתוב ע"י שליח מ"מ מצוה בו יותר מבשליחו כדאמרינן קידושין מ"א אע"כ דאין המצוה שיכתוב משלו ויטריח בו ואם מהדר אחר סופר ומטריחו בו הוי שפיר מצוה בו, ועוד דאמאי דוקא ת"ח צריך ללמוד כתב הא כל אדם צריך ללמוד כתב כדי שיכתוב ס"ת לעצמו בעצמו שהרי כל ישראל חייבין במ"ע זו אלא ודאי דא"צ לכתוב בעצמו:

ויותר ראיה מהא דגיטין ס"ו שאפילו אמר לב"ד הגדול שבירושלים תנו גם לאשתי שילמדו ויכתבו ויתנו וכ' הרמב"ם בפיה"מ אין מן הנמנע שב"ד הגדול לא יהיו בקיאים בכתיבה לפי שהתנאי בב"ד שיהיו חכמים ולא שיהיו סופרים ע"ש, ואינימא דמ"ע לכתוב ס"ת בעצמו איך יתכן שב"ד הגדול לא יהיו בקיאים בכתיבה שיוכלו לכתוב ס"ת לעצמם וכ"ש שלא ימצא בהם א' שיוכל לכתוב דהא אחד כותב והשאר חותמים כדקתני שם במתני' ולחתום ע"כ כולם יודעין דהרי ת"ח צריך ללמוד כתב שידע לחתום שמו כבש"ס חולין הנ"ל:

ועוד ראיה לפמ"ש תוס' רי"ד בקידושין מ"ב דדוקא בגירושין וקידושין ותרומה ופסח שייך שליחות לפי שהשליח מוכח וע"כ עושה למשלח זה ולא לאיש אחר שהרי כותב בגט אנא פלוני פוטרית לפלונית, וכן בקידושין מקדשה לפלוני וכן בתרומה נותן התרומה מפירות המשלח וכן שוחט וזורק הדם לשמו, אבל בישיבת סוכה והנחת תפילין אינו מוכח שעושה בשביל משלח זה כיון שהוא אינו עושה כלום דילמא יושב בסוכה ומניח תפילין בשביל אחר ל"ש שליחות ע"ש כי זה הפשוט בכוונתו, ומה שתמה קצוה"ח סי' קפ"ב דא"כ ל"ל קרא דאשלד"ע ת"ל כיון דאין המשלח עושה כלום אינו מוכח דעושה בשבילו דילמא בשביל אחר, לפענ"ד לק"מ דדוקא בדבר שחייבו תורה לעשות לא מהני שליחות אא"כ מוכח שעושה בשביל המשלח, אבל אם אינו מוכח אין המשלח נפטר במה שהוא רוצה לפטור בעשיית השליח, אבל בדבר עבירה שהוא לחובתו שפיר מתחייב כיון שהוא רוצה שיהי' עשיית השליח בשבילו ומוכח שעושה עבורו כיון שהוא רוצה בזה ואינו עושה לאחרים שאינם רוצים בזה בדבר עבירה ועיין בתוס' שבת ע"ו ד"ה המוציא דאי חלב סתמא לגבינה מהני רצונו לשתייה לחיובא בפחות אבל אי חלב סתמא לשתייה לא מהני רצונו לגבינה לפטורה בפחות ע"ש, וה"נ דכוותיה וזה שדייק תוס' רי"ד בתחילת דבריו שהמצוה שחייבו המקום לעשות בגופו האיך יפטר הוא ע"י שלוחו והוא לא יעשה כלום בודאי בגירושין וכו' שמוכח שעושה בשבילו מהני אע"ג שחייבו התורה לעשות בגופו אבל היכא שאינו מוכח לא מהני לפטור עצמו מחיובו אבל בדבר עבירה שפיר הוי מהני לחובתו אפילו אינו מוכח אי לאו דגלי קרא, ובהכי ניחא מה שהעמיד דבריו אמה דקאמר שאני התם דאשלד"ע יש מקשין א"כ לכל דבר מצוה יועיל השליח וכו' ואמאי לא העמיד דבריו לעיל אמה דילפינן שליחות מגירושין ותרומה ופסח, אבל לפמ"ש א"ש דשם פשיטא כחילוק הנ"ל דל"ש שליחות אלא אם מוכח שעושה בשביל המשלח אבל אהא דצריך קרא דאשלד"ע שפיר קשיא לי' קושית קצוה"ח והוצרך לתרץ כתירוץ הנ"ל, ולפ"ז אינימא דמצות כתיבת ס"ת היא שיכתוב הוא עצמו לא הוי מהני בי' שליחות דהא אינו מוכח כלל בשביל מי שהוא עושה וכותב ומי הוא המשלח אעכ"ח דל"צ כלל שיכתוב בעצמו אלא שיהי' משלו ואחרים כותבין לו גם בלי שליחות וא"ש:

ומה שהבאת מד מדברי רמ"א סי' ע"ר שכתב אבל אם לקחו כך ולא הגיה בו דבר הוי כחוטף מצוה מן השוק ואינו יוצא בזה, נ"ל דלאו משום דבעינן שיכתוב בעצמו אלא מדכתיב לכם שמעינן דבעינן שיכתוב משלו ועיין בתשובת ב"א יו"ד סי' ס"ב אם יוצאין בשל שותפין ומדכתיב כתבו לכם בעינן שבשעת כתיבה יהי' לכם משלכם ולכן אינו

יוצא אם לקחו כך לפי שבשעת כתיבה לא הי' משלו, אבל אם הגיה בו אות אחת שפיר יוצא בו לפי שאסור להשהות ספר שאינו מוגה וגם ס"ת שחסר אות אחת לא מקרי ס"ת ולכן כשמגיה הרי אז נשלם ס"ת משלו ולכן יוצא בו ולהכי כתב הרמב"ם ריש הלכות ס"ת ואם כתבו בידו הרי הוא כאלו קבלה מהר סיני והוא מגמ' מנחות ל' לפי שאם אחר כותב אפי' מקנה לבעלים הקלף והדיו והקולמס כמו שעושים בכתיבת הגט מ"מ הרי לכמה פוסקים קיי"ל דאומן קונה בשבח כלי עיין סמ"ע וש"ך חו"מ סי' ש"ו וא"כ לא הוי בשעת כתיבה כולו משלו לכן טוב לכתוב בידו ומ"מ אם א"י לכתוב אחרים כותבין לו לפי שאם אינו מקלקל הוא עושה ע"ד הבעלים והכל של הבעלים ואין לאימן בו אלא קנין שיעבוד כמ"ש נתיבות סי' הנ"ל ושפיר הוי משלו בשעת כתיבה:

ובהכי ניחא מ"ש דגבי גט דרשינן וכתב לה לשמה ואמאי לא דרשינן ג"כ כתבו לכם לשמה דהא משמע בסנהדרין כ"א וברמב"ם פ"א מס"ת ה"ב דדוקא ס"ת של מלך בעי' שיכתוב לשם המלך ולא ס"ת של הדיוט, ולפמ"ש א"ש דבס"ת דרשינן לכם משלכם לכן לא ילפינן דבעינן לשמה אבל בגט דאין הגט משלה ואדרבה צריך להיות משל בעל כדאמרינן בגיטין כ' לכן דרשינן לה לשמה או כלך לדרך זה דבס"ת כיון שהוא משל בעלים סתמא לשמו כדאמרי' בריש זבחים דכל הזבחים כיון שהם משל בעלים סתמא לשם בעלים אבל בגט שאינו משל האשה רק משל הבעל סתמא לאו לשמה לכן צריך קרא לה לשמה, ובזה ניחא דכתיב לה לשמה דוקא אף דבעינן גם לשמו ולשם גירושין משום דהגט משל בעל ודאי מסתמא עביד לשמו אבל לשמה צריך קרא דלה לשמה:

אלא דא"כ תקשי אמאי גבי מלך דרשינן בסנהדרין שם וכתב לו את משנה התורה לו לשמו א"ו דוקא היכא דכתיב בלשון יחיד שייך למידרש לו לשמו ולה לשמה דהיינו מיוחד לו או לה כמו דדרשינן ב"ק פ' החובל כספו המיוחד לו אבל הכא דכתיב בלשון רבים כתבו לכם אף דלכם על כתבו קאי לכל ישראל מ"מ ל"ש למידרש לכם לשמכם של כאו"א, אלא דז"א דלדרך א' שכתבתי י"ל דגבי מלך כיון דכתיב את משנה התורה הזאת שכותב לו שני תורות א' לשם הדיוט וא' לשם מלך וא"כ אתקשי להדדי וכשם דשל הדיוט צריך להיות משל בעלים מדכתיב לכם ה"נ של מלך וא"כ לו קרא יתירא ודרשינן לו לשמו ולדרך השני שכתבתי נהי דידעינן כיון שהוא משלו סתמא לשמו היינו לשם בעלים אבל אכתי לא ידעינן דבעי שיתכוין לשם ודרשינן לו לשמו לשם המלך וכמ"ש הרמב"ם שם וא"ש:

ומה שפקפקת על תי' ראשון שכתבתי על קושיתך ברמב"ם פ"א ממלכים שכוונתך הי' דקיי"ל כמ"ד בסנהדרין מ"ה דבעינן קרא כדכתיב כמ"ש רמב"ם פי"ד מסנהדרין דנקטעה

יד העדים פטור וא"כ באשה א"א לקיים קרא כדכתיב וכתב לו את משנה התורה פשיטא דאין מעמידין אשה במלכות ול"ל מלך ולא מלכה, דע שכך עלה במחשבה לפני שכוונתך דבעינן קרא כדכתיב לכן כתבתי אלו אמרה תורה מי שאין לו שני ס"ת אין ממנין אותו מלך כדקאמרת וכוונתי הי' דל"ש בעינן קרא כדכתיב אלא מ"ש באותה מצוה ואם הי' כתיב תמנה מלך שיהי' לו או שיכתוב לו שני ס"ת הי' צריך קרא כדכתיב שאין אנו מעמידין אלא מי שמצוה עליו להיות לו שני ס"ת אבל קרא דכתיב וכתב לו אינו פרט ממצות העמדת המלך שהוא עלינו אלא מצוה של המלך ולא שלנו, ועוד שהוא רק אחר שכבר הועמד למלכות ואיך שייך בזה בעינן קרא כדכתיב הרי לא כתיב קרא כלל בענין מצות העמדת מלך שלנו וזה אמת ויציב:

ועוד רמזתי שם במ"ש דאשה כיון שאינה מחויבת כמו שהי' לה דמי כדאמרינן בע"ז כ"ז איתתא כמאן דמהילי דמיא ושפיר מתקיים קרא כדכתיב וכוונתי הי' שזה דומה למה דאמרינן בסכה בסנהדרין שם דגדמי' מעיקרא כשרים ופרש"י דזו הוא יד שלהם ולמ"ש תוס' כתובות מ"ד ע"א ד"ה אין דברוב נכרים הו' שעריך שערי ב"ד ולא שערי העיר, אלא שמזה האחרון הדרנא בי לפי שראיתי בתשו' חוו"י סי' קס"ז שהאריך הרבה בענין בעינן קרא כדכתיב [עיין בי"ש או"ח סוס"י ס"ג] והעלה דוקא אם נשאר הזרוע עכ"פ אז שייך לומר היינו שני ספרי תורה דידה אבל מ"ש ראשון נכון:

ואמנם עלה בידי עוד תשובה אחרת למ"ש חוו"י שם דמשו"ה נזיר ממורט א"צ להביא תער כיון דתורת הנזיר דכתיב בקרא יליף לן דאפילו אין לו שער ממילא ידעינן דבהא לא בעינן קרא כדכתיב ממילא א"צ העברת תער כלל ע"ש והרי כתב הרמב"ם רפ"ג ממלכים בעת שישב המלך על כסא מלכותו כותב לו ס"ת לעצמו יתר על הספר שהניחו לו אבותיו וכו' ועיין בכ"מ שם שאעפ"י שהדיוט אינו יוצא בשל אבותיו מ"מ מלך שכותב ס"ת שני מדין מלך יוצא בס"ת שצריך מדין הדיוט בשל אבותיו והאי ילפינן בסנהדרין כ"א מוכתב לו ס"ת לשמו שלא יתגאה בשל אבותיו ע"ש והרי קרא כדכתיב וכתב לו משנה התורה מלמד שכותב לו שני תורות משמע שצריך לכתוב שני תורות ועיין ברמב"ם פ"א מס"ת ה"ג וא"כ גלי קרא דבזה לא בעינן קרא כדכתיב ושפיר הו"א דלא בעינן קרא כדכתיב כלל ואפילו אשה שפטורה ממ"ע דכתיבה ס"ת ממנין במלכות ולהכי צריך קרא מלך ולא מלכה:

אמנם כעת נ"ל דאין מקום לקושיתך כלל דאם האי דרשא דספרי מלך ולא מלכה אינו מייתורא רק משום דבעינן קרא כדכתיב ודאי לא קשה דנקט רישא דקרא כדכתיב ולא נקט סיפא דקרא ואם הוא מייתורא דקרא ג"כ ל"ק על הספרי ל"ל האי ייתורא תיפוק לי'

משום דבעינן קרא כדכתיב דסתם ספרי ר"ש כמו דאמרינן בסנהדרין פ"ו ור"ש הא ס"ל בסנהדרין מ"ה אין לו בוהן יד וכו' נותן על שמאלו דלא בעי קרא כדכתיב ומאן דאי"ל בעינן קרא כדכתיב ע"כ מצריך האי ייתורא לדרשא אחרינא ורמב"ם דרשא דספרי נקט כדרכו ואין כונתו על הייתור רק משום דבעינן קרא כדכתיב ורישא דקרא נקט כנ"ל דהא למ"ד בעינן קרא כדכתיב ודאי מצריך האי ייתורא ואם נפשך לומר דאפילו אי בעינן קרא כדכתיב מ"מ לא שמעינן מלך ולא מלכה רק מייתורא דבלא"ה הו"א מלך וה"ה מלכה וקאמר מלך משום דכה"ת כולה בלשון זכר נאמרה א"כ אף אנו נאמר דשפיר הו"א דמעמידין אשה במלכות אף דבעינן קרא כדכתיב דהא קרא לא כתיב רק במלך וכתב לו אבל במלכה לא כתיב קרא כלל ולא בעינן כלל שתכתוב שני ס"ת ואפ"ה יכולה להיות מלכה ולהכי צריך דרשא דספרי מלך ולא מלכה וא"ש ובזה יבא שלום וברכה חיים עד העולם כנפש חמיך הדוש"ת באהבה:

תשובה שסז

עוד להנ"ל

נועם מכתבך בא אלי בזמנו ולא היה פנאי להשיב ע"ד בדבר אי כתיבת ס"ת בעי שליחות או לא והבאתי ראיות מחולין ט' ומפיה"מ גיטין ס"ו דלא בעי שליחות ודהיה אותם עפ"ד ישמח משה סוף פ' עקב שחידש דלא אמרינן מצוה בו אלא בשליח בחנם אבל בשליח בשכר לא אמרינן מצוה בו וכו' וה"נ אם אחר כותב לו ס"ת בשכר ל"ש מצוה בו' ומה שהשיג עליו בס' ילקוט הרועים אות מ' מקידושין מ"א דמצוה לקדש בו יותר מבשלוחו והרי שליח קידושין הוא בשכר למ"ש קצו"ח סי' ש"ו ס"ד בשם ש"ג דשליח לשחוט הוי בשכר משום הברכה דשווה עשרה זהובים ובקידושין שליח מברך ברכת אירוסין כמ"ש הרמב"ם בה' קידושין יפה דחית דישמח משה לא כתב אלא אם המשלח נותן שכר מכיסו שמראה בבזבז הממון חביבות המצוה אבל כאן אדרבה מבזה גם הברכה שעושה הכל ע"י שליח ובזה דחית נמי מ"ש בס' הנ"ל ליישב בזה קושי' נוב"י איך מהני שליח בקידושין הא הוי תופס לבע"ח במקום שחב לאחרים ותי' הנ"ל דשליח קידושין הוי בשכר משום הברכה ומהני כמ"ש הש"ך סי' ק"ה ודחית דטעם דמהני כתב התומים משום דהוי כפועל דידו כיד בעה"ב וזה ל"ש רק כשנותן שכר מכיסו אבל ע"י שכר ברכה אינו כפועל:

והנה בזה שותא דידך לא ידענא מ"ט לא הוי בשביל שכר ברכה ידו כיד בעה"ב כמו דהוי ש"ש בשביל זה לדעת ש"ג, והנלפענ"ד בזה דיש להבין אמאי הוי ש"ש בשביל שכר

הברכה הלא אין המשלח נותן לו כלום שהרי מדינא הוא צריך לברך ורחמנא זיכה לו בשכר זה ואמאי הוי ש"ש וצ"ל דגם אם אדם אחר נותן לו שכר שישמור חפץ של ראובן נמי הוי ש"ש מדין עבד כנעני כבקידושין ז' וא"כ אף דרחמנא נותן לו זכות הברכה נמי הוי ש"ש אבל פועל דידו כיד בעה"ב היינו כיד מי שנותן לו שכר ואם ראובן נותן לו שכר ללקוט מציאות לשמעון לא הוי ידו כיד בעה"ב כשמעון רק כיד ראובן וכיון שהוא זוכה במציאה לשמעון שפיר הוי תופס לבע"ח וה"נ כיון דרחמנא זיכה לו בשכר ברכה אין ידו משלח ושפיר קשה דהוי תופס לבע"ח:

ועוד נ"ל דזה הוא מערכה על הדרוש לפמ"ש הש"ך סימן שפ"ב סק"ג דמשו"ה אינו משלם בכיסוי כ' זהובים עשרה על המצוה ועשרה על הברכה כיון, דא"א לברכה בלא מצוה אינו משלם על המצוה ע"ש וא"כ א"א לומר דמשו"ה מהני הקידושין משום דהוא שליח בשכר הברכה דהקושיא הוא דלא ליהני הקידושין ואין כאן מצוה וממילא אין כאן ברכה והוא שליח בחנם ולא מהני הקידושין:

אבל בגוף הדבר נראה דש"ג לא חקר דהוי ש"ש בשביל שכר הברכה אלא למ"ד מצות ליהנות ניתנו אבל למאי דקיי"ל מללה"נ ודאי לא הוי ש"ש בשביל שכר הברכה ושוב לא הוי שליח בשכר וליתא למ"ש בס' הנ"ל ותדע דאל"כ מה פליגי רבה ור"י בשומר אבידה אם הוי ש"ש משום פרוטה דר"י ת"ל משום עשרה זהובי' דשכר מצוה גופא דהא מבואר בחו"מ סי' שפ"ב דשכר מצוה בלא ברכה נמי הוא עשרה זהו' ועיין תוס' ב"ק צ"א ע"ב ד"ה וחייבו אעכ"ח כיון דמללה"נ ולא הוי בהכי ש"ש ועיין שבועות ס"פ הדיינין וכבר העיר בזה קצו"ח סימן ש"ו הנ"ל:

אמנם נ"ל דאף לדברי ישמח משה אין הדברים אמורים אלא במצוה שאין מוטלת עליו בעצם וראשונה לעשות בעצמו מצד המצוה כגון בקידושין שאין המצוה שיעשה מעשה הקידושין רק המצוה שיקנה אותה תחילה בפני עדים קודם שישאנה כמבואר ברמב"ם פ"א מאישות והא דצריך לעשות בעצמו אינו מצד המצוה אלא מצד הקנין שאינו קונה אותה אלא אם מקדשה בעצמו או ע"י שלוחו אבל במצוה אין נפ"מ אם מקדשה בעצמה או ע"י שלוחו סוף סוף הוא קונה אותה קודם שישאנה בזה אמרינן כיון שאין מעשה הקידושין בעצמו המצוה אלא שעי"ז בא המצוה שהיא קנויה לו ומעשה הקידושין הוא רק הכשר מצוה ומ"מ אמרינן בו מצוה בו יותר מבשלוחו שהוא עצמו יכשיר המצוה משהשליח יכשיר כמו שמצוה בו שבעצמו יעשה סוכה ויקנה תפילין מבשלוחו בזה שפיר י"ל דשליח בשכר שפיר דמי דאם עושה ההכשר בממונו ג"כ מראה חיבת המצוה כמו אם מטריח בגופו אבל במצות כתיבת ס"ת שהעיקר המצוה הוא הכתיבה ולדעת בני

יונה הובא בפ"ת סי' ע"ר אות ג' אפי' נאבד אח"כ א"צ אחרת עיי"ש א"כ אינימא דעיקר המצוה הוא בבעלים ובעי שליחות גם ישמח משה מודה דמצוה בו יותר מבשלוחו אפי' בשליח בשכר כיון דהמצוה בעצם וראשונה הוא בגופו וזה ברור לפענ"ד:

אבל גוף דברי יש"מ במחכ"ת הגדולה אינם מחוורים אצלי כלל חדא לפמ"ש מג"א סי' תל"ב סק"ו דהא דשליח מברך היינו משום דגם השליח עושה מצוה ע"ש וא"כ כשהבעלים עושין בעצמם המצוה יש להם שכר טוב בעמלם גם חלק המצוה שיש לשליח בעשייתו וא"כ אפי' השליח עושה בשכר מצוה בו יותר מבשלוחו כדי שיהי' לו גם חלק המצוה שיש לשליח בעשייתו:

ועוד ממקומו הוא מוכרע דבהני אמוראי דמייתי בגמ' שבת קי"ט דטרחו בעצמם לכבוד שבת יש כמה דברים שא"א לכבד השבת בשליח בשכר רק בגופו א"כ גם האי דרב ספרא מחריך רישא ורבא מלח שיבוטא הכבוד הוא רק משום שעשה בגופו ולא בשביל שכר וז"ל טואו"ח סי', ר"ן ואף אם יש לו כמה עבדים לשמשו ישתדל בעצמו להכין שום דבר לצרכי שבת כדי לכבדו כדאיתא פ' כ"כ קי"ט ר"ח פריס סילקי והרי עבדים לשמשו בשכר הם ואפ"ה מצוה בו יותר וכן סיום לשונו שם ומהם ילמד כל אחד ולא יאמר לא אפגום בכבודי כי זה כבודו שמכבד השבת כל זה מורה שהמצוה בגופו דוקא להטריח עצמו ולפגום כבודו לכבוד ד' ואם יש אדם שגופו חביב עליו מממונו ודאי מצוה בו בעצמו ובכבודו מבשליח בשכר לכוף יצרו לכבוד המצוה ואם יש אדם שממונו חביב עליו מגופו יפזר ממונו לשאר מצות כגון לעניים ויעשה המצוה בגופו וכן מבואר יותר מרמב"ם פ"ל משבת ה"ו אעפ"י שהיה אדם חשוב ביותר וכו' חייב לעשות דברים שהן לצורך שבת בגופו שזהו כבודו וכו' ע"ש ומביא שם הא דרבא מלח שיבוטא א"כ גם הא דאמרינן בקידושין מ"א מצוה בו יותר מבשלוחו כי הא דר"ס מחריך רישא רבא מלח שיבוטא נמי אפי' בשליח בשכר הוא כמו הא דרבא ור"ס ועוד כמו דלא"ר בהא איסורא נמי אית בה משום דאסור לקדש אשה עד שיראנה היינו אפי' שליח בשכר ה"נ מאי דקתני סיפא ובשלוחה משום מצוה בה יותר מבש מבשלוחה הוא שלוחה בשכר ה"נ לל"ק הוא אפי' שליח בשכר:

ומה שהביא ראיה מפסחים ד' דאמר אביי לא מיבעיא באתרא דלא יהבי אגרא ובדקי דניחא ליה לאינש לקיומי מצוה בגופי' אלא אפי' באתרא דיהבי אגרא ובדקי דניחא לי' לאינש לקיומי מצוה בממוניה דיש רבותא יותר שיעשה מצוה בחסרון כיס מלטרוח בעצמו, ולפענ"ד משם ראיה להיפוך דהוא סבר דהפי' בגמ' דמשו"ה יש סברא יותר דניחא ליה למיעבד מצוה בגופיה יותר מבממונו משום דקל עליו בגופיה יותר מבממונו

ואני אומר דהפי' בהיפוך דמשו"ה יש סברא יותר דניחא ליה למיעבד מצוה בגופיה מבממונו משום דבגופה הוא מצוה רבה וגדולה ודאי ניחא ליה אבל בממונו דאינו מצוה כ"כ הו"א דלא ניחא לי' בחסרון כיס על מגן שאין לו מצוה כ"כ קמ"ל דאפי' בממוניה נמי ניחא ליה וזה שכתב רש"י דאיכא השתא חסרון כיס בשביל דבר שאינו מצוה כ"כ וא"כ אדרבה מוכח משם דמצוה בגופו עדיף מבממונו וא"כ מצוה בו יותר מבשלוחו אפילו בשכר:

ואינני יודע למה לא הביא התו"כ ר"פ צו ביותר צריך הכתוב לזרז במקום שיש חסרון כיס שוב ראיתי בקרבן אהרן שם דיעות חלוקות מה חסרון כיס יש שם ודעת רמב"ן שהחסרון כיס בפ' הבאה זה קרבן אהרן ובניו דיש חסרון כיס לכהנים וא"כ אין ראיה משם דיש טרחא בגופו וחסרון כיס ודעת המזרחי דח"כ לאו דוקא אלא כל שיש לו צער בדבר כמו במעשה העולה וכו' הוי כח"כ וצריך זירוז וא"כ וודאי אין ראיה משם ודעת גו"א שיש ח"כ לכהן שבטל ממלאכתו וא"כ בכל מצוה שעושה בגופו נמי איכא ח"כ דאדהכי והכי בטל משווקין ועיין מג"א סי' תרע"א סקי"ב ודעת ק"א שיש ח"כ לכהן בהקרבת עולה שאין לו רק העור וירצה להקריב במקום עולה קרבן אחר שיש לו זכות בבשרם ע"ש וא"כ ג"כ אין ראיה משם שבין כך ובין כך עושה מצוה בגופו ובזו יש ח"כ ובזו אין ח"כ ואז וודאי אותה שיש ח"כ כבדה עליו יותר אבל לעולם יש רבותא יותר כשעושה מצוה בגופו וממילא יש ביה נמי ח"כ שבטל משווקים מכשועשה בשליח בשכר:

ומ"ש לפמ"ש ערוך לנר דכתיבת ס"ת בעי לשם בעלים לא קשה מה שהקשיתי לתוס' רי"ד בכתיבת ס"ת שליחות לא מהני שליח כיון דאינו ניכר מי הוא המשלח הוא פשיטא אבל אני ביארתי במכתבי הקדום מילתא בטעמא דלא בעי לשמה ועל משמרתי אני עומד ואינו חוזר מפני ספר ערוך לנר ונראין דברי מדבריו:

ומ"ש לפמ"ש בשם ב"א דמדכתיב כתבו לכם בעינן שבשעת הכתיבה יהיה שלו זו משלי ולא משל בית אפרים וב"א חקר רק אם יוצא בשל שותפין ומ"ש דלפי"ז שפיר ניכר בשליחות לשם מי כותב הס"ת כמו בתרומה שתורם מפירות המשלח. החילוק פשוט ומבואר דבתרומה כיון דתורם מפירות הבעלים בלי שליחות לא מהני מעשיו כלל וניכר השליחות וכן בפסח כתב תוס' רי"ד שפיר דניכר השליחות דאם שחטו שלא לשם בעלים פסול כמבואר ריש זבחים אבל בכתיבת ס"ת אפי' כתבו לשם אחר הס"ת כשר רק שלא עלו לבעלים לשם חובת כתיבת ס"ת שפיר לא ניכר השליחות ולא מהני שליחות ויפה כיונתי ועוד דבאתי עליו משני צדדין אי לא שיהיה שלו בשעת כתיבה מוכח מכח קושי' לתוס' רי"ד דלא בעינן שליחות ואי בעינן שיהי' שלו משעת כתיבה

אין ראי' מרמ"א דבעינן שליחות אבל א"צ לזה דחילוק שכתבתי הוא אמת ויציב, ובזה ברוך אומר לעומתך חמיך דוש"ת באהבה:
עמרם הק' בלוהם בק"ק הנ"ל:

תשובה שסח

שיל"ת ב' אויפאלו עש"ק תצא תרמ"ג לפ"ק
כצאת השנה יפרחו כשושנה, ראשי קהל עדת ישורון חבצלת השרון, איש לפי ערכו בהכשר ויתרון האקרו"ט דק"ק קראסנא ובראשם כבוד אהובי חותני הרבני החו"ב, אור הברקי, כהן שדעתו יפה, אמרתו צרופה, כקש"ת מו"ה חיים יוסף דוב כהנא העללער נ"י:
מכתבכם מיום ב' שבוע זו הגיעני וכו' ואשר ביקשתם להודיע חוות דעתי בקהל שיש להם יריעות מס"ת לערך שליש מס"ת שכתב להם סופר והמה מוגהים והסופר שבק חיים לכל ישראל אם מותר למכור היריעות ולעשות במעות איזה דבר מצוה והביא דברי אשל אברהם מובא בפ"ת יו"ד סי' ע"ר אות ה':
הנה בתשובת ריב"ש סי' רפ"ה פסק דס"ת שיש בו טעות אין בו קדושת ס"ת וה"ה כחומשים וזי"ן טובי העיר במעמד אנשי העיר מותרים למוכרו ולהתנות שלא להעלות בדמיו והביאו להלכה הרמ"א בהג"ה יו"ד סי' רפ"ב סח"י אלא דשם מיירי מיחיד המוכר ס"ת שלו דיש לו דין א' עם ס"ת של צבור כשמוכרים זט"ה במעמד אנשי העיר וכן קבע להלכה המחבר באו"ח סי' קנ"ג ס"ג דס"ת שנמצא בו טעות דינו כחומשים:
ובנוב"י קמא יו"ד סי' ע"א וחת"ס יו"ד סי' רע"ט הקשו א"כ שפקעה קדושתו כל זמן שיש בו הטעות א"כ כשחוזרין ומתקנים אותו איך יתקדשו למפרע כל השמות וכלל הס"ת בלי שום מעשה בגופו ע"ש ובחת"ס הוסיף עוד דא"כ שום ס"ת לא נתקדש עד שנגמר כולו ואיך יתקדש למפרע ולפענ"ד אין זה חידוש כ"כ דמצינו כזה בחולין דף ס"ט לענין בכור דאינו קדוש עד שיצא רובו דרך רחם ואם יצא רובו קדוש למפרע ולכן מותר לחתך אבר אבר ומשליך לכלבים ואם מחתך ומניח יקבר עיי"ש:
מיהו אפשר לחלק בין בכור דממילא קדוש לס"ת דצריך להתקדש ע"י דיבור וכוונת הכותב, אבל הלא מצינו בר"פ כל הגט בכתיבת הגט דבעינן לשמה כשר אם כותב לאיזה שתצא בפתח תחילה למ"ד יש ברירה והוי לשמה למפרע ואף שכתבו תוס' שם ד"ה לאיזה דאפילו למ"ד יש ברירה פסול משום דבעינן שיהא מבורר לשמה בשעת כתיבה, ה"ד התם משום דכתיב וכתב לה וכמ"ש תוס' שם אבל לא בעלמא:

ובנ"ד נראה דאפילו למ"ד אין ברירה נמי מהני לפמ"ש רש"י שם דכ"ה דבתנאי ל"ש ברירה הואיל ובידו ודעתו לקיימו וה"נ בידו לתקן ולגמור הס"ת ודעתו לתקן ולגמור לכן שפיר חיילא קדושה למפרע אפילו למ"ד אין ברירה, וכה"ג מצינו לענין דיחוי בקרבנות בזבחים ל"ד כל שבידו ל"ה דיחוי אלמא אף דנראה ונדחה ובשעת דיחויו פסול להקרבה ואם נשאר בדיחוי עומד בפסולו מ"מ אם מתקן דיחויו כיון שהוא בידו חוזר להכשירו וה"נ דכוותי', ונראה דמ"ש תוס' שם ד"ה כל דבכסהו הרוח ונתגלה חשיב דיחוי כיון שאין מצוה לבטל הדיחוי:

הכוונה דבעי' בידו ובדעתו וכרש"י הנ"ל ואם אין מצוה לבטל הדיחוי נהי דהוי בידו אבל ל"ה בדעתו וצ"ע:

ועוד נ"ל דיכול לקדש השמות וכלל הס"ת מעכשיו וגם לאחר שיפסל ויתקנו אף דבשעה שנפסל פקעה קדושתו ועיין נדרים כ"ח פדאן חוזרת וקודשת ועיין ר"ן גיטין פ"ג דיכול להתנות שאם תנשאי לראובן תהי' א"א עד שעת קידושי ראובן וגם אח"כ ובשעת קידושין תהי' מגורשת ועיין א"מ סי' כ"ח סוף אות נ"ג:

ואמנם מ"מ דבר ה' אמת בפי הגאון חת"ס שם דמ"ש הריב"ש דס"ת שיש בו טעות אינו אלא כחומש היינו דוקא לענין מה דקיי"ל דזי"ן טובי העיר במעמד אנשי העיר יכולים למכור ביהכ"נ וכל תשמישי קדושה ולהתנות ולהוריד המעות מקדושתו אבל בס"ת כיון שלא ניתן למכור כלל כיון דל"ל עילוי כלל ומכיון שלא ניתן למכור אינו מועיל זט"ה אך אם נמצא בו פסול ואינו אלא כחומשים שנמכרי' להעלות בדמי ס"ת שלם ומכיון שנותני' למכירה שוב נמכרין ע"י זט"ה ומתנון לשנות דמיהם אפילו למשתי ביה שכרא אבל לא להורידם מקדושת עצמם לעשות מהם מזוזה ע"ש:

ויש לעיין קצת הא ס"ת כשר נמי משכחת למכור בהיתר לישא אשה וללמוד תורה כמבואר ביו"ד סי' ע"ר ואה"ע סי' א' ואפילו בשל צבור משכחת לה להש"א יתומים בדמיו או להספיק תלמידים ועיין בח"מ וב"ש שם והוא מריב"ש שהביא ב"י או"ח סי' קנ"ג וכיון שניתני' למכירה שוב יהיה נמכר ע"י זט"ה ויתנו להוריד דמיהן אפילו למשתי שכרא, וצ"ל דעכ"פ בליכא יתומים ותלמידים לא משכחת בהיתר אבל בפסול תמיד משכחת בהיתר לעילוי ס"ת כשר:

ובמל"מ פ"י מס"ת ה"ב הקשה הלא לדעת הרא"ש שהביא הטור ושו"ע יו"ד סי' ע"ר גם חומשים אסור למכור וכי גרוע ס"ת שיש בו טעות מחומשים ע"ש, ולענ"ד לק"מ דהא דאסור למכור חומשים היינו משום מצות לימוד שבהם ואם יש לו שני חומשים שווים ודאי מותר למכור א' מהם ול"ד לס"ת כשר שאפילו יש לו כמה אסור למכור

כמ"ש האחרונים משום בזיון ס"ת כיון דמצוה להיות לו ס"ת כל כמה דמפיש בי' הוי הידור מצוה אבל חומשים אין מצוה כלל שיהיו לו חומשים רק משום מצות לימוד וכ"ז בחומשים אבל בס"ת פסול כיון דלענין קדושת עצמו יש בו כל קדושת ס"ת אפילו לריב"ש וכמש"ל בשם חת"ס וכבר כתבו טו"ז סי' ע"ר סק"ד וש"ך סק"ה דעכשיו אין לומדין בס"ת שלא לזלזל בכבוד התורה ב בחנם וכיון דלית בי' משום מצות לימוד ומצד קדושת ס"ת מותר למכרו שפיר מותר למכור ע"י זט"ה או יחיד בשלו וא"ש:

ובזה ניחא בחו"מ סי' רמ"ח סי"א באומר נכסי לפלוני וכו' גם הספרים בכלל אבל ס"ת יש בו ספק ופי' סמ"ע הטעם כיון דאסור למוכרו ע"ש, ולדעת הרא"ש דגם ספרים אסור למכור תקשי אמאי ספרים בכלל וכבר הרגישו בזה האחרונים, ולפמ"ש ניחא דשם קאי במתנת שכ"מ שאינו אלא לאח"מ דפטור ממצות לימוד ובמתים חפשי א"כ אין איסור במכירת שאר ספרים אבל בס"ת דאיסור המכירה משום בזיון גם בזה איכא בזיון ולהכי אין ס"ת בכלל:

ומה"ט נ"ל ללמוד זכות על שאין העולם נזהרים למכור ספרים לעשות במעות מה שירצו אשר עמד ע"ז בספר בלח"י הביאו ברכ"י סי' ע"ר, ולפמ"ש כיון דעיקר אי' המכירה בהם אינו מצד עצם המכירה רק משום ביטול הלימוד א"כ מי שא"י ללמוד בהם אין עושה אי' במכירה ומי שיודע ללמוד ואינו לומד גם אם הספרים אצלו עובר איסור בזה ואינו מוסיף איסור במכירה ומי שיודע ללמוד ולומד בספרים אחרים או בספרים שאולים ג"כ אין איסור במכירה וכיון שאין איסור במכירה יכול להוריד הדמים מקדושתן כנ"ל ומכל שכן מי שמוכר מחמת דחקו ואם לא ימכור אזי הדחק מבטלו מן הלימוד ודאי שרי דהוי כמו ללמוד תורה דשרי ומטעם זה כתב בס' בני יונה סי' ע"ר דלדעת הרא"ש אין מצוה כלל בכתיבת ס"ת דצריך המעות על שאר ספרים ללמוד בהם וללמוד תורה אפילו למכור ס"ת ע"ש:

ונחזי מה דקמן הנה בס' אשל אברהם או"ח סי' שכ"ב כתב בענין למכור ס"ת בגורל וליתר שאת יניחו הס"ת בלי תפירות ונמצא דאין לו קדושת ס"ת כלל וכתב ריב"ש הביאו הב"י דכל ס"ת שיש בו טעות אין לו קדושת ס"ת ויכול למכרו ע"ש וק"ו נמי הוא מהא דריב"ש דהא ס"ת שיש בו טעות בחומש א' כשר לקרות בחומש אחר כמ"ש רמ"א באו"ח סי' קמ"ג ס"ד ואפ"ה אין לו לענין מכירה קדושת ס"ת ומכ"ש כשאין היריעות תפורים יחד פסול לקרות בו דאפילו אם יריעה א' אינה תפורה עמו אפי' היא מונחת עמו אין קורין בו וכמבואר ביו"ד סי' רע"ח ס"ד ודאי אין לו קדושת ס"ת לענין איסור מכירה ומכ"ש בנ"ד דליכא יריעות כתובים כלל רק כשליש ס"ת דאפי' הי' תפורים יחד

ומוגהים פסול לקרות בו ואפשר ס"ת חסר אות א' וכו' ומכ"ש כשאינן תפורים ודאי אין בו קדושת ס"ת ומותר למכור לזט"ה במעמד אנשי העיר ולהתנות בשעת מכירה להוריד הדמים מקדושתן ואפי' למשתי בי' שכרא ועיין פמ"ג או"ח סי' קנ"ג באשל אברהם ס"ק כ"ג באריכות:

ומה דק"ל לחותני נר"ו איך שייך לומר שאין בהם קדושה הלא כמה אזכרות יש בהם ונכתב בקדושה אם לא שנאמר כיון דכתיב תמימה היינו ס"ת שלימה או איירי שהיריעות אינם מוגהים כדמשמע מדברי ברכי יוסף שם, ואני תמה על תמיהתו הלא חומשים ונביאים וכתובים דמותר למוכרם ולהעלות בדמיהם וכיון דיש צד היתר במכירה ממילא יכולין להתנות להוריד דמיהן כנ"ל וה"נ נהי שהם קדושים אבל ס"ת שלם הוא קדוש יותר:

אבל האמת יורה דרכו דמעיקרא לק"מ כמש"ל בשם חת"ס דודאי לענין קדושת היריעות עצמם הם קדושים כקדושת ס"ת ואינו רשאי להורידם לקדושה קלה אבל לענין איסור מכירה וקדושת דמיהן אינה אלא בס"ת שלימה דליכא לעילוי' אחרינא אבל כשאינן תפורים יחד דינן רק כחומשים וכס"ת שנמצא בו טעות לריב"ש דמכירה מותרת ע"י זט"ה במעמד אנשי העיר ויכולים להתנות אפי' למשתי בי' שכרא וא"ש:

ומה שהמציא דרשא חדשה דאין בו קדושת ס"ת אלא כשהוא שלם מדכתיב תמימה, אינו נ"ל דאם יש קדושת ס"ת ביריעה אחת הלא היא תמימה דלא מחסר במילתא וכדאמרינן גיטין ס' לחלק בין ס"ת שחסר בו יריעה אחת דאין קורין בו משום דמחסר במילתי' אבל בחומשים אפשר דקורין דלא מחסר במילתי' ע"ש וגם א"צ לזה דבגיטין שם למ"ד חתומה ניתנה ילפינן מדכתיב לקוח את ס"ת הזאת ואפי' למ"ד שם מגילה מגילה ניתנה מ"מ מוקי האי קרא לבתר דאדבק אבל כ"ע מודים דכל זמן דלא אדבק לא מקרי ס"ת וז"פ, לכן לפענ"ד יכולין זט"ה במעמד אנשי העיר למכור היריעות ולהתנות להוריד המעות מקדושתן למה שירצו:

והואיל ואנו עסוקין באותו ענין אזכיר מה שנ"ל ליישב קושית טו"ז או"ח סי' תקפ"ה סק"ז דשם גבי נוטל שכר לתקוע דייק הב"י מדקאמר דאין בו סימן ברכה דאיסורא ליכא וביו"ד סי' ע"ר דאמר במוכר ס"ת דאינו רואה בו סי' ברכה דייק ב"י מדאמר דאינו רואה בו סי' ברכה אסור הוא למכור ונ"ל סברא ישרה הנה בס"ת מבואר בריב"ש סי' רפ"ה דגם במתנה אסור וכן מבואר בסמ"ע סי' רמ"ח שהבאנו לעיל ואפילו למה שצידדו קצת אחרונים דמותר ליתנו במתנה, מ"מ נ"ל דה"ד דרך כבוד וע"ד שאמרו בירושלמי יומא פרק בא לו ע"י שהם בנ"א גדולים התורה מתעלה בהם עיי"ש וכמ"ש תב"ש סי'

כ"ח סקי"ד לענין מצות מילה ע"י אחר עיי"ש ועיין סוטה י"ג אבל להפקיר ס"ת ודאי אסור וא"כ גם במכירה אין שום נדנוד איסור בשביל קבלת המעות דלמה לא יקבל מעות בשביל חפץ שלו אלא בשביל שמוציא הס"ת מרשותו דרך בזיון שאין לו חפץ בה ובמכירה שחפץ יותר במעות מבס"ת ואינו דרך כבוד וא"כ אינימא דאין איסור במכירת ס"ת אמאי אינו רואה סי' ברכה בהמעות הלא המעות ודאי אפילו מדת חסידות אינו שלא לקבלו וע"כ דאיכא איסור במכירה בזיון ס"ת וכיון שהמעות בא לו באי' ע"כ אינו רואה סי' ברכה, וגם אינו יכול למנקט דאסור לקבל המעות דהא בקבלת המעות באמת אין איסור אבל האיסור הוצאת ס"ת ובזיונו ושפיר דייק ב"י מדאמר אינו רואה סי' ברכה מכלל דאיכא איסורא:

אבל בנוטל שכר לתקוע או להתפלל הנה לתקוע ולהתפלל בחנם ודאי אין איסור רק מצוה קעביד רק חשש איסור הוא קבלת המעות שפיר דייק ב"י דאם איתא דאיכא איסורא בקבלת מעות הו"ל למינקט דאסור לקבל שכר א"ו דליכא איסורא ואפ"ה ניחא דאינו רואה סי' ברכה דאינו ראוי שיהי' לו שכר מעשיית המצוה כתקיעה ותפלה וא"ש,

ובזה יחדש ה' עלינו שנה טובה ומתוקה כנפשכם ונפש ידידכם הדושו"ט:

עמרם הק' בלוהם בק"ק הנ"ל:

תשובה שסט

שוכ"ט לידידי הרבני הנגיד מו"ה משה נ"י במרחץ בארטפעלד יע"א:

מכתבו קבלתי ויען אני טרוד מאוד אקצר ע"ד אשר שאל כי לקח אכסניא על שלשים יום אם מחויב לקבוע מזוזה ולברך עליו, הנה הדין פשוט ומבואר ביו"ד סי' רפ"ו סכ"ב דשוכר בית בחו"ל פטור ממזוזה ל' יום ובפנדק אפשר דאפילו לאחר שלשים יום פטור ומה שכתב בח"א כלל ט"ו סכ"ב דאם רצה לקבעה בתוך ל' יום ולברך לא הפסיד אפשר דהיינו דוקא בדעתו לדור שם גם אחר שלשים יום אבל באין דעתו לדור שם שלשים יום אפשר דאם מברך הפסיד ועיין נ"צ ופ"ת סי' רפ"ו אות ט"ו ולא אחליט הדבר בחפזי בלי עיון בפנים:

תשובה שע

שיל"ת מאדע יום ה' לס' אלה הדברים תרמ"ל לפ"ק:

יראה בנחמה בעיר ד' שמה, ידידי ש"ב האברך הח"וב כמו"ה זנוויל כהנא נ"י בק"ק סיגוט:

יען כי ירט הדרך לנגדי לא יכולתי להשיב לך אודות מ' שקבע מזוזה קודם שתלה הדלת דאיכא ב' דיעות בשו"ע סי' רפ"ו סעי' ט"ו איך לנהוג בברכה כשיתלה אח"כ הדלת דהש"ך כתב בסקכ"ה ואם א"א לתלותה מיד יקבענה בלא ברכה או יברך מתחילה גם על אחרת ויהא דעתו גם על זו וכשיתלה בה הדלת יטלנה ויחזור ויקבענה בלא ברכה וכו' ע"ש ואתה תמהת מדוע לא יברך כשנוטלה וקובעה אחר תליית הדלת גם לדיעה א' שבשו"ע שם כיון שלא בירך מתחילה כשקבעה קודם תליית הדלת משום ספק דעת י"א:

הנה בדברי הש"ך גופא היה נ"ל להגיה ולמחוק וי"ו מתיבת וכשיתלה ואז נכון הדבר דתחילה כתב ואם א"א לתלותה מיד יקבענה בלא ברכה ואח"כ כתב ואם יברך מתחילה גם על אחרת ויהא דעתו גם ע"ז כשיתלה בה הדלת יטלנה ויחזור ויקבענה בלא ברכה דילמא האמת כדיעה א' וכבר נפטרה בברכה ראשונה כמו בציצית באו"ח סי' ח' סי"ד ובתפילין סי' כ"ה סי"ב וא"כ אם לא בירך כלל כשקבע בלא תליית הדלת וכשתלה הדלת ונוטלה באמת צריך לברך, אמנם הגאון מליסא בסידור שלו לא הבין כונת הש"ך כן רק גם בלא בירך תחילה כלל על אחרת גם כן א"צ לברך כשקובעה אחר קביעות דלתות ועיין ח"א כלל ט"ו ס"ט והוא תמוה מדוע לא יברך:

ואשר אנכי אחזה לי אקדים שני הקדמות א') דנ"ל אף ה שכתב הרא"ש בסוכה דמ"ו דכשנתעטף בציצית או התחיל לאכול בסוכה בלי ברכה מברך אח"כ לפי שהמצוה נמשכת כל זמן שהוא מעוטף וכל זמן שיושב בסוכה והוי עובר לעשייתן ע"ש ועיין באו"ח סימן תרט"ל בטו"ז ומגא"א מ"מ במזוזה אם קבע מזוזה ולא בירך אינו מברך אח"כ וטעמא נ"ל משום דהתם נוסח הברכה להתעטף בציצית בהתפעל שפירושו שהפעולה נעשית בהפועל והיינו להיות עטוף בציצית ושייך שפיר הברכה כל זמן שהוא מעוטף אף שכבר עבר מעשה העיטוף וכן בסוכה הנוסח לישב בסוכה ושייך כל זמן שיושב משא"כ במזוזה שמברך לקבוע מזוזה והוא על מעשה הקביעות וא"כ אחר שכבר קבועה ועומדת ל"ש לברך לקבוע מזוזה אף שהיא מצוה נמשכת להיות קבועה ועומדת, וראיה מדברי מג"א סי' י"ט שכתב דאם קבע מזוזה קודם שדר בבית כשנכנס לדור בתוכו מברך אקב"ו לדור בבית שיש בו מזוזה ועיין בספר שערי דעה על יו"ד סי' רפ"ט עכ"פ מבואר דל"ש ברכת לקבוע מזוזה אחר שכבר קבועה ועומדת ועיי' ברכי יוסף או"ח סי' הנ"ל:

איברא יש לחלק בסברא דוקא בנידון של המג"א דלא חל עליו חובת מזוזה כשקובעה קודם שדר בה ולא חל עליו ברכת לקבוע מזוזה מעולם בשעה שעשה מעשה הקביעות דאז היה פטור ממזוזה ומ"מ לא נחשב תעשה ולא מן העשוי' כמו בקובעה קודם קביעות דלתות לדעת י"א יען שלא היה מחוסר מעשה בגופו כמ"ש רמ"א בהג"ה באו"ח סי'

תרכ"ו ס"ב לכן אח"כ כשנתחייב בשעה שהיא קבועה ועומדת דלא עביד מעשה ל"ש לברך לקבוע מזוזה אבל אם מתחילה כשקובעה היה חל עליו חיוב ברכת לקבוע מזוזה שקובעה בחיוב שוב נחשב מעשה כל זמן שמעשה זו קיימת ומברך לקבוע מזוזה כל זמן משך המצוה וכעין זה כתבו תוס' בשבועות ט"ז ד"ה או לענין לבישת כלאים כיון דתחילת הלבישה היה ע"י מעשה שוב נחשב גם השהייה למעשה עיי"ש ומ"מ נ"ל עיקר כמ"ש דדוקא בציצית מברך אח"כ כיון שעדיין עוסק במצוה שהרי הוא מעוטף בציצית או בתפילין הוא מוכתר בתפילין אבל במזוזה א"צ לברך אח"כ שהרי הוא אינו עוסק במצוה כלל ולא קבעו חכמים ברכה אלא בשעה שהוא עוסק במצוה ועיין חילוק זה בברכ"י או"ח סי' י"ט:

ומה"ט נ"ל דגם ברכת לדור בבית שיש בו מזוזה אינו מברך דדוקא כשבא לדור בבית כתב מג"א לברך ברכה שהרי אז הוא עוסק במצוה שנכנס לדור בו והוא מחייבו במזוזה דמזוזה חובת הדר הוא [עיי' בתשו' רע"א ח"ר סוס"י ט'] אבל בדר בו כבר וקבעה שאינו עוסק אח"כ כלל במצוה אין לברך שום ברכה, ומכ"ש שכבר כתב בס' שע"ד הנ"ל שגם המג"א בנידון דידי' רק בדרך אפשר קאמר דאין אנו לבדות מלבינו מטבע ברכה שלא קבעו חכמים:

ואקדים עוד דנ"ל לחדש דבר הגם דהוא דבר פשוט דאם נפל המזוזה מעצמה לארץ ורוצה לקובעה מחדש שצריך לברך ואם הסירה לבודקה ודעתו לחזור ולקובעה נסתפק בספר לשון לימודים באו"ח אם יברך ועיין ברכ"י ופ"ת יו"ד סי' רפ"ט והוא תמה עליו מ"ש מציצית ותפילין, ולפמ"ש לעיל ניחא דבשלמא בציצית ותפילין גם כשהוא מעוטף ועומד שייך ברכה שהרי עוסק במצוה רק שנפטר בברכה שעושה בשעה שלבש הטלית והניח תפילין וכיון שבעוד הברכה חלה היה דעתו לפטור מה שיחזור ויתעטף ויניח שפיר א"צ לברך משא"כ במזוזה שאחר שקבועה ועומדת אינו עוסק במצוה ול"ש ברכה כמש"ל וא"כ הברכה שעשה בשעת קביעות כבר אזדא לה וא"כ איך תפטור מברכה ע"י שעתה דעתו שיפטור ברכת קביעות הראשון הקביעות של עכשיו ועיין באו"ח סי' ר"ו במג"א סוסק"ז ויש להאריך בראיות ואין הזמן מסכים:

אמנם נ"ל דאם במזיד הסיר המזוזה בלי שום צורך אדעתא לחזור ולקובעה אינו מברך אח"כ והוא עפמ"ש תוס' בגיטין נ"ה ובכמה דוכתא דאע"ג דהיכא דקני קנין גמור בייאוש ושינוי שם קודם שעשה המצוה לא הוי מצהב"ע מ"מ לענין ברכה יש להחמיר יותר ואין להזכיר ש"ש עליו וכבר תמהו אחרונים דא"כ גם כשנוטל לולב אשר קנה בייאוש ושינוי שם לא יברך ולא משמע כן בשום דוכתא, ולענ"ד נראה לחלק בסברא ישרה עפ"י

חידושי רשב"א נדרים ט"ז באומר הנאת תשמישך עלי שהקשה הא מצווה במצות עונה ומללה"נ וכו' ותירץ כיון דמצות עונה אינו מוטל אגברא לחזור אחריה רק ביש לו אשה ומשועבד לה מחויב בעונה ובאומר הנאת תשמישך עלי דפקע השיעבוד מחמת נדרו הוי כאין לו אשה ואין כאן מצוה המחייבתו ושוב הקשה דאכתי איכא מצות פו"ר דזה חיוב מוטל אגברא לחזור אחריה וגם אם אינו מוצא מ"מ חיוב המצוה מוטל עליו רק דאנוס הוא וא"כ שייך מללה"נ, ותירץ אפשר באחריתי ע"ש זה ביאור עומק כוונתו לפענ"ד, הנה כי כן אני אומר בשלמא מצות חלה שאינו מוטל אגברא לחזור אחריה ואם אין לו עיסה אין עליו חיוב מצוה כלל וא"כ עתה אף שיש לו עיסה שגזל חטים וקנאם בשינוי מעשה וייאוש ומחויב להפריש חלה מ"מ כיון שע"י עבירה שגזל נתחייב במצוה זו א"כ איך יזכיר ש"ש ויאמר וצונו וכו' כי מי ציוה אותו על זה ומי ביקש זאת מידו הלא רצון התורה הי' יותר אם לא הי' בא לכלל מצוה זו ולא היה גוזל כלל, אבל בלולב וכדומה גם אם אין לו לולב כלל מצווה הוא במצות לולב אלא שהוא אנוס וא"י לקיימה וכל השנה יכול לומר שצוהו הש"י במצות בזמנה רק שחכמים תקנו לברך בשעת עשיית המצוה וכיון שמקיים עתה מצות לולב דלא הוי מצהב"ע אחר שקנה שפיר יכול לברך ואין לומר שהי' ניחא להש"י יותר אם לא הי' לו לולב זה דגם אם לא הי' לו כלל נמי שייך שפיר וצונו והי' מצווה ועומד ומחויב במצות לולב ועיין באו"ח סימן מ"ו ס"ח וטו"ז יו"ד סימן א' סקי"ז:

ולפ"ז יש לחדש דבתפילין כיון דמצותם כל היום וכל רגע שמסירם מעליו בלי צורך מבטל מ"ע א"כ כשמסיר מעליו התפילין במזיד בלי צורך ודעתו להניחם אח"כ ואפי' אין דעתו להניחם אח"כ מ"מ אינו מברך אח"כ באותו יום על הנחתם, והטעם כי לולי שעשה עבירה בהסרתם שביטל מ"ע לא היה בא לכלל חיוב ברכה בהנחתם א"כ אין זה מברך אלא מנאץ כי מי ביקש זאת מידו לבא לכלל חיוב ברכה זו והלא טוב הי' שלא הי' חולצם ולא הי' מבטל מ"ע זו ומי צוהו על זה ודוקא כשחולצם לכנס לביהכ"ס שלא עשה עבירה בחליצתם או ביום אחר שכבר מפסקי לילות מימים או בהזיזו ממקומם בשוגג שייך לברך אבל לא בחולצם במזיד בלי צורך כנ"ל משא"כ בציצית שאינו מחויב ללבוש בגד בת ד' כנפות אפילו מסירם במזיד שייך לברך אח"כ כיון שלא עבר עברה בהסרתם ויש להאריך בזה בטוש"ע או"ח סימן ח' וסימן כ"ה:

ולפי"ז מזוזה נמי בכל רגע אחר שדר בבית שלושים יום ונוטלה ממקומה עברה הוא בידו שביטל מ"ע דמזוזה וא"כ אם נוטלה שלא לצורך וקבעה אח"כ אינו מברך מטעם הנ"ל, ומעתה לדעת הפוסקים שגם קודם קביעות דלתות מחויב במזוזה אם נוטלה אח"כ

במזיד אחר קביעות דלתות וחוזר וקובעה אח"כ א"צ לברך שהרי ע"י עבירה בא לידי חיוב ברכה זו דגם אם לא בירך תחילה כשקובעה מ"מ לא הי' עליו חיוב ברכה אח"כ בהמשך המצוה כמש"ל וא"כ אף שמסירה מספק שחושש לדעת יש מי שאומר מ"מ כיון דלדעה א' א"צ לברך בכה"ג אף שלא בירך כשקובעה תחילה אינו מברך מספק ושפיר כתב הש"ך דאינו מברך לא בתחילה ולא בסוף דהיינו לא בקביעות הראשון ולא בקביעות השני וא"ש ובזה תנוח דעתך, כנפשך ונפש ש"ב ידידך הדוש"ת:

תשובה שעא

עוד להנ"ל

שיל"ת מאדע עש"ק לס' ואהבך וברכך והרביך תרט"ל לפ"ק:

יקרת מכתבך הגיעני שבוע זו ויען טרדות רבות סביב שתו עלי לא הי' בידי די השב עד היום והיום שמתי עיני ולבי על דבריך וראיתי כ' שמוא"ל דוחה וימין מקרבת מלמד ידו לקרב ואצבעותיו למלחמת תורה והנני להשיב כיד ה' הטובה עלי והוא ינחני במעגלי צדק למען שמו

פתח דבריך יעי"ר כי נ"ל יותר להגיה בש"ך סי' רפ"ו סקכ"ה או במקום ואם יברך מתחילה וכן הוא בבאה"ט והגהות רע"א והבנתי למחוק וי"ו מן וכשיתלה נ"ל דוחק בלשון הש"ך והנה קשה לפלפל בזה אבל אני על משמרתי אעמודה בהגהתי ואתהלכה ברחבה בלשון הש"ך אבל על הגהות או הגם שכן הוא בבאה"ט קשה לי קצת הלא דבר זה לברך על אחרת אין בידו דליטול בידים מזוזה ממקומה אדעתא לחזור ולקבוע אותה הלא א"צ לברך כמו בציצית בסי' ח' ובתפילין בסי' כ"ה ואם יש לו פתח שצריך לקבוע בה מזוזה למה תלה הדבר בבחירתו אם ירצה יקבע זו בלא ברכה הלא ודאי טוב יותר לברך על אותו שקובע בחיוב ודאי ולפטור את זו בשלמא למטה כתב כשיתלה בה הדלת יקבענה בלא ברכה אם אין לו לקבוע אחרת וא"א לו להמתין בתליית הדלת עד שיהי' לו לקבוע מזוזה או יברך על אחרת וכו' אם אפשר לו להמתין בתליית הדלת עד שיהי' לו אחרת, אבל לעיל ע"כ צריך לקבוע מזוזה מספק וא"א לו להמתין עד שיהי' לו לקבוע אחרת ולומר דכונתו יקבענה בלא ברכה, אם אין לו לקבוע אחרת, או יברך תחילה וכו' אם יש לו ודאי אין לשונו סובל זה והיה צ"ל ואם יש לו לקבוע גם אחרת יברך וכו' הא חדא, וזאת שנית דאם עצה טובה קמ"ל הש"ך הי' לו לומר כשיברך מתחילה על אחרת ויהא דעתו לפטור גם את זו שלא יכווין לפוטרה רק עד שיטלנה ויקבענה שנית ואז יהי' יכול לברך כשיקבענה שנית כמו"ש מג"א סי' מ"ז סקי"ב לענין ברכת התורה, אבל לדידי

ניחא דמיירי באי עביד שברך על אחרת והי' דעתו לפטור את זו לגמרי לכן אינו מברך בקביעות הב' כמו בציצית, ויש לפלפל בזה אבל לא על הלוח"ם לבדו יחי' האדם:

ומ"ש דכוונתי במ"ש דהאחרונים תמהו על תוס' גיטין נ"ה דא"כ גם בלולב גזול שקנאו בייאוש ושינוי שם לא יברך ולא משמע כן בשום דוכתא הוא הוא על קושית מהרש"א ומהר"ם מלובלין ומג"א סימן תרמ"ט מהנהו אוונכרי יפה כתבת ויתר הדברים בדברי מג"א אלו יבוארו לקמן:

אבל מ"ש לפלפל על החילוק שכתבתי בין חלה ללולב הנה אינו נחוץ לחזור ולשנות דבריך אבל החילוק ברור וקצרתי קצת במובן, הנה דעת תוס' דכיון שקנאו מתחילה ביאוש ושינוי שם לא הוי מצהב"ע אף שבא לו מתחילה בעבירה מ"מ כיון שבשעת קיום המצוה אין הלולב בעבירה אצלו שפיר יוצא בו ומקיים מצות לולב והנה מטבע ברכה הוא שמברך ד' על שצוהו וחייבו במצות לולב לא על שנתן לו לולב לקיים מצות לולב וא"כ החילוק מבואר כמו"ש דבלולב חיוב המצוה עליו אפילו אין לו לולב רק שהוא אנוס וא"י לקיים וא"כ חיוב מצות לולב לא בא לו בעבירה כלל רק קיומו בא לו בעבירה ושפיר יכול לברך דאינו מזכיר ש"ש על קיומו שבא לו בעבירה רק על חיובו שבא לו בהיתר אלא שחכמים תקנו לברך על חיובו בשעת קיום המצוה והרי הוא מקיים עתה המצוה דלענין קיום המצוה לא מקרי מהב"ע כיון דבשעת קיום המצוה אינו בעבירה בידו אבל בחלה שאין חיוב מוטל אגברא לחזור אחר עיסה להפריש חלה אלא אם יש לו עושה מחויב להפריש וא"כ נהי עתה שקנאו בשינוי מעשה מחויב במצוה זו ומקיימה ולא הוי מצהב"ע כיון שבשעת קיום המצוה אינו בעבירה בידו אבל הברכה שאינו על קיום המצוה רק על חיוב המצוה איך יזכיר ש"ש על חיוב המצוה הלא חיוב המצוה בא עליו בעבירה ע"י שעשה עבירה וקנאו בשינוי מעשה להיות שלו ושפיר כתבתי דלא קרב זא"ז:

ועל דרך זה יש לחלק עוד דבשלמא בלולב מברך על שצוה ד' לכל ישראל לקיים מצות לולב והרי כולם חייבים במצוה זו עתה ואם הוא אינה מקיימה אלא ע"י עבירה אחרים מקיימי' אותה כתקנה ואינו מזכיר ש"ש על העבירה דוקא רק חכמים תקנו שיברך ויתן שבח זה דוקא בשעה שהוא עושה המצוה והרי הוא עושה עתה המצוה שהרי לענין קיום המצוה לא הוי מצהב"ע, אבל אינו יכול לברך על שכל ישראל מחויבים להפריש חלה דמי יימר שיש לשום בר ישראל עתה עיסה שמחויבת בחלה וכיון שאינה מצוה המוטלת אקרקפתא דגברא אינם מחויבים במצוה זו וא"כ אינו מברך אלא על חיוב שלו והרי חיוב שלו בעבירה הוא אף שעתה בשעת ברכה אינו בעבירה בידו כיון שעכ"פ

מתחילה בעבירה בא לידו אינו ראוי להזכיר ש"ש עליו וע"ז רמזתי לעיין בטו"ז יו"ד סי' א' שהוא כעין סברא זו הגם שאינו דומה לגמרי:

ועוד בה שלשי' דבלולב שהוא מוטל אקרקפתא דגברא לקיים מצות לולב ואינו קשור החיוב בלולב זה דוקא ויכול לקיים המצוה או בזה או באחר שפיר יכול לברך דאינו מזכיר ש"ש על העבירה רק על חיוב המוטל עליו וחיוב המוטל עליו אפשר לקיים גם שלא בעבירה בלולב אחר רק עתה מקיים בלולב שבא לידו בעבירה וכיון שעכ"פ מקיים עתה המצוה דלענין קיום המצוה לא הוי מהב"ע שפיר מברך על חיוב המוטל עליו בשעת קיום המצוה, אבל בחלה על כל עיסה ועיסה שיש לו הוא מצוה בפ"ע וא"כ מצוה זו להפריש מעיסה שגזל א"א לקיימה רק בעבירה דהא מתחילה בעבירה בא לידו שפיר כתבו תוס' דאין להזכיר ש"ש על העבירה, שמא תאמר גם בלולב אם אין לו לולב אחר הרי א"י לקיים חיוב המוטל עליו רק בעבירה והרי מזכיר ש"ש על העבירה, אף אני אומר לך דכבר כתבו אחרונים דבאין לו לולב אחר יוצא בגזול אפילו לפני ייאוש משום עדל"ת וכל הרעש רק ביש לו לולב אחר ושפיר י"ל כנ"ל, אבל קושטא קאמינא דלא נ"ל דבריהם והארכתי בזה במק"א, אבל גם הקושיא לא קשה בעיני כיון שהוא מברך על חיוב המוטל עליו וזה אפשר שלא בעבירה אף שמתה א"י לקיים החיוב רק בעבירה לא מקרי מזכיר ש"ש על העבירה ואל כ"ז כוונתי במכתבי הראשון אלא שקצרתי:

ומה שהבאת דברי השו"ע סי' תרמ"ט וסי' תנ"ד ודברי טו"ז או"ח סי' כ"ה סקי"ז דאעפ"י שקנאו קנין גמור קודם המצוה מ"מ לא יברך והוא דלא כמ"ש דדוקא גבי חלה אינו מברך אבל בשאר מצות שהם חיבת גברא מברך, הנה מדברי טו"ז אין ראיה דאני לא כתבתי רק לשיטת הסוברים דאחר שקנאו ליכא מצהב"ע רק לענין ברכה מחמרינן וע"ז כתבתי דזה דוקא לענין ברכת חלה וכדומה שאינו מחויב לחזור אחריה אבל בלולב וכדומה שפיר מברך אבל לדעת ר"ת דס"ל גם לענין מהב"ע דאפילו קנאו קודם המצוה בלי סיוע מצוה הוי מהב"ע ודאי אינו מברך כיון דלא עשה מצוה כלל והטו"ז בסי' כ"ה ציין על מ"ש בסי' י"א ושם מבואר דעתו דהכריע כר"ת הנ"ל ואינו יוצא כלל בציצית ותפילין כאלו רק אם אין לו אחרים יוצא בהם ומחויב להניחם וללבשם לצאת ידי הראשונים דאחר שקנאם לא הוי מהב"ע אבל עכ"פ אינו מברך משום דבאמת הלכה כר"ת ואינו יוצא בהם כלל דוק שם ותשכח אבל באמת לדעת ר"י דלא הוי מהב"ע שפיר י"ל דמברך ג"ב וכמ"ש רק גבי חלה ס"ל דאינו מברך:

ולפ"ז גם בדברי שו"ע תרמ"ט ורמ"א תנ"ד י"ל כן דאף דהם הכריעו כדעת ר"י דאם קנאו יוצא בו וליכא משום מהב"ע ומשמע אפילו יש לו אחר לצאת בו מ"מ א"צ ליקח אחר

מ"מ לענין ברכה מחמירי' כדעת ר"ת שלא לברך וכמו"ש המג"א בכמה דוכתי דלענין ברכה לבטלה מחמרי' טפי מלענין לצאת ידי מצוה, ואולי אף דברכה לבטלה הוי דרבנן וכמ"ש בשם תוס' ומג"א סי' רט"ו מ"מ הענין הזכרת ש"ש חמור ועיין סוף יומא דלאו דלא תשא חמור כמו כריתות ומיתות ב"ד או משום דהוי קום ועשה אף שהוא דרבנן חמור יותר משב ואת"ת בד"ת וא"כ אין מזה סתירה לדברינו:

אבל האמת יורה דרכו דדברי שו"ע בסי' תרמ"ט נובע ממ"ש בב"י דברי הר"ן בפ' לולב הגזול ומדבריו משמע דלא משום דחש לדברי ר"ת ס"ל דאינו מברך רק דס"ל לגמרי כר"י ואפ"ה אינו מברך משום דהזכרת ש"ש חמיר ואף שהר"ן לא כתב כן רק גבי חלה לתרץ קושיתו מ"מ למד ב"י בשו"ע מזה גם לענין לולב דאינו מברך והוא סתירה למ"ש:

ומעתה כך הוא הוצעת הדברים דמג"א בקושיא שלא היה סובר דטעם המחבר שאינו מברך משום דלמד מדין חלה שכתב הר"ן וכמ"ש לבסוף וע"ז קשי' לי' מאוונכרי ואלא מאי מוכח דלולב לא דמי לחלה וכחילוק שכתבתי ולהכי לא קשה לי' למג"א אהר"ן כלל ומשום דלא דמי לולב לחלה, רק על המחבר דמדמי להו קשי' לי' וע"ז תי' דבאמת אין כוונת המחבר דאם אפילו לא הוי מהב"ע אחר הקנין מ"מ אין מברך משום שמזכיר ש"ש דזה ל"ש רק בחלה ולא בלולב וכדברינו אלא כוונתו משום דלענין ברכה לבטלה חושש לדברי ר"ת דגם אחר הקנין הוי מצהב"ע וכמ"ש מקודם ואז ל"ק מאוונכרי דהתם בשינוי השם וייאוש עדיף טפי דאפילו ר"ת מודה דוקא אחר קנין אחד הוי מהב"ע ולא אחר שני קנינים וכמו"ש מהרש"א שם בסוכה ברש"י וכיון דאין לחוש גם לר"ת משום מהב"ע שפיר מברך וע"ז רמז ועיין ברש"א ועיין במחה"ש שם, ולפ"ז אדרבה מוכח מדברי מג"א דס"ל כחילוק שכתבתי בין חלה ללולב דבלולב שפיר מברך אי לא הוי מהב"ע דאי נימא דס"ל דגם גבי לולב אינו מברך אפילו אי לא הו' מהב"ע משום הזכרת ש"ש אלא דס"ל לחלק דוקא בקנין א' אינו מברך אבל בשני קנינים מברך א"כ מאי מייתי מדברי מהרש"א שהרי חילוק זה לא הוזכר ברש"א לענין ברכה והזכרת ש"ש רק לענין מהב"ע וא"ו כמ"ש בדברי מג"א ומוכח דס"ל כסברתי:

אמנם יש לדחות דכוונת מג"א דכמ"ש רש"א לחלק לענין מצוה הבא בעבירה לדעת ר"ת דאף דאחר קנין אחד הוי מהב"ע מ"מ אחר שני קנינים לא הוי מהב"ע כן מחלק הוא לדעת ר"י לענין ברכה דלדעתו אחר קנין לא הו' מהב"ע ולברך אסור מ"מ דוקא בקנין א' ולא בשני קנינים:

אבל אביא לך ראיה ברורה מגמ' ותוס' מפורש דע"כ ס"ל לחלק בין חלה ללולב וכוונתו כמ"ש דאי אין חילוק א"כ גם בחלה אחר שני קנינים שפיר מברך הלא מפורש אמרו

בב"ק דף צ"ד הרי שגזל סאה של חטים טחנה לשה ואפאה והפריש ממנה חלה כיצד מברך וכו' והרי יש כאן ג' קנינים בשינוי מעשה טחינה ועיין ב"ק דף ס"ה לענין אתנן לישה ואפייה ואפ"ה אינו מברך ועיין בתוס' שם שהקשו למה נקט ואפאה הלא משעת גלגול חייב בחלה ותי' דקמ"ל דאעפ"י שעשה כל השינוים הללו הוי מנאץ, ואפילו לתירוץ השני דנקט הכי משום דהיכא דאין תחילתו עיסה אינו מחויב בחלה עד לאחר אפייה מ"מ מוכח דגם אחר ג' קנינים אינו מברך ודוחק לחלק בין אם הג' קנינים הם מסוג א' שינוי מעשה ובין אם השני קנינים הם שני סוגים ייאוש ושינוי מעשה או שינוי שם דמ"ש הלא סכ"ס בא' מן הקנינים הללו יכול לקנות אלא ודאי דלענין ברכה והזכרת ש"ש אין לחלק בין קנין אחד לשני קנינים ומטעמים שכתבתי, אלא דזה ל"ש רק גבי חלה וכדומה שאינו חובת גברא ולא בלולב ודכוותי' שהם חובת גברא וכמש"ל רק לענין מהב"ע מחלק מג"א וכרש"א וכוונתו כמו שפירשתי וזו ראיה שאין עליה תשובה, ומעתה מ"ש שבחנם טרחתי ליישב דעת הגאון מליסא לפי שהוא פסק במקו"ח סי' תנ"ד כמג"א בסי' תרמ"ט וא"כ ע"כ לא ס"ל כחילוק שכתבתי, ולפמ"ש אדרבה מדפסק כמג"א ע"כ ס"ל כסברתי הנ"ל ואתה הראית לדעת כי אני עמל ומקבל שכר:

ומה שהקשית על דברי הלא יש תקנה דיוציא כל כלי תשמישו ויצא מהבית ואח"כ יסיר המזוזה ולא יעשה עבירה דמזוזה חובת הדר הוא ושפיר יכול לברך לפי טעם שכתבתי אני אומר דאם מפנה כליו ויוצא אדעתי' להחזירם מיד חייב במזוזה אף דמזוזה חובת הדר דכן הוא דרך דירה דלפעמים מפנה כליו מהבית ויוצא לפנות הבית ועיין מה שאכתוב לקמן אי"ה ע"ד תוס' מנחות ועיין באו"ח סי' תרט"ל לענין סוכה דבעינן תשבו כעין תדורו ומ"מ אכילת עראי ופירות מותר חוץ לסוכה וכן תפילה בביה"כ ולימוד אם אין דעתו צלולה וכן לענין גרמי' אם הי' יוצא מהבית יוצא מסוכה ועיין סי' תר"מ שם ובכל זה מקרי דר בסוכה כיון דכן דרך דירה וה"נ דכוותי', ותדע לך דאל"כ בכל אופן תקשי אש"ך למה לא יפנה כליו ויצא ושפיר יוכל לברך כשיקבענה בשניה אפילו לדיעה א' שבשו"ע שם כיון שהי' שעת פטור בינתים ועיין רש"י סוכה דף מ"ו ד"ה כל זמן אלא ודאי דלא נפטר בזה מחיוב מזוזה דעדיין נקרא דר בו כיון שדעתו להחזיר מיד ובפ"ת סימן רצ"א אות ג' הביא בשם הגאון רע"א נגד זה והשיב עליו שם בנ"ץ ועוד יש תשובות בדבר ואכ"מ ומ"מ נ"ל עיקר כמו"ש:

ומה שפלפלת כיון שנוטלה מספק אין עבירה בידו יוכל לברך והארכת דיוכל לברך מכח ס"ס אינני מכניס עצמי בזה דאלו היה הש"ך מכריע כן לדינא היה מקום לדבריך

אבל הש"ך כתב לצאת ידי שניהם וע"ז שפיר כתבתי דלצאת דיעה ראשונה אינו יכול לברך דלדידהו ליכא ספק שמא הדין כי"א:

ומה שהבאת שבהגהות ישויע"ק תפס על טו"ז יו"ד סי' א' סקי"ז מרש"י גיטין מ"ז ע"ב ד"ה מדאורייתא, גם אנכי בלמדי מס' גיטין עמדתי ע"ז, אבל לק"מ דסברת רש"י שם הוא כך דבשלמא ביכורי' לא טבלי פירות וכל הפירות מותרים ואפי' הביכורים כ"ז שלא הקדישן ועיין ברמב"ם פ"ב מביכורים הי"ט וע"כ המצוה רמיא על הגברא אם יש לו שדה ועושה פירות לחזור אחר המצוה להקדיש ביכורים ולהביאם ולכן גם כשהפירות של נכרי צריך לחזור וליקח כדי להביא ביכורים אבל במעשר ותרומה ודאי דחל על הגברא חיוב הפרשה אבל לא משום שמחויב לחזור לעשות תרומה ומעשר אלא דתרומה ומעשר ממילא הוא בתוכו וכל זמן שאינו מופרש ומובדל כל הפירות טבולי' ואסורי' באכילה ואם אינו רוצה ליהנות מהפירות רק להקריבם או להפקירם רשאי או ליתנם כולם לכהן שכיון שאינו רוצה בפירות חולין שבהם א"צ להפריש ולהפריד המעשר והתרומה מחולין שבהם ומי שרוצה בחולין שבהם צריך להפריש ולהפריד מהם התרומה ולכן כשהפירות של נכרי שאין לו בחולין שבהם כלום א"צ ליקח ולהפריד המעשר והתרומה וזה שדייק רש"י אא"כ אוכלין או מוכרן דקא משתרשי לי', פירוש היכא שרוצה לאוכלן או למוכרן אפילו לנכרי דאין צריך להפריש משום איסור טבל מ"מ צריך להפריש כיון שרוצה בפירות חולין ליהנות מהם מוטל עליו חיוב הפרשת מעשר ותרומה, כיון דקא משתרשי לי' בפירות חולין והוא בעלי' של הפירות מוטל עליו חיוב להפריש חלק הכהן והלוי אבל אינו מחויב להכניס עצמו ליהנות ולהיות בעלי' של הפירות וליקח אותן אבל כשרוצה ליהנות מהם ולהיות בעלי' של הפירות ודאי מוטל עליו חיוב הפרשה עוד קודם שאוכלן ומוכרם, וזה שדייק הטו"ז שמצות הפרשה חיוב עליו אפילו אם אינו ראוי לאכול מן התבואה עדיין אלא שרוצה לאכול אח"כ אז מוטל עליו חיוב הפרשה מיד ורש"י מיירי שאינו רוצה לאכלם כלל אז אין עליו חיוב הפרשה וזה ברור:

ומ"ש על דברי פמ"א שהביא פמ"ג או"ח סימן קצ"ו באשל אברהם יפה כתבת והוא פלא גדול עליו שהבין דעל בהמ"ז קאי והוא נגד משמעות קיצור פסקי הרא"ש ר"פ הגוזל קמא ונראה דלשון והפריש ממנה חלה כיצד מברך דמשמע דאחר שהפריש מברך והלא כל המצות מברך עליהם עובר לעשייתן והכי הו"ל למימר ובא להפריש חלה כיצד מברך וכו' ולכן פירש דעל בהמ"ז קאי, אבל נ"ל פרפרת נאה ודבר חדש בזה ואקדים ג' הוצעות:

א) דנ"ל דאם הפריש חלה ולא בירך קודם הפרשה מברך אח"כ עד שלא נתנה לכהן או בשעת נתינה לכהן שעוסק במצוה דאכתי מקרי זמן משך המצוה ועיין ברא"ש סוכה

דמ"ו דתכלית הפרשה הוא נתינה לכהן דאין הברכה על איסור טבל רק על מצות הפרשה וכמ"ש טו"ז יו"ד ס"א הנ"ל לענין תרומה. ב) סברת תוס' ר"פ לולב הגזול דהיכא דאין המצוה בא ע"י העבירה לא מקרי מהב"ע ועיין פנ"י שם מ"ש על מתוך שיוצא בשאול יוצא בגזול. ג) דאמרינן בנדרים ל"ו דתורם משלו על של חבירו א"צ דעת בעלים דזכות הוא לו אבל משל חבירו על של חבירו צריך דעת בעלים, ולפ"ז י"ל דודאי כשבא להפריש חלה שפיר יכול לברך ולא מקרי מזכיר ש"ש על העבירה דהרי הי' יכול לבא לידי חיוב ברכה זו בלי עבירה אפילו לא הי' גזלו הי' יכול להפריש משלו חלה על של חבירו ולברך לכן גם עתה אף שהוא בעבירה מברך דהרי אין חיוב הברכה בא ע"י העבירה ועיין מג"א סי' תל"ב סק"ו ודגמ"ר שם אבל כשכבר הפריש מעיסה זו חלה ובא לברך זה לא הי' אפשר שלא בעבירה דהא מפריש משל חבירו על של חבירו בלא דעתו לא מהני וא"כ חיוב הברכה בא ע"י העבירה ולכן נקרא מנאץ ולהכי נקט הגמ' והפריש ממנה חלה היינו מן העיסה הגזולה גופא ולא והפריש עלי' חלה די"ל ממקו"א וא"כ שפיר נקט כיצד מברך אחר הפרשה:

ובזה י"ל קושית תוס' ב"ק שם שהבאנו לעיל למה נקט ואפאה הא חיוב חלה משעת גלגול, ולפמ"ש א"ש דכבר הביא רמ"א ביו"ד סי' שכ"ח דהיכא דהעיסה מתקלקלת יכולין להפריש משל בעל העיסה על של בעל העיסה בלא רשותו דזכות הוא לו ועיי"ש בטו"ז וש"ך בשם ת"ה וא"כ בהפריש מן העיסה לא פסיקא לי' דהוא מנאץ דהרי הי' אפשר לבא לחיוב ברכה זו ולהפריש בלי עבירה אפילו מהעיסה גופא אם מתקלקלת אבל באפאה דל"ש קלקול והפריש ממנה כנ"ל ודאי הוי מנאץ כיון דא"א בלי עבירה:

ומ"ש בתפילין שאם הניחם אפילו רגע א' ביום שוב אינו מחויב להניחם רק אם מניחם עושה מצוה והארכת בזה הנה בתוס' סוכה מ"ה ע"ב ד"ה אחד מבואר להיפוך שכ' וה"ט דסוכה דאי מיתרמי לי' סעודה לא אפשר למיכל חוץ לסוכה אעפ"י שכבר אכל בו ביום בסוכה וכן בתפילין כל היום מצותן שיהי' מונחים בראשו ובזרועו ומשמע דלא אפשר בלא זה, כמו בסוכה דא"א למיכל חוץ לסוכה אבל לולב אין עיקר מצותו, אלא פ"א ביום כדאמר מדאגבהי' נפיק ביה ומדכתבו בלולב שאין עיקר מצותו אלא פ"א ביום משמע דעיקר מצוה לא הוי אבל מצוה מיהא הוי כל היום וכאנשי ירושלים בסוכה מ"א ע"ב אלא דעיקר המצוה הוא רק פ"א ביום וממילא משמע דתפילין עיקר מצותן שיהיו מונחים כל היום וכל רגע שמסלקן בלי צורך עבירה הוא בידו וכמו"ש במכתבי הקדום:

ונ"ל ראיה לזה מגמ' מנחות ל"ז ועד מתי מניחן עד שתשקע החמה רי"א עד שתכלה רגל מן השוק וחכ"א עד זמן שינה ובודאי כאן הפי' לשיעורא שצריך שיהיו מונחים כל הזמן

הזה דאין לומר דאי לא מנח מנח לה וכדאמרינן בריש פ' ב"מ לא דאי לא אדליק מדליק שהרי קתני אח"כ ומודים חכמים לר"י שאם חלצן וכו' ושקעה חמה שוב אינו חוזר ומניחן וע"כ שיעור שאמרו חכמים עד שתשקע חמה אינו לענין תחילת הנחה רק לענין שיהי' מונחים עד זמן שינה וא"כ לר"י ות"ק נמי כן הוא שצ"ל מונחים כל הזמן הזה, ועוד דלדעת תוס' שם ד"ה ר"א ר"י וחכמים ס"ל לילה זמן תפילין רק דחיישינן שמא יישן בהם ועביד ר"י הרחקה טפי מדרבנן עיי"ש ובודאי דעכ"פ צריך אדם ומחויב להניח תפילין בכל יום ולא סגי בלא"ה להניח בלילה וא"כ בדברי חכמים ודאי אין הפירוש דאי לא מנח בכל היום מנח להו בלילה עד זמן שינה דודאי ביטל מ"ע דתפילין ביום ההוא אלא דצריך שיהי' מונחים כל היום עד זמן שינה וא"כ בת"ק ור"י נמי הפירוש כן הוא ומוכח דבעי שיהי' מונחים כל היום, וסברא נמי הוא דודאי במצוה שיש בה מעשה או דיבור כיון שגמר המעשה ודיבור פ"א ביום כבר עשה המצוה, ואפי' הוא מצוה לעשות כמה פעמים אבל אינו חיוב עליו אבל מצוה שאין בו מעשה רק שנעשה על גופו ולא נתנה בו תורה שיעור ל"ש לומר שבשעה חדא כבר נתקיים המצוה, וכן מורים דברי הראב"ד סוף ה' ברכות שהבאת וה"נ מצות מעשה הנחת תפילין שבגופו ודאי סגי בפ"א ביום אבל מצוה שיהי' תפילין מונחים על גופו ודאי צריך כל היום ועיין קצוה"ח סי' פק"ח:

ומה שהפלאת על הש"ך ביו"ד סי' רמ"ו סקט"ו שכתב דשינת עראי הוא מדת חסידות דמדינא מותר כמו שנתבאר באו"ח סי' קנ"א ס"ג, וקשיא לך הלא מקור הדין מהני ציפי דבי רב ברכות כ"ה דהני גנז והני גרסי וכמו"ש ב"י שם ושם ע"כ בשינת קבע מיירי דבשינת עראי אין מפיחי' כמ"ש רש"י בסוכה כ"ו סד"ה רבא, ואני תמה עליך למה העמדת קושיתך על הש"ך ולא על המחבר דפסק אין ישנים בביהמ"ד והלא מהני ציפי מוכח דשרי אפילו שינת קבע, אבל לק"מ דאין כונת רש"י בסוכה דשינת עראי אינו גורם הפחה דודאי גם שינת עראי גורם הפחה כמו שינת קבע וכמ"ש רש"י בברכות שם שדרך הישינים להפיח אבל אינו מפיח ודאי וכמ"ש תוס' בסוכה שם דשינה גופא אינה אלא גזירה שמא יפיח, ולפ"ז ביחיד שפיר מותר לישן שינת עראי בתפילין דבניים פורתא לא אתי לידי הפחה, היינו דלא חיישינן בזמן קצר כזה שיהא אתי לידי הפחה אבל בשינת קבע זמן ארוך חיישינן שמא בזמן מרובה יארע שיפיח, וכ"ז ביחיד אבל בהני ציפי דהוי רבים וכ"א ישן שינת עראי בזה אחר זה גם בשינת עראי דידהו חיישינן שיפיח א' מהם דהוא זמן ארוך ואפילו היו ישנים בפ"א י"ל דזמן קצר ברבים הוי כזמן ארוך דיחיד וחיישינן שיפיח א' מהם כיון דדרך ישנים להפיח אפי' שינת עראי גורם

הפחה והאיך השאר גרסי וע"כ דריח רע שאין לו עיקר מותר ללמוד ולעולם בשינת עראי מיירי ומוכח מינה דשינת עראי מותר בבהמ"ד אבל לעולם שינת קבע אסור וא"ש:

ומ"ש ביישוב קושית מג"א מאוונכרי דשאני התם שאינו מברך על ההדס רק על הלולב והלולב אינו גזול, יפה כתבת וכבר קדמוך רבנן בס' כפ"ת אבל מ"ש בשיטת רשב"א הובא ברמ"א סי' תרנ"א דהברכה לא קאי רק אלולב ואידך ג' מינים הוא רק הכשר מצוה כמו תפילין ורצועות לא כן הוא אבל כך אמרו חכמים בסוכה ל"ז ע"ב דמשו"ה מברכין אלולב הואיל ובמינו גבוה מכולם וע"ש וגם ל"ש בזה הכשר מצוה כמו שרמזת מספר המצות (וכעת הספר אינו תח"י) דל"ש הכשר מצוה אלא למשל שהתורה אמרה מצות עולה ואח"כ ביאר איך יהי' זה העולה או מצוה לדון ואח"כ ביארה התורה באיזה דינים ידונו אבל כאן וכי האתרוג והדס וערבה עושים בהם דבר בכפות תמרים הלא קי"ל א"צ אגד אלא למצוה משום נוי כרבנן דר"י ועיין סי' תרנ"א ס"א ואפי' לר"י דצריך אגד עכ"פ האתרוג אינו באגד ול"ד לרצועות דתפילין דשם ביארה תורה דטוטפות שאמרתי לא מקרי טוטפות רק ברצועות אבל כאן וכי כפות תמרים לא מקרי כפות תמרים בלי שאר מינים אלא כל הד' מינים הם מצוה אחת כמו ד' פרשיות של תפילין ומברך על לולב שהוא גבוה במינו כמ"ש מגמ' הנ"ל:

אבל עיקרן של דברים כך הוא הנה הלולב בפ"ע נקרא לולב וגם הג' מינים ביחד נקרא לולב ועיין ברש"י ר"פ לולב הגזול ובכפ"ת שם וכמ"ש רש"י ורמב"ן בחומש דכל ז' אומות נקראים כנעני ויש בהם אומה א' שנקראת בשם פרטי כנעני וכדאמרי' בסוכה ל"א מעיקרא נמי לאסא הושענא קרו לה ופרש"י ע"ש שרגילין לאגדו להושענא בחג כן כל הד' מינים נקראים לולב ע"ש שנוטלם עם הלולב בחג וגם יש להם שם לווי אתרוג הדס ערבה ולהכי כשנוטלם ביחד מברך על כולם על נטילת לולב, אמנם אם נוטלם בפ"ע ס"ל לאו"ח וראב"ד בסימן תרנ"א דאז שאר מינים אינם נקראים לולב ומברך על כ"א בפ"ע ורשב"א ורמב"ן סברו דגם אז נקראים לולב ופוטרן ברכת הלולב אם דעתו עליהם:

ועל קושית מג"א סי' תרנ"א סקכ"ה מ"ש דאם סח בין תקיעות מיושב למעומד דא"צ לברך כיון דהיא חדא מצוה ובד' מינים שבלולב פסק רמ"א דבסח צריך לברך עיין במג"א סי' ר"ו סק"ו ובמחה"ש שם מבואר חילוק בין אם פירות הכל של מין ברכה א' פרי עץ או פרי האדמה אז אם בירך על מין אחד פוטר אחרים אפילו אינן לפניו בשעת ברכה אבל יין אף שפוטר שאר משקין מ"מ כיון שאינן מין ברכה זו צריך שיהיו המשקין לפניו בשעת ברכה וה"נ תקיעות שופר הכל מין ברכה אחת ומצוה א' פוטר אפילו סח אבל ד' מינים שבלולב אם מברך על כל אחד בפ"ע אינו מברך על נטילת לולב רק על נטילת

ערבה או הדס ואתרוג וא"כ אינו מין ברכה אחת אלא שאם נוטלם ביחד ברכת על נטילת לולב פוטרן כמו בפה"ג שאר משקין לכן בסח צריך לברך אף שהם מצוה אחת:

ומה שנתקשית האיך יברך על כ"א בפ"ע מרא"ש פ"ב דבכורות שאין לברך ברכה שלא הוזכרה בגמ' והבאת דברי טו"ז או"ח סי' מ"ו סק"ז וכנה"ג יו"ד סי' ש"ה ואחרונים אה"ע סוס"י ס"א, נ"ל דלק"מ דע"כ לא אמר הרא"ש אלא דעל מצוה או הנאה או מקרה שלא מצינו בגמ' שתקנו חז"ל לברך עליה אין לנו לבדות מלבינו לברך עלי' דודאי הם באו בסוד ה' ליריאיו שאין לברך ע"ז אבל במקום שתקנו חז"ל לברך על מצוה זו כמו בד' מינים רק שתקנו לשון הברכה על הלולב ובזה יפטור כל הד' מינים שפיר אמרינן דהיכא דלא פטרן בעל נטילת לולב דמברך על כל מין בפ"ע כיון דחז"ל תקנו ברכה עליהם ומתקנים הלשון כראוי למין זה ערבה או אתרוג או הדס וזה פשוט:

תשובה שעב

עוד להנ"ל

עתה באתי בשביל דבר שנתחדש במ"ש מג"א סי' י"ט דאם קבע מזוזה קודם שדר בתוכו כשנכנס לדור בתוכו מברך אקב"ו לדור בבית שיש בו מזוזה ובספר שערי דיעה יו"ד סי' רפ"ט כתב דאין לנו לבדות מלבינו מטבע ברכה שלא קבעו חכמים כאשר רמזתי במכתבי הקדום, [ע"ל סי' ש"ע] וכתבת דמשו"ה לא תקנו מטבע ברכה לדור בבית שיש בו מזוזה משום דשערי חצירות עירות מדינות חייבות במזוזה ולאו דוקא בית הוא הוא תמוה והלא היו יכולין לבחור לשון כולל כולם לדור במקום שיש בו מזוזה וכדומה, ומ"ש יען דבית תבן ועצים ובקר חייבים במזוזה ביו"ד סי' רפ"ו ובאלו ל"ש לשון דירה, לא ידעתי מנ"ל הא דבאלו ל"ש לשון דירה ואלו לא היה שייך בהם לשון דירה לא הי' חייבים במזוזה דהרי מזוזה חובת הדר היא אחז"ל וע"כ שייך בהם לשון דירה, ואפילו ל"ש בהם לשון דירה הי' להם לקבוע מטבע לשון אחר להשתמש במקום שיש בו מזוזה וכדומה:

אבל מה שנ"ל בזה הוא כמ"ש במכתבי הראשון בשם ברכי יוסף דבציצית מברך שפיר להתעטף כיון שהוא עוסק אז במצוה אבל במזוזה בשעת דירתו אין הוא עוסק במצוה כלל ל"ש לתקן לדור בבית שיש בו מזוזה ויש להסביר יותר דבאמת אינו מחויב לדור בבית שיש בו מזוזה דהרי יכול לעשות הדלתות באופן שפטורי' ממזוזה והאיך יברך וצונו לדור בבית שיש בו מזוזה אלא דבציצית אף שהוא חובת גברא מ"מ ענשי' בעידן ריתחא על שלא הביא עצמו לידי חיוב כיון שאם יביא עצמו לידי חיוב יהי' עוסק במצוה ושפיר מברך להתעטף אבל במזוזה אינו מחויב להביא עצמו לידי חיוב מזוזה כלל רק

לקבוע מזוזה שאז עוסק במצוה ומברך ע"ז אבל להביא עצמו לידי חיוב לדור אינו מחויב כלל כיון שגם אז אינו עוסק במצוה:

ומה שהקשית על תוס' מנחות דף מ"ד שכתבו חובת הדר שאם ירצה לא ידור בו אלא ישתמש בו לתבן וקש ולא מיחייב והלא בית התבן מחויב במזוזה, לק"מ דדוקא כשהוא דר בבית אז גם בית התבן שאצל הבית מחויב במזוזה דכן הוא דרך דירה אבל אם אינו דר שם כלל ועושה כל הבית בית התבן שפיר כתבו תוס' שפטור ממזוזה וכמו דאמרינן ביומא י"א ע"ב גבי ביהכ"נ הא דיש בה בית דירה אז גם פתח ביהכ"נ חייבת במזוזה הא דלית בה בית דירה אז ביהכ"נ פטורה ממזוזה וע"ש בתוס' ד"ה שאין, ויען כי באמצע כתיבתי הוצרכתי ליסע מביתי ליישוב א' והייתי שם ימים אחדים לכן נתאחר הדבר והמאוחרים כשרים, וד' קרנך ומזלך ירים בבנין אפריון, וגדול יהי' כבוד הבית האחרון, עדי יבנה מרום מראשון, כנפשך ונפש ש"ב ידידך הדוש"ת:

עמרם הק' בלוהם בק"ק הנ"ל:

תשובה שעג

לאהובי תלמידי הרבני החריף ושנון, וריח לו כלבנון כמו"ה ליפמאן נ"י העללער בטארסא:

מכתבך קבלתי וע"ד תשו' חו"י המובא בחת"ס או"ח ס"י ק' שנסתפק אם חייב בשילוח הקן אפי' אינו רוצה ליקח לא האם ולא הבנים או דילמא דוקא אם רוצה ליקח הבנים הזהירה תורה לא תיקח האם על הבנים אבל אם אינו רוצה לא באם ולא בבנים יניחם במקומם וחת"ס הסכים לצד השני ע"ש ופלא בעיניך למה דאמרינן כתובות מ' דמשו"ה עשה דולו תהיה לאשה אינו דוחה ל"ת משום דאי אמרה לא בעינא מי איכא לעשה כלל א"כ מה פריך בחולין קמ"א מה אולמא דהאי עשה מהאי עשה הא ודאי עשה דמצורע עדיף מעשה דשילוח הקן דהא עשה דשילוח הקן אי אמר לא בעינא ליקח הבנים א"צ לשלח כלל:

הנה לפ"מ שפירש"י שם בכתובות דמלמדים אותה לומר איני רוצה ועיין בשמ"ק שם דכייפינן לה לומר איני רוצה ואז ודאי ניחא לה משום דמצוה לשמוע דברי חכמים ע"ש א"כ זה ודאי ל"ש כאן דמלמדים אותו שלא יקח לא האם ולא הבנים דא"כ אינו מקיים העשה דטהרת מצורע וכ"ש דקשה טפי קושיות הגמרא מה אולמא דהאי עשה מהאי עשה ואיך ס"ד שיקח האם עם הבנים כדי לקיים מ"ע דטהרת מצורע משום דמצות שלוח הקן אי בעי אינו לוקח לא האם ולא הבנים דא"כ אדרבה מלמדים אותו שלא יקח לא

האם ולא הבנים, וגם למה שפירש תוס' שם ד"ה אי בתירוץ הב' כיון דבדידה ליכא עשה אין לה לעבור בלאו משום עשה דידיה וזה פירוש אי אמרה לא בעינא דבדידה ליכא עשה ע"ש וזה ל"ש כאן דהוא עצמו המבטל עשה דטהרת מצורע מקיים עשה דשילוח הקן ושפיר פריך מה אולמא דהאי עשה דטהרת מצורע מהאי עשה דשילוח הקן ואיך סד"א דתדחה עשה דטהרת מצורע עשה דשילוח הקן:

אלא אי קשי' הא קשי' למה שפי' הרשב"א ור"ן שם ושאר ראשונים שבש"מ שם כיון דאי אמרה לא בעינא ליתא לעשה כלל עשה זו קיל ואינו דוחה ל"ת ובש"מ הוסיף דהוי כמו עשה שאינו שווה בכל ע"ש ועיין תוס' מכות ט"ו ע"א וא"כ קשי' דשפיר אולמא עשה דטהרת מצורע מעשה דשילוח הקן דקיל דאי בעי אינו לוקח כלל לא האם ולא הבנים, וגם בזה יש לדחות דקילותא דעשה אינו פועל אלא שלא לדחות הל"ת בקו"ע אבל לא תעשה אחרת ידחה אותה בקו"ע אדרבה אמרינן שב וא"ת עדיף אבל שינויא דחיקא לא משנינן:

אבל נ"ל סברא ישרה לחלק דהתם אי אמרה לא בעינא ומוחלת על נישואין אפי' נושאה אינו עושה שום מצוה והיינו דאמרינן אי אמרה לא בעינא מי איתיה לעשה כלל אבל כאן נהי דאם אינו לוקח לא האם ולא הבנים אינו עובר בעשה אבל אם לוקח הבנים ומשלח האם שפיר מקיים מ"ע שפיר הוי כמו שאר מ"ע ופריך שפיר מה אולמא:

ובהכי מיושב מה שהקשו ראשונים שם מסדין בציצית דעדל"ת הא אי בעי פטר נפשי' בטלית של צמר או בטלית שאינו בת ציצית עיין ש"מ ולפמ"ש ניחא דמ"מ אם לובש טלית בת ציצית עם ציצית מצוה קעביד ושפיר עדל"ת וא"ש:

ובזה י"ל גם קושי' תוס' שם בכתובות ל"ל קרא דכיבוד אב אינו דוחה שבת הא אי אמר לא בעינא לכיבוד מי איתא לעשה כלל ולפמ"ש לק"מ דנהי דאם האב מוחל פטור מכיבוד מ"מ אם מכבדו מצוה קעביד [עיין בתשו' רדב"ז ח"א סי' תקכ"ד מובא בפ"ת סי' ר"מ סקט"ז] ושפיר ס"ד דדחי שבת ואולי זה כוונת תוס' שם בתי' הא' דהתם מ"מ מיד כשצוה אב הוי עשה לעשות מצותו ודבריהם אינם מובנים הא ה"נ מיד כשאמרה בעינא הוי מ"ע ולו תהיה לאשה ולפי האמור ניחא דהכא אפי' אמרה ואומרת אח"כ לא בעינא אין כאן שום מצוה אפי' נושאה כנ"ל אבל התם מיד כשצוה האב וגילה דעתו שחפץ בדבר זה אפי' אומר אח"כ לא בעינא ומוחל על כבודו הוי עשה לעשות מצותו ואם עושה מצוה קעביד ושפיר הו"א דדחי שבת ולהכי צריך קרא דלא דחי וא"ש:

ועוד נ"ל בכוונת תוס' דבשלמא שם בכתובות מיד כשמאנס נערה יש עליו מצוה ולו תהיה לאשה ואם היא אומרת לא בעינא יכולה לפוטרו ממצוה זו אף שעשה מעשה

המחייבו במצוה זו אז העשה קיל ואין דוחה ל"ת אבל בכיבוד אב אין מקום למ"ע זו אלא כשצוה האב ומיד כשצוה הוי עשה לעשות מצותו ול"ש לומר אי אמר לא בעינא ליכא לעשה דהרי אי אמר לא בעינא אין מקום לעשה כלל:

וגם בזה מיושב קושיתך דלדעת חו"י אין מקום לעשה דשילוח האם אלא באם רוצה ליקח הבנים ול"ש לומר אי אמר לא בעינא ליקח הבנים יכול לפטור עצמו ממ"ע זו דהא אם אינו רוצה ליקח הבנים אין כאן מקום למ"ע זו כלל כמו שאין מקום למצות מילה אם אין לו בן או למצות תפילין של יד אם אין לו ידים עיין או"ח סי' כ"ז הכי יעלה על דעת אדם בעולם דתפילין של יד מקרי עשה שאינו שווה בכל לפי שמי שאין לו יד כלל פטור ממנה הלא אין מקום למצוה זו רק על היד וכל מי שיש לו יד חייב וה"נ אין מקום למצוה זו רק במי שרוצה ליקח הבנים וכל מי שרוצה ליקח הבנים חייב במצוה ואין בה שום קולא ושפיר פריך מאי אולמא:

ומה שנ"ל עוד לחלק דהתם ה"פ אי אמרה לא בעינא מי איכא לעשה כלל וכיון שאם היא אינה רוצית פטור ה"נ אם התורה אינה מרוצה משום הל"ת פטור דעשה זו קיל ולא יהיה כח הדיוט חמור מכח גבוה אבל בשילוח הקן אם לוקח הבנים אין אדם יכול לפטרו משילוח לכן גם גבוה ממ"ע דטהרת מצורע א"י לפטרו ופריך שפיר מה אולמא:

ועוד לפמ"ש בית אפרים או"ח סימן ה' דהא דעדל"ת אף דל"ת חמור היינו משום דמעיקרא לא נאמרה הל"ת במקום עשה ולכן היכא שיש חלות לל"ת אין עדל"ת עיי"ש באריכות גדול ולפ"ז ה"פ אי אמרה לא בעינא מי איתיה לעשה כלל וא"כ יש חלות לל"ת באמרה לא בעינא ושוב אין עדל"ת דחמיר וא"כ לענין עשה דוחה עשה שפיר פריך מאי אולמא, ועוד דהתם אין לומר דעשה דטהרת מצורע יש לה חלות בשלא יקח לא האם ולא הבנים שהרי אדרבה אז ודאי לא יקיים עשה דטהרת מצורע וכיון שאין לה חלות רק ע"י דחיית עשה דשילוח הקן אינה חלה כלל ושפיר פריך מה אולמא:

כ"ז כתבתי לעשות לך קורת רוח בפלפולא דאו' אבל באמת אין התחלה לקושייתך דהתם שפיר אמרינן אי אמרה לא בעינא מי איתי' לעשה כלל וא"כ אינו רשאי לעבור על ל"ת השתא נמי דאמרה בעינא לא יעבור על ל"ת משום דעשה זו קיל אבל שם בחולין מה תאמר אי בעי אינו לוקח לא האם ולא הבנים ומבטל מ"ע דטהרת מצורע משו"ה יטול האם עם הבנים ויקיים מ"ע דטהרת מצורע כלפי לייא דלא אמרי' אלא דגם אי אמרה בעינא הוי כאלו אמרה לא בעינא אבל לא שיאמר כיון דאי אמר לא בעינא הוי הדין כך משו"ה אי אמר בעינא יהיה הדין להיפוך הפוך בה והפוך בה ותבין דכן הוא, ובזה הנני

חותם בברכת התורה וצלח ורכב על דבר אמת כי טוב סחרה מכל סחורה כנפשך ונפש רבך דושו"ט:
עמרם הק' בלוהם בק"ק הנ"ל:

תשובה שעד

שיל"ת ב' אויפאלו עש"ק וישלח כ"י ע"ת לחנן"ה לפ"ק:
שוכ"ט לאהובי תלמידי הרבני החו"ש, שמו ינון כש"ת מו"ה אברהם סג"ל לעוויא בק"ק ליסקא חתן הגאב"ד דשם:
מכתבך השני קבלתי ויען הי' לי מיחוש גדול וגם הייתי מוטרד בכמה ענינים אחרתי עד הנה להשיבך, ועתה באתי להשיב לאות אהבה אבל רק בקיצור על אשר הקשית בקידושין נ"ז דילפי' מן כל צפור טהורה לרבות המשולחת ל"ל קרא תי"ל דאמרינן בחולין קי"ז אין לך דבר שנעשית מצוותו ומועלין בו א"כ ה"נ מיד ששלחוהו נעשית מצוותו ופקע שם הקדש מיני' ומה"ת לאסרו, והנה מדעת רש"י שם ד"ה משעת שחיטה נראה דלר"י דס"ל דשחוטה אינה נאסרת אלא משעת שחיטה המשולחת מותרת לגמרי ואפילו קודם שילוח ועיין במקנה שם ושפיר איצטריך קרא דמותרת אפי' קודם שנעשית מצותו דהיינו קודם שילוח, ולר"ל דס"ל משעת לקיחה וגם המשולחת אסורה קודם שילוח, י"ל דס"ל לאמת דקרא רק אסמכתא בעלמא וכמ"ש רש"י שם ע"ב אליבא דרבא אלא דלרבא קשיא דמטעם דלא אמרה תורה שלח לתקלה אין ראיה להתיר רק משעת שילוח ומשעת שילוח תיפ"ל משום דנעשית מצותו, ולשיטת התוס' שם ד"ה משעת שחיטה דגם לר"י אסורה המשולחת משעת השחיטה עד השילוח ודאי קשיא קושיתך:
והנ"ל בזה לחדודי דהנה התוס' שם ד"ה וזה הקשו מנ"ל איה"נ בשחוטה לחזקי' דס"ל לא תאכלו לא משמע איה"נ, ועיין במקנה שם דגם לר"א קשה כיון דגבי עופות טמאים כתיב ובזה גילה קרא בהדיא דלא תאכלו הוי רק איסור אכילה, ותי' תוס' דגמיר משולחת משחוטה מה שחוטה אסורה אף משולחת אסורה ואי' דמשולחת הנאה היא דמחיים ל"ש אכילה ע"ש, וכ"ז בתר דגלי קרא דמשולחת מותרת אחר שילוח וע"כ אסורה מחיים, אבל אי לאו קרא הו"א אדרבה להיפוך כיון דאיסור שחיטה הוי רק אכילה גם משולחת אינה אסורה רק באכילה וזה ל"ש מחיים ועכ"ח דאסורה לאחר שילוח אם שחטה והיינו במכירה להכי אצטריך קרא וא"ש:
ומה שנ"ל עוד אקדים דבתשו' אבני מילואים סי' י"ט עמד על מה שהקשו תוס' בע"ז דמ"ג דגבי חמץ ס"ל לחכמים מפרר וזורה לרוח הא נעשה זבל ומגדל צמחים הלא

האי דנשרפים אפרן מותר ונקברין אפרן אסור היינו משום דנשרפין איתעבד מצוותו ולא בנקברין וכמ"ש תוס' סוף תמורה וא"כ הכא דבמפרר וכו' נמי נעשה מצותו שוב מותר אח"כ ע"ש, ולפענד"נ סברא ישרה ואקדים סוגיא דע"ז ס"ב ע"ב דפריך וליקברינהו בעיניהו מי לא תנן וכו', והקשיתי מ"פ בשלמא ביי"נ אף דשכרו אסור מ"מ אין מצוה לקברו רק דלא ליתי לידי תקלה ואסבה"נ גם לאחר קבורה משו"ה צריך למיקלינהו קודם קבורה שלא יטלנו אדם, אבל אבן שנסקל בה וכו' דמצותו בקבורה וכיון שקברו כבר נעשה מצותו שוב שרי בהנאה דאין לך דבר שנעשה מצותו ומועלין בה ומה בכך שיטלנו אדם וצ"ע:

אבל האמת יורה דרכו דאין כאן קושיא כלל דבשלמא בנשרפין שפיר אמרינן דאפרו מותר דכבר איתעבד מצוותו שנשרף ובמה שנהנה מן האפר אכתי נשאר נשרף אבל כאן נהי דמצותו בקבורה אבל המצוה שיקברנו ולא יצא מידי קבורה א"כ במה שקברו עדיין לא נעשה מצוותו, רק במה שנשאר קבור תמיד ואם אדם יקחנה משם ויהנה א"כ אינו נשאר קבור ואסור וז"ב ואמתי:

ולפ"ז ה"נ בחמץ אמת שמקיים תשביתו במה שמפרר וזורה לרוח דבזה משביתו מן העולם ואינו נהנה ממנו אבל ל"ש לומר כבר נעשה מצותו שהמצוה הוא שיהא נשאר מפורר וזרוי לרוח שיהא מושבת מן העולם ולא יהנה והקשו תוס' שפיר כיון שנעשה זבל ומגדל צמחים אינו נשאר מושבת ואכתי לא נעשה מצותו ואסור בהנאה:

ומעתה הגענו ליישוב קושיתך דגם כאן כתבה התורה וישלח ע"פ השדה אבל המצוה הוא שיהא נשאר משולח ע"פ השדה וא"כ אי לאו דגלי קרא דמותר לאחר שילוח הו"א דאסור ול"ש לומר כבר נעשה מצוותו ואכתי אסבה"נ דבעינן שיהא נשאר משולח ינעזב ע"פ השדה ולא שיקחנו משה וישחטנו ויאכלנו:

ומה שהקשית בחולין קי"ז דקאמר משום דהוי עגלה ערופה ותה"ד ב' כתובין וכו' ופריך אלא למ"ד מלמדין מאכ"ל ואמאי לא משני דכאן הוי ג' כתובין ולכ"ע אין מלמדין כדאמרינן בקידושין ל"ו דגם בצפור שחוטה גלי קרא דאסור לאחר שנעשה מצותו, הנה לר"י דקיי"ל כוותי' דמשעת שחיטה נאסר וכדפסק הרמב"ם פי"א מה' טומאת צרעת אין התחלה לקושיא כלל דבתה"ד וע"ע האי' שהי' טרם שאיתעבד מצותו נשאר גם אח"כ, אבל כאן קודם שנעשה המצוה לא נאסר כלל רק אחר שנעשה המצוה נאסר ואין לזה ענין כלל להא דנעשה מצותו ומועלין בו ואין כאן קושיא אלא לר"ל דמשעת קיחה נאסר וממילא דלק"מ דבעי הגמ' לשנויי גם לר"י:

אמנם אמינא דגם לר"ל לק"מ בהקדם מ"ש במק"א ביישוב דברי הטור או"ח סי' תמ"ה שכתב דלר"י דאין ביעור חמץ אלא שריפה אפרן מותר אבל לרבנן הוא מן הנקברין ואפרן אסור, ובמקו"ח שם הקשה הא לרבנן אף מפרר, אבל גם בשריפה מקיים תשביתו וא"כ כששורפו איתעבד מצותו ואפרן מותר ע"ש, ולפענד"נ דבאמת הדבר תמוה אפילו לר"י אמאי אפרו מותר הלא הטעם דנשרפין אפרו מותר משום דאין לך דבר שנעשית מצותו ומועלין וזה שייך דוקא היכא דאיה"נ קשור בהמצוה כמו בהקדש דעד שנעשה בו מצותו מקרי קדשי ד' ומשו"ה אסבה"נ ואחר שנעשה מצותו לאו קדשי ד' קרינן בי' כיון דכבר נעשה צורך גבוה וממילא מותר בהנאה וכמו שפרש"י בחולין קי"ז, וכן בנשרפין אשר איה"נ קשור בשריפתן כמו כה"כ דכתיב פן תקדש תוקד אש וכן ערלה דאיתקש לכה"כ כמבואר ברש"י ותוס' שלהי תמורה וא"כ מצות שריפה הוא משום איסה"נ שבהן שייך שפיר לומר כיון דאישתעבד מצוותו בשריפה פקע איה"נ אבל בחמץ אין שייכות לביעורו עם איה"נ שבו שהרי גם לריוה"ג דחמץ מותר בהנאה כל ז' מ"מ מחויב הוא לבערו משום מ"ע דתשביתו וב"י וכן לר"י דחמץ אח"ז נמי אסבה"נ מה"ת מ"מ תשביתו ליכא אח"ז ואינו מחויב לבערו וא"כ אין שייכות למצות ביעור עם איה"נ שלו ואיך נימא כיון דנעשה מצות ביעור בשריפה פקע איה"נ שלו:

אמנם בזה י"ל דר"י יליף חמץ בשריפה מנותר א"כ לא מיבעי' לפי מה שדן תחילה חמץ אסור באכילה ובהנאה וכו' א"כ ודאי קשור מצות שריפה באיה"נ אלא אפי' לפ"מ שדן בסוף דין אחר וכתב התוס' ד"ה חזר דהשתא ל"צ לאיסור אכילה והנאה מ"מ אף דא"צ זה לדין בנין אב אבל כיון דמנותר יליף ובנותר מצות שריפה קשור באיה"נ אף חמץ כן וכיון שקיים מצות שריפה בחמץ שוב מותר בהנאה וכ"ז לר"י אבל לרבנן דלא ילפי' מנותר אף דגם בשריפה מקיים מצות ביעור מ"מ כיון דאין מצות ביעור תלוי באיה"נ שוב אף שקיים מצות ביעור מ"מ נשאר איה"נ וא"ש דברי הטור:

ומעתה נ"ל לחדש הנה לר"ל דצפורי מצורע נאסרין משעת קיחה הוא מדילפינן מע"ע כמבואר בגמ' אך מצד איסור זה הוי אמרינן דאתי' שחיטה ומכשרא להו וילפינן מוזה לא תאכלו דגבי עופות טמאים דאסור גם אחר שחיטה אבל זה איסור חדש לא שנשאר האיסור הראשון והוי אמרי' אפילו דמותר בהנאה רק דילפינן משולחת משחוטה ואח"כ שחוטה ממשולחת כתוס' שהבאנו לעיל ועיין במקנה, וא"כ א"ש ודאי ע"ע ותה"ד שנשארין באיסור הראשון אחר שנעשה מצוותו הוי ב' כתובין, אבל צפורי מצורע דבאמת פקע אי' הראשון אחר שנעשה מצותו רק שנתחדש חדש איסור אחר חדש ל"ש לומר דאיתעבד מצוותן ומועלין דהרי אחר חלות איסור החדש אין כאן שום נעשה מצותו

ושפיר לא קאמר דהוי ג' כתובין וא"ש, ויתר הדברים אשר פלפלת בחכמה נהניתי מהם, וד' יהי' עמך ויצליחך בתורה וביראת שמים כנפשך ונפש רבך הדוש"ת:
עמרם הק' בלוהם:

תשובה שעה

חיים וברכה למשמרת עד העולם לכבוד ידינ"פ מחותני הרב הגאון צדיק כביר כקש"ת מו"ה זוסמאן אליעזר נ"י סופר אבדק"ק האלאש יע"א:
אחדש"ת הן הראני בני חתנו הרב נ"י תשובתו הערוך אליו כאשר פקד עליו להראות לי וראיתי שהביא קושיא נפלאה בשם ספר קהלת יעקב אות תוכ"ד על רש"י חולין קמ"א ד"ה קיימו שפירש כשהתרו בו לא תקח ולקחה ושלחה בתכ"ד של התראה פטור וכו' א"כ מי שקנה חמץ בפסח ותכ"ד חוזר ממקח אינו עובר א"כ אם גם לאו שניתק לעשה צריך תכ"ד לקיים העשה אין חילוק בין זה לכל לאוין שבתורה שהדין כן, והנה ספר הנ"ל אין אתי אבל מתירוצו עפ"י קצוה"ח סי' רנ"ה ואב"מ סי' כ"ז דלכן תכ"ד מבטל קנין יען שצריך לומר לך חזק וקני ואתי דיבור ומבטל דיבור וממילא בטל המעשה אבל נגד המעשה שלקח אם ובנים לא מהני דיבור לבטל תכ"ד אבל לאו שניתק לעשה מהני נראה מדבריו דהקושיא הי' על לקח האם עם הבנים דלמ"ל לאו הנל"ע תכ"ד הא בלא"ה יכול לחזור בו, ולפענ"ד א"כ הקושי' לא הי' צריך לכל מה שכתב דעד כאן לא אמרינן דתוכ"ד מהני חזרה אלא במקום שאם חוזר בטל המעשה למפרע אבל בלקח האם על הבנים וכי אם חוזר תכ"ד ומשלח האם האם עוקר הלקיחה למפרע הוא עושה עתה מעשה חדש שמ שמשלח האם ועיין ב"ק צ"ו אבל עכ"פ מתחילה הי' אצלו האם עם הבנים וגם אם בלי דעתו ורצונו ועשייתו בא לידו הי' המעשה הזה קיים אלא שלא עשה עבירה וכמו"ש תוס' תמורה ד' דבצורם אוזן בכור ל"ל עביד לא מהני משום דגם אם נעשה ממילא הוי מום ע"ש ודו"ק וזה ברור:
אבל לפענ"ד הקושיא הי' על קונה חמץ בפסח דהוי לאו שיש בו מעשה וכתבו ראשונים דאין לוקין משום דהוי להנל"ע דתשביתו וע"ז קשה למ"ד קיימו הא צריך לקיים העשה דתשביתו תכ"ד לדעת רש"י וא"כ תכ"ד בלא"ה אינו לוקה שהרי יכול לחזור מהקנין תכ"ד וע"ז לא תירץ מעלתו כלום כמובן:
אמנם נ"ל דלק"מ דודאי אם יכול לחזור מהקנין תכ"ד אין כאן עבירת הלאו כלל עד אחר כדי דיבור ועיין בשבועות ל"ב וא"כ אף שצריך לקיים העשה תכ"ד של עבירת הלאו מ"מ יוכל לקיים אחר כדי דיבור של גוף הקנין דעד אחר כדי דיבור של מעשה הקנין

לא נגמר עבירת הלאו ושוב תכ"ד של עבירת הלאו צריך לקיים העשה אבל אי לא היה להנל"ע הי' לוקה אם אינו חוזר תכ"ד של מעשה הקנין וז"פ ומבואר ועיין בראשונים שבועות הנ"ל:

ומה שנ"ל בזה עוד דבר חדש דודאי למ"ד קיימו א"צ לקיים העשה אלא תכ"ד שמתרין בו לקיים העשה אלא דבלאו שקדמו עשה כגון שילוח הקן שגם קודם שעבר הלאו דלא תקח האם על הבנים יוכל לקיים עשה דשלח תשלח את האם וכשמתרין בו לא תקח האם על הבנים כבר נכלל בהתראה זו שישלח האם ולא יקח רק הבנים וא"כ אם אינו מקיים העשה תכ"ד של עברת הלאו כבר לא קיים העשה תכ"ד שהתרו בו לקיים העשה לכן לוקה וכן באונס שגירש שכתב התוס' במכות ט"ו ד"ה הניחא דלא מקרי קיימו אלא דוקא כשמקיים העשה אחר שעבר הלאו תכ"ד הוא נמי לאו שקדמו עשה ולו תהי' לאשה וכשמתרין בו לא יוכל לשלחה כל ימיו כבר נכלל בו התראה שיחזירנה אם אינו מקיים העשה תכ"ד של עברת הלאו אינו מקיים ג"כ תכ"ד של התראה לקיים העשה ושפיר לוקה למ"ד קיימו אבל בשאר לאו הנל"ע מודה רש"י ותוס' דא"צ לקיים תוכ"ד של עבירת הלאו גם למ"ד קיימו רק בתוכ"ד שמתרין בו לקיים העשה אבל לענין ב"י בקונה חמץ בפסח אפילו הוי לאו שקדמו עשה וכמו שצידד השג"א סי' פ"ב רק דס"ל בלאו שקדמו עשה ג"כ אין לוקין עכ"פ במתרין בו שלא יעבור עב"י לא נכלל בו עדיין התראה על תשביתו לבערו מן העולם בשריפה או מפרר וזורה לרוח ודאי אע"ג דאינו מקיים העשה תכ"ד של עברת הלאו אלא אח"כ כשמתרין בו לקיים תשביתו תכ"ד של התראה ודאי אינו לוקה ולק"מ, ומיהו בפשיטות לק"מ דהרי להרבה שיטות בסי' ת"מ אם הגוי אלם יכופהו לשלם אם נגנב או נאבד נמי עובר בב"י ואם כן אם קנה חמץ מגוי והוא אלם וכופהו לישאר במקחו ושלא יחזור תכ"ד ודאי לוקה ואם מקיים העשה תכ"ד אינו לוקה:

ויש לחדש עוד דהנה דעת ר"י בתוס' פסחים כ"ט ע"ב דמשהה חמץ ודעתו לבערו אינו עובר באותו שהיי' בב"י משום דהוי ניתק לעשה ולכך אינו עובר כשמבערו לבסוף ובשג"א סי' פ"א תמה עליו דא"כ בכל להנל"ע כגון גזל ומשכון ופיאה ואונס שגירש אם עושה ע"מ לקיים העשה וכי מותר לעשות כן לכתחילה עיי"ש שהאריך בזה, ולפענד"נ דבאמת דעת רש"י פסחים ד' מדכתיב תשביתו ולא כתיב תבערו השבתה בלב הוא השבתה והסביר במהרי"ק שורש קמ"ב שעושהו כעפרא בעלמא כדמשמע לשון השבתה והוי דומיא דתבן ובטלו סוכה ד' ועירובין ע"ח ע"ש, ולפ"ז תקשי למה לא מהני ביטול אח"ז איסורו בשלמא אם הוא מטעם הפקר אינו ברשותו להפקיר אבל למה לא יועיל

מה שעושהו כעפרא ומבטלו כמו תבן ובטלו ונראה דהטעם משום דביטול זה הוא בלב ועיין בהרע"ב ריש פסחים ובתוי"ט שם שמא ימצא גלוסקא יפה ודעתו עלי' לאכלה ומחשבה מוציא מידי מחשבה של הביטול ועובר בב"י והנה רש"י בגמ' לא פירש כן רק דהחשש שתהי' חשובה בעיניו וחס עלי' לשורפה ומשהה אפילו רגע אחד ונמצא עובר וכו' אבל משבטלה אינו עובר דלא כתיב אלא תשביתו וזה להיפוך מדברי הרע"ב דס"ל למאור עינינו רש"י ז"ל דביטול מהני אפילו חוזר אח"כ במחשבתו, ונ"ל דסברת רש"י דבאמת א אינימא דחזרה במחשבה מבטל מחשבת הביטול א"כ גם בלי גלוסקא יפיפי' לא יועיל הביטול דאין מחשבת האדם קיים תמיד על אופן א' ואם עולה במחשבתי רק שחוזר מהביטול כבר עקר מחשבת הביטול ויעיין סברא מתוקה בחת"ס אהע"ז ח"ר סי' ד' בשם הגאון מהרמ"פ זצ"ל בפירוש דברי ר"ן ר"פ האומר בגיטין שמא חזרה בה ע"ש, אלא דהטעם כך דבאמת חמץ אינו ברשותו של אדם רק עשאו הכתוב כאלו הוא ברשותו ואם מבטלו קודם זמן איסורי לא איקמא רחמנא ברשותו וממילא הוא בטל ואינו שלו וזה הוי מעשה ועיין חידושי רמב"ן גיטין דף מ"א דשחררו רבו ראשון כיון דמה"ת נפק מרשותו הוי היזק ניכר ועיין באשר"י בסוגיא דרבוצה וא"כ אף אם חוזר אח"כ מביטולו לא מהני דלא אתי מחשבה ומבטל מעשה, וכ"ז קודם זמן איסורו אבל אח"ז אי' דכבר אוקמא רחמנא ברשותו לענין ב"י וא"כ זהו מעשה שהוא קנין שלו לענין ב"י ולא אתי מחשבת הביטול ומוציא מידי מעשה הקנין דאוקמא רחמנא ברשותו, אמנם התינח אם אינו מבערו לבסוף והוי רק מחשבה לחודא, אבל כשמבערו הוי כמחשבתו ניכרת מתוך מעשיו, ובמה שחשב מעיקרא לבערו כבר קיים אז במחשבתו זהו מצות עשה דתשביתו כיון שעשאו בדעתו כעפר וכקושיא הנ"ל לאמת ועיין תוס' שבועות י"ז ד"ה או כיון דתחילת הלבישה ע"י מעשה מקרי הכל גם אח"כ לאו שיש בו מעשה וה"נ להיפוך אם מבער לבסוף ע"י מעשה גם מחשבה דמעיקרא מקרי מעשה ואינו עובר וזה כוונת ר"י דמשהה חמץ ודעתו לבערו אינו עובר באותו שהיי' משום דב"י ניתק לעשה דתשביתו כנ"ל ולכך אינו עובר באותו שהיי' כשמבערו לבסוף משום דקודם עברת הלאו כבר קיים עשה דתשביתו כנ"ל וזה ל"ש בשארי להנל"ע ושפיר אסור לכתחילה אפילו ע"מ לקיים העשה ולק"מ קושית השג"א:

ולפ"ז א"ש קושית קהלת יעקב דב"י כיון שהוא נל"ע אין לוקין אפילו אינו מקיים העשה תכ"ד דדילמא משהה ע"מ לבערו וכבר הוא מקיים העשה תכ"ד כנ"ל ואפי' אומר שאינו משהה ע"מ לבערו אינו נאמן ללקות דאאמע"ר וכ"ז כיון שנל"ע אבל אם לא הי' נל"ע הי' לוקה אם אינו חוזר ממקחו תכ"ד וא"ש:

והערני חתני נ"י דבמ"ש מיושב מה שהקשה בהגהות מל"מ פ"א מחמץ על רש"י פסחים צ"ה דב"י נל"ע פירש"י דהכי קאמר לא יראה ואם נראה תשביתנו לעולם הוא בעמוד והשבת כל ימי המועד, ותמה הנ"ל דע"כ צריכין לומר דהאי עמוד והשבת היינו לבערו מן הבית דבזמן איסורו א"י לבטל והא רש"י גופא פסחים דף הנ"ל פירש דהשבתה האמורה בתורה הוא בביטול ואין לביעור עיקר מה"ת כמבואר סימן תל"א ע"כ, ולפמ"ש א"ש דגם בזמן איסורו מהני הביטול אם מבערו לבסוף והביטול פועל שקיים תשביתו למפרע ולא עבר כלל משא"כ בלי הביטול הי' רק מתקנו אח"כ, ונא ישים עין בקורת על דברי ולהשיב דעתו דעת תורה, וד' יופיע עלינו נהרה, עד יבנה בית הבחירה, כנפשו ונפש מחותנו אוהבו מאז הדו"ש תורתו:

עמרם הק' בלוהם:

תשובה שעו

שיל"ת ב' אויפאלו ג' שלח תרס"ד לפ"ק

שוכ"ט לאהובי חתני הרב המאוה"ג מו"ה יוסף חיים נ"י אבדק"ק מ' טעלעגד:

על אשר שאלת אם מותר למכור לעכו"ם פירות שני ערלה לג' שנים מאחר שלא באו לעולם, הנה ראית פסק השו"ע סי' רצ"ד סט"ו דמותר ומה שדחה טו"ז סקכ"ג א"כ למה בעי בסי"ג התנו בתחילה דוקא בתחילת השותפות אמאי לא מהני גם אח"כ כ"ז שלא גדלו הפירות והניח דין זה בצ"ע כבר יישבו היטב בנקוה"כ:

ולפענ"ד נראה לפמ"ש בדה"ב הטעם בשם הרשב"א כיון דאין אדם מקנה דשלב"ל לא מכר לו אלא מקום צמיחתן ועצי ערלה מותרים ע"ש וא"כ בשותפין אם לא התנו בתחילה הרי מקום צמיחתן הוא גם של העכו"ם ול"ש ה"ט דמכר לו מקום צמיחתן ולהכי בעינן התנו בתחילה:

וברכי יוסף סימן הנ"ל אות ז' הביא ספק אם גם בשאר איה"נ שרי חכמים למוכרם קודם שיבואו לעולם ולפמ"ש נראה דהיכא דל"ש ה"ט שמכר לו מקום צמיחתן ודאי אסור דכשבא לעולם המה ברשות המקנה ומרשותו באים לרשות הקונה וא"כ המקנה נהנה מאיה"נ אבל כאן כיון שמקום צמיחתן של הקונה הוא וברשות הקונה גדלו וכשבאו לעולם לא באו לרשות המקנה ולכן שרי והארכתי בזה במקום אחר ועל כל פנים נראה שגם הרב מהר"ש צרור וברכי יוסף מסכימים לפסק השו"ע:

ומה שנסתפקת אם יותר טוב שהעכו"ם יעבוד כל הכרם ויטול כל הפירות או טוב יותר שימכור לו הפירות במעות וישלם לו שכר העבודה, לפענ"ד פשוט שטוב יותר שהגוי

יעבוד הכרם ויטול הפירות דאיכא תרתי לטיבותא חדא טעם הנ"ל ושנית דין המבואר שם סי"ד מותר לומר לעכו"ם בשני ערלה עבוד כרמי ותטול פירותיה ותן לי כרמך שעברו עליה שני ערלה ואעבדנה ואטול פירותיה וכ"ש כשאין הישראל נוטל כלום ועיין טו"ז סקנ"ז וש"ך סק"ל, ויען אני טרוד מאד אקצר, וכ"ט מכם לא יבצר חמיך דוש"ת:
עמרם הק' בלוהם בק"ק הנ"ל:

תשובה שעז

שיל"ת ב' אויפאלו א' יתרו תמה"ר ישועה לפ"ק:
שוכ"ט ורפואה שלימה למחותני ידינ"פ הרב הגאון המהולל בתשבחות חות שת חכמות בטוחות, כקש"ת מו"ה אליעזר זוסמאן סופר נ"י וכאל"ש:
תמול קבלתי יקרת מכתבו ואודות אם דבר שנאסר מתמשקה ישראל הוא אפי' בדבר שהיה לו שעת הכושר ודעת מעלתו דאפי' הי' לו שעת הכושר נאסר והראה מקום למל"מ פ"ג מאיסורי מזבח ה"ו וחת"ס או"ח סי' ק"פ, הנה בגוף הדבר כבר השבתי לו דעתי [ע"ל סי' פ"ט וצ'] ודברי מל"מ וחת"ס הואיל ואתאי לידינו לא אפטרם בלא לויה:
והנה מ"ש מל"מ שם בחולין ק"כ מצוין בטעות והוא בחולין ק"מ וכן מ"ש שם וכן בהמה שהחליפוה בע"ז וכו' לא נזכר בתוס' בחולין ק"מ אבל מה שתמה דבפ' כה"ב דף קט"ז מוכח דכל שאסור להדיוט אסור לגבוה אף שהיה לו שעה"כ עיי"ש ולא מצאתי שם הוכחה רק מדאמרינן זאת אומרת כה"כ עיקרן נאסר והיתה להם שעה"כ קודם השרשה והרי תוס' שם ד"ה והיתה ק"ל ממנחות וי"ו דאמרינן דכה"כ לא היה להם שעה"כ ותירץ דיין שעושה ממנו נסכים דבעינן ממשקה ישראל ואותו לא הי' לו שעה"כ וכו' ע"ש ולכן כונת מל"מ נעלמה ממני וצריך אני לעשות לי רב להבין דבריו, שוב נתישבתי שאפשר שכוון למ"ש תוס' חולין קט"ו ע"א ד"ה מדאסר בתירוץ השני כתוס' מנחות דאפי' בהיה לו שעה"כ אסור משום ממשקה ישראל אבל הוא דוחק בכונתו דאין זה מוכח דהא י"ל כתירוץ הראשון וגם היה לומר וכן כתבו תוס' חולין קט"ו וצ"ע:
ובחת"ס הנ"ל הק' הגאון מוהר"ח דייטשמאנן על תוס' חולין ק"מ ד"ה למעוטי שכתבו וצ"ע בבהמות עיה"נ אם עבר והקדישה והקריבה אם הוא קרבן כשר כיון דלשריפה קיימא והק' הנ"ל ת"ל כיון דאיה"נ הוא לא מקרי קרבנו כי היכי דאתרוג של ערלה לא מקרי לכם עיי"ש, ולפענ"ד פשוט לפמ"ש בחי' רמב"ן גיטין נ"ה דלעולא אפילו בלי טעם דמהב"ע אינה מכפרת בין נודעה ובין לא נודעה כיון דייאוש כדי לא קני ודבר שאינו שלו הקדיש לא קרינן ביה קרבנו אלא כמו שאין לה בעלים הוא וכו' והק' א"כ לר"י דס"ל

ייאוש כדי לא קני למה ליה טעמא דמהב"ע בר"פ לולב הגזול ותי' דזה דוקא בחטאת שאם נשחט שלא לשם בעלים פסולה וכיון דאינו קרבנו ואין לו בעלים פסול אבל בשאר קרבנות שאם נשחט שלא לשם בעלים כשר אלא שלא עלו לבעלים לשם חובה כמבואר ריש זבחים נהי דלא מקרי קרבנו אכתי הו"ל כמי שנשחטו שלא לשם בעלים דכשרים אלא שלא עלו לבעלים לשם חובה ואמאי משוי ליה לפסח שאם עלה ירד אעכ"ח משום מהב"ע ע"ש וא"כ לק"מ דתוס' חקרו בשאר קרבנות אם הקרבן כשר אף דאינו קרבנו מ"מ לא הוי רק כנשחטו שלא לשם בעלים דכשר אבל ודאי פשיטא ליה לתוס' דאינו עולה לשם בעלים משום דהוי איה"נ ואינו קרבנו ולק"מ:

ובחת"ס שם תמה עוד איך חל גוף ההקדש הא בעינן מה ביתו ברשותו וכו' ואיה"נ אינו ברשותו וכן הק' שם אברייתא פסחים מ"ח למה לי קרא מן המאתים למעט ערלה ת"ל דא"י להקדיש משום דהוי איה"נ ואינו שלו ע"ש, ולפענ"ד מכאן ראיה לדברי ריב"ש סי' שנ"ט דלא דרשינן מה ביתו ברשותו רק לענין קדושת דמים דמוציא מרשות לרשות והוי כמכרו להדיוט כדאמרינן ב"ק ע"ו מה לי מכרו לשמים מה לי מכרו להדיוט ולכן א"י להקדיש דבר שאינו שלו אבל בקדושת הגוף שפיר יכול להקדיש דשא"ש דאינו רק מניח עליו שם איסור ולא מיבעיא למ"ד אין אדם אוסר דשא"ש במעשה כל דהו ודאי דיכול לאסור משום דאמירה לגבוה כמסירה להדיוט והוי כמעשה אלא אפי' אי בעי מעשה רבה נמי יכול לאסור מה"ט דהוי מעשה רבה ועיין באשר"י חולין מ' דניסוך אף דלענין שלומי הוי אינו ניכר מ"מ לענין איסור הו' מעשה רבה ועיין בקצוה"ח סי' קי"ז סק"ב וא"כ שפיר יכול להקדיש איה"נ קדוה"ג אף שאינו שלו ולק"מ:

ומכ"ש לפמ"ש רמב"ן במלחמות ב"ק קי"ד דשינוי השם במחשבה לא מהני קודם ייאוש משום דבעלים מעכבים אבל לאחר ייאוש דליכא בעלים מעכבים שפיר מהני עיי"ש א"כ נראה דה"ה לענין אין אדם אוסר דשא"ש נמי אם אין כאן בעלים מעכבים שפיר יכול לאסור וכלשון הגמ' חולין מ"א וע"ז נ"ט לאו כל הימינך שתאסור ייני לאונסי וא"כ באיה"נ נהי דאינו שלו מ"מ כיון דליכא בעלים מעכבים שפיר יכול להקדיש קדוה"ג רק קדושת דמים א"י להקדיש כמו שאינו יכול למכור משום שאינו שלו וכנ"ל:

ומ"מ אין ראיה מזה דיכול ליאסר של הפקר דהתם כ"מ מעכבים וכדאמרינן ב"מ יו"ד דמגביה מציאה לחבירו הוי תופס לבע"ח במקום שחב לאחרים ועיין שמ"ק שם אבל בנידון דרמב"ן ל"ש זה דאף לאחר ייאוש אין שום אדם יכול לקחו וכמ"ש תוס' ב"ק ס"ט ד"ה כל עיי"ש וכן באיה"נ אין מעכב ושפיר יכול לאסור אף שאינו שלו:

והא ודאי לא קשי' איך חל איסור הקדש על אי' עיה"נ הא אין איסור חל על אי' ז"א דנהי דאאחע"א לחייב שתים משום עיה"נ ומשום הקדש מ"מ הקדש הוא שיהי' כשר להקריבו ויש בו איסור מעילה רק שאינו חייב שתים ועיין רמב"ם בפירוש המשנה כריתות י"ג:
ועוד דהוי איסור מוסיף דע"י שהוקדש ניתוסף אי' שאסור לשוחטו בחוץ משום שחוטי חוץ והא דלא אמרי' בכריתות הנ"ל דהוי איסור מוסיף מה"ט היינו משום דשם מיירי דחל איסור הקדש על חלב ועל חלב לחוד ל"ש שניתוסף איסור לשוחטו בחוץ רק על כל בהמה וא"כ יצטרך לומר מוסיף וכולל מגו דחל הקדש על בהמה לענין שחוטי חוץ חייל נמי אחלב והוי מוסיף ג"כ לכן קאמר יותר דהוי מוסיף איה"נ אבל בעיה"נ שיש איסור על כל הבהמה שפיר הוי הקדש אי' מוסיף לענין שחוטי חוץ וא"ש והנני חותם בשלום וברכה מחותנו הנאמן הדוש"ת באהבה:

תשובה שעח

עוד להגאון הנ"ל לר"ו
אחר"ש אבוא עד"ת מ"ש והשיג עלי עמ"ש ליישב קושי' חת"ס או"ח סי' ק"פ עפ"י דברי ריב"ש סי' שנ"ט כפי מה שהבין קצו"ח סי' קי"ז בדבריו דקדוה"ג יכול להקדיש אף שאינו שלו וכתב דגוף דבריו אפילו על דבר שאינו ברשותו שיוכל להקדיש קדוה"ג קשין להולמן כמו שעמד בעט"ח סי' ט"ז ובספר מקנה ח"א כלל י"ד פ"ב, אמת שגם אני הייתי מתדנזז בדברי קצו"ח במק"א ולכן הבאתי דברי רמב"ן במלחמות בב"ק והסברתי דודאי במקום שחב לאחריני ויש לאחרים תפיסת יד בו מעכבין עליו מלהקדיש דלא עדיף מאין אדם אוסר דשא"ש אבל בעיר הנדחת דאין עליו שום מעכב שפיר יכול להקדיש קדוה"ג דאינו מוציא דבר מרשות לרשות רק מניח עליו שם איסור ובכה"ג כ"ע מודו אאדשא"ש:
וגדולה מזו כתב הרא"ש בפירושיו לנדרים ל"ד ע"ב שאם הי' ככר של הקדש רחוקה ממנו הרבה ואין אדם סמוך לה שיוכל לזכות אלא הוא ואמר לכשאזכה בככר זה תהיה הקדש דחל עליו הקדש אע"פ שבשעה שה שהקדישו לא היה שלו ולא ברשותו מ"מ כיון שאין אחר מעכב עליו יכול להקדישו עיי"ש:
וסבור הייתי לומר דמרא"ש אין ראיה דהתם כיון שאין אחר יכול לזכות בו קודם ממנו כבר הוא שלו וברשותו בלא שום קנין כמו שהארכתי בסוגי' דאדיתא דכל דבר שאין שום אדם זולתו יוכל ליקח ממילא הוא שלו בלי שום קנין וגם פר"מ נ"י בספרו חידש סברא זו, אבל באמת לא דמי דהתם לעולם לא יוכל אדם אחר ליקח לכן ממילא הוא שלו אבל כאן אם ילך משם ולא יעשה קנין יוכל אחר לזכות בו ממילא אינו שלו עד

שיעשה בו קנין המועיל וכן משמע לשון הרא"ש שכתב ואמר לכשאזכה בככר זה וכו' דצריך לזכות בו דוקא אלא שאם זוכה בו מועיל האמירה שאמר קודם הזכיה:

אבל מ"מ אין ראיה מדברי הרא"ש דהתם לא חל ההקדש עד שזוכה בה והוא שלו וברשותו אלא דמהני, מה שהקדיש קודם שזכה דלא הוי דשלב"ל הואיל ובידו לזכות בה כמבואר למעיין בדבריו שם אבל שיוכל להקדיש ויחול ההקדש על דשא"ש ולא ברשותו אפי' אין אחרים מעכבין אין לנו:

ובזה א"ש מה שנתקשיתי בדברי הרא"ש מהא דחולין קל"ט דפריך הני מוקדשין ה"ד והא משכחת לה בכהא"ג דכתב הרא"ש דשפיר יכול להקדיש ואפ"ה לא הוי מזומן דהא קודם ההקדש לא היה שלו ושו"ר באחרונים שנתקשו בזה והניחו בצ"ע ולפמ"ש לק"מ דכיון דגם לדעת הרא"ש אין ההקדש חל עד אחר שזכה בו בקנין המועיל אם כן ע"כ אגבהינהו לאפרוחים קודם חלות ההקדש והדר הדרינהו א"כ אפי' בחולין נמי לא מיחייב כדפריך התם וא"ש:

ומה שהשיג עמ"ש כיון דאמירה לגבוה כמסירה להדיוט הוי כמעשה וי ויכול לאסור דשא"ש דזה דוקא אם חל ההקדש הו' אמירה כמסירה אבל כאן אנו דנין אם חל אמירה, אני אומר כיון דאם יחול האמירה יהיה כמעשה ועיין רא"ש ור"ן כתובות פ"ו גבי לבע"ח יהבי ליה וכו' ויהיה נקרא אפילו מעשה הניכר ועיין חי' רמב"ן גיטין מ"א א"כ המעשה ואיסורי דהיינו קדוה"ג באים כאחד וכמ"ש ראשונים בהקדישו אחר ייאוש דמהני הקדש משום דהוי ייאוש ושינוי רשות ואף דקודם שהקדיש ליכא שינוי רשות ואינו שלו מ"מ קנינו והקדישו באים כאחד וה"נ דכוותיה הקדישו והמעשה באים כאחד:

ועוד דנ"ל דלא לחנם נקטו בכל מקום אמירתו כמסירתו להדיוט והרי הקדש חל גם במחשבה כדילפינן בשבועות כ"ו ע"ב וא"כ אמאי לא נקטו רבותא יותר מחשבתו כמסירה להדיוט, לכן נ"ל דבאמת אם מקדיש במחשבה לא נחשב מעשה כמו מסירה להדיוט אף דכל היכא דאיתא ביה גזא דרחמנא איתיה מ"מ הוא לא עשה מעשה רק באמירה לגבוה כיון דבדיבורי' אתעביד מעשה מטעם עקימת שפתיו הוי מעשה אתאינן עלה דהוי כמסירה להדיוט ועייה"ט תוס' ב"מ צ' ע"ב ד"ה ר"י מבואר זה באורך וכיון דעקימת שפתיו הוי מעשה שפיר אמינא דיכול לאסור דשא"ש ע"י מעשה:

ואין להשיב ממ"ש הש"ך בחו"מ סי' רנ"ה דמשו"ה הקדש שבא ליד גבאי לא מהני שאלה משום דלא אתי דיבור ומבטל מעשה אבל כל זמן דלא אתי ליד גבאי אף דאמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט מ"מ הוי רק דיבור ואתי דיבור ומבטל דיבור ע"ש ולפמ"ש הא עקימת

שפתיו הוי מעשה דז"א דנהי דמקרי מעשה מ"מ גם השאלה הוא מעשה כזה עקימת שפתיו ואתי מעשה דיבור ומבטל מעשה דיבור אבל לא מעשה בידים:

אך יש לעיין כיון דיכול להקדיש במחשבה א"כ אפי' הקדש באמירה נמי לא מיחשב עקימת שפתיו מעשה כדאמרי' בסנהדרין ס"ה דעקימת שפתיו דמגדף לא הוי מעשה הואיל וישנו בלב ובעדים זוממין הואיל וישנו בראייה עיי"ש ועיין תוס' קידושין נ"ט ע"ב ד"ה מידי:

ומ"ש על מ"ש דאיסור הקדש חל על אי' עיר הנדחת דהוי אי' מוסיף שאסור לשחוט בחוץ שפלא בעיניו דזה אם כבר חל הקדש אסור לשחוט בחוץ אבל כאן אנו דנין אם חל הקדש ואם אינו חל מותר לשחוט בחוץ במחכ"ת אינו השגה כלל דבזה אני קאי אם הדין שיוכל להקדיש רק מצד אין אחע"א נימא לענין מה יחול איסור הקדש שגם אם הוא הקדש אינו נאסר יותר ממה שהיה קודם וע"ז שפיר כתבתי דמוסיף אי' בחלות ההקדש שאסור לשחוט בחוץ ואפי' באיסור הבא ע"י עצמו נמי אמרינן כולל בשבועות כ"ד וכ"ש מוסיף דעדיף כדאמרינן שם ע"ב. אבל מה שיש להשיב הוא דהרי אמרינן בזבחים קי"ב דמה שאינו ראוי לפתח אוהל מועד אין חייבין עליו משום שחוטי חוץ א"כ מתחילה אנו צריכין לומר שחל עליו הקדש לענין שיהא כשר להקרבה ואז שייך ביה איסור שחוטי חוץ אבל כל זמן שאפי' חל הקדש אינו כשר להקרבה אין לומר שיחול הקדש גם לענין להכשירו להקריב משום דמוסיף אי' לשחוט בחוץ דהא אי אמרת דאינו כשר להקריב אינו מוסיף איסור שחוטי חוץ ואולי כן היה כונתו וי"ל בזה וכעת הנני טרוד והנני ידידו מחו' הדוש"ת באהבה:

עמרם הק' בלוהם בק"ק הנ"ל:

תשובה שעט

שי"ת ב' אויפאלו א' מו"מ תרנ"ה לפ"ק:

בין המצרים ד' קרנך ירים. אהובי חתני הרב הגדול חו"ב כמו"ה יוסף צבי סופר נ"י רב בק"ק שאמשאן:

אחרי הודיע משלומינו וכי אני הולך אי"ה ביום ג' הבע"ל לפעליקסבאד אודות המיחוש שיש לי בידי ואני מוטרד מאוד והיום הוכרחת' עי"ז להשלים תשובה בענין חמור לכן אשיב לך בקצרה ע"ד שנשאלת אם מותר ליקח אילן מורכב מנכרי ולנטוע בתוך כרמו ועיניך שפיר חזו בשו"ע יו"ד סוס"י רצ"ה וברמב"ם פ"א מכלאים ה"ז ולפום ריהטא נראה לך סתירה מניה וביה ויותר לא הי' לי אפשר לקרות בכתבך כ' נאבד מתח"י ולא מצאתיו,

הנה בלי ספק דכונתך דק"ל כיון דכתב אסור לקיים המורכב כלאים איך כתב מיד ומותר ליקח ענף מהמורכב ולנטעו במקום אחר:

הנה לפמ"ש הכ"מ שם בהל' כלאים ה"ו דהא דכ' הרמב"ם שם ואסור לישראל להניח לעכו"ם שירכיב לו אילנות כלאים אינו מפני שהעכו"ם מצווה על הרכבת האילן דהאי ירושלמי פ"ק דכלאים אתיא כר"א דאמר בפ' ד' מיתות דב"נ הוזהרו אף על הרכבת אילן ורבינו פ"ט ממלכים פסק דלא כוותיה אבל טעמיה מהאי דפרק הפועלים שכתבתי לעיל וסובר רבינו דנקטינן בה לחומרא וכו' והיינו משום איסור אמירה לעכו"ם עיי"ש אין כאן סתירה דנהי דאסור לקיים המורכב כלאים היינו דוקא מורכב באיסור שהרכיבו ישראל והא דמותר ליקח ענף מהמורכב היינו בהורכב בהיתר כגון שהרכיבו עכו"ם:

אבל לפמ"ש הכ"מ עצמו בפ"י ממלכים ה"ו דאע"ג דלית הלכתא כר"א דא"כ הו"ל ח' מצות ב"נ שנהרג עליהן ואנן ז' אשכחן אבל על שמונה מצות נהרג לא אשכחן מ"מ כיון דשמואל מפרש למילתיה אלמא דס"ל דאסורים הם בכלאים אע"פ שאין נהרגין עליהם ולכן כתב הרמב"ם שם מפי הקבלה שב"נ אסורים בהרבעת בהמה ובהרכבת אילן בלבד ואין נהרגים עליהם ע"ש וכן פירש המל"מ שם בה' כלאים דהא דאסור להניח אינו משום אמירה לעכו"ם רק משום לפ"ע דגוי אסור בהרכבת אילן ע"ש ודברי כ"מ בה' כלאים הנ"ל תמוהים שסותר דעת עצמו וגם שהרמב"ם בה' מלכים הנ"ל כתב להדיא דב"נ אסור בהרכבת אילן וא"כ ליתא לתירוץ הנ"ל:

ועדיין אפשר לומר דהא דכתב הרמב"ם פ"א מכלאים ה"ג דאסור לקיים כלאים היינו דוקא אם הוא עצמו זרע באיסור כיון דתחילתו היה במעשה איסור נחשב הקיום אח"כ כמעשה כמ"ש תוס' שבועות י"ז ד"ה או אבל בזרע נכרי פלאים אין איסור על ישראל בקיומו ועיין מל"מ פ"ג מביאת מקדש סוף הכ"א ותבין ושפיר י"ל דהא דמותר ליקח ענף מהמורכב ולנטעו במקום אחר היינו בהרכיבו גוי דלית ביה משום מקיים ולפ"ז היה מותר ליקח אילן המורכב מן הגוי ולנטוע בכרמו:

אבל האמת יורה דרכו דודאי גוף האילן המורכב אסור לקיים אבל ענפים החדשים שמוציא אילן זה המורכב מותר ליקח ולנטעו וז"ל הרא"ש בה' כלאים אע"פ שלוקין על הרכבת אילן ועל קיומו אפ"ה הפרי מותר וכן מותר ליקח ייחור מן האילן המורכב ולנטעו בארץ דאין לך בכלאים שיאסור הפרי והעץ אלא כה"כ דתנן כלאים פ"ח וכו' כלאי זרעים אסורים לזרוע ולקיים ומותרים באכילה וכ"ש בהנאה ע"ש הרי לך מבואר כמ"ש:

אמנם מלשון ירושלמי שהביא ב"י על דין זה תני גוי שהרכיב אגוז ע"ג פרסק אע"פ שאין ישראל רשאי לעשות כן נוטל ממנו ייחור והולך ונוטע במק"א משמע קצת כמ"ש תחילה

דס"ל דגוי אינו בהרכבת אילן ולהכי אין בו משום כלאים במקיים ולהכי מותר ליקח ייחור דאל"כ למה נקט גוי שהרכיב וגם לשון אע"פ שישראל אסור לעשות כן משמע דגוי שרי רק ישראל אסור:

אלא דא"א לומר כן שהרי הכ"מ פ"א דכלאים ה"ו כתב דירושלמי פסק כר"א ולדידי' ב"נ נהרג אפילו על הרכבת אילן וע"כ צ"ל דנקט גוי שהרכיב משום דלא בעי למינקט ישראל שהרכיב באיסור דאין ישראל עושה אבל אכתי לשון אע"פ שישראל אסור לעשות כן קשה דהו"ל למימר שאסור לעשות כן דהא גם גוי אסור לעשות כן ואע"פ שהרכיב באיסור מ"מ הפרי והייחור מותרים, ועוד ל"ל להביא הירושלמי וכן ציין בכ"מ ואמאי לא הביא מתני' דכלאים שהביא הרא"ש ובזה יש לדחוק משום דירושלמי נקט בהדיא נוטל ממנו ייחור והולך ונוטע אבל בלשון הירושלמי גופא יש לדקדק כיון דאתי רק לאשמעינן דהפרי והייחור מותר בהנאה למה נקט והולך ונוטע במקום אחר הו"ל למינקט שאר הנאות הרבה:

לכן נ"ל דיש בזה עוד כוונה אחרת דתוס' חגיגה ב' ע"ב ד"ה לישא הקשו ישא בת מיני' וליתי צד חירות לישתמש בצד חירות וצד עבדות בצד עבדות דומיא דפרדה שתבעה אין מרביעין עליה וכו' אלא מינה ותי' דהתם לא קפיד קרא אלא בכלאים דתרי מינים והא ליכא אבל הכא וכו' ומטעם דשרי הרבעה שרי גם לרכוב על הפרדה וכו' מבואר דקשי' להו איך מותר לרכוב על הפרדה כיון דפרדה גופא הוא משני מינים הרי עובר על לאו לא תחרוש בשור וחמור ותי' מה שתירץ ולפי"ז כאן נמי תקשה כיון דייחור זה בא מאילן המורכב א"כ הוא מורכב משני מינים ואיך רשאי לנטען במקום אחר הרי בנטיעה זו גופא מרכיב כלאים וצ"ל נמי כתי' התוס' והיינו דקמ"ל הירושלמי נוטל ממנו ונוטע במק"א אע"פ שישראל אסור לעשות כן להרכיב כלאים והו"א דאסור כקושי' הנ"ל קמ"ל דמותר כתי' הנ"ל וא"ש ולפ"ז יפה עשה כ"מ וב"י שהביא ירושלמי דממתני' דכלאים לא נשמע דין זה והו"א אע"פ דמותר בשאר הנאות מ"מ לנטוע במקום אחר אסור לכן הביא ירושלמי דמותר ונכון הוא:

סיומא דפסקא ליטול גוף אילן המורכב ולנטוע במקום אחר אסור משום מקיים כלאים במעשה ועיין בכ"מ פ"א מכלאים ה"ג ד"ה ואסור לאדם לקיים אבל ליטול ייחור חדש שהוציא אילן זה המורכב ולנטוע במק"א מותר, ובזה שלום לך ושלום אהלך, ואני חפץ כל גבולך, כנפשך ונפש חמיך דוש"ת באהבה:

עמרם הק' בלוהם בק"ק הנ"ל:

תשובה שפ

ע"ד השאלה שלקח אילנות ע"י נכרי לנטוע בכרמו וקרוב הדבר שהם מורכבים אם צריך לשאול ולברר אם הם מורכבים במינו או שלא במינו ועיין יו"ד סי' רצ"ד ורצ"ה ותשו' חת"ס יו"ד סי' רפ"ח, לפענ"ד יש להקל דיש ס"ס שמא אינם מורכבים כלל ואת"ל שהם מורכבים שמא מורכבים במינם ואת"ל שהם מורכבים באינו מינם שמא אין זה עיקר אילן המורכב רק ענף מן המורכב דמותר לנטעו במק"א כמבואר סוס"י רצ"ה משום דייחור החדש הוי רק פירי ופירות המורכב מותרים ומ"ש אם צריך לברר אפי' לדעת הסוברים דגם בס"ס אם אפשר לברר צריך לברר מ"מ בנידון דידן איננו יודע איך אפשר לברר אם לא ע"י נכרי והרי נכרים אינם נאמנים באיסורין לא להתיר ולא לאסור ואי ע"י נכרי מסל"ת הלא זה אין בידו שיהיה הנכרי מסל"ת כמו שאין בידו להיות שוגג ועיין מג"א סי' א' סקי"א וגם ע"י שאלה לא מקרי מסל"ת וכ"ז פשוט ומבואר ויותר אין הפנאי מסכים כעת לברר ולהאריך:

ומה שהקשה ב"ב י"ט ע"א דפריך זרעים ת"ל משום מחרישה ומשני במפולת יד וכתב דצ"ע למאי דמסיק דתנא בא"י קאי א"כ מה משני במפולת יד הא אמרינן בשבת ע"ב דבא"י זרעי ברישא והדר כרבי וגם החרישה שניה מקרי חרישה ע"ש וה"ה הכא מיירי מחרישה שנייה ועכצ"ל כן דאל"ה תיקשי אמאי קתני מעיקרא זרעי והדר מחרישה הא מכרב כרבי ברישא והדר זרעי א"ו מיירי מחרישה שניה א"כ מאי הק' זרעים ת"ל משום מחרישה הא מיירי מחרישה שניי' דהוא לאחר זריעה וקמ"ל דגם מחרישה שנייה מזיק אלו דבריו, ערבוב דברים אני רואה כאן דפתח א"כ מה משני במפולת יד וסיים, א"כ מאי הק' זרעים ת"ל משום מחרישה ואיננו יודע מאי קשי' לי' ואי קשיא ליה מה משני במפולת יד הא בא"י צריך לחריש אחר הזריעה לכסות הזרעים כמ"ש רש"י בשבת שם ואכתי תקשה ת"ל משום מחרישה שניה ז"א דכמו שזרעו בלי מחרישה ראשונה שחופר במרה ואינו מעמיק בעומק המחרישה וכפירש"י שם ה"נ כן אחר הזריעה חופר במרה ואינו מעמיק וכו' ומכסה ואי ק"ל מאי פריך זרעים ת"ל משום מחרישה הא מיירי מחרושה שניה דהוא לאחר זריעה גם זה אינו כלום דאכתי קשי' ת"ל משום מחרישה ראשונה קודם שזורעין ואפי' לא זרע מרחיקין אותו כמו שפירש"י ועוד דאהא דפריך מחרישה ות"ל משום זרעים פירש"י שסתם חורשין סופן לגרוע והא קתני זרעים וא"כ הכא נמי הכי פריך אפי' אי מחרישה הפי' מחרישה שניה לאחר זריעה מ"מ תקשי זרעים ת"ל משום מחרישה שסתם זורעין סופן לחרוש והא קתני מחרישה, כללו של דבר בחפזו כתב כן וכן לא יעשה ומתון מתון ד' מאה זוזי שוין מנאי החותם בברכה:

עמרם הק' בלוהם בק"ק הנ"ל:

תשובה שפא

ברכת חיים ושלום לאוצר בלום, נופך ספיר ויהלום, ידידי הרב הגדול בתורה, חו"ב בגמ' וסברא כמו"ה אברהם צבי יונג נ"י:

היום יצאתי להשיב על מה שנתקשה ברמב"ם פ"י מכלאים ה"ב שכתב כיון שנתחבר צמר ופשתים צד חיבור בעולם ה"ז כלאים מה"ת כיצד וכו' ומנין שכל איסורין אלו של תורה שהרי הוצרך הכתוב להתיר כלאים בציצית וכו' והציצית הם רק קשורי' בלבד וכו' ולפי הבנת כ"מ וב"י סי' ש' ביו"ד סובר הרמב"ם דשוע או תפר או קשר כ"א אסור מה"ת ורק טוי' לחוד אינו אסור אלא אם ארג ג"כ והקשה מעלתו לפמ"ש הרמב"ם פ"א מציצית ה"ו ויהי' א' מח' חוטין חוט תכלת והז' לבנים ובכ"מ הביא מה שהשיב לחכמי לוניל שיש לטוות חוט א' מקצתו תכלת ומקצתו וכו' א"כ הי' בציצית הטוי' של כלאים וא"כ מנ"ל לרמב"ם דקשירה לחוד אסור דילמא כמו דטוי' לחוד אינו אסור כך קשירה לחוד אינו אסור והא דאיצטריך קרא למישרי כלאים בציצית היינו משום שהי' טוי' וקשירה ולפענ"ד לק"מ דהרי אמרי' במנחות ט"ל דחוטי צמר פוטרין בשל פשתן ושל פשתן בשל צמר ועיין ברמב"ם פ"ג מציצית ה"ה וה"ו וכ"מ שם שכתב דהא דאוסר הרמב"ם לעשות חוטי צמר בטלית של פשתן היינו בעושה רק לבן לבד כיון דאפשר לקיים שתיהן כדר"ל לא אתי עשה ודחי ל"ת אבל בעושה תכלת כיון דמ"מ הוא שעטנז שרי לעשות גם הלבן של צמר מבואר דציצית של צמר כשרים בשל פשתן אלא דאסור משום כלאים אבל אם הי' אפשר לעשות ציצית של צמר בשל פשתן באופן שלא יהי' כלאים שרי לעשות של צמר ומעתה אם אפשר לעשות תכלת בטלית של פשתים שלא יהי' כלאים ודאי אסור לעשות כלאים דהא אפשר לקיים שניהם ולפ"ז אינימא דקשירה לחוד ליכא משום כלאים איך שרי רחמנא כלאים בציצית הא יכול לטוות חוט א' מקצתו תכלת ומקצתו לבן של צמר ולא יהי' הטוי' כלאים וקשירה לחוד אינו אוסר א"ו דקשירה לחוד אוסר וא"כ גם בכה"ג יהיה כלאים ושרי רחמנא בציצית וטוי' באמת אינו אוסר ושרי לטוות חצי' תכלת וחצי לבן של פשתים וא"ש, ובזה נדחה נמי מ"ש חת"ס או"ח סי' א' דרמב"ם הוכיח דטוי' לחוד אינו אוסר דאם לא כן איך הוכיח רבה במנחות ט"ל דקשר עליון דאורייתא דאי דרבנן אמאי איצטריך קרא למישרי סדין בציצית וכו' דילמא לעולם דרבנן ואיצטריך קרא למישרי משום טוי' ע"ש ולפמ"ש ז"א דאי לא הוי כלאים רק משום טוי' לא הוי שרי קרא דהא אפשר לקיים שניהם שיטוה חוט של תכלת עם מקצת לבן

של צמר אלא ודאי דבלא טוי' היה כלאים משום דקשר עליון דאורייתא וממילא שם נמי טוי' כיון דאשתרי כלאים אישתרי וכמ"ש כ"מ הנ"ל, ועיין תוס' כתובות מ' ד"ה כגון שהק' איך הותר כלאים בציצית הא אפשר לקיי"ש שילבש טלית של צמר ותי' דזה לא חשיב אפשר ובש"מ שם מבואר דהתורה לא אסרה ללבוש טלית של פשתים היכא שיש לו טלית של פשתן א"א ליקיים ציצית בלא כלאים ע"ש כוונתם מבוארת דלא אסרה תורה ללבוש טלית בלא ציצית רק כשלובש טלית בת ד"כ חייב לעשות בו ציצית וכמו"ש המרדכי הביאו מג"א סי' י"ג סק"ח וא"כ כשלבוש טלית פשתים ל"ש לומר שיכול לקיי"ש שלא ילבשני אבל בציצית אם אפשר לעשות תכלת בשל פשתים בלא כלאים ודאי לא שרי בכלאים:

ועוד פלא בעיני על חת"ס הלא מבואר בגמ' וראשונים דאין איסור בלבישת כלאים אלא דרך חימום שנהנה מלבישתו ועיין ביצה ט"ו וברמב"ם פ' הנ"ל הי"ב ובהי"ט כתב אין אסור משום כלאים אלא בגדים שהם דרך חימום וכו' וא"כ אי קשר עליון לאו דאורייתא אין הציצית מחוברים בבגד דהתוכף תכיפה אחת אינו חיבור וא"כ הבגד אינו נאסר משום כלאים רק הציצית אסורי' משום כלאים ע"י הטוי' ומה אי' יש בזה וכ' זה לבישה דרך חימום או מחמם אותו ואפי' הי' מחמם אותו אם אינו מכוון להנאת חימום מותר כמו מכרו כסות שם בהט"ז דדשא"מ ועוד דהציצית עושה לשם מצוה ומצות לאו ליהנות ניתנו ולשיטת הרבה ראשוני' אפי' מתהני בהדי מצוה שרי אלא ודאי דקשר עליון דאורייתא והבגד נאסר משום כלאים ושפיר אסור אי לאו דשרי רחמנא כלאים בציצית משום עשה דוחה ל"ת, וגדולה מזו כ' בנובי"ת יו"ד סי' קפ"ו דאף דמבואר בירושלמי שהביא הרא"ש בהל' כלאים סוס"י יו"ד שאם הי' בגד גדול מקצתו יש בו כלאים ומונח בארץ ומקצתו אין בו כלאים לא יתכסה בצד השני ע"ש מ"מ בבגד של צמר גמלים ויש בצד א' כלאים שנתחבר שם חוט צמר רחלים בחוט של פשתים י"ל אם צד זה מונח בארץ מותר להתכסות בצד השני דדוקא בהאי דירושלמי שצמר ופשתים אוסרים זא"ז נעשה כולו כגוף א' של איסור אבל צמר גמלים אינו נאסר אם אינו מתכסה בצד שיש בו כלאים שרי דאין הבגד נאסר וא"כ מכ"ש הכא שהציצית הם שעטנז ואינו לבוש בהם רק בבגד דאין כאן איסור ואפילו למה שהעלה שם דלדעת הרמב"ם שהביא בשו"ע סי' רצ"ט ס"ה שאפי' אין חוט צמר נוגע בשל פשתים רק עור באמצע שמחברו אפ"ה הוי כלאים מה"ת א"כ הסברא שכל הבגד נעשה גוף א' של אי' אבל לדעת הרא"ש שהוא דעה א' שם בשו"ע י"ל שאינו אסור אלא מקום חיבור הצמר והפשתן ולא שאר הבגד וי"ל דאפי' לשיטת הרא"ש כיון שהצמר מחובר בפשתן שוב כל הבגד נאסר ע"ש מ"מ

כ"ז התם יען דהוי חיבור והוי כבגד א' שפיר אמרי' כיון דבצד א' יש בו כלאים שהוא אי' נאסר כולו אבל כאן אי קשר עליון לאו דאורייתא ואינו חיבור פשיטא שאין הבגד נאסר משום שהציצית הם כלאים דהא הם שני דברים נפרדים וכיון שאינו לבוש בציצית רק בבגד לא צריך קרא למשרי כלאים בציצית והרי זה כמפשיל קופה לאחוריו שכתב הטור סי' ש"א דמותר מה"ת או כתולה שעטנז בקרסי' בבגדו דמותר ועיין תה"ד שהביא ב"י סימן ש' ד"ה חיבר:

ובזה מיושב גם קושית מעלתו דאינימא דקשירה לחוד אינו קשירה אסור דאינו חיבור כמו טוי' לחוד רק טוי' בהדי קשירה אסור א"כ לא נאסרו משום כלאים רק הציצית דאית בהו תרתי טוי' וקשירה אבל הבגד דלית ביה אלא קשירה אינו נאסר א"כ שוב מותר ללבשו כנ"ל ול"צ קרא למשרי כלאים בציצית וא"ש:

ומה שנ"ל עוד סברא ישרה בישוב קושיתו דודאי אי אמרי' דלא סגי בחיבור אלא בעי' שני חיבורים אז צריכים השני חיבורים להיות במקום א' דוקא שעי"כ הוא חיבור יותר טוב אבל אם מחובר במק"א בחיבור א' ובמקום אחר בחיבור שני לא מהני כיון דחד חיבור לא מהני א"כ הרי אין בשום מקום רק חד חיבור והגע בעצמך לשטת רש"י נדה ס"א דבעי' שיהי' מחובר ע"י שוע טווי ונוז למר זוטרא והוא במקום א' רק שוע ובמקום שני רק טווי ובמקום ג' רק נוז ודאי לא הוי שעטנז וכן אי קשירה לא הוי חיבור גם אם קשר בשני מקומות ל"ה חיבור רק צריכי' שיהי' שני מיני חיבורים במקום אחד וא"כ כיון שהטווית חוט התכלת עם הלבן לרמב"ם לא הי' רק שני הראשי' באמצע דפיו הי' צריך להיות חציו תכלת וחציו לבן וא"כ במקום שנטווים ביחד לא הי' קשירה ואפי' ללשון שני שברש"י מנחות ט"ל שהי' הקשירה סמוך לכנף ומכ"ש לפי' א' שהי' הקשר אחר הגדיל ובמקום הקשירה לא נטווי' יחד וא"כ אי קשירה לחודא לא מהני גם בהדי טוי' לא הי' מהני בטוי' כזו ואין כאן כלאים ושפיר הוכיח הרמב"ם דע"כ קשירה לחודא מהני, ומכ"ש אם נאמר דהא דקשר עליון דאורייתא היינו רק חד קשר ולא שני קשרי' זע"ז והא דהוי חיבור בתכיפה אחת היינו משום שהוא על שפת הבגד ועיין במג"א סי' י"א סקי"ג ומחה"ש שם א"כ אפשר דזה הוי קשר רק לענין הציצית לגבי בגד אבל שני חוטי הציצית אינם מחוברים עי"ז ועיין בדרישה סי' ש' שכתב דדוקא החוט עצמו עם הבגד שתחב בו החוט וקשר על שפתו חשיב חיבור אבל אם חיבר בגד צמר עם בגד פשתים ע"י שתחב חוט ביניהם וקשר על ראש הבגד לא מקרי חיבור ועיין טו"ז שם סק"ד וא"כ ה"ה נמי דשני חוטי הציצית אינם מחוברים עי"ז ומכ"ש למ"ש תוס' מנחות ל"ח ד"ה כדי שהקשר הוא מן הד' אל הד' וא"כ אי קשירה לחוד וטוי' לחוד לא מהני רק בהדדי

א"כ אין כאן כלאים כלל דלגבי בגד ליכא רק קשירה ולא טוי' כמש"ל ולגבי ציצית ליכא רק טוי' ולא קשירה אע"כ דקשירה לחוד מהני ושפיר הוי כלאים לגבי הבגד:

אבל מחורתא דמעיקרא לק"מ והנה אם נימא דרמב"ם סובר כפי' ר"ת שבתוס' נדה ס"א דגם למר זוטרא לא בעי' אלא שיהא שוע טווי ונוז כ"א לבדו ואם מחברם אח"כ ביחד בשתי תכיפות הוי חיבור וכ"ש אריג א"כ הא דהביא רמב"ם ראי' מכלאים בציצית דלא בעי' שוע טווי ונוז כ"א לבדו דחוטי הציצית לא הי' שוע טווי ונוז לא לבדו ולא עם הטלית רק קשורים ודאי ראי' גמורה והא דסגי בקשירה או תפירה לחוד מיחדיו נפקא וא"כ אין מקום לקושיתו דילמא שאני התם שהי' טוי' וקשירה שהרי הקשירה אינו לא שוע ולא נוז וליכא רק טווי לבד ואפ"ה אסור ולזה דמהני קשירה לחבר א"צ ראי' מציצית דאפילו למר זוטרא קשירה מחבר אלא אפילו ס"ל כשיטת רש"י שם דלמר זוטרא בעי' דוקא שוע טווי ונוז הצמר והפשתי' יחד מ"מ א"ש דגם לרש"י נהי דמר זוטרא בעי הני שלשה בשביל החיבור מ"מ מודה רש"י דבעי ג"כ הני ג' מאותו דבעי' לר"ת ולפ"ז הביא הרמב"ם ראי' מכלאים בציצית דלא בעי כל הג' בשביל החיבור ולו יהיבנא כקו' מעלתו דבעי' ב' חיבורים טוי' וקשירה מ"מ מוכח דלא בעי' הני תלתא חיבורים שוע וטווי ושזור וא"כ ע"כ קרא כדר"א או שוע או טווי או נוז וממילא גם מצד הטעם השני סגי בחד לכן כל הני דלעיל אסורי' מה"ת אעפ"י שאינן שוע טווי ונוז לא ביחד ולא כ"א לבדו רק או שוע או טווי או נוז) ובפשיטות טפי י"ל דודאי מקרא דיחדיו ילפי' דקשירה לחוד מהני בלי טוי' וכן תפירה או חיבור א' אחר וכמ"ש הרמב"ם שם סוף ה"ג צמר ופשתי' יחדיו מ"מ כיון שנתאחד נאסר אלא אי הו' דרשי' שעטנז כמר זוטרא דבעי' כל תלתא ביחד לרש"י ע"כ לא דרשי' יחדיו כנ"ל ולכן הוכיח הרמב"ם מכלאים בציצית דלא בעי' הני תלתא ואם כן ע"כ הפי' או כרב אשי ושוב דרשינן יחדיו דאפילו בקשירה לחוד סגי וא"ש:

ובמ"ש יש ליישב מה שהק' ב"י סימן ש' ותויו"ט פ"ט דכלאים מ"ח אמתני' דהתם דפתח בטווי וסיים בשוע טווי ונוז עיי"ש, ובתוס' יבמות ה' סד"ה ואכתי הקשו לר"ת דס"ל נוז היינו שזור א"כ איך קתני במתני' הנ"ל אין אסור משום כלאים אלא טווי וארוג שנ' לא תלבש שעטנז דבר שהוא שוע טווי ונוז אלמא דנוז היינו אריג ועיין בתוי"ט הנ"ל, עוד הקשה שם בב"י על נוסחא ערבית שכתב הרמב"ם וזה אצלי מאמר בלתי אמתי אלא שכ"א מהם כלאים של תורה ומה שנזכר בגמ' נדה אינו לשון התלמוד וכו' והק' ב"י א"כ איך כתב בחיבורו טרפן וטווה אותן כ"א וארג בגד מטווי זה ה"ז כלאים דמשמע דבעי' טווה וארג וקודם לכן טרפן עיי"ש שהאריך בזה, ועל מ"ש ב"י בדעת הרמב"ם דטווי לחוד אינו אסור מה"ת אבל ארג לחוד אסור מה"ת אני תמה א"כ למה כתב הרמב"ם

וטווה אותם כ"א לא הו"ל למימר רק ארגם כ"א, ועוד קשה ל"ל דכתב רחמנא טווי כלל כיון דאינו לא מעלה ולא מוריד דטווי לחוד לא מהני ובהדי אריג לא בעי' טווי, לכן נ"ל לפמ"ש דרמב"ם ס"ל כרש"י דלמר זוטרא בעי' שוע טווי ונוז ביחד בשביל החיבור שיהי' מחובר באלו הג' חיבורים וגם בעי' שוע טווי ונוז מה"ט דבעי' לר"ת או מגזה"כ או משום דבלא"ה לאו בגד מקרי ועיין באשר"י ה' כלאים סי' ח' דאם אינו שוע טווי ונוז הוי בגדים גרועים ולר' אשי בחד מיניהו סגי או סוע או טווי או נוז אלא דיש חילוק ביניהם דשוע לחוד דכתיב בהדיא בקרא הוי כלאים בלא שום דבר אחר דזה פועל שני דברים דהוי חיבור ומקרי בגד כמו לבדים וכן נוז לחוד דכתיב נמי בהדי' אבל טווי דלא כתיב בהדי' רק נוטריקון כמ"ש ב"י אינו פועל רק שיהי' מקרי בגד אבל אינו חיבור רק אם מחברם אח"כ ע"י קשירה או תפירה או אריגה הוי כלאים אבל אם ארגם בלא טוי' אף דהוי חיבור אינו כלאים ועיין באשר"י הנ"ל דמשכחת שוע בלא טווי ונוז, וטווי בלא שוע ונוז, וגם נוז בלא שוע וטווי עיי"ש, וה"נ משכחת אריגה בלא שוע ובלא טווי ולא נוז דס"ל כר"ת דנוז היינו שזור ולא אריג וא"כ אם ארג בלא טווי אינה כלאים דאינו לא שוע ולא טווי ולא נוז, ולפ"ז א"ש דכתב רחמנא טווי דטווי מהני שיהי' כלאים ע"י חיבור אחר אריגה ותפירה וקשירה, וניחא נמי מ"ש הרמב"ם וטווה אותן כ"א וארג בגד דתרווייהו בעי' טווי' ואריגה, וזה פי' המשנה ואין אסור משום כלאים אלא טווי וארוג אבל טווי ולא ארוג אינו אסור משום דאינו חיבור וארוג בלא טווי נמי אינו אסור אף דהוי חיבור שנא' לא תלבש שעטנז דבר שהוא שוע טווי ונוז ואו או קתני כדר' אשי וא"כ אריג שאינו לא שוע ולא טווי ולא נוז אינו נאסר ומיושב קושית ב"י ותוי"ט וקושי' תוס' יבמות דהא דקתני שוע טווי ונוז אינו לאסור אריג אלא אדרבה להתיר אריג לחוד אא"כ בטווי וא"ש הכל, ומעתה דינו של הרמב"ם מבואר במשנה וממקומו הוא מוכרע:

אמנם הטו"ז סי' ש' סק"א תי' דגם הרמב"ם ס"ל דטווי הוי חיבור אלא דכל זמן שלא נארג אין שם בגד עליו ואינו אסור עד שנארג ומשו"ה בעי הרמב"ם וארגו ע"ש ואין להקשות ע"ז מהא דסי' ש"א סעיף א' דגזרי' שמא תכרך נימא על בשרו ומוכח דאם נכרך נימא על בשרו הוי איסור מה"ת אע"ג דאינו בגד דכבר כתב רש"י בביצה י"ד ע"ב ד"ה שמא ויש נימי' גדולים וגסי' כגון של דלופקרי' שקורי' קו"ט ומחממת במקומה ועובר משום לא תלבש שעטנז אי נמי נימא בעלמא כיון דעיקר הבגד מהנהו ומחממו מלמטה הו"ל הא לבישה דאית בה הנאה עיי"ש וזה ל"ש גבי טווי אלא דהא קושי' כיון דאריג בלא טווי נמי אסור וטווי בלא אריג אין אי' למה נקט הרמב"ם טווי כלל הלא אין נ"מ מאיסור טוי' וצ"ע, וסבור הייתי לומר דס"ל לרמב"ם דדוקא חוט א' של פשתן בבגד צמר או איפכא

אסור מה"ת ולא בטיל כיון דתערובתן אוסרתן היתר בהיתר לא בטיל ועיין בש"ך ובטו"ז סי' רצ"ט אבל בחוטי' אלו שהם כלאים ושם אי' עליהם אם נארגו בבגד צמר ופשתי' הוי אי' בהיתר ובטלים ברוב ולא מיבעי' באינו ניכרים וודאי בטלי' אלא אפי' ניכרים בטלים לגבי בגד כמו בצק שבסידקי עריבה בפסחים מ"ה ובשר לגבי עור בחולין קכ"ד וכמו טלית של בגד וכנפי' של עור באו"ח סי' יו"ד ועיין טו"ז שם ודוקא בשאר או"ה בעי' אינו ניכר דאם ניכר אין להם שום חיבור זה לזה ושיהי' המיעוט בטל לגבי הרוב דכ"א משמש לבדו אבל כאן דהרוב והמיעוט משמשי' שימוש א' ויחד אפי' ניכר בטיל המיעוט לגבי הרוב והארכתי בזה במק"א ליישב קושי' הר"ן סוכה ט' אהא דמשני התם בשחבטן הא ניכר האי' ועיין מ"ש הרמב"ם פ"י מכלאים ה"ז גבי עורות כבשי' וכ"מ שם, ולפ"ז הרמב"ם דינא אשמעינן דאם טווה אותם כ"א אז דוקא אם נארג בגד מטווי זה ה"ז כלאי' אבל אם נתערב בבגד צמר או פשתים אינו אסור כנ"ל:

אך זה דבר חדש מאוד ורחוק בעיני וגם בהא דעורות כבשי' תמה עליו הראב"ד וטו"ז סי' רצ"ט כתב דבטל לגבי העור דהוי כמין אחר ונובי"ת יו"ד סי' קפ"ו כתב כיון דהנימין לא יהיו לעולם שוע או טווי או נוז בטל אפי' בשל פשתים עיי"ש, אבל עכ"פ נ"ל דאם ארג טווי זה בבגד של צמר גמלים אינו אסור ובטיל הוא ואף שכתב הרמב"ם בפ' הנ"ל ה"ט העושה בגד כולו צמר גמלים וכו' וארג בו חוט של צמר מצד זה וחוט של פשתן מצד זה ה"ז אסור משום כלאים ע"ש היינו דוקא התם כיון דחיבורן אוסרן לא בטילי אבל הכא שהיו אסורים מקודם בטלים או עכ"פ אינו אסור אם מתכסה בצד האחר שאין בו כלאים והכלאים מונחי' בארץ וזה דלא כנוב"י סי' הנ"ל שהבאתי לעיל ולכן כתב הרמב"ם וארג בגד מטווי זה לאפוקי בגד מצמר גמלים שנתערב בו מטווי זה שמותר ועדיין צריך עיון והדבר צריך תלמוד, אחרי כותבי נתיישבתי דהטו"ז נשמר מזה דמשו"ה נקט הרמב"ם טווי לפי שרוצה לפסוק דסגי בחד שוע או טווי או נוז ומפרש תחילה שוע ואח"כ טווי ואח"כ נוז עיי"ש בפני' וא"כ שפיר נקט טווי אף דאין נ"מ בטוי' כדי לפרש תיבת שעטנז כסדר שוע טווי ונוז:

ובגוף הקושי' שהקשה הראב"ד עמ"ש הרמב"ם בעורות הכבשי' שהרי בטלו במיעוטן הא צמר בפשתים אינו בטל ע"ש, נלפענ"ד הנה מה"ת אינו אסור אא"כ הוא שוע או טווי או נוז אלא מדרבנן הכל אסור אפי' אינו לא שוע ולא טווי ולא נוז מ"מ נ"ל דלא אסרו חכמים אלא בדבר שאפשר לבא לידי שוע או טווי או נוז אבל הצמר שלא נתלש מעור הרחלים שא"א לבא לכלל זה והרי קי"ל בשבת ע"ד ע"ב דהטווה צמר שע"ג בהמה בשבת פטור משום דאין דרך טוי' בכך ובמשכן חכמה יתירה היתה עיי"ש וא"כ ה"ה מע"ג

העור כל זמן שלא נגזז דמ"ש וא"כ לא אסרו חכמים כלל והרמב"ם לא חשש אלא משום נימות של צמר שנתלשו מן העור שראוי' להיות שוע טווי ונוז ואסורים מדרבנן ובזה כתב שפיר שהרי בטלין במיעוטן ואין הכוונה בחוטי פשתן אלא בנימי צמר המחוברי' דהמחוברים הוי כצמר גמלים דהוא מין שלישי דבזה שפיר בטיל כמבואר שם בהלכה הקודמת ומוסכם להלכה וא"ש:

ושנית נ"ל ואקדים מ"ש הרמב"ם שם ה"ו גבי צמר רחלים שנתערב בצמר גמלים שאם רוב מן הגמלים מותר לערבן עם פשתן וסיים ואין חוששין לנימות של צמר המעורבות בהם מפני שאינן חוטי צמר ופי' הכ"מ דאלו היו חוטי' חשיבי ולא בטלי ועיין נוב"י סי' הנ"ל שתמה וכי חוטי' הוי דבר שבמנין או חתיכה הראוי' להתכבד, ולפענ"ד נראה לפמ"ש המרדכי הביאו הרמ"א ביו"ד סי' ק"ב דאף דדשיל"מ לא בטיל מ"מ אם האיסור עיקר ביאתו לעולם ע"י תערובות אפילו דשיל"מ בטיל ע"ש ולפ"ז נ"ל דהא דאמרי' דצמר בפשתים או איפכא לא בטל היינו דוקא אם הי' שוע או טווי או נוז קודם התערובות אבל אם נתערב קודם שהי' שוע טווי ונוז אף אם אח"כ עושהו שוע טווי ונוז הרי הדבר האוסרו בא בתערובות ושפי' בטיל ועיין בר"ן נדרים נ"ב שמדמה דשיל"מ להיתר בהיתר וזה כונת הרמב"ם שאם היו חוטי' כיון דלרמב"ם בטווי לחוד סגי א"כ כבר הי' דבר האוסרו קודם התערובות ולא מהני ביטול היתר בהיתר אבל כיון שלא היו חוטי' רק נימי' וא"כ בא דבר האוסרו בתערובות שפיר בטיל אף דהוי היתר בהיתר ולפ"ז הי' נ"ל דין חדש דודאי אי נתערב צמר ופשתים ואח"כ שע אותם או טוום או שזרם ודאי אסורי' אף שאחד רבה על חבירו ואינו בטיל אף שהאי' בא לעולם בתערובות וכמ"ש הרמב"ם שטרפם וכו' ועיין בפיה"מ פ"פ דכלאים מ"א פי' טרפם כתשם היינו משום דכך הוא דרך עיקר איסורם שוע או טווי או נוז ביחד לדעת הרמב"ם דס"ל כרש"י אבל בשאר מיני חיבור אף אינימא דלא כמש"ל דבמי' בהו טווי רק דאפי' בלא שוע ולא טווי ולא נוז נמי אוסר מ"מ אם נתערבו קודם שחיברן א"כ עיקר האי' דהיינו החיבור בא לעולם ע"י תערובות בטיל הוא כיון דאין עיקר איסורם בכך וא"כ א"ש מה שהקשתי לעיל למה נקט הרמב"ם וטווה אותם הא אריגה לחוד אוסר ולפמ"ש א"ש כיון דקאי בטרפן הי' בטלין אי לאו משום טווי דעיקר איסורן בכך, ולפ"ז בעורות הכבשים קודם שתופר שיעור האוסר בכלאים המבואר בסי' ש' ס"ב כבר נכרכו נימות של צמר בחוט של פשתן א"כ החיבור בא לעולם ע"י תערובות ושפיר בטיל וכן כשתופר קמא קמא בטיל קודם שבא לכלל איסור וא"ש:

ועוד נ"ל דבר חדש דכל זמן שלא נגזז מן העור לא נקרא צמר כלל רק אחר שנתלש נקרא צמר וא"כ בלא טעם שכתבתי לעיל נמי אין איסור בנימין המחוברים דאינו נקרא צמר כלל ואין חשש רק בתלושים והם בטלים במחוברים דהוי כמין שלישי וכמש"ל, וראי' לדברי מהא דתנן בבכורות כ"ה שער בכור בעל מום וכו' והק' תוי"ט למה נקט שער הא בצאן צמר איקרי כדקתני שם בסוף המשנה צמר המדולדל בבכור ע"ש ולפמ"ש א"ש דשם נתלש מן העור רק מסובך בצמר המחובר נקרא צמר אבל כל זמן שמחובר בעור נקרא שער ולא צמר, ויש עוד קצת ראי' מירושלמי שהביא הרע"ב רפ"ש דכלאים דיליף דצמר סתם הוא צמר רחלים מדכתיב מלכים ב' ג' ומאה אלף אילים צמר וכתב תוי"ט שם דדרשה גמורה היא דהא איכא למטעי שצמר גפן או צמר אחר שלח והו"ל למכתב בצמרם אלא ודאי דסתם צמר של רחלים ע"ש ואי נימא דגם במחובר צמר מקרי א"כ איך יטעו דצמר גפן או צמר אחר שלח א"כ הו"ל למכתב וצמר כיון שהי' שלוח אחר אלא ודאי הי' רק שלוח א' האילים בצמרן אע"כ דבמחובר לא מקרי צמר רק בתלוש וא"כ אפי' הוי מאותן האילים הוי שלוח אחר ואפ"ה כתיב צמר בלא וי"ו ושפיר איכא למיטעי שהי' צמר גפן ומ"מ כתב סתם צמר מוכח דצמר סתם הוי צמר רחלים:

ובזה נ"ל לפרש הא דכתיב וכל הנשים אשר נשא לבן אותנה בחכמה טוו את העיזים ואמרי' בשבת צ"ט וגדולה חכמה שנאמרה בעליונות וכו' עד טוו את העיזים ותנא בשם ד"נ שטוף בעיזים וטווי מן העזים ותמה מהרש"א בח"א שם מה תועלת הי' בחכמה זו ע"ש ולפענד"נ דביריעות התחתונות שהי' של תכלת ושל ארגמן ושל תולעת שני שהוא צמר ועיין ברמב"ם בפיה"מ רפ"ט דכלאים לא הי' רשאים לטוות הצמר מן הרחלים דבמחובר בעור לא נקרא צמר כנ"ל ואחז"ל בברכות ל"ח דצריך לומר המוציא לאשמעי' טעמא והלכתא אף דמוציא לכ"ע שפיר דמי ולפ"ז אם לא הי' טווי' מן העזים לא היה ניכר שבתכלת אין עושים כן משום הדין ולכן טוו מן העזים ולא מן הרחלים כדי לאשמעינן דין הנ"ל דלא מקרי צמר במחובר, וזה גדולה חכמה שנאמרה בעליונות יותר ממה שנאמרה בתחתונות דאלו בתחתונות כתיב וכל אשה חכמת לב בידי' טוו ולא מן הרחלים משום חכמת לב דאסור מדינא כנ"ל אך לא הי' ניכר החכמה דילמא משום דלא ידעי באומנות זה אבל ע"י ואלו בעליונות כתיב וכל הנשים אשר נשא לבן אותנה בחכמה טוו את העזים וכו' עד וטווי מן העזים בזה הי' ניכר חכמתן שבתחתונות מדינא אין עושים כן והיה החכמה גדולה בעליונות מן מה שנאמרה בתחתונות וזה וכל הנשים אשר נשא לבן אותנה בחכמה, שעפ"י דין לא טוו מן הרחלים אשמעינן דינא ע"י טוו מן העזים ועיין ברש"י שבת נשא לבן יתירות חכמה משמע שע"י טוו את העזים הי' לבם ודין שחידשו

בתחתונות ונשא אותם וד' יגדלנו וינשאנו כל ימי עולם, ונראה בשכלול היכל ואולם, כנפשו ונפש הדורש שלומו וטובתו כל הימים:
עמרם הק' בלוהם בק"ק הנ"ל:

תשובה שפב

בדין אם מהני צביעה בבגד שאבד בו כלאים דאורייתא ועיין שו"ע יו"ד סי' ש"ב דעת רמ"א וטו"ז שם:
הנה הראשונים הקשו בהא דבגד שאבד בו כלאים דלא מכרנו לנכרי דליבטיל ברובא והשואל שבתשובת רשב"א סי' רנ"ט תי' האי דבגד שאבד בו כלאים מיירי בבגד לבן שיש לו תקנה בצביעא דעמרא וכיתנא לא סליק בחד גונא ואפשר לבדוק ולהכיר האיסור ולכן לא מהני ביטול וסברא כזו כ' ההמ"מ פ"ט מא"ב הל"ו ע"ש ובחי' חת"ס ע"ז ס"ה תמה דלא מצינו חילוק בין לבן לצבוע דלעולם יש היכר ע"י צביעא וא"כ מה הקשו תוס' ורא"ש דליבטיל ברוב ותי' דס"ל דהיתר צביעא לא מהני אלא בכלאים דרבנן אבל בדאורייתא לא אמרינן ודאי נתר וכמ"ש רמ"א ביו"ד סי' ש"ב מיהו רש"י בנדה דף ס"א פירש דודאי נתר ומ"מ הק' בסוף תמורה קושי' תוס' ורא"ש ותי' כתירוצם ועכצ"ל דיש חילוק בין בגד לבן לצבוע ע"ש בדבריו:
ולפענד"נ לפ"מ דמשמע לי מלשון רש"י בנדה הנ"ל ההיכר ע"י צביעה אינו שיהיה ניכר אחר הצביעה שהצמר משונה בצבעו ומראיתו מן הפשתים אלא שההיכר בשעת צביעה שהפשתן קשה לקבל הצבע יותר מן הצמר וא"כ הצמר מקבל הצבע קודם הפשתים אבל אחר הצביעה אין הפרט ביניהם ולכן מהני תקנת צביעא רק בבגד לבן אבל בבגד צבוע כיון דגם הפשתים כבר קיבל הצבע כמו הצמר שוב אפי' יצבענהו לצבע אחר קולט מהר הפשתן כמו הצמר ואחר הצביעה הלא מראיתן שווה וא"כ רש"י לשטתו שפיר הקשה בבגד צבוע לבטל ברובא כיון דא"א להכיר:
אבל לפ"מ דמשמע לי מלשון הרמב"ם פ"י מכלאים הכ"ז שכתב צובעו שאין הצמר והפשתים עולין בצבע אחד ומיד הוא ניכר לו וכן לשון הטור סי' ש"ב יצבענו ויהיה ניכר ויסירנו שאין הצמר והפשתים עולין בצבע אחד משמע שמשונים במראיתם וצבעם גם אחר הצביעה ומפרשים הא דקאמר עמרא וכיתנא בהדדי לא סליק להו צבעא דפירוש בהדדי שאין שווין במראיתם ולא כפירש"י שאין קולטין בזמן אחד כנ"ל א"כ שפיר גם בבגד צבוע יש להכיר ושפיר קשיא איך יבוטל ברוב הא אפשר להכיר וצ"ל דלא מהני רק בכלאים דרבנן אבל בדאורייתא לא אמרינן וודאי נתר:

אלא דאכתי קשי' לי אי מיירי בבגד לבן מה ק"ל ליבטיל ברוב הא אפשר לברר ע"י צביעה ונהי דלא מהני מה שמכיר הפשתים ושומטו לכלאים דאורייתא מ"מ כיון דבכלאים דרבנן מהני א"כ עכ"פ צריך לצובעו כדי שיסיר החוט שיהא נראה לו משונה בצבעו ולתקן מה דאפשר ועכ"ח קושיתם רק בבגד צבוע וכבר הסירו רק דלא מהני בכלאים דאורייתא או שלא הכירו כלל דשוב א"א לברר בצביעה ושפיר קשה ליבטיל ברובא ונראה שזה היה כונת השואל בתשובת רשב"א אבל לעולם דמודה גם בבגד צמר צבוע אדום למשל ונאבד בו חוט פשתן צבוע אדום דאפשר להכיר ומהני בכלאים דרבנן או אפי' בנאבד בבגד לבן וצבעו נכרי דאפשר לצבוע עוד ולהכיר בשעת צביעה איזה יקלוט הצבע החדש תחילה ואולי ס"ל דוקא אם צובעין הצמר ופשתן בהדדי לא סליק להו צבעא כ"א אבל אם צבעו כ"א בפני עצמו בצבע אחד ואח"כ נתערב א"א להכיר, אך למ"ש נובי"ק יו"ד סי' מ"ג וסי' נ"ז דלא אמרינן בס"ס אפשר לברורי מבררינן אלא באיכא לברר שני הספיקות אבל אם א"א לברר רק ספק אחד ויהיה אסור מספק א"צ לברר ע"ש א"כ ה"נ שפיר הקשו אפי' בבגד לבן לי ליבטיל ברוב ואי דאפשר לברר ע"י צביעה ז"א דהתינח אם יוכר חוט אחד ושומטו אבל שמא לא יוכר כלל וא"כ אינו ודאי שיבורר בזה א"צ לברר ועוד דאפי' אם יבורר אכתי צריך לסמוך על הרוב כיון דל"מ בכלאים דאו' א"כ הקשו דנסמוך תיכף על הרוב ויש לעיין בזה:

אמנם לפענד"נ דבצבעו וניכר החוט לכ"ע מהני אפי' בכלאים דאורייתא והנה הטו"ז סי' ש"ב תמה על רמ"א שכתב בד"א בכלאים דרבנן אבל בכלאים דאורייתא אין הולכין להקל בספיקן והוא מהטור והלא הטור לא קאי רק אחלוקה שניה שכתב או ינתק חוט אחד וכו' דבזה שייך לשון תולין אבל לא אחלוקה ראשונה בהיתר צביעה דבזה ל"ש לשון תולין, ולפענ"ד נראה להצדיק דברי רמ"א רק אקדים ליישב קושי' טו"ז שם דהא בגמ' מד מדמה בדיקה זו למתני' דבודק עד שמגיע לסלע והתם מיירי בכזית מן המת שיש בגל ואפ"ה מהני הבדיקה אפי' לטומאה דאורייתא א"כ ה"נ מהני בכלאים דאו' ולפענ"ד לק"מ דודאי מצד הבדיקה גם במתני' לא הוי רק ספק אימור עורב נוטלה ואפ"ה טהור אפי' בטומאה דאו' משום דספק טומאה ברה"ר טהור וודאי אבל בכלאים דאו' כיון דהוי רק ספק הרי סדא"ו לחומרא כקו' ראב"ד על הרמב"ם בה' כלאים ולכן לא מהני בכלאי' דאו':

וז"ל הטור יצבענו ויהא ניכר ויסירנו שאין הצמר והפשתים עולין בצבע אחד או ינתק חוט אחד ממנו וכו' בד"א בכלאים דרבנן וכו' והק' ב"י הא בגמ' משמע דוקא בדיעבד אי נתקי' אבל לכתחלה אסור לנתקו ובטור משמע דמנתק לכתחלה ועיין בטו"ז שם סק"א

ולי נראה לחלק דבגמ' קאי בלא צבעו לכן אסור לכתחילה לנתק חוט אחד אפי' בכלאים דרבנן דאין עושין סד"ר בידים אבל הטור קאי בצבעו שכתב תחילה יצבענו ויהיה ניכר ויסירנו וכו' וע"ז כתב או אם אינו ניכר ע"י צביעה כיון דבלא"ה מותר בכלאים דרבנן משום ספק שמא נתר מ"מ לא יסמוך ע"ז רק ינתק חוט א' ממנו אפי' לכתחילה והוא מותר וכיש מחמירים בסי' ק"ט בתערובות יבש ביבש להשליך אחד או ליתן לעכו"ם עיי"ש, וע"ז כתב אחלוקה שניה בד"א בכלאים דרבנן אבל כלאים דאורייתא אין תולין להקל בספיקן ולכן אין לנתק חוט אחד ויהי' ס"ס חדא כיון שבדק ע"י צביעה אימר כבר נתר ואת"ל שלא נתר שמא זה החוט שנתק עכשיו הוא של כלאים חדא דאין עושין ס"ס בידים ועוד דלא מהני ס"ס כיון שלא נודעו שני הספיקות ביחד וע"ז כתב ב"י נראה מדבריו דגם להיכי שצבעו קאי פירוש בצבעו ואינו ניכר ואע"פ שבגמ' לא אמרו טעם זה אלא להיכי דנתקי' משמע לי' דטעם זה עולה גם להיכי דצבעי':

ולפ"ז מוכח דעת הטור דבצבעו ואינו ניכר לא מהני בכלאים דאורייתא ולפ"ז הרמ"א דקאי על לשון המחבר שהוא לשון הרמב"ם ואם לא ניכר ה"ז מותר שמא נשמט והלך לו שהרי בדק ולא מצאו כתב שפיר בד"א בכלאים דרבנן אבל בכלאים דאו' אין הולכין להקל בספיקן טור וא"ש אבל בצבעו וניכר מודה רמ"א דמהני אף בכלאים דאורייתא:

ומה שנ"ל ביישוב דעת הרמב"ם הנ"ל שכתב ואם לא ניכר ה"ז מותר שמא נשמט והלך לו שהרי בדק ולא מצאו וכבר ביארנו בהלכות ביאות אסורות שכל איסור ספיקות מד"ס ולפיכך הקילו בספק והק' הראב"ד הא כל ספיקא דאו' לחומרא ונ"ל דקשה קושי' תוס' וראשונים ליבטיל ברוב ואי כתירוצם דכל עיקרו אין אוסרין אלא ע"י עירוב שהרי שניהם היתר לכך אוסר עירובו ולא בטלי קשה מבב"ח עיין תוס' ע"ז ס"ה ע"ב ואי כתי' דדרך בישול אסרה תורה קשה קושי' תויו"ט רפ"א דשקלים נילף מבב"ח דגם כה"ג בטל ולכן סובר הרמב"ם כתירוץ השואל בתשובת הרשב"א הנ"ל דאינו בטל משום דאפשר להכיר איסור ע"י צביעא דאם צבעו וניכר לו ושומטו מהני אפי' בכלאים דאורייתא וממילא דאם צבעו ולא ניכר בטל ברוב ומותר אלא דעדיין קשה קושי' מל"מ הנ"ל מה מהני ביטול ברוב הא הוי כטומאת משא דאינו בטל אלא דתוס' בכורות שם כתבו דהא דלטומאת משא אינו בטל הוא רק מדרבנן וא"כ הוא סד"ר שמא נשמט והלך לו שהרי בדק ולא מצאו וסד"ר לקולא:

אלא דיש להשיב ע"ז לפמ"ש רשב"א בחי' חולין י' דאפי' אי סדא"ו מה"ת לחומרא מ"מ אם הספק לצד איסור בא במקרה הוי מה"ת לקולא ע"ש ועיין בש"ש ש"א פ"ד א"כ נהי דסד"ר לקולא היינו בספק בתולדה אבל כאן דצד ספק של היתר בא במקרה שנשמט

והלך לו נימא סד"ר לחומרא אמנם ז"א דהרי רמב"ן בסה"מ שורש א' הק' לרמב"ם דכל איסור דרבנן הוא מה"ת בלאו דלא תסור א"כ אמאי סד"ר לקולא ותירץ בעל זהר הרקיע ומגלת אסתר כיון דגם סדא"ו מה"ת לקולא רק מדרבנן לחומרא א"כ כך התנו בדבריהם שיהיה ספיקא לקולא וא"כ אפי' ספק במקרה נמי התנו בדבריהם שיהיה לקולא וזה שאמר וכבר ביארנו וכו' שכל אי' ספיקות מד"ס ולפיכך הקילו בספק, כלומר בסד"ר ועכ"ח משום שכך התנו בדבריהם וא"כ א"ש שאפילו ספק במקרה התנו כן שיהיה לקולא וא"ש:

היוצא לנו מזה דבצבעו וניכר החוט מהני אפילו בכלאים דאורייתא ואפי' לדעת רמ"א שהחמיר בכלאים דאו' וכמ"ש, ובעה"ח ב' אויפאלו תרנ"ב לפ"ק:

עמרם הק' בלוהם בק"ק הנ"ל:

תשובה שפג

שיל"ת ב' אויפאלו ה' ויגש זאת חנוכה תרס"ג לפ"ק:

העושה נפלאות יעשה לטובה אות לידידי הרב הגדול בתורה מעוטר בעיטור סופרים וחכמים הולך תמים כמו"ה משה שמואל נ"י שטערן:

כלי ספק כבר קבל קארטט ממני וכו' ושם הבטחתיו להשיב גם בד"ת לעת הפנאי לכן עתה באתי לקיים הבטחתי ומ"ש על קושי' רעק"א פ"ט דכלאים אות ל"ה למ"ש הרי"ף בחולין פג"ה דהא דפת שאפאה עם הצלי אסור לאכלו בכותח ה"ט משום דהוי כדשיל"מ דהא יכול לאכלו בלא כותח ע"ש א"כ אמאי קתני שם בכלאים מ"א צמר גמלים וצמר רחלים שטרפן זב"ז אם רוב מן הגמלים מותר ופי' הרע"ב לערב עמהם פשתן לפי שצמר רחלים נתבטל ברוב של גמלים ואמאי הא יכול לערבו עם שאר מינים שאינם פשתן ותירץ ידידי למ"ש צל"ח דלענין טלטול ל"ש דשיל"מ משום דיכול לטלטלו היום ומחר וה"נ בצמר הנ"ל [עיין בי"ש או"ח סי' רס"א]:

ואני תמה עליו והרי בשתים לא עלתה לו חדא דשם הטעם דבשלמא לענין אכילה דאם יאכלנו היום לא יאכל למחר א"כ אכילה זו שאוכל היום באיסור יאכל למחר בהיתר אבל בטלטול שיכול לטלטלו היום ומחר א"כ אותו טלטול של היום לא יותר לעולם אבל כאן נהי דיכול לערבו עם שאר מינים אבל אז לא יערבו עם פשתן ואם יערבו עם פשתן לא יערבו עם שאר מינים ושפיר אמרי' עד שאתה מערבו עם פשתן באי' תערבו עם שאר מינים בהיתר ודומה ממש לפת שאפאה עם הצלי שאם יאכלוהו בכותח לא יאכלוהו בלא כותח והוי דשיל"מ לדעת הרי"ף, ועוד דהרי קושי' שם הוא לדעת הר"ן

בנדרים נ"ב דטעם הרי"ף הוא משום דשווה באיסור והיתר יותר משאר דשיל"מ שגם עכשיו יש לו היתר ומשו"ה אפילו במבשא"מ לא בטיל וסברת הצל"ח לא שייך רק אם הטעם משום עד שאתה תאכלהו וכו':

אבל לפענד"נ לחלק דדוקא בפת שאפאה עם הצלי שא"צ להיתירו שום דבר אחר דהא יכול לאכול פת לחודא ע"ש בלשון הרי"ף שכתב כיון דשריא בלחוד בלא כותחא מקרי דשיל"מ אבל צמר רחלים וצמר גמלים שטרפן זב"ז שא"י ליהנות מהם אלא ע"י ד"א שיטוום ויארגם עם שאר מינים שאינם של פשתן לא מקרי דשיל"מ וכמ"ש מהרש"ל פכ"ה סי' פ"ו הובא בש"ך סי' ק"ב סק"ח דהיכא דאין ההיתר בא ממילא לא מקרי דשיל"מ ע"כ וה"נ כיון שצריך להיתירו עוד ד"א לא מקרי דשיל"מ:

ויש להסביר יותר לפמ"ש תוס' כתובות מ' ד"ה כגון שהקשו בכלאים בציצית הא אפשר לקיים שניהם שיעשה בטלית של צמר חוטין של צמר ותירצו דבטלית של פשתן א"א לקיי"ש וכו' וזה אין לנו לומר שיהא אסור ללבוש טלית של פשתן משום דאפשר בשל צמר דאין זה חשוב אפשר ע"ש מבואר דכיון שהוא צריך וחפץ בטלית של פשתן לא חשיב אפשר לקיי"ש בשל צמר וה"נ כיון שהוא צריך וחפץ בשל פשתן לא חשיב דשיל"מ משום דאפשר בשאר מינים אבל בפת שאפאה עם הצלי הרי הוא רוצה לאכול הפת אלא שרוצה לאכול גם כותח שפיר הוי דשיל"מ דאמרי' שלא יאכל כותח עם פת זה וא"ש:

ובהכי מיושב נמי מה שהק' שם וגם בתשובה סי' כ"ז עמ"ש הש"ך סי' צ"ט סקכ"ב אחר שהביא דברי תו"ח בחלב שנפל למים ונתבטל בששים די"א דאפי' לכתחילה מותר ליתן המים לקדרה של בשר כיון דכבר נתבטל והק' הש"ך פשיטא דהא כל איסור בטל בששים ותמה בתשובת רעק"א סי' ר"ז מאי פשיטותא הא לדעת הרי"ף הנ"ל אסור משום דהוי דשיל"מ ולפמ"ש י"ל דס"ל לש"ך דאף תו"ח לא התיר לכתחילה לתת לתוכו בשר אלא במים שכבר הרתיחו לבשל בו ועיין תשו' צ"צ סי' פ' ובמנח"י שם אות מ"ב ואין דרך להרתיח מים אם לא לבשל בהם שום דבר כמ"ש ב"י סי' צ"ג וא"כ כיון שא"י ליהנות במים לחוד אלא לבשל בו ד"א ולא בשר לא מקרי דשיל"מ אחילו לרי"ף וכנ"ל:

ובהא דצמר רחלים שנתערב ברוב צמר גמלים נ"ל עוד סברא ישרה עפמ"ש בתו"ח כלל מ' אות וי"ו אהא דדשיל"מ אינו בטל דוקא במינו אבל בשא"מ בשל משום דכשנתערב במינו עדיין שמו עליו אבל בשא"מ אין האיסור שמו עליו רק נקרא על שם דבר שנתערב בו ע"ש ולפ"ז יש לחדש דאפי' לדעת הרי"ף דהיכא דיש לו היתר גם עכשיו אפי' בשא"מ לא בטל היינו דוקא אם שם העצם של היתר אינו מורה על היתירו כמו פת שאפאה

עם הצלי דשם העצם פת אינו מורה שהוא היתר בחלב דאפשר יש בו שומן כ"כ שאינו מתבטל בששים או חמאה כ"כ שאינו בטל בס' אלא האמת הוא שהוא היתר אבל שמו העצמי אינו מורה ע"ז אבל צמר רחלים שנתערב ברוב צמר גמלים שהוא מבשא"מ ונקרא צמר גמלים וא"כ שם עצם של ההיתר מורה על היתירו בפשתן בזה מודה הרי"ף דאפי' יש לו היתר עכשיו נמי בטל ול"ה דשיל"מ:

ואולי זה כונת הרמב"ם פ"י מכלאים ה"ו צמר רחלים וכו' ואם היה הרוב מן הגמלים מותר לערבו עם הפשתן מפני שצורת הכל צורת צמר גמלים ואין חוששין לנימות צמר המעורבות בהם מפני שאינן חוטין צמר וכסב כ"מ פירושו מפני שאינן חוטין לא חשיב ובטיל, ולפמ"ש א"צ לזה רק מפני שהכל צורת צמר גמלים וא"כ צמר גמלים מקרי ולא חוטי צמר סתמם וא"כ שמם מורה על היתירם ולהכי בטל ול"ה דשיל"מ:

ויש לחדש עוד דכונת הרמב"ם דכאן לא מתורת ביטול ברוב אתאינן עלה אלא דאין כאן אי' כלל דלא אסרה תורה רק צמר ופשתים וצמר סתם הוא צמר רחלים ולא צמר שיש לו שם לווי צמר גמלים צמר ארנבים וכדומה כמ"ש הרע"ב רפ"ט דכלאים וא"כ כיון שצורת הכל צורת צמר גמלים אין כאן איסור כלל מפני שאינן חוטי צמר סתם רק צמר גמלים מקרי ויש לו שם לווי וא"כ ל"ש בזה דין דשיל"מ לא בטיל כלל ועיין כעין סברא זו בתשו' רעק"א סי' ר"ז לענין בב"ח וא"ש, ויען אני טרוד מאוד תהי' בזה שביתת קולמסי ושלום באהלו עד כי יבא שילו, כנפשו ונפש ידידו דוש"ת:

עמרם הק' בלוהם בק"ק הנ"ל:

תשובה שפד

שיל"ת ב' אויפאלו א' לס' ובאת אל הכהנים סת"ר לפ"ק:

צפרא טבא לכהן שדעתו יפה אהובי גיסי הרבני הנגיד כהן מיוחס מו"ה משה נחמן כהנא נ"י העללער בק"ק קראסנא:

תמול קראתי לשבת עונג במכתבו ואשר שאל כמה כתרים אני מצוה לתת בפדיון הבן איננני יודע מה זו שאלה עיין בחת"ס יו"ד סי' רפ"ט דשיעור פדיון הבן הוא חמשה לויט ושליש לויט כסף צרוף וכשיעור הזה הי' בעשרים צוואנ:

ציגער והוסיפו עליהם אחד או ב' צוואנציגער ולפי שיעור זה צריך שיהי' גם בקראנען ויען שאומרים שאין הקראנען כסף טוב ולמראית עין אינם גדולים כצוואנציגער טוב לתת כ"א או כ"ב קראנען עד שיצא הספק מלבו, שוב שקלתי כ"ד קראנען ויש בהם ששה לויט ושמונה עשיריות לויט דל ממנו חומשא נחושת המעורב בו נשאר חמשה לויט

וחמש עשיריות בקירוב וא"כ יש בכ"ד קראנען מעט יותר ושליש כסף צרוף וא"כ שיעור הפדיון הוא כ"ד קראנען וראוי להוסיף עוד אחד שיהיה כ"ה [עיין חת"ס ח"ו סי' ל']:

והנה לעשות לו מטעמים כאשר אהב בדבר אגדה מענינא שאמרתי לפרש המדרש ויתן אברהם את כל אשר לו ליצחק ובמדרש מה נתן לו רי"א זו בכורה ויל"פ עם ראובן בכורי אתה כחי וראשית אוני יתר שאת ויתר עז ובמד' א"ל אני אינו לא מרחקך ולא מקרבך אלא הרני תולה אותך ברפיון עד שבא משה וקרבו שנאמר יחי ראובן ואל ימות וי"ל כי לבכור יש חסרון שנולד בימי נעורים בעודה תאוה גדול והוא מעותד לחטוא אבל יש לו מעלה אם כובש יצרו וזה ראובן בכורי אתה וכו' ועי"כ יתר שאת אם תקיים התורה אבל גם ויתר עז וכח צריך לך לכבוש היצר לכן לא רחקו ולא קרבו עד שקרבו משה יחי ע"ד הרוצה להמית את עצמו יחיה את עצמו וכו' וזה ואני הנה לקחתי את הלוים תחת כל בכור וכו' ובמדרש הנה בשמחה הנה ברצון כי לבכור יש עצבות בעבודת ה' שהוא נגד טבעו ולוים הנלוים אל ד' עובדים בשמחה, וזה במד' בתורתו של ר"מ כתוב כתנות אור ובהם בכורים משתמשין כי של"ה פי' כתנות עור גוף גס מעותד לתאוה וזה הכבוד אם כובשו והוא כונת התרגום לבושין דיקר וע"י תורתו של ר"מ נעשה מעור אור כי' כבוד היה לו אף שהוא בעל תאוה מ"מ כבש היצר ובהם בכורים משתמשין כי גם להם הוא לכבוד כנ"ל וזה ואני נתתי לך שכם אחד על אחיך זו הבכורה ולבושו של אדה"ר כי יוסף אף שהיה בן זקונים אבל היה יפה מראה ומעותד אל התאוה ועיין מה שפי' יע"ד על בן י"ז עומד בכל חומו, וייחוס זה היה לאברהם כי היה בן תרח אבל יצחק היה בן אברהם ונולד טוב ונתן אברהם זכותו ליצחק עיין מה שפי' זקיני מהר"ל מפראג על אלקי אברהם וכו' וזה בכורה נתן לו ייחוס של בכור:

תשובה שפה

שיל"ת ב' אויפאלו ד' ויגש הרי"ן לפ"ק:

ביומי חנוכה חיים שלום וברכה, לכבוד ידידי הרב המאוה"ג, מעוז ומגדול, חו"ב, זך ונקי, כש"ת מו"ה נתנאל הכהן נ"י אבדק"ק אויוואראש:

אחדש"ת הנני למבוקשו אשר שאל ממני בבכור שנולד לאחר מיתת אביו כדת מה לעשות בפדיון הבן, ואשיב אמרי לו כאשר יחנני החונן לאדם דעת ויה"ר שלא אכשל בדבר הלכה:

בהגהת רמ"א יו"ד סי' ש"ה ס"י כתב ואין האב יכול לפדות ע"י שליח וגם אין ב"ד פודין אותו בלא האב והוא מתשובת הריב"ש סי' קל"א וכתב טו"ז סקי"א דזה דעת השואל

שם בריב"ש ולמד רמ"א מזה דכיון דלא סתר הריב"ש דבר זה ש"מ דניחא ליה בכך, ואני תמה הלא גם מתשובת הריב"ש שם מוכח להדיא כן שהרי כ' טעם לדעת הרמב"ם דאב הפודה בני הבכור מברך בעל לפי שאפשר להעשות מצוה זו ע"י הבן כשיגדל ואי איתא דהאב יכול לעשות שליח לפדות את בנו לא היה צריך לזה שאפשר לעשות ע"י אחרים דהיינו ע"י הבן כשיגדיל דהא גם עכשיו אפשר להעשות ע"י אחרים דהיינו ע"י שליח, וגם מדכתב טעם על הפודה עצמו דמברך בלמ"ד משום וכשיגדיל אז א"א להעשות אלא ע"י עצמו א"י לעשות שליח וא"כ ה"נ אב הפודה א"י לעשות שליח דמ"ש וטו"ז עצמו מביא דברי ריב"ש אלו בסק"ח וצ"ע:

וטו"ז סקי"א וש"ך סקי"א הקשו הא קי"ל בכל התורה שלוחו של אדם כמותו ומה נשתנה פדיון הבן דא"י לעשות שליח ע"ש, וחת"ס יו"ד סי' רצ"ה תירץ דהרי קי"ל דמילתא דליתא בדנפשיה לא מצי להיות שליח וא"כ אין אדם יכול להיות שליח עכ"פ לפדות את הגדול דהא הוא מילתא דליתא בדנפשיה וכיון דאמרינן בקידושין כ"ט תפדה תיפדה כל שאינו בתיפדה אינו בתפדה ומהכא ילפינן דאין אשה מצווה למיפרק בנפשה ה"נ אמרינן כשם שאין שליחות בתפדה כך אין שליחות בתיפדה וגם האב א"י לעשות שליח לפדות את בנו במקומו, ובעיני יפלא נהי דמקשינן תיפדה לתפדה מ"מ שליחות מאן דכר שמיה ולדבריו תקשי הא אמרינן בכתובות ע"ד דאיתקוש הוויות להדדי א"כ נימא כמו דקידושי ביאה אינו בשליחות ה"נ קידושי כסף ושטר ובהדיא קתני בקידושין מ"א האשה מתקדשת בה ובשלוחה:

ובנזיר נ"ז ס"ל לרב אדא בר אהבה דלא תקיפו אחד המקיף וא' הניקף במשמע ואיתקש מקיף לניקף וכו' וא"כ נמי נימא כי היכא דניקף ליתא בשליחות ה"נ מקיף ליתא בשליחות וא"כ איך יפרנס סוגי' דב"מ י' ע"ב איש דאמר לאשה אקיפו לי קטן וכו' להך לישנא דאמר כל היכא דשליח לאו בר חיובא מיחייב שולחו ה"נ כיון דלאו בני חיובא נינהו מיחייב שולחן והא כיון דניקף ליתא בשליחות גם מקיף אינו בשליחות כלל ועיין תוס' שבועות ג' ד"ה ועל שנדחקו להוכיח דהך סוגי' דלא כר' אדא ולהנ"ל מוכח בפשיטות להדיא דהוא דלא כר' אדא א"ו דלענין שליחות לא איתקש להדדי וה"נ דכותי':

וגם גוף דבריו תמוהים דפשיטא לי' דגדול שכבר נפדה או שאינו בכור אינו נעשה שליח לגדול הצריך לפדות עצמו כיון דליתא בדנפשיה אף דעדיין אפשר שישא בתולה ויהיה לו בן בכור פטר רחם שיהיה צריך לפדות ולפ"ז אין איש יכול להיות שליח קבלה לגירושין דהא ליתא בדנפשיה לקבל גט וכן אשה אינה יכולה להיות שליח הולכת גט משום דליתא בדנפשה לתת גט והרי באמת איבעיא לן בגיטין ס"ב ע"ב איש לקבלה

ואשה להולכה מה"ט ע"ש בתוס' ד"ה איש ואיפשיטא דאיש נעשה שליח קבלה ואשה להולכה ובשל ובשלמא באיש י"ל דגם קבלה איתיה בדנפשיה שכן אם מקבל גט לבתו הקטנה אבל באשה להולכה קשיא הא ליתא בדנפשה ועכ"ח כיון שהיא בתורת גיטין לקבלה מיקרי איתיה בדנפשה גם לקבלה וה"נ כיון דהוא בתורת פדיון בכור ביש לו בן בכור נעשה נמי שליח לבכור גדול לפדות אותו:

והנ"ל בזה עפמ"ש רשב"א בחולין י"ב בשם רבו דמשו"ה בכתיבת הגט עע"ג לפי שהסופר שליח לבעל והוי כאלו הבעל כותב והעומד ע"ג ומכווין לשמה הוא ג"כ שליח הבעל והוי כאלו הבעל מכווין וא"כ הוי כאלו איש אחד כותב ומכווין לשמה משא"כ בשחיטה דלא בעי שליחות וא"כ אפי' עשאו שליח לא הוי כאלו המשלח שוחט לכן לא מהני עע"ג דבעינן מעשה וכונה מאחד וכאן השוחט אינו מכווין והמכווין אינו שוחט ע"ש מבואר דהיכא דלא בעינן שליחות אפי' עשאו שליח לא הוי כאלו עשה המשלח, ועיין בריב"ש סי' קל"א שכתב דבשאר מתנות כהונה אין הכהן עושה כלום רק שזוכה במתנות משולחן גבוה אבל בפדיון הבן אעפ"י שאינו עושה מצוה וכו' מ"מ זכה בבן ונותנו לאב בפדיונו וכו' ועיין קידושין כ"ט ר"י סבר מלוה הכתובה בתורה ככתובה בשטר דמי וכו' ואזיל כהן וטריף לי' לה' משועבדים וכו' ע"ש ברש"י ותוס' ד"ה ואזיל עכ"פ מבואר דה' סלעים של פדיון הבן הוי כמלוה על האב וע"י נתינתם לכהן נותן הכהן הבן לאב שזכה בו הכהן כעין בע"ח קונה משכון:

ולפ"ז ממנ"פ אם האב שולח ה' סלעים לכהן בפדיון בנו ע"י שליח מממון שלו אין בזה דין שליחות כלל רק האב הוא הפודה ואפי' שלחו ביד גוי שאינו בר שליחות דהא אפי' אומר לכהן טלי הפדיון מע"ג קרקע מהני ואפי' תקפו כהן בתורת פדיון הבן מהני כדמשמע בתוס' ב"מ וי"ו ד"ה והא ועיין תשובת נחלת יעקב סי' ד' ואם שלח שליח לפדות בממון השליח הלא אם פורע חובו בלי ידיעתו דהיינו שהכהן מקבל החמש סלעים בפדיון בנו של זה נמי פדוי ועכ"פ מהני מדין עבד כנעני עיין קידושין ז' וכיון דאין צריך שליחות אפי' עשאו שליח נמי לא הוי שלוחו ולא קיים האב מצותו ושפיר כתב רמ"א דאין האב יכול לפדות ע"י שליח:

ולפ"ז דוקא האב א"י לעשות שליח לפדות בנו אבל הכהן שפיר יכול לעשות שליח לזכות לו בדמי הפדיון ובזה מיושב הקושי' שהקשו אחרונים דאינימא דלא מהני פה"ב ע"י שליח א"כ איך מהני בנותן ע"מ להחזיר כמבואר בסי' ש"פ ס"ח רבנו פדוי הא הוי תנאי שא"א לקיים המעשה ע"י שליח עיין נחלת יעקב הנ"ל ולפי האמור ניחא כיון דאפשר לקיים ע"י שליח הכהן שפיר מהני תנאי, ומכש"כ דא"ש טפי למ"ש תוס' ב"מ

ע"א ע"ב ד"ה בשלמא דצריך להיות גם שלוחו של בעל הממון וא"כ שליח קבלה של הכהן הוי נמי שליח האב ושפיר אפשר לקיומי ע"י שליח ולכן מהני תנאי וא"ש:

ובזה מיושב נמי מה שהקשה הש"ך בסקי"א מדברי הר"ן בפסחים דכתב להדיא שיכול לפדות ע"י שליח דר"ן שם לא כתב רק דמברכינן בעל כיון שאפשר להעשות ע"י אחרים וזה פירוש ע"י שליח אבל לא מדין שליחות וכי שליח שאין בו דין שליחות לא מקרי שליח ולק"מ:

ובעל צידה לדרך פסק דבכור שמת אביו תוך ל' יש ביד ב"ד לפדותו וטו"ז הקשה מנדרים ל"ו דאמרינן בתורם משלו על של אחרים או דילמא מצוה דיליה הוא וניחא ליה למעבדי' ונהי דמסקינן דתרומתו תרומה היינו משום דזכות יותר מחובה אבל עכ"פ איכא חובה קצת והרי כתבו תוס' כתובות י"א דבדבר שיש בו חובה קצת אין זכין לקטן ואין לו שליחות ודוקא לגדול זכין אם הזכות עדיף מן החוב ע"ש ולפענ"ד נראה דהש"ך בנקוה"כ הוכיח דהך סברא מצוה דילי' לאו סברא הוא כלל דא"כ בגר קטן דמטבילין אותו ע"ד ב"ד איך כתבו תוס' דזכות גמור הוא התם נמי נימא דאיכא קצת חובה שרוצה לגייר עצמו ולעשות מצוה זו בעצמו ובזכרון יוסף יו"ד סי' כ"ו הק' כיון דהגדילו יכולין למחות א"כ הרי יכול למחות ולחזור ולגייר עצמו ולעשות המצוה בעצמו ותי' עפ"י דברי הר"ן שם דדוקא אם הגדיל וראינהו שעה אחד נוהג בדת יהדות א"י למחות אבל אם לא ראינום נוהג בדת יהודית יכול למחות וא"כ התינח אם מוחה בשביל דניחא לי' בהפקירא אבל אם מוחה בשביל לגייר עצמו והוא חפץ ונוהג בדת יהדות ממילא א"י למחות ע"ש וכ"ז בגר קטן אבל כאן פשיטא דאם פדו אותו בקטנותו אף דהוא זכות גמור מ"מ מטעם זכין לאדם שלא בפניו אתאינן עלה דקטן כשלא בפניו דמי והרי אם זכין לאדם שלא בפניו אם שמע ומוחה בטל הדבר ויעיין רשב"א קידושין כ"ג ד"ה ולענין דאפי' בזכות גמור שאין בו שום צד חובה יכול למחות רק בעבד שיכול לשחררו בעכ"ח מסתפק אם יכול למחות בזכות גמור וא"כ כשיגדיל הקטן יכול למחות בפדיונו כדי לפדות עצמו ולקיים המצוה בעצמו וא"כ אין בו שום צד חובה ושפיר יכולין ב"ד לפדותו משום זכין לאדם שלא בפניו וא"ש:

מיהו לפענ"ד אין ראיות הש"ך נכונה דאפי' נימא שיש מצוה על גוים שיתגיירו מ"מ אין המצוה מעשה הגירות רק שיהיה יהודי והרי גם אם מגיירין אותו בקטנותו הרי הוא יהודי גם בגדלותו ול"ש מצוה דיליה הוא משא"כ הפרשת תרומה ופדיון שמעשה הפרשה ופדיון הוא המצוה שפיר י"ל מצוה דידיה וניחא ליה למיעבדיה:

ואפשר עוד לומר לפמ"ש חת"ס יו"ד סי' שי"ז דגוי קטן שהוא בר דעת נהרג אם עובר על מצות ב"נ דשיעור גדלות הוא מכלל שיעורין הלכה למשה מסיני כמ"ש הרא"ש בתשובה ריש כלל ט"ז ולא נאמרו שיעורין לב"נ כמ"ש רמב"ם פ"ט ממלכים ה"ט ע"ש וא"כ י"ל דתוס' לא ס"ל כרש"י דאמו הביאתו להתגייר רק דמיירי בגוי קטן בר דעת וא"כ בעודו גוי הו"ל כגדול וא"כ בבא להתגייר הרי עושה המצוה בעצמו ויש לעיין בזה הרבה [ע"ל סי' שנ"ט]:

והש"ך בנקה"כ השיג כיון דקיי"ל בתורם משלו על של חבירו תרומתו תרומה ע"כ דהאי סברא דמצוה דילי' הוא לאו סברא הוא כלל ע"ש באריכות, והאחרונים הקשו מפסחים ד' דאמרינן ניחא לי' לאינש לקיומי מצוה בממוני' ואינני יודע מאי קושי' דהתם לא אמרינן ה"ט אלא לענין דלא הוי מקח טעות דאינו חובה לקיים מצוה בממוני' אבל אינו מוכח משם דהוי חובה שלא לקיים מצוה בממונו ולק"מ:

אבל לפענד"נ לחלק דדוקא בתרומה דלאו מצוה דרמיא עליה הוא כמ"ש רש"י בגיטין מ"ז ע"ב ד"ה מדאורייתא ועיין טו"ז יו"ד סי' א' סקט"ז בזה אמרינן דמצוה דילי' לאו סברא הוא אבל פה"ב דהוא מצוה דרמיא עליו שפיר י"ל דמצוה דיליה הוי סברא, ובזה נדחה נמי מה שהביא מתוס' כתובות שכתבו דהוי חובה קצת משום שמא ירצה לפחות או להעדיף ולא כתבו משום דמצוה דיליה הוא דשאני תרומה דלאו מצוה דרמיא עליה הוא:

ושוב כתב דכאן מזכין המעות לקטן ופודין אותו במעות שלו א"כ הוי מצוה דיליה והאריך בזה ובעיני יפלא כיון שפודין אותו בממון שלו ודאי הוי קצת חובה לפחות ממונו כיון שכבר זכה בהממון ואפי' נימא שמזכין לו הממון ע"מ לפדותו וא"ל לא יזכה בו מ"מ הרי קיי"ל זכין לאדם שלא בפניו ואין חבין לו אלא בפניו וא"כ לזכות לו בממון שהוא זכות זכין לו אבל התנאי שהוא חוב לא מהני וכמדומה ראיתי סברא זו בספרן של צדיקים מרבינו משולם טיסמניץ זצוק"ל ואם אין מזכין לו הממון שוב לאו מצוה דיליה הוא וכל מה שהביא הש"ך ראיה מהא דמדינא תורמין בין להאכיל בין להניח אינו ראיה דשם שפיר מצוה דיליה ואין בו הפסד ממון דלא מצינו שיקיימו מצות נתינה לכהן רק לתקן איסור טבל:

ושוב האריך להביא ראיה מקידושין מ"ב דב"ד יכול לזכות לקטן אפי' בדבר שיש בו חובה קצת ותמה על תוס' כתובות הנ"ל גבי גר קטן מטבילין אותו ע"ד ב"ד שהקשו הא זכיה מטעם שליחות ואין שליחות לקטן ועמ"ש דהיכא דאיכא חובה קצת אין זכין לו רק בגר קטן הוי זכות גמור הא ב"ד שאני דזכין לו אפי' אין זכין לקטן מה"ת ואפי' איכא חובה קצת ע"ש ובחת"ס יו"ד סי' רצ"ה התפלא מי מינם ב"ד על קטני אוה"ע והאריך

בזה, ואינני יודע מה ק"ל הא אם ידינו תקיפא אנן יש לנו כח ב"ד יפה גם על אוה"ע ובהדיא כתב הרמב"ם פ"י ממלכים הי"א חייבין ב"ד של ישראל לעשות שופטים לאלו הגרים התושבים לדון להם עפ"י המשפטים האלו וכו' אם ראו ב"ד שיעמידו שופטיהן מהן מעמידו ואם ראו שיעמידו להם מישראל מעמידין ועיי' רמב"ן פ' וישלח בפסוק ויענו בני יעקב:

ושוב רצה חת"ס שם להוכיח דכח ב"ד יפה אפי' באים להיות שלוחו של כל אדם אפי' בעכ"ח מדאמרי' יקריב אותו מלמד שכופין אותו יכול אפי' בעכ"ח ת"ל לרצונו וקשה איך אפשר לומר בעכ"ח הא שחיטת קדשים צריך שליחות והוא צוח לא בעינא ומי ישחוט קרבנו אלא עכ"ח דצריך שיאמר רוצה אני וא"כ לרצונו ל"ל אלא עכ"ח דאי אמרי' אפי' בעכ"ח ב"ד נעשין שלוחו אפי' בעכ"ח ע"ש, ותמהני אפי' אי אמרינן דשחיטת קדשים צריך שליחות היינו דמצוה על הבעלים לשחוט ואם שחט אחר בלי דעת בעלים לא קיימו בעלים מצוה אבל אין הקרבן נפסל בכך ושפיר סד"א שישחוט קרבנו בלא שליחות ובאמת לא יקיים מצות שחיטה ומ"מ תיהוי ליה כפרה כיון שהקרבן כשר:

וראיה לזה מדברי הר"ן נדרים ל"ו שכתב דבשלמא במזיד נהי דשלוחו דידן נינהו פיגולן פגול דכיון שמפגל במזיד אינו עושה שליחותו אלא אדעתיה דנפשיה קעביד וקי"ל דאדם אוסר דבר שאינו שלו ע"י מעשה וכו' ואינימא דבמקום שצריך שליחות ועושה בלי שליחות הקרבן פסול איך הוי פיגולן פגול הא קי"ל זבחים כ"ח ע"ב כהרצאת כשר כך הרצאת פסול ועיי' זבחים כ"ט ע"ב אלא עכ"ח דאף אם עושה בלי שליחות אין הקרבן נפסל אלא שהבעלים חסרו מצוה וצ"ע:

אבל מה דקשיא טובא איך אפשר שהב"ד יפדוהו בעודו קטן משום זכין לאדם שלא בפניו הא קטן לאו בר חיובא הוא והו"ל כאלו פדאוהו האב קודם שלושים יום דאינו פדוי וכבר עמד בזה בס' מע"מ הביאו הש"ך סוס"ק י"א ועיין חת"ס סי' רצ"ה ולא ידעתי מה היה לכבוד מעלתו נ"י שהאריך בזה מדנפשאי וכבר קדמוהו רבנן קשישאי, ולפענ"ד דש"ך יו"ד סי' ס"א סקכ"ז הביא בשם עט"ז דקטן כיון שעדיין לא הגיע לחובת שחיטה מה"ת אינו בר זביחה ושחיטתו פסולה וש"ך דחה דקטן מצווה על השחיטה שהרי אסור לו לאכול בלא שחיטה ופי' פמ"ג משום דספי ליה בידים אסור ועיין תבו"ש שם אות מ"ט הביא מסנהדרין נ"ה כיון דמזיד הוא תקלה נמי איכא ורחמנא הוא דחס עליה וכו' אלמא דבר מצוה הוא הוא וכן בשוטה מוכח בנדרים ל"ו דבת כפרה הוא והביא בשם תשובת מהרי"ל דחרש ושוטה בני מצוה ופקחין מוזהרין עליהם וז"ל דאי הוי כבהמה יחשב שחיטתו אפי' אחרים עומד על גבו כשחיטת גוי וקוף וכו' ע"ש וקרוב בעיני דזהו

המ"כ שהביא ב"י באה"ע סי' א' שכתב על בן חרש ושוטה לא ידענא אמאי לא קיים פו"ר וכ' גרע מגר שנתגייר דקי"ל כר"י דאמר קיים והאי נמי אי משום שבת יצרה איכא שבת ויכול לישא אשה ולהוליד בנים בן חכם וא' משום דר"א עד שיכלו נשמות שבגוף האי נמי נשמה יש לו ובר מצוה הוא ופקחין מוזהרין עליו וכו' כנ"ל מבואר מזה דבר מצוה הוא ובר חיובא אלא דבמצות ל"ת אסור למספי ליה בידים ובמ"ע ל"ש ספי ליה בידים, והא דאמרינן בחגיגה ב' הואיל ופטורין מכל המצות היינו נמי משום דחס רחמנא עליהו, כבגמרא סנהדרין הנ"ל או כמ"ש טו"א בר"ה כ"ח שרמז עליו מעלתו כיון דהוי רק מתעסק בעלמא והמתעסק לא יצא ע"ש וכיון שכן שפיר מהני מה שפודין אותו ב"ד דשפיר הוי בזמן חיובא:

ועוד נ"ל כיון דכתיב תפדה וקרינן תיפדה א"כ גם זה הוא מצוה שיהיה נפדה ובזה שיהיה נפדה שפיר י"ל דהוי בר חיובא גם בקטנותו דהרי זה נמשך גם לזמן גדלותו שהוא פדוי וכיון שהוא בר חיוב תיפדה הוי נמי בר חיוב תפדה ושפיר פודין אותו ב"ד משום דזכות הוא לו וא"ש:

ויותר נ"ל לפמ"ש הריב"ש בסי' קל"א וגם שאם היה לו לפדות עצמו ובנו קי"ל דהוא קודם לבנו דאלמא עיקר המצוה בעצמו אלא שבקטנותו אי אפשר ע"ש אמנם מצאתי בספר החינוך סוף מצוה שצ"ב שכתב ולפי הדומה שהאב חייב לעולם לפדות בנו ואפי' אחר שהגדיל הבן המצוה מוטלת על האב וכמש"ה וכל בכור אדם בבניך תפדה שהטיל המצוה על האב ע"ש ולכאורה הם חולקין מהיפך להיפך:

אבל לפענ"ד אין כאן מחלוקת דמדכתיב תפדה וקרינן תיפדה כמ"ש רש"י בקידושין כ"ט למדנו שיש בזה שתי מצות האחת שיהי' נפדה כמו שיש מצוה במילה שיהיה נימול ואפי' לא היה מצוה על הב"ד למולו ומלו אותו מ"מ נימול הוא וכן בפדיון הבן אף שאין ב"ד מצווין לפדותו ופדוהו פדוי הוא ושנית יש מצוה על האב לפדותו ולפ"ז מ"ש בחינוך דאפי' הגדיל מצוה על האב לפדותו הוא אמת שמצוה זו אינה מוטלת רק על האב ולא על הבן ולא על הב"ד רק על הבן מצוה שיהיה נפדה ולכן אם לא פדאו האב או שמת צריך לפדות עצמו אבל לא משום שצריך לעשות מעשה הפדיון רק כדי שיהיה נפדה ואין חילוק בין פודה עצמו ובין פדאוהו אחרים נתקיים מצוה זו ודומה לשור העומד להריגה ואילן מעומד לקציצה ב"ק צ"א ע"ב דכל מי שהורגו וקוצצו מקיים המצוה אע"פ שאינו מחויב בה אלא שהבעלים מחויבים וקודמין במצוה שיהיה השור נהרג והאילן נקצץ ובזה כתב הריב"ש שעיקר המצוה בעצמו שיהיה נפדה אלא שבקטנותו א"א והיינו דאמרינן בקידושין כ"ט הוא קודם לבנו מ"ט מצוה דגופיה עדיף פי' מצוה שהוא בגופא

שהוא פדוי עדיף ממעשה פדיון בנו ובטלה מחלוקת, ולפ"ז לא קשה איך פודין אותו בקטנותו הא אינו בר חיובא ז"א דדוקא במצוה שהוא צריך לעשות אינו בר חיובא אבל במצוה שצריך להעשות בו שפיר הוי בר חיובא שיהיה פדוי כמו שיהיה נימול וא"ש:

ומעתה מיושב קושי' טו"ז איך זכין לקטן הא הוי חובה קצת משום מצוה דיליה הוא וניחא ליה למעבדיה דדוקא גבי תרומה שמעשה הפרשה הוא מצוה שייך ה"ט דניחא לי' למעבדי' אבל כאן דהמצוה הוא רק עליו שיהיה פדוי והרי הוא פדוי גם כשהוא גדול ומקיים מצוה המוטלת עליו שפיר פודין אותו ב"ד ואפי' הי' חובה קצת ג"כ יכולין לפדותו דכל אדם יכול לפדותו אלא שאינו מחויב רק אם לא היה זכות לא היה ב"ד נזקקין לפדותו אבל כיון שזכות הוא נזקקין ב"ד לזה וכמ"ש תוס' סנהדרין ס"ח ע"ב סד"ה קטן דהא דמטבילין גר קטן אינו מטעם שליחות רק הוא זוכה בעצמו אלא שאם היה חובתו לא היה לב"ד להתמצע להכניס גופו בדבר שיש לו חובה וה"נ דכוותיה וא"ש:

ולפי האמור מיושב דעת רמ"א דאין האב יכול לפדות ע"י שליח לפמ"ש תשובת ב"א סי' ס"ז בחו"מ דל"ש שליחות אלא אם המעשה לא מהני בלי שליחות וע"כ עושה בשביל הבעלים אבל היכא דהמעשה מהני בלי שליחות ואינו מוכח שעושה בשביל הבעלים לא מהני שליחות א"כ ה"נ כיון דמהני הפדיון בלי שליחות ואינו מוכח שעושה בשביל האב לא קיים האב מצותו ע"י שליח, ולהכי גם ב"ד אין פודין אותו בלי האב כדי שלא יבטלו אותו ממצותו, וכ"ז בשהאב חי אבל במת האב תוך ל' נראה דמודה דיכולין ב"ד לפדותו ולהכניס עצמם בזה דזכות הוא לו דשמא לא יפדה עצמו כשיגדיל שלא ידע שהוא בכור:

ולפי דברינו יתכנו מאוד דברי הרמב"ם שעמד עליהם בריב"ש סי' קל"א דבאב הפודה בנו מברך בעל לפי שמעשה הפדיון אפשר להעשות ע"י אחרים ופודה עצמו מברך לפדות לפי שהפודה עצמו אין המצוה אלא שיהיה נפדה והוא נעשה בו וזה א"א ע"י אחרים לכן מברך בלמ"ד, וא"ש נמי מה שעמד דאב מברך על פדיון הבן לפי שמצות האב אינו אלא לפדות הבן ולא שיהי' נפדה דזה אינו מצות האב אלא מצות הבן לכן מברך ברכה מבורכת אבל פודה עצמו מברך לפדות כיון שהמצוה הוא רק שיהיה הבכור פדוי, ועיין תשובת יד אליה סי' נ"א האריך להוכיח דא"י לפדות ע"י שליח ובמ"ש יש להשיב על הרבה מדבריו ועיין תשו' מהרי"א יו"ד סי' רס"ה ועיין תשו' מהרמ"ש סי' ד"ש וש"ז וע"ש שהאריכו בענין זה:

סוף דבר הכל נשמע גם דעתי נוטה שהב"ד יכול לפדותו בממון של היתום או יזכו לו הממון וכמ"ש חת"ס סי' רצ"ה:

ומה שפלפל מעלתו אם אשה חייבת בפדיון בנה אם מת האב והביא דברי תשובת מהר"ח או"ז סי' י"א הספר הזה אין אתי ולא ראיתיו מעולם אבל הא דיכולה לפדותו נראה לפענ"ד נכון עפ"י דברים הנאמרים לעיל ומ"מ למעשה יש להתישב בדבר, וד' יראינו מתורתו נפלאות, עדי יחוש ישועות הניבאות כנפש ידידו דוש"ת באהבה:
עמרם הק' בלוהם בק"ק הנ"ל:

תשובה שפו

שיל"ת ב' אויפאלו מוצאי יוהכ"פ שנת סתר"ו יושר לפ"ק:
וסוכה תהי' לצל יומם, לידידי מחו' המרומם הרב הגדול בתורה, אבן יקרה, מעוטר בתפארה חו"ב, זך ונקי כמו"ה משה שמואל נ"י שטערן:
מכתבו הגיעני ובד"ת כתיב ענה על מה שפסק הש"ך ביו"ד סי' ש"ה סקי"א שהאב יכול לפדות את בנו ע"י שליח דלא כרמ"א שם בשם ריב"ש והעיר מעלתו דבקצו"ח סי' שפ"ב כתב ליישב דעת הש"ך שלמד מדברי הרא"ש פרק כיסוי הדם דאין האב יכול לעשות שליח במילה וכן הוא דעת או"ז הביאו ד"מ יו"ד סי' רס"ד וד"מ שם ותבו"ש ביו"ד סי' כ"ח בסופו תמהו ע"ז הא קי"ל בכה"ת שלוחו של אדם כמותו ותי' קצו"ח שם עפ"י דברי תוס' רי"ד שהק' לכל דבר מצוה יועיל שליח ויאמר אדם לחבירו שב בסוכה עבורי הנח תפילין עבורי ותי' ולאו מילתא הוא שהמצוה שחייבו המקום לעשות בגופו האיך יפטר הוא ע"י שלוחו והוא לא יעשה כלום בודאי בקידושין וגירושין מהני כי הוא המגרש ולא השליח שכותב בגט אנא פלוני פטרית פלונית וכן נמי האשה למי היא מקודשת כי אם לו והיא אשתו וכן בפסח הוא אוכל ועל שמו ישחט ויזרק הדם אבל בסוכה ה"נ יכול לומר לשלוחו עשה לי סוכה והלא יושב בה אבל אם ישב בה חבירו לא קיים הוא כלום וכן לולב וכן ציצית וכל המצות ע"ש ולפ"ז ה"נ במילה וכיסוי דם לא מהני שליחות דאם מל או כיסה שלוחו לא קיים הוא כלום אלו דברי קצו"ח וכתב מעלתו דלפ"ז בפדיון הבן אם השליח פודה לא עשה האב כלום ואמאי כתב הש"ך דמהני שליחות:
ולפענ"ד תימה על דבריו הלא השליח פודה בממונו של האב ושפיר עשה האב המצוה שנתן דמי הפדיון וגם ניכר שהשליח עושה המצוה בשביל האב שהרי פודה בממון של האב:
ואמנם יתכנו דבריו לפ"מ שנתקשה בחת"ס יו"ד סי' רצ"ז מה שליחות שייך בפדיון הבן ובשלמא בקידושין מלבד הגעת המעות לאשה צריך שיאמר דיבור הקידושין ובעינן שיהיה אמירת השליח כאמירת המשלח ובגט אפי' טלי גיטך מעל גבי קרקע לא מהני

ואי לאו דיד שליח כיד בעל אינה מגורשת שת אבל הכא לא יהא אלא מניח מעותיו על הקוף ומשלחו לכהן ומודיעו לו שהוא שולח בפדיון בנו יצא יד' חובתו מה"ת ואצ"ל דבר רק שידע הכהן שבשביל פדיון נותן לו וא"כ מה לי הוא מה לי שלוחו וזה שנים רבות אשר גם אני עמדתי בזה ותי' דמיירי שהשליח נותן ממון של עצמו ואינו מזכה ממונו לאב אלא רוצה לפדות בנו של פלוני בממון עצמו בשליחות פלוני ויהיה האב יי"ח פדיון מטעם שלוחו כמותו וכמי שמפריש מתבואת עצמו על כריו של פלוני וכו' ע"ש ועיין פ"ת סי' ש"ה סקט"ז ולפ"ז שפיר תמה מעלתו דא"כ אין האב עושה כלום שהרי אינו נותן המעות ולמה פסק הש"ך דמהני שליחות לפי דברי קצו"ח בדעת הש"ך סי' שפ"ב:

אבל מ"מ לק"מ דנראה ברור לא מיבעיא אם השליח פודה בממון עצמו וודאי צריך שיאמר שהוא נותנו בפדיון הבן או הבכור של פלוני עיין יו"ד סי' ש"ה ס"י וכדפסקינן באו"ח סי' תל"ד בשליח המבטל חמץ של אחרים דצריך לומר חמצו של פלוני יהיה בטיל אלא אפי' אם פודה בממון האב די"ל כיון שהוא ממונו ממילא בנו נפדה בו מ"מ נראה לפמ"ש תוס' רי"ד קידושין מ"א דבקידושין אפי' מוסר חפץ לשליח לקדש בו אשה אין שליח עושה שליח דהוי רק מילי כיון שאם נאבד החפץ יכול לקדשה לו משלו וכו' ע"ש וא"כ ה"נ כיון שהשליח יכול ליתן ממון אחר בפדיון בנו ממילא אינו נתפס בפדיון בנו עד שיאמר שנותנו בפדיון בנו של פלוני והרי כתב תוס' רי"ד דמשו"ה בקידושין וגירושין מהני שליחות אף שהמשלח אינו עושה כלום לפי שניכר במעשה השליחות שעושה בשביל המשלח שכותב בגט אנא פלוני פטרית פלונית וכן בקידושין אומר הרי את מקודשת לפלוני וכן בפסח שוחט וזורק על שמו ע"ש וא"כ ה"נ בפדיון הבן כיון שאומר שנותן בשביל פדיון בן פלוני א"כ ניכר במעשה שליחות שעושה בשביל משלח ושפיר מהני שליח אבל במילה וכיסוי דם אין נפ"מ בן של מי מימהל או דם של מי מכסה ואינו ניכר במעשה שליחות שעושה בשביל משלח לכן לא מהני ע"י שליח וסברת קצו"ח נכונה ואין כאן סתירה בש"ך:

איברא גוף תירוץ חת"ס הנ"ל תמוה שכתב דמיירי שפודה השליח בממון של עצמו דבזה שייך שליחות כמו במפריש מתבואתו על כריו של פלוני ומי שמע כזאת שאם אחד מחויב לתת ממון לחבירו מממונו שעושה שליח שיתן ממונו תחתיו ובמפריש מתבואתו על כריו של חבירו אין ענין השליחות על שנותן מכריו שגם הבעלים אין מחויבים להפריש מתבואתם דוקא אלא השליחות הוא על קריאת שם תרומה בין אם מפריש מתבואת המשלח ובין אם מפריש מתבואת שליח ואפי' אינו מזכה למשלח

ותורם משלו על של חבירו בנדרים ל"ה היינו בלי דעת בעלים ומשום זכיה ולהכי בעינן דוקא מתבואת השליח דאם הוא משל משלח אין כאן זכות אבל שיתן ממונו בשביל חיוב ממון חבירו בתורת שליחות לא שמענו מעולם רק מדין עבד כנעני בקידושין ז' הילך מנה והתקדשי לפלוני מקודשת מדין עבד כנעני וכתב ריטב"א שם דצריך שאותו פלוני יאמר לה הרי את מקודשת לי בכסף שנתן לך פלוני שתתקדש לי ולא אמרינן הכא אלא דנתינת אחר בשבילו חשיבא כנתינתו ע"ש וה"נ נתינת אחר בשבילו בפדיון הבן חשיבא כנתינתו מדין עבד כנעני ואם כשהוא עצמו נותן ל"ש ביה שליחות כקושי' חת"ס א"כ גם כשאחר נותן דמהני מדין עבד כנעני נמי ל"ש ביה שליחות ועיין כעין סברא זו במל"מ פ"ה ממלוה ריש הי"ד ברבית ע"י שליח כיון שהממון של המשלח אף ששולח הרבית ע"י מ"מ הוי כעושה הוא המעשה ול"ש ביה אשלד"ע:

אמנם לפענ"ד מעיקרא לק"מ דפר"ח בתשו' מים חיים סי' ד' העלה דבמתנות כהונה ופדיון הבן אם הכהן אינו רוצה לקבלם נתינה בעכ"ח שמה נתינה ע"ש ואף דלא אמרינן נתינה בעכ"ח שמה נתינה אלא אם מחויב לקבלם והכא אין הכהן מחויב לקבלם דהא יכול ליתנם לכהן אחר מ"מ כיון דטובת הנאה לבעלים ליתנם לאיזה כהן שירצו אותו הכהן שבורר לו ראשון ליתן לו הוי כמחויב לקבלם ונתינה בעכ"ח שמה נתינה ע"ש וא"כ שפיר שייך בין דין שליחות שיהיה לו כח האב המשלח שיוכל ליתנו לכהן בעכ"ח של כהן:

ויותר מזה נראה לפמ"ש רשב"א גיטין כ' דאף דעודר בנכסי גר וכסבור שלו הן לא קנה משום דליכא כוונת קונה לקנין אבל ביש דעת אחרת מקנה קונה בלי כוונת הקונה וכן כתב נמ"י ב"ב מ"א גבי רב ענן בשם הראב"ד ועיין קצו"ח סי' ער"ה סכ"ה ולפ"ז בנותן לכהן ואינו רוצה לקבל דליכא כונת קונה שפיר בעינן דליהוי שליחו של אב שיהיה שליח המקנה כי היכי דליהוי כונת מקנה כיון דליכא כוונת קונה ועיין בר"ן כתובות צ"ח שכתב ומהא שמעינן שאין השליח יכול לקנות לעצמו אפי' באותן הדמים שהרשהו הבעלים למכרו לפי שכיון שהוא שליח הרי הוא כיד בעלים ולפיכך א"י להקנות לעצמו שאין מכר אלא הוצאת הדבר מרשות לרשות וזה לא יצא מרשותו שהרי במקום בעלים עומד ע"ש מבואר דהשליח הוא המקנה והוי דעת אחרת מקנה דהוי בלי כונת קונה ושפיר שייך ביה תורת שליחות וא"ש:

ועוד נ"ל ביישוב קושי' חת"ס על סגנון הנ"ל לפמ"ש מים חיים סי' ד' הנ"ל דלשיטת רוב ראשונים דבדעת אחרת מקנה יש לקטן זכיה מה"ת יי"ח אם נותן מתנות כהונה לכהן

קטן ע"ש ועיין יד אפרים יו"ד סי' ס"א א"כ בפודה בכו מכהן קטן שפיר צריך שליחות כדי שיהיה השליח דעת אחרת מקנה כנ"ל:

אלא שאני חוכך בזה בפדיון הבן אם יכול לפדות מכהן קטן לפמ"ש הריב"ש סימן קל"א הטעם שתקנו ברכה לכהן כשמקבל ה' סלעים בפדיון הבן אע"פ שאין הכהן עושה מצוה [וע"ש נוסח הברבה והטעם שאין אנו נוהגין כן לפי שלא הוזכרה ברכה זו בגמרא] וכתב שהטעם משום שהכהן זכה בבן ונותנו לאב בפדיונו ע"ש והרי אמרינן בסוכה מ"ו ע"ב דקטן אקנויי לא מקני וא"כ א"י להקנות הבן לאביו וצ"ע:

ובהכי יש ליישב תמיהת הש"ך סימן ש"ה על הריב"ש אמאי אין עושין שליח בפדיון הבן והוא לפמ"ש תוס' ב"מ דף ע"א ע"ב ד"ה בשלמא דאם אחד זוכה לחבירו צריך להיות שלוחו של המקנה ואם המקנה נכרי ואינו בר שליחות א"י לזכות להקונה ע"ש ולפ"ז ה"נ כיון שבפדיון שנותן השליח לכהן זוכה בבן לאביו צריך להיות שליח של הכהן המקנה ואין הכהן יכול לעשות שליח בזה דהוי חב לאחרים דהיינו לכהנים אחרים דאם לא יועיל הפדיון שמא ימלך האב ויפדה מכהן אחר בשלמא האב כיון שנתנה לו רשות לתת לכל כהן שירצה לא מקרי חב לאחרים כמו הלוה אם אמר זכה בחפץ זה לפלוני כמבואר בחו"מ סי' ק"ה ס"ג אבל הכהן שפיר מקרי חב לאחרים ולכן לא מהני שליח וא"ש:

ועוד נ"ל ליישב תמיהתו בדברי הש"ך לפמ"ש בתשובה אחת [ע"ל סי' שכ"ה וסי' י"ז] בהבנת קצו"ח בדברי תוס' רי"ד דדוקא במעשה שנמשך ממנו פעולה אחר עשייתה כמו בגירושין שנמשך אחר מעשה נתינת הגט שהוא מגורשת מבעלה ע"י מעשה הנתינה או בקידושין שהוא קנוי לבעלה והיא א"א וכן תרומה הפירות מתוקנים וכן בפסח שאפשר לזרוק הדם ולאכלו והפעולה הנמשך מן המעשה הוא למשלח בזה שייך שליחות אבל בסוכה ותפילין אחר שיוצא מסוכה וחולץ תפילין לא נמשך שום פעולה אח"כ ממנה למשלח ובשעת מעשה אין המשלח עושה כלום ל"ש ביה שליחות ולפ"ז במילה נמי כיון דאם נימול פעם אחת כדינו אף שנתכסה אח"כ א"צ למולו פעם שנית כמ"ש טו"ז סי' רס"ד סק"ט ע"ש וכן בכיסוי דם אם כסהו ונתגלה פטור מלכסות דאמרינן בחולין פ"ז וא"כ א"צ שום פעולה להיות נמשך ממעשה המילה והכיסוי רק בשעת מעשה שמל ומכסה ואז אין המשלח עושה כלום לכן כתב קצו"ח דלא מהני ביה שליחות אבל בפדיון הבן שיש פעולה נמשך ממעשה הפדיון שבנו פדוי והאב זוכה בבנו כמ"ש ריב"ש הנ"ל שפיר כתב הש"ך דמהני ביה שליחות:

ועוד בה שלשיה לפמ"ש שם בתשובה ההיא דהבנת קצו"ח בתוס' רי"ד הוא דל"ש שליחות אלא בדבר שאין המעשה מועיל בלי דעת ורצון המשלח ואז שפיר יכול לעשות שליח שהרי המשלח יש לו חלק במעשה זו דהיינו דעתו ורצונו אבל בדבר שא"א לבטל המעשה והיא קיימת בלי רצון המשלח כמו ישיבת סוכה שא"א לבטל הישיבה וכן א"א לבטל הנחת תפילין על יד וראש בזה לא מהני שליחות שהרי המשלח אינו עושה כלום ואין לו חלק במצוה זו בדעתו ורצונו ולהכי במילה וכיסוי דם נמי לא מהני שליחות דאין האב עושה כלום דגם אם אין רצונו במילה מ"מ התינוק נימול והדם מכוסה ולכן כתב קצו"ח דדעת הש"ך דלא מהני ביה שליחות אבל בפדיון הבן אם האב אינו רוצה שיהיה בנו פדוי אינו פדוי וכיון דבעינן רצונו שפיר כתב הש"ך דמהני ביה ג"כ שליחות וא"ש ובזה יבא ברכות יניח על ראשו כנפש ידידו הדוש"ת באהבה:
עמרם הק' בלוהם בק"ק הנ"ל:

תשובה שפז

שיל"ת: שוכט"ס לידידי הרבני המו"מ הותיק מלא עתיק כש"ת מו"ה פנחס ארי' הכהן נ"י בעדימק:
יקרת מכתבו הגיעני ונפשו בשאלתו בבן בכור שחל יום ל"א בשבת אם לעשות הפדיון בליל מוש"ק או להמתין עד יום א' לעשות הפדיון ביום א' אחר חצות, הנה ראה דברי הש"ך סי' ש"ה סקי"ב ועיין ספר שערי דעה שם [ועיין מעין זה מג"א סי' של"ט סק"ח וסי' תקס"ח סק"י ודג"מ שם ונובי"ת סי' קפ"ז ור"י עמדין בסידור שלו וברכי יוסף יו"ד סימן ש"ה ובשו"ת ארי' דב"ע באבני זכרון ליו"ד אות י"ז ותשובת מהר"ם שיק יו"ד סימן ש"ב]:
ועיין תשובת מהרי"א יו"ד סי' רס"ב שהביא בשם תניא רבתא דאחר ל' יום כל יום ויום עובר בעשה דתפדה ומדברי תוס' שהביא מג"א סי' תקס"ח מוכח להיפך כיון שעבר זמנו יכול לדחותו יותר ע"ש, ונ"ל קצת ראי' דהנה מילה שלא בזמנה או פדיון הבן שלא בזמנו הוא רק תשלומין של עיקר זמן חיובו עיין תוס' בשבת דף קל"א ד"ה ושווין שכתבו דבמילה אם עבר זמנה לא בטלה שאותה מילה עצמה שעושה בשמיני עושה בט' שאם מל בח' לא הי' חוזר ומל בט' ע"ש, ואמרינן בחגיגה ט' מי שלא חג ביו"ט ראשון של א חג חוגג והולך ביו"ט האחרון של חג משמע דאין צריך להקדים אלא כיון שהוא תשלומין יכול לאחר ג"כ ואין קפידא ובמילה שאני דאסור לעמוד ערל והארכתי בזה במק"א [עיין בי"ש חאו"ח סימן שס"ט] דהיינו שיש חיוב להיות נימול מלבד המצוה למול אבל בפדיון אין מצוה להיות נפדה רק לפדות והיינו לעשות מעשה פדיון [ע"ל סי' שפ"ה] וזה כוונת

מג"א שכתב דאסור לעמוד ערל, גם הארכתי בזה על דברת מג"א בהל' פסח לחלק בין עשה דתשביתו למילה ודו"ק, [עיין בי"ש חאו"ח סי' שס"ט וסימן ק"ע וקפ"ד], ומ"מ העלה שם בתשובת מהרי"א שיהי' הפדיון ביום משום פרסומי ניסא ע"ש:

ולי נראה לתת טעם למנהג לפדות ביום דבטור סי' ש"ה הביא תיקון הגאונים לסדורי מנהגא דפדיוני והביא שם בסוף ומברך הכהן את הבן וכו' וכ"כ הרא"ה בחינוך פ' קרח מצוה שצ"ב והוא כעין נשיאות כפים וקיימ"ל דאין נשיאות כפים בלילה דאיתקש לשירות מה שירות ביום אף נשיאות כפים ביום ועיין אשר"י יומא דף פ"ז ופר"ח או"ח סי' קכ"ט וברכי יוסף שם לכן עושין הפדיון ביום דוקא, ופדויי ה' ישובון לבצרון ויפרח כגפן וכחבכלת השרון כנפשו ונפש ידידו הדוש"ת:

עמרם הק' בלוהם בק"ק הנ"ל:

תשובה שפח

שיל"ת ב' אויפאלו עש"ק לס' תרומה תרו"ן לפ"ק:

שוכ"ט לאהובי חתני הרב המאוה"ג כמו"ה יוסף צבי סופר נ"י בק"ק שאמשאן:

נועם מכתבך קבלתי תמול לעת ערב ומה שנוגע לפלפולא בעלמא אין לי פנאי כעת אבל מה ששאלת איך דעתי מסכמת למעשה באחד שנולד לו בן בכור אור ליום ה' קרוב לד' שעות אחר חצות הלילה וא"כ כלו כ"ט יום י"ב שעות ותשצ"ג חלקי שעה בעש"ק אימת לעשות פדיון הבן:

הנה הש"ך ביו"ד סי' ש"ה סוף סקי"ט הביא דעת הב"ח דפודין אותו בע"ש דכבר הוא מבן חודש ולמעלה ונראה שהש"ך הסכים עמו ומג"א סי' של"ט סק"ט חולק וס"ל דלא מהני הפדיון קודם יום ל"א וכן הסכים בתשו' חכ"ץ סי' קי"ד ובאמת שכן משמע מלשון הרמב"ם פי"א מבכורים הי"ז ומלשון הטור והמחבר סי' ש"ה ע"ש:

ומה שאני מסתפק לדעת מג"א וחכ"ץ למ"ש בספר יראים סי' שנ"ג מהא דנדה מ"ז ע"ב דקאמר שבבן ושבבת כולן מעל"ע דגם לענין פדיון הבן בעינן חודש מעל"ע ולדעתם חודש מלא בעינן של ל' יום אי בעינן ג"כ שלושים מעל"ע ולפ"ז גם ביום ל"א הי' צריך לדקדק אם כבר נשלמו שלושים מעל"ע דאם נולד ביום סמוך ללילה לא שלמו מעל"ע דשלושים יום עד יום שלושים ואחד ולא ראיתי מדקדקין בזה:

ולפענ"ד מה שהביא הש"ך סקי"ב דנוהגין לפדות ביום הוא מה"ט דכשנולד לעת ערב גם ביום ל"א לא שלמו כ"ע יום י"ב שעות תשצ"ג עד היום ובקיץ בימים הארוכים אפשר

שלא שלמו עד חצי שעה עשירית ולכן נהגו ג"כ שעושין הפדיון בסעודת צהריים ולא חששו להיות זריזין מקדימין מצפרא:

ואמנם גם לדעת הב"ח מ"ש הש"ך על דברי הב"ח דיש לחלק בין הגיע הבן ביום וי"ו בהשכמה לבן קודם שהוא כ"ט י"ב תשצ"ג וכו' דבהשכמה לאו דוקא דה"ה כל יום וי"ו וכו' ובאמת בב"ח לא כתב לשון בהשכמה אלא שעה ב' או ג' על היום, ולפענ"ד דהוא דוקא משום דהב"ח ג"כ ס"ל דאין לעשות פדיון בלא סעודה וכמ"ש תה"ד סי' רס"ט ומ"ש הש"ך סקי"ב ואפשר לומר דמשום סעודה לחוד לא מקדימין לפדות ביום ל' חידוש בעיני השתא מאחרין משום הסעודה כמ"ש תה"ד שם ואי לאו משום הסעודה היה יכול לפדות בע"ש שיחול הפדיון בשבת ע"ש כ"ש דמקדימין בשביל זה וצ"ע, ועיין במג"א סי' רמ"ט סק"ה דפדיון הבן שעבר זמנו אסור לעשותו בע"ש משום סעודה, ועיין שם סק"ז דאפי' בזמנו מצוה להתחיל קודם שעה עשירית כ"כ הב"ח ועיי"ש בשם של"ה ולכן גם בשלמו כ"ט י"ב תשצ"ג בע"ש ס"ל לב"ח כיון שאין זה עיקר זמנו שהרי לכתחילה מודה הב"ח דממתינן עד יום ל"א לכן דוקא אם שלמו שעה ב' או ג' על היום שאפשר להתחיל הסעודה קודם שעה עשירית אז עושין הפדיון בערב שבת אבל כל היום לא דבלי סעודה אין עושין וגם סעודה אין עושין אז מפני שאינו עיקר זמנו, אבל בנ"ד כיון דלא שלמועד קרוב לסוף שעה חמישית אחר חצות היום סמוך להכנסת שבת ואז ודאי א"א לעשות סעודה ודאי אין פודין בע"ש:

ואמנם אם לעשות הפדיון במוש"ק או ביום א' כבר האריכו בזה אחרונים וגם אני כתבתי בזה בתשובה אחת [הקודמת] והעליתי לפדות ביום אבל בבנך בכורך חיים נ"י זכרונך כוזב לך כי היה הפדיון בליל מוצש"ק אך אמרת כי בבן אחותך הבכור היה הפדיון בבית אביך הגאון זצ"ל ביום א' בחצות היום ובאמת היה חידוש בעיני שאין מדקדקים בזה שאם שלמו כ"ט י"ב תשצ"ג ביום ל' לפדות מיד בליל ל"א או עכ"פ פ ביום ל"א בבוקר דזריזין מקדימין מצפרא עיין פסחים ד' וכ"ש דשיהוי מצוה לא משהינן כדאמרינן יבמות ט"ל ואין מחמיצן את המצות ולפמש"ל א"ש, ואפשר לומר עוד כיון דכתיב ופדויו מבן חודש תפדה ואמרינן במגילה ה' ימים אתה מונה לחדשים ואי אתה מונה שעות לחדשים וא"כ לענין פדיון אין שום מעלה לשעות אלא לימים וביום שצריך לפדותו אין נפ"מ אם מקדים או מאחר רק שלא ישהה יום יותר ועיין כעין זה בתוס' שבועות י"ז ד"ה טימא:

כללא של דבר לא יעשה הפדיון בע"ש רק במוש"ק או ביום א' ואין כ"כ קפידא בזה ויש דיעות שונות באחרונים ואודות שיעור דמי הפדיון הוא כ' צוואנציגער וחת"ס כתב

להוסיף אחד שיהיה כ"א צוואנציגער ובכסף שלנו טוב ליקח כ"א או כ"ב קראנען ומה ששוה בשביל הצורה והמטבע אין לחשוב שוה כסף דהוי כמו שטרות ואין פודין בשטרות, [ע"ל סי' שפ"ד] חמיך דוש"ת באהבה:
עמרם הק' בלוהם בק"ק הנ"ל:

תשובה שפט

שיל"ת מאדע יום ה' ראה תרל"ז לפ"ק:
יתענג על רוב שלום וברכה וחיים ידידי הרב הגדול בתורה ובמעשים, חכם חרשים ונבון לחשים הוותיק מלא עתיק, כש"ת מו"ה יעקב משה נ"י אב"ד דק"ק ס' קראסנא:
נועם מכתבו מעש"ק העבר הגיעני ואשר שאל אודות הבכור שהומם ביד כהן אם מותר למשכנו לנכרי ולהלות עליו וכבר נשא ונתן בזה עם חמי הרב החו"ב מו"ה חיד"ה הכהן נ"י ועיניכם שפיר חזו ברמ"א ביו"ד סי' ש"ז דמותר למכרו לעכו"ם והיא מהגהות מרדכי ספי"א דיבמות ותשובת מהרי"ל סי' מ"ב בשם הפרנס ושם במהרי"ל הביא שמהרי"ח חולק וכן בחידושי אנשי שם ביבמות הביא דעת החולקים וגם הישו"ש בחולין חולק ואוסר כאשר הביא כ"ז הש"ך שם ובישו"ש הוסיף לאסור אפי' היא כשר ודאי למכרו לגוי ואינו מותר רק להאכילו דרך זימנן והביאו הש"ך סק"ז:
והנה בהגה"מ ומהרי"ל שם כתוב מנהג טוב והגון למכרו לעכו"ם מחיים ובתשובת חת"ס יו"ד סי' ש"ג תמה הלא הגוי יעשהו נבלה וצריך קבורה יעיי"ש ולעד"נ דמבואר בבכורות ט"ו דמ"ד פודין קדשים להא להאכילו לכלבים דריש תזבח ואכלת אין לך בהם היתר אלא משעת זביחה ואילך ולהכי אסור גיזה וחלב אבל מ"ד דס"ל אין פודין דרשי תזבח ולא גיזה בשר ולא חלב ואכלת ולא לכלביך ולא דריש שאין לך בהם היתר אכילה אלא משעת זביחה וא"כ נהי היכא דנעשה נבלה או טריפה ביד ישראל אסור גם לכלבים ולנכרים משום ואכלת ולא לכלביך שלא התירה תורה לכלבים ולנכרים אלא היכא שמותר לישראל כמ"ש תוס' זבחים דף ע"א ע"ב ד"ה ובטריפה ובכמה דוכתא ועיין או"ז הלכות בכורות ס סימן תקנ"ד באריכות מ"מ אין בזה איסור מיוחד להאכיל לנכרי ולכלבים משום בזיון קדשים דזה רק מדרבנן רק שאסור להא להאכילם משום שאסור בהנאה כמו שהעור אסור כמבואר זבחים ק"ד וא"כ כשמכרו מחיים שעדיין לא הוי נבלה ואפשר שהגוי ינחנו לשחוט ע"י ישראל אז שפיר מותר בהנאה ומותר למכרו ואם הגוי יעשנו נבלה אח"כ ויאסר בהנאה אין כאן שום איסור דהרי לא לאסר לגוי והישראל נהנה בשעה שהיה מותר ליהנות:

אלא הא קשיא לי האיך מותר למכרו לעכו"ם מחיים הא אסור בגיזה ועבודה כמבואר בסי' ש"ח והעכו"ם ודאי יעבוד בו וא"כ אסור לגרום עבודה בקדשים ועיין במו"ק י"ב ובר"ן שם ומל"מ פ"א מה' מעילה ה"ט ועיין תשובת מהרי"ל סי' ר"ד בלשון השואל משמע שאין למסור בכור לרועה עכו"ם לרעות בתוך שאר בהמות מחמת חשש הרבעה והוי גרם עבודה בקדשים ובחת"ס סי' ש"ב התעורר בזה דמבואר בשו"ע סי' שי"ג דמותר למסור בכור לשומר גוי עיי"ש מ"ש, ולענ"ד בשנדייק לשון רמ"א מותר ליתן בכור לגוי כדי לגדלו וכו' מבואר דמותר רק כל זמן שהיא קטן ואין בו חשש עבודה והרבעה רק חשש שיעשה בו מום ולזה לא חיישינן שלא ירצה להפסיד שכרו עיין בש"ך שם ומהרי"ל מיירי כשהוא גדול שיש בו חשש הרבעה ועבודה ואסור מטעם הנ"ל וא"ש:

הגם שמזה נראה דלרעות לבדו מותר למסור דאין חשש הרבעה ולא חיישינן שיעשה בו עבודה אחרת היינו דוקא בשומר שנתפס עליו כגנב כשעובד בו אבל בגוי הלוקח ורובא לרדיא זבני ודאי קשה איך מותר למכור לו הא גורם עבודה בקדשים ולכאורה אפשר לחלק דדוקא בהשומר שהבהמה של ישראל שייך ביה גרם עבודה או גרם מום אבל במכירה לנכרי שהבהמה של נכרי אין בזה איסור ועיין תוס' גיטין מ"ז ד"ה אמר ותוס' ע"ז כ"א ד"ה הא מ"מ דוחק לחלק בכך ונראה דמשו"ה שינה רמ"א בשו"ע לשון הגה"מ ומהרי"ל וכתב טוב למכרו קודם שחיטה והיינו הגוי ישחטנו בפניו ואין כאן חשש עבודה בקדשים ובחת"ס כתב למכרו אחר שחיטה בלא בדיקת הריאה וע"ז יש לפקפק כיון שנשחט ברשות ישראל כיון שכבר חלה עליו חובת בדיקה אסור בהנאה בלי בדיקה כמו שאסור באכילה בלי בדיקה להמחמירים בנאבדה הריאה אפי' בדיעבד והש"ך קאי במכרו מחיים דלא חלה עליו חובת בדיקה ועיין בש"ך סי' ח"י סקכ"ה ולכן טוב יותר למכרו מחיים והגוי ישחטנו בפניו:

תבנא לדינא דמותר להלות עליו באופן שאם לא יפרע לנכרי עד זמן פלוני יהיה הבכור שלו אבל אסור למסרו להנכרי רק ישחטנו בפני ישראל ולא יבדוק הריאה וכמ"ש החת"ס וצ"ל דלהא לא חשו הני גאונים שמא ימכרני הגוי במקולין ובליטרא והוי גרם בזיון קדשים משום דהיא רק איסור דרבנן ואין כאן בית מיחוש:

שוב נתישבתי אפשר נהי דמכירה מותרת באופן הנ"ל מ"מ להשכין אסור דילמא ימות או יטרף והנושה בא לקחת ונמצא פורע חובו באיה"נ ועיין במג"א סי' תמ"א סק"ג ושמא ימות ויטרף חיישינן לכן כיון שגוף היתר המכירה במחלוקת שנוי' ומה שרצה החת"ס להעמיס במהר"מ מטיקטין הרואה יראה שקשה להעמיס כן בדבריו וקרוב יותר שנתכוין דאפי' וודאי כשרה אסור למכרו משום בזיון קדשים כדעת יש"ש ואינו מותר

רק דרך זימנן לכן הבו דלא לוסיף עלה להתיר במכירה כנ"ל ולא להשכין, ובזה הנני חותם בברכה ידידו הנאמן, אחר חיתום שטרות ראיתי בספר ברכי יוסף סי' ש"ז דמסיק שהדין עם הרמ"א דמותר למכור עיי"ש באורך ומ"מ לענין איסור להשכין נ"ל כמש"ל: עמרם הק' בלוהם בק"ק הנ"ל:

תשובה שצ

שיל"ת מאדע יום ב' שופטים תרל"ז לפ"ק:

יזרח אור לישרים, עדי יכונן בית ד' בראש הרים, לאהובי ידיד נפשי הרב המאור הגדול בתורה ובחסידות, מאנשי מדות, בנש"ק כקש"ת מו"ה חנניא יו"ט ליפא נ"י טייטעלבוים אבדק"ק טעטש:

אחרי הברכה באתי לגלות אזנו למען הקים את דברי התורה בדבר אשר שאל חוו"ד אודות בכור שנשחט במומו ונסתפק פר"מ במקום שאין מנקרים חלק אחורים ואסור באכילה לישראל אם מותר למכרו לעכו"ם משום ואכלת ולא לכלביך:

הנה מסברא פשוט אצלי דמותר למכרו לעכו"ם דלא דרשינן ואכלת ולא לכלביך אלא במקום שהשחיטה לא הוכשר כלום לישראל כגון בנמצא טריפה אבל במקום שהשחיטה התירה באכילה לישראל חלק הפנים גם חלק אחורים התיר במכירה לנכרי ולא שייך ביה ואכלת ולא לכלביך ועוד כיון שבאמת גם חלק אחורים מותר לישראל רק שאינו יכול לסלק האיסור משם שפיר קרינן ביה ואכלת דהרי הבשר ראוי לאכילה לישראל ועיין באשר"י חולין דף צ"ד בשם הראב"ד דמה"ט לא שייך לענין ניקור חזקת איסור ונאמן ע"א לפי שהבשר לא נאסר מעולם עיי"ש ועיין ביו"ד סי' קכ"ז בטו"ז סק"ו ובנקה"כ שם:

וראיה לסברא ראשונה מפסק השו"ע בסי' ש"ו סעיף וי"ו דחלבו ודמו וגידו וקרנים נמכרים במקולין וכו' אלמא אע"ג דחלבו וגידו ודמו אסורים באכילה לישראל מ"מ כיון שהבשר מותר לישראל ממילא חלבו וגידו ודמו מותר במכירה לנכרי, אמנם אין ראיה מזה דעדיין יו"ל דהיכא דאסור באכילה לישראל אסור ג"כ למכרו או להאכילו לעכו"ם מגזה"כ דואכלת ולא לכלביך משום בזיון קדשים הגם דלפי האמה איסור בזיון קדשים הוא רק מדרבנן כמבואר בכמה דוכתי ועיי' ביש"ש פ"ד דחולין סי' ד' מ"מ י"ל ג"כ שהוא מה"ת והא דמותר למכור חלב ודם וגיד היינו לישראל ליהנות בו ולא לאכול לעכו"ם:

אבל אחר העיון הא בורכא דהרי במקום שאסור משום ואכלת ולא לכלביך אסור בכל הנאות ואפילו העור טעון קבורה כמבואר בשו"ע סי' ש"ז ס"ב בנמצא טריפה והוא מגמ'

זבחים ק"ד וא"כ אי ס"ד דגם במקום שהתירה זביחה הבשר לישראל מ"מ חלב וגיד ודם שאסור לישראל אסור להאכילו לעכו"ם משום ואכלת ולא לכלביך א"כ היה אסור בכל הנאות אלא עכ"ח כיון שהתירה השחיטה חלק ממנו לישראל גם החלק ממנו שאסור לישראל מותר להאכילו לנכרי וכנ"ל:

ובזה ישבתי בתשובה אחת [עיין סי' הקדום] דברי הגהות מרדכי ספי"א דיבמות ומהרי"ל בתשובה סי' מ"ב בשם הפרנס שכתבו טוב והגון למכרו לעכו"ם מחיים וכו' והתפלא בחת"ס יו"ד סי' ש"ג הלא הגוי יעשהו נבלה וודאי וצריך קבורה יעיי"ש ולפמ"ש לק"מ דאין איסור במה שמאכיל לעכו"ם או לכלבים מצד עצם אכילת העכו"ם או הכלב עד שנאמר דאסור לגרום אכילה גוי מדרבנן עכ"פ ועיין מל"מ פ"א דמעילה ה"ט דאסור להאכילו ולמכרו לעכו"ם משום דאסבה"נ ומכירה ונתינה בכלל שאר הנאות ועיין חי' רשב"א נדרים דף מ"ז ע"ב ואפי' עורו אסור בהנאה אלא דבמקום שמותר באכילה לישראל מותר בכל הנאות אבל היכא דאסור לישראל כתבה התורה ואכלת ולא לכלביך שאסור בכל הנאות והנה בבכורות ט"ו אמרינן תזבח ולא גיזה בשר ולא חלב ואכלה ולא לכלביך מכאן שאין פודין את הקדשים להאכילן לכלבים איכא דאמרי תזבח ואכלת אין לך בהם היתר אכילה אלא משעת זביחה ואילך אבל פודין את הקדשים להאכילן לכלבים ופרש"י מהכא מפיק גיזה וחלב דאסור ובשר אורחיה דקרא ולא דריש ואכלת לאפוקי כלבים עיי"ש ומבואר דלא"ד אין בו היתר אלא מזביחה ואילך אבל לת"ק דצריך קרא בשר ולא חלב ע"כ ס"ל דיש בו היתר אכילה קודם זביחה והוי ס"ד דחלב שרי וצריך קרא בשר ולא חלב וא"כ דכתב קרא תזבח ולא גיזה בשר ולא חלב מ"מ מותר בהנאה מחיים חוץ מגיזה ועבודה ומותר ליהנות בהנאת מכירה לעכו"ם מחיים ולפ"ז כשמכרו לעכו"ם מחיים מה בכך שעכו"ם יעשהו נבלה אח"כ ויהא אסבה"נ הרי אז היא לא נהנה ממנו שכבר הוא של עכו"ם ובשעה שנהנה ממנו ומכר והרי הי' מותר בהנאה ואי שהעכו"ם נהנה מאיה"נ וכי ניתנה תורה לעכו"ם ומי אסור עליו פסוהמ"ק שמותר בהנאה הגע בעצמך וכי אסור למכור חמץ לעכו"ם קודם פסח משום שעכו"ם יהנה ממנו בפסח בשעה שהיא אסור בהנאה הא וודאי ליתא ועיין פסחים כ"א ובאו"ח סי' תמ"ג וה"נ ל"ש וא"ש קושי' חת"ס:

אמנם יש להשיב על ראיה הנ"ל דדוקא חלב ודם וגיד שגם בבהמת חולין כשרה אסור לישראל ולא קאי כלל כל זה ואכלת וממילא נמי לא ממעטינן ביה ואכלת ולא לכלביך שיהא אסור לעכו"ם אבל בחלק אחורים דשייך ביה ואכלת במקום שמנקרין אותו שפיר י"ל דבמקום שאין מנקרין אותו ואינו ראוי לאכילה לישראל אסור גם להאכילו לעכו"ם

משום ואכלת ולא לכלביך, ולא מלבי אני אומר סברא זו אלא הדבר מפורש יוצא מפי האור זרוע בה' בכורות סי' תנ"ד וז"ל שם אחר שמישב קושי' ר"א דבבכורות ל"ב מתיר ר"ע בכור בע"מ אפי' לגוי ובזבחים נ"ג משמע דאוסר אפי' בנמצא טרפה בשרו לעכו"ם ותי' דבכשר שמותר לישראל איתקש לצבי ואיל ומותר גם לעכו"ם אבל בטרפה דלא חזי לישראל לא איתקש ואסור לעכו"ם והאריך שם וכתב ומתוך כך נסתפק החבר שמואל על חלבו של בכור אם מותר להאכילו לעכו"ם כי שמא כמו כן אסור להאכיל חלבו לעכו"ם ולא מקשינן לצבי ואיל כיון שאינו נאכל לישראל או דילמא אפי' לב"ה דאסרי להאכיל בשרו לעכו"ם הכא יתירו דאינו בר אכילה כלל כיון שגם בבהמת חולין כשרה אינו בר אכילה לישראל הרי מפורש יוצא כסברא הנ"ל:

אלא דמתשובתו שם יש ללמוד היתר שכתב ושאל לריב"ש זצ"ל והשיב לו דודאי לר"ע מותר להאכיל חלבו לעכו"ם כמו בשרו וכיון שגם בפסהמ"ק היה מותר לעכו"ם מכצבי ואיל אי לאו מיעוטא כדאמר לעיל בפ"ב אי מה צבי ואיל חלבו לעכו"ם מותר אף פסהמ"ק חלבו מותר ת"ל אך חלק [ולשון זה חלבו לעכו"ם מותר ליתא שם בגמ' וצריך פירוש ואכ"מ] ואפי' לב"ה דברייתא נ"ל שמותר מטעם שאינו בר אכילה לישראל וכו' הרי שלא הוצרך סברא זו דאינו בר אכילה לישראל רק לב"ה דברייתא אבל לר"ע חלבו מותר לעכו"ם בלי הך סברא אלא אפי' היה בר אכילה לישראל במקום אחר ועכשיו אסור לישראל מ"מ היה מותר לעכו"ם כיון שבשרו מותר לישראל איתקש לצבי ואיל ולהכי גם החלק שאסור לישראל מותר להאכיל לעכו"ם וא"כ בנ"ד בחלק אחורים נמי דכוותי' וזה ברור:

ועוד נ"ל ראיה ברורה לסברא שנייה שכתבנו לעיל והנה מצד הגיד בעצמו שאסור לישראל ודאי מותר למכור לעכו"ם כמו חלבו אפילו לב"ה דברייתא וכ"ש לר"ע וכמ"ש האו"ז הנ"ל אלא דנימא דבמקום שאין מנקרין גם הבשר אסור מחמתו לישראל ויהיה אסור גם לגוי וכתבתי כיון שהבשר מצד עצמו מותר לישראל ל"ש ביה ואכלת ולא לכלביך וראי' לזה מתוס' זבחים ע"א ע"ב ד"ה ובטרפה הק' ר"א כיון דלא ידיעא מה מועלת כאן רעייה דלמיכלא א"א משום ספק טריפה ולכותים ולכלבים א"א דאין פודין קדשים להאכילן לכלבים ומחיים נמי לא אפשר ליהנות דפסהמ"ק אסורים בגיזה ועבודה וכו' ותירץ בתי' השני דכי אמרינן אין פודין את הקדשים להאכילן לכלבים הנ"מ היכא דלא חזו אלא לכלבים כגון קד קדשים שמתו או נטרפו אבל הני אסורים מחמת טרפות חולין שנתערבו בהם אבל קדשים גופיהו אם היה מכירן דחזי לדידיה שרי להאכילן לכלבים ולכותים עיי"ש מבואר אף דעכשיו אסורים לישראל מחמת תערובות

הטריפה מ"מ כיון שאין הקדשים בעצמותן אסורים לישראל לא קרינן ביה ואכלת ולא לכלביך וה"נ כיון שהבשר בעצמותו מותר לישראל ואינו אסור רק מחמת הגיד שבתוכו והגיד הא וודאי מותר למכרו ולהאכילו לעכו"ם כנ"ל והוי רק כתערובות בהמה טריפה של חולין לא שייך ביה ואכלת ולא לכלביך ומותר למכור חלק אחורים לעכו"ם בלי ניקור בבכור שנשחט במומו והוא כשר כמו חלק הפנים להמתירים למכור בלא זימנן זה הנראה לפענ"ד בענין ה ובזה אחתום בברכה משולשת ידידו הנאמן הדוש"ת:
עמרם הק' בלוהם בק"ק הנ"ל:

תשובה שצא

שיל"ת ב' אויפאלו ה' פקודי תרמ"ט לפ"ק:
שוכ"ט לאהו' הרב המאוה"ג ידיו לו רב בחוקי חורב כמו"ה יוסף ליב סופר נ"י אבדק"ק דערעטשקע:
יקרת מכתבו בא לידי תמול ונפשו בשאלתו בכהן שנולד לו בכור בהמה טהורה והומם והותר לו לשחטו עפ"י דין רק הוא אביון וחושש שמא ימצא טרפה וטעון קבורה דעורו עם בשרו אסור בהנאה כמבואר ביו"ד סי' ש"ז ורמ"א שם התיר למכרו לעכו"ם קודם שחיטה אך ש"ך מביא בשם מהרש"ל דאסור למכרו מחיים וחת"ס יו"ד סי' ש"ג הוכיח דאפילו בהפ"מ אסור לישש"ש דל"ש בזה הפס"מ דאין לבעלים בו כלום והכהן מקבל מתנתו ע"ד כן שאם ימצא טריפה יקברנו ע"ש, ורצה מעלתו לומר דזה דוקא בבכור שנולד לישראל ונתנו לכהן אבל כהן שנולד לו בכור מפרתו שפיר שייך בי' הפס"מ
לפענ"ד לא נראה כן דהא אמתני' דתנן פ"א דמע"ש הבכור מוכרין אותו תמים חי ובע"מ חי ושחוט ומקדשין בו את האשה אר"נ א"ר אבא בר אבוה בתמורה ז' ע"ב ל"ש אלא בזמן הזה הואיל ואית לי' לכהן זכייה בגווייהו אבל בזמן שביהמ"ק קיים כיון דתם להקרבה הוא דקאי אין מוכרין אותו תמים חי ופירש"י דליכא לכהן זכיה בגווייהו אלא מהקטרת אימורין ואילך, והקשו בתוס' הא אמרי' בב"ק נ"ג שור ושור פסוהמ"ק שנגחו אביי אמר חצי נזק ומוקי לה במועד אבל שור של פסוהמ"ק פטור אלמא לאו רעהו קרינא בי' וקאמר התם נמי דשור של הדיוט שנגח שור של פסוהמ"ק חייב אלמא משמע דקרינא בי' רעהו וצ"ל דקמייתא מיירי בבכור דלא מצי פריק ובריית בשאר קדשים דפריק להו במומן והתם בזה"ז איירי וכו' ואפ"ה קאמר התם דלאו ממונא הוא וא"כ קשה דהכא קאמר דממונא הוא בזה"ז וצ"ל דהכא אתיא כריוה"ג דס"ל קדשים קלים ממון בעלים הוא אלא דבמתנות כהונה דחזיין להקרבה בזה"ז מודה דכהנים משולחן גבוה קזכו

כדאמרינן ב"ק י"ג ועיין בתוס' שם ולהכי בזה"ז דלא חזיא להקרבה הוי ממון כהן והאי דהתם כרבנן ע"ש וכ"כ תוס' ב"ק י"ב ד"ה ואם איתא דמילתא דר"נ לא מיתוקמא אלא כריוה"ג ופלוגתא דאביי ורבא כרבנן וכתבו דאפי' בע"מ הוי דוקא מחיים לרבנן ממון גבוה משום דאסור בגיזה ועבודה וזה מוכרח דהא בשור פסוהמ"ק מיירי ועיין תוס' ב"ק נ"ג ע"ב ד"ה שור, ולשיטתם צ"ל דודאי אביי ורבא לא פליגי אסתם מתני' דמס' מע"ש לומר דמתני' ריוה"ג ואינהו סברו כרבנן אלא דאף דממון גבוה הוא מ"מ יש לכהן זכות בגווייהו שהתורה זיכה לו לאכלו במומו וכן בבכור תם יכול להקריבו ולאכלו וזכות זה יכול למכור וכלפי שם דמעשר בהמה א"י למכור כדילפינן בבכורות ל"ב מקראי, קאמר דבבכור יכול למכור כדילפינן נמי התם ועיין תוס' קדושין נ"ב ד"ה המקדש ופנ"י שם:

ומעתה לשיטת התוס' כיון דאפילו בכור בע"מ הוי ממון גבוה וכהנים מגבוה קזכי פשיטא דל"ש הפסד מרובא שהרי לא זיכה לו גבוה רק ע"ד כן שאם ימצא טריפה יקברנו, אלא אפילו לדעת הרמב"ם פ"א מבכורות הי"ז והמחבר חבר בסימן ש"ו סעיף וי"ו שפסקו להא דר"נ בתמורה זי"ן וא"כ ס"ל דבזה"ז ממון כהן הוא ולקושית תוס' מהא דב"ק נ"ג י"ל דס"ל כמ"ש באסיפת זקנים ב"ק י"ב דהתם מיירי קודם שבא ליד כהן דלא הוי לא דכהן לפי שלא זכה בו עדיין ולא דישראל לפי שסופו לינתן לכהן ולכך לא חשיב של רעהו אבל בבא ליד כהן ממוני' הוי ע"ש, או כמ"ש הרה"מ פי"ב מנזקי ממון הי"ט דלא מיירי כלל בבכור רק בשאר פסוהמ"ק קודם שנפדו, והא דקאמר התם שור של הדיוט שנגח שור של פסוהמ"ק חייב היינו אחר שנפדו ע"ש וא"כ בכור בזה"ז ממוני' הוא וא"כ שפיר י"ל דבבכור שנולד לכהן גופי' שפיר מקרי הפסד, וכ"מ מלשון רש"י ב"ק י"ב ד"ה את האשה דממונן הוא דבעליו של בכור היינו כהן דמשנולד הבכור שלו הוא:

ומ"מ נ"ל דל"ש בזה הפסד והוא עפמ"ש הרמב"ם פ"א מבכורות ה"ז הכל חייבין בבכור בהמה טהורה כהנים לויים וישראלים ואע"פ שבכור לכהן אם נולד לו בכור מקריב דמו וכו' אבל בכור אדם וכו' כהנים ולויים פטורים וכו' מבואר שיש חילוק אלו הי' כהן פטור מבכור בהמה טהורה היה שייך בו הפסד אבל כיון שהוא חייב בו ומה שהוא שלו הוא רק כמו כהן אחר שתורה נתנה לו במתנות כהונה רק שהוא קודם וזוכה כיון שגם בישראל טובת הנאה שלו שנותנה לכל כהן שירצה ואם הבעלי' כהן מחזיקי' לעצמו בתורת מתנות כהונה לא בתורת בעלים וא"כ ע"ד כן מחזיקו לעצמו שאף אם יטרף יקברנו ול"ש בזה הפס"מ:

וגם מ"ש דאפילו לדעת יש"ש דאסור למכור משום דבהמה בחייה בחזקת איסור עומדת היינו דוקא לענין הבשר ולא לענין העור, כמדומה הוא סבור דהיש"ש מטעם מחזקינן

מאיסור לאיסור אתי' עלה דבהמה בחייה בחזקת אי' אבמה"ח עומדת לכן כתב דזה ל"ש לענין העור דלא קיימא מעולם בחזקת אי' אבמה"ח, אבל לא כן הוא דא"כ גם לענין מכירת הבשר ל"ש מחזיקינן מאי' לאיסור שהרי אבמה"ח אינו אסבה"נ ומותר למכרו רק באכילה אסור ואיך נחזיק מזה על איסור טרפה לענין לאסרו בהנאת מכירה, וע"כ לומר א' מתרתי או כיון דמחזקינן מאיסור אבמה"ח לאיסור טרפה לענין אכילה ואסור באכילה ממילא אסבה"נ מלך ולא לכלביך וזה שייך נמי לענין העור כיון דמחזיקינן אותו לטרפה ממילא העור אסור בהנאה מלך ולא לכלביך אבל האמת דיש"ש לאו מדין מחזקינן מאי' לאי' אתי' עלה רק כתב דבהמה בחזקת איסור טרפה עומדת משום טריפות דריאה דקיי"ל אם נאבדה הריאה בלא בדיקה טרפה לכן כל זמן שלא בדקה אסור למכור וכיון דאם היא טרפה גם העור אסור למכור שייך חזקת איסור זה גם לענין העור:

ומה שהביא מדברי הרמב"ם פ"ג מבכורות ה"י דאם נשחט במומו יהנו הכהנים בעורו, אינני יודע כוונתו כיון שהב"י הכריע דלא כוותי' רק כדעת רש"י ורא"ש דעורו אסור וקבע כן להלכה בשו"ע סי' ש"ו, ואפילו לדעת הרמב"ם אני מסופק האידנא דליכא מומחא וניתר ע"י ג' בני הכנסת אם עורו מותר לכהנים, ומה שהביאנו לספק זה הוא לשון הגמרא זבחים ק"ד ואף ר"ע לא אמרה אלא בשהתירו מומחה אבל לא התירו מומחה לא וכן הוא לשון הרמב"ם שם והוא שנשחט חט ע"פ מומחה אלא שבר"מ אפשר לפרש דבנשחט שלא ע"פ מומחה קנסי' לי' דהכל אסבה"נ כמבואר בסי' ש"י וה"ה שלא עפ"י ג' בני הכנסת, אבל בגמרא קשה לפרש כן שהרי כתבו תוס' שם אבל לא התירו מומחה לא משמע דוקא משום טריפות הא לא"ה לא והיינו דלא כר"מ דקניס וכו' וא"כ אפשר לומר דהתירו מומחה דוקא בעינן ולא סגי בג' בני הכנסת אף כי אינני יודע טעם לחלק מ"מ הלשון משמע כן:

ובעיקר הדין הנני שולח לוטה פה שתי תשובות בדברים אלו אשר כתבתי זה שנים רבות [ע"ל סי' שפ"ט וש"צ] ומתוכם יראה שדעתי נוטה שטוב למכרו לנכרי מחיים וישחטנו בפני ישראל מיד ולא יבדוק הריאה וזהו המובחר שבדרכים לפענ"ד, ואם שחטו ישראל והוא כשר מותר למכור חלק אחוריים לנכרים ע"ד שמותר למכור חלק הפנים כמבואר ביו"ד סי' ש"ו סעיף וי"ו ולא ע"ד המבואר שם שמוכרין חלבו ודמו וגידו, ויען כי הזמן קצר תהי' בזה שביתת קולמסי וד' יפרוס סוכת שלומו עלינו כנפשו ונפש ידידו דוש"ת: עמרם הק' בלוהם בק"ק הנ"ל:

תשובה שצב

שיל"ת ב' איפאלו יום ב' לס' את הברכה אשר תשמעו תרמה"ל:

ברכתי תעלה לראש ידידי הרבני מו"ה יעקב צבי נ"י בק"ק מ. לודאש יע"א:

קבלתי מכתבו על דבר הבכור בהמה טהורה שנסדק אזנו והיינו הגשם הבולט מן הראש כעין קרן אם מותר לשחטו על זה במדינה כמבואר ביו"ד סי' ש"ט וכתב שיש קבלה מהגאון המכות מו"ה יחזקאל פאנעטה זצ"ל שהיה אב"ד דמדינה שם כי הצרימה צריך להיות בעומק תחתית האוזן למטה ממש וגם מחתני הרב המאה"ג אב"ד שם קבלתי שאלה זו ודעתו נוטה דכל שנסדק בעצם קשה ולא באליה רכה הוי מום בכל האוזן והביא קצת סמוכים לזה ויבואר לקמן אי"ה:

בשו"ע יו"ד סי' ש"ט ס"ב וכיצד צרימת האוזן שנפגמה בחסרון מן התנוך ולא העור שבשפת האוזן וכו' וכתב הטו"ז סק"ד בפרשת מצורע פירש"י גדר האמצעי שבאוזן ר"ל הוא הגבוה שבאמצע האוזן שהוא עשוי כעין גדר בפני נקב האוזן ובסק"ה כתב ולא העור שבשפת האוזן ששם הדר בריא והיינו באליה רכה שבאוזן שנקראת עור כך כתב רש"י עיי"ש והמובן הפשוט בדברי טו"ז דס"ל דגדר האמצעי שבאוזן הוא מה שהיא באוזן האדם בחלק האוזן שהוא לצד הפנים בליטה בולטת פונה לצד העורף והוא גדר בפני נקב האוזן:

וכבר תמה עליו בספר תפארת ישראל במ"א פ"ו דבכורות דרק באדם הוא כן אבל בבהמה אין גדר באמצע אוזן ומה שיש לבהמה בתחתית עומק האוזן כעין מחיצה קטנה הלא כיון דעומד בעומק לא עדיף ממחיצה אמצעי שבחוטם דהו"ל כמום שבסתר כדאמרינן בבכורות ט"ל ע"א ועיין בכ"מ פ"ז מביאת מקדש ה"ו, ולפמ"ש תוס' ב"ק צ"ח ע"א ד"ה מתיב כתבו דאין צריך שיהיה הקלקול בגלוי אלא שהאבר שיש בו קלקול יהיה בגלוי ע"ש ולדבריהם יש ליישב קושי' זו, אבל עדותו נאמנה מאוד כי הייתי בבית המטבחים ובדקתי כמה אזנים של בהמות וראיתי שהוא כן וגם אותה בליטה שהיא בעומק אינה גדר ומחיצה בפני נקב האוזן כלל בבהמה וצ"ע:

ואני תמה עוד הלא בבכורות ל"ז קתני נפגמה אזנו מן החסחוס ולחד גירסא מן הסחום ועיין בתוסיו"ט שם ופירושו עצמות הרכים עיין בפיה"מ לרמב"ם פסחים דף פ"ד ויש ממין זה הרבה בבהמה עיין פסחים שם ברש"י ורע"ב ותוסיו"ט וא"כ ממנ"פ אם יש באוזן עוד עצמות רכים לבד ממקום זה שנקרא תנוך לדעת הטו"ז א"כ תקשי מנ"ל לראשונים באמת שרק פגימה בעצם רך זה מקרי מום ולא בשאר עצם רך שבאוזן ואף שרש"י ר"פ על אלו מומין פירש החסחום תנוך האוזן וכו' וכ"כ הטור סי' ש"ט מן הסחום פי' התנוך

ולכן כתב המחבר שם שנפגמה בחסרון מן התנוך וכו' כנ"ל מ"מ על כולם תקשי מנ"ל הא וע"כ לדעת טו"ז דס"ל שאין באוזן עצם רך זולת זה התנוך ולפ"ז קשי' לי הלא לפי מה דמשמע מדברי הטור שכתב מן הסחום פי' התנוך כי נראה דמה שנקרא בלשון משנה סחום נקרא בלשון תורה תנוך דאל"כ היה לו לומר מן הסחום והיינו התנוך וכן מוכח יותר מדברי תוס' בכורות ל"ז מן החסחוס לשון תנוך הוא כמו ראשי כנפים וחסחוסי' בפ' כ"צ וע"כ אין כונתם דחסחוס פירושו גדר אמצעי של אוזן כמו שהבין טו"ז בתנוך דא"כ לא א"ש מה שהביא מפ' כ"צ אעכ"ח דתנוך פירושו עצם רך כמו חסחוס וכן משמע קצת לשון רש"י שפי' החסחוס תנוך האוזן שקורין טנדרין והוא מה שאנו קורין בלשונינו קנארפ"ל וכמ"ש תפארת ישראל שם והיינו עצם רך ועיי' רש"י פ' תצוה פרשה כ"ט פסוק כ' תנוך הוא הסחום האמצעי שבתוך האוזן שקורין טנרוס וא"כ אינני מבין מ"ש רש"י בפ' מצורע תנוך גדר אמצעי שבאוזן ולשון תנוך לא נודע לי והפותרים קורין לו טנדרוס עיי"ש וכיון דליכא באוזן עצם רך אחר רק גדר אמצעי זה ותנוך פירושו עצם רך דהיינו טנדרוס א"כ שפיר נודע מהו לשון תנוך על גדר אמצעי שבאוזן ואמאי כתב רש"י ולשון תנוך לא נודע לי:

ועוד קשיא לי טובא מה דתניא בבכורות מ' ע"ב אוזן הגדי היתה כפולה אמרו חכמים בזמן שהוא עצם אחד מום בזמן שאין בו עצם אינו מום ונוסחא אחרת ואם אינו עצם אחד ופירש"י שיש לו שתי אזנים מצד אחד אוזן בתוך אוזן בזמן שהוא עצם אחד שאין להם אלא תנוך אחד שנכפל תנוך העליון לתוכו ונתחבר למטה הרי זה מום ואם אינה עצם אחד שהתנוכים מובדלים למעלה אינו מום וטעמא לא איתפריש לי ולא דמי לבעלת חמשה רגלים דהאי אוזן בתוך אוזן אינו נראה כ"כ ובגמ' שם אזניו כפילות בחסחסיס אחת ה"ז מום בשתי חסחסיות אינו מום עיי"ש ואינימא כדעת טו"ז דלא מיקרי תנוך וחסחוס באוזן אלא גדר אמצעי זה א"כ מאי דוחקא לרש"י לפרש שאין להם אלא תנוך אחד שנכפל תנוך העליון לתוכו ונתחבר למטה הלא יש לפרש כפשוטו שיש לגדי שתי אזנים ואין בתחתית עומק האוזן רק כעין מחיצה קטנה אחת א"ו שכל הבליטה שהוא כעין קרן דהיינו האוזן מקרי חסחוס ותנוך וכמו שנבאר לקמן אי"ה וא"כ אי אפשר באזנו כפולה שלא יהיה לו רק חסחוס ותנוך אחד באופן זה שנכפל תנוך העליון לתוכו ונתחבר למטה ועוד קו"ח ומה אוזן בתוך אוזן אם אינו עצם אחד אינו מום משום דאינו נראה כ"כ אף שנראה קצת מכ"ש מחיצה קטנה שעומדת בעומק האוזן שאינה נראה כלל שאינו מום אם נפגמה כחגירת צפורן:

ומכ"ש לדעת הרמב"ם פ"ז מביאת מקדש ה"ג שכתב מי שהיתה אזנו כפולה לשתים אפי' הגדי שדרך אזניו להיות נוטות וכפולות ובלבד שיהיה לו שני סחוסין אבל אם אין לה אלא סחוס אחד והרי הוא כגוף שנכפל כשר והוא להיפך מפירש"י ועיין כ"מ שם ותויו"ט במשנה הנ"ל ועיין בפיה"מ שכתב ענין עצם הוא גוף אחד וגולם אחד כמו שנטל גולם רך וכפלו גזור ממה שנאמר והעצם השמים לטוהר ע"ש ועיין בתוסיו"ט ואינימא כדעת הטו"ז דסחום הוא רק מחיצה קטנה שבעומק האוזן איך הוי גוף אחד וגולם אחד ע"י שליכא רק מחיצה אחד וגם להיפך קשה איך ע"י שני חסחוסים הוי שני גופין הלא הוא אוזן בתוך אוזן יכפרש"י ואין להם רק חלל אחד ושתי המחיצות הם רק בתוך אוזן הפנימי ואיך משוי זה לאוזן החיצון העליון גוף בפני עצמו:

אבל האמת יורה דרכו נראה לפענ"ד דאין זה כונת טו"ז אבל כונתו עפמ"ש הרמב"ם בפיה"מ פי"ד דנגעים משנה ט' וז"ל ואולם תנוך אוזן הוא אשר נרשם לך עתה וזה שגשם יצא [נא"י מוקף בולט] על שטח האוזן ממה שימשך לפנים כאשר יגע בו האדם ימצאהו חזק דומה לעצם ומחוץ הוא בשר רך מקיף בסביב האוזן כולה והפנימי הוא תוך האוזן ולזה הגשם אשר מחוץ יהיה תכלית האוזן הקערורה וזה תנוך האוזן אשר על איזה חלק שיזדמן ממנו או על כולו יזה השמן והדם והוא אמרם תנוך אוזן זה גדר האמצעי וכו' עיי"ש ועיין בתוסיו"ט רפ"ו דבכורות, ובתו"כ פ' מצורע פרשתא ג' פ"ג הביאו הר"ש פי"ד דנגעים הנ"ל ונתן על תוך יכול על תוך ודאי ת"ל על נוך אי על נוך יכול על גובה של אוזן ת"ל תוך נוך הא כיצד זה גדר האמצעי וכתב קרבן אהרן שם יכול על תוך ודאי יש להם ג' חלקים האחד מחוץ לה יש לה בשר רך מקיף בסיבוב האוזן כולה והפנימי אשר הוא תוך האוזן ובאמצע אלו השנים יצא על שטח האוזן סחוס שכאשר יגע בו האדם ימצאנו חזק דומה לעצם ולזה אמר דאלו אמר קרא על תוך האוזן היה משמע שיהי' במקום הפנימי מהתנוך שהיא תוך האוזן ממש ת"ל נוך לא ידעתי פירוש מילת נוך האיך מורה על החיצון אי על נוך כלומר ואלו אמר על נוך בלי תי"ו הייתי אומר שהוא בגובה האוזן והלא הבשר הרך החיצון שהוא מקיף תוך נוך שהמלה מורכבת וירצה שיהיה שבבחינה מה יקרא חיצון וזה הגדר האמצעי שבבחינת החיצון יקרא תוך ובבחינת הפנימי יקרא נוך שהוא החיצון וא"כ הכונה לזה החלק מהאוזן שהוא פנימי בערך מה וחיצון בדרך מה וזהו גדר האמצעי עיי"ש:

מדבריהם למדנו שכל האוזן החיצוני שהוא גם חזק דומה לעצם מקרי תנוך וחסחוס חוץ מן הבשר המקיף זה התנוך והסחוס מבחוץ ומקרי ג"כ גדר האמצעי ועיין ברמב"ם

פ"ה ממחוסרי כפרה ה"א כתב ג"כ איזהו תנוך אוזן זה גדר האמצעי והוא עפ"י פירושו פי"ד דנגעים הנ"ל:

ובזה תבין דתרגום אונקלוס בפרשת מצורע על תנוך אוזן על רום אודנא ויונתן בן עוזיאל תרגום על גדירא מיצעי דאודנא דעיין תויו"ט פי"ד דנגעים הנ"ל כתב על תו"כ הנ"ל שהביא הר"ש שחכז"ל ידעו שהתנוך הוא שם מורכב מן תוך ונוך והי' ידוע אצלם מאיזה לשון שהגבוה נקרא נוך והרי אונקלוס תרגמו רום וכו' עיי"ש וא"כ שניהם לדבר אחד נתכונו לדרשא דתו"כ ועל רום אודנא היינו גדירא מיצעא דאודנא ואין כאן מחלוקת:

ומעתה באדם פשיטא דאם נפגם או נסדק אזנו בכל מקום שהוא חזק דומה לעצם דמקרי תנוך וחסחוס דהיינו בכל האוזן חוץ מבשר המקיף דהוי מום ופסול לעבודה ולפ"ז בבהמה נמי הוי מום בכל האוזן במקום שהוא קשה והוי כעצם רך ומשנה שלימה מה, שנינו בבכורות מ"ג מומין אלו בין קבועין בין עוברין פוסלין באדם ויתר עליהם וכו' ופירש"י מומין אלו האמורים בבכור פוסלין לכהן לעבודה ע"ש מבואר דגם בבהמה פסול מה שפסול באדם חוץ מה שחשיב שם דיתר עליהם באדם והנה לא חשיב שם דיתר באדם דהוי מום בכל אזנו ובבהמה אינו מום אלא במחיצה קטנה שבעומק האוזן וגם הרמב"ם פ"ח מביאת מקדש כשמונה מומין המיוחדין באדם לא מנה זה ואדרבה מנה בפ"ז מי שנפגמה סחום אזנו במומין הפוסלין באדם ובבהמה ובהדיא כתב שם בה"ב ה' באוזן וכו' מי שנפגם סחום אזנו כדי שתחגור בצפורן בפגם אבל העור המוקף לסחום האוזן אין בו מום וכו' והוא מכוון ללשון שכתב בפי"ג דנגעים הנ"ל אלמא דגם בבהמה דוקא בעור המקיף לאוזן אין בו מום אבל באוזן עצמו הוי מום בכל האוזן:

ולפ"ז יוצא לנו דבכל האוזן אם נפגם או נסדק החסחוס הוי מום רק בנפגם או נסדק העור לא הוי מום רק לדידן לא סגי בכדי חגירת צפורן לפי שאינו מום מובהק היכא דלא מינכר שפיר כמבואר בסי' ש"ט אלא שראיתי לרמב"ם ז"ל בפירוש המשנה רפ"ו דבכורות שכתב נפגמה ר"ל כגון שנחתך ממנה מגוף החסחוס לא מן קצה העליון שהוא דומה לעור ונקרא בשם חסחוס עיי"ש מבואר דבקצה עליון של אוזן שהוא רך כעור אין המום פוסל בו:

ובהכי א"ש לישנא דמתני' דקתני מן החסחוס אבל לא העור דהאי אבל לא העור הוא לישנא יתירא כיון דקתני מן החסחוס פשיטא דלא מן העור דעור אינו חסחוס ולהנ"ל נ ניחא דפי' אבל לא החסחוס שהוא דומה לעור, ולדעתי לזה נתכוין רש"י ז"ל שפי' והאי עור היינו אליה רכה של אוזן והמובן הפשוט דקאי על אליה רכה שבתחתית אוזן

האדם וזה תמוה דהרי בבהמה איירי ולפמ"ש כונת רש"י כרמב"ם דאליה רכה מן הקצה העליון שדומה לעור אינו מום ובא ליישב דקדוק הנ"ל ייתורא דאבל לא מן העור:

ועיין בתוסיו"ט ד"ה אבל לא מן העור פי' הרב היינו אליה משמע שהוא העור שבתחתית האוזן ולשון הטור סי' ש"ט שמשפת האוזן אבל מלשון הרמב"ם שהעתקתי לעיל הוא כל המקיף וכן לשונו וכו' ולפיכך אני תמה על הכ"מ שנראה מדבריו שמשווה המדות וכו' ולפמ"ש כולם לדבר אחד נתכונו וצדקו דברי הכ"מ:

אמור מעתה שלא נפלאת הוא ולא רחוקה הוא שמ"ש טו"ז בכונת רש"י גדר האמצעי שבאוזן ר"ל הוא הגבוה שבאמצע אוזן שהוא עשוי כעין גדר בפני נקב האוזן ג"כ כונתו כדעת רמב"ם פי"ד דנגעים הנ"ל וכקרבן אהרן שקוראין לכל האוזן שהוא כעצם רך גדר אמצעי ומשו"ה הביא בסק"ד והיינו באליה רכה שבאוזן שנקראת יד וכנ"ל, ומעתה לק"מ קושי' תפארת ישראל וגם מה שה שהקשיתי מסוגי' דבכורות מ' כמובן וא"ש נמי לשון רש"י בפ' מצורע שעמדתי עליו לעיל דודאי פירוש תנוך כמו הפותרים שקורין לו טנדרוס דקורין קנארפ"ל שהוא עצם רך ומ"מ אינו מוכח מזה שהוא גדר אמצעי דילמא תוך האוזן שהוא ג"כ עצם רך אלא ידעינן שהוא גדר אמצעי מדרשה דתו"כ תוך ונוך וע"ז כתב רש"י שפיר ולשון תנוך לא נודע לי כקושית ק"א שאינו יודע איך מילת נוך מורה על החיצון או הגובה ועיין תוסיו"ט בפי"ד דנגעים הנ"ל וא"ש:

ומצאתי און לי בסוגיא דקידושין כ"א ע"ב דאמרינן ד"א המרצע להביא מרצע הגדול וכו' ועיי"ש בריטב"א ופירוש מרצע גדול היינו שהוא עב וגס והוא עושה נקב גדול כמלוא כרשינא ולפיכך היה יודן אומר שאין רוצעין אלא במילת שאלו בגובה של אוזן הרי נעשה בעל מום בכהנים וכו' ועיין בערוך סוף ערך מל אין רוצעין אלא במילת פירוש הרך שבאוזן אותו שלמטה הרי מבואר דרק אותו הרך שלמטה נקרא מילת ואם נרצע במקום אחר בגובה של אוזן הוי מום בכהנים וממילא ה"ה בבהמה שהרי הוא מן המומין השווין באדם ובבהמה וכמש"ל ועיי"ש ברש"י ד"ה אלא במילתא אליה של אוזן בבשר ולא בתנוך ועיין פני משה על הירושלמי המילת הזה אליה רכה של האוזן הוא דנרצע ולא בתנוך שלא יהא כהן ויפסל שאם העבד כהן אם ירצע בסחום יעשה בעל מום ויפסל מכל זה משמע דאליה רכה שלמטה דוקא נקרא מילת ושאר כל האוזן נקרא סחום ותנוך והוי מום:

ויותר מבואר ברמב"ם פ"ג מעבדים ה"ט שכתב ונוקב את אזנו הימנית בגופה של אוזן וכו' וכתב הכ"מ ומ"ש בגופה של אוזן פי' בתנוך ולא בבשר וזה מחלוקת בפ"ק דקידושין ופסק כחכמים ומבואר דגופה של אוזן מקרי תנוך חוץ מן האליה רכה לא רק סחוס

הבולט מצד הפנים ופונה לצד אחור ומעתה אין בו ספק כלל דהוי מום בנפגם ונסדק בכל האוזן במקום הקשה וכמש"ל:

ועוד נ"ל ראיה ברורה מגמ' בכורות ל"ה דאר"י מותר להטיל מום בבכור קודם שיצא לאויר עולם אמר רבא גדיא באודניה אימרא בשפוותא ופירש"י גדי אזניו ארוכות וקודם שיצא כל ראשו נראים אזניו ויכול להטיל בו מום וכו' ואי הצרימה צריך להיות בעומק תחתית האוזן הלא אינו יכול להטיל מום עד שיצא תחתית אוזן ואז כבר יצא רוב הראש ואסור להטיל מום ומה לי במה שאזניו ארוכות א"ו אין הצרימה צריך להיות רק בגשם הבולט:

מיהו למ"ש תוס' שם שאוזן הגדי גדולות אין לחוש שמא יצא רוב הראש וחזר דדרך אזנים לצאת במיעוט הראש יש לדחות דגם תחתית האוזן אפשר לעשות בו מום כשיצא מיעוט הראש רק דהוי"א לחוש כיון שאוזן בחוץ שמא יצא רוב הראש וחזר קמ"ל כיון שאזניו גדולות אפשר שיצאו במיעוט הראש וצ"ע:

ומה שה שהביא חתני הרב נ"י ראי' מדהביאו תוס' רפ"ו דבכורות מקרא דעמוס בדל אוזן מתורגם חסחוס דאזנו ושם פי' מצודת ציון חסחוס והוא הקשה שבאוזן אינו ראי' דהא דחסחוס פירוש קשה אינו צריך להביא ממרחק לחמו כי כן פירש הרמב"ם בפיה"מ פסחים פ"ד שם שהם עצמות רכים והכי סוגיא דעלמא אבל עדיין אין מזה ראיה איזה נקרא קצה שבאוזן דילמא רק אותה מחיצה קטנה שבעומק האוזן והרי אתה רואה שהקצה העליון שבאוזן אף שנקרא בשם חסחוס מ"מ אין מום פוסל בו לפי שדומה לעור וכרמב"ם הנ"ל וא"כ דילמא כל האוזן דינו כן, ומכש"כ מה שהביא מקונקורדאנציוס שורש בדל שכתב בדל אוזן פירושו הקשה מן האוזן דמי להאי עורבא דמביא נורא לקוניא דהרי כתב שם ג"כ או הרך ממנה וכו':

ומה שעורר על תוס' פסחים פ"ד ע"א ד"ה הואיל שכתבו דבגדי וטלה נשאר הסחוס רך לעולם פשוט דמ"מ הוא רק עצם רך רק דמ"מ מתאכלי ובשור גדול מתקשין עד דלא מתאכלי אבל גידין שסופן להקשות אפי' בגדי וטלה מתקשין עד דלא מתאכלי:

סוף דבר הכל נשמע כי הוראת הרב בקדושת בכור יפה הורה תשובה לשואלו וקבלת מעלתו מאן יימר שהוא עשוי לקבלה ונעשו מימיו שאובין ממעיני הישיעה [עיין בשו"ע התניא ס"ה פסח ות ותשו' השיב משה יו"ד סימן נ"ז ותשובת מהרי"ל סי' מ"ב וק"ח ופסקי מהרא"י סי' רמ"ד] אבל מ"מ לחתני הרב נ"י הנני אומר כי צעיר לימים עתה פעם אחרת יהיה זהיר ברוחו שלא להורות באיסור חמור כזה קדשים בחוץ בדבר שאינו מפורש בפוסקים ואינו נחוץ לשעה עד שימלך בגדול תחילה ואל בינתך אל תשען כתיב

ויהיה מתון בדין ובהוראה ויעשה פרי תבואה, ויהיה ה' עמו ויעל וכל זה להלכה אבל למעשה עדיין צריך יישוב הדעת אם לא שיסכימו עמדי עוד שני רבני גדולי הדור שיחי' לאוי"ט ושלום על דייני ישראל ידידו החותם בברכת התורה ולומדיה:
עמרם הק' בלוהם בק"ק הנ"ל:

תשובה שצג

בעזה"י ב' אויפאלו א' לס' תצא תרמ"ה לפ"ק:
מי כמוהו מורה, שר התורה, חכמתו פניו תאירה, נאזר בגבורה גבור בתורה אדמ"ו הרב הגאון האמיתי כמו"ה מאיר פערלס נ"י האבד"ק קראל יהי כבוד ד' חופץ עליו כל הימים, לבלות שנותיו בטוב ובנעימים ויתן לנו רחמים, לברכו בברכת השנים דשנים ורעננים אכי"ר:
בתורתו של רבי מאיר כתוב חוסנו"ת אור האירו לנגד עיני אשר השיב בנידון בכור בהמה טהורה שנסדק אזנו והיינו הגשם הבולט מן הראש ואם כי בגוף הדין זכיתי לכוון לדעתו הגדולה שמותר לשחטו במדינה אמנם בדבריו הנעימים אמרתי להציע לפניו מה שיש לי לדון למען אשמע דברי פי חכם חן ואוסיף לקח:
והנה מ"ש דרש"י ורע"ב פירשו תנוך אוזן גבי מצורע גדר אמצעי ואין ספק כי הזאה צריך להיות בתוך האוזן אבל מה שבולט מחוץ לאוזן בין מעלה בין מטה אינו נקרא תנוך וכן כתב הרמב"ם פ"ג מעבדים ה"ט ונוקב את אזנו בגופו של אוזן ומה שבולט לחוץ אינו נקרא גופו של אוזן וטעמו דילפינן גז"ש אוזן אוזן ממצורע דכתיב תנוך דמשמע תוך ונוך כפי' תויו"ט שם בנגעים תמוה בעיני דדמי להאי עורבא דמביא נורא לקיניה דהרי מנוך ילפינן דאינו בתוך האוזן רק בגובה האוזן או בחיצוניות האוזן שבולט לחוץ וכמו שהבאתי בתשו' [הקודמת] מקרבן אהרן ותויו"ט ותרגום אונקלוס ועוד דתוך האוזן היינו דנקב שהוא נכנס בתוך הראש וא"א לצייר כלל שיהי' העבד נרצע שם ובפרט למ"ש הרמב"ם פ"ג מעבדים ה"ט ומגישו וכו' אל הדלת או אל המזוזה כשהם עומדים בבנין וכו' ונוקב את אזנו הימנית בגופה של אוזן במרצע של מתכת עד שיגיע לדלת שנאמר ונתתו באזנו ובדלת ואם נוקב תוך האוזן עד שמגיע לדלת הרי הוא נוקב ראשו לא רק אזנו, ועיין בכ"מ שם שכתב בגופה של אוזן פירש בתנוך ולא בבשר וזה בפ"ק דקידושין ופסק כחכמים והנה שם נחלקו אם רוצעין במילת ולדבריו כל מה שבולט חוץ לאוזן נקרא מילת דאין רוצעין לחכמים והרי רש"י פי' אלא במילתא אליה של אוזן בבשר ולא בתנוך וערוך פי' רך שבאוזן וכן פי' פני משה בירושלמי שם מילת אליה רכה של אוזן

ע"ש ובהדיא אמרו פ"ק דכתובות דף ה' מפני מה אוזן כולה קשה והאליה רכה ופרש"י בשר שבסוף האוזן אלמא דשאר האוזן קשה ואינו בפי' מילת ומה שאינו מילת רוצעין גם לחכמים:

וגם מ"ש שטעמו משום דילפינן גז"ש אוזן אוזן ממצורע הוא פלא דהרי בקידושין כ"א שם אמרינן טעמא דחכמים משום דאין עבד עברי כהן נרצה דנעשה בעל מום ולא משום גז"ש ורק הא דנרצע בימין ילפינן מגז"ש בקידושין דף ט"ו ע"י"ש, ומ"ש ומה שבולט לחוץ אינו נקרא גופו של אוזן איברא מה שבולט לחוץ אוזן מקרי ובית יד של כלי שבולט לחוץ ואוחזין בו הכלי מקרי אוזן עיין עירובין כ"א ע"ב בא שלמה ועשה לה אזנים ופרש"י שם ועיין פ"ד דכלים [ופכ"ה ור"מ שם ושבת דע"ח סוע"א ורש"י שם וחולין כ"ה ורש"י ד"ה אוזן ובכורות ל"ח ורש"י ד"ה אזנו] וכמה דוכתי מקרי ידות הכלים שבולטין לחוץ אזני הכלים והוא לשון מושאל מאוזן הבעלי חיים שבולטין לחוץ לכן דבריו צ"ע בזה:

ומה שהביא רש"י בכורות ל"ז פי' החסחוס תנוך האוזן וכן תוס' כתבו לשון תנוך הוא משמע דתנוך וחסחוס חדא הוא וכמו דתנוך בעינן גדר אמצעי שהוא תוך ונוך ה"נ לענין מומין הנה בדברי תוס' א"א לפרש כן כמ"ש בתשובתי דא"כ איך כתבו כמו ראשי כנפים והחסחין דפרק כיצד צולין פ"ד הלא שם פי' חסחסין כל עצמות רכין לא גדר אמצעי שבאוזן עיי"ש ברש"י ותוס' ור"מ בפירוש המשנה אבל הפי' בתוס' כמ"ש בתשובתי דפשיטא להו דבלשון הקודש מקרי עצם רך קנארפ"ל תנוך וע"ז כתבו שבלשון משנה וגמרא מקרי זה חסחוס והביאו שפיר ראיה מפכ"צ וגם ברש"י יש לפרש כן רק די"ל דס"ל לרש"י דדוקא תנוך האוזן שהוא גדר אמצעי הוי עצם רך ומקרי חסחוס ולא שאר בליטת האוזן דדינו רק כעור כמו שפת האוזן לרמב"ם בפי' המשנה ואינו נקרא חסחוס כלל או אע"פ דמקרי חסחוס אינו מום בו כמ"ש הרמב"ם שוב ראיתי שכן העלה הדגר"י בסוף דבריו:

אבל מ"ש הדרגנ"י על מה שהביאו תוס' עוד קרא דעמוס ובדל האוזן מתרגמינן הסחום דכונתם עפ"י רד"ק שם שפי' כי הארי אינו אוכל רק הבשר אבל הקשה אינו אוכל והרועה מביא זה הנשאר לב לבעליו יע"ש וכיון דמתרגמינן שם בדל האוזן הסחוס מוכח דפי' חסחוס הוא עצם רך שהוא קשה נגד הבשר יפה פירש, [עיין בפסקי מהרא"י ובהג"ה יו"ד רס"י כ'] ולרד"ק אין אנו צריכין להוציא מילת בדל מגזירתו שפירושו מופרש ומובדל והיינו שהסחוס מובדל מהבשר ועיין בקונקור דאנסיא שורש בדל שכתב בדל אוזן שפירושו הקשה מן האוזן או הרך ממנה או אשר יובדל ממנה ולמ"ש פירושו רק אשר יובדל ממנה והמתרגם תרגם הסחוס לפי הענין לא המלה:

וסמך לדבריו מצאתי מהא דאמרינן בע"ז ל"ח האי עכו"ם דחריך רישא שרי למיכל מיני' אפי' מריש אוני' וכן בחולין צ"ו ע"ב גדי שצלאו בחלבו אסור לאכול אפי' מראש אזנו ואמאי נקט בכל מקום מראש האוזן ולא נקט מאוניה ומאזנו אלא משום דכל האוזן הוא חסחוס ואינו ראוי לאכילה רק מראשו וכמ"ש בפי' המשנה בנגעים בפי"ד הנ"ל הקצה העליון שהוא דומה לעור וא"ש:

ומה שהביא ראיה מקידושין כ"א עפ"י ערוך ערך מל גם אני כתבתי ראיה זו ומה שדחה עפ"י דברי תוס' בכורות ל"ז ע"ב ד"ה כאן שכתבו דבעבד עברי כהן אסור לעשות אפי' מום עובר שלא יפסל אפי' לפי שעה וא"כ י"ל דכיון דרוצעין בגובה אין עבד עברי כהן נרצע משום דנעשה בעל מום עובר אבל אכתי מנ"ל דהוי מום קבוע לישחט עליו בכור במדינה, הנה תוס' לא כתבו כן רק בתירוץ השלישי ובשני תירוצים הראשונים לא ס"ל כן וגם זה רק לריב"י דס"ל רוצעין במחט וקשה קושי' הגמ' שם בבכורות ל"ז וצריך לתרץ כאן לישחט כאן ליפסל אבל לרבי דקיי"ל כוותיה כדפסק הרמב"ם פ"ג מעבדים ה"ט א"כ רוצעין במרצע גדול כדאמרי' בקידושין שם ופי' הריטב"א שם היינו שהוא עב וגס והוא נקב גדול כמלוא כרשינא עיי"ש ולדידיה לא קשה קושי' הגמ' ואין אנו צריכין כלל לתי' הגמ' וממילא הוא כפשוטו דמילתא דגם עבד עברי כהן אסור לעשות בו מום עובר דשפיר קרינן בי' ושב אל משפחתו אחר שיעבור המום וכן משמע מלשון רש"י שם בקידושין וברמב"ם הנ"ל ה"ח אלא עכ"ח דלמעלה ממקום זה מקרי מום קבוע:

ועוד דלפ"ז צ"ל דבמילת אפי' מום עובר נמי לא הוי דאל"כ מנ"ל לרבנן דאין רוצעין במילת הא גם שם עבד עברי כהן נעשה בעל מום עובר ולא קרינן ביה ושב אל משפחתו וא"כ רש"י ודאי לא ס"ל כתירוץ תוס' זה שהרי פי' בקידושין אלא במילתא אליה של אוזן בבשר ולא בתנוך ובבכורות ל"ז פי' אבל לא מן העור דהדר בריא ולא הוי מומא והאי עור היינו אליה רכה של אוזן מבואר דס"ל דגם שם הוי מום עובר ובהדיא אמרו בגמ' א"ה מום עובר נמי אלמה תנן ולא מן העור ועיין ברי"ט אלגזי בספרו דף פ' ע"ב דלתירוץ הנ"ל של תוס' עכ"ח לא גרסינן זה בגמ' אלא ס"ל דלא הו' מום כלל אבל לרש"י הוי מום עובר וא"כ מנ"ל לרבנן דאין רוצעין במילת אעכ"ח משום דלא ס"ל לרש"י כתירוץ זה של תוס' ומשמע דרש"י ס"ל נמי כפירוש הערוך וא"כ ליתא לדחיה הנ"ל:

ומ"ש הדרגנ"י דלדעת רש"י ורע"ב שפירשו גב' מצורע תנוך גדר אמצעי וחסחוס דבכורות פירשו שהוא תנוך צ"ל דפירוש אבל לא מן העור כל מה שבחוץ בין למעלה ובין למטה עור מקרי ואינו מום ותמה על תוסיו"ט שכתב על הרע"ב משמע שהיא העור שבתחתית האוזן, אנכי לא כן עמדי כאשר כתבתי בתשובתי רק גם דברי רש"י ורע"ב מכוונים עם

דברי הרמב"ם בפיה"מ פי"ד דנגעים ודברי ק"א אבל כל תוסיו"ט תמה שפיר וגם אני תמהתי עליו בתשובתי:

אבל מה שתירץ דס"ל דגדר שבאמצע הוי מום קבוע לישחט במדינה ובתחתית אוזן לא הוי מום כלל ושוחטין במקדש ובמה שלמעלה מזה הוי מום עובר ואינו נשחט לא במקדש ולא במדינה בזה אכתי אינו מיושב מה שהקשיתו בתשובתי דזה שייך רק באדם וכאן מיירי בבהמה וגם יפה דחה דא"כ אמאי לא חשבינן בדף מ"א בהדי הני דאין שוחטין לא במקדש ולא במדינה ויש לפקפק דמום עובר לא צריך למתני דפשיטא דאין שוחטין במקדש ולא במדינה כדאמרינן דף ל"ז סברא הוא וכו' ובכל הני דתני אשמעינן חידוש כדאמרינן שם בגמ' עיי"ש, ומ"ש שדברי הרמב"ם פ"ז מביאה מקדש ה"ב הם נגד מ"ש דכל הקשה מקרי חסחום ושוחטין עליו כבר כונתי מדעתי לזה בתשובתי ושוב כוון מדעתו דנפשי' כן ברמב"ם מ"ש אנכי עפ"י דברי רמב"ם בפי"ד דנגעים בפיה"מ ועפ"י דבר' קרבן אהרן ועכ"פ לדינא אנחנו שווים ואפי' בזה שיסכימו עוד שני גדולי הדור וברוך שכוונתי לדעת הגדול בכמה דברים והוספתי תלי"ת טעם לשבח:

ואמנם מ"ש הדרגנ"י בסוף דבריו דאם נברר הסחוס אפי' אינו בגדר האמצעי מ"מ כיון דמטיל מום בזמן הזה אינו אלא דרבנן כמבואר בע"ז י"ג יכול לעשות בו מום אחר קבוע כיון דגם הטלת מום קבוע בבעל מום עובר הוא ג"כ דרבנן הוי תרי דרבנן ולא גזרו, איננו מבין הלא הדין נפסק בשו"ע סי' שי"ג ס"ה דאסור מדרבנן להטיל מום קבוע בבע"מ עובר והשו"ע בזמן הזה איירי אלמא דאפי' בתרי דרבנן גזרו אלא שאין צריך לזה רק אף דאינו רוצה לסמוך ע"ז דהוי מוה קבוע לענין לשחט במדינה דהוא איסור כרת מה"ת מ"מ לענין להטיל בו מום קבוע שהוא רק איסור דרבנן בזמן הזה סומך לומר דהוי מום קבוע כיון דאפי' הוי רק מום עובר נמי הו' תרתי דרבנן ואפי' אי הוי ספק אם הוא מום קבוע או אינו מום כלל נמי לא הוי רק סד"ר בזמן הזה שפיר יש לסמוך דהוי מום קבוע, וד' שנותיו יאריך בטוב ובנעימים וכחול ירבה ימים, כנפשו ונפש המחכה לתשובתו הרמתה:

עמרם הק' בלוהם בק"ק הנ"ל

תשובה שצד

שיל"ת ב' אויפאלו יום א' לס' והארכת ימים תרמ"ה לפ"ק:

כצאת השנה יפרח כשושנה, חותני האהוב והחביב כעלי עשב רביב, הרב הגדול בתורה, מעוטר בתפארה, מיוחד שבחבורה, כקש"ת מו"ה חיים יוסף דוב כהנא נ"י ויהל:

מכתבו היקר מיום ה' שבוע העברה קבלתי בעש"ק ושמחתי בשלומו, יתן ה' שמחה במעונו, ותלי"ת גם מאתנו לא נעדר, ועד"ת בנידון בכור שנצרם אזנו הנני מעתיק לו אשר השבתי תשובה א' בענין זה [ע"ל סי' שצ"ב ושצ"ג] ולפי מה שפירשתי בכונת טו"ז יו"ד סי' ש"ט מיושב מה שעמד פר"מ אמאי לא הביא טו"ז מרש"י פ' תצוה לפי דשם כ' רש"י תנוך הוא הסחוס האמצעי שבתוך האוזן שקורין טנרו"ס ופשיטא דיש לפרש כפירושינו שם שהוא הגשם החזק כמו עצם רך שהוא באמצע בין הבשר הרך המקיפו ובין תוך האוזן שנקרא חסחוס קנארפ"ל כי לא נזכר שם לשון גדר אבל בפרשת מצורע פי' תנוך גדר אמצעי שבאוזן והיה אפשר לטעות דקאי דוקא על אותה מחיצה קטנה שהיא מושכב על נקב האוזן וזה ל"ש בבהמה כקושי' תפארת ישראל ואיך כתב המחבר מן התנוך לזה תירץ שגם כאן ר"ל הוא הגבוה שבאמצע האוזן שהוא עשוי כעין גדר בפני נקב האוזן והיינו בגובה ולא מושכב וכפירושינו שם:

וגם מה שתמה למה נטר רש"י במ"ש ולשון תנוך לא נודע לי עד פ' מצורע ולא כתב כן בפ' תצוה א"ש למ"ש דקושי' רש"י היה רק כקושי' ק"א איך מילת נוך מורה על הגובה או החיצון דנלמד מזה שהוא גדר אמצעי דילמא תוך האוזן וא"כ כיון דדרשת תו"כ הוא בפ' מצורע נטר רש"י עד כאן:

ולפמ"ש גם דעת הגאון שהביא אבן עזרא פ' תצוה שתנוך הוא הרך הדבק בעיגול האוזן ותמה פר"מ שהוא נגד הגמ' ותו"כ לכל הפירושים ולפי פירושינו גם הוא נתכוון לזה וגם הרמב"ם פי' סחוס עצמות רכים ולכן כתב הרב הדבק בעיגול האוזן לאפוקי הבשר הרך שסביב הסחום שאינו דבק בעיגול האוזן רק בגדר המקיף עיגול האוזן וגם לאפוקי הסחום שבתוך האוזן וא"ש:

ומה שעמד על דברי רש"י ר"פ על אלו מומין שכתב והאי עור היינו אליה רכה של אוזן דמשמע שהוא העור שבתחתית האוזן וכמ"ש תוסיו"ט שם וכדאמרינן כתובות ה' מפני מה אוזן כולה קשה ואליה רכה ופירש"י בשר שבסוף האוזן ע"ש משמע מזה דוקא שם לא הוי מום כבר כתבתי בתשו' שדברי תויו"ט תמוהים דהרי בבהמה מיירי ובבהמה לא נמצא כזה בתחתית האוזן רק באדם ובגמ' כתובות באדם מיירי אבל פירוש אליה זנב וכמ"ש קונקורדנציאם ערך אלה ומפני שהזנב סוף גוף הבהמה יקרא ראשית דבר ותחילתו ראש וסוף ואחרית דבר זנב או אליה וכן ראיתי באחד ממפרשים הראשונים ואיננו יודע כעת מקומו [עיין רמב"ן עה"ת ריש פ' עקב] ולכן פירש רש"י בכתובות בשר שבסוף האוזן ובסוף הוא פירוש של אליה וא"כ מה שפירש"י כאן היינו אליה רכה וכו' פי' אליה שפת האוזן וכן לשון הטור סי' ש"ט ורמב"ם בפי' המשנה שהבאתי:

ואשר התפלא על תוסיו"ט מר"פ שמונה שרצים וחולין דף קכ"ב דמשמע דלא נקרא עור רק מה שאפשר להפריד ולהבדיל מן הבשר והאליה הוא בשר שבסוף האוזן וזה אינו נקרא עור עיינתי שם ולא מצאתי רמז לזה ומה דאמרינן שם אין עור חלוק מבשר וכו' הפירוש שאינו חלוק בדינו, אבל מ"מ אמת הוא שאין האליה נקרא עור בעצמותו אך לזה נתכוין רש"י במ"ש והאי עור וכו' שהוא שפת יתר כאשר תמה פר"מ רק כונתו דהאי עור אין פירושו עור ממש רק היינו אליה רכה של אוזן וכן פירשתי בהשקפה ראשונה ולזה הוסיף הטו"ז שנקראת עור, ומה שדקדק במשנה דאבל לא מן העור הוא ייתור לשון פשיטא דעור אינו חסחוס יראה בתשובתי שגם אני עמדתי בזה ויישבתי עפ"י דברי הרמב"ם בפיה"מ ויתר הדברים אשר כתב ימצא ראיות ותשובות בגוף התשובה ולדינא גם אדמו"ר הרב הגאון מקראלע נ"י והרב הגאב"ד מבוסערמין נ"י הסכים כמו שכתבתי והיה בזה שלום חתנו כבנו:

עמרם הק' בלוהם בק"ק הנ"ל

תשובה שצה

שיל"ת ב' אויפאלו א' לס' תבוא תמה"ר ישועה לפ"ק:

יצוה ד' חסדו, ויוסיף שנית ידו, לברך אתכם בברכת שדים ורחם אהובי חתני הרב המאוה"ג מו"ה גרשון שטערן נ"י:

שמחתם אותנו בקו"ל משלח ידיכם כי תלי"ת שלום לכם ישביע ד' אותנו שובע שמחות לראות זרע ולהאריך ימים בטוב ובנעימים, וע"ד הבכור בהמה טהורה שהומם ובעל הבכור כהן ודעת הטו"ז בסי' שי"ג סק"ה דחשדינן לכהן שיאמר לעכו"ם להטיל בו מום נ"ל דהטו"ז קאי רק אם הטיל בו עכו"ם השומר מום בעצמו דכתב רמ"א דמותר ולא אמרינן דכוון להתירו וע"ז כתב טו"ז דאם בעל הבכור כהן אסור משום דיערים לומר לעכו"ם שיעשה בו מום דהרי מהא דרס"י שי"ד יליף לה ושם מיירי בעשה דבר שיראה כמערים אבל כאן דהשומר אמר במסל"ת שהכלבים טרפו את השה ועי"כ נעשה בו מום דהוי כנפל בו מום מאליו בזה גם פו"ז מודה דאפי' בעל הבכור כהן מותר דהוי כאלו העידו שמעצמו נפל בו שבהגהת רמ"א רסי' שי"ד וגם יפה כתבת שאם כבר נשחט הבשר מותר לאחרים כמ"ש הש"ך סי' שי"ג סק"ב ועיין בפמג"ד בשפ"ד סי' צ"ט סקי"ב שהסכים לזה:

אבל מה שכתבת דבנידון זה שמסרו לשומר ביה"ק והוא שכיר הקהלה ואינו נוטל שכר שמירה מכהן ואין לכהן לטפל בו כלל גם טו"ז מודה דלא חשיד שיאמר לגוי להטיל בו

מום לא נ"ל חדא דאינו מושכר לקהל לשמור בכור השמש שלהם וזה גופא טורח וטיפול לבקש מקהל ושומר ביה"ק שלהם לרעות בכורו ומה נפ"מ אם הוא עצמו משלם לשומר או אחרים משלמין בעבורו ואף שאין התשלומין בעבור זה דוקא מ"מ גם זה הוא בשביל התשלומין עושה מה שהוא להנאת הקהל ועיין סי' שי"ג ס"ג ובש"ך סק"ה ואדרבה כיון שאינו מקבל תשלומין בייחוד בשביל זה יש לחוש יותר שיעשה השומר בו מום במזיד כדי שיפטר מטרחו וטיפולו משא"כ אם מקבל שכר על זה ויקבל שכר אם יגדלו עוד ליכא חשש זה ועיין בש"ך שם סק"ו:

תשובה שצו

עוד להרב הנ"ל

ואשר שאלת אם גוי מסל"ת נאמן שנפל מום בבכור מעצמו ודעתך דנאמן כיון דאפי' עשאו בידים כדי להתירו אין אסור לשחטו רק מדרבנן כמבואר בש"ך סי' שי"ג סק"ב ומשום קנסא ובאיסור דרבנן נאמן מסל"ת כדאמרינן ב"ק קי"ד ואף לפמ"ש הש"ך סי' קל"ז סקי"ט דבאיתחזיק איסורא אין גוי נאמן מסל"ת אפי' באיסור דרבנן ובסי' ס"ט ס"י שאני דאיכא נמי טעמי דעכו"ם אנקיותא קפדי ועיין סי' ס"ח בש"ך סקל"ד ודלא כנראה מדברי מג"א סי' תקי"ב סקי"ב דאפי' באיתחזק איסור נמי מסל"ת נאמן בדרבנן מ"מ כאן לא מקרי איתחזק איסורא שהרי היה לו חזקת היתר לכשיפול בו מום והרי המום לפנינו וכן כתב מהרמ"ש יו"ד סי' שט"ז והביא מתו"ח כלל ל"ב:

ולפענ"ד יש לפקפק בזה דבאמת תקשי אמאי צריכין לעדות כלל שנפל בו מום מעצמו הלא אפי' עשאו במזיד נמי מותר לשחטו מה"ת ורק מדרבנן אסור וא"כ אם אנו מסופקין אם נעשה מעצמו או בידים נימא ספיקא דרבנן לקולא ועיין סי' שי"ג ס"ב בהג"ה ספק אם כוון להתירו אם לא אזלינן לקולא ועכ"ח צ"ל דיותר מצוי שיעשה בו מום בידים משיפול מום בעצמו ובכל מקום תולין במצוי יותר וא"כ לא דמי להאי דתו"ח דשם שפיר אמרינן אף שהיתה החתיכה מוחזקת בדם מ"מ היה לה חזקת היתר לאכלו ע"י מליחה וצלייה וספק אם נתחדש מעשה האוסרה שנמלגה בכלי ראשון או לא רק שנמלגה בכלי שני וכמ"ש רשב"א יבמות ל"א בכעין זה דרך אפשר שנמלגה בכלי שני כמו בכלי רא ראשון אבל כאן לא היה לה חזקת היתר לכשיהיה בה מום רק לכשיפול בה מום ואנו מסופקים אם נפל או נעשה בה מום ומצוי יותר שנעשה משנפל שפיר י"ל דאינו נגד חזקת איסור עיין עליו כי קצרתי:

ויותר נ"ל דל"ש כאן חזקת איסור לפי מה שהבינו אחרונים בדברי ר"ש פ"ב דמקואות דהיכא דהיה אסור מה"ת ועכשיו וודאי מותר מה"ת אפי' אם נשאר איסור דרבנן ל"ש חזקת איסור כיון שוודאי יצא מחזקתו ראשונה שהיה אסור מה"ת עיי"ש [ע"ל סי' ר"צ] וא"כ ה"נ קודם שנפל בו מום היה אסור מה"ת לשחטו במדינה ועכשיו שיש בו מום אפי' נעשה בידים מותר לשחטו וודאי מה"ת רק יש ספק אם נעשה בידים ואסור לשחטו מדרבנן לא מקרי איתחזיק איסורא ושפיר נאמן גוי מסל"ת שנפל מעצמו:

ומה שעוררת על פר"ח שחולק על הש"ך בסי' ס"ט וס"ל דבשום איסור דרבנן אין גוי מסל"ת נאמן מתשובת הר"ן סי' כ"ה אין בידי ספר פר"ח לעיין בו טעמו ונימוקו עמו:

תשובה שצז

עוד להרב הנ"ל

אודת בכור שהומם ואחד משלשה בני הכנסת שהתירוהו היה הבעל בכור וקי"ל בסי' שי"ב דאין החכם רואה בכור לעצמו, הנה כבר כתב פ"ת שם דהאידנא דאיכא תלתא לא חשידי וכמ"ש בתשובת חו"י סי' קכ"א עיי"ש, ומה שנתקשית בר"ש פ"ב דנגעים שהביא טו"ז סי' שי"ב סק"ד דבאיתחזק איסור אין חכם מורה לעצמו א"כ לשיטת הסוברים מחזיקין מאיסור לאיסור ומה"ט כתב טו"א באב"מ חגיגה ד' ספק טריפה מה"ת לחומרא אפי' לרמב"ם משום דמחזיקין מאיסור אבמה"ח לאיסור טריפה עיי"ש ולפ"ז אין חכם יכול להורות לעצמו בספק טריפה והלא בהדיא מצינו בחולין מ"ד דמותר להורות לעצמו בספק טריפה מדינא, ולפענ"ד כיון דהא דאינו מורה לעצמו הוא משום חשדא כמבואר בר"ש וכיון דאמרינן דוקא באיתחזק איסורא איכא חשדא ולא באינו איתחזק איסורא א"כ בעינן דאיתחזק איסורא בעיני העולם אבל הא דמחזיקין מאיסור לאיסור נהי דאיתחזק איסור לדינא אבל בעיני העולם אינו מוחזק זה לאיסור והרי יש פלוגתא בזה בין הראשונים וכבר כתבו תוס' ב"מ ט"ו דהיכא דאיכא פלוגתא ל"ש לומר אדם יודע וא"כ ליכא חשדא ושפיר מותר להורות לעצמו מדינא, ודי' יחנינו ויברכנו יאר פניו אתנו בכל הברכות האמורות בתורה כנפשך ונפש חמיך הדוש"ת:

עמרם הק' בלוהם בק"ק הנ"ל:

תשובה שצח

שיל"ת עש"ק לסדר ראה תרמ"ה ב' אויפאלו תע"א:

שוכ"ט לאהובי ידידי הרב המאוה"ג מוכתר בנימוסין מעלה עשה ביוחסין כמו"ה אשר שמואל פאנעטה נ"י אבדק"ק הידאלמאש:

מכתבו הנעים הגיעני בעטו ובזמנו ולא יכולתי להשיב מפני הכבד כי כבדה ידי מפני מיחוש ועתה כי תלי"ת הוקל הכאב הנני להשיב מפני הכבוד כאשר יחונינו החונן לאדם דעת ובינה, וד' יתן לי מפיו דעת ותבונה, שלא אכשל בדבר הלכה:

נפשו היפה לשאול הגיע בבכור בהמה טהורה שנשמטה ידו דהיינו האבר שכנגדו ברגל נקרא ארכובה ויצא ממקומו ולא יחזור ואם יבריא מ"מ לא ירפא מצליעתו כי ישאר פסח ויהי' ניכר מקום הברכים כי אינו כשאר יד וכתב פר"מ דבמשנה בכורות נמנה בין מומין המובהקים נקטע היד ונשמט ודאי אינו דומה לנקטע דהא בסי' ס"ב מבואר דנשמט אבר ממקומו אינו אסור משום אבמה"ח וכתב רשב"א דאית ביה חיותא וכו' אמנם כתב הרמ"א בסי' ש"ט דיש לסמוך על הטור אף בשאר מומין וכו' והטור דמנה שחול וכסול דמתני' משמע דוקא נשמטה הירך ממקומו אבל שאר שמוטה לא וגם יש לדייק כן מדאמרי' דנשבר הרגל או היד הוי מום אבל נשמט לא עכ"ד:

תשובה: שאלת חכם חצי תשובה ולפענ"ד יש להוכיח דאפי' נשבר עצם ידו דקתני להדיא במשנה בכורות מ' דהוי מום מ"מ מום מובהק לא הוי להתיר עליו בזמן הזה מדשינה התנא בלשונו במשנה בכורות ל"ו וקתני במומין המובהקין שניתרין עפ"י שלשה בני הכנסת שלא עפ"י מומחה ושנקטעה ידו ושנשברה רגלו ולא קתני ושנקטעה ושנשברה ידו או רגלו ש"מ דוקא קתני נקטעה ידו ושבירת רגל הוי מום מובהק אבל שבירת יד לא הוי מום מובהק אלא דלפ"ז תקשי על הטור יו"ד בסי' ש"ט דמנה או שנשבר עצם היד וכו' בין המומין וסיים בסוף הסימן כל אלו, המומין מובהקין הם להתיר על ידיהם אפי' בזמן הזה א"כ למה שינה התנא בלשונו, ואולי אפשר לומר בשנדקדק דבדף ל"ו קתני ושנשברה רגלו ולא קתני עצם רגלו ובדף מ' קתני נשבר עצם ידו עצם רגלו לכן נ"ל דבדף ל"ו מיירי שלא נשבר העצם רק נשבר בתוך הפרק באופן דליכא טריפות משום צומת הגידין עיין ביו"ד סי' נ"ה ונ"ו וכשניתק ממקומו ועדיין מעורה בגידין נקרא נשמט ועיין סי' ס"ב בש"ך אבל כשאינו מעורה כלל אפי' בתוך הפרק מקרי שבירה וזה ביד לא מקרי מום מובהק אבל אם נשבר העצם חוץ מן הפרק ס"ל לטור דאפילו ביד הוי מום מובהק וצ"ע:

אבל מדקתני במתני' שחול שנשמטה יריכו ולא קתני נמי שמוטת יד דאיירי ביה ברישא דבעל חמש רגלים או שאין לו אלא שלשה מיירי ביד כדמוקמינן לי' בגמ' דברגל טרפה

נמי הוי ובתר הכי בנשבר קתני בין ביד בין ברגל ש"מ דשמוטה ביד לא הוי מום וכן יש להוכיח מדברי הטור בסי' ש"ט כמ"ש גם פר"מ נ"י וכנ"ל:

ויותר יש להביא ראי' מדברי הרמב"ם פ"ז מביאת מקדש ה"ט שכתב ששה בידים וברגלים ואלו הן הפסח ומי שנשמטה יריכו והוא שרוע האמור בתורה מי שאחת מיריכותיו גבוה מחברתה מי שנשבר עצם ידו והוא שיהי' ניכר מי שנשבר עצם רגלו והוא שיהי' ניכר אע"פ שאינו ניכר כשהוא עומד אם ניכר כשיהלך ה"ז מום מי שרגליו מבולמות מחמת עצמו ובריתן וכו' ומדחשיב נשבר עצם ידו ונשבר עצם רגלו בתרתי דבלא"ה ליכא ששה א"כ אי נימא דנשמטה ידו נמי הוי מום א"כ נשמטה יריכו ונשמטה ידו נמי חשיבי בתרתי וא"כ פשו להו ששה והו"ל שבעה בידים וברגלים אלא עכ"ח דנשמטה ידו לא הוי מום אלא דיש לדחות לפמ"ש הכ"מ שם בדעת הרמב"ם דברגל אע"פ שאינו ניכר כשהוא עומד רק כשהוא מהלך נמי הוי מום אבל ביד לא הוי נשבר מום אלא בנשבר ניכר כשהוא עומד עיי"ש ולכן כיון שחלוקין בדיניהם חשוב בתרתי אבל לעולם נשמטה ידו הוי מום כמו נשמטה רגלו ומ"מ בחד חשוב כיון ששווין בדיניהם:

אך מ"מ יש ראיה כיון דעכ"פ חזינן דברגל מקרי יותר מום מביד דברגל לא בעינן ניכר כשעומד וביד בעינן ניכר כשעומד א"כ אין ללמוד שמוטת יד דהוי מום מן שמוטת רגל, וגם יוצא לנו דביד אפי' בנשבר עצם ידו לא הוי מום כשניכר רק כשהוא מהלך אלא בעינן ניכר כשהוא עומד ומכש"כ בשמוטה אפי' נא נאמר דהוי מום מ"מ לא סגי במה שהוא פסח וניכר כשהוא מהלך רק בעינן דוקא ניכר כשהוא עומד:

ועוד נ"ל להביא ראיה דאפי' ברגל דוקא נשמטה יריכו במקום בוקא דאטמא עיין רש"י ותוס' בכורות דף מ' הו' מום אבל נשמטה למטה מזה לא הוי מום דהרי אהא דקתני, התם בעל ה' רגלים או שאין לו אלא ג' אמרינן בגמ' ל"ש אלא שחסר ויתר ביד אבל ברגל טריפה נמי הוי דכל יתר כנטול דמי והרי לדעת רמב"ן יתר רגל למטה מבוקא דאטמא ומצוה"ג כשר ולדעת רשב"א בתוה"ב אפי' במקום צוה"ג אם אפשר ליטול היתרת בל' קלקול צוה"ג כשר עיין כ"ז בב"י יו"ד סי' מ"א וא"כ מ"ט מוקי לה דוקא ביד הלא גם ברגל מצי לאוקמא וכגון שהיה היתרת במקום שאינו עושה טריפה אלא ודאי דבכה"ג שהיא למטה מבוקא דאטמא מום נמי לא מקרי עכ"פ ביתרת וא"כ ה"נ בנשמטה דוקא נשמטה יריכו בבוקא דאטמא הוי מום והוא שרוע האמור בתורה כמ"ש הרמב"ם אבל שמוטה למטה מזה לא הוי מום כלל אפילו ברגל ומכש"כ ביד:

ומה שנתקשה מעלתו א"כ מה הוא פסח דקרא דא"ל שהוא מאותו דמנה בבכורות השחול והכסול והנשבר והנפגם והבלום דאיתא בברייתא דהרי הרמב"ם בפ"ז מביאת

מקדש הנ"ל מנה כל הני ומנה גם פסח וע"כ דכל שאינו הולך ישר ברגליו רק מדלג וקופץ הוי פסח ועיין רש"י בחומש פ' בא בפסוק פסח הוא לד' ומזרחי ושם אפרים שם א"כ אין חילוק בין נולד כך או נעשה אח"כ ע"י שמוטה ובבכור נמי כתיב פסח, לא כן הוא אהובי אבל יעיין במזרחי פ' אמור בפסוק שרוע ופירש"י שאחת מאיבריו גדולה מחברתה עינו אחת גדולה ועינו אחת קטנה או שוקו אחד ארוכה מחברתה וז"ל המזרחי כי שרוע מלשון יותר ויש לתמוה שבפרק על אלו מומין שנינו עינו אחת גדולה ולא קתני לה גבי שרוע ושרוע מפרש במתני' שנשתרבבה יריכו ש"מ אין שרוע אלא ברגל וא"ת כששוקו אחד ארוכה מחברתה היינו פסח דפסח הוי בין חיגר בשתי רגליו בין חיגר ברגלו אחת בתו"כ י"ל שהפסח הוא כשרגלו אחת קטועה או קצרה משיעור הרגל והאחרת היא כמנהג אבל מי שנשתרבבה יריכו יותר משיעור הרגל אין זה פסח אלא שרוע עיי"ש הרי ביאר המזרחי מהו פסח שרגלו אחת קטועה או קצרה משיעור הראוי להיות ולק"מ:

ויש ללמוד מדבריו דאפי' אם שתי הרגלים שוות ואינן קטועות רק שהן קצרות משיעור הראוי להיות לפי בנין גופו נמי מקרי פסח והוי פסח בשתי רגליו אף שהולך ישר נמי הוי מום ובנידון דידן אין נפ"מ מזה רק להתלמד במקום אחר ואף שרש"י פירש בבכורות מ' ע"ב בלשון א' רגליו מבולמות נמי רגליו קצרות אין זה דומה לפסח הנ"ל דפסח היינו שקצר באורך הרגל אבל שם הפי' שכפות הרגלים קצרים ברוחב עיי"ש היטב ומכ"ש ללשון השני שפי' רגליו מבולמות נפיח ופי' זה הביא ג"כ כ"מ פ"ז מביאת מקדש ה"ז ודאי אין לו שום דמיון כלל וא"ש:

ומה שנסתבך מה חילוק יש בין נשבר העצם לנפגם העצם שם דף מ' ע"ב והאריך בזה הדבר פשוט דנשבר היינו בלא חסרון ונפגם היינו שיש חסרון בעצם ועיין ברש"י ל"ז ע"א ד"ה פגימה אינה בלא חסרון אבל סדק משמע נמי בלא חסרון ועיין בטור סי' ש"ט שכתב או שנשבר עצם היד או הרגל אפי' אינו חסר כלום ועיין בתוסיו"ט פ"ו דבכורות מ"י ד"ה ושנפגם עצם ידו כל עצם שבגלוי שנחרץ בו חריץ ה"ז מום והוא בכלל חרוץ האמור בתורה יעיי"ש עוד ד"ה עינו שכתב והא דפגימת ופסיקת עצם כלליהו הרמב"ם בפ"ז מביאת מקדש במ"ש כל עצם שבגלוי שנחרץ בו חריץ ועיין בכ"מ שם מבואר כמ"ש דנשבר היינו בלי חסרון ונפגם היינו בחריץ וחסרון. ואולי יש עוד חילוק דנשבר בלא חסרון היינו דנשבר אח"כ ונפגם בחסרון אפי' נברא כך בחריץ נמי הוי מום:

ולפענ"ד נראה עוד לדון בדבר הנה בתוס' בכורות ל"ח ע"ב ד"ה וסימנך ברקא כתבו בחד תירוץ דכל מום שאינו מתרפא מאיליו אלא ע"י רפואה מקרי מום קבוע והביאו

ראיות לזה ודחו כל הראיות אמנם בתירוץ הראשון שם נראה דס"ל דאפי' אינו מתרפא מאיליו אלא ע"י רפואה מ"מ מקרי מום עובר, ובתשובת מהרמ"ש יו"ד סי' שט"ז נתקשה איך אפשר דשבר יד או רגל מקרי מום קבוע הא מצינו לפעמים דעולה רפואה למכתן כמו שכתב מהרי"ק שורש ל"ח ופסקו בטוש"ע יו"ד סי' נ"ה דאם נקשר שבר על שבר יחדיו יודבקו אפי' היה במקום שעושה אותה טריפה אפ"ה כשר ונראה דבכה"ג אינו צולע בהלוכן עיי"ש, ולדעת תוס' הנ"ל דאם אינו מתרפא מאיליו הוי מום קבוע אפי' מתרפא ע"י רפואה לק"מ די"ל שאינו נקשר שעשי"י מאיליו רק ע"י רפואה ותחבולת מעשה אנוש ושפיר מקרי מום קבוע, מיהו בלא"ה יש לדחות דמה דחשבינן ליה מום קבוע היינו באמת אם כבר נקשר ואינו שעשי"י והוא צולע:

ויש לי להביא ראיה דזה מקרי מום קבוע מהא דאמרינן בבכורות ל"ג ע"ב דר"מ סבר כל מום לא יהיה בו ופירש"י וקרי ביה לא יהיה בו שלא יטיל מום ומדהו"ל למיכתב מום וכתיב כל מום לרבות אפי' בע"מ שלא יטיל בו מום אחר עיי"ש ואי נימא דמום שאינו מתרפא אלא ע"י רפואה מקרי מום עובר ואין הבכור נשחט עליו במדינה א"כ אמאי צריך להוציא הקרא מפשטיה לקרות לא יהי' וצריך כל לרשות שלא יטיל מום בבעל מום נקרי יהיה כפשטיה דתורה ציותה שאם יש בו מום שאינו מתרפא מאיליו רק ע"י רפואה שמחוייב לרפאותו שלא יהיה בו מום וממילא ידעינן כיון שאם יש בו מום שאינו מתרפא מאיליו מחויב לרפאותו כ"ש אם יש בו מום עובר מאיליו שאינו רשאי להטיל בו מום קבוע ול"ל כל לרבויי ובשלמא לרבנן דדרשינן תמים יהיה לרצון דמותר להתיר מום בבעל מום א"כ כש"כ דאינו מחויב לרפאותו וע"כ הא דאסור להטיל מום בתמים משום דקרינן לא יהי' וממילא צריך נמי קרא דכל לגרמא כדאמרינן התם אבל לר"מ קשי' כנ"ל אע"כ דזה מקרי מום קבוע ונשחט עליו במדינה ושאר קדשים נפדין ע"י וא"כ א"א לומר שיהיה מחויב לרפאותו ולכן צריכין לקרות לא יהיה ולמדרש כל:

אבל נ"ל להביא ראיה להיפך דזה מקרי מום עובר מהא דאמרינן ביומא דף ס"ד דרב יליף דבע"ח אין נדחין מבע"מ עובר עיי"ש ועיין בתוס' ד"ה התם שהקשו לר"י דס"ל דיחוי מעיקרא הוי דיחוי ובע"ח נידחין מ"ש ממחוסר זמן ותירצו דשאני מחוסר זמן שאינו מחוסר מעשה בגופו לא חשוב נדחה אבל הכא צריך להביא שנים אחרים ולהגריל עליהם הוי כמחוסר מעשה עיי"ש ולפ"ז אי נימא דבע"מ עובר היינו דוקא בעובר ממילא איך יליף רב שם מבע"מ עובר דילמא שאני בע"מ עובר שאינו מחוסר מעשה בגופו לכן לא מקרי דיחוי אבל שם בשני שעירים דהוי כמחוסר מעשה כמ"ש תוס' הנ"ל באמת לא הוי דיחוי ומכש"כ דקשה טפי לר"י דודאי אית ליה חילוק זה כמ"ש תוס' אמאי צריך

לשנויי מיעט רחמנא בהם ואמאי לא משני דיש חילוק בין מחוסר מעשה לאינו מחוסר מעשה אלא ודאי דאפי' באינו עובר אלא ע"י רפואה נמי מקרי מום עובר וא"כ גם במום עובר אע"ג דמחוסר מעשה מ"מ לא הוי דיחוי ומשו"ה לא היה מצי לחלק בכך ושפיר יליף רב מיניה ור"י צ"ל מיעט ר רחמנא בהם שוב מצאתי ברי"ט אלגזי בספרו דף פ"א שהעיר קצת בזה עיי"ש היטב ועיין תוס' זבחים י"ב ע"ב סד"ה וש"מ:

וראיתי ברי"ט אלגזי שם שהוכיח דבעובר ע"י רפואה מקרי מום עובר משום דבספרי פ' ראה בפסוק בכל אות נפשך יליף דפסוהמ"ק אין נשחטין על מום עובר בגז"ש דשעריך שעריך מבכור ובבכור יליף לה מן פרטי דעיור ופסח וק"ל תרי קרא ל"ל דהא פסוהמ"ק יליף בבכורות ל"ז מאשר לא יקריבו וכו' עיי"ש אלא ודאי דאי מחד קרא הו"א דוקא מום עובר מאיליו ומשו"ה צריך עוד קרא דאפי' עובר רק ע"י רפואה מקרי נמי מום עובר עיי"ש, ולפענ"ד אין ראיה זו מוכרחת דהרי לשינוייא קמא בגמ' בבכורות ל"ז ילפינן בבכור דאינו נשחט על מום עובר בקו"ח מפסוהמ"ק דכתיב בהן אשר לא יקריבו אבל בבכור גופא ליכא קרא דליכא למילף מפרטי דעיור ופסח וכמו שאכתוב בסמוך אי"ה ולהאי שינוייא ע"כ ליתא לדרשא דספרי וליכא אלא חד קרא וא"כ אין לנו אלא במום עובר מאיליו ולא ע"י רפואה:

הן אמת שתוס' שם ד"ה השתא הקשו א"כ פסח ועיור מה אהני לי' ותי' דאי לא כתיב פסח ועיור הוי מרבינן מכל מום רע מום עובר והו"א דאתי לאפוקי מקו"ח ולא ממעטינן נמי ממום רע מומין שבסתר עיי"ש ובמהרש"א התפלא דא"כ היינו תירוץ בתרא אבל לפענ"ד התוס' נשמרו מזה במ"ש ולא ממעטינן נמי וכו' דלתירוץ בתרא דקאמר א"כ פסח ועיור ל"ל ס"ל דאי נמי לא הוי כתיב פסח ועיור הוי ממעטינן ממום רע מומין שבסתר וא"כ עכ"ח פיסח ועיור למעט מום עובר וא"צ לקו"ח אבל בתירוץ קמא ס"ל דממום רע לא הוי ממעטינן מומין אי לאו דכתיב עיור ופסח ועיין מהרש"א שם ד"ה מה הפרט וא"כ עיור ופסח שפיר אהני למעט מומין שבסתר וא"כ בלי קו"ח לא הוי ידעינן מעיור ופסח למעט מום עובר רק השתא דאיכא קו"ח נהי דאי לא הוי כתיב עיור ופסח הו"א דכל מרבי כל מומין לאפוקי מקו"ח מ"מ השתא דכתיב עיור ופסח ועכ"ח מום רע ממעט עכ"פ מומין שבסתר וא"כ כל אינו מרבה הכל דהא עכ"ח אינו מרבה מומין שבסתר שוב ילפינן מקו"ח למעט מים עובר ולא אמרינן דכל מרבה הכל לאפוקי מקו"ח דהא ע"כ אינו מר מרבה הכל דהא אינו מרבה מומין שבסתר וא"ש, וא"כ עכ"פ לתירוץ קמא לא ממעטינן מום עובר מפסח ועיור רק מקו"ח וא"כ ליכא רק חד קרא דאשר לא יקריבו ושפיר י"ל דמום שאינו עובר רק על ידי רפואה מקרי מום קבוע:

ועוד דגוף דברי ספרי שם תמוהים דקתני תחילה במה הכתוב מדבר וכו' הא אינו מדבר אלא בפסוהמ"ק שיפדו יכול יפדו מכל מום עובר ת"ל רק ע"כ הר' דמרק ממעט מום עובר ואח"כ באותה פיסקא יליף בגז"ש דשעריך מבכור דאינו נשחט על מום עובר ותרי קרא ל"ל, מיהו בזה היה אפשר לומר דמקרא קמא לא מוכח אלא דאינו נפדה על מום עובר כדי להניחו משום דאחר שיעבור מומו חוזר לקדושתו הראשונה דאפי' במום עובר ע"י רפואה ואפי' ס"ל דהוי כמום קבוע ובכור נשחט עליו מ"מ אם לא נשחט ונתרפא ס"ל לרי"ט אלגזי שם דחוזר לקדושתו ראשונה אבל לשחוט ע"י פדיון בעוד מומו עליו אכתי הו"א דמותר ולהכי יליף מוב מבכור דאינו נשחט במומו עליו במום עובר והכי דייקא לישנא דנקט תחילה יפדו ואח"כ נשחט, אלא דלפ"ז גם קושי' רי"ט אלגזי לק"מ דהרי קרא דאשר לא תקריבו נמי בפדיון מיירי כדכתיב והעמיד והעריך א"כ נמי יש לתרץ כנ"ל דאף דילפי' מבכור דאפי' אינו נשחט ומכש"כ דאינו נפדה להניח מ"מ צריך קרא דאינו נפדה להניח אפי' במום עובר ע"י רפואה אבל אכתי הא דאינו נשחט בעובר ע"י רפואה מנ"ל:

ואין להקשות תרי קרא דאינו נפדה להניח ל"ל ואי דאחד בעובר מאיליו והשני בעובר ע"י רפואה הא בעובר מאיליו ת"ל דילפינן מבכור דאפי' אינו נשחט די"ל לפמ"ש הרמב"ם בפ"א מאיסורי מזבח ה"י ומ"ע לפדות קדשים שנולד בהם מום וכו' וא"כ אי מחד קרא אפשר לומר דגלי קרא רק דאינו מצוה לפדות אבל רשות מיהו הוי לפדות וצריך קרא שני דאסור לפדות, ואולי יש לדחות עוד דאי מגז"ש מבכור הו"א דרק קדשים קלים כבכור אינם נשחטין על מום עובר אבל קדשי קדשים נשחטין אפי' במום עובר קמ"ל קרא דאשר לא יקריבו דאפי' קדשי קדשים אינם נשחטין על מום עובר ועיין בספרי שם:

ושוב הביא ראיה דהוי מום קבוע מהא דקתני בזבחים קי"ב ע"ב דלר"ש בע"מ עובר שהקריבו בחוץ הוא בל"ת והדר תני כן בתורים שלא הגיע זמנן ובגמ' דף קי"ד עביד צריכותא ואם איתא דבעובר ע"י רפואה נמי מקרי מום עובר א"כ גם זה בכלל דברי ר"ש א"כ אמאי לא קאמר דאי תני תורים הו"א משום דזמן ממילא קאתי מקרי ראוי לפתח אוה"מ אבל מום עובר ע"י מעשה רפואה כיון דמחוסר מעשה לא מקרי ראוי לפתח אוה"מ קמ"ל דגם בזה איכא ל"ת אע"כ דזה מקרי מום קבוע ובאמת אינו בכלל דברי ר"ש עיי"ש שהאריך הרבה בזה, ולפענ"ד יש לחלק בזה דיש לתמוה דהא החילוק בין עובר ממילא לעובר ע"י רפואה משום דבעובר ע"י רפואה מחוסר מעשה והלא אם הדין דבעובר ע"י רפואה אינו נשחט ונפדה פשיטא שיש עליו מצוה לרפאותו ולהקריבו וכיון שמצוה עליו לרפאותו לא מקרי מחוסר מעשה כלל רק כבא ממילא כדאמרינן

בנדרים נ"ט דקונמות הוי דבר שיש לו מתירין משום דמצוה לאיתשולי עליו הוי כהיתר בא ממילא ועיין בש"ך יו"ד סי' ק"ב סק"ח וכבר השיג עליו במנח"י כלל ט"ל אות ח' ועיין במנחות ק"א ע"ב דלא אמרינן עומד לפדות כפדוי אלא היכא דמצוה לפדותה דהוי כבא ממילא ואינו מחוסר מעשה וא"כ מהיכי תיתי נימא דבמום עובר על ידי רפואה לא מקרי מום עובר כיון דאינו מחוסר מעשה, אך ז"א דהרי קיי"ל במנחות ל"ד כר"ש דמותר להטיל מום קבוע בבע"מ עובר ועיין תוס' דף ל"ג ד"ה בע"מ ומכ"ש דאינו מחויב לרפאות בע"מ עובר ע"י רפואה ושפיר הוי מחוסר מעשה ועיין יו"ד סי' שי"ג ס"ה:

אלא שמצאתי לרמב"ם בפ"א מאיסורי מזבח ה"ח שכתב הטיל מום בקדשים ובא אחר והטיל בה מום אחר השני אינו לוקה ומשמע הא איסורא דאורייתא איכא ועיין אריכות לח"מ בה"ז גבי מטיל מום בזה"ז ומה שתירץ חת"ס יו"ד סי' ש"ז והוא נגד סוגי' דבכורות ל"ג דמוכח דמה"ת אפי' איסור ליכא לכן נ"ל כמו שמחלק רי"ט אלגזי בספרו דף ע"א לענין תועבה דבנפל בו מום בידי שמים לא מקרי תועבה אבל אם נפל בו מום ע"י בריה מקרי תועבה עיי"ש ה"נ אני אומר דבנפל בו מום בי"ש אפי' מום עובר מותר להטיל בו מום קבוע ובהכי אזלא סוגיא דבכורות שאחזו דם וכן בשו"ע בנפל בו מום בי"ש אבל הרמב"ם מיירי בהטיל בו מום ע"י בריה תחילה אם הוא מום עובר יש איסור תורה לעשות בו מום קבוע רק שאינו לוקה וא"ש:

ולפ"ז יש חילוק דאם נעשה מום עובר שצריך רפואה בידי אדם או שאר בריה כיון דאסור להטיל בו מום קבוע אם זה מקרי מום עובר מה"ת ממילא מצוה נמי לרפואותו ואינו מחוסר מעשה והוי רק מום עובר אבל אם נפל בי"ש כיון דמותר להטיל בו מום קבוע אפי' הוי מום עובר ע"כ אין מצוה לרפאותו והוי מחוסר מעשה ומקרי מום קבוע אמנם כ"ז בבכור דהמצוה רק ע"ז גופא ואם לא יקריב זה לא יקריב אחר תחתיו שפיר י"ל דמצוה לרפאותו כדי להקריבו ומקרי מום עובר אבל בשאר קדשים שאם לא יקריב זה יקריב אחר תחתיו ל"ש דמצוה לרפאותו כדי להקריב ושפיר הוי מחוסר מעשה והוי מום קבוע ולפ"ז אף דמוכח משם דמקרי מום קבוע מ"מ אין ראי' מזה לבכור רק יש לחלק כנ"ל:

ושוב הביא ראיה דדינו כמום קבוע מדצריך קרא בזבחים ע"ז וביומא ס"ד מום בם הוא דלא ירצו הא עבר מומם ירצו ות"ל דאמרה תורה דבכור אינו נשחט וקדשים אינן נפדין על מום עובר ואי נימא דגם בעבר מומם פסולים לעולם להקרבה אמאי אינו נשחט ונפדה דלא דמי לשאר פסולי הקרבה דירעו עד שיסתאבו ואין נפדין בלא מום דהכא בא הפסול מחמת מום אלא ודאי קרא צריך במום עובר ע"י רפואה דדינו כמום קבוע ובאמת

נשחט ונפדה ע"ז ואתי קרא דמום בם למימר דאם נתרפא קודם ששחטו ופדאו כשר להקרבה, לפענד"נ לפמ"ש תוס' זבחים ע"ז ד"ה הא אע"ג דדרשינן בבכורות ל"ז בכלל ופרט דמום עובר מרצה וכונתם כיון דאינו נשחט במום עובר עכ"ח כשר בעבר מומן דאל"כ אמאי אינו נשחט וכקושי' רי"ט אלגזי וכן העמיס הוא בדבריהם ותירצו דמום עובר דמוקדשין אצטריך דהו"א כיון דנדחה שוב אינו נראה עיי"ש ונ"ל בכונת תירוצם דודאי בבכור דממילא קדוש אם התורה לא פסלה לעולם מחמת מום עובר שיהיה נקרא בע"מ רק מצד דין דיחוי זה ל"ש רק בקדושת הגוף שבא מחמת דיבורו ומעשיו וכיון שנדחה ופקע דיבורו ומעשיו תו אין לו במה לחול ועיין באבני מילואים סי' כ"ח סקנ"ג וסי' ל"א סקכ"א אבל בבכור דממילא קדוש י"ל דאחר שעבר מומו חוזר לקדושתו ממילא כיון שהוא פטר רחם אבל בשאר קדשים שהם קדושת פה שפיר הו"א אף דאין נפדין במום עובר ואם עבר מומם אינם פסולים משום בעל מום מ"מ פסולים משום דיחוי כמו כל הדחוים וא"ש:

ולפ"ז לא קשה מה שהק' הנ"ל על תירוץ זה הא גם בשאר קדשים איכא קרא למעט מום עובר דז"א דשפיר מיעטי' קרא כיון דאינו פסול לעולם משום בע"מ רק אחר שעבר מומו פסול כמו כל הדחויים מהקרבה א"כ דינו כמו שאר פסולי הקרבה שאין נפדין בלא מום וכמ"ש תוס' יומא ס"ד ד"ה התם דלילה לא מקרי דיחוי כיון דלא חזיא להקרבת שום קרבן עיי"ש ה"נ פסולי לעולם לא הוי משום מום דהרי גם אם נדחה בשביל שאר פסול הקרבה שאינו נפדה בשבילו נמי פסול לעולם וא"ש:

ועוד לפמ"ש הוא עצמו דאפי' אי מום עובר ע"י רפואה מקרי מום קבוע ונשחט ונפדה בשבילו מ"מ אם עשו לו רפואה ונתרפא והקדישו מחדש כשר להקריבו עיי"ש ולמ"ש דדיחוי הוא כיון דפקע קדושת הקרבה שוב לא חייל א"כ אפשר אם מקדישו אח"כ קודם שנפדה מחדש כשר להקריבו והדבר צריך תלמוד ביומא ס"ד הנ"ל [עיין ב"ש או"ח סי' ש"כ] א"כ שפיר אפשר לומר דבע"מ עובר אינו ראוי להקרבה לעולם בלי הקדש חדש ומ"מ אמרה תורה דאינו נפדה רק צריך להקדישו מחדש כשיעבור מומו וצריך קרא דמום בם דיכול להקריבו כשעבר מומו על סמך הקדש הראשון:

וכל זה לפלפולא אבל קושטא דמילתא נראה דעת התוס' דבעובר ע"י רפואה מקרי מום עובר וכן כתבו בפשיטות בבכורות ל"ד סד"ה אי לימא א"נ חשיב כמו מום עובר שיש לו רפואה עיי"ש וא"כ בשמוטה דנידון דידן דידוע דרופא אומן יכול להחזירה ואפי' כבר נקשר באופן שצולע יכול לשמטה ולהחזירה כהוגן שלא יהיה צולע א"כ הוי מום עובר ע"י רפואה ואין הבכור נשחט עליו עד שיפול בו מום קבוע מובהק, ואף דנשמטה יריכו

הוי מום קבוע בבכורות מ' לק"מ לא מיבעיא לשיטת תוס' שם ד"ה שנשמטה דפירושו דנשמטה כן מתחילת ברייתו וזה ודאי אין לו רפואה אלא אפי' לשיטת רש"י דמיירי בנשמטה אח"כ מ"מ י"ל דבוקא דאטמא דשף מדוכתי' אין לו רפואה אבל שאר שמוטה יש לו רפואה שלא יהא ניכר המום כלל והרי הרמב"ם בפ"ז מביאת מקדש כתב דנשמטה יריכו הוא שרוע האמור בתורה וא"כ התורה העידה עליו שהוא מום קבוע:

ובפתחי ספרים ראיתי בחת"ס יו"ד סי' ש"ו אהא דאמרי' בע"ז י"ג ע"ב דמטיל מום בקדשים בזה"ז גרע ממטיל מום בבע"מ משום דלא חזי לא לגופיה ולא לדמים והרי אמרינן בעירובין מ"ג דהאומר הרני נזיר ביום שבן דוד בא אסור לשתות יין משום דהיום אם בקולו תשמעו וא"כ הרי חזו כל שעתיה לגופיה, ואיני יודע מה קשי' ליה הלא אמרי' בזבחים נ"ט דקדשים שהיה עד שלא נפגם המזבח ואח"כ נפגם המזבח פסולים משום דנדחו וא"כ ה"נ כיון דליכא ביהמ"ק הוי דיחוי אפי' אם יבנה ביומא ואף דהכא הוי דיחוי מעיקרא ולא הוי דיחוי עכ"פ אפי' לר"י היכא שבידו לתקן וכמ"ש תוס' שם ד"ה עד וה"נ בידו לשמוע בקול ד' וכמ"ש תוס' בזבחי' י"ב הנ"ל דבידו לעשות תשובה מקרי בידו ז"א דנהי דבעל הקרבן בידו לשוב מ"מ אין בידו שישיבו כל ישראל [עיין ב"ש או"ח סי' קמ"ד] ואולי אפי' למ"ד בע"ח אין נדחין זה דוקא אם בשעת הדיחוי חזי לדמי קרבן שהוקדש בשבילו דלא פקעה קדושתו לכן אח"כ כשהוא עצמו ראוי להקרבה חוזר להכשירו ועיין שבועות י"א גבי הקדיש זכר לדמיו ברש"י אבל היכא דגם לדמי לא חזי כ"ע מודו דגם בע"ח נדחין, וד' יקבץ נדחי ישראל ונראה בבנין אריאל, כנפשו ונפש ידידו מחותנו הדוש"ת:

עמרם הק' בלוהם בק"ק הנ"ל:

תשובה שצט

שיל"ת ב' אויפאלו ב' פנחס סת"ר לפ"ק.

שוכ"ט לידידי הרב המופלג חריף ובקי כמו"ה שלמה קליין נ"י רב בק"ק קערעסטש:

מכתבו מיום ה' חוקת הגיע לידי בזמנו אבל כתבתי תשובה ארוכה וגם הי' לי מניעות הרבה ולא יכולתי להשיב עד היום ונפשו בשאלתו באיש אחד משם שהיה לו פרה מבכרת ורצה למוכרה לעכו"ם כדי לפוטרה מבכורה אך לא היה מעות לעכו"ם לתת אנגאבע ואמר לבעל הפרה שרצונו לקנות אך מעות אנגאבע יתן לו לעת מצוא וביני לביני ילדה הפרה בכור וצידד מעלתו להקל אף דאין כאן לא כסף ולא משיכה עפ"י תשובת כנסת יחזקאל שהביא פ"ת ביו"ד סי' ש"ך אות ד' שכתב דקנין צו-שלאק לבד

בלי שום אויף גאב כסף נמי מהני במקום שמנהג בין התגרים לקנות בו כמ"ש בחו"מ סי' ר"א ס"ב והא דתקנו בבכור שהקנין יהיה בכסף ומשיכה משום דהשוו מדותיהם דין דמהני בכל מקום משא"כ צו שלאק לא מהני בכל המדינות אבל במדינות אלו קונה בלי ספק ונהירנא שהתירו בשר בכור שנמכר בצו שלאק בלי שום כסף וכו' ע"ש וה"נ מכירה וקנין בדיבור גרידא רגיל הרבה בין התגרים ובמדינתינו גובין בערכאות עפ"י קנין כזה ושוב כתב דתשובת משאת בנימין סי' צ"ז שהביא מג"א סי' תמ"ח סק"ג נמי ס"ל דקנין שהוא מנהג הסוחרים מהני להפקיע איסור חמץ אלא שכתב שהמג"א שם חולק על המ"ב:

תשובה: אגב שיטפא כתב זה דמג"א שם לא השיג על המ"ב רק במה דס"ל דאזלינן בתר דיניהם אבל במה דס"ל דמהני מנהג הסוחרים לא פליג ואדרבה משמע דמודה ליה למ"ב בהא, והטעם לחלק נ"ל עפמ"ש חת"ס יו"ד סי' שי"ד דסטומתא הוי קנין דאורייתא והיינו מנהג שנהגו הסוחרים ועדיף מקנין דרבנן דהתם הסוחרים לא מחלו ברצונם אלא אנוסים בתקנתא דרבנן מטעם הפקר ב"ד ואין כח ביד ב"ד אלא להפקיר ולא להקנות אבל מה שהנהיגו הסוחרים ברצונם כל תנאי שבממון קיים מה"ת ע"ש וה"נ אני אומר אף שדיניהם לא מהני היינו מפני שהסוחרים לא קבלו מרצונם אלא אנוסים בדיניהם אבל מנהג הסוחרים שהוא מרצונם שפיר י"ל דמהני ולזה משמע דמודה מג"א דמהני:

איברא בנתה"מ סי' ר"א כתב דסטומתא רק קנין דרבנן דהא קנין דרבנן ודאי לא גרע ממנהג שנהגו הסוחרים ואפ"ה לא חשבינן אותו רק לקנין דרבנן לענין קידושין ע"ש וזה נראה שהוא דעת תשובת נחלת שבעה סוס"י ל"ג דקנין מצד מנהג שנהגו הסוחרים לא מהני לענין מכירת דבר אי' משום דלא עדיף מקנין דרבנן דלא מהני לענין להקל באיסור דאורייתא:

ולפ"ז אין ראי' מדברי מ"ב הנ"ל כלל דס"ל דמהני קנין סטומתא להפקיע מבכורה די"ל דאיהו נמי ס"ל דסטומתא ומנהג שנהגו הסוחרים הוא רק קנין דרבנן ולא מהני להפקיע קדושת בכור שהוא איסור תורה רק דהוא מיירי שם לענין לאסור היי"ש לאחה"פ משום חמץ שעבר עליו הפסח שהוא רק איסור דרבנן דר"ש קנסא קניס ולענין זה מהני קנין דרבנן אף דמה"ת עבר בב"י מ"מ לא קנסו חכמים לאסרו אחר הפסח כיון שמכר החמץ בקנין דמהני מדרבנן והם אמרו והם קנסוהו והם אמרו דאם מכר בקנין דהוי מדבריהם לא נקנסיה:

אמנם מצאתי בשל"ה דפוס פיורדא דף קמ"א שכתב אך אם הוא במקום שהמנהג הוא בין הסוחרים להקנות המטלטלים במסירת המפתח שמוסרין לקונה די בזה ואז א"צ

למכור לו החדר ע"ש ושם קאי לענין איסור דאורייתא שלא יעבור בפסח בב"י ומ"מ מהני מנהג הסוחרים אלמא דס"ל דהוי קנין מה"ת ומהני אפי' לענין דאורייתא וממילא דמהני נמי לענין להפקיע קדושת בכורה:

ובכל זה נ"ל דא"א ללמוד מזה לענין בכור לפמ"ש רי"ט אלגאזי והוא בספרו דף ב' ע"ב ד"ה איברא דאע"ג דתניא בתוספתא פ"ב דבכורות בהמת המדבר וההקדש וגר שמת ואין לו יורשין פטורין מן הבכורה דהיינו דוקא כל זמן שהם הפקר ואין להם בעלים פטורין ואין קדושין בפטר רחם ואם זכה בהם נכרי מן ההפקר פטורים לעולם אפי' מכרו או נתנו אח"כ הנכרי לישראל אבל אם זכה בו ישראל מן ההפקר משעה שזכה בו ישראל חל עליו קדושת בכור דקדושת פטר רחם מיתלא תלי וקאי עד שיהיה לו בעלים וכיון שזכה בו ישראל חל עליו קדושת בכור וכו' ע"ש, ולפ"ז י"ל דגם של"ה ס"ל דקנין סטומתא הוי רק מדרבנן ומצד הפקר ב"ד אתאינן עלה ולא מהני רק להפקיר ולהפקיע מרשות מקנה אבל לא להקנות ולהכניס ברשות הקונה ולפ"ז בשלמא בחמץ דקיי"ל שלך אי אתה רואה אבל אתה רואה את שאינו שלך ובחמץ של הפקר אינו עובר בב"י שפיר מהני קנין שהוא מנהג הסוחרים שהוא קנין דרבנן משום הפקר ב"ד יצא מרשות ישראל ואינו עובר בב"י אף שהגוי לא קנהו אבל לגבי בכור אם לא קנהו הגוי והוי רק הפקר שיצא מרשות ישראל כשחוזר ישראל וזוכה בו הרי הוא קדוש בבכורה וא"כ לא מהני סטומתא ומנהג הסוחרים כלל ודלא ככנסת יחזקאל הנ"ל ויחידאי הוא בדבר זה והארכתי בזה במק"א ליישב קושי' מג"א על מ"ב מבכורות [עיין בי"ש או"ח סימן קנ"ה]:

ואמנם אפי' לדעת כנסת יחזקאל דקנין סטימותא מהני לענין בכור מ"מ נ"ל דבנידון דידן הוא קדוש וודאי בבכורה חדא שכבר כתב של"ה הנ"ל גם בחמץ וצריך לידע בבירור שהמנהג כן ואז מועיל ונקנה החמץ לגוי ע"ש וכאן הדבר מסופק ביותר אם המנהג כן בין הסוחרים לקנות באמירה בעלמא בלי נתינת דמים לערבון ואפי' אם הוא רגיל מ"מ אינו מנהג וכש"כ שאין דיני דערכאות כך עפ"י חוקי המדינה וכ"ש בנכרי אשר העיד הכתוב עליהם אשר פיהם דיבר שוא וכ"ש שלא נזכר בשאלתו שהיה פיסוק דמים דאפי' בקנין גמור נמי לא מהני כלום כדאמרינן ב"ב פ"ה ע"ב והכי קיי"ל בטוש"ע חו"מ סי' ר' ס"ז ועיין ע"ז ע"א ויו"ד סימן קל"ב וא"כ אין כאן מכירה וקנין כלל:

אבל גם מלבד זה אפי' ידעינן בבירור שמנהג הסוחרים לקיים המקח בדיבור בעלמא וגם היה פיסוק דמים העלתי בתשובה אחת [עיין ב"ש חו"מ ה' מו"מ] דלא מהני להיות קנין עפ"י דין תורה אפי' מדרבנן ואפי' לענין ממון וכש"כ לענין איסור והא דאמרינן ב"מ ע"ד הא סיטומתא קניה וכו' ובאתרא דנהיגי למקני ממש קני והכי פסקינן בחו"מ סי'

ר"א היינו דוקא במעשה ולא באמירה בעלמא והבאתי הרבה ראיות לזה ע"ש ועיין תשו' הרא"ש כלל י"ב דין ג' שכתב חדא דסתומתא היינו דוקא שנעשה מעשה כדפרש"י ז"ל שרושמין על החביות ור"ח ז"ל פי' פאמיא כמו שרגילין הסוחרים תוקע כפו בכף חבירו וזהו גמר המקח וקורין לו בלשון אשכנ"ז יאאו"ף ואותו מעשה שעושין הו' במקום סודר אבל דיבור בעלמא לא אפי' אי נהוג מנהג גרוע הוא ולא אזלינן בתריה ע"ש ומבואר להדיא כמ"ש דקנין סיטומתא לא מהני בדיבור בעלמא וסוף דבר דהולד הנולד הוא בכור גמור ודאי, ידידו דוש"ט:

תשובה ת

עוד להרב הנ"ל

שוב הוסיף שנית ידו אודות הבכור שמכרו לגוי בלי שום קנין כסף או משיכה רק דיבור בעלמא [עס"י הקדום] אם אינו מותר אמירה לגוי להטיל בו מום והתעורר על תשובת נובי"ת יו"ד סי' קצ"ב שמתיר להטיל מום בבכור בזמן הזה שהוא רק איסור מדרבנן ע"י אמירה לגוי שיטיל בו מום דהוי נמי רק איסור דרבנן והוי שבות דשבות במקום שיש היתירים בלא"ה:

הנה מלשון הטור רס"י שי"ג שכתב אסור להטיל מום בבכור ואסור אפי' לגרום לו מום כגון ליתן דבילה ע"ג אזנו וכו' וכיוצא בזה או שאומר לגוי להטיל בו מום וכו' וכן הוא לשון המחבר שם מזה משמע דאמירה לגוי הוא בכלל גורם לו מום וא"כ אמירה לגוי אסור מה"ת דהא ילפי' ביצה כ"ז ע"ב ובכורות ל"ג דגרמא אסור מדכתיב כל מום ע"ש:

אבל מדברי הרא"ש ב"מ צ' נראה דאמירה לנכרי אינו בכלל גרמת מום שכתב בשם הראב"ד דהך בעיא דחסימה לא אפשיטא ואזלינן לקולא ואע"ג דמסקינן דמטיל מום בקדשים דע"י נכרי נמי אסור ואפי' בזה"ז שאינו אסור אלא מדרבנן כדאיתא בבכורות פ' כל פסולי המוקדשין ל"ה התם משום חומרא דקדשים הוא ולא גמרינן מיניה ואינימא דאמירה לגוי בכלל גרמת מום הוא מה קשי' ליה הא אמרינן בבכורות ל"ג דר"מ יליף מכל מום דאסור להטיל מום בבע"מ ורבנן ס"ל דמותר להטיל מום בבע"מ מה"ת ואייתר להו האי כל לגרמת מום דאסור והרא"ש שם בבכורות פסק כרבנן דמותר להטיל מום בבע"מ ואפי' בבע"מ עובר מותר להטיל מום קבוע א"כ גרמא אסור מה"ת וא"כ מטיל מום בקדשים ע"י גוי שפיר אסור משום גרמת מום אבל בעלמא כמו בחסימה שפיר שרי אמירה לנכרי א"ו לדעת הרא"ש אמירה לגוי לאו בכלל גרמת מום הוא כיון דאי בעי עביד ואי בעי לא עביד ואי עביד אדעתא דנפשיה עביד ועיין לשון גמ' מנחות נ"ו ע"ב

מנין שלא יגרום לו ע"י אחרים שלא יניח בצק וכו' משמע דגורם ע"י אחרים כמו אמירה לגוי נמי מקרי גרמת מום:

וראיתי במהרמ"ש יו"ד סי' שי"ד שר"ל דזה באמת תירץ הרא"ש התם משום חומרא דקדשים הוא אבל כל מעיין ישפוט בצדק שאין לשון הרא"ש סובל פי' זה דא"כ הו"ל לומר התם משום גרמת מום, לכן נ"ל דהפי' הוא כך התם משום חומרא דקדשים ובחת"ס יו"ד סי' ש"ו עמד עליו מה חומרא דקדשים יש כאן ע"ש ולפמ"ש א"ש דהיינו חומרא שהחמירה בו תורה דאפי' גרמת מום אסור לכן החמירו בו חכמים לאסור אמירה לנכרי משום דמיחזא כגרמא וכעין שכתבו תוס' רפ"ק דפסחים שאני חמץ לפי שהחמירה בו תורה לעבור בב"י וב"י החמירו חכמים לבדוק ולבערו וכו':

ויש לדחות דלעולם ס"ל לרא"ש דאמירה לגוי מקרי גרמת מום אלא דאמירה לגוי לגרום לו מום דהיינו להביא דבילה ובצק ויניחנה על אוזן הבכור נמי אסור וזה הוי גורם דגורם מה"ת ומותר ועיין שבועות ל"ב מצד גרמת מום וע"כ דאסור משום אמירה לנכרי וע"ז שפיר ק"ל הא מותר אמירה לנכרי בשאר איסורין ותי' משום חומרא דקדשים דאסרה תורה גורם החמירו חכמים לאסור נמי גורם דגורם:

ומ"ש דמטיל מום בקדשים בזה"ז הוא רק מדרבנן נובע מגמ' דע"ז י"ג ע"ב דמשני רבא דמשו"ה מקדיש בהמה בזמה"ז נועל דלת בפניה והוא מתה מאיליה ואינו רשאי להנשיר פרסותיה מן הארכובה למטה כמו נושא ונותן בשוק של ע"ז ולקח בהמה מפני שנראה כמטיל מום בקדשים ופריך נראה מום מעליא הוא ומשני הנ"מ בזמן שבהמ"ק קיים דחזי להקרבה השתא דלא חזי להקרבה ל"ל בה ופריך וליהוי כמטיל מום בבע"מ דאע"ג דלא חזי להקרבה אסור ומשני בע"מ נהי דלא חזי לגופי' לדמים חזי לאפוקי הכא דלא לדמי חזי ולא לגופיה חזי ודעת רש"י שם דאפי' בתם ליכא בזה"ז איסור הטלת מום רק מדרבנן וכן הוא דעת הרא"ש ב"מ צ' הנ"ל וכ"נ דעת תוס' בכורות ל"ג ד"ה בכור ותוס' מנחות נ"ו ע"ב ד"ה אלא ובחת"ס יו"ד סי' ש"ו התפלא הא אמרינן בעירובין מ"ג האומר הרני נזיר ביום שבן דוד בא אסור לשתות יין כל ימות החול דילמא אתי היום אם בקולו תשמעו ועיין ברמב"ם פ"ד מנזירות הי"א וא"כ הרי חזי כל שעתיה ושעתיה לגופיה ועוד הא קי"ל מקריבין אעפ"י שאין בית ורק אכילת בכור ומעשר במזבח תליא עיין מכות י"ט ותוס' ד"ה ואי סבר ומג"א סי' תקס"א סק"ג וא"כ אם ישתדל רשות בזה"ז אצל המלכות לבנות מזבח נוכל להקריב עכ"פ קרבנות צבור דדחי טומאה וחזי להקרבה:

ולפענ"ד לק"מ לפמ"ש תוס' בע"ז שם דבקדשי מזבח איירי ובזה"ז אינו חייב משום שחוטי חוץ מאחר שאינו ראוי לפתח אוהל מועד מידי דהוי אשלמים ששחטן בחוץ

קודם פתיחות דלתות ההיכל דפטור למ"ד ביומא ס"ג מחוסר פתיחה כמחוסר מעשה דמי ע"ש וה"נ לענין הטלת מום כיון דמחוסר מעשה שיהיה ראוי להקרבה דהיינו בנין מזבח או ביאת בן דוד ואינו בידו לבנות מזבח אלא ביד המלך וגם ביאת בן דוד אינו בידו ואפי' היום אם בקולו תשמעו אינו בידו שכל ישמעו מקרי שפיר לא חזי להקרבה כמו דמקרי לא חזי לפתח אוה"מ ושפיר מותר להטיל בו מום מה"ת ואפ', למה שהוכיח מהרי"ט אלגזי בספרו דף ס"ח בדעת הרמב"ם דאסור להטיל מום קבוע בבע"מ עובר דלא כדעת הרא"ש בבכורות הנ"ל שאני התם דיתרפא ממילא ומחוסר זמן לאו כמחוסר מעשה דמי ואפי' לא יתרפא ממילא אלא צריך לעשות לו רפואה מ"מ סמים בידיה וכל שבידו לאו כמחוסר מעשה דמי אבל במחוסר מעשה ואין בידו שפיר מקרי לא חזי להקרבה וא"ש [עיין ב"ש או"ח סימן קמ"ד]:

אבל הרמב"ם פ"א מאיסורי מזבח ה"ז כתב המטיל מום בקדשים כגון שסימא את עינו או קטע ידו לוקה שהרי נאמר בקרבן כל מום לא יהיה בו מפי השמועה למדנו שזו אזהרה שלא יתן בו מום ואינו לוקה אלא בזמן שביהמ"ק קיים שהרי היה ראוי לקרבן ופסלו אבל בזמה"ז אע"פ שעבר על ל"ת אינו לוקה ומבואר בדבריו שגם בזמה"ז עובר על ל"ת, ובלח"מ תמה עליו שהרי מבואר בע"ז הנ"ל דאפי' אי מטיל מום בבע"מ אסור מ"מ בזמה"ז שרי ומכש"כ לדעת הרמב"ם שפסק שם ה"ח הטיל מום בקדשים ובא אחר והטיל בה מום אחר השני אינו לוקה ומשמע דאפי' איסור תורה אין בו דפסק כרבנן דר"מ בבכורות ל"ג דכל מום לגרמא אסור ולא למטיל מום בבע"מ וא"כ ליכא קרא לאיסור וכ"ש בזה"ז דליכא ל"ת, ועוד דא"כ הדק"ל אמאי קאמר רבא נראה כמטיל מום כיון דמה"ת עובר בל"ת מום ממש הוא ע"ש:

ולפענ"ד נראה ליישב בכמה אנפין ואקדים דתניא בתוספתא דפסחים פ"ו ומייתי בפסחים ל"ד ודף ע"ג ופ"ב ע"ב זה הכלל כל שפסולו בגופו תשרף מיד בדם ובבעלים תעובר צורתו ויצא לבית השריפה מבואר דפסול בגופו הוי פסול יותר מן ד"א גורם לו ליפסל וה"נ בע"מ שהוא פסול בגופו הוא פסול יותר מן בזמה"ז שפיר י"ל דאף דמותר להטיל מום בבע"מ מ"מ בזמה"ז שאין פסולו בגופו אסור:

ועתה נבא למקום ישוב דרמב"ם פ"ח מעירוכין ה"ח כתב שאין מקדישין ולא מעריכין ולא מחרימין בזמה"ז שאין שם מקדש בחטאינו לחזק את בדקו וכו' והיינו הא דמייתי בע"ז י"ג ומדכתב לחזק את בדקו מבואר דס"ל דבקדשי בדה"ב איירי ולא בקדשי מזבח ולפ"ז תקשי הא דאמר רבא מפני שנראה כמטיל מום בקדשים הא לאו דהטלת מום אינו רק בקדשי מזבח ולא בקדשי בדה"ב וצ"ל דמדרבנן אסור גם בקדשי בדה"ב דגזרינן

אטו קדשי מזבח ועיין רי"ט אלגזי בספרו דף ס"ז ע"ב ולפ"ז נ"ל לחדש דבר דרמב"ם פ"ה מעירובין הלכה ה' כתב דהמקדיש בהמה טהורה תמימה לבדה"ב אע"פ שעבר על עשה מה שעשה עשוי וחלה קדושה עליה ונפדית כשהיא תמימה ומעריך אותה הכהן בדמיה והדמים יפלו לבדה"ב ואין הפודה אותה פודה אלא ע"מ להקריבה למזבח למה שהיא ראוי שכל דבר הראוי למזבח אינו יוצא מידי מזבח לעולם:

ולפ"ז נ"ל דדוקא כשהיא ראוי להקרבה דאינה יוצאה מידי מזבח גזרינן גם בעוד שהיא קדשי בדה"ב דהיינו קודם פדייה עיין רי"ט אלגזי דף הנ"ל דאסור להטיל בה מום דמיחלפא בקדשי מזבח אבל בזמה"ז דלא חזי להקרבה א"כ א"צ לפדותה למזבח לא מיחלפא בקדשי מזבח דאין להם שום שיווי ודמיון שפיר מותר להטיל בה מום, אך למ"ד דאסור להטיל מום בבע"מ שוב יש דמיון ביניהם דשניהם יש להם פדיון ויטעו כמו שמותר להטיל בקדשי בדה"ב שיש להם פדיון ה"נ מותר בקדשי מזבח בע"מ שיש להם פדיון ולהכי אסור להטיל מום בקדשי בדה"ב אטו קדשי מזבח:

ולפ"ז ה"פ בגמ' ה"מ בזמן שביהמ"ק קיים דחזי להקרבה וע"כ נפדית למזבח שפיר יש לגזור אטו קדשי מזבח השתא דלא חזי להקרבה לית לן בה וליכא מאי לגזור כנ"ל ופריך וליהוי כמטיל מום בבע"מ וכו' ושפיר שייך למיגזר משום שיש דמיון ביניהם שיש להם פדיון ומשני הכא לא לדמי חזי ולא לגופיה חזי ואין להם פדיון לבע"מ לדמי וא"כ אין דמיון ביניהם ולא גזרינן קדשי בדה"ב אטו קדשי מזבח אבל בקדשי מזבח גופיהו שפיר י"ל אע"ג דמטיל מום בבע"מ שפסולו בגופו ליכא ל"ת אבל תם בזמן הזה שאין פסולו בגופו שפיר איכא ל"ת במטיל מום אלא שאינו לוקה ודברי הרמב"ם א"ש:

וזאת שנית דבבכורות ג' אמרינן מ"ט כלו חיותא דר' מרי משום דמפקע להו מקדושתיהו ופריך והאר"י מותר לאדם להטיל מום בבכור קודם שיצא לאויר העולם ומשני התם מקדושת מזבח קא מפקע להו מקדושת כהן לא מפקע ליה הכא אפי' מקדושת כהן קא מפקע ליה ע"ש ולפ"ז למ"ד דאסור להטיל מום בבע"מ ה"ט דאף שכבר ממום ראשון נפקע מקדושת מזבח מ"מ במום מפקע ליה מקדושת הקדש דאם יש בו עוד מום מפסיד קדשים ועיין טו"ז סוס"י שי"ג ולפ"ז למ"ד מטיל מום בבע"מ אסור משום מפסיד קדשים שפיר קאמר בע"ז דבזה"ז שרי כיון דלא לדמי חזי ולא לגופי' חזי א"כ אין כאן הפסד הקדש ושרי אבל למה דקי"ל כרבנן דר"מ דמטיל מום בבע"מ שרי ולא אכפת לן במה דמפקע מקדושת ממון גבוה שפיר י"ל דבזה"ז שאין פסולו בגופו אי איכא ל"ת במה דמפקע ליה מקדושת מזבח ע"י פסול הגוף ובמטיל מום בבע"מ ליכא ל"ת כיון דכבר נפקע קדושת מזבח ע"י פסול בגופו:

ובהכי מתישבת קושי' תוס' בכורות ל"ג ד"ה בע"מ מעיקרו שהקשו לימא דלבכור איצטריך שיש בו קדושת הגוף אפי' בעל מום מעיקרו ואין לו פדיון פי' שא"צ פדיון והוי כמו פסולי המוקדשין לאחר פדיונן ולפמ"ש ניחא דלמ"ד מטיל מום בבע"מ אסור משום דמפסיד קדשים לא ממעטינן רק פסוהמ"ק לאחר פדיונן דתו ליכא הפסד קדשים אבל בכור בע"מ מעיקרו אף דנפקע מן קדושת מזבח אסור להטיל בו עוד מום משום דמפקע לי' מקדושת כהן:

אלא אי קשי' הא קשי' דממנ"פ אי שייך לאו דכל מום לא יהיה בו בזמה"ז שאין בהמ"ק קיים אמאי אינו לוקה ואי לא שייך איך כתב שעבר בל"ת, ונ"ל דאיתא בתו"כ פ' אמור תמים יהיה לרצון מ"ע מל"ת מנין ת"ל וכל מום לא יהי' בו נפל מן הגג ונשתבר יכול יהא עובר עליו ת"ל וכל מום לא יהיה בו אל תתן בו מום ופי' קרבן אהרן דלא יהי' משמע ממילא לא יהיה וא"כ יכול אני לומר שאם נפל וקרה לו המום שיהי' עובר על ל"ת זו שנאמר שהוא אזהרה שישמרהו באופן שלא יהי' בו מום ת"ל וכל מום לא יהיה דייק זה מאומרו לא יהיה דמה שיקרה מעצמו אינו דבר מתהוה ולזה לא יפול בו הו"ל למימר ובאומרו לא יהיה משמע שלא יהוהו בידים עיי"ש מבואר מזה דפשטא דקרא כל מום לא יהיה פירוש שצריך לשמרו שלא יקרה בו מום אלא מדהו"ל למיכתב לא יפול בו וכתיב לא יהיה כי היכי דנימא קרי ביה לא יהיה כמ"ש רש"י בכורות ל"ג שלא יטיל בו מום בידים ומדאיצטריך קרא למיסר מום בידים ש"מ דלא בעי שימור דאס"ד בעי שימור קרא למיסר בידים ל"ל ת"ל דליכא שימור:

אלא דק"ל לפמ"ש הרא"ה בחינוך פ' בהר מצוה דש"ם בסופו דכל לאו שאפשר לעבור עליו מבלי מעשה אע"פ שעבר עליו במעשה אינו חייב מלקות דלאו שאין בו מעשה מקרי ע"ש ועיין במל"מ פ"ד ממלוה ה"ו א"כ מנ"ל להוציא קרא ממשמעותיה דלא יהיה דבעי שימור דילמא קרא במשמעותי' דבעי שימור ועיין מל"מ פ"א מחמץ ה"ז והא דלא כתיב לא יפול רק לא יהי' כדי שנוכל לקרות לא יהי' היינו משום דאל"ה הוי לאו שאין בו מעשה ואפי' מטיל בו מום דעביד מעשה אינו לוקה ולהכי כתיב לא יהיה וקרינן ביה לא יהיה שאם מטיל מום במעשה הוא לאו מיוחד בפני עצמו ללקות עליו אם עובר במעשה, אך ז"א דסתם תו"כ הוא רבי יודא כדאמרינן סנהדרין פ"ו סתם סיפרא רבי יהודה ור"י הא ס"ל בפסחים פ"ט דאין לוקין על לא תותירו משום דהוי לאו הניתק לעשה ולא משום לשאב"מ דס"ל לשאב"מ לוקין וע"כ מדאיצטריך לא יהיה מוכח דלא בעי שימור, ולפ"ז למאי דקי"ל לשאב"מ אין' לוקין עליו באמת לא מפקינן קרא ממשמעותיה דבעי שימור וא"כ הא דממעטינן מתמים יהיה לרצון דהיכא דאינו ראוי להקרבה כמו בזמן הזה אין

בו משום מטיל מום היינו רק לענין מלקות אבל מ"מ לאו דשימור יש בו ושפיר כתב הרמב"ם דעובר בל"ת אבל אינו לוקה משום דהוי לשאב"מ וכ"ז בזמה"ז אבל מטיל מום בבע"מ אין בו משום לאו דשימור דהא אינו משומר ועומד הוא ודברי הרמב"ם נכונים:

ואע"פ שהרמב"ם פ"א מחמץ כתב דקונה חמץ בפסח או חמצו לוקה לפי שעשה בו מעשה ע"ש אע"פ שאפשר לעבור בלי מעשה יש לחלק דב"י ברוב פעמים לא משכחת בלי מעשה דהיינו שחמצו או קנאו אלא שעשה המעשה בהיתר קודם הפסח ובזה ס"ל דאם עשה המעשה בהיתר ועובר אח"כ בלי מעשה אינו לוקה ואם עשה המעשה באיסור לוקה ועיין תוס' שבועות י"ז ד"ה או ומל"מ פ"ג מביאת מקדש ס"ה כ"א אבל אם עיקר הלאו עפ"י רוב הוא בלי מעשה כלל י"ל דמודה לחינוך דאפי' עבר במעשה אינו לוקה ולפי מה שאכתוב לקמן י"ל עוד דמשום שימור הוי התראת ספק כמ"ש רש"י שבועות כ"א ד"ה הת"ם גבי שבועה שלא אוכל ואפי' מטיל בו מום הוי הת"ס כמו שצידדו תוס' שבועות ד' ד"ה אבל אלא דתו"כ הוא ר"י דס"ל שמיה התראה שפיר שייך מדאיצטריך אבל לרמב"ם דל"ש התראה ל"ש מדאיצטריך כמ"ש לענין לשאב"מ שפיר הוי ל"ת על שימור:

אמנם לפ"ז ק"ל לפי מה שהבינו רבים מדברי הרמב"ם בסה"מ שורש שני דעל כל מה דאתיא מריבויא ליכא חיוב מלקות ועיין תוס' פסחים מ"ד ד"ה לענין דר"י לא דריש כל למלקות רק לאיסו' א"כ ל"ל קרא דכל מום לגרמא תיפוק ליה דגרמא אסור דהא בעי שימור ואי למלקות כשעושה מעשה לגרום מום הא אין לוקין על ריבויא דכל, מיהו זה יש ליישב עפמ"ש המ"מ רפ"ב ממ"א בדעת הרמב"ם דהיכא דידעינן איסור בלי קו"ח עונשין מן הדין ע"ש וה"נ כיון דידעינן איסור לאו שאב"מ בלי ייתורא דכל שפיר לוקין על ייתורא וריבוי דכל:

אבל הא קשי' איך אפשר ללקות בהביא דבילה והניח על אזנו כדי שיבא כלב ויאכלנה הא בשעת הנחה הוי הת"ס שמא לא יעשה בו הכלב מום ואי דמתרין בו בשעה שעושה הכלב מום הא אז לא עביד הגורם מידי ואין בו מעשה ואנן בעינן התראה בשעה שעובר על הלאו במעשה ועיין רש"י מכות ט"ו ע"ב דבעינן התראה בשעה שעובר על אזהרתו וצ"ל דהא דבעינן כל לרבות גרמא הוא באמת רק למ"ד הת"ס שמה התראה ולמלקות ועיין במכות ט"ז דאיכא תנא דס"ל שמה התראה דהיינו ר"י אבל למ"ד ל"ש התראה לא צרכינן להאי דרשא ולא דריש כל ועיין תוס' בכורות ל"ד ד"ה אחד:

ובהכי ניחא דרמב"ם בפ"א מאיסורי מזבח לא הביא כלל הא דיש לאו בגרמת מום לקדשים רק בפ"ב מבכורות הביא בגרם מום לבכור שאינו נשחט עליו וכבר עמד ע"ז

במהרמ"ש יו"ד סי' שי"ד ולפמ"ש א"ש כיון דהרמב"ם פסק בפ"ה משבועות ה"ב דאין לוקין על הת"ס אלא א"כ לאו שבו מפורש בתורה ע"ש א"כ אין לוקין על גרמת מום דמרבינן מכל ואינו מפורש בתורה וכיון שכבר כתב דיש לאו במטיל מום בזמה"ז וע"כ משום דבעי שימור כנ"ל תו לא הוצרך להביא דיש לאו בגרמא דפשיטא דעובר בל"ת כיון דלא שמרו וא"ש:

ובזה יש ליישב גם דעת הרע"ב בכורות פ"ה מ"ג שפסק דמטיל מום בבע"מ עובר בל"ת ותמה עליו תוסיו"ט שם דהא בסיפא דתנן כל שהוא לדעתו מפרש דלאתויי גרמא כדאמרינן מריכן שם בגמ' והרי גרמא נפקא לן מכל לרבנן דפליגי אר"מ דמוקי לכל על מטיל מום לבע"מ וכיון דפסק דמטיל מום בבע"מ עובר בל"ת ליכא קרא לגרמא ע"ש ולפמ"ש ניחא דהא דצריך קרא לגרמא היינו דוקא אי הת"ס שמה התראה אבל למה דקי"ל ל"ש התראה א"צ קרא לגרמא כנ"ל ואייתר כל למאן דדריש כל למטיל מום בבע"מ וא"ש:

סיומא דפסקא בנידון השאלה דהולד הנולד הוא בכור גמור ודאי ואסור לומר לגוי אפי' לגרום לו מום רק צריך לנהוג בו קדושת בכור כמו בכל הבכורות בזה"ז וד' יקדשנו במצותיו ויטהר לבינו לעבדו באמת, עדי יבנה ירושלים עיר האמת, ובזה אתן החותמת בברכת שלום ואמת ידידו דושו"ט:

עמרם הק' בלוהם בק"ק הנ"ל

תשובה תא

שיל"ת ב' אויפאלו ג' צו תר"ס לפ"ק

שוכ"ט ושמח"פ וד' קרנך ירים, בני אהובי הרב המאוה"ג וכו' כמו"ה יודא צבי נ"י האבדק"ק האנאשאוויטץ וכב"ב לשלום יפקדו:

לעת לקחתי מעט פנאי להשיבך על שאלתך בענין בכור בתוך עוצם המון טרדותי ותוכן השאלה בפרה מבכרת שנתנה לגוי לטפל בה ולגדלה ומה שתהיה שווה יותר, מן מ' זוז יחלקו ביניהם וגם הולד יהיה למחצה אם מחיוב למוכרה כדין בכסף ומשיכה כדי לפוטרה מבכורה:

תשובה: הנה הלכה פסוקה ביו"ד סי' ש"ך ס"ג המקבל בהמה מן העכו"ם להיות מטפל בה והוולדות ביניהם או עכו"ם שקיבל מישראל כזה הרי אלו פטורים מהבכורה שנאמר פטר רחם בבני ישראל עד שיהיה הכל מישראל והוא מדברי הרמב"ם פ"ד מבכורות ה"ג וכתב כ"מ שם שהוא מגמ' ריש בכורות ב' ע"ב דפליגי ר"י וחכמים וידוע דהלכה כחכמים

אלא דקשי' לך דאיך קונה הגוי חלק בעובר הא הוי דשלב"ל וכמ"ש המחבר ס"ו ואם יקנה לעכו"ם חלק בעובר אין הקנין חל לפי שהוא דשלב"ל וניחא לך דנעשה כאומר לו קנה בהמה לוולדותיה דקני כמו במקנה אילן לפירותיו או פרה ושפחה לעוברה כמבואר בחו"מ סי' ר"ט וכמ"ש הש"ך סי' ש"ך הנ"ל סק"ט בשם מהרא"י ומ"ש המחבר בס"ו מיירי שאמר בפירוש שאינו מקנה לו האם או שלא משך הגוי האם רק הקנה לו הולד בקנין חליפין וכדומה וכמ"ש דג"מ שם אלא שכתב דמהרא"י לא סמך ע"ז רק בצירוף קולות אחרות ע"ש:

ואני בעניי נ"ל דגוי המקבל בהמה לטפל בה שפיר קנה העובר אף דהוי דשלב"ל בלי קני בהמה לעוברה והוא עפ"י מה דתנן ב"מ קי"ח השוכר את הפועל לעשות עמו בקש ותבן וא"ל תן שכרי וא"ל טול מה שעשית בשכרך אין שומעין לו ופירש"י אע"ג דבכל דוכתי אית ליה שווה כסף ככסף הכא גבי פועל בל תלין שכרו כתיב מה דאתני בהדיה משמע והכי קיי"ל בחו"מ ס"י של"ו ס"ב ומבואר דשכר פעולה אין צריך קנין אלא קנה מה דאתני בהדיה בשכר פעולתו ולפ"ז אף דאין אדם מקנה דשלב"ל ה"ד בדבר הצריך קנין אבל שכר פעולה שא"צ קנין רק בפעולתו קונה מה דאתני בהדיה שפיר קונה אפי' בדשלב"ל ומעתה גוי המקבל בהמה לטפל בה בשביל חלק שיהיה לו בוולדות שפיר קונה הוולדות אף שהם דשלב"ל כיון שהוא שכר פעולה ומשו"ה לא כתבו הרמב"ם והטור והמחבר בזה דנעשה כאומר בהמה לוולדותיה ולא מפרשי הגמ' משום דבזה לא צרכינן כלל לה"ט דנעשה וכו':

אבל יש סתירה לזה מדברי הרא"ש בע"ז ס"ג שהקשה אהא דפריך התם והא מחסרא משיכה ק"ל הא שכר פעולה לא בעי קנין דפועל העושה עם בעה"ב קנה שכרו וביאה דבר שנותנים עליו שכר הוא ואמאי לא נקנה לו הטלה בביאה מכאן נ"ל לדקדק דהאומר לפועל עשה עמי מלאכה זו ואתן לך חפץ זה בשכרך יכול ליתן לו דמי החפץ בשכרו וודאי נתחייב לו החפץ או הדמים אבל בגוף החפץ א"א לו לקנות אלא במשיכה או שיהיה ברשות הפועל בשעת עשיית המלאכה ע"ש מפורש יוצא מפי הרא"ש דאין פועל קונה חפץ בשכר פעולתו רק במשיכה וא"כ בדשלב"ל אינו קונה במידי דבעי משיכה או שאר קנין [עיין מח"א ה' דשלב"ל ובנתה"מ בביאורים אות ז']:

וכדי שלא תקשה על הרא"ש ממשנה דב"מ קי"ח הנ"ל נ"ל לחלק דדוקא אם פסק עמו לתת לו מעות בשכרו או דסתם פועל שכרו במעות א"י לדחותו לתת לו חפץ משום דאי לאו דרבי קרא שוה כסף ככסף הו"א בכל מקום דשוה כסף אינו ככסף רק דרבי קרא שוה כסף ככסף ועיין בר"ן רפ"ק דקדושין ולהכי בפועל דשכרו כתיב אמרינן דשוה כסף

אינו ככסף אבל בפסק עמו על חפץ שהוא שוה כסף שפיר יכול לתת לו דמי החפץ שהוא כסף וכן משמע קצת בש"ך סי' של"ו סק"ד שכתב אפי' אין לו בעה"ב רק זה צריך לטרוח ולמכור ולהשתדל לו מעות מזומנים ועיין בראשונים שהביא הש"ך שם, או דס"ל כדעת המרדכי בשם מוהר"ם שהביא ש"ך שם סק"ב דדוקא בתבן וקש א"י לומר טול מה שעשית בשכרך אבל במידי דאכילה כגון חטים ושעורים שומעין לו ע"ש:

אמנם מצאתי בנמ"י ב"מ דף מ"ה ע"ב אהא דאמרי' התם ומאי בכ"מ שהוא כמות שהיא כדא"ל וכו' עד לישנם קא בעינא להו וכתב נמי ד"ה תניא צריך אני לישנם זמן מרובה וחדשים נוחים לי שלא ישחירו יותר מדאי שמעינן דהאי טענה דלישנן טענה היא וכתב ר"ת ז"ל שאע"פ שהישנים שווין יותר חייב ליתן לו חדשים כמו שפסק ודכוותיה במטלטלין שמי שמשך חפץ מחבירו והתנה ליתן לו כור חטים חדשים חייב ליתן לו כמו שפסק ע"ש ומבואר מזה שיכול לחייב עצמו בחפץ ודלא כהרא"ש הנ"ל ועיין קצו"ח סי' ר"ג אות ג' ואות ד' וסי' רמ"א אות ט' וכבר הארכתי בזה בתשובה [בי"ש או"ח סי' קנ"ה]:

אך כעת נ"ל דבטלה מחלוקת והוא דאף שיכול לחייב עצמו בחפץ מ"מ כיון שלא קנה גוף החפץ רק שיש חיוב על גופו של שוכר לתת לו החפץ יכול לסלקו בדמים דכסף וודאי הוא כשווה כסף וכמש"ל בדעת הרא"ש אלא שאם קנה גוף החפץ מי שנוטל ממנו בעכ"ח אפי' בדמים הוי חמסן אבל כל זמן שלא קנה גוף החפץ רק שנתחייב לו בחפץ אינו חמסן אם נותן לו כסף תחתיו אבל חפץ אחר וודאי א"י לתת תחת חפץ זה אלא או חפץ זה או דמים והיינו דברי נמ"י שצריך ליתן לו כור חטים חדשים ולא חפץ אחר אבל מודה שיכול לסלקו בדמים והרא"ש נמי לא כתב רק שיכול ליתן לו דמי החפץ בשכרו אבל לא חפץ אחר והכי דייק לישנא דהרא"ש שכתב וודאי נתחייב לו החפץ או הדמים אבל בגוף החפץ א"א לו לקנות אלא במשיכה וכו' משמע שיש עליו חיוב לתת לו החפץ:

ולפ"ז נראה דאם מחייב עצמו לפועל בחפץ עיקר שיעבודא דפועל על החפץ רק דיכול לסלקו במעות והנה מבואר בחו"מ סי' ס' ס"ו דאף דאין אדם מקנה דשלב"ל מ"מ יכול לחייב עצמו בדשלב"ל ע"ש ומעתה בגוי המקבל בהמה מישראל לטפל בה ויטול חלק בוולדות אף שהוולדות הוי דשלב"ל מ"מ יכול הישראל לחייב עצמו לתת לו הולדות בשכר פעולתו ואף דמד"ת יכול הישראל לסלקו בחפץ אחר לא גרע מבהמת ארנונא דקיי"ל בסימן ש"ך ס"ה דפטור מן הבכורה דחשיב יד נכרי באמצע ואע"ג דיכול לסלק הגוי במעות מ"מ כיון שעיקר שיעבוד הגוי על הבהמות פטור מן הבכורה משום דכל כמה דלא סלקיה ידו שייכא בבהמות וכמ"ש רש"י בפסחים וי"ו ע"ש:

ואני אומר לא מיבעי ללישנא בתרא בפסחים שם דבהמת ארנונא פטורה מבכורה והכי קיי"ל כנ"ל וודאי גם בנידון דידן פטורה אלא אפי' לל"ק דרבא דבהמת ארנונא חייבת בבכורה מ"מ הרי הקשו תוס' שם ד"ה התם מב"מ ע' ותי' דשם בב"מ שהיתה הבהמה מעיקרא של נכרי אמרינן כיון דאי בעי זוזי ולא משכח שקיל בהמה לא נפקה מרשותיה אבל כשהבהמה של ישראל ומצי מסלק ליה מנכרי בזוזי לא נכנסה לרשותו ולפ"ז כאן במקבל נכרי שהבהמה הוא ברשות גוי בשעה שבא הולד לעולם שפיר י"ל אף דמצי לסלק ליה בזוזי מ"מ כיון דאי לא משכח זוזי שקיל הולד שפיר מקרי יד נכרי באמצע ופטור מן הבכורה:

ואפשר נמי דכיון שהבהמה ברשות הנכרי בשעה שבא לעולם ועיקר שיעבודיה על הבהמה והוא תפוס ומוחזק בה דקניה ליה רשותיה וא"י לסלקו כלל במעות ועיין בחו"מ סי' ר"ט ס"ד דאפילו במקנה דשלב"ל אם קדם הלוקח ותפס אין מוציאין מידו אלא דזה לא מהני לפטור מבכורה דהא מטעם מחילה אתאינן עלה כמ"ש הש"ך שם סק"ח והרי גם מחילה לא מהני בדשלב"ל כמ"ש רמ"א סוף סעיף הנ"ל ומיד שבא הולד לעולם ופטר את הרחם נתחייב בבכורה אבל בנידון דידן בביאתו לעולם הוא של הנכרי כמו שפסק עמו שפיר מקרי יד נכרי באמצע וכן משמע קצת מלשון הרא"ש בע"ז ס"ג שכתב אבל בגוף החפץ א"א לו לקנות אלא במשיכה או שיהיה ברשות הפועל בשעת עשיית המלאכה ע"ש והרי גם כאן הוא ברשות הנכרי בשעת עשיית המלאכה שהרי עדיין מטפל בה אלא שאין ראיה כ"כ מדברי הרא"ש דהתם החפץ הי' בעולם בשעה שהתנה עמו וכאן בשעה שהתנה היה דשלב"ל אבל מ"מ כיון שלא חזר מתנאו עד שבא לעולם ובשעה שבא לעולם היה ברשות הפועל בשעת עשיית מלאכה שפיר י"ל דלא מצי מסלק ליה בזוזי כיו דעיקר שיעבודא דנכרי על הולד וא"כ ודאי פטור מבכורה ועיין סמ"ע סי' ר"ט סקי"א ובאשר"י גיטין ע"ב:

ועוד נ"ל סברא ישרה לפמ"ש תוס' ע"ז ע"א ד"ה ר"א הביאו הש"ך סי' ש"ך סק"ז וא"צ שיתן העכו"ם מעות שווה הראש או הריאה אלא סגי שיקנם בפרוטה ואע"פ ששוה יותר כפלים אפ"ה אין לחוש משום ביטול מקח דאנן סהדי שהישראל גמור ומקני לעכו"ם כדי להפטר מן הבכורה ולפ"ז נ"ל דאפי' נאמר היכא דמצי לסלק ליה בזוזי אינו פטור מבכורה היינו דוקא אם נתן ישראל הבהמה למקבל גוי רק דרך משא ומתן ולא כדי לפטור מן הבכורה אלא שאנו דנין אח"כ אם פטורה בזה אמרינן כיון דמצי לסלק בזוזי לא מקרי יד נכרי באמצע אבל אם ישראל מסרו למקבל גוי רק כדי לפוטרה מן הבכורה

אנן סהדי דלא יסלק ליה בזוזי וגמר ומחייב נפשיה לתת לו חלק בגוף הוולדות כדי להפטר מבכורה ושוב שפיר הוי יד נכרי באמצע ופטור מן הבכורה:

אבל מה שאני נבוך בכל מ"ש הוא לפמ"ש הר"ן בע"ז ס"ג ומדמקשינן והא מחסרא משיכה שמעינן שהשוכר את הפועל ופסק עמו לתת לו כור חטים זה או בגד זה אם רצה לחזור חוזר ויהיב ליה מידי אחרינא דהא מיחסר משיבה וכו' ואפשר נמי דאפי' פסק עמו חטים סתם אינו חייב לתת לו חטים אלא נותן לו שכרו במעות ואע"פ ששנינו ב"מ קי"ח השוכר את הפועל לעשות עמו בתבן או בקש וא"ל טול מה שעשית בשכרך אין שומעין לו דאלמא חייב ליתן לו מעות כמו שהתנה עמו ולא שוויין התם הוא דסתם שכירות במעות הוא שכל השוכרים ע"ד כן שוכרים פועליהן ובמעות הן מתחייבין ואין צורך לזה התנאי אבל כשפסק עמו חטים כיון שאין סתם שכירות בחטים אלא שבא לדון עליו מפני שהתנה עמו בכך לא קנה שהרי לא משך אבל מ"מ נראה שחייב ליתן לו דמיו שאע"פ שגוף הדבר לא נקנה מ"מ הרי מתחייב השוכר בשיוויו משום ששיוויו בכלל עצמו הוא והרי הוא לענין זה כשאר כל השוכרים שפסקו דמים ע"ש הרי מפורש יוצא מדברי הר"ן שא"י לחייב גופו כלל לתת לו חפץ דהא כתב יהיב ליה מידי אחריני וגם מדק"ל מהא דב"מ והוצרך לתרץ דהתם אין צורך לתנאי ולפ"ז ל"ש לומר דעיקר שיעבודא דנכרי על הולד:

אמנם גם הא לא תברא דהא יש להבין נהי דמעות אינן קונות היינו לענין שאין הלוקח קונה גוף החפץ בקבלת מוכר המעות אבל אכתי אמאי לא יוכל המוכר לשעבד גופו לתת לו חפץ ידוע ע"י המעות וצ"ל דמעות אינו פועל קנין ושיעבוד כלל אלא היכא ששיעבדה תורה למ"ד שיעבודא דאו' ולמ"ד שיעבודא לאו דאורייתא א"י לשעבד עצמו ע"י מעות כלל ואין עליו אלא מצוה לפרוע חובו ולפ"ז תקשי בשכר פעולה דודאי דהפעולה ודאי פועל קנין וחיוב לשלם לו דמים וכמ"ש הר"ן בעצמו א"כ אמאי אינו פועל נמי חיוב עליו לתת לו חפץ כמו שהתנה, אלא דז"א כיון דסתם שכר פעולה הוא מעות א"כ הוי החפץ שהתנה רק חליפי המעות וכיון דמעות אינו קונה ואינו מחייב ומשעבד א"צ לתת לו החפץ וכל זה בשאר פועל אבל במקבל בהמה ליטפל בה סתם שכרו הוא חלק בוולדות מודה הר"ן דחייב לתת לו הולדות אלא דיכול לסלקו בזוזי וכמש"ל בדעת הרא"ש וא"כ הדרן לקמייתא כמ"ש לדעת הרא"ש דשפיר פטור מן הבכורה מטעמים הנ"ל:

וזאת שנית נ"ל דגוי שקיבל בהמה מישראל ליטפל בה והולדות ביניהם שפיר קנה הגוי בולד אף דהוי דשלב"ל ב"ל משום דנעשה כאומר לו קני בהמה לוולדותיה ואי משום דמהרא"י לא סמך ע"ז רק בצירוף קולות אחרות נ"ל לחלק דסברא זו דנעשה כאומר

לו היינו משום שרוצה להקנות לו הוולדות אנן סהדי שרוצה באופן המועיל ואם אינו מועיל בלי קני בהמה לוולדותיה הוא רוצה בכך וכעין שכתב הרא"ש פ"ק דקידושין דף י"ג בהשאיל לו טבעת לקדש בו דאנן סהדי דאמר בלבו ליתנו לו באותו לשון המועיל ואם אינו מועיל לשון שאלה יהיה במתנה ע"מ להחזיר ע"ש באורך ועיין ברש"י ב"מ ל"ד ועיין כתובות נ"ח כיון דאין אדם מוציא דבריו לבטלה נעשה כא"ל יקדשו ידיך לעושיהן ושם בעובדא דמהרא"י אדרבה הישראל לא רצה ליתן לו הולדות רק דמיהן רק הגו' אמר שאינו מטפל רק אם יהיו לו הולדות בשכרו וכיון שהמקנה לא רצה ליתן הולדות אין ראי' שהי' כונתו שאם אין מועיל קנין בוולדות משום דשלב"ל מקנה לו בהמה לולדות דנימא נעשה כא"ל וכו' ולכן הצריך שם גם קולות אחרות אבל אם ישראל הנותן רוצה ליתן לו חלק בולדות ודאי אמרינן דנעשה כאומר לו קני בהמה לולדותיה גם בלי צירוף קולות אחרות דכונתו היה באופן המועיל ושפיר פטורה מבכורה:

ועוד נראה לחלק דשם בעובדא דמהרא"י לא נתנו לגוי כדי לפטור מן הבכורה רק בדרך עסק בעלמא ואין הוכחה כ"כ שרוצה באופן המועיל דהיינו קני בהמה לולדותי' ולהכי הצריך גם קולות אחרות אבל אם נתנו לגוי כדי לפטור מבכורה שהוא מצוה בזה"ז כמבואר בסי' ש"ך וודאי אמרינן דכונתו באופן המועיל דהיינו קני פרה לולדותי' ונעשה כא"ל אף בלי קולות אחרות ועיין מ"ש לעיל בשם תוס' ע"ז ע"ב:

ועוד נ"ל דיש כאן גם קולא אחרת דהרי כתב הרמב"ן בתשובה המיוחסת סי' רכ"ה דאפי' אם מד"ת משיכה בנכרי קונה ולא בכסף מ"מ כיון שבדיניהם קונים בכסף אף אנו קונים מהם בכסף דלא גרע מסיתומתא דקניה וזה קונה מה"ת כדאמרינן ב"ק קי"ג ע"א ישראל ונכרי שבאו לפניך לדון וכו' אמור לו כך דינכם וזה דאו' הוא כיון שקבעו להם כך ועיין כ"מ סוף פ"ט ממלכים והא דאמרינן בר"פ דבכורות בדיניהם שפסקה להם תורה ולא אמרינן בדיניהם שקבעו להם היינו משום שידעו עו דבאתריהו לא היה דיניהם כך ע"ש ועיין חת"ס יו"ד סי' שי"ח ולפ"ז כיון שבדיניהם אם קיבל גוי בהמה מישראל לטפל בה והולדות ביניהם קנה הגוי הולדות וא"י לסלק בזוזי שפיר פטור מבכורה:

ואם בשעה שמסר הפרה לגוי ליטפל בה כבר היתה הפרה מעוברת יש לנו עוד היתר דלא הוי דשלב"ל כלל דאע"ג דקי"ל בסי' ר"ט ס"ד דהאמר מה שתלד פרתי מכור או נתון לך לא אמר כלום אפי' היתה הפרה מעוברת מ"מ כבר הקשה קצו"ח שם מתמורה כ"ד וכ"ה דיכול להקדיש העובר אף דל"ש פרה לעוברה והרי כמו שאין אדם מקנה דשלב"ל כך אינו מקדיש דשלב"ל וא"כ מוכח דעובר מיקרי בא לעולם ע"ש באריכות אבל דבר ד' אמת בפי נתה"מ שם אות ב' דודאי אם הקנה לו מה שתלד פרתו דהיינו אחר לידה הוי

דשלב"ל כיון דעדיין לא נולד ומחוסר מעשה לידה וה"ה דא"י להקדיש אחר לידה אבל כשמקדיש העובר עכשיו שפיר חל קדושה על העובר ומקרי בא לעולם וכאלו הקדים כבד או הטחול של בהמה עצמה דחל הקדש וה"נ יכול להקנות לו עובר עכשיו ואם תמות או תישחט הבהמה יהיה בשר העובר של הקונה ע"ש ותיתי לי שקיימתי כל הנ"ל מסברא דנפשאי, ולפ"ז גם בגוי המקבל לטפל שגם אם מתה או נשחטה הבהמה קודם שנולד הולד יש לו חלק בבשר הולד שפיר הוי בא לעולם וקונה גם קודם שנולד וכשנולד חלקו של גוי הוא שנולד שפיר הוי יד נכרי באמצע ופטור מן הבכורה:

היוצא מדברינו דאין לזוז מפשטות פסק השו"ע סי' ש"ך ס"ג ואינו דומה להא דמהרא"י דשם הישראל לא רצה להיות לנכרי חלק בולדות רק לתת דמים בשכרו לכן ל"ש כל כך נעשה כא"ל, ויש לצרף ג"כ מ"ש דאפי' בלא נעשה כא"ל מ"מ יכול לחייב עצמו בדשלב"ל ופטור מבכורה כמו בהמת ארנונא ועדיף מינה מטעמים שכתבתי, ומכ"ש היכא דמסרו לנכרי כדי לפטרו מבכורה דיותר שייך טעם זה וגם טעם דנעשה כא"ל ול"ד להא דמהרא"י כמ"ש ויש לצרף ג"כ דעת רמב"ן במיוחסת דאזלינן בתר דיניהם מה"ת, ואם מסרה לגוי כשהיא מעוברת יש לצרף ג"כ דעת קצוה"ח ונתה"מ דלא הו' דשלב"ל ושפיר פטורה מבכורה, ומכל הלין טעמי נ"ל בנידון דידן דפטורה מבכורה:

ועל דברי פלפולך אין פנאי להאריך רק להעיר מה שעלה בדעתי בעברי בין בתרי דבריך ומה שהבאת קושי' הפלא"ה בכתובות י"א ובהלכות קידושין סי' מ' למ"ש המחבר סי' ר"ט דמוכר עובר בהמה מעוברת לא קנה משום דהוי דשלב"ל איך יפרנס משנה שלימה דב"מ ק' המחליף פרה בחמור וכו' זה אומר משלקחתי ילדה יחלוקו הרי דקונה העובר וכתבת דשאני התם דבסתם הוי כבהמה לעוברה כמ"ש דג"מ יו"ד סי' ש"ך, אינך צריך לזה דשם הא באמת מכר לו הפרה ומבואר בחו"מ סי' ר"כ ס"י דבמכר לו פרה מעוברת הולד בכלל ולדעת י"א שהביא רמ"א שם אפי' לא א"ל פרה מעוברת אני מוכר לך נמי הולד בכלל אם היא מעוברת ע"ש:

אבל לא הועלת בזה דקושי' הפלא"ה בנוי על הא דעובר לאו ירך אמו וא"כ קשי' ליה היא גופא אמאי מהני בהמה לעוברה וגם אמאי יהיה עובר בכלל, ומה שנ"ל בזה דאפי' אם עובר לאו ירך אמו מ"מ כל זמן שהעובר צריך לאם מהני בהמה לעוברה כי הוא נמכר בכלל הבהמה וכדאמרינן בכתובות נ"א לענין מחובר לקרקע דאע"ג דעומד לגזוז כגזוז דמי והוי מטלטלין מ"מ בצריכי לדיקלא הוי כקרקע ועיין שבועות מ"ג ובר"ן שם ועיין רמב"ם פ"ה מטוען ובחו"מ סי' צ"ה ס"ב ובש"ך שם:

ועוד אפשר לומר לפמ"ש הסמ"ע הסמ"ע סי' ר"ט סק"ט דמשו"ה הוי עובר טפי דשלב"ל מפירות חנוטין לפי שעובר אינו בעין ופי' בו הפלא"ה כתובות י"א לפי שהוא מכוסה ולפ"ז י"ל דכשמוכר לו גם הכיסוי דהיינו הבהמה לא מקרי כלל עובר דשלב"ל וכעין סברא זו בתוס' חולין ע"ב ד"ה אמר רבא דאע"ג דטומאה בלועה אינה מטמאה וטהרה בלועה אינה מיתטמא מ"מ אם שניהם בלועים יחד שפיר מטמא ומיתטמאה עיי"ש:

אבל מ"ש דהאי דהמחליף מיירי שא"ל שיקנה הולד לכשיהי' בעולם דמהני לדעת המרדכי שהביא רמ"א בסי' ר"ט מלבד דאכתי תקשי לדעת היש חולקים שהביא רמ"א שם א' אפשר לומר כן דא"כ שמכר לו הולד להדיא לכשיולד א"כ גם אם כבר היה נולד אז בשעת מכירה מהני המכירה ואין טוען המוכר עד שלא מכרתי ילדה וגם אינו מיושב רק מבכור דשם לא מהני לכשיהיה בעולם דאז כבר קדוש הוא מרחם אבל מהאי דסי' ר"ט דלא איירי בבכור אינו מיושב וכמ"ש:

ומ"ש ליישב עפ"י תוס' ב"ב מ"ט ד"ה וכדרב כהנא דיכול לסלק עצמו מדשלב"ל ועיין רא"ש ב"מ ט' דחצר מהלכת הוא בעיא דלא איפשטא ולענין מכירה אינו קונה מספק דמוקמינן בחזקת מרא קמא אבל בהפקר קנה מספק ומשו"ה בהאי דהמחליף נהי דא"י להקנות העובר משום דהוי דשלב"ל מ"מ נסתלק ממנו והוי הפקר וכיון שמכר לו הפרה וקנה אותה קונה הולד ע"י הפרה שהיא חצר מהלכת משא"כ בהאי דסימן ר"ט או בבכור שאינו מקנה לו הפרה אף שמסתלק מן העובר והוא הפקר אינו זוכה בעובר מתורת חצר שאין חצר שלו:

הרבה תשובת בדבר חדא דתוס' לא כתבו רק שיכול לסלק עצמו מדשלב"ל אבל לא להפקיר דאפי' דבר שאינו ברשותו הוכיח קצו"ח סי' ריי"א דא"י להפקיר כמו שא"י להקדיש ועוד דהרי מסקי תוס' שם בב"ב דסילוק לא מהני רק לענין שישאר ביד מי שהן עכשיו ולא שיזכה בו אחד מחדש ע"ש ועוד מאן יימר דנסתלק ממנו ול"ד להאי דב"ב דף נ"ד ע"ב נכרי מכי מטי זוזי לידיה איסתלק ליה דשם דין תורה כך הוא דנסתלק וכמ"ש רשב"ם שם ע"ש, וגם מ"ש דפרה קונה לו מטעם חצר וז"א דהא חצרו ומתנתו באים כאחד לא אמרינן וכמ"ש השו"ך סימן ר"ב סק"ג ועוד דבעינן חצר המשומר לדעתו כמבואר בסי' ר"ב ובתוך הפרה אינו משומר לדעתו, ועוד הרי כתב הר"ן ב"מ י"א דחצר כידו אריכא דמי שאף מה שבא לידו בחצר המשתמרת הוא נותנו וזה ל"ש במעי בהמה ול"ש בה דין חצר כלל ועיין תוס' שבת ה' ע"ב ד"ה אגוז דבעינן דומה לידה:

ומ"ש בענין הפקר אי מהני לענין בכור הארכתי, בזה בתשובה אחת [בי"ש או"ח סי' קנ"ה] ולא אכפיל הדברים ומה שתמהת על מהרא"י שהביא ראיה מר"פ המפקיד מה

ראיה משם הא שם באמת קנה הפרה וממילא הכפל שלו אבל מנלן דיכול להקנות הפרה לעוברה, ולפענ"ד לק"מ דע"ז דמהני פרה לעוברה לפטור מבכורה א"צ ראיה דהוא גמרא מפורשת בבכורות ב' ע"ב רק הביא ראיה דאע"פ שלו אמר כן אמרינן דנעשה כא"ל וע"ז שפיר הביא ראיה מהמפקיד דאמרינן נמי נעשה כא"ל:

ומה שהארכת אם קנה חלקו אם שווה האם יותר ממ' זהובים אי הוי כדקל לפירותיו דשמא יוקרא לא מקרי אתי מגופה והבאת מהא דכיפי ב"מ ל"ה ודחית יפה דחית אבל הדבר פשוט דיוקרא מקרי יוצא מגופה ועיין בתשובת מהר"מ אלשי"ך דמשו"ה מעות לפירותיו לא הוי כדקל לפירותיו משום דכשהריוח בא לעולם אין המעות בעולם נמצאו הפירות בלי ממשות, ועוד דאין הריוח יוצא מגוף המעות שאין הריוח בא אלא ע"י הסתלק מציאות המעות מן העולם ע"ש והארכתי בדבריו בתשובה וכן בעבד שמכרו רבו לקנס בגיטין מ"ב בשעה שהקנס בעולם אין העבד בעולם שהרי מת הוא ואין הקנס בא אלא ע"י הסתלק מציאות העבד מן העולם ומשו"ה נקרא אינו יוצא מגופו אבל יוקרא בשעה דאיקר גם גוף הפרה בעולם והיוקר הוא ממציאות הפרה שפיר הוי יוצא מגופו ודמי לדקל לפירותיו:

ומ"ש מענין אסמכתא לא כיונת יפה דאסמכתא הוי אם תולה קנינו בדבר אחר כגון אי אוביר ולא אעביד אשלם אלפא זוזי או אם תקדם יונך ליונתי אבל כאן אינו תולה קנינו בדבר אחר רק יש ספק אם יבא דבר הנקנה לעולם אין זה ענין לאסמכתא כלל והגע בעצמך אשה המוכרת כתובתה בטובת הנאה יש ספק שמא תמות היא קודם וכל הש"ס מלא דיכולה למכור ואין משום אסמכתא כיון דלא תלתה בדבר אחר, ועוד דכאן שכר טרחת טיפולו הוא נוטל והוי כמו אם אוביר ולא אעביד אשלם במיטבא דלית ביה משום אסמכתא דלא הוי גוזמא כיון שהפסידו כמ"ש הראשונים וה"נ כאן לא הוי גוזמא כיון שבא בשכרו:

ומה שהבאת מרי"ט אלגזי דף ב' ע"ב ד"ה איברא דהא דבהמת הפקר פטורה מן הבכורה היינו דוקא אם לא זכה בה ישראל אח"כ אבל אם זכה בה ישראל חל עליו קדושת בכור, גוף דבריו הם חידוש ואין פנאי לברר כעת אבל מ"מ גם הוא לא אמרה אלא בבהמת הפקר דאינו פוטר אלא דאינו מחויב בבכורה ולהכי אי זכה בה ישראל קדוש למפרע אבל שותפות גוי דפוטר מבכורה וודאי תולה רק בשעה שפוטר הרחם אם יש לגוי אז חלק באם או בולד פוטר מבכורה עולמית ואם אין לו אז חלק אע"פ שהיה לו חלק מקודם ודאי אינו פוטר וחייב בבכורה ולחנם הארכת בזה, ובזה יבואו ברכות ינוחו על ראשך כנפשך ונפש אביך הנאמן דוש"ת באהבה:

עמרם הק' בלוהם בק"ק הנ"ל

תשובה תב

להרב הגדול מטעלעק נ"י:
אודות הבכור אשר נשאל פשוט כמ"ש דישראל נאמן אפי' בספק בכור כמבואר בסימן שי"ד ס"י וכ"ש בודאי בכור שצריך ליתנו לכהן עיין ש"ך שם סק"י וגם לוי צריך ליתנו לכהן כמ"ש ש"ך סי' ש"ך סק"א ואי דמחלל שבת בפרהסיא חשוד לכה"ת יפה כתב דהפה שאסר הוא הפה שהתיר דאפי' כהן נאמן כמבואר סי' שי"ד ס"ו ואפי' בגוי נאמן מכח הפה שאסר וכו' עיין טו"ז יו"ד סי' מ"ח סקי"ט, ובליקוטי חת"ס ח"ו סי' פ"ג העלה דמומר לחלל שבת בפרהסיא נהי דהוי מומר לכה"ת מ"מ אינו חשוד לכה"ת ע"ש ודבריו תמוהים דלא משמע כן בסימן קי"ט ס"ז ועיין ש"ך שם סקט"ו, וצ"ל דהיינו דוקא בסתם הוא חשוד לכה"ת אבל אם הוחזק שמחזיק בשאר מצות נאמן כמו כותים שנאמנים באחזיק עיין חולין ד' וה"נ כיון שבא לשאול על הבכור הו"ל כאחזיק במצוה זו ונאמן, [ע"ל סי' ט"ז] וד' ירחיב לנו כנפש הכותב בחפזי:
עמרם הק' בלוהם

תשובה תג

לרב גדול א' תמה"ח נ"י
שיל"ת ב' אויפאלו יום ה' י"ג תשרי תמה"ר ישועה לפ"ק:
יקרתך קבלתי ועל מה ששאלת שנתערב ככר של בעה"ב שלא הפריש ממנו חלה בשאר ככרות שהופרש מהם חלה אם צריך להפריש חלה מכולם דככרות של בעה"ב חשיבי ולא בטלי כמבואר בסימן ק"י ועיין ש"ך שם ס"ק וי"ו, או לא, וכתבת דאם נתערב בעודו בצק קודם שנתנו לתנור דאז לא חשיבי ובטלי א"כ אפילו נאפו אח"כ מותרים כיון דנולד האיסור בתערובות בטל הוא וכמ"ש המרדכי פ"ק דשבת גבי גיגית לענין דשיל"מ והביאו רמ"א ביו"ד סימן ק"ב ס"ד אלא דנסתפקת אם זה דוקא גבי דשיל"מ ולא בשאר דברים שאין מתבטלין, וידידנו הרבני החרוץ מוהר"ש נ"י הגיד כי בתשובת חוו"י סוס"י קל"ג העלה כן גם לענין בע"ח דחשיבי ולא בטלי:
תשובה: אמת כי בתשובות חוו"י סימן הנ"ל כתב באו"ב אם נתערבה האם ואח"כ שחט בנה מותר אח"כ לשחוט מן התערובות דדשיל"מ פשיטא דלא הוי כמ"ש רמ"א בהדיא בכה"ג והוא מאו"ה [כוונתו לרמ"א סימן ק"ב שהוא מאו"ה ומרדכי ועיין בנובי"ת יו"ד

סימן ח' ובתשו' רשב"א סימן תרכ"ג] אלא אפילו חשיבות דבע"ח לא מהני אחר דבשעה שנתערב לא הי' בו שום אי' ע"ש' ולפענד"נ סברא ישרה לחלק דמרדכי ואו"ה כלל כ"ה אות כ' מיירי מגיגות שהיתה מלאה ענבים בעוטי' והי' בו הרבה יין צלול קודם שבת אף שיוצא יין גם בשבת דהוי נולד מ"מ מהני ביטול כיון שעיקר ביאת האיסור לעולם הוא בתערובות שזהו תערובות לח בלח שנתבטל בששים והוי כאלו אינו ונאבד מן העולם וחכמים החמירו בדשיל"מ דלא בטיל בזה אמרינן אם לא הי' לו מעולם שם איסור בפ"ע רק בתערובות אינו חל עליו שם איסור וכמ"ש ראשונים בנ"ט בנ"ט דאינו חל שם איסור על טעם קלוש אבל בשאר דברים שאין מתבטלין בתערובות יבש ביבש שכ"א עומד בפ"ע שפיר י"ל גם כשחל האיסור בתערובות אינו מתבטל כיון שהאיסור עומד בפ"ע ואלו אתי אלי' ויאמר כי זהו שפיר חל עליו שם איסור לכן גם כשאין יודעין איזהו הוא כיון שעומד בפ"ע שפיר חל עליו שם איסור ואינו מתבטל ומה"ט כתבו נובי"ת יו"ד סי' מ"ה וחת"ס או"ח סי' קכ"ט ויו"ד סי' שי"ט דביבש ביבש לכ"ע אין מבטלין איסור מה"ת כיון שעומד האי' בפ"ע [עיין שמ"ק ב"ק דס"ח ע"ב]:

וכה"ג כתב נוב"י תנינא יו"ד סי' נ"ד ליישב דעת חכמי אשכנז שהביא מל"מ פ"א ממשכב ומושב הי"ד דס"ל בהא דאיבעי' לן בחולין ס"ט בעובר שהוציא ידו מהו לגמום חלבו דאם יש בעובר ששים נגד אותו אבר החלב מתבטל בס' והקשה מל"מ כיון דהיתר עיקר ביאתו לעולם עי"ת לא מהני ביטול ותירץ נוב"י דהיינו דוקא ביטול ברוב לא מהני אבל ביטול בס' מהני ע"ש, ובישועות יעקב יו"ד סימן י"ד השיג על נוב"י דהא דמבשא"א בטל בס' היינו רק הטעם אבל לענין ביטול גוף ועצם וכמות האיסור ע"כ מטעם ביטול ברוב אתאין עלה וכיון דבעיקר ביאתו לעולם ע"י תערובות ל"ש ביטול ברוב ממילא נשאר באיסורו אפילו בששים דהטעם בטל משום הגוף שאינו בטל ע"ש, ועיין ביד אפרים יו"ד סי' י"ד ולדעתי ז"א דכיון שבטל טעמו אפילו הי' האיסור בעין מותר משום דעץ בעלמא הוא ולא אסרה תורה ודוקא גבי גיה"נ אמרינן בחולין למ"ד אין בגידין בנו"ט עץ הוא והתורה אסרתו אבל בשאר איסורין לא אסרה תורה עץ בעלמא וכיון שבטל טעמו ונאבד ממילא עצם האיסור הוא עץ בעלמא ומותר אפילו בעינא ומכ"ש בתערובות וא"כ הדין עם נוב"י:

ועוד נ"ל לחדש דודאי לדעת ר"ן בנדרים נ"ב דדשיל"מ הטעם משום דהוי כהיתר בהיתר אז שפיר אמרינן דדשיל"מ אינו בטיל אבל לדעת רש"י והכי סוגיא דעלמא דהטעם משום עד שתאכלנו באיסור אז אמרינן דדשיל"מ אי' המעט בטל הוא לגבי היתר המרובה רק דאמרי' כיון שלמחר יוכל לאכלו בלא ביטול לא יאכלנו היום בביטול אבל מ"מ בטל

הוא דאינו דבר חשוב בפני עצמו שלא יתבטל לגבי הרוב ומשו"ה אם שם האיסור אינו בא רק בתערובות אמרי' דאינו חל כיון שהוא בטל אבל בדברים שאין מתבטלין מחמת חשיבותם באמת אינם בטלים לגבי הרוב כיון שהם חשובים בפ"ע וכיון שאינם בטלים באמת יכול האיסור לחול אפילו בתערובת ואינם בטלים והכל אסור:

ולולא דמסתפינא הייתי אומר דאפילו מרדכי ואו"ה מודים גם בדשיל"מ אפילו בא האיסור אחר התערובות אסור ולא חדשו דבריהם רק בגיגית שהוא איסור נולד שהיין היוצא בשבת הוא דבר חדש שנולד בשבת מן הענבים וע"ז כתבו שאין כאן דבר חדש כלל כיון שנולד בתערובות שאר יין ובטל בו ולא הי' לו שם יין בפ"ע מעולם א"כ אין כאן נולד חדש רק ישן ומשו"ה מותר אבל בשאר דברים לא שייך האי סברא דכאן אין אנו אוכלים בתורת ביטול איסור אלא כיון שבטל אין כאן דבר שיגרום שיבא שם האיסור לעולם והוא ביטול היתר לולי שהאחרונים לא הבינו כן והדבר צריך תלמוד, [עיין פמ"ג במש"ז סי' ס"ט סקל"ה ובסי' ק"ב סק"ב]:

ומכל מקום גם לדעת חוו"י אין דמיונך עולה יפה דשם שפיר אמרינן דאחר התערובת אינו יכול לחול עליו שם איסור חדש, אבל בנ"ד הי' חל עליו שם איסור טבול לחלה קודם שנתערב אלא שנתבטל שפיר י"ל דאחר שנאפה ונעשה דבר חשיב ופקע הביטול חוזר לאי' הישן דחוזר וניעור [ע"ל סימן מ']:

אבל אינך צריך לכל זה והדין מבואר ביו"ד סי' ק"א ס"ג דתרנגולת בנוצתה בטילה דלא מקרי חתיכה הראוי להתכבד ואעפ"י שאחר שנתערבה הסירו הנוצה מ"מ כיון דבתחילת התערובת נתבטל אינו חוזר וניעור עיין ש"ך שם סק"ח וה"נ אם נתערב בצק ונתבטל בתחילת התערובות אף שנאפה ונעשה דבר חשיב אינו חוזר וניעור והדין דין אמת והכל מתוקן לסעודה:

ואמנם לפענד"נ דבר חדש דבנ"ד אפילו נתערב אחר אפייה נמי בטל דהרי מבואר בסימן ק"א ס"ב דאין דין חהר"ל אא"כ אסורה מחמת עצמה כגון נבלה ובב"ח אבל אם נאסרה מחמת שקבלה טעם מאיסור ולא הי' בה ס' לבטלו אפילו למי שסובר חנ"נ אין לה דין חהר"ל וכתב הש"ך סק"ד הטעם בשם הפוסקים כיון דמ"מ האיסור הנבלע בה אינו חשיב ראוי להתכבד ע"ש ולפ"ז אומר אני גם בככר הטבול לחלה כיון שאין האיסור מחמת עצמו רק מחמת חלה דפתיך בי' וחלה דפתיך בי' אינו ככר שלם רק חתיכה קטנה לא מקרי דבר חשיב ובטל שפיר ואף דטבל כולו שם א' של איסור ולוקה על כל כזית ממנו מ"מ גם שם בסי' ק"א הלא להרבה שיטות ראשונים דטע"כ מה"ת ולוקין על כל כזית ממנו ואפילו אין לוקין היינו משום דילפינן מגיעולי מדין והוי רק עשה או

משום דאין מזהירין ועונשין מה"ד ועיין בר"ן חולין סוגיא דזרוע בשילה אבל מ"מ יש איסור מה"ת בכל כזית אפילו למ"ד ח"ש מותר מה"ת ואפילו למ"ד ח"ש אסור מה"ת מ"מ איסור תורה דכזית חמור דעל ח"ש חייל שבועה כדאמרינן פ"ג דשבועות ולא על איסור עשה כמ"ש תוס' שם ועיין תוס' שבת צ"א ד"ה כגון וא"כ הוי נמי כגופו של איסור ומ"מ לא מקרי חהר"ל כיון דאינו אסור אלא מחמת איסור דפתיך בי' וה"נ אף דטבל הוי גופו של איסור מ"מ כיון דאינו אסור רק מחמת חלה דפתיך בי' לא מקרי דבר חשיב ושפיר בטל ועיין תוס' פסחים ל"ח ד"ה אתי':

ואם נפשך לומר דטבל מקרי יותר איסורו מחמת עצמו ומקרי דבר חשיב מ"מ נ"ל דהייינו דוקא בטבול לחלה דאורייתא אבל בחלת חו"ל דקיל אוכל והולך ואח"כ מפריש א"כ אין שם איסור על כל הככר דיכול לאכלו ולשייר חתיכה אחת ולהפריש פריש ממנה חלה ואותה חתיכה אינו דבר חשיב ושפיר בטל וזה בחר לפענ"ד:

ועוד נ"ל דאם הפריש חלה מככר אחד דשוב אין לדון על אותו ככר הוי כנפל אחד מהם לים המלח דמותר לאכלו שתים כמבואר בסימן ק"י ס"ז ועיין ש"ך שם בדיני ס"ס אות כ"ג ואף דזה דוקא בנפלה בשוגג ולא בהפילה במזיד וכאן שמפריש חלה בידים אסור, ז"א כיון שאינו מפריש כדי להתיר התערובות רק כדי להתיר אותו ככר כמו שהיא הדין דצריך להפריש מהם חלה הוי כמו נפלה בשוגג כיון דאין כונתו לבטל ועיין בטור או"ח סי' תנ"ג וטו"ז שם סק"ב:

אלא דקשי' לי ע"ז מזבחים ע"ד בחבית של תרומה שנפלה בק' חביות וחביות סתומות אינו בטילה ומסיק התם דוקא נפתחה ממילא בטיל ולא פותח בידים אף דע"כ פותח לשתות ממנו בלי כוונת ביטול לסלק חשיבותו ואפ"ה אינו בטל בפותח בידים, אבל אחר העיון נ"ל דאין ראיה משם דהתם משו"ה אינו בטיל בפותח בידים אף דע"כ פותח לשתות דא"כ חביות סתומות דאינן בטילות לא משכחת לה וכמ"ש רש"י שם בד"ה גמע ע"ש אבל בעלמא שפיר י"ל אם עושה בידים דבר שהוא מוכרח לעשות בלי תכלית וכוונת ביטול איסור רק אפילו יהי' נשאר באיסור ואין כונתו להתיר שפיר דמי כאלו נעשה ממילא ועוד יש לי בזה דברים אבל הוא אריכות והזמן בוגד בי כעת:

איברא כל זה מצד דבר חשיב אבל הלא אמרינן בע"ז ע"ג דטבל במינו במשהו וכן פסק הרמב"ם פט"ו ממ"א הלכה ה' והטעם או משום דכהיתרו כך איסורו כדאמרי' מרי' בגמרא שם או כמו שהביאו תוס' שם בשם ירושלמי משום דהוי דשיל"מ דיכול לתקנו דחטה אחת פוטרת את הכרי וטעם זה כתבוהו הרמב"ם הנ"ל וא"כ ה"נ בטבול לחלה הוי דשיל"מ וכהיתירו כך איסורו דאין לחלה שיעור מה"ת והא דבעה"ב מפריש אחד

מכ"ד ונחתום א' מן מ"ח אינו אלא מדרבנן וגם הא דבעינן שיעור נתינה אינו לסלק איסור טבל רק לקיים מצות נתינה ועיין נוביי"ת יו"ד סי' ר"א ומל"מ פ"ו ממתנות עניים ה"ז ומכ"ש חלת האור בחו"ל דאין לו שיעור והוי דשיל"מ ולא בטיל ויפה פסקת שצריכין להפריש חלה מכל ככר כמבואר בסי' שכ"ד סי"ב ע"ש ואם אינן נביאים בני נביאים הם:
ואודות האופה שמחלל שבת ואוכל נבילות הדבר פשוט דחשוד על הדבר לא דנו ולא מעידו כמבואר בסי' קי"ט ואינו נאמן בשל אחרים היכא שיש לו הנאה להעיד להם ואסור לאפות אצלו בלי שומר ישראל כשר, ובזה אמלא כפי קוצר רבך הדו"ש ומברכך בשמיו"ט:
עמרם הק' בלוהם בק"ק הנ"ל

תשובה תד

שיל"ת מאדע א' תרומה תרל"ח לפ"ק
ישפות ד' את שלומו, ויברכו מגבהי מרומו, ויהי' עליו נועמו, לצדיק מתהלך בתומו, העומד לנס עמו, בישראל גדול שמו, ידינ"פ הרב הגאון, אור יקרות וקפאון, כקש"ת מו"ה משה נ"י שיק האבדק"ק חוסט:
אחרי דרך מבוא השלום להדר"ג נ"י וכו' ובשולי הירעה הנני לעוררו בדברי תוס' ע"ז ט"ו ע"ב ד"ה מי דמי וכו' שכתב תדע דהא לא אסרינן מכירת שדה לנכרי מה"ט כי היכי דאסרינן בהמה גסה עיי"ש ותמוה בעיני דהא עכ"ח אין כונת תוס' משום שביתת שדהו בשבת דהא אין אדם מצווה על שביתת שדהו בשבת כדמוכח מסוגי' דע"ז כ"א ע"ב ועכ"ח דכוונת תוס' משום שביתת שדה בשביעית וזה תימא הא שביעית אינו נוהג רק בא"י כמ"ש הרמב"ם פ"ד משמיטה ובא"י בלא"ה מכירת שדה אסור מה"ת משום חניית קרקע ומשום דמפקע לה ממעשרות כמבואר לקמן דף כ"א:
וסבור הייתי לומר דקושי' תוס' היה בגר תושב דמותר לתת חניות בקרקע ועיין בכ"מ ספ"י מה' עכו"ם אבל אכתי תקשי הא בלא"ה אסור משום דמפקע לה ממעשרות ואין לומר דהו"ל לאסור גם מה"ט דהא כתב תוס' יומא דנ"ט ע"ב ד"ה הוא דהיכא דבלא"ה אסור מה"ת לא תקנו רבנן ע"ש וצ"ע, ונא לשום עיניו הבדולחים על דברים אלה ולהשיב בתשובה שלימה להמחכה לתשובתו הרמה, ברה כחמה, ידידו הנאמן הדוש"ת וחותם בברכה [עיין תשו' מהרמ"ש סי' שכ"ט]:
עמרם הק' בלוהם:

תשובה תה

עוד להגאון הנ"ל נר"ו
שיל"ת מאדע יום ג' לס' להעלות נר תמיד תרל"ח לפ"ק:
קראתי בכל לב מכתבו הנעים ושמחתי בשלומו ושלום תורתו אשר שם עינו לטובה על דברי ומימינו אות דעת לו תשובה שלימה בדבריו המלאים זיו עוד ינוב בשיבה דשן ורענן:
שקט ושאנן, בגילת ורנן, עד בית ד' בראש הרים יכונן, ואמנם יש לי לדון על דבריו אמרתי הגם כי איננו הלכה למעשה על כל זה למען האמת אציע דברי לפני הד"ג נ"י ובקשתי ישיב אמרים לי כיד ה' הטובה:
והנה הד"ג השיב עמ"ש דקושי' תוס' הוא בגר תושב דל"ש משום חניית קרקע היה לנו לאסור מכירת שדה משום שכירות ושאלה וע"ז כתב דהרי כתב הרמב"ם פ"י מה' שמיטה ויובל ה"ט דגר תושב אינו נוהג רק בזמן שיובל נוהג ולרש"י בגיטין ל"ו גם בבית שני לא היה יובל נוהג עכ"ד הנה תלי"ת לא נעלם ממני דבר זה ולכן ציינתי במכתבי [סי' הקדום] לעיין בכ"מ ספ"י מה' עכו"ם אשר ז"ל שם על מ"ש הראב"ד אינה משווה לו בישיבת הארץ טעמו לומר שאעפ"י שאין מקבלין גר תושב בזמן שאין היובל נוהג אם קיבל עליו שבע מצות למה ימנעו אותו מישיבת הארץ הא ליכא למיחש פן יחטיאו ולדעת רבינו נ"ל דאה"נ שאם מעצמו קיבל עליו שבע מצות שאין מונעים אותו מישיבת הארץ ולא בא לומר אלא שאין מקבלין אותו ע"ש וא"כ שפיר שייך גר תושב גם בזמן שאין היובל נוהג לענין דל"ש בזה איסור חניית קרקע בקיבל מעצמו ז' מצות ושפיר י"ל כפירושי בתוס', ומכ"ש לדעת הראב"ד בהשגות פי"ד מה' איסורי ביאה ה"ז שכתב דלענין כמה דינים קיל גר תושב כשאין יובל נוהג יותר מבזמן שיובל נוהג ואחד מהם שבזמן שאין היובל נוהג יושב אפילו בעיר עצמה שאין קדושת הארץ עליה כשהיתה יעיי"ש ודאי י"ל כפירושי הנ"ל דקושי' התוס' על גר תושב:
אמנם בגוף הדבר שהביא דעת רש"י ז"ל הנ"ל לא ידעתי כוונתו הלא תוס' שם ד"ה בזמן חולקים ע"ז וסבירא להו דלמסקנא דעירוכין דף ל"ב היה יובל נוהג בזמן בית שני ואנן לפרש דברי תוס' עסקינן דקושי' קאי דהיה לנו לאסור מכירה לגר תושב דל"ש ביה הני טעמא דלקמן ואיך דחה זה עפ"י דעת רש"י במה שהתוס' חולקים עליו בפירוש ואולי כוונתו משום דקושי' התוס' היה על רש"י ורש"י לשיטתו לק"מ אם קושית התוס' הוא כפירושי:

אבל לפ"ז פירוש הד"ג יותר תמוה שפי' קושי' התוס' למה אמרו בע"ז דף כ' דבשדות איכא משום חניית קרקע ומשום דמפקע ממעשר ולא הזכירו משום דמפקע משביעית והרי לשיטת רש"י בגיטין הנ"ל גם שביעית בזמן בית שני הוא רק דרבנן ומעשר מה"ת וא"כ ניחא ליה לומר דמפקע ממעשר שהוא מה"ת משא"כ שביעית שהוא רק דרבנן לא חיישינן אי מפקע ליה משביעית וביותר לפי מה שחקרתי במקום אחר דכל איסור ומצוה דרבנן הוא רק אגברא כיון דכל כח שלהם הוא רק מלא תסור או מועשית עפ"י הדבר או מושמרתם את משמרתי אבל אין כח ביד חכמים לעשות איסור חפצא לעשות מחפץ היתר איסור א"כ גם כאן בשביעית אין להם כח לעשות חובת קרקע שתהא מחוייבת בשביעית רק על גברא שמחויב לנהוג בשביעית וא"כ במה שמפקיע הקרקע אין בו איסור ויש להאריך בזה ולא כתבתי רק להערה בעלמא:

אלא דנ"ל להצדיק דבריו דמבואר בירושלמי בגיטין שם אמר ר"ה קשיתיה וכו' כמאן דאמר מעשרות מדבריהם בכ"מ כמ"ד מעשרות מה"ת והלל מתקין על דבר תורה וכו' ועיי"ש בפני משה ועכ"פ לר"ה ס"ל להלל דגם מעשר אינו נוהג בבית שני רק מדרבנן וכיון דסוגי' דע"ז קאי לר"ה ופריך מהלל שפיר הקשו תוס' כמו דאמר מפקע לה ממעשר אף שהוא דרבנן ה"נ היה יכול לומר מפקע לה משביעית:

אך קושטא דמילתא קאמינא מכותלו ומכתבו ניכר שחושב שנטיתי מדרך הפשוט אבל לא כן דרכי וגם אני אמרתי הפירוש הפשוט הזה אבל לא היה נ"ל מתרי ותלת טעמי:

א) דאי איסור מכירה הוי משום דמפקע ליה משביעית ל"ש לאסור שכירות אטו מכירה דהרי היה ראוי להשכיר עד שנת השמיטה ולא יטעה להתיר מכירה דאדרבה מתוך שלא התרת לו לישכור אלא עד שמיטה אית ליה הכירא באיסור מכירה וכדאמרינן האי סברא ביצה ח"י וכמה דוכתי ובשכירות גופא ליכא איסור לא ו מיבעיא לדעת התוס' שם בע"ז כ"א דאי אין קנין לא מקרי הפקעה כיון דשכירות לא קניא אלא אפי' אי נימא דגם למ"ד אין קנין מקרי הפקעה מ"מ להשכירו עד שביעית מותר מן הדין וגזירה אטו מכירה ל"ש כנ"ל משא"כ מעשר שהוא בכל שנה שפיר גזרינן שכירות אטו מכירה ולעשות גזירה חדשה שאם נתיר להשכיר עד שביעית ישכיר גם בשביעית זה לא מצינו בגמ' ומכש"כ דלהנ"ל גם בשביעית מותר מדינא רק דיש לגזור אטו מכירה וא"כ בשאר שנים הו' גזירה לגזירה ולא גזרינן:

ב) וכי לשון זה דמפקע לה ממעשר דוקא הוא והלא הכונה דמפקע מכל חובות ומצות התלויות בארץ והלא בגיטין דף מ"ז בפלוגתא דיש קנין ואין קנין נקט נמי האי לישנא להפקיע מיד מעשר והכונה על כל מצות התלויות בארץ דהרי שקיל וטרי התם אמתני'

דמיירי בבכורים ועיין תוסיו"ט שם ולשון הרמב"ם פ"א מתרומות ה"י עכו"ם שקנה קרקע בא"י לא הפקיעוה מן המצות וכו' אלא משום דהוי פלוגתא דיש קנין תליא בקרא דכתיב במעשר נקט מעשר וה"ה לכל חובת קרקע וה"נ כאן בע"ז מה"ט נקט מפקע לה ממעשר וה"ה לאינך ועיין היטב תוס' ר"ה ד' סד"ה ומעשרות, וז"ל הרמב"ם בפירש המשנה בע"ז והשנית שמבטל מהן הפרשת תרומה ומעשרות נקט גם תרומה וא"כ איך יקשה תוס' ע"ז למה נקט מעשרות ולא נקט שביעית הלא הכונה גם על שביעית:

ג) ממקומו הוא מוכרע שהתוס' הק' מאי פריך והרי שדה והא לא שייך בה שאלה ונסיוני וכו' מבואר דמצד מכירה מותר מדינא ואינו אסור רק אטו שאלה ונסיוני אם היה שייך וכן בדין דבמוכר לישראל מיירי ואינו מפקיע משביעית ועל לפני עור כבר משני בגמ' וע"ז כתבו תדע פי' דל"ש בשדה שאלה ונסיוני דהא לא אסרינן מכירת שדה לנכרי מהאי טעמא היינו מכירה אטו שאלה ונסיוני כמו דאסרינן בהמה גסה ועיין במהרש"א וא"כ איך אפשר לפרש כוונת התוס' אהא דלקמן דהו"ל למימר דמפקי ליה משביעית והלא לקמן אדרבה מחמרינן במכירה טפי משכירות וא"כ איך נימא טעמא דמכירה אטו שכירות:

ועוד דקושיתינו במקומה והלא טוב לומר במכירה חניית קרקע והפקעת מעשר שהוא מה"ת וגזירה אטו שאלה ונסיוני הוי רק דרבנן ואי נימא דקושי' התוס' היה דודאי כאן במוכר לישראל לא שייך הפקעה כמש"ל דהרי מחוייב בשביעית ודמי למוכר לנכרי למ"ד אין קנין שכתבו תוס' לקמן דלא מקרי הפקעה כיון שמחויב במעשר אף שאינו מעשר א"כ אין איסור במכירה לישראל רק אטו שאלה ונסיוני משא"כ במוכר לנכרי אסור מדינא מצד הפקעה דא"כ איך הוכיחו מזה דל"ש בשדה שאלה ונסיוני דגם אם לא שייך נמי קשה קושי' זו כמו אם שייך שאלה ונסיוני אלא ודאי אין זה כוונת התוס' אלא כמו"ש:

אמנם אף שאין זה קושי' התוס' מ"מ קשי' כנ"ל ועוד קשי' טובא אמאי לא אמרינן לקמן דשכירות אסור מדינא משום שביתת שדהו בשביעית לכן מכל זה ראיה למש"ל דבכלל מפקע ממעשר הוי כל חובת קרקע גם שביעית ולא קשה קושי' א' ושכירות בשביעית ודאי אסור מדינא וטעמו דלקמן צריך לשאר שני שבוע וכמש"ל:

ומה שהק' הד"ג לשיטת רש"י דיובל ושביעית לא היה נוהג בבית שני א"כ מאי מייתי הגמ' משביעית אדר"ה דזבין פרה לעכו"ם וכו' הא שאני שביעית דהוא רק דרבנן ונראה לי דהתוס' שם בגיטין אחר שהעלו דיובל ושמיטה נהג בבית שני א"כ מאי בעי בסמוך אי הלל לדריה תיקון הא לאביי בזמן בית שני לא הועלה תקנתו רק בשביעית בזה"ז

שהוא דרבנן ועכ"ח לדרי עלמא תיקון ונדחקו שם דלאו לדריה ממש אלא לדור הסמוך אחר החרבן או דבעיא היה לרבא ולא לאביי עיי"ש ולפ"ז יש לומר דמודה רש"י דיובל ושביעית נוהג בבית שני מכח ראיה שהביאו תוס' אלא דרש"י בא לתרץ קושי' תוס' לאביי דקאמר בשביעית בזה"ז א"כ איך אפשר לומר לדריה תיקון לזה כתב די"ל לאביי גם בזמן בית שני לא נהג שמיטה ויובל ושפיר י"ל לדריה תיקון אבל למסקנא דלדריה עלמא תיקון שפיר י"ל דלא תיקן רק על החרבן אבל בזמן בית שני לא תיקון דהוא מה"ת שביעית ופריך כאן שפיר אלא דלשון לדריה עלמא נמי תיקן משמע דלדידיה לודאי תיקן:

שנית נ"ל לפמ"ש תוס' ד"ה אימור דוקא פרה שאין רגילין בה לעשות מלאכה תלינן דלשחיטה זבניה אבל שוורים שרובן למלאכה אין מוכרין ולפ"ז הא דמביא ומנא תימרא איני רוצה להביא ראיה על עיקר הדין דהיכא דיש לתלות בשחיטה תלי' מספק דבזה פשיטא ליה מסברא רק רוצה להביא ראיה דיש לתלות בפרה דלשחיטה זבנה ולא אמרינן רובן למלאכה כמו בשוורים וע"ז הביא שפיר ראיה גם משביעית דרבנן דאלו היה רובן למלאכה וודאי היה אסור אפי' בשביעית דרבנן וע"ז דחי רבה נהי דיש לתלות בשחיטה מ"מ הדין אינו אמת דשם הוא רק משום לפ"ע ובספק אם יעבור אפי' ספק לפ"ע ליכא וכמו שהוסבר הריטב"א עיי"ש משא"כ כאן דאדם מצווה אסור מספק וע"ז פריך אביי שפיר דמשמע אלו היה מצווה בשביעית אע"פ שהוא דרבנן היה אסור וכו' ואדרבה מדוקדק בזה לשון הגמ' דהדר תני וכל היכא דאדם מצווה אסור והרי שדה וכו' והוא שפת יתר ולמה לא פריך סתם והרי שדה ולהנ"ל א"ש דאי הוי אמר והרי שדה הוי מש משמע דמקשה אדר"ה ובאמת אדר"ה לק"מ דשאני שביעית דרבנן ולהכי קאמר וכל היכא וכו' להורות דקאי אדרבה דאפילו בשביעית דרבנן אסור אם מצווה ופריך שפיר וכנ"ל ועיין ברש"י ד"ה ומנא תימרא קצת לא משמע כן אלא דעכ"פ רש"י צריך הגה ויש להגיה דאיכא למיתלי בשחיטה:

אבל באמת לא ידענא מעיקרא מאי קא קשי' לי' דשביעית דרבנן וכי מכירה לעכו"ם הוא אי' דאורייתא והלא הוא ג"כ דרבנן גזירה אטו שאלה ושכירות ונסיוני וכמו דתלינן בהאי איסור דרבנן ה"נ בהאי ושניהם עיקרן מה"ת הגם דיש לחלק קצת דכאן יוכל אתה לבוא לידי איסור דאו' משא"כ בשביעית מ"מ אין חידוש שהמקשה משביעית לא ס"ל חילוק זה:

וע"ד פלפול קצת נ"ל דבחידושי הרשב"א הקשה מאי משני התם אין אדם מצווה נהי דליכא משום שביתת בהמה הלא איכא איסור לפ"ע דחמיר טפי שהוא בגופו ואי' דהכא אין בגופו ותירץ דבלאו דלפני עור אינו אלא כשנותנו למי שיעשה בו עבירה ודאי ורבנן

אסרו אפי' סתמא היכא שיש רגלים לדבר לחוש שיעבור בו זה עבירה ועשה סתמא כפירושו וכל היכא דאיכא למתלי לקולא דלא לעבירה בעי לה אוקמא רבנן אדיניה והותרו אבל הכא וכו' צריך ליזהר שלא יבא לידי איסור תורה יעיי"ש למדנו מדבריו דהא דאסור למסור איסור לחשוד אין בו איסור תורה משום לפ"ע רק אי' דרבנן שנתקן על הספק פן יעבור כיון שהוא ספק הרגיל וכבר כ' הרה"מ בפ"ב מחמץ ה"י כיון שבדיקת חמץ תחילתה על הספק החמירו בספיקו יותר משאר ספק דרבנן ע"ש ונ"ל להסביר הדבר דכבר הקשו על הרמב"ם שסובר שכל איסורי דרבנן הם בכלל לא תסור א"כ כל איסור דרבנן הוי כשל תורה ולמה ספק דרבנן לקולא ותירצו שהוא במחילה ותנאי מהם שיהא ספיקם לקולא ועיין רמב"ן בהשגות על ספר המצות שורש א' שהשיג ע"ז וא"כ בדבר שתיקנו על הספק חזינן דלא התנו שיהא ספק לקולא שוב הוי דאורייתא מלא תסור וממילא כל הספיקות לחומרא ולפ"ז ה"נ כיון דהא דאסור למכור לחשוד נגזר מתחילה על הספק א"כ לא התנו חכמים בזה ספק לקולא והוי דאורייתא מלא תסור וא"כ אי בדאורייתא לא תלינן דלשחיטה זבנה ה"נ לא הוי תלינן מספק והמתרץ השיב דאדרבה הכי מקילים טפי דכמו דספק לפ"ע בשל תורה קיל משאר ספק תורה דספק יעבור הוא היתר ודאי כן בלפני עור דרבנן נמי יש לתלות שלא יעבור דלשחיטה זבנה הוא היתר וודאי דכעין של תורה תקנו:

ומעניין לענין באותו ענין דגר תושב ולפ"ע נפל מילתא בליבאי ליישב דעת רש"י ביבמות דף מ"ח ד"ה גר תושב שכתב שקיבל עליו שלא לעבוד ע"ז ואוכל נבילות והזהירו הכתוב על השבת דמחלל שבת כעובד ע"ז עיי"ש ותוס' הק' דא"כ איכא טפי משבע מצות ועוד דכותי ששבת חייב מיתה ועוד דבכריתות דף ט' אר"ע דגר תושב אינו מצווה על השבת, ולפענד"נ דכונת רש"י שישראל מצוה שלא יעשה גר תושב מלאכתו אלא דדעת רש"י עפמ"ש רמב"ן בחומש פ' בראשית בפסוק האשה אשר נתת עמדי והנה מכאן יש ללמוד עונש למחטיאים אדם בדבר כאשר למדנו רבותינו בפסוק לפ"ע לא תתן מכשול יע"ש מזה נראה דגם בב"נ שייך לפ"ע וכדי שלא תקשה א"כ נפיש משבע מצות י"ל דזה אינו מצוה בפ"ע כמו לפ"ע בישראל רק הוא מפרטי מצות שלו שלא יעשה עברה זו וגם לא יכשיל אחרים בה ועיין בסה"מ שורש ב' ושורש ז', וקצת ראיה לזה ממ"ש רמב"ן בפ' וישלח שב"נ נצטוו על הדינים בדיני גניבה ואונאה ועושק וכו' ותקשי א"כ נפישי מז' מצות וע"כ שזה הכל בכלל דינים והם רק ענפין ופרטים ממצות הדין וה"נ דכוותיה:

אמנם נ"ל לחדש דבר דאינו מצוה שלא להכשיל אחרים רק במידי שהוא עכ"פ בתורת אותו דבר אבל אם אינו בתורת אותו דבר כלל אינו מצוה שלא להכשיל אחרים המצווין

בדבר וגדולה מזה כתב בספר אמונת שמואל סי' י"ד הביאו בספר פתחי תשובה ביו"ד סימן ס"ב דאבמה"ח ח של טמאים דאסור לב"נ ואינו אסור לישראל משום אבמה"ח מותר לישראל לתת אותו לנכרי ואין בו משום לפ"ע כיון שאין ישראל מוזהר עליו ומה שהק' בס' גו"ו מב"מ דף י' ע"ב כבר יישבתי במקום אחר אף ששם גם ישראל אל בתורת אותו דבר של איסור אבמה"ח רק שאינו אסור במין זה, ומצינו בעלמא לענין שליחות דאין עבד נעשה שליח לקבל גט אשה לפי שאינו בתורת גיטין וקידושין ומ"מ איש נעשה שליח קבלה אף שאינו בתורת קבלת גט ואשה נעשית שליח הולכה אף שאינה בתורת נתינת גט מ"מ מיקרי איתא בדנפשיה לפי שהם בתורת גיטין:

ולפ"ז י"ל דס"ל לרש"י דישראל מצוה שלא לעשות מלאכתו ע"י גר תושב וממילא הגר תושב מצוה שלא לעשות מלאכת ישראל אפי' בלי ידיעתו משום לתא דלפ"ע דמצוה שלא להכשיל אחרים אלא דאי לאו דמחלל שבת הוי כעובד ע"ז א"כ הגר תושב אינו בתורת אותו דבר כלל ואינו מצווה שלא להכשיל אחרים בחילול שבת אבל כיון דהוי כעובד ע"ז שוב נקרא בתורת אותו דבר בענין איסור ע"ז אף שלגבי דידיה לא מקרי מלאכה בשבת עובד ע"ז מ"מ כשנצטוה על ע"ז נצטוה ג"כ שלא להכשיל אחרים במה שהוא כעובד ע"ז אצלם ועיין רש"י חולין ה' ד"ה האי תנא וברש"י יבמות דף ו' ד"ה וכי תימא [עיין תשו' מהרמ"ש יו"ד סי' ש"ל]:

תשובה תו

עוד להגאון הנ"ל נר"ו

ומה שיצא לדון בדבר חדש דבשביעית אפי' ע"י נכרי וכותי אסור לעשות מלאכה עפ"י דברי מהרש"ל בתוס' ב"מ דף צ' לפי שתלה השי"ת הקדושה בארץ דכתיב שבת שבתון יהיה לארץ לפ"ז למ"ד אין קנין אפי' העכו"ם קנה השדה מישראל ועובד בשביעית נמי הישראל מצווה עליו ע"כ, הנה לא ידעתי מדוע הביא ממרחק לחמו ומה חידוש מצא שם יותר ממה שכתוב כאן בגמ' ע"ז דף ט"ו דאדם מצווה על שביתת שדהו ופירש"י שנת שבתון יהיה לארץ:

ובגוף דף זה נ"ל דתליא במחלוקת רש"י ותוס' בגיטין דף מ"ז דלרש"י למ"ד אין קנין אף דקני ליה נכרי לחפור בורות וכו' וכל קנינו ממון מכל מקום לענין קדושה כיון דאין להפקיע מקדושה הוי לה לענין קדושתה ברשות ישראל כאילו משכנה ובכורים דהוי מצוה דרמיא עליה וכו' מחויב ליקח ולהביא עיין ברש"י ד"ה מדאורייתא ולפ"ז כיון דלענין קדושה נשאר בעליה מצווה גם על שביתת שדהו בשביעית אבל תוס' שם בד"ה

לוקח חולקים דאינו מחויב ליקח מה"ת דאף דהקרקע נשארת בקדושתה לענין כל חובת קרקע מ"מ המוכר אינו בעולם והוא רק כישראל אחר עיין פנ"י ולפ"ז ה"נ אינו בעלים להיות מצווה על שביתת שדהו:

ויותר נ"ל דאפי' לדעת רש"י הנ"ל מ"מ במוכר שדהו לנכרי לית בה משום שביתת שדהו והוא עפ"י דברי הרמב"ן במלחמות בשבת דף י"ט דאפי' לב"ש דס"ל שביתת כלים מה"ת מ"מ היינו דוקא בעושה מלאכת ישראל ולא בעושה מלאכת נכרי וכן הביא מרן הגאון בחת"ס זצוק"ל חאו"ח סימן ס"ב בשם הגאון מהרא"ז זצוק"ל לענין שביתת בהמה דאינו מצוה רק שלא לעשות מלאכת ישראל אבל מלאכת גוי וישראל לא נהנה כלל לא נאסר והסכים מרן זצוק"ל שם לדבריו אלא דבמשכיר בהמתו לגוי ועושה בה מלאכה בשבת הוי מלאכתו של ישראל ועובר מן התורה כיון שישראל נהנה מן המלאכה שכר הבהמה עיי"ש ולפי זה הכי נמי שביתת שדה בשביעית אינו אלא כשהוא מלאכת ישראל ונהנה ממנה ולא כשהוא מלאכת גוי שאין הישראל נהנה רק בשכירות הוי מלאכת ישראל כנ"ל שאם לא יעבוד בשבת לא ישלם לו כ"כ אבל במכירה לגוי אפי' אין קנין לענין קדושה והוי ישראל בעליו לענין קדושת שביעית מ"מ כיון דאין לישראל בו שום קנין ממנו ואינו מרויח במלאכת גוי שוב אינה מצווה על שביתת שדהו:

וראיה ברורה לזה דאל"כ וודאי תקשה אמאי לא קאמר בע"ז כ"א דגם למ"ד אין קנין איכא תרתי במכירת שדה חדא חניית קרקע ועוד משום שביתת שדהו בשביעית דבזה לא שייך תירוץ שכתבו לעיל כמובן אלא וודאי דבמכירה ליכא משום שביתת שדהו אפי' למ"ד אין קנין, ובתוס' גיטין מ"ז ד"ה אמר הקשו אדרבה דס"ל דאין קנין מדר"מ בע"ז כ"א דע"כ ס"ל יש קנין דאל"כ ליכא בשדה תרתי עיי"ש ומאי קושי' דילמא רבה מוקי לדר"מ אין קנין ואיכא תרתי לא משום מפקיע ממעשרות אלא משום שביתת שדה בשביעית כיון דאין קנין אלא דבמכירה ליכא משום שביתת שדה אפי' אין קנין:

ולא עוד אלא אפי' מש"ל דבשכירות שדה מודינא דלשיטת רש"י איכא משום שביתת שדהו הדרנא בי והוא עפ"י דברי מהרי"א שהביא ב"י באו"ח סי' רמ"ג דאפי' לדברי המתירין בשוכר גוי בדבר לעשות מלאכת קרקעות היינו דוקא בשדה משום שאפי' לא יעשה מלאכה בשבת ישלים ביום אחר אבל במרחץ או בתנור שאם לא יעשה מלאכה בשבת יפסיד ישראל ריוח אותו היום נמצא ישראל נהנה ממלאכת שבת ואסור ועיי"ש ולפ"ז יש לחדש דודאי אם השכירו רק לשנה שאם לא יעבוד בו הנכרי לא יתנו השכירות א"כ הוי מלאכת ישראל או אפי' השכירו שנים רבות ובאתרא דלא מוברי באגא אם השכירו לשנים רבות באתרא דמוברי באגא עיין ב"ב דף כ"ט ועיין מדרש רבה פ' בהר

הביאו הרמב"ן שם כשעושים רצונו של מקום עושין שמיטה אחד בשבוע וכו' וכשאין עושין רצונו של מקום עושין ד' שמיטות בשבוע אחד כיצד זרעה שנה ונרה שנה וכו' ע"ש וא"כ כשהוא מושכרת לנכרי לא עדיף מאין עושין רצונו של מקום וא"כ כשהגוי צריך להובירה אין מרויח אם זרעה בשביעית ונרה בשנה אחרת או נרה בשביעית וזרעה בשנה אחרת וכיון שאין הישראל נהנה במה שזרעה בשביעית ואינו נוטל שכר ע"ז שוב אפי' בשכירות לית ביה משום שביתת שדהו משא"כ בשכירות בהמה אפי' שכרה לשנה מ"מ נותן יותר שיוכל לעבוד בה גם בשבת ועיין במג"א סוס"י רמ"ד דחשבינן כל היום בפני עצמה שפיר הוי מלאכת ישראל ואסור משום שביתת בהמה:

ובזה יש ליישב קושי' מהרש"א בתוס' ע"ז דף ט"ו ע"ב ד"ה מי דמי שהקשו דמשמע מדבריהם דדוקא שאלה ונסיוני לא שייך אבל שכירות שייך בשדה אלא משום גזירה דשכירות לחודיה לא אסרינן מכירת שדה לגוי והלא מהתוס' לעיל משמע דגם משום שכירות נמי אסרינן מכירה ולפמ"ש אתי שפיר דשאני שכירות בהמה דאסור בכל אופן כשהוא אצל הגוי בשבת ועובד בה בהכי גזרינן מכירה אטו שכירות אבל בשדה דגם בשכירות אינו אסור אלא כשמשכירו על שביעית לחודא לא גזרינן:

ויש להסביר יותר דלא חיישינן כלל כשנתיר מכירה שיטעה להתיר להשכיר על שביעית לחוד דבמכירה השביעית בהבלעת שאר שנים אלא דיטעה להתיר שכירות שבת בהבלעת שאר ימים והבלעת שביעית בשאר שנים וכיון דהבלעת שביעית בשאר שנים באמת מותר בשכירות כנ"ל ליכא למיגזר כלל ומ"מ שייך שפיר איסור שביתת שדה בשכירות במשכירו לשביעית לחוד:

ומה שפלא בעיני דנראה מדבריהם דבשאלה באמת ליכא משום שביתת בהמה כיון דאין הישראל נהנה ושואל כל הנאה שלו ועיין בלשון הרוקח שהביא ב"י בסי' רמ"ו ורבינו האי שהביא ביתה יוסף בסי' ש"ה דמשם הביא החת"ס שחידשו דין זה דבמלאכת גוי ליכא משום שביתת בהמה א"כ מה יענו לסוגי' דע"ז ט"ו דמבואר להדיא דגם בשאלה שייך שביתת בהמה ודוחק לומר דהוה רק מדרבנן דא"כ איך גזרינן מכירה אטו שאלה וצ"ע לכאורה, ונ"ל דכמו דאמרינן בעלמא אי לאו דעביד ליה נייחא לא יהוי יהיב ליה מתנה הדר הוי לי כזביני ה"נ אי לאו דעביד לי' נייח נפשיה לא הוי משאיל ליה בהמתו עיין בתוס' ב"ב נ"ב ע"ב דאפי' דברים העשויין להשאיל אינה משאיל לאדם דלא גייס ביה ועיין באו"ח סי' רמ"ז סעיף ד' ובמג"א ותוס' שבת שם וא"כ שוב גם בשאלה מקרי הישראל נהנה ואסור משום שביתת בהמה ולא משכחת היתר אלא באופן שכתב טו"ז סי' רמ"ו סק"ד ע"ש ואף דשואל מיקרי כל הנאות שלו היינו משום דמצד השואל הוא

רק נהנה ולא מהני בעבור הנאת שאלה שהרי אינו מחויב להשאיל לו אבל מ"מ מיקרי גם המשאיל נהנה יען שגומל טוב למי שעושה לו נייח נפשיה קם כמו דמקרי קצץ בסי' רמ"ז הנ"ל מה"ט ועיין תוס' גיטין י"א ע"ב ד"ה ש"מ, ואולי אם הישראל משאיל לו לזמן ואינה מוכרח שיעבוד בו בשבת באמת ליכא משום שביתת בהמה בשאלה כיון שאין הישראל נהנה אבל אם משאיל לו בהמתו על חמשה ימים למשל לעשות בו מלאכה שאי אפשר לעשות רק אם יעבוד גם בשבת א"כ ניחא לי' לישראל שיעבוד בשבת שלכך השאילו אז הוי גם בשאלה מלאכת ישראל ואסור משום שביתת בהמה ובכה"ג מיירי כאן בע"ז ועיין במג"א סימן רמ"ז סק"ב:

ובעיקר קושי' תוס' בע"ז ט"ו ד"ה מי דמי שהק' על רש"י מ"פ והרי שדה והא לא שייך בה שאלה ונסיוני נ"ל דלעולם גם בשדה שייך שאלה ונסיוני והא דלא אסרינן מכירה לנכרי מה"ט היינו אף דאדם מצווה על שביתת שדהו היינו דוקא כשישראל עובד אדמתו אפי' ישראל אחר ועובר על בחריש ובקציר תשבות ולא תזרע אז גם בעל השדה עובר משום שנת שבתון יהיה לארץ ושבתה הארץ שבת אבל בגוי שעושה מלאכה בהיתר אין הישראל בעל השדה מצווה על שביתתו ע"ד שאמרו היכא דמוקף חייב מקיף נמי מיחייב בנזיר ל"ה וה"ה הכא להיפוך ולפ"ז פריך הגמרא מהא דלא ימכור דמיירי בישראל חשוד ושייך שביתת שדה אבל מכירה לנכרי לא שייך למיסר וא"ש:

אמנם נ"ל דאף כשהשדה הוא של אחד וישראל אחר עובד בשביעית שניהם עושין איסור מ"מ אם הבעלים עצמם זורעים בשביעית אין כאן אלא איסור וביטול מ"ע ולא מצאתי כעת אלא דמיון רחוק לכן לא הבאתי אפילו לזכר בעלמא ובזה יובן דעת הרמב"ם שבתחילת הלכות שמיטה ויובל כשמנה המצות כתב:

א) שתשבות הארץ בשביעית ממלאכתה, ב) שלא יעבוד עבודת הארץ בשנה זו מבואר שהם שתי מצוות האחת שביתת שדהו ושנית שביתת האדם בלאו ואח"כ בהלכה ה' כתב מ"ע לשבות מעבודת הארץ וכו' שנאמר ושבתה וכו' ונאמר בחריש ובקציר תשבות וכל העושה מלאכה וכו' ביטול מ"ע ועבר על לא תעשה וכו' ולכאורה קשה והלא ושבתה הארץ הוא מצות עשה שביתת שדהו ובחריש ובקציר תשבות הוא שביתת אדם והו"ל למימר שביטל ב' מצוות עשה וגם קשה אמאי לא חשיב נמי שמצוה שתשבות הארץ ולהנ"ל א"ש שבא להורות שני דינים הנ"ל שאין שביתת שדה מצוה אלא שלא לעשות בו מלאכה ע"י אדם שמחויב לשבות מעבודת הארץ אבל ע"י נכרי אינו מצווה על שביתתה שנית שבעל השדה שביתתו ושביתת השדה אינה רק מצות עשה אחת וכן כלל מצות שביתת שדה בשביתת האדם וכתב מ"ע לשבות מעבודת הארץ והביא ב' פסוקים ושבתה

שביתת שדה תשבות שביתתו ועל כולם אמר שאינו רק ביטול מ"ע אחת ומ"מ חשיב תחילה ב' מצוות דהיינו שביתת הארץ מצוה לבדה דהיינו באופן שישראל אחר עובד אדמתו מ"מ יש על הבעלים מצות שביתת שדה עיין תשו' מהרמ"ש הנ"ל]:
הארכתי קצת ונא ימחול הד"ג לשום עיניו עליהם לטובה וישיבנו תשובה שלימה מלפניו וד' יעשה עמנו לטובה אות עד יחיש ישועות הניבאות ויראנו מתורתו נפלאות כנפשו ונפש החותם בברכה ידידו הדוש"ת מכבדו ומוקירו:
עמרם הק' בלוהם בק"ק הנ"ל

תשובה תז

שיל"ת ב' אויפאלו ה' פקודי כ"י ע"ת לחנן"ה לפ"ק
שוכ"ט לכבוד ידידי הרבני המופלג בתורה ויראה, עושה פרי תבואה, חו"ש לפני שמש שמו ינון כש"ת מו"ה ישעי' פריעדמאן נ"י, כאור בהיר בק"ק ברעזנא יע"א:
מכתבו שנית וכו' וע"ד מה שהקשה על דברי תוס' חדשים פ"א דדמאי דתמה אליבא דר"מ אמאי מקלי' באיסור לאו נהי דרוב ע"ה מעשרין הן הא ר"מ חייש למיעוטא, שנעלם ממנו דברי תוס' יבמות קי"ט ד"ה מחוורתא שהקשו לר"מ דחייש למיעוטא היכי משכחת לה דמאי כיון דאיכא מיעוט ע"ה שאין מעשרין ועוד דאיכא חזקה דטבל ומיהו אי לא חייש ר"מ למיעוטא מה"ת אפילו היכא דאיכא חזקה בהדיא אלא מדרבנן הוי א"ש ותי' דלא חיישינן כה"ג למיעוט דאם הוא הוחזק כל ישראל מי הוחזקו ע"ש ובתוס' בכורות כ' ע"א וא"כ לק"מ קושית תו"ח ועוד כיון דלא ידע תי' התוס' אמאי לא הקשה מדמאי גופא כקושית התוס' ולפענ"ד דברי תו"ח נכונים וקיימים:
הנה דברי תוס' יבמות צריכים ביאור דסותרים עמ"ש תוס' בשבת י"ג ד"ה רבא וז"ל והא דחשו הכא טפי למיעוט מבמק"א משום דהוי מיעוט דשכיח טובא והיו הרבה נכשלים ע"ש וא"כ איך אפשר דלרבנן חיישי' הכא טפי למיעוט מבעלמא משום דהוי מיעוט טוב ולר"מ בעלמא חיישי' טפי מהכא משום דהוי מיעוט גרוע והוא פלא לכאורה ונ"ל דכוונת התוס' הוא עפמ"ש תוס' בחולין פ"ו ד"ה מ"ט שהקשו לרבנן אי ס"ל דאין רוב מעשיהם מתוקנים ולא מקולקלים רק פלגא ופלגא א"כ נוקי הבהמה אחזקת איסור, ותי' דודאי אי כל חש"ו חצי מעשיו מתוקנים וחצי מקולקלי' ואנו דנין רק על בהמה זו אם היתה שחיטתו מפלגא דמתוקנים או פלגא דמקולקלים שפיר אמרי' דהעמד בהמה על חזקת איסור ואמרי' דשחיטתם הי' מפלגא דמקולקלים אבל רבנן מספקא להו אי רוב מעשיהם מתוקנים או מקולקלים ואם מתוקנים ודאי גם בהמה זו שחט שפיר לא

מהני חזקת איסור דבהמה כיון דאין הספק על בהמה זו ובשביל שבהמה זו יש לה חזקת איסור אין לומר שודאי רוב מעשיהן מקולקלים עיש"ה, וה"נ אני אומר דודאי אי כל ע"ה רוב פעמים מעשר ומיעוט פעמים אינו מעשר והי' הספק רק על פירות אלו שאנו רוצים לאכול אם הם מרוב שהע"ה מעשר או מיעוט שאינו מעשר והיו דנין על הפירות שפיר אמרינן סמל"ח דהי' לפירות חזקת איסור טבל ואמרינן שמא לא מישרן מה"ת, אבל לא כן הוא אלא רוב ע"ה מעשרים והם מעשרים תמיד אפילו פ"א אינם אוכלים ומאכילין שאינו מעושר ואם הוא מרוב פירות אלו ודאי מעושרים ויש מיעוט שאין מעשרין בשום פעם ואם הוא מהמיעוט ודאי אינן מעושרין והספק על הגברא ולא על הפירות ובשביל חזקת איסור של הפירות א"א לומר שהגברא הוא מהמיעוט שאין מעשרין, ולפ"ז א"ש דודאי ס"ל לתוס' דהכא הוא מיעוט טוב מבעלמא וכתוס' שבת הנ"ל ולא חידשו רק די"ל בעלמא ס"ל לר"מ היכא דאיכא חזקה בהדי מיעוט חיישינן מה"ת אבל הכא דל"ש סמוך מיעוטא לחזקה כנ"ל לא חיישינן מה"ת רק מדרבנן ושפיר תירצו קושיתם דלא משכחת דמאי לר"מ:

ועיי"ש בתוי"ט פ"א דדמאי דהא דא"צ להפריש מעשר רא ראשון ומעשר עני הוא או משום דאין חשודין עליהם או משום דלא טבלי או כמ"ש תוס' חדשים שם דמשמע מפרש"י בכ"מ שבאמת ג"ז צריך להפריש אלא שא"צ ליתנם ללוי או לעני אך לרמב"ם א"צ להפריש כלל אף דטבלי וחשודין עליהם מ"מ כיון שאין במיתה רק בלאו בעלמא לא גזרו רק בתרומת מעשר ומע"ש שהם במיתה עיש"ה, ולכאורה יפלא הא אמרינן ביבמות קי"ט מכדי הא דאורייתא והא דאורייתא מ"ל איסור כרת מ"ל איסור לאו ומכ"ש דקשה טפי למ"ש המג"א סי' קפ"ד סק"ז דאם נסתפק אם בירך ביה מ"ז צריך לברך מפני שהוא מה"ת דאז צריך לברך גם הטוב והמטיב אף שהוא רק מדרבנן ועיין פר"ח ובאה"ט או"ח סי' מ"ז ועיין מחה"ש סי' תל"א סק"ז וה"נ כיון דלענין איסור כרת חיישינן שמא הוא מהמיעוט שאין מעשרין אמאי לא ניחוש באותן פירות עצמן לחשש זה גם לענין איסור לאו:

אך באמת לק"מ למ"ש נובי"ק או"ח סי' כ"א עפי"ד רש"י שם ביבמות דדוקא מה שאסור משום ספיקא דשמא איסור דאורייתא ממש קעביד בזה סובר רבא דאין חילוק בין איסור לאו לאיסור כרת אבל בדבר שהוא רק משום הרחקה בדבר המותר שפיר י"ל דלאיסור כרת עבדי רבנן הרחקה ולא לאיסור לאו ע"ש, ולפ"ז א"ש כיון דבכה"ת אין אנו חוששין למיעוט אפילו מדרבנן וכדקי"ל להלכה רק הכא בדמאי גזרו על מ"ה שלא יהי' נאמנים ויהי' כס', ועיין רמב"ם פרק ט' ממעשר ה"א והוי רק כעין הרחקה בדבר המותר שפיר

י"ל דבאיסור כרת עבדי הרחקה ולא באיסור לאו, אמנם כל זה לרבנן אבל לר"מ דס"ל דחוששין מדרבנן מיהא בכה"ת כולה למיעוטא ודאי יפה הקשה תוס' חדשים אמאי מקלי' בא באיסור לאו הא כל בדאורייתא מ"ל איסור כרת מ"ל איסור לאו, ובשלמא תוס' ביבמות תירצו שפיר דאין כאן חשש למיעוט מה"ת כנ"ל ואף דמדרבנן חוששין למיעוט והוי דמאי מ"מ הא דא"צ להפריש מעשר ראשון ומעשר עני היינו משום דאין חשודים ע"ז או דלא טבלי, אבל לרמב"ם דחשודים וטבלי שפיר קשיא לר"מ אמאי מקלי' באיסור לאו ומשו"ה ל"ק, לתו"ח קושית התוס' דשפיר ראו עיניו הבדולחים תירוצם ולא נעלם ממנו מ"מ על הרמב"ם הק' שפיר גם לפי תירוץ התוס' כיון דעכ"פ מדרבנן חוששין למיעוט ומ"ל אי' לאו או אי' כרת וכמ"ש:

ואמנם נ"ל ליישב קושית תו"ח הנ"ל בהקדם להסביר דברי:

תוס' יבמות ונ"ל דכוונתם דכאן אין חוששין למיעוט לר"מ אפילו מדרבנן דעד כאן לא שמעינן לי' לר"מ דחייש למיעוטא אלא דוקא אם המיעוט הוא בטבע ויש ודאי המיעוט בעולם אבל אם המיעוט אינו בטבע וליכא ודאי מיעוט בעולם אלא ספק אם יש כאן מיעוט כלל בעולם גם ר"מ מודה דלא חיישינן למיעוטא אפילו מדרבנן ועיין בראשונים קידושין נ' לענין רובא דתליא במנהגא ועיין רשב"א חולין צ"ד דאם ליכא מיעוט ברור ל"א קבוע, ולפ"ז בדמאי נהי דשלחו ב"ד בימי יוחנן כה"ג ובדקו ומצאו שמיעוט ע"ה לא היו מעשרין מעשר ראשון ומע"ש ומעשר עני אין מיעוט זה בטבע וא"א לומר שבכל דור ודור יש ודאי מיעוט ע"ה שאין מעשרין וכי משום שאז הוחזקו מיעוט שאין מעשרין הוחזק כן לעולם לכן בכה"ג אין חוששין למיעוטא מדינא לר"מ אפילו מדרבנן וזה כוונת תוס' ביבמות דאם הוא הוחזק כל ישראל מי הוחזקו לעולם וז"ב לדעתי בכוונת התוס':

אלא דא"כ הדר קושיין מתוס' שבת י"ג הנ"ל לדוכתה, ואמנם מאז מרגלא בפומי לפרש דברי תוס' שבת להבין אריכות דבריהם מיעוט דשכיח טובא והיו הרבה נכשלים, ונראה עפמ"ש דג"מ יו"ד סי' ט"ו שהקשה למה בהמה שנשחטה חטה תוך זי"ן מעל"ע אפילו בדיעבד אסור משום ספק נפל וגב' יבמה משמע בחידושי רשב"א פ' החולץ שאפי' לא נגמר שערו וצפרניו ומת תוך ל' מותרת בלי חליצה משום דרוב נשים וולד מעליא ילדן ותירץ עפי"ד תוס' בנדה מ"ד ד"ה דקי"ל שכתבו דנפלים הוי מיעוט דשכיח טובא ודבר ההווה הוא ולכך החמירו חכמים ומזה הוציא סברא לחלק דבשלמא בבהמה דספק זה הוא בכל הבהמות אם מותר לשוחטן תוך ז' ואם נאמר דמותר לשוחטן בודאי נתיר גם המיעוט שאינו וולד מעליא לכן החמירו חכמים אפילו בדיעבד דהא ודאי יש עכ"פ מיעוט נפלים, אבל ביבמה שהוא מקרה דלא שכיח שימות בלי זרע וישאר רק זרע זו

שימות אחר מותו תוך ל' ללידה, במקרה זו שפיר סמכינן על רוב נשים וולד מעליא ילדן ע"ש, וה"נ אני אומר נהי דכ"א הלוקח פירות מע"ה א"צ לחוש שמא הוא מהמיעוט שאין מעשרין וכסברת תוס' יבמות הנ"ל מ"מ כיון דשכיח הרבה שיקנו פירות מע"ה ושום אדם לא יעשר א"כ בודאי הרבה יכשלו באיסור לכן אסרו חכמים לאכול דמאי בלי עישור וזה כוונת תוס' בשבת והא דחשו הכא טפי למיעוט מבמק"א משום דהויא מיעוט דשכיח טובא, היינו דשכיח טובא שיקנו גם מאותו המיעוט אבל לא דשכיח טובא מיעוט ע"ה שאין מעשרין, וזה שכתבו והיו הרבה נכשלים אף שהוא לא הי' צריך לחוש על הפירות שקנה והי' יכול לסמוך על הרוב מ"מ היו הרבה נכשלים לפי שכ"א הי' סומך על הרוב וכסברת תוס' נדה ודג"מ שזכרנו:

ועיין חידושי הר"ן סנהדרין פ"ד ע"ב אהא דאמרינן התם אחר שגגת לאו בנו שגגת חנק דדוקא באיסור שיש בשגגתו חטאת או גלות דצריך כפרה על מעשיו בלי מחשבתו לאיסור אז דשא"מ אסור אבל בשגגת לאו שאין עונש ואפשר דאפילו בדיני שמיא אינו חייב דשא"מ מותר עיי"ש, ולפי"ז נכון גם לר"מ דחייש למיעוטא מ"מ הכא דעל גוף הפירות שאנו דנין אין חשש אפילו לר"מ וכתוס' יבמות הנ"ל רק דחכמים חייבו לעשר פן יכשל א' והתינח איסור כרת שיש איסור בשוגג אבל באיסור לאו דליכא איסור בשוגג לא חשו חכמים כלל ודברי הרמב"ם נכונים גם לר"מ וא"ש ועיין נוביי"ק תשו' הנ"ל שהביא ראיה מהא דסנהדרין פ"ד דאפילו בדאורייתא יש חילוק בין איסור לאו לאיסור כרת ולפי הנ"ל אין ראיה דהתם טעמא אחרינא איכא וכמ"ש חידושי הר"ן:

תשובה תח

עוד להנ"ל

ע"ד מ"ש להקשות בשם חכם אחד בדברי כ"מ פ"ג ממעשר ה"ב שכתב הר"מ בד"א בגומר פירותיו למכרן בשוק אבל אם היתה כוונתו להוליכן לבית ה"ז מותר לאכול מהן עראי וכו' וכ' הראב"ד חוץ מדגן תירוש ויצהר וכו' דהני בגורן ויקב תלינהו רחמנא וכ' הכ"מ דלדעת הרמב"ם י"ל, דאף דבגורן תלי רחמנא היינו בשדעתו למוכרן בשוק אבל אם דעתו להוליכן לבית מותר לאכול מהם עראי עיי"ש, וע"ז התפלא הלא כוונת הראב"ד דאם עשאן גורן ויקב נקבע למעשר מה"ת וכמו שמבואר מדבריו שבפ"ד שם ה"א וא"כ האיך אפשר לומר בדעת הרמב"ם שזהו רק אם דעתו למוכרן בשוק הלא אם דעתו למוכרן בשוק כתב הרמב"ם בהדיא בפ"ב שם ה"א דאינו חייב במעשר מה"ת רק מדרבנן והוא פלא:

הנה דא ודאי צריכא עיונא כיון דקו' הראב"ד על הרמב"ם הי' דבדבר שיש לו גורן נקבע מה"ת בעשיית גורן בלא ראיית פני הבית והאיך כ' הרמב"ם דבדעתו להוליכן לבית אינו נקבע עד שרואה פני הבית א"כ מה מתרץ כ"מ דהא דנקבע בעשיית גורן מה"ת היינו בשדעתו למוכרן בשוק הא בכה"ג אינו מחויב במעשר כלל מה"ת לדעת הרמב"ם וא"כ האיך משכחת הא דתלה רחמנא בגורן אי בשדעתו להוליכן לבית אינו נקבע בגורן עד שיראה פני הבית ואי בשדעתו עתו למכרן הרי אינו מחויב במעשר מה"ת, אבל ג"ז אינו כ"כ קול רעש גדול דשפיר משכחת קביעות גורן בעשה גורן כדי לאכלן שם ושלא להוליכן לביתו דשפיר מחויבים במעשר מה"ת כיון שלא נגמרה מלאכתן ע"מ למוכרן וגם אינו רוצה להביאן לבית וא"צ ראיית פני הבית, והא דנקט הרמב"ם וכ"מ בגומר פירותיו למוכרן בשוק היינו משום דהאמת כן דגם בגומר למוכרן אסור לאכול עראי משום דעכ"פ מחויב במעשר מדרבנן ונקבע ג"כ אפילו מה"ת כיון שאינו רוצה להוליכן לבית הוי הגורן קביעות ולק"מ אלא דקשה קצת על דברי כ"מ פ"ד ה"א שכ' הרמב"ם דאין קביעות מה"ת אלא בהכנסה לבית והקשה הראב"ד הא דבר שיש לו גורן נקבע בגורן מה"ת וכ' כ"מ דאזל לטעמי' שכ' ברפ"ג וכבר כתבתי טעם לדברי רבינו, ולפמ"ש אינו מיושב במ"ש שם דהא בעשה גורן ע"מ לאוכלן שם שפיר נקבעי' מה"ת וצ"ע:

ויותר נ"ל דלק"מ דודאי זה ברור דאם גמר פירותיו ע"מ לאוכלן ואח"כ נמלך למוכרן בודאי מחויבים במעשר וכמ"ש להדיא בש"מ ב"מ דף פ"ח בשם הרמב"ן ע"ש בד"ה א"ה, והנה בכלל ראיית פני הבית יש שני דברים א) שיכניסו דרך השער אבל אם לא הכניס דרך השער אעפ"י שהכניסו לבית שישאר שם עד שיאכלנו אינו נקבע מה"ת וכמ"ש הרמב"ם רפ"ד ממעשר ב) כ' הש"מ ב"מ שם ד"ה מאי דאפילו הכניסו לבית דרך שער אם דעתו לפנותו משם ולהביאו לבית אחר אינו נקבע למעשר ולא מקרי ראיית פני הבית והביא ראיה מפ"ב דמעשרות ע"ש, ומעתה ס"ל לכ"מ בדעת הרמב"ם דנהי דהני שיש להם גורן בגורן תליא רחמנא היינו שא"צ להכניסו לבית דוקא בגורנו הוא ביתו וממילא דא"צ שער ופתח ועיין תוס' ב"מ שם ד"ה לא, אבל עכ"פ צריך שיהי' שם מקום קביעותו דאז הוי כראיית פני הבית, אבל אם דעתו להוליכן לבית אינו נקבע דלא עדיף מפירות שאין להם גורן שאם אפילו הכניסן לבית אם דעתו להוליכן לבית אחר אינו נקבע ולפ"ז שפיר משכחת שיהי' הגורן קובע מה"ת בעשה גורן ע"מ לאכלן ולהוליכן לביתו ואח"כ נמלך למכרן בשוק ושפיר מחויב מה"ת במעשר כיון שגמר מלאכתן הי' ע"מ לאוכלן ואף שאח"כ נמלך למוכרן אין בכך כלום כמ"ש רמב"ן, ומ"מ כיון שנתיישב למוכרן ואינו רוצה להכניסן לבית אחר שפיר מקרי הגורן הכנסה לביתו ומתחייב מה"ת

וזה כוונת כ"מ ודוק בלשונו שלא כ' שגמרן למוכרן רק כתב ה"ד בשדעתו למוכרן בשוק והיינו אחר גמרן דעתו למוכרן בשוק ולא להוליכן לביתו דהוי זה ראיית פני הבית אבל אם דעתו להוליכן לבית מותר וכו' ומשום דאין כאן ראיית פני הבית, ולפי"ז גם דבריו שבפ"ד נכונים, דבדבר שיש לו גורן הכנסה לגורן הוא הכנסה לבית והתנאי שכ' והוא שיכניסנה דרך השער היינו בדבר שיש לו בית ושער אבל דבר שיש לו גורן והוא ביתו בלא שער פשיטא דא"צ שער וא"ש, ואמנם לפ"ז צ"ל דמה שהלוקח מוליכן למק"א לא איכפת לן דלוקח פוטר מן המעשר מה"ת ולא מחייב רק מדרבנן מקח קובע רק אם המוכר דעתו להוליך למק"א פוטר:

ויותר נ"ל למ"ש טו"ז יו"ד סי' א' סקי"ז דהפרשת תרומה הוי עיקר הברכה על מצות הפרשה לא על איסור אכילת טבל שהרי מצות הפרשה חיוב עליו אפילו אינו רוצה לאכול מן התבואה עדיין וכו' ע"ש מבואר דהפרשת תרומה ומעשר יש בו שני דברים: א) מצות הפרשה אפילו אינו רוצה לאכול, ב) אם רוצה לאכול צריך לתקן איסור הטבל, ולפ"ז נ"ל דבר חדש דהא דכתב הרמב"ם שאינו חייב להפריש מה"ת אלא בגומר פירותיו לאכלן לעצמו אבל הגמרן למוכרן פטור מה"ת וחייב מדבריהם וכו' ה"ד שאינו מחויב להפריש אם אינו רוצה לאוכלן רק למוכרן משום מצות הפרשה אבל ודאי אם רוצה לאכול אפילו גומרן ע"מ למוכרן צריך להפריש מה"ת כדי לתקן איסור טבל וא"כ לק"מ אכ"מ דשפיר י"ל דגם דבר שיש לו גורן אינו נקבע בגורן אלא אם דעתו למוכרן בשוק דאז מחויב מה"ת במעשר אם רוצה לאכול ממנו אבל אם דעתו להוליכן לבית אינו נקבע אלא בראיית פני הבית וא"ש:

[**ובזה** אולי יש ליישב מה שהקשו אחרונים על טו"ז הנ"ל מרש"י גיטין מ"ז ע"ב ד"ה מדאורייתא ולא דמי למעשר וכו' דמעשר טביל ואסור לי' באכילה ולאו מצוה דרמיא עלי' הוא אא"כ אכלן או מוכרן דקמשתרשי לי' הרי מבואר נגד דברי טו"ז. ולפמ"ש א"ש דרש"י מיירי מה"ת וכשגמרן ע"מ למוכרן דאין עליו חיוב לעשר אלא כשרוצה לאכלן ומש"כ או מכרן היינו בגמרן ע"מ לאכלן וכבר נתחייבו ביד מוכר דאז גם לקוח חייב במעשר ועיין ש"מ ב"מ הנ"ל ואשמעינן רש"י דמוכר חייב לעשר דקמשתרשי לי' ולא לוקח, אבל טו"ז מיירי בגמרן לאוכלן או אפילו למכרן דהא מדרבנן מחויבים במעשר ושפיר כתב טו"ז דהמצוה מיד אפילו אינו רוצה לא לאכול עדיין, מיהו עדיין לא הובאו אצלי הדברים בכור הבחינה]:

אך ז"א דהרי כתב הרמב"ם בפ"ד דמעשר ה"ב וכן האוכל מפירות שדעתו להוליכן לשוק אחר שנגמרה מלאכתן אינו לוקה אלא מכת, מרדות כמו שביארנו שאין הגומר למכור

חייב במעשר אלא מדבריהם הרי מבואר להדיא שאפילו אוכל מהן אינו מחויב במעשר מה"ת, ואמנם במקצת יש לי לקיים דברי דק"ל למ"ש ש"מ הנ"ל דאם אין בדעתו להניחו בבית זה רק להוליכו לבית אחר ולא מקרי ראיית פני הבית ואינו נקבע למעשר א"כ לרמב"ם דכל ששה דברים הקובעים אינם מה"ת רק ראיית פני הבית א"כ למ"ל קרא בב"מ פ"ח ע"ב עשר תעשר ואכלת ולא מוכר הא כיון שדעתו למכור ורוצה להוליכו למק"א בלא"ה פטור משום דליכא ראיית פני הבית, וניחא לי דדוקא אם מוליכו למק"א ברשות מוכר לא מקרי ראיית פני בית אבל במכרו במקומו ולוקח מוליכו למק"א שפיר מקרי ראיית פני בית כיון דברשות מוכר לא יוליכנו לבית אחר וכמש"ל, ולפ"ז א"ש די"ל כנ"ל דבגומר למכור במקומו דאיכא ראיית פני בית ואינו פטור רק משום עשר תעשר ולא מוכר שפיר אינו פטור רק כשמוכר באמת אבל אם רוצה לאכול מחויב לתקן הטבל, אבל בפ"ד מיירי שמוליכן ברשות המוכר למכור במק"א אז אפילו רוצה לאכול א"צ לתקן דאין כאן טבל כיון שלא ראה פני הבית וכשמ"ק ומשנה פ"ב דמעשרות הנ"ל, והא שכתב הרמב"ם כמו שביארנו שאין הגומר למכור חייב במעשר אלא מדבריהם, הביא ראיה רק דבמחשבתו תליא מילתא אף דמה שאוכל לא יוליכנו למק"א, מ"מ כיון שגמרו ע"מ כן פטור כמו דגומר למכור אינו מחויב לעשר אם אינו אוכל אף שנמלך מלמכור וא"ש:

אבל יותר נ"ל דצריך קרא דעשר תעשר ולא מוכר באותן שיש להם גורן ול"צ ראיית פני בית אבל באותן שאין להם גורן דבעי ראיית פני בית באמת גומר למכור פטור מה"ט דליכא ראיית פני בית וכקושיין, ובגומר לאכול חייב מה"ת דהרי להרמב"ם פ"ב מתרומות כל הפירות חייבין בתרומה ומעשר מה"ת ע"ש, ולפ"ז א"ש דבפ"ד מיירי מפירות שאין להם גורן ובעי ראיית פני הבית שפיר כתב דבגומר למכור מותר אפילו לאכול אבל בפ"ג דברי כ"מ סובבין והולכין על קושית ראב"ד בדבר שיש להם גורן שפיר כתב כ"מ דאין נקבעין אלא בגמר למוכרן ולא ברוצה להוליכן לבית, דגם בגומר למכור חייב לעשר מה"ת אם רוצה לאכול ועיין חת"ס ח"ו סי' ס"ג, ובזה תנוח דעתו, ויבוא שלום בחילו. ויניח על ראשו כנפשו ונפש ידידו דוש"ת:

עמרם הק' בלוהם בק"ק הנ"ל:

תשובה תט

לאדמ"ו הגאון האמתי מו"ה מאיר פערלס נ"י:

אמרתי ארוצה נא ואשתחוה אל היכל הד"ג נ"י לשאוב מים בששון ממעין גנים באר מים חייב ומה דק"ל אהא דאמרינן ב"ב דף כ"ז ע"ב אילן מקצתו בארץ וכו' ע"כ לא פליגי אלא דמ"ס יש ברירה ומ"ס אין ברירה אבל גדל בפטור ד"ה פטור וכו' ובעיני יפלא מה ענין ברירה לכאן דממנ"פ אי ס"ל דמקצתו בארץ ומקצתו בחו"ל ינקי מהדדי א"כ ל"ש ברירה כדאמרינן ביצה ל"ז לעולם קסבר יש ברירה ושאני בהמה דקא ינקי תחומין מהדדי ואי ס"ל דלא ינקי מהדדי א"כ פשיטא דאותן הגדלים בחיוב חייב והגדלים בפטור פטורים שהרי נכרין הם אותם הגדלים במקצתו שבארץ והגדלים במקצתו שבחו"ל ומה ברירה שייך כאן ואי כשלקטו ביחד ונתערבו הלא כתבו תוס' בתמורה דף ל' דכל שהוברר האיסור מתחילה ואח"כ נתערב בהיתר לא סמכינן אברירה וכו' וה"נ הוברר האיסור מתחילה בעודן באילן:

ואין לומר שלקטן ביחד ולא נגמרה מלאכתן למעשר רק בתערובות וא"כ איסור נולד בתערובות ושפיר שייך ביה ברירה ז"א דדוקא גבי מחיר כלב בתמורה שם דאם ניפוק חדא להדי כלבא א"א לומר דקמי שמיא גליא שאין זה מחיר כלב דהרי אין כאן מחיר כלב מיוחד בתערובות ולכן אמרינן ברירה וממילא קמי שמיא גליא למפרע שזהו מחיר כלב אבל כאן הלא קמי שמיא גליא איזה הם הפירות שגדלו בחיוב והם טבל ואיך אפשר אם אנן נברור אותם שגליא קמי שמיא שגדלו בפטור שיהיה טבל לומר הוברר הדבר למפרע שאלו גדלו בחיוב וכבר כתב סברא זו בספר טהרת הקדש זבחים ע"ג וחת"ס או"ח סי' קכ"ט:

ומה שהק' ע"ז בס' עמק המלך מהאי דיומא נ"ה ונברור ד' זוזי ונשדי במיא לפענ"ד לק"מ דכיון שכולם נתנו המעות בשופר הוי כמו שני אנשים שנשתתפו במעות שאחר שנשתתפו יש לכל אחד חלק בכל המעות ואין חלקו מיוחד ומבורר ועיין תוס' ע"ז ס"ד ד"ה תנ"ה והראיה שקונין קינים מן השופרות לכל אחד ואף שאין מעות שלו ידוע ואפשר שקינים לו הוא מדמי אחר מ"מ כשר משום דזה חלקו המגיע לו ושפיר שייך ביה ברירה וכן בעירובין ל"ז בשתי נשים שלקחו קיניהן בעירוב או שנתנו קיניהן לכהן שיקריב איזה שירצה חטאת ואיזה שירצה עולה כיון שלקחו בעירוב אין כאן אחד מיוחד שיהיה גליא קמיה שמיא שהוא של זו ולא של אחרת ומכ"ש בהא דנתנו קיניהן דאין לומר דקמיה שמיא גליא שמה שמקריבין לחטאת הוא עולה או להיפך ולכן שפיר שייך ברירה:

ומה"ט אינני מבין מה שהקשו תוס' בסוטה ח"י מהאי דעירובין ויומא הנ"ל וגם מה שהקשו מהא דמעילה דף כ"א פרוטה של הקדש שנפלה לתוך הכיס וכו' כיון שהוציא את הראשונה מעל דברי ר"ע אלמא דס"ל לר"ע ברירה בכה"ג ע"ש הא התם נמי כיון

שיכול לחלל פרוטה של הקדש על פרוטה אחרת הוי הקדש רק כשותף בפרוטה בכל המעות ואין כאן פרוטה מיוחדת להקדש ושפיר שייך ביה ברירה דאף דקמי שמיא גליא איזהו פרוטה היה של הקדש מכל מקום עתה הוי כשותפין ואינה באמת של הקדש דדוקא במע"ש אין מחללין כסף על כסף כמו"ש הרמב"ם פ"ד ממע"ש הלכה ה' ולא בהקדש עיין ברמב"ם פ"ז דערכין ה"א, ובלאה"נ דברי תוס' אלו הם נגד דבריהם במעילה שם שכתבו דטעמא דר"ע משום דחייב על ספק מעילות אשם תלוי בכריתות כ"ב:

ואין זה דומה למ"ש תוסיו"ט פ"ו דדמאי מ"ז דלפירש הרמב"ם דמיירי שכבר חלקו והחבר עישר חלקו ואח"כ דרכו ביחד בגת אחד דבכה"ג ל"ש ברירה אף שחזרו ונשתתפו משום דהתם לאו מדין ממון מיירי רק מאיסור דמאי ומה בכך שאחר שנשתתפו יש לכל אחד חלק בכולו וכשחזרו וחלקו אמרינן זהו חלקו המגיע לו מ"מ אינו מבורר שזהו חלקו שהי' לו מעיקרא שהוא מעושר אבל בהנ"ל שפיר שייך ברירה כיון שהם שותפין אבל בהאי דב"ב א"א לומר שאם אנו מבררין אותם דגלי קמי שמיא שגדלו בחיוב לחולין שיהיו באמת חולין ולכן הדבר צ"ע אצלי:

ומכ"ש דלפענ"ד סברת הרמ"ר כך הוא דוקא בדבר שקודם התערובות היה יכול לברר זה שהוא מברר עכשיו אז שייך ברירה כמו במחיר כלב היה יכול לברר קודם שחלקו עלה זה שהוא מברר עכשיו יהיה נגד הכלב או בלוקח יין אותו שהוא מפריש עכשיו היה יכול להפריש מעיקרא וכן בעירוב היה יכול לומר שיקנה לו העירוב באותו צד שבא החכם וכן באיזה שתצא בפתח תחילה היה יכול מעיקרא לכתוב גט לאותה שיצאה או בפרוטה של הקדש שנפלה לתוך הכיס קודם שנתערבה היה ג"כ יכול לחללה בפרוטה של חולין זו שמברר עכשיו שיהי' הקדש וכן בדמי קינים ביומא ובעירובין היו יכולין להחליף זה בזה קודם שנתערב וכן לקרוא שם עולה וחטאת לאותן שהכהן מקריב עכשיו לכן גם עכשיו מהני הבירור ואמרינן הוברר הדבר למפרע אבל באיסור שנתערב בהיתר קודם שנתערב לא היה יכול לברר ולומר שהאיסור יהיה היתר תחת ההיתר והיתר יהיה איסור תחת האיסור לכן גם אחר שנתערב א"י לברר וא"כ בהאי דב"ב דקודם שנתערבו הפירות ודאי לא היה יכול לומר על הגדל בחיוב שיהי' פטור ועל הגדל בפטור שיהיה חייב פש פשיטא דגם אחר שנתערב ל"ש ברירה וצ"ע [ההמשך חסר]:

תשובה תי

שיל"ת ה' בלק תרמ"ז לפ"ק:

ד' ירים קרנך ומזלך במהרה בני אהובי כנפשי הרב המאוה"ג חו"ב כמו"ה יצחק יעקב נ"י רב בנס"מ:

מכתבך קבלתי בזמנו ואחרתי להשיב מהרבה טעמים וכעת יאמר ליעקב ע"ד מה שנתקשית בגיטין כ"ה דמייתי ראיה דר"י ור"ש ל"ל ברירה בתולה בדעת עצמו מלוקח יין הכותים ותולה בדעת אחרים אית להו ברירה מהני מתני' דמייתי התם וק"ל הא אמרינן בביצה ג' דדשיל"מ ספק דרבנן לחומרא כיון שיכול לעשות בהיתר גמור והכי פסקינן ביו"ד רס"י ק"ב ומה"ט כתבו הפוסקים דלא אזלינן בת"ר וס"ס בדשיל"מ עיין סי' ק"י ס"ח בהג"ה ואו"ח סי' תקי"ג בטו"ז סק"ט ומג"א סקי"ג בשם יש"ש וא"כ ה"נ דילמא בעלמא אית להו ברירה אפי' בתולה בדעת עצמו ושאני בהאי דלוקח:] יין משום דהוי ליה דשיל"מ ע"י הפרשה כמבואר בנדרים נ"ח דטבל הוי דשיל"מ ולהכי לא סמכינן על ברירה לר"ש ור"י ואי דנימא דלא הוי דשיל"מ משום שמא יבקע הנוד הא מסקינן בסוכה כ"ג דר"י לא חייש לבקיעת הנוד כמו דלא חייש למיתה רק לדבריו דר"מ קאמר וליה לא ס"ל ע"ש:

הנה בגוף הדבר אי היכא דשיל"מ לא נסמוך על ברירה נראה ודאי דלדעת הריטב"א בסוכה כ"ג דאפי' היכא דאפשר לתקן בלא ברירה לא צריך לתקן וסמכינן על ברירה אפי' לכתחילה ובהאו דהלוקח יין הא דלא סמכינן על ברירה היכא דאפשר לתקן הוא משום שמא יבקע הנוד וכן מוכח מתוס' ב"ק ס"ט ע"ב ד"ה אלא לעולם וכמ"ש בספר עמק המלך בעיקר כ' א"כ פשיטא דגם בדשיל"מ סמכינן על ברירה למאן דאית ליה ברירה אבל למאי דמבואר ברש"י נדרים מ"ו ע"ב דביש בה דין חלוקה לא סמכינן אברירה משום דאפשר לתקן ע"י חלוקה וכ"נ מדברי רש"י חולין י"ד ע"א ד"ה ומיחל דהיכא דאפשר בלא ברירה לא סמכינן על ברירה לכתחלה אפי' למאן דאית ליה ברירה שפיר י"ל דגם בדשיל"מ לא סמכינן אברירה ותקשי כנ"ל:

ומה שנ"ל בזה דהנה קי"ל בסי' ק"ב דלא מקרי דשיל"מ אלא כשהמתיר עתיד לבא עכ"פ וכו' עיי"ש ונ"ל סברא ישרה דאפי' יש רוב או חזקה שיבא המתיר רק שאינו ודאי גמור שיבא שוב לא מקרי דשיל"מ דבשלמא אם עתיד לבא בודאי שפיר לא סמכינן השתא על רוב או ביטול ברוב אבל כשיש רק רוב שיבא או חזקה מה אולמא דהך חזקה או רוב מרוב או ס"ס או ביטול ברוב דהשתא וכיון דלענין רוב וביטול ברוב וס"ס לא הוי דשיל"מ אם יש רוב או חזקה שיבא המתיר הה"נ לענין שאר דברים כגון סד"ר לא מקרי דשיל"מ אלא אם המתיר עתיד לבא ודאי אבל אם יש רק רוב שעתיד לבא או חזקה לא מקרי דשיל"מ וכה"ג כתב שמ"ק בכתובות וי"ו דלא מקרי פס"ר מחמת רוב אלא אם הוא

פסיק רישא בודאי ע"ש, ולפ"ז נהי דר"י לא חייש שמא יבקע הנוד היינו כמו דלא חייש למיתה משום דאוקמא אחזקת חי ולא חיישינן אפי' לשמא ימות בזמן מועט עיין גיטין כ"ח ע"ב ותוס' יומא ב' וה"נ אוקי בחזקת שלם אבל זה הוא רק חזקה ולא מקרי שעתיד המתיר לבא בודאי ולא הוי דשיל"מ וא"ש:

ובזה א"ש הא דאמרינן בסוכה ר"י הוא דקאמר לר"מ לדידי לית לי ברירה אלא לדידך דיש ברירה אי אתה מודה דשמא יבקע הנוד והוא פלא דמה אקשי לר"מ כיון דהוא לא חייש לבקיעת הנוד דילמא ר"מ נמי כוותיה ס"ל בהא ועיין תוס' שם ולפמ"ש ניחא דהכי אקשי ליה לדידך דיש ברירה תקשי הא הוי דשיל"מ וע"כ דאתה חושש שמא יבקע הנוד ולא הוי דשיל"מ וא"כ שמא יבקע ונמצא שותה טבלים וא"כ ממנ"פ אסור אבל ר"מ ס"ל כסברא הנ"ל ולק"מ:

ושנית נ"ל סברא ישרה דלא מקרי דשיל"מ אלא אם אותו דבר בעצמו שהוא רוצה לאכול עתה יהיה ניתר לאחר זמן אבל אם אותו דבר עצמו לא יהיה ניתר לאחר זמן רק דבר אחר כיוצא בו ואם יאכל דבר זה עתה לא יהיה ניתר הדבר אחר לאח"כ לא מקרי דשיל"מ וכיון דבעינן שיבא המתיר עכ"פ ממילא גם אם יש ספק אם יהיה אותו דבר ניתר לאח"ז נמי לא מקרי דשיל"מ:

ועיין תוס' יומא נ"ו ד"ה הלוקח שכתבו ולא כפירש"י ומיחל ומחלל וכו' וכן משמע הלשון דאמר שאני עתיד להפריש אלמא כולהי צריך סופו להפריש ול"ל דשאני עתיד להפריש לא קאי אלא אתרומה דאי הוי חיילא בלא הפרשה א"כ היתה מדמעת ואוסרת הכל א"כ מעשר ראשון נמי וכו' ע"ש מבואר דמשו"ה נקט שאני עתיד להפריש משום דאי חייל מהשתא היה אסור לשתות משום מדומע אלא דלשיטת התוס' כיון דקאי אתרי קאי אכולהי גם על מעשר שני ולרש"י מע"ש מחלל מיד ולא קאי רק אתרומה ומעשר ראשון משום איסור תרומת מעשר ולפ"ז לשיטת רש"י עכ"ח מיירי בישראל ולא בכהן דהא תרומה ותרומת מעשר מותר לכהן ואין בו משום מדומע:

ועיין במג"א סי' שי"ח סק"ב שהביא מחלוקת הפוסקים בדבר שאסור לכ"ע וסופו להיות מותר לאחד ולא לחבירו דלכמה שיטות מקרי לכ"ע דשיל"מ אבל הרא"ש ס"ל דאפילו למי שסופו להיות מותר ג"כ לא מקרי דשיל"מ עיי"ש ועיין חת"ס יו"ד סי' רכ"ג ועכ"פ נגד זה שאין סופו להיות מותר בודאי לא הוי דשיל"מ לדעת הרא"ש ודעת הר"ש פ"ב דביכורים מ"ב דנגד מי שסופו להיות מותר מקרי דשיל"מ ולמי שאין סופו להיות מותר לא מקרי דשיל"מ ועיין פלתי סוס"י ק"ב שהעלה דבעלמא גם דעת הרמב"ם כר"ש רק בביכורים החמיר דהוי דשיל"מ לכ"ע מטעם שכתב שם ואני כתבתי במקו"א לחלק

אם הוא דשיל"מ לבעליו מקרי דשיל"מ לכ"ע אבל אם אינו דשיל"מ לבעלים לא מקרי דשיל"מ לגבי מי שאין לו מתירין ולכן שם בביכורים שהם של כהן והם דשיל"מ לבעליו לאכלם בירושלים לכן ס"ל לרמב"ם דמקרי דשיל"מ לגבי כ"ע וכעין סברא זו כתוב בחת"ס הנ"ל בהיפוך ע"ש, ולפ"ז כאן אם ימתין עד לאחר הפרשה אפשר שזה שהוא שותה עכשיו יעלה בידו להפריש תרומה ותרומת מעשר וכיון דתרומה ותרומת מעשר אסור לישראל א"כ לא הוי דשיל"מ לישראל כיון דאותו דבר שהוא ישתה עכשיו אינו ודאי שיהי' מותר לו לאח"ז וממילא לדעת הרא"ש לא הוי דשיל"מ אפי' לכהן ולדעת הר"ש עכ"פ לישראל לא הוי דשיל"מ ולדעת הפלתי גם דעת הרמב"ם כן וכן למ"ש כיון שהבעלים ישראל לא מקרי לגבי דשיל"מ משום היתר לכהן וכבר הוכחנו דבלוקח ישראל מיירי ושפיר לא הוי דשיל"מ ולק"מ לפענ"ד:

ושלישים על כולו נ"ל דכבר חידש צל"ח פסחים ט' ע"ב ד"ה תשע ציבורין דל"ש דשיל"מ רק לענין אכילה כיון דאם יאכל היום מה שיאכל היום לא יאכל למחר ושפיר אמרינן עד שתאכלנו באיסור תאכלנו בהיתר אבל לענין טלטול והנאה ל"ש ה"ט דיכול לטלטל וליהנות הנאה שאינו של כילוי היום ולמחר עיי"ש ועיין נובי"ת אה"ע סי' ל"ח ויש להבין לפ"ז א"כ אם צריך לאכלו היום איך שייך דשיל"מ עד שתאכלנו היום באיסור תאכלנו למחר בהיתר הא צריך לאכלו היום, אבל הדבר פשוט לפ"מ שהסביר חוו"ד ענין דשיל"מ דהוי כמו מבטל איסור לכתחלה דאסור וה"נ נ"ל דהא דספיקא דרבנן לחומרא בדשיל"מ וגם לא אזלינן בת"ר היינו נמי מה"ט משום דאסור לעשות סד"ר או ס"ס ורוב בידים כמ"ש פר"ח סי' ק"י וזה ברור דאסור לבטל איסור בידים לכתחילה או לעשות סד"ר וס"ס ורוב בידים לכתחילה בשביל שצריך לאכול ולהכי גם בדשיל"מ כל זה אסור משום דהוי כלכתחילה אף שצריך לו לאכול היום ולא שרי אלא כשהמאכל מתקלקל כמבואר סי' ק"ב ס"ד משום דאז מקרי דיעבד שהרי יפסיד גם ההיתר ע"י האיסור אם לא יאכלנו היום וה"נ בנידון דצל"ח מקרי דיעבד שהרי יפסיד טלטול והנאה של היום אבל היכא דאינו מפסיד הדבר בזה לא שריא משום שצריך לו היום, ולפ"ז בדין ברירה שלא מצינו שאסרו חכמים לגרום ברירה לכתחילה שיהיה אסור לומר לסופר כתוב לאיזה שארצה אגרש או לאיזה שתצא בפתח תחילה או הרני בועלך ע"מ שירצה אבא וכדומה ל"ש דין דשיל"מ כלל דלא בעינן שיופסד הדבר איסור לא נימא ברירה רק לשיטת רש"י בעינן שיהיה לאדם צורך בו אלא דאם אפשר לתקן צרכו בלא ברירה לא סמכינן אברירה וא"כ ל"ש דשיל"מ דכיון שצריך לברירה מותר לגרום ברירה לכתחילה וא"ש:

ורביעי בקודש נ"ל לפמ"ש בחידושי אנשי שם חולין פג"ה בסוגי' דריחא מילתא בטעם דשיל"מ דהרי זה דומה למה דדרשינן בחולין מ"ד ע"ב ולא בא בפי בשר פגול שלא אכלתי מבהמה שהורה בה חכם עיי"ש וצריך להבין הא זה אינו אלא לבעל נפש ועיין ביו"ד סוס"י קט"ז וצ"ל דזהו רק בדיעבד מותר לכל אדם אבל בדשיל"מ דהוי כלכתחילה כנ"ל אסרו חכמים לכל אדם:

אלא דק"ל עלה הא מסקינן בחולין שם רבב"ח אגמריה סמוך וכן פסק רמ"א סי' הנ"ל וא"כ ביטול ברוב או סד"ר לקולא וס"ס ורוב הוא דין מפורש שהוא מותר והוי כמו אגמריה סמיך ומ"ט אסור בדשיל"מ, ונ"ל לחלק בתרי גוני חדא דדוקא במקום שהיה מקובל להיתר מכח ודאי כמו בחולין שם שהיה מקובל בידו בפסוקת הגרגרת ברוב חללה שייך אגמריה סמיך אבל רוב נהי דגילתה תורה דאזלינן בת"ר מ"מ אינו ודאי ואפשר שהוא מן המיעוט רק דתורה התירה ספק זה כמ"ש ש"מ ב"מ ז' וכן בס"ס אפשר שהוא איסור ומכ"ש בסד"ר וכן ביטול ברוב או בששים לא מיבעיא ביבש ביבש לשיטת הסוברים דאסור לאכול שלשתן וכ"ש להסוברים דאפי' בזה אחר זה אסור לאדם אחד ודאי האי' שבו עדיין אסור ואינו מותר לאכול רק מספק על כל אחד ואחד שמא לא זהו האיסור כמ"ש ש"ך בשם רשב"א סי' ק"ט ואפי' בביטול בס' בלח לשיטת הסוברים דחוזר וניעור נמי איסורא קאכיל ולא התירה התורה רק מדוחק שלא יפסיד רוב היתר ועיין רש"י פסחים ע"ט טומאה דחויה בקושי התירו אלא אפי' לשיטת הסוברים דנהפך האיסור להיתר מ"מ אם היה ניכר ואפשר לסלקו אסור הוא בזה ל"ש אגמריה סמיך דנהי דתורה התירה נגד הסברא מגזה"כ מ"מ סרך איסור יש בו רק דתורה התירה ושייך בה בהמה שהורה חכם עיין בס' בנ"י במאמרי חודש אדר מאמר שקל קודש דרוש ז']:

או די"ל דוקא בהאי דחולין שהוא דין פשוט לכל ואין בו חילוקי דינים וא"צ הוראת חכם דפסוקת גרגרת ברוב חללה שייך ביה אגמריה סמיך אבל בס"ס דיש הרבה חילוקי דינים איזה מקרי ס"ס וכן סד"ר עיין סי' ק"י וכן רוב בהרבה ענינים אין הולכין בת"ר כמו בממון ופקנ"פ ונגד חזקה דאמרינן סמל"ח וכן ביטול ברוב יש איסורים שאוסרין במשהו ובמאה ובמאתים וע"כ צריך ביה הוראת חכם שפיר שייך בי' משום בהמה שהורה חכם אף שהוא מותר מן הדין ולא רק מסברא ולהכי בדשיל"מ דהוי לכתחילה אסרו חכמים לכל אדם:

ובהכי א"ש דעת או"ה שהביא פתחי תשובה סוס"י קע"ז דאם נפל איסור בכלי שני או בכלי ראשון ויש ששים ומכל כה"ג ולהרחיק עצמו מכל דבר כיעור מצוה היא והק' הנ"ל הא כתב רמ"א ולא נמצא הדין בפירוש וכו' ולפמ"ש ניחא דכונת רמ"א אם נמצא הדין

בפירוש בלי חולק ובלי חילוקי דינים אין להחמיר אבל ביטול בס' יש הרבה חילוקי דינים כנ"ל וכן כ"ש להרבה שיטות בסי' ק"ה מבליע ומפליט ובדבר גוש דעת מהרש"ל דהוי ככ"ר שפיר מקרי הורה בה חכם ולא נכתב הדין בפירוש וצריך בעל נפש להחמיר משום שהורה בה חכם ועיין בחו"מ סי' כ"ה מה נקרא טועה בשיקול הדעת:

ומעתה ודאי לפי האמת דיש פלוגתא אי יש ברירה או אין ברירה ויש חילוק בין תולה בדעת עצמו לחולה בדעת אחרים והרבה חילוקי דינים עיין יש"ש ב"ק פ' הפרה היה אפשר לומר אפי' למאן דאית ליה ברירה מ"מ בדשיל"מ אין ברירה דהוי כבהמה שהורה בה חכם אבל קושי' שלך היתה דילמא כ"ע אית להו ברירה בכ"מ ורק כאן אסור משום דהוי דשיל"מ ז"א דאי לכ"ע בכ"מ יש ברירה א"כ הדין פשוט ולא הוי בהמה שהורה בה חכם ועיין ש"ך חו"מ סי' כ"ה סק"ט דדבר פשוט בלי מחלוקת דינו כמפורש במשנה א"כ ל"ש ביה דשיל"מ כלל וא"ש, אביך הנאמן הדוש"ת:

עמרם הק' בלוהם בק"ק הנ"ל:

תשובה תיא

שיל"ת שוכ"ט לחתני תלמידי הרב המאוה"ג, מעוז ומגדול, כמו"ה גרשון נ"י שטערן:

הנני להשיבך על קושית מנחת חינוך מצוה רפ"ד אהא דאמרינן בע"ז ע"ג דטבל במינו במשהו משום דכהיתרו כך איסורו ובירושלמי אמרינן דטעמא משום דטבל הוי דשיל"מ הא אמרינן במנחות ל"א דאם נתערב טבל בחולין אין להפריש עליו אלא מטבל דרבנן משום דמיד שנתערב טבל בחולין נתבטל והוי כחולין וא"כ איסור דאורייתא שבתוך התערובת אינו מופקע כלל ע"י הפרשה כזו דהא מדאו' הוי מפטור על החיוב וכיון דלרש"י הא דדשיל"מ לא בטיל הוא משום דעד שתאכלנו באיסור ע"י ביטול תאכלנו בהיתר והרי כאן עדיין אנו צריכין לביטול איסור טבל דאו':

ולפענד"נ סברא ישרה דבאמת יש להבין אמאי לא מהני אם מפריש מטבל דאו' על טבל דרבנן והרי קו"ח הוא ומה טבל דאו' נתקן ע"י להיות חולין מתוקנים כ"ש טבל דרבנן:

אך הוא שיבוש דכיון דטבל דרבנן הוא פטור מה"ת הוי מדאו' מן החיוב על הפטור ואינו חל שם תרומה על מה שהפריש מה"ת וממילא טבל דרבנן אינו מתוקן ולפ"ז נ"ל דבר חדש דכ"ז אם מפריש מטבל דאו' על טבל דרבנן לחודא ובהכי מיירי האי דמנחות הנ"ל אבל אם מפריש מטבל דאו' על טבל דאו' וטבל דרבנן בפעם אחת ותרומה אחד כיון דחל שם תרומה על מה שהפריש מכח שתיקן בו גם טבל דאו' שפיר מתוקן בו גם טבל דרבנן וא"כ שפיר קאמר ירושלמי דטבל הוי דשיל"מ דהרי יכול להפריש מטבל דאו' על

טבל גמור דאו' ועל התערובות ושפיר נפטר גם טבל שבתערובות בהפרשה זו בין מדאו' בין מדרבנן וא"צ לביטול:

אלא דאי הוי אמרינן דיש שיעור לתרומה מה"ת ל"ש תירוץ הנ"ל דהא א"א להפריש תרומה אחת על טבל דאו' ודרבנן דהא צריך שיעור תרומה לכל אחד וא"כ מה שמפריש יותר על טבל דרבנן ממה שצריך להפריש על טבל דאורייתא אינו חל עליו שם תרומה ואינו פוטר הטבל דרבנן אבל כיון דקיי"ל חטה אחת פוטרת את הכרי שפיר יכול להפריש חטה אחת מטבל דאו' על טבל דאו' ודרבנן דהיינו התערובות ולפ"ז ש"ס דילן וירושלמי המה שפה אחת ודברים אחרים דטבל אינו בטל משום דשיל"מ אך דע"ז קשה קושי' הנ"ל וצ"ל כתי' הנ"ל והתינח אי חטה אחת פוטרת את הכרי לכן אדי כהיתרו כך איסורו דמשום דהיתרו בחטה אחת הוי דשיל"מ וא"ש דלק"מ קושית תוס' [עיין בי"ש או"ח סי' רס"א]:

אבל באמת תמהני עליהם שנעלם מהם לפי שעה משנה שלימה ספ"ה דדמאי דקתני מן הנקוב על שאינו נקוב תרומה ולא תאכל עד שיוציא עליה תרומה ומעשרות ע"ש מבואר שאם מפריש מטבל דאו' על טבל דרבנן הוי טבל דרבנן מתוקן רק שהתרומה צריך לתקן משום דמדאו' היא טבל עדיין ועיין יבמות פ"ט וברמב"ם פ"ה דתרומות ה' י"ד וכ"מ שם וא"כ שפיר הוי טבל דשיל"מ דהא יכול להפריש עליו מטבל דאו' ומתוקן בין מדאו' בין מדרבנן וא"צ לביטול רק שתרומה שהפריש צריך תיקון ויכול לתקנה בטבל דאו' ול"ש בזה לומר דאם צריך להוציא הוצאות או בא לידי הפסד לא הוי דשיל"מ כמבואר ביו"ד סי' ק"ב דכאן אינו בא לידי הפסד דתרומה גדולה יכול לפטור בחטה אחת ושאר מעשרות שיש להם בלא"ה היה צריך להפריש כפי שיעורו כמובן:

שוב הבאת דברי אמרי בינה דסברת הר"ן דדשיל"מ אינו בטל משום דהוי כמו היתר בהיתר דלא בטל יתכן רק לר"א בזבחים ע"ט דאיסורין אין מבטלין זא"ז אבל לר"ל דס"ל שם דאיסורין מבטלין זא"ז ה"נ היתר בהיתר בטל, ואני תמה הרי גם ר"צ מודה דאם נתערב זית פיגול בשני זיתים אחרים של פגול דאינו בטל כיון שהוא שם אחד של איסור רק בשמות חלוקין פגול נותר וטמא ס"ל דמבטלין זא"ז והרי שם היתר אחד הוא כמו פגול בפגול דל"ש ביטול במב"מ בשמא וטעמא ושפיר יתכן סברת הר"י גם לר"ל:

ומה שהבאת דבר נאה מס' מנחת חינוך ביישוב הרמב"ם עפ"י לח"מ פ"ה משביעית דאם אוכלין שאינן ראוין לקיים שבועתו אמרינן אחשביה משא"כ לעבור על שבועתו אדרבה אמרינן דלא אחשביה כדי שלא יעשה איסור עיי"ש ולהכי באוכל גה"נ של טמאה דאין בו איסור גיד פטור משום טמא דאמרינן דלא אחשביה כדי שלא יעשה איסור אבל

בנבלה דהוא עובר עכ"פ על איסור גיד שפיר אחשבי' וחייב משום נבלה, ואני תמה בהתרו בו וקיבל התראה איך שייך לומר דלא אחשביה כדי שלא יהיה רשע והא אמרינן בחולין מ"א התרו בו וקיבל התראה אין לך מומר גדול מזה ודאי כוון לאיסור ע"ש ובזה הנני חותם בברכה ושלום כנפש חמיך דוש"ת:
עמרם הק' בלוהם בק"ק הנ"ל

תשובה תיב

שיל"ת ב' אויפאלו עשי"ת ה' לס' לא ירפך ולא יעזבך תרס"א:
בימי התשובה ישבע נחת ושובה, ידידי הרבני החריף ובקי, מעוטר בעיטור סופרים וחכמים, הולך תמים, הנגיד כמו"ה משה שמואל שטערן נ"י:
כתבו מער"ה מלא ברכת ה' וברכת השנים הגיע עדי תמול לא ידעתי מדוע אחרו פעמי מכתבו וגם לו נאה לברך ברכת נישואים ישאהו על אברתו וירכיבהו על במתי ארץ ויחדש עליו שנה טובה ומתוקה בלי מכשול ופוקה, הנקדש בצדקה. ועתה באתי עד"ת מ"ש בדברי תויו"ט פ"ג דגיטין מ"ח דתנן התם המניח פירות להיות מפריש עליהם תרומה ומעשרות וכו' מפריש עליהן בחזקת שהן קיימין אם אבדו ה"ז חושש מעל"ע וכו' וכתב תויו"ט כתב הרב ואם לא אכלן צריך להפריש וכו' וכן לשון רש"י ומשמע דאלו כבר אכלן אין מחייבין אותו להפריש ותלינן שעכשיו נאבדו הואיל וכבר נאכלו וליכא אלא חיוב הפרשת תרומות ומעשרות אבל הרמב"ם בספ"ה מתרומות לא התנה שאם לא אכלן ומשמע ודאי שאע"פ שאכלן מחויב הוא להפריש התרומות והמעשרות מפני חששא זו עיי"ש:
ובתוס' חדשים שם התפלא עליו דאם אכלן א"י להפריש אח"כ תרומות ומעשרות דעל מה יחול שמם כיון דליכא שירים כדאיתא פ"ד דטבול יום מ"ד נשברה החביות הלגין בטבלן וכו' [ותמהני עליו שלא נזכר שם כלל מזה שאין כאן שירים רק מפני שלא הפריש רק אדעתא שתעשה שלום והיה לו להביא מעירובין ל"ז ע"ב ופסחים ל"ג דבעינן ראשית ששיריה ניכרין ע"ש ברש"י ותוס' ואולי משום דמהתם הו"א דוקא בתרומה גדולה דקרוי ראשית ולא במעשר ואיהו קאי נמי במעשר אך גם שם בטבול יום לא נזכר רק תרומה אבל קמייתא ודאי קשיא דשם בטבול יום לא נזכר כלל משום שירים וצ"ע]:
ובשעה"מ פ"ה מה' תרומות הכ"ד הק' עוד דא"כ איך שמיה משכחת מלקות באוכל טבל למ"ד התראת ספק לא שמיה התראה הא הת"ס הוא שמא יתרום אח"כ על מה שאכל, והביא בשם ספר בני דוד שהק' מהא דפליגי תנאי ביומא פ"ג אי מאכילין אותו טבל

או תרומה איזהו מהן חמיר ואמאי לא נאכיל אותו טבל ונפריש אח"כ תרומה על מה שאכל, עוד הק' שעה"מ ממ"ש הרמב"ם פ"ו ממעשר הלכה ז' המוכר פירות לחבירו וזכר שהם טבל ורץ אחריו לתקנו ולא מצאו אם ידוע שאין קיימין ושכבר אבדו או נאכלו א"צ לעשר עליהם ואמאי לא יעשר כדי שלא יהא אכילת אי' למפרע:

וכתב ידידי נ"י עפמ"ש בהגהות רע"א לפרש הירושלמי דפריך תמן תנינן הלוקח יין מבין הכותים תני ר"י ור"ש אוסרים שמא תבקע הנוד ונמצא שותה טבלים והדא מתניתא לא כר"י ור"ש ומשני תמן למפרע נתקלקלה ברם הכא מיכאן והילוך נתקלקלו ופי' הנ"ל עפ"מ דאמרינן גיטין כ"ח שמא מת לא חיישינן שמא ימות חיישינן ובתוס' קידושין מ"ה דעת ר"מ מיוני בקטנה שהלך אב"ה למדה"י ונתקדשה כאן שאסור לקיימה דחיישינן שמא יקדשנה אביה במקום שהוא לאיש אחר ונמצא זה בא עליה באיסור א"א והק' ר"ת א"כ אם מת אביה שם תיאסר לכ"ע עולמית שמא קידשה אביה והשיב ר"מ שמא קידש לא חיישינן שמא יקדש חיישינן וע"ז השיב ר"ת דא"כ מותר לקיימה ולבעול אותה דבכל ביאה וביאה הוי שמא קידש דלא חיישינן משא"כ בהרי זה גיטך שעה אחד לפני מיתתו אסורה לאכול בתרומה מיד שמא ימות אחר שעה ועבדה איסור למפרע והיינו פי' הירושלמי דהתם אם יבקע הנוד הוי טבל למפרע ונמצא שותה טבלים חיישינן שמא יבקע דהוי כמו שמא ימות אבל הכא אם יאבדו הפירות אינו טבל למפרע א"כ בכל הפרשה הוי החשש רק שמא כבר נאבדו ולהא לא חיישינן דהוי כמו שמא מת עכ"ד וע"ז תמה ידידי הא ה"נ אם יתקלקלו הפירות חיישינן מעל"ע או משעת הבדיקה וא"כ הוי כמו שמא ימות ושמא יבקע הנוד ולכן פירשו רש"י והרע"ב דתלינן דהשתא הוא דנתקלקלו כמ"ש תויו"ט דאי כדברי תוס' חדשים דבאכלן א"י להפריש אמאי מניחין אותו לתרום שמא יתקלקלו והאריך עוד בזה:

והרבה יש לי לפלפל על דבריו אבל אינני מכניס עצמי בפלפול כי מעיקרא דדינא פרכא על תמיהתו דגבי מיתה ובקיעה אף דבשעת אכילה ושתיה ודאי לא מת ולא נבקע הנוד מ"מ אסורים לאכול ולשתות דאם ימות או יבקע אח"כ אף דודאי מת או נבקע אחר אכילה ושתיה מ"מ הוי איסור למפרע לכן בשעת אכילה ושתיה אסור שמא ימות ויבקע ואין לומר דמוקמינן אחזקה כמו שעכשיו לא מת ולא נבקע כן לא ימות ולא יבקע אח"כ דלא אזלינן בתר חזקה להבא אבל כאן גם אם נאבדו הפירות דחיישינן מעל"ע או שעת הבדיקה אין האבידה דהשתא גורם איסור למפרע ואלו הוי ידעינן דהשתא נאבדו היה מתוקן למפרע רק כיון דאישתכח ריעותא חיישינן שמא היו אבודין בשעת הפרשה והוי ספק לא ודאי אבל בשעת הפרשה שפיר מניחין אותו לתרום דאוקמא אחזקה שעדיין

לא נאבדו וזה, הו' חזקה לשעבר ואי שמא יאבדו מ"מ כיון שעדיין אינן אבודין שפיר קתרם ומה דחיישינן אח"כ כשנמצאו אבודין הוא רק משום דמישתכח ריעותא בחזקה שוב לא אזלינן בתרה אבל כל זמן דלא אשתכח ריעותא שפיר סמכינן אחזקה דלשעבר ולא חיישינן שמא ישתכח ריעותא וזה פשוט וברור:

אבל מה שיש לתמוה עליו מה קמדמי שמא יבקע לשמא ימות בשלמא שמא ימות לא מוקמינן אחזקה להבא כיון דסוף אדם למות ודאי יצא מחזקת חיים להבא פעם אחת לכן א"א לומר חזקת חיים על להבא אבל בקיעת הנוד אפשר שלא יבקע הנוד לעולם ואי נמי כל מורכב נפסד מ"מ פסידא זו ודאי אינה עכשיו שפיר י"ל דמוקמינן בחזקת שלם גם להבא [עיין ב"ש או"ח סי' רצ"ד ולקמן סי' תמ"ט וחי' הר"ן נדה דל"ו] ונראה דמשו"ה שיכל הגאון הנ"ל את ידו והביא גם תוס' דקידושין הנ"ל דשם נמי אינו ודאי שיקדשה אביה פעם אחת ואולי לא יקבל בה אביה קידושי' לעולם ואפ"ה חיישינן שמא יקדש ולא מוקמינן אחזקה להבא דהוי כמו שמא ימות אלמא דלא ס"ל לתוס' לחלק בהכי:

אבל מ"מ ק"ל מהא דנדה ס"ז ע"ב רש"א אחר תטהר אחר מעשה תטהר אבל אמרו חכמים אסור לעשות כן שמא תבא לידי ספק ופירשו הרבה ראשונים דאתשמיש קאי עיין ב"י יו"ד סי' קפ"ג ואינה אסורה לשמש רק מדרבנן אבל מה"ת מותרת לשמש ולא חיישינן שמא תראה ותסתור ונמצא בעל זבה למפרע וע"כ דמוקמינן לה אחזקה דהשתא שאינה רואה ואף דהוי שמא תראה ולא מוקמינן אחזקה להבא כמו שמא ימות וע"כ צ"ל כיון דאינו ודאי שתראה ותצא מחזקה דהשתא אזלינן בתר חזקה גם להבא לר"ש וא"כ גבי בקיעת הנוד נמי שייך ה"ט ואיך משני הירושלמי כך לר"ש לפי' הנ"ל ופי' הירושלמי יתכן כמ"ש פ"מ ומה"פ ע"ש:

ומה שנ"ל ביישוב קושי' הנ"ל על תוסיו"ט הוא דלפענ"ד לא דקו רבנן בהאי מילתא בדברי התיו"ט שכתב ותלינן שעכשיו נאבדו הואיל וכבר נאכלו וליכא אלא חיוב תרומות ומעשרות וכונתו עפמ"ש טו"ז יו"ד סי' א' לחלק בין ברכת שחיטה לברכת הפרשת תרומה וכתב אבל בהפרשת תרומה הוי עיקר הברכה על מצות הפרשה ולא על איסור אכילת טבל שהרי מצות הפרשה חיוב עליו אפי' אם אינו רוצה לאכול מן התבואה עדיין וכו' ע"ש וכבר הקשו עליו שהוא נגד רש"י גיטין מ"ז ע"ב שכתב ולא דמי למעשר וכו' דמעשר טביל ואסר ליה באכילה ולאו מצוה דרמיא עליה הוא אלא א"כ אוכלן או מכרן דקא מישתרשי ליה וכו', ולק"מ דדוקא אם אינו רוצה לאוכלן ולמוכרן כלל רק שילכו לאיבוד ליכא חובת גברא להפריש תרומה ומעשר אבל אם רוצה למוכרן או לאוכלן אע"פ שעכשיו עדיין אינו רוצה לאוכלן שפיר חל עליו חובת גברא להפריש

תרומה ומעשר חוץ מאיסור טבל ומשו"ה דייק טו"ז אינו רוצה לאכול מן התבואה עדיין אבל אח"כ רוצה לאכול ואל תתמה ע"ז שהרי כתב הרמב"ם רפ"ב ממעשר דאינו חייב מה"ת במעשר אלא הגומרן לאוכלן לעצמן אבל הגומרן למוכרן פטור מה"ת ע"ש:

ולפ"ז מודה תויו"ט דאחר שאכלן אם מפריש תרומה ומעשר לא ניתקן בכך איסור טבל למפרע אבל מ"מ כיון שהיה חלה מצות הפרשת תרומה ומעשר לא נפטר ממצוה זו כשאכלן ומשתרשי ליה וצריך להפריש ממקום אחר כדי לקיים מצות הפרשה ושפיר מהני הפרשה כיון דמאותו תבואה שהוא מפריש נשארו חולין הוי שיריה ניכרים והיינו שכתב הואיל וכבר נאכלו ואין כאן משום אכילת טבל שהוא איסור חמור שהוא במיתה בי"ש וליכא אלא חיוב הפרשת תרומה ומעשרות דהיינו כדי לקיים מצות הפרשה כנ"ל לכן תלינן שעכשיו נאבדו אבל בלא אכלן דאיכא משום אכילת טבל שהוא במיתה לא תלינן וכמ"ש פמ"ג דלרמב"ם דסדא"ו מן התורה לקולא ובאיסור כרת לחומרא כמ"ש כ"מ ההנ"נ באיסור מיתה לחומרא לרש"י ולרמב"ם אפי' אכלן לא תלינן לקולא וצריך לקיים מצות הפרשה:

ולפ"ז מיושבין כל הקושיות דשפיר יכול להפריש כיון דממקום שמפריש שיריה ניכרים אבל הטבל שאכל לא ניתקן ושפיר לוקין על טבל ולא הוי הת"ס וגם שפיר פליגי אם מאכילין אותו טבל או תרומה כיון דאחר שאכל הטבל א"א לתקן האיסור שאכל במה שמפריש אח"כ וניחא נמי מ"ש הרמב"ם פ"ו ממעשר ה"י במוכר פירות דאם ידוע שאין קיימין שאבדו או נאכלו א"צ לעשר כיון דאין מתקן בזה איסור טבל שאכל ואי דעכ"פ צריך להפריש משום מצות הפרשה מזה לא מיירי דאפשר לא היה על המוכר מצות הפרשה מעולם וכגון שגומרן למוכרן דאינו מחויב מה"ת רק מדרבנן והוי טבל דדבריהם ואין בזה מצות הפרשה או שלקחן המוכר מאיש אחר והכי משמע לישנא המוכר פירות ולא כתב פירותיו דאינו מחויב להפריש רק מדרבנן וכמ"ש רמב"ם רפ"ב דמעשר והוא רק טבל דדבריהם וליכא מצות הפרשה וא"ש בעהי"ת:

ומ"ש ע"ד כפ"ת יומא פ"ג שהק' אמאי נבילה ושביעית מאכילין אותו שביעית הא עשה חמיר טפי דעדל"ת ותירץ דל"ת חמיר דבעשה מוחלין מיד ובל"ת עד דאיכא יו"כ והניח בצ"ע ותי' ידידי נ"י דהא דעדל"ת היינו משום דבעשה עושה מעשה מצוה ואם לא יקיים העשה ויקיים הל"ת בשב ואל תעשה לא עשה כלום לכן העשה עדיף אבל לעבור הל"ת חמיר טפי שעובר בקו"ע ובעשה אינו עובר אלא בשוא"ת ומשו"ה בלאו, שאין בו מעשה אין לוקין ומיושב ג"כ מה שהקשו למה אין לוקין בעשה ולפמ"ש א"ש לפי שעובר בשוא"ת:

וכל דבריו תמוהים הלא הא דאין לוקין בעשה הוא אפילו עובר איסור עשה בקו"ע כגון שנשא ובעל חייבי עשה מצרי ואדומי וכדומה ומשום דמלקות ילפינן מלאו דחסימה ובעינן דומיא דהתם איסור לאו ולא איסור עשה, וגם הא דלאו שאין בו מעשה אין לוקין הוא מה"ט או משום דלעשות כתיב כמבואר כ"ז במכות י"ג ע"ב וכן מה שתירץ קושית כפ"ת א"א לומר כלל דהא כאן עובר איסור עשה דשביעית בקו"ע שאוכל פירות שביעית: **וגם** גוף הסברא דלכן עדל"ת דאם לא ידחה לא עשה כלום דא"כ אמאי לא ידחה שריפת קדשים ומילה שלא בזמנה עול"ת דיו"ט בשבת כ"ה וכן עשה דשופר בר"ה ל"ב לא דחי עול"ת דיו"ט ואמאי הא אם מקיים עול"ת דיו"ט בשוא"ת לא עשה כלום ואם מקיים מ"ע דשריפת קדשים ומילה ושופר עשה מעשה מצוה וכ"ש לשיטת ריב"א בפסחים מ"ז דלית דחי רק העשה אינו דוחה משום מה אולמא דהאי עשה מהאי עשה ועיין נובי"ק בהשמטות ודאי קשה הא ודאי אם מקיים עשה בקו"ע עדיף משוא"ת לסברתו אלא ודאי הסברא להיפך ממ"ש ידידי וגם לקיים אמרינן שוא"ת עדיף ויש עוד חבילות ראיות נגד זה אך עת לקצר:

וגם גוף דברי כפ"ת תמוהים דס"ל הא דעדל"ת היינו משום דעשה חמיר [עיין ריט"א פ"ג דבכורות] הא בהדיא אמרינן ביבמות ז' אטו עדל"ת לאו ל"ת חמיר מיניה וקאתי עשה ודחי ליה וכו' וצ"ע ובזה הנני חותם בברכת השנים משוכן מעונים, יגמור ד' בעדו החתימה לטובה כנפשו ונפש ידידו דוש"ת:

עמרם הק' בלוהם בק"ק הנ"ל

תשובה תיג

שוכ"ט לבני אהובי הבחור החו"ש כ"ה בן ציון נ"י:

מכתבך קבלתי והנני להשיב לך בד"ת ומה שהקשית למ"ש רש"י ותוס' בכתובות ע"ו דחזקת הגוף של הבת לא מהני לאב א"כ בגיטין כ"ח בבת ישראל הנשואה לכהן והלך בעלה למדה"י אוכלת בתרומה בחזקת שהוא קיים אמאי מהני חזקת חי של הבעל לאשה שתאכל בתרומה וכן קשה בעירובין ל"ה אמאי מהני חזקת חי של הנמצא מת להנוגע לטהרה, והנה כי כן יש להקשות למ"ד בכתובות י"ג דמכשיר בה ופוסל בבתה ולא מהני חזקת כשרות דאם לבת ועיין פנ"י כתובות ע"ו וכן יש להקשות למ"ש הר"ן גיטין ס"ד בשם הרמב"ן אהאי דנזיר י"ב דכל הנשים מותרות להנשא משום דמוקמינן להו בחזקת פנויות אבל הוא אסור בנשים שיש להם קרובות שאין חזקה של קרובות שאין באות לדון לפנינו מועלת לו וכו' ע"ש, אלא דבהני שהבאתי נ"ל דיש שני מיני חזקות הא' חזקה שלא

נעשה מעשה ולא נתחדש מקרה שישתנה הדבר מכמות שהי' כמו אם אנו מסופקים אם נתקדשה או נתגרשה או זינתה מעמידים על חזקת פניה או אשת איש או חזקת היתר לבעלה ואמרינן שלא הי' מעשה קידושין וגירושין ובעילה וזהו חזקה המבררת הספק ומועיל אפילו לאחריני כמו דמועיל חזקת מקוה לטמא משום דאמרינן שלא נתחדש בה דבר להיות חסר ושנית חזקת הדין כמו חזקת ממון דמה שהוא מוחזק בממון אינו מברר הספק שאינו חייב רק כיון שאנו מסופקים אם חייב או לא מניחין הדבר כמו שהי' מקדמת דנא ועיין בקונטרס הספיקות שבסו"ס קצו"ח ועיין פיה"מ לרמב"ם פ"י דנזיר וזה אינו מועיל רק לדידי' ולא לאחריני ולפ"ז בהאי דמכשיר בה ופוסל בבתה ודאי אם היינו מסופקים אם נבעלה האם אם לאו והיינו מעמידים אותה בחזקת שלא נבעלה מודה דמועיל גם לבת דהא הוא חזקה המבררת שלא נתחדש דבר אבל פלוגתיהו קאי לר' אסי דמדברת נבעלה רק הספק אם לכשר או לפסול ובזה ליכא חזקה המבררת שלא נעשה מעשה ושינוי דהא עכ"פ נעשה מעשה הבעילה ומה לי לכשר מה לפסול וליכא רק חזקת הדין שהיתה כשרה לכהונה ומניחין אותה בחזקת שהיתה קודם ובזה ס"ל דהתינח האם שהי' לה חזקת הדין שהיא כשרה אבל הבת שמעולם לא הי' לה חזקת הדין שכשרה לא שייך לומר שמניחין הדבר כמו שהי' והחזקה אינה מבררת הספק לכן פוסל בבתה וכן בהאי דרמב"ן כיון דחזקה שליח עושה שליחותו וודאי קידש אשה אחת ויצאה מחזקת פנויה א"כ אי אפשר לומר על קרובות של זו דחזקת פנויה שלהם הוא חזקה המבררת שלא נעשה מעשה הקידושין דהא א"כ נעשה מעשה הקידושין בפנויה אחרת ומה לי בזו או בזו וכמ"ש ב"ש סימן י"ז סקפ"ד לענין חזקת חי ע"ש אלא שהקרובות מותרות לינשא מכח חזקת הדין שמניחין אותן בחזקת פנויה כדמעיקרא מספק ולכן אינו מועיל חזקת הקרובות לו לישא קרובותיהן, אלא שכל זה למאן דפוסל בבתה אבל למאן דמכשיר בבתה וס"ל דאפילו חזקת הדין דאם נמי מהני לבת קשיא ולזה הוסיף הרמב"ן דהיינו דוקא אם דנין גם על האם אבל כאן חזקת הקרובות שאין באים לדון לפנינו לא מהני חזקת הדין שלהם לאחריני אבל כאן חזקת חי של הבעל הוא חזקה המבררת הספק שלא הי' שינוי ולא נתחדש דבר מחיים למיתה שפיר מהני לכ"ע לדידה לאכול בתרומה:

אבל מהאי דכתובות ע"ו קשיא דשם הוא חזקה המבררת שלא נתחדשו בה מומין עד אחר אירוסין ואמאי לא מהני חזקת הגוף דבת להאב, אך נ"ל סברא ישרה דהא כל חזקה דמעיקרא הוא שאנו מעמידים הדבר אחר שנולד הספק בחזקת שהי' מעיקרא שבאותו שעה היינו יודעים בודאי שהוא כן ולפ"ז בהאי דכתובות בשעה שהיינו יודעים בודאי

שאין בה מומין לא הי' שייכות כלל לאב למומין שלה רק אחר שנולד הספק אם נולדו המומין קודם אירוסין או אחר אירוסין אז יש שייכות לאב לענין הכתובה ולכן ל"ש לומר לגבי האב אוקמא הבת אחזקת הגוף דמעיקרא שלא הי' בה מומין שהרי בשעה זו לא הי' לאב התקשרות כלל עם החזקה ולכן לא מהני חזקה"ג דבת לאב אבל כאן בשעה שהי' הבעל ודאי חי הי' לה שייכות עם חיות שלו שמחמתו אוכלת בתרומה שפיר מהני חזקת חי של הבעל שתהא אוכלת בתרומה כמו שהיתה אוכלת בתרומה מחמתו בשעה שהי' ודאי חי הפוך בה והפוך בה ותראה שהוא קרוב לאמת:

אבל מ"ש בגיטין כ"ח דרמי תרומה אתרומה ומאי קושיא במתני' שפיר אוכלת בתרומה בחזקת שהוא קיים דמוקמי' לי' אחזקה דמעיקרא שהי' חי כן הוא חי גם עכשיו אבל בהר"ז גיטך שעה אחת קודם מיתתו ליכא לאוקמא אחזקה דכמו שהי' חי כן יחי' גם להבא דעל להבא לא מוקמינן אחזקה, ויפה כיוונת בקושיתך לשינוי' דרבא התם שמא מת לא חיישינן שמא ימות חיישינן משום דלא מוקמינן אחזקה להבא ותמהני עליך שלא השמעת לאזנך מה שפיך מדבר וכן לא יעשה:

ושוב הבאת קושיא בשם הגאון מהר"ש קלוגר זצ"ל בפסחים כ"ז דאמרינן תנור שהסיקו בעצי הקדש הפת אסורה ומפרש רבא משום דהקדש אפילו באלף לא בטיל ופריך והלא מעל המסיק ויצא לחולין ומאי פריך דילמא מיירי בהקדש שהקדיש מופלא הסמוך לאיש דהקדשו הקדש ומ"מ מעילה לית בי' כמ"ש מל"מ פי"א מנדרים ה"ה ולא יצא לחולין ולפענד"נ לפמ"ש הריב"ש סימן שנ"ט דהא דגזל ולא נתייאשו בעלים שניהם אינם יכולים להקדיש היינו דוקא קדושת דמים שהוא הקנאה להקדש כדאמרינן ב"ק ע"ו מה לי מכרו לשמים מה לי מכרו להדיוט ולהכי גזלן אף שיש לו קנין רשות אבל חסר קנין שלו וכן נגזל אף שיש לו קנין שלו מ"מ חסר לו קנין רשות וא"י להקדיש ולהקנות אבל קדוה"ג שאינו הקנאה דמעיקרא תורא דראובן והשתא תורא דראובן עיין ב"ק שם רק שמניח עליו שם איסור שפיר יכולין כל אחד להקדיש ולאסור משום חלק קנין שיש לו בו ע"ש [ובגליון מג"א שלי במג"א סי' ש"ו סקי"א שכתב נ"ל כונתו וכו' דיש להמקדיש ג"כ חלק בו כתבתי צ"ע הא בקדשי מזבח ג"כ לא יצא לגמרי מרשות מקדיש כמו דאמרינן ב"ק ע"ו מעיקרא תורא דראובן והשתא תורא דראובן וע"ש בתוס' ואפ"ה אינו יכול להקדיש וצ"ע עכ"ל שם ועמ"ש בתשובותי] [חאו"ח סי' שכ"א] ולפי"ז נ"ל לחדש דהא דמרבי' בנדה מ"ו דקטן מופלא הסמוך לאיש יכול להקדיש היינו רק הקדש קדוה"ג שאינו הקנאה לגבוה רק שמניח עליו שם איסור אבל קדושת דמים אינו יכול להקדיש משום דהוא הקנאה לגבוה וקטן מקנא קני אקנויי לא מקני כדאמרינן סוכה

מ"ו ע"ב ובכמה דוכתי ועיין בחו"מ סימן רל"ה חילוקי דינים בזה, ולפ"ז כאן בפסחים להס"ד דאכתי לא ידעינן משינוי דר"פ דבעצי שלמים עסקינן רק בעצי הקדש דקדשי קדושת דמים ועיין רש"י ד"ה והלא א"כ ליכא לאוקמי בהקדש דמהס"ל דהרי קדושת דמים לא מצי להקדיש כלל וא"ש ועדיין הדבר צריך תלמוד ואין הפנאי מסכים, ובזה יבא שלום ינוח על ראשך כנפשך ונפש אביך הנאמן הדושו"ט:
עמרם הק' בלוהם

תשובה תיד

שיל"ת ב' אויפאלו עש"ק וישב תרס"ג לפ"ק:
להרבני האברך רך בשנים, וברוחו פי שונים, אבן מעשה הבונים, שמו תורק כשמנים מו"ה אלימלך נ"י פריעדלאנדער:
כתבו משבוע זו קבלתי והק' לדעת תי' רמב"ן ביבמות פ"ד דבלאו שאינו שוה בכל ליכא משום לפני עור א"כ איך יפרנס משנה פ"ה דמעשרות מ"ג לא ימכור אדם וכו' וכתב הרע"ב משום דקעבר על לפ"ע אף דכהנים אין חייבין במעשר ומ"מ שייך לפ"ע ע"ש, זו אינה קושי' לפי שהקדמה אינו אמת וז"ל הרמב"ם פ"א ממעשר ה"ג לוים וכהנים מפרישין מעשר ראשון כדי להפריש ממנו תרומת מעשר וכן הכהנים מפרישין שאר תרומות ומעשרות לעצמו לפי שהכהנים נוטלין מן הכל יכול יאכלו פירותיהן בטבלן ת"ל כן תרימו גם אתם מפי השמועה למדו אתם אלו הלוים גם אתם לרבות את הכהנים מבואר דכהנים חייבין בתרומה ומעשר ואיסור טבל והוי שוה בכל ושפיר אית ביה משום לפ"ע רק מצות נתינה לכהן אחר אינו צריך רק מקיים זה במחזיק לעצמו:
אמנם מה שהק' מנדה נ"ז דפריך והא לית להו לפ"ע תיפוק ליה דבלא"ה ליכא לפ"ע דרק כהנים מוזהרים על טומאת מת ואינו שוה בכל ומתחילה עלה בדעתי דאין כוונת הרמב"ן דבלאו שאינו שוה בכל אין שום אדם עובר על לפ"ע דאפי' מי שמצווה בלאו זה אינו עובר על לפ"ע כשמכשיל אחרים רק כוונתו דמי שאינו מצווה בלאו זה אינו עובר בו על לפ"ע [עי' חת"ס חו"מ סי' ר"ב] וכסברת אמונת שמואל שהביא פתחי תשו' יו"ד סי' ס"ב אות ג' וא"כ עכ"פ כהן כותי נאמן ועיין רש"י שם בכהן עומד שם בכהן כותי עומד שם ולהכי עדיפא פריך דאפי' כהן כותי אינו נאמן משום דלית להו לפ"ע:
אבל א"צ לזה רק דקשה מה פריך והא לית להו לפ"ע מ"מ אית להו דאסור להעיד שקר והוא בעצמו עושה עבירה שמעיד שקר אבל זה שיבוש דהרי קי"ל בסי' קי"ט דחשוד למכור דברים אסורים ולא קפיד על לפ"ע אינו נאמן להעיד בשל אחרים ועיין ש"ך שם

סק"ה וזה היה קושית הגמ' והא לית להו לפ"ע וחשודים בשל אחרים וא"כ אינם נאמנים בשל אחרים וכ"ז אם לית להו לפ"ע אבל אם ל"ש בזה לפ"ע ואינם חשודים בשל אחרים שפיר נאמנים דלא יעידו שקר ולק"מ:

ומה שהק' לריב"א שלהי חולין דהא דאין עדל"ת ועשה היינו דל"ת נדחה רק העשה נשאר והא דאין עשה דוחה עשה הוא משום מה אולמא דהאי עשה מהאי עשה א"כ אמאי א"ר אשי בשבת קל"ג דמילה שלא בזמנה אינו דוחה יו"ט משום דיו"ט עשה ול"ת והא עשה דמילה עדיף שכן נכרתו עליה י"ג בריתות ול"ש מה אולמא וא"כ לידחי עול"ת דיו"ט, פשוט דלק"מ דנהי דעשה דמילה יש לה עדיפות שנכרתו עליה י"ג בריתות מ"מ עשה דיו"ט נמי יש לה עדיפות שא"א לקיימה למחר ועשה דמילה אפשר לקיימה למחר ועיין ברמב"ם סוף פ"א ממילה ועוד דעשה דיו"ט הוא בשעתה וחביבה מצוה בשעתה שדוחה שבת אע"ג דאפשר לעשותה במו"ש כדאמרי' במנחות ע"ב משא"כ מילה שלא בזמנה אינה בשעתה ושפיר שייך מה אולמא:

ומה שהקשה בגיטין ס"א ברש"י ד"ה רבא אמר לעולם כמחצה על מחצה מספקינן להו ואסור לסייען הואיל ועבירה דאו' הוא וכו' ומשמע דאי הוי דרבנן מותר לסייען וק' הא הרמב"ם פי"א ממעשר ה"א כתב דאסור למכור דמאי לע"ה אף דהוא רק איסור דרבנן ומל"מ שם כתב שהוא מתוספתא עיניו הטעתו שמל"מ לא כתב שהוא מתוספתא רק כתב לעיין בתוס' ב"מ דנ"ו ד"ה לא אבל משנה מפורשת פ"ג דדמאי משנה ג' כמ"ש כ"מ שם, אבל אין כאן קושי' כלל דודאי אם מחצה ע"ה חשודים לעבור איסור דרבנן ומחצה אין חשודים ואנו מסופקים בע"ה מאיזה מחצה הוא וודאי מותר לסייעו דסד"ר לקולא אבל על דמאי כולן חשודים גם אותו רוב ע"ה שמעשרים ומשו"ה אסור למכור לו:

ועוד דדמאי הוא ודאי איסור דרבנן עיין בתוס' שם ועיין שבת כ"ג כיון דרבנן אסרוהו רק מספק שמא אינו מעושר לא בעי ברכה אבל עכ"פ כיון דאסרוהו רבנן מחמת ס' זה הוי ודאי איסור דרבנן כמו חלב שחלבו נכרי ואין ישראל רואהו וכגבינות הנכרים ואסור למכור לע"ה וע"ש פ"ב מ"ד וגם הע"ה יאכל ודאי דלהכי זבין ולהכי אסור למכור, ועוד דגם באיסור דרבנן לא שרי רק לסייען מפני דרכי שלום עיין ברש"י גיטין וזה ל"ש במכירה, ועוד דגם באיסור דרבנן לא שריא רק לסייען אבל במוכר לו איסור דרבנן הרי עובר אלפ"ע וזה ודאי אסור ולא שריא אפי' באי' דרבנן דהא לדעת תשובת פנ"י אפי מכשילה באיסור דרבנן עובר אלאו דלפ"ע מה"ת ועיין תשובת פנ"י ח"א חו"מ סוס"י ט' [ועיין ב"ש או"ח סי' רצ"ב ולעיל סי' רל"ב]:

והחילוק בין מסייע ידי עוברי עבירה ובין לפ"ע דלפ"ע שייך אם חבירו גורם לו שיוכל לעבור עבירה אבל מסייע ידי עוברי עבירה שהוא עובר עבירה זו גם בלי סיוע חבירו ואינו אסור לסייע רק בשעה שהוא עובר עבירה ועיין תוס' ע"ז דף נ"ה ד"ה אבל וכו' וראשונים שם ועיין ריטב"א ע"ז דף ו' ומ"ש אני בתשובה ע"ל סי' ר"כ]:

ומה שהקשה על שמ"ק נדרים דף ל"א שכתב דדוקא בז' מצות בני נח אמרינן אזהרתן זו הוא מיתתן וצ"ע מסנהדרין נ"ח אמרי' נכרי ששבת חייב מיתה אע"ג דזה אינו מן ז' מצות הנה ס' שמ"ק על נדרים לא ראיתי אבל כן הוא דעת הרמב"ם פ"י ממלכים ה"ט כמ"ש כ"מ שם וכתב דמה שאמרו בגמ' חייב מיתה היינו חייב מיתה לשמים בעלמא אבל אינו נהרג ע"ש, וה' יחיינו מיומים, ויברכנו עד בלי דים, כנפש החותם בברכת התורה, עמרם הק' בלוהם בק"ק הנ"ל:

תשובה תטו

שיל"ת ב' אויפאלו ב' לס' מו"מ תרנ"ד לפ"ק:

אל ברוך גדול דעה, יצמיח קרן ישועה, וישלח עזרו מקודש, ויבנה המקדש, ותשא כוס ישועות, מהאל למושעות, בני אהובי הרבני החו"ב זך הרעיון, ומטיב הגיון כמו"ה יודא צבי נ"י בלוהם:

קבלתי מכתבך ומה שהקשית בתוס' שבת כ"ה ע"ב ד"ה תתן שהקשו אימא תתן לו ולא דבר שאינו ראוי' לו כלל ותי' דא"כ לא לכתוב אלא תתן דאין נתינה פחות משוה פרוטה וכו' והקשית מתוס' ב"מ מ"ז ד"ה קונין שהקשו דבפרק כ"ש אמרינן גבי ונתן לכהן את הקודש דאין נתינה פחות משו"פ וה"נ כתיב ונתן לרעהו ותי' דהתם הוי תשלומין שגזל הקדש הלכך ליתניהו פחות משו"פ וכו' אבל נתינת מנעל הוא לריעהו ולא נתינת ממון וכן ונתן בידה דגט הוי נתינת גט ולא נתינת ממון וכן נתינת תרומה דחטה אחת פוטרת את הכרי, וכו' ופרשת כוונת תוס' דדוקא כשנותן בתורת תשלומין צריך שו"פ אבל כשאינו נותן בתורת תשלומין אז אפי' פחות משו"פ מקרי נתינה או דכונת תוס' דדוקא מעות צריך פרוטה אבל חפץ גם פחות משו"פ מקרי נתינה ולהכי קשי' לך איך הוי ידעינן מתתן דצריך שו"פ הא אינו בתורת תשלומין ויכול ליתנם לכל כהן שירצה וגם אינו מעות רק חפץ:

הנה מ"ש לחלק בין מעות לחפץ יש לו פנים בהלכה דהרי אמרינן ב"מ מ"ז קונין בכלי אע"פ שאין בו שו"פ אבל אינו אמת דזה דוקא בכלים ולא בשאר חפצים אע"פ שאינו כסף ועיין תוס' שבועות ט"ל ע"ב ד"ה מה ושם בגמ' מ' ע"ב יצאו כלים למה שהן:

אבל אין כונת התוס' כמ"ש ובנתינת גט היה אפשר לומר משום דטלי גיטיך מע"ג קרקע ובעי דוקא נתינה מיד הבעל ליד האשה שייך שפיר לשון נתינה אע"פ שאינו נתינת ממון שהוא שו"פ אך באחריני ל"ש ה"ט אלא דכונת התוס' היכא דנתינה אין התכלית נתינת ממון כמו גבי גט או בנתינת מנעל שהוא לקנין והדרא סודרא למרא שם לא בעינן שו"פ וכן בתרומה התכלית לתקן הטבל שם לא בעינן שו"פ אבל היכא דתכלית הנתינה הוא לתת לו ממון אין ממון פחות משו"פ ועיין תוס' פסחים ל"ב ע"ב ד"ה ואין ותוס' גיטין כ' ד"ה דילמא באריכות ולק"מ:

ומ"מ דברי תוס' שבת הנ"ל סותרין דברי תוס' בכל מקומות הנ"ל דכתבו דנתינת תרומה אין פירושו נתינת ממון רק הגעה לידו ובשבת כתבו תוס' דתתן פירושו נתינת ממון ובעינן שו"פ, ונראה דתוס' בשבת ס"ל כמ"ש תוס' רי"ד ספ"ב דקידושין דבתרומה יש שני מצות לתקן הטבל ובזה חטה אחת פוטרת את הכרי אבל נהי דהטבל נתקן אבל מצות נתינה לא קיים אבל יש עוד מצות נתינה לתת ממון לכהן ובזה ודאי בעינן דוקא שו"פ ע"ש ועיין נובי"ת יו"ד סימן ר"א [ומל"מ פ"ו ממתנות עניים ה"ז] ותבין:

ושוב הקשית שם ע"א בתוס' ד"ה הא שהקשו מהי תיתי דת"ט אסורה בהנאה דבעי מ"ט וכו' וא"ל משום דאקרי קודש וכו' או משום דהוקשה לקדשים וכו' ותי' דהוי גמרינן תרומה מדאיתקש לביכורים וביכורים למעשר וקשי' לך הא הני טעמי שייכי נמי בתרומה טהורה דג"כ אקרי קודש ואיתקש לקדשים וכן לביכורים וא"כ איך אמרי' בפסחים כ"ג ואידך תרומתכם דכל ישראל הא לחזקיה נמי איצטריך קרא דתרומתכם להיתר הנאה כדי דלא נילוף איה"נ מדאקרי קודש או מדאיתקש לקדשים ולביכורים לק"מ דתרומה טמאה כיון דאקרי קודש או איתקש לקדשים שפיר הו' ילפינן איה"נ כיון דגם קדשים טמאים אסבה"נ אפי' אותן שמותרים בהנאה כשהן טהורים כמו שלמים וכמ"ש תוס' שם אבל תרומה טהורה נהי דאקרי קודש או איתקש לקדשים מ"מ מאן יימר דאיתקש לקדשים שאסורים בהנאה כשהן טהורים דילמא איתקש לקדשים שמותרים בהנאה כשהן טהורים כמו שלמים וכ"ת לחומרא מקשינן ז"א לחזקיה מדלא כתיב לא יאכל בצירי רק לא יאכל בחולם ש"מ דלקדשים המותרים בהנאה איתקש, ומכש"כ אי ילפינן איה"נ בתרומה טמאה מדאיתקש לביכורים וביכורים למעשר והרי מעשר אינו אסור בהנאה אלא אם הוא טמא כמבואר ביבמות ע"ג וברמב"ם פ"ג ממעשר שני וממילא דהה"נ ביכורים דילפינן ממעשר דאינו אסור בהנאה אלא אם הוא טמא ולא כשהוא טהור ועיין ברמב"ם פ"ד מביכורים ה"י וא"כ תרומה טהורה אי ילפינן מדאיתקש

לביכורים וביכורים למעשר שפיר מותר בהנאה ופריך שפיר לחזקיה למה ליה תרומתכם להיתר הנאה וא"ש:

ומה שעמדת בפסחים ח"י ע"ב דקאמר וצריכי דאי אשמעינן במשקין הבאים מחמת כלי משום דלא חמירי אבל משקין הבאים מחמת שרץ דחמירי אימא עושה טומאה כיוצא בה וק"ל איך ס"ד למימר הכי הא שם בריש העמוד אמרי' לענין משקין שיטמאו כלים ולא מקו"ח קאתי ומה משקין הבאים מחמת כלים מטמאין משקין הבאים מחמת שרץ לא כ"ש דיו לבא מן הדין להיות כנידון א"כ לענין עושה טומאה כיוצא בו נמי אמרינן דיו, הנה עיין בצל"ח שם אות ק"ו שהתעורר כעין זה:

אך לפענד"נ דתוס' שם ע"א ד"ה ומה כלי הקשו משקין הבאים מחמת אוכל לא יטמא אוכל מהאי קו"ח וכן אוכל הבא מחמת משקין לא יטמא משקין ותי' דהכא שפיר עביד קו"ח דמה כלי שאינו מטמא כלי משום שהוא קל שאינו אב הטומאה דכשהוא אב הטומאה מטמא כלי וכ"ש משקין הבאים מחמת כלי דקילי טפי אבל מה שאין אוכל מטמא אוכל היינו לפי שאינו עושה כיוצא בו ל"ש האי קו"ח ע"ש ועיין בתוס' ע"ב ד"ה דיו שהקשו א"כ שהיו משקים הבאים מחמת שרץ שניים וכו' ותי' דהכא לא אשכחן מידי דנגע בשרץ שלא יהיה ראשון והלכך אין לחלק ע"ש וה"נ אני אומר דלעיל בעי למימר דדוקא משקין הבאים מחמת כלי שהם שניים אינו מטמא כלי אבל משקין הבאים מחמת שרץ שהם ראשונים יטמאו כלים שפיר אמרינן כיון דלא ידעינן כלל דמשקין הבאים מחמת שרץ מטמאין כלל אלא מקו"ח דמשקין הבאים מחמת כלי שפיר אמרינן דיו שאינו מטמא כלי אבל כאן כיון דמשקין הבאים מחמת שרץ הוויין ראשונים והבאים מחמת כלי הוי רק שניים וא"א לומר בזה דיו כמ"ש תוס' ד"ה דיו הנ"ל והאי דאין טומאה עושה כיוצא בה אינו לפי חומרת המטמא שהרי אוכל מטמא משקה ולא אוכל ומשקה מטמא אוכל ולא משקה ל"ש בזה למימר דיו ואפשר לומר דדוקא בטומאה קלה גזה"כ שאינו עושה כיוצא בה אבל במשקין הבאים מחמת שרץ שהם ראשונים כנ"ל בזה לא מצינו גזה"כ זה שאינו עושה כיוצא בה ומסברא אין לחלק בין כיוצא בה ובין אינו כיוצא בה בזה ל"ש למימר דיו וא"ש. וד' יטהר לבבינו לעבדו באמת כנפשך ונפש אביך הנאמן דוש"ת באהבה:

עמרם הק' בלוהם בק"ק הנ"ל:

תשובה תטז

שיל"ת ב' אויפאלו ב' תצוה תרמ"ה לפ"ק:

בחודש אדר, תלבש הוד והדר, בני אהובי הרב המאה"ג כמו"ה יצחק יעקב נ"י רב בקה"י בנס"מ:

אחרי הודיע אותך משלומינו הנני להשיב בד"ת על דבר הקושי' אשר הוגד לך ברש"י נדה דף מ"ג ע"ב ד"ה ומאכיל בתרומה בת ישראל שניסת לכהן ומת ונולד לה בן לאח"מ אוכלת בשבילו בתרומה בו ביום שנולד כדכתיב ותקשי הרי הוא יולדת ואסורה בתרומה דיולדת טמאה אפי' בלידה יבשתא כדאמרינן בנדה מ"ב ע"ב וכן פסק הרמב"ם פ"י מא"ב ה"א ועיין בהגמי"י שם דלמאי דקיי"ל כר"י בנדה כ"א דא"א לפתיחת הקבר בלא דם וכדאמרינן בנדה ס"ו לא משכחת לידה יבשתא כלל וטמא אסור בתרומה כמבואר ברמב"ם פ"ז מתרומות ומכש"כ ביולדת ונדה שטומאה יצאה עליהן מגופן דאסורי' אפי' בתרומת חו"ל כמבואר ברמב"ם שם ה"ח, וכתבת דכונת רש"י רק שאין באכילתה תרומה משום איסור זרות בתרומה אבל ודאי יש בה משום איסור אוכל תרומה בטומאת הגוף:

והנה אין זה דוחק בלשון רש"י דרש"י כתב רק ואוכלת בשבילו תרומה בו ביום שנולד שבשבילו אין עיכוב בדבר ולחד מ"ד ביבמות ס"ז לר"י עובר במעי זרה זר הוא ובמפי כהנות מאכיל עבדים בתרומה אולי לא מקרי שהיה העיכוב בשבילו אלא בשבילה שהיא זרה אבל אנן קי"ל כמ"ד שם ילוד מאכיל שאינו ילוד אינו מאכיל כמ"ש הרמב"ם פ"ח מתרומות ה"ד וא"כ כל זמן שלא נולד היה העיכוב גם מצדו שייך שפיר הלשון ואוכלת בשבילו שמצדו אין שום עיכוב בדבר ומה שאינה אוכלת היא בשבילה שהיא טמאה:

ואמנם אכתי לא הונח בזה דמ"מ מה נפ"מ בגוף הדין דאוכלת בשבילו בו ביום שנולד כיון דעכ"פ מצד שהיא טמאה אינה אוכלת, לכן נ"ל דיש נפ"מ לדינא ולא מיבעיא לדעת תוס' שבת כ"ו ד"ה אין ופסחים ל"ד ע"א ד"ה מחמין וביבמות ס"ו ע"ב ד"ה לא יאכילנה דהנאה של כילוי אסורה לזרים בין בתרומה טמאה בין בתרומה טהורה מה"ת ועיין במל"מ פ"ב דתרומות הי"ד אבל לכהן שרי כמבואר ברמב"ם שם ופשוט דאפי' כהן טמא יכול ליהנות הנאה של כילוי מתרומה בין טמאה בין טהורה כגון הדלקה או להאכילה לבהמתו שאינו נוגע בתרומה ועיין ברמב"ם פ"ז שם אם כן שפיר יש נפ"מ במה שמאכילה תרומה בו ביום דיכולה ליהנות מתרומה הנאה של כילוי כיון דאין בה איסור זרות ואיסור טומאת הגוף ל"ש בזה כנ"ל וקודם שנולד היתה אסורה בזה משום זרות אלא אפי' לדעת הר"ש ספי"א דמס' תרומות דגם לישראל אין הנאה של כילוי אסור מה"ת אבל מ"מ מדרבנן אסור ושפיר י"ל נפ"מ כנ"ל:

ועוד נ"ל למאי דמבואר ביבמות ס"ז דבת ישראל שניסת לכהן ומת והניח בנים והניחה מעוברת עבדי מלוג אוכלים כדרך שהיא אוכלת לפי שהם שלה ואין לעובר חלק בהם

והיא אוכלת בשביל בניה עיי"ש מבואר שאם היא אוכלת בשביל הבנים בתרומה גם עבדים אוכלים אע"פ שאין לבנים שום זכות בעבדים, והנה מבואר ברמב"ם פ"ז מתרומות הי"ב דכל הטמאים אעפ"י שהם אסורים לאכול בתרומה נשיהם ועבדיהם אוכלים וא"כ שפיר יש נפ"מ לדינא במה שמאכילה בתרומה בו ביום שנולד שעבדים מותרים לאכול בתרומה משא"כ אם היא אסורה בתרומה משום זרות גם עבדים אסורי':

אלא דיש לעיין בזה דבחידושי רשב"א שם דף ס"ו הקשה ע"ז מהא דמבואר בירושלמי דאף דעבדי כהן שקנו עבדים נמי אוכלין בתרומה מפני שהן קנין קנינו וכדילפינן בגמ' שם קנינו שקנה קנין אוכל מ"מ זה דוקא בדיהיב להו אחר מנה ע"מ שישמשום להם ולכן מה שירצו יעשו והם קנו עבדים ע"מ שישמשו האדון והו"ל כנכסי מלוג של אשתו שהגוף שלה והפירות לבעל שיש לכהן קצת קנין בהם לכן כולם אוכלין מכח הכהן אבל אם נתן להם אחר ע"מ שאין לרבו רשות בו וקנו עבדים אינן אוכלין בתרומה כיון שאין לכהן בהם שום זכות אף שהעבדים הראשונים אוכלין וה"נ כיון שאין לבנים שום זכות בעבדי נכסי מלוג שלה נהי דהיא אוכלת אבל עבדים אמאי יאכלו ותירץ דודאי היכא שהיא אוכלת גם עבדים אוכלים אף שאינן קנין של כהן כלל דזכות הוא שזכתה תורה לאוכלים שיאכילו ועיין חי' הרמב"ן שם וירושלמי על עבדי אלמנה לכה"ג וגרושה וחלוצה לכהן הדיוט קאי דהיא אינה אוכלת לכן גם עבדיה אינם אוכלים לא מחמתו ולא מחמתה ואף דכהן ערל שאינו אוכל מאכיל היינו משום דשם הוא קנין כספו של כהן אבל כאן שהיא אינה כהנת ואין העבד אוכל אלא לפי שהוא קנין כספו של אוכל ואם היא אינה אוכלת גם העבד אינו אוכל דהא אינו קנין כספו של אוכל עיי"ש שכן כוונתו בהרחבת ביאור קצת:

ולפ"ז י"ל דנהי דכתב הרמב"ם דערל וטמא מאכיל היינו דוקא בכהן גופא אבל באלמנת כהן שאוכלת בשביל בניה נהי דהיא נמי מאכלת היינו רק כשהיא טהורה ואוכלת מאכלת דהעבד קנין כסף של האוכל אבל אם היא טמאה שאינה אוכלת אינה מאכלת וא"כ ליתא למ"ש אבל כד מעיינת שפיר ז"א דבגמ' שם ס"ו פריך אהא דקתני בברייתא כל שאינו אוכל אינו מאכיל והרי ערל וכל הטמאים שאינן אוכלין ומאכילין ומשני התם פומיהו כאיב להו ופרש"י שעומדין ליתקן ולאכול אבל זו אין לה תיקון עולמית שנעשית חללה וא"כ הרשב"א כתב שפיר בנידון דידיה שאינן קנין כספו של אוכל כיון שאין סאין לה תיקון דחללה היא אבל אם היא רק טמאה דיש לה תיקון קנין דאוכל קרינן בהו ורק פומה דכאיב לה וא"כ א"ש מש"ל:

אבל באמת קשי' לי לפי דברי רשב"א דירושלמי על אלמנה וגרושה דמתני' קאי וא"כ לפ"מ שפסק הרמב"ם פ"ז מתרומות הי"ז דעבד של שותפין שהיה אחד מהן כהן אינו מאכיל והוא מתו"כ פ' אמור וירושלמי סוף תרומות ועיין פ"ח שם ה"ד דחלל שיש לו חלק בעבד עם אחיו הכשרים אסורי' העבדים לאכול בתרומה וא"כ גם בקנו עבדי' ע"מ שיש לרבו רשות בהן דהיינו שהגוף שלהן והפירות של אדון הכהן וכמ"ש הרשב"א נמי תקשי כיון שהגוף שלה והיא חללה ועיין ברש"י ד"ה עבדי מלוג וד"ה פומיהו א"כ יפסלו מלאכול בתרומה משום קנין הגוף שלה שפוסלת אותם מתרומה כמו בשותפין ואפי' אין הגוף שלה רק של עבדים מ"מ גם עבדים אינם אוכלים ופוסלים את עבדיהם משום קנין הגוף שיש להם בהם ועיין חי' רשב"א שם ס"ז ד"ה הניח, ואולי ס"ל לירושלמי כר"י בגיטין מ"ז דקנין פירות כקנין הגוף דמי וקנין פירות עדיף מקנין הגוף ולהכי אוכלין אם יש לכהן קנין פירות אף דשותפות אינו מאכיל ועיין תוס' ב"ק צ"ו ד"ה ר"מ ותוס' ב"ב נ' ד"ה קסבר וצ"ע ועיין תוס' יבמות ס"ו ע"א ד"ה אלמנה:

ושלישית נ"ל למה שפסק הרמב"ם פ"ו מתרומות ה"ו דזר שאכל אפי' תרומה טמאה בזדון חייב מיתה בידי שמים ולוקה על אכילתה ובפ"ז ה"א פסק דכהן טמא שאכל תרומה טמאה אינו במיתה ואינו לוקה עיי"ש וא"כ יש נפ"מ במה שמאכילה תרומה בו ביום שנולד שאם אכלה תרומה טמאה אף שהיא בטומאת הגוף אינה לוקה ואין בה כרת כיון שאין בה איסור זרות משא"כ אם לא היה מאכילה והיה בה איסור זרות היתה חייבת מיתה בי"ש ומלקות:

והשתא דאתית להכי אמינא עדיפא מינה דנפ"מ דהרי יולדת כל שלשה ימים ראשונים דינה כחולה שיש בו סכנה כמבואר באו"ח סי' ש"ל וסי' תרי"ז ומאכילין אותה אפי' דברים אסורים אפי' אומרת אינה צריכה עיי"ש ואין כאן רק תרומה טמאה ונבלה דאם הילוד לא היה מאכילה בתרומה והיה בה איסור זרות שהיא במיתה היו מאכילין נבלה שהוא רק בלאו וקיל מת"ט שהוא במיתה כנ"ל כמו בטבל ונבילה ביומא פ"ג ועיין ברמב"ם פי"ד ממ"א הי"ז אבל כיון דמאכיל אותה בתרומה נותנים לה ת"ט שאינו במיתה ומלקות בטומאת הגוף רק איסורא בעלמא ולא נבלה שהוא במלקות כמו נבלה ושביעית דמאכילין אותה שביעית ולפי"ז א"ש לשון אוכלת בשבילו תרומה בו ביום שנולד וכו' דהיא אוכלת ממש בתרומה בשבילו רק דאינה אוכלת אלא בכה"ג הנ"ל וא"ש:

ומה שהבאת קושי' בתוס' פסחים ט' ע"ב ד"ה תשע חניות דפירשו דמיירי בלא ביטל דהוי ספק דאורייתא מדמייתי עלה מט' חניות וק"ל דא"כ גם סיפא מיירי בלא ביטל ואיך משני שם אטו בדיקת חמץ דאורייתא דרבנן הוא דמה"ת בביטל בעלמא סגי ליה

והא מיירי בלא ביטל כבר עמד שם הפנ"י בזה בדף יו"ד אהאי דאטו בדיקת חמץ וכו' והנ"ל עיין בטאו"ח סי' תל"ח ומה שהק' ב"י עליו ועיין טו"ז סק"ד ובמקו"ח שם סק"ג חידש סברא נפלאה דודאי בהנך איבעיות דעכבר לבן נכנס וככר בפיו ועכבר שחור יוצא וככר בפיו וכן כולם שכלל הטור שם יחד יפה כתב דדוקא אם כבר ביטל קודם שנולד הספק הוי סד"ר ולקולא וא"צ לבדוק אבל אם עדיין לא ביטל אף שהוא עדיין קודם זמן איסורו לא מהני מה שמבטל אח"כ כיון דהספק נולד קודם הביטול שהוא מה"ת והחזקנו הספק לאיסור משום דהוי סדא"ו לכן אף שע"י גלגול הוא מדרבנן לא אמרינן ביה סד"ר לקולא אבל בהנך איבעיות שכלל במ"ש ותו מיבעי דהיינו רמץ בבור ובשמי קורה וככר בפי נחש בזה אם הוא קודם זמן איסורו מבטלו וא"צ לבדוק מספק דהוי סד"ר לקולא ול"ש לומר דנולד הספק קודם שבטלו דהוי סדא"ו דלענין הביטול שהוא מה"ת לא היה ספק כלל דודאי צריך לבטלו וכיון שהדאורייתא לא הי' כלל בכלל הספק אין לומר שהספק נולד בדאורייתא עיי"ש באריכות, ולפ"ז א"ש דברישא דהספק הוא אי חמץ שקל אי מצה שקל וא"כ בשלא ביטל עדיין הספק נולד בדאו' אם צריך לבטל כלל דשמא מצה שקל ואי משום צבור של חמץ אפשר שמכרו או אכלו או מבערו ואנו מחזיקין הספק לאי' דחמץ שקל דסדא"ו לחומרא וצריך לבטל מספק א"כ אף שע"י הביטול נתגלגל שהיא דרבנן אזלינן ביה לחומרא וצריך לבדוק שפיר כתבו תוס' דמיירי בלא ביטול ולהכי מדמי ליה לט' חניות אבל בסיפא דב' עכברים אחד נטל חמץ ואחד נטל מצה אלא שהספק אם עכבר עם חמץ נכנס לבדוק והאחרת לאינו בדוק או להיפך א"כ לענין ביטול אין ספק כלל דודאי צריך לבטל דאחד ודאי נטל חמץ ודאי לא אכלתיה כמ"ש תוס' ד"ה היינו ב' קופות דכולא שמעתא איירי שהככר כ"כ גדול דל"ל אכלתיה עיי"ש וא"כ ודאי יש כאן חמץ וצריך לבטל ואין הדאורייתא בכלל הספק כלל רק הספק בדרבנן אם צריך לבדוק שפיר קאמר דבדיקת חמץ דרבנן ולק"מ קושית פנ"י:

וממילא מיושב קושי' דשופטני דבאמת רוצה לבטל אלא כיון שנולד הספק קודם שביטל שוב גם לענין דרבנן דינו כספק דאורייתא דכמו שמחויב לבטל כך מחויב לבדוק כנ"ל והשואל הזה היה יכול להקשות קושיתו על כל דברי הטור בסי' תל"ח ועל מקומות אין מספר בראשונים אבל האמת כמ"ש, ומי שחותמו אמת ינחינו בדרך האמת, וברכת עולם על ראשך כנפש אביך הדוש"ת:

עמרם הק' בלוהם בק"ק הנ"ל:

תשובה תיז

שיל"ת ב' אויפאלו ד' הדברים תרח"ם ציון לפ"ק:
מנחם ציון ובונה ירושלים, יריק ברכת שמים לאהובי חתני הרב המאוה"ג כמו"ה גרשון שטערן נ"י רב בק"ק מ' לודאש:
יקרת מכתבך קבלתי בד"ת ואחר אחרון אני בא מה שנתקשית בתויו"ט פ"ו דפאה מ"א ד"ה כשמיטה שהביא ירושלמי דתעזוב אותם מיעוט זה לעניים ולא לעשירים וכו' וק"ל הא צריך מיעוטא דאותם להוציא את אלו שיש בהם סכנה כמ"ש הרע"ב ותויו"ט לעיל פ"ד מ"א ד"ה מוריד ומחלק, ואין לומר משום דשני פעמים כתיב תעזוב אותם חד בפ' קדושים וחד בפ' אמור ושפיר ממעטינן מכל חד מילתא אחרינא דא"כ תקשי מ"ש תויו"ט לעיל מיניה ד"ה הבקר ואע"ג דדרשינן מתעזוב עזוב לפניהם ברפ"ד וכו' ומאי קושי' הא שני פעמים כתיב תעזוב ושפיר דרשינן כל חד לדרשא אחרינא:
ולפענ"ד יש לקיים דבריך דשני פעמים כתיב תעזוב אותם ומחד אותם ממעטינן אלו שיש בהם סכנה ומהשני ממעטינן זה לעניים ולא לעשירים אבל על תעזוב הקשה תויו"ט שפיר למ"ש תוס' גיטין י"ב אהא דאמרינן מי שליקט את הפאה לעני דלא זכה העני משום דכתיב לא תלקט לעני והק' תוס' למ"ד עביד מהני א"כ קני העני ותירץ דבתר לא תלקט כתיב לעני ולגר תעזוב אותם משמע דלא קני וכו' ולר"ח דמפרש טעמא דרבנן משום תופס לבעל חוב יש לומר דמהכא יליף עיי"ש וא"כ חד תעזוב איצטריך להכי וליכא אלא חד תעזוב יתירא ושפיר הקשה תוס' יו"ט איך דרשינן מיני' שתי דרשות:
אלא דיש לי מקום עיון על דברי תוס' הא לאביי דס"ל עביד מהני מצרכינן האי קרא בתמורה וי"ו על לא הפריש מן הקמה יפריש מן העומרים וכו' דלא מהני ועיין ברש"י שם ד"ה תעזוב תעזוב תרי זימני כתיב וכו' לאשמעינן מקרא דתעזוב יתירא וכו', ואולי י"ל דאי להאי דרשא שכתבו תוס' הוי מצי למימר לעני ולגר יהיה כמ"ש תויו"ט רפ"ד וכתיב תעזוב לדרשא דתמורה וממילא שמעינן נמי האי דרשא שכתבו תוס' מדכתיב בתר לא תלקט ולא קודם:
ועיין בהגהות הגראו"ו שם שמוחק מילת יתירא והוא לכאורה נגד דברי רש"י הנ"ל אבל לפמ"ש צדקו יחדיו דהוא מוחק מילת יתירא משום דעיקר קרא אינו מיותר דאיצטריך לדרשא שכתבו תוס' וכוונת רש"י רק דלשון תעזוב יתירא דהו"מ למימר יהיה וכנ"ל, אך לפ"ז שוב ליתא למ"ש ליישב דברי תויו"ט דאכתי תקשי הא תרי תעזוב כתיבי ואי לדרשא שכתבו תוס' לכתוב יהיה, אבל לק"מ דשפיר צריך גם לשון תעזוב לדרשא

דתמורה הנ"ל אליבא דאביי ואליבא דרבא למפקיר כרמו והשכים בשחר ובצרו וע"ש בתוס' ד"ה אף מפרישׁ:

מיהו בלאה"נ לק"מ דהרי ב"ה ילפי מקרא דנטשתה יתירא דהפקר בין לעניים בין לעשירים אלא דהירושלמי מקשו עליהו מה מקיימי ב"ה טעמיהו דב"ש וע"ז משני תעזוב אותם מיעוט זה לעניים ולא לעשירים אבל מה שנאמר במקום אחר לעניים ולעשירים עיין היטב בר"ש שם שהביא לשון הירושלמי אפי' אם אותם אינו מיותר דצריך למעט אלו שיש בהם סכנה מ"מ אין אותם ריבוי לעזיבה אחרת רק אדרבה מיעוט זה לעניים אבל בעלמא שפיר ילפינן מונטשתה בין לעניים בין לעשירים ולא קשו קראי אהדדי דאותם מיעוטא וא"ש:

איברא דאכתי תקשי עמ"ש תוס' יו"ט ד"ה הבקר ועוד י"ל דמאותם דרשי שהוא מיותר וכאן ודאי קשה הא צריך למעט אותם שיש בהם סכנה אבל גם הא לא תברא דהרי תירוץ זה כתב אליבא דב"ש והרי ברפ"ד הביא הר"ש ירושלמי למעט דלית ודקל מדכתיב קציר מה קציר מיוחד שהקטן מושל בהם כגדול יצאו הדלית והדקל שאין הקטן מושל בהם כגדול ואית דבעי ושמעיניה הן הדא וכו' ת"ל אותם וא"כ י"ל דב"ש באמת לא דרשי אותם למעט אלו שיש בהם סכנה רק ילפי מדכתיב קציר כדרשא ראשונה שבירושלמי ואייתר אותם לדרשא דפ"ו דהפקר לעניים הפקר אבל לב"ה שפיר י"ל דממעטינן מאותם אלו שיש בהם סכנה דלדידהו לק"מ כנ"ל ושפיר הביאו הרב ותויו"ט בפ"ד דרשא דאותם לפי שאמרו כהלכה וכב"ה, והיה בזה שלום וברכה מנאי חמיך הדוש"ת באהבה:

עמרם הק' בלוהם בק"ק הנ"ל:

תשובה תיח

שיל"ת ב' אויפאלו ארבעים במספר עש"ק לס' ונתתי שלום בארץ תרנ"ט לפ"ק:

שוכ"ט לידידי מחותני הרב המאוה"ג חו"ב כמו"ה ליב פריעדמאנן נ"י דיין מצויין בהלכה בק"ק פ"ב:

כתבו בא אלי ולא הגיע זמנו לומר שור"ה עד היום ובד"ת כתיב ענה ומה שהתעורר על דברי רש"י ב"מ ט' ע"ב ד"ה מ' שליקט את הפיאה אדם בעלמא שאינו בעל השדה דאי בבעל השדה לא אמר ר' אליעזר זכה לו דל"ל מיגו דזכה לנפשי' דאפילו הוא עני מוזהר הוא שלא ללקט פאה משדה שלו כדאמר בחולין קל"א לא תלקט לעני להזהיר לעני על שלו והר"ש פ"ד דפיאה מ"ט תמה על רש"י מירושלמי פ"ה משנה ב' ותויו"ט פ"ה מ"ה מיישב דעת רש"י ע"ש וכ"ת תמה על רש"י ויותר על תויו"ט ממשנה וי"ו פ"ה דפאה

דקתני המוכר את שדהו המוכר מותר והלוקח אסור אע"ג דהשדה הי' מקודם שלו וא"כ מ"ש ממפקיר דאם מפקיר שדהו אמאי אינו רשאי ליטול וא"כ שפיר שייך מיגו דאי בעי מפקיר שדהו ויהא מותר ליטול מתנת עניים לעצמו, ואין לו דמיון למ"ש תויו"ט שם במפקיר כרמו ולמחר השכים ובצרו דשם חוזר וזוכה בכל התבואה משא"כ כאן המיגו דאי בעי מפקיר לנכסי' ומותר ליקח לקט שכחה ופיאה לעצמו אלו דבריו:

ולפענ"ד נראה דהא ודאי אחר שקצר שדהו ונשאר לקט שכחה ופיאה אפילו מפקיר עכשיו כל נכסיו וגם שדה זו ופירותיו מ"מ הרי הוא הפקר רק מיכן ולהבא אבל בשעה שחייב בלקט שכחה ופיאה הי' שלו וא"כ הוא בעל השדה של לקט שכחה ופיאה זו וישנו בלא תלקט לעני להזהיר לעני על שלו. ועוד דהלקט שכחה ופיאה גם עכשיו אינו יכול להפקיר דהא אינו שלו והפקירא דמלכא הוא לעניים ואין לו בה אפילו טובת הנאה ועיין תוס' ר"ה ד' ע"ב ד"ה לקט וקצו"ח סימן רמ"ג סט"ו אות ד', אלא דנימא מיגו למפרע מיגו דאי בעי הי' מפקיר לנכסי' קודם שקצר שדהו והי' יכול לזכות במתנות עניים והרי גם אם מפקירו קודם שקצרו ואח"כ משכים וקצרו וזוכה בכל התבואה מקרי בעל השדה ושנו בלא תלקט ועיין בפירוש הרא"ש נדרים מ"ד ע"ב אם דוקא בתורת חזרה או אפילו בתורת זוכה מן ההפקר ע"ש ומכ"ש כשלא הפקירו וקצר כל התבואה לעצמו דישנו בלא תלקט שהרי אפילו הי', מפקירו והי' עושה כמו שעושה עכשיו שקצר כל התבואה לעצמו הי' נקרא בעליו ולזה נתכוין תויו"ט פ"ה דפאה שכתב דודאי דכי האי דכרם דרמב"ם ה"נ דכוותי' דודאי שקוצר כל השדה וא"כ אפי' הי' מפקירו קודם הקצירה הי' נקרא בעליו אם הי' קצרו כולו אח"כ ועדיפא דהא התם הפקיר בפועל והי' שעה אחת שאינו בעליו והכא לא הפקיר אלא דאמרינן מיגו וכמ"ש וא"כ מה שחילק כבוד מעלתו דהתם זוכה בכל התבואה משא"כ כאן אנא לא חילוק ידענא דהרי עכשיו ל"ש להפקיר אלא מיגו שהי' מפקיר קודם קצירה והרי גם אם הי' עושה כן הי' זוכה בכל התבואה דאל"כ שלא הי' קוצר לא הי' כאן לקט שכחה ופאה משא"כ במוכר הר' בשעת קצירה שנתחייב במתנות עניים אינו בעליו ובעשיר שמלקט לעני דשייך מיגו דאי בעי מפקיר נכסי' והוי עני בשעת לקיטה וא"ש:

ועוד נ"ל סברא ישרה דלא מהני מיגו אלא אם יש לו מיגו לזכות בו בתורת לקט שכחה ופאה כמו בעשיר מיגו דאי בעי מפקיר נכסי' והוי עני ויכול לזכות בו בתורת מתנות עניים אבל גבי בעה"ב במתנות עניים ל"ל מיגו דאי בעי מפקיר שדהו ותבואתה וחזיא לי' דהא קי"ל דהפקר פטור ממתנות עניים כדקתני מ"ד פ"א דפאה ופסקוהו הרמב"ם פ"ב ממתנות עניים ה"א וא"כ אי מפקיר לי' אינו יכול לזכות בתורת מתנות עניים רק

בתורת הפקר ואפילו עשירים יכולין לזכות בו וא"כ אין לומר שיכול לזכות לעני בתורת מתנות עניים במיגו שהי' מפקיר והי' יכול לזכות בתורת הפקר:

ועוד בה שלישיה לחלק בין מכירה להפקר דרמב"ם פ"ב מנדרים הי"ד כתב ההפקר אעפ"י שאינו נדר הרי הוא כמו הנדר שאסור לחזור לו בו עיי"ש וכן הביא הטור דבריו בחו"מ סי' ער"ג וכן לשון המחבר שם ס"ב וביאר בקצו"ח שם דהפקר הוא של המפקיר עד שיזכה בו אחר ומשו"ה ס"ל לרש"י דהפקר מיקרי דעת אחרת מקנה אלא שאינו יכול לחזור בו אפילו קודם שיזכה בו אחר עיי"ש באריכות ולא תקשי מסוגיא דשלהי פ"ד דנדרים דלא קי"ל דהפקר כמתנה עד דאתי לרשות זוכה עיי"ש בראשונים דהתם מיירי רק לענין חזרה דלר"י ס"ל לר"י דיכול לחזור עד דאתי לרשות זוכה ובזה לא קי"ל כן אלא דאינו יכול לחזור מה"ת מיד שהפקיר ומדרבנן עד אחר ג' ימים אבל מ"מ ממונו דמפקיר הוא עד דאתי לרשות זוכה [ומה שחקר קצו"ח שם דא"כ בהפקיר ומת לא יהי' הפקר דהא אין היורשים חייבים לקיים נדרו כמבואר בחו"מ סימן רנ"ב ס"ב בהג"ה לפענ"ד לא קשי' מידי לפמ"ש תוס' גיטין י"ג סד"ה והא לא משך דבישראל לא פסק כחו מממונו דמכחו יורשים [עי' רשב"א נדרים דל"ד ד"ה א"ל] וא"כ בממון שאחר יכול לזכות בו בע"כ שלו וא"י לעכב דהא אינו יכול לחזור משום נדר ופסק כחו מממונו אינו בתורת ירושה כלל ואינו מוריש אותו לבניו דהא אפי' דבר שאין בו ממש או טובת הנאה קי"ל בחו"מ סוס"י ער"ו דאין היורשי' יורשים וה"נ דכוותי' אינו מוריש לבניו וממילא הוי הפקר גמור כמו נכסי הגר שמת שאינו בא לרשות יורשים כלל וא"ש], ולפ"ז במכירה שפיר המוכר מותר אף דהשדה הי' מעיקרא שלו מ"מ בשעה שנתחייב במתנות עניים אינו שלו כלל ויצאה מרשותו לרשות לוקח אבל אם מפקיר שדהו כל זמן שלא זכה בו אחר עדיין הוא ממון שלו וכי הדר זכי במתנות עניים שפיר מיקרי בעליו ומוזהר בלא תלקט לעני להזהיר לעני על שלו, והיינו שכתב הרמב"ם ספ"ה ממתנות עניים גבי המפקיר כרמו וכו' מפני שהיתה שלו והרי הוא שלו פירוש שהיתה שלו דהפקר הוא ממונו של המפקיר עד שלא זכה בו אחר וא"כ דברי רש"י נכונים דבבעל השדה ל"ש מיגו דאי בעי מפקיר ולק"מ:

ועל רבעים לו אשיב הנה בגיטין י"ב אמרינן ע"כ לא קאמרי רבנן התם אלא דכתיב לא תלקט לו לעני אבל הכא לא והקשו בתוס' למ"ד כל מילתא דאמר רחמנא ל"ת אי עביד מהני א"כ קנה העני ותרצו דהכא בתר לא תלקט כתיב לעני ולגר תעזוב אותם משמע דלא קני ע"ש, מבואר אע"ג דבעלמא קנה הכא לא קנה דגילתה תורה בפירוש דאי עביד לא מהני וכמ"ש התוס' והכי משני בהדיא בגמ' תמורה וי"ו. ומעתה אני אומר דס"ל

לרש"י דהא דאמרינן בגיטין שם ור"א האי לא תלקט מה עביד ליה מיבעיא לי' להזהיר לעני על שלו ופירש"י עני הראוי ליטול פאה ויש לו שדה הזהירו הכתוב להניח בה פאה גם זה בכלל האזהרה שלא ילקט לענ' אחר וכמו שדרשו חכמים לא תלקט לו לעני אפילו בשל אחרים דריש ר"א בשלו שלא ילקט לעני אחר הבעל השדה עני שאסור ללקט לעצמו אסור ללקט גם לעני אחר וכיון דכתיב תעזוב בתר לא תלקט גלי רחמנא דאעל"מ ולא קני וא"כ לא מהני שום מיגו דבהדיא גלי רחמנא דלא קני וזה שכתב רש"י בב"מ דאפילו הוא עני מוזהר הוא שלא ללקט פאה משדה שלו ופי' שלא ללקט בין לעצמו בין לאחרים דאל"כ הי' לרש"י לפרש שלא ללקט לעצמו וא"ש:

אבל גם בלאה"נ ל"ל דברי רש"י נכונים דהרי בגיטין שם הוי ס"ל לר"ח דפליגי בתופס לבע"ח במקום שחב לאחרים ולא מטעם מיגו אלא דר"פ דחי ליה דילמא טעמא דר"א משום דס"ל תרי מיגו וטעמא דחכמים משום דכתיב לא תלקט וכתבו תוס' דדיחוי בעלמא הוא וכו' וא"כ פליגי באמת בתופס לבע"ח ועייו תוס' ב"מ ט' ד"ה ולימא ולפ"ז רש"י בב"מ פירש לפ"מ דס"ל לעולא שם דפליגי מטעם מיגו דבבעל השדה לא אמר ר' אליעזר זכה לו דל"ש מיגו אבל הירושלמי ס"ל דפליגי בתופס לבע"ח כר"ן בב"מ וכר"ח בגיטין וכר"פ כמ"ש תוס' ושפיר גם בעל השדה שאינו יכול לזכות לעצמו יכול לתפוס ולזכות בשביל העני וקאמר שפיר מ מיחלפא שיטתי' דר"א, ושוב הראני בני הבחור החרוץ ושנון מו"ה בן כיון נ"י באס"ז והוא שמ"ק לב"מ שכתב דרש"י פירש כן למאן דמוקי פלוגתא דר"א וחכמים אי אמרינן חד מיגו אבל תרי מיגו ר"א נמי ל"ל ומשו"ה פרש"י באדם בעלמא שאינו בעל השדה ע"ש והנלע"ד כתבתי:

אבל גוף קושי' הר"ש תמוה בעיני דהרי שם במ"ב פ"ה אר"א וכי האיך העני הזה מחליף דבר שלא בא ברשותו אלא מזכה את העני בכל הגדיש וכו' והרי כתב ר"ן בגיטין כ' שאין הסופר יכול לזכות לבעל במה שהוא שלו ע"ש ועיין באהע"ז רס"י ק"כ וכ"כ הרא"ש שאין אדם מזכה שלו לאחר ע"י עצמו ועיין בחו"מ סי' קפ"ה ובמ"מ פ"ו מעירובין ה"כ וא"כ ע"כ כשהוא מזכה את העני בכל הגדיש היינו ע"י אחר דהבעה"ב שהגדיש שלו א"י לזכות לעני במה שהוא שלו וגם לשון מזכה הכי משמע וכיון דאיכא אחר אמאי צריך לזכות לו בכל הגדיש הלא די לזכות לו רק בשבולת הלקט ובשיבלין שמתנה עליהם ע"ש בר"ש ובשלמא לחכמים י"ל דאותו אחר שמזכה לו כל הגדיש הוא עשיר ולא זכה בלקט אבל לר"א דס"ל דזכה שפיר יכול לזכות לו הלקט ע"י אותו אחר שאינו בעל השדה ומאי קאמר ר"א וכי האיך העני הזה מחליף דבר שלא בא ברשותו ושפיר קאמר בירושלמי מיחלפא שיטתי' דר"א והוצרך לשנויי לדבריהם דרבנן קא"ל ואינני יודע מהיכא משמע

ליה לר"ש דבעל השדה גופא יכול לזכות בשביל העני וצ"ע, ובזה אתן החותמת בדברי שלום ואמת כנפשו ונפש ידידו מחותנו דוש"ת באהבה:
עמרם הק' בלוהם בק"ק הנ"ל:

תשובה תיט

שוכ"ט לכבוד אהובי ש"ב ידינ"פ הרב הגדול חו"ב צדיק ונקי כש"ת מו"ה יעקב יחזקי' גרינוואלד נ"י אבדק"ק סערעדנע:
אחדש"ת באהבה עתה באתי עד"ת על דבר הקושי' שהקשית לשיטת ר"א ממיץ שברא"ש נדרים נ"ט דגם על תרומה שהיא ביד כהן יכול הישראל לשאול עלי' והקשית ע"ז דא"כ למה אינו מועיל שאלה בהקדש כשבא ליד גיזבר אפילו למ"ד עירוכין כ"ג יש שאלה, והנה שותא דידך לא ידענא אן מצאת שהר"א ממיץ לא ס"ל באמת כן גם גבי הקדש ומה שהקשית על הרמב"ם וכתבת שכן סובר הרמב"ם פ"ד דתרומות הי"ז לא עיינת יפה דפסק שם דמועיל שאלה בתרומה ולא חילק בין בא ליד כהן ובין לא בא וע"ז כתב שם ה"ה בתחילה שסובר כר"א ממיץ וחזר בו וכתב מאחר שכ' הרמב"ם המפריש תרומה ומעשרות משמע שלא עשה אלא הפרשה לחוד ולא בא ליד כהן עדיין ע"ש ואדרבה לכאורה משמע מדברי הרמב"ם פ"ד דנדרים ה"ז דפסק יש שאלה בהקדש ולא חילק בין בא ליד גיזבר ללא בא משמע דאפילו בא ליד גבאי מועיל שאלה אך זה יש לדחות דמאחר שכתב וכשם שנשאלין על נדרי איסור ומתירין אותו כך נשאלין על נדרי הקדש ומתירין אותו נראה דרק באופן שהם כנדרי איסור שאין בו אלא דיבורו בלבד אז מועיל שאלה ולא אם יש דבר נוסף על דיבורו שבא ליד גבאי דאז לא הוי דומיא דנדרי איסור אבל מ"מ הלא צדקו דברי הה"מ דגם בה' תרומות סמך עצמו על המשמעות ואיני יודע שום ריח קושי' על הרמב"ם, וב וביותר אני תמה עליך שהקשית למה אינו עובר גבי הקדש ול"ש תירוץ התוס' דבא ליד גבאי דהא גם ביד כהן מועיל שאלה וכמדומה שכונתך למ"ש תוס' פסחים מ"ו ד"ה הואיל ואבמ"ע והבנת דכונתם דבא ליד גבאי אינו מועיל שאלה אבל באמת אין זה כונת תוס' דז"ל למה אינו עובר בחמץ גבוה הא אי בעי מיתשל עלה ותרצו דבא ליד גבאי לא אמרינן דמשום אבמ"ע הוי כשלו ואי בעי פדה נמי לא אמרינן דאם היה מיתשל או פודה הי' קונה קנין חדש דאטו נחשוב חמץ של נכרי כשלו הואיל ואי בעי קני לי' וכונת התוס' במקום שהנכרי רוצה להקנות לו או שיכול ללקחו בלא דעת וידיעת הנכרי וה"ה שהיו יכולין להקשות הכי עובר בחמץ של הפקר דשייך וודאי אי בעי קני לי' ואין כונתם דאינו מועיל שאלה בבא ליד גבאי אלא

אפילו מהני לא מיחשב כשלו בשביל זה והגע בעצמך הרי פדיה וודאי מהני אפילו בא ליד גבאי וע"כ דאע"ג דאפשר בהכי מ"מ לא מיחשב כשלו בעבור זה קודם שעשה זאת והבן ואדרבה משמע מדברי תוס' אלו דאפי' בא ליד גבאי מועיל שאלה כיון שהוצרכו לחדש דמשום זה לא מיחשב כשלו ולא כתבו בפשיטות דאינו יכול לשאול עליה אם בא ליד גבאי:

אמנם הש"ך בחו"מ סימן רנ"ה הביא תשו' רבי בצלאל שכ' בשם חידושי רשב"א פ' ג"פ דלא מהני שאלה בהקדש שבא ליד גבאי מכ"ש דתרומה ביד כהן והרי מבואר דרק מק"ו דתרומה ילפינן וא"כ לשיטת ר"א ממיץ דמהני גבי תרומה אפשר דגם בהקדש נמי מועיל שאלה ואפשר לומר דאפילו לדעתו ג"כ אינו מועיל שאלה בהקדש דחמיר מתרומה וכמו שהאריך שם הש"ך בראיות ע"ש:

ובר מן דין נ"ל לחלק בסברא בין הקדש לתרומה ואסברא טעמא דמילתא למה לא יועיל שאלה בהקדש כשבא ליד גבאי יותר מאם לא בא ליד גבאי והנה הש"ך שם כתב דקודם שבא ליד גיזבר אתי דיבור ומבטל דיבור אבל כשעשה מעשה שנתנה ליד גבאי לא אתי דיבור ומבטל מעשה ובגוף סברת הש"ך לא ידענא אם הגבאי לקחה בלא ידיעתו ואז הוא לא עשה מעשה אם נאמר בזה לא אתי דיבור ומבטל מעשה ואם כנים דברי דלא אמרינן בזה לא אתי דיבור ומבטל מעשה ליתא לדברי הש"ך דלא נזכר בשום מקום נתן ליד גבאי אלא בא ליד גיזבר ואדרבה אז הי' מקום בראש לומר סברא זו בתרומה דשם הוא הנותן כדכתיב ונתן לכהן את הקודש אבל אינני יכול להחליט בזה, ולפי סברת הש"ך ג"כ יש חילוק בין הקדש לתרומה דבהקדש מעשה שלו שנותן להקדש מורה על איסור לזרים ולכן אין דיבור מבטל מעשה וקיים מעשה שלו שמורה על שאין לזרים חלק והיתר בו משא"כ נתינת תרומה ליד כהן זה אינו מורה כלל שהוא תרומה ועל האיסור לזרים ואם תאמר אתי דיבור ומבטל דיבורו שקרא עלי' שם תרומה אין מעשה הנתינה לכהן מורה כלל על איסור לזרים והבן זה כי קצרתי:

אמנם לי נראה טעם אחר דהנה שאלת חכם ילפינן חגיגה דף יו"ד מלא יחל דברו הוא אינו מוחל אבל אחרים מוחלין לו על דברו ועיין ברמב"ם פ"ו דשבועות והנה יש לנו ב' אופני הקדש האחד אם הקדיש שום חפץ לגבוה הן קדושת הגוף או קדושת דמים לב"ה וזה הוי הקדש פה ואפילו לא בא ליד גבאי וזה דומה לנדרי איסור אמנם יש עוד הקדש אחר שיהיה קדוש קדושת דמים ומועלין בו אם הקדש זכה חפץ מן הפקר אשר לא הקדיש שום אדם רק שגיזבר הקדש עשה בו קנין או אדם אחר זוכה בו להקדש וזה נקרא הקדש מחמת קנין ויש לו כל דיני הקדש יען שהוא ממון גבוה, ועיין היטב בר"ן

נדרים ל' אהא דהיתה לפניו ככר של הפקר ועיין קצו"ח סי' ר' מה שהאריך בזה ולפ"ז קודם שבא ליד גבאי דאין כאן אלא הקדש פה יען שהוא הקדיש ועל דיבורו יכול לשאול כיון שהקדש הוא מחמת דיבורו ואחרים מוחלין לו על דברו אבל כשבא ליד גבאי דאז יש כאן איסור הקדש גם בלא דיבורו אלא מחמת קנין שיש להקדש בממון זה א"כ מה בכך שנמחל דיבורו הלא אכתי נשאר קנין הקדש ולא פקע להיות ממונם כמו אם מקנה להדיוט שא"י לחזור בו והבן וכ"ז בהקדש אבל בתרומה גם לאחר שבאה ליד כהן אין עלי' איסור לזרים אלא מחמת שם תרומה שקרא עלי' וזה הוא איסור שבא מחמת דיבורו ואחרים מוחלין לו על דברו ומשו"ה סובר ר"א ממיץ דמועיל שאלה אפילו בא ליד כהן וזה נכון וישר בסברא:

ואני מסתפק אם שואל על תרומה שביד כהן לשיטת ר"א ממיץ אם הכהן מחויב להחזיר לו התרומה כיון דשואל עלי' ולא היתה תרומה מעולם וחולין לא רצה ליתן לו או דילמא נהי דאיסור שבו הלך אבל ממונו של זה לא פקע ועיין ר"ן נדרים פ"ה ד"ה רבא אמר שאני תרומה, והנה יש לחלק דלא דמי לשם דהתם זכה בו מן ההפקר אבל הכא מיני' קא זכי דהא יש לו בה טובת הנאה כיון שנתנה לו תורה רשות ליתן ונתן לכהן את הקודש י"ל טפי שצריך להחזיר לו ודו"ק בחילוק זה, ומדברי הרא"ש בנדרים דף נ"ט משמע שא"צ להחזיר לו שאחר שהביא דברי ר"א ממיץ כתב וצ"ל דמש"ה לא מקרי דשיל"מ דלא שכיח שישאל עלי' אבל כל זמן שהוא בידו זימנין דאין לו תבואה לאכול ומיתשיל עלה ואכיל לה ומשמע שאם הוא ביד כהן ל"ש ה"ט דאין לו תבואה לאכול ומיתשיל עלה ואכיל לה ואינימא דהכהן צריך להחזיר לו התרומה א"כ גם ביד כהן שייך טעם זה ולמה כתב דלא שכיח ואלא ודאי דס"ל דאין הכהן צריך להחזיר ושפיר הוי מילתא דלא שכיח דלמה יעשה זאת אם אין לו שום ריוח בשאלתו וזה ודאי לא שכיח שכהן ירצה להחזיר לו, ואפשר שאם שואל ולפמ"ש מדברי הרא"ש שאין הכהן צריך להחזיר לו ונשארה התבואה לכהן א"כ צריך להפריש תרומה אחרת וא"י לאחר שאלתו לומר שוב שתרומה שהיא ביד כהן תהי' תרומה יען דפקע להיות שלו, אך לפ"ז קשה למה צריך הרא"ש לומר משום דלא שכיח הול"ל יען דלא שייך עד שתאכלנה כלנה באיסור תאכלנה בהיתר דהא אם ירצה לעשות בהיתר יפסיד שצריך להפריש פעם אחרת אכן לטעם השני של דשיל"מ משום שהם שווין באיסור והיתר כמ"ש הר"ן בנדרי' נ"ב א"ש אבל לטעם הראשון קשה, וצ"ל דאכתי הלא שייך עד שתאכלנה כלכה וכו' אם הכהן יהיה מרוצה להחזיר לו תרומה הראשונה דאז לא יפסיד ומש"ה צריך הרא"ש ליתן טעם דלא שכיח והכונה כמ"ש שכהן לא יעשה זה להחזיר לו ובלא חזרה הוא לא ירצה

להפסיד לעצמו וכ"ז כתבתי לפי מה שעלה במצודת רעיוני בתחילת העיון ויותר לא היה לי פנאי להביאם בכור הבחינה ואם ערבים עליך דברי הודיעני דעתך ותשובתך וה' יראינו מתורתו נפלאות כנפשך ונפש אוהבך וידידך ש"ב הדוש"ת באהבה רבה:
עמרם הק' בלוהם:

תשובה תכ

שוכ"ט לכבוד אהובי מחותני הרב הגאון הגדול צדיק כביר מו"ה אליעזר זוסמאן סופר נ"י אבדק"ק פאקש יע"א:
יקרת מכתבו הגיעני ועתה באתי עד"ת מה שהקשה בספרו על הרמב"ם פ"י דתרומות הי"א שכתב ונזיר ששגג ושתה יין של תרומה וכו' משלמין את הקרן ולא את החומש וכתב כ"מ והטעם כיון שהוא אסור ביין אף אם הי' חולין לאו שתי' הוא ועיין ש"ך יו"ד סימן קי"ט א"כ בסוכה דף מ"ב עולת העוף שנמצא בין אגפים וכסבור חטאת עוף הוא ואכלה פטור משום טבד"מ ותיפוק לי' כיון דעולת העוף הוא נבלה ואסור לו משום נבלה בלי איסור קדשים ומעילה א"כ אינו הנאה כלל ולהכי פטור מקרבן מעילה ע"ש ח"א כלל כ"ב פ"ז ובהשקפה ראשונה אמרתי לפמ"ש תוס' מעילה ח"י ד"ה ואומר דהיכא דאיכא שינוי רשות מועל בפוגם ולא נהנה וה"נ איכא פוגם ושינוי רשות דכיון דלעסי' קני' כדאמרי' בכתובות ל' ע"ב ועיין תוס' פסחים דף כ"ט ד"ה בדין וחייב קרבן מעילה אף שאינו נהנה דנפשו של אדם חותה באכילת איסור ושוב ראיתי שמעלתו בעצמו כ' קצת כעין זה והביא בשם ספר אמרי בינה דמרמב"ם בפיה"מ מבואר דלא ס"ל כן ולא מצאתי מבואר וגם לא יתבאר וגם הק' על שיטת תוס' א"כ מזיק הקדש דפטור היכי משכחת לה והאריך לתרץ ואישתמיטתי' להו דברי תוס' במעילה דף הנ"ל ד"ה מה דמזיק הקדש דפטור היינו היכא דליכא שינוי רשות וכמדומה נתחלף להם שינוי רשות בשינוי מעשה:
ועוד אמרתי בתחילת העיון דכ"מ לא כתב רק דלאו שחיי' הוא אבל הנאה מיהא הוי ועיין תוס' פסחים נ"ב ע"א ד"ה ור"ש ומחהש"ק סי' תמ"ב סקי"ד ולכן בתרומה דאינו חייב רק על אכילה ושתי' שפיר פטור אבל מעילה דחייב גם בשאר הנאות שפיר הי' חייב אי לאו משום טבד"מ וגם זה מצאתי שם בשם הני זוגי דרבנן והוא דחה זה מדברי סמ"ע סי' רל"ד שכתב דאין אכילת האוכל נחשב לו הנאה ואדרבה מצטער הוא שעבר על איסור דאו' באכילתו אף שהי' שוגג ולכן צריך להחזיר המעות ע"ש אלמא דגם הנאה לא מקרי ע"ש גם בזה חישבתי מתחילה אבל אין ראי' מדברי הסמ"ע דהתם שאני שלא

הי' נותן מעות בשביל, הנאה זו ואדרבה מצטער ואפי' הי' משלמין לו בשביל הנאה זו לא הי' חפץ בה ואינה שווה לו כלום לכן צריך להחזיר המעות אבל הנאה מיהא הוי ושפיר מועיל ולק"מ:

אבל לפענ"ד אין כוונת כ"מ משום דנפשו חותה באכילת אי' ועיין בש"ך סי' קי"ט במוכר לחבירו דבר איסור בחזקת כשר ואכלו דצריך להחזיר המעות הוא רק מטעם קנס אבל כונתו למ"ש הרמב"ם שם ה"ב אחד האוכל דבר שדרכו לאכול ואחד השותה דבר שדרכו לשתות וכו' ועיין בכ"מ שזה נלמד ממתני' רפ"ב דמע"ש ובמעשר שני פשיטא דאינו רשאי ליקח בדמיו דבר האסור באכילה ה"נ בתרומה אם הוא אי' גם אם הוא חולין הוי דבר שאין דרכו לאכול ואינו חייב חומש על אכילתו בשוגג ועיין תוס' שבועות כ"ד דגם למסקנא נשאר בסברא דנבילות וטריפות מקרי אוכלין שאינן ראוי' וזה כונת כ"מ כיון שהוא אסור ביין אף אם הוא חולין לאו שתיי' הוא משום דהוי אין דרכו לאכול ואוכלין שאינן ראוי' דפטור גבי תרומה אבל לענין מעילה שפיר הוי אכילה והנאה אף שאין דרכו לאכול ואוכלין שאינן ראוין הנאה מיהא הוי וחייב אי לאו משום דהוי טבד"מ:

אמנם לפענ"ד קושי' מעיקרא ליתא ומה דפשיטא לי' דמליקת עולת העוף אסור משום נבלה לדידי פשיטא לי להיפוך דאינו אסור משום נבלה ומנא אמינא לה שהרי משנה שלימה שנינו בזבחים ס"ב ע"ב וכולן אין מטמאיו בבית הבליעה ופירש"י אעפ"י שנפסלו מליקתן מטהרתן מידי נבלה וכן פסק הרמב"ם פ"י מפסוהמ"ק ה"א והשתא ומה חטאת שנפסל לגבוה והרי אמרי' בחולין ק"ך דנבלה לא הותר מכלל לכהנים דכי אישתרי מליקה לגבוה וכהנים משולחן גבוה קזכי ומ"מ אעפ"י שפסול לגבוה מ"מ מליקתו מטהרתו מידי נבלה כ"ש עולת העוף שכשר לגבוה שמליקתו מטהרתו מידי נבלה אעפ"י שאסור לאכול לכהנים היינו משום אי' הקדש דעולה כולה כליל והרי חטאת פסולה נמי אסור לאכול לכהנים ומ"מ אעפ"י שפסול גם לגבוה מ"מ מליקתו מטהרתו מידי נבלה כ"ש עולת העוף שכשר לגבוה ומליקתו מכשרתו מידי נבלה שמליקתו מטהרתו מידי נבלה להדיוט ועוד אס"ד דאסור משום נבלה איך מותר להקרבה הא לא הוי ממשקה ישראל מן המותר לישראל ועיין רש"י ותוס' זבחים פ"ח אע"כ דאין בו איסור נבלה כלל ולק"מ:

תשובה תכא

עוד להגאון הנ"ל נ"י

על דבר אשר כתבתי לחדש דמליקת עולת העוף אינו אסור לכהנים משום נבלה מהני ראיות שהבאתי וכתב פרו"מ שבתשובת ריב"א סי' ע"ט פ' ופ"א לא כתב כן עיינתי שם ומה שהביא מיבמות ל"ב שם מיירי בזר שאכל מליקה ואדרבה משמע להיפוך דלחד מ"ד במקדש הותרה ולחד מ"ד לכהנים הותרה ולשון לכהנים הותרה משמע אפי' יש בו איסור אחר שאסור לכהנים מ"מ איסור נבלה אין בו וכ"ש למ"ד במקדש הותרה נבלה אפי' לישראל אף שיש בו איסור זרות:

ומ"ש דלא ניתנה מליקה בזה להיתר אכילה הוא סברא בדויה דגם בחטאת עוף אמרינן בחולין דלא מקרי הותר מכללו משום דמשולחן גבוה קזכי והיינו משום דאינו נבילה לגבוה לא הוי נמי נבלה לכהנים והוא מביא שם דיש איסור נבלה במליקת עולת העוף ולדידי משמע משם להיפוך:

ומה שהביא ממנחות ע"ד סוף ע"א בכהן שאכל מן האימורין דקאמר לאו דזרות לא קמיבעיא ליה וכו' אינה ראיה כלל דשם קאמר דלגבי אימורין הוי כזר ויש בו לאו דזרות ומ"מ אף שהוא כזר לגבי מליקת עולת העוף ויש בו משום לאו דזרות מ"מ משום נבלה אין בו אפי' לר"ח ביבמות ל"ב והרי צריך קרא במנחות דף מ"ה דלא נימא הואיל ואישתרי מליקה לגבייהו אישתרי נמי נבלה ודינו לאסור בחולין ובבהמה היכא דנבלה נמי לגבי גבוה אבל לא בעולת העוף דלא הוי נבילה לגבי גבוה:

וכן מה שהביא מרש"י מכות י"ז ע"ב ד"ה זר אינו ראיה כלל דרש"י לא כתב רק דכהן לגבי עולה זר הוא ומ"מ אין ראיה מזה דאית ביה איסור נבלה במליקת עולת העוף לכן אינני זז מדעתי מחמת הני ראיות שהבאתי בתשובתי [סימן הקדום] ועיין ברמב"ם פ"ז מפסוהמ"ק ה"ט:

וצ"ע קצת למ"ד ביבמות ל"ד דזר שאכל מליקה אין בו משום נבלה דבמקדש הותרה א"כ למה צריך במנחות מ"ה נבלה וטריפה לא יאכלו הכהנים מדאישתרי מליקה לגביהו אישתרי נמי נבלה הא לישראל נמי אישתרי מליקה ואפ"ה נאסר להם נבילה וטריפה ומהיכי תיתי להוציא כהנים מן הכלל וצ"ל דרבינא ס"ל כר"ח ביבמות דלכהנים הותרה ולא לישראל וא"ש דר"י שם אפשר דס"ל כבר קפרא ביבמות הנ"ל לכן אמר פרשה זו אליה עתיד לדורשה, וד' ישלח לנו את אליה הנביא במהרה בימנו, וירחם על שארית עמוף ויבטר הקוצים מן הכרם עד תומו כנפשו ונפש ידידו מחו' המצהפ לרחמי שמים: עמרם הק' בלוהם בק"ק הנ"ל:

תשובה תכב

שיל"ת ב' אויפאלו ד' ראה תרס"ה לפ"ק:

שוכ"ט לבני אהובי הרבני החו"ב וכו' מו"ה בן ציון נ"י וכאל"ש:

מכתבך קבלתי ושמחתי בשלומך וגם אתנו תלי"ת החוה"ש ועתה באתי עד"ת שהבאת קושי' הגאון מוהרע"ק איגר זצ"ל [עיין תשו' רעק"א סוס"י קפ"א] על דברי הרמ"ע מפאנו בתשובה סי' פ"ה שהקשה לו השואל במשנה פי"א דפרה ונחלקו עליו חבירו ר' יודא ור"י ור"ש דלתני סתם וחכמים אומרים והשיב הרמ"ע וז"ל מיום שעמדתי על דעתי אני שונה בה דברי ר"מ ור"י ופליגי עלייהו ר"י ור"ש וע"ז הקשה דמה יענה בהאי דגיטין כ"ה הלוקח יין מבין הכותים וכו' דברי ר"מ ר"י ור"י ור"ש אוסרין דבהאי ליכא למימר לשנות דברי ר"מ ור"י דהא, פרכינן שם בגיטין דר"י אדר"י דבהאי דהלוקח יין אוסר דס"ל אין ברירה ובהאי דה"ז גיטך ס"ל דיש ברירה. וכתבת דבעירובין ל"ז אמרינן אף בהאי דהלוקח יין דזוגי זוגי קתני וכמ"ש הרמ"ע במשנה דפרה, ולא כוונת יפה דרק עולא קאמר הכי דדחה לדאיו ממתני' אבל רב דאמר ליתא למתני' מדתני איו לא ס"ל זוזי זוזי קתני וכן סוגי' דגיטין כ"ה ע"ש ועל זה שפיר קשה קושי' הגרעק"א דא"כ אמאי לא קתני וחכמים אומרים:

ומה שהעירות מנדה כ"ז שליא בבית הבית טמא וכו' דברי ר"מ ר' יוסי ור"י ור"ש מטהרין וכן מכתובות ע"א דקאמר אימא ר"מ ור"י ור"י אומרים הוא נותן ור"א אומר היא נתנה ולא קאמר וחכמים אומרים מטהרין, ולא ידענא מה קשיא לך דהרמ"ע הי' שונה באמת בכל הני זוגי זוגי כמו ששנה במשנה דפרה ומכ"ש דלק"מ מהאי דכתובות דגם בגמרא אמרינן ואת"ל זוגי זוגי קתני:

אבל גוף קושי' הגרע"א לפענ"ד לק"מ דלאביי בגיטין שם ע"כ צריך למתני ר"י בהדי' כדי דתקשי לן ר"י אדר"י ונדע חילוק בין תולה בדעת עצמו דאין ברירה ובין תולה בדעת אחרים דיש ברירה ולרבא נמי דס"ל דאין חילוק וטעמא משום שמא יבקע הנוד צריך למתני ר"י בהדי' כדי שנדע דחייש לשמא ימות אפילו בזמן מועט כדי שנדע דהא דמכשיר בעשה בהמה דופן לסוכה היינו משום דלא גזור כיון דמייתא כווצא ולאו אדעתי' ע"ש בסוכה כ"ג ותבין, אבל דע בני אהובי פלפולים כאלו ראויין להגאון המנוח מוהרי"פ ורע"א זי"ע ודכוותייהו אבל צעירי הצאן טוב להם לעיין בגמ' וסברת תוס' וראשונים ואז יצליחו ואז ישכילו אביך דושו"ט באהבה:

תשובה תכג

שיל"ת ב' אויפאלו ג' חיי שרה כ"י ע"ת לחנן"ה לפ"ק:

ישאו הרים שלום לכבוד הרב החו"ב, משנתו זך ונקי כש"ת מו"ה שמעון פאללאק נ"י אב"ד דק"ק יעמרינג והגלילות:

יקרת מכתבו בברכת מז"ט הגיעני ובירך אשיבנה ואשר בא על ד"ת והוסיף להפליא על רבותינו הש"ך והטו"ז ביו"ד סי' רכ"ח סל"ה שהבינו בכוונת תשובת הרא"ש שהביא רמ"א שם דאין החרם השני חל נגד הראשון משום עביד לא מהני, וק"ל דא"כ בכל דוכתי דאמרינן דאין שבועה חל ע"ד איסור וכן לבטל את המצוה למה אמרו מצד מושבע ועומד מהר סיני ת"ל מצד אעל"מ, ועכ"ח כיון דבשעת השבועה עדיין אינו עובר אמימרא דרחמנא ל"ש אעל"מ וא"כ בחרם השני נמי בשעה שעשו החרם השני אכתי אינם עוברים על חרם הא' ל"ש אעל"מ, הנה גוף הקושיא והתי' הוגד כי"ב כבר כתובה על ספר שו"ת פני יוסף להגאון מו"ה חנניא ליפא מפרעמישלט זצ"ל, ואך מעלתו לא נזהר בדבריו והקשה גם בשבועה על דבר איסור ושם מה כ"מ דארל"ת שייך הלא אדרבה נשבע לקיים ד"ת שלא לאכול דבר האסור:

ואמנם גוף הקושיא איני יודע על מה תסוב אם על הלשון שאמרו בנזיר ד' מושבע ועומד מה"ס הוא דמשמע אלו הי' מושבע ועומד שפיר צריך קרא דחל נזירות דבלא קרא הוי ס"ד דאינו חל לבטל מצוה, דילמא באמת הפירוש דאם הוא מושבע ועומד הו"א דאינו חל משום אעל"מ [ועיין נובי"ק או"ח סי' ל"ו שעמד על לשון זה מושבע ועומד מה"ס ואי"ה להלן עוד נדבר מזה] ואם הקושיא על הא דמצריך קרא בשבועות כ"ה וכ"ו דאין שבועה חלה לבטל את המצוה ת"ל משום אעל"מ, זה ודאי אינו קושיא דשפיר איצטריך קרא בנשבע על הככר לאכלו ואח"כ נשבע שלא יאכלנה דאין שבועה שניה חלה לבטל מצוה של שבועה ראשונה דאי משום אעל"מ לא שייך הכא או משום תי' התוס' בתמורה וי"ו ע"א ד"ה והשתא דבאיסור שבדה מלבו ל"א אעל"מ או משום סברת הרא"ש בתשו' כ"ז כיון שאפשר לבטלו ל"א אעל"מ וה"נ בשבועה כיון שאפשר לישאל על הראשונה ולבטלה ל"ש אעל"מ ושפיר צריך קרא דאין השניה חלה:

מיהו גם על התי' יש לי לדון לפמ"ש תוס' שבועות ד' ד"ה אבל דבנשבע על הככר שיאכלנה וזרקו לים והתרו בו בשעת זריקה לא הוי הת"ס ואף דבשעת זריקה אכתי לא עבר על שבועתו מ"מ מהני התראה בשעת זריקה כיון דע"י הזריקה ודאי יבטל שבועתו הוי כעבר השתא, ה"נ בנשבע לבטל המצוה כיון שע"י שבועתו יעבור אמימרא דרחמנא דאם תחול ודאי יבטל המצוה דשבועה עשה ול"ת הוא כמ"ש הרשב"א נדרים

ט"ז לענין נדר ע"ש א"כ הוי כאלו עבר השתא אמימרא דרחמנא ושפיר י"ל דלא מהני ואין השבועה חלה, ואין להשיב דכאן אינו ודאי שע"י שבועתו יבטל המצוה דהא יכול למיתשל עלה ושפיר יכולה לחול דהוא ליתא דהא השבועה מצד עצמה אין לה חלות ורק משום שתאמר שיכול לבטלה א"כ ביטולה יהיה קיומה אתמהה:

ולפענ"ד יש לחדש דעכ"ח ל"א אעל"מ אלא היכא דאי אמרי' לא מהני כבר נתקיים רצון התורה שאין תרומה קודם לביכורים וכן כל הני דמייתי התם אבל כאן גם אם נימא דלא מהני שבועתו אכתי לא נתקיים בזה מימרא דרחמנא שיקיים המצוה שגם אם אין השבועה חלה אפשר לו שלא יקיים המצוה בזה ל"א דל"מ וא"ש, והנה לפמ"ש הבית מאיר בתשו' צלעות הבית סי' ד' דהא דעביד ל"מ היינו משום קנסא ד"ת שלא יהא חוטא נשכר ולכן לא אהני מעשיו וכן משמע קצת מדברי סמ"ע סי' ר"ח סק"ג עיי"ש א"כ דוקא בדבר דאי מהני זכות הוא לו אמרי' ל"מ אבל כאן אדרבה חוב הוא לו אם השבועה חלה דבכל פעם שיקיים המצוה הוא עובר על שבועתו ואם מקיים שבועתו מבטל מ"ע בזה לא אמרי' כלל אעל"מ:

וגם לסברא שנית שכ' בצלעות הבית שם מדחזי' שהקב"ה שונא מעשה זה מהראוי שיהורס כדי שלא יהא האיסור מתועב בעיני המקום בעולם ע"ש ולפ"ז דוקא אם יש איזה דבר בעולם ממעשה העבירה כגון אונס שגירש שיש אשה גרושה בעולם אשר הוא מתועב בעיני המקום אמרי' דל"מ וצריך להחזירה כמ"ש תוס' שם או מקדיש בעלי מומין שמתועב בעיני המקום שיהי' קדושה על ב"מ לכן אעל"מ ואין ב"מ קדוש בעולם אי לאו דגלי קרא וכן כולהו דמייתי התם נשאר דבר בהוי' בעולם מן מעשה העבירה אבל בשבועה אין שום דבר בעולם מן מעשה עבירה של השבועה ועיין ר"ן שבועות רפ"ג דמשו"ה ל"ש התפסת גברא אגברא משום דל"ש מתפיס אלא בדבר שתיאר חל עליו כגון קדושה או איסור אבל בנשבע אין שם תואר חל עליו שיוכל חבירו להתפיס בו וכיון שאין כאן בעולם דבר המתועב בעיני המקום ל"א דל"מ וכעין זה מחלקין בתוס' חולין קט"ו ע"א ד"ה חורש לענין ל"ת כל תועבה דבעי' תועבה ניכרת דהיינו אחר שעשה מעשה תועבה נשאר בעולם דבר ממעשה התועבה ע"ש ויש לי להאריך בסברא זו אבל הוא דבר שכבר דשו בו רבים וגם אני הארכתי במק"א [ע"ל סי' שכ"ד ובמקומות הנסמן שם] לכן די בזה לע"ע:

ואמנם יהי' התי' איך שיהי' מ"מ הדבר ברור דהא דאם עשו הקהל חרם נגד חרם הראשון דאין השני חל אינו מטעם אעל"מ ועיין בתשו' חת"ס יו"ד סי' וי"ו דמדמי לי' לשבועת שוא כמו נשבע על ככר שיאכלנה ואח"כ נשבע שלא יאכלנה וכנדר שוא בנדרים ט"ו

ע"ש ולפענ"ד אפי' הי' נדר ושבועה חלין בכה"ג מ"מ חרם ותקנת הציבור לא היה חל באיסור דתורה לא נתנה כח להקהל לפרוץ גדר אלא לעשות תקנה למיגדר מילתא ויכולין ג"כ להחרים שכל מי שיעבור על תקנתם יהי' מוחרם וכחרמו עכן ועזרא כמבואר בתשו' הרא"ש כ"ה דין ד' וכלל ז' דין ט' ובשו"ת חת"ס או"ח סי' ר"ח באריכות אבל לעשות תקנה לעבור איסור אין זה בכח הקהל ואין התקנה חלה משום שאין להם זכות ויפוי כח לזה וממילא גם החרם שמחרימין למי שעובר על תקנה כזה אינו כלום וכ"נ מדברי הש"ך סי' רכ"ח סקצ"ה שהביא על האי דינא דאין חרם השני חל תשו' הרא"ש כלל ק"ח קהל שעשו תקנה או חרם באיסור כגון שילוו להם בריבית אין באותה תקנה וחרם כלום וכו' משמע מזה דה"נ הוא מטעם זה כיון דחרם ותקנת הקהל הוא משפט וזכות שנתנה להם התורה אין כח קהל אלא למיגדר מילתא אבל לא לעשות עבירה וזה ברור:

וא"כ אין שורש ועיקר לקושית מעלתו דאנה מצא ברמ"א וטו"ז וש"ך שהבינו ברא"ש דאין חרם השני חל משום אעל"מ והנה ברמ"א וש"ך לא נזכר כלל מענין אעל"מ רק הטו"ז הביא לשון הרא"ש מענין על"מ כהויתו [ופי' דברי הרא"ש יבואר לקמן אי"ה] וע"ז כתב הטו"ז דרמ"א למד מדכתב הרא"ש שהשטרות כשרים והתקנה שני' קיימת שגם חרם הב' חל וע"ז משיג דהרא"ש לא קאמר רק דהשטרות כשרים עפ"י התקנה השניי' וע"ז אמר התקנה קיימת אבל לא החרם ואולי גם התקנה אינה קיימת אבל לא נזכר בדבריהם כלל שש"ל בכונת הרא"ש דחרם השני אינו חל משום אעל"מ ומעלה שם להם עלילות דברים וכ' עליהם מה ענין שמיטה אצל הר סיני והפלאה זו איני יודע מה היא:

עוד הקשה עמ"ש הרא"ש לא יפה עשו שעשו מכשול לקהל שעברו על החרם הא במה שתיקנו על העתיד עדיין לא עברו על החרם הדבר פשוט שכוונת הרא"ש יען שתקנה ראשונה הי' שסופר הב"ד יכתוב שטרות כולה בכת"י וכל שטר שלא יהי' כולה בכת"י שלא יגבו בו ועשו חרם למי שיעבור על תקנתם א"כ בתקנתם השניי' שתיקנו באופן אחר והקהל עשו שטרות כתקנה שניי' הכשילו אותם שעברו על הא' כי לא ידעו שלא התירו החרם ודלא כחת"ס יו"ד סימן וי"ו שפי' שהחרם לא הי' רק שלא יגבו בו ולא שלא לכתבו דא"כ לא הי' לו לומר שהכשילו הקהל רק שעשו מכשול לב"ד שהגבו בו וגם מלשון השואל לא משמע כן רק שהחרם הי' על שניהם שלא לכתבו ושלא לגבות בו:

ומה שדקדק עמ"ש הרא"ש דאם הקהל הסכימו וכו' הרשות בידם ובלבד שיתירו חרם הראשון שאין בזה שום רבותא אינו כלום דקמ"ל דיכולים לעשות תקנה אחרת קודם שיתירו חרם הא' ול"א דכ"ז שלא הותר הראשון הוי תקנה לעבור על החרם ואין להם כח

לא לעשות תקנה ולא להחרים ואינו מועיל אפי' מתירי' חרם הא' אח"כ קמ"ל דרשות בידם ובלבד שיתירוהו אח"כ ועיין מל"מ פ"ד מנדרים הלכה ה':

ואשר תמה לדעת הש"ך בכונת הרא"ש למה תלה הכשר השטרות בחלות תקנה שניי' למפרע הא אפילו אם אין כאן תקנה שניי' כיון שתקנה ראשונה נעקרה השטרות כשרי' כיון שאין בהם שום פסול מחמת עצמם וגם למה דן על התקנה מצד אעל"מ דל"ש כאן כדי להכשיר השטרות מחמת תקנה שני' ואמאי אינו דן על השטרות בעצמם כן אברר דבר זה קצת הנה קהל עשו תקנה בתחילה בענין השטרות ועשו חרם למי שיעבור על תקנתם ויעשה השטרות באופן אחר ואח"כ עשו תקנה לעשות השטרות באופן אחר והחרימו ג"כ כל העובר על הפקודים ועשו שטרות ע"פ תקנה שניי' קודם שהתירו חרם הראשון והנה קודם שהתירו חרם הראשון אין כח לא בתקנה שניי' ולא בחרם השני לחול לעשות סברה ולעבור על חרם הא' דאין בזה כח הקהל כמו שביארנו לעיל אך לאחר שהותר חרם הא' יש כח בתקנה שניי' וחרם השני לחול אף שעשו התקנה וחרם קודם שהותר אבל אינם יכולין לחול אלא מכאן ולהבא כדין חרמי צבור המבואר סי' רכ"ח סכ"ו וא"כ השטרות שנעשו עפ"י תקנה שניי' קודם שהותר חרם הא' פסולים בלי טעם דאעל"מ רק מצד דעדיין תקנה הראשונה קיימת עד שהותר החרם אך כיון שהותר עפ"י חכם כמ"ש הש"ך ועוקרו למפרע שוב חל תקנה שניי' וחרם השני למפרע ובטלה תקנה ראשונה וממילא השטר כשר, אמנם שנית יש לפסול השטרות משום דבשעה שעשו השטר עברו על חרם הא' שעדיין לא הותר וא על"מ וע"ז תירץ הרא"ש כיון שאפשר לבטלו מהני אפילו ניתר רק מכאן ולהבא, אך עדיין ק"ל אם אינו ניתר רק מכאן ולהבא הי' לנו לפסול השטרות מחמת שלא נעשו כתקנה הראשונה שונה דתקנה שניי' לא חלה עדיין ע"ז תי' חכם עוקר נדר מעיקרו וכו', וכ"ז כיון שחלה מקנה שנייה למפרע אבל אם תקנה שנייה אינו חלה למפרע נהי דחכם עוקר החרם למפרע אבל תקנת הקהל אין להם התרה ועקירה ועד שחלה תקנה שנייה ראשונה קיימת והשטרות פסולים וא"ש, הארכתי בביאור דבריו כי כן דרכי ומה שהק' מעלתו לפי' הטו"ז מה הועילו חכמים בתקנתם שנייה כל זמן שלא יתירו חרם הא' הלא לא יוכלו לגבות בו מפני החרם וכו' הוא טעות דודאי לא יגבו בהם רק אחר התרת חרם הא' רק דהו"א דגם אחר התרת חרם לא יגבו בהם דאין החרם ניתר אלא מכאן ולהבא וא"כ נעשו בעבירה ואעל"מ קמ"ל דכשרים וגובים בהם לאחר התרת חרם וק"ל:

עוד האריך מעלתו ורצה לפרש דברי הרא"ש קהל שעשו תקנה והטילו חרם עליו היינו שעשו חרם שלא יעשו תקנה נגד תקנה זו ולכן בתקנה שני' עברו על החרם בכה"ג יש

לחקור אם מהני התקנה משום אעל"מ אי אפשר לפלפל בזה, אבל כל מעיין בצדק רואה שאין לשון הרא"ש סובל פירושו וגם גוף הענין לומר על התקנה אעל"מ אין לו שחר, דבתורם או מגרש או מקדש באיסור שייך לומר דמעשה זו לא מהני ואין כאן גירושין וקידושין ותרומה אבל תקנת הקהל שהוא הסכמה שלהם שיהי' כך ואם הסכימו על דבר איסור אין בהסכמתם כלום אבל אם אח"כ ניתר חרם הא' והם עדיין לא חזרו מהסכמתם מה לא מהני שייך בזה הלא גם עתה מסכימי' ועומדים בתקנתם שני' ועתה הוא היתר ולמה לא יועיל:

ומה שתירץ על קושית טו"ז מכלל ה' דפסק אם לא התירו חרם הא' אינו מועיל המכירה, ותירץ כ' שם הי' התקנה שלא יועיל המכירה, הנה אף שתירוץ זה כתוב בהגהות מהרב"פ שם ביתר ביאור מ"מ אינו נראה בעיני חדא דבתשו' הרא"ש בפנים כ' קהל שעשו הסכמה בחרם שלא ימכרו וכו' ולא כ' כלל שלא יועיל המכירה והטו"ז העתיק לשון זה שלא בדקדוק, ועוד דחרמי צבור הוא שמי שיעבור על תקנתם יהי' מוחרם וא"כ איך שייך חרם שלא יועיל המכירה, על המוכר שייך חרם שעבר על התקנה אבל אם מועיל או אינו מועיל זה אינו תלוי במעשה אדם רק אם הדין הוא שמועיל או אינו מועיל ואיך שייך לומר אם הדין הוא שמועיל המכירה, שיהי' מוחרם הדין או התקנה אין לזה הבנה כלל:

ובאמת לדעתי דברי הרמ"א נכונים דבכלל ז' סי' וי"ו משמע להדיא דאם עשו חרם השני קודם שהתירו הא' אין השני חל אפילו התירו אח"כ הראשון ושם בסי' ד' מבואר דאחר שהתירו חרם הא' חל תקנה שנייה והחרם אף שעשו קודם שהותר הראשון וא"כ מבואר דלא כש"ך וממילא כיון דלפמ"ש בסי' וי"ו אין חרם ב' חל אפילו לאחר שהותר הראשון יען שנעשה באיסור ולא הי' להם אז כח וזכות לעשות חרם א"כ תקנה שעשו אז באיסור אינה כלום וכיון שכתב בסי' ד' דתקנה שנייה קיימת א"כ ה"ה חרם השני קיים כשהותר הראשון והוא כיש מחמירין שהביא רמ"א ודלא כטו"ז שכתב שמודה הרא"ש שחרם שני אינו כלום רק שהשטרות כשרים ואינם פסולים משום אעל"מ דאם חרם שני אינו חל גם תקנה שנייה אינה חל והרא"ש כתב להדיא שקיימת ועוד דכבר כתבנו לעיל דאם תקנה שנייה אינה חלה ממילא הראשונה בתוקפה וממילא השטרות פסולים מצד התקנה הא' אף דאינם פסולים משום אעל"מ וכמ"ש ועכ"ח דתקנה שנייה חלה אף דבשעה שנעשית הי' באיסור וא"כ גם חרם ב' חל לאחר שהותר הא' וא"ש דברי הרמ"א, ובלא"ה דברי הטו"ז תמוהים אצלי במ"ש דמ"מ הם לא נפסלו דהא יש כח לשנות וע"כ מה שעשו באיסור מ"מ המעשה קיים והוא סברת הרא"ש משום שאפשר

לבטלה ואח"כ כתב ודומה לנשבע שלא למכור ומכר דמהני מכירה כמו"ש בח"מ סי' ר"ח והא שם אין הטעם משום שאפשר לבטלה אלא אפילו בנשבע ע"ד רבים שאין לו התרה נמי מהני התרה ומטעם שכ' הטו"ז בעצמו שם שאין האיסור בעיקר המכירה רק מצד השבועה ע"ש:

ואמנם מה שנ"ל ביישוב קושית הטו"ז מכלל ה' בהקדם ליישב סתירת פסקי הרמ"א דבחו"מ סי' ר"ח פסק בנשבע שלא למכור ומכר דמהני מכירתו וביו"ד סי' ר"ל פסק דלא מהני מכירה וכבר האריך בזה החת"ס יו"ד סי' וי"ו וח"מ סי' ק"ד ואני בעקבותיו אלך דהנה באו"ח סי' של"ט ס"ד פסק דכל עניני קנינים שאסור לעשות בשבת אם עבר ועשה מה שעשה עשוי והביא מג"א סק"י בשם יש"ש שהקשה מ"ש מנשבע שלא למכור ומכר דלא מהני מכירה ותי' בשם הגמר"ד מפ"ב דשבועות דע"י עצמו איבד כחו וזכותו בנדר ע"ש, ובחת"ס שם הקשה למה איבד כחו וזכותו הא יכול לישאל על השבועה, ולפענד"נ דכבר הקשו על הרמב"ם פ"ב מנדרים שכתב הפקר הרי הוא כמו נדר וכו' א"כ ליהני שאלה על הפקירו וכמדומה שראיתי לא' מן האחרונים דמשו"ה לא מהני שאלה לפי שכבר קיים נדרו והרי הוא הפקר וה"נ דכוותי' מיד שנשבע קיים שבועתו ואיבד כחו וזכותו למכור ושוב א"י לישאל ועיין ר"ן נדרים פ"ה במי שאוסר נכסיו על עצמו שכ"א יכול לזכות בהם ואם אח"כ נשאל נדרו נהי דהאיסור פקע מ"מ קנין ממונו של זה לא פקע ע"ש:

והנה בקצוה"ח סי' ריי"א האריך להוכיח דכשם שאין אדם מקנה דשלב"ל כך אינו יכול ג"כ להפקיר דשלב"ל ועיין בח"מ סי' ר"ט דפסק רמ"א במקנה דשלב"ל עם דשב"ל דמי לקני את וחמור בסי' ר"י דקנה מחצה ועיין סמ"ע סי' ר"ג סקי"ט, ולפ"ז א"ש דביו"ד כ' שנשבע שלא ימכור חפץ פלוני שהוא בעולם וברשותו ושפיר יכול להפקיר כחו וזכות מכירתו לכן לא מהני מכירתו לפי שאיבד זכותו ולא משום אעל"מ אבל בחו"מ מיירי שנשבע שלא למכור כלל גם דשלב"ל ואינו ברשותו ובזה א"י להפקיר כחו וזכותו ולכן פסק שפיר דמהני מכירתו דל"ש בזה אעל"מ וכמו"ש האחרונים שם בטעמא דמילתא ולפ"ז גם דברי הרא"ש בכלל ה' נכונים דשם עשו חרם שלא על ימכרו מקומות ביהכ"נ בלי רצון הבע"ד והוא על חפצים ידועים לכן אבדו כחם וזכותם עד אשר יתירו החרם ולכן לא מהני מכירתם ולא משום אעל"מ דבדבר שאפשר לבטלה ל"ש על"מ וכמ"ש בכלל זי"ן דין ד' משא"כ שם דלא אתי עלה אלא משום על"מ שפיר כ' דל"ש בזה אעל"מ והשטרות כשרים כנלענ"ד:

ומ"ש מעלתו בפתח דבריו דבשבועה לבטל המצוה ל"ש אעל"מ דאי נימא לא מהני איכא עבירה דשבועת שוא ואי מהני ליכא שום עבירה דיש לו התרה, כבר כתבתי לעיל דאין זה סברא שיחול משום שאפשר לעוקרו א"כ אדרבה כשחלה יש כמה עבירות ואם אינו חלה ליכא עבירה רק פ"א ועיין ר"ן יומא פ"ג, מיהו בעיקר דבריו אני מסתפק אם אין השבועה חלה משום על"מ אמרינן דהוי כאלו נעשה ממילא עיין תוס' תמורה ד' גבי צורם אוזן בכור ובתשו' צלעות הבית שם ח"כ גם שבועת שוא ל"ה ולפ"ז י"ל להיפך דמשו"ה צריך קרא כדי לחייבו משום שבועת שוא עכ"פ וקצרתי:

עוד האריך מעלתו בדברי תוס' ורא"ש שבועות כ"ב דשבועה שאוכל ח"ש אינו חל משום אעל"מ דבח"ש ליכא שבועת שוא דהא אינו מושבע, כתב זה לפי דבריו וכבר השבתי עליהם אבל גם לפי דעתו טעות הוא דכיון דאינו חלה ואסור לאכול ח"ש הרי יצאת לשוא מפיו וחייב משום שוא שהוא דבר שאינו ועיין רש"י שבועות כ', ומ"ש בדעת הרמב"ם פ"ה משבועות ה"ח דס"ל דחל משום דסובר דח"ש אסור משום אחשבי' וכח"צ סי' פ"ו והוי כאיסור שבדה מלבו ול"ש אעל"מ, אין צורך להשיב ע"ז והוא דבר הבדוי מלב כי ח"ש אסור לאכלו מה"ת לכל אדם דכל מי שאוכלו אחשבי' ואם בדה אפילו החשיבות מלבו אבל האיסור לא בדה מלבו ודבר שפתים אך למותר בזה:

ומדי דברי זכור אזכור מה שנ"ל ליישב קושית תשב"ץ ח"א סי' קמ"ט [והוא טעות הדפוס וצ"ל סי' קמ"א] שהובא בהגהת מהרב"פ סי' רל"ט עמ"ש בתשו' מהרל"ח סי' ק"ג לדעת הר"ן דאיסור דרבנן חמור מח"ש שאסור מה"ת דח"ש הוא מריבוי' דכל ואינו איסור מפורש לכן חל עלי' שבועה כמו בכל איסור תורה שאינו אלא מדרש חכמים משא"כ כשהוא איסור דרבנן איכא לאו דלא תסור הביאו הש"ך סי' הנ"ל סק"כ דא"כ מה משני ר"ל בשבועות כ"ב וביומא ע"ג במפרש ח"ש וכו' הא לדידי' כיון דח"ש אסור מדרבנן איכא לאו דלא תסור ואין השבועה חלה ע"ש, וכלענ"ד דהנה המהרש"ל שבועות כ"ג כתב בתוס' שם ד"ה דמוקי שכתבו דר"י מצי לאוקמא בשלכדה"נ ור"ש דפוטר היינו משום דס"ל כ"ש למכות וה"ה ש שלכדה"נ דגם כ"ש הוי שלכדה"נ והקשה המהרש"א א"כ לר"י דח"ש אסור מה"ת גם שלכדה"נ אסור מה"ת א"כ מה הועילו תוס' בתירוצו ומאז אמרתי דודאי הא דלא יאכל אדם רק ח"ש ולא יותר הוא שלכד"ה ומשו"ה לר"ש דס"ל כ"ש למכות אעפ"י דחזינו גם אח"כ שלא אכל רק כ"ש שאינו כד"א ואפ"ה מלקין אותו שפיר מוכח דגם שלכד"א אסור אבל גם אם אוכל כשיעור אין דרך דוקא לבלוע כזית כא' ואוכל תחלה ח"ש ואח"כ השאר עד כשיעור ועיין רש"י סוכה כ"ו וא"כ אף דשלכד"א מותר מה"ת מ"מ אסור לאכול ח"ש מה"ת הואיל וחזל"א ולאכול עד כזית

ויהי' כד"א ואף שלא אכל אח"כ ואיגלאי מילתא שלא הי' כד"א הלא באמת אין מלקות על ח"ש ומ"מ כיון דמתחלה אסור לאכול איסורא דעבד עבד וא"ש:

ומיושב בזה קושית התוס' ביומא ע"ד דאף דמרבינן ח"ש מכל חלב וחל עליו איסור חפצא דחלב מ"מ צריך ר"י לטעמא דחזל"א דאל"ה יקשה הא הוי שלכד"א, ואמנם לר"ל דל"ל סברא דחזל"א י"ל באמת ה"ט דמותר מה"ת משום דהוי שלכד"א דאינו אסור אלא מדרבנן והנה בפלתי סי' פ"ז סקי"ג תמה למה לא יחול איסור בב"ח על נבלה וחלב הא הם מותרים שלכד"א ובב"ח אסור שלכד"א ותי' כיון דאינו עומד לאכלו שלכד"א שהרי אין דרך אכילה בכך איסור נבלה קדים ע"ש באורך ובחולין דף ק"ג דלמ"ד בהמה בחייה לאו לאברים עומדת ואין איסור אמה"ח חל עד שחתכו מן הבהמה כיון שאין האיסור מעכב עליו מלאכול דבלא"ה אינו אוכלו אין האיסור אבמה"ח חל ותלש אבר וטרפה בו הוי א איסור ב"א לדידי' ע"ש, ולפ"ז לר"ל דח"ש מותר מה"ת נהי דאסור מדרבנן ואיכא לאו דלא תסור מ"מ כ"ז שלא אוכלו לא חל האיסור דבלא"ה לא אכיל לי' כיון שאינו כד"א ואינו חל עד דאכיל לי' והוי איסור ב"א עם השבועה ושפיר חל עלי' שבועה וא"ש:

ובזה ניחא מ"ש המחבר סי' רל"ח ס"ד דאם אמר שבועה שלא אוכל כ"ש מנבלות וטרפות ואכל פחות מכזית חלה השבועה ועיין רש"י יומא ע"ג ד"ה ור"ל ובהגהות מהרב"פ עמד ע"ז הא אפילו אכל כזית נמי חייב אשבועה דאיסור שבועה קדים, ולפמ"ש א"ש דאם אכל כזית הוי כדרך אכילתן וממילא הי' הח"ש אסור משום לא תסור ואין השבועה חלה עליו וכקושית התשב"ץ לאמת:

ואמנם דברי הש"ך בסי' רל"ט סק"כ שכתב ליישב בזה דעת המחבר שפסק בנשבע לעבור על מצות ל"ת דרבנן אין השבועה חלה וכו' שטעם המחבר משום דאיכא לאו דלא תסור תמוהים בעיני דא"כ במ"ע דרבנן בין לקיים בין לעבור וכן בדבר שהוא מדרש חכמים דאיכא נמי לאו דלא תסור וכמבואר ברמב"ם בסה"מ שורש א' ועיין רמב"ן ומגילת אסתר שם נמי לא הי' מקום לשבועה לחול ולמה פסק שם המחבר דחל וצע"ג:

מיהו בגוף הדבר אשר נתקשו בדברי הרמב"ם בסה"מ שכתב כל איסורי דרבנן הם מה"ת משום לא תסור והרעישו עליו מכמה סוגיות דמוכח דלענין חלות נזירות ונדר ושבועה אין דינם של איסורי דרבנן שווה לשל תורה עיין זוהר הרקיע להתשב"ץ ובתשובותיו ח"א סי' קמ"א ומג"א שורש א' דף ח' נלענ"ד עפי"מ דאמרינן בחולין ק' והלא מבני יעקב נאסר גיה"נ ועדיין בהמה טמאה מותרת להם מבואר מזה שכיון שקודם מ"ת הי' איסור גיה"נ נוהג בזה גם אח"כ איסור חל על איסור ואף חכמים לא פליגי אסברא זו רק דס"ל בסיני נאמר וכו' ע"ש ולפ"ז אני אומר בכל איסורי דרבנן אף שהוא מה"ת משום לא תסור

מ"מ קודם שאסרו חכמים הי' שבועה ונדר ונזירות חל בזה לכן גם אחר שאסרוהו אף שהוא אסור מה"ת מלא תסור מ"מ חל:

ואמנם דעת מהרל"ח שהבאנו בדעת הר"ן דס"ל דאינו חל משום לאו דלא תסור דהוי מה"ת נ"ל מתרי ותלת טעמא ס"ל לחלק בין הא דחולין ק' דבשלמא התם ודאי הי' חל איסור גיה"נ על בהמה טמאה קודם מ"ת אבל כאן מי יימר שנשבע אדם מעולם על דבר זה שאסרו רבנן אח"כ קודם שאסרוהו ולא הי' חלות שבועה ע"ז מעולם ממילא גם עכשיו לא חל ועיין ריטב"א קידושין ע"ז, הא חדא, ועוד דבין שבועה ובין לא תסור הוי רק איסור גברא ועל גברא זה ודאי לא חלה השבועה קודם שאסרו רבנן ואין לדון מגברא לגברא משא"כ התם גיה"נ וטמאה הם איסורי חפצא ואיסור חפצא של גיה"נ הי' חל קודם מ"ת, ועוד בה שלישי' והיתה לבאר דעת מהרל"ח כיון שהוא רק איסור גברא א"כ איסור לא תסור קדים ומושבע מהר סיני שלא יסור מכל הדברים אשר יצוו חכמים בדורות העתידים ואף שדבר פרטי זה אסרו חכמים אח"כ מ"מ שם האיסור לא תסור הי' חל על הגברא מה"ס לענין שאר דברים שפיר קדים איסור לא תסור לשבועה:

ובהכי מיושב מה שדקדק בנובי"ק חאו"ח סי' ל"ו למה אמר בכ"מ מושבע ועומד מה"ס ולא אמר אאחע"א, ולפמ"ש בדעת הרמב"ם א"ש דאי משום אאתע"א גם על איסור דרבנן ל"ה חייל דהא הוא מה"ת מלא תסור ע"כ נקט לשון מושבע ועומד מה"ס שהוא שולל איסור דרבנן אעפ"י שהוא מה"ת מ"מ מן מעמד הר סיני עד שמה שאסרוהו חכמים הי' מותר והי' איסור חל עליו שוב לא פקע וגם לדעת מהרל"ח א"ש כפי מה שכתבנו בחילוק הג' דלכך נקט לשון מושבע ועומד מה"ס לכלול גם איסור דרבנן דלא חל עליו שום איסור אף דאין האיסור מה"ס מ"מ מושבע ועומד מה"ס בלאו דלא תסור בכללו ושפיר שבועת לא תסור קודם לשבועה ולא חיילה כנלענ"ד וד' ישמור לנו את השבועה אשר נשבע לאבותינו ונפלאות מתוה"ק יראנו, כנפשו ונפש הדוש"ת:

עמרם הק' בלוהם בק"ק הנ"ל

תשובה תכד

לרב גדול א' נ"י

שיל"ת ב' אויפאלו ג' לס' ושמרתם את העבודה תרנ"ח לפ"ק:

תמוה הגיעני מכתבו אודות כהן שנשא נערה שכבר נתעברה בזנות בהיותה פנוי' כ"פ וילדה ולפי שיקול דעתו אסורה לכהן אמנם אינו רוצה להחליט עד ישמע דעת תורה מגדולי דורינו, וע"כ פקד עליהם שיפרישו זמ"ז עד שיהי' התירם לדור ביחד מבורר

מגדולי הדור אבל לא הטו אזנם והוסיפו עוד שאפילו יצא הדבר לאיסור לא יגרש אותה והנה מבואר באה"ע סי' וי"ו ס"ו דכהן שנשא אחת מהפסולות מחרימין אותם ומחרימין כל הנושא ונותן עמהם אך בזה"ז א"א להחרים ולנדות מטעם המלך והשרים לכן נתן לו שלא יתנו להם שוחט ולא המקוה לטבילתה, ויש לחוש וקרוב הדבר שיבא עלי' בנדתה ורצונו לשמוע דעתי העני' אם נכון לעשות כן די"ל הלעיטהו לרשע וימות או לא זה תוכ"ד:

הנה בתשובה אחת [ע"ל סי' י"ז] כתבתי דמשמע לי מלשון הר"מ פ"ה דמע"ש דדוקא מחמירתא לקילתא אמרי' הלעיטהו אבל לא מקילתא לחמירתא, וה"נ בנ"ד איסור נדה שהוא בכרת חמור מאיסור זונה לכהן שהוא רק לאו בעלמא, ועוד למדתי שם מדבריו דדוקא תקנה לעשות מעשה להפריש רשע שעובר עבירה שלא לעשות אז עוד איסור אין אנו אחראין וחייבין, אבל לעשות מעשה לגרום לו שיעבור עוד עבירה בזה ל"ש הלעיטהו ע"ש:

והנה בשו"ע יו"ד סי' של"ד ס"א כ' העובר ע"ד איסור מנדין אותו ובהג"ה שם אפילו יש לחוש שיצא להרבות רעה אין לחוש לכך וטו"ז שם חילק וס"ל דשוא"ת עדיף יע"ש, אבל אין כ"כ ראי' מדברי טו"ז לנ"ד דאפשר לא כתב כן אלא אם יש חשש שיצא לתרבות רעה ויטמא בין העכו"ם, אמנם ממה שהביא ראי' ממהר"י מינץ ומהרי"מ הוכיח מעובדא דהאי איתתא בגיטין פ' השולח דהוי עבדי בה אנשי איסורה משמע דגם שלא יצא לתרבות רעה רק לעבירה אחת נמי שוא"ת עדיף, וממה שכתב שם בסי' הנ"ל בהגהות רמ"א ס"ו שיש רשות לב"ד להחמיר עליו שלא ימולו בניו ושלא יקבר אם ימות ולגרש את בניו מבית הספר ואשתו מביהכ"נ וכו' יע"ש, ובמחבר שם סעיף יו"ד כתב אם רוצה ב"ד לנדות שלא יזמן בג' ולא יתפלל בעשרה ולא יקברו לו מת ולא ימולו לו בן הרשות בידם ורשאין לעשות כן יע"ש ג"כ אין ראיה רק שרשאין לגזור עליו שיהי' יושב ובטל מן המצוה בשוא"ת אבל להיות גורם לו לעבור עבירה בקו"ע לבעול נדה ח"ו אין הוכחה משם ועיין פ"ת שם אות ג' בשם ברכ"י שחולק על ספר מקום שמואל וס"ל דעליו בעצמו אין לגזור שלא ימול בניו כמו שאין גוזרין עליו שלא יתפלל ולא יקרא ק"ש ולא יניח תפילין ועיין בשו"ע אה"ע סי' קנ"ד ס"כ ובהגהות רמ"א שם ועיין פ"ת יו"ד הנ"ל אות ד' ובספר חכ"א לבעל ח"א ריש כלל קע"ב כ' דהכל לפי הענין דאם הוא לעשות גדר וסייג ודאי דאין לחוש אם יצא לתרבות רעה, ואם אינו אלא בשביל לענוש אותו ודאי שלא לנדותו עדיף ע"ש:

ולכן נ"ל דודאי עד שלא נתברר הדין שהאשה הנ"ל אסורה לכהן מפי גדולי ובעלי הוראה מובהקים לא ימנעו המקוה ממנה אם יש חשש שיבעול אותה בנדתה ורק זאת יעשה שלא ינהגו בו קדושת כהונה כמבואר בשו"ע או"ח סי' קכ"ח ס"מ בכהן שנושא גרושה דלא ישא את כפיו וכו' ופסול עד שידור הנאה ע"ד רבים מהנשים שהוא אסור בהם יע"ש: **והנה** הרמב"ם בפיה"מ בבכורות דמ"ה כ' על מה ששנינו שם והנושא נשים בעבירה פסול עד שידירנה הנאה וע"מ שידור עד"ר שאין לו הפרה אלא לדבר מצוה כמו שהתבאר בגמ' ואין אנו חוששין שמא ילך אצל חכם ויאמר לו נדר נדרתי עד"ר אבל דבר מצוה בא לידי ואני רוצה להתיר הנדר מחמתו לפי שהחכם יאמר לו איזה דבר נדרת לפי שהעיקר בידינו שצריך לפרוט את הנדר ע"ש, ודבריו תמוהים דאי צריך לפרט את הנדר ל"ל ע"ד רבים דהא בגמ' לא מוקמי' לה דמדרי' ע"ד רבים אלא למ"ד א"צ לפרט את הנדר עיין מהרי"ט ח"א סי' קמ"ב ועוד דא' מדרי' לי' עד"ר ל"ל האי דצריך לפרוט את הנדר הא הרמב"ם עצמו פסק פ"ו מה' שבועות ה"ח דעד"ר אין לו התרה יעיי' מג"א סי' קכ"ח הנ"ל סקנ"ח בשם בה"ז, והנה קושי' שניי' יש לדחות כיון דפסק שם דלדבר מצוה יש התרה עד"ר א"כ יש לחוש שיאמר שצריך להתיר לדבר מצוה לכן הוצרך לטעם דצריך לפרט הנדר אבל קמייתא קשיא:

ונלענ"ד ליישב דהנה הש"ך יו"ד סי' רכ"ח סק"ט הביא כ' מהרי"ק שורש נ"ב מ"כ בשם רבינו אביגדור דהא דע"ד רבים אין לו הפרה היינו לכתחלה אבל בדיעבד שבאו ג' בנ"א והתירוהו לו ה"ז מותר, והק' הש"ך דא"כ מה משני הש"ס דמדרי' לי' עד"ר מה מהני זה הא בדיעבד מותר, ולפי פשוטו י"ל דהא דבדיעבד מותר ה"ד בהתירוהו במזיד שידעו שהוא עד"ר ועברו והתירו אבל אם לא ידעו שהוא עד"ר והתירו אפילו בדיעבד אינו מותר דהוי התרה בטעות ולפ"ז שפיר אהני מה דמדירין אותו עד"ר דממנ"פ אם ידעו שהוא עד"ר לא יתירו לו לכתחלה ואם לא ידעו גם בדיעבד אינו מותר וא"ש [ע"ל סי' ש"ט]:

אבל מה שנלענ"ד עוד דבחי' הר הרמב"ן בגיטין דל"ה כ' וי"א דכי אמרינן עד"ר אין לו הפרה הנ"מ לחכם שעל דעתם מתיר אבל בעל מדעת עצמו הוא מיפר עד"ר יש לו הפרה, והק' דהא בנדר ברבים למ"ד דגבי חכם אין לו התרה בבעל נמי אין לו הפרה ולא יהי' ברבים חמור מעד"ר, ותי' דשאני עד"ר משום דר"פ משמי' דרבא נדרים דפ"א דכל הנודרת וכו' אבל ברבים למ"ד דאין לו הפרה טעמא אחרינא הוא משום דכל מילתא דעבידא באפי תלתא אלימא ולא יכול חכם למישלפה וההי"ד לבעל יע"ש, והנה הדבר צריך תלמוד והסבר הלא התרת חכם ילפינן מלא יחל דברו הוא אינו מוחל אבל אחרים מוחלין לו והפרת בעל בהדיא כתיב ואשה יפירנו ומה אלמותא דנדר ברבים שלא יוכלו

להתיר ולהפר, ונלענ"ד עפמ"ש תוס' בסנהדרין דס"ה ע"ב ד"ה הואיל וישנו בלב וכו' שהק' למסקנא דהדר בי' משינוי' דקול ומשני שאני עדים זוממין הואיל וישנן בראי' מה משני מכל הני דתני בתו"כ בהדי' וכו' ותי' דל"ג אלא אמר רבא שאני ע"ז הואיל וישנן בראי' אלא גרסי' אלא אמר רבא שאני מגדף הואיל וישנו בקול וא"ת איך מתורץ קושית הגמ' דפריך על ע"ז מחסמה בקול ז"א דדוקא חסמה בקול חשיב מעשה משום דבדבורי' אתעביד מעשה שהבהמה פוסקת לאכול אבל מגדף וכל הני דתני בתו"כ דלא אתעביד מעשה בדיבורם לא חשיב קול מעשה אבל על עדים זוממין פריך שפיר דהתם נמי בדיבוריהו עבדי מעשה לחייב הנדון ע"ש ועיי' בתוס' שבועות, דכ"א ד"ה חוץ וכו', ולפ"ז נראה דודאי בנודר בינו לבין עצמו והוא אומר שנדר ועובר עליו אפילו בעדים והתראה אינו לוקה דע"א אינו קם לכל עון ולכל חטאת וכ"ש בע"ד עצמו דאאמע"ר אבל בנדר בפני ג' כבר כ' הרמב"ם פט"ז מסנהדרין דאיסור בע"א יוחזק ולוקין אח"כ אם עובר עליו ועיין כתובות דע"ב דהוחזקה נדה בשכנותיה בעלה לוקה עליו משום נדה ועיין תשו' רמ"א סי' ב' וחוו"ד סי' קפ"ה אות ה' ועיין בש"ס גיטין דל"ג דבי תלתא אית להו קלא וכו' ועיין חי' רמב"ן ב"ב פי"נ דמשו"ה מהני תנאי בנדר ושבועה אף דא"א לקיימי ע"י שליח משום דאתי דיבור ומבטל דיבור ועיי' פנ"י כתובות דנ"ו וגיטין דע"ה, ומעתה י"ל דוקא באינו נודר באפי תלתא הוא דמהני התרה והפרה משום דאינו רק דיבור ואתי דיבור ומבטל דיבור, אבל בנודר באפי תלתא דאית לי' קלא והוחזק הנדר והאיסור ועי"כ מתחייב הנדור אם עובר עליו מקרי דבדבורי' אתעביד מעשה ולא אתי דיבור ומבטל מעשה ולכן נדר שהותר ברבים אין לו התרה והפרה דאלים:

אמנם יש לדון בזה דהנה תוס' קידושין דנ"ט ע"ב ד"ה מידי מחשבה וכו' הק' לפרך נמי גבי תרומה לעיל לר"י דאמר אם עד שלא תרם ביטל אין תרומתו תרומה אבל אם משתרם ביטל תרומתו תרומה ואפילו תרם השליח במחשבה דהא תרומה נוטלת באומד ובמחשבה אלמא לא אתי דיבור ומבטל דיבור' ותי' דמחשבה דתרומה הי' יודע דכמעשה דמי דכתיב ונחשב לכם והוי כאלו תרם בידים ואפילו מעשה אינו מוציא אפילו תרם אח"כ כריו אחר מחשבת השליח אבל גבי טומאה אין המחשבה מטמאתו אבל מביאתו לידי תורת קבלת טומאה ואותה הבאה יכול להתבטל דהכל מודים דע"י המעשה מתבטלת א"כ תתבטל ע"י מחשבה ע"ש מבואר מדבריהם דדיבור שא"א להתבטל י"ל דהוי כמעשה אבל אם אפשר להתבטל לא חשיב כמעשה ועיין בחי' מהרי"ט שם ולפ"ז ודאי אי אמרי' דנדר שהודר ברבים אין לו הפרה והתרה וא"א להתבטל שפיר מקרי מעשה כנ"ל אבל ע"ז גופא אנו דנין אמאי אין לו הפרה והתרה וא"כ אין לומר דה"ט

משום דהוי מעשה דאדרבה נימא שיש לו הפרה והתרה וא"כ אפשר להתבטל ול"ה מעשה ועיי' תשו' מהר"מ מינץ סי' ה' להגאון מאובן ישן דמשו"ה ל"ש בתרומה טמאה כל העומד לשרוף כשרוף דמי משום דיכול לשאול עליו ע"ש וא"כ י"ל דה"ט דמ"ד נדר שהודר ברבים יש לו הפרה דלא חשיב מעשה משום דעומד להתבטל ע"י שאלה דהא מצוה לאתשולי משום דה"נ כדאמרי' בנדרים דנ"ט יע"ש:

ולפ"ז התינח בנדר שהודר ברבים לחוד אבל בנדר שהודר ברבים ועד"ר כיון דעד"ר אין לו הפרה לכתחלה א"כ אינו עומד להתבטל והוי מה שהודר ברבים מעשה לכ"ע ואין לו הפרה אפילו בדיעבד, ומעתה א"ש דמעיקרא משני דמדרי' לי' ברבים ופריך למ"ד יש לו הפרה מא"ל ומשני דמדרי' לי עד"ר פי' דמדרי' לי' ברבים עד"ר ג"כ ולהכי לא קאמר אלא דמדרי' לי' עד"ר משום דקאי אדלעיל ובכה"ג לכ"ע ברבים אין לו הפרה אבל עד"ר לחוד שפיר יש לו הפרה בדיעבד כדעת רבינו אביגדור ומיושב קושי' הש"ך לנכון והיינו דלא סגי לרמב"ם במה דמדרי' לי' עד"ר לחוד דס"ל כשי' הר' אביגדור הנ"ל וא"ש:

אמנם הא קשיא כיון דצריך לפרט הנדר ל"ל עד"ר, ונלענ"ד דהנה רש"י בבכורות דמ"ה ע"ב פי' נודר ועובד אעפ"י שעדיין לא גירש מותר לעבוד משנדר שלא תיהני ממנו והוא ממנה ע"ש, והוא פלא ל"ל תרווייהו הלא די אם נודר שלא יהנה ממנה ועיי' תשו' מהר"מ מינץ מאובן הנ"ל סי' י"ד שעמד בזה, ונ"ל בהקדם קושית הגאון מליסא בספר תו"ג שהק' ע"ד ש"ס גיטין דל"ה דאר"ה דבניסת אין מדירין אותה ואמאי אין מדירין אותה נדירנה שאם נהנית מכתובתה יהי' ממון זה שתקבל אסור עלי' בהנאה הן והליפיהן דבזה ודאי אין הבעל יכול להפר, או דהיתומים בעצמם יאסרו עלי' מעות שלהם שנותני' לה עתה אם כבר נהנית מכתובתה יע"ש ולענ"ד לי ליישב דהנה בש"ס ב"מ ד"ה ע"ב פרכי' ונימא מגו דחשוד אממונא חשוד אשבועתא, ויש שם ג' תירוצי', הא' דאשתמוטי קמשתמט והאי שנוי' ל"ש בנשבעין ונוטלין כמבואר שם ואביי משני חיישינן שמא ספק מלוה ישנה יש לו עליו ופרשי אנשי מספק שבועה ולא פרשי מספק ממונא מ"ט ממון אפשר בהחזרה וכו' ופירשו תוס' שם אם לא יזכיר יחזור אבל אין לפרש אם יזכור שאינו חייב לו יחזור אבל אם לא יזכור יעכבנו אעפ"י שיודע שלא יזכור עוד דא"כ גם מספק שבועה לא יפרוש ע"ש, וה"ט נמי לא שייך רק בנשבע ונפטר או בשנים אוחזי' בטלית שם שהוא תפוס בו ורוצה להחזיק בו מספק אולי יזכור שחייב לו ואם לאו יחזור משא"כ אם לא יתפוס ויזכור ויתבע ממונו יכפור הכל ויהי' פטור משא"כ בשאר נשבע ונוטל לא שייך ה"ט דאם אינו רוצה להחזיק מספק רק אם יזכור שודאי חייב לו למה יתבע ממנו קודם שנזכר ימתין עד שיזכור ואם תפס ממונא מספיקא משתבע נמי מספיקא ולא נשאר לנו

תי' רק שנוי קמא דגמ' שם דל"א מגו דחשוד אממונא חשוד נמי אשבועתא, והרי כ' תוס' שם דה"ט משום דשבועה חמורה שכל העולם נזדעזע על לא תשא ע"ש, והתינח בשבועה אבל בנדר לא שייך טעם זה ועיין תוס' שבועות דכ"ט סוד"ה באומר וכו' ודף ל"ו ע"ב סוד"ה ה"ג יע"ש, ולפ"ז קשה לי מה מהני שתהי' נודרת ליתומים נימא מגו דחשודה אממונא חשודה נמי אנדר ואשתמוטי וספק מלוה ישנה ל"ש כאן כיון דהיא נוטלת, וגם דשבועה חמורה לא שייך בנדר כנ"ל:

אמנם י"ל דתוס' בגיטין דל"ה ד"ה אבל וכו' הק' וידירוה שלא תאכל ככר זה וכו' ותאכל לאלתר בפנינו ותי' שאינה חוששת אלא בנדר שע"י הוא עומדת באיסור כל ימיה יע"ש, ולפ"ז א"ש דודאי אמרי' מגו דחשוד אממונא חשוד נמי אנדר פ"א אבל בשביל שחשודה אממונא פ"א אינה חשודה בנדר כל ימי', אבל מה הק' התורת גיטין שהיא או יתומים יאסרו עלי' הממון בהנאה הרי בכל פרוטה ופרוטה שנהנית עוברת בלא"ה משום איסור גזל ושוב לא מהני הנדר דמגו דחשודה אגזל בכל פרוטה ופרוטה חשודה נמי על איה"נ דנדר ולק"מ וא"ש:

אמנם בהא דהנושא נשים בעברה פסול עד שידור הנאה מהנשים שהוא אסור בהם עיי' שו"ע או"ח סי' קכ"ח ס"כ תקשי הא בכל פעם שהוא בועל אשה פסולה בלא נדרו נמי עובר בלאו וא"כ נימא מגו דחשוד על איסור גרושה וכדומה לכהן חשוד נמי אנדר ומה תועלת יש בנדרו וצ"ע לכאורה, ונלענ"ד דהנה התוס' ורשב"א סוף מס' נדרים הק' למשנה אחרונה שם דהאומרת טמאה אני לך תביא ראיה לדבריה ומקשי' אמאי הא שוי' אנפשי' חד"א, ותי' בשם הר"א ממיץ דלא מצינו זונה שהיא אסורה לנשא לכהן דודאי הוא מוזהר עלי' אבל היא אינה מוזהרת עליו אלא כל היכא דאיהו מוזהר איהי מוזהרת דלא יקחו כתיב כדאמרינן ביבמות פ"ד הלכך הכא כיון דאינה נאמנת עליו והוא מותר בה גם לדבריה אינה אסורה בו יע"ש, הרי מבואר מזה שאין עליה איסור רק משום לתא דידי' שהוא עושה איסור על ידה והרי קיי"ל בשו"ע סי' קי"ט ס"ב דאם אינו חשור לאכול דברים האסורים אבל הוא חדוש למכרם מתארח אצלו ואוכל עמו וכו' יע"ש והרי יוצא מבואר דמי שחשוד להכשיל אחרים באיסור אינו חשוד לעבור בעצמו, ולפ"ז שפיר הועילו במה שנודר שלא תהנה היא ממנו דאף שחשודה להבעל לו, הוא רק אסורה משום לתא דידי' ודמי' למי שחשוד להכשיל אחרים דאינה חשודה שתעבור על איסור נדר שהוא איסור דידה גופה וא"ש:

אלא דבאמת אינו יכול לאסור הנאת תשמישו עלי' דהא משועבד לה וכמ"ש הש"ך יו"ד רס"י רל"ה ולהכי צריך לאסור הנאת תשמישה על עצמו שלא יהנה הוא ממנה וזה שפיר

מהני כמבואר רס"י הנ"ל וממילא דחל נמי שלא תהנה היא ממנו בכולל וכדעת הפרישה וב"ח שהביא הטו"ז ביו"ד סי' רל"ד סקנ"ט וש"ך סקפ"ג יע"ש ושפיר כתב רש"י משנדר שלא תיהנה ממנו והוא ממנה ומיושב קושית מהר"ם מינץ הנ"ל:

אלא דיש להשיב כיון דהיא אשתו פסולה אינה משועבד לה ושפיר יכול לאסור הנאתו עלי', אלא דאפשר לומר כיון דבכלל נשים פסולות בעבירה הוי ג"כ חלוצה דרבנן וכיון דמה"ת משועבד לה אפשר דאין הנדר חל מה"ת אלא בכולל כנ"ל, או אולי אפשר לומר כיון דאיהו אינה מוזהרת אלא משום דהוא מוזהר מקרי משועבד לה ואין הנדר חל באוסר הנאת תשמישו עלי' אלא בכולל דהנאת תשמישה עליו ועדיין צ"ע עיין רש"י ותוס' כתובות דף ע' ע"ב:

ואמנם אכתי תקשי לדעת הרמב"ם פ"ה מה' נדרים ה"א ופ"י שם הי"ב שפסק דהמדיר את חבירו בהנאתו והנההו, המדיר עובר ולא המודר יע"ש ועיי' ר"ן נדרים דט"ו א"כ גם אם הי' נודר שלא תיהנה היא ממנו אין עלי' איסור רק עליו א"כ הדק"ל מה הועילו בנדר נימא מגו דחשוד לעבור על לאווי דכהונה חשוד נמי לעבור על הנדר, ונלענ"ד דהנה בש"ס שבועות דמ"ד ע"ב תנן חשוד על השבועה כיצד וכו' ואפילו שבועת שוא והק' בתוס' בדמ"ו שם ד"ה ואפילו וכו' הא בסנהדרין כ"ה אמרינן מומר אוכל נבלות להכעיס אביי אמר פסול ורבא אמר כשר רשע דחמס בעינן ופריך ממתני' אל תשת רשע עד אלו הגזלנים ומועלי' בשבועה מאי לאו א' שבועות שוא וא' שבועות ממון אלמא לא בעינן רשע דחמס ומשני לא אידי ואידי שבועות ממון והשתא אמאי לא פריך ממתני' דהכא דפסל בהדי' נשבע לשוא לשבועה ולא פליג שום תנא וההי"ד דיפסול לעדות, ותי' דהתם גבי עדות מכשרינן נשבע לשוא כיון דלא הוי רשע דחמס ואינו רע לבריות וחשוד להיות רע לשמים אינו חשוד להיות רע לשמים ולבריות אבל הכא שכבר הוא רע לבריות אם הוא משקר וכופר ממון וכבר משעה שנשבע לשוא הוי רע לשמים ולהכי פסול לשבועה ע"ש ועיי' תשו' חוו"י סוס"י ט"ו שהק' אמאי בנדר עד"ר אין לו התרה כיון דהחכם משוי' לי' לנדר טעות מעיקרא א"כ גם דיבור שעד"ר משוי' לטעות דהא אפי' פי' שלא יהי' לו התרה נמי מהני התרה. ותירץ משום דרבים זכו בכבודם והוי כאלו נדר לטובת רבים ע"ש, ולפ"ז א"ש דמדרי' לי' עד"ר וא"כ אם עובר על נדרו הוי גם רע לבריות שפוגע ומזלזל בכבוד הרבים ורע לשמים אינו חשוד להיות רע לבריות ושפיר אף שחשוד לעבור על לאווי דכהונה אינו חשוד לעבור על הנדר, ולפ"ז בגמ' שפיר לא הוצרך עד"ר למ"ד צריך לפרט הנדר דס"ל דהמודר לוקה וא"כ מדירה שלא תיהנה ממנו ולא שייך מגו דחשודה אלאו דכהונה חשודה נמי לעבור על איסור נדר כנ"ל, אבל הרמב"ם לשיטתו דהמדיר

לוקה וקשי' נימא מגו דחשוד לעבור על איסור כהונה חשוד נמי לעבור על איסור נדר ולכן הוצרך עד"ר דאינו חשוד להיות רע לבריות ודברי הרמב"ם נכונים וא"ש:
והנה כל מש"ל קודם שיבורר ע"פ הדין דאסורה לכהן אבל אחר שיהי' מבורר עפד"ת שהוא אסורה לו אז אם יש בו משום מיגדר מילתא או שזה יהי' לו כפיי' לגרש יוכל למנעו מאתם גם השוחט והמקוה אבל אם אין אחת משתי אלו רק לענות אותו אינני מסכים למנוע מהם המקוה אם יש חשש שיבא עלי' בנדתה, אמנם יען שאני אינני בקי בטיב האנשים המורדים והכל לפי הענין ואין לדיין אלא מה שעיניו רואות, יתיעץ עצמו עם הותיקי' ויראי ד' בעירו, וד' יהי' עמו, ויהי' עליו נועמו, ידידו דוש"ת באהבה:
עמרם הק' בלוהם בק"ק הנ"ל

תשובה תכה

שיל"ת ב' אויפאלו א' בהעלותך תרס"ד לפ"ק:
יהי שלום בחילו, עד כי יבא שילו, ידידי הרב הישיש המאוה"ג וכו' כש"ת מו"ה יעקב צבי נ"י קאלטמאן רב דק"ק ווירטש והגליל:
מכתבו היקר מיום ג' שבועה העבר קבלתי וחשתי להשיב והנני שולח לו שתי תשובות ארוכות אשר כתבתי בענינים אלו מתוכם יראה דעתי בזה ויעיין תשובת רשב"א סימן תשנ"ה הביאו ב"י סימן רכ"ח ומהריב"ל ח"ד סימוד' ורמז עליו הש"ך סי' הנ"ל סקכ"ח וז"ל מי שנשבע שלא לשחוק בקוביא לזמן ידוע ובא לישאל על נדרו ואומר שמתירא שמא יתקפנו יצרו ולא יוכל להעמיד על עצמו ונמצא עושה שתים רעות שוחק ועובר על שבועתו תשובה מסתברא דאין נזקקין לו דשחוק בקוביא עבירה היא ואין מתירין לו נדר לעבור עבירה ואם מפני שלא יכשילנו יצרו לעבור שבועתו ישביע את יצרו ואין אומרים לאלו שיזדקקו לעבירה קטנה כדי שלא יעשו עבירה גדולה עכ"ד, [ועיין בס' חסידים סי' תתרצ"ה הגם דל"ד דבנ"ד נדר שלא לעבור עבירה ועיין בתשו' חיים שאל סי' ו'] ויעיין תוס' שבועות מ"ג ד"ה ויוציא שהתפלאו וכי עבידיה תקנתא לרשיעי וכו' ועיין תוס' ב"מ ל"ד ע"ב ד"ה שמא:
ורגיל אני לומר מי חכם ויבין אלה נבון וידעם כי ישרים דרכי ד' לעשות הפשוט והישר ולא להמציא היתירים כדי שלא יכשלו הפושעים רק צדיקים ילכו בם ולא יזדקקו אפילו לעבירה קטנה אפילו אם ופושעים יכשלו בם ויעשו עבירה גדולה, וגם אני חושש שאם יתירו להם עבירה קטנה זו יבא בדור פרוץ כדורינו מכשול רבים ורבים יעשו כמוהם וכיון שעבר אדם עבירה ושנה בה נעשו להם כהיתר וחו"ש יתבטל דין זה לגמרי וטוב

שהם ואלף כיוצא בהם יתבטלו ואות אחד מתוה"ק לא יתבטל. ועיי' חת"ס בחי' לע"ז דס"ג סוע"ב, וד' יהי' לנו כטל, ויפרח כשושנה, עדת מי מנה, כנפשו ונפש ידידו הנאמן דוש"ת באהבה:
עמרם הק' בלוהם

תשובה תכו

ב"ה ה' לס' ראה אנכי נותן לפניכם היום ברכת"א לפק"ק אלמאשד **שפע** ברכה וטל, יריק אלקי ממעל, על ראש דודי האהוב והחביב הרב הגאון הגדול צדיק ונשגב כקש"ת מו"ה אלי' משה כ"ץ נ"י אבדק"ק פעטצעל:
אחדש"ת שמעתי דבת רבים מסביב אשר פערו פיהם לבלי חוק לדבר סרה על אותו ואת בנו ביום אחד, בהוסדם יחד עלי ומסיחים לפי טומאים כי דומה דודי לצבי הוא בנו הרב וכו' מו"ה אליעזר צבי הכהן נ"י הכי קרא שמו אליעזר ואלקי אבותיו לא הי' בעזרו רק בא במרמה רץ כצבי וגבור כארי במסתרים כי היה במחשך מעשיו ומהיר במלאכתו מלאכת ד' ברמיה לעלות על מזבח אשר הוא זובח עליו איש צדיק תמים, חוטר מגזע ישישים, אילים ותרשישים, משפחת קצוה"ח נכד בעל קונטרס הספיקות כי לקח את ברכתו, והנה היא מבקש את נפשו לקחתה, ולשרש שרשיהם אשר המה כמסמרות נטועים על כסא רבנות סאלקע זה יותר משבעים שנה ובא עץ החיים לעקר ולטעו"ת בווי העמודים אשר נשען עליהם ולהתכבד בקלון חברו ליטול שלשה כתרים כתר תורה כהונה ומלכות אמנם קש"ר שם רע עלה על גביהן, כי רבים אומרים לנפשי שהיו הקשור"ם עם ק"ק הנ"ל ראוי ללבן והעטיפ"ה בשמלת הצניעות ליעקב כי עון עקיבי"ו אשר עקב את הרב המאוה"ג מו"ה כתריאל כהנא נ"י יסובבו והמה מביאים דבתם רעה גם על אביו כבוד דודי הגנ"י אשר אינו מוחה מחאה בפניו בתוכחת מגולה, וכשמעו את השמועה לקול צללי אזני ותמה תמה קראתי וכל אשר בתוכו יתמ"ה לאמור ההיה נהיה כזאת בתוך משפחתינו מעת היתה להסיג גבול וליכנוס לחצר חבירו שלא מדעתו לקפח פרנסתו לגרש מהסתפח בנחלת אבותיו לאמור לו לך מעבוד את האדמה אשר לוקחת משם ויצאת מביתיך והלכת והיתה לאיש אחר אשר בא לגור וישפוט שפוט והיה כי יחם לבבי דברתי אתם משפטים בריבי עמם ואני אמרתי בחפזי כל האדם כוזב שקרנים אתם שקרנים הריתם עמל וילדתם שקר לדבר על צדיק עתק ומוציאי דבה המה כסילים הבוערים בעם כאשר תבער אש לשו"ן קש כי איני מאמין באמונה שלימה שמימיני"ם בני מימין"ם ישימו שמאלם תחת לראשם כאחד מן המשמאילים ופנים חדשות באו

לכה"ן שדעתו יפה וחס ליה לזרעיה דאבא בהן וב"ר דילי"ה לעשות עול וחמס כזה לאחוז פני כסא רבנות ולפרשז עליו ענינ"ו למשכו מתחת היושב עליה כי משיכה אינה קונה דבר תורה ולילך ללחום בלחמו ובעודו בכפו יבלענה אמנם כאשר שמעתי כי ישיחו בו יושבי שערי התורה לאמור מי ילד את אלה ואלה מי גידל להרוס חומת הדת ומכצרי בני יהודא לפרוץ גדרות צאן קדשים מבלי הסיג גבולי עולם וענו בי כחשי לאמור אמת הדבר אשר המה דוברים באזניך, וזה דודך וזה ריעך בני יר"א של"ם ממקום קדוש יהלכו אבות קדושים אשר בארץ המה והיו לבוז כ' לא היתה בזה קדושה ואם תמצא את דודך תגידו לו כי לא נאה ולא יאה לעשות כן ורבת שבעה לה נפשי הבוז נשוא לא אוכל ראיתי ונתון אל לבי לחוק בספר מילי ולא אשיב ידי מבלו"ע חרפה ובוז ובית הבליעה מחזיק יותר מב' זיתים כי אינו מר כזית רק כלענה וראש לגלות אוזן אדוני דודי נ"י אשר מקור מקומו טהר גברא וטהר איתתא ובלי ספק לא הודע אליו חטאת בנו אשר חטא על הנפש והיה בעיני אנשים, הוא ובנו חטאים כ' לא טוב הדבר אשר בנו עושה נבול יבול חו"ש גם הוא גם העם הזה אשר הושיבו אותו כסאות למשפט וכבודו בקלון ימיר ויעטה כמעיל בשתו, וכלימה תכסה פניו בין אנשים העבריים האלה למקומותם במושבתו כי חיות הנה:

ואנשים העומדים לימינו המה המעט ולא יתן ד' מוע"ט לצדיק כי זה אחד מהמקומות שהמועט מחזיק את המריב"ה והוא מושבות קא קשיא ליה לכן זאת העצה היעוצה ממני ש"ב כריע כאח לו אם רוח המש"ל יעלה עליו מהרב של ק"ק פלוני מקומו אל ינח, כי לא ימצא מנוח ואין לך שנואה מן המחלוקת ובפרט גדולי הדור היושבין על מדין במדינות אלו ירחיקו אותו כמטחוי קשת בעבור דבר זה ויעמדו לימין צדקו של הרב דשם ויצאו לישע עמו לעזרו ולסמכו בכל מה דאפשר ועל אויביו יתגבר כי הם עומדים לנס עמים הם העומדים על הפקודים ועליהם גוים ידרושו ודבריהם נשמעים ואף גם זאת כי ברוב עם הדרת מלך ולא רגיל"ו על לשונו ואין יתרון לבעל הלשון וחו"ש יהיה כמו"ץ אשר תדפנו רוח אנשים האלה ללשונותם ולשונם תיהלך בארץ כי ימטיר על צדיקים הולכים לתומם גפרית המינות ומלח האפיקורסות כי דורש כאב בחכמות זרות או ידעוני במדעות נכריות ואל יתהלל החכם בחכמתו רק יאמר נא ישראל כי אינו מלובש באורים ותומים ולא נשא על לבו חושן המשפט ואבן העזר מאסו הבונים ולא הלכו באורח חיים ואת מי יורה דעה ויבין שמועה וחו"ש יהיה לשמצה בקמיהם ולא לכבוד יהיה לו:

עד הנה דברתי כדבר איש אל רעהו ואחיו דרך גבר בעלמא אמנם עתה במסילה נעלה אל הר ד' ואשים אל ישראל דברתי קדוש ישראל לד' ראשית תבואתו ומקור מחצבתו ופריו ישמח אלקים ואנשים ואת אלוקים הוא ירא הלא מורה יעלה על ראשו פן יקרנו עין בדבר זה והאלקים יבקש את נרדף וגם דמו הנה נדרש כי יהיה בעירום ובחוסר כל ובביתו אין לחם ואין שמלה וידי בנו דמים מלאו ומה יענה ליום פקודה כי יפקד מושבו הלא אבן מקיר תזעק וכפיס מעץ יענה עד חמס וחמס"ו בוערה בו חו"ש, סוף דבר הכל נשמע מצות האב על הבן וכאב את בן ירציהו ועל פניו יוכיחנו כ' שם אבותיו הוא מחלל אשר מעולם אנשי שם ואם רוצה לחסות תחת כנפי השלום ובצל שדי יתלונן ומצוא חן ושכל בעיני אלקים ואדם ישיב איגרת הרבנות אשר קיבל מסאלקע כי הוא איגר"ת בת מחלת לב הרב הנ"ל והצנועין מושחי"ן את ידיהם לכהן לפני ד' כי המה נקיי כפים ולא בהסגת גבול רעהו כי נאמר שאו"ר בגבולי"ן להסיג גבול אשר גבלו הראשונים וכינו"י סופרים תרבה חכמה וחמץ בכתיב"ת שטר הרבנות הזה, כ' יתחמץ לבב הרב דשם וכליותיו ישתונן והיה כי צעוק יצעק וכו' ועל זה נאמר חושך שבת"ו אוהב בנו ויוציא כאור צדקו וידעו כולם כי הם זרע בירך ד' ולא עולתה בהם ולכל הפחות איעצנו ויהי אלקים עמו שאל יצא לרי"ב מהר ואל תקרי לריב אלא לרב וישמור נפשו מבוא בדמים אל מכון שבט"ו עד ישקל הדבר בפלס השכל ומאזני התבונה כדת מה לעשות כי כל הדרך אינו בחזקת מתוק"ן והיה אם לא ישמעו לקול האותות האלה דעתי נוטה לפעול שיצרך שיהיה לו כאב התרה מאדמ"ו הרב הגאון דק"ק קראלע נ"י ועי"כ יתבטל הדבר:

ובזה אתו הסליחה אם הקשיתי לדבר כי חם לבי בקרבי בהגיגי תבער אש האהבה לכם וקנא קנאתי לכבודו ולכבוד בית אבא לדבק לשון מדברת גדולות אל חכו ולהראות העמים והשרים את כבוד יושרם ואת יופי מעשיהם כי טובת מרע"ה הנה ולא ילכו לרעו"ת דתינ"ו דברי ש"ב החותם באהבה רבה ואהבת עולם, דורש ומבקש שלומו לטובתו כל הימים, באמת ובתמים:

עמרם הק' בלוהם בק"ק הנ"ל

תשובה תכז

שיל"ת ב' אויפאלו ה' תשא תרמ"ו לפ"ק:

שוכ"ט לידידי הרב הותיק מלא עתיק הגדול בתורה ובמעשים חכם חרשים ונבון לחשים כמו"ה יעקב צבי נ"י ווייס אבדק"ק ה' סאבאסלא:

כאשר בא מכתבו שבוע העבר לא נתנני יד להשיב כי הייתי טרוד בכמה ענינים שונים ויען ראיתי במכתבו כי כבר עבר מועד שקבע לא חשתי להשיב וגם ספר מחולת מחנים לא שלחתי כי אינו מדבר מענין זה והיום נפנתי מעט אמרתי להשיב מפני הכבוד ואולי יהי' תועלת מעט לחזק בדק בית ישראל:

נפשו היפה לשאול הגיע אם נכון לעשות עגלה ן טאדענ- וואגען] להוצאות המת כדרך המתחדשים ולכתוב תקנה זו בשטאט טען דח"ק דשם:

תשובה: הנה מדרך המוסר ידוע אצל המדקדקים כי גיכ"ק מתחלף וסמ"ך ותי"ו המה לאחדים במבטא לכן ת'ק'נה זו מתחלף בס' בס'כ'נה לעקור ולשרש חו"ש מנהגים ישנים ועכשיו אינו עולם התיקון עדי יקיצו ישני עפר וכל המשנה ידו על התחתונה:

ועתה נבא לעיקר הדין, הנה בתנחומא וברבה במדבר בפסוק איש על דגלו איתא אמר להם [פי' יעקב לבניו] כשנטלו אותי ביראה ובכבוד טלו אותי ולא יגע אדם אחר במטתי ולא אחד מן המצריים ולא אחד מבניכם מפני שיש בכם שנשא מבנות כנען וכו' וסדרן מי הם שישאו לכל ארבע רוחות ובזכות זה זכו לדגלי מדבר ע"ש באריכות ובמ"ר וילקוט פ' ויחי בפסוק ויעשו לו בניו כאשר צום ורש"י בחומש שם הביא מדרש הנ"ל, ועוד בתנחומא וברבה ר"פ ויחי מעשה ברבינו הקדוש כשהי' מסתלק מן העולם צוה ג' דברים וכו' ואל תניחו לנכרי שיגע במטתי אלא מי שנטפל בי בחיי יטפל בי במותי ע"ש, אלמא שיש קפידא מי המה נושאי המטה ומכ"ש שלא ישאו אותו בעגלה ויהיו הסוסים נושאי המטה:

ואף דאין מורין ולמדין הלכה מפי אגדה כדאמרינן בירוש' סופ"א דחגיגה ופ"ב דפאה ה"ו הביאו תוס' ריש הוריות ותוי"ט ברכות פ"ה מ"ד, מ"מ היכא שלא מצינו בתלמודא סתירה דעת הגאון מוהרי"פ שבתשו' נובי"ת יו"ד סי' קס"א דשפיר ילפי' גם מאגדה ועיין תוס' ברכות מ"ח ד"ה ולית ופ"ת אה"ע סי' קי"ט סק"ה [עיין בתשו' סי' תרי"ט שבסו"ס הישר לר"ת ובס' אדרת אלי' לבעל משנת חסידים בח"ב הנקרא מי נדה פט"ז וי"ז וביד מלאכי כללי הא' אות ע"ב] ואפילו לדעת נוב"י שם דממדרש לא ילפינן אפילו היכא שאין הגמ' סותרת מ"מ כתב שם דמסיפור מעשה דהמן שפיר ילפינן בתוס' ע"ז ל"ג משום דסיפור מנהגן של ישראל וילפי תוס' ממנהגן של ישראל ובמק"א הבאתי סמוכין לזה [ע"ל סי' רע"ב] וה"נ כיון שס שסיפר המדרש צוואת אבינו הזקן ורבינו הקדוש למעשה שפיר ילפינן ממנהג של אבותינו ורבותינו הקדושים, ועוד שהרי כתב המג"א סי' תר"ץ סקכ"ב בשם מהר"א שטיין בביאורי סמ"ג דמנהג עוקר הלכה היינו אם המנהג עפ"י ספרים חיצונים כמו פסיקתא ומדרשים אפילו הוא נגד רוב הפוסקים

והתלמוד מסייע להו [ועיין או"ז הגדול ח"ב סוס"י נ"ג] וא"כ בנ"ד שכבר נתפשט המנהג כמדרשים הנ"ל שיהי' ישראלים נושאי המטה ודאי אין לבטל המנהג לישא בסוסים, ומכ"ש בענין הוצאות המת שכתבו תוס' ברכות ח"י ד"ה למחר התרת ציצית מטלית המת שאנו עושים ע"פ ספרים חיצונים מס' שמחות אעפ"י שגמ' שלנו חולק ע"ש וכל מנהגי ישראל בענין הטהרה והוצאת המת הם עפ"י קבלה וסתרי תורה ועיין בס' מעבר יבוק הגדול וחת"ס יו"ד סי' שכ"ז ודאי יש ללמוד ממדרשים הנ"ל שצריך שיהיו נושאי המטה ישראלים דוקא ולא סוסים בעגלה:

אמנם יש לחלק דבמדרשי הנ"ל לא כתבו אלא שלא יגע ודוקא בנוגעין במטה אסור ע"י אחרים אינם ישראלים אבל סוסים המושכין בעגלה אינם נוגעין המטה אין בזה איסור וגם יש לעיין אי ילפינן מיעקב כיון דהי' קודם מ"ת ועיין תוס' מו"ק דף כ' ע"א ד"ה מה בשם ירושלמי שם ה"ה דאין למדין מקודם מ"ת ועיין בב"ר פ"ק ובמתנות כהונה שם ובירושלמי פ"א דסנהדרין ה"ד ובמ"פ שם [עיין בס' קה"י בחלק מענה לשון אות צ"ט בשם שנות חיים דמסיפור מעשה קודם מ"ת אין למדין אמנם הרמב"ן הובאו דבריו ברי"ן שועיב עה"ת פ' ויחי למד ממה דכתב שם וישאו אותו בניו וכו' שיש בזיון גדול למת לשאת אותו בסוסים ודלא כנ"ל, ומהראי' שהביא שם ממלכים ב' י"ד וד"ה ב' כ"ה שאחרי שאמצי' מלך סר מאחרי ד' כתיב וישאוהו על הסוסים וגו' וכ' הרד"ק במלכים שם על רכב משני סוסים ולא נשאוהו לכתף כדי לבזותו עבור רשעו משמע דאפילו באין הסוסים נוגעין במטה יש קפידא]:

אך מלשון הירושלמי שהביא אשר"י ר"פ מי שמתו סי' ג' ובתוס' ר"י החסיד שם נמסר לכתפין כמו שנמסר לרבים דמי נראה להדיא שהיו נושאין המטה בכתף ועיין יו"ד סי' שנ"ח ס"ג, וזה לשון הרמב"ם פ"ד מאבל ה"ב וסובלין את המת על הכתף עד בית הקברות וכתב הכ"מ אורחיה דעלמא נקט אבל אם ירצו לנשאו בידיהם נושאין ע"ש משמע דוקא בידיהם שרי אבל בעגלה לא:

ועוד נ"ל שהרי נשיאת המטה מצוה הוא ונושאי המטה פטורים מק"ש ותפלה כמו דאמרינן ר"פ מי שמתו ובאו"ח סי' ע"ב ועיין ביו"ד סי' שנ"ח ובש"ך סק"א וא"כ אם נושאים בעגלת סוסים אית בי' נמי משום ביזוי מצוה כדאמרי' בשבת דף כ"ה ושפך וכסה במה ששפך יכסה שלא יכסנו ברגל שלא יהי' מצות בזויות עליו:

ואף דכתב הב"ח ביו"ד סי' כ"ח אות זי"ן ושמ"ח שם אות הנ"ל דדוקא ברגל אסור אבל בכלי שרי מ"מ הרי סיים הב"ח שם מאחר שהוא בידו ע"ש, אבל לשאת בעגלה ולא בגופו כלל ודאי הוא ביזוי מצוה ועיין פסחים נ"ז וברש"י ד"ה כריך:

והנה בסוטה י"ד אמרינן הקב"ה קבר מתים שנאמר ויקבור אותו בגיא אף אתה קבור מתים ועיין ברמב"ם בסה"מ שורש א' ורמב"ן בהשגות שם שהוא מ"ע מה"ת והלכת בדרכיו ע"ש ואמרינן בסוטה די"ג שם אותן ד' מילין מי הוליכו מלמד שהי' משה מוטל בכנפי שכינה וכו' וא"כ כשם שהקב"ה בכבודו ובעצמו נשא משה ד' מילין כן המצוה לשאת את המת בעצמו ובגופו ולא בעגלת סוסים:

ובכן נפלאים מעשה כמה קהלות קדושות שמוליכין המת לביה"ק בעגלות, וצריך ללמד זכות עליהם דבמקום שביה"ק רחוק מעיר כבד הדבר מנשוא בכתף ואם יעמדו לפוש ימשך הדבר הרבה ועי"כ יבואו לפעמים לאיסור הלנת המת המבואר בסי' שנ"ז, וגם אין עתה כתפין מיוחדים דא"כ היו אסורים בנעילת הסנדל כמבואר בסי' שנ"ח ס"ג ועיין טו"ז שם סק"א ונקוה"כ בתירוץ ראשון וא"א לילך יחף ברחוב הגוים עיין או"ח סי' תקנ"ד סי"ז בהג"ה וא"כ לאו מצוה דרמי' עליה הוא וכל חד וחד מדחי ושמיט ואזיל ואפשר שהי' המת מוטל בבזיון לכן התירו להוליך בעגלה משום כבוד המת דאפי' להלין המת מותר מפני כבודו כמבואר סי' שנ"ז ע"ש:

ואמנם לעשות עגלה מיוחדת להוצאת המת כמנהגי הגוים להתדמות להם אסור משום ובחוקותיהם לא תלכו כמ"ש הרמב"ם רפי"א מה' ע"ז ועיין רמב"ן בחומש פ' ראה בפסוק איכה יעבדו הגוים ועייה"ט בתוס' ע"ז י"א ע"א ד"ה ואי ותוס' סנהדרין נ"ב ד"ה אלא ובתשובת מהר"מ שיק יו"ד סי' שנ"א כתב דאין בזה משום ובחקותיהם לא תלכו כמבואר ברמ"א סי' קע"ח דכל שהוא לתועלת או לכבוד אין בזה משום ובחקותיהם לא תלכו, והנה דברי הרמ"א הם ממהרי"ק שורש פ"ח והמעיין בפנים במהרי"ק יראה דשם מיירי בבגד שלובשין משיגי חכמה ידועה והם עצמם לא לבשו רק לתועלת כבוד שהי' ניכר שבקי בחכמה ההוא וגם משום הרוחת ממון דמאן דכאיב לי' כאיבא ליזיל לבי אסיא ואינו חק בלי טעם, אבל בנ"ד מה טעם ותועלת יש בעגלה צבועה שחורה וסוסים מלובשים ומתעטפין שחורים, אלא שאוה"ע נהגו כן ושמוהו שזה כבוד ואם גם היהודים עושים כן זהו כבודם בעיני האומות שמתדמין להם ודאי איכא משום ובחוקותיהם לא תלכו עיין בי"ש או"ח סי' נ"ז ולעיל סי' רל"ו]:

עוד כתב שם להתיר מהא דסנהדרין נ"ב דהיכא דלאו מיניהו ילפינן אלא מה"ת לית בי' משום ובחקותיהם לא תלכו, וה"נ מה"ת ילפינן שנשאו המשכן בעגלות צב וגם האדם דומה למשכן כמ"ש שם בשם אלשי"ך וכוזרי, הרבה תשובות בדבר, חדא וכי מפני שאנו מדמין האדם למשכן דרך רמז ומוסר נעשה מעשה, ושאני בהא דסנהדרין דכתיב סייף באורייתא, וכן שנשרפין על המלכים כתיב בהדיא. ושנית נהי דכתיב עגלות צב דהיינו

עגלות מכוסים באורייתא מ"מ צבועת שחורים וסוסים מתעטפין שחורים לא כתיבא וא"כ מיניהו גמרינן:

ושלישית דסייף שפיר ילפינן מאורייתא שמצוה להרוג בסייף, וכן שורפין על המלכים מצוה הוא לכבד המלך שלא ישתמשו הדיוטות בכלי תשמישן ועיין בש"ך יו"ד רס"י שמ"ח וברמב"ם פ"ב ממלכים, אבל מה שנשאו המשכן בעגלות אינו מצוה ואלו הי' רוצים לישא בכתף הי' רשאין אלא שהארון הי' מצוה דוקא לישא בכתף ולא בעגלה וכמ"ש רמב"ם במנין המצות מצוה ל"ד ועיין בשורש ג' בהשגות הרמב"ן אבל המשכן הי' מותר בעגלה ולא מצוה והי' רשאין לישא גם בכתף אלא שהיו כבדים ונשאו בעגלות, וזה לשון רמב"ן בחומש פ' נשא בפסוק ויקריבו הנשיאים והנה חשבו הנשיאים שלא יתכן שישאו הלוים על כתף קרשי המשכן והאדנים שהם כבדות מאוד והביאו מעצמו עגלות שכן דרך כל נושאי בתי המלכים והיכלי אהליהם לשאת אותם בעגלות וכו' ע"ש, וא"כ כיון שאינו חק קבוע בתורה לשאת בעגלות מי שעושה חק קבוע לשאת המת בעגלות לאו מאורייתא יליף אלא מיניהו ואסור משום ובחקותיהם לא תלכו:

ועוד נהי דלא קיי"ל כר"ש בב"מ קט"ו דדריש טעמא דקרא מ"מ היינו לקולא דוקא להקל במקום דל"ש הטעם, אבל לחומרא קיי"ל כותיה, וא"כ לא ילפינן מאורייתא אלא היכא דגם באורייתא הוא חק בלי טעם נגלה אבל כאן דיש טעם בדבר למה נשאו המשכן בעגלות משום שהי' כבד לשאת בכתף כרמב"ן הנ"ל וגם מה שהי' מכוסין יש טעם בדבר שלא יתקלקלו משרב ושמש וגשם וכדומה אבל מה שנושאין המת בעגלה כזו לאו מאורייתא ילפינן דבמת ל"ש טעם זה רק מיניהו ילפינן שפיר שייך בזה משום חקות העכו"ם ואסור, ומכ"ש לעשות זה לחק קבוע ולכתוב בשטאטוטען של הח"ק שלא יעשו רק באופן זה הוי החוקקים חקקי און וכ"מ בעה"ק שער כ' שזה הי' חטאת סדום ההפוכה כמו רגע על אשר הקימו להם דברים רעים ומגונים לחוקים ומשפטים טובים וישרים וקבעו בהם מסמרות בקנסות ועונשין שלא יעברו מהם בעולם ע"ש שהאריך:

ומ"ש שהי' כן בפרעסבורג בחיי חת"ס, אינה ראיה ויש לדונם לכף זכות כי בתחלה אנוסים היו בדבר ממעה שרי המלך וכיון שהתחילו בהיתר כיון שלא היתה כוונתם להתדמות להם רק מחמת אונס שוב אפילו פסק האונס אין בו משום ובחקותיהם לא תלכו כיון שגם עתה אין כוונתם להתדמות להם אלא שכבר נהגו ומחזיקים במנהגם, לכן לפענ"ד מי שיש בידו למחות שלא ינהגו בעגלה כזו צריך למחות בחזקת היד ולהעמיד הדת על תלה, עד כי יבא שילה, ובעגלה ובזמן קריב יצמח פורקנא ויקריב משיחא, וירם קרן לעמו, ויהי' עלינו נועמו כנפשו ונפש ידידו הדוש"ת:

עמרם הק' בלוהם בק"ק הנ"ל:

תשובה תכח

שיל"ת חוסט שנת תרמ"ב לפ"ק:

לכבוד ידידי הרבני המופלא ומופלג, מלא פלג וכו' מו"ה פנחס ארי' הכהן נ"י ביישוב עדיעק תע"א:

מכתבו היקר קבלתי וכו' ומה ששאל אודות אחד שרוצה לנטוע אילנות ופרחים על קבר קרוביו, הנה הוא מעשה הבל ותעתועים ובורות והתדמות לעכו"ם וראוי לגעור בו בנזיפה, ומה שהביא מהאהל שעושים על קברי צדיקים הא הנה התחילו בזה החסידים לעשות כן לגדוליהם ורבותיהם ומסתמא יש להם טעם בזה עפ"י נסתר אבל נ"ל בזה תרי ותלת טעמי גם עפ"י פשוטו:

א) דמבואר בשו"ע יו"ד שס"ב ס"ה דאין קוברין צדיק וכשר ובינוני אצל חסיד מופלג, ומשמע אפילו בשיעור הרחקה דהיינו וי"ו טפחים כמבואר שם ס"ד ולכן עושים אהל לחסיד מופלג שיהי' מחיצה מפסקת [ע"ל סי' ת"ל ביתר ביאור]:

ב) דמבואר שם בסימן שע"א ס"ה דמת מטמא תוך ד' אמות עש"ה בש"ך סקי"ח, אלא ביש מחיצות גבוהות יו"ד, והנה קברי צדיקים אינן מטמאי' ועיין תוס' כתובות ק"ג ד"ה אותו מ"ש ר"ח כהן על ר"ת ז"ל ועיין בס' ישמח משה פ' שמיני דאין לסמוך ע"ז לדינא, [ע"ל סי' תמ"ח] אבל מ"מ עושים אהל במחיצות שלא יגיע טומאה לשם מד' אמות של שאר קברים, ואולי עושים רמז למה שאחז"ל עתיד הקב"ה לעשות מדור לצדיקים לכל אחד מדור בפ"ע לפי כבודו:

ג) ויותר נ"ל דהנה מה שהולכין על יום וא"צ של צדיקים הוא עפ"י רש"י יבמות דף קכ"ב ע"א ד"ה תלתא ריגלי ע"ש והנה בב"ק ט"ז דרשינן גבי חזקי' מלך יהודא וכבוד עשו לו במותו שהושיבו ישיבה על קברו, והקשה בשמ"ק שם הא הוי לועג לרש ותירץ כיון שהוא הרבה תורה בחייו ליכא משום לועג לרש ע"ש שהאריך עוד ועיין במג"א וטו"ז או"ח סי' מ"ה וסי' ע"א דבביה"ק אפילו חוץ לד' אמות של קבר שייך משום לועג לרש וא"כ איך אפשר להושיב ישיבה על קברי צדיקים ביום יא"צ הלא הוא לועג לרש וניהו דמשום איהו גופא ליכא משום לועג לרש כתי' שמ"ק הנ"ל אבל משום שאר מתים איכא ואפילו הוא חוץ לד' אמותם כנ"ל, לכן עושים אהל כדי שיהי' רשות חלוק לעצמו ומותר וא"ש:

ועכ"פ גם זה אין לעשות כ"א לאדם גדול וכמו שאחז"ל במגילה דף כ"ג כיון דבעי למימר עמדו יקרי' וכו' בציר מיו"ד לאו אורח ארעא ופרש"י דא"כ מה הנחת למרובים וה"נ דכוותי' מה הנחת לגדולים, אבל לנטוע אילנות וציצים ופרחים דברים אשר בדו שוטים מלבם ולשון נכרים הוא דברים אשר לא שערום אבותינו ודאי יש למחות בידו והחדש אסור בכל מקום מה"ת, וה' יחיינו מיומים, ויבנה ערי יהודה וירושלים ובלע המות וכו' כנפשו ונפש ידידו הדוש"ת:

עמרם הק' בלוהם בק"ק הנ"ל:

תשובה תכט

שיל"ת ב' אויפאלו א' במדבר מ"ב למב"י תרס"ג לפ"ק:

שוכ"ט לכבוד ידידי הרב הגדול בתורה, צפירת תפארה, הגאבדק"ק דק"ק פאקש כמו"ה יוסף ליב נ"י:

מכתבו הנעים מכ"ח לספירה הגיע לידי בזמנו אבל לא הי' אפשר להשיב מרוב טרדות ועתה הנה באתי בקוצר אמרים אודות שנשאל מהרב מהאללאש לאשר שעדתו הסכימו יחד לקבוע אבן זכרון בביהכ"נ ולחרות עליו שאביו הגאון הצוצ"ל ייסד הקהלה על אדני היראה בתקנות טובות וכו':

הנה לדעתי אין זה כבודו של אביו הגה"צ ז"ל כי גם לפחותי ערך ממנו הרבה עושים כזאת וגם אין עושין נפשות לצדיקים דבריהם הן הן זכרונן כדאי' בירושלמי פ"ב דשקלים ה"ה ואין כבוד אלא תורה יקיימו דברי מוסר ותוכחה אשר פיו מילא תוכחות ונכתב בספר וזהו כבודו, וגם זה דרך כבוד של החדשים ואין רוח חכמים נוחה הימנו ובפרט כי מצאנו ראינו בספרים כמה גאונים וצדיקי עולם אשר כתבו בצוואה שלא לתארם ושלא לכתוב על מצבת אבן הנהוג תואר גאון וצדיק וכדומה שבחים הרבה כי יראו לנפשם מפני בע"ח גובה את השבח ועיין יו"ד רס"י שד"ם וצוואת הגה"ק הר"נ כ"ץ ועיי' תשו' חיים שאל ח"א סי' ע"א אות וי"ו:

וכל מה שהביא מתשובת רשב"א סי' תקפ"א והובא ברמ"א יו"ד סי' רמ"ט סי"ג ובמג"א סוס"י קנ"ד סקכ"ג ד"ה כתב הרשב"א ומיומא ע' ע"א י"ל דהיינו דוקא אם עושה דבר מצוה שאינו מחויב לעשות וגם הידור מצוה אבל מצות תוכחה הוא מצוה מחויבת ועיי' בר ברמב"ם פ"ו מדיעות ואמרינן במו"ק האי צורבא מרבנן דאיכא במתא כל מילי דמתא עלי' רמיא וכ"ש רב אב"ד אין ראיה משם לעשות זכרון ולכתוב שמו לכבודו וכעין

שכתב מהרש"א בח"א ספ"ק דסוטה דמצוה שנתחייב בה כבר אסור ע"מ לקבל פרס אבל להביא עצמו לידי חיוב מותר ע"מ לקבל פרס ע"ש:
ומה שהביא מטו"ז סי' רמ"ט סק"ד משם אדרבה משמע להיפוך דכל הטעם שמותר לכתוב שמו כדי שלא יוכלו הקהל לשנות וזה ל"ש כאן אלא שבנקוה"כ שם חולק על הטו"ז, ומה שהביא פרמ"ג סי' קנ"א ומהרי"ט ח"ב סי' ד' אם יש בעזרה שלפני ביהכ"נ שקורין פאליש דין קדושת ביהכ"נ אין נפ"מ בזה לנ"ד דבאבן שקובע שם אינו מחלל קדושת ביהכ"נ רק מיישב המנהג אבל כתב שאין נכון כן לכתחילה:
אם מ"מ אנשי ק"ק האללאש ירצו לעשות אבן זכרון לדעתי יותר טוב לקבוע בבית הקהל מקום וועד למען יהיה נוכח פניהם תמיד שלא לשנות ולעשות חדשות חו"ש, ויען אני טרוד מאוד וכתבתי בחפזי בלי שום עיון אקצר, וכ"ט ממנו לא יבצר כנפשו ונפש מחו' ידידו דוש"ת:
עמרם הק' בלוהם בק"ק הנ"ל:

תשובה תל

שיל"ת ב' אויפאלו ה' שמיני י"א בעומר תרו"ן לפ"ק:
בימי הספירה, ברכה ערוכה ושמורה, לכבוד ידידי הרב הגאון המפורסם, כגן הדסים כש"ת מו"ה משה הרש פוקס נ"י אבדק"ק גראסווארדיין:
שבוע זו לקחתי מעט פנאי מרוב הטרדות לשים עיני על מכתבו היקר ובדבריו הנאמרים בדעת ובהשכל אודות אשה המשומדת שנקברה בקברי עכו"ם והקרובים השיגו רשיון לפנותה ולקוברה בקבר ישראל אם מותר:
תשובה: הנה לדינא פשוט בעיני שאין לקבור אשה משומדת בבית הקברות של ישראלים כפסק הטור והמחבר ביו"ד סי' שס"ב ולרבנן דרבי בשבועות י"ג הפורק עול דפירש"י כופר בעיקר הכרת בעוה"ז תכרת לעוה"ב אם עונה בה ולא עשה תשובה ודוקא בשאר עבירות דלאו מהני ג' דחשיב שם כתבו תוס' שם ד"ה בעומד דמיתה ממרקת בלא תשובה עם היסורים ודינים שדנין אותו לאחר מיתה ועי"כ אינו נכרת לעוה"ב אבל בהנך ג' אם מת בלא תשובה אין לו חלק עוה"ב ואפי' מיתה עם הדינין שלאחר מיתה אינה מכפרת, ואע"ג דמשמע בסנהדרין מ"ז דאפי' באנשי עיר הנדחת יש להן כפרה עכ"פ במיתה וקבורה ועיכול בשר או חזי צערא דקברא פורתא ועיי' במל"מ פ"ג משגגות ה"ז בסוף הפלפול גדול בענין זבח רשעים תועבה מ"מ הרי כתבו תוס' ד"ה ואמאי דהיינו דוקא אם דנו אותם ב"ד והרגום אבל היכא דלא איקטיל אין להם חלק לעוה"ב ע"ש וא"כ

בפורק עול דלא דנו אותו אין לו חלק לעוה"ב ואין לו כפרה אפי' לאחר עיכול בשר אם מת בלא תשובה והמשומד ודאי הוא כופר בעיקר וז"ל רמב"ן בחומש פ' שלח בפסוק וכי תשגו וכו' והנה זה כפי משמעו הוא קרבן משומד לכל התורה בשוגג כגון שהולך ונדבק לאומה מן האומות לעשות כהם ולא ירצה להיות בכלל ישראל כלל ויהיה כל זה בשוגג וכו' וע"כ ייחדו להם רבותינו מצוה אחד שבשגגתה יצא מכלל ישראל ומכל המצוה בהם והיא ע"ז וכו' ע"ש עכ"פ נראה מדבריו שהמשומד הוא כעע"ז או לפחות ענף ע"ז:

והרמב"ם פ"ג מתשובה ה"ו חשיב המומרים באלו שאין להם חלק לעוה"ב וכתב בה"ט שנים הם המומרים וכו' מומר לכה"ת כולה כגון החוזרים לדתי העכו"ם בשעה שגוזרין שמד וידבק בהם וכו' ומכ"ש החוזר לדתי עכו"ם ומשתמד מרצונו אפי' לתיאבון שאין לו חלק לעוה"ב וכיון שכן אפי' במיתה וקבורה וצערא דקיברא ועיכול בשר אין לו כפרה ואין קוברין אותו בקברות אבותיו לפי שאין קוברין רשע אצל צדיק, ועיין סנהדרין ס"א ע"ב בעע"ז מאהבה ומיראה ותוס' שם ד"ה רבא ותוס' שבת ע"ב ע"ב ד"ה רבא ורמב"ם פ"ג מעכו"ם ה"ו וכ"מ שם:

ומה"ט היה נ"ל דמותר לפנותה מלבד הטעם שכתב פר"מ משום שקברוה תחלה ע"מ לפנותה כמבואר סי' שס"ג אלא כיון דכל הטעם דאסור לפנות הוא משום שהבלבול קשה למתים מפני שמתיראים מיום הדין כמ"ש הש"ך רס"י הנ"ל ובאלו שאין להם חלק לעוה"ב ואין להם כפרה. לא איכפת לן בזה דתיהוי לה חרדת הדין:

אבל אכתי לא נתברר עד כמה צריך להרחיק קבורת רשע מקבורת צדיק דאין לומר שצריך להרחיק וי"ו טפחים דזהו אפי' בשאר מתים כמ"ש הטור סוס"י שס"ב ושס"ג ועיין ב"י שם ועיי' בפ"ת שם אות ג' בשם שבו"י טעם על שאין נוהגין כן, ונ"ל ללמוד דבר זה מהא דקי"ל ביו"ד סי' שע"א ס"ה דאסור לקרב פי' כהן שאסור לטמא למתים בתוך ד' אמות של מת או של קבר ועיי' בש"ך שם סקי"ח דבמקום קביעתו מת תופס ד"א לטומאה ע"ש וכן באו"ח סי' מ"ה פסקינן דאסור לכנוס בתוך ד"א של מת ותפילין בראשו וכן בסי' ע"א דאסור לקרות ק"ש בתוך ד"א של מת משום לועג לרש ע"ש א"כ ה"נ נראה דשיעור הרחקה הוא ד' אמות:

אלא דא"כ צ"ע בסנהדרין מ"ו אמאי הרוגי ב"ד אין קוברין אותן בקברות אבותיהם אלא שתי בתי קברות היו מתקנים לב"ד וכו' ואמרינן בגמ' מ"ז וכל כך למה לפי שאין קוברין רשע אצל צדיק והרי ה מה"ט היה אפשר לקברו בקברות אבותיו חוץ לד"א מאבותיו, אך זה אינו דהרי קי"ל בסי' שס"ז ס"ב דביה"ק אפי' חוץ לד"א אסור בתפילין בראשו וכן

בס"ג בס"ת בזרועו ויקרא בו או יתפלל ועיי' טו"ז ומג"א או"ח סי' מ"ה אלמא דכל ביה"ק הוי כד"א וה"נ אינו נקבר בקברות אבותיו משום דכל ביה"ק הוי כד"א:

ולפ"ז נ"ל למ"ש מחבר בסי' שע"א הנ"ל דאם הקבר מסויים במחיצות גבוהים עשרה טפחים או בחריץ. עמוק י' טפחים א"צ להרחיק ממנו אלא ד' טפחים ע"ש א"כ מותר לקבור המשומדת אצל ביה"ק של ישראל חוץ לחומת ביה"ק כיון שיש מחיצה גבוה עשרה חולק רשות לעצמו כדמצינו בש"ס בכמה דוכתי, אלא שראיתי למג"א בסי' מ"ה שכתב ואפי' תוך ד"א של ביה"ק אסור בק"ש ותפילין משום לועג לרש וכן מבואר ביו"ד סי' רפ"ב ס"ד שכתב להרחיק ד"א מהמת או מביה"ק ע"ש ולפ"ז גם כאן צריך להרחיק קברה מחומת ביה"ק ד"א, אמנם זה יש לדחות הא דצריך להרחיק ד"א מביה"ק היינו דוקא היכא דליכא מחיצות גבוהים עשרה אבל היכא דאיכא מחיצה גבוה עשרה או חריץ עמוק עשרה חולק רשות לעצמה ושרי לקברה חוץ לחומת ביה"ק אפי' תוך ד' אמות של ביה"ק:

ובזה נ"ל לתת טעם למנהג החסידים שבונין אהל על קברי גדוליהם ורבותיהם דבאמת יש לתמוה הרי מבואר בסי' שס"ב דאין קוברין רשע אצל צדיק ואפי' רשע חמור אצל רשע קל ואמאי אין מדקדקין בזה כלל, ולפמ"ש דכל ביה"ק דינו כד' אמות וכיון דא"א שיהיה ביה"ק מיוחד לכל אחד לפי מה שהוא שוב אין מדקדקין כלל אפי' בד' אמות וכדרך שכתב השבו"י על הרחקת ששה טפחים עיין פ"ת סי' שס"ב אות ב' ודוקא בימיהם שהיה להם בתי קברות איש לבית אבותיו כמ"ש רמב"ן פ' ח"ש בפסוק גר ותושב היה אפשר לדקדק בזה ולא בזמנינו כלל:

אבל יותר נ"ל דהרי פסקינן בסי' של"ח נטה למות אומרים לו התודה וכו' וכיון שמתודה הרי הוא בעל תשובה כמ"ש הרמב"ם ריש הלכות תשובה וכן משמע מרש"י שבועות י"ג דקאמר מה חטאת ואשם אין מכפרין אלא על השבים ופירש"י דכתיב והתוודו את חטאתם והרי מבואר ברמ"א סי' שס"ב דקוברין בעל תשובה אצל צדיק גמור ושפיר עבדי דאין מדקדקין בזה, ולפ"ז למ"ש הש"ך שם סק"ו בשם הב"ח דאין קוברין בעל תשובה אצל חסיד לכן בונין אהל על קברו שיהיו מחיצות גבוהים י' דאז הוי רשות לעצמו ושרי [ע"ל סי' תכ"ח]:

ואמנם ראיתי בספר חסידים סי' תש"ז מי שמת מנודה בחרם הקהלות מרחיקין קברו יותר משמונה אמות משאר הקברות שלא תיגע תפיסת קבר אחר שהוא ד' אמות בתפיסת חבירו ע"ש:

ולכאורה הוא נגד דברי רשב"א שהביא ב"י סי' של"ד ד"ה וכתוב בקונדריסין שכתב ומסתברא דמנודה ואפי' מוחרם בקברי אבותיו הוא נקבר ואם מפני שהוא רשע ואין קוברין רשע אצל צדיק האי אפי' בשאר בני אדם נמי ואפי' כשר אצל אחד מגדולי ישראל, אך המעיין במפרש שם שכתב אי גרסינן ד' אמות בתפיסת קברו הוי שפיר טפי או אמרי' שהדם והמוהל שיוצא מן המת מתגלגל ד' אמות סביביו הוי שפיר דאמרינן תפיסת קבר הוי ד"א ע"ש ולפ"ז אין סתירה דודאי מצד אין קוברין רשע אצל צדיק אינו נקבר בכל ביה"ק אפי' רחוק ח' אמות וכמש"ל אבל כאן מיירי באופן דל"ש אין קוברין רשע אצל צדיק כגון שגם אבותיו רשעים או שעשה תשובה ולא הספיקו להתיר נידויו וכמ"ש חת"ס יו"ד סי' שמ"א ושפיר נקבר בקבורת אבותיו בביה"ק אך מ"מ משום הנידוי והחרם צריך להרחיק ח' אמות כדי שלא יתערב הדם והמוהל זה בזה ולפי"ז י"ל דאפי' קוברים אותה חוץ לחימת ביה"ק מ"מ צריך להרחיק שיהיה בין קברה לשאר קברים ח' אמות כדי שלא יתערבו דמים בדמים ומוהל במוהל וקו"ח נמי הוא דהרי הא דאין קוברין רשע אצל צדיק חמיר ממוחרם כמ"ש רשב"א הנ"ל ואם במוחרם ובמנודה צריך להרחיק ח' אמות מה"ט כ"ש משום אין קוברין רשע אצל צדיק:

ולפ"ז היה אפשר ליישב קושי' תוס' חולין ז' ד"ה גדולים שהק' על רש"י דפי' דדריש ממה שהחיה בנגיעה בעלמא כדכתיב ויגע ויחי דא"כ מאי פריך ודלמא לקיומי ברכתא דאלי' מ"מ היה גדול במה שטרח להחיותו בחייו יותר מבמותו ולפמ"ש י"ל דאין כונת רש"י כלל משום טרחא אלא דנגיעה דלאח"מ היה בריחוק מקום רק דמים בדמים נגעו כנ"ל ובחי' פי' צריך נגיעה ממש פיו על פיו וא"כ למה דפריך שהחיה משום ברכתא דאלי' ליכא קושי' שהיה צריך בחיים נגיעה ממש שהרי נגיעה כזו דהיה לאח"מ לא היה אפשר בחיים כלל:

ואמנם המפרש שם סיים אבל אי אמרינן דהאי נוטלו תפיסתו דנזיר ושום מוהל ודם המת אינו אלא עפר תיחוח שתחת המת ולא סביביו צ"ל האי תפיסת המת הוי ד' אמות משום דד"א סביביו של המת שייכין וקנינן למת כדרך שאמרו לחי שד"א שייכין לו ולפ"ז ודאי אינה קונה חוץ לחומת ביה"ק ושפיר מותר לקוברה חוץ לחומת ביה"ק אם יש מחיצה גבוה עשרה או חריץ עמוק עשרה וכן דעתי הפעוטה נוטה להלכה ולמעשה:

ועתה אבא לשעשע בדברי ידידי פר"מ נ"י מה שתמה על חת"ס יו"ד סי' שמ"א שתפס בפשיטות דהא דאין קוברין רשע אצל צדיק הוא איסור דאו' מהלל"מ כפירש"י בסנהדרין מ"ו והתפלא מעלתו דשם מבואר להיפוך דאהא דתנן ולא היו קוברין אותו בקברות אבותיו פירש"י לפי שאין קוברין רשע אצל צדיק ואהא דשתי בתי קברות היו מתוקנים

פירש"י בגמ' מפרש טעמא דהלל"מ שנים ולא ארבע ולפ"ז רק הא דשנים ולא ארבע הוא הלל"מ וא"כ הוי ילפינן מיניה דאין קפידא לקבור רשע אצל צדיק ולכן צריך ע"ז קרא דדברי קבלה, ונפענ"ד הדין עם החת"ס דהרי לשון רש"י במתני' דהלל"מ שנים ולא ד' וא"כ מוכרח דלולא הלמ"מ הו"א דצריך ד' וא"כ מדאיצטריך הלמ"מ דלא בעי ד' ש"מ דסברא החיצונה היתה דבעי ד' לפי שאין קוברין אפי' רשע קל אצל רשע חמור והוא סברא דאורייתא וכש"כ דאין קוברין רשע אצל צדיק ואפשר בדיוק כתב חת"ס דאין קוברין רשע אצל צדיק היא איסור דאורייתא מהלל"מ ולא כתב שהוא הלל"מ כיון דהלל"מ לא היה דבעינן שתי בי"ה אלא הלל"מ היה דלא בעינן ד' ומכח מדאיצטריך מוכח דאין קוברין רשע אצל צדיק והיינו מהלל"מ ולא הל"מ, והכי משמע לישנא דמתני' ולא היה קוברין אותו בקברות אבותיו אלא שתי בתי קברות וכו' משמע דהכל חד וכמו דשתי בתי קברות הלל"מ כן הא דלא קוברין בקברות אבותיו הלל"מ ולא כמ"ש פר"מ דהא דלא קברו אותו בקברות אבותיו הוא כא רק מדברי קבלה ועוד איך נימא דאתי הלל"מ לאפוקי מדברי קבלה שהיה אח"כ:

ומה שהרגיש מעלתו, אמאי לא פירש"י על לא היה קוברין שהוא הלל"מ מלבד שזה מיושב במ"ש שאינו הלל"מ אלא דמוכח מהלל"מ שנים ולא ארבע שזה סברא חיצונה עוד בה טעם משום דרש"י רצה ליישב הא דנתעכל הבשר מלקטים העצמות וכו' לכן כתב רש"י דה"ט משום דאין קוברין רשע אצל צדיק ולכן אחר עיכול בשר דכבר הו"ל כפרה שפיר קוברין רשע אצל צדיק ועצמותיו בקברי אבותיו:

ובהכי א"ש לישנא דנקט בכל מקום אין קוברין רשע אצל צדיק ולא להשתמט בשום דוכתא למינקט דאין קוברין צדיק אצל רשע משום דליקבר צדיק אצל רשע משכחת לה דשרי אחר עיכול בשר או מכי חזי צערא דקברא פורתא אבל רשע אצל צדיק אסור משום שעת קבורה דאכתי לא חזי צערא דקברא וגם יש רשעים שאין להם כפרה כלל כמש"ל:

וגם מה שהרגיש עמ"ש רש"י שתי קברות דהלל"מ שנים ולא ד' הוא פשוט דהלל"מ רגילין לומר על מילתא בלא טעמא וכמו שפירש"י בגיטין י"ד כהלכתא בלא טעמא כאלו קבלה משה הלכה מסיני שאינו צריך לתת בה טעם וה"נ כיון דאין קוברין רשע חמור אצל רשע קל א"כ אין אנו יודעין טעם אמאי קוברין ביחד נהרגין ונחנקין וכן נסקלין ונשרפין לכן פירש"י שהוא הלל"מ:

ועיין ברש"י יבמות ל"ב ע"ב ד"ה אלא שכתב ולקוברו בין רשעים גמורים שהרשע נקבר אצל רשעים דתנן בסנהדרין שתי קברות היה מתוקנים לבי"ד אחד לנהרגין ולנחנקין ואחד לנסקלים ולנשרפים ה"נ אע"ג דהאי לא מחייבי ב"ד הוא הואיל ועבד תרתי קברינן

ליה גבי נסקלין ונשרפין עיי"ש הרי כתב להדיא שהרשע נקבר אצל רשעים מהא דשתי קברות אלמא דהא דשתי קברות שהוא הלל"מ הוא משום דאין קוברין רשע אצל צדיק ולא כדעת ידידי שזה הלל"מ ואין קוברין רשע אצל צדיק הוא רק מדברי קבלה:

ועוד דאי זה הלל"מ ולא מטעם דאין קוברין וכו' רק בהרוגי ב"ד והרי רש"י קאי על א"א ואחות אשה שאין בהם מיתת ב"ד כלל כמ"ש רמב"ם פ"א מא"ב ה"ז ואמאי כי עביד תרתי קברינן ליה בהדי נסקלין ונשרפין שהם הרוגי בי"ד ואפי' גבי נהרגין ונחנקין לא נקברין אלא ודאי דגם התם טעמא משום דאין קוברין רשע אצל צדיק ולהכי כי עביד תרתי אע"פ שאינו מהרוגי ב"ד מ"מ הוא רשע חמור ועיין ר"ן יומא סוגי' דקל קל וקוברין אותו בין רשעים גמורים גבי נסקלין ונשרפין:

ותוס' שם ד"ה בין פירש אצל רשעים כמותו לפי שאין קוברין רשע אצל צדיק ולא כמו שפי' בקונ' לקברו אצל נסקלין ונשרפין ג"כ אין חולקין בזה אלא נ"ל כוונתם דבהני עריות שאין בהם מיתת ב"ד אפי' עביד תרתי אין קוברין אותו אצל חייבי מיתות ב"ד וכ"ש אצל נסקלין ונשרפין אבל בא"א ונעשית חמותו אע"פ דנדון בא"א שהיא בחנק ולא בחמותו שהיא בשריפה משום דאין איסור חל על איסור מ"מ כיון שהוא רשע בעבירה שחייבין עליה שריפה שפיר קוברין אותו אצל נסקלין ונשרפין והיינו שכתבו ור"ש סבר דאע"פ שיש בעבירה זו שני איסורים כיון דלא מיחייב אלא חדא אין קוברין אותו אצל רשעים גמורים כיון דבאמת אינו חייב שריפה רק חנק אין קוברין אותו אצל נסקלין ונשרפין רק אצל נהרגין ונחנקין, ואפשר לומר דבהא פליגי דת"ק דטעמא משום דאין קוברין רשע קל אצל רשע חמור וכיון דהוא ג"כ רשע חמור אע"פ דאינו חייב במיתה זו מ"מ קוברין אותו גבי נסקלין ונשרפין ור"ש ס"ל דהלל"מ הוא בהרוגי ב"ד ולא משום טעמא דאין קוברין וכו' ולהכי כיון דאינו חייב אלא חדא ולא במיתה חמורה אין קוברין אצל נסקלין ונשרפין:

ושוב פקפק על מה דפשיטא ליה לחת"ס דבהלל"מ הולכין בספיקו להחמיר כמו בכל איסור תורה מדברי פמ"ג בפתיחה להלכות שחיטה שהביא בשם מנחת יעקב די"א דספיקו לקולא, ואני תמה למה הביא ממרחק לחמו מדברי פמ"ג הלא ממקומו הוא מוכרע וממקום שבא חת"ס להביא ראיה דספיקא לחומרא מקידושין ט"ל דאל"כ למה לי הלל"מ דספק ערלה בחוץ לארץ מותר והן הן דברי ר"ן שם והר"ן דחה דצריך הלכה דאפי' לספוקי אהדדי שרי ואלו בשאר איסור ודאי עובר משום לפ"ע ע"ש:

ובש"ש ש"א פ"ב תמה עליו כיון דמספק יודע ודאי שהוא ערלה ואסבה"נ א"כ אסור ליתנו לחבירו אפי' בחנם משום שהמקבל מחזיק לו טובה וא"כ הנותן נהנה מערלה

וכמ"ש תוס' פסחים כ"ב ד"ה אבמה"ח לב"נ ע"ש, ולפענ"ד לק"מ מתרי ותלת טעמי חדא דתוס' לא כתבו כן רק אם המקבל נכרי יחזיק לו טובה אבל אם המקבל ישראל כיון שאחר שסיפק לו מודיעו שהוא ערלה ואסור לנותן ליהנות לא יחזיק לו טובה כדי שלא יכשיל הנותן:

ושנית דתוס' מיירי באבמה"ח של נכרי ואינו מחזיק לו טובה אלא על טרחתו והשטתו וע"ז שפיר יחזיק לו הגוי טובה ואסור כמו דשכרו אסור משום דמשתכר באיה"נ אבל כאן אין המקבל מחזיק לו טובה רק על שהנההו משלו וכיון שמודיעו אח"כ שהוא ערלה ואיה"נ שלא היה שווה לו כלום שוב לא יחזיק לו טובה:

ועד השלישי אני בא למ"ש טור או"ח רס"י ת"ן דבישראל שלוה ככר מחבירו קודם פסח צריך לפרעו אחר הפסח ואין בו משום איסור חמץ שעבר עליו הפסח כיון שלא היה בעין בשעת איסור וכתב ב"י שהביאו ראיה מע"ז דף ס"ב דבי ר' ינאי יזפי פירי מעניים בשביעית ופרעו להו בשמינית אר"י יאות אינון עבדי ע"ש, ואמת כי דבריו תמוהים בתרתי חדא למה צריך ראיה דבשלמא התם בדברי ר"י אם היו לוקחין החליפין בשעת מעשה היה אסור לכן צריך לטעמא דבשעה שלוקחין החליפין אין האיסור בעין אבל כאן בשעה ששאלו קודם פסח היה רשאי ליקח החליפין דעדיין שעת ה היתר ומותר למכרו ואמאי לא יהא מותר ליקח פרעון אחר הפסח והרי מיד ששאלו נתחייב בחליפין דל"ש שאלה בככר לאכול דלא הדרה בעינא רק הלואה ועיין טו"ז או"ח סי' תנ"ד סק"ד דמה"ט ל"ש מצה שאולה ואולי יש לדון למ"ד מלוה ברשות בעלים לחזרה קיימי אם היה הככר עדיין בעין בפסח ויש לעיין:

ושנית מה ראיה משם דשם מיירי באיסור שתופס דמים ולכן אמרינן שאם אין האיסור בעין בשעה שמקבל החליפין אין החליפין נתפסין באיסור וע"ש תוס' ד"ה יאות אבל באיה"נ שאינו תופס דמים רק החליפין אסורים למחליף בשביל שאיה"נ גרם לו הנאה מה נפ"מ אם אין האיסור בעולם בשעה שמקבל החליפין מ"מ איה"נ גרם לו הנאה זו וצ"ע, ועכ"פ צריכין אנו לכוף כאגמון ראשינו ולשמוע דברי הראשונים ולפ"ז בשלמא התם דנכרי מחזיק לו טובה בעוד האבמה"ח בעולם שפיר אסור אבל כאן שאינו מחזיק לו טובה עד שאכל הספק ערלה דשוב אין האי' בעולם לא עדיף החזקת טובה מחליפין דמותר וא"ש:

ולשיטת הרמב"ם דספיקא דאו' מה"ת לקולא רק מדרבנן לחומרא עכצ"ל הא דאיצטריך הללמ"מ דספק ערלה בחו"ל מותר כמ"ש הר"ן אלא דנ"ל לדעת הרמב"ם ודאי ספק הללמ"מ לחומרא דכבר הקשו על הרמב"ם דס"ל בכל איסור דרבנן איכא לאו דלא תסור

אמאי סד"ר לקולא הא הוי ספק דאורייתא מכח לא תסור ותי' דכך התנו חכמים מעיקרא שיהא ספק דבריהם לקולא עיי' השגות רמב"ן לספר המצות שורש א' ומגילת אסתר שם ולפ"ז הגם שכתב הש"ך ביו"ד סי' רל"ט סק"כ דדוקא באיסור דרבנן איכא לאו דלא תסור ולא ח"ש דילפינן מריבוי דכל חלב אבל בהללמ"מ כתב רמב"ם בפ"א מממרים ה"ב דאיכא לאו דלא תסור ועיין בהקדמה לפיה"מ וא"כ ממילא ספיקו לחומרא דבזה ל"ש שכך התנו מתחילה שיהי' ספיקו לקולא כיון דהוא הללמ"מ, אלא דיש לדחות דאין הכונה בשעה שאסרו איזה איסור דרבנן התנו כן שיהיה ספיקו לקולא רק בשעה שתקנו שיהיה ספק לחומרא התנו כן דסד"ר או ספק הללמ"מ יהיה לקולא אבל לא משמע כן מדבריהם, ומ"מ הדין עם חת"ס דבספר מנח"י שם הביא דעת רוב הפוסקים דספק הללמ"מ לחומרא והכי נקטינן וגם אפשר דאפי' הר"ן מודה דעכ"פ מדרבנן לחומרא רק כתב שאין ראיה דמה"ת לחומרא [עיין חת"ס אה"ע ח"ר סוס"י ב']:

ושוב התפלא עמ"ש חת"ס אמנם הרמב"ם השמיט דין זה דאין קוברין רשע אצל צדיק אדרבה כתב בפ"ב מאבל דנהרג בדין המלך וכו' ומשמע מדבריו להדיא דאפי' מלך ישראל ההורג בד"ת וכו' מ"מ נקבר בקברי אבותיו ונראה מדבריו דס"ל דגזה"כ הוא דוקא בהרוגי ב"ד, וידידי נ"י תמה דאישתמיטתיה דברי לח"מ שם שהק' הא בגמ' לא מחלק רק בין הרוגי ב"ד להרוגי מלכי אומות העולם כפרש"י אבל הרוגי מלכי ישראל כיון דבדין מקטלי הו"ל כהרוגי ב"ד ותי' דיצא לו כן מברייתא דמס' שמחות פ"ב הי"א הרוגי מלכות אין מונעין מהם כל דבר וסתמא משמע גם הרוגי מלכי ישראל ע"ש וא"כ שפיר י"ל דאין קוברין רשע אצל צדיק רק משום דנהרג מתוך רשעו הו"ל כפרה:

ולפענ"ד הדין עם חת"ס ודברי לח"מ תמוהים דכך הוא הוצעה של שמועה דבעי להוכיח כיון דקדשי מזבח של עיה"נ ימותו דאמרינן הואיל ונדחו נדחו דאל"כ כיון דמקטלי הו"ל כפרה ודחי אביי דמת מתוך רשעו לא הו"ל כפרה מדתני ר' שמעי' ופריך רבא דשאני נהרג מתוך רשמו דהו"ל כפרה מדקרי ליה עבדיך וע"ז דחי אביי דיש חילוק בין הרוגי מלכות להרוגי ב"ד תדע דתנן לא היו קוברין אותו בקברות אבותיו וכו' וע"ז משני דלעולם נהרג בב"ד מתוך רשעו הו"ל כפרה כהרוגי מלכות אלא דמיתה וקבורה בעינן וכדרבא דאין חילוק וגם בהרוגי מלכות לא מקרי עבדיך עד אחר קבורה ולמסקנא עד דחזי צערא דקברא פורתא או אחר עיכול בשר ולפ"ז שפיר הוכיח חת"ס מדקוברין הרוגי מלכות בקברי אבותיו לרמב"ם דקוברין רשע אצל צדיק ורק בהרוגי ב"ד גזה"כ הוא, ואע"ג דמגמ' הנ"ל מוכח דתליא בכפרה דילי' מ"מ ז"א מחמת דאין קוברין רשע אצל

צדיק אלא מדחזינן שאחר עיכול בשר קוברין אותו אצל אבותיו ש"מ דתלינן בכפרה יהיה מאיזה טעם שיהיה גבי הרוגי בי"ד:

ודברי לח"מ תמוהים דמה צריך להקשות דיש חילוק בין הרוגי מלכות או"ה להרוגי מלכי ישראל לפי הס"ד טפי הו"ל להקשות דלפי המסקנא אין חילוק בין הרוגי ב"ד להרוגי מלכות אפי' של או"ה כלל וכמ"ש וגם תירוצו תמוה דמברייתא דמס' שמחות אין ראיה כלל דודאי בהנך דמחייבי דינא דמעיקרא ומתו מתוך רשעם הו"ל כהרוגי ב"ד וכמ"ש מהרש"א בח"א שם דלכך שונה לומר גבי עבדיך מאכל לעוף השמים דאע"פ שבטלו סנהדרין דין ארבע מיתות לא בטלו כדאמרינן בכתובות ל' ויש מהן חייבי סקילה וכל הנסקלין נתלין והיינו מאכל לעוף השמים וכיון שכן הו"ל כהרוגי ב"ד מתוך רשעים דמיתה וקבורה בעינן אבל אע"פ דמי שנתחייב הריגה או נמסר למלכות וכו' אבל לא כל הרוגי מלכות חייבין הריגה ועשרה הרוגי מלכות יוכיחו דודאי לא נתחייבו מיתת ב"ד וא"כ במס' שמחות מיירי בהרוגי מלכות שאין אנו יודעים שנתחייבו מיתת ב"ד ולכן אין מונעים ממנו כל דבר והיא גופא קמ"ל דלא אמרינן מדנהרג במלכות וודאי חייב אחד מארבע מיתות אלא מוקמינן אותו בחזקת כשר וכדכתיבנא אבל בהרוגי מלכי ישראל שאנו יודעים שחטא נגד המלך שפיר י"ל דהוי כהרוגי ב"ד ואין קוברין אותו בקברי אבותיו וצ"ע:

ומה שהוכיח מעלתו כדברי לח"מ ומותיב תיובתא כלפי סנאי' דחת"ס מדברי רמב"ן שהביא הטור סי' שמ"ה דהא דהרוגי מלכות אין מונעים מהם כל דבר ה"מ הרוגי מלכות ישראל אבל הרוגי מלכי אוה"ע אין מונעים מהם אלא הספד וא"כ עכ"ח במס' שמחות מיירי בהרוגי מלכי ישראל והא הוא פסק בהדיא דאין קוברין רשע אצל צדיק וכמו שהביא ב"י סי' שס"ב אעכ"ח כמ"ש הלח"מ, ואינני יודע מה ק"ל דהיכן מוזכר במס' שמחות דקוברין אותו בקברי אבותיו והרי שם בה"ז דקתני הרוגי ב"ד אין מתעסקין בכל דבר לא חשיב כלל שאין קוברין אותן בקברות אבותיהם רק שאר עסקים ובזה קתני דבהרוגי מלכי ישראל אין מונעים מהן כל דבר התעסקות אבל אפשר דאין קוברין אותן בקברות אבותם משום אין קוברין רשע אצל צדיק ועוד אפשר דגם במס' שמחות מיירי בהרוגי מלכי או"ה והא דקאמר אין מונעים מהם כל דבר היינו חוץ מהספד דזה נלמד ממקום אחר שאין מספידין על הרוגי מלכות כמ"ש ב"י שם, ובפרט שלפענ"ד גם כונת הרמב"ן כמ"ש ב"י שם דהא דאין מספידין אינו מן הדין רק מפני יראת המלכות ובמקום שאין המלך מקפיד שפיר מספידין ובהכי ניחא מה שדקדק ב"י למה כתב אין מונעים מהם אלא הספד ולמה לא כתב מונעים מהן הספד לפי שלשון זה היה משמע מדינא

ולכן כתב אין מונעים מהם מצד הדין כלל אלא הספד מפני יראת מלכות וא"כ אפילו בהרוגי מלכי אוה"ע שפיר קתני במס' שמחות דאין מונעים מהם כל דבר ואפי' הספד דהיינו מצד הדין:

אבל מה שחידוש בעיני על חת"ס מי הגיד לו שהרוגי מלכי ישראל נקראו רשעים שיהא אסור לקברם אצל צדיק והרי לענין עדות קי"ל בחו"מ סי' ל"ד דרשע פסול לעדות ואיזהו רשע כל שעבר עבירה שחייבין עליה מלקות או מיתת ב"ד אבל בלאו שאין בו מלקות לא מקרי רשע ע"ש והכי כתב הרמב"ם פ"ג ממלכים ה"ח כל המורד במלך ישראל יש למלך רשות להרגו אפי' גזר על אחד משאר העם שילך למקום פלוני ולא הלך וכו' ואם רצה להרגו יהרג שנאמר כל איש אשר ימרה את פיך וכן כל המבזה וכו' ומשמע דברישא אפי' בזיון ליכא ולא עביד איסור כלל ואפי' עשה דשום תשים שתהא אימתו עליך ולא עבר ועיין ברמב"ם שם רפ"ב מה נכלל בכלל שתהא אימתו אבל עכ"פ לאו שיש בו מלקות ודאי לא עבר ואם רצה המלך שלא להרגו רשאי דהכי משמע לישנא ואם ירצה להרגו וכן בפ"א מאבל ה"ט והתורה נתנה לו רשות להרגן אבל אינו מחויב להרגן ויכול למחול אף דמלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול וא"כ לא מקרי רשע ושפיר נקבר בקברי אבותיו אף דאין קוברין רשע אצל צדיק:

ובהכי נ"ל ליישב קושי' לח"מ בה' אבל שם דהא דקאמר בגמ' הרוגי ב"ד כיון דבדין קמיקטלא לא הו"ל כפרה היינו שהב"ד מחויבים להרגם ואפי' בטרפה שהרג בראו ב"ד אמרינן בסנהדרין דחייב משום דכתיב ובערת הרע מקרביך ואפי' א"י להמיתו במיתה הכתובה בו חייבין להמיתו בכל מיתה וכו' כדאמרינן בסנהדרין דף מ"ה ונ"ג ועיין ברמב"ם פי"ד מסנהדרין ה"ג ולכן לא הו"ל כפרה אבל הרוגי מלכות אפי' הנך דמחייבו דינא דמעיקרא וחייבין ד' מיתות ב"ד וכמ"ש מהרש"א בח"א הנ"ל מ"מ מלכי אוה"ע אין חייבין להמיתם ושלא בדין מקטלי הו"ל כפרה ומזה למד הרמב"ם גם בהרוגי מלכי ישראל אע"פ שרשות בידו להרגם מ"מ כיון שאינו מחויב להרגם מקרי שלא בדין מקטלי והו"ל כפרה ושפיר קוברין אותן בקברי אבותם ואולי לזה נתכוין לח"מ בתירוצם:

ושוב כתב ליישב מה שהק' חת"ס למה השמיט הרמב"ם דין זה דאין קוברין רשע אצל צדיק שהרמב"ם רמז דין זה במ"ש פ"ד מסנהדרין ה"ט כל הרוגי ב"ד אין קוברין אותן בקברי אבותיהם בכלל ישראל דהאי בכלל ישראל מיותר אלא שרמז הטעם משום דאין קוברין רשע אצל צדיק, והוא רמז מועט להלכה מרובה ולפענ"ד לא לכונה זו כתב האי בכלל ישראל אלא הוא עפמ"ש רמב"ן פ' ח"ש שהיה מנהגם להיות להם ביה"ק מיוחד איש לבית אבותיו וביה"ק מיוחד לגרים ע"ש והוי סד"א דאין קוברין אותו בקברי אבותיו

היינו בביה"ק המיוחד למשפחתו משום פגם משפחה או משום בזיונא אבל קוברין אותו בתוך שאר מתי ישראל הגרים או במקום שיש ביה"ק לכל הקהל ואינו מיוחד למשפחתו שפיר קוברין אותו שם לכן פירש דבקברי אבותיו הפירוש בכלל ישראל שאינו נקבר בביה"ק של כלל ישראל כלל:

אבל גוף קושי' חת"ס תימא בעיני דבשלמא הטור והמחבר שאין כותבין דינים שאין נוהגין בזה"ז ולא הביאו האי דהרוגי ב"ד וכו' הוצרכו לכתוב הדין דאין קוברין רשע אצל צדיק אבל הרמב"ם דהביא המשנה דכל הרוגי ב"ד וכו' דאמרינן בגמ' וכל כך למה לפי שאין קוברין רשע אצל צדיק הרי שפיר הביא דין זה כדרכו בכל מקום ומה יש לו לעשות ולא עשה:

ולפלפולא בעלמא היה נ"ל ליישב דכבר הק' חת"ס מה ראיה מאלישע הא התם הוי בתפיסה אחד ונגע בו ואפי' בשני כשירים אין קוברין בכה"ג כמבואר בסי' שס"ב ס"ג ונ"ל דלכאורה יש להבין אמאי נעשה הנס בהרשע שהחיה אותו ולמה לא נעשה הנס באלישע הצדיק שיחיה ויקום על רגליו וי"ל עפמ"ש בספר חסידים סי' תש"ו אסור לקבור רשע אצל צדיק שהרי החיה אלישע וכו' שנאמר כי לא ינוח שבט הרשע על גורל הצדיקים אוי לרשע אוי לשכנו [וי"ל דאוי לרשע אם נקבר אצל צדיק ע"ד שאמרה השונמית כי באת אלי להזכיר עוני ואוי לשכנו ע"ד שאמרו בגמ' ר"ה מלך ועם נכנסו לדין מלך נכנס תחלה מקמי דליפוש רותחא] ועכ"פ בקרא כתיב כי לא ינוח שבט הרשע וכו' ולכן היו צריכין לסלק הרשע משם וחיה הוא, והתינח אם זה היה מצד אין קוברין רשע אצל צדיק אבל אם זה מותר רק האיסור משום תפיסה אחת כמו בשני כשירים הדק"ל שהיה ראוי להחיות את אלישע ושפיר מוכח דה"ט משום אין קוברין רשע אצל צדיק, אך זה אינו דהרי ילפינן בחולין ז' מהאי קרא דגדולים צדיקים במיתתן יותר מבחייהם ושפיר לא החיה את אלישע משום דגדולים צדיקים וכו' וע"ש ברש"י ותוס' שנדחקו איך מוכח דגדולים וכו' ולפמ"ש א"ש דמוכח מדלא החיה את אלישע ולפ"ז ליתא לתירץ הנ"ל והדק"ל דלמא משום שהיה בתפיסה אחת ולא משום דאין קוברין רשע אצל צדיק ופסק רמב"ם כסוגי' דחולין ולא מוכח מידי ולכן השמיט דין זה:

ואגב דאיירי במילתא דתמיה מדכר דכירנא דנראה מדברי חת"ס דתפיסה אחת היינו בקבר אחד וכן משמע בסי' שס"ב ואפי' המחמירים אין מצריכין הפסק רק ששה טפחים עיין בפ"ת שם ובסנהדרין מ"ה ע"ב דאמרינן מה עמו עמו בתפיסתו פירש"י בתוך ד"א וכו' ולפמש"ל גם רשע אצל צדיק אין איסור רק בתוך ד' אמות והיינו תפיסה אחת:

אבל לפענ"ד לק"מ דלפי הנראה מרשב"ם ב"ב דף ק' היה מנהגם לקבור במערה ובדופני המערה קברו נונין ושם קברו את המת ומסתמא גם גבי אלישע כך היה ועיין בתו"כ פ' ויקרא פ' ד' ברייתא ט' דקאמר אי סביך יכול יקיפנו בחוט ת"ל וזרקו ואי אפשר להקיף בזריקה והרי בקרא כתיב וישליכו את האיש בקבר אלישע וא"א לכווין דרך השלכה שיכנס לכוך של אלישע אלא שהשליכו אותו תוך המערה שהיתה פתוחה ודרך השלכה נגע בעצמות אלישע שהיה מגיעים עד פי הכוך שבדופני הדופן וחיה וא"כ אלו היה נפל שמה עד תחתית המערה לא היה נוגע כלל בעצמות אלישע ולא היה עמו בתפיסה אחת ול"ש משום ערבוב עצמות כלל ועיין מס' שמחות פי"ג ועיין בטור יו"ד סי' ת"ג מלקט עצמות ב' מתים וכו' ופרישה שם וא"כ היה משום דאין קוברין רשע אצל צדיק:

ובזה ניחא ג"כ מה שתמה למ"ש מהרש"א בח"א שם שהק' על רש"י שפי' דהאיש שהשליכו בקבר אלישע היה הנביא שקר אשר החזיר את עדו הנביא וא"כ איך קברו אח"כ אצל עדו הנביא ותי' דבאמת לא קברו רק עצמותיו דאחר עיכול בשר כבר נתכפר ולפ"ז לר"א סגי בחזי צערא דקברא פורתא וא"כ כיון דחזי האיש צערא דקברא פורתא בקבר אלישע אמאי לא הוכשר בעיני המקום להניחו שם ויש לחלק דוקא אם חזי צערא דקברא במקום אחר ונתכפר מותר לקברו אצל צדיק בהיתר אבל זה דבאיסור בא שם קודם שנתכפר וחזי צערא דקברא לא הוכשר לישאר שם:

אבל לפמ"ש לק"מ דהרי אמרינן בגמ' אבילות מאימתי קא מתחלא מסתימת הגולל ופירש"י גולל הוא הדף הניתן על הארון לכיסוי כפרה מאימת קא הוי מכי חזי צערא דקברא פורתא הלכך הואיל ואידחי אידחי מבואר דצערא דקברא הוא אחר סתימת הגולל וכאן מיד שהשליכו אותו בקבר אלישע ויחי ולא היה קבורה וסתימת גולל כלל ועדיין לא חזי צערא דקברא ושפיר לא הוכשר בעיני המקום להניחו שם ויחי מיד טרם חזי צערא דקברא פורתא ולק"מ:

ומה שתמה מדברי מהרש"א אלו על חת"ס שנראה כמסתפק במת על מטתו אי מהני עיכול בשר לקברו אצל צדיקים לפענ"ד החת"ס לא נסתפק אלא במת על מטתו מתוך רשעו כמו בהרוגי ב"ד אבל הנביא שקר אפשר שעשה תשובה קודם מותו ואפ"ה לא הוכשר בעיני המקום להניחו אצל אלישע לפי שאין קוברין בעל תשובה אצל חסיד אבל לאחר עיכול בשר שרי כמ"ש מהרש"א לקברו אצל עדו וא"ש:

ומה שתמה עליו שכתב שכן משמע בתוס' דמ"ה ד"ה קבורה שאין שם שום משמעות ואדרבה משמע שם להיפוך ומכח זה ר"ל דט"ס הוא, צריכין אנו למשכוניה נפשיה אדרב והנה ז"ל תוס' שם ע"כ איכא כפרה כדאמרינן לקמן כפרה מאימת הוי מכי חזי צערא

דקברא פורתא אלא אפי' איכא בזיונא וכפרה מיבעיא ליה הי עיקר והבין מעלתו דמבעיא ליה הי עיקר אם משום בזיונא או משום כפרה וא"כ אדרבה מוכח מדברי תוס' דגם במת על מטתו הו"ל כפרה דאל"כ לא מקשי תוס' כלום דהכא במת על מטתו איירינן, אבל החת"ס פירש דהא דאמרינן לקמן מכי חזי צערא דקברא נמשך למאי דאמרינן בסמוך דנהרג מתוך רשעו הו"ל כפרה אלא דבעי למימר בהרוגי ב"ד כיון דבדין מיקטיל לא הו"ל כפרה ולהוכיח כן מן המשנה וע"ז דחי מיתה וקבורה בעינן ולמסקנא גם עיכול בשר או צערא דקברא וא"כ מיבעיא ליה הי עיקר כפרה אם עיקר כפרה הא דנהרג והא דחזי צערא דקברא הוא רק טפל וא"כ במת על מטתו ע"כ קבורה משום בזיונא דצערא דקברא אינו עיקר כפרה או שם בהרוגי ב"ד צערא דקברא ועיכול בשר הם עיקר כפרה וא"כ גם במת על מטתו קבורה משום כפרה וכיון דלא אפשיטא ואדרבה קי"ל בסי' שמ"ח דאומר אל תקברהו אין שומעין לו דמשום בזיונא הוא א"כ שפיר משמע דבמת על מטתו אין לו כפרה בעיכול בשר וצערא דקברא דאין זה עיקר כפרה רק טפל למה דנהרג מתוך רשעו אפי' נהרג בדין כמו בהרוגי ב"ד וא"ש:

אבל מ"ש בסוף דבריו דאפי' אם משפחתה בעצמם רוצים לקברה חוץ לחומת ביה"ק אסור משום חילול השם כמ"ש מג"א סי' רמ"ד לענין ביהכ"נ בשבת, לפענ"ד לא דמי דהתם כיון שהם מצד אמונתם ודתם אין בונין בית תיפלה שלהם ביום אידם איכא חילול השם שלא יהיה חו"ש תורה שלימה שלנו כשיחה בטילה שלהם אבל כאן אדרבה מצד אמונתם ודתם בגוי שנתגייר לא היו מניחים אותו לקבור בקברי ישראל רק עפ"י אמונתם ואף שכעת אפשר נשתנה הדבר מחמת חוקי המדינה שאין מחזיקין אמונתם אבל מ"מ מצד הדת והאמונה שלהם היה כך וא"כ ליכא חילול השם אם עפ"י דתינו ג"כ ישראל שנשתמד אע"פ שחטא ישראל הוא לקבור אותו עפ"י אמונת ודת ישראל:

היוצא מדברינו:

א) **דכ"מ** מודים דאין קוברין רשע אצל צדיק גם לרמב"ם:

ב) הא דאין קוברין רשע אצל צדיק הוא הלכה למשה מסיני:

ג) דבהלכה למשה מסיני הולכין בספיקו להחמיר:

ד) דבמת על מטתו בלי תשובה אפי' עיכול בשר אינו מכפר:

ה) דבמשומד אם מת בלי תשובה דאין לו חלק לעולם הבא אפי' עיכול בשר אינו מכפר:

ו) דשיעור הרחקה בין צדיק לרשע הוא ד' אמות:

ז) ובתוך ביה"ק אפי' חוץ לד' אמות אסור:

ולכן בנידון דידן דעתי נוטה שאין מתעסקין עמה לכל דבר שאין לקוברה בבית הקברות אבל חוץ לחומת ביה"ק אם יש מחיצה גבוה עשרה או חריץ עמוק עשרה שרי וכ"ז דוקא אם בני משפחתה רוצים בכך אין מוחין בידם אבל אחרים לא יתעסקו בזה ואין בזה משום חילול השם, ומחיה חיים יחיינו מיומים, ויאיר עינינו בתורת חיים כנפשו ונפש ידידו דוש"ת באהבה:

עמרם הק' בלוהם בק"ק הנ"ל:

תשובה תלא

שיל"ת ב' אויפאלו יום ב' עשי"ת ותר"ם כראם קרני לפ"ק:

יגמור ד' החתימה לטובה בעדו, ויהיה כזית הודו, ידידי הרב הגדול בתורה כמו"ה יוסף ליב נ"י סופר רב בק"ק דערעטשקע:

מכתבו הגיעני תמול לעת ערב והיום הנני להשיב בקוצר כי הימים ימי ביקורי מעשים וד' יקבל ברחמים וברצון את תפלתינו וימלא כל משאלות לבינו לטובה אמן סלה, בדבר אשר שאל שבני אשה אחת בקשו להעמיד מצבת אבן על קבר אמם וטעו כי לא ידעו היטב מקום קבורה והעמידו על קבר אשה אחרת בחשבם כי זה קבר האם ושוב נתברר להם איה מקום קבורת אמם אם מותר ליטול המצבה ממקום שהועמדה ולהעמידה על קבר אמם והאריך קצת:

תשובה: בשו"ע יו"ד סי' שס"ד ס"א כתב רמ"א ויש אוסרין עוד לישב על האבן שנותנין על הקבר למצבה ויש חולקין והוא דעת הרא"ש שהביא הטור וסיים שאינו נחשב מן הקבר אלא ציון שנותנין עליו אח"כ עיי"ש ובתשובת יד אליה סי' צ"ד הביא שני טעמים של דעה ראשונה בהג"א כתב הטעם משום דאסור בהנאה [והיינו משום דקניא מיתנא כדאמרינן יבמות דף ס"ו גבי איצטלא דפרסוה אמיתנא] טעם שני מקורו ברוך בירושלמי ברכות שהוא בזיון המת:

ולפ"ז לטעם הראשון הרי מבואר בסי' הנ"ל דקבר בנין אינו נאסר אלא אם בנאו לשמו ונתנו בתוכו אפי' אדעתא לפנותו או אפי' לא בנאו לשמו רק שנתנו בתוכו ע"ד להיות בו עולמית אבל בלא"ה אינו נאסר דלא קניא מיתנא ומעתה בהאי מצבה שלא הזמינו לשם אשה זו רק לשם אמם אף אם היו מעמידין על קבורת אשה זו לפי שעה לא היה נאסר והיה מותר ליטלה משם דלא קניא מיתנא ורק משום דטעו והעמידוה שם שתשאר עולמית נימא דקניא מיתנא ז"א דהרי בטעות היה וכמו דהקדש טעות אינו הקדש דקי"ל

כב"ה בעירובין כך איסור בטעות אינו איסור כיון דהמעשה בעצמו אינו אוסרת רק משום מחשבתו שתשאר שם עולמית וכיון שהמחשבה בטעות אינו נאסר:

ואולי אפשר לחדש בהא דנאסר בנתנו בתוכו ע"ד להיות בו עולמית אע"פ שלא הזמינו לשמו היינו דוקא בהזמינו סתמא אבל בהזמינו שלא לשמו דהיינו לשם חי אפי' נתנו בו ע"ד להיות בו עולמית אינו נאסר ולא קניא מיתנא ועיין ירושלמי מגילה פרק בני העיר הלכה א' וחת"ס יו"ד סי' של"ה ומכ"ש במצבה זו דאיכא ידים מוכיחות שלא נעשה לשם אשה זו שהרי חקוק עליה שם אמם ודאי לא קניא מיתנא כיון שאינה נאסרת בהנאה וא"כ מותר ליטלה משם:

ועוד נ"ל דעד כאן לא אמרינן דאם נתנו בתוכו ע"ד לישאר שם עולמית נאסר אלא דוקא אם אפשר להיות שם עולמית אבל אם עכ"ח יפנהו אף שדעתו היה שיהיה שם עולמית מ"מ כיון שעכ"ח לא תתקיים מחשבתו ויהיה מוכרח לפנותו אינו נאסר וה"נ בהך מצבה כיון דעכ"ח יפנה אותה מקבר אשה זו דהא חקוק עליה שם אחרת א"כ לא קניא מיתנא ואינה נאסרת ועיין רש"י ותוס' מנחות דף מ' והארכתי בזה בתשובה אחת [ע"ל תל"ד] מה אמרת הא יכול למחוק שם החקוק עליה ולחקוק שם האחרת א"כ הוי מחוסר מעשה והו"ל כטווי לאריג בסנהדרין מ"ח דאינו נאסר ולא קניא מיתנא ומותר ליטלה משם:

וגם דהרי אמרינן בסנהדרין מ"ז דקבר הנמצא מותר לפנותו והכי קי"ל בסי' שס"ד ופרש"י שם כיון שבגזילה נקבר שם אין תורת קבר עליו וש"ך סי' הנ"ל פירש משום דאין אדם אוסר דבר שאינו שלו ובמק"א ביארתי באורך וה"נ כיון שאין מצבה זו של אשה זו שהועמדה על קברה או של יורשין אינה נאסרת דאין אדם אוסר דשא"ש ואין תורת קבר עליו ולא קניא מיתנא ומותר ללוקחה משם ועיין סי' שס"ב ואף דכאן העמידוה שם מדעת בעלים דהיינו היורשין מ"מ הרי היתה בטעות כסבורין שהוא אמם וכמש"ל ועיין בחו"מ סי' רכ"ז וסי' רל"ג לענין מקח טעות חילוק בין מין אחד לשני מינים דבשני מינים המכר בטל לגמרי וה"נ כיון שחקוק על המצבה שם אמם שאינו כשם אותה אשה הוי טעות גמור ואינו כלום ומכש"כ לדעת הרא"ש דמצבה אין לה דין קבר ואינה אסורה בהנאה ודאי דלא קניא מיתנא ומותר ליטלה משם:

וגם לטעם השני דמצבה הוא כבוד המת נראה דמותר ליטלה ולא מיבעיא אם יש למצבה דין קבר ודאי אין זה כבודה להיות קבור בקבר שאינה שלה וכדאמרינן ב"ב קי"ב נמצא צדיק קבור בקבר שאינו שלו וכמ"ש חת"ס יו"ד סי' ש"ל ושל"א וכ"ש הוא התם אינו גזול רק כמו שאול עיי"ש היטב אבל כאן שאינם נותנים מצבה שהזמינו לאמם ברצון לאשה זו הוי כמו גזול ודאי גנאי הוא לה אלא אפי' אין למצבה דין קבר מ"מ גנאי הוא

לה בגזול וכדאמרינן ב"ק צ"ד ע"ב וכמה דוכתי אם הניח להם אביהם פרה וטלית וכל דבר המסויים חייבין להחזיר מפני כבוד אביהם וה"נ מצוה ליטול המצבה משם מפני כבודה והגם שיש לחלק משם מ"מ כיון שהוא דבר מסויים ומילתא דתמיהי מדכר דכירי אינשי ואמרו שהוא מצבה של אחרת ובטעות הועמדה שם ותשבע קלון מכבוד זה:

ונ"ל עוד לפי מה שהביא פ"ת סי' שס"ד אות ז' דעושה מצבה לאביו אסור למכרה לצורך מת אחר מפני כבוד אביו והא דכתב בשו"ע שם חוצב קבר לאביו דאחר מותר ליקבר בו מיירי במקום הפקר או בביה"ק שייך לציבור עיי"ש ועיין קידושין נ"ג ע"ב במקדש אשה בקדשים בשוגג דאמרינן נן לא ניחא לה דנחתין הקדש על ידה ועיין ב"ש אה"ע סי' כ"ח סק"ג ותשו' אב"מ סי' כ"ח סק"ג ותשו' אב"מ סי' כ"א ולפ"ז הכא נמי כיון דאין הבנים רשאין ליתן ולמכור מצבה שהזמינו לאמם לאשה אחרת מפני כבוד אמם אלא שבטעות העמידוה על קבר אשה אחרת ואם תשאר שם עבדי איסורא בשוגג אמרינן לא ניחא לה לאשה הקבורה שם דליתעביד איסורא על ידה ואף דבמתים חפשי מן המצות מ"מ חוב הוא להם דליתעביד איסורא ע"י וזכות דליתעביד מצוה ע"י ועיין באו"ח סוס"י תרכ"א וא"כ ניחא לה ליטול המצבה משם ולהעמידה על קבר האשה שהוזמנה בעבורה וזהו כבודה:

סיומא דפסקא מותר ליטול המצבה ומקום שהועמדה ולהעמידה במקום קבר האשה שנעשית בשבילה, וד' יחדש עלינו שנה טובה ומבורכת:

כאלה וכאלון אשר בשלכת, מצבת בם זרע קודש מצבתינו, וינחילנו כסא כבוד מרום מראשון מקום מקדשינו, כנפשו ונפש ידידו הדוש"ת:

עמרם הק' בלוהם בק"ק הנ"ל:

תשובה תלב

שיל"ת ב' אויפאלו א' לסדר שמות תר"ס לפ"ק:

שוכ"ט לכבוד הרב הגדול, מעוז ומגדל, חרוץ ושנון, שמו ינון מו"ה שלמה יודא זינגער נ"י אבדק"ק רימאסאמבאט והגליל:

מכתבו הגיע עדי בזמנו וזה תורף שאלתו באשה אחת אשר לפני ג' שנים בעת שמת בעלה קנתה מן הח"ק מקום להקבר שמה אצל בעלה ועכשיו קברו בני ח"ק במקום ההוא איש אחר וטוענת האשה שהקבר קנוי לה ואין רצונה שיהי' אחר קבור בו ובני ח"ק טוענים מאחר שהאשה הנ"ל פסקה מעצמה בשעת פטירת בעלה שתשלם מאה זהו' דהיינו חמשים בעד קבר בעלה וחמשים בעד מקום קברה ולא נתנה רק חמישים

זהו' הי' נראה לבני ח"ק דאין רצונה שוב לקנות רק קבר בעלה וחזרה בה מקניית מקום קברה וגם הי' בזה אומדנא דמוכח כי בתוך זמן השלש שנים היתה לאיש אחר ונתפרדה החבילה לגמרי מבעלה הראשון והאשה טוענת דבכל זאת אין רצונה שיהי' אחר קבור אצל בעלה כי אפשר שתתאלמן עוד וגם יש לה בנים מבעלה הראשון ורצונה שיהי' המקום ההוא קבוע ומיוחד לבני משפחתה ומה שלא נתנה מיד המאה זהו' רק החצי מפני שא"ל בני ח"ק שאין צורך לשלם הכל מיד והיא רוצה לשלם עכשיו חצי השני בעד מקום קברה וראשי הח"ק טוענין דלכן לא תבעו ממנה יען שהי' להם אומדנא הנ"ל שחזרה בה מפני שהיתה לאיש אחר וגם לא השתדלה לחזור אחר קנין מקום קברה לשלם מחירו, וגם משפחת איש הנקבר מערערין שגנאי הוא להם ובזיון למת שיהי' קבור בקבר שאינו שלו:

ראשית דברים יש לחקור אם האשה קנתה מקום קברה והנה בחו"מ סי' ק"ץ ס"י המוכר שדה לחבירו באלף זוז ונתן לו מקצת הדמים והי' יוצא ונכנס ותובע שאר הדמים אפילו לא נשאר לו אלא זוז אחד לא קנה הלוקח את כולו וכו' ואם לא הי' יוצא ונכנס ותובע קנה לוקח את כולה ואין אחד מהם יכול לחזור בו ושאר הדמים עליו כשאר החובות ע"ש, ולפ"ז בנדון דידן שקנתה האשה שני קברים בעד מאה זהו' ונתנה מקצת דמים דהיינו חמישים זהובים קנתה כל השני קברים כיון דבני ח"ק לא תבעו ממנה החמישים הנשארים ולא עיילי ונפקי אזוזי, ואין להשיב הלא בני ח"ק טוענין דלכן לא תבעו ממנה לפי שהי' להם אומדנא דחזרה בה ז"א דזיל בתר טעמא דבעייל ונפיק אזוזי לא קנה פירש"י ב"מ ע"ז ע"ב משום דהמוכר גלי דעתי' דזוזי אנסי' למכור וכיון דלא יהיב ליה זוזי בשעת דוחקו אדעתא דהכי לא זבין לי' ע"ש, וא"כ כיון דסוף סוף בני ח"ק לא תבעו ממנה אינם יכולים לומר דזוזי אנסום למכור ואדעתא דהכי דלא יהבה להו זוזי בשעת דוחקם לא זבני לה ואפשר דבבני ח"ק אפי' עיילי ונפקי אזוזי נמי ל"ש האי טעמא דזוזי אנסום וא"י לחזור והוי כמוכר שדהו מחמת רעתה דאמרינן מה דעייל ונפיק אזוזי ממהר הוא לגבות כדי שלא יחזור בו לוקח כמ"ש רש"י שם:

אמנם ז"א דהרי קי"ל בחו"מ סי' קצ"ב סי"ב דהמוכר לחברו יו"ד שדות בי' מדינות כיון שהחזיק בא' מהם קנה כולם וכו' בד"א שנתן דמי כולם אבל אם לא נתן דמי כולם לא קנה אלא כנגד מעותיו והוא מגמ' קידושין כ"ז ע"ב וה"נ כיון שהם שני קברים ולא נתנה דמי שניהם לא קנתה אלא כד' המעות שנתנה דהיינו קבר בעלה ולא קנתה מקום קברה, ושמא תאמר שאני התם שהם בעשר מדינות ואע"ג דסדנא דארעא חד הוא כדאמרינן בקדושין שם וב"ב ס"ז וב"ק י"ב ע"ב מ"מ מרוחקים זמ"ז אבל כאן דשני קברים הם

סמוכים זל"ז הוי כשדה אחת ז"א דהא אמרינן ב"ב נ"ה המצר וההחצב מפסיקין בנכסי הגר דאם החזיק בא' מהן לא קנה שני' דלא חשיב כשדה אחת רק כשתי שדות עיין רשב"ם שם והכי קי"ל בחו"מ סי' ער"ה ס"ד והכא נמי כיון שצריך להיות בין קבר לקבר ששה טפחים ועכ"פ דופן ביניהם כמבואר בטוש"ע יו"ד סי' שס"ב הוי לי' כשתי שדות ומכ"ש דאפשר הו"ל כחולסית ומצילה ב"ב ס"ז שם דהאי תשמישי' לחוד והאי תשמישי' לחוד ולא קנתה מקום קברה אא"כ נתנה דמי שניהם ואין לומר הא כתב רשב"ם שם דזה דוקא בנכסי הגר דהא כתב הטעם משום דהא ממילא קא קני בלא מתן מעות הלכך לא קני אלא אותו שהחזיק דהא דשמואל אלו לא נתן מעות לא קכה אלא מה שהחזיק ואם כתן דמי חצין לא קנה בחזקת אחת מהן אלא כנגד מעותיו ע"ש ועכ"פ מבואר דהוי כשני שדות ואדרבה משמע מדבריו דגם במוכר דומיא דגר בשני שדות סמוכים ומצר או חצב מפסיק ביניהם והחזיק בא' ונתן דמי חצין לא קנה אלא כנגד מעותיו וא"כ ה"נ לא קנתה האשה רק כנגד המעות שנתנה דהיינו קבר הבעל, ואפי' נאמר דכאן הרי הי' רצונה לקנות השני קברים עם הששה טפחים שביניהם והוי כשדה אחת ז"א דהרי פסקינן בסימן ער"ה ס"ט החזיק בה לקנותה ולקנות את חברתה ואת המיצר שביניהם וכו' ה"ז ספק ואם בא אחר והחזיק בה כדי לקנותה זכה האחרון ומכ"ש כאן בנ"ד דלא יצא מחזקת בני ח"ק:

אבל אכתי יל"ע למ"ש שמ"ק ב"מ ע"ז בד"ה ולענין וצ"ע היכא דהוי עשר שדות בעשר בקעות במדינה אחת והן מרוחקים זמ"ז אי דייני' כהאי דינא כיון דלא אחזיק או דלמא כיון דבחד מתא הוי כולהו והו"מ לאחזוקי אי הוי בעי אע"ג דלא אחזיק אלא בחדא מיניהו קנינהו לכולהו וכ"נ וצ"ע ויש להבין מאי, מספקא לי' הא אי נימא דבכה"ג כיון דאי הוי בעי מצי לאחזקי אפי' לא אחזיק אלא בחדא קני כולהו א"כ אמאי בעינן דמי כולן ואי לאו לא קני אלא כנגד מעותיו הא בכסף אפי' הם בעשר מדינות נמי אי הוי בעי הי' נותן קצת דמים על כאו"א וא"כ אף שלא נתן אלא דמי חדא מיניהו ליקנינהו לכולהו דמה לי אם קונה בחזקה או קונה בכסף אלא דז"א דכבר הקשו תוס' בקדושין שם איך קתני יפה כח חזקה מכח כסף הא חזקה לא מהני בלא כסף דבעינן שנתן דמי כולם ותי' דדמי כולם היינו שיש לו מלוה אצלו דמלוה אינו קונה רק חזקה הוא דקונה ע"ש וכן פירש הריטב"א שם ולפ"ז אפשר דכשנותן מעות בעין שקונין בו אפי' נתן רק מקצת דמים קנה כולן אפי' בעשר מדינות ומכ"ש בשתי שדות סמוכות זו לזו אף שהן שני שדות וא"כ ה"נ קנתה האשה שני הקברים במקצת מעות שנתנה:

אמנם הטור בסי' רצ"ב כתב בהדיא דלא כש"מ הנ"ל דבמכר לו יו"ד שדות וכו' לא נתן דמי כולן לא קנה אלא כנגד מעותיו אפי' הן סמוכות זו לזו וכן העלה הסמ"ע שם סקי"ט להלכה ע"ש ולפ"ז יש להסתפק אם זה דוקא בקנין חזקה שהחזיק בא' מהן לא קנה רק כנגד מעותיו אבל בכסף אי לא עייל ונפיק אזוזי קנה כולו או אפי' בכסף אם נתן כסף בעד אחד מהם לא קנה כולם ומצאתי בנמק"י ב"מ ע"ז אהא דאמרי' לא עייל ונפיק אזוזי קני דקדק הרשב"א דהאי דאמרינן דמכר לו עשר שדות בעשר מדינות כיון שהחזיק בא' מהן קנה כולן ואמרי' ל"ש אלא שנתן דמי כולן אבל לא נתן דמי כולן לא קנה אלא כנגד מעותיו מיירי בדלא עייל ונפיק אזוזי ומאי כנגד מעותיו כנגד אותה שדה שנתן עלי' מעות ואעפ"י דבעלמא בשדה אחת קנה כולה הכא דשדות מוחלקות עד שיתן דמי כולם או קצת דמים על כאו"א וכו' ומלשונו משמע דאפי' בנותן כסף בעין שקונין בו דוקא בשדה אחת קנה כולה במקצת דמים אבל בשדות חלוקות אפי' בקנין כסף אינו קונה עד שיתן קצת דמים על כאו"א שהרי כתב ואעפ"י דבעלמא בשדה אחת קנה כולה והיינו ע"כ בנתן מקצת דמים בעין דאי במלוה שבידו אינו קונה ואי בחזקה אפי' לא נתן מעות כלל נמי קנה כולה וא"כ הך דשדות מחולקות נמי בהכי מיירי שנתן מעות בעין דאל"כ הו"ל לחלק ולומר דבשדה אחת מיירי במעות בעין וכאן מיירי במלוה או דהו"ל למימר דבשדה אחת בלי מתן דמים כלל נמי קני בחזקה א"ו דגם בהאי דשדות מוחלקות ר"ל דאפי' בנותן מעות בעין שקונין בו נמי לא קנה כולן רק בנתן קצת דמים על כאו"א אבל הריטב"א בקידושין כ"ז כתב ואע"ג דלא עייל ונפיק אזוזי שאין חזקת שדה אחת מועיל לחזקה לשדה אחרת אלא כשקיבל דמים דומיא דאגב והיינו כדרבא וכו' עד היינו מדין חזקה אבל מדין כסף קונה כדינו אם נתן לו סתם כסף הראוי לקנות ולא עייל ונפיק אזוזי וכו' ומבואר דבכסף שפיר קונה כולם אם נתן לו מקצת כסף ולפ"ז הדבר במחלוקת שנוי' דלרשב"א ונמק"י לא קנתה האשה מקום קברה במקצת כסף שנתנה דהא הם כשדות מוחלקות ואין חילוק בין אם סמוכות או מרוחקות כמש"ל בשם הטור וסמ"ע ולדעת הריטב"א קנתה וכיון שהדבר ספק ובני ח"ק מוחזקים אוקי המקום בחזקת בני ח"ק ולא קנתה האשה מקום קברה וכ"ש דהקהל נגד יחיד מקרי מוחזקים כמו"ש רמ"א חו"מ סימן ד' ועיין ש"ך שם ס"ק יו"ד וסמ"ע סק"ו:

מיהו נ"ל דבנ"ד אף לדעת הריטב"א לא קנתה מקום קברה דריטב"א לא כתב דמדין כסף קונה רק אם נותן לו סתם כסף הראוי לקנות אז קונה כולו אבל בנ"ד לפי לשון השאלה נראה שנתנה החמישים זהו' לתשלומין בעד קבר בעלה ובזה ודאי לא מהני לקנות קבר אחר כיון שלא נתנה לקצת פרעון על כל שיווי המקח ועוד כי רחוק בעיני שבעוד מתה

מוטל לפני' דהיינו הבעל קנתה שני קברים אחד לו ואחד לה וקרוב הדבר שבני ח"ק בקשו בעד קבר בעלה חמשין זהו' קודם קבורתו או אח"כ ואחרי קבורתו בקשה לקנות מקום לקבורתה אצל בעלה בעד סך הנ"ל וא"כ כל האמור הנ"ל בקונה עשר שדות ונתן מקצת כסף הראוי לקנות קונה כולו לדעת הריטב"א היינו דוקא אם היו כל העשר שדות מקח אחד בפ"א כולם ביחד בעד אלף זוז אבל כאן אם לקיחת מקום קברה הי' אחר קבורת בעלה שכבר הי' קנין גמור בקבר בעלה ודאי הם שני מקחין ואין להם שייכות זל"ז ואיך תקנה מקח הב' במה ששילמה בעד מקח הראשון שכבר נגמר קנינו ותשמישו ולא הי' מחירו רק כהלואה אצלה ואפי' שילמה אחר שכבר התפשרה עם בני ח"ק על סכום מקום קברה לכן נלפע"ד דלא קנתה האשה מקום קבר כלל:

ומה שאומרים בני ח"ק דאחר שניסת לאחר נתפרדה החבילה לה לגמרי מבעלה הראשון, יש בהם מדעת תורה וסמך לזה מהא דאמרינן בגיטין פ"ג במגרש חוץ מפלוני דלר"א מותרת לכל אדם ואסורה להאי פלוני ואם ניסת לאחר ונתאלמנה או נתגרשה ממנו שמותרת לזה שנאסרה עליו דכיון דניסת לאחר נתרוקן לו כל האישות וכל הקורבא שהי' לה עם בעלה הראשון פסקה וה"נ במיתה ואפילו קודם שניסת לאחר כתבו תוס' ביבמות נ"ה ע"ב ד"ה לאחר מיתה דהא דפשיטא לי' לגמרא ב"ב קי"ד טפי דאין הבעל יורש את אשתו בקבר להנחיל לקרוביו טפי מבבן את אמו שאינו יורש להנחיל לאביו מן האב הוא מהאי דרשא דיבמות דאשמעינן דלאחר מיתה לא מקרי שאר ע"ש דפקע הקורבא שביניהם, והא דפסקינן ביו"ד סי' שס"ו ס"ג אביה אומר תקבר אצלי ובעלה אומר תקבר אצלי תקבר אצל בעלה והוא ממס' שמחות פי"ד לפי גירסת הטור והרמב"ן בתה"א נ"ל דהתם מיירי שאביה ובעלה עדיין חיים כשמתה ולפי מנהגם אז שהי' לכל משפחה ב ביה"ק מיוחד או אפילו בזמנינו בביה"ק של רבים יש שקונים מקום גדול בביה"ק לכל בני המשפחה ביחד ולשון אצלי היינו במקום המיוחד לו שתהי' אצלו לכשימות ויקבר וכיון שהבעל חייב בקבורתה מסתמא קברה במקום המיוחד לו וגנאי הוא לו שלא תקבר אצלו שיתלו בו איזה פגם ולכן תקבר אצל בעלה ועוד דקבורתה תחת ירושתה ועיין כתובות מ"ז ע"ב ברש"י וטור אהע"ז סי' ס"ט ולענין ירושה הוא קרוב דכתיב שארו ויורש אותה ודרשינן שארו זו אשתו ולכן הוא קרוב ג"כ לענין קבורתה שתקבר אצלו אבל לענין דברים אחרים פקע הקורבא וכן אם הבעל מת קודם שאין אשתו יורשת אותו פקע הקורבא גם לענין קבורה, אחז"ר הראני בני הב' החו"ש מו"ה משה נחום נ"י כעין דברי בחת"ס יו"ד סי' שנ"ה ובהגהות יד שאול יו"ד סי' שס"ו בשם הגאון מו"ה ליפמאן [ז"ל הגאון הנ"ל בס' נצחון פ' וארא אות נ"ג ואשה שהי' לה אנשים רבים

יראה לי שתשאר אצל האחרון כי מיתת בעלה הראשון דומה לגירושין שכתוב דברים כ"ד לא יוכל בעלה הראשון אשר שלחה לשוב לקחתה ולכן לראשון אינה ראוי' אחרי אשר הוטמאה וכו' עכ"ל, אמנם בזוה"ק פ' נוקבא דאתנסבת בתרין בההוא עלמא אהדרת לקדמאה ועיין בס' מעבר יבוק הגדול חלק שפת אמת סופ"ז הובאו דבריו בעקרי הד"ט סי' ל"ה אות כ"ג דאפילו יש לה בנים משניהם דתקבר עם בעלה הראשון וה"ה בנ"ד שמבעלה הראשון יש לה בנים שיש בטענתה שיש לה בנים ממש והגם שיש לחלק]:

אבל מה שטוענין בני משפחות הנקבר שגנאי להם להיות קרובם נקבר בקבר שאינו שלו, ומעלתו הביא ראיה שהדין עמהם מרש"י כתובות פ"ד שפירש אהא דאמרינן התם כגון שהורישתו אשתו ביה"ק [יחזיר לבני משפחה] משום פגם משפחה גנאי הוא להם שיהיו אחרים נקברים עמהם והם יקברו בקבורת אחרים ודבריו תמוהים דהך והם יקברו בקבורת אחרים מיותר דסגי בטעמא שאחרים נקברים עמהם אלא ודאי דאתי לאשמועינן שגם אם הם נקברים בקבורת אחרים נמי הוא גנאי, אך באמת אין ראיה משם ואני אומר ולטעמך אדרבה תקשי מה בעי רש"י לאשמועינן האי כיון שאינו שייך לפירוש הגמ' ואי משום דזהו ג"כ נתינת טעם על יחזיר לבני משפחה דאל"כ ע"כ יקברו הם בקבורת אחרים וא"כ גם זה גנאי ויש בזה גנאי כפול חדא שאחרים יקברו עמהם ושנית שהם יקברו בקבורת אחרים א"כ הרי מפורש כן ברש"י, אבל לענ"ד רש"י חדא קאמר דאם הם יקברו בקבורת אחרים אין גנאי דלמא ביה"ק שלהם קטן מהכיל אבל אחרים נקברים עמהם והם יקברו בקבורת אחרים יש גנאי ופגם משפחה או בהם או בנקבר שלא קברוהו ביחד בתוך בני משפחתם כיון שהי' מקום פנוי אפילו לקבור אחרים עמהם אבל אפשר דאם נקבר בקבר שאינו שלו אין גנאי כלל לבני המשפחה, ומכ"ש בנידון דידן שאין בני משפחתו קבורים ביחד במקום אחד באותו ביה"ק אין גנאי כלל לבני משפחה בזה:

ומה שהביא מתשו' אמרי אש יו"ד סי' קכ"א אינו ענין לנ"ד כלל דשם מיירי שהי' נקבר בביה"ק של עיר אחרת ואפשר שהי' קבר שלו שקנאו אותו היורשים בדמים רק שהיו רוצים לפנותו ולהוליכו לעירו לקברו בביה"ק דעירו במקום שנקברו שם בני משפחתו וע"ז כתב דהאי דנוח לו לאדם להקבר אצל אבותיו הוא רק בזמן שהי' להם ביה"ק מיוחד לבני משפחה אבל בביה"ק שהוא לכל בני מקום ל"ש זה, אבל בנ"ד הרי הוא קבור בביה"ק דעירו ששם קבורת קרוביו אלא שמקום הקבר יש לדון אם קנוי לאחר ואם הוא קנוי לאחר גם לאמרי אש י"ל דמותר לפנותו שלא יהי' קבור בקבר שאינו שלו אלא דכבר כתבתי שאינו קנוי לאחר, ולכן גם מ"ש דדברי הנ"ל הם נגד דברי חת"ס יו"ד סי' של"ד ליתא דשם מיירי שהיו נקברים בקברות שאינו של ישראל וע"ז כתב דמותר לפנותם

ולקברם בביה"ק של ישראל דזה הוי לפנותו ולקברו בתוך שלו אפילו בחנם משום דיש לכל אחד חלק בו והוי כביהכנ"ס של כרכים ע"ש, אבל מ"מ אפשר דמודה דאם קבור בביה"ק של ישראלים בעיר אחרת דיש ג"כ לכל ישראל חלק בו כמו בביהכנ"ס של כרכים כמו שיש לו בעירו אסור לפנותו לפי שקרוביו נקברים בביה"ק דעירו דכיון שאינו מיוחד לבני משפחתו ל"ש שערב לאדם להיות נח אצל אבותיו וכמ"ש אמרי אש:

ומדברי חת"ס אין ראיה לאסור בנ"ד דנהי שיש לכל אחד חלק בביה"ק מ"מ רק שותפים הם ויכול כל אחד ליקח מקום קברו מן השותפים שיהי' שלו לבד ואם נקבר בו אחר הוי קבור בקבר שאינו שלו:

אמנם בגוף דברי חת"ס סי' ש"ל ושל"א שהחליט דלהכי לוקחין בני ח"ק דמים בעד מקום קבר דאל"כ הוי קבור בקבר שאינו שלו כדאמרינן ב"ב קי"ב כבר שדיתי בי' נרגא בתשובה אחת עיין סימן שלאח"ז] חדא דגם אם נותנין במתנה והוי שלו עולמית הוא קבור בשלו ושאני בהאי דב"ב דאי חוזר ביובל הוי רק קנין לזמן ואינו קנין הגוף, ושנית איך אפשר שיהי' הקבר קנין של מת הא כשמת פקע לי' רשותי' וכמ"ש רש"י גיטין ט' ע"ב ודף י"ג ע"ב ושם נדחקתי עפמ"ש תוס' גיטין י"ג דישראל לא פקע כחו מממונו לאחר מיתה כיון דמכחו יורשים עיי' חי' רשב"א נדרים דל"ד ד"ה א"ל עיי"ש] ושוב מתורץ חדא מגו חברתה דאם נותנים במתנה לאחר מיתה הוי אינו שלו דאין קנין למת אבל אם קונים בדמי ירושה הוי כשלו משום דלא פסק כחו מן ממונו:

אבל האמת יורה דרכו לפי מה שראיתי בטור יו"ד סי' שס"ג שכתב ובתוך שלו אפילו ממכובד לבזוי שרי שערב לו לאדם שיהא נח אצל אבותיו וכו' פתח בשלו וסיים שיהא נח אצל אבותיו וכבר עמדו אחרונים על לשון זה, אבל לפענ"ד הדברים כפשטן דס"ל דהא דאמרינן ב"ב הנ"ל נמצא צדיק קבור בקבר שאינו שלו אי השדה חוזר ביובל אין הפירוש דאי אינו חוזר ביובל הוי קנין של הנקבר דז"א כקושי' הנ"ל דכיון שמת פקע קנינו אלא דאי אינו חוזר ביובל א"כ הוא לו לאחוזת קבר לעולם לכל בני המשפחה וזה מקרי קבור בשלו דנוח לו לאדם שיהא נח אצל אבותיו אבל אי חוזר ביובל יקברו שם גם אחרים ובני משפחתו לא יקברו שם וזה מקרי קבור בקבר שאינו שלו אבל אם נקבר בביה"ק של העיר ששם נקברו בני משפחתו לא מקרי כלל קבר שאינו שלו אפילו נתן אחר דמים בעבורו דהא לא קנאו אלא להקבר שם ואין קנין לאחר מיתה:

ומה שהביא בשם מהרמ"ש יו"ד סי' שנ"ד תיפוק לי' דאסור ליהנות מקבר לקבר משום קרש שזכה להיות בצפון לעולם הוא בצפון בדרום לעולם בדרום, לפענ"ד לק"מ דסדנא דארעא חד הוא וא"כ אין כאן שינוי דבין שנקבר במקום זה או במקום אחר הוא נקבר

בכל כדור הארץ שהוא דבר אחד לגמרי, ושנית דכמו דבמחובר אינו נאסר משום נעבד להדיוט לפי שאין בו תפיסת ידי אדם ועיין ע"ז מ"ו ה"נ אין לזכות מחובר במצוה שנשתמשו בה ואף דאמרינן בע"ז נ"ד חפר בה בורות שיחין ומערות והשתחוה אסרה מ"מ הכא אינו זוכה בהזמנה אלא במה שקברו המת בתוכה וזה אינו מעשה בגוף המחובר וחללו אין בו ממש ועיין בריטב"א ע"ז נ"ד הנ"ל, ושלישית עפ"י אגדה שהביא רש"י בחומש פ' בראשית עפר מן האדמה צבר עפרו מכל האדמה מארבע רוחות שכל מקום שימות שם תהא קולטתו לקבורה ע"ש וא"כ בכל מקום שנקבר נהי שקלטתו בשביל של חלקו אבל אינו יכול לזכות בחלקים של כל האדמה ולכן בשביל האי טעמא שפיר שרי לפנותו ולקברו במקום אחר ומשום הכי צריכין לטעמא דחרדת הדין:

סוף דבר הכל נשמע דלפענ"ד לא זכתה האשה כלל במקום קברה ואין ערעורה ערעור ולא ערעור דבני משפחת הנקבר מטעמים דכתיבנא ואסור לפנותו רק במקום שנקבר שם תהא קבורתו עד יקיצו ישיני עפר ויבולע המות לנצח אל ד' ויאר לנו באור צח ומצוחצח, ושלום וברכה חיים עד העולם, וישוכלל היכל ואולם כנפשו ונפש החותם בברכה:

עמרם הק' בלוהם בק"ק הנ"ל:

תשובה תלג

שיל"ת ב' אויפאלו ה' נח תרמ"ו לפ"ק:

שובע שמחות, ונס יגון ואנחות, להרבני המופלג, מלא פלג, העדני העצני, עסיס רמוני מו"ה פינחס נ"י:

קבלתי מכתבו ונפשו בשאלתו כי בני ח"ק דשם נהגו מנהג כבוד ונתנו למר אביו ז"ל כשנפטר קרקע לקבורה בחנם ומסתפק אם אין צריך לשלם עבור מקום קבורה כי שמע שיש קפידא בזה, הנה בחת"ס יו"ד סי' ש"ל כתב דמשו"ה נהגו בני ח"ק שלוקחין מעות בעבור מקום קבר כדי שלא יהי' צדיק קבור בקבר שאינו שלו כבגמ' ב"ב קי"ב ע"ש, ודבריו תמוהים ומה ענין זל"ז התם אם שדה חוזרת ביובל אין להנקבר קנין עולמית בקרקע זו רק קנין לזמן וא"כ עכ"פ אחר הזמן קבור בקבר שאינו שלו אבל בני ח"ק הלא יכולין ליתן מקום קבר קנין עולמית כמו שמקנין בשביל כסף קנין עולמית ומ"ש מתנה ממכירה, ועוד בשלמא התם בב"ב אם קנה שדה בחייו קנין עולמית שפיר קבור בקרקע שלו אבל במה שנותנים היורשין מעות לאחר מיתה איך קבור בזה בקרקע שלו הא אין קנין לאח"מ ועיין רש"י גיטין ט' ע"ב ודף י"ג ומה דאמרינן יבמות דס"ו קניא מיתנא היינו קנין איסור אבל לא קנין ממון:

ובזה הי' ניחא מה שעמד חת"ס למה גינו לעפרון על עינו הרעה שהעלה מקחו בדמים הרבה ולא מצינו שהאשימו את עשו על שלקח מיעקב כרי גדול של כסף על חלק שמינית ממערת המכפלה, ולהנ"ל ניחא משום דיעקב בחייו קנה מערת המכפלה מעשו ושפיר לקח מעות כדי שיהי' צדיק קבור בשלו אבל כאן אברהם קנה מקום קבר לשרה אח"כ ואין לה קנין ובכל אופן אינה קבורה בשלה והוי גנאי לעפרון שלקח מעות:

אבל נ"ל להצדיק דבריו עפמ"ש תוס' בגיטין י"ג דמשו"ה בישראל מצוה לקיים דברי המת משום דלא פסק כחו מממונו דמכחו יורשין, ולפ"ז מתורץ קושיא חדא בירך חברתה דבחנם שפיר הוי בקבר שאינו שלו כיון דאין למת קנין, אבל בכסף כיון דלא פסק כחו מממונו שפיר הוי קבר שלו וא"ש:

אבל באמת נלפענ"ד דאם היורשין או הבעל שמחויב בקבורת אשתו ועיין אה"ע סי' ס"ט וסי' פ"ט דאפילו אבן מצבה מחויב להעמיד קוברין אותו בשלהם שפיר מקרי צדיק קבור בשלו כיון שהם מחויבין בקבורתם, ולפ"ז בין אם בני ח"ק מוכרין להם קבר בכסף או נותנים להם במתנת חנם מקרי צדיק קבור בשלו ודלא כחת"ס:

וגם בזה א"ש שגינו לעפרון כיון שאברהם קנה אחר מיתת שרה ואם הי' נותן לו במתנה ג"כ היתה קבורה בשלה אבל יעקב קנה מעשיו בחייו לא ידע איך יפול דבר אחר מיתה אם יהי' לו יורשים מחוייבין בקבורתו א"כ יהי' צדיק קבור בקבר שאינו שלו שפיר לקח כסף כדי שיהי' צדיק קבור בשלו אבל באמת לק"מ ופלא על החת"ס שלא ראה לפי שמה מד"ר משפטים פל"א שדחכז"ל הפסוק נבהל להון וגו' גם על עשיו יע"ש [עיין אמרי אש יו"ד סי' קט"ז]:

תשובה תלד

שיל"ת ב' אויפאלו יום ה' תצוה תרמ"ג לפ"ק:

גפן פוריה, בעצה ותושיה, ידידי הרבני המופלג, מלא פלג, כש"ת מו"ה יעקב ברוך נ"י ווייגשטאק ביישוב ניר אדאני יע"א:

יקרתו הגיעני בזמנו ולא יכולתי להשיבו מיד כי הייתי טרוד בשתי תשובות אחרות וגם בריאות גופי לא הי' ממי כראוי, ועתה כי הרחיב ה' לנו לקחתי מעט פנאי לעיין בשאלתו בפקודת בני החברא קדישא דשם אודות אילנות שהם בביה"ק מהם עלו מאיליהן ומהם אשר נטעו ויש מהם על הקברים ממש ויש להם על מקום שהוא ספק קבר וגם על שפת החריץ אשר נעשה סביב הביה"ק במקום גדר ושם ליכא אפילו ספק קבר, ושאל בשתים אם להתיר אותם שעל הקברים לקצוץ ולמכור לצורך ביה"ק ואותם שעל שפת החריץ

אם מותר לקצוץ ולמכור לבנין ביהכ"נ או לס"ת, והראה מקום ליו"ד סימן שס"ח ותשובת שואל ומשיב וספר זה אינו הח"י, אמרתי אעבור פרשתא דא ואתני' כיד ה' הטובה עלי והוא. ינחנו בדרך אמת:

בתשובת מהרשד"ם חיו"ד סימן רי"ש ומייתי לה בתשובת חו"י בתשו' מהגאון ר"ד אפענהיים והוא בחוו"י שלי דף רמ"ז ע"ב האריך להוכיח דאפילו קבר בנין אינו אסור בהנאה מה"ת רק מדרבנן ע"ש ופלא בעיני על שני שרי צבאות ישראל דהרי מבואר ברש"י סנהדרין מ"ז ע"ב שאסור בהנאה מה"ת ע"ש בד"ה מקומו טהור שכתב ובהנאה נמי מותר ואע"ג דאיסורא דאורייתא הוא דאין תורת קבר עליו ושם בד"ה פנהו ומיהו אסור בהנאה דאיסור דאורייתא היא ולא פקעה:

ועיין בטור סימן שס"ד שכתב המוציא קבר בתוך שדהו וא"י אם נקבר שם מדעת בעה"ב מותר לפנותו ומקומו טהור, וב"י תמה עליו דמשמע דמסתמא מותר לפנותו אא"כ יודע בבירור שנקבר מדעת בעל השדה ומדברי רש"י נראה בהיפך שפירש קבר הנמצא וכגון שהוא חדש ויודע בעל השדה שלא צוה מעולם לקברו וכו' ולפענ"ד לק"מ דרש"י פירש כן משום דבברייתא קתני נמי ומותר בהנאה ואיסור הנאה הוא מה"ת וסד"א לחומרא לכן בסתם אסור בהנאה עד שיודע בבירור שנקבר שלא מדעת, אבל הטור השמיט הא דמותר בהנאה וכתב רק ומותר לפנותו ומקומו טהור שהם רק איסורי דרבנן עיין רש"י שם ויו"ד סימן שס"ג א"כ ספק דרבנן לקולא עד שיודע שנקבר מדעת וא"ש [וכבר קדמו בזה בס' קה"י חלק תוד"ר סי' רע"ג ובתשו' רעק"א ח"א סי' מ"ה]:

ומה שהביא מהרשד"ם ראיה דאינו אסור בהנאה מה"ת מקברים דרב בסנהדרין שם ומרמב"ם פי"ד מאבל הי"ג כבר דחה הוא עצמו שם דהתם בקבר קרקע עולם אבל קבר בנין י"ל דאסור מה"ת, ומ"ש מדכתב הרמב"ם שם בהי"ג אבל קבר הבנין אסור בהנאה ולא פירש שהוא איסה"נ מה"ת ש"מ שהוא מדרבנן, אינו ראיה דהרי כתב שם תחילה דעפר הקבר אינו אסור בהנאה שאין קרקע עולם נאסרת והיינו עכ"ח מה"ת דמרבנן אסור כמ"ש בהי"ג ועיין בב"ח סימן שס"ח ור"ן מגילה דכ"ח ובמרדכי שם וכן מבואר בש"ג סנהדרין שם באורך וא"כ עכ"ח הא דקבר בנין אסור היינו מה"ת דמדרבנן גם קרקע עולם נאסרת משום כבוד המתים, וקברים דרב דשרי היינו משום רפואה:

ואמנם מה שהביא ראיה מהא דצידד הרשב"א סימן שס"ה דעור המת מותר בהנאה ומהרמב"ם פי"ד מאבל הי"ד שכתב דשער המת מותר בהנאה מפני שאינו גופו וא"כ כ"ש קברו ושאר תשמישיו שאינם גופו כלל ע"ש, הרואה יראה כמה נדחק לפרש לשון הרמב"ם שם שכתב המת אסור בהנאה כולו חוץ משערו שהוא מותר בהנאה מפני שאינו

גופו וכן ארונו וכל תכריכיו אסורים בהנאה, ופשטות הלשון שהאי וכן קאי על מה שהתחיל המת אסור בהנאה וזה ודאי מה"ת כמ"ש תוס' סנהדרין מ"ח ד"ה משמשין, והוא נדחק דקאי אמ"ש חוץ משערו וכו' ופירש דשערו אינו אסור מה"ת רק מדרבנן וע"ז קאי וכן ארונו וכו' שג"כ אסור מדרבנן והלא לא נזכר שם בשערו שום איסור אפילו מדרבנן ואפילו מדיוק שהרי לא כתב המת אסבה"נ מה"ת חוץ משערו וכו' ואיך קאי וכן על מה שלא נזכר שם אפילו ברמז:

ובלא"ה האי ק"ו פריכא דטומאה יוכיח דמבואר להדיא בחולין קכ"ב ובנדה נ"ה דעור האדם טהור משום דגזעו מחליף עיין תוס' חולין הנ"ל ד"ה עור [ומ"ש רש"י בחולין הנ"ל ד"ה ד"ת דלאו בשר הוא ול"ה בכלל מת, נ"ל דכוונתו ליישב קושית תוס' שם ד"ה עורות וס"ל דעור המת מותר בהנאה וכמ"ש רשב"א בתשובה ובתוס' נדה נ"ה ד"ה שמא משום דילפינן מעגלה ערופה ועורות קדשים מותרים בהנאה אלא דאי הוי אמרינן לענין טומאה דגם עור מטמא נבשר ל"ל דליף מע"ע דהתם עור וכאן אינו עור רק בשר רק כיון דגלי קרא גבי טומאה דבעינן אין גזעו מחליף ועור אינו כבשר דגזעו מחליף ובשר נעשה צלקת כדאמרינן בנדה שוב גם למנין איה"נ ילפינן מע"ע כנ"ל] ואפי"ה ילפינן בחולין ע"ב מקרא לרבות גולל ודופק דמטמא באהל ועיין תוס' כתובות ד' ד"ה עד וא"כ חזינן לענין טומאה דאף שעור אינו מטמא מ"מ גולל ודופק שאינו גופו כלל מטמא מה"ת אף אתה אל תתמה אם עור ושער המת שאין המת צריך להם ואין נקברין עמו ולא לכבודו עשוי שהם מותרין בהנאה וקברו ותכריכיו וארונו שהמת צריך להם ונקברין עמו ונעשי' לכבודו ועיין טו"ז ריש סימן שס"ד בשם הג"א שיהיו אסורים מה"ת וא"כ אין ראית מהרשד"ם ראיה וצ"ע:

הן אמת שדעת הרמב"ם פ"ב מטומאת מת הט"ו שטומאת גולל ודופק אינו אלא מד"ס ועיין בכ"מ שם וא"כ ל"ש פירכא הנ"ל כמובן, אבל הראב"ד בהשגות שם חולק עליו וכן משמע מכל הפוסקים שהוא מה"ת וגם ברמב"ם י"ל שהוא מה"ת רק כיון שאינו מפורש בקרא קרי לי' ד"ס כמו שקורא לקידושי כסף ד"ס עיין פ"ג מאישות ה"כ ועיין רמב"ן בהשגות לספר המצות שורש א' וגם מש"כ הרמב"ם פ"ג ה"ג יש לפרש כן וגם בלא"ה דבריו שם סותרין למ"ש בפ"ה מנזירות וכבר העיר ע"ז המל"מ בה' נזירות שם והארכתי בזה בתשובה:

והנה מדברי רש"י שהבאתי לעיל שכתב דאין תורת קבר עליו יש לי מקום עיון על הש"ך סימן שס"ד סק"ה שכתב הטעם דקבר הנמצא מותר בהנאה כשפינהו משום דאין אדם אוסר דשא"ש, והלא רש"י כתב הטעם משום דאין תורת קבר עליו והכוונה נ"ל כמ"ש

רש"י ותוס' בהא דמנחות מ' השתא בבל תוסיף קאי מעשה ל"ה דכיון דעביד איסורא ועובר על ד"ת ועכ"ח עתיד ליטלם משם לכן ל"ה עשיי' כן נראה לי ביאור דבריהם שם, וה"נ כיון שקברו בגזילה ובאיסור ועכ"ח עתיד ליטלו משם מעשה לא הוי ואין תורת קבר עליו וכש"כ הוא כאן דהרי קיי"ל בסימן הנ"ל סעיף א' דאם לא אזמני' מעיקרא ונתנו שם אדעתא לפנותו אינו נאסר וה"נ אע"ג דנתנו אדעתא שלא לפנותו כיון דעכ"ח מפנהו אינו נאסר ואין תורת קבר עליו:

ועיין סימן הנ"ל ס"ה בקבר המזיק את הרבים דאם קדם הדרך מקומו מותר בהנאה וכתב הש"ך בסקי"ג שהרי אין אדם אוסר דשא"ש ולאו כל כמיני' לאסור של רבים ע"ש והוא תמוה הלא אמרינן בחולין מ"א דבאית לי' שותפות בגווי' יכול לאסור וה"נ כיון שקברו בתוך שלו אלא, שמזיק לרבים לא גרע מאית לי' שותפות בגווי' ואוסר, ולכאורה יש לתרץ עפ"י דברי הראב"ד שהביא הריטב"א בע"ז דף נ"ג דאפילו למ"ד אדם אוסר דשא"ש הני מילי של יחיד ולא של רבים אבל אין זה עולה ארוכה לדעת הרמב"ן שם שחולק וס"ל דאפילו של רבים יכול לאסור ע"ש:

ויותר פלא בעיני הלא היזק הרבים הוא במה שהוא סמוך לדרך שמתטמאי' העוברים ברה"ר וכמ"ש כ"מ פ"ח מט"מ ה"ו והא דאמרינן דמותר בהנאה היינו כשפינה המת כמבואר בשו"ע אבל כ"ז שלא פנהו ודאי אסור בהנאה וכמ"ש נמ"י בסנהדרין שם לענין תפילין דצר בי' ולא אזמני' דמותר ה"מ כשנטלו התפילין אבל בעוד שהתפילין עליהם אסור וה"נ דכוותי' [וראיתי כן בא' מן הקדמונים ושכחתי מקומו] וא"כ איך שייך אין אאדשא"ש ולאו כל כמיני' לאסור את של רבים הלא כיון שפנהו אינו אוסר של רבים כלל רק מקומו שהי' קבור שם והוא שלו, ועוד דהיזק שיש לרבים כ"ז שקבור שם שהם מתטמאי' ע"ז ל"ש אין אדם אדשא"ש דהא אינו תלוי במחשבה ועיין תוס' יבמות דף פ"ג ע"ב ועכ"ח הם מתטמאי' כיון שמאהילין על המת שקבור שם ואיך שייך בזה אין אדם אוסר דשא"ש, אבל לפמ"ש א"ש כיון דעכ"ח מחויב לפנותו מפני היזק רבים שוב אין תורת קבר עליו ומותר בהנאה:

ובספר שבילי דוד יו"ד סימן שס"ד הקשה הא קי"ל לעיל סימן ד' דבמעשה אדם אוסר דשא"ש ע"ש, ולק"מ דזה דוקא בעושה מעשה בגוף דבר הנאסר ולדעת טו"ז סימן ב' סקי"ד צריך דוקא מעשה נבלה או טרפה ואפילו לנקה"כ שם שחולק וס"ל דאפילו בשחט מיעוט קנה לע"ז נאסר מ"מ בעי מעשה בגופה דוקא וכן נראה מלשון רש"י חולין דף מ' ד"ה היתה שכתב מיהו כי עשה מעשה בגופייהו מיתסרי וכו' והדבר מבואר יותר בריטב"א ע"ז נ"ג ד"ה מכדי בשם הרמב"ן שכתב אבל לענין האוסר דשא"ש ע"י מעשה

לא שמענו אלא וכו' וגם שיהא מעשה ניכר בשינוי שאינו חוזר לברייתו דדמי כמאן דקני לי' בשינוי וכו' ועיי"ש דף נ"ד אהא שניסך לה יין בין קרני' כתב ומיירי בשעשה שם מעשה הניכר כגון שחקק בין קרניה מקום לניסוך וכו' ואפילו לדעת רש"י ואשר"י בחולין מ' דגם במעשה שא"י לאסור היינו שאינו ניכר אחר המעשה ועיין תוס' ב"ב דף ב' ע"ב ד"ה וחייב, אבל עכ"פ מעשה בגוף הדבר הנאסר בעי ואז אוסר עם המעשה אבל כאן במעשה החפירה או הבנין שהוא בגוף הקרקע אינו אוסר דהזמנה לאו מילתא כמבואר בסימן שס"ד ס"א רק במה שנותן המת לתוכו וזה אינו מעשה בגוף הקבר ושפיר א"א אוסר דשא"ש ולק"מ מזה אש"ך וזה ברור [ועיין מה שאכתוב בזה לקמן אי"ה]:

וראיתי בתשובת צמח צדק סימן י"ג שדחה מהלכה תירוץ התוס' נדה נ"ה ד"ה שמא שהבאנו לעיל ודעת הרשב"א בתשובה שס"ה דעור אדם מותר בהנאה משום דילפינן איה"נ דמת מע"ע ובע"ע ילפינן איה"נ משום דכפרה כתיב בה כקדשים ועורות קדשים מותרים בהנאה דהא יש לנו גם לימוד אחר דע"ע אסור בהנאה דאמרינן בכריתות וי"ו וערפו שם שם תהא קבורתו וא"כ גם העור אסור וממילא גם במת דילפינן מיני' גם העור אסור ע"ש, ובתשובת יד אלי' סי' ס"ז השיג עליו דאם גם לענין קבורה ילפינן מת מע"ע א"כ מה קמיבעי' לי' בסנהדרין מ"ו ע"ב קבורה מנ"ל אי משום בזיונא או משום כפרה ת"ל דילפינן מע"ע ע"ש, ולפענ"ד לק"מ דהתם מיבעי' מנ"ל דצריך קבורה בארץ ובקרקע דוקא ולא סגי דליעבד לי' ארון ויליף לי' מתקברנו יתירא משא"כ ע"ע א"צ קבורה בקרקע דוקא בלא ארון אלא סגי בארון ע"ש בגמרא ועיין בלשון הטור יו"ד סי' שס"ב שפירש כן להדיא:

אלא דצע"ק על צ"צ מתוס' ע"ז כ"ט ע"ב ד"ה כפרה שכתב דצריכי תרווייהו דאי משום דכתיב כפרה הו"א דלאחר עריפה מותרת ואי משום וערפו הו"א דאינו נאסרת מחיים ואין טרפות פוסל בה ע"ש, ואי כדברי צ"צ למה לא כתבו דאי משום כפרה הו"א עור מותר ולהכי איצטריך וערפו שם דגם עורו אסור, והוא עצמו הביא שם דברי תוס' הנ"ל ולא הרגיש בזה וצ"ע:

ואמנם כ"ז בקבר של בנין ודאי אסור מה"ת כנ"ל ודלא כמהרשד"ם אבל בעפר שמכסין בו המת בתוך הקבר הביא הטור סי' שס"ד דעת הר' ישעי' דאסור בהנאה דתלוש ולבסוף חיברו הוא וחשיב כתלוש והטור חולק דאפי' תלשו ואח"כ החזירו מקרי קרקע עולם דהא לא משכח תלמודא למיסר אלא בקבר הבנין וכן דעת א"א הרא"ש עכ"ל, ועיין בב"ח שם מהיכן למד זה מהרא"ש ושכן דעת הרי"ף והרמב"ם והרי"ו, ובתשובת חת"ס יו"ד סי' של"ה התפלא על הטור הלא תוס' בע"ז ס"ב ע"ב ד"ה ליקלינהו כתב דהא דכתיב

וישלך את עפרה אל קבר בני העם ולא חייש דאתי לזבולי משום דההיא בקבר בנין שאסור בהנאה ע"ש וא"כ המקשן בסנהדרין מ"ז דפריך לשמואל מברייתא ולא אסיק אדעתי' קבר בנין אמאי לא פריך מקרא גופא בשלמא לר"י י"ל דקרא מיירי בקבר כעין של עכשיו שמחזיר העפר עליו אבל ברייתא שהי' בימי תנאים אינהו ידעו שלא נהגו בימיהם כך [ולא הי' צריך לזה אלא ברייתא דחוצב קבר לאביו מיירי שעדיין לא נקבר שום אדם ולא החזירו העפר ואמאי לא יקבר בו עולמית ולא יחזירו אותו עפר הנתלש רק עפר אחר. וכן הא דקבר חדש מותר בהנאה משום דהזמנה לאו מילתא ות"ל כיון שעדיין לא החזירו עפר הנתלש הו"ל מחובר, וכן הא דג' קברות בפינהו קתני מקומו טמא ואסור בהנאה המקום וכיון שפינהו נטלו העפר שהחזירו על המת ואם לא יחזירו אמאי טמא ומה"ת דהחזירו ועוד מקומו קתני] אבל להטור קשה כנ"ל:

ולפענ"ד נראה דהא דס"ל להטור דתלוש ולבסוף חיברו ה"ד עפר בעפר שהוא מינו ונעשה גוף אחד אבל בשאר מיני' שאינו עפר מודה לר"י דתלוש ולבסוף חברו הו' כתלוש ולא כמחובר ונאסר, ועיין או"ח סי' תקפ"ו ס"ז ובטו"ז שם ולפ"ז מקרא לא קשיא לי' דשפיר ידע דאיירי בקבר שאינו מין עפר ושפיר תלוש ולבסוף חברו הוי כתלוש ונאסר וממילא לא חיישינן לתקלה ואף דאכתי כיון דהעפר לא נאסר האיך השליך שם עפרה דילמא יקחו אותו עפר, י"ל כיון שהשליכו למקום האסור בהנאה אית לי' היכירא וכדאמרינן בע"ז ס"ב מוכחא מילתא דהרוגי ב"ד נינהו הגם דיש לחלק קצת:

אבל מחוצב קבר פריך שפיר דהנה הקשו התוס' ד"ה איתיבי' מה פריך מחוצב קבר דילמא התם טעמא משום כבוד אביו, ותירץ דאי מחובר לא נאסר בעלמא אין לאסור משום כבוד אביו, אבל הרמב"ן שהביא הטור סוס"י שס"ד חולק וס"ל אף דמחובר אינו נאסר מ"מ משום כבוד אביו אסור לקבור בו עולמית ולדידי' הד"ק לדוכתה ועכ"ח דס"ל דוקא לרבא דהזמנה לאו מילתא אסור משום כבוד אביו אבל למ"ד הזמנה מילתא לית לי' משום כבוד אביו ופריך למ"ד מילתא דמשום הזמנה אסור ולא משום כבוד אביו:

ולפ"ז נ"ל דבר חדש הלא מבואר בסי' שס"ב דקבורה צריך להיות בקרקע דוקא ואף דקובר ארון בקרקע אינו עובר משום לא תלין מ"מ מצוה לקוברו בקרקע ממש או שינקוב הארון לקרקע, ומעתה יש לומר דאם בנה לו קבר מדבר שאינו מין עפר ולא נקבו לארץ אינו אסור משום הזמנה דדוקא אם הזמין מה שראוי לו ע"פ דין הוי הזמנה אבל מה שאינו כשר עפ"י דין אינו הזמנה ועיין רש"י ד"ה מידי דאורחי' ויבואר לקמן אי"ה ואין לומר שיאסר משום דיכול לנקבו דהא כיון דמחוסר מעשה נקיבה הוי לי' כטוי לאריג וליכא למ"ד הזמנה מילתא:

וא"כ תקשי לכאורה מה משני בקבר בנין הלא ממנ"פ אם הוא מין עפר שוב הו"ל כמחובר לדעת הטור ואי שהוא מין אחר שוב הזמנה לאו מילתא כמ"ש, ועכ"ח צ"ל דמיירי ממין אחר והוי תלוש ונקבו לארץ דהוי קבר בקרקע כדינו והזמנה מילתא ונאסר וממילא א"ש דמקרא לא קשיא לי' דהא אסיק אדעתי' קבר בנין ממין אחר שאינו עפר ול"ה מחובר ונאסר ואי דא"כ אינו קבורה בקרקע מ"מ כיון שקבור שם נאסר אף שאינו כדין, אבל כאן קשה לי' דא"כ אינו נאסר משום הזמנה ולא אסיק אדעתי' דמיירי שנקבו לארץ דא"כ הו"ל לפרש החוצב ונקבו ופריך שפיר וע"ז השיב לו התרצן בקבר בנין ובנאו כדינו שנקבו לארץ כנ"ל, אבל יש לבע"ד לחלוק דא"כ העיקר חסר מן הספר דמיירי שנקבו לארץ:

ואמנם כד עיינתי ברש"י סנהדרין מ"ז שפירש בקבר בנין שבנאו למעלה מן הקרקע למדתי ממנו שני דברים, חדא דס"ל לרש"י כדעת הטור הנ"ל דתלוש ולבסוף חברו הוי כמחובר ואינו נאסר ולאו דוקא במין עפר אלא אפילו בעץ ואבן נמי הוי כמחובר ובטל לגבי קרקע ואינו נאסר כדקיימ"ל ביו"ד סי' ר"א ס"ז לענין טבילה בכלים דקבעו ולבסוף חקקו הוי כמחובר וה"נ אם בונה בקרקע אף דבנין מד' דפנות ורצפה הוי כלי ומיטלטל ממקום למקום מ"מ כשבונה כן במחובר ובאו חקיקה והקביעות בב"א הוי כמחובר ועיין חת"ס יו"ד סי' רי"ז וה"נ דכוותי' ודלא כמש"ל בדעת הטור ולפ"ז לא משכחת בקבר בנין אלא בחקקו ולבסוף קבעו שהי' עליו תורת כלי בתלוש ול"ה כמחובר וכדקי"ל נמי בסימן הנ"ל לענין מקוה וא"כ אפילו קבר בנין שעשאו בתלוש כגון ארון אם נקבו בתלוש נקב המטהרו דבטל מתורת כלי ושוב חברו בקרקע הוי כמחובר ואינו נאסר ואפילו קבעו בקרקע ונקבו שם נקב המטהרו נמי הוי כמחובר ואינו נאסר וע"ש בפ"ת אות יו"ד, ומעתה למ"ש לעיל לא משכחת קבר בנין שיאסר בהזמנה דאי נקבו הוי כמחובר ואי לא נקבו כשיעור שיהי' מחובר מכח זה, מסתברא דלא מקרי קבור בקרקע וכיון שאינו כדין מסתבר דלא מהני הזמנה כמ"ש ועיין בש"ך סי' שס"ב סק"א דמהני נקב בארון נראה דהיינו נקב המבטלו מתורת כלי שיתבטל אגב קרקע ולפ"ז ודאי תקשי מה משני בקבר בנין:

ועוד למדתי מדברי רש"י דהא דאמרינן דהוי כמחובר ובטל לגבי קרקע היינו דוקא במבטלו לגבי קרקע וכגון עפר שהחזירו לתוך הקבר דמיירי בי' ר"י והטור אבל אם בנה בנין למעלה מן הקרקע ואפילו של עפר ואינו מבטלו לגבי קרקע לא חשיב כמחובר כיון שהוא דבר עומד בפ"ע ואינו מחובר לקרקע עולם ומ"מ מקרי קבור בארץ דהרי הוא עפר ונתקיים ואל עפר תשוב ובקבר בנין כה"ג שפיר הזמנה אוסרת ולכן פרש"י בקבר בנין

שבנאו למעלה מן הקרקע ואינו מחובר בקרקע כלל שגם הרצפה הוא עפר תלוש ושפיר נאסר בהזמנה:

וא"כ דברי הטור נכונים דמקרא לא קשה דמיירי בקבר בנין שהי' עליו שם כלי בתלוש ולא נקבו ונאסר דאינו בטל לגבי קרקע והוי כתלוש ובאמת לא הי' נקברים כדין אבל כאן לא אסיק אדעתי' דקבר תלוש אם הוא בנוי מעפר יהי' קבר כדין דהזמנה יאסור עד דמשני בקבר בנין וכפרש"י:

ואיברא דלפ"ז מוכח מרש"י דלא כר"י ויפלא שלא הביא הטור וב"י דברי רש"י אלו נגד ר"י, לכן נ"ל כוונה אחרת ברש"י למאי דאמרינן במגילה כ"ו ע"ב ואמר רבא מריש הו"א האי פריסא תשמיש דתשמיש הוא ושרי כיון דחזינא דעייפי לי' ומנחא ס"ת עלוי' אמינא תשמיש קדושה הוא ואסור, ופרש"י פריסא שפורסין סביב הארון מבפנים, תשמיש דתשמיש, תשמיש של ארון ע"ש, אלמא אע"ג דס"ת נוגע בפריסא ולא בארון והוא מפסיק בין הארון וס"ת לא מקרי פריסא תשמיש וארון תשמיש דתשמיש רק הארון מקרי תשמיש ופריסא תשמיש דתשמיש, ולפי המסקנא נמי הא דפריסא מקרי תשמיש היינו משום דעייפי לי' ומנח ספרא עלוי' ועיין בר"ן שם שחולק על רש"י, ולפי זה לשיטת רש"י נראה לי דאם חפר קבר בקרקע ובנה בחפירה דפנות ורצפה של אבנים מקרי הקבר תשמיש המת והבנין שבחפירה תשמיש דתשמיש והיינו תשמיש של החפירה ואין הבנין נאסר אף דמקרי תלוש לר"י, ואע"ג דילפינן מת מע"ז לענין משמשין ובע"ז גם משמשין דשמשין אסורי' כדמוכח בחולין ח' ע"ב בסכינא דפסק בי' גווזא לע"ז ועיין בחת"ס שם, מ"מ היינו כשכבר שימש בו משא"כ בהזמנה בעלמא ודאי לא מיתסר תשמיש דתשמיש דליכא למילף מע"ז דאדרבה תשמישי ע"ז אינם נאסרי' בהזמנה ואפילו תימא במת דגם תשמיש דתשמיש נאסר בהזמנה מ"מ היינו דוקא אם התשמיש נאסר אבל כאן שהוא תשמיש דתשמיש לקרקע עולם דאינו נאסר במחובר כיון דהתשמיש אינו נאסר גם תשמיש דתשמיש דמחשב תלוש אינו נאסר, וא"כ קבר בנין שבנאו בחפירת קרקע אינו נאסר בהזמנה ומשו"ה פרש"י בקבר בנין שבנאו למעלה מן הקרקע והוא תשמיש למת עצמו וכיון שהוא תלוש נאסר בהזמנה:

ועפי"ז יש ליישב קושית הטור על רבינו ישעי' אמאי לא משכח תלמודא למיסר אלא בקבר של בנין, ולפמ"ש א"ש דאם כוונת הקושיא אמאי מוקי בקבר בנין דהוי תלוש הלא קבר של עפר תלוש, ולבסוף חיברו נמי הוי תלוש וא"וו דעפר שהוא מינו נקרא מחובר רק בנין במין אחר כגון באבנים מקרי תלוש וכמ"ש בתחילה בדעת הטור, או שהקושיא עפי"מ שכתבנו אח"כ דדוקא קבר בנין למעלה מן הקרקע מקרי תלוש ולא בהחזיר העפר

תוך הקרקע, פשיטא דלק"מ די"ל כפירוש השני שכתבתי ברש"י דמוקי דוקא בקבר בנין למעלה מן הקרקע דקבר בנין תוך הקרקע הוי תשמיש דתשמיש, משא"כ עפר שמכסין בו המת בתוך הקבר שהוא תשמיש המת גופא כנידון דהר' ישעי' שפיר נאסר: **ואם** כוונת קושית הטור דלוקי הברייתות בעפר שמחזירין על הקבר ומשו"ה אסור בהנאה, ודאי דלק"מ דבחוצב קבר וכו' אמאי לא יקבר בו עולמית הלא אפשר לקוברו ושלא להחזיר אותו עפר רק עפר אחר, וכן ברייתא דהטיל בו נפל הלא אפשר ליהנות מהקבר ויטול אותו עפר משם ובלא"ה לשון הטיל בו נפל לא משמע שנתן עפר על הנפל וה"נ ברייתא דג' קברות דקתני פינהו מקומו טמא ואסבה"נ הא אפשר לפנות אותו עפר ויהי' מותר בהנאה, בשלמא אי מחובר נאסר, כל הקרקע אסורה עד תהום ארעא אבל אי מחובר לא נאסר רק אותו העפר שהי' תלוש איכא תקנה לפנותו ויהי' הקבר ומקומו מותר, ועוד דבחוצב קבר לפמ"ש לעיל דסוגיא לא ס"ל משום כבוד אביו רק משום הזמנה א"כ הזמנת העפר לכסות בו המת לאחר שנתן בקבר אפשר דהוי כטוי לאריג דהא א"א להשתמש בו למת עד שיתנו המת בקבר ומחוסר מעשה נתינה וא"כ ליכא למ"ד דהזמנה מילתא וכיון דמשני בזה בקבר בנין משני כן בכולהו, כנלענ"ד ליישב דעת הר' ישעי' על נכון:

ועוד נ"ל ביישוב קושית חת"ס על הטור, דדוקא אם תלש העפר מתחילה אדעתא לכסות בו המת בתוך הקבר דלא נעשה מתחילה אלא לשמש עם הקרקע, אז הוי כמחובר אבל בעפר שלא תלשו מתחילה לשמש עם הקרקע רק אח"כ חברו לקרקע גם הטור מודה דהוי תלוש, וכמין זה איתא בתוספתא פ"ו דכלים פורנא הרי זה טהורה שלא נעשית אלא לשמש עם הארץ אלמא כיון דנעשית מתחלה לכך חשיב כמחובר, ועיין ברע"ב ובתוי"ט פ"ח דכלים מ"ט, ומה שהקשה תוי"ט שם ממ"י פ"ו דמקוואות לק"מ, דפורנא אינה ראוי' להשתמש רק עם הקרקע ועשוי' מתחלה לכך שלא ישתמש אלא עם הקרקע, לכן חשיב כמחובר, אבל שם במקוואות האביק הוא כלי וראוי להשתמש בלא הקרקע ומקרי עליו שם כלי בתלוש לכן גרע כשעשוי מתחלה לכך דליכא למימר דבמאי שקבעו בקרקע ביטלו מתורת כלי וביטל מחשבתו הראשונה שהרי מחשבה הראשונה ג"כ הי' כן אבל כשאינו עשוי מתחילה לכך י"ל דכשקבעו בארץ ביטל מחשבתו הראשונה והוציאו מתורת כלי ולחנם נתחבטו בזה האחרונים עיין חת"ס סי' קצ"ח אות י"ג, ולפ"ז מקרא לא קשה לי' די"ל קבר בני העם הי' כעין של עכשיו וכמ"ש חת"ס לר"י, רק שהי' עפר שלא נתלש מתחלה לשמש עם הקרקע אבל בימי התנאים ידעו שלא הי' מנהג זה ופריך שפיר מברייתא והכל כמ"ש חת"ס לר"י וא"ש:

ועוד נ"ל דבר חדש בדעת הטור עפמ"ש תוס' כתובות ד' ע"ב ד"ה עד בשם הר' דוד מינצינבורק לענין גולל ודופק דמרבי מעל פני השדה שמטמא באוהל דה"ד כשפירש מן הקרקע אבל בעוד שהוא טמון בטל אגב קרקע ולא מטמא באהל ע"ש, וה"נ דכוותי' דהר' ישעי' חשיב לי' כתלוש אפי' בעודו מחובר בארץ וכמ"ש הטור אח"כ בשם ר"י דאסור לישב על הקבר וכדומה, וע"ז חולק הטור דכ"ז שהוא מחובר לקרקע קע חשיב כקרקע עולם ובטל אגב קרקע ואינו נאסר אבל כשפירש מן הקרקע מודה דאסור דחשיב כתלוש כמו בגולל ודופק הנ"ל ועיין מגילה כ"ט ביה"ק אין נוהגין בו קלות ראש וכו' ואין מלקטין בהן עשבים ואם ליקט שורפן במקומן, ומבואר שם בתוס' ורא"ש ומרדכי דאסור ללקט משום כבוד המתים ואם ליקט שורפן במקומן לדעת הג"ם משום קנסא או שלא יחשדוהו שמוליכו לביתו לבהמתו ועיין בר"ן שם וטור וב"י וב"ח סי' שס"ח, והא דקברים דרב בסנהדרין מ"ו תי' כיון שהוא לרפואה אין קלות ראש, ועיין תה"ד סי' רפ"ד, עכ"פ מבואר דנהי דמה"ת אינו מחובר נאסר אבל מדרבנן אסור משום כבודן של מתים ולא שרי רק ליקח ממנו לרפואה, ולתה"ד הנ"ל דוקא אם אין רפואה ממק"א רק שיהי' מקבר של מתים דאז זו כבודם ע"ש, ולפ"ז א"ש דמקבר בני העם לא קשה לי' די"ל בקבר כעין דידן, ואף דלדעת הטור הוא כמחובר ואינו נאסר ויש לחוש דאתי' לידי תקלה, ז"א דממנ"פ כ"ז שהוא במחובר אסור ליהנות מדרבנן כנ"ל, ואי שיקח ממנו לרפואה ואפר ע"ז גם לרפואה אסור, ז"א דהא דמותר ליקח לרפואה היינו במחובר מעיקרו, אבל בכה"ג דהוי תלוש ולבסוף חברו אם פירש אסור מה"ת כמ"ש וא"כ ליכא חשש תקלה כלל וא"ש:

והנה מסוגיא דמגילה הנ"ל קשיא לי על דברי התוס' ע"ז ס"ב ע"ב ד"ה ליקלינהו שזכרנו, שהקשו והא דלא הדר פריך וליקלינהו וליבדרינהו בי קברי דל"ש אתי לזבולי כדכתיב וישלך את עפרה וכו', ותי' דקרא בקבר בנין אבל הכא בי קברי קרקע עולם שאינו נאסר, וכוונתם דא"כ איכא למיחש לתקלה שיקח מן הקבר לזבולי ויקח גם מאפר הנ' חיטי של שכר יי"נ שאסור בהנאה, ולכאורה הוא תמוה מגמ' דמגילה הנ"ל דמבואר להדיא דגם קברי קרקע עולם אסבה"נ מיהא מדרבנן מפני כבודם של מתים דאי בקבר בנין ליכא עשבים כמ"ש הראשונים וא"כ ליכא תקלה כלל ואין לומר דאכתי איכא תקלה שמא יקחו משם לרפואה דמותר משום איסור ביה"ק, ומשום איסור ע"ז ויי"נ אסור אפילו לרפואה בחולה שאין בו סכנה, ואף דהתם בסתם יינם מיירי מ"מ אסור בזמן הש"ס וכדמשמע לשון רמ"א סי' קנ"ה ס"ג דדוקא סתם יינם בזה"ז מותר משום דלאו עע"ז נינהו ולא בזמן הגמרא וכמ"ש הש"ך שם סקט"ז חדא דלשון הגמ' דילמא מזבלי בהו ולשון

התוס' דהתם ל"ש אתי לזבולי לא משמע כן ועוד דלדעת תה"ד סי' רפ"ד שהבאנו בסמוך גם ביה"ק דמחובר לא שרי לרפואה אלא אם הרפואה דוקא מעפר ביה"ק ולא ממק"א דאז זו כבוד המתים, וזה מילתא דלא שכיחא כלל והאיך שייך לגזור בזה שמא אתי' לידי תקלה, ועוד דאז גם אם אפילו יקח מאפר יי"נ לא יתרפא בו כיון שאינו מעפר הקבר ולא יהנה ממנו וליכא תקלה כלל וצע"ק:

מיהו בדעת התוס' י"ל דסוברים כריא"ז שבש"ג מגילה שם שהוכיח מסוגיא זו כדעת הר' ישעי' הנ"ל ומיירי שם בביה"ק שהי' עפר תלוש והחזירו כגוונא דמיירי בי' הר"י ולכן גם עשבים אסירי מה"ת ועיין ב"ח סי' הנ"ל, אבל מחובר אינו נאסר כלל, והא דיהיב שם טעמא בברייתא מפני כבוד המתים אאין נוהגין בהן קלות ראש קאי ועיין רש"י שם וא"כ שייך שפיר אתי לזבולי בבי קברי קרקע עולם, אבל הטור שחולק על הר' ישעי' דגם זה חשיב מחובר ועכ"ח מוכח משם דגם מחובר אסור מדרבנן א"כ תקשי לי' קושית התוס' ע"ז דתי' ל"ש לדידי' כקושיין וצ"ע:

וראיתי בתשובת מהר"י אסאד חיו"ד סי' שס"ג שהקשה על הב"ח אם איתא דהעשבים אסורין מה"ת בהנאה אמאי שורפין במקומן:

יקברם במקומן מיבעי' לי' כדין המת בקבורה, ואדרבה אסור לשורפן כדאיתא תא שלהי, תמורה כל הנקברין לא ישרפו כדי שלא יבא ליהנות מאפרן דאפר הנשרפין מותר אעכ"ח שהוא רק מדרבנן ע"ש, ולפענ"ד לק"מ דמ"ש הא הקבורה בעי כדין המת, ז"א דכל איה"נ שהם מן הנקברים אין מצוותן בקבורה דוקא אלא לגנזם דלא אתי' בהו לידי תקלה וצריך להעלימם מן העין באיזה אופן שירצה וג"ז אינו מה"ת אלא מדרבנן, אבל מה"ת א"צ כלל רק שאסור בהנאה ומשא"כ בנשרפים שמצותן בשריפה, ועיין תשובת אבני מילואים סי' י"ט ומקו"ח סי' תמ"ד והא דמת צריך קבורה אינו משום איה"נ שבו רק משום בזיונא או משום כפרה כמבואר בסנהדרין מ"ו ע"ב, וא"כ בהנך עשבים שגדילים על הקבר אפילו אי אסורים בהנאה מה"ת משום שגדלו בקבר המת שאסור בהנאה משום משמשי מת, אבל מה בזיונא וכפרה שייך בהו דליצרכו קבורה ולק"מ ועיין תשובת יד אלי' סי' ס"ז ויש לפקפק על הרבה מדבריו שם בזה ולקצר אני צריך:

ומ"ש הא אסור לשורפן שמא יבא ליהנות מאפרן, והנה זה קשה אפילו אין דינו בקבורה, רק שאסור בהנאה מה"ת ואין מצותו בשריפה דנימא שנעשית מצותו וממילא אסור האפר, וג"ז לא קשה כמ"ש המג"א סי' תמ"ה בדעת הרמב"ם דכל הנקברים לא ישרופו היינו לנהוג בו דין הנשרפים ליהנות באפרן אבל אם רוצה לשורפן ושלא ליהנות באפרן רשאי ולא גזרינן שמא יהנה באפרו ע"ש, ואפילו נאמר דאסור לשורפו אפילו שלא

ליהנות היינו אם אינו קובר האפר אח"כ דלמא אתי' לידי תקלה אבל הכא דשורפן במקומן ואי נימא דאסור מה"ת עכ"ח היינו בעשבים הגדלים על הקבר עצמו שהחזיר העפר לתוכו וכר"י ואם שורפן במקומן ונעשה אפר על הקבר אפילו הוא אפר היתר נאסר משום משמשי מת שג"ז נעשה כאפר הקבר ומה תקלה שייך בזה יותר משאר עפר הקבר ושפיר מותר לשורפן במקומן ובלאה"נ כיון דהוא בבי קברי אית לי' היכירא וכמ"ש הוא עצמו אח"כ ועיין תוס' ע"ז הנ"ל דאם ישרפנו ויבדרינהו בבי קברי של קבר בנין אין כאן שום חשש אף דבע"ז אפרן אסור כדאמרינן שלהי תמורה:

ומה שנכלל עוד בקושיתו אם אסור בהנאה מה"ת אמאי צריך שריפה, אני תמה על תמיהתו וליטעמך דאסור בהנאה מדרבנן נמי תקשי אמאי הצריכו רבנן שריפה ועכ"ח הטעם כמ"ש בהג"מ שם משום קנסא או משום שלא יחשדוהו שמוליכו לבהמתו, וה"נ אם אסור בהנאה מה"ת נמי י"ל דרבנן החמירו לשורפן במקומן מהני טעמי שכ' הג"מ הנ"ל וא"ש:

אבל האמת יורה דרכו עפי"מ שיש לדקדק במרדכי הנ"ל בשלמא טעמא דקנסא הוא נתינת טעם על שניהם אמה שצריך לשורפן ועל מה שצריך לשורפן במקומן דוקא אבל טעם שלא יחשדוהו שמוליכו לבהמתו אינו טעם רק אמה שצריך במקומן דוקא אבל עדיין אין טעם על מה שצריך שריפה דוקא ועוד יש לי דקדוק בדברי הש"ס מגילה דפריך כיון ששרפן במקומן מאי כבוד מתים איכא ולשון כיון קשה להולמו וכך הו"ל למימר במה ששרפן במקומן מה כבוד מתים איכא אבל לשון כיון משמע כיון ששרפן במקומן ליכא כבוד מתים אבל אם לא הי' שורפן אז הי' כבוד מתים לכן נ"ל דהא דבעי שריפה הוא משום דאם יניחם שם בביה"ק כמות שהם הוא בזיון למתים שעושה שם כמו אשפה וזבל על הקברות ואם יקברם שם בודאי הוא בזיון למתים שיקברו שם ד"א ואם יוליכם לביתו ויחבקו אשפתות ודאי הוא בזיון למתים אלא דאכתי הי' תקנה להוליכם לביתו ולשרפן או לקברם שם, וע"ז תירץ המרדכי דהא דצריך במקומן דוקא הוא משום קנסא או שלא יחשדוהו ולא מפני כבוד המתים וכיון דאינו יכול להוליך לביתו צריך שריפה דוקא כנ"ל משום בזיון המתים:

אמנם ע"ז קשה בשלמא בעושה הוי' שייך לומר כבוד המתים כמו ציון שעושים שניכר כבוד המת אבל במה ששורפין עושה העדר אין כאן כבוד המת אלא דאם הי' מניחן כך או קוברן הי' בזיון המת, והו"ל למימר מפני בזיון המתים ולא מפני כבוד המתים, ואמנם ברישא דאין נוהגין בהם קלות ראש רק נוהג באימה ויראה וקדושה כקדושת ביהכנ"ס ועיין בש"ג סנהדרין מ"ו זהו דבר הניכר לכבוד המתים, והיינו קושית הגמרא

כיון ששורפן במקומן ואינם מה כבוד המתים איכא והו"ל למימר משום בזיון המתים, ומשני אלא ארישא ופרש"י אאין נוהגין בהם קלות ראש קאי, והוא פלא לכאורה דהלא אין מרעין ואין מוליכין ואין מלקטין ג"כ הוא מפני כבוד המתים וכבר העירו בזה האחרונים, ולפמ"ש א"ש דנהי דכל אלו הם מפני כבוד המת היינו שלא יהי' בזיון למת ולא הול"ל מפני כבודן של מתים, רק משום דארישא דאין נוהגין בהם קלות ראש שייך לשון כבוד המתים נקט כן בכולהו כיון דכולהו הם משום בזיון המתים, ובזה נדחה נמי מה שהעיר בתשובת מהרי"א ראי' דכל איסורי' אלו הם מדרבנן דאי מה"ת ומפני כבוד המתים קאי רק אאין נוהגין בהם קלות ראש הול"ל אין נוהגין בהם קלות ראש מפני כבוד המתים א"ו דקאי אכולהו וכולהו רק מדרבנן מפני כבוד המתים, ולפמ"ש ז"א די"ל דכולהו מה"ת רק משו"ה תני לבסוף משום דהא דשורפן במקומן הוא ג"כ מפני כבוד המתים, אלא דבזה הי' שייך למיתני משום בזיון המתים רק משום דקאי נמי אאין נוהגין קלות ראש נקט לשון כבוד המתים, ובהכי א"ש מה דקשה אפילו לדעת מהרי"א דקאי אכולהו מ"מ אהא דשורפן במקומן לא קאי וכמ"ש המרדכי א"כ הול"ל האי מפני כבוד המתים מיד אחר ואין מלקטין בהם עשבים מפני כבוד וכו' ולפמ"ש א"ש כמובן:

ובזה יובן היטב ברייתא דמס' שמחות פי"ד ולא ילקט משם עצים ועשבים ואם ליקטן אסבה"נ ואם בשביל הנאת עצמו לקטן שורפן במקומן דברישא מיירי שליקטן לכבוד המתים לקנות ביה"ק ואז אינו מחויב לשורפן דמשום שעשה להם קצת כבוד אינו מחויב לעשות עוד כבוד יותר ממה שאחרים מחויבים, אבל בעשה להנאת עצמו אז מחויב לשרוף דכשמניחן כך הוא בזיון המתים, ומיהו גם לפירוש הפשוט במרדכי דשורפן במקומן הוא משום קנסא א"ש דזה שייך דוקא בעשה להנאת עצמו אבל ליקט לכבוד המתים ל"ש לקנסו, ולחנם נדחק בספר הנ"ל לפרש ברייתא זו:

הדרן למאי דקמן שהקשינו מה יענה הטור לקושית התוס' ע"ז ס"ב דלא הדר פריך וליבדרינהו בי קברי, ונ"ל עפמ"ש הרב המאירי במגילה שם ואם ליקט שורפן במקומן ולא די להם בתולש ומניח שלא ליהנות ממה שיינק מגוף המתים וכו', ובתשובת מהרי"א הנ"ל הבין שאסור בהנאה מה"ת לפי טעם המאירי, והתעורר ע"ז דהא הוי זוז"ג יניקת העשבים מקרקע עולם של היתר ומגוף המת של איסור ומותר בדיעבד, ולפענ"ד נראה בדעת המאירי דל"ש קלות ראש וכבוד המתים אלא במרעה שם בהמתו וכדומה דזה קלות ראש בביה"ק אבל בתולש עשבים ומוליכם לביתו אין כאן קלות ראש לכן חידש כיון שהעשבים יונקין מגופן של מתים אין זה כבוד המת ליהנות ממה שינק מגופו ולכן אף דהוי זוז"ג אסור מפני כבוד המתים, ולפ"ז התינח בעשבים ואילנות שיונקין מגוף

המת אבל עפר ביה"ק דל"ש בי' יניקה ואינו יונק מגוף המת אם אינו אסור מה"ת משום דמחובר אינו נאסר אם תלשו ולקחו לביתו ליהנות בו אין בו איסור משום כבוד המתים ושפיר כתב התוס' דבקבר קרקע עולם שאינו נאסר לא מהני שיבדרינהו בי קברי דגם בזה חיישינן דאתי' לידי תקלה ואתי לזבולי בהו, וזה נכון גם לדעת הטור, אמנם לפ"ז בהא דקברים דרב בסנהדרין מ"ז דשקלי מיני עפרא לאישתא בת יומא ל"ש לאסור כלל מפני כבוד המתים ולא הי' צריך המרדכי לתרץ דהתם כיון דלרפואה עביד שרי, אלא דבקרקע ל"ש כבוד המתים כמו"ש, ועכ"ח דמרדכי לא ס"ל כן וליתא לתירוץ התוס' ותקשי לי' קושית התוס' הנ"ל, ובשו"ע סי' שס"ה פסקינן לדינו של מרדכי דלרפואה שרי והוא מהא דסנהדרין וקשה מה נענה לקושית התוס' ע"ז הנ"ל וצ"ע, ולקמן אי"ה יבואר הנלענ"ד בזה:

ובצפיתינו צפינו בת בתשובת מהרי"א שם שהתפלא על המאירי הנ"ל הלא עומק הקבר צריך להיות וי"ו טפחים ואלו יונקת הירק והעשבים הוא רק ג' טפחים, וא"כ ליכא יניקה כלל מגוף המתים, ולפענ"ד לא מצאתי בשום מקום דבעי עומק הקבר וי"ו טפחים וביו"ד סי' שס"ב ס"ד אם נתן שני ארונות זע"ז אם יש ביניהם עפר וי"ו טפחים מותר ועיין אריכות ח"א בקונטרס מצבת משה אות ט' ובמשנה ב"ב דף ק' גבי כוכין דקתני ורומן זי"ן טפחים, פירש רשב"ם להכניס הארון בריווח וגם להיות אויר טפח בין הקרקע לארון שלא לטמא העוברי' דרך המערה ועיין חו"מ סי' ריז"ז שם מירי בכוך שחפר במערה מן הצד וחלל הכוך צריך שיהי' דומו זי"ן טפחים אבל שיהי' צריך להיות משפת שטח הקרקע עד שטח עליון של המת זי"ן טפחים זה לא שמענו, ואפשר שאין משטח העליון של קרקע עד שטח העליון של מת רק טפח ושפיר אפשר לעשבים שיינקו מגופן של מתים וא"כ לק"מ:

אמנם כן ראה זה מצאתי ברמב"ם פ"ח מטומאת מת ה"ג שכתב ושדה זו מותר לזרוע בתוכה כל זרע לפי שאין שרשי זרעים מגיעין עד לקבר. ומשמע לכאורה שעכ"פ עומק הקבר יותר מג' טפחים שהוא שיעור שרשי הזרעים עיין יו"ד סי' רצ"ה בש"ך סק"ה, אבל ראיתי ברמב"ם בפיה"מ פי"ח דאהלות מ"ג שכתב וז"ל לפי שלא ימשכו שרשי הזרעים תחת הקבר וכו', וא"כ אפשר שאפילו מגיע לקבר אין חשש שיתלש עמו עצם כשעורה רק אם מגיע בתחתיתו של קבר וא"כ אין ראיה ששטח עליון של מת צריך שיהי' מן הקרקע יותר מג"ט אלא די"ל דסגי אפילו בחצי טפח רק עד צד התחתון של מת ודאי יש יותר מג' טפחים והוא קרוב לוי"ו טפחים כנראה מגמרא ב"ב ורשב"ם הנ"ל דלעביו של

מת צריך וי"ו טפחים עם הארון ועיין תוס' יומא ל"א ע"א ד"ה אמה ותוס' פסחים ק"ט ובחגיגה י"א ד"ה אמה:

ועוד נ"ל דאפילו אם עומק הקבר וי"ו טפחים ושרשי הזרעים רק ג' טפחים כנ"ל, מ"מ יניקת הזרעים י"ל שמושך יותר מוי"ו טפחים ואפילו אויר מפסיק נמי יונק וראי' מגיטין דף ל"ז דקאמר ל"צ דמנח אסיכי, ופרש"י ע"ג יתדות ואין הקרקע שלו, הלכך נקוב הוי כמחובר ושאינו נקוב אין כאן קרקע עכ"ל, והא דנקוב הוי כמחובר היינו משום דיונק מן הקרקע וא"כ לק"מ, ועיין חולין קכ"ח ברש"י ד"ה קישות כן נ"ל:

ולולא דמסתפינא הייתי אומר דקושית מהרי"א דהוי זוז"ג לא קשה, דהא זוז"ג אסור לכתחלה ומה"ט אמרינן בע"ז מ"ח דאין נוטעין אגוז של ערלה ועיי"ש בתוס' ובתוס' פסחים כ"ו ע"ב, ולפ"ז י"ל פירוש חדש במאירי דודאי הא דאסור בהנאה הוא משום כבוד המתים או לר"י מה"ת, והא דאינו מוליכו לביתו רק במקומן הוא משום קנסא או משום חשדא כמ"ש המרדכי אבל הא דצריך שריפה ולא סגי בתולש ומניח משום דכשלוקטן להנאת עצמו ומניחן שם, יחזרו ויצמחו וכמ"ש בתשובת מהרי"א שם והוי כנוטע וזורע דאסור ואפילו אם העשבים מותרים בהנאה אסור להניחם שם דהא יינקו מגוף המת וקרקע עולם ואסור לכתחלה, וזה כונת המאירי ולא די להם בתולש ומניח מטעם דהוי כזורע ואסור כדי שלא ליהנות ממה שיינק בעתיד מגוף המתים, אך כ"ז בלקטן להנאת עצמו אבל אם מתחילה לקטן לכבוד המתים לא מחשב זורע במה שמניחים שם ואינו נוטלם משם דהוא בשב וא"ת וא"ש ברייתא דמס' שמחות הנ"ל ואם לקטן אסור בהנאה ואם להנאת עצמו שורפן במקומן:

שוב נתיישבתי דיש לתרץ מה שהנחתי לעיל בצ"ע על המרדכי דתקשי לי' קושית תוס' בע"ז הנ"ל בהקדם ליישב קושית ריטב"א בע"ז נ"ד דאמרינן אע"פ שאמרו המשתחוה לקרקע עולם לא אסרה חפר בה בורות וכו' אסרה אפילו הקרקע א"כ קבר נמי הרי החפירה משוי לי' תלוש לקרקע עולם שבו עיי"ש, ולפענד"נ דבר חדש דריטב"א שם הקשה למ"ל חפר לשם ע"ז כפרש"י וראב"ד הא כיון דחפר בה יש בה תפיסת ידי אדם ואינו דומה להר ואפקי' לי' מדין מחובר וא"כ אפילו חפר שלא לשם ע"ז והשתחווה אח"כ נאסר, ותירץ כיון שהקרקע עדיין מחובר כתחילתו וחפירה אינו מעשה אלא למקום הבור דהוא אוירא בעלמא ולית בה ממשא לא מיתסרא בעשה מעשה במקצתו אלא בעשה לשם ע"ז כדאמרו רבנן באילן שנטעו ולבסוף עבדו וכו' שאלכ אין לך קרקע עולם שאינו נאסר שהרי יש כמה בורות וסדנא דארכא חד הוא ע"ש, מבואר דלא מקרי תלוש אלא בשעה שעושה בה מעשה אבל אחר המעשה הדר הו"ל מחובר, ולפ"ז לא

מיבעי' למ"ש הב"י יו"ד סי' קמ"ה בדעת הרמב"ם דאם חפר בה בורות לשם ע"ז נאסר אעפ"י שלא השתחוה אח"כ ועיין ש"ך שם סק"כ ודאי ניחא, דבשלמא בע"ז שנאסר בשעת חפירה שאז הוא תלוש שפיר נאסר אבל בקבר דקיי"ל כרבא דהזמנה לאו מילתא אינו אסור עד שיתן בו המת עיין סי' שס"ד ובשעה שנותן בו המת כבר הוא מחובר שפיר אינו נאסר ע"י חפירה, אמנם גם לריטב"א ופרישה וב"ח שם דבעי' השתחוה אח"כ, נ"ל לחלק דהא דמחובר אינו נאסר היינו בדבר שהאיסור תלוי במחשבה וכמו"ש התוס' יבמות דף פ"ג לענין אין, אדם אוסר דשא"ש, ולפ"ז בשלמא בע"ז הא דבעי' השתחוה אח"כ כתב בר בריטב"א שם כיון שהי' מחובר וחפירה זו עשאה תלוש להיות ראוי ליאסר לא מיתסרא עד שתיעבד לדברי הכל וא"כ כ"ז על מעשה החפירה שצריך מעשה זו לעשותה תלוש לכן אינו משמש שני דברים להיות מחשבה וגם עבודה וצריך השתחוה אח"כ ומעשה מהני גם במחובר ואף דצריך גם מחשבה מהני מחשבה שהי' בתלוש בשעת חפירה ליאסר כיון דמחשבה זו בשעת הזמנה אוסרת בעלמא מא למאי דקיי"ל בסי' קל"ט ס"א כמ"ד ע"ז של גוי אסורה מיד והא דלא מהני הזמנה בע"ז היינו במשמשיה ועיין תוס' חולין ט"ל ד"ה ר"ל, ואולי כשהשתחוה אח"כ אסור למפרע משעה שחפר עיין בתוס' הנ"ל, משא"כ בקבר דמעשה ומחשבת הזמנה לא מהני כלל ולאו מילתא עד שיתן בו מת ממילא כיון דמחשבה שבשעת חפירה שהוא אז תלוש לא מהני אינו נאסר דבשעה שנותן לתוכו מת כבר הוא מחובר משא"כ בע"ז מהני מחשבה בתלוש על מעשה ש שיעשה במחובר דקיי"ל כר"י בחולין ט"ל דמחשבין מעבודה לעבודה ואף דגם גבי קבר מהני הזמנה קצת דהרי קיי"ל בסימן שס"ד בקבר בנין דוקא אם נתן המת לתוכו אדעתא לפנותו אינו נאסר בלא אזמני' ואם אזמני' אפילו הנתן המת לתוכו אפילו אדעתא לפנותו נמי נאסר מ"מ כיון דעכ"פ אין בכח המחשבה שבשעת הזמנה לאסור בשום מקום בלי מעשה שאח"כ שוב לא מהני מחשבה שבתלוש על מעשה שבמחובר לאסור אבל בע"ז שיש כח למחשבה שבשעת הזמנה לאסור דהא בעלמא אסורה מיד רק דהכא כיון דצריך מעשה הזמנה לעשותו תלוש צריך השתחוה אח"כ שפיר מהני מחשבה שבתלוש למעשה שבמחובר ליאסר ומיושב קושית ריטב"א:

ועיין ש"ג סנהדרין הנ"ל שהאריך בדעת הרמב"ם פי"ד מאבל ומחלק דקבר של יחיד אינו אסור אלא של בנין ולא של מחובר אבל ביה"ק של רבים יש לו דין קדושת ביהכ"נ והוי מוקצה למצותו ואסור בהנאה, ובמ"ש רמב"ם דאין נוהגין בהם קלות ראש כלל איסור רעיי' והולכת אמת המים, ובמ"ש אסור בהנאה כלל דין שריפת עשבים שלקט בהם ע"ש, ולפענ"ד הוא תמוה ומה בכך שיש לו דין ביהכנ"ס והלא בביה"כ גופא דקיי"ל

בסי' קנ"א דאפילו לאחר שחרבו עדיין הם בקדושתן, ומ"מ משמע דעשבים הגדלים בהם מותרי' בהנאה, ואם עלה בהם עשבים אינו תולש ומאכיל אבל תולש ומניח מפני עגמת נפש ע"ש, ועיין מגילה כ"ט דהא דקתני במתני' לא יתלוש משום עגמת נפש מוקי לה בתולש ומאכיל ואפי"ה משום עגמת נפש הוא דלא הא לא"ה שרי, ועג"נ ל"ש בביה"ק דבביה"כ הטעם שי שישתדלו לבנותה כמבואר שם א"כ למה יאסרו העשבים בביה"ק, ועוד כיון דכל האיסור משום הוקצה למצותו זה שייך רק בדבר שיש בו ביטול מצוה או ביזוי מצוה ועיין חו"י שבת כ"ב שכתב א"כ הכל אחד הוקצה למצותו משום ביזוי מצוה ועיין תוס' שם ד"ה אבוהון והכא כיון דבתלישת עשבים והנאתן ליכא לא ביטול מצוה ולא ביזוי מצוה וכדמשמע מדבריו גופא שאין זה בכלל קלות ראש למה יאסר:

לכן נ"ל לחדש דבר דהנה רש"י בסנהדרין מ"ח ד"ה מידי דאורחי' כתב דמשו"ה לא יליף אביי דהזמנה לאו מילתא ממשמשי ע"ז דשאני התם שגם ב"נ אסור לעבוד ע"ז ודלמא מהדרי בהו ולא ממשמשו משו בהו עכו"ם ולכן לא מיתסרא בהזמנה אבל במזמין לדבר שאינו עבירה אמרינן דודאי לא יהדר ולכן הזמנה מילתא אז ולפ"ז י"ל דגם רבא דס"ל דהזמנה לאו מילתא היינו דוקא בהזמין לדבר שעכ"פ מותר לחזור בו אף שאינו מחויב לחזור אבל בהזמין לדבר שא"א לחזור בו גם רבא מודה דהזמנה מילתא וזה פי' הגמ' לאפוקי ע"ע דהיא גופא קדושה, פירוש ואין יכול לחזור בו לכן הזמנה מילתא משא"כ במשמשין שיכול לחזור בו אפילו במשמשי מת:

ומעתה בביה"ק ש, רבים לדעת ש"ג שא"א לחזור בו דהוקצה למצותו וקנאוהו המתים ויש לו דין ביה"כ כרכים גם לרבא הזמנה מילתא וכיון דהזמנה מילתא שוב כשחופר א' דבשעת חפירה הוא תלוש נאסר כל מה שהוקצה לביה"ק כמו בע"ז וכקושית הריטב"א דתירוצן ל"ש וכמו בע"ז נאסר כל קרקע עולם שרוצה לעבוד ע"י החפירה כיון שעשה מעשה במקצתו ה"נ בביה"ק נאסר כל מה שבדעתו להיות ביה"ק ושפיר אסור בהנאה מדינא וא"ש דברי ש"ג:

ועיין תוס' סנהדרין מ"ח ד"ה משמשי שכתבו מיהו מת מצוה גופא ילפינן מע"ע וכו', ומהר"ם לובלין מחק תיבת מצוה ע"ש ולפמ"ש י"ל כוונת תוס' בחופר קבר למת מצוה אף דהוי הזמנת משמשין מ"מ נאסר כיון דמת מצוה קנה מקומו כמבואר סי' שס"ד ס"ג ואין יכול לחזור, גם לרבא הזמנה מילתא כמו בע"ע כנ"ל, ולפ"ז י"ל דס"ל למרדכי נמי כש"ג חנ"ל דליהנות מעשבים אין בזה קלות ראש ול"ש בזה כבוד מתים רק ברעיי' והולכת אמת המים ולכן העפר ועשבים מותרים בהנאה בקבר מחובר ואף דכתב ושורפן במקומן הוא משום קנסא או חשדא כבר כתבנו לעיל דטעמא דחשדא ודאי אינו רק

על מה שצריך במקומן דוקא ולא אמה שצריך שריפה, אלא אפילו לטעמא דקנסא נמי י"ל דדוקא אם אסבה"נ מדינא קנסינן לי' שישרפם במקומן אבל אם מותרים בהנאה בשביל קנסא לא אסרינן להו ועיין תוס' פסחים ב' ד"ה אור ומהרש"א ש"א שם ול"ק להו רק מאיה"נ שיבערם אבל מה שאינו איה"נ ל"ק כלל שיבערם משום גזירה ע"ש, אלא דבמגילה שם קאי בביה"ק של רבים ואסבה"נ מדינא כנ"ל ולכן משום חשדא או קנסא שורפן במקומן, והא דק"ל מקברים דרב י"ל שהי' קבור בביה"ק של רבים ואי דא"כ אסור מה"ת כמו"ש ומה תי' דשרי משום רפואה דאין זה קלות ראש י"ל כמ"ש תה"ד סי' רפ"ד דזו כבוד המת דעפר זה מובחר ומשמשי מת אינם אסורים בהנאה מה"ת במה שהוא צורך וכבוד המת, וא"כ א"ש דלא פריך בע"ז סתם וליבדרינהו בבי קברי דבאמת בקבר של יחיד או של משפחה דג"כ דינם כיחידי ועייה"ט בלשון ש"ג דוקא של כרכים כמו ביה"כ של כרכים דנעשה אדעתא דכ"ע וא"כ אינו נאסר כלל ומותר ליקח מעפר ביה"ק לזבולי ושייך שפיר אתי' לידי תקלה ומיושב קושי' תוס':

ובזה מיושב נמי קושית חת"ס הנ"ל על הטור דמקרא דקבר ל"ק לי' דהתם ביה"ק דרבים שפיר נאסר גם במחובר כנ"ל ול"ש אתי' לידי תקלה אבל מחוצב קבר לאביו פריך שפיר דהוא קבר יחיד ואינו נאסר במחובר משום דהזמנה לאו מילתא רק אי מחובר נאסר בעלמא הכא אסור משום כבוד אביו אבל אי אינו נאסר בעלמא ל"ש למיסר משום כבוד אביו וכמ"ש תוס' ד"ה איתיבי' ואפילו מיירי בביה"ק של רבים דנאסר מ"מ טעם הנ"ל ל"ש אלא לענין שאר הנאות שנאסר בחפירת קבר א' משום דאין יכול לחזור שלא יהי' ביה"ק אבל כשהזמין למת א' שיאסר לקבור מת אחר ל"ש סברא זו דאינו יכול לחזור משום דיש לו דין ביה"כ דמה לי מת זה או אחר:

ובמה שעמד שם בש"ג על הרמב"ם פי"ד מאבל אמאי בהי"ג כתב סתם ביה"ק אסורי' בהנאה ולא חילק בין קבר מחובר לקבר בנין, ובהי"ז כתב עפר הקבר אינו אסבה"נ שאין קרקע עולם נאסרת אבל קבר הבנין אסבה"נ ע"ש, נ"ל לפמ"ש רש"י סנהדרין מ"ח ד"ה לא צריכא דאי לא הוסיף שרי אי פנייה דהו"ל כצר בי' ולא אזמניה עכ"ל, משמע דכ"ז שלא פנייה אסור בהנאה אפילו לא אזמני' וכן משמע מלשון הטור ושו"ע סימן שס"ד שכתב וכן אם נתנו בו אדעתא לפנותו ולא הזמינו מתחילה לכך מותר לאחר שפינהו מוכח דכ"ז שלא פינהו והוא שם אסור וכ"כ נמ"י בסנהדרין שם לענין תיק של תפילין דבעוד שהתפילין עליהם אסור, מבואר דבעוד שמשמש למת אסבה"נ משום מעשה שמשמש למת בלי מחשבתו שיהי' בו עולמית, ולפ"ז נ"ל דבר חדש דהא דקבר אינו נאסר במחובר ילפינן מע"ז א"כ לא ילפינן רק דמשום שנתן בו מת אינו נאסר במחובר לאחר

שפינהו כמו בע"ז שאינו נאסר עולמית משום שעבד להר אבל כל זמן שהמת בקבר ודאי אסור דאינו דומה לע"ז שכבר כלה מעשה שלו משא"כ הכא עדיין הוא משמש למת, ועוד דלא ילפינן מע"ז רק שאינו יכול לאסור מחובר בדבר שאיסור תלוי במחשבה וכמש"ל מתוס' יבמות פ"ג בענין אין אדם אוסר דשא"ש והיינו לענין שיאסר עולמית דלזה בעינן מחשבתו שנתנו אדעתא להיות בו עולמית אבל כ"ז שהמת בתוכו דלא בעינן דעתו ומחשבתו לאסור ואין האיסור תלוי במחשבה ואולי אפילו נפל המת שם ממילא אסבה"נ כ"ז שהוא בתוכו ומשמש למת שפיר גם מחובר נאסר' ולפ"ז א"ש דבהי"ג מיירי מביה"ק ליהנות בו כ"ז שהוא משמש למתים א"כ שפיר גם מחובר נאסר, אבל בהי"ז מיירי ליקח עפר מקבר ובשעה שנהנה בו אינו משמש למת ועיין רשב"א סוכה מ' סד"ה אי הכי דהנאת עצים דהסקה הוא כשאדם נהנה מן הפת בתבשיל בזה כתב שפיר דאין קרקע עולם נאסרת ואינו אסור רק קבר בנין וא"ש:

ואולי יש להצדיק בזה גם דברי המאירי הנ"ל מה דקשיא עליו דהוי זוז"ג די"ל דס"ל כרמב"ם הנ"ל דכ"ז שמשמש ביחד עם המת אסור אפילו במחובר אלא כשנוטל המשמש משם מותר ולהכי כיון שהעשבים יש להם יניקה גם מגוף המת נהי שינקו גם ממשמש מ"מ כיון שיניקת המשמש הוא ביחד עם יניקה מגוף המת נשאר גם יניקת המשמש באיסורו ואין כאן גורם היתר כלל:

והנה בתשובת חת"ס סי' שכ"ז רוצה להתיר העשבים אפילו לדעת הר' ישעי' הנ"ל דהרי לא אתי איסורא אלא מע"ע דכתיב בה כפרה כקדשים ובקדשי מזבח ליכא מעילה מה"ת בגידולין כמבואר בתמורה ל"א סוף ע"ב ע"ש באריכות, ואף שאינו כדאי מ"מ תורה הוא ולבבי לא כן ידמה דהרי מבואר שם בתמורה דגידולין היינו חלב המוקדשי' וביצי תורי' ומבואר בתוס' מעילה י"ב ע"ב ד"ה חלב דחלב המוקדשי' אסור מה"ת רק מעילה אין בו כיון דאין ראוי לבוא למזבח לאו קדשי ה' קרינן בי' וגם אין חיות הבהמה תלוי בו דליהוי חשוב כגוף הבהמה והוי כמו שלמים דאין בו מעילה ואפ"ה אסור בהנאה מה"ת כמו שהביאו תוס' שם מר"ה כ"ח ועיין תו"י נדרים דף יו"ד ע"א ד"ה אדם ועיין תוס' מעילה י"ג ד"ה אתי' וכן במחובר מבואר שם די"ג דאין בו מעילה ומ"מ נראה מדברי תוס' גיטין ל"ח ד"ה גופא שיש בו איסור הנאה מה"ת ועיין שעה"מ פ"ג מאישות ודו"ק וא"כ הנך עשבים נמי אסורים מה"ת אף שהם גידולין:

ועוד נ"ל טעמא דלא ממעטינן גידולין רק ממעילה ולא מאיסור תורה, עיין נדרים מ"ז ודף נ"ז ובר"ן שם דיש ב' טעמים לאסור גידולין הא' מטעם כוונת הנודר שכוון לאסור גם אותם, או משום דהוי כחליפין וה"נ בכל איסה"נ איסורי' הגידולין ועיין זבחים דף

מ"ה ורמב"ם פ"ה דמעילה הט"ו דבקדשי מזבח דעכו"ם אין מועלין דבעינן מקדשי בנ"י ועיין תוס' שם ד"ה דומי' וא"כ נהי דאין מעילה בגידולין היינו משום דלא הי' כוונת המקדיש על גידולין ולא הוי מקדשי בנ"י ועיין קצוה"ח סימן ר' אבל מ"מ אסורי' מה"ת ככל חליפי איה"נ:

ועוד לפ"מ דמשמע מתוס' מעילה הנ"ל טעמא דחלב ובצים מותרי' משום דלאו גופה וא"כ עשבים ואילנות דצריכי לארעא הווין כגוף הקרקע ועיין תוס' ע"ז מ"ה דאילן הנשרש בקרקע הוי מחובר גמור וא"כ אם גוף הקרקע נאסרת במחובר גם עשבים ואילנות דצריכי לארעא אסורי' לא מטעם גידולין אלא מטעם דהוי כגוף הקרקע, ובלאה"נ סברת חת"ס תלי' בשני תירוצו תוס' בנדה נ"ה ד"ה שמא, אי עור מת מותר בהנאה דלגמרי ילפינן מת מעגלה ערופה ועגלה ערופה מקדשי' אז ניחא סברת חת"ס הנ"ל, אבל לתי' א' דעור מת אסבה"נ עכ"ח דלאו לגמרי ילפינן וליתא לסברת חת"ס ועיין רשב"א בתשובה שס"ה דמסיק כתי' הא' ועיין תשובת צ"צ סימן י"ג ותשובת יד אלי' סי' ס"ז שהבאנו לעיל דלאו לגמרי ילפינן לכל מילי וא"כ ליתא להיתר זה:

ומה דקשיא לי' דברי רמ"א אהדדי דבסימן שס"ד הביא דעת ר"י ובסימן שס"ח התיר בסתם לרפואה או לצורך קברות נ"ל דלק"מ דלצורך רפואה לא הזכיר להתיר ליקח מעשבים שעל הקברות רק מקרקע עולם של קבר לכל מר כדאית לי' לטור גם תלוש ולבסוף חברו ולר"י במחובר מעיקרו דאינו אסור מן התורה רק מפני כבוד המתים אך לצורך קברות התיר ליקח גם מעשבים שעל הקברות ובקבר כעין של עכשיו דהוי תלוש ולבסוף חברו דאסור מן התורה לר"י ומכל מקום אתי שפיר עפמ"ש הנמ"י בסנהדרין מ"ו בשם רי"ץ בן גיאות דהא דאסור לקבור בו מת אחר אינו משום הנאת מת אחר דכיון שמת אדם נעשה חפשי מן המצוות אלא משום הנאה דקרובים הלכך אינו אסור אלא כשאין מוצא מקום לקבור אלא בשכר ואיכא הנאה לקרובים אבל בביה"ק של רבים שאין הנאה לקרובים שאם לא יקבור כאן יקבור במקום אחר מותר עיי"ש ועיין ב"ח סימן שס"ד אות ג', ולפ"ז לצורך קברות במקום שאין יד הקהל משגת דליכא הנאה לחיים רק למתים שפיר מותר אפילו להר"י ולהכי אם יד הקהל משגת דאיכא נמי הנאה לחיים באמת אסור והמעיין בלשון רמ"א יראה שמכוון למ"ש:

תבנא לדינא:

א) העשבים ואילנות שהם על הקברים עצמן להר' ישעי' אסורי' מה"ת, וכן למש"ל בדעת הטור עפ"י תוס' כתובות כשתולשן אסור מה"ת, וכן למ"ש בסוף בדעת המאירי עפ"י דברי רמב"ם פי"ד מאבל ומכ"ש בביה"ק של רבים כמ"ש בדעת המרדכי עפי"ד ש"ג

וריטב"א ע"ז הנ"ל וממילא גם בספק קבר אסור כיון דהוי ספק דאורייתא וכמ"ש ש"ך סי' שס"ח סק"ד בשם הב"ח:

ב) ואפילו לצורך מצוה נמי אסור כיון דהוי מה"ת ולא מפני כבוד המתים לבד, ואמנם לצורך הקברות אם אין יד הקהל משגת מותר מפני שאין הנאה לחיים רק למתים וכנמ"י הנ"ל

ג) וכ"ז למכור לעכו"ם דאין כאן הנאת הגוף וא מאיה"נ רק הנאת משתרשי וזה רק למתים ולא לחיים אבל ישראל אסור ליהנות הנאת הגוף מעצים ועשבים או הפירות דהרי החי נהנה מדבר האסור בהנאה וכבר ביארתי זה במק"א ועיין מג"א סי' רמ"ד סקי"ח:

ד) וממילא דאסור למכור לעכו"ם באופן שיש חשש שיחזור וימכרנו לישראל ועיין ריש סימן תס"ז ובמג"א שם:

ה) וכ"ז אם אין יד הקהל משגת אבל אם ידם משגת ומשתרשי להו דאיכא הנאת החיים אסור למכור אפילו באופנים הנ"ל:

ו) אבל מה שאינו לא על קבר ולא על ספק קבר אף דיש צד להחמיר בביה"ק של רבים בכל הביה"ק וכמ"ש לפי ש"ג דאסור מה"ת מ"מ יחידאי הוא בדבר זה ולפי דעת רוב הפוסקים אין בזה אפי' מפני כבוד המתים ולכן מותר ללקוט הפירות וכפסק המחבר בסי' שס"ח ס"ב ומכ"ש לפמש"ל בדעת המאירי וטור דכשמוליך לביתו ל"ש מפני כבוד מתים כלל רק כשיונק מגוף, המת וגם מטעם קנסא וחשדא שכתב המרדכי ל"ש אלא במקום שאסבה"נ בלא"ה:

ז) ובפירות אילנות יש עוד צד להתיר יותר מאילנות גופא לפמש"ל בסתירת סברת חת"ס דבצריכי לארעא הוי כגופה ובפירות העומדי' ליתלש ל"ה כגופה ומותר אפילו לש"ג משום דהוי כגידולין:

ח) ועי"ל ולהתיר משום איסור דכבוד מתים כמ"ש חת"ס סי' שכ"ז משום דמוחלין על כבודם בחייהם ועי' סנהדרין מ"ח אחולי מחיל זילותי' גבי' יורשי':

ט) וכ"ז באילנות אבל בעשבים שהם בביה"ק ואינם על קבר ולא על ספק קבר דעת הב"י סי' שס"ח דמותר כמו אילנות וד"מ חולק דוקא אילנות מותרי' ולא עשבים וכ"כ המאירי במגילה כ"ט שם בשם קצת רבני צרפת ע"ש, ואולי טעמייהו משום דאילנות כ"א עומד בפ"ע וניכר שאינו עומד על הקבר אבל עשבים הגדלים בערבוביא ואינו ניכר אם הוא על הקבר או לא אסרו הכל:

י) ומעתה בנ"ד אותן העומדין על שפת החריץ מותרי' מה"ת ליהנות בהן אפילו למ"ש בדעת ש"ג דהא אלו לא הוקצו למצותן ולא מקומן לקבור בו שהרי הוא מיצר הקברות

ולא נאסרו ע"י חפירת קבר בהזמנה שהרי לא הי' דעתו לאסור אותו מקום וגם מפני כבוד המתים ליכא מכל טעמים הנ"ל בודאי מותר למוכרם אפילו לדבר הרשות ומכ"ש לדבר מצוה וכל צורכי רבים וכש"כ לצורך ביה"ק והמתים עצמם כ"ז נראה פשוט:

אמנם אכתי יש לדון בשלמא אילנות שעומדין בביה"ק שלא במקום קבר דאינן לא משמשי מת ולא הקבר וגם אינם יונקי' מאיה"נ וגם משום כבוד מתים ליכא ש"ד כנ"ל אבל באילנות שעומדי' על המיצר שהם עשוי' לכבוד המתים כחומת ביה"ק לשמירתם הם גופא משמשי המתים ואסורי' כמו מצבות הקברים בסי' שס"ד והנה בתשובת חת"ס סימן של"ה רצה הגאון בעל אמרי אש להתיר ליהנות מעשבים של חומת ביה"ק שנהרסו ובנו אחרת תחתי' מהא דירושלמי מגילה פ' בני העיר הלכה א' אבנים שחצבן לשם מת אסבה"נ לשום חי ולשום מת מותרות בהנאה וה"נ בחומת ביה"ק דגם החיים מתלונני' בצלה עיי"ש, ולפענ"ד נראה לחלק דהמפרש בירושלמי פי' לשם חי לכשימות יקבר בו ולשם מת שכבר מת וא"כ בשלמא התם אין שתי מחשבות אלו סותיר' זא"ז דאפילו חצבן מתחלה לשם מת שכבר יכול ליטלן אח"כ לשם חי שהיה חי אז ואח"כ מת דהנאת המתים אינה אסורה דבמתים חפשי וכמו"ש נמ"י וגם לב"ח אינו אסור רק מדרבנן וכמש"ל וגם זה אפשר שהוא רק אם הקרובים משתרשי להו וכמ"ש נמ"י הנ"ל ולכן ישנם גם בב"א וכיון דהזמנה לשם חי אינו אוסר כמבואר בסנהדרין מ"ח גם אם הזמין לדבר המותר ולדבר האסור ס"ל לירושלמי דמותר אבל כאן אם עשה מתחילה רק למתים ושימש למתים אסור אח"כ לחיים ליהנות ממנו וכיון שאינו בזאח"ז אפילו בב"א אינו ואם חישב מיד לחיים ולמתים נמי אסור:

ועוד דהתם קאי בהזמנה בעלמא ולמ"ד הזמנה מילתא וכיון דהזמין גם לדבר המותר אין הזמנה אוסרת דהא גמרינן מע"ע דהזמנה מילתא ושם לא הזמין רק לדבר האסור וגם הוא נאסר ע"י מחשבתו ואתי מחשבת לשם חי ומבטל מחשבת לשם מת ועיין או"ח סימן מ"ב בהג"ה לענין סודר למיצר בי' תפילין משא"כ חומת ביה"ק שכבר שימש למת ונאסר ע"י מעשה ועיין תוס' סנהדרין מ"ח ד"ה מותר האיך יהי' ניתר לחיים ע"י שחשב שגם החיים יתלוננו בצלה הלא גם החיים אסורי' להתלונן בצלה כמו שאסור לישב על הקבר ומצבה כדאיתא ביו"ד סי' שס"ד ואטו משמשי ע"ז ששימש בהם לע"ז וחשב שיהי' גם לצרכו מותרי' ועיין מג"א סי' הנ"ל סק"ד קטן חצר תפילין בסודר אסור אבל בהזמנת קטן אינו נאסר דיש לו מעשה ואין לו מחשבה כדאיתא בחולין י"ג ועוד מי יימר שעשה חומת ביה"ק מתחילה ע"ד שחיים יתלוננו בצלה:

ועיין זבחים כ"ט ע"ב דאר"י אם מחשבת הזמן קדם למחשבת המקום הוי פגול ואם מחשבת מקום קדם למחשבת זמן פסול ואין בו כרת דאין מחשבות מוציאות זו מזו עיין רש"י ואף דהתם לא קיי"ל כר"י אלא כחכמים דמחשבות מוציאות זו מזו היינו משום דגלי קרא ולא יחשב לא יערב בו מחשבות אחרות וכר' ינאי התם בגמ' אבל בעלמא שפיר ס"ל כר"י דאין מחשבות מוציאות זו מזו ולכן דוקא התם בירושלמי דמחשבת לשום חי קדמה למחשבת לשם מת מותרת אבל אם מחשבת של מת קדמה אפילו חישב אח"כ לשם חי ה"ז אסור:

ומה שהביא שם ראיה להתיר תשמיש רחוק כחומה מתשובת רשב"א סי' צ"ו שהביא רמ"א סי' שס"ד ס"א דמותר לעשות מלאכה בכלי חפירת קברים מרצון הגזברים, נ"ל דיש לחלק דהתם אין הטעם משום שהוא תשמיש רחוק אלא הטעם דתשמישי מת אינם אסורי' אלא אותן שישמשו אותם תמיד עולמית דאפילו בקבר בנין קיי"ל בסי' שס"ד דאינו נאסר אלא בנתנו אדעתא שיהי' שם עולמית, ועיין בש"ך סי' שמ"ט סק"ח ומשום דקני' מיתנא כלשון הגמ' ביבמות ס"ו ע"ב גבי איצטלא דפרסוה אמיתנא ומשום דיש קפידא למתים להשתמש בשלהם ועיין ב"ב קי"ב ע"א לענין קבר נמצא צדיק קבור בקבר שאינו שלו, אבל כלי חפירה שאינו משמש המת תדיר רק לפי שעה אינן נאסרי' דלא קני' מיתנא ואינן רק שאולי' לצורך המת לפי שעה ואין קפידא למתים בכך לכן מותרי' בהנאה אבל חומת ביה"ק שמשמש תדיר למתים שפיר י"ל דנאסר ועוד יש להשיב דבשלמא כלי חפירה דאם מצא קבר חפור אינו חופר א"כ אינו לצורך המת ולא לכבודו לא מקרי תשמיש המת כלל וכדאמרינן זבחים י"ג ר"ש מכשיר בהילוך לפי שאפשר בלא הילוך שוחט בצד המזבח וכו' ואף דלא קיי"ל כר"ש היינו משום דמ"מ הולכה עבודה הוא ופסולה בזר וכדאמרינן שם י"ד ע"ב משא"כ כאן אבל חומת ביה"ק דהוא צורך המת אף דהוא תשמיש רחוק שפיר י"ל דנאסר:

ואמנם מה שהביא שם ראיה לאסור מהא דחולין ח' סכינא דפסק בי' גווזא לע"ז דנאסר אף שהוא תשמיש דתשמיש, יש לחלק ולומר דהתם עכ"פ הוא תשמיש קרוב למה שהוא משמש דהיינו גווזא דהוא תשמיש לע"ז אבל חומת ביה"ק אינה תשמיש לביה"ק שהוא תשמיש דמתים דמה איכפת לי' בשמירת הקרקע רק הוא תשמיש למת עצמו משום חטוטי שכבי וכיון שהוא תשמיש רחוק שרי, ומטעם אחר נ"ל דלא מקרי תשמיש המת אלא מה שהוא משמש לצרכו ולכבודו אבל מה שהוא למנוע היזק ומבריח ארי כחומת ביה"ק לא מקרי תשמיש המת, ועוד כיון דקי"ל כרבא דהזמנה לאו מילתא ואינו אסור עד שישמש למחי' א"כ אפשר שגם בלעדי החומה נמי לא הי' בא ההיזק וא"כ

לא שימש למת כלל ואינו נאסר ועיין מ"ש חת"ס סוף תשובה הנ"ל דחומות שלא נעשו אלא לשמירה לא נתקדשו במקדש ומה שלא מצינו במקדש לא נאסר במת ועיין פסחים דף פ"ו דאף דעובי החומה נתקדשה היינו דוקא בשווה לקרקע ועיי"ש פ"ד בתוד"ה החלונות ותוס' שבועות דף ט"ו ד"ה אמטו, מכל הלין טעמי נ"ל להתיר למכור האילנות אשר עומדין על שפת החריץ כנ"ל, ומכ"ש דאפשר שעומדי' מן החריץ ולחוץ וגם אפשר שאינם שם לשמירה כלל ואינם משמשי המת רק לסימן על המיצר:

ומעיין פתיחה סמוך לחתימה צריך אני לעשות לי רב להבין דברי מהרשד"ם שם בסוף תשובה זו שכתב ומ"ש וז"ל ואע"ג שלא חצב הלבנים הוא בעצמו מ"מ אחר שצוה לגוי שיחצוב לו מאותו מקום שלוחו שא"כ, דע כי דברים אלו אינם מוסכמים אליבא דכ"ע דאיכא מ"ד דאין שליחות לגוי בין לקולא בין לחומרא וכמו שהביא הטור יו"ד סי' קס"ט ע"ש שר"ת ורא"ש הסכימו שאין שליחות לגוי עכ"ל ובעיני יפלא מה נ"מ בשליחות ואם הוא עצמו חצבן או אחר כיון שחצבו העפר ועשו לבנים ממקום שאמרו עליו שנקברו שם מתי ישראל והוא אסבה"נ כאשר דן הוא עצמו עליו אם אסבה"נ מה"ת או מדרבנן א"כ מה נ"מ אם חצבו מי שיהי' כיון שעכ"פ הישראל נהנה ממנו והוא אסור בהנאה וצע"ג, ושמא י"ל כיון דאיהו לשיטתו ס"ל דאינו אסור רק מדרבנן אפשר דס"ל דאינו אסור רק משום בזיון המתים והבזיון הוא רק בשעת חציבת העפר משם רק דאסבה"נ אח"כ משום קנסא וכמו"ש המרדכי במגילה והפירוש בברייתא שם ואין מלקטין עשבים וזה מפני כבודן של מתים ולכן אם ליקט ועביד איסורא שורפן במקומן משום קנסא ולכן אם חצב ע"י גוי ואין שליחות לגוי ולא עביד איסורא בחציבתו לא קנסי' לי' ושרי ועדיין צ"ע, וד' יחיינו מיומים, ויבנה ערי יהודא וירושלים, ובלע המות לנצח וכו' כנפש ידידו החותם בברכה משולשת:

עמרם הק' בלוהם בק"ק הנ"ל:

תשובה תלה

שיל"ת ב' אויפאלו ג' ויקרא ר"ח ניסן תמה"ר לפ"ק:

ישאו הרים שלום לידידי הרבני המופלג, מלא פלג, העדני העצני כמו"ה ישעי' נ"י מאנהיים בק"ק דערעטשקע:

אחד"ש במה ששאל מעלתו בשם ראשי ח"ק דקהלתכם על דבר ביה"ק אשר יש על הגבול סביב הרבה אילני סרק מקודם שנעשה ביה"ק וגם אח"כ הוסיפו הרבה אילנות ע"ד לקוצצם ברבות הימים אבל גם על הקברות יש שנטעו יחידים ליפות או לסימנא

בעלמא, והאריך קצת דאותן שאינן על הקברים פשיטא ני' דמותר לקצצן ולהשתמש בהעצים אבל באותן שעומדי' על הקברים הוא מסופק אם מותר לקצצן כיון דעי"ז מיפים האילנות א"כ אין בזה איסור משום כבודם של מתים כי אדרבה זהו כבודם לקצצם עכ"ד:

תנן במגילה כ"ט ביה"ק אין נוהגין בו קלות ראש וכו' ואין מלקטי' בה עשבים ואם ליקט שורפן במקומן וכו' וכתבו תוס' שם ד"ה אין מרעין בהם בהמות משום כבודן של מתים אבל האילנות שנוטעין בהם מותרין ואין בהן משום כבודן של מתים אחרי שאינן על הקברות עצמן ומ ומשמע מלשונם שאם היו על הקברות עצמם הי' אסורי' משום כבודם של מתים ולא מדינא דמחובר אינו נאסר, ואפילו קבר כעין של עכשיו שמחזירין העפר נמי אינו נאסר דס"ל כדעת הטור והרא"ש בסימן שס"ד דתלוש ולבסוף חברו כזה הו' מחובר ודלא כר"י שם והארכתי בזה בתשובה אחת [עי' תשו' הקודמת] וכ"מ מלשון האשר"י שם שכתב תחלה הא דאין מרעין בהמות היינו אף בקרקע עולם ואח"כ כתב והאילנות הנטועי' בביה"ק מותר ללקוט פירותיהן וכו' משמע דעל קרקע עולם דלעיל מיני' קאי אבל על הקברים עצמם אסורי', וכן פירש ק"נ שם, וכן מבואר יותר במרדכי שם עיי"ש:

אך כ"ז באילנות אבל בעשבים אינו מבואר בדבריהם אם אסור מה שאינו על הקבר אם לאו, וב"י בסי' שס"ח הביא בשם סמ"ג דגם בעשבים אין איסור רק מה שהוא על הקברים עצמם ולא מה שהוא על קרקע עולם, ובד"מ שם חולק וס"ל דעשבים בכל ענין אסור, והטעם לחלק בין אילנות לעשבים כתב הב"ח סימן שס"ח משום הרואים מרחוק דבעשבים יחשבו שלוקטין מהקברות עצמן אבל בלקיטת פירות מהאילנות ליכא חשש זה שהפירות אינם גדלי' על הקברים רק על האילן ומן האילן הוא מלקט ולא מן הקבר, ולפ"ז התיר שם אפילו האילן עומד על הקבר עיי"ש, אך נ"ל דכ"ז ללקוט הפירות או עצים מן הענפים אבל לקצוץ האילן עצמו בסמוך לארץ אפילו אינו עומד על הקבר אסור מפני חשש הרואים שיחשבו שלוקח מן הקבר עצמו:

אמנם לבסוף העלה שם טעם אחר דעשבים שעולים מעצמם וגדילי' גם על הקבר עצמו חיישינן מפני הרואים שיאמרו שלוקח מקברים עצמם לכן אסור ללקט בכל ביה"ק אבל באילנות שטועני' פירות ע"י שנוטעין אותן ופשיטא דאין נוטעין על הקברות עצמן לכן מותר אם אינן על הקברים דהכל יודעים שאינן על הקברים, אבל אם הם על הקברים ודאי אסור ע"ש, ולפ"ז באילני סרק העולים מעצמם הי' אסור לקצצם בכל ביה"ק משום הרואים שיאמרו שמן הקברות עצמם הוא קוצץ:

ולפענ"ד הי' נראה עוד לתת טעם לחלק עפמ"ש המאירי שם במגילה ואם ליקט שורפן במקומן ולא די להם בתולש ומניח שלא ליהנות ממה שיונק מגוף המתים ועיין בתשובת מהרי"א יו"ד סימן שס"ג דלפ"ז עשבים ואילנות שהם על הקברים אסורי' בהנאה מה"ת משום שיונק מגוף המתים, אלא שהקשה שם הא הוי זוז"ג ומותר דהא יונק גם מקרקע עולם, ובזה א"ש מה שהאריך הב"ח בלשון תוס' והרא"ש ומרדכי דמשמע מלשונם דפשיטא להו שאינן על הקברים וכן מסקנת הב"ח דאין נוטעין על הקברים עצמם משום דקיי"ל זוז"ג אסור לכתחילה ומדינא אין נוטעין על הקברים בלי טעמא דכבודן של מתים, ולפ"ז למאי דמבואר ב"ב דף כ"ו ע"ב דשרשי אילן משתרשי שש עשרי אמה א"כ מדינא אסור לנטוע אילן תוך י"ו אמה מקבר משום דיונק מגופו של מתים אבל זרעים אמרינן שם י"ט ע"ב דלא משתרשי לצדדין ועיין בר"ן ספ"ק דקידושין וב"י ביו"ד סימן רצ"ה ומותר לזרוע מדינא אצל הקבר ואינו יונק מגוף המת, ומשו"ה בעשבים דאם ישאר על הדין יהי' מותר ליקח גם זרעים שזרע סמוך לקבר שפיר אסרו מפני הרואים שיאמרו שלקח מקבר עצמו וזה אסור מפני כבודן של מתים שלא יהנה ממה שיונק מגופן, אבל באילן דמדינא צריך להרחיק י"ו אמה מן הקבר ליכא למיטעי שלוקח מקבר עצמו ולכן מותר במה שאינו על הקברות עצמן, אך יצמיח מזה דין חדש דמה שהוא תוך י"ו אמה של הקברים דיונק מגופן של מתים אף דאינו אסור מה"ת משום דהוי זוז"ג אבל עכ"פ אסור מדרבנן משום כבודן של מתים שלא יהנה ממה שיינק מגופן והארכתי בזה בתשובה [עיין תשו' הקודמת]:

אבל הר"ן כתב ואם לקט שורפן במקומן מפני שאסורי' בהנאה והבין הב"י בסימן שס"ח דהר"ן יהיב טעמא על מה שאין מלקטין בהם עשבים מפני שאסורים בהנאה וס"ל דאסבה"נ מה"ת ומיירי בקבר בנין, אבל הב"ח שם פירש דגם כוונת הר"ן דאסור בהנאה מדרבנן משום כבודן של מתים ע"ש, אלא דצריך ביאור דא"כ ערבך ערבא צריך דקאמר מר דאין מלקטין משום דאסורי' בהנאה ומ"ט אסורי' בהנאה, והו"ל למימר משום כבודן של מתים, אבל לפענ"ד לפי דברי הר"ן שלפנינו אינו בא לתת טעם על שאין מלקטין רק על מה ששורפן במקומן דוקא, וכוונתו עפמ"ש המרדכי והא דשורפן במקומן אין זה כבודן של מתים אלא משום שליקט באיסור או משום שלא יחשדוהו שמוליכו לבהמתו ע"ש, וזה כוונת הר"ן דס"ל כטעם שני שבמרדכי משום חשדא ויהיב טעמא דמשו"ה שורפן במקומן מפני שאסורי' בהנאה ויחשדוהו שרוצה ליהנות ולהוליכו לבהמתו וא"ש:

ומ"ש במכתבו שהר"ן הוציא שאסור מה"ת בהנאה ממס' שמחות רפי"ד דקתני לא ילקט משם עצים ועשבים ואם לקטן אסור בהניי', הוא תימא איך מבואר שם דאסור מה"ת דלמא אסור בהנאה מדרבנן משום כבודן של מתים וכן משמע מדהקדים ולא ילקט וכו' והיינו דאסור ללקט משום כבודן של מתים לכן ואם לקטן אסור בהנאה כדי שלא יהנו לו מעשיו, ועוד דלא הועיל בזה כלום דאפילו ס"ל למס' שמחות כן מ"מ הלא הלכה פסוקה היא בכל הש"ס דמחובר אינו נאסר ואי על הקבר ובקבר בנין בזה א"צ למס' שמחות וזה פירש הב"י בהר"ן לכן מחוורתא כמ"ש הב"ח:

ובגוף דברי מס' שמחות כבר עמד עליהם בתשובת מהרי"א הנ"ל שאין לו ביאור ופירוש בו פירוש רחוק ע"ש, ול"נ פשוט דס"ל הא דשורפן במקומן הוא מטעם שני שכתב המרדכי משום קנסא וא"כ א"ש דקתני ולא ילקט משם עצים ועשבים משום כבודן של מתים ולא יחשוב שזהו כבודם ליפות האילנות וכדומה כי הרואים יאמרו שהוא לצרכו ומבזה המתים ואם ליקטן אסור בהניי', אבל א"צ לשורפן במקומן דוקא כיון שהוא שוגג שחישב לעשות מצוה ל"ש קנסא, ואם בשביל הניית עצמו לקטן שורפן במקומן דוקא משום קנסא וכמ"ש המרדכי:

ובמש"ל יובנו דברי המאירי שם שכתב ויש מתירין לקיימן אלא שמוחין בהם שלא ליטע ושלא לזרוע דקאי על מ"ש קודם לזה ודוקא במקום קברות וס"ל דלכתחילה אסור ליטע ולזרוע דזוז"ג אסור לכתחלה ובדיעבד מותר לקיימן דזוז"ג מותר בדיעבד וכמ"ש המהרי"א הנ"ל:

היוצא ממ"ש לדינא:

א) דאילנות שעל הקברים לכ"ע אסור לקצצם, ובקברים שעושים עכשיו שמחזירים העפר שלקחו מן הקבר לדעת ר"י שבריש סימן שס"ד אסור בהנאה מה"ת, ולטור ורא"ש שם מותר מה"ת ואינו אסור אלא משום כבוד המתים:

ב) וכ"ז לקצוץ האילן בסמוך לארץ אבל לקצוץ מן הענפים או ללקוט הפירות לדעת ר"י ודאי אסור אבל לדעת הטור והרא"ש לפי טעם א' שבב"ח הנ"ל מותר אבל לטעם השני גם זה אסור:

ג) אבל אילנות שאין עומדים על הקברות ללקוט הפירות מהן ודאי מותר וכמו שפסק המחבר סימן שס"ח ס"ב, וכן לחתוך ענפים מאילני סרק לטעם ראשון שבב"ח ודאי מותר אבל לטעם הב' יש לצדד לאסור כיון שעולים מעצמם. אבל לקצצם סמוך לארץ אסור לשני הטעמים:

ד) ולפי הטעם שכתבתי יש לאסור אפילו ללקוט הפירות באילן העומד תוך י"ו אמה סמוך לקבר משום דיונק מגוף המת וכמ"ש המאירי ונהי דאינו אסור מה"ת משום דהוי זוז"ג אבל אסור מדרבנן משום כבודן של מתים:

ה) וכ"ז מפני כבודן של מתים אבל מדינא י"ל אפי' לדעת הר"ן מותר וכמ"ש הב"ח וממילא מותר לרפואה או לצורך ביה"ק וכמ"ש רמ"א סימן שס"ח ס"א:

ולכן בנידון שאלתו אותו אילנות שעומדים על מיצר ביה"ק מותר לקצצן ואפילו עומדים תוך י"ו אמה של קבר כיון דלא נזכר איסור זה בשום פוסק רק אני המצאתי כן מדברי המאירי וגם גוף דברי המאירי לא הובאו בפוסקים [ועיין תשו' מיש חיים סי' י"ח שאפי' לס"ס א"א לצרף דעה שלא הובא בשו"ע] ומכ"ש אותן שהיו שם קודם שנעשה ביה"ק אפשר דל"ש בזה כבוד המתים, ואולי לא הוסיפו ולא הגדילו כלל אחר שנעשה ביה"ק ואת"ל הוסיפו נתבטלו בעיקרן ועיין חת"ס חיו"ד סימן שכ"ז שהתיר אפילו למכור עשבים שעל הקברים אם בחייהם היו יודעים שעושין כן אחולי אחלו ליקריהו' אך בנ"ד ששאל ע"ז ודאי לא הי' מנהג ול"ש היתר זה, אבל אותן שהן תוך ביה"ק, וכ"ש אותן שעומדים סמוך לקבר לא נ"ל להתיר מכל הלין טעמי שכתבתי:

ומ"ש מעלתו שלקצוץ הענפים מיפה האילנות, מ"מ אסור דהרואה יאמר דלצרכו קוצצים והוי בזיון המתים כמש"ל בפירוש מס' שמחות, וגם גוף הדבר שכתב שזה כבוד המתים אם מיפה האילן שעל קברו כמדומני שכל העמדת אילן אצל הקבר ממש הוא כנחל שוטף כבוד גוים אשר חדשים מקרוב באו לדמות למנהגי' אוה"ע ולא כבוד ישראל כי לא ראיתי ולא שמעתי לעשות כן בכל קהלות ישראל והוא דבר הבדוי מלב שיש בזה כבוד המתים, לכן באותן שעומדים אצל הקברים אין להתיר כלל לפענ"ד, ועיין תשובת מהרי"א סימן הנ"ל דאין ראוי להתיר רק מה שנהגו למכור לנכרים לצורך ביה"ק או לרפאות חולים ועניים אבל לא באופן אחר, ובזה אחתום בכל חותמי ברכות ושלום על ישראל כנפשו ונפש ידידו הטרוד מאוד הדו"ש:

עמרם הק' בלוהם בק"ק הנ"ל:

תשובה תלו

עוד להנ"ל

שיל"ת ב' אויפאלו ה' וארא תרנ"ש לפ"ק

מכתבו מיום ד' ויחי הגיע לידי בזמנו אבל מחמת סבות שונות לא מצאה ידי די השב עד היום והגם שאינו ראוי להשיב ליחיד במקום שיש רב מרא דאתרא אבל קים לי בגווי'

דמחו' הרב הגאבדש"ם נ"י דאין קפידא לכן הנני להשיב, והנה נפשו בשאלתו בבית עלמין דמקומו יש הרבה אילני סרק מהם שעלו קודם שהוקצוהו לבית הקברות ומהם שנטעו אח"כ ועתה ביה"ק של היהודים מוקף מצד אחד ביה"ק של אוה"ע ודרך שם גם היהודים נכנסים לבית עלמין שלהם ויוצאים ומצד אחד בנו הגוים קינדערשוהלע ולפעמים לוקחים מבית עלמין של ישראלים אילנות הרכים ומצד אחד גדרות צאן ולפעמים עושים רשעות בביה"ק של יהודים ומגרים ומחרפים מקום מנוחתם לכן באשר הוא אח ראש דח"ק דשם המתיק סוד עם מנהיגי הח"ק והסכימו לעשות גדר סביב בית עלמין אך אין ידם משגת ורוצים לעקור האילנות ממקומם וליקח מקצתם אינהו גופיהו להגדר ולמכור מקצתם כדי ליקח מן הדמים קרשים הצריכים להגדר:

הנה הדין מבואר ביו"ד סי' שס"ח ס"ב דאילנות שנטועים בבה"ק מותר ללקט פירותיהן מאחר שאינן על הקברות עצמן ובש"ך סק"ד הביא בשם הב"ח דאם האילן נטוע על הקברים או ספק קברים אסור ורמ"א שם בס"א מתיר להנות מהעשבים שעל הקברות או פירות אילנות שמליהם לצורך הקברות אם אין יד הקהל משגת מוכרים דברים אלו כדי להציל הקברות מיד עכו"ם שזה כבוד המתים וחת"ס יו"ד סי' שכ"ז כתב דאפילו לדעת האוסרים ברס"י שס"ד העפר שלקחו מן הקבר וחזרו ונתנו עליו מן התורה דהוי תלוש ולבסוף חברו והוא דעת רבינו ישעי' שבטור שם מ"מ עשבים מותרים משום דלא אתי' איסורא אלא מע"ע ושם אין מעילה בגידולין ע"ש ובתשו' מהרי"א סי' שס"ג ביו"ד אוסר בין העשבים ובין האילנות שעל הקברים גופא משום שיונקים מגוף המתים כמ"ש המאירי מגילה כ"ח ע"ש, ואני בעניי הכינותי תשובה ארוכה בענין זה כמו ט"ז שנה [עיין סי' תל"ד] וצדדתי שם דאפילו לרבינו ישעי' והמאירי נמי מותר למכור עשבים ואילנות שעל הקברות גופא לצורך ביה"ק עצמו אם אין יד הקהל משגת משום שאין הנאה לחיים רק למתים ובמתים חפשי והוא עפ"י נמוק"י בסנהדרין בשם רי"ץ גיאות שכתב דהא דאסור לקבור בו מת אחר אינו משום הנאת המת האחר דכיון שמת אדם נעשה חפשי מן המצות אלא משום הנאה דקרובים הלכך אינו אסור אלא בשאינו מוצא מקום לקבור אלא בשכר ואיכא הנאה לקרובים ע"ש ולפענ"ד זה כונת רמ"א הנ"ל ומ"מ לא מלאני לב' להקל באותן שעומדים על הקברות עצמן אבל באותן אילנות שאין עומדים על הקבר ודאי שפיר דמי למוכרם לצורך ביה"ק אם אין יד הקהל משגת:

ועיין בריטב"א ע"ז נ"ד ע"ב אהא דאמרינן אעפ"י שאמרו המשתחוה לקרקע עולם לא אסרה חפר בה בורות שיחין ומערות אסרה אפילו הקרקע שהוא מחובר א"כ חופר קבר נמי תיתסר הקרקע שהוא מחובר ותי' דבע"ז גמרא גמירי לה ע"ש ועיין חת"ס יו"ד סי'

של"ה מה שתי' קושי' זו ואיננו יודע מה ק"ל הא הוא עצמו כתב לעיל מיני' בדעת רש"י וראב"ד דבעינן דוקא חפר בה לשם ע"ז משום דקרקע עולם עדיין מחוברת כתחילתה וחפירת בור אינו מעשה אלא למקום הבור דלית בה ממשא אלא אוירא בעלמא ולא מ מיתסרא בהשתחוה משום מעשה שעשה במקצתו אלא בשעשה אותה מעשה לשם ע"ז וע"ד לאסור הקרקע כולה לפי שעשאו נעבד כדאמרו רבנן באילן שנטעו ולבסוף עבדו דעיקרו מותר כיון שלא נטעו מתחלה לכך וכן נכון שאל"כ אין קרקע עולם שאינה נאסר שהרי יש כמה בורות וסדנא דארעא חד הוא וכו' ולמדתי מזה שני דברים, האחד שאוסרו בשעה שעושה מעשה שעשאו אז נעבד ושנית שצריך לעשות ע"ד לאסור הקרקע כולה וא"כ בחפירת קבר למת דקי"ל כרבא בסנהדרין מ"ז דהזמנה לאו מילתא ואינו נאסר אא"כ בנאו לשם מת ונתן בו ועיין סי' שס"ד ס"א וא"כ אינו נאסר בשעת חפירה רק אח"כ וכשכלתה מעשיו שוב הוי מחובר ואינו נאסר וכיון שהקרקע אינו נאסר גם חללו אינו נאסר כמ"ש גם זה הריטב"א שם, ועוד דאין דעתו לאסור הקרקע כולה משא"כ התם בע"ז צריך דוקא שחופר על דעת לאסור קרקע כולו) עכ"פ מבואר מזה דבמקום שאין קבר דודאי אין דעתו לאסור אינו אסור רק משום כבוד המתים ומותר למכור לצורך קברות:

וידידי נ"י הקשה לדעת מאירי דאסור מה"ת משום שיונק מגוף המתים איך נוטעים בביה"ק אפילו שלא על הקברים הא השרשים מתפשטים עד הקברים ויונקים מגוף המת ולא מיבעיא למ"ד זוז"ג אסור ודאי קשי' איך מותרים אח"כ אלא אפילו למה דקי"ל זוז"ג מותר מ"מ אסור לעשות זוז"ג לכתחלה. הנה זה אמת דשרשים מתפשטים הרבה ועיין ב"ב ח"י ע"א וכ"ה ע"ב ופ"ב אבל למה דקי"ל זוז"ג מותר י"ל בפשיטות למ"ש הר"ן בע"ז מ"ח דזוז"ג מטעם ביטול אתי' כלה וא"כ הא דאסור לכתחילה היינו משום דאין מבטלין איסור לכתחלה וא"כ באין כונתו לבטל מותר כמבואר בכ"ד בראשונים ופוסקים וה"נ כשאינו נוטע על הקברים אין כונתו לבטל ושרי, ועונ"ל דהרי קי"ל בחו"מ סי' קנ"ה סל"ב מי שהי' לו אילן תוך שדהו סמוך לבור חבירו או בא לנטוע אין בעל הבור יכול לעכב ולומר הרי שרשי האילן נכנסים לבור שלי ומפסידין אותו שזה נזק הבא מאיליו לאחר זמן ובעת שנטע אינו מזיקו ע"ש וה"נ בעת שעושה מעשה בידים שנוטע האילן אכתי ליכא גורם איסור ואח"כ כשהשרשים מתפשטים לינק מגוף המת כבר אינו עושה מעשה בידים ונעשה זוז"ג ממילא, ואפילו למ"ד זוז"ג אסור כבר כתב טו"ז סי' קמ"ב סק"ד דאפילו להאוסרים בע"ז זוז"ג אפי' בדיעבד מ"מ בגינתא דאיזדבל בזבל ע"ז זוז"ג מותר משום דהקרקע עיקר והזבל רק מסייע ואין בו ממש וה"נ מה ששרשים המתפשטים למרחוק ויונקים מגוף המת הוי רק מסייע שאין בו ממש ושפיר

האילנות שאינם על הקברות מותרים משום שיניקת האילן נגמר בלא"ה, ועוד דשרשים המתפשטים למרחוק ויונקים מגוף המת בטלים ברוב ועיין מ"ש פ"ת רס"י שס"ד בשם תשובת רעק"א ע"ש ועיין נדרים נ"ז, ובני הבחור החו"ש מו"ה בן ציון נ"י העיר דהכא ל"ש א"מ איסור לכתחילה עפ"ד טו"ז ומג"א רס"י תרכ"ו וא"כ זוז"ג אפי' לכתחלה מותר ויש לפקפק:

אבל איפכא קשי' למה דקי"ל זוז"ג מותר מה בכך שיונקים גם מגוף המת הא יונקים גם מן הקרקע והוי זוז"ג דמותר ואפשר כיון דילפינן שם בסנהדרין מ"ז מת מע"ז בגזירה שוה דשם שם כמו דבע"ז זוז"ג אסור ה"נ במת אסור זוז"ג, ויותר נראה דגם למאירי אינו אסור אלא מדרבנן והוא כמו דאמרינן בפסחים כ"ו ישן יוצן אע"ג דהוי דיעבד כיון שאינו מפסיד רק האיסור שראוי להפסיד זוז"ג אסור לכתחלה וה"נ כיון שאסור לנטוע אילנות על הקברים מפני כבוד המת א"כ אינו מפסיד רק מה שראוי להפסיד אם אוסרים בדיעבד הוי כלכתחילה דאסור זוז"ג ומשו"ה מה שאינו על הקברים דליכא משום כבוד המת ומותר לנטוע שפיר מותר אפילו השרשים מתפשטים ויונקים מגוף המת משום דהוי זוז"ג ומותר בדיעבד:

וגם מה שתמה ידידי לדעת מל"מ פי"ד מאבל הכ"א שגם מת עכו"ם אסבה"נ מה"ת וא"כ ה"נ משמשיו לרבא בסנהדרין מ"ח וא"כ אסור לקרב הדרך דרך ביה"ק של עכו"ם דנהנה בקיצור הדרך כמו שאסור לעשות קפנדריא, אינו חשש כלל דקפנדריא ודאי ל"ש בביה"ק של עכו"ם דהא אסור רק משום כבוד המתים כמבואר סי' שס"ח וזה ל"ש בקברי עכו"ם ומשום איה"נ נמי ליכא שלא על הקברים דהא הוי מחובר ואינו נאסר, ועוד דאפילו על הקברים נמי מותר לילך דהא אינו נהנה במה שיש שם קבר ואדרבה אלו לא הי' שם קבר הי' נוח יותר לילך שם כמ"ש בתשו' יד אלי' סי' צ"ד ואינו אסור אלא קברי ישראל מפני כבודן של מתים וזה ל"ש בביה"ק של עכו"ם:

וחזות קשה ראיתי בחת"ס סי' של"ה שהביא ראי' דחומת ביה"ק אינו אסור בהנאה מברכות ח"י בהאי חסיד שלן בביה"ק הא ודאי לא נכנס אלא משום שלא הי' משומר מלסטים וחיות אלא בהכנסה זו ע"י חומת ביה"ק ואי החומה אסבה"נ משום משמשי מת תקשי הא אסור בהנאה ע"ש ותימא בעיני דילמא היא הנותנת משום שלא הי' משומר בלעדה מלסטים וחיות הי' מותר ליכנס אע"ג שאסור בהנאה משום פיקוח נפש, ועוד לפמ"ש מגיד משנה פ"א משופר ה"ג אין איסור תורה ליהנות מאיה"נ אלא ע"י פגישת גוף בגוף אבל קול מראה וריח שאינו נוגע בו ואין בו ממש אינו אסור מה"ת כמו שאין

בו מעילה והרי חסיד זה לא נהנה ע"י נגיעה בחומה ואפילו נגע בה מ"מ הנאה לא היתה בנגיעה ועיין בריטב"א שהבאתי לעיל דחללו לית בו משאש אלא אוירא בעלמא וצ"ע:
הנה הארכתי קצת לכבודו כדי לחבבו ולדינא כבר כתבתי לעיל דאילנות שאינן על הקברים שפיר מותר למוכרן לצורך ביה"ק אם אין יד הקהל משגת אבל אותן העומדים על הקברים אינני אומר בהם לא איסור ולא היתר והרוצה לסמוך על חת"ס סי' שכ"ז יש לו עמוד גדול לסמוך עליו, ויבולע המות לנצח ויקיצו כל ישיני עפר. וה' עמנו ברית שלומו לא תופר, ויאר פנינו אתנו סלה כנפשו ונפש ידידו דורש שלומו וטובו:
עמרם הק' בלוהם בק"ק הנ"ל

תשובה תלז

בדין טומאת כהנים אם גדולים מצווין על הקטנים.
כתב הטור ביו"ד סי' שע"ג כשם שהכהן אינו מוזהר שלא לטמאות כך הוא מוזהר להזהיר הקטנים מלטמאות וכתב הרמב"ם שאין הגדולים מוזהרין על הקטנים אלא שלא לטמאות ביד אבל אם בא לטמאות בעצמו אין ב"ד מצווין להפרישו אלא שאביו מצווה להנכו בקדושה ונ"ל שצריכין להפרישו וכן משמע הלשון שדרשו אמור ואמרת להזהיר גדולים על הקטנים משמע שצריך להזהיר מלטמאות והב"י באו"ח סימן שמ"ג הקשה על הטור הלא ביבמות קי"ד מקשי' למ"ד קטן אוכל נבלות אין ב"ד מצווין להפרישו מדתניא אמור ואמרת להזהיר גדולים על הקטנים מאי לאו דאמרינן להו לא תטמו ומשני לא דלא ליטמו להו בידים וכיון שהטור פסק באו"ח סי' שמ"ג כמ"ד דאפילו באיסור תורה אין ב"ד מצווין להפרישו א"כ ע"כ הא דתניא אמור ואמרת להזהיר גדולים על הקטנים דלא ליטמו להו בידים הוא אבל להפרישם לא הוזהרו וא"כ איך פוסק ביו"ד סי' הנ"ל דב"ד מצווין אפי' להפרישו ע"ש:
ונלע"ד לתרץ דהנה בפסקי מהרא"י סי' ס"ב נשאל בקטן שעבר עבירות בהיותו בן י"א שנה וכשהגדיל רצה לקבל תשובה על זה אם צריך כפרה ותשובה ע"ז והשיב דקטן אפילו כשהגיע לחינוך לאו בר עונש ואזהרה הוא כלל אפילו שעה אחת קודם שהביא שתי שערות והביא ראיה מדאמרינן בשמעתין קטן אוכל נבלות אין ב"ד מצווין להפרישו ואי נימא דיש על הקטן שום עונש ואיסור כשעובר איזה עבירה אמאי אין הבי"ד מחויבין להפרישו מן האיסור והעונש והוכיח שם דמיירי אפילו בקטן שהגיע לחינוך והא דאסור ליספי לי' בידים י"ל דקפיד רחמנא שלא ירגילו אותו לעבור עבירות ואם יגדל יבקש לימודו עיי"ש והקשו אחרונים מהא דתנן בסנהדרין נ"ד הבא על הבהמה גם הבהמה

נסקלת ואמרינן שם אם אדם חטא בהמה מה חטאת אלא לפי שבא לאדם תקלה ע"י לפיכך אמר הכתוב תיסקל ד"א שלא יאמרו בשתהא עוברת בשוק זו היא שנסקל פלוני על ידה ואיבעיא להו שם דף נ"ה בגוי הבא על הבהמה מהו תקלה וקלון בעינן והכא תקלה איכא דגוי מצווה על הבהמה וקלון ליכא דדרכן בכך ואין מתביישין ועוד דאקלון דידהו לא חס רחמנא או דילמא תקלה אעפ"י שאין קלון ובעי למיפשט מדתנן בת ג' שנים ויום אחד מתקדשת בביאה וכו' ואם בא עליה אחד מכל עריות האמורות בתורה מומתין על ידה והיא פטורה אחד מכל עריות ואפילו בהמה והא הכא דקלון איכא תקלה ליכא וקתני מומתין על ידה ודחי כיון דמזידה היא תקלה נמי איכא ורחמנא הוא דחס עלה ודוקא עלה דידה חס אבהמה לא חס וכן בתר הכי דבעי למיפשט מהא דתנן בן ט' שנים ויום אחד הבא על יבמתו קנאה וכו' ופוסל את הבהמה מע"ג מזבח ונסקלת ע"י וכו' והא הכא קלון איכא תקלה ליכא וקתני נסקלת ע"י ודחי נמי כיון דמזיד הוא תקלה נמי איכא וכו' כדלעיל ע"ש אלמא דבקטן ובקטנה נמי איכא אזהרה ואיסור בכל איסורין כמו בגדול רק עונש ליכא משום דחס רחמנא עלייהו ודלא כפסקי מהרא"י ועיין במג"א ומחה"ש סוף סימן שמ"ג:

ולפענד"נ לחלק דהנה בביצה כ"ג ושבת כ"ב ובכמה דוכתי תניא ר"ש אומר גורר אדם מטה כסא וספסל ובלבד שלא יתכוין לעשות חריץ דדשא"מ מותר והכי פסקי' באו"ח סימן של"ז ס"א וה"נ תנן פ"ט דכלאים מוכרי כסות מוכרין כדרכן ובלבד שלא יתכוין בחמה מפני החמה ובגשמים מפני הגשמים דדשא"מ מותר ועיין בשבת כ"ט ע"ב והכי קי"ל ביו"ד סי' ש"א ס"ו ותנן בפי"ז דכלים מט"ז ומייתי לה פ"ק דחולין דף י"ג דקטנים יש להם מעשה ואין להם מחשבה עיי"ש והנה בכריתות י"ט ע"ב אר"נ אמר שמואל מתעסק בחלבים ועריות חייב שכן נהנה ע"ש ולפי"ז א"ש דודאי בכל איסורין אין שום איסור על הקטן משום דאין לו מחשבה והוי כדשא"מ ומותר משא"כ שם בסנהדרין דמיירי בעריות דגם מתעסק חייב משום שכן נהנה ומשו"ה גם דשא"מ אסור שפיר קאמר דיש איסור על הקטן אף דהוי כדשא"מ ורק עונש ליכא משום דחס רחמנא עלי' וא"ש:

אלא דלפ"ז ק"ל איך מוכיח הגמ' מדאמר ר' פדת דבר טלי וטלי' אלמא קסבר קטן אוכל נבילות אין בי"ד מצווין להפרישו דילמא דוקא בשאר איסורין שאין על הקטן שום איסור כיון דהוי כדשא"מ כנ"ל לכן אין בי"ד מצווין להפרישו וכסברת מהרא"י הנ"ל אבל בקטן אוכל נבילות שכן נהנה וגם דשא"מ ומתעסק אסור וא"כ יש איסור על הקטן ולכן שפיר בי"ד מצווין להפרישו וצ"ע:

לכן נ"ל דהנה בפסחים דף ל"ה תניא וחטאה בשגגה פרט למזיד והלא דין הוא ומה שאר מצות שחייב בהם כרת פוטר בהם את המזיד מעילה שאין בה כרת אינו דין שפטר את המזיד לא אם אמרת בשאר מצות שכן לא חייב בהם מיתה תאמר במילה שחייב בה מיתה ת"ל בשגגה פרט למזיד ופריך האי תנא מעיקרא אלימא לי' כרת ולבסוף אלימא לי' מיתה ומשני מר ברי' דרבנא ה"ק לא אם אמרת בשאר מצות שלא עשה בהם שאין מתכווין כמתכווין שאם נתכווין לחתוך את התלוש וחתך את המחובר שפטור תאמר במעילה שאם נתכווין להתחמם בגיזי חולין ונתחמם בגיזי עולה שמעל ע"ש והק' פנ"י שם הא אכתי איכא למילף מעילה בק"ו מן שאר מצות כגון חלבים ועריות דאמרינן להדיא בכריתות דמתעסק בחלבים ועריות חייב שכן נהנה ותי' דהתם שאני משום טעמא דשכן נהנה אבל במעילה ל"ש שכן נהנה דדוקא גבי חלבים ועריות שא"א ליהנות הנאה זו רק מדבר איסור שאין טעם חלב ושומן שווה לגמרי וכן גבי עריות אין טעם והנאת ביאה של גוף זה כטעם והנאת ביאה של גוף אחר וכמ"ש תוס' בע"ז י"ד ע"ב ד"ה מקום שנהגו שלא למכור אין מוכרין משום חשש רביעה והקשו תוס' דכאן משמע אפילו אית לי' לנכרי בהמה אחרינא אסור מדלא מפליג ומ"ש לעיל דף וי"ו גבי תקרובת אמרינן דאי אית לי' לדידי' בהמה שרי ללישנא דלפני עור והכא קיימינן להאי לישנא כדפרי' ותי' ר"י דשאני רביעה שהוא מתאוה לכל בהמה ובהמה עיי"ש ומשו"ה חייב מתעסק מטעם שכן נהנה אבל במעילה שנתכוונו למם בגוף חולין ונתמס בגיזי עולה לא נהנה כלל מאיסור של עולה טפי מאלו היה חולין גרידה שאין בהם אלא שינוי השם בלבד זה תורף דבריו בתוס' ביאור ולפי"ז בנבילה נמי ל"ש טעמא דשכן נהנה דאין טעם נבילה משונה מטעם בשר שחוטה ואין בהם אלא שינוי שם בלבד וא"כ מתעסק ודשא"מ פטור ושפיר הוכיח דאי בשאר איסורין אין מצווין להפריש קטנים גם קטן אוכל נבילות אין בי"ד מצווין להפרישו:

אמנם לפ"ז קשיא לי דהטור באו"ח סי' תל"ד כתב גבי בדיקת חמץ ואחר הבדיקה יבטלנו דהשתא אפילו נשאר חמץ בבית שלא מצא אינו עובר עליו דהוי הפקר ולאו דילי' הוא וכתב מג"א שם סק"ה דאם לא ביטלו עובר עליו אעפ"י שלא ידע מידי דהוי אמי שאכל חלב בשוגג ע"ש והקשה בסי' מקור חיים רס"י תל"א הא בחלב גופא לא מיקרי שוגג רק כשמכוין לאכילה רק שהוא סובר שהוא מותר אבל כשאינו מכוין לאכילה כגון קסבר רוק הוא ובלעו לא מיקרי שוגג רק מתעסק ומ"מ חייב בחלב משום שכן נהנה אבל בשאר איסורין דמתעסק פטור וכ"ש כשאינו מתכוין כלל דמותר וא"כ הכא גב' חמץ כיון שאינו נהנה ולא קמכוין אמאי אסור ואין לומר משום דאפשר בביטול דהא אמרינן פסחים

דף כ"ה דאפילו אפשר ולא קמכוין שרי ותי' דדוקא בדבר שאסרה תורה לעשות מעשה אמרינן דלא אסרה תורה אלא אם עושה המעשה בכונה ודשא"מ מותר אבל כשאסרה תורה דבר שאין בו מעשה כגון הכא שאסרה תורה שלא יהיה חמץ בתוך ביתו אפילו בשאין מתכווין נמי אסור ע"ש ועיין ביו"ד סי' שע"ב ס"א בהג"ה דכהן שהוא ישן ומת עמו באוהל צריכין להקיצו כדי שיצא וכתב הש"ך סקי"ג בשם תשו' מהרי"ל דאפילו בלא שהי' קעבר הכהן ואע"ג דלא ידע מ"מ איסור קעביד בשוגג ואע"ג דאינו עושה מעשה איסורא איכא ולאחריני דידעי מצוה להפרישו ע"ש ומבואר דלאו של טומאת כהנים הוא אפילו אינו עושה מעשה ואפילו מניח עצמו לטמאות מנכרי עובר בלאו זה שכהן מצווה שלא יתטמא כלומר שלא יהיה טמא ויש לי הרבה ראיות לזה ולפ"ז ק"ל מאי פריך מאמור ואמרת להזהיר גדולים על הקטנים מאי לאו דא"ל לא תיטמא דילמא דוקא טומאת כהנים דאסרה תורה דבר שאין בו מעשה וא"כ דשא"מ אסור ולהכי יש איסור גם על הקטן אף דהוי כדשא"מ ומשו"ה מצווין להפרישו אבל קטן אוכל נבילות דדשא"מ מותר ואין איסור על הקטן י"ל דאין ב"ד מצווין להפרישו:

אך י"ל דהרי האי ברייתא אמור ואמרת בהזהיר גדולים על הקטנים היא שנויה בתורת כהנים פ' אמור ואמרינן בסנהדרין דף פ"ו סתם סיפרא ר' יודא ופרש"י סיפרא תו"כ ור"י הא ס"ל בביצה דף הנ"ל דדשא"מ אסור בכל התורה ופריך שפיר דאם גבי טומאת כהנים מצווין להפרישן גם בשאר איסורין מצווין להפרישן דל"ש חילוק הנ"ל והוכרח לשנויי לא דלא ליטמו להו בידים, ולפ"ז הטור קאי להלכתא דקיי"ל כר"ש דדשא"מ מותר ושפיר י"ל כ' קושיא הנ"ל לאמר דבכל איסורין אין ב"ד מצווין להפרישו משום דאין איסור על הקטן דהוי כדשא"מ ומותר אבל בטומאת כהנים דדשא"מ אסור שפיר מצווין להפרישו ופסק הטור שפיר בשאר איסורין באו"ח סי' שמ"ג דאין ב"ד מצווין להפרישו ובטומאת כהנים ביו"ד סי' שע"ג פסק שפיר דב"ד מצווין להפרישו וא"ש דפסקי הטור לאו סתראי נינהו:

ועל פי דברי מהרא"י שהבאתי אמרתי לפרש דברי המד' מובא בנחלת יעקב שאלו תלמידיו לרבינו מנין הוא דתנינן בן י"ג למצות א"ל זש"ה והכהו לפניו כדי רשעתו במספר ארבעים יכנו א"ל וכי יש כח ביד חכמים לעקור דבר מה"ת א"ל אין דחמירא דברי סופרים יותר מדברי תורה א"ל למה אמרו חכמים אבות מלאכות ארבעים חסר אחת א"ל זש"ה ויהי משה בהר ארבעים יום וארבעים לילה, ונ"ל עפמ"ש פסקי מהרא"י הנ"ל דקטן אפי' הגיע לחינוך לאו בר עונש ואזהרה הוא כלל והביא ראיה מיבמות הנ"ל דאמרינן קאו"נ אין ב"ד מצווין להפרישו ואי הוי עליו עונש אמאי לא מחייבינן להפרישו

מן העונש וכו' והא דאייתי קרא דאסרה תורה דלא ליספו ליה בידים י"ל דקפיד קרא שלא ירגיל אותו לעבור עבירות כי כשיגדיל יבקש לימודו ועבירה גוררת עבירה ע"ש ומה"ט נ"ל הא דדרשינן כדי רשעתו משום רשעה אחת אתה מחייבו ואי אתה מחייבו משום שתי רשעיות כי על עבירה הקלה הוי כמו אונס דעבירה גוררת עבירה וקם ליה בדרבא מיניה דההחמורה גוררת את הקלה וזה שאלו מנין הוא דתנינן בן י"ג למצות, הא אסרה תורה ליספי ליה בידים גם קודם י"ג כקושי' פסקי מהרא"י ותירץ זש"ה והכהן לפניו כדי רשעתו במספר ארבעים יכנו דמשום רשעה אחת אתה מחייבו ולא משום שתי רשעיות משום דעבירה גוררת עבירה כנ"ל ה"נ ספי ליה בידים אסור שלא יבקש לימודו כשיגדיל דעבירה גוררת עבירה כתי' פסקי מהרא"י:

וע"ז הק' המד' א"ל וכי יש כח ביד חכמים לעקור דבר מה"ת ולפי הנ"ל הפירוש הוא דהנה אסרו חכז"ל תק"ש ונטילת לולב בשבת שמא יעבירנו ד"א ברה"ר ולכאורה קשה כיון דעבירה גוררת עבירה א"כ גם מצוה גוררת מצוה ולא יבא לידי עבירה ולמה חששו ע"ז אמנם י"ל דהנה אמרי' עירובין דכ"א ע"ב בני הזהר בדברי סופרים יותר מדברי תורה שדברי תורה יש בהן עול"ת וד"ס כל העובר על דברי סופרים חייב מיתה דלכאורה טעמא בעי אמאי חמורים ד"ס יותר מד"ת וי"ל דכתוב בספרים דכל איסור דרבנן הוא אסור מה"ת אך לא היה צריך לצוות כי השיגו הראשונים מעצמם שדבר זה אסור כמו שקיים אאע"ה כל התורה עד שלא ניתנה רק אחר שנתמעט השגה היו צריכין רבנן לאסרו ולכן חמורים ד"ס שהאיסור חמור כ"כ שא"צ ציווי עליו, ובזה מובן סברת טו"ז יו"ד סי' קי"ז ובשאר דוכתי דהיכא דהיתר מפורש בתורה אין כח ביד חכמים לאסרו ולהנ"ל מובן היטב כיון דכל הטעם שאיסורו חכמים מהני יען שכן היה רצון הבורא אבל אם ההיתר מפורש הרי חזינן שרצון הבורא שיהיה מותר א"כ לא היה אסור וא"י לאסרו וא"כ מיושב קושי' הנ"ל דאף אי מצוה גוררת מצוה יכולים לעקור כי הם באו בסוד ד' שרצון הקב"ה לאסרו ולפ"ז היינו דפריך כיון דרק בן י"ג למצות וקודם רק משום עבירה גוררת עבירה אסור א"כ וכ' יש כח ביד חכמים לעקור דבר מה"ת ולאסור תק"ש ונטילת לולב משום שמ"י הא מצוה גוררת מצוה וע"ז שפיר השיב דאפי' מצוה גוררת מצוה כמו דהוי בעבירה א"ל אין דחמירא ד"ס יותר מד"ת והיינו כנ"ל משום דבאו בסוד ד' שיש לאסרו:

אך כ"ז ניחא אי הטעם דחמורים ד"ס יותר מד"ת כמו"ש אבל באמת כתב היע"ד ח"ר דרוש שני טעם אחר על זה דכל העובר עד"ס ח"מ משום דד"ת אין צריכין חיזוק בעונש גדול כ"כ דבלא"ה יפרוש מפחד ד' והדר גאונו אבל דברי חכמים צריכין חיזוק בעונש

חיוב מיתה דבלא"ה יעבור על דבריהם כדאמרינן תענית י"ז סוף ע"ב ד"ת אין צריכין חיזוק דברי סופרים צריכין חיזוק וא"כ ליתא להנ"ל:

ויש זכר לדבר טעם השני דאמרינן בשבת מ"ט ע"ב הא דתנן אבות מלאכות מ' חסר אחת כנגד מי א"ל רב' יונתן וכו' כנגד מלאכה מלאכתו ומלאכת שבתורה ארבעים חסר אחת והק' בתוסיו"ט ר"פ כלל גדול הא טובא הוי יותר מארבעים ותירץ שאין להכניס במנינם אלא מלאכה שאין בהם לא אזהרה ולא עונש ולא אותן שיש בהם אזהרה ועונש ע"ש ונראה הטעם כנ"ל דכיון שצריך חיזוק ע"י אזהרה ועונש אינו חמור כ"כ להקרא אב, וזה קושי' המד' א"ל למה אמרו חכמים אבות מלאכות ארבעים חסר אחת הא קשה קושי' תוסיו"ט ועכ"ח כתירוצו וכנ"ל א"כ גם הא דחמורים ד"ס הוא מטעם השני ולא כטעם הראשון והדק"ל וכי יש כח ביד חכמים לעקור וכו':

אמנם י"ל דשני הטעמים אמיתיים עפמ"ש האלשי"ך סוף פ' תשא בפסוק ויהי שם עם ד' ארבעים יום וארבעים לילה וכו' ועי"כ נזדכך כ"כ עד כי ויכתוב על הלוחות את דברי הברית עשרת הדברים שיכתוב בעצמו הרוחניות אשר ע"ש וה"נ דברי כרקה שכלעל להם מה שהיה נחקק בראשונים ע"י הקב"ה ע"ש וה"נ דברי סופרים צריכין חיזוק בתחילה ע"י העונש ועי"כ נזדכך להיות חכם ומבין מדעתו חומר דברי סופרים כנ"ל ושפיר יש כח ביד חכמים לעקור ד"ת וזה א"ל זש"ה ויהי שם עם ד' מ' יום וכו' וכפי' האלשי"ך ומתורץ הכל וכמ"ש:

ועוד י"ל אירשא דדברי המד' דלכאורה קשה למה שהביא ב"י אה"ע סי' א' בשם הריטב"א מ"כ על בן חרש ושוטה אמאי לא קיים מצות פו"ר וכו' ואי משום דרב אסי דאמר עד שיכלו נשמות שבגוף האי נמי נשמה יש לו ובר מצוה הוא ופקחים מוזהרים עליו וכו' וא"כ גם קטן קודם אמרו י"ג נשמה יש לו ובר מצוה הוא ופקחים מוזהרים עליו ולמה אמרו בן י"ג למצות, ונ"ל לפמ"ש רש"י בנדה מ"ו ע"ב דקטן לאו בר קבולי עליה תקנתא דרבנן הוא וא"כ קודם י"ג אינו במצות דרבנן ושפיר הוי בן י"ג למצות להתחייב גם במצות דרבנן אך מנלן דמצות דרבנן חשיבי כ"כ מדאמרינן במכות דף כ"ב ע"ב כמה טפשאי שאר אינשי דקיימי מקמי ס"ת ולא קיימי מקמי גברא רבה דאלו בס"ת כתיב ארבעים יכנו ואתי רבנן ובצרי חדא וזה ששאלו התלמידים מנין הא דתנינן בן י"ג למצות כקושי' הנ"ל הלא לריטב"א הנ"ל גם מקודם בר מצוה הוא לזה תי' א"ל זש"ה והכהו לפניו וכו' ארבעים יכנו דזה מורה על חש חשיבות מצות דרבנן ובזה הוי בן שלש עשרה למצות:

ובהדי שותא נפל בדעתי לפרש דברי המד' בן שלש עשרי למצות מאי קרא דכתיב עם זו יצרתי לי תהלתי יספרו זו בגימטרי' י"ג, ונ"ל דרמב"ם פ"י ממלכים ה"ב כתב ולעולם אין עונשין מהן [פי' מבני נח] לא קטן ולא חרש ולא שוטה לפי שאינן בני מצות והקשו עליו הא פסק הרמב"ם שם פ"ט ה"י דב"נ חייב על אבמה"ח ובשר מן החי בכל שהוא שלא ניתנו השיעורין אלא לישראל בלבד והרי כתב הרא"ש בתשובה כלל ט"ו דגדלות הוא בכלל שיעורין הללמ"מ [ועיין בתשו' מהרי"ל סי' נ"א ובראב"ע עה"ת ויקרא כ"ט] וכיון דלא נאמרו שיעורין לב"נ אמאי אין ב"נ קטן נענש ותי' חת"ס יו"ד קפ"ד סי' שי"ז דהא דאין ב"נ קטן נענש היינו דלא בא לכלל דעת כלל אבל אם הוא בר דעת אע"פ שאינו בן י"ג נענש משום דלא נאמרו שיעורין לב"נ אבל ישראל אע"פ שהוא בר דעת אינו נענש עד שיהיה בן י"ג ועיין ברמב"ם פ"ח ממלכים הי"א כל המקבל עליו שבע מצות ונזהר לעשותן ה"ז מחסידי או"ה ויש לו חלק לעוה"ב וא"כ קשה דלאו דוקא עם ישראל יצר לספר תהלתו אלא גם ב"נ רק החילוק מחיוב מי"ג ואילך שאצל ישראל מתחיל אז החיוב לספר תהלת ה' וזה בן י"ג למצות מאי קרא שאינו מחויב קודם אפי' הוא בר דעת דכתיב עם זו יצרתי לי תהילתי יספרו זו בגימטריא י"ג וזה דוקא בעם זו ישראל ולא בב"נ וא"ש: עמרם הק' בלוהם בק"ק הנ"ל:

תשובה תלח

שיל"ת חוסט יום ב' חקת תרמ"ב לפ"ק:

שלום רב, למלמד ידו לקרב. במלחמתה של תורה, למרבה המשרה, הרב הגדול, ומעוז ומגדול, ענף עץ אבות, חריפות ובקיאות, יחדיו משולבות, כש"ת מו"ה סענדר צבי קלוגבערג נ"י בק"ק סאנדאווא ווישנא במדינת גאליציען יצ"ו:

יקרת מכתבו שנית הגיעני בשעה שאין הלבלר יוצא בקולמסו כי הייתי מוטרד בהכנה דרבה לשמחת נישואי בני שי' לאוי"ט לנסוע דרך רחוק מאוד וזה ימים אחדים מעת שובי לביתי בשלום ג"כ לא מצאתי מנוח להשיבו, וגם עתה כאשר קשה עלי לקרוא כת"י באותיות קטנות מאוד ואין הדבר נוגע לדינא רק לפלפולא בעלמא ולא אחזור על הראשונות ולא באתי אלא בשביל דבר שנתחדש אשר העיר בשם בנו הרבני החריף מו"ה יונתן נ"י:

בתוס' ברכות י"ט ע"ב ד"ה מדלגין שחידשו דאף דגולל מטמא באוהל אין כהן מוזהר עליו דתניא במס' שמחות פ"ד כל טומאה שאין הנזיר מגלח עלי' אין מוזהר עלי' וגולל אין נזיר מגלח עליו, ור"ת אומר דליתא להני כללי דהא רביעית דם אין הנזיר מגלח עלי'

עד שיהי' חצי לוג ואפי"ה כהן מוזהר עליו כדאמרינן חולין ע"ב דרביעית דם הבא משני מתים מטמא ומפקינן לי' מעל כל נפשות מת לא יבא, ותמה מהרש"א מהיכא פסיקא להו דכהן מוזהר על רביעית דם דמהאי דחולין אינו מוכח אלא דמטמא כמו גולל ודופק יעו"ש, ודבריו נפלאים הלא מקרא זה דעל כל נפשות מת לא יבא בכהן כתיב ומוכח דכהן מוזהר, וכבר עמד בזה בהגהות הגאונים על המהרש"א וצ"ע:

וראיתי למעלתו שהביא בשם ספר זרע בירך דהאי קרא בכה"ג כתיב אבל כהן הדיוט אפשר אינו מוזהר, ומעכ"ת דחה דבריו שהרי בתו"כ יליף כהן הדיוט מכה"ג בגז"ש, ולפענ"ד אפשר להצדיק דבריו דלא ילפינן כהן הדיוט מכה"ג אלא בטומאה שהנזיר מגלח עלי' וכהן הדיוט מוזהר עלי' בלא יטמא אז ילפינן בגז"ש דלא יטמא לא יטמא מכה"ג שעובר הכהן הדיוט ג"כ בלא יבוא אבל ברביעית דם שאין הנזיר מגלח עלי' אין הכהן הדיוט בלא יטמא כלל ונהי דגילתה תורה בכה"ג שהוא בלא יבא מ"מ אפשר שאפי' כה"ג אינו בלא יטמא ואפילו את"ל דכה"ג דגילתה בו תורה שהוא בלא יבא ישנו ג"כ בלא יטמא אבל כהן הדיוט דלא כתיב בי' רק לא יטמא רק דילפינן מכה"ג שישנו גם בלא יבוא מכל מקום לא ילפינן אלא היכא דאיכא ודאי בלא יטמא אבל כאן אדרבה אנו אומרים שאינו בלא יטמא וממילא ליכא גז"ש ואינו גם כן בלא יבוא, והאי דתו"כ לא יבא ולא יטמא חייב בלא יבא וחייב בלא יטמא לא קאי כלל אדרשה דלעיל של רביעית דם רק הוא דרשה בפ"ע והמעיין בלשון התו"כ יראה שהוא כמ"ש דלא יליף כהן הדיוט אלא היכא דאיכא בלא יטמא וישנו ג"כ בלא יבוא:

והנה לפום רהיטא עלה בדעתי דלק"מ שהרי רע"ק הוא דאית לי' האי דרשה בחולין ע"ב שהביאו בתוס' ואיהו ס"ל בנזיר דנ"ו דנזיר מגלח על רביעית דם מק"ו ועיין תוי"ט שם פ"ז מ"ד ותוס' נזיר נ"ג ע"ב ד"ה התם וכו' יעו"ש וממילא הקשה המהרש"א שפיר מנ"ל לר"ת דליתא להני כללי דמס' שמחות דילמא איתא אלא דלר"ע שפיר כהן מוזהר על רביעית דם משום דלשיטתו גם נזיר מגלח עליה, אבל לדידן דאין נזיר מגלח באמת אין כהן מוזהר ולית לן דרשה זו, אמנם לשון המהרש"א אינו מתיישב בזה, שכתב דמהאי דפ' בהמה המקשה לא מוכח אלא דמטמא וכו' משמע אף דאית לן דרשה זו דר"ע דמטמא מ"מ אפשר דאין כהן מוזהר עליו וע"ז שפיר הקושיא במקומה עומדת, אך הא דלא הק' המהרש"א באמת קושיא הנ"ל על ר"ת היינו משום דכל הני תנאי דמייתי בסנהדרין ד' דס"ל יש אם למקרא כולהי ס"ל האי דרשה דרע"ק ואינם חולקים על סתם משנה דעל רביעית דם אין הנזיר מגלח ושפיר הוכיח ר"ת דליתא לכללי דמס' שמחות:

ואשר אנכי אחזה ביישוב דברי המהרש"א דנ"ל לחדש הגם דהלכה היא דאין נזיר מגלח אלא על חצי לוג דם מן המת דהיינו שתי רביעית, וגם הלכה היא דאין כהן מוזהר שלא לטמאות עצמו למת אלא על טומאה שהנזיר מגלח עליה, מ"מ אסור לכהן לטמאות עצמו אפילו ברביעית דם משום דהוי ח"ש וח"ש אסור מה"ת כמו בכה"ת כולה, ובמל"מ פ"א מחומ"צ כתב בשם הרא"ם דכ"מ שנאמר לא תאכל אכילה משמע כ"ש ואתי הל"מ ואפיקתי' משמעותי' דליכא עונש כלל וקרבן או מלקות אלא בכזית אבל לענין איסור כדקאי קאי יעו"ש, וה"נ דכוותי' ילפינן מועל כל נפשות מת לא יבא דכהן מוזהר שלא לטמאות עצמו לרביעית דם הבא משני מתים ואתי הלכתא דנזיר אינו מגלח אלא על שתי רביעית וכהן אינו מוזהר אלא על טומאה שהנזיר מגלח כמבואר כ"ז בנזיר פ"ז, והיינו לענין עונש מלקות אבל לאיסור כדקאי קאי ואסור לטמאות עצמו ברביעית משום ח"ש, אמנם כ"ז אם רביעית דם מב' מתים מטמא עכ"פ אבל אם אינו מטמא כלל ל"ש לומר דהוי ח"ש שהרי הוא היתר גמור והרי זה דומה למ"ד המל"א דאם אכל ח"ש היתר דל"ש לומר דאסור מה"ת דהא היתר גמור הוא:

והנה שם במס' שמחות פ"ד הכ"א הכי איתא כל טומאה מן המת שהנזיר מגלח עליה סופג את הארבעים ושאין הנזיר מגלח עליה אין סופג את הארבעים, ולפ"ז שפיר קשה אר"ת דמנ"ל דליתא לכללי דמס' שמחות דלמא איתא ובאמת אין כהן מוזהר על רביעית דם מן המת לענין עונש מלקות דאתי הלכתא ואפיקתי' ממלקות ומההיא דבהמה המקשה לא מוכח אלא דמטמא וממילא הכהן מוזהר באיסור לא יבא משום ח"ש וזה כונת קושית מהרש"א וא"ש:

וחתני הרבני החריף מו"ה גרשון נ"י הקשה לשיטת ר"ת למאי דמבואר בנזיר דנ"ו ע"ב במשנה דכל טומאה מן המת שאין הנזיר מגלח עליה אין חייבין עליה משום ביאת מקדש ועיין רמב"ם בפיה"מ שם א"כ בשבועות דף י"ז דפריך טמא ששימש במיתה היכי משכחת לה אי דשהה בר כרת הוא והלא משכחת לה בטמא טומאה שאין הנזיר מגלח עליה דמשום ביאת מקדש ליכא ומשום שימש בטומאה איכא ובשלמא לדעת הרמב"ם פ"ג מטומאת מת ה"ג דטומאה שאין הנזיר מגלח עליה אינה מה"ת אלא מדרבנן א"ש דגם משום שימש בטומאה ליכא, אבל לדעת ר"ת דאע"ג דאין נזיר מגלח עליה מ"מ כהן מוזהר עליה בטומאת כהנים ממילא י"ל דאיכא משום שימש בטומאה וא"כ קשה כנ"ל, ושמעתי קושיא זו בשם הגאון בעל עצי ארזים [עיין בספרו מעין חכמה דפוס לעמבערג דס"ב ע"ב]:

ונ"ל דהנה אזהרה לשימוש בטומאה ילפינן בזבחים דט"ו מקרא וינזרו מקדשי בנ"י ולא יחללו ופירש"י בסנהדרין פ"ג ע"א ד"ה ולא משום טומאה דהיינו טומאה דכתיב בתרי' אמור אליהם לדורותיכם וגו' והנה האי כללא דכל שאין הנזיר מגלח אין חייבין עליו על ביאת מקדש הוא רק בטומאת מת ולא בשאר טומאות כמבואר כ"ז במשנה דנזיר' ובפיה"מ שם והנה בקרא כתיב תחילה איש איש מזרע אהרן והוא צרוע או זב בקדשים לא יאכל וכו' ואח"כ כתיב הנוגע בכל טמא נפש וכו' וכיון דוינזרו קאי אדסמך לי' עכ"ח משכחת שימש בטומאה במצורע וזב דסמיך ופריך שפיר ת"ל דאיכא כרת משום ביאת מקדש וא"ש:

ויותר נ"ל דודאי למאי דאמרינן דטומאה שאין הנזיר מגלח עליה אין חייבין על ביאת מקדש ה"ה דאין חייבין עליה על אכילת בשר קודש ועיין שבועות ד"ז דאיתקש מקדש לקודש ועיי"ש בתוס' ע"ב ד"ה וכפר ומכות די"ד ע"ב וכ"נ להדיא ברמב"ם פח"י מפסוהמ"ק הי"ג ועיין כ"מ שם ומדברי הרע"ב נזיר פ"ז מ"ד וכיון דהאי קרא דוינזרו דמיירי בשימש בטומאה הוא רק מקרא דבתרי' דמיירי באכל קודש בטומאה ועיין ברא"ם עה"ת שם אות כ"ב יפרשו מן הקדשים בימי טומאתן והוא מקרא קצר כאלו אמר וינזרו וכו' בימי טומאתן דומיא דכל איש אשר יקרב וכו' ואולי סמך על וטומאתו דהכא וכו' יעו"ש וכיון שכלל טומאה דכהן ששימש בטומאה ואכילת קודש בטומאה בחד קרא וטומאה של אכילת קודש הוא רק בטומאה שהנזיר מגלח עליה כמ"ש א"כ גם שימש בטומאה אינו אלא בטומאה שהנזיר מגלח עליה ולק"מ:

ואחר העיון נראה לי עוד לפמ"ש הראב"ד בהשגות פ"ג מה' טומאת מת ונ"ל מה שדימו ביאת מקדש לטומאת נזיר בטומאת מת משום דבנזיר כתיב וטמא ראש נזרו ובמקדש כתיב את מקדש ה' טמא הכא מייתי קרבן על טומאתו והכא מייתי קרבן על טומאתו על שזה מביא זה מביא עכ"ל ולפ"ז נ"ל בדעת ר"ת דלא אמרינן כל טומאה שאין הנזיר מגלח עליה אין חייבין עליה משום ביאת מקדש אלא לענין קרבן דאין חייבין קרבן בשוגג על ביאה זו כמו גבי נזיר אבל כרת אם בא למקדש במזיד שפיר חייב ואף דאמרינן כריתות ב' חייבין על זדונו כרת ועל שגגתו חטאת ובהוריות דף ח' ילפינן לה מקרא היינו דאם אין בזדונו כרת אין בשגגתו חטאת ועיין תוס' שבועות כ"א ע"ב ד"ה ולא [עיי"ש ברש"י ד"ו סוע"ב ובתוס' רע"ז] אבל אפשר שיהי' בזדונו כרת ולא יהי' בשגגתו חטאת, ומיהו עיין בתוס' ב"ק מ' ע"א ד"ה כופר שהקשו משבת צ"ב הוציאו שנים חייבין ומסתמא כל חד חייב חטאת ואמאי לא נימא חטאת א' ולא שתי חטאות, ותי' כיון דכל חד חייב אזדונו כרת מחייב נמי אשגגתו חטאת משמע דכל היכא דאיכא כרת במזיד עכ"ח איכא

חטאת בשוגג חוץ מפסח ומילה שהם מ"ע ן [עיין שבת ד"ו ע"ב וברש"י ד"ה חייב חטאת ותוס' שבועות די"ט ע"א ד"ה הרי] וא"כ בטומאה שאין הנזיר מגלח דליכא קרבן בשוגג עכ"ח ליכא כרת במזיד ויהי' מזה סתירה למה שכתבנו אמנם בתוס' ב"ק שם תירצו עוד תירוץ אחר וי"ל דמשו"ה נאדו מתירוצם הראשון משום דס"ל כמ"ש דאפשר שיהי' כרת במזיד ולא יהי' קרבן בשוגג, אך אפילו לפי תירוצם הא י"ל דוקא חטאת קבועה איכא בכ"מ שיש כרת במזיד אבל קרבן דביאת מקדש דקיי"ל שהוא בעולה ויורד ולא תליא בכרת ועיין תוס' שבועות וי"ו ע"ב ד"ה לא יעוש"ה [עיין תוס' שבועות די"ט הנ"ל] שפיר י"ל כמו"ש דלא ילפינן מנזיר רק לענין קרבן ולא לענין כרת ופריך שפיר שימש בטומאה דבמיתה היכי משכחת לה אי דשהה בר כרת הוא דאפילו בטומאה שאין הנזיר מגלח ואינו חייב על ביאת מקדש קרבן בשוגג מ"מ במזיד בר כרת הוא:

הן אמת שמדברי הרמב"ם פ"ג מביאת מקדש מבואר שגם כרת אינו חייב בטומאה שאין הנזיר מגלח עליה שהרי כתב בהי"ג ואיזהו הטמא שחייב כרת על המקדש כל שנטמא בטומאה מן המת שהנזיר מגלח עליה וכו' ועיין לשון המאירי נזיר דנ"ו אך מרמב"ם אין ראיה דאיהו ס"ל בפ"ג מט"מ דכל שאין הנזיר מגלח אין טמא מה"ת ולדידי' לק"מ וכמש"ל, אבל לר"ת דס"ל דאף שאין נזיר מגלח מ"מ כהן מוזהר מה"ת שפיר י"ל דגם לענין ביאת מקדש לא ילפינן מנזיר אלא לענין קרבן ולא לענין כרת:

ומה שנ"ל עוד יותר נכון בכונת מהרש"א אקדים דברי תוס' יומא פ"א ד"ה כל שהקשו למ"ל קרא לר"ע לרביעית דם הבא משני מתים שמטמא באוהל ומ"ט דרבנן דפליגי הא קיי"ל שטומאתן ושיעורן שוה מצטרפין, ותי' דמיירי ברביעית דם הבא משני נפלים שאין באחד מהם רביעית מתחילה אבל שני מתים שיש בכל אחד מהם טפי מרביעית לד"ה מצטרפין חצי רביעית מזה וחצי רביעית מזה וכו' ביאור הדברים דהו"א דאין שני ח"ש מצטרפין אלא כשכל ח"ש בא משיעור שלם קמ"ל קרא דאפילו שני ח"ש שכל ח"ש לא הי' מתחילה אלא ח"ש נמי מצטרפין ועיין חולין דף ק"ח ע"ב [עיין בי"ש או"ח סי' קל"ט ותוס' שבת דכ"ו ד"ה אין] והנה בחולין דף ע"ב איזהו נפש של אדם שמטמא הוי אומר זו רביעית דם ופרש"י רביעית לוג דם חיי נפש תלוי' בו שבכך הוא מתקיים יעו"ש ורש"י סוטה ה' ע"א ד"ה אדם ורש"י ותוס' נזיר דל"ח ע"א, מבואר מזה דשיעור רביעית דם קרוי נפש והדבר מבואר במזרחי פ' אמור בפסוק ועל כל נפשות מת וכו' משום דברביעית דם תלוי' נפשו של אדם יקרא רביעית דם נפש וכאלו אמר ועל כל רביעית דם שיצא מן המת לא יבא באוהל שהוא שם מפני שהדם חשוב כמו מת עצמו

לענין טומאת אוהל ואעפ"י שכתוב נפשות לשון רבים נפשת כתיב בלא וי"ו וס"ל לרבנן יש אם למסורת וכו' יעו"ש:

ומעתה אני אומר דבר חדש דלר"ע דס"ל יש אם למקרא כדאמרינן סנהדרין ד' ונפשות קרי לשון רבים פי' הקרא ועל כל נפשות מת שתי רביעית דם שהם שתי נפשות [ועיין תוס' נזיר דנ"ז ד"ה עצם ושמ"ק שם]. דכהן אינו מוזהר אלא על שתי רביעית שהנזיר מגלח עליהם שהוא חצי לוג כדפרש"י במתני' נזיר דמ"ט ע"ב ולא ברביעית אחת שאין הנזיר מגלח עלי', אלא כיון דאלו ב' רביעית הם שיעור א' לענין טומאת כהנים ובאים משני מתים א"כ לא הי' בכ"א שיעור מתחילה ואפ"ה הוא מצטרף א"כ מוכח נמי לענין טומאת אוהל שהוא ברביעית שאפילו אם הרביעית הזה בא משני מתים שאין בכ"א מהם רביעית מתחילה נמי מצטרף, וזה מנין לרביעית דם הבא משני מתים שמטמא באוהל, ולא נקט שהכהן מוזהר משום דבאמת אינו מוזהר על רביעית אחת, שנא' ועל כל נפשות מת לא יבא שתי נפשות היינו שתי רביעיות ושיעור אחד לענין טומאת כהנים ואפ"ה מצטרפין, ה"נ לענין טומאת אוהל ברביעית ולהכי לא נקט שתי נפשות ורביעית א' וכל לשון הברייתא מזוקק שבעתים לפ"ז, ושפיר כתב מהרש"א דמההיא דפ' בהמה המקשה אינו מוכח אלא דמטמא ברביעית אבל לא דכהן מוזהר ברביעית שאין הנזיר מגלח אלא בשתי רביעיות דהיינו שתי נפשות שהנזיר מגלח עליה והם שיעור אחד וא"ש נכון בס"ד:

ובתוס' חולין ע"ב ד"ה שתי נפשות כתבו ור' ישמעאל סבר דיש אם למסורת ונפשת כתיב כדאמר בסנהדרין בפ"ק דף ד' ע"א, וקשה דתרי קראי ברביעית דם ל"ל במת בנפש ונפשת עכ"ל ומבואר יותר בתוס' סנהדרין שם ד"ה ורבנן, ולענד"נ ליישב דבמת בנפש צריך דמטמא וחייב כרת על ביאת מקדש כדכתיב שם את משכן ה' טמא ונכרתה ואכתי הו"א נהי דחייב כרת ברביעית אעפ"י שאין הנזיר מגלח עלי' מ"מ כהן אינו מוזהר עלי' ואינו לוקה כתנא דמס' שמחות דכל טומאה שאין הנזיר מגלח עלי' אינו סופג ארבעים קמ"ל קרא נפשת לשון יחיד דכהן מוזהר ברביעית אחת, ואי קרא דנפשת לחוד הו"א דנהי דכהן מוזהר גם על מה שאין נזיר מגלח וכר"ת דתנא דמס' שמחות משבשתא וכמ"ש בכתובות דף ד' ע"ב יע"ש אבל אין חייבין עליו על ביאת מקדש וכמתני' דנזיר דנ"ו ע"ב שהבאנו קמ"ל במת בנפש דח"כ ברביעית על ביאת מקדש ולא ילפינן מנזיר רק לענין קרבן וכמו שכתבנו לעיל בדעת ר"ת וא"ש:

ומדי עברי בין בתרי שיטה זו ראיתי במל"מ פ"ה מנזירות שנתקשה בדברי הרמב"ם שם הט"ו שכתב נזיר שנטמאה למת טומאת שבעה בין בטומאות שהוא מגלח עליהם

כמו שיתבאר בין בטומאות שאין מגלח עליהם ה"ז לוקה והוא פלא שדבריו סותרים למ"ש בפ"ג מטומאת מת ה"ג לפיכך אני אומר שכל טומאה מן המת שאין הנזיר מגלח עליה אינה ד"ת יעו"ש שהניח בצ"ע, ולפענד"נ דמבואר ברמב"ם פ"ז דנזירות החילוק בין טומאות שהנזיר מגלח עליהם ובין טומאות שאינו מגלח עליהם דבטומאות שמגלח עליהם סוחר מצינו הראשון לגמרי ומתחיל למנות ל' יום מחדש אבל בטומאות שאינו מגלח עליהם אינו סותר מנינו אבל ימי הטומאה אינם עולים לו מן המנין ועיין רש"י ותוס' ופיה"מ נזיר דף נ"ד ועיין בחינוך מצוה שע"ו דקדושת נזיר לענין טומאה היא כקדושת כה"ג ויותר מכהן הדיוט לענין טומאת קרובים ועיין משנה נזיר דמ"ז יעוש"ה בכל המקומות:

ומעתה אני אומר דאף שהוכיח הרמב"ם דטומאה שאין הנזיר מגלח אינה מה"ת מדאין חייבין עליה על ביאת מקדש היינו דוקא לענין שאר דברים אבל לענין קדושת נזיר שלא יהיו הימים עולים לו הוא מה"ת שהימים שיעלו לו צריכין שיהיו טהורים ונקיים ומקודשים מכל טומאה, ואל תתמה ע"ז שהרי כתב הרמב"ם בפ"ז מנזירות ה"ח דנגע באוהל המת או בכלים הנוגעים במת אינו מזה ג' וזי"ן ויראה לי שדין זה מיוחד בנזיר וכו' ובכ"מ שם תמה ע"ז יעו"ש הרי דלהרמב"ם אפילו לקולא יש דין מיוחד לנזיר ומכ"ש לחומרא שנאמר שטומאה שמותר לכנס ע"י למקדש מ"מ אין עולין לו ימי טומאה למנין נזירותו, וכן מורה לשון הרמב"ם שם בה' ט"מ למעיין בדבריו דרק לענין טומאת מקדש ושאר דברים אין טומאתן ד"ת אבל ודאי לענין שאינם עולין למנין נזירות הוא ד"ת, וזכר לדבר מה שהביא מעלתו נ"י בשם זרע בירך שהבאנו לעיל שכ' בכונת מהרש"א דאף אם כהן הדיוט אינו מוזהר על טומאה שאין הנזיר מגלח עליה מ"מ כה"ג מוזהר וכבר הבאנו בשם החינוך דקדושת נזיר חמיר מקדושת כהן הדיוט והיא כקדושת כה"ג:

ותדע שכן הוא דאי נימא מה"ת עולים לו רק מדרבנן אין עולים א"כ כששלמו שלשים יום מתחילת מנין הנזירות עם ימי טומאה אלו כבר אינו נזיר מה"ט ואם גלח נזירות טהרה כבר מותר בכולם עיין נזיר י"ד ורמב"ם פ"ד מנזירות הט"ו, וא"כ עכ"פ אינו לוקה אם שתה יין או טמא למתים כיון שאינו נזיר רק מדרבנן וא"כ איך שייך לומר שאינם עולים לו הרי עכ"פ עולים לו לענין שלא ילקה אעכ"ח דלענין שלא יעלו הוא מה"ת, והנה בפ"ה מנזירות הכ"א פסק הרמב"ם דנזיר שטמא עצמו לוקה ד' משום שלא יטמא ומשום בל יחל דברו ומשום לא תאחר לשלמו ומשום לא יבא, ולפי"ז א"ש דנזיר שטמא עצמו אפילו בטומאה שאינו מגלח עליה לוקה דנהי דמשום לא יטמא ולא יבא אפשר אינו לוקה כיון שאין טומאתו מה"ת לשום דבר רק לענין שלא יעלו לו הימים לנזירות

טהרה וקדושת נזיר מ"מ בל יחל ובל תאחר ודאי לוקה כיון שהימים אינן עולים לו הרי מיחל דיבורו ומאחר נזירות טהרה וא"ש פסקי הרמב"ם בלי סתירה, וד' יופיע עלינו רוח קדושה וטהרה, ובזה הנני חותם בברכת שלום ואמת ורב טוב, כגן רטוב ידידו הדוש"ת: עמרם הק' בלוהם בק"ק הנ"ל:

תשובה תלט

שיל"ת ב' אויפאלו אור לעש"ק ח"ש תרנ"א לפ"ק:
שלומים מרובים כטל וכרביבים, לחותני אהובי זקן שקנה חכמה, ברה כחמה, הרב הגדול בתורה מעוטר בתפארה, כקש"ת מו"ה חיים יוסף דוב כהנא נ"י בק"ק קראסנא:
שמחתי בבוא מכתבו וכו' ועתה באתי על ד"ת מה שכתב על דברי תוס' נזיר י"ז ד"ה אילימא שהקשו בעומד בביה"ק ומתרין בו לא תנזור הא הוי לאשב"מ במה שמקבל נזירות ע"ש, ותירץ עפ"מ דאמרינן בתמורה ג' ע"ב לא תתני מימר משום דבדיבורי' איתעביד מעשה וה"נ בדיבורי' איתעבד מעשה שנעשה נזיר, ולפענד"נ לחלק לפמ"ש הרה"מ פי"ג משכירות ה"ב דמשו"ה חסמה בקול לוקה לשיטת הרמב"ם כיון שישנו במעשה גמור אף החסימה בקול הוי כמעשה עיי"ש, ועיין במל"מ פ"ד ממלוה ה"ו ועיין ריטב"א קידושין נ"ט אהא דמשני שאני מחשבה דטומאה דכי מעשה דמי וכו' ופירש ריטב"א ואנן דייקינן מינה השתא דכיון דביותן דלא עביד מעשה כיון דניחא לי' מכשיר כאלו יתן הוא אלמא מחשבה חשיבה כנתינה שהוא מעשה עיי"ש מבואר כסברא הנ"ל דדוקא בטומאה דמשכחת לה במעשה גמורה אבל היכא דלא משכחת במעשה גמור אלא בדיבור או במחשבה ל"ה דיבור ומחשבה כמעשה, ולפ"ז במימר כיון שע"י דיבורו התמורה יוצאת מרשות הדיוט לרשות הקדש והוצאה מרשות לרשות משכחת במעשה גמורה בכל הקנינים שדבר הנקנה יוצא מרשות מקנה לרשות קונה ע"י מעשה קנין ובתמורה דיבורו פועל מה שמעשה פועל בעלמא לכן נקרא מימר מעשה משום דבדיבורי' איתעביד מעשה ועיין חידושי רמב"ן גיטין מ"א דדוקא בשחררו רבו שני כיון דאין שחרורו כלום מן הדין אינו אלא אי' שאסרו על רבו ראשון וגרם לו דישחררנו הוי היזק שא"נ כיון שלא יצא מרשות לרשות אבל בשחררו ראשון כיון שנפקע שיעבודו לגמרי ויצא מרשות רבו לרשות עצמו היזק ניכר הוא ע"ש ולהכי חשיב מימר מעשה, אבל בנזיר כיון דלא משכחת שיהי' נזיר במעשה גמורה רק בדיבור שאומר הרני נזיר לא מחשיב דיבור כמעשה ועיין בתוס' נזיר י"א דקבלת נזירות א"א ע"י שליח משום דהוי רק מילי ומילי לא מימסרן לשליח ולא פי' מהני בי' תנאי משום דא"א לקיומא ע"י שליח

אי לאו משום דאחרים יכולין להביא קרבנותיו נחשב כאלו כל המעשה יכול לעשות ע"י שליח עיי"ש:

ובזה מיושב נמי מה שהקשה מסנהדרין ס"ה דאמרינן עקימת שפתיו הוי מעשה משום דחסמה בקול משכחת במעשה גמורה שחסמה בזמם שלה והוא פועל בקולו מה שפועל במעשה גמורה שהבהמה א"י לאכול שפיר מקרי עקימת שפתיו מעשה ולזה נתכוונו תוס' שם ד"ה הואיל דמודה ר"י בכולהי דקול לאו מעשה הוא אלא דוקא גבי חסמה משום דבדיבורי' עביד מעשה פי' שפועל מה שפועל במעשה גמורה, כשהבהמה שוחה לאכול והוא גוער בה זוקפה ראשה וכן בעדים זוממים בדיבוריהו עבדי מעשה לחייב הנידון ומה שנעשה ע"י דיבורם להרוג או ללקות הנידון או להוציא ממנו ממון משכחת לעשות לו במעשה גמורה וכ"ש שנעשה בפועל ע"פ דיבורם וכן במימר כנ"ל אבל במזיד דלא משכחת קבלת נזירות במעשה אלא בדיבור ודאי עקימת שפתיו ל"ה מעשה וא"ש:

מיהו בלאה"נ נ"ל דקושיותיו לק"מ דאפילו נימא דקבלת נזירות מקרי מעשה מ"מ אין הלאו קבלת נזירות שהרי אפילו לוקה נשאר גם אח"כ נזיר שהרי אין זה איסור אלא הלאו שעבר הוא שטימא עצמו אלא שע"י קבלת נזירות גרם שיאסר עליו לטמאות ולעבור בלאו דטומאה לכן מתרין בו שלא ינזור כדי שלא יאסר טומאה עליו וע"י שלא ינזור יוכל למנוע שלא יעבור הלאו וע"ז ק"ל לתוס' הא לאו דטומאה עובר בלי מעשה רק בשהי' והוי לאשאב"מ ומה שכתבו ולא הוי כלשאב"מ במה שמקבל נזירות כוונתם כיון שאין זה הלאו קבלת נזירות רק הלאו שלא לטמאות עצמו והרי זה אין בו מעשה וא"כ לק"מ קושיותיו דקבלת נזירות הוי מעשה מ"מ הטומאה אין בו מעשה, וע"ז תירץ דלאו שיש בו מעשה הוא במה שאינו יוצא משם כשנודר בנזיר, ולפענ"ד כוונתם למ"ש תוס' שבועות י"ז ד"ה אי לענין לבישת כלאים כיון דתחילת הלבישה ע"י מעשה חשיב גם השהיי' במעשה וה"נ כיון דתחילת הטומאה הוא ע"י מעשה שנכנס לביה"ק חשיב נמי השהיי' במעשה, אלא דיש לחלק דהתם תחילת הלבישה הי' באיסור משא"כ כאן תחילת הכניסה הי' בהיתר, אבל אין זה סברא כלל דלענין שיהי' השהיי' חשיב מעשה משום שתחילתו הי' במעשה מה נ"מ אם הי' תחילת המעשה באיסור או בהיתר סוף סוף הי' ע"י מעשה אחרי כותבי מצאתי במל"מ פ"ג מביאת מקדש הכ"א שדיבר והאריך במ"ש וימחול לעיי"ש, ושלום תניין, יצליח בכל ענין, כנפשו ונפש חתנו כבנו דוש"ת באהבה:

עמרם הק' בלוהם בק"ק הנ"ל

תשובה תמ

שיל"ת ב' אויפאלו ד' חקת תרנ"ד לפ"ק
שוכ"ט לתלמידי אהובי חתני הרב המאוה"ג חו"ב כמו"ה גרשון נ"י שטערן אבדק"ק מ. לודאש:
מכתבך בברכת שמחת יו"ט זמן מ"ת קבלתי בזמנו וכו' הבאת קושי' מל"מ פ"ג משגגות ה"ז בסוף פלפול הגדול בענין זבח רשעים תועבה ובמנ"ח מצוה תס"ד אהא דכתב הרמב"ם פ"ד מעכו"ם הי"ג ההקדשות שבתורה קדשי מזבח ימותו זבח רשעים תועבה הא בסנהדרין מ"ז מייתי מכאן ראי' דבע"ח נדחין דהוינן בה ואמאי ימותו כיון דאיקטל הוי להו כפרה וליסקו לגבוה לאו משום דאמרינן הואיל ונדחו ידחו ודחי ליה דהרוגי ב"ד כיון דבדין קא מיקטלי לא הו"ל כפרה ע"ש אך למאי דמסיק שם דבמיתה וקבורה ועיכול בשר הו"ל כפרה מדקתני נתעכל הבשר מלקטין העצמות וקוברין אותן במקומן ע"ש וכן פסק הרמב"ם פ"א מאבל דאחר עיכול בשר קוברין אותו בקברות אבותיו וא"כ שפיר איכא סייעתא לר"י דבע"ח נדחים דאל"כ קדשי מזבח אמאי ימותו נמתין עד עיכול בשר ואח"כ נקריב אותן וא"כ הרמב"ם דפסק פרק ג' משגגות דבע"ח אין נדחין תקשי אמאי פסק דקדשי מזבח ימותו והניח בצ"ע:
ולפענ"ד לק"מ דיש להבין מה פריך כיון דאיקטל הו"ל כפרה וליסקו לגבוה הא כיון דקודם דאקטלו פסולים להקרבה משום זר"ת וגם אין נפדין בלא מום א"כ לא קרינן בהו מקדשי ה' עיין ברש"י ותוס' מעילה ב' ד"ה קדשים וא"כ לא הוי שלל שמים עיין סנהדרין קי"א וקי"ב ומצוה לשורפן כמ"ש הרמב"ם פ"ד מעכו"ם סוף ה"ז אלא דמשום כבוד שמים לא עבדינן בהו שריפה מידי דהוי אכתבי קודש עיין חי' ר"ן שם וכיון שחל עליו דין עיה"נ שוב לא פקע מצותה אף לאחר כפרתם וידעתי שיש לחלק אבל אין כוונתי להקשות רק לבאר החילוק דאינו דומה קושייתם לקו' הגמ', אך זה שיבוש דהרי הסדר הוא כך דתחילה מכים את כל הטף ונשים של עובדים לפי חרב ואח"כ סוקלין את מדיחין ואח"כ מקבצין את כל שללה וכו' כמ"ש הרמב"ם שם ה"ו וא"כ פריך שפיר כיון דאין כאן מצות שריפה רק לבתר דמקטלי וכיון דאקטיל הוי להו כפרה וראוי להקרבה והוי שלל שמים א"כ מעולם לא חל עליהם מצות שריפה וא"כ לסקו לגבוה משום דבע"ח נדחין לא חזו להקרבה משום דנדחו בחייהם משום זר"ת אבל לבתר דמסיק דהרוגי ב"ד כיון דבדין מקטלי לא הו"ל כפרה שוב כיון שבאותה שעה אינן ראוין לא להקרבה ולא לפדייה לא מיקרי שלל שמים וחל עליהו מצות שריפה או ימותו כדין עיה"נ ושוב לא פקע גם לאחר עיכול בשר שיש להם כפרה אפי' למ"ד בע"ח אין נדחין ושפיר פסקי

הרמב"ם לא סתרי אהדדי וא"ש, ובזה נכון דמשטחיות הסוגי' נראה דגם במסקנא נשאר דיחוי דאביי לפי פשוטו ואצ"ל תי' חדש דאביי ס"ל דאנשי עיה"נ אין להם כפרה גם אחר עיכול בשר דא"כ הו"ל להש"ס להק' ולתרץ כן הא דאביי ולפמ"ש ניחא:

ומה שהבאת בשם נוב"י דלר"ש דס"ל אשתני דינא אישתני קטלא א"כ אם זינתה כשהיתה א"א ועתה נתגרשה אין עליה חיוב מיתה כיון דאם זנתה השתא אינה חייבת ואישתני דינא אישתני קטלא תמה אני אם יצא זה מפה קדוש והטהור רבינו ורבן של כל ישראל הנוב"י דל"ש זה אלא באם עושה עכשיו אותו עבירה גופא שעשה קודם ומ"מ אישתני דינא כגון נשואה או בוגרת שזינתה עושית אותו עבירה בעצמה שעושית נערה מאורסה שזינתה שעוברת למשל על לא תנאף ומ"מ אישתני דינא שמיתתה בחנק א"כ חזינן שתורה הקפידה שגוף זה יענש על עבירה זו בחנק לכן ס"ל לר"ש גם כשעשתה עבירה זו כשהיתה נערה המאורסה ובשעה שדנין אותה הוא נשואה או בוגרת אין גוף זה נידון על עבירה זו רק בחנק וכן בנשיא ומשיח שעושה אותה עבירה בעצמה שעושה היחיד ומ"מ חייב קרבן אחר א"כ חזינן שגוף זה חייב קרבן אחר על עבירה זו בעצמה לכן גם כשעבר קודם שנתמנה ונתמנה ס"ל לר"ש כיון שבשעת הבאת קרבן אישתני דינא דגוף זה לכן אינו מביא קרבן יחיד עיין היטב סוגי' דכתובות מ"ה ובתוס' שם אבל אם אמרה תורה שבעילת א"א אסורה ובעילת גרושה מותרת הא דאם זינתה השתא פטורה היינו משום שלא עשתה אותו עבירה שעושית אם מזנה כשהיא א"א אבל כשעברה כשהיתה א"א שפיר דנין אותה אף לאחר שנתגרשה בחיוב שנתחייבה בשעת עבירה דלא אישתני גופא ודינא כלל הגע בעצמך לר"ש המחלל שבת ואוכל ביו"כ וחמץ בפסח לאחר שעבר הזמן פטור מכלום ישתקע הדבר ולא יאמר, ובזה הנני חותם בשלום חמיך דוש"ת המחכה לבנין אריאל, וביאת הגואל:

עמרם הק' בלוהם בק"ק הנ"ל

תשובה תמא

שיל"ת ב' אויפאלו עש"ק לס' במדבר ג"ם למב"י תרנ"ח לפ"ק:

בימי הספירה, יאיר אל מול פני המנורה, כבוד ידינ"פ הרב הגאון הגדול, מעוז ומגדול, הוותיק, מלא עתיק בנן של קדושים כש"ת מו"ה אהרן שמואל נ"י אסאד אבדק"ק סערדאהעלי:

ידים שניות מדברי סופרים כבוד הדרגנ"י הגיע עדי היום ולמען לא יחשוב עלי חו"ש כי כבודו קל בעיני מחמת שלא קבלתי המשרה על שכמי להיות שליש של הב"ד בענין

שלו עם בני קהלתו יצ"ו וגם לא השבתיו על מכתבו הארוך אשר כתב לי זה שבועים לכן חשתי ולא התמהמהתי להשיב עתה כרגע, יאמין לי כי כבודו יקר בעיני ואני משתתף בצערו אבל לבי אומר לי כשם שמקבלין שכר על הדרישה כך מקבלין שכר על הפרישה לכבודו ולכבוד אביו הגאון הקדוש זצ"ל ופר"מ הזכיר במכתבו הארוך תשובת מהר"ם שיק חאו"ח סי' שי"ג ואני אומר פוק חזי מה עלתה בידם ולא אסקו אפילו כדמסיק תעלה מבי כרבא ומה עלתה בידם בג...א בזיון התורה וחילול השם וכן בהרבה קהלות ומה שכתב מעלתו הרמה בלשון בתמיה הכי אין דין בישראל ומשפט בעולם ועולם הפקר הוא חו"ש וכל דאלים גבר אני חושש בעוה"ר שבזמנינו יש לומר כן בניחותא, ומה שכתב הדגנ"י ורבנים הנבחרים שלא אירא ולא אפחד אין אתי יודע עד מה מה אירא ואפחד אבל אינני רואה בזה שום תכלית כיון שרה"ק כתב שיעררו פראטעסט נגד הבי"ד ושלא יבוא בגבולם שיעדעסגעריכט כי אקרו"ט לא יתראו לפניהם ולא ידונו עמהם לא לזכות ולא לחובה מטעמים אשר נודיע בשער בת רבים בשבוע זו, ולדעתי היה יותר טוב שהרב הגאון דק"ק פ"ב אשר הוא סמוך ונראה אם להקלתו והוא גיסו של הרה"ק ישתדל לתוך השלום ביניהם:

ואשר התעורר על קושיתו מימי חרפו עמ"ש רמב"ם פ"י מטומאת מת הלכה ה' החורש קבר בשדה שאינו שלו אינו עושה בית הפרס שאא"א דשא"ש אפי' שותף וכו' אינו עושה בית הפרס חרש קבר בשדה שלו ושל חבירו כאחד שלו עושה בית הפרס ושל חבירו אינו בית הפרס עיי"ש וק"ל מתוס' יבמות פ"ג שכתבו דדוקא בדבר התלוי במחשבה אמרי' אא"א דשא"ש ואני תמה הלא צדקו דברי הגאון מהרמ"ש ז"ל שהשיב לו דבית הפרס הוא רק דרבנן:

ואמנם אחד מן התלמידים רצה לחזק קושיתו דמרלב"ח סי' ס"ח הק' הא בפ"ב מה' שחיטה פסק שהשותף אוסר בהמת שותפו ותי' תנן באהלות פי"ג מ"ג החורש מלוא טמיא וכו' החורש את שאינו שלו וכו' אינו עושה ביה"פ ופי' שם הרב דה"ט לפי שביה"פ הוא מדרבנן ולא גזרו על אלו האומנם בחבורו נתן טעם לשבח כולל אפי' בדאורייתא דלא תימא דוקא בשדה שאינו שלו הוא דלא גזור אבל אם יש לו או אריסות שבכל המשך זמן האריסות נסתלקו ידי הבעלים ממנה וכן אפיטרופוס שיש לו רשות למכרה אימא שיעשה בית הפרס קמ"ל דכיון דאפשר לחלקו כל זמן שלא נחלק נמי שאינו שלו מקרי ובבהמת השותפות הואיל וא"א ליחלק שלא מקרי לאסרה במעשיו ודכוותיה אשכחן ביו"ט בבהמה חציה של גוי וחציה של ישראל וכו' והבין אותו תלמוד דכונת מהרלב"ח

דאשמעינן דאפי' טומאת בית הפרס דאורייתא אפ"ה אא"א דבר שאינו שלו והדק"ל דלא אמרינן הא אלא בדבר התלוי במחשבה עיין בספר מנחה טהורה:

ולפענ"ד אין זה כונת רלב"ח שהרי כתב הרמב"ם להדיא ספ"ב מטומאת מת דביה"פ מד"ס אלא כונתו נתן טעם לשבח כולל אפי' בדאו' פי' במקום שאוסר את שלו מה"ת ואינו אוסר דבר שאינו שלו שגם שם יש חילוק זה מ"ש כאן בין אפשר לחלקו ובין א"א לחלקו כמו דכאן באפשר לחלקו שלו אסור דגזרו עליו רבנן והחלק שאינו שלו מותר משום דלא גזרו בשאינו שלו ה"נ כן הוא לענין אא"א דשא"ש אפילו בדאורייתא ולק"מ:

ועוד נ"ל בכונת תוס' יבמות לפמ"ש תוס' תמורה ד' בצורם אוזן בכור ל"ש אי עביד לא מהני משום דדל מעשיו מהכא או נפל בו מום מעצמו נמי שרי ומה"ט נמי אינו אסור מכל שתיעבתי לך דדוקא בב"ח דאפי' נפל ממילא אסור שייך כל שתיעבתי אבל צורם אוזן דמותר בנפל ממילא מותר גם בנעשה בידים ע"ש וזה סברת תוס' ביבמות דבנפל חלב או נבלה בקדרה מעצמו נמי נאסר לכן בנותן לתוך קדירת חבירו אוסר דלא גרע מנפל מעצמו אבל היכא דנפל מעצמו בכונת מעשה דמה"ט קיל דשא"מ משום דליכא כונת מעשה כמ"ש כ"מ פ"א משבת ומה"ט בבל יראו הוא בשב וא"ת גם דשא"מ אסור כמ"ש מקו"ח בהלכות בדיקה וביטול משום דבלי כונה לא מקרי מעשה וכאן נקיט רפי"ז מאהלות החורש את הקבר הרי זה עושה ביה"פ וא"כ לא גזרו אלא בחורש בכונת מעשה וא"כ תלוי במחשבה שיהיה לו כונת מעשה ובלי כונת מעשה אינו אוסר אפי' את שלו ואלו היה משכחת לה נחרש ממילא כ"ש דאינו אסור ושפיר שייך ביה אא"א דשא"ש ודברי הרמב"ם בפיה"מ ובחבורו הם אחת כיון דרבנן לא גזרו באלו א"כ בנחרש בה קבר ע"י עכו"ם בשדהו או בשאר השנויים שם אינו אוסרי' א"כ נחרש ממילא אינו אוסר רק הש ש שם ו יום שייך ביה אא"א דשא"ש ודוקא בשחיטת ע"ז צ"ל דצריך מחשבת ע"ז למעשה ולהכי אא"א דשא"ש משום דשחיטה לא בעי כונת מעשה רק כחו דהפיל סכין ושחט כשירה כמבואר חולין ל"א וע"ש בתוס' ד"ה והא בסוף הדיבור ולפ"ז שפיר כתב מהרלב"ח דאפי' בית הפרס דאו' באופן שהוא מדרבנן שאינו נעשה ביה"פ אלא בחורש בכונת מעשה נמי אא"א דשא"ש וא"ש:

ומה שצל"ע על מהרלב"ח למ"ש תוס' כתובות כ"ח ע"ב ד"ה בית הפרס וביה"פ להכי הוי דרבנן משום דהוי ס"ט ברה"ר אע"ג דבעלמא טיהרו חכמים ספק טומאה ברה"ר היינו היכא שהטומאה מבוררת ולא נולד הספק אלא באיקראי ופעם אחרת לא יטמא כיון שמקום הטומאה ידוע אבל הכא שלעולם השדה בספק לא רצו לטהר אע"ג דמדאו' טהור ע"ש ומשמע שאם אינו בספק לעולם לא אסרו ולפ"ז באריס ואפוטרופוס נראה

מסברא שאינו יכול לאסור לעולם אחר גם שיצא מרשותו כיון דאא"א דשא"ש ועיין בריטב"א קידושין ג' דמשו"ה ל"ל השתא זבוני מזבין לה כסף קידושין מיבעיא משום דמכירה אינו רק לזמן שהיא שלו שאח"כ יוצאה גם מאדון אבל קידושין שהוא עולמית אין אדם מוכר דשא"ש ע"ש וה"נ דכוותיה וא"כ תקשי אפי' כל זמן שהוא באריסתו ואפוטרופסותו אמאי יאסור כיון שאין השדה בספק לעולם הרי לא גזרו כלל ויש לחלק וצ"ע ומי שהשלום שלו ישים עלינו ברכה ושלום והרופא לשבורי לב ישמח לבבו בשובע שמחות כנפשו ונפש ידיד נפשו דוש"ת באהבה:

עמרם הק' בלוהם בק"ק הנ"ל:

תשובה תמב

שיל"ת יום ב' בהעלותך תר"ל פה מאדע:

הנני נוטה כנהר שלום לכבוד ידינ"פ ורב חביבי הרב הגאון הגדול מעוז ומגדול חריף ובקי צדקתו זכה ונקי אור הברקי כקש"ת מו"ה דוד יודא זילבערשטיין האבדק"ק קערעסטור:

תמול הגיעני יקרת מכתבו מעש"ק העבר והנה האומר אשר הגיד בשמי שאחיו נסע לשם על השוק בהיתר ממני לא כוון יפה בשמועתו ואימא לי' איזי גופא דעובדא היכי הוי שהם לא שאלו ממני רק עשו שאלה אצל הדיין דפה הרבני המופלג מו"ה זעליג נ"י והוא דיבר עמי לחוות דעתי אם שוק כזה הוי כמו שיירות וספינות המוזכרים שם בשו"ע סי' ש"פ ס"ו והסכמתי להתיר כמבואר באו"ח סי' תקל"ט ס"ה דירידים הקבועים מזמן לזמן דינו כספינות ושיירות לענין חוה"מ וה"נ באבל וכ"כ בס' כרם שלמה והי' כונתי באופן היתר המוזכר שם בשו"ע סי' ש"פ לגבי שיירות וספינות או ע"י אחרים או ע"י עצמו בצנעה ובתוך הדברים אמרתי ג"כ שטוב שתלך אשתו משילך הוא בעצמו מחמת אי' יציאה מביתו גופא המבואר בסי' שצ"ג דלענין זה ל"ש שב"ב הם כמותו כמו גבי עשיית מלאכתו בסי' ש"פ ס"ד והרבני מו"ה זעליג נ"י הנ"ל התיר לו בסתם לנסוע על השוק ותמול שאלתיו מה ראה על ככה והשיב שלקח הדין מדין חוה"מ הנ"ל והוי ס"ל דהא דכתב הש"ך דדוקא בצינעה ה"ד במלאכה אבל פרקמטיא דקיל אפילו בפרהסיא כמו בחוה"מ שהרי לדעת נ"י שהביא ב"י ס"ס ש"פ אין בפרקמטיא איסור כלל אף דלא קי"ל הכי וגם הוי ס"ל כיון שהכרם שלמה הביא דין יריד מחוה"מ לכאן דמי לגמרי ואי שרי כאן ביריד ע"כ אפילו בפרהסיא דביריד לא משכחת צנעה ואמרתי לו דז"א דהרי קי"ל כר' שישא ברי' דר' אידי ריש מי שהפך דברים המותרים בחוה"מ אסורים

בימי אבלו ואפילו רשב"ג ס"ל כוותי' כמ"ש תוס' שם ד"ה רשב"ג ולא הביא כאן ראיה מחוה"מ רק לענין דהוי דבר האבד ומ"מ אינו מותר, רק ע"י אחרים וע"י אחרים ממילא לא הוי פרהסיא כללו של דבר לא נ"ל להתיר כלל ע"י עצמו בפרהסיא ובחורף העבר התרתי בקושי לאחד לנסוע על יריד בימי אבלו אבל יומא דשוקא הי' אחרי ימי האבל רק הנסיעה התרתי לו בשביל דבר האבד כמבואר בסי' שצ"ג וגם זה הי' קשה עלי יען שהיא לכל מסורה ורבו מכשולים כי מורים אח"כ היתר לעצמם ותולים הוראה בב"ד:

ועתה באתי לגלות אזנו מה שעלה ברעיוני לכאורה בזה כי בשיירות וספינות ל"ש כלל להתיר לעשות לאבל בעצמו דבזה לא משכחת כלל צנעה והי' ניחא לי בזה שלא הגיה רמ"א בס"ו גבי שיירות דאם אי אפשר ע"י אחרים מותר גם בעצמו כמו שהגיה בס"ה גבי מלאכה משום דכאן אסור בעצמו כיון דהוי פרהסיא אמנם מצאתי בס' חכמת אדם כלל קס"ד ס"ד שעמד בזה למה לא הגיה רמ"א בס"ו כמו בס"ה ותי' משום דפרקמטיא כ"ש הוא ממלאכה והוא פשוט ואמת ומ"מ נראה דלא ס"ל כמ"ש רק דגבי ספינות ושיירות ויריד נמי משכחת צנעה, ולדעתי נראה לכאורה דאבל בעצמו מותר לקנות אם א"א באחרים והוא דבר האבד מחנות הפתוחה לזוית או למבוי או בפתוחה לר"ה בפותח אחד ונועל אחד דזה מיקרי צנעה כמבואר באו"ח סי' תקל"ט סי"א ומכ"ש בשתי דלתות נעולות או בלילה עיין סי' סקל"ח ס"ב, וגם נ"ל לכאו' מלשון הש"ך שכתב מיהו יעשה בצנעה דדוקא אם אפשר לעשות בצנעה צריך לעשות בצנעה אבל אם א"א מותר גם בפרהסיא כיון שהוא דבר האבד וכן מצינו באו"ח סי' תקל"ח לענין להכניס פירות מפני הגנבים בחוה"מ ברמ"א ס"ב דאף דצריך לעשות בצנעה מ"מ אם א"א לעשות כ"א בפרהסיא הכל שרי בדבר האבד אף דשם הוא רק ספק דבר האבד דמשו"ה צריך צנעה כמ"ש הרה"מ פ"ז מיו"ט ה"ג בשם רמב"ן דאם לא כן הי' להש"ך לומר מיהו בפרהסיא אסור ואף שהוא דקדוק קלוש מ"מ הלשון משמע כן לכאורה ובלא"ה פלא בעיני שכ' כ"מ בגמרא הלא מפורש כן באר היטב בדברי רשב"ג יעשה בצנעה:

אמנם מדברי רש"י ר"פ מי שהפך בד"ה והגיע עת הרגל שכתב שהכל צריכין לו ה"ז יעשה כיון דאית ליה פסידא ואיכא נמי צורך רבים ול"ג הכא בצנעה דהא רבים נינהו עכ"ל נראה דלא כהנ"ל דאינימא דאם א"א בצנעה מותר לעשות בפרהסיא בדבר האבד א"כ לא צריך רש"י לטעמא משום דצרכי רבים הוא אלא דע"כ כיון דרבים נינהו א"כ א"א בצנעה וממילא מותר בפרהסיא משום דבר האבד ועיין בח"א סי"ב לענין שוחט ובטו"ז ופ"ת לענין שמש, אם לא שנדחוק דפי' צורך רבים הוי באמת כן משום דצורך רבים

א"א בצנעה לכן מותר לרבים אף דהוי פרהסיא והי' ניחא יותר לשון יתר ע"כ ארשב"ג דתחילה אמר יעשה בצנעה ומוסיף דאם א"א כגון בצרכי רבים מותר אפילו בפרהסיא: **ועוד** יש לכאורה להביא ראיה לפי מה שהביא הטור בסי' ש"פ דרמב"ן פסק כר"י דזורעי' לו שדה ניר וכו' ומסתמא רשב"ג לא פליג עלי' דמהיכי תיתי וא"כ כשחשב רשב"ג אח"כ זיתיו הפוכים וכו' למה לא חשיב ג"כ שדה ניר וכו' דמותר לעשות בעצמו אם א"א באחר אלא ודאי משום דזה הוי מלאכת מחובר ול"ש צנעה רק פרהסיא לא שרי כלל ע"י עצמו ועיין סי' ש"פ סי"ז, ואולי יש לדחות דרצה לאשמועינן בהנהו דאם אפשר בצנעה מותר בצנעה דוקא או אולי פרסום דמחובר גרע טפי ועיין סי' רמ"ד ורנ"ב באו"ח:

גם מה שפשוט בעיני פר"מ דאשתו ובני ביתו כעצמו דמי כמבואר בשו"ע סי' ש"פ הנה באמת אשתו אינו מוזכר שם ומ"מ הדין דין אמת דגם אשתו כן הוא ולא ידעתי כעת שום טעם לחלק בין אשתו לאותן המוזכרים שם אבל מה שאני מסתפק אולי זה דוקא לדעת המחבר דאפילו דבר האבד אסור להאבל לעשות בעצמו אפילו בצנעה א"כ גם ע"י ב"ב ואשתו אסור לעשות כיון שסמוכים על שולחנו ומע"י שלו אבל לפסק רמ"א דאפילו הוא בעצמו מותר לעשות בצנעה א"כ כשעושים בני ביתו עבורו לא מיקרי הוא מזלזל באבילות בפרהסיא ולא דמי לשותפין בסכ"א דשם אינו דבר האבד וגם שם משום מראית עין נגעו בה עיין פ"ת בשם ראנ"ח אבל כאן ליכא משום מ"ע דהרי עושה דבר היתר בדבר האבד רק משום זלזול אבלות בפרהסיא ועיין תשו' חו"י סימן ק"ן אולי מותר על ידי ב"ב ולא מיקרי זלזול אבילות בפרהסיא, כתבתי כ"ז להערה בעלמא להתעלם באהבת פר"מ ידידי נ"י אבל לדינא אין לנו אלא כמ"ש פר"מ להתיר לאבל עצמו בצנעה ולא בפרהסיא או ע"י אחרים, ולהיות יושב ומשמר שלא יגנבו אחרים צ"ע ועיין ברמ"א סוס"י רמ"ד ובמג"א וטו"ז שם ושוב מצאתי בחת"ס אהע"ז ח"ב סימן קע"ג ובתשו' השיב משה ביו"ד סי' נ"ט שהתירו לעשות לאבל בעצמו בדבר האבד אפילו בפרהסיא אם א"א ע"י אחרים ובצנעה וגם הערו קצת במ"ש וצ"ע בזה למעשה, ובזה יבאו ברכות ינוחו על ראשו כנפשו ונפש ידידו הנאמן הדוש"ת:

תשובה תמג

עוד להגאון הנ"ל נר"ו:

שיל"ת עש"ק בהעלותך תר"ל פה מאדע:

הגיעני יקרת מכתבו ומה שפקפק עמ"ש להתיר לאבל לקנות דבר אבד אם א"א באחרים מחנות הפתוחה לזוית כמו בחוה"מ וע"ז כתב מעלתו דבחוה"מ הוא רק להכירא יע"ש

ברש"י במועד קטן די"ג ד"ה בצנעה דמשו"ה אסור בפרהסיא משום מ"ע שלא יאמרו שקונה שלא לצורך המועד ומשו"ה צריך צנעה ועיי"ש בטו"ז ס"ס רמ"ג ובאשר"י פ' חביות וגם גוף דברי מעלתו שכתב בחוה"מ הוא משום הכירא התינח בפותח אחד ונועל אחד אבל בחנות פתוחה לזוית דאין כאן שינוי נגד כל השנה מאי הכירא איכא, אבל האמת הוא כמ"ש רש"י שם הואיל ואינו פתוח לרשות הרבים כשאר חנות ועיין ברה"מ שהביא ב"י בסי' תקל"ט שכתב דוקא במוכרי פירות לפי שאומנתן בכך כל השנה בעי צנעה וכו' וביאור הדברים לדעתי דוקא בפרסום כדרך שהפרסום הוא בענין זה אז הוי זלזול במועד אבל כשאינו בדרך פרסום ליכא זלזול וה"ה לאבל דהאיסור רק משום זלזול אבילות בפרהסיא וכמ"ש במכתבו הקודם, א"כ כשאינו עושה דרך פרסום בענין זה לא מיקרי זלזול אבילות בפרהסיא משא"כ גבי ספר ובלן לרבים זהו דרך פרסומי והוי זלזול אבילות בפרהסיא ולכן כתב רש"י דל"ג בצנעה:

ומה שתמה פ"מ למ"ש מג"א סי' תקל"ט דחנות מקרי דבר האבד א"כ יהי' מותר לאבל ע"י אחרים בפרהסיא דהא ע"י אחרים מותר פרהסיא אני תמה והאיך מצא שע"י אחרים מותר פרהסיא אדרבה פסקי' בסי' ש"פ סח"י דאפילו במלאכת תלוש בביתו לא יעשו וכן במלאכת מחובר בסי"ט אלמא אע"ג דגוף המלאכה מותרת אף שאינו דבר האבד מ"מ בפרהסיא אסור, ואף דמשם אין ראיה לאסור בדבר האבד ע"י אחרים בפרהסיא דש"ה שאחרים לא ידעו שמסר לו קודם האבל ואיכא מ"ע אבל בדבר האבד כ"ע ידעי שהוא דבר האבד וליכא מ"ע מ"מ שמעינן משום שמלאכת תלוש בבית אחרים ע"י אחרים לא מיקרי פרהסיא כיון שאינו נקרא שמו עליו אבל בחנות שנקרא שמו עליו גם ע"י אחרים נקרא פרהסיא ועיין בסכ"א גבי ב' שותפין ולהכי אסור אפי' ע"י אחרים:

ומ"ש דגבי ספר ובלן לא מיקרי דבר האבד ורש"י כתב שם רק לשון פסידא הנה גם ברש"י מו"ק י"א ע"ב ד"ה ופשתנו להעלות כתב כל הני אית בהו פסידא וכו' ושם ודאי הוי דבר האבד כמבואר בראשונים שם ובטור סי' ש"פ ואפ"ה כתב רק לשון פסידא ולהכי הי' נ"ל לא מיבעיא למה דגרס במס' שמחות שלא נזכר כלל שם ואין שם אומן אלא הוא גבי ספר ובלן ובבבא הקודם גבי נחתום נקט ואין שם אומן וכו' א"כ גבי בלן וספר מיירי שיש אומן בלא הוא והוי דבר האבד שאומנים אחרים רגילים לבא אצלם כמו להלוות לעכו"ם ברבית בסי' ש"פ ס"ז ע"ש ול"ד לשכיר יום שמושכר לו רק באיקראי ואינו מפסיד רק שכירות של ימי אבילות שהוא מניעת ריוח בימי אבלו דזה ודאי אסור אלא אפילו למה דגריס שם בגמ' ואין שם אומן אלא הוא ול"ש שאחרים ירגילום אצלם מ"מ הוי דבר האבד כמו ספינות ושיירות ויריד דמקרי דבר האבד לפי שאינו מצוי בפעם

אחרת וה"נ על הרגל הכל מסתפרים משום שלא יכנסו לרגל כשהם מנוולים דבהגיע זמן הרגל קאי והוי דבר שאינו מצוי דמקרי דבר האבד וא"כ הראיה מרש"י א"ש:

ועו"ל דאפילו אי נימא דפסידא דידי' לא מיקרי דבר האבד מ"מ פסידא של המתגלח שיכנס לרגל כשהוא מנוול כיון שאין שם אומן אחר מיקרי דבר האבד כמ"ש הש"ך סימן שפ"ד סק"ב לענין ביטול תינוקות וא"כ אפילו אין רבים צריכין לו רק אחד נמי מותר משום דבר האבד כמ"ש בפ"ת סי' ש"פ ס"ב בשם חמודי דניאל דדבר האבד לקונה נמי מותר וכ"נ גם מדברי ש"ך הנ"ל שכתב דמלמדי תינוקות מותרים משום רבים צריכים לו ועוד משום דבר האבד מוכח דמשום דבר האבד לאחר מותר לאבל אף בלא צורך רבים [ויש לדחות דבדבר האבד אינו מותר לאבל אלא בת"ת ולא במלאכה אמנם זה תליא בפלוגתת הראב"ד ורבינו מאיר שהביא הרא"ש בריש מי שהפך לענין רבים צריכים לו ע"ש] וא"כ אי נימא דבדבר האבד מותר ע"י עצמו בפרהסיא אם א"א בצנעה לא הי' רש"י צריך לטעם דרבים צריכים לו וראי' שלי א"ש כמובן:

ומ"ש דאין ללמוד להתיר לאבל בפרהסיא אם א"א בצנעה מחוה"מ דהא דברים המותרים במועד אסורים באבל וראיתו די"א אפילו בצנעה אסור יע"ש באשר"י פ' מי שהפך גב' היתה מלאכתו ביד אחרים שכתב דמשו"ה אסרינן באבל לעשות בעצמו אפילו בדבר האבד משום שאפשק ע"י אחרים משא"כ בחוה"מ דהכל אסורים בעשיית מלאכה יע"ש, הן אמת שגוף דבריו תמוהים בעיני הלא גם בחוה"מ אפשר ע"י אחרים נכרים וכ"ת הלא אלו אינו דבר האבד אסור גם אמירה לנכרי וכמבואר בסי' תקמ"ג וע"כ מטעם דבר האבד שרית לה א"כ גם בעצמו מותר דא"כ גם באבל נימא כן דהא באינו דבר האבד אסור ע"י אחרים וכיון דע"כ משום דבר האבד שרית לה גם הוא עצמו מותר דאידי ואידי אינו אסור רק משום שעושין מלאכתן ועיין תוס' ב"מ צ' ד"ה חסום ויש לחלק בדוחק יהי' איך שיהי' עכ"פ צריכים אנו לכוף ראשינו ולהטות אזנינו לשמוע דברי הרא"ש ולפ"ז ודאי לי"א דאפילו בצנעה אסור לאבל עצמו אפילו א"א ע"י אחרים דפסקו כת"ק דרשב"ג ודאי טעמא דר' שישא דדברים המותרים במועד אסור באבל אינו משום דבאבל אפשר ע"י אחרים רק דהחמירו באבל אבל למאי דפסק רמ"א סי' ש"פ כהפוסקים כרשב"ג א"כ גם לר' שישא מותר באבל מה דמותר בחוה"מ אם א"א באחרים כמ"ש התוס' בריש מי שהפך ד"ה רשב"ג והא דדברים המותרים במועד אסורים באבל היינו משום דבאבל אפשר ע"י אחרים ולא בחוה"מ וכאשר"י הנ"ל א"כ אף דאסרינן באבל בפרהסיא היינו רק באפשר בצנעה אבל בלא אפשר שר' בפרהסיא כמו בחוה"מ דלדידהו אין חילוק

כלל בין אבל לחוה"מ אלא משום דבאבל אפשר ע"י אחרים ובחוה"מ א"א ועיין בהשיב משה סי' נ"ט:

ומה שפקפק עמ"ש דהיכא דמותר בצנעה ב"ב מותרין בפרהסיא ול"ד לשותפין בחנות דשם לא הוי דבר האבד הא למג"א סי' תקל"ט כל חנות הוי דבר האבד יעיין בא"ר שם שמחלק בין חנות לתגר וחנות לא הוי דבר האבד וגם למש"ל י"ל בשותפות כיון שכן דרכם כל השנה ונקרא שמו עליו גם זה הוי זלזול אבלות בפרהסיא, ומ"ש דרק מרחץ ופונדק חשיב פסידא ולא חנות דהוא רק שכר דירה וטעם העלמת עין על פתיחת חנות בחוה"מ מהירושלמי שהביא הרא"ש רפ"ק מ"ק נראים לענ"ד דברים נכונים, ובזה הנני חותם בברכה ידידו הנאמן דוש"ת באהבה:

תשובה תמד

עוד להגאון הנ"ל נר"ו:

שיל"ת מאדע יום ה' לס' הדברים תרלפ"ק:

כתב נבחר לשון צדיק מיום א' שבוע זו הגיעני שלשום ולא הייתי בקו הבריאה ואחר עד עתה להשיבו ועתה הנני למבוקשו וצויתי לא' מבחורים להעתיק לו תשו' השיב משה אות באות והנה הוא מונח שלוחה לו לוטה פה ועתה אביעה מני קדם בענין אשר עסקנו אז ויעיין בתשו' חת"ס אהע"ז ח"ב סוף סי' קע"ג כתב ג"כ להתיר באבל בפרהסיא ע"י עצמו בא"א באחרים ובצנעה ושם ימצא ג"כ מקום להצדיק דברי ואין הזמן מסכים אתי כעת לבא במשפט על כל דבריו רק אשר תפסני עמ"ש דבאבל אפילו ע"י אחרים אסור פרהסיא רק מלאכה וסחורה שאם נעשה ע"י אחרים אינו פרהסיא כלל דאינו ניכר שהוא מלאכה שלו, וע"ז השיב מעלתו מברייתא דריש מי שהפך דקתני ומרביצי' שדהו משתגיע עונת מים שלו ואין מלאכת פרהסיא יותר ממלאכת מחובר כמבואר בסי' רמ"ד, הנה יעיין מעלתו ברש"י שם משתגיע עונת מים שלו כשהגיע זמנו להשקות השדה שכך היו נוהגין כאו"א משקה כל השדות שבבקעה איש יומו או שבוע א' עכ"ל ומעתה לא מיבעיא אם לא הגיע היום או השבוע שהאבל ישקה כל הבקעה רק על איש אחר בודאי מותר להשקות שדה האבל כמו אבל ששדהו ביד אחרים באריסות שעובדים כדרכם בימי אבלו כמבואר בסי' ש"פ סי"א ואין כאן חשד ומראית עין דהכל יודעים שלא מסר לו מלאכתו בימי האבל כיון שמשקה בג כל השדות ומנהג העיר כך הוא שעובד איש יומו וממילא אפילו בהגיע יומו של אבל מותר לאחרים להשקות שדהו אם הוא דבר האבד ולא הוי פרהסיא דהא אינו מפורסים שהיום הוא יומו אבל להושיב אחרים בחנותו

וכדומה הכל יודעים שהוא עושה מלאכת האבל וגם האמת כן הוא עיין בטו"ז סי' רמ"ד שפיר י"ל דהוי זלזול אבילות בפרהסיא ובהכי נמי מיירי הך דזורעין לו שדה ניר ושדה העומדת לפשתן ואין משם סתירה כלל לדברי, אלא אדרבה קצת ראיה מדהוכרח רש"י לפרש כן ולא פירש כפשוטו שהגיע עונת מים שלו קאי על השדה שהגיע עונת המים של השדה מותרים פועלים אחרים להשקותו א"ו מלאכת מחובר שהוא פרהסיא אסור אפילו על ידי אחרים אפילו בדבר האבד גבי אבל אם לא באופן הזה ומטעם שכתבתי בתי ובזה הנני חותם בברכה ידידו הנאמן דוש"ת:

תשובה תמה

עוד להגאון הנ"ל נר"ו:

לעת כזאת הגיעני נועם מכתבו מיום א' ואתחנן והנה הביא ראיה דאבל חמור מחוה"מ לענין פרהסיא מדברי רי ריטב"א במו"ק י"ב שכתב דהא דשרי רק בצנעה בחוה"מ בדבר האבד היינו דוקא גבי גנבים שההפסד חוץ לגופו אבל בדבר אבד בגופו מותר אפילו בפרהסיא ובאבל גבי יינו בבור אע"פ שההפסד בגופו אפ"ה בעי צנעה הנה גבי יינו בבור לא מצאתי שם דאבל בעי צנעה דוקא אבל מבואר הוא בריש מי שהפך בזיתיו הפוכים דבעי בצנעה לרשב"ג והתם ג"כ הוא דבר האבד בגופו ומ"מ נ"ל דאין מכאן ראיה דאבל חמור מחוה"מ לענין פרהסיא דהנה סברת הריטב"א לחלק בין דבר האבד בגופו ואינו אבד בגופו מבואר בדבריו שם דבדבר שגופו ממש נפסד ואבד כיון שהפסידו ניכר לא שייך חשש מראית עין שיחשדוהו שעושה מלאכה בחוה"מ בדבר שאינו אבד דהא הכל רואים שהוא דבר אבד משא"כ בחשש גנבים שההפסד חוץ לגופו ואין הכל יודעים שיש חשש גנבים אסור משום מ"ע שיחשדוהו שאינו דבר אבד ואפ"ה בצנעה מותר דבאי' דרבנן לא אמרינן אפילו בחדרי חדרים אסור ועיין טו"ז או"ח סי' רמ"ג סק"ג [ומג"א סימן ש"א סקנ"ו בשם ב"י סימן של"ו ועיין פסקי תוס' ע"ז דף י"ב] ועיין תוס' מו"ק ח' ע"ב ד"ה ומנסרן [וחולין מ"א ד"ה ובשוק] ולפ"ז התינח בחוה"מ דמותר לעשות דבר אבד בעצמו דא"א באחרים כמ"ש הרא"ש וא"כ בדבר אבד בגופו ליכא שום חשד משא"כ באבל דאפי' דבר האבד אסור בעצמו אם א"א ע"י אחרים ולהכי כשעושה בעצמו דהיינו כשא"א באחרים אפילו בדבר האבד בגופו בעי צנעה דנהי דא"א למחשדי' שאינו דבר האבד מ"מ יש לחשדו שהוא אפשר באחרים ועושה בעצמו אבל מ"מ א"א בצנעה מותר בפרהסיא אפילו בעצמו כשא"א ע"י אחרים כמו בחוה"מ בדבר אבד שחוץ לגופו:

ומה שהביא ראיה מסי' רמ"ה דבחנות של שותפות עם עכו"ם אם כל השבוע עוסקים ביחד ובשבת הנכרי לבדו מותר משום דעכו"ם אדעתא דנפשי' עביד ובאבל מבואר בסי' ש"פ סכ"א דשותפות בחנות אסור פרהסיא אלמא אבל חמור לענין פרהסיא נ"ל דלאו ראיה הוא דדין זה שבסי' רמ"ה נובע מדברי ר"ן ספ"ק דע"ז כמו שציין שם בהג"ה ושם אין אנו דנין אם מותר לפתוח החנות שהרי שותפו הוא גוי ולא ישמע לנו וכמ"ש הר"ן שם רק אנו דנין אם מותר ליקח השכר פן יחשדוהו בלקחו גם שכר שבת אפילו בהבלעה שהי' הגוי שלוחו וע"ז אמרינן דליכא מ"ע דהכל יודעים דהנכרי עביד אד אדעתא דנפשי' אבל בסי' ש"פ באבל קיימי' בב' שותפין ישראלים והוא נובע מירושלמי שהביא הרי"ף בריש מי שהפך ועיין בר"ן שם ובב"י סי' ש"פ ואסרו מדינא גם לשותף שאינו אבל לעשות בפרהסיא ולא משום מ"ע ועיין בתשו' חו"י סי' ק"ן ובחת"ס אהע"ז ח"ב סי' קע"ג ואם כן לא מהני מה דעביד אדעתא דנפשי' דהלא גם אדעתא דנפשי' אסור לעשות יעיין היטב בכל המקומות וימצא כדברי:

ומה שכתב מעלתו דהאחרונים שבמג"א סי' תקנ"ד סקכ"ו דביריד מותר ע"י עכו"ם ע"כ לא ס"ל כהרא"ש דהוא סובר ע"כ דאפשר בנכרי לא חשיב אפשר דא"כ בחוה"מ ליבעי ע"י עכו"ם כמו באבל ע"י אחרים וכיון שהם סוברים ביריד בט"ב ע"י עכו"ם וחשבי לזה אפשר א"כ גם בחוה"מ ליבעי עכו"ם וע"כ חולקים על הרא"ש ולענ"ד לא דמי להדדי דבחוה"מ שפיר לא אפשר ע"י עכו"ם דשם האיסור משום מלאכה ואמירה לנכרי נמי אסור כמבואר בסי' תקמ"ג וע"כ צריכים אנו להתיר משום דבר אבד לכן מתירין לו בעצמו ואף דזה הוי חד דרבנן וע"י נכרי תרי דרבנן ועיין סי' ש"ז ס"ה, מ"מ כיון דבא"א ע"י נכרי ודאי מותר לעשות בעצמו גם באפשר ע"י נכרי כיון דמשום דבר האבד מתירין לו מה שאסור באינו דבר האבד מתירין לגמרי, וגם יש לחוש שאם נתיר לו ע"י נכרי בדבר האבד ונאסר לעצמו יצמח מזה מכשול שגם באין דבר אבד יעשה ע"י נכרי כי יחשוב שאין חילוק ואין איסור אמירה לנכרי בחוה"מ כיון שהוא עצמו אסור בשניהם ועיין בטו"ז יו"ד סי' קכ"ג ס"א משא"כ בט"ב שאיסור מלאכה הוא רק משום עינוי או שלא יסיח דעת מאבילות כמבואר במג"א תקנ"ד סקכ"ג וסקכ"ה ועיין במחה"ש שם סקכ"ה ואם עושה ע"י עכו"ם לא שייכי הני טעמי דהרי הוא מעונה בבטלה ואינו מסיח דעת ומעונה בשאר עינויים ולהכי מותר ע"י עכו"ם אפילו באינו דבר האבד אפילו במקום שנהגו שלא לעשות כמבואר בשו"ע סכ"ב לכן בעי אפילו בדבר האבד ע"י עכו"ם אם אפשר כדי שלא נצטרך להתיר כלל משום דבר האבד:

ומ"ש מרשב"א בתשובה סי' תקכ"א שכתב אבד בט"ב כחוה"מ א"כ תקשי ביריד למה ע"י עכו"ם בט"ב יותר מותר מחוה"מ וע"כ משום דפרהסיא חמור תמה אני והלא הביא שם המג"א בשם הרא"ש דבמשא ומתן דאיכא פרסום החמירו טפי בט"ב מבאבל וא"כ מה ראיה מייתי מעלתו מפרהסיא דט"ב לפרהסיא דאבל ועיין במג"א סי' הנ"ל סק"ד, ובזה אסיים ואפסוק בפסוקי נחמה. נזכה לראות מקדש מלך וביתו בנוי ברמה, בעיר ד' שמה, ובגאולת אום אני חומה, והי' אור הלבנה כאור החמה, כנפשו ונפש ידידו הנאמן הדוש"ת באהבה:

עמרם הק' בלוהם בק"ק הנ"ל

תשובה תמו

לתלמיד אחד נ"י:

שיל"ת ב' אויפאלו ה' שמות תרס"א לפ"ק:

מכתבך קבלתי ומ"ש בענין אבל תוך יב"ח שנכנס בש"ק לבית שהיה שם ברית מילה וגם סעודה לברית מילה והאבל נכנס שם להתפלל משום שלא היה מנין במקום אחר ומלמד אחד הורה שאסור לו להיות שם וצריך לילך לביתו ובבואך שמה אמרת שלא יפה הורה הדין עמך שיותר נראה להתיר אפי' לאכול שם ומ"מ בזה הרבה מחמירים על עצמם אף שמקילין לילך לבתי טרטיאות וקאסינא וקאפעט- הויז וכדומה ואינני מכניס עצמי בזה אבל הכניסה לשם בלי לאכול ולשתות ודאי מותר, אבל במ"ש דשבת מחויב לילך לשם דאל"כ הוי אבילות דפרסיא והבאת מהא דר"ת יען שהיה רגיל בכל שבת לעלות שלישי עלה גם בשבת תוך ז' דאל"כ הוי אבילות דפרהסיא יש לדחות דשאני התם שניכר לכל שעושה משום אבילות אבל כאן אין ניכר לכל שעושה משום אבילות, אך עיין בפ"ת סי' שצ"א אות ד' שהביא בשם אדני פז דאם שכח והלך על סעודת זכר בליל שבת שרי לילך למחרת אפי' על סעודת ברית מילה דאם לא ילך יהיה מילתא בפרהסיא וכ"ש כאן שכבר היה שם ואמר בפירוש שהולך לביתו משום אבילות ועיין פ"ת סי' ת' דאם אירע לאבל תוך ז' בשבת חיוב לעלות לתורה כגון שאשתו יולדות או יא"צ מותר לעלות דאל"כ הוי אבילות בפרהסיא ע"ש ועיין בשערי אפרים להגאון מוהא"ז בפתחי שערים ש"ח סעק"ט ויען הדבר פשוט כי יפה הורת והמלמד לא הי' מלמד להועיל לבטלו מתפילת צבור על לא דבר לכן קצרתי:

וע"ד אשר עוררתני על סתירת המחבר שפסק בשו"ע ביו"ד סי' ש"מ סכ"ט הקורע בחלוק הגזול לא יצא ידי קריעה ע"ש ובסי' תרמ"ט בשו"ע או"ח ס"ה כ' כל אלו וכו' או מפני

גזל וגניבה ביו"ט הא' בלבד אבל בשאר ימים הכל כשר וכ' המג"א סק"ט שם זה דעת הרמב"ם דפסק כשמואל דביו"ט שני כיון דהוי דרבנן מותר הגזול אע"ג דהוי מהב"ע והלא מצות קריעה ג"כ לא הוי רק דרבנן ואעפי"כ ל"י יד"ח קריעה בחלוק הגזול משום דהוי מהב"ע, הנה דבר זה לאו חדית הוא וכבר הק' כן רבים ועמדו בסתירה זו דשו"ע ואני הייתי רגיל לומר דלק"מ ע"ד פשוט משום דקריעה הוי מדברי קבלה לכן הוי כד"ת כמש"כ טו"ז או"ח סי' תרפ"ז ע"ש:

אמנם בלא"ה נ"ל לחלק דשם בקריעה עושה העברה עם המצוה גופא דהיינו שקורע חלוק של חבירו ושנה בחטא עיין ב"ק דס"ח ובזה כ"ע מודים דבדרבן נמי שייך מהב"ע אבל בנוטל לולב גזול עם מצות נטילה אינו עושה עבירה דאפי' מקיים מצות והשיב יכול ליטלו דהא יוצאין ביו"ט שני גם בשאול בזה אמרינן במצוה דרבנן ל"ש מהב"ע וא"ש:

ושנית נ"ל דקריעה אינו מצוה דרבנן שגזרו אטו דאו' לכן גם במצוה דרבנן שייך מהב"ע אבל לולב במדינה שבעה הוא זכר למקדש שהוא דאורייתא כמבואר בסוכה דמ"א ולענין מהב"ע ס"ל דלא גזרו אטו דאו' דבדאורייתא גזול פסול בלא"ה משום דאינו לכם ואפי' שאול נמי פסול והא דלא גזרו בדברי רבנן כ"ז משום דאו' כבר תירצו תוס' וראשונים ר"פ לולב הגזול לכן בדרבנן אינו פסול משום מהב"ע והיינו דאמר מתוך שיוצא בשאול ולא גזרו משום לכם יוצא בגזול ולא גזרו משום מהב"ע כיון דבדאו' פסול בלי מהב"ע משום שאינו לכם וא"ש, והנני חותם בברכה מרובה רבך:

עמרם הק' בלוהם בק"ק הנ"ל

תשובה תמז

שיל"ת אור ליום ד' ביום טהרתו תרמ"א לפ"ק:

שוכ"ט לידידי הרב המופלג מלא פלג מתנהג בחסידות כמו"ה יעקב קטינא נ"י דיין בק"ק חוסט:

שאלתו אודות איש אחד אשר קבע זמן חתונה על יום ג' היינו יום אתמול כי יעבור וגם הכין צרכי חופה ובאו המחותנים והדבר נחוץ מאוד לעשות החתונה אבל ביום ב' העבר מתה בתו והם האב והכלה הם בתוך ז' ימי אבילות ואם הכלה מתה כבר אם מותר לכנסה בתוך ז' ימי אבילות:

תשובה: הגם שפשוט בעיני לאיסור בכל זאת אשמשע קצת בד"ת בסוגי' דכתובות דף ג' ע"ב ואבאר כיד ה' הטובה עלי:

הנה שם בכתובות קאמר ואבע"א מאי מחמת האונס כדתניא הרי שהיה פתו אפוי וכו' ומת אביו של חתן או אמה של כלה מכניסין את המת לחדר ואת החתן ואת הכלה לחופה וכו' ועיין בשמ"ק שעמד בזה למה נאדו מאוקמתא ראשונה ומה נפ"מ בהאי אוקמתא דמה לי אם ההפסד מחמת שר הצבא או מחמת שמת אביו וכו' ולענ"ד דהנה ק"ל הלא דין דברייתא דמכניסין המת לחדר הוא בין באביו של חתן ובין באמה של כלה ובאמה של כלה הטעם משום דמכינה תכשיטין ואם יעבור המועד אין מכין לה ואם כן למה נקט בברייתא דוקא בחתן פתו אפוי וטבחו טבוח וכו' ולא נקט גם בכלה ותכשיטין מוכנים:

וסבור הייתי לומר למ"ש ש"מ ד"ה דליכא דטרח בשם הרשב"א דלא שרי' להכניס לחופה במת להם מת רק בדאיכא תרתי לריעותא הפסד וליכא דטרח להו וכ"נ גם מדעת הרא"ה שם שכתב דאמה של כלה נמי איכא פסידא וכו' ומסיים ותו ליכא נמי דטרח להו מלשון נמי משמע דזה עוד טעם שני חוץ מטעמא דפסידא א ומדעת הריטב"א שם נראה דעיקר משום פסידא דהיכא דליכא פסידא דממון בקל ימצא מי שיטרח בשבילם בגופו ונראה דזה תליא בשני פירושים שהביא שם דליכא אינש דטרח להו פי' לזבוני והיינו כריטב"א דלטרח לזבן במעות שפיר אפשר למצוא וא"ד למיהדר ולמזבן כשישאנה והיינו כרשב"א ורא"ה דבעינן תרווייהו והנה דעת הב"ח ביו"ד סי' שמ"ב דבעינן דוקא פתו אפוי וטבחו טבוח ויינו מזוג אבל אם אחד מהם אינו מוכן אינו רשאי להכניס לחופה דכמו שישתדל להכין אחד מהם ישתדל בכל השלשה ויש להבין התינח לדעת רשב"א ורא"ה הנ"ל דבעינן תרתי לריעותא דוקא דליכא מאן דטרח ופסידא והכא עכ"ח יהיה מאן דטרח ומשום פסידא לחודא לא שריא אבל לדעת הריטב"א דמשום פסידא לחודא שריא קשיא דגם אם יהיה מי שיתן מעות על יין מאי ראיה היא זו שיתן על כל שלשתן ולמה לא התירו משום פסידא דבשר ופת וע"כ דגם משום פסידא לא שריא אלא בפסידא דכולהו אבל בפסידא של אחד מהם או שנים מהם לא שריא, ולפ"ז יש לחדש דהיכא דמתה אמה של כלה אף דליכא מאן דטרח לה וגם איכא פסידא דתכשיטין מ"מ לא שריא להכניס לחופה אלא איכא ג"כ פסידא דחתן שפתו אפוי רק ליכא דטרח ליה סגי בחד או בחתן או בכלה אבל פסידא צריך בתרווייהו וא"כ גם במתה אמה של כלה צריך שיהא פתו אפוי ולהכי נקט הברייתא כן לאשמעינן דין זה:

אמנם דעת הש"ך שם דאפי' היה פתו אפוי לבד מותר להכניס לחופה א"כ ליתא לתי' זה דהא אפי' משום פסידא דאחד מהם שריא ועלה בדעתי לומר דבתכשיטי כלה אף שכתבו הראשונים דאיכא תכשיטי כלה שאינם מתקיימים היינו רק שהיא מקושטת

בהם כבר כגון לסוך בשמן המור וכדומה ואם יעבור הזמן אינה מקושטת בזה ועברה הנאה ולא יהיה מי שיכין לה אחרים אבל עכ"פ פסידא ליכא שאינם הולכין לאיבוד שהרי היתה מקושטת בהם ונהנית ואותן תכשיטין שאינן באופן הזה מתקיימין וא"כ לא משכחת פסידא במתה אמה של כלה גבי כלה רק פסידא דחתן שמפסיד הסעודה שהולכת לאיבוד ואף דאיכא דטרח ליה היינו לקנות אחרים כשיצטרך אבל לא למכור המוכן בלי פסידא וכיון דבעינן תרווייהו ליכא דטרח וגם פסידא להכי נקט הברייתא אפי' במתה אמה של כלה פתו אפוי וכו' דהיינו פסידא דחתן וא"ש:

אבל הש"ך שם לא הבין כן רק דבתכשיטי כלה נמע איכא פסידא וכן מבואר בש"מ ד"ה הנ"ל להדיא דאיכא תכשיטי כלה שנפסדים וקשה כנ"ל והנה לדעת הרי"ף לפי מה שהבין ממנו הרא"ש דמכניסין לחופה אפי' ליכא פסידא ואין חילוק בין איכא פסידא ובין ליכא פסידא אלא דבאיכא פסידא נוהג שבעה ימי משתה ברישא ובליכא פסידא נוהג שבעה ימי אבילות ברישא י"ל בפשיטות דדוקא משום פסידא דסעודה שמכין לכל שבעה ימי המשתה נוהג ימי משתה ברישא אבל תכשיטי כלה אותן שאינם מתקיימין אינם רק ליום החתונה ושאר תכשיטין שהם לכל שלשים יום עיין ברא"ש ור"ן על ואין מונעין תכשיטין וכו' הם מתקיימין ואינו נוהג בשבילם ימי המשתה ברישא ושפיר נקט פתו אפוי דוקא דאף במתה אמה של כלה מ"מ אם לא ינהוג שבעה ימי המשתה ברישא יפסדו צרכי סעודה ולהכי נוהג ימי משתה ברישא וא"ש:

אבל כבר חלק עליו האשר"י והכי נקטינן להלכה בסי' שמ"ב ס"ו כרא"ש וא"כ ל"ל כנ"ל, לכן נ"ל דבר חדש דאף דהתירו אנינות כדי שלא לאחר הנישואין וגם לדחות אבילות מעליו וגם התירו לבעול בעילת מצוה קודם קבורת המת כמ"ש רש"י ותוס' ואף שלא היה ביום ד' וא"כ לא חשו לתקנה דניסת בד' משום טענת בתולים מ"מ זה דוקא בטריח ליה והכין צרכי סעודה דאיכא שקדו אבל אם לא הכין צרכי סעודה דליכא שקדו לא התירו לו להכניס לחופה קודם קבורה בלי סעודה רק ימתין עד אחר אבילות ומאחרין הנישואין והבעילה כדי שיהיה טורח בסעודה ג"י ולא מיבעיא במתה אמה של כלה דודאי יהיה לחתן אח"כ מי שיטרח בשבילו אלא אפי' במת אביו של חתן נמי אפשר דיהיה לו אח"כ מי שיטרח בשבילו דאטו בחתנים שאין להם אב מי ליכא תקנת שקדו אלא דבמת אביו שריא להכניס לחופה דילמא לא יהיה לו אח"כ מי שיטרח בשבילו וא"כ שפיר נקט הברייתא דוקא הרי שהיה פתו אפוי דאפי' במתה אמה של כלה צריכין דוקא פתו אפויה נהי דמשום הכנה דתכשיטי כלה היינו מתירים איסור אנינות ואבילות מ"מ לה היינו מתירים להכניס לחופה משום שקדו, והנה תוס' ד"ה איספרווא הק' למה

משום סעודה עוקרין שני ימים ומשום סכנה לא עוקרין רק יום אחד ותירצו דבעולת טפסר שכיח ואי עקרין שני ימים אתי להשתכח אבל אונס שר צבא לא שכיח עיי"ש ואני כתבתי בחידושי כתובות כיון דהא עקרינן שני ימים מפני הסכנה הוא רק כדי לקיים תקנת שקדו במקצת עכ"פ כפי מה שאפשר ולא לקיים תקנת טענת בתולים וכמ"ש רש"י לעיל ועיין בפנ"י לעיל ובמ"ש א"כ היכא דיש לחוש שע"י איחור הנישואין לא יהיה סעודה כלל א"כ אדרבה טוב יותר להקדים הכי הנישואין ולא יטרח בסעודה רק יום אחד משלא יהיה סעודה כלל עיין עליו אמנם כ"ז אי הא דלא עקרינן ב' ימים הוא משום שקדו ולא משום טענת בתולים אבל אם הא דלא עקרינן הוא משום טענת בתולים דאינו דומה משתהה יום אחד למשתהה שני ימים כדאיתא בירושלמי ליתא לתירוצי וצ"ל כתירוץ תוס':

והנה אינימא דתקנת שקדו הוי רק טפל לתקנת טענת בתולים כנראה מפשטות לשון הר"ן ריש כתובות ע"כ הא דלא עקרינן שני ימים הוא משום טענת בתולים דאי ליכא בזה משום טענת בתולים ל"ש לחוש לשקדו כלל ועיין בראשונים וש"מ לעיל אמנם למ"ש דתקנת שקדו אלים יותר מתקנת טענת בתולים רק דמשום זה לא היה צריך להיות דוקא הנישואין ביום ד' ויען דצריך לקבוע יום משום טענת בתולים קבעו ד' משום שקדו ולא יום אחר שפיר י"ל דמשום טענת בתולים הוי עקרינן גם שני ימים מטעם שכתבתי רק משום שקדו לא עקרינן ושפיר י"ל כתירוץ הנ"ל:

ולפ"ז א"ש דבשינויא קמא הוי ס"ל דשקדו טפל לטענת בתולים וא"כ הא דלא עקרינן שני ימים הוא עכ"ח משום טענת בתולים וליתא לתירוצי רק כתי' תוס' וא"כ אינו מותר בשני מחמת האונס רק באונס דלא שכיח ואבע"א מאי מחמת האונס כדתניא דמזה מוכח דשקדו עדיף מט"ב וכמ"ש דדוקא בפתו אפוי מכניסין לחופה אם נעשו אבלים אבל בלא"ה לא ועל טענת בתולים לא חיישינן וא"כ שפיר י"ל דהא דלא עקרינן שני ימים הוא משום שקדו ולא משום טענת בתולים ושפיר י"ל כתירוץ הנ"ל ולא כתירוץ תוס' וא"כ אפי' באונס סעודה דשכיח נמי ניסת בשני ושפיר קאמר ואבע"א ומיושב קושי' ש"מ:

ובזה א"ש מה שיש לדקדק לכאורה דמהאי ברייתא דמייתי אין ראיה דמפני אונס מותר לכנס בשני רק מייתי הברייתא לידע אופן האונס א"כ כך היה ראוי לומר מאי מחמת האונס כגון שמת אביו של חתן או אמה של כלה וכדתניא אבל לשון מאי מחמת האונס כדתניא משמע שמביא ראיה לגוף הדין ולפמ"ש א"ש דמייתי ראיה לגוף הדין דשקדו עדיף מן טענת בתולים ומשום אונס סעודה מותר בשני אפילו שכיח:

ויובן גם מ"ש תוס' ד"ה בועל קודם שיקבר המת אבל לאחר שנקבר לא וכו' ונראה מדבריהם שבאו ליישב איזה קושי' בגמ' ולא לפסוק דין דאם לפסוק הדין היה להם לומר נראה דהיינו דוקא קודם שיקבר וכו' ולפי האמור נכון דהרי הגמ' בא לדקדק דשקדו עדיף מטענת בתולים ואי נימא דמותר בבעילת מצוה אחר קבורה א"כ לא מוכח מידי דדילמא באמת אינו בועל בעילת מצוה עד ליל ה' ואף שכתב הר"ן לעיל דמי שכנס זמן מרובה לא הטריחו אותו חכמים להמתין בבעילה עד ליל ה' היינו בעלמא היכא שמותר בתשמיש אבל כאן שאסור רק שחכמים התירו לו בעילת מצוה לא התירו רק בליל ה' וע"ז תי' תוס' דע"כ בועל קודם שנקבר דלאחר שנקבר אסור וא"כ אינו ממתין עד ליל ה' וע"כ לא חשו לטענת בתולים ולשקדו חשו דבעינן פתו אפוי וכו' וא"כ ו שפיר מביא ראיה דשקדו עדיף מט"ב:

וברש"י ד"ה ופורש כתב ויקברו את המת מיד דכיון דחל עליו חתונה הוי לגבי' כרגל ולא אתיא אבילות וחייל ונוהג שבעה ימי המשתה וכו' והוא פלא ואין לו ביאור כלל מה נתינת טעם הוא זה דכיון דחל חתונה הוי כרגל ולא חייל אבילות אהא דבועל בעילת מצוה ופורש ויקברו את המת מיד והלא זה הוא רק נתינת טעם על שנוהג ז' ימי משתה תחילה והיה צריך רש"י לציין על ונוהג שבעה ימי המשתה וכו' ונ"ל ואקדים דברי תוס' ד"ה ובועל וכו' קודם שיקבר המת אבל לאחר שנקבר לא כדאמרינן בסמוך דבר שבצנעה נוהג ודייק לה וכו' והוא פלא דילמא לעולם מותר לבעול בעילת מצוה גם אחר שנקבר המת ואף דדבר שבצנעה נוהג מ"מ בעילת מצוה התירו ונראה דזה קשי' ליה למהרש"א ועיין מה שהאריך בפירוש דבריהם, ולע"ד דבריהם נמשכו עד סה"ד דמסקו דהכא א"א לומר דכל אותן הימים הוא ישן וכו' הוא משום דם בתולים וע"כ דפורש משום אנינות או משום אבילות וא"כ ע"כ מוכח דהפי' בועל בעילת מצוה הוא קודם שנקבר המת דהא בברייתא קתני שני דינים אחד להיתר דמותר לבעול בעילת מצוה ושני לאיסור דמחויב לפרוש מיד וא"כ בשלמא אי פורש משום דם בתולים י"ל דהא דקתני ופורש אשגירת לישנא דכל הש"ס הוא דקתני בועל בעילת מצוה ופורש או שהוא כדי לתת טעם למה בשבעה ימי משתה ישן בין אנשים דדבר שבצנעה אינו נוהג כרב ושמואל וחתן דומה לגמרי למועד והקדים דהטעם משום דם בתולים דקילא ליה וכדעת הרמ"ה שבאשר"י אבל כיון דע"כ אינו פורש משום דם בתולים דהרי דייקינן מינה דדבר שבצנעה נוהג ואיירי במוכת עץ או בחור שנשא אלמנה או לפי משנה ראשונה כמ"ש מהרש"א תקשי למה קתני ופורש כלל לא הו"ל למתני רק ובועל בעילת מצוה וע"כ דהא גופא אתי לאשמעינן דלא שריא רק בעילת מצוה ולא אח"כ ותקשי הא מסיפא שמעינן

דקתני וכל אותן הימים וכו' אך ז"א דמסיפא לא שמעינן דאסור בתשמיש רק באבילות אבל באנינות הו"א דמותר גם אחר בעילת מצוה דהרי החמירו באבילות יותר מאנינות כמ"ש תוס' ואשמעינן ופורש דגם באנינות לא התירו רק בעילת מצוה ולא יותר וא"כ שפיר מוכח דהאי ובועל בעילת מצוה היינו קודם שיקבר המת מדקתני ופורש וכתבו תוס' שפיר כמובן:

ובזה ניחא מ"ש ודייק לה וכו' שהוא שפת יתר דמה נפ"מ מהיכא דייק לה כיון דעכ"פ דבר של צנעה נוהג ע"כ אין הפירוש אחר שנקבר המת ולפמ"ש א"ש דמהא דדבר שבצנעה נוהג אינו מוכח כלל כקושי' הנ"ל דילמא מ"מ בעילת מצוה התירו אבל מהא דדייק לה מדקתני כל אותן הימים שפיר מוכח דהפי' קודם שנקבר דאי לאחר שנקבר למה קתני ופורש הלא מכל אותן הימים ידעינן דאסור בתשמיש אחר בעילת מצוה ועל זה כתבו מיהו מרישא לא מצי למידק דאי לאו סיפא הו"א דרישא מיירי אחר שנקבר וכנ"ל וע"ז הק' הלא גם מסיפא אינו מוכח דבעילת מצוה אסור באבילות רק שאר תשמיש וזה מוכח גם מרישא מדקתני ופורש ותי' דברישא הו"א משום דם בתולים אבל בסיפא א"א לפרש בדם בתולים וכמ"ש תוס' ועכ"ח משום אבילות והשתא כיון דמוכח מסיפא דמשום אבילות אסור בתשמיש וגם דמיירי כאן היכא דליכא משום דם בתולים שוב שפיר מוכח דרישא מיירי קודם שנקבר מדקתני ופורש וממילא מוכח מרישא דאחר שנקבר אפי' בעילת מצוה אסור מדנקט בועל בעילת מצוה בקודם שנקבר אך הא גופא קשיא כיון דגם באנינות לא התירו לו רק בעילת מצוה ופורש אח"כ ע"כ דגם באנינות אסור בתשמיש רק דבעילת מצוה דוחה אנינות וא"כ מדוע לא ידחה אבילות וע"כ דבאבילות לא רצו להקל ועיין מה שאכתוב לקמן בטעם הדבר וא"כ תקשי למה נוהג שבעת ימי משתה תחילה ודוחה אבילות אמנם לק"מ דבשלמא תשמיש שאסור משום אבילות גם ברגל וגם בשבעה ימי משתה וצריך בעילת מצוה רק לדחות איסור אבילות בזה לא הקילו חכמים באבילות אבל מה שנוהג שבעה ימי משתה אין זה הודחה אבילות רק הותרה דכיון דחל עליו חתונה תחילה הוי כרגל ולא חל לענין זה אבילות כלל, וזה כונת רש"י ופורש ויקברו את המת מיד דאסור בתשמיש משום אנינות וא"כ תקשי למה לא התירו בעילת מצוה באבילות אחר שנקבר ואי דבאבילות לא רצו להקל א"כ למה הקילו שנוהג שבעה ימי משתה ברישא וע"ז תירץ רש"י דכיון דחל עליו חתונה הוי לגביה כרגל ולא אתיא אבילות וחייל, ולכן, ונוהג שבעה ימי המשתה, משא"כ לענין בעילת מצוה דלענין תשמיש חייל אבילות דהא דבר שבצנעה נוהג רק דבעילת מצוה ידחה אבילות ובזה לא הקילו וכתי' הנ"ל:

ובמ"ש רש"י ויקברו את המת מיד דלכאורה מה בעי רש"י בהאי לשון מיד, ונ"ל עפמ"ש הש"ך בסי' שמ"ב סק"ב בטעם הדבר דהקילו באנינות טפי מבאבילות משום דאם נתיר בעילת מצוה באבילות יש לחוש שיקיל עוד יותר ויזלזל באבילות ויבעול עוד משא"כ מהיתר באנינות לא יקיל באבילות דאבילות שאחר סתימת הגולל חמיר מאנינות שמתו מוטל לפניו ומקילתא לחמירתא לא גמירי אינשי עיי"ש ולפ"ז תקשי למה התירו באנינות נהי דלא יקיל מכח זה באבילות מ"מ ניחוש שמא יקיל לעצמו ויבעול עוד באנינות וגם זה אסור כדקתני ופורש וע"ז תירץ רש"י ויקברו את המת מיד אחר בעילת מצוה ושוב חל אבילות לענין תשמיש ומאנינות לאבילות לא גמירי אינשי וכמ"ש הש"ך:

ובדרך אחר נ"ל ליישב רש"י הנ"ל עפ"י דעת י"מ שהביא רבינו ירוחם בחלק חוה נתיב כ"ב ח"ב דמי שכנס לחופה ולא בעל ומת לו מת דנוהג ימי משתה ואח"כ ימי אבילות כמי שמת לו מת ברגל דמאחר שבירך ברכת נישואין כבר חלו עליו ימי המשתה ואע"פ דכשמת אביו אמרינן דבועל בעילת מצוה דנראה דלא חל עליו השמחה עד שיבעול שאני התם דחל האבילות קודם הנישואין רק שהיה הכל מוכן ולא אלימי האי שמחה לחייבו שבעה ימי המשתה עד שיבעול לפיכך בועל קודם שיחולו עליו שבעה ימי המשתה אבל כאן שכבר נשאה כבר חל עליו שמחה בלא בעילה לפיכך אינו בועל עד שיעברו עליו שבעה ימי אבילות עיי"ש הובא בנקה"כ סי' שמ"ב ולפ"ז כך כונת רש"י ופורש ויקברו את המת מיד דאסור בתשמיש ולפ"ז למה התירו לו אפי' בעילת מצוה הלא לא התירו להכניס לחופה רק משום פסידא של סעודה וזה ל"ש על בעילת מצוה וימתין עד אחר אבילות וע"ז תירץ דדוקא כשבעל דאז דכיון דכבר חל עליו חתונה הוי לגביה כרגל ולא אתיא אבילות וחייל ונוהג שבעה ימי המשתה וכו' אבל בלא בעל לא חל עליו השמחה בנידון דהכא ולא ינהוג ימי המשתה ברישא ויופסד מה שהכין לכן התירו לו לבעול בעילת מצוה וא"ש:

ולפ"ז י"ל דמ"ש הרי"ף בליכא פסידא אינו נוהג ימי המשתה ברישא ודייק מינה הרא"ש דס"ל דאפי' בליכא פסידא מכניס לחופה ובועל בעילת מצוה רק דנוהג ימי אבילות ברישא ותמה עליו עיי"ש ולפמ"ש י"ל דס"ל דודאי היה ראוי להתיר אפי' בליכא פסידא רק משום דליכא מאן דטרח להו להכניס לחופה ועיין מש"ל בשם ש"מ רק דכיון בליכא פסידא לא שריא לנהוג ימי משתה ברישא א"כ גם בעילת מצוה לא שריא דהא הא דשריא בעילת מצוה הוא רק כדי שיוכל לנהוג שבעת ימי המשתה וכיון דלא שריא בעילת מצוה אין ריוח בהכנסה לחופה ולא שריא כלל וטעמא יהיב למילתא למה בליכא פסידא לא שריא הכנסה לחופה יען דאפי' נתיר לו חופה אינו נוהג שבעה ימי משתה ברישא ולהכי

לא כתב דרך חיוב דנוהג ימי אבילות ברישא אלא אינו נוהג ימי המשתה ברישא משום דבאמת אינו מכניס לחופה כלל וא"כ ודאי נוהג ימי אבילות רק דאשמעינן דאפי' היה מתירין לו החופה לא היה נוהג ימי משתה ברישא ומשו"ה אין מתירין לו כלל:

ובתוס' ד"ה ובועל כתבו והשתא מקילין טפי באנינות דאורייתא מבאבילות דרבנן מידי דהוי אנעילת סנדל ועטיפת הראש וכפיית המטה והנה לשון והשתא אינו מדוייק דגם בלא זה שהקדימו תוס' כאן נמי מוכח דמקילין באנינות טפי מבאבילות דהרי מכניס לחופה באנינות ולא באבילות, ונ"ל דפנ"י הק' מאי ראיה מייתי תוס' מנעילת סנדל הלא כמה דינים יש באבל שאין באונן ומצות אבל לחוד ומצות אונן לחוד כמו שאין נוהגין מצות פסח בסוכות ומצות סוכות בפסח משא"כ תשמיש דאסור באונן כמו באבל כדמוכח במו"ק כ"ג ע"ב דפליגי אי אונן אסור בתשמיש בשבת מכלל דבחול לכ"ע אסור וא"כ למה נתיר טפי באנינות דאורייתא מבאבילות דרבנן, ולענ"ד נראה דהרי מבואר בירושלמי מה שהביא תוס' ורא"ש במו"ק כ"ג ובר"פ מי שמתו דכל איסורי אנינות היינו מפני כבודו של מת או מפני שאין מי שישא משאו ע"ש היטב ולהכי פסקינן נמי בשו"ע יו"ד שמ"א ס"ד דבמת בתפיסה ולא ניתן לקבורה אינו חל אנינות כיון דאינו מוטל עליהם לקברו עיישה"ט, ולפ"ז א"ש דבאנינות עקרו חכמים רק בשב ואל תעשה ואמרו דמכניסין המת לחדר וא"צ לקברו דזה שב ואל תעשה וכיון דאין מוטל עליו לקברו שוב מדינא מותר להכניס לחופה דלא חל עליו אנינות כלל משא"כ אלו היה קברו מקודם וחל עליו אבילות היה צריכין להתיר אבילות בקום ועשה דאסור להכניס לחופה משום שמחה והם אמרו קום ועשה חופה וזה לא רצו להקל בקו"ע:

אמנם לענין בעילת מצוה נ"ל דפלוגתא דת"ק ורשב"ג בהא תליא דרשב"ג ס"ל דאיסור תשמיש אונן בחול הוא משום שמוטל עליו לקברו ולכן מותר בשבת שאינו מוטל עליו לקברו ות"ק ס"ל דאסור משום שמחה ולכן אסור גם בשבת כמו באבל דדבר שבצנעה נוהג ואפי' לשמואל דאבל מותר מ"מ היכא דמתו מוטל לפניו גרע וכדאמרינן שם בגמ' דמו"ק ועיין ב"י סי' שמ"א הביא בשם ירושלמי דפוסק כרשב"ג וכ"פ הר"י ר"פ מי שמתו ולפ"ז שפיר כתבו תוס' דלענין אנינות דאורייתא מקילינן טפי להתיר בעילת מצוה מבאבילות דרבנן משום דבאבילות אסור משום שמחה ואם יבעול עובר בקו"ע משא"כ באנינות שהוא משום כבוד המת או שאין מי שישא משאו והוי שב ואל תעשה כנ"ל אבל אינו אסור משום שמחה דליהוי קו"ע מידי דהוי אנעילת הסנדל וכו' שהם דברים שאסורים משום שמחה באבל ולא אסרו באונן ה"נ תשמיש שאסור באבל משום שמחה

לא אסרו באונן משום שמחה וכרשב"ג רק בחול אסור מטעם הנ"ל ולכן בשבת מותר וה"נ הקילו מטעם דהוי שב ואל תעשה וכנ"ל ומיושב קושי' פנ"י:

אמנם אכתי תקשי דבשו"ע סי' שמ"א פסק דאונן אסור בתשמיש בשבת וכת"ק דרשב"ג ועכ"ח דאסור בתשמיש משום שמחה ואפ"ה פסק המחבר בסי' שמ"ב כלישנא דהאי ברייתא והבינו בו הש"ך וטו"ז דבועל בעילת מצוה קודם שנקבר ולא אח"כ וא"כ תקשי על השו"ע למה הקילו באנינות דאורייתא יותר מבאבילות דרבנן, אבל אחר היישוב הדבר נכון די"ל דגם תוס' ס"ל דהלכה כת"ק דרשב"ג דגם באונן אסור תשמיש משום שמחה וכרי"ף ורמב"ם ורא"ש אך סברת התוס' כן כיון דחזינן עכ"פ לרשב"ג דס"ל דבאונן אין לאסור תשמיש כלל משום שמחה אף דבאבל אסור משום שמחה א"כ לרבנן נמי נהי דס"ל דגם באונן אסרו משום שמחה מ"מ מודו לרשב"ג דבאבל יש סברא יותר לאסור תשמיש מבאונן ושפיר הקילו יותר באנינות מבאבילות וע"ז הביאו ראיה דיש סברא לאסור יותר באבל מבאונן מידי דהוי אנעילת הסנדל וכו' דאסור באבל משום שמחה והתירו לגמרי באונן א"כ שפיר אפשר דאיסור תשמיש משום שמחה נמי חמיר יותר באבל מבאונן והראיה דלרשב"ג לא אסרו תשמיש כלל באונן משום שמחה דהרי מתיר בשבת וכנ"ל:

אמנם ליישב לשון והשתא נ"ל ליישב קושי' פנ"י בדרך אחר בכונת תוס' ועל סגנון הנ"ל והוא דהר"ן הק' לגאונים דאבילות יום מיתה וקבורה הוא דאורייתא ואיך אתי שמחת ימי משתה שהוא דרבנן ודחו ליה ותירץ יש כח ביד חכמים לעקור דבר מה"ת בשב ואל תעשה ולפ"ז אסור להתעסק בדברים של שמחה כל אותו היום אלא שאינו חייב לעשות מעשה אבילות וכו' ע"ש וזה כונת תוס' שכתבו דמקילין באנינות טפי מבאבילות והוא מטעם הנ"ל דאנינות הוי שב ואל תעשה ואבילות הוי קו"ע והביאו ראיה לסברא זו מידי דהוי אנעילת סנדל וכו' שהתירו בשבעה ימי משתה ואפילו ביום א' של אבילות שהוא מה"ת משום שהוא שב ואל תעשה ואסרו בעילת מצוה משום שהוא קו"ע וזה הטעם בעצמו שהתירו החופה באנינות משום שהוא שב ואל תעשה ואסרו באבילות משום שהוא קו"ע ולק"מ קושי' פנ"י, ועתה מדוייק לשון והשתא דהיינו כיון שהקדימו תוס' דבעילת מצוה אסור לאחר שנקבר בשבעה ימי משתה אף דאינו מחויב בשאר אבילות ועכ"ח משום דזה הוי קו"ע והשאר שב ואל תעשה א"כ והשתא א"ש דמקילין טפי באנינות דאורייתא מבאבילות דרבנן נמי מה"ט דאנינות הוי בשב ואל תעשה ואבילות הוא בקו"ע וכנ"ל:

ובדרך אחר נ"ל דהנה הר"ן הק' בשם הרמב"ן לדעת הגאון שקובר מתו ברגל אע"פ שאינו נוהג אבילות ביו"ט אחרון עולה לו למנין יען שהוא מדרבנן א"כ ימי המשתה יעלו כיון שהם מדרבנן ותירץ דהתם מקיים אבילות בשאר ימים אבל הכא אם אתה אומר יעלו נמצא שלא קיים מצות אבילות כלל וליכא למימר דיום אחרון יעלה לו דמ"ש יום אחרון משאר ימים ע"ש מבואר דהיכא דליכא סברא לחלק בין הימים להתיר בזה ולאסור בזה צריך להשוות דיניהם דלא להוי מילתא דרבנן כהלכתא בלא טעמא ועיין כעין סברא זו במג"א סי' תקפ"ח בשם הגהות מהרמ"פ ועיין בר"ן יומא פ"ג דשוחטין לחולה שיש בו סכנה בשבת אף דהוא איסור סקילה ואין מאכילין אותו נבלה מפני שטוב לעבור איסור חמור פעם אחת מלעבור איסור קל הרבה פעמים דבנבלה עובר על כל כזית ע"ש ומעתה לפי המבואר מפשטות לשון תוס' דכתבו דלאחר שנקבר אסור בעילת מצוה והביאו ראיה מדאמרינן דבר שבצנעה נוהג משמע דאין סברא לחלק להתיר בעילת מצוה יותר משאר בעילות דאל"כ אין ראיה כלל ועיין באחרונים שעמדו בזה ולפ"ז א"ש הטעם שהקילו יותר באנינות דאורייתא מבאבילות דרבנן דאם נתיר בעילות מצוה באבילות עכ"ח אתה צריך להתיר כל תשמיש של ז' ימי אבילות דאם לאו מיחזי כחוכא דמ"ש בעילת מצוה משא"כ באנינות אין אנו צריכין להתיר רק בעילת מצוה ופורש אח"כ ואין בזה חוכא דקוברין המת מיד אחר בעילת מצוה ושוב אין כאן אנינות רק אבילות או כיון שמטילין עליו לקברו מיד ממילא אסור בתשמיש וא"כ אין כאן חוכא מה שהיה מותר מעיקרא בבעילת מצוה יען שלא היה מוטל עליו לקברו וכמש"ל, וי"ל דזה כונת רש"י במ"ש ופורש ויקברו את המת מיד שעמדתי עליו לעיל ולפ"ז א"ש דרש"י נתן טעם שאין זה חוכא מה שהתירו בעילת מצוה ולא שאר בעילות כי ויקברו את המת מיד ושפיר יש סברא לחלק ביניהם וא"ש, ולהכי שפיר מקילין באנינות דאורייתא פ"א יותר משנקל באבילות דרבנן הרבה פעמים אמנם כל זה אם א"צ לפרוש משום דם בתולים כמו למשנה ראשונה או במו"ע ובחור שנשא אלמנה אבל אם היה הדין דצריך לפרוש משום דם בתולים א"כ גם באבילות לא היו צריכין להתיר יותר מבעילת מצוה ולא היה בזה חוכא דמ"ש בעילת מצוה משאר תשמיש שהרי אסורה אח"כ בתשמיש משום דם בתולים א"כ לא היה סברא להחמיר באבילות יותר מבאנינות וזה שכתבו תוס' והשתא שהקדמנו עכו דמיירי כאן באופן שא"צ לפרוש משום דם בתולים א"ש מה שאנו מקילין באנינות דאורייתא מבאבילות דרבנן ומה"ט שכתבתי, והביאו ראיה לסברא זו מידי דהוי אנעילת הסנדל וכו' שאסרו אח"כ כשנוהג שבעה ימי אבילות ולא אמרינן כיון דימי משתה דרבנן יעלה יום אחרון עכ"פ כקושי' הר"ן משום דמ"ש יום אחרון משאר ימים

כתי' וה"נ דכוותיה יש חילוק זה בין אנינות לאבילות וכנ"ל ודייקי למנקט נעילת סנדל וכפיית מטה ועטיפת ראש משום דבתשמיש לא קשה שיעלו ימי המשתה דהא ברגל נמי אינו עולה שיהיה מותר אח"כ בשבעה ימי אבל בתשמיש אע"פ שנוהג ברגל דברים שבצנעה אבל מהנהו קשיא שיעלו כמו יו"ט אחרון וא"ש:

ובמהרש"א הק' לדעת הרמ"ה שבאשר"י דאפי' לר"י בדם בתולים דקיל כאבילות הוא ישן בין האנשים א"כ מאי קאמר מסייע ליה לר"י דילמא משום דם בתולים הוא פורש וכמשנה אחרונה ונקדים קושי' מהרש"א אהא דקאמר הוא ישן בין האנשים משום דאבילות דהכא קילא ליה הא אית ביה נמי משום דם בתולים דלא קילא ליה, ונ"ל דהנה מבואר ברא"ש ור"ן בסוגיא דהפירוש ואין מונעין תכשיטין מן הכלה וכו' היינו אפי' תוך שבעה ימי אבילות תוך שלשים לחופתה משום דאז עיקר שמחת חתן וכלה וצריכה שלא תנוול עצמה וכו' עיי"ש ומבואר ביו"ד סי' שפ"א ס"ו דקישוט ורחיצה שווין חוץ מגבי בוגרות שלא נשאה עיי"ש וא"כ כלה בתוך ל' לחופתה מותרת נמי ברחיצה תוך שבעה ימי אבלה וא"כ א"צ לפרוש משום דם בתולים רק שבעה ימים ואח"כ יכולה לטבול אפי' בשבעה ימי אבילות ואין כאן איסור תשמיש משום דם בתולים רק משום אבילות ועיין בס' ב"י ועיין באשר"י שיש רוצים ללמוד מכאן דמי שמת לו מת ברגל כיון שנוהג ימי רגל תחילה דמיא להכא וקילא ליה הוא ישן בין האנשים וכו' ועיי"ש מה שדחה ויש לפקפק בדבר:

ולענד"נ דלא דמי דודאי משום שנוהג ימי משתה תחילה גם כאן לא קילא ליה דהא לא חל עליו אבילות כלל וכמו שפירש"י ומשום זה לא יקיל במה שחל עליו לענין תשמיש וראיה לזה דא"כ הו"ל לגמ' למימר דקילותא דהכא משום דהיא מותרת להתקשט אפי' תוך ז' ימי אבילות כנ"ל וקולא זו שייך אפי' באבילות דידיה דבמק"א אסורה בזה כדאמרינן לקמן בברייתא והיינו באפיה והכא אדרבה באפיה מותרת שלא תתגנה כמ"ש הרא"ש אלא ודאי דמהני מילי שלא חל לענין זה אבילות לא יקל בדברים שחל בהם אבילות אלא דקילותא יהיה כך דיקל בתשמיש בשבעה ימי אבילות דלית ביה משום דם בתולים כיון שכבר נוהג בו איסור בשבעה ימי משתה ויחשוב שהיה ראוי להתיר לו תשמיש משום ימי המשתה ושמחת נישואין שזה עיקר שמחת חתן וכלה אלא משום דבלא"ה צריך לפרוש משום דם בתולים אסרוהו גם משום אבילות וא"כ כמו שמשלים אח"כ אבילות שלא נהג בז' ימי משתה כן ישלים שמחת ימי משתה בהיתר תשמיש שלא נהג בז' ימי משתה כיון דעדיין זמן שמחת חתן וכלה עד שלשים לחופה ולהכי בז' ימי אבילות הוא ישן בין האנשים וכיון שכן אי שרית ליה בשבעה ימי המשתה להתיחד

יקיל ויאמר כיון דבשבעה ימי אבילות אסור להתיחד ועכשיו מותר יקל בעיניו ויחשוב דדם בתולים קיל וגם דברים שבצנעה בשבעה ימי המשתה קיל ויבעול ולכן גם אז אסור להתיחד וישן בין האנשים משא"כ ברגל דבימי אבילות שאחר הרגל א"א להשלים שמחת תשמיש דהא אין שמחת הרגל בתשמיש כשמחת נישואין וגם כבר עבר זמנו דלאו רגל דידיה הוא רק של כל העולם ועבר זמנו וא"כ אז מותר להתיחד וממילא ליכא למטעי גם בימי הרגל דתשמיש של ימי הרגל קיל כיון דמותר להתיחד דהא גם אח"כ מותרים להתיחד בימי אבל ושפיר אין צריך שיהיה ישן בין האנשים, ולפי"ז מתורץ שפיר קושי' מהרש"א דבימי אבילות ליכא משום דם בתולים ובימי המשתה דאיכא משום דם בתולים דחמירא ליה מ"מ אם נתיר לו להתיחד יהיה קילא ליה ולהכי כל אותן הימים הוא ישן וכו' וכמו"ש:

ועיין בטו"ז סי' שצ"ט דאף דימי רגל עולים למנין שלשים כיון שנוהג בהם גיהוץ ותספורת אף דבלאו אבל נוהג משום רגל מ"מ עולה מ"מ בחתן ימי משתה אינם עולים כיון שמותר בגיהוץ ותספורת א"כ אף אם הוא אבל ברגל שנוהג גיהוץ ותספורת מ"מ אינה עולה למנין שלשים דהא לא היה אסור בו מחמת אבל כלל רק מחמת הרגל עיי"ש ולפ"ז שפיר מסייע לר"י דאי בימי המשתה אין התשמיש אסור משום אבילות רק משום דם בתולים א"כ נהי דבימי המשתה הי הייחוד אסור משום דם בתולים אבל בשבעה ימי אבילות אמאי אסור הא כל החשש דקילא ליה משום שכבר נוהג בו איסור בשבעה ימי המשתה והתינח אם יש אז איסור גם משום אבילות אף דאסור גם משום דם בתולים ג"כ שפיר יכול למטעי דעלה לו אבל אי נימא דלא כר"י ואין דברים שבצנעה נוהג א"כ אינו אסור משום אבילות כלל רק משום דם בתולים א"כ ליכא למטעי כלל שעלו לו ולמה אסור הייחוד בשבעה ימי אבילות ואלא דאסור דברים שבצנעה וי"ל כנ"ל ושפיר מסייע ליה לר"י:

ובאופן שני נ"ל להיפוך דבשבעה ימי המשתה כיון דגם בלא דם בתולים אסור בתשמיש משום אבילות כגון במו"מ ובחור שנשא אלמנה ושם שפיר ישן בין האנשים באבילות דהכא ומשום דקילא ליה ומטעם שכתב הרא"ש ולהכי גם בנושא בתולה דצריך לפרוש משום דם בתולים נמי אסרוהו לישן בייחוד רק בין האנשים כדי שיהיה ניכר שאסור בתשמיש גם משום אבילות ויוסיף בפרישות משום אבילות כדי שיקיים גם אבילות שמחויב לקיים בדברים שבצנעה ועיין בסי' שצ"ט דפסק בשו"ע כרמב"ן דאם אינו נוהג איסור ברגל מחמת אבילות יותר ממה שאסור מחמת הרגל אינו עולה לו למנין ל' עיי"ש וה"נ כיון שמחויב בז' ימי משתה לנהוג אבילות בדברים שבצנעה צריך לישן בין האנשים

כיון דמשכחת בשום מקום מחמת אבילות דכאן דצריך לישן בין האנשים באינו בתולה כנ"ל וממילא גם בז' ימי אבילות ישן בין האנשים דאם נתיר לו יבא להקל כיון דליכא אי' דם בתולים כנ"ל בדיבור הקדום כיון דבז' ימי המשתה היה אסור להתיחד ועכשיו מותר אבל בשביל שהתירו לו להכניס לחופה ולבעול ולדחות אבילות מעליו אינו מיקל מצד זה רק בז' ימי המשתה יען שרואה דשמחת נישואין אלים מאבילות אבל לא באבילות שאח"כ שדומה לגמרי לרגל רק מטעם הנ"ל יקל ומיושב קושי' ראשונה של מהרש"א הבאתי בשני':

אמנם התינח אם הוא ישן בין האנשים בשבעה ימי המשתה גם משום אבלות שפיר י"ל דיטעה ויקל בז' ימי אבלות אם נתיר לו הייחוד אבל אינימא דאין דבר שבצנעה נוהג ואסור רק משום נדה דהיינו דם בתולים מה"ת יקיל בז' ימי אבילות יותר מאבילות דעלמא שאחר הרגל משום היתר ייחוד יען שהיה אסור בייחוד בז' ימי משתה הלא אז לא היה אסור משום אבילות רק משום דם בתולים ומנדה לאבלות לא גמירי אנשי ועכ"ח דגם אסור משום אבילות ג"כ ושפיר אתי למטעי ושפיר מסייע ליה לר"י ומיושב הרמ"ה:

ושלישית נ"ל לפמ"ש טו"ז סי' שמ"ב דאם אירע אבל לחתן אחר החופה קודם שבעל יכול לנהוג אבילות תחילה ואח"כ ימי המשתה כדי להרויח תשמיש של ז' ימים דהא דנוהג ימי משתה תחילה הוא לטובתו ויכול לומר אי אפשי בתקנת חכמים עיי"ש ותקשי א"כ למה הכא נוהג ימי משתה ברישא הא אם ינהוג אבילות ברישא ירויח היתר תשמיש של שבעה ימים אחרונים וצ"ל דבאמת הפירוש רק אם רוצה ולפ"ז לא דמי לרגל דברגל ודאי לא יקל כיון שאינו רשאי לנהוג אבילות ברגל רק אח"כ אבל כאן כיון דאם היה רוצה היה נוהג אבילות ברישא ואפ"ה התירו שנוהג שבעה ימי משתה ברישא אם רוצה ואח"כ אבילות לכן קילא ליה וישן בין האנשים וממילא כיון דאסור ייחוד באחרונים אסרו גם בראשונים אף שיש בו איסור דם בתולים דלא יבא להקל משום זה הואיל ואיסור ייחוד בראשונים מותר ובאחרונים אסור יחשוב בראשונים שאינו מצד איסור נדה רק משום אבילות וקילא ליה משום שהם שבעה ימי משתה אמנם התינח אי דבר שבצנעה נוהג יש לטעות בזה אבל אם אין דבר שבצנעה נוהג רק משום דם בתולים אין כאן טעות ושפיר מסייע לי' לר"י וא"ש:

ויותר נ"ל על דרך זה ליישב דעת הרמ"ה דהא דקילא ליה כאן בז' ימי אבילות הוא מטעם שכתבתי יען שהיה יכול להקדים האבילות ואפ"ה מותר לאחרו ולהכי קילא ליה אם הטעם שמותר להקדים אינו להרויח תשמיש של שבעה ימים רק להרויח תשמיש בשבעה ימי משתה שלא ינהוג בהם גם דברים שבצנעה ומעתה אי נימא דדבר שבצנעה

אינו נוהג ופורש משום דם בתולים לא היה רשאי לאחר המשתה ולנהוג ימי אבילות תחילה שבלא"ה אסור בתשמיש משום דם בתולים וא"כ יכול לנהוג ימי המשתה תחילה ואין היזק במה שנוהג דבר שבצנעה בשבעה ימי משתה שהרי גם מי שאינו אבל נוהג אז איסור תשמיש בשבעה ימי משתה משום דם בתולים וא"כ במה שמקדים ימי משתה לא קילא כלל ולמה ישן בין אנשים אלא ודאי דמיירי באופן דליכא משום דם בתולים וע"כ פורש משום אבילות ומוכח שפיר דמסייע לי' לר"י וא"ש:

ומה שנ"ל עוד ליישב דעת הרמ"ה דמבואר באשר"י דמשו"ה דם בתולים קילא משום דהתירו לגמור ביאתו והנה בנדה דף ס"ה פריך אלא מעתה בעל נפש לא יגמור ביאתו ומשני א"כ לבו נוקפו ופורש והק' באשר"י שם על הראב"ד שפסק דמחויב לפרוש באבר מת א"כ מה נותנים לה דקאמר מר הא עכ"ח צריך לבעול בעילת מצוה ע"ש וה"נ דק' קושי' זו מאי פריך לא יגמור ביאתו א"כ נשארו הבתולים ועיין טור אה"ע סי' ס"ח דבסוף ביאה שותתין דם בתולים וא"כ בשום פעם לא יהיה רשאי לגמור ביאתו לכן פי' הרא"ש דמותר לפרוש באבר חי וזה פי' שהתירו לו לגמור ביאתו עיי"ש ולפי דבריו י"ל דאין פירוש בועל בעילת מצוה ופורש דפורש פי' לאיסור שלא יבעול עוד אלא ופורש קאי אהיתירא שמותר לפרוש באבר חי והנה הטעם דמותר לפרוש באבר חי הוא משום דא"כ לבו נוקפו ופורש וזה שייך בדם בתולים דאם לא נתיר לו לפרוש באבר חי לבו נוקפו ולא יבעול בשום אופן אבל כאן באבל דהתירו לו בעילת מצוה באנינות כדי שיחול עליו חתונה ושמחת נישואין ועיין בש"מ ומשל"מ ודאי דאסור לפרוש באבר חי דגם אם לא יבעול עתה גמר ביאה יבעול אחר אבילות ובלאה"נ ל"ש לבו נוקפו דשם יחוש שמא פרסה נדה תחתיו כיון שנאסר לו משום זה לפרוש באבר חי אבל כאן אם נאסור לו משום אבילות לפרוש באבר חי מאי לבו נוקפו שייך בזה ולכן החכים לפרש ופורש ויקברו את המת מיד לומר דאין פירש ופורש כמו בעלמא להתירא דמותר לפרוש באבר חי אלא לאיסורא שאינו רשאי לבעול עוד וכיון שאסור לגמור ביאתו דהיינו לפרוש באבר חי לא קילא לי' דם בתולים וא"כ אי דבר שבצנעה אינו נוהג היה מותר לישן עמה בייחוד אלא ודאי דמיירי במקום דליכא משום דם בתולים ולהכי ישן בין האנשים משום אבילות וכר"י וא"ש:

וביישוב קושי' ראשונה נ"ל דהנה קיי"ל אין בי"ד יכול לבטל דברי בי"ד חבירו אא"כ גדול ממנו בחכמה ובמנין אפי' בטל הטעם עיין בסוגי' דלעיל וא"כ לפי משנה ראשונה דלא היה צריך לפרוש משום דם בתולים ודאי היה צריך לישן בין האנשים באבילות דהכא משום דקילא ליה וממילא אפי' למשנה אחרונה דצריך לפרוש משום דם בתולים

ולא קילא ליה ובטל הטעם מ"מ תקנה ראשנה במקומה עומדת והוא ישן בין האנשים וכו' ועיין טו"ז סימן שמ"ב סק"ג ובהגהות מהרב"פ שם:

ובתוס' ד"ה אבל כתבו ור"ת ר"ל דבאין לו בנים אפילו לבעול שרי תוך שלושים אחר שבעה משום פו"ר והק' תוס' עליו מן מס' שמחות. ונ"ל דהנה קי"ל שאינו מקיים פו"ר אא"כ יש לו בן ובת ולפי"ז י"ל דאף ר"ת מודה באין לו בנים כלל לא קטנים ולא גדולים אסור לישא תוך למ"ד משום פו"ר כר"י אלא דאם יש לו בנות קטנות דמותר נושא אלא דלבעול אסור אם קיים פו"ר אבל בלא קיים פו"ר דהיינו שאין לו בנים זכרים מותר לבעול ג"כ בכה"ג משום פו"ר כיון דכבר נתנה אבילות לדחות בנישואין מפני פרנסת בנים קטנים אף דבלי מצות פו"ר הבעילה אסורה אף שנתנה אבילות לדחות אבל משום מצות פו"ר שרי לבעול בכה"ג שנתנה אבילות להדחות ולא קשה ממס' שמחות דשם מיירי שאין לו לא בנים ולא בנות כלל קטנים ולא נתנה אבילות לדחות אז לא דחי' משום פו"ר:

ובדיבור זה כתבו ונראה דביש לו בנים קטנים שרי לישא ואפי' הוא נמי אבילה וכו' ואע"פ שאפשר באחרת ונראה הטעם כמ"ש הרשב"א בקידושין דס"ה דקידושין לא הוי חב לאחריני יען שנאסרה עליהם משום אשת איש דהא כיון דחפצה באיש הזה אינה חפצה באחרים עיי"ש ועיין מהרשד"ם אה"ע סי' קס"ב וה"נ דכוותיה כיון שחפץ בזו לא ישא אחרת ולא יהיה מי שיפרנס בניו הקטנים ולכן שרי משום תקנתא דבנים אבל באין לו בנים ודאי אם אי אפשר באחרת מותר אף שהיא אבילה משום פו"ר אף שהיא אינה מצווה משום תקנתא דידיה כמו שמותר משום תקנתא דבנים אבל באפשר באחרת לא שריא בהיא אבילה דאי משום שרוצה בזו לא ישא אחרת ז"א דהא רק תקנתא דידיה הוא ואם הוא אינו חפץ בתקנתו מה אכפת לנו:

ובתוס' ד"ה כגון הק' למה לא מוקי ר"ח בכפר, ונ"ל דכבר הבאתי לעיל דעת הש"ך דבאחד מהם מוכן כגון פתו אפוי מותר להכניס לחופה ונראה דה"ה אם הכל מוכן ואיכא פסידא בחד מהם ולא באינך נמי מותר להכניס לחופה דמ"ש וכ"נ מלשון הברייתא מדנקט ויינו מזוג דשוב אינו מתקיים ולא נקט בפת ובשר באופן שאינן מתקיימין ונהי דבפת י"ל דהכל אינו מתקיים אבל פת ודאי מתקיים אלא ודאי דבפסידא דחד מינייהו נמי שרי להכניס לחופה ולפ"ז אי הוי ר"ח מוקי לה בכפר הו"א דמשו"ה מוקי לה בכפר דכולהי לא מזדבני ובעינן דוקא פסידא דכולהי וכדעת הב"ח הנ"ל להכי מוקי בנתן מים על גבי בשר לומר דדוקא בשר לחודא לא מזדבן כיון שנתן עליו מים אבל פת ויין מזדבני ואפ"ה שרי דמשום פסידא דחד מיניהו נמי שרי להכניס לחופה ואתי שפיר:

ובתוס' ד"ה אבל הק' לרב ושמואל דתשמיש בשבת של שבעה ימי אבילות רשות תקשי להו ברייתא דהכא וכו' ותי' דמפלגי בין חתן למועד ושבת אבל קשה דכל אותן הימים משמע אפי' בשבת, ונ"ל דלכאורה קשה מאי מקשו תוס' דילמא רב ושמואל מוקי לה משום דם בתולים כמשנה אחרונה וכשיטת הרמ"ה דגם דם בתוליה קילא ליה ולהכי ישן בין האנשים ואי כמש"ל דבימי אבילות יכולה לטבול ואין כאן איסור משום דם בתולים מ"מ בימי אבילות שפיר אסורה בתשמיש גם לרב ושמואל ועיין מהרש"א, ונראה דתוס' סברי דהא דאמרינן אבילות דהכא קילא ליה משום שהתירו לו להכניס לחופה ולדחות אבילות מעליו היינו רק אבילות דברים שבצנעה שבתוך שבעה ימי משתה משום שרואה דחופה אלימי מאבילות אבל שבעה ימי אבילות לא קילי ליה רק כיון דבימי משתה ע"כ ישן בין אנשים משום דדברים שבצנעה נוהג וקילא ליה ממילא אם בשבעה ימי אבילות יהיה מותר להתיחד יהי' נמי קולי ליה וכמש"ל ולהכי גם אז ישן בין האנשים וכל זה אם בשבעה ימי משתה הוא משום אבילות אבל אם דבר שבצנעה אינו נוהג אז רק משום דם בתולים ישן בין האנשים א"כ שבעה ימי אבילות לא קילי ליה דמדם בתולים לאבילות לא גמירי אינשי וא"כ תקשי למה בשבעה ימי אבילות ישן בין האנשים לרב ושמואל ומקשי' תוס' שפיר, אמנם כיון שתירץ דיש חילוק בין חתן לשבת ומועד א"כ בימי משתה אסור נמי משום אבילות ושפיר ישן אח"כ גם בימי אבילות ול"ק רק דכל אותן הימים משמע אפי' בשבת וזה ניחא דבשבת של שבעה ימ' משתה שפיר ישן בין האנשים משום איסור דם בתולים כקושי' ובשבת של שבעה ימי אבילות הלא לרב ושמואל דבשבת מותר בתשמיש א"כ אינו נוהג בשבת אבילות כלל וכל אותן הימים לא קאי רק אימים שהוזכרו ברישא דהיינו נוהג ימי משתה ואח"כ נוהג שבעה ימי אבילות ושבת הלא אינו משבעה ימי אבילות כלל וא"ש:

בגמ' כאן באבילות דידה ופרש"י כיון דאבילות דידה אינה שומעת לו ועדיין הדבר תמוה דלמה לדידיה איסור נדה חמיר מאבילות דידיה דבנדה מותר להתיחד ובאבילות דידיה אסור ולדידה אבילות דידה חמיר ונכנע לבה ואינה שומעות ונדה קילא לה דלכן אסורה לעשות לו דברים של חיבה ובאבילות דידה מותרת לעשות לו דברים של חיבה, ונ"ל דחשש יתגבר יצרו עליו ל"ש רק גבי איש ולא גבי אשה וכדאמרינן לקמן דף ס"ד מי שוכר את מי וזה יצרה מבפנים וזה יצרו מבחוץ וא"כ גם בנדה לא תשמע לו אלא דחיישינן שמא יבעלנה באונס ויעשה הוא עברה במזיד והיא באונס ולכן אסורים בדברים של חיבה אבל בייחוד אין חשש עליו כיון דחמיר ליה אבל באבילות דידיה אסור אפילו בייחוד דקילא ליה והיא ודאי תשמע לו שאין עליה איסור כלל רק מפני כבודו אבל

באבילות מותר אפי' בדברים של חיבה דאם יתגבר יצרו היא לא תשמע ואי שיבעלנה באונס הלא אין כאן איסור דעליו אין איסור שאינו אבל ועליה אין איסור כיון שאסורה בתשמיש רק משום שמחה וכיון שהיא אנוסה אין כאן שמחה ואין כאן איסור כלל אפי' איסור באונס משא"כ בנדה דיש כאן עברה דידיה ואפי' דידה רק שעברה באונס וא"ש: **וברש"י** ד"ה ונוהגת עמו אבילות אלמא מדלא קתני באבילות דידיה הוא ישן בין האנשים ש"מ חמיר ליה והוא פלא למה ציין רש"י על ונוהגת עמו אבילות, ונ"ל דלכאורה תמוה איך אפשר למידק מדלא תני הוא ישן בין האנשים מוכח דמותר להתיחד דא"כ איכא למידק מכל משניות שבש"ס מאי דלא תני שאסור הוא מותר, אמנם נראה דבאמת יש לדקדק למה דס"ד דבכל אבילות הוא ישן בין האנשים וכו' א"כ למה קתני דין זה דוקא הכא גבי חתן, ונ"ל דמבואר ביו"ד סי' קצ"ב בהג"ה בחתן שפרסה אשתו נדה קודם שבעל דצריכין שימור היינו דוקא אם ישנים בחדר אחד אבל אם אין ישנים בחדר אחד א"צ שימור עיי"ש ולפ"ז י"ל דוקא התם קודם שבעל דלא חל עליו חתונה כמש"ל יכולין לישן שלא בחדר אחד אבל כאן שכבר בעל וחל עליו חתונה מסתמא ישנים בחדר אחד משום שמחת חתן וכלה ולכן בשאר אבילות לא קתני הוא ישן בין אנשים דיש גם תקנה אחרת שלא ישנו בחדר אחד אבל כאן אשמעינן דמשום שמחת ימי המשתה או שמחת חתן וכלה כל שלשים מוטב הוא ישן בין האנשים וישנים בחדר אחד ולפ"ז פריך שפיר כיון דהכא נמי קתני ונוהגת עמו אבילות וס"ל למקשן דהפי' כדמסיק באפי' נהוג אבילות וא"כ מיירי בישנים בחדר אחד וא"כ הו"ל למתני הוא ישן בין האנשים וכו' וא"כ כיון דכל הקושי' דהו"ל למתני כן משום דקתני ונוהגת עמו אבילות שפיר ציין רש"י על זה: **ויותר** נ"ל לפמ"ש טו"ז באו"ח סי' תרט"ל סק"ט דמה שאין ישנים עכשיו בסוכה משום דשלוחי מצוה פטורים מסוכה וכיון דנשים פטורות מסוכה אם אינו רוצה לפרוש מאשתו מקרי דבר מצוה ואפי' אינה טהורה מ"מ הוי שמחה כשבעלה עמה בחדר כדאמרינן בגמ' שאסור לישן בחדר שאיש ואשתו ישנים שם ואר"י אפי' באשתו נדה שנ' נשי עמי תגרשון מבית תענוגיה עיי"ש ולפ"ז אם לא היה הדין הנוהגת עמו אבילות היה אסור לישן הוא בין האנשים והיא בין הנשים אע"ג דאסור בתשמיש ואפי' היה חשש שמא יתגבר יצרו היא תטען שיזהר ברוחו ומשום זה א"י להפקיע שיעבודה וגם תאמר שלא תשמע לו ומכש"כ אם אבילות חמירא דליכא חשש שיבעול ודאי היה אסור לישן בין האנשים וא"כ פריך שפיר כמו דקתני אינו רשאי להיות כוחלת ופוקסת וכופה מטתה משום שנוהגת עמו אבילות ה"נ הו"ל למתני דהוא ישן בין האנשים משום דנוהגת עמו אבילות דאי לאו דנוהגת עמו אבילות לא היה רשאי לעשות כן אעכ"ח דבאמת אינו

רשאי אף דנוהגת עמו אבילות ומשום דבאמת מותר להתיחד דגם אבילות דידיה חמירא ליה ושפיר ציין רש"י על ונוהגת עמו וכו' ואתי שפיר:

ובתוס' ד"ה ומי הק' דבלא ר"י הו מצי למפרך ברייתות אהדדי, ונ"ל דהר"ן הק' כמו שיום אחרון של רגל עולה למנין שבעה כיון שהוא מדרבנן כ"כ שבעה ימי משתה שהם מדרבנן יעלו ותירצו דשאני הכא דא"כ לא ינהוג אבילות כלל עיי"ש ולפ"ז י"ל דבלא ר"י הו"א דשאני אבילות דהכא קילא ליה יען שימי המשתה עולין לו כקושי' הר"ן ואינו נוהג ז' ימי אבילות רק משום דא"כ לא ינהוג אבילות כלל משא"כ אבילות דעלמא חמירא ליה או דבשאר אבילות שהוא מיד שנודע לו לבו נכנע בטבע כמ"ש הרא"ש ולא חיישינן שתתגבר יצרו משא"כ כאן שנוהג ימי משתה קודם אין לבו נכנע ועיין סי' שצ"ב גבי מתה אשתו ובשבעה ימי משתה אסור להתיחד משום דם בתולים דנדה קילא ליה מאבילות אבל לר"י פריך שפיר דעכ"ח בשבעה ימי משתה אינו משום דם בתולים דנדה חמירא ליה ומותר להתיחד בבעל ועכ"ח איירי היכא דליכא משום דם בתולים רק משום אבילות ובאבילות דשבעה ימי משתה לא ידע דקילא ליה ופריך שפיר דא"כ עכ"ח כל אבילות קילא ליה ותקשי ברייתות אהדדי וע"ז משני כיון דנוהג ימי משתה תחילה גם אבילות של ז' ימי משתה קילא ליה, ולפ"ז י"ל דגם לפי המסקנא הא דאבילות של שבעה ימי אבילות קילא ליה היינו מטעם הנ"ל דחושב דימי משתה כיון שהם מדרבנן עולין לו כמו יו"ט אחרון ולא חידש רק דאבילות צנעה בשבעה ימי משתה קילא ליה כיון שרואה שאלים שדוחה אבילות וכמש"ל עיין עליו:

אך לכאורה יש לחלק דלא דמי ליו"ט שנוהג עכ"פ קצת אבילות דברים שבצנעה מחמת אבילות ולכן עולה לו אבל כאן בשבעה ימי משתה אינו נוהג אבילות כלל מחמת אבילות דאיסור תשמיש הוא בלא"ה משום דם בתולים וכשיטת הרמב"ן בסי' שצ"ט שפסקו מחבר דדוקא אם נוהג גזירת שלשים ברגל מה שאינו אסור מחמת הרגל עולה לו אבל אם אסור גם מחמת הרגל אינו עולה וה"נ אין ימי משתה עולין כיון דאסור מחמת דם בתולים אלא דזה שיבוש דהא כאן מיירי לפי משנה ראשונה דליכא משום דם בתולים וא"ש:

ולפ"ז מתורץ קושי' מהרש"א על הרמ"ה דמאי קאמר מסייע ליה לר"י דילמא משום דם בתולים פורש וישן בין האנשים דזה אינו דהתינח בשבעת ימי המשתה אבל בשבעה ימי אבילות כיון דמותרת לטבול ל"ש משום דם בתולים וגם לא דאבילות דהכא קילא ליה וכנ"ל וא"כ אמאי ישן בין האנשים אע"כ דמיירי היכא דליכא משום דם בתולים וא"כ אמאי בשבעה ימי משתה ישן בין האנשים אלא ודאי מסייע ליה לר"י דדבר שבצנעה נוהג:

ובמהרש"א תמה על הראב"ד שבטור סי' שמ"ב שהתיר ל באבילות דהכא מזיגת הכוס וכו' ואפי' חיבוק ונישוק וגם הרא"ש אינו חולק עליו בזה בפ' וא"מ והוא פלא מסוגי' דשמעתין דחזינן בנדה שרי ייחוד ואפ"ה אסור דברים של חיבה ובש"ך סי' הנ"ל סק"ה העיר עוד דהרא"ש בשמעתין כתב להדיא באבילות דהכא דאינו מוזגת לו הכוס וכו' ונ"ל דלק"מ דודאי מודים הראב"ד והרא"ש דבאבילות דהכא שהייחוד אסור היה ראוי ליאסר דברים של חיבה מכש"כ דייחוד אלא דס"ל דבשבעה ימי המשתה כמו דהתירו שאר דברים של שמחה ושלא ינהוג אבילות ה"נ התירו דברים של חיבה ואפי' חיבוק ונישוק משום שמחת חתן וכלה ולפי"ז דוקא בשבעת ימי משתה מותר בזה ולא בשבעה ימי אבילות שאח"כ והמעיין בדבריהם יראה שכן הוא, ולפי"ז אין סתירה בדברי הרא"ש דבפ' וא"מ מיירי בשבעה ימי המשתה ובשמעתין מיירי בשבעה ימי אבילות ולק"מ:

ושנית נ"ל דהנה באמת יש לאסור באבילות דברים של חיבה וחיבוק ונישוק מפני שני טעמים האחד כדי שלא יבואו לידי הרגל דבר ושנית מפני דברים של חיבה גופא שהוא שמחה להם ואסור בימי אבלם וא"כ ודאי מודו הראב"ד והרא"ש דהכל אסור מפני טעם הראשון כדי שלא יבואו לידי הרגל דבר וכדמוכח סוגי' דשמעתין ולא חיבוק הראב"ד אלא דמפני שהוא שמחה לא אסרו אלא תשמיש דוקא ולא דברים של חיבה וחיבוק ונישוק ולשיטתו ביום גם ייחוד מותר ולא חיישינן להרגל דבר וממילא מותר גם בדברים של חיבה וחיבוק ונישוק משא"כ אם היה אסור בעצמותו מחמת שמחה היה אסור אפילו ביום, ולפי"ז א"ש גם דברי הרא"ש אף דס"ל דייחוד אסור גם ביום וחיישינן להרגל דבר מ"מ י"ל דס"ל דר"א לא פליג אשינויא קמא דבאבילות דידה לא חיישינן להרגל דבר ולא חידש רק דאפי' באבילות דידיה לא חיישינן להרגל דבר רק באבילות דהכא דקילה ליה ולא באבלות דעלמא וא"כ א"ש דאם האיסור בעצמותו משום שמחה אסור אפילו באבילות דידה הן מצדה והן מצדו דהא נוהג עמה אבילות אבל אם האיסור רק מצד שמא יבואו לידי הרגל דבר מותר באבילות דידה אפילו חיבוק ונישוק וא"כ א"ש דבפ' וא"מ מודה להראב"ד דאין איסור בעצמותו ונפ"מ דמותר בדברים של חיבה וחיבוק ונישוק באבלות דידה וב ובשמעתין מיירי מאבילות דידיה ודאי אסור משום הרגל דבר וא"ש:

ובש"ך שם סק"ו העיר על דברי העט"ז שכתב אע"ג דשאר אבל מותר להתיחד שאני הכא לפי שאשה חדשה היא לו ולא דק דלפ"ז אפי' אירע בו אבילות שבעה תוך שבעה ימי משתה אסור להתיחד והא ליתא כמבואר סי' שפ"ג עיין שם, והנה ספר עט"ז אין בידי לעיין בו אבל לפום רהיטא נראה דאין כונתו כמו שהבין הש"ך לפי שהיא אשה חדשה שייך יותר יצרו תקפו וכמ"ש תוד"ה ומי שאני דע"ז ודאי יפה כתב הש"ך דמוכח מסוגי'

דאין חילוק בין אשתו ישנה לחדשה אלא כונתו דס"ל דהא דאמרינן אבילות דהכא קילא ליה לפי שנוהג תחילה ימי המשתה ואח"כ ימי אבילות אין הפירוש משום שנדחה קילא ליה אלא לפי שרואה דשמחת חתן וכלה עדיף דמותר להכניס לחופה ולבעול בעילת מצוה כדי לדחות אבילות מעליו קילא ליה אבילות זו כל שלשים סמוך לחופה לפי שאשה חדשה היא לו ואז עיקר זמן שמחת חתן וכלה כמ"ש הרא"ש ור"ן דמשו"ה אין מונעים תכשיטין מן הכלה אפי' בתוך שבעה ימי אבל כל שלשים סמוך לחופה לפי שאז זמן שמחת חתן וכלה וא"ש דברי העטרת זהב גדולה:

ובגוף הנידון הלא מבואר היטב בטו"ז סי' שצ"ב סק"ה דבמתה אחי או אחות המשודכת אסור לעשות החתונה ופי' דהא דכתב המחבר לכנסה נמי אלאחר שבעה קאי ומה שהביא בספר פ"ת שם סק"ד בשם ס' מאיר נתיבים דהך לכנסה היינו מיד ומחמת זה התיר במתה אם הכלה לעשות כי נישואין אחר ג"י הראשונים הנה ס' מאיר נתיבים אין אתי לעיין בפנים מ"מ הא נראה שלא התיר אלא במתה אם הכלה אבל לא באחי משודכת, גם הגאון הצדיק מו"ה ייט"ב נ"י מסיגעט כתב לי שיש בידו תשובה הנ"ל מזקינו בעל השיב משה וכתב על הגליון בזה"ל תשובה זו לאו דסמכא הוא ודבריו מרפסין איגרא הכ"ד הק' משה עכ"ל לכן אין בידי להתיר לעשות נישואין תוך שבעה ימי אבילות במתה אחות משודכת, וה' אבלם יהפוך לששון ולשמחה והיתה הרוחה, וזווגם יעלה יפה, כנפשו ונפש ידידו הדוש"ת:

עמרם הק' בלוהם בק"ק הנ"ל

תשובה תמח

שיל"ת ב' אויפאלו ג' חקת תרס"ב לפ"ק:

שוכ"ט לידידי הרבני המופלג, מלא פלג, חו"ש כמו"ה אהרן זאב גלויבער נ"י בק"ק ב' טשאבא

מכתבו הגיעני ובדבר אשר האריך אם צדיקים מטמאין במותם ונתקשה בתוס' כתובות ק"ג ע"ב ד"ה אותו שכתבו שרבינו חיים כהן הי' אומר אלמלא הייתי כשנפטר ר"ת הייתי מטמא לו וכו' משום דצדיקים אינם מטמאין במותם, והק' מדברי רש"י בחומש פ' נשא בפסוק וישלחו מן המחנה שכ' דטמא מת מותר במחנה לויה והוא מגמ' פסחים ס"ז, ואמרינן שם לא טמא מת בלבד אמרו אלא אפילו מת עצמו שנ' ויקח משה את עצמות יוסף עמו עמו במחיצתו, וא"כ מי לנו גדול כיוסף הצדיק ושפיר לקח עצמותיו עמו במחיצתו שאינו מטמא וליכא הוכחה דשאר מת מטמא מת מותר במחנה לויה, וכן

תקשי לדבריו מאנשים שהיו טמאים לנפש אדם בין למ"ד סוכה כ"ה נושאי ארונו של יוסף היו ובין למ"ד מישאל ואלצפן היו שהיו עוסקים בנדב ואביהו הא צדיקים אינם מטמאין, ושמעתי קושיא זו מבני הב' החו"ש כה' משה נחום נ"י בשם הגאון מוהרש"ק [עיין בטוטו"ד מהדו"ג ח"ב סימן רל"א]:

הנה יעיין בש"מ שם דלאו משום דצדיקים אינם מטמאין בטלה כהונה אלא משום שהכל חייבים לטמא לנשיא וכ' הפלא"ה שם דמתוס' משמע דלכל ת"ח מופלג בדורו כר"ת מותרים לטמאות ועיין פסחים דף ע' ע"ב וטעמא נ"ל דהרי אמרינן בשבת ק"ה ומו"ק כ"ה דחכם שמת הכל כקרוביו ע"ש ועיין ביו"ד סוס"י שע"ד וא"כ כמו שמותר לכהן לטמאות לקרובים ומ"מ הוא טמא וחייב כרת על ביאת מקדש ה"נ בצדיקים וחכם מופלג מותר לטמאות אבל חייב על ביאת מקדש, והכי דייק לישנא דקאמר בטלה כהונה ולא אמר בטלה טומאת מת אלא ודאי דטומאת מת לא בטלה לשאר דברים ודיני טומאה רק כהונה בטלה שכהן מותר לטמאות לו, וכן לישנא דהרבינו ח"כ הייתי מטמא לו משמע הכי דמטמא אותו אלא דמותר לטמאות וא"כ לק"מ ועיין מל"מ פ"ג ה"י מאבל מבואר כמ"ש דרק כהונה בטלה אבל הם טמ"ט ע"ש [מל' החינוך מצוה רס"ג קצת לא משמע כן]:

ועונ"ל דהרי דעת הראב"ד פ"ה מנזירות דקיי"ל כרבה בנזיר מ"ב דטומאה וטומאה לא ואפילו פירש מן המת וחזר ונגע פטור והכהנים בזה"ז טמאי מתים הם ועוד אין עליהם חיוב טומאה, ונ"ל דאף דאמרינן בנזיר שם דשלא בחיבורין חייב היינו משום דכל זמן שנוגע במת כל הנוגע בו טמא ז' וכשפירש מן המת הנוגע בו טמא רק טומאת ערב וס"ל לראב"ד דזה דוקא אם הדבר נוגע להלכה ולמעשה משא"כ בזה"ז שכולנו טמאי מתים דליכא אפר פרה א"כ בלא"ה כל אדם טמא טומאות ז' שוב ליכא חילוק בין בחיבורים בין שלא בחיבורים, ועיין בתשובת רשב"א סי' שכ"ד שר"ת התיר כניסת כהנים לביה"ק דהלכה כר"ע דאמר נטמא ביום פטור לפי שאינו מוסיף יום על ימים ואפילו אוסר ר"ע לכתחילה מ"מ טומאתן בו ביום מדבריהם הוא וגדול כבוד הבריות ע"ש וא"כ במוסיף יום על ימים דחייב גם לר"ע היינו בזמן שהי' אפר פרה ומשום שהי' אפשר לו ליטהר יום אחד קודם אבל עכשיו דליכא אפר פרה אפילו ביום אחר אינו מוסיף יום על ימים דהא א"י ליטהר שפיר אין איסור לטמאות למת רק מדבריהם וטומאה דדבריהם דוחים מפני כבוד הבריות כדאמרי' ברכות כ' ואף דלא קיי"ל כראב"ד ור"ת מ"מ אפשר דר"ח כהן כוותייהו ס"ל ולכן אמר שהי' מטמא לו ועיין בדג"מ סי' שע"ב ובשו"ע סי' שע"ג ס"ז ובחת"ס יו"ד סי' של"ח, אבל עכ"פ טמא הוא וכ"ש בזמן שהי' אפר פרה דאפילו טומאת

כהנים לא הותרה ושפיר מוכח דמת וטמא מת מותר במחנה לויה וגם האנשים שהי' טמאים בין נושאי ארונו של יוסף ובין נתעסקו בנו"א וא"ש:

ואמנם בתוס' ב"מ קי"ד ע"ב כתבו וכן מצינו [ילקוט משלי ט' וזוה"ק פ' וישלח דקס"ח] כשהיה קובר את ר"ע [היינו אלי'] היה דוחה שא"ל וכי אינך כהן א"ל צדיקים אינם מטמאין ודחה אותם כן משום כבודו דר"ע ועיקר טעמו הי' לפי שהיה מת מצוה וכו', הרי שכתבו תוס' דהא דצדיקים אינם מטמאין הי' רק דחייה:

אבל לפענד"נ דתוס' לשיטתייהו דס"ל סדא"ו מה"ת לחומרא וא"כ נהי דזה אמת דצדיקים אינם מטמאין אבל מאן מפיס ומי יודע אם הוא צדיק גמור שאינו מטמא והרי אדם יראה לעינים ואין מורין דין עפ"י נבואה ורוה"ק עיין ב"מ בצלעות הבית סי' א' ובמק"א הארכתי בזה [ע"ל סי' של"א ושל"ב] ואפי' ע"י בת קול אין מורין דלא בשמים כמעשה דתנור עכנאי ועיין ישמח משה פ' שמיני אלא דמידי ספיקא לא נפקא שמא הוא צדיק גמור ואינו מטמא ולהכי דחי אותם אלי' הצדיקים אינם מטמאין ואי סדא"ו מה"ת לקולא רק מדרבנן לחומרא שפיר מותר לטמאות לו משום גדול כבוד הבריות, אבל תוס' ס"ל דסדא"ו מה"ת לחומרא לכן כתבו דהוי רק דחייה, אבל ר"ח כהן אפשר דס"ל כדעת הרמב"ם דסדא"ו מה"ת לקולא ושפיר אמר שהי' מטמא לר"ת דעכ"פ ספק הוא אולי הוא מצדיקים שאינם מטמאין, וכ"ז לענין טומאת כהנים שהוא לאו בעלמא אבל לענין ביאת מקדש ושילוח מחנות שהוא בכרת כבר כתב כ"מ פ"ט מטומאות מת הי"ב דבספק כרת מודה רמב"ם דספיקו לחומרא ושפיר מוכח מדלקח ארונו של יוסף עמו במחנה לויה דמת וטמא מת מותר במחנה לויה דאל"כ הי' אסור מספק, וכן אנשים שהם טמאים לכנס לעזרה שפיר באו לשאול מה יהא עליהם בעשיית פסח ואכילת קדשים שהוא בכרת בטומאת הגוף ולק"מ קושיתיו, ומבואר דלהני טעמים אין הלכה כרח"כ, ועיין פ"ת סי' שע"ב אות ב', ואלקי הצבאות יעשה עמנו לטובה אות, עדי יחוש ישיעות הנביאות, כנפש ידידו החותם בברכת התורה:

עמרם הק' בלוהם בק"ק הנ"ל

תשובה תמט

שיל"ת ב' אויפאלו ה' יתרו תר"ס לפ"ק:

שוכ"ט לבני אהובי הב' החרוץ ושנון כ"ה בן ציון נ"י:

תמול לעת ערב קבלתי מכתבך והנני להשיב לך בד"ת אבל יהיו דברי מועטים כי ציווי הרופאים עלי לשמור עיני כבבת, ומה שהפלאת על טו"ז יו"ד סימן שצ"ז שכתב כיון

דידוע שעכשיו מת וכיון שסוף האדם למות לא אמרינן השתא הוא דמת ועד עכשיו מוקמי' אותו בחזקת חי עיי"ש מערובין ל"ה בנגע בא' בלילה וא"י אם חי אם מת ולמחר השכים ומצאו מת ר"מ מטהר ומפרש רבא התם משום דאיכא תרי חזקה לקולא וחד מיניהו חזקת חי ולטו"ז כיון דסופו למות והרי השתא מת לפנינו לא מוקמי' אותו בחזקת חי טעית טעות גדול דמשם ראיה לטו"ז שהרי חכמים מטמאים שכל הטומאות כשעת מציאתן ולא מוקמי' אותו בחזקת חי וכדעת טו"ז והרי קי"ל כחכמים וכן פסק הרמב"ם פרק ח"י מאבות הטומאות הי"ד:

ושוב הבאת קושיא ממחותני הרב מו"ה ליב פ"מ נ"י בתוס' גיטין ל"ג שכתבו דבנזיר ששתה יין דלוקה ולא הוי התראת ספק שמא ישאל על נדרו משום דאוקמא אחזקה שלא שאל והא לא מוקמי' אחזקה להבא כדאמרינן גיטין כ"ח שמא ימות חיישינן, הנה הגיד לי בני אחיך הרב מוהי"י נ"י שקושי' זו כבר כתובה על ספר המקנה למחו' הגאבדק"ק פאקש נ"י ויפה השבת דדוקא גבי מיתה דודאי לא יחיה לעולם וימות פ"א לא אמרינן חזקה על להבא אבל בנזיר דאפשר שלא ישאל לעולם שפיר מוקמי' אחזקה גם אלהבא וכעין סברת טו"ז סי' שצ"ז הנ"ל, וחילוק זה שמעת ממני זה שש שנים בלמדינו סוגיא דגר קטן ושם עשיתי סמוכין לזה [עיין חידושי הר"ן נדה דל"ו ע"ב] והוא גם מילתא דמסתבר שהרי מעולם לא הי' חזקה שישאר כן להבא ועיין תוס' גיטין ב' ע"ב דאינה בחזקת שתהא רואה כל שעה, אבל לפענ"ד נראה דבנזיר לא מטעם דמוקמי' אחזקה להבא אתאי' עלה אלא דכבר כתבו תוס' כתובות ל"ג ד"ה נתרי דלא מיקרי התראת ספק אלא אם הוא ספק גם למותרה וכבר הסברתי בתשובה אחת למחו' הגאבדק"ק פאקש נ"י [ע"ל סי' שט"ז] הטעם עפמ"ש לח"מ פי"ב מסנהדרין ה"ב דגם במלקות בעינן שיתיר עצמו למלקות כמו דבעינן במיתה שיתיר עצמו למיתה ואם הוא התר"ס ואפשר שלא יהרג ולא ילקה אינו מתיר עצמו למיתה ומלקות בהתראתו כי סומך בדעתו שלא יגיעהו עונש ועיין חת"ס חו"מ סימן כ"ט ושמ"ק כתובות כ"ב ע"ב ורבינו יונה ריש ברכות [ועיין בית שערים חאו"ח סימן א'] ולפ"ז בנזיר ששותה יין והתרו בו וקיבל התראה והתיר עצמו למלקות עכ"פ עכשיו אין לו פתח וחרטה ורוצה לישאר בנזירותו ולא לישאל עליו ואם ישאר בדעתו של עכשיו ודאי ילקה ואין לו מקום לתלות שלא יגיעהו עונש שפיר מיקרי התראת ודאי ואם נשאר כן באמת שפיר לוקה וכן באשת איש שזינתה כיון שעכשיו אין בדעת הבעל לגרשה ולבטל הגט שפיר מתירין עצמן היא והבועל למיתה דאין להם במה לתלות שלא יגיעם העונש ושפיר הוי התראת ודאי ונהרגין, אלא דמלשון התוס' בגיטין

ל"ג לא משמע כן שכתבו דאוקמי' אחזקתה שהיא עכשיו נשואה דאל"כ נזיר וכו' משמע דמשום חזקה אתאי' עלה:

אבל נ"ל דאין הפירוש כמו שהבינו הם דהחזקה הוא מה שהיא עכשיו נשואה ואוקמי' לה אחזקתה שתשאר כך גם להבא אלא החזקה היא מה שאנו מחזיקין אותה לאשת איש ועיין תבו"ש סימן ח"י דמה שיצא הדבר בהיתר מיקרי חזקת היתר כדאמרינן בכתובות כ"ו ע"ב גדולה חזקה שהתירו לכהנים לאכול בקדשי גבול משום שאכלו בגולה אלמא דדבר שאנו מחזיקין להיתר מיקרי חזקת היתר וא"כ ה"נ מה שאנו מחזיקין לאיסור מיקרי חזקת איסור וכיון שאנו מחזיקין אותה לאשת איש מיקרי חזקת אשת איש לכן לא מיקרי הת"ס שמא ישלח לה גט ואח"כ יבטלנו שלא בפני שליח ויפקיעו חכמים הקידושין למפרע דאז הרי היא עכשיו פנויה והוא נגד חזקה שאנו מחזיקין אותה לא"א וזה כוונת תוס' דאוקמי' אחזקתה, פי' על מה שאנו החזקנו אותה עד עכשיו לא"א ואמרי' שהיא עכשיו נשואה ולא פנויה ע"י הפקעת קידושין וא"כ אין זה ענין כלל לענין דמוקמינן אחזקה דמעיקרא להבא, וכן בנזיר הוא מוחזק לנו בנזיר ומוקמינן אותו על חזקה זו שהוא נזיר דאם ישאל הרי חכם עוקר נדר מעיקרו ואינו עכשיו נזיר ומוקמינן ליה אחזקתו שהוא עכשיו נזיר ולא הוי הת"ס וא"ש, ובזה הנני חותם בברכת שוכ"ט אביך הנאמן דושו"ט:

עמרם הק' בלוהם בק"ק הנ"ל:

תושלב"ע

תשובה אחת מאחי הגאב"ד ב' אויפאלו

בשמחה רבה מלאתי בקשת אחי איש דגול מרבבה הגאב"ד ב' אויפאלו שליט"א ליתן מקום ולספח בסוף הספר ממנו תשובה אחת הלכה למעשה דשכיחי טובא הראוי לעלות על שולחן מלכים והי' כל המבקש דבר ה' בתוך הספר גם דברי אחי נ"י יהי' לנכח עין הקורא ובודאי ימצא בהם טעם זקנים דברים הגונים ראוים למי שאמרם הי"ו לאויט"א.

בעזה"י: שוכט"ס לידידי הרבני המופלג בתוב"י, איש חמודות מתנהג בחסידות כמו"ה נפתלי נ"י:

אחדש"ה עתה באתי עד"ת ע"ד שאלתו ברצועה שנפסקה ברחבה בכדי שלא נשאר כשיעור אורך שעורה בחלק ש שמקיף את הראש אם מותר למשוך הרצועה שתלוי למטה למעלה להקפת הראש ולעשות בו הקשר וחלק הנפסק ישלשל למטה אם ליכא בזה משום הורדה בקדושה כיון שלאחר תיקון זה יהי' אותו חלק הרצועה שמקיף הראש

ושהי' בו הקשר תלוי למטה או דילמא שאסור לתקנו באופן זה רק מותר לתפרו או"ד דגם לתפרו אסור ואם נזכה בדין שמותר לתפרו אם נכון גם לברך עליהם אלו תו"ד ביתר ביאור קצת:

תשובה הבית יוסף בסי' ל"ג הביא בשם הגמי"י אם נפסקה רצועה של ראש יתפרם ויהפוך הרצועה תוך המעברתא ע"ש והרי במקום שהי' קשר תחלה תלוי עתה למטה ואפ"ה שרי ומבואר דליכא בזה משום הורדה בקדושה ואף דלא קי"ל כהך הגמי"י כמבואר בשו"ע סי' ל"ג מ"מ לענין הורדה מקדושה איכא למילף מדבריו דבזה אין חולק עליו וכמ"ש מחהש"ק סי' מ"ב סק"ג דאמטו להכי המג"א שם בעי למילף מדברי הגמי"י דאם נפסק רצועה ש"י סמוך לקשר שמותר להפוך ראש האחר למעלה ולעשות בו קשר של יד והחתיכה שהי' בו הקשר יקשור למטה אלא שהמג"א שם שוב דחה דלא דמי דהתם עכ"פ באותו החתיכה שהי' בו קשר מתחילה יש בו גם עכשיו קשר ומה לי שהי' במקום זה או במקום זה משא"כ כאן דבאותו חתיכה שהי' בו קשר עכשיו לא יהי' בו קשר ע"ש והביאו להלכה גם בקסת הסופר סי' כ"ה ס"ה והנה עכ"פ מבואר מדברי המג"א דל"ש הורדה בקדושה רק בב' גופים נפרדים אבל כל שהוא גוף וגוש אחד ל"ש הורדה בקדושה אם קובע ממקום למקום, וכ"כ בתשו' מהר"מ שיק חאו"ח סי' ע"ה ותשו' מ"ח ח"ג סי' י"ד, ומצאתי בפמ"ג באשל שם שצידד לומר דלדעת מג"א אם ישליך הרצועה שנפסקה לפי שדי לו ברצועה שנשארה רק שבצד אחד טוב לו יותר לעשות קשר ש"י שרי להפכה דהואיל ובאותו הרצועה הקשר אין קפידא ע"ש וא"כ בנ"ד נמי שלא נפסקה הרצועה לגמרי ועדיין מחובר במקצת והוי גוש אחד דלית בי' משום הורדה בקדושה וז"פ וברור:

ועוד למ"ש טו"ז סי' קנ"ד סק"ז דהא דאסור לעשות מקדושה חמורה קדושה קלה היינו דוקא כל זמן שראוי לקדושה חמורה אבל אם אינו ראוי לזה רק לקדושה קלה עדיף טפי שיעשה ממנה קדושה קלה ממה שתהי' פנוי ותגנז ע"ש א"כ ה"נ בנ"ד עדיף לעשות הורדה בקדושה ברצועה זו ממה שיקח רצועה חדשה והישנה שנפסקה במקצת תיגנז כולה אם אין בחלק האחד כשיעור רצועה זו או מקצתה אם יש בחלק אחד ממקום שנפסקה ולהלאה כשיעור אורך רצועה והשאר תיגנז:

אמנם גדולי אחרונים הקיפוהו חבילי קושיות ועיין בכור שור מגילה כ"ו כי עיסה קושיות לקח:

א) מיומא י"ב דפריך למ"ד שמותר לכהן הדיוט ללבוש בגדי כה"ג שהשתמש מש בהן ביו"כ דכתיב והניחם שם שאין רשאי ללובשם ביו"כ אחר והשיב רבי בגדים שנשתמש

בהם קדושה חמורה ישתמש בהם קדושה קלה ע"ש ולהטו"ז מה זו תשובה כיון שאסור לכה"ג ללובשם ביו"כ אחר וא"כ אינם ראויין עוד לקדושה חמורה א"כ עדיף להשתמש קדושה קלה משתגנז:

ב) מע"ז נ"ב דקאמר שגנזו אבני מזבח ששקצו אנשי יון ופריך לתברינהו וישתמש בהן הדיוט ומשני לאו אורח ארעא דבר שנשתמש בו גבוה ישתמש בהן הדיוט וקשה הא בדעתם הי' לבנות מהם מזבח רק דלא אפשר דאבנים שלימות בעי' אבל עכ"פ הי' להם לבנות מהם עזרות ולשכות הבית דיש להם ג"כ קדושה ואף שהם קדושה קלה נגד קדושת המזבח מ"מ להטו"ז עדיף להשתמש קדושה קלה מלגנוז, ג) ממ"ש הרמב"ם פי"ז מסנהדרין נשיא שחטא מלקין אותו ואינו חוזר להיות כאחד משאר סנהדרין שמעלין בקודש ואין מורידין ולסברת טו"ז כיון שאינו ראוי לנשיא וראוי לאחד מן הסנהדרין למה אין מורידין אותו הרי עדיף להיות אחד מן הסנהדרין משיהי' נדחה לגמרי א"ו דגניזה עדיף מהורדה בקדושה ודלא כטו"ז ע"ש. ד) והפמ"ג במש"ז שם תמה על הטו"ז מהאי תיבה דאיפרט דמיעבדא כורסיא אסור ומשמע אפילו אינו ראוי לעשות זוטרתי אסור משום דהוי הורדה בקדושה ול"א שיעשה בה קדושה קלה דעדיף משתגנז ונשאר בצ"ע.

ה) ובתשו' בית שערים חאו"ח סי' ס"ה הקשה השואל ע"ד טו"ז ממנחות נ"ב ס"ת שבלה ותפילין שבלו אין עושין מהן מזוזה לפי שאין מורידין מקדושה חמורה לקלה והרי ס"ת שבלה נגנז כדקי"ל סי' קנ"ד ס"ה א"כ לסברת טו"ז הרי עדיף לעשות מהן מזוזה שהוא קדושה קלה משיגנז וכבר קדמו בקושי' זו בנובי"ת יו"ד סי' קע"ד:

והנה לקושי' פמ"ג תמה אני על תמיהתו שהרי בגמ' מגילה כ"ו אין זכר למו דכורסיא אסור אפילו ליכא למיעבד זוטרתי ואדרבה מלשון הגמ' דקאמר מיעבדא תיבותא זוטרתי שרי כורסיא אסור טפי משמע דדוקא ביכול למיעבד תיבה זוטרתי הוא דאסור למיעבד כורסיא אבל בליכא למיעבד זוטרתי ש"ד למיעבד כורסיא כדי שלא יהי' פנוי משום תשמיש ולא תיגנז ולק"מ:

ולקושי' השואל בתשו' ביש"ע תי' אאמו"ר עט"ר הגאון זצ"ל דהטו"ז שם דייק בלישני' "בהנך מילי" פי' בתשמישי קדושה דבזה עדיף שישתמש קדושה קלה משתגנז אבל בקדושה עצמה שאפילו הוא בטל ממצותו כמו ס"ת שאפילו אין קורין בו בקדשתי' קאי וכן תפילין שאפילו אין מניחין אותן בקדושתן קיימי באלו אמרו שאין מורידין אותן מקדושתן לקדושה קלה אפילו אם ישארו פנויין ויגנזו שאסור להוציאן מקדושתן הראשונה ודפח"ח, ובזה יתרועעו אף יסורו כל קושיות הנ"ל דבגדי כהונה מקרא מלא דיבר הכתוב בפ' תצוה ועשית בגדי קודש לאהרן אחיך דהוויין קדושה עצמה ולא

תשמישי קדושה, ואף שהראב"ע שם פי' שנקראו בגדי קודש בעבור שישרתו בהם במקום קודש מ"מ זה רק בשעת עשייה שלא נתחנכו עדיין בעבודה אבל כשכבר נתחנכו בעבודה יש בהם קדושה עצמה ואפילו אינו עובד שוב בהן שהרי אפי' אי בגדי כהונה ליהנות נתנו היינו משום דלא נתנה תורה למלאכי השרת כדאמרי' קידושין נ"ד אבל לכתחילה אסור ללבשן אפי' במקדש כמ"ש תוס' יומא ס"ט ע"א ד"ה בגדי וכשבלו וודאי מועלין בהם כדאמרי' קידושין שם וכ"פ הרמב"ם פ"ה מה' מעילה הי"ד ולמ"ש תוס' קידושין שם ד"ה בכתנות אפילו אותן כתנות שלא נתחנכו עדיין לעבודה נהי דאין קדושת כלי שרת עליהם מ"מ קדושת בדה"ב יש בהו ע"ש, וכן אבני מזבח הם קדושה עצמן ולא תשמיש קדושה וכדאמרי' מנחות צ"ט בתחילה תשמישי מזבח והשתא מזבח גופא, וכן הנשיא אפשר שאינו תשמיש קדושה רק כשנתמנה לנשיא נתעלה לקדושה עצמה ושפיר אמרינן בכל הני דמוטב שישארו פנויין וגנוזין מלהורידן בקדושתן, ולפ"ז בנ"ד דרצועות הוויין רק תשמיש קדושה כדקי"ל סי' קנ"ד ס"ג שפיר שייך סברת טו"ז ועדיף טפי להורידן בקדושה קלה מלגנוז הרצועה כולה או מקצתה וכמש"ל:

ומה מאוד מדוקדק הדק היטב לשון הגמ' דבכל דוכתי אמרינן מעלין בקודש ולא מורידין והך מעלין בקודש הוא לכאורה שפת יתר ח"ו שהרי העיקר דאתי לאשמועינן הוא דאין מורידין בקדושה ובהעלאה אין קפידא והול"ל רק אין מורידין בקודש וכבר עמד בזה טו"א מגילה כ"ז ע"ב, אבל לסברת טו"ז א"ש דהיינו דקמ"ל דרק כל זמן שראוי להיות מעלין בקודש אז אין מורידין דרק אז יש קפידא בהורדה בקדושה אבל אם אינו ראוי לקדושתו החמורה ואין מציאות להעלותו בקדושה אז שרי גם להורירו בקדושה דעדיף להורידו בקדושה משתיגנז או תישאר פנוי וא"ש:

אלא דמדברי מג"א שזכרתי משמע דלית לי' לסברת טו"ז דאל"כ הרי בנידון דהמג"א הרי אותה חתיכת הרצועה שהי' בו קשר מתחילה כיון שאינו ראוי לזה עדיף שיקשר למטה וישתמש בו קדושה קלה נשתגנז א"ו דלא שמועי לי' ולא ס"ל כסברת טו"ז, אך הרי כ"כ דלדברי המג"א בלא"ה ל"ש בנ"ד הורדה בקדושה כיון שהוא עדיין גוף אחד וכמבואר, ועיין ב"י יו"ד סי' ר"פ בשם תשו' הריב"ש סי' ל"ב שנשאל אם מותר ליקח מגליוני ס"ת שנקרעו בגזירה לדבק בו קרע שבס"ת שקורין בו והשיב דאפילו לכתוב עליו מזוזה אסור שאין מורידין מקדושה חמורה לקדושה קלה וכש"כ לדבק בו הקרע וכו' ע"ש ואף שאין ראוי לקדושה החמורה הראשונה ולא עוד אלא שגם עתה רוצה להשתמש לצורך קדושה שהי' בו בתחילה דהיינו קדושת ס"ת מ"מ כיון שאין משמש אלא מעשה דבק בעלמא והוי הורדה בקדושה אסור ומבואר ג"כ דלא ס"ל לסברת טו"ז ויש לעיין:

אבל נלע"ד דבנ"ד א"ל כלל לתיקון זה אלא דגם תפירה מהני וא"צ לזוז הרצועה ממקומה אפילו זיז כל שהוא, דהנה זה כמה עמדתי על המחקר אם נפסק הרצועה כמו בנ"ד שלא נפסקה הרצועה לגמרי רק שנשאר רוחב פחות מכשעורה איך הדין אם רשאי לתפרן ומצאתי אח"כ שהפמ"ג במש"ז סי' כ"ז וסי' ל"ג סק"ז מסתפק ועולה בזה ונשאר בצ"ע וגם בס' קסת הסופר סי' כ"ד אות וי"ו הביאו. וזה רבות בשנים אמר לי חכם א' שראה באיזה ספר שהביא ראי' מחולין י"א דקאמר אבל היכא דלייף לית לן בה דאלמא דהיכא דמחובר קצת חשיב שלם, ולא אתי יודע עד מה מה זו תשובה אם כונתו להביא ראי' דה"נ חשיב שלם וא"צ תפירה כלל, זה וודאי אינו ראי' דהתם בחולין דבעי' רק שיהי' שלם אמרי' דכל זמן שלא נחתך ונפסק לגמרי חשיב שלם וכדאמרי' התם ואי משום תמימה הנ"מ היכא דחתכה לגמרי אבל היכא דלייף לית לן בה אבל הכא דבעי' שיעורה כאורך שעורה וודאי דליכא למימר דבשביל שלא נפסק לגמרי נתרבה ונתארך רחבו לכשיעור שעורה, ואם כונתו דכיון דלייף ומחובר קצת מהני תפירה ג"כ אין ראי' מהתם דשם היכא דלייף כשר ולא בעי שום תיקון עוד אבל הכא הרי אתה אומר דהיכי דלייף נמי אינו כשר אם נשאר כך כמות שהיא וכיון דאינו כשר במחובר עדיין במקצת א"כ היכי מצי למילף מהתם דליהני לי' תיקון תפירה - אבל נ"ל דבנ"ד מהני שפיר תפירה שהרי לדיעה ראשונה שבשו"ע סוס"י ל"ג אפילו בנפסקה הרצועה לגמרי מהני תפירה אפילו במה שמקיף הראש והזרוע ולדיעה שני' שם רק למטה מזה מהני תפירה ומסקנת הפוסקים שם דבשעה"ד יש לסמוך על המקילין שלא יתבטל ממצות תפילין אבל לענין הברכה גם על הכשרים לדיעה שני' אין לברך עליהם ועיין אריכות טו"ז שם ובס' קסת הסופר סי' כ"ד ס"ו וא"כ בנ"ד איכא ס"ס שמא בלא נפסקה לגמרי לכ"ע בכל מקום מהני תפירה ושמא הלכה כשיטת הסוברים דאפילו בנפסקה לגמרי מהני תפירה אפילו במקום שמקיף הראש והזרוע וא"ל דהוי שם אונס חד דשמא מהני תפירה די"ל דכיון דהך ספק דבלא נפסקה לגמרי מהני תפירה הוא גם אליבא דדיעה שני' דס"ל בנפסקה לגמרי ל"מ תפירה במה שמקיף הראש והזרוע א"כ הו"ל כספק אחד מתיר יותר מהשני דל"ח שם אונס חד כמ"ש ש"ך בכס"ס אות י"א וי"ב, ועוד דהא עכ"פ איכא נמי לספוקי בהא דבלא נפסקה לגמרי א"צ תפירה כלל דהיכא דלייף לית לן בה ואת"ל דבעי תפירה שמא מועיל לכ"ע אפילו במה שמקיף הראש והוא ס"ס מעליא ועוד דלפמ"ש הפליתי בקונטרס בית הספק ודגמ"ר בכס"ס דלהרמב"ם דסדא"ו מה"ת לקולא א"כ ספק הראשון משוי לי' דרבנן ובספק השני הו"ל סדר"ב אפילו כה"ג דהוי ס"ס שא"י להתהפך ושם אונס חד מהני ועיין תשו' תורת חסד סי' ג' דבאיסור עשה אפילו דאורייתא דלכ"ע סדא"ו

מה"ת לקולא כמ"ש פמ"ג בפתיחה כוללת ובספרו תיבת גומא פ' בשלח מהני גם ספק אחד בגופו וספק אחד בתערובת וכל כה"ג דלא דיינינן לי' בעלמא בס"ס ע"ש וא"כ כש"כ בנ"ד דשיעור רוחב שעורה ל"ה רק מדרבנן ואפילו הי' מה"ת מ"מ הרי אינו בלאו ומהני שפיר ס"ס אפילו בשם אונס חד וא"י להתהפך, ואולי אפילו תפרו בחוטין ולא בגידין ג"כ כשר דיש לצרף עוד ספק דשמא הלכה כשי' האו"ח וב"י דמייתי מג"א סוס"י ל"ג דא"צ גידין כלל ומותר גם בחוטין בכ"מ דמהני תפירה לרצועות שנפסקו אך לא נשאלתי ע"ז ויש להתיישב בדבר:

ומה שצל"ע לכאורה הוא למ"ש מג"א סי' תס"ז סק"ב ופר"ח בכס"ס ופמ"ג סוס"י ק"י דא' ליכא אלא חדא ספיקא אין לעשות בידים עוד ספק להיות ס"ס דאין עושין ס"ס בידים וה"נ האיך יתפרנו ויעשה עוד ספק דשמא הלכה דמהני תפירה הא אין עושין ס"ס בידים ואפילו הוי רק דרבנן תקשי' דהא אין עושין סדר"ב בידים כמ"ש מג"א סי' יו"ד סקי"א ופמ"ג שם, ועיין טו"ז או"ח סי' ע"א סק"ג, אך גם הא לא תברא דזיל בתר טעמא דאין עושין ס"ס וסדר"ב בידים משום דהוי כמבטל איסור לכתחלה כמ"ש פמ"ג סוס"י ק"י וא"כ כאן דהוי מצוה ול"ש אין מבטלין איסור לכתחלה כמ"ש טו"ז ומג"א רס"י תרכ"ו או משום דלמצוה קמכוין לא יעשה המצוה בעבירה ואין חשש שמא יבא להתיר כל האיסור או משום דאמא"ל היא רק במקום שנהנה ומלל"נ ע"ש וממילא כאן שפיר עושין גם ס"ס וסדר"ב בידים וא"ש:

ולענין הברכה אם לברך עליהם הנה הפמ"ג במש"ז יו"ד סי' כ"ח סקט"ז חוכך בזה דהיכא דאיכא ס"ס מוטב שלא לברך ובס' חיי"א כלל ה' ס"ו פסק בפשיטות דביש ס"ס לברך נמי ספק ברכות להקל ובנש"א שם אות וי"ו האריך ונסתייע מדברי הפוסקים בסי' ר"ח דעל אורז ודוחן מברכין שהכל או בפה"א אף דבאורז לכ"ע מברכין במ"מ מ"מ כיון דלא ידעי' איזה אורז ואיזה דוחן מברך שהכל וקשה דמ"מ יברך במ"מ דשמא הוא אורז ואת"ל שהוא דוחן הרי לדעת הרא"ש והרבה פוסקים גם על דוחן מברכין במ"מ א"וו דעל ס"ס אין מברכין, ולפענ"ד י"ל דהך ספק דלא ידעינן איזה אורז ואיזה דוחן ושמא הוא אורז הוא ספק חסרון ידיעה דלא מצרפי' לי' לס"ס כמ"ש ש"ך בכס"ס אות ל"ד ולא נוכל לחייבי' בברכת במ"מ מטעם ס"ס ושנית נ"ל עפ"י סברת ר"ת שבתוס' חולין י"א ד"ה ליחוש בנסקלין בנשרפין כיון דממנ"פ נהרג ממיתה למיתה לא אזלי' בת"ר וה"נ אני אומר דכוותי' באורז ודוחן דממנ"פ הוא מברך ויוצא בברכת שהכל או בפה"א לענין זה שתהא ברכה אחרת המיוחדת ומבוררת לאורז יותר מכח ס"ס לא אזלינן בתר ס"ס ואמרי' ספק ברכות להקל אבל בעלמא שפיר י"ל דמברך אם יש כאן ס"ס להחמיר

בברכה כיון שאנו דנין על הס"ס אם יברך כלל ודו"ק, וגם מה שנסתייע מדברי המג"א סי' קע"ח סקי"ב כבר עמד בזה בפמ"ג בא"א שם ודחה דאין אחר הכרעת רמ"א כלום ע"ש ותבין, וכ"כ פמ"ג או"ח במש"ז סי' ער"א סק"ד דאפי' במיעוט נגד הרוב אמרינן ספק ברכות להקל דהא ס"ס נמי לא מהני בספק ברכות וס"ס כרובא וכ"כ בזכל"א אות ב' סק"ס בשם כנה"ג, אבל בלח"מ פ"ד מברכות ה"י מבואר דבס"ס להחמיר בברכה מברך וכבר הרגיש בזה בפמ"ג בסי' כ"ח הנ"ל, ובשו"ת בית שלמה חאו"ח סי' ק"ב הביא ראי' מדברי הרמב"ם פ"א מה' מגילה דעיר ספק מוקפת חומה מימות יב"נ דקוראין בי"ד ובט"ו ומברכין על קריאתה בי"ד לבד הואיל והוא זמן קריאתה לרוב העולם וכ"כ הר"ן פ"ק דמגילה דמברכין בי"ד שהולכין אחר רוב העולם והכי קי"ל בטוש"ע סי' תרפ"ח ומבואר דאף לענין ספק ברכה אזלי' בת"ר וה"ה בתר ס"ס דס"ס עכ"פ כרוב ע"ש וכ"מ בפמ"ג עצמו במש"ז או"ח סי' קמ"ג סק"ב דבמחלוקת הפוסקים אי הוי טעות בס"ת או לא איכא ס"ס שמא הלכה דאין זה טעות ופסול ושמא הלכה כרמב"ם בתשו' דקורין בס"ת פסולה ומותר לברך ע"ש ומבואר דסובר דמברכין בס"ס, וכ"מ בשע"ת או"ח סי' ת"ר בשם שבו"י ח"ג דבליל ב' של ר"ה יכול לברך זמן על תירוש אע"פ שכבר ברך שהחיינו על ענבים מטעם ס"ס דשמא הלכה כשיטת הסובר באו"ח סי' רכ"ה דאף אם בירך זמן על ענבים חוזר ומברך גם על תירוש ושמא הלכה כהסוברים בסי' ת"ר דבכל ענין מברך זמן בליל ב' דר"ה ע"ש והרי שלך לפניך חבל נביאים מתנבאים בסיגנון אחד דבס"ס להחמיר בברכה שפיר מברכין, ומיהו בהאי דשבו"י י"ל דכיון דרוב הפוסקים מסכימין לברך זמן בליל ב' דר"ה בכל ענין וכן עיקר להלכה כמ"ש הטור ופוסקים שם ל"ח ס"ס גמור דהך ספק שמא מברך זמן בב' דר"ה הוא קרוב לודאי ואינו נכנס בגדר ספק וכעין שכ' תוס' פסחים ט' ד"ה ואת"ל דאימר אכלתי' עדיף משאר ספיקות דספק הרגיל וקרוב לודאי ול"ח ס"ס ע"ש ובפר"ח כס"ס אות י"ד:

אבל נ"ל למ"ש הפלאה ספ"ק דכתובות דהא דאין הולכין בממון אחה"ר היינו דוקא היכא דאין נפ"מ רק לענין ממון כגון בשור ונמצא נגחן ב"ב צ"ב אבל אם אנו דנין על הרוב אף לענין שאר מיל והחזקנו הרוב לענין דבר אחר ה"ה לענין ממון אזלי' בתרי' ע"ש וכבר נשתמשו הרבה בסברא זו ועיין ח"ס או"ח סי' ר"ח ובאמת מבואר סברא זו בתוס' בכורות כ' ע"א ד"ה לקולא ל"ח למיעוט שכתבו ואפילו לכהן ינתן כיון דקרב למזבח מטעם רוב ע"ש ובמקו"א הארכתי בזה, וה"נ אני אומר דכוותי' דאפילו להסוברים דאין מברכין בס"ס היינו דוקא אם אנו דנין על הס"ס רק לענין הברכה אבל אם אנו דנין על הס"ס לענין דבר אחר וכגון בנ"ד שאנו דנין על הס"ס להכשיר התפירה ברצועות מכיון

שבאנו לכלל הכשר התפילין ע"י הס"ס תו מותר גם לברך עליהם כנלע"ד נכון בס"ד, ומצאתי און לי בפמ"ג סי' כ"ח שכ' בחיה שנולד בה ספק טרפות ויש ס"ס להכשירה פשיטא דיברך על הכיסוי ע"ש והוא סיוע גדולה לדברינו:

לכן נלע"ד דכל זמן שלא נפסקה הרצועה לגמרי יכול לתקנו ע"י תפירה אפילו במקום שמקיף הראש והזרוע ולברך עליהם וכש"כ אם משך הרצועה למעלה וחלק הנפסק שלשל למטה דליכא בזה הורדה בקדושה כמש"ל דאז חזי לאצטרופי גם דיעה שניה שבשו"ע סי' ל"ג דמה שחוץ לשיעור המקיף הראש וזרוע אפילו בנפסק לגמרי מהני תפירה כנלע"ד ברור ואמת, ובזה אתן החותמת בברכת שוכ"ט כנפשו ונפש ידידו דוש"ת:

בן ציון בלום ב"ר עמרם גאון זצ"ל:

אחרי חיתום שטרות מצאתי דאתאי לידי ס' אשל אברהם מהד"ת להגה"ק מבוטשאטש זי"ע וראיתי שם בסי' מ"ב שהעלה דלמ"ש מג"א שם סק"ג לחלק בין דברי הגמי"י ובין היכא דאיפסק רצועה של יד שדן עלי' המג"א [הובאו דבריו בפתח דברינו] אם נפסק קצת מרוחב הרצועה עד שלא נשאר בה במקום א' רוחב שעורה מותר להפך הקצוות כיון שהוא חתיכה אחת לכ"ע [ופלא שלא זכר שד דברי הפמ"ג שמסתפק בזה אם מהני אפילו תפירה בזה כמש"ל ועכ"ח משום דסובר דל"ח חתיכה אחת] ומה שהי' תחילה קרוב להקשר ועכשיו מתרחק אין קפידא עיין פמ"ג כאן ובנפסק לגמרי ל"ה ראוי להוציא מקום הנפסק חוץ להיקף הראש והקשר שיש הורדה לחתיכה הפסוקה וכמדומה שהמנהג להקל בזה וצלע"ע, ועוד כתב שם דבתפילין דר"ת נראה שמותר להפך וכש"כ כשמחובר קצת רק שנתמעט מכשעורה ושיעור השעורה הוא רק מה שבו הקמח בלי כל מה שבולט כעין מוץ ריקן מקמח ויובחן זה ע"י רוחב השעורות שאורך אחת היא כרוחב ג' וחצי ומשערין מקום שטח היותר רחב וכשכווץ הרצועה ואפשר למותחה על רוחב שעורה נר' שאין קפידא בזה שהיא ככפולה זע"ז וכשרה עכ"ל קדשו, עיניו לנוכח יביטו כי בנידון שלפנינו זכיתי לכוון לדעת לדעת קדושים להלכה ונתתי שמחה בלבי ושלום תנין מידידו הנ"ל:

מפתח

א בנדון שו"ב שנטל קבלה ושכח הדינים אם יש להעמידו על חזקתו כיון דהוי חזקה דתליא במעשה.

ב בנדון שו"ב שהוא ואחר עמו אמרו ששחט כהוגן וב' אחרים הכחישום והשוחט אכל והאכיל אחרים מבהמה זו קודם שבא לפני ב"ד אם יש לאסור השוחט. פלפולא טבא ע"ד פמ"ג בפתיחה לה' שחיטה סוף שורש ה' וסתירת תוס' כתובות כ"ב ד"ה הבא לתוס' יבמות צ"ג ד"ה מאי חזית בדין תרי ותרי נאמן בברי שלו נגד החזקה שעמד עליו המהרש"א יבמות פ"ח בתוד"ה והבא. ע"ד ש"ש ש"א פ"ז דס"ט ברה"ר טהור אפילו היכא דליכא חזקה.

ג בנדון שו"ב שהעיז פניו נגד הרב שהוא תחתיו וגם הוציא עליו ש"ר שהאכיל טרפות וגם לא הראה לפניו סכינו אחר בקשת הרב להראות לו.

ד אם רב בעירו מותר לשחוט בלי נטילת קבלה.

ה אם אטר יד כשר לשחוט ובאיזה יד ישחוט אם בימין שלו או בשמאלו.

ו ע"ד השגות הטו"ז ביו"ד סי' א' סק"ו על פסק הרמ"א בשוחט שנטל קבלה ונמצא שא"י דאין מטריפין למפרע מה ששחט.

ז נדון קצב שעבר ג"פ הת"כ שנתן לקיים הפשר שעשו הקצבים בפני הרב אם נאמן לקצב ולמכור בשר כשר במקולין:

ח ע"ד קושית ראשונים אהך דרמא"ש מומחין אמאי לא נימא סמל"ח.

ט ע"ד נובי"ק אה"ע סי' מ"ג דנגד חזקת א"ז איכא חזקת טהרה דבהמה בחיי' בחזקת טהורה היתה. יישוב קושית אמרי אש יו"ד סי' ח"י אנוב"י הנ"ל מחולין פ"ו וקושית מהרי"א עליו מתוס' בכורות כ'. ע"ד ש"ס חולין י"ב אי שע"ש אפילו בתרומה נמי. ע"ד תוס' חולין י"א ד"ה אבל אמאי לא יליף רוב מכל הקרבנות דדחי שבת ול"ח שמא ימצא קרבן טרפה. ע"ד קושית שיחת חולין ומעיין חכמה על תוס' הנ"ל הא י"ל דשנים שחטו ושנים שעשאו פטורין.

י פלפול עצום ע"ד חת"ס יו"ד סי' קס"ז שדחה דברי נובי"ק אה"ע סי' מ"ג שסותר דעת הריב"ש דרוב לא עדיף מב' חזקות.

י"א יישוב קושית השואל דניליף רוב מסנהדרין ס"ט ע"ב.

י"ב פלפול בדין דקטן מקרי בר זביחה דכשיגדיל יהי' אסור בנבלה שנתנבלה כבר בקטנותו. יישוב קושי' תוס' נדה מ"ו ד"ה כגון אמאי לא מוקי שאכל הוא בעצמו לכשהגדיל.

י"ג מצדיק עצמו מהשגת השואל במ"ש ליישב בתשובה הקודמת קושי' תוס' נדה הנ"ל.

י"ד בדין שחט וליתא קמן למיבדקי' שברמ"א יו"ד סי' א' ס"ב שהשיג השואל מכאן ע"ד נובי"ק יו"ד סי' מ"ג ונ"ז דל"א בס"ס היכא דאיכא לברורי מברירנן אם א"א לברר רק

ספק אחד. פלפול ישר ונחמד ע"ד קושי' הטו"ז אה"ע סי' י"ז סק"ה על הריב"ש מיו"ד סי' קי"ח. יישוב סתירת המחבר שבסי' א' בטבח שעשה סי' בראש הכבש שיהא נראה שהוא טרפה דמהני אמתלא מסי' קפ"ה בלובשת בגדי נדה דלא מהני אמתלא. טעם דגוי א"נ בעדות אשה באינו מסל"ת.

ט"ו ביאור שיטת הרא"מ שבהג"א ומרדכי רפ"ק דחולין דאיש המוחזק בכשרות נאמן אפילו באתחזק איסורא אע"ג דאין ע"א נאמן נגד חזקת איסור. ע"ד קושית פלתי דמפרכסת יהי' אסור למ"ד אין שחיטה לעוף מה"ת. ע"ד תוס' חולין צ"א ד"ה כמאן שכתבו דב"נ נצטוה על הנחירה. ע"ד חת"ס יו"ד סי' י"ח וי"ט דמותר למכור ב"מ לעכו"ם מבהמה שנתנבלה בשחיטה אע"ג דלנכרי בנחירה תלי' מילתא והני ב"מ כאמ"ה דמי ול"ש מא"מ דהא גם לישראל אסור בהמה שנתנבלה. ע"ד קושי' חת"ס יו"ד סי' קמ"ז אהא דחידש רמב"ן דאשה נאמנת על בעלה אע"ג דאין ע"א נאמן באתחזק אי' דמתוך שנאמנת ע"ע נאמנת על בעלה. עוד פלפולים שונים ונחמדים על ס' שערי צדק להגמוהר"מ פנעטה.

ט"ז בנדון איש שהי' מוחזק לאדם כשר בהיות עוסק במו"מ ואח"כ העני ונטל קבלה ונעשה שו"ב ואיזה שבועות אח"כ הקול נשמע שלפני ח"י שנים נשבע לשקר בערכאות לפי אומדנות אנשים, אם נשבע לשקר פסול לשחיטה, אם נאמן לקול שנשבע לשקר, אם צריך לטרוח לברר דבר זה.

י"ז בנדון אם מותר לשו"ב לשחוט בהמה שהי' ידע שהיא גנובה או גזולה אם אין בו משום לפ"ע, ואם שחטה אם היא אסורה משום אעל"מ, ואם השו"ב רשאי לקבל שכר מן הגנב או גזלן.

י"ח בנדון שו"ב שנודע שגנב אם יש לסמוך עליו להיות שו"ב.

י"ט אם יש להעביר שו"ב שצבע שערותיו הלבנות לש לשחור.

כ בנדון שו"ב הנ"ל שמסר לקצב מומר לחלל שבתות ולאכול נבלות בפרהסיא פתקין בחת"י עליהם ובעה"ב סומכין על פתקין אלו שהוא כשר מה דינו. ת"ח שיש לו התרות הוראה ואינו ממונה מהקהל אבל הבעה"ב סומכין עליו בהוראה אם יכול לפסול השו"ב במקומו.

כ"א בשו"ב ששחט בהמה שהי' לה סירכא שעברה ע"י מיעוך ומשמוש במקום שאין ממעכין תוך שנתה והקצב ושותפו שתקו כששאל אותם אם עברה שנתה והשוחט אכל ממנו מה דינו.

כ"ב שו"ב שאינו נוטל ידיו אחר שינת היום ושוחט בלי כובע ובלי מלבוש עליון רק בקאפיל והעמדאר מעל וכשמתפלל לפני התיבה צופה ומביט אנה ואנה לשחוק מה דינו.

כ"ג להגאון בעל יריעות שלמה הערות על ספרו ופלפול נחמד באיזה מקומן של שבחי שבס' הנ"ל.

כ"ד ע"ד תוס' סנהדרין ע"ז ע"א ד"ה סוף וכו' שכ' אהא דאמרי' חולין ל"א דאפי' אי לא בעי כונה לשחיטה מ"מ נפלה הסכין ושחט שחיטתו פסולה דאתי' כמ"ד אשו משום ממונו וק' הא שם מחלק אליבא דר"י בין נפלה להפילו והוא סובר אשו משום חציו בב"ק כ"ב.

כ"ה ע"ד ש"ס חולין מ"א דקאמר אתרו בי' וקיבל התראה אין לך מומר גדול מזה ואמאי הא עדים שהותרו בו יכולין לומר לאסור היין באנו והוי עשאאי"ל וגם הוא לא נהרג כבסנהדרין מ"א ושוב י"ל דלצעורא קמכווין.

כ"ו ע"ד קושי' פמ"א ח"ג סי' כ"ט והגהות מו"ה רוו"ב דברש"י כריתות כ"ו משמע דבמליקה ל"ש איסור חשנב"ע ובנזיר כ"ט משמע איפכא. מה שהק' עוד הפמ"א על רש"י כריתות ז' דבאין למזבח אלא דמה לא חשיבא אכילה ומשו"ה חטאת העוף בא על הספק הא בנזיר כ"ט ילפי' זה מהיקש. ועוד תי' על קושי' השואל בענין זה.

כ"ז פלפול בדברי תוס' תמורה י"א ע"ב בד"ה היא בדין חשנב"ע. בדברי פלתי רס"י ס"ה שהביא ראי' דשליל גידו אסור מכריתות כ"א ע"ב ע"ש. יישב על קושי' הגאון מהרא"י הכהן אהא דפסקי' ביו"ד סי' ט"ז ס"ט כר"מ דחש"ו ששחטו בינם לב"ע מותר לשחוט בנו באותו יום משום דחש"ו רוב מעשיהם מקולקלי' ולר"ן ביצה כ"ט דבדשיל"מ ל"א בת"ר ג"ז הוי דשיל"מ. ע"ד קושית תוס' ע"ז י"ב ד"ה דילמא. בדברי הרמב"ם פי"ז ממ"א וביו"ד סי' י' דשוחט בסכין של עכו"ם מדיח ביה"ש ותמהו הא הוי סדא"ו ולחומרא. אם טעם קלוש מותר תלי' באם ילפי' ממשרת או מג"ע. ע"ד הדקדוק דקתני הלוקח יין מבין הכותים ולא נקט מכותים. קושי' בכתובות מ"ז דקאמר ממונא מאיסורא לא ילפי'.

כ"ח פלפול בדברי הרמב"ם בפיה"מ חולין י"ד הידועי'.

כ"ט בפיה"מ הנ"ל שקשה עליו מב"ק קי"ב. יישב קושי' שע"ח כתובות ל"ד על הרמב"ם פ"ג דגנבה ש"ד דפרה שאולה אצלו שטבחה דרך גנבה בשבת פטור אף מן הכפל דאיסור שבת וגנבה באים כאחד ואמאי לא קאמר דפטור משום קלב"מ פלפול ארוך בענין זה

ל ע"ד הקושיא איך משכחת חיוב דו"ה בטביחה דלמא במקום נקב קשחיט והוי נבלה ושוחט ונתנבלה בידו אפי' לרבנן פטור מד"ה ול"ש לומר דאזלי' בת"ר דאין הולכין בממון אחה"ר

ל"א פלפול בדברי מהרי"ט הנודע דל"ש לומר בשוחט בשבת אעל"מ כיון דלא ניתקן האיסור אפי' אי אמרי' ל"מ. ע"ד רש"י התמוה פסחים ע"ג בשוחט בשבת מבחוץ לע"ז תיקון להוציא מידי אמה"ח לב"נ הא תיקון להוציא מאמה"ח גם לישראל.

ל"ב אמאי לא יהי' שחיטת שבת אסור משום לא תאכל כל תועבה דתועבה ניכרת היא שנשחטה היום. הערות שונות על הרמב"ם בפיה"מ חולין י"ד. ע"ד תוס' שבת ע"ה ד"ה שוחט. על קושי' פנ"י דשוחט בשבת יהי' חייב משום מפרק ורמב"ם דחובל חייב משום מפרק.

ל"ג ע"ד דורש לציון שחידש דאכילת קדשים מצוה אפי' בפחות מכזית.

ל"ד ע"ד החקירה אם פסול שחיטה מדרבנן יש לו דין נבלה דאו' לענין מלקות ולענין שאר דברים.

ל"ה ע"ד הקושי' על דין ולד הנולד מב"פ ובהמה דעלמא דאין לו תקנה בשחיטה ביו"ד סי' י"ג.

ל"ו ע"ד הב"י שתמה על הרמב"ם שהשמיט להא דר' משרשי' דב"פ הבא על הבהמה אותו הולד אין לו תקנה.

ל"ז מבאר דהא דאין חוששין לזרע האב לא תלי' בהא דירך אמו כחידושו של השואל. ועוד ישובי' על איזה הערות השואל על קושי' תוס' בכורות ז' ותוס' חולין ס"ט ד"ה או דילמא.

ל"ח ע"ד ש"ס חולין פ"ב בשחטה ואת בת בתה ואח"כ שחט בתה דסופג שמונים, ואמאי הא בשחט אמה נאסרה בתה לשחוט משום או"ב וכששחט ב"ב איך יחול איסור בנו ואותו הא אאחע"א. ע"ד מהרי"ט קידושין שחידש דהא דאין איסור אלמנה חל על איסור אחוה היינו לחייב עלי' גם משום אלמנה אבל בהתרו בו משום אלמנה או בשגג באחוה והזיד באלמנה חייב ונראה סתירה לזה מזבחים ס"ט ע"ב. קושי' על רש"י חולין ק"א שכתב דיו"כ לגבי שבת הוי כולל ואמאי ל"ה מוסיף מגו דחל על הנעשה ב"מ בשבת דלגבי' הוי ב"א. בדברי שעה"מ פי"ז מא"ב דמשו"ה הוי עינוי דיו"כ ומלאכה דשבת שם אחד דמרבינן שאר עינוים חוץ מאכילה ושתי' משבתון ביומא ע"ד ופרש"י דגבי עינוי כתיב. בתוס' חולין צ"ו לר"ש הוי ברי' אמאי ערלה וכה"כ בטלין ומאי קושי' הא לר"ש כל העומד לשרוף כשרוף והו"ל כנסרקה הברי'.

ל"ט ע"ד קושי' ברש"י חולין ע"ט דפריך וליפלגו בחוששין לזרע האב בפלוגתא דחנני' ורבנן ונימא ר"א אינו נוהג בזכרים.

מ בדין המבואר ביו"ד אה סי' ט"ז סי"ב באו"ב שנשחטה היא או בתה היום והאחרת נתערבה באחרות וצריך לשחוט מהם היום דתקנתו דנכבשינהו דניידו אם זה דוקא בנתערבה קודם ששחטה האחרת או אפילו אם נתערבה לאחר ששחטה האחרת. במה שחידש החו"י באם נאסרה לאחר שנתערבה אין בו דין בע"ח חשיבי ול"ב ושייך בי' ברירה ועוד בדברי תשו' חו"י סי' קל"ג.

מ"א ע"ד ספיקו של הפרמ"ג ביו"ד שפ"ד סי' ח"י אות ח' בהא דקי"ל כל מילתא דלא רמי' עלי' דאינש לאו אדעתי' אם הטעם משום דאומר בדדמי ולכן בב' דל"א בדדמי ל"ש כ"מ דלא רמי' וכו' או הטעם משום דטרוד בעבודתו לאו אדעתי' ולכן אחר אפי' אחד נאמן.

מ"ב עוד בספיקו של הפמ"ג הנ"ל בתשו' הקודמת.

מ"ג ע"ד הערות מהרש"ק בהא דפסקי' יו"ד סימן י"א דאין שוחטין לתוך הכלי הא מפורש בתורה להיתר בפ' מצורע ושחט את הצפור האחת אל כלי חרס וגו' ולטו"ז דבר המפורש בתורה להיתר אין כח ביד חכמים לאסור. ע"ד הש"ך יו"ד רע"ו דשם קודש שלא נכתב לשם קדושה מחקו לצורך תיקון הא עה שאסור מפני מ"ע אפי' בח"ח אסור.

מ"ד אם מותר לשוחט לעשות מסחר בשומן מאותן אווזות פטומות שהוא בעצמו שוחט ובודק הושטין.

מ"ה בנדון בהמות גנובות והשוחט יודע שהם גנובות דמותר לו לשחוט כמבואר לעיל סי' י"ז אם יברך ברכת השחיטה או לא.

מ"ו פלפול ארוך בדברי ר"ש שבתוס' חולין כ"ח ע"ב ד"ה לפי ותוס' עירובין ה' ע"ב ד"ה וספק דאע"ג דגם בידי אדם א"א לצמצם מ"מ כשר בשחט מע"מ למ"ד מע"מ כרוב משום דאימא שחט רובא ואם הם שוין רחמנא אמר לא תשייר רובא ולמ"ד מע"מ אינו כרוב אימא נשאר רובא חיים ואפי' הם שוין רחמנא אמר שחוט רובא.

מ"ז ע"ד קושי' מחר מהרש"א חולין י"א אהא דקאמר ר"א אתיא משחיטה עצמה וכו' אמאי לא פשוט ר"א בדף ט' האיבעי' דבא זאב ונטל בני מעים וכו' משחיטה עצמה דלא חיישי' שמא במקום נקב נקב. ביישב הדקדוק דאמרי' א"ר שחוט ואכול שהוא שפת יתר. ע"ד ש"ס חולין ל"ג דאמרי' דלא כראב"י.

מ"ח ע"ד החקירה בספק דרוסה שיש חשש נדרסו הסימנים אם השחיטה מועלת בה לטהר מידי נבלה. בדברי מל"מ פ"ז ממעילה ה"ו שהוכיח מחולין ק"מ דאין מבטלין

אי' דאו' בידים מה"ת. בדברי פלתי סי' ל"ג וסי' ק"י בביה"ס דנקובת הושט ופסה"ג הוי ספק בשחיטה.

מ"ט [ובפנים נדפס בטעות תשו' מ"ג] עוד בענין הנ"ל.

נ בדין פר"ח וח"א שמכשירין ב' ושטי' אם מחוברים למעלה ולמטה, אם צריך לשחוט שניהם או סגי בא' מהם:

נ"א ע"ד קושי' ראש יוסף בתוס' חולין ב' ד"ה שמא יגע ולא אמר שלא ישחוט שמא אתי לימשך בפנים משום דטמא מיזהר זהיר ומידכר. ע"ד קושי' תלמוד א' בחולין כ"ח ראב"א אטר ושט ולא קנה.

נ"ב ע"ד תמיהת הכ"מ על הרמב"ם ע"ו ממלכי' הי"ב דבהמה שנשחטו אפילו ב' הסימנים כ"ז שהוא מפרכסת בשר הפורש ממנה אסורה לב"נ, ואמאי הא בחולין נ"ג אמרינן תניא דלא כראב"י. בתוך הפלפול בענין לאו הבמכ"ע. בדברי מג"א רס"י קכ"ח שכ' ליישב תוס' שבת קי"ח דאין אי' בזר הנושא את כפיו. יישב לקושי' ד"מ ע"ד תוס' חולין הנ"ל מכתובו כ"ד. יישב על קושי' פמ"ג בשורש ה' בפתיחה לה' שחיטה על ריצב"א דוזבחת הוא רק תיקון לאו מחולין פ"ו.

נ"ג בדין בהמה בכלל חי' לענין כיסוי דם בחולין פ"ד. פי' דברי תוס' סוכה ל"א ד"ה אשרה. קושי' ע"ד תוס' חולין פ"ח ד"ה שחיקה.

נ"ד אם למ"ד טרפה חי' שייך גם בעוף או דילמא בעוף כיון דזוטר חיותי' כ"ע מודה דטא"ח. אם בדרוסה מודה דאינה חי' מקרא דלכלב תשליכון אותו. אם בטרפות יותרת לכ"ע ט"ח.

נ"ה בענין הנ"ל להצדיק עצמו מהשגות השואל.

נ"ו עוד בענין הנ"ל.

נ"ז עוד בענין הנ"ל. ע"ד קושי' ספר תולדות אברהם בתוס' חולין י"א דילפי' רוב עדיף מחזקה מפ"א דאזלי' בת"ר אע"ג דאיכא חזקה דגברא שהוא בחזקת טמא. יישב על קושי' השואל לדעת רמב"ן דיש טרפה דחוזר להכשירו א"כ מ"פ מנחות ו' וטרפה מהכא נפקא ת"ל ממשקה ישראל אמאי לא משני דצריך מן הבקר בטרפה שחוזר להכשירו דלישראל מותר ואפ"ה פסולה לגבוה.

נ"ח ביאור דברי מהרש"א חולין מ"ג בתוס' ד"ה הנך דאפקת.

נ"ט בנדון עוף שהטיל בצים ואח"ש נמצא שדרתו עקומה והעיקום התחיל מעט אחר כלות מקום שכיבת עצם של אגפים המחובר לגוף למטה לצד זנבה והי' נראה שהעקום

הוא מתולדה וקודם שנודע הריעותא נתערב ביצת עוף זה בין שאר ביצים וקרוב לודאי שבשלו מהם אפי' בלא קליפתן מה משפט הביצים והכלים שבשלו בהם.

ס בנדון פרה חולנית שלא יכלה לעמוד על רגלה ולא הי' אפשר לה לכפוף רגלה ועכו"ם כפפה בחזקה ונשמע קול כמו שהי' שוברים איזה דבר במקום שהקולית מחובר עם הגוף ואח"ז הלכה כמה פסיעות בלי גרירת רגלי' מה דינה.

ס"א בדין התבו"ש סי' ל"ג דאם ניקב עור אחד בתורבץ והשני בושט זה שלכ"ז אם דינו כטרפה או כנבלה.

ס"ב אם מראה עורות הושט הם ירוק או שאר מראות שאינם לבן או אדום מה דינו.

ס"ג בענין בדיקת הושטין אם רק פנימי של עור הפנימי או גם צד חיצון של הפנימי יפה לבדיקה. ע"ד קושי' מהרש"א בתוס' חולין כ"ח שכ' שיש שום חולי שמאדים כמו דריסה ואין לו בדיקה מבחוץ ולא אמרו דמשום דרוסה גופא אין לו בדיקה:

ס"ד אם נאבד הושט בלי בדיקה מאוזות הלעוטי' בחוטי תורגמה אם יש להכשיר האוזות.

ס"ה ע"ד קושי' מהרש"א חולין כ"ג עמ"ש תוס' שם שיש שום חולה שיאדים כמו דרוסה ואין לו בדיקה מבחוץ אמאי לא אמרו דאיכא למיחש למיעוט דרוסה גופא דאין לו בדיקה מבחוץ (ועיין סי' ס"ג וס"ו).

ס"ו עוד בדברי מהרש"א הנ"ל. יישוב על קושי' רא"י על המהרש"א חולין י"א דסמל"ח ל"ה אלא מדרבנן שהוא נגד תוס' יבמות קי"ט וחולין פ"ו. דלר"מ סמל"ח הוא מה"ת. יישוב על קושי' שעה"מ פ"ג מייבום. ע"ד מהרש"א שם דבמיעוט דלא שכיח לא אמרי' סמל"ח ומיעוטא דפרה נמי לא שכיח א"כ איך ילפי' דאזלי' בת"ר גבי קטן וקטנה הא התם הוי מיעוט דשכיח. על דקדוק רא"י אמאי קאמר חולין שם פסח וקדשים מא"ל הא פסח נמי קדשים.

ס"ז ביאור דברי תוס' חולין כ"ח ניקב זבל"ז דלמא כונת רבה וכו'.

ס"ח ביאור דברי הש"ס חולין ר"פ השוחט דפריך עד כמה לשחוט וליזול. ביאור דברי הרא"ש חולין מ"ג שכ' דהקילו בספק דרוסה הואיל וא"א בענין אחר, ודברי הר"ן בסוגי' דושט שתי' קושי' הרא"ש הנ"ל דסמנים קשים הם אצל דרוסה.

ס"ט בדברי תוס' חולין כ"ח שהק' על רש"י דבר אוזא דממסמס קועי' דמא ל"ב למיבדקי' משום ספק דרוסה דתלי' בכלבא או בקני' דמה נפ"מ לספק דרוסה ולא קאמר נפ"מ לספק נקובה. ע"ד קושי' הש"ך בסי' ל"ג לשי' דנקובת הושט הוי נבלה מחיים למה קתני נקובת הא אמרי' חולין ל"ג דנבלה מטמא מחיים לא קתני. יישוב על קושי' השואל על הש"ך

דנקוה"ו לא הוי נבלה מחיים. ע"ד מהרש"א בכורות כ' בתוס' ד"ה חלב פוטר. יישוב לשון הטור סי' ל"ג שכ' ניקבו שניהם אפי' זה שלכ"ז טרפה הלכך בכ"מ שניקב טרפה.

ע ע"ד רש"י חולין מ"ה דפי' דכבדא כי כבדא עד שינטול כולו כדתנן גבי כבד ולא נשתייר ממנו כלום שלא אליבא דהלכתא דקי"ל דבעי שיור בכזית. ע"ד קושי' הפלתי סי' ט"ל מה בין רש"י ותוס' כיון דלשניהם סרכא בכסדרן כשר ושלכ"ס טרפה. בדברי ב"י סי' מ"ח שהביא דעת הרמב"ם פ"ו משחיטה דמחט שנמצא בעובי ביסה"כ מצ"א כשרה אפי' נמצא בחוץ. בדברי הש"ך סי' נ"ה דבנשבר הערקום טרפה דחיישי' מחמת חוזק השבירה נפסקו צוה"ג. על קושי' מנ"ח בהשמטות מצוה תקמ"ה אשי' הר"א שברא"ש נדרים ל"ד דיכולין להקדיש מציאה אף שאינה תוך ד"א של אדם וכו' שהוא נגד גמ' חולין קל"ט

ע"א בנידון ריאה שנמצאת אונה יתירה בסוף שיפולי האומה אם כשרה.

ע"ב בנידון ריאה שיש ב' אונות בימין וסדק ובשמאל ב' אונות ועוד א' בסוף שיפולי אומה מה דינו.

ע"ג בריאה שנמצאת בועה באונה עליונה למעלה מחצי' וחוץ לחריץ ואחר הנפיחה הבועה שוה לבשר הריאה והבועה אין לה מראה ריאה מה דינה.

ע"ד ריאה שהי' בה פיצול מקמא וארוכה מהגומה והי' לה תואר ורד קצת רק שהי' נגד חריץ הורדא אם יפה הורה המורה להטריף.

ע"ה בנדון ריאה שהי' בה כמה סרכות שלכ"ס ואחר מיעוך ומשמוש נראה על מקום הסרכא כעין בועה קטנה מלאה רוח והי' בשיפולי אונה ובדק במים פושרין ולא בצבץ אם יש להכשיר.

ע"ו בדין סרכא כסדרן על יתרת בדרי דאונה אם מקרי תל"ר. ע"ד רשב"א ופסקי המחבר רס"י ל"ו דקרומי ריאה שנקבו זה שלכ"ז כשר. בדברי טו"ז סי' ל"א סק"ד דבמחט בחלל הגוף כיון דעכ"ח עשתה נקב שפיר יש לחוש שמא ניקב א' מהאברים אבל בתולעת כיון שאין הכרח שעשה נקב לא מחזקי' אי' ממקום למקום. על קושי' פלתי סי' ט"ל מה בין רש"י דאין סרכא בלא נקב ובין תוס' דסרכא שלא כסדרן טרפה משום סופו להתפרק כיון דלשניהם כסדרן כשר ושלכ"ס טרפה (ש"ל סי' ע') יישוב קושי' הגאון מקאמינקא לשי' רש"י דאין סרכא בלא נקב, ע"ד קושי' חת"ס יו"ד סי' ל"ח בתוס' חולין מ"ו ד"ה היינו.

ע"ז בנדון תשו' הקודמת להצדיק עצמו מהשגות השואל.

ע"ח בנדון פ' כבשים ממק"א שנשחטו מהם הרבה ובכולם הכבד מתולעת באופן שהוא כשר אבל הי' בהם עוד ריעותא כשבדקו הריאות מצא מגבה בפרט סמוך לחצר הכבד

מראות אדומות ובתוכם כמו נמוכי' תכופי' זל"ז ובדקם בפושרין והי' מבצבצין והטריף ועתה השאלה בריאות אשר נמצא להם כתמי' הנ"ל אם אמרי' שהנסיון מעיד שסופו לנקוב כמו שהרבה הי' נקובי' א"כ כנקוב דמי וטרפה גם קודם שנקוב.

ע"ט בדין דג"מ סי' מ"ח בדעת באר עשק דבעופות פטומי' אין שומן הקורקבן סותם.

פ בטרפש הכבד שנסרך להמסס וביה"כ ונמצא מחט תחוב בפלידערליך או נמצא מחט בפרש ולפי אמירת הטבחים המנהג להכשיר שם והשוחטים אין יודעים המנהג מה דינה.

פ"א בנדון בהמה שחלתה ואומן בקי עשה לה רפואה הידוע לנקוב במחט בדופן הבהמה כנגד הטחול וניקב עור החיצון מה משפט הבהמה וחלב ואם יש להאמין לרופא.

פ"ב בדין רמ"א יו"ד סי' מ"ג שכתב ויש מחמירין אם נמצא כמין טחול בצד העב.

פ"ג בדין נימוק הולד במעי בהמה שהד"מ מטריף ובשו"ע והגהת רמ"א וש"ך וטו"ז לא הביאו דין זה רק התבו"ש חושש בליכא הפ"מ. ע"ד הפלתי שהביא ראי' דנימוק הולד כשר מזבחי' ע"ד.

פ"ד בנדון אוזא פטומה שנמצא מחט תחוב בקורקבן ונקב מעל"ע והי' שם שומן הרבה ונתחב קצת גם בשומן אבל נשאר עוד שומן הרבה להגין על הנקב מה דינו.

פ"ה בדין באר עשק דס"ל בניקב הקורקבן בעופות פטומי' דל"מ מה שהשומן סותם משום שהשומן אינו בתולדה וכשיוכחש יסור השומן והדג"מ סוס"י ע"ח (ובפנים ציין בטעות סי' מ"א) השיג עליו מר"ן פא"ט.

פ"ו בנידון א' שאכל בשר קורקבן עם חזרת הרגיש בפיו ומצא חתיכת "דראהט" ארוך כחצי אגודל מלוטש ועקום קצת והרב דשם אסור ודעת השואל להתיר, הדין עם מי.

פ"ז באוזא ששתאה סיד מה דינה אם דומה לחלתית:

פ"ח באוזא ששתאה סיד רותח אם אין חשש משום נחמרו בני מעי'.

פ"ט אם בשתיית מים חמין בבהמה שייך נחמרו ב"מ שהאריך בזה החת"ס יו"ד סי' נ"ד. ע"ד רש"י זבחים ע"ד ע"ב ד"ה נפולה מן הגג וכו' שצריכין ביאור. פלפול עצום ע"ד הרמב"ם פ"ב מאיסורי מזבח שכ' דטרפה אסור למזבח משום הקריבהו לפחתיך ובש"ס מנחות ה' מבואר דפסול מן קרא דמן הבקר וכו'. הרבה יישובי' על קושי' שעה"מ פי"א מה"ש על כ"מ שכ' דדעת הרמב"ם דקרא מן הבקר רק אסמכתא א"כ איך ילפי' מרישא של עולה רוב הא קרבן טרפה מותר מה"ת ודחה תי' החת"ס בסי' ע"ב על קושי' שעה"מ הנ"ל.

צ בנדון תשו' הקודמת להצדיק עצמו מהשגת הגאון השואל.

צ"א בתרנגולת שהי' ניכר שנשרפו הנוצות קצת בראש הכנפים וגוי המוכר הגיד שפרחה כנגד הלהב ונחרכו כנפיה אם יש לחוש משום נחמרו במ"ע.

צ"ב בגף העוף שנסדק לארכו תוך רוחב אגודל סמוך לגוף מה דינו.

צ"ג ע"ד סתירת ב"י דבסי' נ"ז הרעיש על הטור שכ' דודאי דרוסה שנתערב' באחרות יש לו תקנה דנכבשינהו דניידו וכל דפריש מרובא פריש הא אם אין האי' ניכר במקומו גזרי' שמא יקח מן הקבועה ובסי' ט"ו פסק המחבר כטור דבהמה שנשחטה אמה או בתה היום ונתערבה באחרות יש תקנה דנכבשינהו דניידו. בדברי תוס' ע"ז ו' ד"ה ודלמא.

צ"ד נדון עופות שהי' בכלוב מנסרים רחוקים זמ"ז ב' אצבעות במקום שברדלס הנקרא טחור או מארדער מצוי ולא נשמע שום רעש ותחילת הלילה מצאו העופות מפוזר ומפורד בחצר וגם בכלוב הי' ד' או ה' עופות ונקטע רישא דחד מנהון מה דינם.

צ"ה נדון דיר גדול כמו ה' אמות על ה' אמות שוחקות הי' בה כמו ל' בר אוזות ובבקר מצאו ה' מתים ואחד מהם חסר ראשו וברדלס מצוי שם ובעופות הנשארים לא נראה שום ריעותא מה דינם של הנשארים.

צ"ו בנדון צ' אוזות קטנות בחדר אשר ארכו ג' אמות וחצי ורחבו ב' אמות מצומצמת ופ"א נמצא בבקר ג' מהם מתים נשוכים בצוארם והשואל אומר שדמם נמצץ ובבקר שני נמצאו ט"ו הרוגים באופן זה ממש מה דינם של אוזות הנשארים [בפנים נסמן בטעות רשב"ם ב"ב כ"ב שאין לו ענין לכאן].

צ"ז נדון י"ט עופות הנקראי' אינדיק שהי' בחצר גדול בקצה העיר וקרוב לחצות לילה נשמע צעקת העופות בחצר וכאשר יצא הבעה"ב מצא עוף אחד נתלש ממנו הנוצות שעל גבו אבל לא ניזוק ועוף א' מצא שתחוב צוארו בתוך גדר והי' מת ולא נודע אם גם המזיק הי' מקרקר אם יש להתיר משום ס' כלבא ס' שונרא תלי' בכלבא.

צ"ח בדין ספק דרוסות, והשאלה אינו מפורש עיין בפנים.

צ"ט בנדון דיר שהוא י"ב אמות אורך וח' אמות רוחב הי' צאן והרומה וגם ישראל שכבו סמוך לדיר ופתאום שמעו הכאן מקרקרין ואחר אשר דרכו קשתם נגד זאבים ראו ג' זאבים רצים הלאה ובאו לדיר ומנאו שני כבשים מתים ועגל א' שהי' ג"כ בדיר הי' מלא פצעים.

ק נדון י"ד עופות שהלכו אנה ואנה בדיר גדול ובא ברדלס הנקרא טחור והמית י"ב מהם ושנים נשארו חיים ולמעלה סמוך לתקרת הבית הי' דף ועל דף זה הי' ט"ז עופות ובאלו שלמעלה לא ניכר שום רושם אפי' בח' מהם מה דינם.

ק"א נדון א' שלקח כ"ה כבשים ואחר ששחט א' מהם ראה השוחט על ערפו כעין מכה והי' פתוחה ומלאה דם ומוגלא ונראה להם שהכבש הי' נדרס ושאלו לרועה ואמר שנדרס מזאב ושוב שאלו להממונה בשדה ואמר שהרועה שקר ענה שהוא לא הי' בהדיר ושוב שאלו להרועה ואמר שבהיותם בשדה בא הזאב ודרס אם יש להתיר הכבשים.

ק"ב עוד בנידון השאלה הנ"ל בענין הפה שאסר הוא הפה שהתיר.

ק"ג בדין קטן יש לו זכי' במתנות כהונה שהאריך הקצ"ח סי' רמ"ב סק"ד וסתירה לזה מריטב"א שבשמ"ק ב"מ כ"א. בדברי פנ"י גיטין ל' דהא דכהן בבעה"ב חוזר היינו רק לשמואל דמיירי במזכה ע"י. אחר ואינו ברשות לוקח אבל לרב ועולא לא. בדברי תוס' ב"ב קכ"ג והג"א גיטין ל' דטעם דמהני מכירי כהונה דהוי מתנה מועטת והרי רב מוקי במכירי כהונה ומשמע ב"מ מ"ט דאיהו סובר אפי' במתנה מועטת יכול לחזור ומאי מהני מכירי כהונה. ע"ד קושי' טיב גיטין על. ראב"ן דאם כהן חוזר בבעה"ב א"צ לקבל מי שפרע וכו'.

ק"ד בדברי מרדכי ס"פ הזרוע דל"א בת"ר גבי חורי הנמלים משום דכתי' עני ורש הצדיקו צדק משלך ותן לו ל"מ רוב א"כ למה הוי דמאי רק מדרבנן משום דרוב ע"ה מעשרין נימא צדק משלך ותן לו ול"מ רוב.

ק"ה בדברי תוס' בכורות כ"ז דל"ש למשחה לגדולה אלא בבשר ולא בתרומה וק' ע"ז מסוטה ט"ו דאמרי' דרשאין הכהנים ליתן לשיירי מנחות שמן ודבש דא"ק למשחה לגדולה כדרך שמלכי' אוכלין אע"ג דשיירי מנחות ל"ה בשר.

ק"ו ע"ד הסתירה להפלא"ה ספ"ק דכתובות דהיכא דאזלי' בת"ר לענין שאר דברים גם לענין ממון אזלי' בת"ר ממרדכי פ' הזרוע רמז תשל"ז בשם ראבי"ה דהקונה הלחיים דכלפי הראש מן הגוי וכו'.

ק"ז ע"ד קושי' שג"א מובא בחת"ס יו"ד סי' ע' לרמב"ם בה' מלכים דב"נ מוזהר על אבמה"ח ועל בשמה"ח מה נ"מ לב"נ מאי' אמה"ח הא בעי משהו בשר גידין ועצמות וא"כ על משהו בשר לחוד חייב דלא נאמרה שיעורין לב"נ כמבואר ברמב"ם שם.

ק"ח ע"ד גמ' פסחים כ"ב ע"ב דקאמר מנין שלא יושיט כוס יין לנזיר ואמה"ח לב"נ אמאי נקט דוקא הני תרתי לענין לפ"ע.

ק"ט בדברי הגמ' הנ"ל דפריך לר"א דלא תאכל איה"נ נמי במשמע והרי אמה"ח וכו' והק' הגרע"א בחת"ס או"ח סי' פ"ו למ"ד בהמה בחי' לאברי' עומדת [ולשי' רש"י אליבא דכ"ע או לאברי' או לחתיכת בשר עומדת] א"כ כל בהמה אסורה מחיים בהנאה ואסורה

בעבודה ואיך כ' תורה לממן ינוח שורך וכו' ולא תחרוש בשור וחמור וכו' ולא תחסום שור בדישו וכו'.

ק"י בדברי הרמב"ם פ"ה ממ"א שכתב תלש אמה"ח ונטרפה בנטילתו חייב ב' משום אמה"ח ומשום טרפה וכו' שעמדו עליו הלח"מ ושעה"מ פי"ז מא"ב ה"ח בשם פר"ח. פלפול בדברי מגדול עוז פ"ט ממלכים דב"נ נהרג על אמה"ח של עוף.

קי"**א** ע"ד קושי' תוס' שבועות כ"ד על רש"י דאין יו"כ חל על נבלה הא למ"ד לאו לאברי' עומדת חל אי' יו"כ מחיים ואם אינו חל מחיים משום אי' עשה דא"ז א"כ איך חל אמה"ח על א"ז. מבאר פי' אי' גברא ואי' חפצא. פלפול עצום בזה במקומות מפוזרי' בש"ס ופוסקי' ולפי הבנתו מסתפק אם חמץ בפסח הוא אי' גברא או אי' חפצא. בירור ספק זה. ביאור דברי המרדכי פ"ק דביצה דחדש כיון שחוזר לאיסורו ל"ה דש דשיל"מ כמ"ש בשם הר"ח דחמץ לא מקרי דשיל"מ. בדברי רש"י חולין ק"א דמשו"ה בגה"כ של עולה חייב שתים דהקדש דהוא איה"נ הוי איסור מוסיף:

קי"**ב** ע"ד צל"ח פסחים ע"ג בדעת הרמב"ם פ"ט מק"פ דהמאכיל כזית מן הפסח לעכו"ם עובר בל"ת היינו לאו דלפ"ע כמו מושיט אמה"ח לב"נ.

קי"**ג** ע"ד הרמב"ם פ"ט ממלכים דאין ב"נ נהרג על אמה"ח מעוף וגם אי' ליכא א"כ מאי משני פסחים ע"ג בשוחט חטאת בשבת בחוץ לע"ז תיקון להוציא מידי אמה"ח לב"נ הא בחולין מ' מוקי לה בחטאת העוף וליכא איסור אמה"ח. השגה על הצל"ח שהק' הא תיקון שלא יטמא בגדים בבית הבליעה כנבלת עוף טהור. וע"ד תי' הצל"ח דכיון דא"ר שלא לזבוח בחוץ אמרי' כ"מ דא"ר ל"ת אעל"מ והוי נבלה כמתה מאלי' ומטמא באמת בגדים בבית הבליעה.

קי"**ד** בענין הנ"ל להצדיק עצמו מהשגות השואל.

קט"**ו** בדין מכירת ונתינת ביצים לנכרי שחושש החת"ס ביו"ד סי' י"ט שיש בו אי' להושיט אמה"ח לב"נ משום לפ"ע.

קט"**ז** אם יש לסמוך ליקח בשר מקצב ישראל שהוא מומר לכה"ת במה שמראים להשוחט החתיכות והוא בהבטה מעלמא מתיר להם באמרו שמכיר החתיכות בטב"ע.

קי"**ז** ע"ד החוו"ד סי' ס"ג ברוב מוכרי בשר ישראל ולמיעוט מוכרי בשר הנכרים יש רוב בשר אי אזלינן בת"ר מוכרי' או בת"ר בשר.

קי"**ח** עוד בדין חוו"ד שבסי' הקדום. ע"ד קושי' בש"ס חולין ק"א דאמר רבא דתנא דל"ל באי' כולל איסור חל על אי' כך באי' חמור ריה"ג הוא.

קי"**ט** בדין בשר שבין צלע י"ב לצלע י"ג.

קכ"כ בנדון טחול במשקל ג' דעקא שלא ניקר וספק אם הוא מצד הגס או מצד הדק ונמלח עם ר"נ דעקא בשר וחתיכת טחול לא נגע בבשר מה דינו של הבשר.
קכ"א בדברי הר"ן חולין מ' דמשו"ה צריך סכין מיוחד לשחיטה כדי שלא יחתוך בשר בסכין של שחיטה משום דם שעל פני' ויחתוך בשר בתר דחללי' בי טבחא.
קכ"ב בדברי פמ"ג שפ"ד יו"ד סי' ס"ה דלמאן דאוסר גה"נ בהנאה אפשר דלוקין על הנאה.
קכ"ג ע"ד חידושו של השואל דגה"נ כיון דקי"ל אב"ג בנ"ט אפי' לר"י ח"ש מותר מה"ת משום דל"ה דומי' דחלב וגם דל"ש חזל"א בדבר שא"ר לאכילה
קכ"ד בדין דבר חדש דלמ"ד אב"ג בנ"ט גם שלכד"א אסור.
קכ"ה בנדון אומצא דאסמיק שנצרר הדם מחמת מכה ולא חתכו ומלחה כך ואח"כ בשלו מה דינו.
קכ"ו בדין אם דם צלול שיעורא בכזית או ברביעית.
קכ"ז ע"ד הגהות מרדכי האחרונות וש"ג פ"ז דשבת התמוהי' שמחלקין לענין דם שבשלו בין דם בהמה לעוף דבעוף מותר.
קכ"ח בנדון חתיכת בשר שהי' חציו חוץ מן מי השריי' אם צריך לחזור ולשרותה או סגי בהדחה למקצת חתיכה זו
קכ"ט בנדון בשר ששרו בכלי כדינו חצי שעה ואח"כ נשאר מי השריי' בתוך הכלי מעל"ע והי' מגיע עד חציו של הכלי וספק אם הי' במי השריי' ס' נגד דם שע"פ הבשר ואחר מע"ל שפכו מי השריי' והדיחו הכלי היטב ועירו לתוכה מים חמין שהיס"ב וכ"ר שנוטל מעל האור עד שנתמלא הכלי ולשו בה עיסה מה דינה של העיסה.
ק"ל ביאור דברי תוס' נזיר ל"ו ע"ב ד"ה וכבכא"פ שכתב דהא דאמרינן כריתות י"ב כל האוכלי' מצטרפי' בכא"פ הנ"מ לפסול חלב שהוא בעיני' אבל שבתערובת הואיל ואין המל"א יתבטל וכו'. ע"ד תוס' ד"ה מג"נ דמאן יימר דמשום יין לנזיר הצריך הגעלה שכלים בלועי' מיין דילמא משום יי"נ שאין היתר לאיסורו. בגמ' ואי כ' רחמנא גבי נזיר הו"א מנזיר לא ילפי' משום דחמור איסורא דאפי' חרצן אסור לי' א"כ מ"פ דנילף בכה"ת המל"א מנזיר וגם איך ילפי' טע"כ בכה"ת מנזיר. ביאור דברי תוס' ד"ה היתר ואי'. ביאור דברי בעה"מ בסוגי' דנוקשה ודברי מלחמות. ע"ד הקושי' איך ילפי' טע"כ בכל איסורין מג"נ דלמא צותה התורה להגעיל משום בב"ח דודאי טע"כ.
קל"א ע"ד טו"ז יו"ד סי' ק"ב סוסק"י בדברי רמ"א דהא דדשיל"מ אינו בטל ה"ד אם האי' בעין או שיש עדיין ממשות האי' בתערובות אבל טעמו בטל.

קל"ב אם מותר למלוח בשר עם מלח שנעשה מן מי מלח שנתבשל וכשכותשין אותו נעשה דק כקמח.
קל"ג א.) נדון אוזות שנשלחו ולא כתבו אם הודחו ונמלחו כדינו. ב.) אודות כלים שנתבשלו בהם עוף שלא הי' מסורה לאכלו.
קל"ד ע"ד הקושי' אמאי לא ילפי' דחלב שריא משום דם או אמה"ח מהא דאמרי' כשרה שינקה מן הטרפה פסולה למזבח ואי חלב אסורה איך כ' בתורה ז' ימי' יהיו תחת אמו ומיום השמיני והלאה ירצה לקרבן הא הוי כינקה מן הטרפה.
קל"ה בנדון מקום שיש דבר בבהמות ובדקו הרבה מהם לאח"מ ונמצאו שהטחול נמק ונצרר הדם מה משפט החלב שחלבו למפרע ומאיזה זמן יש להטריף הכלים.
קל"ו בנדון חלב שנמצא דם בתוכה אחר החליבה.
קל"ז ע"ד ש"ס חולין ס"ב דחסיל פסול משום תורים וכשר משום בני יונה הא לא גרע משם לווי דאמרי' שם גבי אזוב דכל שיש לו שם לווי ונשתנה שמו קודם מ"ת והקפידה תורה עליו פסול.
קל"ח בנידון חלב שחלבוה לעת ערב ושמו החלב בקדרות להקפיא ושוב חלבוה בבקר ובשלו החלב ואכלו אותו ואח"כ נמצא בחלב של תמול בערב דם ואח"ז כשחלבו בערב יום נראה ג"כ דם בחלב מה דין הכלים שבשלו בהם בבקר אם יש לחוש שמא הי' גם בחלב של בקר דם.
קל"ט בנדון חלב שלקחו מנכרית ביום ד' ונמצא בה דם ושוב לא לקחה ממנה עד יום א' שבועה שלאחריו אחר ששאלו מנכרית אם נמצא עוד דם בחלב והשיבה שמיד ביום שלאחריו הי' החלב נקי משום אדמימות ואותה חלב עמד כל הלילה בכלי א' ובבוקר עירו החלב לשאר כלים ולא נמצא שום רושם ואדמימו' וביום ב' לעת ערב לקחו שוב חלב ועמד בכלי עד הבוקר שעירו החלב לשאר כלים ולא נמצא שום רושם אדמימות בשום מקום רק אחרי איזה רגעים מצאו במסננת שסיננו בו החלב משהו כמו דם קרוש ואותו החלב מיום ב' הי' רק חלק שמינית מאותו פרה שנמצא דם בחלבה מה משפט החלב והכלים.
ק"מ דנדון שבשלו חלב ואח"כ ראו מעט אודם בתוכה ואחר דו"ח נודע שבא הדם מדד א' של הבהמה ועל שאר הדדים אין חשש כלל ויש ספק אם הי' בחלב ס' נגד הדם מה דינה של הכלים.
קמ"א אודות חלב שעמד בקדרה ואח"כ נמצא דם בשולי הקדרה מה דינו של חמאה שנעשה מחלב זו.

קמ"ב ע"ד קושי' הטו"ז סי' פ"ב סק"ד אהא דחולין ס"ב דתרנגולתא דאגמא אסורה חזויה דדרסה וכ' תוס' שם שמתחילה חילה הי' אוכלי' אותה ולפמ"ש תוס' חולין דהיכא דאתי לידי אכילת אי' שמאכיל אי' לאחרים נמי שייך אין הקב"ה מביא תקלה ע"י צדיקים א"כ איך הי' אוכלי' אותה ע"פ בתחילה. ע"ד הערה למ"ש האר"י שנשמר ממשהו חמץ בפסח נשמר מחטא כל השנה א"כ ק' קושי' תוס' מכל הני שנכשלו בחטא שאינו מידי דאכילה. בדברי ע"מ דלע"ל ה' מתיר אסורי' שישלים לקצתם סימני טהרה. ע"ד קושי' איך יהי' חזיר מותר לע"ל הא כל היוצא מן הטמא טמא. בדברי הגמ' מנחות מ"ה וכל נבלה וטרפה לא יאכלו הכהנים וכו'.

קמ"ג בדין אם כל החולק את רגליו הוא סי' טומאה או סי' טהרה. איך יליף ר"י חמץ מנותר הא נותר הוא חידוש דנוטלפ"ג אסור.

קמ"ד אודות התרנגולים אשר חלקת צוארם אדום וערום ביותר מה דינם לאכלם.

קמ"ה בדין דג טהור שנמצא במעי דג טמא דפסקי' בסס"י פ"ג דמותר ומבואר בכורות ז' דאפילו לא חזינן דבלעה ולא אמרי' אישרוצי אשריץ ואמאי לא נימא כאן נמצא כאן הי'.

קמ"ו ע"ד הראי' ממנחות לדברי פלתי סי' ק' שמלמד זכות על אכילת קמח מתולעת.

קמ"ז בנדון חנוני שיש לו תיבה גדולה מלא קמח ובחדשי הקיץ א"א שלא יהי' מתולע ממילבין אם מותר למכור לעכו"ם כדעת הש"ך או כד' הפמ"א שחולק על הש"ך ואוסר דגם בכה"ג יש חשש למוכרו לעכו"ם שמא ימכרנו לישראל.

קמ"ח ע"ד קושי' תוס' עירובין כ"ח על רש"י דקרא דובכל אשר תרמוש בגדולי' משתעי ובסנהדרין נ"ט דרשי' ובכל החי' הרומשת זה נחש משמע דרמושה הוי נמי דבר הרוחש והוא פלא דהא שם מיירי קודם שנתקלל הנחש לילך על גחונו.

קמ"ט בדין דקי"ל בסי' פ"ו דלוקחי' ביצי' מן הנכרים משום דאזלי' בת"ר ביצים כשרים א"כ אמאי לא ילפי' רוב ממה דדרשי' בשילוח הקן תקח לך ולא לכלביך ומוכח דאזלינן בת"ר ומשו"ה ביצים מותרים.

ק"נ ע"ד הר"ן חולין כ"ג דהא דלוקחין ביצים מן הנכרים מיירי באומר של עוף פלוני וטהור ולולי זאת הי' אסור דאיכא ב' מיעוטי מיעוט דנבלה וטרפה ומיעוט דטמאים.

קנ"א בדין דביצת ספק טרפה בטלה דלא מקרי ברי'.

קנ"ב ע"ד פיה"מ כריתות י"ג בנקודה נפלאה דבישול חלב או נבלה בחלב לא חל אי' בב"ח אע"ג דאסבה"נ ול"ה אי' מוסיף.

קנ"ג ע"ד גוו"ד בסוף הפתיחה שהאריך בש"ס סנהדרין דפריך מי איכא מ"ד דל"ל יש אם למקרא והתני' בחלב אמו יכול בחלב (בצירי) אמרת יש אם למקרא. פירש דברי מהרמ"ל סנהדרין שמחוסרי הבנה.

קנ"ד בנדון תשו' הקודמת להצדיק עצמו מהשגת השואל. ע"ד הגמ' סכה סנהדרין ד' יכול בחלב בצירי וכו' ואיך ס"ד לאסור משום תערובות הכחות שיש באיסורי התערובות כמו כלאים ושעטנז. הא חלב מין בשר הוא ועוד שפסח נצלה ביחד עם השומן. תמוה על י"מ שבתוס' סנהדרין ד' ע"ב ד"ה דרך בישול. פי' בדבר הגמ' דרק בישול אסרה תורה.

קנ"ה בענין תשובה הקודמת.

קנ"ו ע"ד ש"ס חולין קי"ג דקאמר אאכילה כ"ע ל"פ דלקי כי פליגי אבישול וכו'. בדברי ש"ס קידושין ע"ג בדין קבוע כמע"מ דמי. בדברי ש"ס חולין י"א דילפי' רוב מרישא של עולה. בגמ' זבחים מ"ה מה בין הלשון הכי קאמינא לך הלכתא ובין הלשון הכי קאמינא.

קנ"ז בנדון כף של נכרי ואכל בה מן הקדרה שהיס"ב. בנדון חלב שנפלה לכלי בשר שאב"י שהי' בה מים ונעשה המים לבן קצת ושפכו מאותו מים לקדרה שבשלו בה בשר שהי' בה ס' נגד החלב שבמים אך לא נגד המים. ע"ד ב"י סי' פ"ז שהק' על הרמב"ם שמשמע מדבריו שלוקין על דם שבשלו ממנחות כ"א ושוב הביא מרש"י דדם שבשלו חייבין כרת ועכ"ח דהאי דמנחות שלא כהלכתא וצ"ע מה אולמא ד' דרש"י מרמב"ם. ע"ד קושי' באה"ט סי' צ' אות כ"ב. ע"ד קושי' תוס' שבת פ"ט דג' שמות מצטרפין למלקות משבת ע"א דחלב פיגול ונותר אין מצטרפין לחטאת. ע"ד קושי' תוס' הנ"ל מזבחים מ"ח דפיגול נותר וטמא שבללן ואכלן פטור וכו' ומדמבטלין זא"ז משמע דלא מצטרפין למלקות.

קנ"ח מנלן לאסור כבד בחלב משום בב"ח הא כבד דם הוא ובדם אמרי' חולין קי"ג דלאו גדי הוא ולא בעי קרא למעטינהו.

קנ"ט בנדון שצלאו בשר ע"ג גחלים אשר ע"פ השדה וגם קדרה עם חלב שמו שם והיתה מונחת בצד א' על הבשר ושניהם רותחין ואין בכ"א ס' נגד השני אם מותרי' באכילה ומה משפט הכלי.

ק"ס בנדון שלקח כיסוי מקדרה שבשלו בה והי' עלי' לחלוחית ונתנוה על טעללער חולבת שהי' מכוסה בו קדרה חולבת ב"י מחלב שבשלו בה עתה ירקות עם מים ונדמה להם ששוב חזרו ונתנו הכיסוי אח"כ על קדרה של בשר רותחת מה דין ומשפט הכלים והמאכל.

קס"א בנדון תשו' הקודמת.

קס"ב בנדון שלקחו כיסוי מקדרה של בשר רותחת העומדת אצל המש והניחוה על הקדרה חולבת רותחת מלאה מים רותחי' מה דינם של הכלים.

קס"ג בנדון שהרתיחו בקדרה ערך ג' ליטער חלב ותחבו בה כף של בשר ב"י ואח"כ לקחו בכף זה ח' או י' כפות חלב מקדרה זו ונתנו בקדרה חולבת עם גראפין העומדת על האש ג"כ ערך ג' ליטער מה דינם של הכלים והתבשיל.

קס"ד ביאור למה מהני ביטול בב"ח הא הוי היתר בהיתר.

קס"ה ביאור דברי הראב"ד בהשגות פ"ט ממ"א שנראין סתראי שכ' דל"א חענ"נ רק לר"י דמב"מ לא בטיל ולבסוף כ' והוא תימה שהרי יוצא מן החתיכה רוטב בלי שום ניעור, ואם הוא נבלה מה צורך לניעור שיצא משם חלב.

קס"ו ביאור דברי רש"י חולין צ"ז דמותר לסמוך אקפילא ארמאה לפ"ת והא רש"י פסק שם דצ"ח דבעי ס' עם קפילא וא"כ קפילה הוי לחומרא אבל לקולא לא סמכי'. ע"ד רשב"א שבועות כ"א אהא דאמרי' כ"ש נמי מושבע ועומד מה"ס דהתינח לר"ל אבל לר"י דמוקי בכולל לא נפשט האבעי'.

קס"ז בדין אם סמכי' אקפילא עכו"ם במסל"ת באי' דאו' שבש"ך יו"ד רס"י צ"ח. בדברי רש"י חולין צ"ח שכ' דלר"י ח"ש אסור מכל חלב. בדקדוק תויה"כ אמאי נקט דין ח"ש גבי יו"כ דוקא.

קס"ח נדון ב' כפות של כסף א' של בשר וא' של חלב שתחבו א' מהם לקדרה של בשר שלא הי' בה ס' נגד הכף וא"י איזה מהם תחבה ונכרית טעמה התבשיל ואמרה שאין בו טעם חלב מה דינו של הכף והקדרה והתבשיל

קס"ט ע"ד ספיקו של הפמ"ג בפתיחה לתערובות בח"ז בשר שחיטה וח"ז בשר נבלה שנפלו לקדרת של היתר אינו מינן ויש בה ס' נגד ח"ז נבלה ומ"מ הטעם נרגש מכח ח"ז היתר אם אסור מן התורה משום טעם כעיקר או אפי' מדרבנן מותר.

ק"ע ע"ד תו"ח סוף מעילה דפרוטה של הקדש שנפלה לרובא לא בטיל דהוי ניכר האי' שיכול ליטול האי' ע"י חילוף בפרוטה אחרת.

קע"א אם בשר ודגים מקרי מב"מ או מבשא"מ.

קע"ב ביאור דברי רשב"א חולין צ"ח ד"ה אמר אביי וא"ת דמ"מ רוטבו של זרוע שנפל בקדרה וכו' וחזר הרוטב שהוא אסור ונבלע בגופו של איל וכו' וכיון שהפי' הפשוט שטעם הזרוע נכנס באיל למה הוצרך הרשב"א דטעם הזרוע נכנס ברוטב ואח"כ חוזר לאיל.

קע"ג בדין שו"ע יו"ד סי' ק"ב בשם יש מי שאומר דל"א דשיל"מ ל"ב אלא היכא שהמתיר עתיד לבא בודאי שתמה עליו הש"ך שם.
קע"ד ע"ד הרי"ף ס"פ גה"נ הידועי' דפת שאפאה עם הצלי אסור למיכל בכותחא דהוי דשיל"מ מחולין קי"ב דשרי לאוניחו כדא דכמחא אצל כדא דחלא וכו' וטעמא נמי לא יהיב ומה בכך הא לרי"ף אינו בטל דהוי כדשיל"מ
קע"ה ביאור דברי כ"מ פט"ו ממ"א הי"ב בדעת הרמב"ם שכ' יראה לי שאפי' דשיל"מ אם נתערב בשא"מ ולא נתן טעם מותר והשיג הראב"ד שהוא משנה שלימה.
קע"ו בנדון הספק בבהמה שנחתכה צוה"ג ונטרפה ואח"כ נחלבה והחלב נתערבה בס' לשי' רמב"ן דאם תחב אח"כ הרגל למעלה חוזרת להכשרה אם החלב דינו כדשיל"מ דל"ב או דההיתר לא בא ממילא ובודאי ל"ה דשיל"מ.
קע"ז ע"ד הש"ך סי' ק"ג על דין הרמ"א דדברי' חשובי' אם אינן פוגמן בעצמן אעפ"י שפוגמין התבשיל אינן בטלי' אפי' באלף שכ' כגון חהר"ל.
קע"ח ע"ד חידוש דין שבהגהות רש"ש ש"ס ווילנא מגילה ד"ג בנפל אי' לקדרה בפסח ונתבטל בס' ואח"כ נפל לתוכה חמץ ויש ג"כ ס' נגד החמץ בטל מטעם הואיל ואישתרי לענין אי' אחר אשתרי נמי לענין חב"פ וכמו בזבחים ל"ב דאמרי' הואיל והותר לצרעתו הותר לקריו.
קע"ט ביאור דברי הש"ך בסי' ק"ה סעי"ק ח"י דחתיכה שנמלחה כדינה שבלעה דם אינה אוסרת שאר חתיכות ע"י מליחה וצלי שהם נגד דברי רשב"א חולין ק"ח דחתיכה שנאסרה מחמת בליעת דם אוסרת חתיכת רותח שבצדה. ביאור דברי טו"ז סוס"י ק"ה סקכ"ז.
ק"פ בדין ב' קדרות של היתר בסי' קי"א ולפניהם ב' חתיכות אחת של היתר וא' של איסור שכתב הטו"ז דמשמע דאם יש בשתיהם לבטל האיסו' ל"מ ובסוף הסימן משמע דבאדם אחד מצטרפין.
קפ"א ע"ד חידוש דין דטעם הנבלע בקדרה אפילו למ"ד טע"כ דרבנן אסור מה"ת והוכיח הגאון השואל כן מדברי הריטב"א חולין קי"ב.
קפ"ב עוד בענין הנ"ל לחזק דבריו הראשונים מהשגת השואל.
קפ"ג בנידון שלשו פשטידא ביין ונודע אח"כ שהי' יי"נ מה דינו של הפשטידא.
קפ"ד בנידון הספק אם בבהמה שטרפה ודאית שייך בע"ח חשיבי ול"ב או כיון דטרפה אינה חי' אינה בכלל בע"ח חשיבי.
קפ"ה בדין ריחא מלתא בע"ז ס"ו ע"ב.

קפ"ו בנידון שבדקו עשרה ושטין מעשרה בע"ב והכשירם ונתערבו הושטין ושוב נמצא צלקת על עור הפנימי של ושט אחד מהם וגם על החצון בצדו הפנימי רישומו ניכר מאוד אם העשרה האוזות של עשרה בתים מצטרפין לבטל האוזא הטרפה כדין יבש ביבש.
קפ"ז ע"ד דינו של הפרי תואר בסי' ק"ט וצ"ט דתערובת חד בחד הוי רק ספק איסור.
קפ"ח עוד בענין הנ"ל.
קפ"ט בדין קבוע וקבוע שאינו ניכר ההיתר לעצמו.
ק"צ בדינו של הפר"ח סי' ק"י ופמג"ד שם דאסור לעשות ס"ס בידים. בש"ך בדיני ס"ס אות א', ז' ד', י"ד, ט"ז י"ט, כ', ל"ה, ובדברי טו"ז או"ח סי' תמ"ב סק"ד.
קצ"א ע"ד שואל שרמי דברי הנוב"י אהדדי דבסי' ט"ז כ' דגם קודם שנודע הספק שייך ביטול ובסי' ל"ג כ' דקודם שנודע התערובות ל"ש ביטול, וגם העיר אהא דמבואר בסי' ק"י ס"ה דמה שפירש קודם שנודע התערבות מותר מש"ך סי' צ"ט סקכ"א דל"ש ביטול קודם שנודע הספק
קצ"ב ע"ד הש"ך בסי' קי"א דמשמע מדבריו דבתערובת חד בחד ושתי חתיכות ניכרות בפ"ע לא מקרי איקבע איסורא.
קצ"ג בנדון צוואת ר"י החסיד שלא לנתוץ תנור שאופים בו.
קצ"ד בנדון ששם אם המשודך כשם המשודכת אם יש לחוש לצוואת רי"ח
קצ"ה בנדון בחור א' שנקרא לס"ת בשם יושיע זעליג והעולם קורין אותו רק בשם זעליג וכמעט ששם יושיע נשתקע אי שפיר דמי לישא בת איש ששמו יושיע לחוד ואין לחוש בכה"ג על צוואת רי"ח:
קצ"ו בנדון בחור א' ששם אם המשודך כשם המשודכת אם יש לחוש על צוואת רי"ח [ועיין בסי' קצ"ד].
קצ"ז אודות מי שרוצה לישא אחות אשתו לאח"מ אשתו ויש לו בנים קטנים ממנה כדי שתגדלם כאם אם יש לחוש לצוואת רי"ח.
קצ"ח בנידון געזענפערזיכערונגס- אנשטאלט שבעלי האוזא נותנים לה קודם השחיטה סכום ידוע ואם האוזא נטרפה קונים אותה ממנו לפי ערך משקלה, סך ידוע בעד כל ליטרא אם אין בזה משום עושה סחורה בדברים האסורים.
קצ"ט בנדון א' שנסע מביתו ולא נשאר שם רק שפחה נכרית ושכח לסגור החדר שבו עמדו הקדרות עם חלב לעשות ממנה חמאה וגבינה ובהכלים אין משתמשין רק בצונן והמשרתת ידעה מכ"ז מה דינו של הכלים והחמאה וגבינה.
ר' ע"ד הרמ"א ש"ך סי' קי"ט ס"ז במי שנוהג באיזה דבר איסור מכח שסובר שדינא הכי או מכח חומרא שהחמיר ע"ע אם מותר לאכול עם אחרים שנוהגין בה היתר.

ר"א אופן דברי חבירות כדי להשיב על כנו קצב דסני שמעני'.
ר"ב בנדון ליתן הכשר למחלל שבת בפרהסיא.
ר"ג ע"ד הרא"ש פסחים ז' שכ' דעל הטבילה מברכי' בעל אע"ג דא"א לי ליעשות ע"י אחרים כיון דטבילת כלים אפשר ע"י שליח לא פלוג רבנן.
ר"ד בדין הגעלת כלים לשיטת המחבר או"ח סי' תנ"א ודעת הטו"ז שם סקי"א דמדינא הולכין בתר עיקר תשמישו.
ר"ה ע"ד הערה למ"ד נטלפ"ג אסור למה לא צותה התורה שבירה בכל"ח במדין דל"ל למילף משבירת כ"ח דחטאת דחולין מקדשים לא ילפינן.
ר"ו ע"ד רש"י פסחים ל' דלרבא מב"מ לא בטיל מנלן הא הלא רבא ס"ל תמורה כ' דאין מערבין לקרנות ול"ל מב"מ לא בטל מן ולקח מדם הפר. ע"ד קושי' גוו"ד כס"ו למה הצריכה תורה מו"ש ושבירה בכ"ח הא מה"ת ברובה בטל וכו'. ע"ד רשב"א שהביא מג"א סי' תמ"ב דכל שעיקרו כך כעין ד' מיני מדינה אינו בטל א"כ מאי פריך בביצה ל"ח ולי וליבטל מים ומלח לגבי עיסה הא עיקר עשייתו כך.
ר"ז ע"ד קושי' ישוע"י יו"ד סי' צ"א בש"ס פסחים ע"ה בנטף מרוטבו על החרס וחזר אליו יטול את מקומו ואמאי לא פריך הגמ' זבחים צ"ו אמתני' דהכא דניתי עשה וידחה ל"ת ות' דר"א שם דיקדש עשה ל"ש כאן. ע"ד רא"י דר"א דס"ל דמביא א"ת על חלבו של כוי ולא בעי ב' חתיכות ע"כ ס"ל ספק אסור מה"ת ומהרח"כ דחה דוקא בספק כרת אסור מה"ת.
רח בנדון אם מותר ליקח מי מלח מן העכו"ם שמא נשתמש בחביות דנסיובא דחלבא.
ר"ט בנדון קהל אחד שהי' עומד תחת דגל שטאטוסקווא והשוחט שלהם הי' ג"כ תחת השגחת רב מכת זה ועתה רוצים לשוב להיות יראים מה הדין של הכלים והשומן שנשאר להם מזמן הקודם.
ר"י בנדון הענבים יבשים שהנכרי' שופכי' עליהם יין ומושכין מהם היין מה דינו ודין הענבים היבשים.
ריא ע"ד הקונסטוויין שנעשה מב' קילא ווייענקסטראקט הנעשה גם מתמצית יין הנקרש בדופני חביות הנקרא ווייג- שעיין ועשרה ליטער שפיריטוס לפ"ח ליטער מים אם יש בו חשש נסך של סתם יינם או כיון דהווייגשטיין כבר נתייבש ואין בו לחלוחית יין הוי כעפרא בעלמא ואפילו יש בו לחלוחית יין בטל בס'.

ריב בדין חרצנים וזגים של עכו"ם ביו"ד סי' קכ"ג דבעי שנתייבשו י"ב חודש ולר"ת בעי שנתמדו תחילה במים מ"ש מחמץ שדבקו בבצק באו"ח סי' תמ"ז דסגי בב' חדשים וגם בעור הקיבה ביו"ד סי' פ"ז לא נזכר י"ב חודש.

ריג בנדון עובדא דישראל טיהר יינו של נכרי בשכר שנותן לו מכל חבית אשר הוא תחת חותם המטהר וב' ישראלים לקחו מהנכרי מהיין כמ' חביות שנחתמים כראוי בחותם של יהודי ואחר שלקחו היין אמר להם היהודי המטהר שפ"א שכח שחבית א' פתוח כמו שעה והערל בא אחריו שיחזור ויתן עליו חותמו וחתמו מיראה שלא יפסיד שכרו אך בצד החבית כ' בכתב יהודית שהוא נסך וגם הערל אומר כן שהחבית הי' פתוח ורץ אחר המטהר שיתן חותמו עליו והוא לא נגע בו וכל המ' חביות הי' חסרים כדרך חביות העומדים במרתף ולקחו ד' חביות מיין זה ומלאו בהם שאר חביות ומחבית א' שמלאו ממנו נשאר לנכרי כחצי חבית ואח"כ חלקו קונים הנ"ל ובשפכם היין על ענבים יבשים נתערב לא' ט"ו חביות יין המגיע לחלקו לח בלח ולהשני כ"ד חביות ג"כ לח בלח ואם יאסר היין יהי' הפסד גדול מה דינו של היין.

ריד בדין כיון שהגיד אינו חוזר ומגיד אם הוא דוקא כשהגיד בפני ב"ד.

רטו נדון חבית יין של פסח שהי' בבית הנכרי בחדר מיוחד שלא הי' בה שום דבר זולת היין והחדר הי' סגור במסגר שהי' שבור קצת והישראל לא הלך שמה רק לעתים רחוקים ובפעם הא האחרון שהלך שמה מצא את המסגר שבור נופל על הארץ והנכרי אומר שנשבר מאליו וגם החבית לא הי' מלא ואינו ניכר אם לקח הנכרי מן היין אם יש מקום להתיר היין.

רטז אודות ה' חביות יין שהיו במרתף ובבוקר מצאו המרתף פתוח במפתחו' שהיו בבית המשרתים וחסר מן החביות מה דינם.

ריז פלפול ארוך בע"ז ס"ג בשכרו לשבור ביי"נ ורוצה בקיומו של איה"נ:

ע"ד קושי' חת"ס ע"ז ס"ב על שיטת ר"א שבתוס' ד"ה יאות.

ריח ע"ד הר"ן ר"פ כל הצלמים דבדבר שגם מה"ת לא נתבטל אינו יכול למכור חוץ מדמי יי"נ שבו. ביאור דברי תוס' ע"ז דס"ה ע"א ד"ה טעמא.

ריט ביאור לדינא ולהלכה דין רוצה בקיומי של איה"נ ע"י ד"א.

רכ בנדון מומר לחלל שבת בפרהסיא שטעם המוסטער מחבית יין ומצא חן בעיניו אם מותר למלאות מבוקשו לשלוח לו כי קרוב לודאי דלשתי' קבעי לי' אם אין בזה משום לפ"ע.

רכ"א פלפול נעים ע"ד קושי' תו"ח בש"ס סנהדרין ע"א דעיר שיש בו מזוזה אינו נעשה עיה"נ ואמאי לא דחי עשה דושרפת ל"ת דלא תעשון וכו' ויישובי' על כמה קושיות אחרונים בענין זה. יישוב קושי' פר"ד ותוס' יו"כ בסוגי' דקל קל ומראה מקום לס' דברי אמת דבבהמה טמאה איכא עול"ת.

רכ"ב ע"ד הש"ס סנהדרין קי"ב אם בהמת עיה"נ מהני לה שחיטה לטהרה מידי נבלה.

רכ"ג ע"ד הש"ס ע"ז מ"ו בזקף ביצה להשתחוות לה מהו וכו'.

רכ"ד ע"ד הגמ' ע"ז מ"ד אר"נ אתי הגתי בא וביטלה ואיך מהני ביטול לדעת הטור יו"ד סי' קמ"ו דאפי' ע"ז של גוי אין לה ביטול משבאה ליד ישראל.

רכ"ה ע"ד הקושיא אמאי לא ילפינן דמללה"נ מדכתבה התורה גבי ע"ז אבד תאבדון ואי ליה"נ הלא נהנה מע"ז.

רכ"ו עוד בענין הנ"ל להצדיק עצמו מהשגת השואל ומבאר היטב דבריו בתשו' הקודמת.

רכ"ז נדון אם מותר לשדך נכרי לנכרית בשכר.

רכ"ח ע"ד רמ"א יו"ד סי' קנ"ז שהביא דעת הר"ן דעל כל איסור ע"ז ג"ע ושפ"ד יהרג ואל יעבור בלי שום חולק ודעה א' בשו"ע סי' קנ"ה נראה שחולק ע"ז.

רכ"ט אם מותר להתפלל בעד חולי עכו"ם.

ר"ל ע"ד קושי' שעה"מ פ"ה ממלוה על הטור יו"ד סי' קס"ט דמותר להלוות ברבית ע"י גוי דאין שליחות לנכרי הא אסור משום שבות לשי' הרא"ש ב"מ צ' דגם באי' לאו שייך אמירה לנכרי שבות.

רל"א אם יש היתר לדרך התגרים שאם לוקחי' הסוחרים הקטנים מן הגדולים סחורה במעות מזומנים יוזלו השער ומניחים ללוקח איזה פראצענט הנקרא קאססא שקאנטא ואם לוקחים בהקפה אין מניחין מן השער הקצוב אם אין בזה משום רבית.

רל"ב ע"ד ש"ס סנהדרין כ"ה דלוה ברבית פסול לעדות וכו' וכשמכשיל חבירו באי' דרבנן עובר על לפ"ע דאו'. ע"ד הש"ס כתובות כ"ב דפריך אי ערער דגזלנותא תרי ותרי נינהו.

רל"ג ע"ד קושי' בתוס' ע"ז ס"ג ע"ב ד"ה תני. ע"ד תוס' שם ס"ב ע"ב בד"ה יאות [ע"ל סי' רי"ז ביאור דברי הר"א בתוס' הנ"ל].

רל"ד ע"ד הש"ס ב"מ דס"א ע"א דאר"נ ב"י בטעמא דר"א ס"ל רבית קצוצה יוצאה בדיינים דא"ק וחי אחיך עמך גבי אל תקח מאתו נשך ותרבית אהדר לי' כי היכי דניחי. ביאור דברי הטו"ז או"ח סי' רמ"ו סק"ה שמחלק דבשבת מהני הפקר להפקיע איסו' שבת ובמשכון דרך מכירה ל"מ כדי להפקיע איסו' רבית. ע"ד קו' תוס' ב"מ דע"ב ד"ה שטר אהא דאמרי' בשטר שי"ב רבית ר"מ ס"ל קונסין וכו'.

רל"ה ביאור דברי רש"י ב"מ דס"ה ע"ב ד"ה אסור.

רל"ו נדון אנשים שמגדלין שערותיהן בשפה העליונה ומספרין כל הזקן כמו שגוים עושים אם אין בו איסור משום לאו דבחקתיהם לא תלכו.
רל"ז הערות שונות ע"ד תוס' שבועות ג' ד"ה ועל, ושם ד"ד ד"ה אבל ושם דף ה' ד"ה שתים.
רל"ח בדינו של ש"ג פ"ב דע"ז דאם אינו מוצא הדברים מפיו אלא מחשב בלבו ונמנע מעסקיו ע"י הנחשים ליכא משום לא תנחשו, ביאור רחב בענין זה.
רל"ט ע"ד הגמ' נדה ס"ו אר"ז בנות ישראל החמירו ע"ע שאפי' רואות טפת דם כחרדל יושבת עליו ז' נקיים, מה זה הל' החמירו. בדברי תוס' שם דף ט' ד"ה הנוגע. ע"ד רש"י שם דט"ז אהא דאר"ז דכ"ע וסתות דאו' כאן שבדקה עצמה כשיעור וסתות ופירש"י כשבדקה בשיעור וסת של וסתה. בהא דאמרי' נדה שם א"ל ב"ש לב"ה לדבריכם ליחוש שמא תראה טפת דם כחרדל בביאה ראשונה ויעמידהו כותלי ביהר"ח, הא לחד לישנא שם ד"ג ל"ל ב"ש כותלי ביהר"ח העמידהו. שם דח"י והאיכא ט' חניות וכו'. אדברי תוס' שם ד"ה סמל"ח דמשו"ה איתרע רובא לפי שהתינוק הוי דבר שאין בו דעת לישאל ולהכי גם ס"ט ברה"י טהור. אדברי רש"י ותוס' נדה כ"ג דרבא דאמר ושטו נקוב אמו טמאה לידה משום דס"ל טרפה חי' והא רבא ס"ל חולין ל"ב דושטו נקוב הוי נבלה וא"כ נהי דטרפה חי' מנ"ל דנבלה חי'. אמ"ש רשב"א שם דא"כ תהי' רבא דלא כהלכתא דקי"ל טא"ח. ע"ד ש"ס שם מ"ב דאמרי' טומאה בלועה אינו מטמא. ע"ד רש"י שם נ"ג ד"ה הוא מתקן. ע"ד תוס' דס"ז ע"ב ד"ה משום וכו'. ע"ד טו"ז יו"ד סי' קפ"ז סק"ז וש"ך סקי"ג דאם בדקה עצמה בבעל ראשון ומצאה דם בראש המכחול אסורה לכל אדם.:
ר"מ בענין הנ"ל תשובה על השגת השואל.
רמ"א ע"ד רש"י נדה ד"ג אהא דפריך בגמ' משמשת במוך מא"ל ופירש"י ג' נשים משמשת במוך קטנה מעוברת ומניקה. אהא דאמרי' שם ושמאי כותלי ביהר"ח לא מוקמי דם. ע"ד מהרש"א שבתוס' שם ד"ה ואבע"א. ע"ד תוס' ד"ה מרגשת. ע"ד ש"ס שם דס"ו בנות ישראל החמירו ע"ע שאפי' רואות טפת דם כחרדל יושבת עליו ז' נקיים. ע"ד הגהת מהרש"ש נדה ג' אהא דקאמר א"כ בטלת בנות ישראל מפו"ר הא בנות ישראל לא מיפקדא אפו"ר.
רמ"ב הערות שונות ע"ד ב"י וטו"ז יו"ד סי' קס"ג וש"ך יו"ד רס"י קפ"ד.
רמ"ג ע"ד מחה"ש יו"ד סי' קפ"ג שהבין בדעת הרמב"ם באם לא הי' לה ז' נקיים לזבה גדולה בתוך הי"א יום כשבא יום י"ב שהוא ראשון לז' ימי נדה שוב א"צ ז' נקיים. ביאור דברי ב"י סי' קפ"ג בד"ה וביום העשירי שתמה על הסמ"ג.

רמ"ד ביאור דברי מהרש"א נדה י"ט בתוס' ד"ה ר' יושיע.
רמ"ה בדין הראב"ד שהביא הטור סי' קפ"ד באם רגילה לראות בהנץ החמה ולא קים לה אי קודם או אחר הנץ החמה אם אסורה כל היום וכל הלילה או דוקא כל היום.
רמ"ו ע"ד ב"י סי' קפ"ד דבמבואה דלא ברור כ"כ דמסולקת דמים חוששת אפילו לכתחילה.
רמ"ז בדין משמש עם הטהורה ואמרה לו נטמאתי, ופי' ממנה בקושי בשוגג צריך כפרה והאשה א"צ כפרה שברמ"א יו"ד סי' קפ"ה.
רמ"ח פלפול עצום וביאור רחב בכונת הש"ך יו"ד סי' קפ"ז סק"ד בדין רואה דם מ"ת.
רמ"ט בדין דאין סומכין בזה"ז על בדיקת שפופרת שהביא הטור בשם הראב"ד ביו"ד סי' קפ"ז. ע"ד ש"ך שם סקכ"ח אהא דכ' המחבר באם נתחזקה מסתפקין אם מותר לסמוך על הרפואה לשמש אח"כ דכ' הב"ח אם הרופא זה עשה רפואה זו לאשה אחרת קודם שהוחזקה ונתרפא יכולה אשה אחרת לסמוך עלי' אף לאחר שנתחזקה ג"פ ומותרת לשמש בפעם ד' לאחר הרפואה והחוו"ד ומהרב"פ נדחקו בכונתו.
ר"נ נדון כתם שנמצא על חלוק האיש אחר שהי' עם אשתו במטה אם יש בו דין כתם שתהי' אסורה לבעלה.
רנ"א בנדון הנ"ל.
רנ"ב נדון אשה באה בימים חדל להיות לה אורח כנשים ומסולקת דמים ויש לה חולי פארפאלל וכשמחזיר החתיכה מרגשת זיבת דבר לח ובתוכה דמה וגם מראה לבנה ומראה אדום והיא ענייי ובעלת ייסורים האם מותרת לבעלה בלי טבילה.
רנ"ג ע"ד הרמב"ם פ"ט מא"ב ה"ג ברואה כתם טמאה למפרע עד כ"ד שעות שסותר למ"ש פ"ג מטומאת מו"מ שכתב הרואה כתם טמא למפרע עד עת הפקידה.
רנ"ד בדין הרמ"א סי' קפ"ז בס' אם הדם מן המקור או מן הצדדים תלי' במכה מכח ס"ס.
רנ"ה בדינו של תה"ד שהביא ב"י סי' קפ"ח ופסקוהו המחבר רס"י ק"ן באשה שהרגישה שנפתח מקורה ובדק אח"כ ולא מצאה כלום דטמאה והד"מ סי' קפ"ח תמה עליו.
רנ"ו נדון אשה שאין לה וסת והפילה אם צריכה בדיקה קודם תשמיש ואחר תשמיש כשאר אשה שאין לה וסת שחוששין לדעת הרמב"ם והרא"ש או דינה כאשה בימי עיבורה והנקה וא"צ בדיקה. ואודות שהפילה לאחר ל"ה יום.
רנ"ז ע"ד ש"ס נדה י"ט דקאמר אלא הכא במאי פליגי וכו'.
רנ"ח נדון אשה מניקה שלא ראתה מיום לידת הולד ואח"כ כמו רבע שעה אחר תשמיש מצאת דם בחלוקה ולא הרגישה שיצא דם מבשרה אם צריכי' לחוש לדעת חוו"ד סי'

קפ"ו דאשה שאין לה וסת צריכה בדיקה אם ראתה אחר תשמיש או כיון דלא ארגשה דאינה טמאה מה"ת לא חיישי'

רנ"ט נדון מינקת דחוששה לראייתה כדרך שחושש לוסת שאינה קבוע אם צריכה לחוש רק לאותו יום בחודש או צריכה פרישה גם יום ל' מראי' זו. אם ראתה ג"פ בזא"ז בזמן א' בתוך כד"ח מה דינה. אם אותו הזוג צריך כפרה אם לא חששו. אימת זמן טבילה לאחר שהפילה. אם מיום שהפילה דין מניקת כד"ח יש לה שאינה קובעת וסת. זקנה שלא ראתה כמה שנים ומצאה כתם ואין לה במה לתלות אם טהורה לבעלה.

ר"ס נדון מינקת כד"ח אחר לידה שאינה קובעת וסת אפילו מת הולד לאיזה ראי' צריכה לחוש, ואם צריכה בדיקה קודם ולאחר תשמיש כדין אשה שאין לה וסת.

רס"א בדין היתר לאשה להלביש בגדי צבעונים להציל עצמה מטומאת כתמים.

רס"ב בדין כתם שמשערין בשיעור גריס ופחות מגריס תלינן בדם מאכולת ולפי שיעור המעיל צדקה א"א לתלות שיעור זה בדם מאכולת.

רס"ג נדון אשה שג' חדשים אחר לידתה לא יכלה לטהר עצמה לבעלה מחמת כתמים שמצאה על חלוקה והרבה פעמים גם בשעת הבדיקה פעמים הי' מראה אדמומית ופעמים כמין ליחה לבנה וכשעלתה בידה לטהר עצמה ולטבול מצאה ג' או ד' ימים אחר טבילתה כתמים גם על עד הבדוק ושוב בספירת ז"נ ג' ימים לספירתה מצאה ג"כ כתמים והרב מרא דאתרא התיר לה הכתמים וטבלה בזמנה וביום שאחר טבילתה שוב מצאה כתמים טמאים ומרגשת כאב מבפנים אם כאב הוי כמכה לתלות הכתמים בזה.

רס"ד בדין הטו"ז סי' ק"ץ דבכתם א"א לצרף ס' מן העלי' לס"ס דרוב דמים מן המקור.

רס"ה נדון מינקת טהורה שקנחה עצמה אחר הטלת מי רגלים בקצה החלוק אשר לבושה בה ומצאה על החלוק כתם פחות משיעור גריס והי' משוך מה דינה.

רס"ו נדון אשה אחר שספרה ג"י נקיים מצאה על הסדין כתם הנוטה לאדמומית קצת אבל יש לתלות בלכלוך צואת התינוק הישן עמה שלא הי' נקי אם צריכה לספור מחדש ז"נ.

רס"ז ביאור דברי מל"מ פ"ט מא"ב הכ"ט ד"ה וא"ת שכ' ליישב דברי רש"י נדה ד"ס.

רס"ח בדין כתם שנמצא ע"ד שאינו מקב"ט שבש"ס נדה דנ"ח. ע"ד מהר"ם אורגז איך אסרו חז"ל לבעול על דם טוהר שהתירה התורה בפירוש:

רס"ט עוד בענין הנ"ל תשו' על השגת השואל.

ע"ר בדין אשה שעשתה צרכי' וראתה דם דלר"י אף עומדת טמאה שבש"ס נדה דנ"ט ע"ב.

רע"א בדין אי' ייחוד והתרחקות מאשתו נדה שברא"ש בקצור סוף מס' נדה.

רע"ב נדון אשה מעוברת שהיא מסולקת דמים שיש לה כאב בבטנה והרופא הכניס ידו באותו מקום עד שידו נוגעת ואחר בדיקת הרופא לא ראתה שום דם ולא כתם אם צריכה לישב ז' נקיים אחר בדיקת הרופא.

רע"ג אם אשה רשאי לעשות איינשפריי:

צונגען בימי ספירת נקיים או אפילו בשאר זמנים אם אין לחוש לא"א לפתה"ק בלא דם.

רע"ד נדון אשה שיש לה כאב עינים וע"פ פקודת הרופא צריכין להטיף לה תוך עינה ב' או ג' טפין סם ע"י שפופרת של גמי או זכוכית וצריך זהירות יתירה שלא להטיף לה יותר או פחות וא"א להעשות בשום אופן רק ע"י בעלה והיא טמאה משום כתם אם מותר לבעלה להטיף הסם תוך עיני'.

ער"ה אם יש חשש חציצה בטבילת נשים שהרופא סותם שיניהם הנקובים במינים ידועים לו ונקראת פלאמבירען.

רע"ו נדון הכלות שטובלות עצמן בשערותיהן דל"ה חציצה אע"ג דשערות עומדות לקצוץ וקצוץ דמי.

רע"ז אדות מנהג הנשים אחר הלידה כששערותיהן ארוכות אין חותכין אותן עד לאחר טבילה ואמאי ל"א כל העומד לקצוץ וכו' ולהוי חציצה.

רע"ח נדון אשה שחצצה שיני' וגם השן נקוב שלה קודם טבילה ובאותו יום לא אכלה בשר ואחר הטבילה אכלה דגים קטנים עם לחם ואחר הא האכילה נקרה השן הנקוב בקיסם והוציאה משם איזה דבר נדמה לה כמוזר שיהי' ממאכל שאכלה אחר הטבילה ובכ"ז תלתה בזה ולנתה עם בעלה ויהי בבוקר לבה נוקפה שמא הוא מאכילת בשר שאכלה ביום שלפניו אם צריכה כפרה על העבר ואם צריכה לטבול עוד הפעם.

רע"ט אם גם בבשר עוף שייך חשש שלא לאכול בשר ביום לכתן לטבילה משום בשר שבין השינים. אם גם בימים הארוכים בתקופת תמוז שייך חשש זה. ע"ד הטו"ז סי' קצ"ח שכ' על מנהג הנ"ל שאם לא נהגה כן, א"צ לעכב הטבילה בשביל כך.

ר"פ נדון אשה שאוכלת על שולחן אחרים וכיון שמן הראוי לאשה צנועה להסתיר ליל טבילתה ואם לא תאכל בשר ירגישו שהוא ליל טבילתה אם אינו טוב יותר שתאכל בשר כדי שלא ירגישו.

רפ"א ע"ד תוס' כתובות ע"ב שאין מברכין הנשים על ספירת ז"נ, ביאור התו"כ פ' מצורע בפסוק ואם טהרה מזובה וספרה לה ז' ימים ואחר תטהר וכו'.

רפ"ב בדין זב דכתיב וספר לו לעצמו ל"ל קרא לס"ד יבמות פ"ח דעא"נ באי' אפילו איתחזק אי' ולאו בידו כקושי' תוס' רפ"ק דגטין ותי' תוס' ל"ש כאן.

רפ"ג ע"ד ש"ש ש"ו פ"ז אהא דאין עא"נ באתחזק אי' א"כ אמאי אשה נאמנת שראתה שלא בהרגשה וכו'. ע"ד הר הריב"ש סי' שע"ט דרוב לא עדיף מב' חזקות.
רפ"ד ע"ד תוס' ריש נדה דחזקת טהרה ל"מ משום דמגופה קחזי' וכו':
רפ"ה נדון אשה שנזדמנה לה טבילה בליל שבת איך תתנהג בהדלקת נר שבת.
רפ"ו נדון אשה הממונית להשגיח על הנשים אם טובלות כדין והיא חלוש הרואות מה תקנתה שתוכל להשאר על משמרתה.
רפ"ז נדון אשה הממונית להשגיח על הנשים בשעת טבילתן שכבתה הנר עש"ק בבית הטבילה אחר שהלכו משם הנשים שטבלו והיא הצטדקה שנדמה לה שעדיין לא הי' צאה"כ והעבירוה ממשמרתה מכח ממנ"פ או שחשודה לחלל שבת או להכשיל הנשים שתטבלו בז' כשעדיין יום וכעת א"א למצוא אשה אחרת למשמרת אם אפשר להחזירה למשמרתה.
רפ"ח ביאור דברי ב"י סי' ר"א וכ"מ פ"ט דמקואות הח"י שכ' דאין לחכמים לגזור על הים הגדול שלא יטהר בזוחלין אם כולו שאוב כשר מה"ת דל"ש בי' גזירה אטו חרדלית של גשמים.
רפ"ט בדין מקוה שי"ב מ' סאה מכוונות ונתן לתוכה סאה ונטל סאה וכן נותן סאה ונוטל סאה והוא כשר עד רובו שברמב"ם פ"ב דמקואות ה"ז. ע"ד הר"ש פ"ב דמקואות מ"ז דר"א ור"י פליגי אי שאובה שהמשיכוה כולו כשרה. ע"ד הש"ך סי' ר"א סקנ"ד שכ' אם הבריכה מ' סאה חסר כ"ש למה צריך חסרכ"ש. ע"ד המחבר שם סעיף ס"ג שכ' ואם מטביל יורה או שאר כלים מורידין לתוכו דרך פיהם שלא ינתזו המים וכו' שעמד עליו הטו"ז סי' ר"ב ס"ו. ע"ד הר"ש פ"ב מ"ח דמקואות אהא דאר"א אם המים צפים ע"ג ישבר דאם הי' מעלה העציץ נעשה המים שאובין.
ר"צ ע"ד מה שחידש הר"ש בפ"ב דמקואות דאם יצא מחזקת אי' דאו' אף שיש ס' אם גם מטומאה דרבנן יצא ל"ש לאוקמי' אחזקה.
רצ"א בענין הנ"ל תשו' על השגת השואל. ע"ד ש"ס מכות ד' בהא דג' לוגין מים שאובין חסר קורטוב שנתן לתוכו קורטוב יין.
רצ"ב ע"ד רש"י שבת דס"ה שכ' אהא דקאמר שלא ירבו הנוטפין על הזוחלין משום דס' זבות נינהו וזבה טעונה מים חיים שעמד עליו בתוס' דזבה א"צ מים חיים:
רצ"ג נדון מקוה שעושים ארון גדול ותולין במקוה בשלשלאות של ברזל איך מבטלין הארון מתורת כלי. אם מותר לחזק הארון בחשוקים ויתדות של ברזל דהוי מעמיד בדבר המקב"ט.

רצ"ד נדון המקואות שעושין שלחן של עץ אשר יסוב על ב' שרויפען למעלה או למטה לפי מעמד המים ועלי' תעמוד האשה בשעת טבילה.
רצ"ה בנדון הנ"ל ובנדון הכשר מקוה.
רצ"ו בדין הריב"ש דמעין מטהר בזוחלין ומקוה באשבורן משום דקטפרס אינו חיבור.
רצ"ז ע"ד מקואות ע"י באר ארטעז ונארטהאן, אם יש להם דין מעין.
רצ"ח אדות עשיית מקוה ע"י באר אר- טעז הנעשה ע"י קנים חלולים של מתכות שאין בהם בית קיבול אם יש חשש משום שאובין, והויתו ע"י טומאה כיון שנעשו לשמש עם הקרקע.
רצ"ט עוד בנדון הנ"ל.
ש' ע"ד דג"מ יו"ד סי' ר"א בהשיגו על הש"ך סק"ה וכ' שלא ידע שום ציור שלא יהי' עליו שם כלי ויקב"ט.
ש"א נדון מקוה שנעשה ממים הבא מן הנהר ע"י סילון ומחממין אותה שמושכין המים ביורה ואח"כ מורידין אותה למקוה וכשעושין כן ז' או ח' פעמים רבו השאובין שנתחממו ביורה על הכשרים לפי חשבון.
ש"ב ע"ד הש"ס נזיר ד"כ במי שאמר הרני נזיר ושמע חבירו ואמר ואני כולם נזירים הותר הראשון הותרו כולם.
ש"ג ע"ד קושי' הגרע"א בנדרים דף ס' דפריך והתנן טבל וכו' הא בטבל ל"ש דגידולין יבטלו דטבל בכ"ש וכמו נדרים דגידולי גידולין אסורין ואינו בטל דהוי דשיל"מ. ע"ד תוי"ט פ"ז דנדרים מ"ו דטבל מקרי דשיל"מ כבספ"ג דחלה ותנן במ"ד פ"ח דתרומות דגידולי טבל מותרין וכו' ופלפול נאה בדין קונמות שאסור בחילופיהן וגידוליהן.
ש"ד בענין הנ"ל תשו' על השגת השואל.
ש"ה נדון ראובן שקיבל עליו בנדר שלא יהי' ערב כיון שנלקה בחסר ורוצה בקיום נדרו ואינו חותר למצוא פתח חרטה ועתה בא שמעון שיש לו עסק שותפות עם ראובן ולוי וביקש ששני השותפין יערבו בעדו והוא יתן להם כתב שאם לא יפרע המעות אשר הם ערבים עליו יכולין לגבות המעות מחלק שותפת שלו אשר תח"י וראובן חושש שאם שמעון לא ישלם אולי א' מהנושים יגבה מהשותפות ע"פ דינא דמלכותא אם מותר להיות ערב.
ש"ו ע"ד הר"ן נדרים דע"ט דאף אם אמרה בהדי' קונם וכו' אם ארחץ אמרי' דבתנאי' לא מיזדהרה אבל באם תלתה נדרה באם אין במשמע שתחול נדרה אלא לאחר שתעבור על תנאה שעמד עליו חת"ס יו"ד סימן רכ"ד מנדרים ט"ו.

ש"ז נדון קהלה אחת שהרבה מהם נשבעו ונדרו בת"כ וכו' כאו"א ע"ד רבים וכו' וע"ד הרב הנבחר מן המיעוט כל חלקם בנכסי הקהל וכל הנאות וכו' עד שלא יעמוד הרב הנבחר מן הרוב עם הרב הנבחר מן המיעוט לד"ת ופרטי השאלה עיין בפנים.

ש"ח נדון א' שנדר בעת צרה בלשון יידיש שיתענה כל הקיץ ביום ה' שד' ישלח רפו"ש וכו' אם לשון זה מקרי נודר בעת צרה, ע"ד רש"י חולין ב' ד"ה אבל וכו'.

ש"ט בדין הסוברים דבהתרות נדר של איסור אפילו בדיעבד ל"מ שתמה עלי' הש"ך סי' רכ"ח סק"ו. ע"ד שיטת רבינו אביגדור בשו"ע סי' רכ"ח סכ"א דגם בנדר עד"ר מהני התרה בדיעבד. ע"ד תוס' גטין ל"ה שהק' ונדרינהו שלא תאכל ככר זו אם נהנתי מכתובתי שעמד עליו השעה"מ.

ש"י בדין הפקר מטעם נדר שברמב"ם פ"ב מנדרים וטוש"ע חו"מ סי' ער"ג.

שי"א ביאור דברי תשו' הקודמת לסלק מעליו השגת השואל.

שי"ב נדון ב' שותפים שקנו הרבה מיני סחורות בשותפות והי' להם חלק שוה בשוה ונפל ביניהם קטטה אדות סחורות אלו עד שאסר א' מהשותפי' סחורות אלו עליו ועל חבירו בלשון קונם סחורות האלו ומעותיהן עלי ועליך ורק מעותיהן יהיו לצדקה לחלק לעניים ושותפו השני אסר רק הריוח עליו בקונם אבל קרן שלו לא אסר ע"ע ועתה זה השותף השני רוצה לחלק סחורות אלו עם שותפו איך דינם בזה.

שי"ג ע"ד הספק בקטנה בת י"א שנה ויום א' שאביה קיבלה קידושין והשיאה ונדרה נדרי עינוי נפש ולא הפר לה בעלה אם נדרי' קיימין כמו בשאר מסל"א או לא.

שי"ד בדין מסל"א שהקדיש אע"ג דהקדשו הקדש מ"מ אין בו מעילה שבמל"מ פי"א מנדרים.

שט"ו ע"ד ספיקו של מל"מ פ"ד ממעילה ה"ט אם מועיל בזדון אי לוקין שתים משום בל יחל ומשום לאו דמעילה. ע"ד פמ"ג בפתיחה כוללת אות ז' דהא דאמרי' היכא דאיכא לאקושי לקולא ולחומרא לחומרא מקשי' היינו מס' צריך להחמיר.

שט"ז ע"ד הספק אם בודאי או עפ"י רוב יעבור עברה רק יש ספק אם יגיע לו עונש אם מקרי הת"ס דשמא לא מקרי הת"ס רק אם יש ספק אם יעבור עברה כלל.

שי"ז נדון איש יודע ספר שהלך בכל לילה לת"ח א' שילמוד עמו משניות וגמ' ותוס' והוא מבין כשלומדין עמו ופ"א נתאחר שם יותר מהרגיל וחרה לאשתו וקפצה ונשבעה שבעלה לא ילך עוד ללמוד כיצד יעשה.

שי"ח ע"ד תוס' שבועות כ"ד ד"ה אלא כדרבא. בדין דבנשבע שלא לחלוץ ושלא לייבם ל"ש כולל שברשב"ץ בתשו' ח"א סי' ק' וריב"ש סי' קנ"ט.

שי"ט פלפול עצום ע"ד קושי' רעק"א לשי' הסוברים דבשבועה שלא אוכל מותר בח"ש א"כ בנשבע שלא יאכל ז"י דלוקה משום שבועת שוא היכי משכחת הא יכול לאכול ח"ש.

ש"כ ע"ד הספק בנשבע שלא אוכל ככר זו לאחר ל' יום ואח"כ נשבע שלא יאכל ככר זו מעכשיו מה דינו אם בהגיע ל' יום פקע נדר השני וחל הראשון או כיון דנדר השני חל מעכשיו הראשון אינו חל אפילו לאחר ל' יום או נימא כשיגיע ל' יום חלו שניהם. להצדיק עצמו מהשגת על תשו' הקודמת.

שכ"א ע"ד ספיקו של הר"ן שבועות כ"ז באומר שבועה שלא אטעום כלום חודש ימים אם דומה לשבועה שלא אשן ג"י דמלקין אותו וישן לאלתר או יעמוד בשבועתו עד שיסתכן ואח"כ יאכל.

שכ"ב בדין נשבע שלא אוכל מנו"ט כ"ש שבמחבר יו"ד סי' רל"ח ואכל פחות מכזית חייב על השבועה וכו' וכ' מהרב"פ דאם אכל שיעור שלם נמי חייב משום כולל וכו' ועוד ענינים בסוגי' דכולל.

שכ"ג ביאור דברי ירושלמי פ פ"ג דשבועות ה"ד שכ' לא סוף דבר נבלות וטרפות אלא אפילו עפר וכו'.

שכ"ד בדין איסור שבדה מלבו אם אמרי' אעל"מ פלפול רחב בענין זה.

שכ"ה בדין פסקי מהרא"י סי' רנ"ד ונובי"ק יו"ד סי' פ"ז ותנינא יו"ד סי' קמ"ז אם מהני שבועה ע"י שליח.

שכ"ו ע"ד ש"ס שבועות כ"ד דקאמר שבועה דאיתי' בשאלה לא קתני. ע"ד תוס' שם ד"ה והרי הקדש ובתוס' ד"ה אבל. וע"ד ש"ס שבועות כ' ע"ב דאר"י אוכל ולא אוכל שקר ואזהרתי' מלא תשבעו בשמי לשקר. וע"ד הר"ן נדרים ט"ו שהק' על הרמב"ם פ"ה דנדרים דהמודר אינו לוקה אם עבר במה שחבירו אסר עליו.

שכ"ז ע"ד ש"ס יבמות ה' יכול יהי' כבוד או"א דוחה שבת וכו'.

שכ"ח ע"ד המפורשים דמשו"ה צוה יצחק לעשו לעשות לו מטעמים כדי שיקבל ברכתו בזכות מצות כבוד אב דק' ע"ז מדין דקי"ל באו"ח סי' שכ"ח סט"ו דמשמע אפילו לא הועיל כלום לחולה יש לו שכר טוב מאת ד'. ביאור לשון המח' ויש להם שכר טוב מאת ד' ול' זה ליתא לא בגמ' ולא ברמב"ם.

שכ"ט ע"ד הש"ס חולין דילפי' רוב ממכה או"א. וע"ד רש"י שבת ק"ב דפי' יש אוכל וכו' זית אחד הא לענין שבת שיעורו בכגרוגרת.

ש"ל ביאור דברי מהרש"א קידושין ל"א ע"ב ד"ה כבד שאין הפרש לכאורה בין דבריו לדברי תוס' רק שינוי לשון.
של"א בדין הב"מ דאין סומכין על אלי' אפילו לברר ס' התלוי במציאות.
של"ב נדון תשו' הקודמת לסלק השגת השואל.
של"ג בדין דבאי' תורה לא מקלינן בהפ"מ.
של"ד בדין ירושת רבנות.
של"ה בנדון הנ"ל.
של"ו נדון איש א' שנתן ע"פ פקודת הרב מכל זהב לאזונג פרוטה א' לרמבה"נ אם מותר ליתן מפרוטות אלו לאמו אלמנה עני' וחולנית שאין לה הכנסה אחרת רק מה שבני' נותנים לה.
של"ז ע"ד השאלה שהיהודים עשו באאל שהכנסתו יהי' לטובת סאנאטא- ריאום של חולי ריאה ר"ל ועי"ז נתעוררו הגוים לעשות באאל לטובת בנין ביהכ"נ ויש חשש איבה אם היהודים לא יקבלו המעות אם מותר לקבלו ולהוציאו לבנין ביהכ"נ.
של"ח נדון נכרי חולה ששלח מעות להתפלל עבורו ולחלקו לעניים ישראלי' אם מותר.
של"ט ע"ד חידוש דין דהא דמחויב צדקה באמירה הוא דוקא כשנדר לעני ידוע.
ש"מ בנדון בן הנולד בש"ק ביהש"מ בערך יותר מחצי שעה השואה קודם צאה"כ אם למולו בשבת או ביום א', אם יש להאמין לאב כיון שלא ידע שיש נפ"מ לדינא. ועוד שהוא מומר לכה"ת. אם אין להילד דין בן ישראל שהמיר וגם אמו מומרת שאין מלין אותו בשבת.
שמ"א ע"ד הש"ס שבת קל"ב דילפי' מביום השמיני אפילו בשבת דילמא ביום לא אתי אלא להקדים זמנו שלא ימול אפילו בחול מאוחר לתחילת שקע"ה וכמ"ש תוס' זבחים נ"ו דילפי' מביום יתירא דדם נפסל בתחילת שקע"ה. בדין האו"ז ביו"ד סי' רס"ד וש"ך חו"מ שפ"ב דל"מ שליחות במילה. ע"ד מל"מ פ"י מטומאת צרעת שכ' דאם אחר עושה בשליחת האב עובר משום קציצת בהרת
שמ"ב נדון אשה שמלו בנה הראשון ומת מחמת מילה ומלו בנה השני וחי ובנה השלישי ומת ג"כ מחמת מילה מה משפט בנה הרביעי שנולד לה אם צריך להמתין עם מילתו עד שיגדל ויתחזק כדין מי שמתו אחיו מחמת מילה
שמ"ג נדון הנ"ל שמתו אחיו מחמת מילה בסירוגין ובן הרביעי נמהל וחי מה יהי' אם תלד בן חמישי אם רשאין למולו כיון שהוחזק שמתו אחיו מחמת מילח לסירוגין.
שמ"ד בדין מתו אחיו מחמת מילה שאין רשאין למולו מחשש סכנה ואמאי לא נימא שומר מצוה לא ידע דבר רע.

שמ"ה ע"ד ספיקו של גוו"ד כלל כ"ב למ"ד לשאב"מ אין לוקין אם הלאו נל"ע וביטול העשה בידים כיון דעיקר הלאו תלוי בביטול העשה הוי כלאו שיב"מ ולוקין.
שמ"ו בדין שליחות במילה.
שמ"ז נדון תינוק שנולד מהול והטיפו ממנו דם ברית ואח"כ מחמת שמנו נמשך ערלתו למעלה ולא נראה העטרה אפילו אחר הקישוי שצידד הטו"ז סי' רס"ד שצריך למולו מה"ת.
שמ"ח בדין ערלות שלא בזמנו הוי ערלות.
שמ"ט בדין הנ"ל.
ש"נ בדין מילה ביומא דעיבא אם שייך שומר פתאים ד'.
שנ"א ע"ד הרמב"ם פ"ב משגגות שתמה עליו הכ"מ למה נקט דינו בשני תינוקות ומל שניהם בשבת.
שנ"ב בדין מל שלאחר שבת בשבת צריך להחזיר ולהטיף ממנו דם ברית.
שנ"ג ע"ד קושי' הידוע שבחת"ס וישוע"י דאיך ממוכח מדאצטריך קרא להתיר מילה בשבת דמקלקל בחבורה חייב דלמא צריך קרא למילה בצרעת דהוי מתקן.
שנ"ד ע"ד ס' מנ"ח דאין איסור במל תוך ח' שמפקיע עצמו ממצות מילה בח'.
שנ"ה בדין אי פקונ"פ דוחה שבת אפילו כדי לשמור מצות אחרות זולת שבת.
שנ"ו ע"ד החקירה אהא דקי"ל ביו"ד סי' רס"ז המפקיר עבדו יצא לחירות וכו' אימת עובר האדון בעשה דלעולם בהם תעבודו אם בשעה שהפקירו או בשעה שנותן גט שחרור. ביאור פירש"י גטין נ"ג.
שנ"ז ע"ד פנ"י דמאי קמ"ל רב בגטין ל"ח המפקיר עבדו יצא לחירות פשיטא דלענין ממון מהני הפקר. וע"ד ש"ס קידושין ע' כל דאמר מדבית חשמונאי מלכא קאתינא עבדא הוא. ע"ד מהרי"ט ופר"ח אש"ס קידושין כ' כל הקונה ע"ע כקונה אדון לעצמו והק' אמאי אדון די לו להיות כעבדו:
שנ"ח ע"ד שמ"ק ופנ"י כתובות י"א למה אמר ר"ה גר קטן מטבילין אותו ע"ד ב"ד למה לא נקטו דמלין אותו ע"ד ב"ד.
שנ"ט כמה יישובין על דברי הרי"ף יבמות פ' החולץ שלא הביא דברי ר"י כתובות י"א דהגדילו יכולין למחות ויישובי' על כמה קושי' בסוגי' דגר קטן
ש"ס בדין אי טבילת גר צריך מקוה כשרה כנדה.
שס"א נדון יהודי שנשא גויה כפי חוקי המדינה [געריכטליכם ציווילעהע] וילדה לו בן שהניח למול בלי הוראות רב ומורה ומחזרת מכבר להתגייר אם מקבלין אותה.

שס"ב עוד בענין הנ"ל אם נכרי או נכרית שבאו בברית מישעהע עם בני עמינו ובאים אח"כ להתגייר ולהנשא עדתוה"ק אם מקבלים אותם.
שס"ג ע"ד ש"ס גטין ס' ע"א מהו לכתוב מגילה לתינוק וכו' א"ל אין כותבין ומ"ט לפי שאין כותבין. ע"ד הריטב"א סוכה מ"ג דבמילה ל"ג ש"י משום דמילה יום ח' שלו ודאי.
שס"ד בדין יד אלי' סי' פ"ח באם נתערב ס"ת שנמצא בה טעות בשאר ס"ת וא"א לבוא על הטעות דבטל ברוב.
שס"ה אדות החקירה אם אשה כשרה לכתוב ס"ת. אי כתיבת ס"ת בעי שליחות. ע"ד הרמב"ם פ"א ממלכים אין מעמידין אשה במלכות שנ' עליך מלך ולא מלכה.
שס"ו עוד בענין הנ"ל להצדיק עצמו מהשגת השואל.
שס"ז עוד בענין הנ"ל.
שס"ח נדון שיש לקהל לערך שליש יריעות מס"ת שכ' להם סופר והם מוגהי' והסופר שבק חיים לכ"י אם מותר למכור הירועות ולעשות עם המעות איזה דבר מצוה.
שס"ט בדין אכסני' על ל' יום אם מחויב לקבוע מזוזה ולברך עלי'.
ש"ע בדין מי שקבע מזוזה קודם שתלה הדלת דאיכא ב' דעות בשו"ע סי' רפ"ו איך לנהוג בברכה כשיתלה אח"כ הדלת
שע"א בענין הנ"ל לסלק מעל עצמו השגת השואל.
שע"ב בדין המג"א סי' י"ט בקבע מזוזה קודם שדר בתוכו כשנכנס לדור מברך אקב"ו לדור בבית שיש בו מזוזה.
שע"ג בדין שליח הקן אם חייב דוקא כשרוצה ליקח הבנים או אפילו אם אינו רוצה ליקח לא האם ולא הבנים שנסתפק בו החוו"י בתשו'.
שע"ד ע"ד ש"ס קדושין נ"ז דיליף מן כל צפור טהורה לרבות המשולחת וכו' ול"ל קרא כיון ששלחוהו ונעשית מצותו פקע שם הקדש מיני' ומה"ת לאסרו.
שע"ה ע"ד רש"י חולין קמ"א דכשהתרו בו לא תקח ולקחה ושלחה בתכ"ד של התראה פטור וכו'.
שע"ו אם מותר למכור לעכו"ם פירות שני ערלה לג' שנים כיון דהוי דשלב"ל. ע"ד הספק אם יותר טוב שהעכו"ם יעבוד כל הכרם ויטול כל הפירות או טוב יותר שימכור לו הפירות וישלם לו שכר העבודה.
שע"ז ע"ד מל"מ פ"ג מאיסורי מזבח ה"ו דדבר שנאסר ממשקה ישראל אפילו הי' לו שעה"כ נאסר.
שע"ח עוד בענין הנ"ל להצדיק עצמו מהשגת הגאון השואל.
שע"ט נדון אם מותר ליקח אילן מורכב מנכרי ולנטוע בתוך כרמו.

שפ"**ו** נדון אילנות שלקחו ע"י נכרי לנטוע בכרם ישראל וקרוב הדבר שהם מורכבים אם צריך לברר אם הם מורכבים במינו או שלא במינו. ע"ד ש"ס ב"ב י"ט דפריך זרעים ת"ל משום מחרישה.

שפ"**א** בדין הרמב"ם פ"י דכלאים לפי הבנת כ"מ וב"י דשוע או תפר או קשר כ"א אסור מה"ת וטוי' לחוד אינו אסור אלא אם ארג ג"כ.

שפ"**ב** בדין אם מהני צביעה בבגד שאבד בו כלאים דאו'

שפ"**ג** ע"ד המשנה כלאים פ"ט מ"א דצמר גמלים וצמר רחלים שטרפן זב"ז אם רוב מן הגמלי' מותר לערב עמהם פשתן כמ"ש הרע"ב לפי שצמר רחלים נתבטל ברוב של גמלים ואמאי לא יהי' נחשב כדשיל"מ כיון דיכול לערבו בשאר מינים וכמ"ש כה"ג הרי"ף פג"ה:

שפ"**ד** בדין כמה כתרים צריכין ליתן לכהן בפדה"ב וקצת דברי אגדה.

שפ"**ה** נדון בכור שנולד לאח"מ אביו כדת מה לעשות בפדה"ב. שפ"ו בדין הש"ך יו"ד ס"ה סקי"א שהאב יכול לפדות את בנו ע"י שליח.

שפ"**ז** נדון בכור שחל יום ל"א בשבת אם לעשות פדה"ב בשבת או להמתין עד יום א' ולעשותו אחר חצות.

שפ"**ח** נדון בכור שכלו לו כ"ט יום י"ב שעות ותשצ"ג חלקים בש"ק אימת לעשות פדה"ב. ואדות שיעור דמי הפדיון.

שפ"**ט** נדון בכור בהמה טהורה שהומם ביד כהן אם מותר למשכונו לנכרי ולהלות עליו.

ש"**צ** נדון בכור שנשחט במומו במקום שאין מנקרים חלק אחורים ואסור באכילה לישראל אם מותר למכרו לעכו"ם.

שצ"**א** נדון כהן שנולד לו בכור בהמה טהורה והומם והותר לשחטו אם יכולין למכרו לעכו"ם מחיים שלא יוצרך קבורה אם ימצא טרפה.

שצ"**ב** נדון בכור בהמה טהורה שנסדק אזנו היינו הגשם הבולט מן הראש כמין קרן אם מותר לשחטו ע"ז במדינה.

שצ"**ג** עוד בנדון הנ"ל.

שצ"**ד** עוד בענין הנ"ל.

שצ"**ה** נדון בכור בהמה טהורה שהומם ובעל הבכור כהן אם מהימן הגוי השומר במסל"ת שהכלבים טרפו אותו ועי"כ נעשה בו מום והוי כנפל מאליו או חשדי' לבעל הבכור שהערים ואמר לעכו"ם להטיל בו מום.

שצ"**ו** בדין אם גוי מסל"ת נאמן שנפל מום בבכור מעצמו.

שצ"**ז** נדון בכור שהומם וא' מג' בני הכנסת שהתירוהו הי' בעל הבכור.

שצ"ח נדון בכור בהמה טהורה שנשמט ידו היינו האבר שכנגדו ברגל נקרא ארכובה ויצא ממקומו ולא יחזור ואם יבריא יהי' ג"כ פסח ויהי' ניכר מקום הברכים שאינו כשאר יד מה דינו.

שצ"ט בנדון א' שהי' לו פרה מבכרת ורצה למוכרה לעכו"ם כדי לפוטרה מבכורה ולא הי' מעות לעכו"ם ליתן אנגאבע ואמר לבעל הפרה שרצונו לקנות ש מעות אנגאבע יתן לו לעת מצוא וביני לביני ילדה הפרה הבכור מה דינו. ת' נדון בכור שמכרו לגוי בלי קנין כסף או משיכה רק בדיבור בעלמא אם יש היתר לומר לגוי להטיל בו מום.

ת"א נדון פרה מבכרת שנתנה לגוי לטפל בה ולגדלה ומה שתהי' שוה יותר מן מ' זוז יחלקו ביניהם וגם הולד יהי' למחצה אם מחויב למוכרה כדין בכסף ומשיכה כדי לפוטרה מבכורה.

ת"ב בדין אם ישראל מחלל שבת בפרהסיא נאמן על הבכור.

ת"ג בנדון שנתערב ככרות של בעה"ב שלא הפריש ממנה חלה בשאר ככרות שהופרש מהם חלה אם צריך להפריש חלה מכולם.

ת"ד ביאור דברי תוס' ע"ז ט"ו ע"ב ד"ה מי דמי וכו'.

ת"ה ע"ד פלוגתת רש"י ותוס' גטין ל"ו אם הי' יובל נוהג בזמן בית שני.

ת"ו בחידוש דין דבשביעית אפילו ע"י נכרי וכותי אסור לעשות מלאכה.

ת"ז ביאור דברי תוס' יבמות קי"ט דל"ח למיעוטא ברוב ע"ה מעשרין הן דאם הוא הוחזק כל ישראל מי הוחזקו.

ת"ח ביאור דברי כ"מ פ"ג ממעשר ה"ב.

ת"ט ע"ד ש"ס ב"ב דכ"ז ע"ב באילן מקצתו בארץ וכו' דאמרי' דפליגי אם יש ברירה או א"ב דמה ענין ברירה לכאן.

ת"י ע"ד ש"ס גטין דכ"ה דהוכיח בתולה בד"ע ל"א ברירה מהא דלוקח יין מבין הכותים אומר ב' לוגין שאני עתיד להפריש וכו' דילמא בהאי דהלוקח וכו' ה"ט דהוי דשיל"מ ע"י הפרשה ולהכי לא סמכינן אברירה.

ת"א בדין אם נתערב טבל ב בחולין דאין להפריש עליו אלא מטבל דרבנן. ע"ד אמרי בינה דסברת הר"ן דדשיל"מ א"ב דהוי כהיתר בהיתר לא נאמר אליבא דר"ל דס"ל דאיסורין מבטלין זא"ז דה"נ היתר בהיתר בטל.

ת"ב ע"ד תיו"ט פ"ג דגטין מ"ח בהא דהמניח פירות להיות מפריש עליהן תו"מ וכו'. ע"ד כפ"ת יומא פ"ג דמשו"ה בנבלה ושביעית מאכילין אותו שביעית דל"ת חמיר דבעשה מוחלין מיד ובל"ת עד דאיכא יו"כ.

תי"ג ע"ד ש"ס גטין דכ"ח בבת ישראל הנשואה לכהן והלך בעלה למדה"י אוכלת בתרומה בחזקת שהוא קיים. ע"ד קושי' מהרש"ק בפסחים כ"ז דתנור שהסיקו בעצי הקדש הפת אסורה משום דהקדש אפילו באלף ל"ב ופריך והלא מעל המסיק ויצא לחולין ומאי פריך הא משכחת בשהקדיש מסל"א דהקדישו הקדש ומעילה לית בי' ולא יצא לחולין.

תי"ד ע"ד הרמב"ן יבמות פ"ד דבלאו שאינו שוה בכל ליכא משום לפ"ע. ע"ד הריב"א שלהי חולין דהא דאין עדל"ת ועשה דהל"ת נדחה רק העשה נשאר. ע"ד רש"י גטין ס"א ד"ה רבא אמר לעולם כמע"מ מספקינן להו ואסור לסייען הואיל ועבירה דאו' הוא וכו'. ע"ד שמ"ק נדרים דל"א דדוקא בז' מצות ב"נ אמרי' אזהרתן זו היא מיתתן.

תט"ו ע"ד תוס' שבת כ"ה ע"ב ד"ה תתן וכו' דנתינת תרומה פי' ממון ובשאר דוכתי' כ' דפי' הגעה לידו. ע"ד תוס' שם דע"א בתוס' ד"ה הא דת"ט אסבה"נ מדאיתקש לבכורים ובכורים למעשר וכו'. ע"ד ש"ס פסחים ח' ע"ב דס"ד דמשקין הבאים מחמת שרץ דחמירי אימא עושה טומאה כיו"ב.

תט"ז ביאור פירש"י נדה מ"ג ע"ב ד"ה ומאכיל בתרומה בת ישראל שניסת לכהן ומת ובולד לה בן לאח"מ אוכלת בשבילו תרומה בו ביום שנולד כדכתיב וכו'. ע"ד תוס' פסחים ט' ע"ב ד"ה ט' חניות דפי' דמיירי בלא ביטל דהוי סדא"ו מדמייתי עלה מט' חניות.

תי"ז ע"ד הירושלמי שהביא תוי"ט פ"ו דפאה מ"א ד"ה כשמיטה דתעזוב אותם מיעוט זה לעניים ולא לעשירים וכו'.

תי"ח ביאור דברי רש"י ב"מ ט' ע"ב ד"ה מי שתמה עליו הר"ש פ"ד דפאה מ"ט מירושלמי פ"ה מ"ב.

תי"ט ע"ד הר"א ממיץ שברא"ש נדרים נ"ט דגם על תרומה שביד כהן יכול הישראל לשאול עלי'.

ת"כ ע"ד הרמב"ם פ"י דתרומות הי"א דנזיר ששגג ושתה יין של תרומה וכו' משלם את הקרן ולא את החומש וכ' כ"מ הטעם כיון שאסור ביין אף אם הי' חולין לאו שתי' הוא.

תכ"א בחידוש דין שבתשו' הקודמת דמליקת עולת העוף אינו אסור לכהנים משום נבלה.

תכ"ב ע"ד הרמ"ע מפאנו סי' פ"ה שכ' מיום שעמדתי על דעתי אני שונה בה דברי ר"מ ור"י ופליגי עליהו ר"י ור"ש שעמד עליו בתשו' רעק"א סוס"י קס"א.

תכ"ג ע"ד הש"ך וטו"ז יו"ד סי' רכ"ח שהבינו בכונת תשו' הרא"ש שהביא רמ"א כשעשה קהל חרם שני נגד הראשון דאין חרם שני חל משום על"מ.

תכ"ד בנדון כהן שנשא נערה שנתעברה בזנות בהיותה פנוי' כ"פ וילדה והרב פקד עליהם שיפרישו זמ"ז עד שיתירו להם גדולי. הדור לדור ביחד ולא שמעו לו ואפילו אם יצא הדבר לאיסור לא ישמעו אם נכון ליתן צו להמנע מהם השוחט והמקוה לטבילתה, כי יש לחוש שיבא עלי' בנדתה.

תכ"ה בנדון להזדקק להתיר איסור קל כדי שלא יעברו עברה גדולה וקצת דברי אגדה.

תכ"ו אגרת בת מחלת להוכיח לאיש אשר חפצו בשרירות לבו לכנס בתחומו של ת"ח גדול צדיק וחסיד ומיוחס להיות רב כי אלקי' מבקש את הנרדף.

תכ"ז אם יש היתר לעשות עגלה להוצאת המת כדרך המתחדשים ולכתוב תקנה זו בתקנות הח"ק.

תכ"ח אם יש היתר לנטוע אילנות ופרחים על קבר קרוביו.

תכ"ט אם נכון לקבוע אבן זכרון בביה"כ על רב גאון אחד ולחרות עליו שהוא ייסד הקהלה על אדני היראה בתקנות טובות.

ת"ל נדון אשה משומדת שנקברה בקברי עכו"ם אם מותר לפנותה ולקוברה בקבר ישראל.

תל"א נדון בנים שהעמידו מצבה לאמם והעמידו המצבה בטעות על קבר אחר אם מותר ליטלה משם ולהעמידה על קבר אמם.

תל"ב נדון אשה בעת שמת בעלה קנתה מקום מהח"ק להקבר שם אצל בעלה אחר מיתתה והח"ק קברו שם איש אחר ויש לה דו"ד עם הח"ק עיין בפנים.

תל"ג נדון א' שח"ק דעדתו נהגו מנהג כבוד ונתנו לו כשנפטר מקום קבר בחנם והבן שואל אם אינו צריך לשלם בעד הקבר שנוח לו לאדם להקבר בקבר שלו.

תל"ד בנדון אילנות שהם בביה"ק מהם שעלו מאליהן ומהם שנטעו ויש מהם על הקברים ממש ועל מקום שהוא ספק קבר וגם על שפת החריץ שסביב הביה"ק אם יש להתיר אותם שעל הקברים למכור לצורך ביה"ק ואותם שעל שפת החריץ למכור לבנין ביה"ק או לצורך ס"ת.

תל"ה בנדון כנ"ל.

תל"ו בנדון כנ"ל.

תל"ז בדין טומאת כהנים אם גדולים מצווין על הקטנים.

תל"ח בדין דגולל מטמא באוהל אבל אין כהן מוזהר עליו שבתוס' ברכות י"ט ע"ב ד"ה מדלגין וכו'.

תל"ט ע"ד תוס' נזיר י"ז ד"ה אילימא וכו' שהקשו בעומד בביהק"ב ומתרין בו לא תנזור הא הוי לשאב"מ במה שמקבל נזירות.
ת"מ ע"ד קושי' מל"מ פ"ג משגגות ה"ז בדברי הרמב"ם פ"ד מעכו"ם הי"ג. ע"ד נוב"י דלר"ש דאשתני דינא אשתני קטלא א"כ אם זינתה כשהיתה א"א ונתגרשה אינה חייבת מיתה כיון דאם זינתה השתא אינה חייבת. **תמ"א** בדין החורש קבר בשדה שאינו שלו אינו עושה ביה"פ שברמב"ם פי"ג מטומאת מת ה"ה.
תמ"ב נדון יריד הקבוע מזמן לזמן אם באבל דינו כמו שיירות וספינות שבשו"ע סי' ש"פ ס"ו וכמו שדינו כספינות ושיירות לענין חוה"מ באו"ח סי' תקל"ט ס"ה.
תמ"ג עוד בענין הנ"ל.
תמ"ד עוד בענין הנ"ל.
תמ"ה עוד בענין הנ"ל.
תמ"ו נדון אבל תוך יב"ח שלא הי' מנין במק"א ונכנס לבית שהי' שם בר"מ וגם סעודת בר"מ אם שפיר עביד או אסור לעשות כן.
תמ"ז נדון שקבעו זמן החתונה וגם הכינו צרכי חופה ליום המיועד וגם המחותנים באו שמה וביום שלפניו מתה אחות הכלה והאב ובתו הכלה הם בתוך ז' ימי אבל ואם הכלה כבר מתה אם מותר לכנסה בתוך ז'.
תמ"ח ע"ד תוס' כתובות ק"ג ע"ב ד"ה אותו שכ' שר"ח כהן הי' אומר אלמלא הייתי כשנפטר ר"ת הייתי מטמא לו וכו' משום דצדיקים אינם מטמאין במותם.
תמ"ט ע"ד טו"ז יו"ד סי' שצ"ז דבאדם שעכשיו מת ל"א השתא הוא דמת ועד עכשיו הי' בחזקת חי. ע"ד תוס' גטין ל"ג שכ' דבנזיר ששתה יין לוקה ול"ה הת"ס דמוקמי' אחזקה שלא שאל על נדרו, והא לא מוקמי' אחזקה להבא.
תשובה אחת מאחי הגאב"ד ב' אוי- פאלו בנדון רצועה שנפסקה ברחבה ולא נשאר כשיעור אורך שעורה בחלק שמקיף את הראש באיזה אופן אפשר לתקנו ואם נכון לברך עליהם כשיתקנה.
נעשה ונגמר ע"י מסדרי האותיות העוסקים במלאכת הקודש באמונה מו"ה חיו"ט ליפא שאלאמאן נ"י, הב' ישראל זאב רייך נ"י, והב' מרדכי פריעד נ"י וע"י מנהל המכונות הב' דוד רובינשטיין נ"י מק"ק גראסווארדיין יצ"ו.